IJA # 3586

ספר המגיד מנביאים ראשונים חלק שני

Sefer ha-Magid mi-Neviim Rishonim Ḥeleḳ Sheni

Slavuta, 5567 (1806 or 1807)

ספר
המגיד מנביאים ראשונים
חלק שני
עם תרגום יונתן בן עוזיאל

ועם פירוש של המאור הגדול רש"י ז"ל · על כל עשרים וארבע ספרים: אשר המה מנביאי הקדושים נאמרים · עם מדרשי ופשטים נחמדים: בלשון אשכנז נעתקים: והטרחנו בהטרחות גדולים להדפיס בלשון צח ונקי אשר מרגלא בפומי' דאשכנזים: כדי שידעו ויבינו לקרות בו טף ונשים · עם סימני הקרי וכתיב והקאפיטולי ואותותם מסודרים איש על דגלו לתולדותם הוא תולדות אהרן כאשר עיני כל תחזינה מישרים:

גם שני פירושים יונתח כאישים טעמם כטעם לשד השמן הפירוש האחד נקרא בשם **מצודת דוד** בו ימצא חבורי המלות והענין הפירוש השני נקרא בשם **מצודת ציון** בו ימצא פרושי המלות המסופקות מה שלא היה כזה לעולמי עולמים ובעיון רק ובדקדוק גדול בנייר לבן ובדיו שחור ובאותיות חדשים מה שמשמחים לב ועינים ואשרי עין שראתה כל אלה מה שלא היה מקדמונים ובזכות כל המקיימים והגית בו לילות וימים יגילנו ה' מכל מקרים רעים ויזכנו לבנין ירושלים ולבנין בית עולמים לעלות בתוכו ולעשות חובותינו בשנה שלש פעמים · וישלח אליהו להשיב לב אבות על בנים:

גם אלה לחכמים יבינו מדעתם כי לא הגוים שהיו בימי חכמי הש"ס ז"ל הגוים האלה אשר אנו מתגוררים בארצותם כי המה היה עובדי כוכבים ומזלות ודבקים בכל התועבות לא ידעו את ה' וזאת דבר קדשו לא הכירו · אבל העמים שבזמנינו את ה' הם יראים ונותנים כבוד לתורתו עושים משפט וצדק בארצותם וחסד עם היהודים החוסים תחת כנפיהם וחלילה לנו לדבר או ליכתוב שום גנאי עליהם וכל מקום שנזכר בספרים גוי או נכרי או אומות העולם וכדומה הכוונה על עכו"ם אותם שהיו בימי חכמי המשנה:

גדרוקט אין סלאווט אין וואלינשיען
העכשט פעראָרדענטן
בשנת תקס"ז לפ"ק

גיברנעמט מיט בעוויליגונג איינר
קייזערליכן צענזור אין ריגע
ע"י המדפיסים כהר"ר דוב בער בן
ישראל סג"ל;
ובהר"ר דוב בער בן פסח וצ"ל

בסלאוויטא

תחת ממשלת אדונינו הקיסר אווסע פריסוויטליוושי דערזאווניס וויליקי האסידאר אימפיראטאר **אלכסנדר**
פאולאוויטש סאמיע דערזיטס אווסע ראססיסקי האסידר אווסן, מילעסטיוו סיע
ירום הודו:

א וְהַמֶּלֶךְ

א

דָּוִד זָקֵן בָּא בַּיָּמִים וַיְכַסֻּהוּ בַּבְּגָדִים וְלֹא יִחַם לוֹ׃ ב וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲבָדָיו יְבַקְשׁוּ לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ נַעֲרָה בְתוּלָה וְעָמְדָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וּתְהִי־לוֹ סֹכֶנֶת וְשָׁכְבָה בְחֵיקֶךָ וְחַם לַאדֹנִי הַמֶּלֶךְ׃ ג וַיְבַקְשׁוּ נַעֲרָה יָפָה בְּכֹל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וַיִּמְצְאוּ אֶת־אֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית וַיָּבִאוּ אֹתָהּ לַמֶּלֶךְ׃ ד וְהַנַּעֲרָה יָפָה עַד־מְאֹד וַתְּהִי לַמֶּלֶךְ סֹכֶנֶת וַתְּשָׁרְתֵהוּ וְהַמֶּלֶךְ לֹא

ידעה

א וּמַלְכָּא

דָוִד סִיב עַל בְּיוֹמִין וּמְכַסַּן לֵיהּ בִּלְבוּשִׁין וְלָא שָׁחִין לֵיהּ׃ ב וַאֲמַרוּ לֵיהּ עַבְדוֹהִי יִבְעוֹן לְרִבּוֹנִי מַלְכָּא עוּלֵימְתָא בְּתוּלְתָא וּתְשַׁמֵּישׁ קֳדָם מַלְכָּא וּתְהֵי לֵיהּ קְרִיבָא וְתִשְׁכּוֹב לְוָתָךְ וְתִשְׁחַן לְרִבּוֹנִי מַלְכָּא׃ ג וּבְעוֹ עוּלֵימְתָא שַׁפִּרְתָּא בְּכָל תְּחוּם אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וְאַשְׁכַּחוּ יָת אֲבִישַׁג דְמִן שׁוּנֵם וְאַיְתִיאוּ יָתַהּ לְמַלְכָּא׃ ד וְעוּלֵימְתָא שַׁפִּירָא עַד לַחֲדָא וַהֲוָת לְמַלְכָּא

קריבא

רש״י

(א) **ולא** יחם לו · אמרו רבותינו כל המבזה בגדים אינו נהנה מהם לסוף לפי שקרע את כנף המעיל לשאול · ומדרש אגדה אמר רבי שמואל בר נחמני כשראה דוד את המלאך עומד בירושלים וחרבו בידו נצטנן דמו מיראתו : (ב) בתולה · בתולים מחממין את הבשר : סוכנת · מחממת וכן ובוקע עצים יסכן בם (קהלת י׳ ט) : (ד) לא ידעה · שהבתולה יפה לחמם מן הבעולה · ורבותינו אמרו מפני

לא

מצודת ציון

א (א) יחם · מל׳ חמימות : (ב) סכנת · מחממת כמו בוקע עצים יסכן בם (קהלת י׳) : (ד) ידעה · הוא כנוי למשכב הבעילה : (ט) ומריא · שור פטם : אבן .

מצודת דוד

א (א) זקן בא בימים · כי זקן יאמר בלשון בני אדם על התואר הנראה באדם מלובן השער והקמטת הפנים ולפעמים תקדים לבוא בלא עת ולזה פירש ואמר בא בימים כאומר הזקנה באה בזמנו לפי הימים : ויכסהו · עם שהיו מכסים אותו בבגדים מ״מ לא היה בשרו מתחמם : (ב) נערה בתולה · כי דמי הבתולים מחממים אותה : ועמדה לפני המלך · להיות מוכנת לו : (ג) נערה יפה · כי היופי יורה על רבוי הדם המוליד רב החום : (ד) ותשרתהו · בדבר החמום : לא ידעה · כי הבעולה לא תחמם עוד כבתולה · ורז״ל

(א) **והמלך** אונ דער קיניג דוד וואר אלט ער וואר קומן אין טאגן אונ זיא האבן צו גדעקט איהם מיט קליידר אונ עז וואר נית ווארים צו אים רש״י מאכט דר וויל ער האט איין (בזיון) אן גטאן דען קלייד דש ער הט אב גשניטן די עק פון דען קלייד (שאול) דארום האט ער פר זינדיגט דש איהם קיין קליידר ניקש גהאלפן האבן אודר דר וויל דוד הט גזעהן דען (מלאך המות) שטין אין ירושלים דא וואר ער קאלט פר פארכט : (ב) ויאמרו אונ זיא זאגטן צו אים זייני קנעכט זיא זאלן בגערן צו מיינם הערן דען מלך אייני יונג פרויא איין (בתולה) דען אירי (בתולים) ערהילן איר פלייש אונ זיא זאל שטיין פאר דען [illegible] דינן אים אונ זיא זאל זיין צו איהם איין ווארמרין אונ זאל ליגן אין זיין שוס אונ זיא זאל ווארים מאכן צו מיינם הערן דעם מלך (ג) ויבקשו אונ זיא זוכטין צו דעם מלך איין יונג פרויא איין שיהני אין אל דעם גמערק פון ישראל אונ זיא גפינדן (אבישג [illegible] דער שטאט (שונם) אונ זיא האבן גברענגט זיא צו דעם מלך : (ד) והנערה אונ די יונג פרויא וואר שין גאר זער אונ זיא [illegible]

דעם

קְרִיבָא וּמְשַׁמְּשָׁא לֵיהּ וּמַלְכָּא לָא יְדָעַהּ׃ ה וַאֲדֹנִיָּה בַּר חַגִּית מִתְרַבְרַב לְמֵימַר אֲנָא אֶמְלוֹךְ וַעֲבַד לֵיהּ רְתִיכִין וּפָרָשִׁין וְחַמְשִׁין גַּבְרָא רָדְפִין קֳדָמוֹהִי׃ ו וְלָא אַכְלִימֵיהּ אֲבוּהִי מִיּוֹמוֹהִי לְמֵימַר מָא דֵין כְּדֵין אַתְּ עָבֵיד וְאַף הוּא שַׁפִּיר בְּרֵיוָא לַחֲדָא וְיָתֵיהּ יְלִידַת בָּתַר אַבְשָׁלוֹם׃ ז וַהֲווֹ פִתְגָּמוֹהִי בְּעֵצָה עִם יוֹאָב בַּר צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר כַּהֲנָא וְסַעֲדִין בָּתַר אֲדֹנִיָּה׃ ח וְצָדוֹק כַּהֲנָא וּבְנָיָהוּ בַּר

יהוידע

ז ואדניה
אגד׳ב כח
עכו״סג מד
ויעש לו
סנהדרין סם
עכו״ס סם
וגסהו׳סוב
בהר׳ ה קע

יְדָעָהּ׃ ה וַאֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לְפָנָיו׃ ו וְלֹא־עֲצָבוֹ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מַדּוּעַ כָּכָה עָשִׂיתָ וְגַם־הוּא טוֹב־תֹּאַר מְאֹד וְאֹתוֹ יָלְדָה אַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם׃ ז וַיִּהְיוּ דְבָרָיו עִם יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וְעִם אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וַיַּעְזְרוּ אַחֲרֵי אֲדֹנִיָּה׃ ח וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וּבְנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע וְנָתָן הַנָּבִיא

ושמעי

רש״י

לו נשים (דברים י״ז י״ו) וכבר היו לו שמונה עשר : (ה) מתנשא · מתפאר : וחמשים איש · נטולי טחול ומקוקי כפות רגלים: (ו) [illegible] · לא הכעיסו למדך שהמונע תוכחה מבנו מביאו לידי מיתה : וגם הוא טוב תואר · כאבשלום שנאמר וכאבשלום לא היה איש יפה (שמואל ב׳ י״ד כ״ה) היא גרמה להם שנתגאו : ואותה ילדה אמו אחרי אבשלום · כלומר גדלתו אחר תרבות שגדלה אמו של אבשלום: (ז) עם יואב בן צרויה · לפי שהיה יודע שלבו של דוד עליו על שהרג את אבנר ועמשא ואבשלום וסופו שיצוה את בנו המולך תחתיו עליו לפיכך היה רוצה שימלוך זה על ידו ויאהבנו : ועם אביתר הכהן · שנסתלק מן הכהונה משברח דוד מירושלים מפני אבשלום ששאל באורים ותומים ולא עלתה לו שנאמר ויעל אביתר (שמואל ב׳ ט״ו כ״ד) והיה מבני בניו של עלי וידע שלא ישמש בימי שלמה שהרי נאמר לעלי והקימותי לי כהן נאמן והתהלך לפני משיחי (שמואל א׳ ב׳ ל״ה) והיה חפץ שיעמוד זה על ידו : (ח) ונתן הנביא · שנבא לדוד ששלמה ימלוך כמו שנאמר בדברי

מצודת דוד

ורז״ל אמרו שהיתה אסורה עליו משום שנאמר לא ירבה לו נשים (דברים י״ז) : (ה) מתנשא לאמר וכו׳ היה מראה בעצמו נשיאות וגדולה וכאלו אמר אני המלוכה הגדולה שהיה מראה בעצמו לא תתכן אלא למי שמיועד למלוך : רכב · לרכוב בו : (ו) ולא עצבו וכו׳ · ר״ל מעודו עם כי עשה דבר מה שלא כהוגן לא היה אביו מעציבו לאמר למה עשית כזאת ובעבור זה חשב שכל מעשיו הגונים וראוי הוא למלוכה : וגם הוא טוב תואר · ר״ל גם בעבור היופי חשב שהגון הוא למלכות : ואותו ילדה · אמו ילדה אותו מיד אחר שנולד אבשלום וא״כ היה עתה גדול האחים כי אמנון ודניאל ואבשלום הגדולים ממנו כבר מתו ובעבור זה חשב ג״כ אשר לו משפט המלוכה : (ז) ויהיו דבריו · עצתו היה עם יואב על כי ידע בעצמו שנמאס בעיני דוד בדבר אבנר ועמשא והשכיל לדעת את אשר יצוה את שלמה עליו לבל ינקהו וכאשר באמת צוה עליו וכמ״ש למטה לזה היה נוטה אחר אדניה בחשבו שהוא יאהב אותו בעבור זה וגם אביתר נסתלק ע״י דוד מלהיות עוד כ״ג בימי שלמה וחשב שאדניה יחזירו : (ח) ושמעי · אולי הוא שמעי בן גרא : ורעי · יתכן שהוא חושי הארכי הנקרא רעה המלך : והגבורים אשר לדוד · הם עדינו ואלעזר

דעם מלך איין ווארמרין אונ זיא דינט אים אונ דער מלך הט ניט בשלאפן זיא דען איין (בתולה) ווארמט בעסר אלז איין פרויא אודר די ווייל אין דער תורה שטיט (לא ירבה לו נשים) אונ ער הט שון מכטלעהן ווייבר גהאט דארום האט ער ניט בייא איהר גשלאפן : (ה) ואדניה אונ (אדוניה זון חגית) וואר זיך בריאן צו זאגן איך וויל קיניגן אונ ער מאכט צו אים רייט וועגן אונ רייטר אונ פופציג מאן מיט מויז גשניטני מילצן אונ פערשין וואורן פר איהם לויפן : (ו) ולא אונ ניט ער האט טרויאריג גמאכט אונ גשטראפט אים זיין פאטר פון אל זיין טאג צו זאגן ווארום האשט דו דש גטאן אונ פון היגן לערנט מן דער זיין קינד ניט שטראפט אודר (אכל שכן) אונ איבר העלפט דא ברענגט ער איהם צו טויט אונ ער (אדוניה) וואר אויך זער היפש גשטאלט כלומר אויך אזו וויא (אבשלום) דער וואר אויך שיהן אונ דאז האבן זיא זיך איבר נומן אונ דען (אדוניה) האט ערלוגין זיין מוטר נאך דר ליבט נאך דש זיא האט ערלוגין אבשלום זיין מוטר מירן זון אבשלום כלומר זי האט מיך ניט וואול גלוגין : (ז) ויהיו אונ זיא וואורן זייני רייד מיט יואב זון צרויה) דען יואב האט גוואושט דש מיך דוד ווערט הייסן דר שלאגן אונ ווערט עש זיינם זון בפעלין דער נאך מיך ווערט קיניגן דר ווייל דש ער האט אום גברענגט (אבנר אונ עמשא אונ אבשלום) דארום הט ער גוואלט מאכן דש (אדוניה) דורך אים זאלט מלך ווערן דא ווערט ער מיך (ממילא) ליב האבן דארום וואר זיין זאך מיט יואב אונ מיט (אביתר דעם כהן) דר דא וואר אב גוואורפן גוואורן דא דוד איז אנטלאפן פר אבשלום דא האט אים גאט דורך די (אורים ותומים) ניט געענטווארט אונ ער איז גוועזן דאמש עניקל פון (עלי) אונ ער האט גוואושט דש ער ווערט ניט מער דינן אין דעם (בית המקדש) אין טאגן שלמה דארום וואלט ער זיך צו מאכן צו (אדוניה) אונ זיא העלפיטן נאך אדוניה : (ח) וצדוק אונ (צדוק דר כהן אונ בניהו זון יהוידע אונ נתן דר נביא) דר דא האט גזאגט דש שלמה זאל נאך דוד קיניגן אונ (שמעי) אונ די פריינד אונ (חבירים) פון שלמה אונ די שטארקן די דא ווארן

צו

וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְהַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִד לֹא הָיוּ עִם־אֲדֹנִיָּהוּ׃ ט וַיִּזְבַּח אֲדֹנִיָּהוּ צֹאן וּבָקָר וּמְרִיא עִם אֶבֶן הַזֹּחֶלֶת אֲשֶׁר־אֵצֶל עֵין רֹגֵל וַיִּקְרָא אֶת־כָּל־אֶחָיו בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְכָל־אַנְשֵׁי יְהוּדָה עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ י וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ וְאֶת־הַגִּבּוֹרִים וְאֶת־שְׁלֹמֹה אָחִיו לֹא קָרָא׃ יא וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־בַּת־שֶׁבַע אֵם־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר הֲלוֹא שָׁמַעַתְּ כִּי מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ בֶן־חַגִּית וַאֲדֹנֵינוּ דָוִד לֹא יָדָע׃ יב וְעַתָּה לְכִי אִיעָצֵךְ נָא עֵצָה וּמַלְּטִי אֶת־נַפְשֵׁךְ וְאֶת־נֶפֶשׁ בְּנֵךְ שְׁלֹמֹה׃ יג לְכִי וּבֹאִי אֶל־הַמֶּלֶךְ דָּוִד וְאָמַרְתְּ אֵלָיו הֲלֹא־אַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ נִשְׁבַּעְתָּ לַאֲמָתְךָ לֵאמֹר כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרַי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי וּמַדּוּעַ מָלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ׃ יד הִנֵּה עוֹדָךְ מְדַבֶּרֶת שָׁם עִם־הַמֶּלֶךְ וַאֲנִי אָבוֹא אַחֲרַיִךְ וּמִלֵּאתִי אֶת־דְּבָרָיִךְ׃ טו וַתָּבֹא בַת־שֶׁבַע אֶל־הַמֶּלֶךְ הַחַדְרָה וְהַמֶּלֶךְ זָקֵן מְאֹד

ואבישג

יְהוֹיָדָע וְנָתָן נְבִיָּא וְשִׁמְעִי וְרֵעִי וְגִבָּרַיָּא דִי לְדָוִד לָא הֲווֹ בַּעֲצַת אֲדֹנִיָּהוּ׃ ט וּנְכַס אֲדֹנִיָּהוּ עָאן וְתוֹרִין וּפַטִּימִין עִם אֶבֶן סְכוּתָא דִי בִּסְטַר עֵין קַצְּרָא וְזַמִּין יָת כָּל אֲחוֹהִי בְּנֵי מַלְכָּא וּלְכָל גַּבְרֵי יְהוּדָה עַבְדֵי מַלְכָּא׃ י וְיָת נָתָן נְבִיָּא וּבְנָיָהוּ וְיָת גִּבָּרַיָּא וְיָת שְׁלֹמֹה אֲחוּהִי לָא זַמִּין׃ יא וַאֲמַר נָתָן לְבַת שֶׁבַע אִמֵּיהּ דִּשְׁלֹמֹה לְמֵימַר הֲלָא שְׁמַעַתְּ אֲרֵי מְלַךְ אֲדוֹנִיָּהוּ בַּר חַגִּית וְרִבּוֹנַנָא דָּוִד לָא יְדַע׃ יב וּכְעַן אֲתָא אֲמַלְכִנָךְ כְּעַן מִלְכָּא וְשֵׁיזְבִי יָת נַפְשִׁיךְ וְיָת נְפַשׁ בְּרִיךְ שְׁלֹמֹה׃ יג אֱזִילִי וְתֵיעֲלִין לְוָת מַלְכָּא דָוִד וְתֵימְרִין לֵיהּ הֲלָא אַתְּ רִבּוֹנִי מַלְכָּא קַיֵּמְתָּא לְאַמְתָךְ לְמֵימַר אֲרֵי שְׁלֹמֹה בְּרִיךְ יִמְלוֹךְ בָּתְרַי וְהוּא יְתִיב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתִי וּמָא דֵין מְלַךְ אֲדֹנִיָּהוּ׃ יד וְהָא עַד דִּי אַתְּ מְמַלְּלָא תַּמָּן קֳדָם מַלְכָּא וַאֲנָא אֵיעוֹל בָּתְרָךְ וַאֲקִים יָת פִּתְגָמָיִכִי׃ טו וְעָלַת בַּת שֶׁבַע לִקְדָם מַלְכָּא לְאִדְרוֹן בֵּית מִשְׁכְּבָא וּמַלְכָּא סִיב לַחֲדָא

ואבישג

ויזב׳ אדוניהו סנה׳ יא ק׳

ותבא בא שבע סס ג׳ כב

רש"י

בדברי הימים (א' כ"ב ט') ושלמה יהיה שמו : (ט) ומריא · שור של פטם : אבן הזוחלת · אבן גדולה שהיו הבחורים מנסין בה את כחם להגביהה ולגררה לשון מים זוחלין זוחלי עפר (דברים ל"ב כ"ד) ויונתן תרגם אבן סכותה שעומדין עליה וצופים למרחוק : עין רוגל · תירגם יונתן עין קצרא כובס שמתקן בגדי צמר ברגליו על ידי בעיטה : (י) ואת שלמה אחיו לא קרא · שיודעים שהתנבא עליו הנביא למלוך : (יב) ומלטי את נפשך · מן המחלוקת לאחר מות המלך שירצה בנך למלוך כמה שהבטיחו הקדוש ברוך הוא : (כא) חטאים · חסרים

ומנועין

מצודת ציון

אבן הזוחלת · נקרא כן ע"ש שהיו המים זוחלין וגררים סמוך לה : (יד) ומלאתי · ענין

מצודת דוד

ולאלעזר ושמה אשר היו בתמידות עם דוד כמ"ש בסוף (ש"ב) : (ט) עם אבן הזוחלת · סמוך לאבן הזוחלת שעמדה אצל עין רוגל : ולכל אנשי וכו' · מאותם שלא שמעת · באמת בודאי שמעת אשר אדוניה רוצה למלוך והדבר קרוב : לא ידע · כאומר לא תחשוב שבדבר המלך נעשה ואין להסיב כי המלך לא ידע מזה : (יב) ומלטי · בכדי שתמלטי את נפשך וכו' כ"א ימלוך אדוניה בוודאי יהרג אתכם למען לא תהיו לו לשטן בדבר המלוכה : (יד) עודך · בעוד שתדברי עם המלך אבוא גם אני להשלים דבריך : החדרה · לחדר משכבו ולשלא נחשוב שבאה לשכוב אמר אלו אמר והמלך זקן מאוד והחום

הטבעי

צו דוד די זיינן ניט גוועזן מיט אדוניהו: (ט) ויזבח אונ ער שעכטעט (אדוניהו) שאף אונ רינדר אונ פייסטי שאף ביים דעם שטיין [illegible] שטיין דש דא וואר ביים דיא וואסר אין דש מן דארטן וועשט די קליידר אונ טרעט זי מיט די פיס אונ ער רופט אלי זיינע ברידר קינדר דש מלך אונ צו אלי מאנן פון יהודה קנעכט דש מלך : (י) ואת אונ (נתן דען נביא אונ בניהו) אונ זונשט די שטארקן אונ שלמה זיין ברודר האט ער ניט גרופן דען ער האט גוואוסט דש דער נתן הנביא האט אויף שלמה גזאגט דאש ער אוך ווערט זיין : (יא) ויאמר אונ ער זאגט (נתן צו בת שבע) דיא מוטר פון שלמה צו זאגן פר וואר דו האשט געהערט דש ער האט געקיניגט (אדוניהו בן חגית) אונ אונזר הער דער דוד דער ווייש ניקש דר פון : (יב) ועתה אונ אצונדרט גיא איך וויל ראטן דיר נון איין ראט אונ מאך מצטרינן דיין לייב פון גלעגנהייט אונ דען לייב פון דיינם זון שלמה דען ער ווערט וועלן קיניגן נאך דש מלך טוט אונ ווירט מיך גמאכט (אבטיח) גוועזן : (יג) לכי גיא אונ קום צו דען מלך דוד אונ דו זאלשט זאגן צו אים פר וואר דו מיין הער דער מלך דוא האשט געשוואורן צו דיינר דינשט מייד צו זאגן דש (שלמה) דיין זון זאל קיניגן נאך מיר אונ ער זאל זיצן אויף מיינם שטול אונ ווארום האט געקיניגט (אדוניה):(יד) הנה נון וויל דו נאך ווערשט רידן דארט מיט דען מלך אונ איך נתן

וויל

וַאֲבִישַׁג הַשּׁוּנַמִּית מְשָׁרַת אֶת־הַמֶּלֶךְ׃ טז וַתִּקֹּד בַּת־שֶׁבַע וַתִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ מַה־לָּךְ׃ יז וַתֹּאמֶר לוֹ אֲדֹנִי אַתָּה נִשְׁבַּעְתָּ בַּיהוָה אֱלֹהֶיךָ לַאֲמָתֶךָ כִּי־שְׁלֹמֹה בְנֵךְ יִמְלֹךְ אַחֲרָי וְהוּא יֵשֵׁב עַל־כִּסְאִי׃ יח וְעַתָּה הִנֵּה אֲדֹנִיָּה מָלָךְ וְעַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ לֹא יָדָעְתָּ׃ יט וַיִּזְבַּח שׁוֹר וּמְרִיא וְצֹאן לָרֹב וַיִּקְרָא לְכָל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן וּלְיֹאָב שַׂר הַצָּבָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדְּךָ לֹא קָרָא׃ כ וְאַתָּה אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ עֵינֵי כָל־יִשְׂרָאֵל עָלֶיךָ לְהַגִּיד לָהֶם מִי יֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ אַחֲרָיו׃ כא וְהָיָה כִּשְׁכַב אֲדֹנִי־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו וְהָיִיתִי אֲנִי וּבְנִי שְׁלֹמֹה חַטָּאִים׃ כב וְהִנֵּה עוֹדֶנָּה מְדַבֶּרֶת עִם־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא בָּא׃ כג וַיַּגִּידוּ לַמֶּלֶךְ לֵאמֹר הִנֵּה נָתָן הַנָּבִיא וַיָּבֹא לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ עַל־אַפָּיו אָרְצָה׃ כד וַיֹּאמֶר נָתָן אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ אַתָּה

אמרת

וַאֲבִישַׁג דְּמִן שׁוּנֵם מְשַׁמְּשָׁא קֳדָם מַלְכָּא׃ טז וּכְרַעַת בַּת שֶׁבַע וּסְגִידַת לְמַלְכָּא וַאֲמַר מַלְכָּא מָה לִיךְ׃ יז וַאֲמַרַת לֵיהּ רִבּוֹנִי אַתְּ קַיֵּמְתָּא בְּמֵימְרָא דַּייָ אֱלָהָךְ לְאַמְתָךְ אֲרֵי שְׁלֹמֹה בְּרִיךְ יִמְלוֹךְ בָּתְרָי וְהוּא יְתִב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתִי׃ יח וּכְעַן הָא אֲדֹנִיָּה מְלַךְ וְאַתְּ רִבּוֹנִי מַלְכָּא לָא יְדַעְתָּא׃ יט וּנְכַס תּוֹרִין וּפַטִּימִין וְעָאן לְסַגִּי וְזַמִּין לְכָל בְּנֵי מַלְכָּא וּלְאֶבְיָתָר כַּהֲנָא וּלְיוֹאָב רַב חֵילָא וְלִשְׁלֹמֹה עַבְדָּךְ לָא זַמִּין׃ כ וּכְעַן רִבּוֹנִי מַלְכָּא עֵינֵי כָּל יִשְׂרָאֵל סְבִירָן עֲלָךְ לְחַוָּאָה לְהוֹן מַן יְתִיב עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתָא דְּרִבּוֹנִי מַלְכָּא בַּתְרוֹהִי׃ כא וִיהֵי כַּד יִשְׁכּוּב רִבּוֹנִי מַלְכָּא עִם אֲבָהָתוֹהִי וָאֱהֵי אֲנָא וּבְרִי שְׁלֹמֹה מִתְרַכִין׃ כב וְהָא עוֹד דְּהִיא מְמַלְּלָא עִם מַלְכָּא וְנָתָן נְבִיָּא אֲתָא׃ כג וְחַוִּיאוּ לְמַלְכָּא לְמֵימַר הָא נָתָן נְבִיָּא וַאֲתָא קֳדָם מַלְכָּא וּסְגִיד לְמַלְכָּא עַל אַפּוֹהִי עַל אַרְעָא׃ כד וַאֲמַר נָתָן

רבוני

רש"י

ומנועין מן הגדולה כמו אל השערה ולא יחטיא (שופטים כ' ט"ז) : (כד) אתה אמרת · בתמיה : (כה) כי ירד היום · שהעיר היתה גבוה

ואבן

מצודת ציון

ענין השלמה : (טז) ותקד · כפיפת הקדקוד : (כא) חטאים · הוא מענין חסרון וכן קולע באבן אל השערה ולא יחטיא (שופטים כ) : (כב) עודנה · מלשון עדיין

מצודת דוד

הטבעי הלך ממנו עד שאבישג היתה משרתת אותו בדבר החתום : (טז) מה לך · היות לא היתה רגילה לבוא אליו : (יח) ועתה · דבר הנעשה עתה הנה לא ידעת מזה ר"ל לא אחשוד אותך שעברת על השבועה והדבר נעשה בידיעתך : (יט) ויזבח וכו' · הביאה ראיה לדבריה ואמרה שעשה משתה וקרא לכל בני המלך ולשלמה לא קרא ואם לא היתה המשתה בעבור דבר המלוכה היה א"כ קורא גם לשלמה : (כ) עיני כל ישראל עליך · ר"ל ופן תחשוב שכולם בחרו בו ולא תוכל להם לא כן הוא כי הכל תולים עיניהם בך להגיד להם וכו' ויקבלו מאמריך : (כא) והיה · ר"ל אבל כאשר כן יהיה מבלי הגיד מי ימלוך או כשכב המלך וכו' נהיה אני ובני חסרים מן העולם כי ימלוך אדניה וישלח בנו יד : (כב) בא · אל חצר בית המלך : (כג) ויבוא · מן החצר בא לפניו אל הבית אשר שכב המלך לבוא לפניו וקצר בדבר המובן מאליו : (כד) אתה · תחסר ה"א השאלה והוא כמו האתה

אמרת

איך קומן נאך דיר אונ איך וויל ערפילן אונ מקיים זיין דייני ריד : (טו) ותבא אונ זיא קאם (בת שבע צו דען מלך) אין די קאמר אונ דער מלך וואר זייער אלט אונ (אבישג פון שונם) וואר דינן פר דען מלך : (טז) ותקוד אונ זיא נייגט זיך (בת שבע) אונ זיא בוקט זיך צו דעם מלך אונ ער זאגט דר מלך וואש איז צו דיר :(יז) ותאמר אונ זיא זאגט צו אים מיין הער דו האשט געשווארן ביים גאט דיין גאט צו מיר דיינר מייד דש שלמה דיין זון זאל קיניגן נאך מיר אונ ער זאל זיצן אויף מיינם שטול אזו האשטו גרעדט : (יח) ועתה אונ יעצונדר איז אדוניה קיניג אונ יעצונדר מיין הער דער מלך דו ווייסט עס ניט : (יט) ויזבח אונ ער האט געשעכט אקסן אונ פייסטי אקסן אונ שאף צו גינונג אונ פיל אונ ער האט גרופן צו אלי קינדר דאש מלך אונ צו (אביתר דען כהן) אונ צו יואב דעם הויבט מן האט ער גרופן אבר צו שלמה דיין קנעכט האט ער ניט גרופן : (כ) ואתה אונ דוא מיין הער דר מלך די אויגן פון כל ישראל האפן אויף דיר צו זאגן זיא ווער זיצן זאל אויף דעם שטול פון מיינם הערן דער מלך נאך זיינם טויט : (כא) והיה אונ עס ווערט זיין אז ער ווערט ליגן מיין הער דער מלך מיט זייני עלטרן אונ דא ווער איך זיין איך אונ מיין זון שלמה גבריך אודר פאר טריבן פון דער (מלוכה) : (כב) והנה אונ נון וויל זיא נאך רידט מיט דעם מלך אונ נתן דר נביא קאם : (כג) ויגידו אונ זי זאגטן צו דעם מלך צו זאגן נון נתן דר נביא קומט אונ ער קאם פאר דען מלך אונ ער בוקט זיך צו דעם מלך אויף זיין פנים ביז צו דער ערדן : (כד) ויאמר אונ ער זאגט נתן מיין הער דער מלך האשט דו דען גזאגט אדוניהו זאל קיניגן נאך מיר אונ ער זאל זיצן אויף

מיינם

אמרת אדניהו ימלך אחרי והוא ישב על־כסאי : כה כי ירד היום ויזבח שור ומריא־וצאן לרב ויקרא לכל־בני המלך ולשרי הצבא ולאביתר הכהן והנם אכלים ושתים לפניו ויאמרו יחי המלך אדניהו : כו ולי אני־עבדך ולצדק הכהן ולבניהו בן־יהוידע ולשלמה עבדך לא קרא : כז אם מאת אדני המלך נהיה הדבר הזה ולא הודעת את־עבדיך עבדך קרי מי ישב על־כסא אדני־המלך אחריו : כח ויען המלך דוד ויאמר קראו־לי לבת־שבע ותבא לפני המלך ותעמד לפני המלך : כט וישבע המלך ויאמר חי־יהוה אשר־פדה את־נפשי מכל־צרה : ל כי כאשר נשבעתי לך ביהוה אלהי ישראל לאמר כי־שלמה בנך ימלך אחרי והוא ישב על־כסאי תחתי כי כן אעשה היום הזה : לא ותקד בת־שבע אפים ארץ ותשתחו למלך ותאמר יחי אדני המלך דוד לעולם : לב ויאמר המלך דוד קראו־לי לצדוק הכהן ולנתן

הנביא

תרגום

רבוני מלכא את אמרת אדניהו ימלוך בתרי והוא יתיב על כורסי מלכותי : כה ארי נחת יומא דין ונכיס תורין ופטימין ועאן לסגי וזמין לכל בני מלכא ולרבני חילא ולאביתר כהנא והא אנון אכלין ושתן קדמוהי ואמרו יצלח מלכא אדניהו : כו ולי אנא עבדך ולצדוק כהנא ולבניהו בר יהוידע ולשלמה עבדך לא זמין : כז אם מן רבוני מלכא הוה פתגמא הדין ולא הודעת ית עבדך מן יתיב על כורסי מלכותא דרבוני מלכא בתרוהי : כח ואתיב מלכא דוד ואמר קרו לי לבת שבע ועלת לקדם מלכא וקמת לקדם מלכא : כט וקים מלכא ואמר קים הוא יי דפרק ית נפשי מכל עקא : ל ארי כמא דקימית לך במימרא דיי אלהא דישראל למימר ארי שלמה בריך ימלוך בתרי והוא יתיב על כורסי מלכותי תחותי ארי כן אעביד יומא הדין : לא וכרעת בת שבע על אפהא על ארעא וסגידת למלכא ואמרת יתקים רבוני מלכא דוד לעלם : לב ואמר מלכא דוד קרו לי לצדוק כהנא ולנתן

נביא

ולי אני
קמא א נג

קראו לי
סנה' ז כב

ותקד בת
רט' ה לד
מגלה ג כב
שבועות
ג טז
ויאמ' המלך
כריתות ה

מצודת ציון

עדיין : (ל) תחתי · במקומו : (לג) הפרדה · הוא הבא מן הסוס והחמור :

גחון

מצודת דוד

אמרת וכו': (כה) כי ירד היום וכו' · ובוודאי כמשתה ההיא נעשתה לשמחת המלכתו : ויאמרו וכו' · ר"ל בוודאי אמרו יחי המלך אדניהו : (כו) ולי אני עבדך וכו' · הביא ראיה שמשתה נעשתה לשמחת המלכתו שהרי קרא לכל בני המלך וכו' ולי וכו' לא קרא ואם לא היתה בדבר המלוכה היה קורא גם לנו : (כז) אם מאת וכו' · אם המלכת אדוניה היא במלוכתך תמה אני למה לא הודעתני מי ישב וכו' : (כח) קראו לי לבת שבע · כי רצה לתת לה התשובה על כי הדבר נוגעת אל נפשה ובעבור כי נתרחקה מאלו בבוא נתן שלא ירגיש המלך שבאה בעצתו לזה צוה לקרותה אליו : (ל) כי כאשר נשבעתי וכו' · ר"ל כאשר נשבעתי מאז להמליכו אחר מותי כן אעשה היום להמליכו מיד בחיי : (לא) יחי אדוני · ר"ל בחיי הנפשות וז"ס לעולם :

עבדי

מיינם שטול : (כה) כי דען ער איז גנידרט אויז דער שטאט היינט אונ ער איז גנידרט ביז צו דען (אבן הזוחלת) דער וואר אונטן אין דעם טאל אונ ער האט גשעכט אוקסין אונ פייסטי אוקסין אונ שאף צו גינוגן אונ פיל אונ ער רופט צו אל דיא קינדר דש מלך אונ צו די הערן פון דען היר אונ צו (אביתר דעם כהן) אונ זי עסן אונ טרינקן פר אים אונ זיא זאגטן ער זאל לעבן דער (מלך אדוניהו) : (כו) ולי אונ צו מיר דיין קנעכט אונ צו (צדוק דעם כהן) אונ צו (בניהו זון יהוידע) אונ צו (שלמה) דיינם קנעכט האט ער ניט גרופן : (כז) אם אוב פון מיינם הער דעם מלך עז איז גוועזן גשעהן דיא זאך דיא דאזיג אונ דו האשט ניט לאזן צו ווישן דיין קנעכט ווער דא זאל זיצן אויף דען שטול מיינש הערן דער מלך נאך זיינם טויט : (כח) ויען אונ ער ענפרט דר מלך דוד אונ ער זאגט רופט צו מיר (בת שבע) אונ זיא קאם פר דען מלך אונ זיא שטונד פר דעם מלך : (כט) וישבע אונ ער שווערט דער מלך אונ זאגט אזו ער לעבט גאט דר דא האט אויז גליזט מיין לייב פון אל די לייד : (ל) כי דען אזו איך האב גשווארן צו דיר בייא גאט דער הער ישראל צו זאגן דש שלמה דיין זון זאל קיניגן נאך מיר אונ ער זאל זיצן אויף מיין שטול אן מיין שטאט דען אזו וויל איך טון דעם טאג דען דאזיגן : (לא) ותקוד אונ זיא נייגט זיך (בת שבע) אויף איר פנים אויף דער ערדן אונ זיא בוקט זיך צו דעם מלך אונ זיא זאגט ער זאל בלייבן לעבן מיין הער דער מלך דוד צו איביג כלומר אויף (עולם הבא) דען ער וואר נון אלט : (לב) ויאמר אונ ער זאגט דער מלך דוד רופט מיר צו (צדוק דען כהן אונ צו נתן דען נביא אונ צו בניהו זון יהוידע) אונ זיא קאמן

פר

הנביא ולבניהו בן־יהוידע ויבאו לפני המלך : לג ויאמר המלך להם קחו עמכם את־עבדי אדניכם והרכבתם את־שלמה בני על־הפרדה אשר־לי והורדתם אתו אל־גיחון : לד ומשח אתו שם צדוק הכהן ונתן הנביא למלך על־ישראל ותקעתם בשופר ואמרתם יחי המלך שלמה : לה ועליתם אחריו ובא וישב על־כסאי והוא ימלך תחתי ואתו צויתי להיות נגיד על־ישראל ועל־יהודה : לו ויען בניהו בן־יהוידע את־המלך ויאמר אמן כן יאמר יהוה אלהי אדני המלך : לז כאשר היה יהוה עם־אדני המלך כן יהי יהיה קרי עם־שלמה ויגדל את־כסאו מכסא אדני המלך דוד : לח וירד צדוק הכהן ונתן הנביא ובניהו בן־יהוידע והכרתי והפלתי וירכבו את־שלמה על־פרדת המלך

תרגום

נביא ולבניהו בר יהוידע ועאלו לקדם מלכא : לג ואמר מלכא להון דברו עמכון ית עבדי רבונכון ותרכבון ית שלמה ברי על כודנתא די לי ותחתון יתיה לשילוחא : לד וימשח יתיה תמן צדוק כהנא ונתן נביא למהוי מלכא על ישראל ותתקעון בשופרא ותימרון יצלח מלכא שלמה : לה ותסקון בתרוהי וייתי ויתיב על כורסי מלכותי והוא ימלוך תחותי ויתיה פקדית למהוי מלכא על ישראל ועל יהודה : לו ואתיב בניהו בר יהוידע ית מלכא ואמר אמן כן תהי רעוא מן קדם יי אלהא דריבוני מלכא : לז כמא דהוה מימרא דיי בסעדיה דרבוניה מלכא כן יהי בסעדיה דשלמה וירבי ית כורסיה מכורסיה מלכותא דרבוני מלכא דוד : לח ונחת צדוק כהנא ונתן נביא ובניהו בר יהוידע וקשתיא וקלעיא וארכיבו ית שלמה על כודנתא

דמלכא

ויאמ' המלך
ריו'ג יג
והורדתם
שם יג
כריתו'ת ה

רש"י

ואבן הזוחלת למטה בגיא : (לג) על הפרדה אשר לי · הוא סימן לו שימלוך ותחלת הגדולה שאין הדיוט רוכב על סוסו של מלך : אל גיחון · הוא מעיין השילוח מכאן שאין מושחין את המלכים אלא על המעיין פי' שתמשך מלכותו : (לד) ומשח אותו · נותן לו שמן בין ריסי עיניו כמין נזר כזה : (לו) אמן · שיחיה שלמה : (לז) מכסא אדוני המלך · מכאן שאין אדם מתקנא בבנו : (לח) והכרתי והפלתי · תירגם יונתן

וקשתיא

מצודת דוד

(לג) עבדי אדוניכם · על עבדי עצמו אמר ודרך המדבר לדבר כן ודוגמתו בשמואל שאמר את יפתח ואת שמואל (ש"א י"ב) ולא אמר ואותי : אשר לי · המיוחדת לי והוא לאות על המלוכה שאין הדיוט רוכב על מה שרכב המלך: אל גחון · לסימן טוב שתמשך מלכותו כנחל : (לד) ותקעתם בשופר · להשמיע לרבים : (לה) אחריו · לומר שהוא יעלה לפניהם כדרך המלך ההולך בראש בעירו (לז) כן יאמר ה' · שישב על כסא המלוכה : (לט) מן האוהל · אשר נטה דוד

מצודת ציון

גחון · שם נהר והוא השלוח כן ת"י : (לו) אמן · הוא ענין בקשה על קיום הדבר : (לח) והכרתי והפלתי · ת"י וקשתיא וקלעיא · על גחון אל גחון : (לט)

קרן

פר דעם מלך : (לג) ויאמר אונ ער זאגט דער מלך צו זי נעמט מיט אייך די קנעכט פון אייערם הערן אונ איר זאלט מאכן רייטן שלמה מיין זון אויף דער מויל איזל דש דא איז צו מיר דש איז איין סימן דש ער זאל קיניגן אונ דאש זיך זיין (גדולה) אן היבט דען איין שלעכטר מאן דערף ניט אויף דש מלך פפערד רייטן אונ איר זאלט נידרן צו דעם באך (גיחון) צו דען קוועל ברונן דר זיך [illegible] צו דינם אנדרן ביז איביג אלש וויא זיך דער וואסר ציהט : (לד) ומשח אונ ער זאל אים זאלבן דארטן (צדוק דר כהן אונ נתן דר נביא) צו איינם מלך איבר ישראל [illegible] מיט דעם שופר [illegible] אונ איר זאלט זאגן ער זאל לעבן דער מלך שלמה : (לה) [illegible] איבר ישראל אונ איבר יהודה : (לו) ויען [illegible] (בניהו זון יהוידע) [illegible] (לז) כאשר [illegible] פר אבן המכן : (לח) וירד אונ ער נידרט (צדוק דער כהן) אונ נתן (דער נביא) אונ (בניהו זון יהוידע) [illegible]

הַמֶּלֶךְ דָּוִד וַיֹּלִכוּ אֹתוֹ עַל־גִּחוֹן׃ לט וַיִּקַּח צָדוֹק
הַכֹּהֵן אֶת־קֶרֶן הַשֶּׁמֶן מִן־הָאֹהֶל וַיִּמְשַׁח אֶת־
שְׁלֹמֹה וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ כָּל־הָעָם יְחִי
הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה׃ מ וַיַּעֲלוּ כָל־הָעָם אַחֲרָיו וְהָעָם
מְחַלְּלִים בַּחֲלִלִים וּשְׂמֵחִים שִׂמְחָה גְדוֹלָה וַתִּבָּקַע
הָאָרֶץ בְּקוֹלָם׃ מא וַיִּשְׁמַע אֲדֹנִיָּהוּ וְכָל־הַקְּרֻאִים
אֲשֶׁר אִתּוֹ וְהֵם כִּלּוּ לֶאֱכֹל וַיִּשְׁמַע יוֹאָב אֶת־קוֹל
הַשּׁוֹפָר וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ קוֹל־הַקִּרְיָה הוֹמָה׃ מב עוֹדֶנּוּ
מְדַבֵּר וְהִנֵּה יוֹנָתָן בֶּן־אֶבְיָתָר הַכֹּהֵן בָּא וַיֹּאמֶר
אֲדֹנִיָּהוּ בֹּא כִּי אִישׁ חַיִל אַתָּה וְטוֹב תְּבַשֵּׂר׃ מג
וַיַּעַן יוֹנָתָן וַיֹּאמֶר לַאֲדֹנִיָּהוּ אֲבָל אֲדֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ
דָּוִד הִמְלִיךְ אֶת־שְׁלֹמֹה׃ מד וַיִּשְׁלַח אִתּוֹ הַמֶּלֶךְ
אֶת־צָדוֹק הַכֹּהֵן וְאֶת־נָתָן הַנָּבִיא וּבְנָיָהוּ בֶּן־
יְהוֹיָדָע וְהַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי וַיַּרְכִּבוּ אֹתוֹ עַל פִּרְדַּת
המלך

תרגום

דמלכא דוד ואובילו יתיה לשילוחא : לט
ונסיב צדוק כהנא ית קרנא דמשחא מן
משכנא ומשח ית שלמה ותקעו בשופרא
ואמרו כל עמא יצלח מלכא שלמה : מ וסליקו
כל עמא בתרוהי ועמא משבחין בחנגיא וחדן
חדוא רבא וזעת ארעא לקלהון : מא ושמע
אדניהו וכל זמניא די עמיה ואנון ספיקו
למיכל ושמע יואב ית קל שופרא ואמר מא
דין קל קרתא אשתגישת : מב עד דהוא מליל
והא יונתן בר אביתר כהנא אתא ואמר
אדניהו עול ארי גבר דחיל חטאין את וטב
תבסר : מג ואתיב יונתן ואמר לאדוניהו
בקושטא רבוננא מלכא דוד אמליך ית
שלמה : מד ושלח עמיה מלכא ית צדוק
כהנא וית נתן נביא ובניהו בר יהוידע וקשתיא
וקלעיא וארכיבו יתיה על כודנתא דמלכא :
ומשחו

והע'מה
תמי' ב
ותבקע
הארץ
חולין ז
תמיד

רש"י

וקשתיא וקלעיא ורבותינו אמרו אורים ותומים : (לט) את קרן השמן · משמן המשחה שעשה משה : מן האהל · שהארון נתון בעיר דוד וצלוחית של שמן המשחה לפני הארון כמו שאנו שונין בסדר יומא : (מ) בחלילים · פלאוט"י בלע"ז : ותבקע הארץ · דברו הנביאים לשון הבאי כלשון בני אדם : (מג) אבל אדונינו · כלומר עכשיו אין בשורתי טובה לך : בקרנות המזבח · שהיה בגבעון אמר הרוגי בית דין נקברי

בקברי

מצודת דוד

בעירו להכנים בו הארון ושם היה שמן המשחה : (מ) מחללים בחלילים
תוקעים בכ"ז שמו חליל וכן כהולך בחליל (ישעיה ל') : בקולם · בעבור
קול ההמיה וסוף ענין גוזמא : (מא) והם כלו לאכול · את הקול שמעו בעת
כלו לאכול : קול הקריה הומה · קול קבוצת אנשי העיר הומה : (מב) וטוב תבשר · על כי דרך אדם המעולה להתאמץ להשמיע בשורה טובה : (מג)
אבל · ר"ל לא כמו שתחשוב שאבשר טוב אבל היא בהפך כי המלך דוד וכו'
ורעה

מצודת ציון

קרן · כלי עשוי דמות קרן : (מא) הקרואים · המזומנים להסעודה כמו אחרי
כן יאכלו הקרואים (ש"א ט') : הקריה · העיר : (מב) איש חיל · אדם מעולה
ומזורז

שליידרר אודר די (אורים אונ תומים) אונ זיא מאכטן רייטן דעם שלמה אויף דיא מויל איזלין פון דעם מלך (דוד) אונ זיא פירטן
איהם בייא דעם באך (גיחון) : (לט) ויקח אונ ער נאם (צדוק דער כהן) דאש הערינדלי מיט עהל כלומר דאש (שמן המשחה)
דאז ער האט גמאכט משה פון דעם גלעזלט דש דער ארון דרינן וואר אונ דש גלאז מיט דעם זעלביגן עהל דאש וואהר פאר דעם
ארון אונ ער זאלביט דעם שלמה אונ זיא בלאזטן מיט דעם הארן אונ זיא זאגיטן אל דאש פאלק ער זאל לעבן דר מלך שלמה :
(מ) ויעלו אונ זיא אויף גינגן אל דאש פאלק נאך איס אונ דאש פאלק זיא וואָרן פפייפן מיט פפייפן אונ זיא וואָרן זיך פריימן איין
גרושי פרייד אונ עש וואר גשפאלטן דיא ערד פון וועגן איר שטים כלומר לאו דווקא דש די ערד איז גשפאלטן נייארט דער פסוק
זאגט דש איין עבראכיג גרוש קול איז גוועזן : (מא) וישמע אונ ער העריט (אדוניהו) אונ אלי די גבעטטי דש איט איס וואָרן אונ
זיא האבן פולענדר אונ אויף געהערט צו עסין אונ ער העריט יואב די שטים פון דעם שופר אונ זאגיט וואש בידייט די שטים פון דער
שטאט אונ דש גיטומל : (מב) עודנו וויל ער נאך וואר רידן אונ נון יונתן זון אביתר דער כהן קאם אונ ער זאגיט (אדוניהו) צו
איס קום דען איין בידר מאן בישט דוא כלומר דוא פערכשט דיך פאר זינד אונ גוטש ווערשט דוא גוויש בוטין ברוט ברענגן :
(מג) ויען אונ ער ווער ענטפערן יונתן אונ ער זאגט צו אדוניהו פר וואר יעלונד איז דיר איין בשורה ניט גוט דען אונזר הער דר
מלך דוד האט גמאכט קיניגן דעם שלמה : (מד) וישלח אונ ער האט גשיקט מיט איס דער מלך דעם (צדוק הכהן אונ נתן הנביא
אונ בניהו זון יהוידע) אונ דיא בוגן שיסר אונ שליידרר אודר (אורים ותומים) אונ זיא האבן גמאכט רייטן איהם אויף דיא מויל איזל
דאש

הַמֶּלֶךְ׃ מה וַיִּמְשְׁחוּ אֹתוֹ צָדוֹק הַכֹּהֵן וְנָתָן הַנָּבִיא
לְמֶלֶךְ בְּגִחוֹן וַיַּעֲלוּ מִשָּׁם שְׂמֵחִים וַתֵּהֹם הַקִּרְיָה
הוּא הַקּוֹל אֲשֶׁר שְׁמַעְתֶּם׃ מו וְגַם יָשַׁב שְׁלֹמֹה
עַל כִּסֵּא הַמְּלוּכָה׃ מז וְגַם־בָּאוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ
לְבָרֵךְ אֶת־אֲדֹנֵינוּ הַמֶּלֶךְ דָּוִד לֵאמֹר יֵיטֵב אֱלֹהִיךָ
אלהים קרי אֶת־שֵׁם שְׁלֹמֹה מִשְּׁמֶךָ וִיגַדֵּל אֶת־כִּסְאוֹ
מִכִּסְאֶךָ וַיִּשְׁתַּחוּ הַמֶּלֶךְ עַל־הַמִּשְׁכָּב׃ מח וְגַם־
כָּכָה אָמַר הַמֶּלֶךְ בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
נָתַן הַיּוֹם יֹשֵׁב עַל־כִּסְאִי וְעֵינַי רֹאוֹת׃ מט וַיֶּחֶרְדוּ
וַיָּקֻמוּ כָּל־הַקְּרֻאִים אֲשֶׁר לַאֲדֹנִיָּהוּ וַיֵּלְכוּ אִישׁ
לְדַרְכּוֹ׃ נ וַאֲדֹנִיָּהוּ יָרֵא מִפְּנֵי שְׁלֹמֹה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ׃ נא וַיֻּגַּד לִשְׁלֹמֹה לֵאמֹר
הִנֵּה אֲדֹנִיָּהוּ יָרֵא אֶת־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה אָחַז
בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ לֵאמֹר יִשָּׁבַע־לִי כַיּוֹם הַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה אִם־יָמִית אֶת־עַבְדּוֹ בֶּחָרֶב׃ נב וַיֹּאמֶר
שְׁלֹמֹה אִם יִהְיֶה לְבֶן־חַיִל לֹא־יִפֹּל מִשַּׂעֲרָתוֹ
ארצה

תרגום

מה ומשחו יתיה צדוק כהנא ונתן נביא למהוי
מלכא בשילוחא וסליקו מתמן כד חדן
ואשתגישת קרתא הוא קלא דשמעתון : מו
ואף יתיב שלמה על כורסי מלכותא : מז ואף
עלו עבדי מלכא לברכא ית רבוננא מלכא
דוד למימר יוטיב יי ית שום שלמה משמך
וירבי ית כורסוהי מכורסי מלכותך וסגיד
מלכא על שוויא : מח ואף כדין אמר מלכא
בריך יי אלהא דישראל דיהב יומא דין בר
יתיב על כורסי מלכותי ועיני חזאן : מט ותוהו
וקמו כל זמניא די לאדוניהו ואזלו גבר
לארחיה : נ ואדוניהו דחיל מן קדם שלמה
וקם ואזל ואתקיף בקרנת מדבחא :
נא ואתחוא לשלמה למימר הא
אדוניהו דחיל מן קדם מלכא שלמה
והא אחד בקרנת מדבחא למימר יקים לי
כיומא דין מלכא שלמה דלא יקטיל ית
עבדיה בחרבא : נב ואמר שלמה אם יהי
לגבר דחיל חטאין לא יפול מסער רישיה
לארעא

מצודת דוד

ורעה היא : (מז) על המשכב · בשכבו על המשכב השתחוה לה' : (מח) אשר
נתן היום יושב · כמו אשר נתן היום בן יושב וכו' : (נ) ירא ·
שלא לדונו כמורד במלכות על אשר רצה למלוך מבלי דעת המלך :
בקרנות המזבח · אשר עמד לפני הארון בחשבו שלא יחלל המקום להרגו שם : (נא) אם ימית · ר"ל שלא ימית וכאלו אמר ביהיה עליו עונש שבועה אם
ימית וכו' : (נב) לבן חיל · ר"ל לעבוד עבודתו כשאר עבדי המלך : לא יפול וכו' · ר"ל לא יענוש על העבר אפילו עונש מועט ואמר בל' גוזמא כדרך
שהבריות אומרים : ואם רעה תמצא בו · ואפילו בדבר שאין בו כדי להמית

מצודת ציון

ומזורז : (מה) ותהום · מל' המיה : (נא) כיום · כעת כי יום הוא כמו עת
והכ"ף בא לאמתת הדבר כמו מכרה כיום (בראשית כ"ה) : (נב) משערתו ·
משער
פעם

דאש מלך : (מה) וימשחו אונ זיא זאלביטן איס בייא דעם באך גיחון (צדוק הכהן אונ נתן הנביא) צו זיין מלך אונ זיא גינגן אויף
פון דארטן פרייליך אונ זיא ברומט דיא שטאט דאש איז דאז קול דש איר גהערט האט : (מו) וגם אונ אויך איז ער גזעסין שלמה
אויף דעם שטול דאש מלכות : (מז) וגם אונ אויך זיינן קומן דיא קנעכט דאש מלך צו בענשין אונזרין הערן דעם מלך דוד צו זאגן
ער זאל בגיטגן גאט דעם נאמן פון (שלמה) אין ווערדר דיין נאמן אונ ער זאל גריסן זיין שטול איין ווערדר דיין שטול אונ ער בוקיט
זיך דר מלך צו גאט אויף דעם גלעגיר : (מח) וגם אונ אזו האט ער גזאגט דער מלך גלובט איז גאט דער הער ישראל דער
דא האט געבן הייכט איינן זיצר אויף איינם שטול אונ איינע אויגן זעהן עש : (מט) ויחרדו אונ זיא ער שראקן אונ זי אויפשטונדן
אלי די גבעטטי דש דא וואָרן צו אדוניהו אונ זיא גינגן איין איטליכר צו זיינם וועג : (נ) ואדוניהו אונ אדוניהו האט זיך גפערכט פאר
שלמה אונ ער אויף שטונד אונ גינג הין אונ ער בגריף אן דיא עקין פון דעם מזבח דאז דא וואר אונ (גבעון) דען ער האט גזאגט
דיא דאש (בית דין) לאזט אום ברענגן דיא ווערן ניט בייא איהר עלטרן בגראבן נייארט וואו דיא הרוגים פון דעם (בית דין)
ליגן דרום וויל איך דא ערשלאגן ווערן אזו ווערט אן איך בייא אייני עלטרן ליגן : (נא) ויגד אונ עס וואר גזאגט צו שלמה צו זאגן נון
אדוניהו פערכט זיך פאר דעם מלך אונ נון ער האט בגריפן אן עקין דאש מזבח דאז זאגן ער זאל שווערן דער מלך שלמה אויף איר
אזו גאט אלז דער טאג איז אוב ער ווערט טיטן איך זיין קנעכט מיט דעם שווערט : (נב) ויאמר אונ ער זאגט שלמה אוב ער
ווערט זיין צו איין בידר מאן דש ער ווערט זיך פאר זינדן פערכטן זאל ניט פאלן פון זיין האר צו דער ערדן אונ אוב איין ביז (תמצא)
ער

אַרְצָה וְאִם־רָעָה תִמָּצֵא־בוֹ וָמֵת׃ נג וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה וַיֹּרִדֻהוּ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וַיָּבֹא וַיִּשְׁתַּחוּ לַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה וַיֹּאמֶר־לוֹ שְׁלֹמֹה לֵךְ לְבֵיתֶךָ׃ **ב** א וַיִּקְרְבוּ
יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיְצַו אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר׃ ב
אָנֹכִי הֹלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ וְחָזַקְתָּ וְהָיִיתָ לְאִישׁ׃ ג
וְשָׁמַרְתָּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכָיו
לִשְׁמוֹר חֻקֹּתָיו מִצְוֹתָיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֵדְוֹתָיו כַּכָּתוּב
בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תַּשְׂכִּיל אֵת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה
וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם׃ ד לְמַעַן יָקִים יְהוָֹה אֶת־
דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ
אֶת־דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי בֶּאֱמֶת בְּכָל־לְבָבָם וּבְכָל־
נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל׃
ה וְגַם אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן־
צרויה

לארעא ואם בישתא תשתכח ביה ויתקטיל :
נג ושלח מלכא שלמה ואחתוהי מעלוי
מדבחא ואתא וסגיד למלכא שלמה ואמר ליה
שלמה איזיל לביתך : א וקריבו יומי דויד
לממת ופקיד ית שלמה בריה למימר : ב
אנא אזיל באורח כל ארעא ותתקיף ותהא
לגבר דחיל חטאין : ג ותטר ית מטרת מימרא
דיי אלהך למהך באורחן דתקנן קדמוהי למטר
קימוהי פקודוהי ודינוהי וסהדותיה כמא
דכתיב באוריתא דמשה בדיל דתצלח ית כל
דתעביד וית כל אתר דתתפני לתמן : ד בדיל
די יקים יי ית פתגמוהי די מליל עלי למימר
אם יטרון בנך ית ארחיהון למהך קדמי בקשוט
בכל לבהון ובכל נפשהון למימר לא יפסוק
לך גבר מעל כורסי מלכותא דישראל : ה ואף
את ידעת ית דעבד לי יואב בר צרויה דעבד
לתרין

רש"י

בקברי בית דין אמות כאן ואקבר בקברי אבותי כך דרש רבי תנחומא : (ה) את אשר עשה לי · שהראה הספר שאלו דוד ביד אוריה במדרש רבי תנחומא : דמי מלחמה בשלום · שהיה להם שלום עמו ולא היו נשמרים ממנו : בחגורתו אשר במתניו · שחגר חרבו מלומדת על מתניו שלא כדרך החגורים בלאתו לקראת עמשא ופיה למטה כדי שתפול כמה שנאמר והוא יצא ותפול (שמואל ב כח) וכשנפלה נטלה כסבור עמשא
שלא

מצודת דוד

פ"א יומת בעבור לרוף הדבר הזה : (נג) וירדהו · צוה לו לרדת בהבטחתו : לך לביתך · כי נשאר עומד לפני שלמה בחשבו שכוונתו להיות לבן חיל לעמוד לפניו ולשרתו בכל עת ואמר לו לך לביתך כאומר לבני לא כן יחשוב כ"א תהיה לבן חיל לעת מצוא בזמן הצורך : **ב** (ב) בדרך וכו' · ר"ל כמנהג כנהוג בכל הבריות : והיית לאיש · עם שאתה עודך נער התחזק עצמך להיות כאיש השלם בשניו הואיל ואמות ואינני להדריך בדרך תלך : (ג) משמרת ה' · הדברים אשר צוה ה' לשמרו ואל בינתך אל תשען : ללכת בדרכיו · להיות רחום ורב חסד כמוהו : חקותיו הם המצות שלא נתגלו טעמיהם והמה כגזירה ; מצותיו · מה שבין אדם למקום : ומשפטיו · מה שבין אדם לחבירו : ועדותיו · הם המצות אשר טעמיהם להעיד על מפלאות ה' כשבת ומועדי ה' והדומים : למען תשכיל · ר"ל כשתשמור כל המצות תשכיל עוד מהם את כל אשר תעשה מהדברים אשר לא נאמרו בתורה כי מהם חכמה תקח לעבוד את ה' בכל הדברים : ואת וכו' · הוא כפל ענין במ"ש : (ד) לאמר לא יכרת · לפי שארכו הדברים אמר שוב לאמר : (ה) וגם אתה ידעת · ר"ל כמו שיודע אני כ"כ גם אתה ידעת ואין מהצורך לספר לך פרטי הדברים : אשר עשה לי · וחוזר ומפרש בזהו אשר עשה לשני שרי וכו' כי על כי הם באו בהבטחת

ער ווערט ווערן גפֿונדן אן איהם (ומת) אונ ער זאל ווערן גטויט : (נג) וישלח אונ ער שיקט דער מלך שלמה אונ זיא אראבטן כידר אין פֿון אב דעם מזבח אונ ער קאם אונ ער בוקיט זיך צו דעם מלך אונ ער זאגט צו אים שלמה גיא אין דיין הויז : (א) ויקרבו אונ זיא גינעהנטן די טאג צו דוד צו שטערבן אונ ער גביטט שלמה זיינם זון צו זאגן : (ב) אנכי איך דוד איך ווער שטערבן אונ דו זאלשט דיך שטערקן אונ דו זאלשט זיין צו איינם אמן כלומר דו זאלשט דיך צו אויפֿט האבן כובֿש דיין יצר הרע צו זיין אונ זאלשט דיך פֿערכֿטן פֿאר זינדן : (ג) ושמרת אונ דוא זאלשט היטן דיא היטונג גאטש דיין גאט צו גין אין זייני וועג צו היטן זיין גיזעצן אונ זיין גבאט אונ זיין גריכֿט אונ זיין בלייגנים אזו ווא עש שטייט גשריבן אין תורת משה אום ווילן דז דו זאלשט בגליקן אזו וואש דו ווערשט טון אונ צו וואו דוא דיך ווערשט קערן אז דארט : (ד) לאמען איך ווין ער זאל בשטעטיגן גאט זייני ריד דאש ער האט גרעט אויף מיר צו זאגן אוב זיא ווערן היטן דייני זין צו גין פֿאר מיר מיט ווארהייט מיט אז מירם הערצן אונ מיט אז מירם לייב צו זאגן זאל ניט ווערן פֿר שניטן כלומר אויף הערן צו דיר איין אמן פֿון אב דעם שטול ישראל : (ה) וגם אונ דוא ווייסט אויך דש וואש פֿר האט געטאן צו מיר (יואב זון צרויה) דען דא (צרויה) אוש קומן איז דא האבן דיא לייט גלערנט אויף יואב דען צרויה איז אגר
שטערק

צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לִשְׁנֵי־שָׂרֵי צִבְאוֹת יִשְׂרָאֵל
לְאַבְנֵר בֶּן־נֵר וְלַעֲמָשָׂא בֶן־יֶתֶר וַיַּהַרְגֵם וַיָּשֶׂם דְּמֵי־
מִלְחָמָה בְּשָׁלוֹם וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֹרָתוֹ אֲשֶׁר
בְּמָתְנָיו וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו׃ ו וְעָשִׂיתָ כְּחָכְמָתֶךָ
וְלֹא־תוֹרֵד שֵׂיבָתוֹ בְּשָׁלוֹם שְׁאֹל׃ ז וְלִבְנֵי בַרְזִלַּי
הַגִּלְעָדִי תַּעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שֻׁלְחָנֶךָ כִּי־כֵן
קָרְבוּ אֵלַי בְּבָרְחִי מִפְּנֵי אַבְשָׁלוֹם אָחִיךָ׃ ח וְהִנֵּה
עִמְּךָ שִׁמְעִי בֶן־גֵּרָא בֶן־הַיְמִינִי מִבַּחֻרִים וְהוּא
קִלְלַנִי קְלָלָה נִמְרֶצֶת בְּיוֹם לֶכְתִּי מַחֲנָיִם וְהוּא־
יָרַד לִקְרָאתִי הַיַּרְדֵּן וָאֶשָּׁבַע לוֹ בַיהוָֹה לֵאמֹר אִם־
אמיתך

לתרין רבני חילותא דישראל לאבנר בר נר
ולעמשא בר יתר דקטלנון בערמותיה ודמי
די יתחשיב ליה דמיהון עלוהי כדם תבירי
קרבא ויתב להון בכמנת שלמא ואשד דמהון
באספניקי די בחרציה ודש בטלריתא די
ברגלוהי : ו ותעביד כחוכמתך ולא תחית
סיבתיה בשלמא לשאול : ז ולבני ברזלי
גלעדאה תעביד טיבו ויהון באכלי פתורך
ארי אנון ספיקו צרכי במערקי מן קדם
אבשלום אחוך : ח והא עמך שמעי בר גרא
בר משבט בנימין מעלמת והוא לטני לוטן
מרירן ביומא דאזלית למחנים והוא נחת
לקדמותי לירדנא וקימית ליה במימרא
דיי

ויקרבו וגו'
ספר הזוה'
פרשת ויחי

ועשית כחכמתך
עקידה שער
עב ספר
הזוהר
פרש' תרומ'

והוא קללני
שכתיב קס
עקידה
שער כב
אם תמיתך
ספר הזוהר
פ' משפטים

רש"י

שלא נטל אלא להגביה' מן הארץ ולא נשמר מחרב אשר ביד יואב · ובנעלו אשר ברגליו · את אבנר הרג בערמה ששאלו גידמת היאך חוללת כמה שנאמר (שמואל ב' ג' כ"ז) ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי לשון של נעלך : (ו) ולא תורד את שיבתו בשלום שאול · אל תניחהו למות מיתת עצמו וליפול בגיהנם : (ח) קללה נמרצת · מפורשת כמו מה ימריצך (איוב ט"ז ג') מה נמרצו (שם ו' כ"ה) כמו מה נמלצו

מצודת דוד

בהבטחת דוד והלכו בשליחתו ועכ"ז הרגם יואב וחשב א"כ לדוד לכלימה בזה : לשני שרי צבאות · כי גם עמשא היה שר צבא לאבשלום אף בדעת דוד היה להעמידו תחת יואב : דמי מלחמה · הדם הראוי לשפוך באנשי מלחמתו שפך הוא באנשי שלומי : ויתן דמי מלחמה · הדם הראוי לשפוך במלחמה בגבורה מפורסמת שפך באנשי שלומי בערמתו · בחגורתו וכו' · ר"ל במה שחגר חרבו מלומדת במתניו לרחבו בכדי שתהא נוחה לפול בשחיה מועטת וכשיצא אל עמשא שחה מעט לתקן מנעלו ונפלה החרב מתערה והגביה בידו והכהו נפש ועמשא לא נשמר על כי ראה אשר מעצמה נפלה מתערה : (ו) כחכמתך · לפי חכמתך תמצא לו עילה : ולא תרד שיבתו · ר"ל עם שהוא איש שיבה לא תהדר פניו וראה שלא ירד לקבר בשלום במיתת עצמו : (ז) כי כן · ר"ל בזה הדבר עצמו קרבו אותי לאכול על שולחן אביהם וכאומר עוד תעשה עמהם חסד זולת מה שהיה באוכלי שלחנך כי זהו לתשלום גמול ולא לחסד יקרא : (ח) עמך · ור"ל אוהבך היושב עמך בתמידות ואחז"ל שהיה מלמדו תורה

מצודת ציון

מעשר ראשו : **ב** (ז) קרבו אלי · קרבו אותי : (ח) קללני · מל' קלות ובזיון : נמרצת

שטערק גוועזן צו העלפֿן אין דר מלחמה דא האט זיא יואב דען בריב פֿון דוד גוויזן דאש עש איז דעם ווילן פֿון דוד איז גשעהן אונ דש העט ער ניט זאלן לאזן טון אין אויך וואש ער האט געטאן צו דיא צווייא הערן איבר דש הער צו (אבנר זון נר אונ צו עמשא זון יתר) אונ ער האט ער שלאגן זיא איט (ערואה) אונ ער טעט דש בלוט פֿון דר מלחמה אן זיא איט שלום כלומר זיא האבן שלום איט איהם געהאט אונ האבן זיך ניט פֿאר איך גהיט אונ ער גאב דאש בלוט פֿון דר מלחמה איט זיינם גורט דאש דא ווער אן זייני לענדן דען כיט אזו דר סדר איז ווארן אין שווערט אן טראגט האט ער דש שווערט אן גיגורט דא ער גינג קיגן (עמשא) כייארם ער גורט עש דש עש בהעפֿט ווער צו זייני לענדן אונ איט דעם איז פֿון דער שיידן ארויס צו דא פֿיל איהם דאש שווערט אויש דען ער אויז גינג קיגן (עמשא) דר איט האט זיך (עמשא) ניט דראן גשטוסן ער האט גאיינט ער בוקט זיך דארום דאש שווערט אויף צו היבן אונ איט זיינם שוך דאש דא וואר אן זיינם פֿיס הט ער (אבנר) אום גבראכֿט ער האט אים כלומר אין (דין) גפֿרעגט איינר די קיין העגר האט אונ אוז (חוילה) כנען ווירא קניפֿט זיא דעם (חלוץ) דען שוך אויף דאש איינט דער פסוק אובן (יואב האט אבנר) גיפֿרעגט דען דין (שלי) דאש איז טייטש פֿון ליהוגג דאש שוך דש אן דעם דער (חוילה) גיבט אויז ליהט דא אמהר זיך (אבנר) בוקן אונ וואלט איהם ווייזן זיא זאל איט דען לעגן אויף קייפֿן דא ער שלוג אין יואב : (ו) ועשית אונ דוא זאלשט טאן אזו דיין חכֿמה כאך אונ ניט דוא זאלשט כידרן זיין גרייזהייט איט שלום צו דר גרוב כלומר לאז ער ניט זיין רעכֿטן טויט שטערבן דאש ער זאלט דער נאך (חס ושלום) אין דיא גרוב דאש גיהנם קומן : (ז) ולבני אונ צו דיא קינדר ברזלי פֿון גלעד זאלשט דוא טאן גנאד אונ זיא זאלן זיין דיא עסיר פֿון דיינם טיש דען אזו האבן זיא גנעהנט עסן שפייז צו איר מן איינם טון פֿליהן פֿאר אבשלום דיינם ברודר : (ח) והנה אונ כון איט איר איז (שמעי זון גרא) דער זון (ימיני) פֿון דעם גשלעכֿט (בנימן פֿון בחורים)
אונ

אמיתך בחרב : ט ועתה אל-תנקהו כי איש חכם
אתה וידעת את אשר תעשה-לו והורדת את-
שיבתו בדם שאול : י וישכב דוד עם-אבותיו
ויקבר בעיר דוד : יא והימים אשר מלך דוד על-
ישראל ארבעים שנה בחברון מלך שבע שנים
ובירושלם מלך שלשים ושלש שנים : יב ושלמה
ישב על-כסא דוד אביו ותכן מלכתו מאד : יג
ויבא אדניהו בן-חגית אל-בת-שבע אם-שלמה
ותאמר השלום באך ויאמר שלום : יד ויאמר
דבר לי אליך ותאמר דבר : טו ויאמר את ידעת
כי-לי היתה המלוכה ועלי שמו כל-ישראל פניהם
למלוך ותסב המלוכה ותהי לאחי כי מיהוה
היתה לו : טז ועתה שאלה אחת אנכי שאל מאתך
אל

תרגום

דיי למימר דלא אקטלנך בחרבא : ט
וכען לא תזכניה ארי גבר חכים את ותדע
ית דתעביד ליה ותחית ית סיבתיה בקטלא
לשאול : י ושכיב דוד עם אבהתוהי ואתקבר
בקרתא דדוד : יא ויומיא די מלך דוד על
ישראל ארבעין שנין בחברון מלך שבע שנין
ובירושלם מלך תלתין ותלת שנין : יב
ושלמה יתיב על כורסי מלכותא דדוד אבוהי
ואתקינת מלכותיה לחדא : יג ואתא אדניהו
בר חגית לות בת שבע אמיה דשלמה ואמרת
השלם מיתך ואמר שלם : יד ואמר פתגם אית
למללא עמך ואמרת מליל: טו ואמר את ידעת
ארי דילי הות מלכותא ועלי שויאו כל ישראל
אפיהון למהוי מלכא ואסתחרת מלכותא והות
לאחי ארי מן קדם יי הות ליה: טז וכען שאלא
חדא אנא שאיל מניך לא תתיבין ית אפי
ואמרת

והיותי' נו סנה' יח זבחי' יא קיט

על כמה דוד קכר הזוקן פ' נח

ויסס כמה בתר' ק נה

רש"י

נמלכו : (ט) כי איש חכם אתה · תן לבך למצוא לו עון מות בשביל דבר אחר וזהו וידעת את אשר תעשה לו :(יב) ותכון מלכותו
על

מצודת ציון

נמרצת · חזקה כמו ואבל נמרץ (מיכה ב') : (טז) שאלה · ענין בקשה : (כד) תורם : הכינני

מצודת דוד

ביום לכתי מחנים · כי כשברח מפני אבשלום הלך עד מחנים וישב בה עד חזרתו לירושלים : והוא ירד · לפייס אותי ונשבעתי לו אז לבל אמיתו ולזה לא אוכל בעצמי לקחת נקמתי ממנו : (ט) ועתה · הואיל ואתה תמלוך תחתי אל תנקה אותו מהעון הזה מבלי לשלם לו גמול הראוי כי איש חכם אתה ותוכל למצוא העילה את אשר תעשה לו : שיבתו · ר"ל אל תחוש להדרו בעבור שיבתו : בדם שאול · ר"ל לא תניחו למות על מטתו כ"א ישפך דמו בחרב : (י) בעיר דוד · היא ציון : (יא) שבע שנים · ובש"ב נאמר גם ששה חדשים ולא חש למנותם כאן על כי היה נרדף מאבשלום ששה חדשים לעולם : (יב) ותכון מלכותו · לא כאביו שהיה לפעמים נרדף בעת מלכותו מאבשלום ושבע בן בכרי כי מלכותו היה נכון אין שטן ואין פגע רע : (יג) השלום בואך · שאלה אותו אם ביאתו בדבר שלום או בא להתקוטט עמה בדבר מה : (טו) כי לי וכו' · על כי שאלתו היתה בדבר אבישג ועלס כוונתו היתה להתנשא עוד ולאמר אני אמליך ורצה לעשות הכנה לזה לקחת את אבישג להשתמש בתשמיש המלך שאין ראוי כ"א למלך וחשש פן תרגיש בדבר לזה הקדים ואמר הנה אתה היתה המלוכה הראויה לי על כי אני גדול האחים ואף כולם העמו בי מאז ועכ"ז מלך שלמה כי מה' היתה לו וא"כ אי פתי יסור הנה להתחכם מול גזירת המקום: (טז) ועתה · הואיל ואין השם בדבר המלוכה : אל תשיבי וכו' · ר"ל אל תשיבי פני ריקם מבלי למלאות שאלתי :
טוב

אוּנ ער האט גפֿלוּכט איך איין שטארקי פֿלוּכוּג אין אייכם גין נאך (מחנים) אוּנ ער איז גנידרט צו קיגן איר צו דעם באך ירדן
אוּנ איך האב גשווארן צו אים ביים גאט צו זאגן אוב איך וויל טיטן דיך מיט דעם שווערד : (ט) ועתה אוּנ יעצונד ניט דו זאלשט
ריינינגן אים אוּנ אנכה זיין דען איין קלוגיר מן בישטו אוּנ דוא ווערשט וויסן וואז דוא ווערשט טון צו אים דז דו אים איין עוילה
ווערשט צו ווערפֿן אוּנ דוא זאלשט אראבן נידרן זיין גרייזהייט מיט בלוט כלומר מיט הריגה אין די גרוב : (י) וישכב אוּנ ער לאג
אוּנ שטארב דוד מיט זייני עלטרן אוּנ ער וואורד בגראבן אין דר שטאט דוד דאש איז ציון : (יא) והימים אוּנ די טעג דש ער הט
גקיניגט דוד אויף ישראל פֿירציג יאר (דהיינו) אין חברון האט ער גקיניגט זיבן יאר אוּנ אין ירושלים האט ער גקיניגט דרייא אוּנ
דרייסיג יאר : (יב) ושלמה אוּנ שלמה איז גזעסן אויף דעם שטוּל דוד זיין פֿאטר אוּנ עש וואר זער אן גברייט זיין מלכות (אפֿילו)
איבר דיא אומות וואר עש אן גברייט : (יג) ויבא אוּנ ער קאם אדוניהו זון חגית צו בת שבע די מוטר שלמה אוּנ זיא פֿרעגט
אוב פֿריד איז דיין קומן אוּנ ער זאגט פֿריד : (יד) ויאמר אוּנ ער זאגט איין זאך איז צו מיר צו רידן צו דיר אוּנ זיא זאגט ריד :
(טו) ויאמר אוּנ ער זאגט דוא ווייסט דז צו מיר איז גוועזן דיא מלוכה אוּנ אויף מיר האבן גטאן כל ישראל איר פנים צו קיניגן אוּנ זיא
איז גווארדן אוּנ גקערט די מלוכה אוּנ זיא איז גווארדן צו מיינם ברודר דען פֿון גאט איז עש גוועזן צו אים : (טו) ועתה אוּנ יעצונד
איין

אל-תשבי את-פני ותאמר אליו דבר : יז ויאמר
אמרי-נא לשלמה המלך כי לא-ישיב את-פניך
ויתן-לי את-אבישג השונמית לאשה: יח ותאמר
בת-שבע טוב אנכי אדבר עליך אל-המלך : יט
ותבא בת-שבע אל-המלך שלמה לדבר-לו על-
אדניהו ויקם המלך לקראתה וישתחו לה וישב על
כסאו וישם כסא לאם המלך ותשב לימינו : כ
ותאמר שאלה אחת קטנה אנכי שאלת מאתך אל-
תשב את-פני ויאמר לה המלך שאלי אמי כי לא-
אשיב את-פניך : כא ותאמר יתן את-אבישג
השנמית לאדניהו אחיך לאשה : כב ויען המלך
שלמה ויאמר לאמו ולמה את שאלת את-אבישג
השנמית לאדניהו ושאלי-לו את-המלוכה כי הוא
אחי הגדול ממני ולו ולאביתר הכהן וליואב בן-
צרויה : כג וישבע המלך שלמה ביהוה לאמר
כה יעשה-לי אלהים וכה יוסיף כי בנפשו דבר
אדוניהו

תרגום

ואמרת ליה מליל : יז ואמר אמרי כען לשלמה
מלכא ארי לא יתיבית אפיך ויהב לי ית
אבישג דמן שונם לאתו : יח ואמרת בת שבע
טב אנא אמליל עלך קדם מלכא : יט ואתת
בת שבע לקדם מלכא שלמה למללא עמיה
על אדניהו וקם מלכא לקדמותה וסגיד לה
ויתיב על כורסיה ושוי כורסא לאמא דמלכא
ויתיבת לימיניה : כ ואמרת שאלה חדא
זעירא אנא שאלא מנך לא תתיב ית אפי ואמר
לה מלכא שאילי אמי ארי לא אתיב ית
אפיך : כא ואמרת תתיהב ית אבישג דמן
שונם לאדניהו אחוך לאתו : כב ואתיב מלכא
שלמה ואמר לאמיה ולמא את שאלא ית
אבישג דמן שונם לאדניהו ושאלי ליה ית
מלכותא ארי הוא אחי קשיש מני הלא בעצה
הוו הוא ואביתר כהנא ויואב בר צרויה : כג
וקים מלכא שלמה במימרא דיי למימר כדין
יעבד לי אלהים וכדין יוסיף ארי בנפשיה
מליל

ולאביתר וגומר יומא ה עד ספ' הזוהר פרשת נח ובוקפ' ויקי

רש"י

על העליונים : (יט) לדבר לו · לדבר בשבילו בשביל אדוניהו : לאם המלך · אמרו רבותינו לאמה של מלכות היא רות : (כב) ושאלי לו את
המלוכה

מצודת דוד

(יח) טוב · ראוי והגון הדבר הזה ולכן אדבר בעבורך אל המלך : (יט) על אדוניהו · בעבור שאלת אדוניהו : לקראתה · ללכת לקראתה : (כב) ולמה את שאלת וכו' ושאלי וכו' · כי שלמה הבין בדבר אשר יבקש תואנה לעורר על המלוכה ולזה אמר בדרך התול ושחוק למה תשאל דבר המסבב את המלוכה שאלי טוב שאלי לו את המלוכה בעצם על כי היות הוא הגדול ממני וכאשר אמר הוא בהקדמת שאלתו : ולו וכו' · ר"ל וכמו שתשאלי לו את הראוי אליו שאלי להשיב לאביתר וליואב את הראוי להם היות כי כולם המה בעצה אחת למען יחזיקו בשלהם : (כג) כה יעשה וכו' · הוא ענין שבועה וגזם ולא
אמר

אין אן הייטוּג כלומר איין ביט דיא בעט איך פֿון דיר דו זאלשט ניט ווידר קערן איין פנים אוּנ זיא זאגט צו אים ריד : (יז) ויאמר
אוּנ ער זאגט זאג נון צו שלמה דעם מלך דש ער זאל ניט ווידר קערן דיין פנים אוּנ זאל געבן צו איר (אבישג פֿון שונם) צו איין
ווייב : (יח) ותאמר אוּנ זיא זאגט (בת שבע) עש איז גוט איך וויל עש טוהן איך וויל רידן פֿון דיינט וועגן צו דעם מלך : (יט)
ותבא אוּנ זיא קאם (בת שבע) צו דעם שלמה צו רידן פֿון זיינט וועגן פֿון וועגן (אדוניהו) אוּנ ער אויף שטוּנד דר מלך צו קיגן איר
אוּנ ער בוקיט זיך צו איר אוּנ ער זאס דר נאך אויף זיין שטוּל אוּנ ער טעט איין שטוּל צו דער מוטר פֿון דעם מלכות דש וואר
(רות) אוּנ זיא זאס אויף זיינר רעכטר האנד : (כ) ותאמר אוּנ זיא זאגט איין ביגער איין קלייני ביגער איך פֿון דיר דוא זאלשט ניט
ווידר קערן איין פנים אוּנ ער זאגט צו איר דער מלך בגער נון מיין מוטר דען איך וויל ניט ווידר קערן דיין פנים : (כא) ותאמר
אוּנ זיא זאגט עש זאל ווערן געבן (אבישג פֿון שונם צו אדוניהו) דיינם ברודר צו איינם ווייב : (כב) ויען אוּנ ער ענטווארט דער
מלך אוּנ זאגט צו זייני מוטר אוּנ ווארום האשט דוא בגערט די (אבישג השונמית צו אדוניהו) ביגער ליבר צו אים דיא (מלוכה)
דען איינר דר דא נימט דיא רוט פֿון דעם מלך כלומר וואז איין מלך גיברויכט האט בייא זיינם לעבן דאש איז דאש ערשטי פֿונדר
ווארה דען ער איז איין ברודר דר דא איז גרעשר אז איך אוּנ צו אים איז גוועזן די עצה אוּנ צו (אביתר דר כהן) אוּנ צו (יואב זון
צרויה) : (כג) וישבע אוּנ ער שווערט דר מלך שלמה בייא גאט צו זאגן אזו זאל ער טון גאט צו איר אוּנ אזו זאל ער אבער דאש
אום

אֲדֹנִיָּהוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ כד וְעַתָּה חַי־יְהוָה אֲשֶׁר
הֱכִינַנִי וַיּוֹשִׁיבַנִי יתירי עַל־כִּסֵּא דָּוִד אָבִי וַאֲשֶׁר
עָשָׂה־לִי בַּיִת כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר כִּי הַיּוֹם יוּמַת אֲדֹנִיָּהוּ׃
כה וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּיַד בְּנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע
וַיִּפְגַּע־בּוֹ וַיָּמֹת׃ כו וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֵן אָמַר הַמֶּלֶךְ
עֲנָתֹת לֵךְ עַל־שָׂדֶיךָ כִּי אִישׁ מָוֶת אָתָּה וּבַיּוֹם הַזֶּה
לֹא אֲמִיתֶךָ כִּי־נָשָׂאתָ אֶת־אֲרוֹן אֲדֹנָי יְהוִה לִפְנֵי
דָּוִד אָבִי וְכִי הִתְעַנִּיתָ בְּכֹל אֲשֶׁר־הִתְעַנָּה אָבִי׃ כז
וַיְגָרֶשׁ שְׁלֹמֹה אֶת־אֶבְיָתָר מִהְיוֹת כֹּהֵן לַיהוָה לְמַלֵּא
אֶת־דְּבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר עַל־בֵּית עֵלִי בְּשִׁלֹה׃ כח
וְהַשְּׁמֻעָה בָּאָה עַד־יוֹאָב כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי

אדניה

מַלֵּיל אֲדֹנִיָּהוּ יַת פִּתְגָמָא הָדֵין ׃ כד וּכְעַן קַיָּם
הוּא יְיָ דְאַתְקְנַנִי וְאוֹתְבַנִי עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתָא
דְדָוִד אַבָּא וּדְקַיֵּם לִי מַלְכוּ כְּמָא דְמַלֵּיל אֲרֵי
יוֹמָא דֵין יִתְקְטֵיל אֲדֹנִיָּהוּ ׃ כה וּשְׁלַח מַלְכָּא
שְׁלֹמֹה בְּיַד בְּנָיָהוּ בַר יְהוֹיָדָע וְשַׁלִּיט בֵּיהּ
וְקַטְלֵיהּ ׃ כו וּלְאֶבְיָתָר כַּהֲנָא אֲמַר מַלְכָּא
לַעֲנָתוֹת אֱזֵיל לָךְ לְקִרְוָךְ אֲרֵי גְּבַר חַיָּב קְטוֹל
אַתְּ וּבְיוֹמָא הָדֵין לָא אֶקְטְלִנָּךְ אֲרֵי נְטַלְתָּ יַת
אֲרוֹנָא דַיְיָ אֱלֹהִים קֳדָם דָּוִד אַבָּא וַאֲרֵי
אִתְעַנֵּיתָא בְּכֹל דִּי אִתְעַנֵּי אַבָּא ׃ כז וְתָרֵיךְ
שְׁלֹמֹה יַת אֶבְיָתָר מִלְמֶהֱוֵי כָּהֵן מְשַׁמֵּשׁ קֳדָם יְיָ
לְקַיָּמָא יַת פִּתְגָמָא דַיְיָ דִּי מַלֵּיל עַל בֵּית עֵלִי
בְּשִׁילֹה ׃ כח וּבְסוֹרְתָא מְטַת עַד יוֹאָב אֲרֵי

יואב

וה
נח
סנה דרין
דף יז

רש"י

המלוכה משיפתתם בשרביטו של מלך היא תחלת השררה : (כד) עשה לי בית · בית המלוכה כאשר דבר ביד נתן : (כו) ענתות לך' תש
פיה : כי איש מות אתה · שמרדת במלכות אבי בהיותך עם אדוניהו להמליכו שלא מדעתו : כי נשאת את ארון · בברוח אבי מפני אבשלום :
התענית · עמו באותו צרה שנאמר (שמואל ב' י"ז כ"ט) כי אמרו העם רעב ועיף וצמא במדבר : (כז) את אשר דבר על בית עלי · והקימותי
לי כהן נאמן וגו' (שמואל א ב ל"ה) והבטת צר מעון וגו' (שמואל א' ב' ל"ב) ומשחרבה שילה לא היה בית חשוב לעבודה להקב"ה ועד
שיבנה בית הבחירה מלא הקב"ה את דברו לגרש את בני עלי :(כח) והשמועה באה עד יואב · שמועת מלות דוד שצוה להורגו וידע שלא

מצודת ציון

הכינני · הכין אותי : (כה) ויפגע · ענין מכת מות כמו גם פגע בו (ש"ב א'): (כו) התענית · מל' עינוי וצער : (כז) למלא · ענין השלמה: (ל)ענני · מל' עניה

מצודת דוד

אמר וכמוה הרבה במקרא: בנפשו · באבדן נפשו כי ימות עליה : (כד) ע
לי בית · ר"ל בית מלכות והוא כפל ענין במ"ש :(כה) ויפגע בו · ו
שהיה כהן ואסור לטמא למת הנה פירש ממנו עוד בו נשמתו : (כו)ולאבי

אמר בראותו שעדיין עומד במרדו בעת עצה לאדוניה לקחת את אבישג : ענתות לך · ר"ל לך אל מקומך ענתות כי היא היתה עיר הכהנים : כי א
מות אתה · על שהיית בקשר המרד להמליך את אדוניה מבלי דעת המלך אבי ולכך לא תשב עוד פה לראות פני : וביום הזה · ר"ל ואף היום שמן הנר
עודך מחזיק במרד בעת עצה לאדוניה לשאול את אבישג למצוא תואנה בדבר המלוכה עכ"ז לא אמיתך : לפני דוד אבי · בהיותו בורח מפני אבשלום : ו
התענית · ובעבור אשר היית מעונה ומיצר בצרת אבי כשהיה נרדף מפני שאול : (כז) מהיות כהן · ר"ל מלשמש עוד בכהונה גדולה: למלא את דבר ה' · הסי
הזו היתה למלאות דבר ה' וגו' : בשלה · בעוד היה המשכן בשלה דבר ה' על בית עלי שיוקח מהם כהונה גדולה ואביתר הוא מבני עלי : (כח)
והשמועה · מה שהרג את אדניה וגרש את אביתר באה עד יואב ר"ל מהשמועה היה פחד לנפשו על כי גם הוא היה עמהם בקשר המרד : ואחרי אבשל
לא נטה · כי אלו נטה גם אחר אבשלום לא היה א"כ נופל ונרגע מיתר עבדי המלך אשר היו עם אדוניה ועכ"ז לא נעשה להם דבר אבל הואיל ולא נט
אחר אבשלום עם ברוב ישראל נטו אחריו והאחר אדניה נטה א"כ מהנראה בוודאי היה זה על כי ראותו כי גדל שלמה וראוי למלוכה ובעבור שנאתו נט
אחר אדניה וחשב שבעבור זה יחם לבב שלמה להרגו : אהל ה' · אשר הארון והמזבח לפניו : בקרנות המזבח · בחשבו שלא יטמא את המקום להרגו שמה

כה

אום זיין לייב הט גרעט אדוניהו דיא זאך דיא דאזיג : (כד) ועתה אונ איצונדרט אז ער לעבט גאט דר דא הט מיך גברייט איך
אונ הט גזעצט מיך אויף דען שטול דוד מיין פאטר אונ דר דא הט גמאכט מיר איין הויז פון מלכות אז וויא ער הט גרעט דורך(נת
הנביא) דז הייכט זאל ווערן גיטיט (אדוניהו) : (כה) וישלח אונ ער שיקט דר מלך שלמה דורך דער האנט(בניהו זון יהוידע) אונ ער
בגעגינט אונ גוועלטיגט אן אים אונ ער טיטט אים : (כו) ולאביתר אונ צו אביתר דעם כהן האט ער גזאגט דער מלך גיא נאך
שטאט (ענתות) אויף דיינם פעלד דען איין מאן דער דא פאר טויט האט דען טויט ביסטו דר וויל דוא האשט ווידר גישפעניגט א
מלכות מיינם פאטירש צו מאכן קיניגן אדוניהו אן מיינש פאטירש ווישן אונ אן דעם טאג דען דאזיגן וויל איך ניט טיטן דיך דען
דוא האשט דען ארון פון גאט דען הערן גטראגן פר דוד מיינם פאטר דא ער איז גפלוהן פר(אבשלום) אונ וויל דו האשט דיך
אויך פייניגן אין אלים דאש ער זיך גיפייניגט האט מיין פאטר מיט הונגיר אונ מידיקייט : (כז) ויגרש אונ ער פאר טריב (שלמה
דען אביתר) פון צו זיין איין כהן צו גאט צו דר פילן דיא ריד פון גאט דאש ער האט גירעט אויף דאש הויז גיזינד (עלי אין שילה)
דען זונט אז (שילה איז חרוב) גוואהן איז קיין הויז חשוב גוואהן צו דר עבודה אונ גאט האט גזאגט דאז (עלי) זיין קינדר זאלן זעהן

נאך

יוֹאָב אִתְפְּנֵי בָּתַר אֲדֹנִיָּה וּבָתַר אַבְשָׁלוֹם לָא
אִתְפְּנֵי וְאַפֵּיךְ יוֹאָב לְמַשְׁכְּנָא דַיְיָ וְאַתְקֵיף
בְּקַרְנָת מַדְבְּחָא ׃ כט וְאִתְחַוָּא לְמַלְכָּא שְׁלֹמֹה
אֲרֵי אֲפַךְ יוֹאָב לְמַשְׁכְּנָא דַיְיָ וְהָא בִּסְטַר
מַדְבְּחָא וּשְׁלַח שְׁלֹמֹה יַת בְּנָיָהוּ בַר יְהוֹיָדָע
לְמֵימַר אֱזֵיל שְׁלוֹט בֵּיהּ ׃ ל וַאֲתָא בְנָיָהוּ
לְמַשְׁכְּנָא דַיְיָ וַאֲמַר לֵיהּ כִּדְנַן אֲמַר מַלְכָּא
פּוּק וַאֲמַר לָא אֲרֵי כָא אִתְקְטֵיל וַאֲתֵיב בְּנָיָהוּ
יַת מַלְכָּא פִּתְגָמָא לְמֵימָר כִּדְנַן מַלֵּיל יוֹאָב
וְכִדְנַן אֲתִיבָנִי ׃ לא וַאֲמַר לֵיהּ מַלְכָּא עֲבֵיד
כְּמָא דְמַלֵּיל וְתִשְׁלוֹט בֵּיהּ וְתִקְבְּרִנֵּיהּ וְתַפְלֵי
חוֹבַת דַּם זַכַּאי דַאֲשַׁד יוֹאָב מִנָּן מִנִּי וּמִן בֵּית
אַבָּא ׃ לב וְיָתֵיב יְיָ יַת חוֹבַת קְטוֹלֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ

דשלט

יואב
סם תח
ת ב יב
יואמר לא
כהדר'ס
בניהו
סם
כה דבר
יואב
עקי"ה
עער מו
ויאמר לו
המלך
סם

אֲדֹנִיָּה וְאַחֲרֵי אַבְשָׁלוֹם לֹא נָטָה וַיָּנָס יוֹאָב אֶל־אֹהֶל
יְהוָה וַיַּחֲזֵק בְּקַרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ׃ כט וַיֻּגַּד לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה
כִּי נָס יוֹאָב אֶל־אֹהֶל יְהוָה וְהִנֵּה אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ
וַיִּשְׁלַח שְׁלֹמֹה אֶת־בְּנָיָהוּ בֶן־יְהוֹיָדָע לֵאמֹר לֵךְ
פְּגַע־בּוֹ׃ ל וַיָּבֹא בְנָיָהוּ אֶל־אֹהֶל יְהוָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו
כֹּה־אָמַר הַמֶּלֶךְ צֵא וַיֹּאמֶר לֹא כִּי פֹה אָמוּת וַיָּשֶׁב
בְּנָיָהוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר כֹּה־דִבֶּר יוֹאָב וְכֹה
עָנָנִי׃ לא וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ עֲשֵׂה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר וּפְגַע־
בּוֹ וּקְבַרְתּוֹ וַהֲסִירֹתָ ׀ דְּמֵי חִנָּם אֲשֶׁר שָׁפַךְ יוֹאָב
מֵעָלַי וּמֵעַל בֵּית אָבִי׃ לב וְהֵשִׁיב יְהוָה אֶת־דָּמוֹ
עַל־רֹאשׁוֹ אֲשֶׁר פָּגַע בִּשְׁנֵי־אֲנָשִׁים צַדִּקִים וְטֹבִים

ממנו

רש"י

כי יואב נטה אחרי אדוניהו ואחרי אבשלום לא נטה · סוף דבר אבל בקש לנטות אלא נתיירא שעדיין לחלוחית של דוד קיימת : (ל)
ויאמר לא · שהיה לא אקבל עלי קללות שקללני דוד אביך במיתת אבנר (שמואל ב ג כ"ט) יחולו על ראש יואב יקבלם שלמה עליו ואח"כ
: (לא) עשה כאשר דבר · אני מקבלם עלי לכך נדבקו כל אלה בזרע דוד עוזיה היה מצורע אסא מחזיק בפלך · יהויקים נפל בחרב :

וחסר

מצודת דוד

(ל) כה אמר המלך צא · היות חשב כי כן דעת המלך להוציאו בערמה ולהמיתו שלא לטמא מקום הארון : לא · כי יואב הבין בדבר בעכ"פ ימיתו ואמר לא
אצא כי פה אמות ודעתו היה להחטיא את שלמה במה שיטמא אוהל הארון כאשר יהרגנו שמה: וכה ענני · כפל הדבר במ"ש : (לא) כאשר דבר · להמיתו
שמה : ופגע בו · כפל דבריו לזרזו (ואף כי אביו צוה להמיתו לו עילה להרגו הנה זה העילה במלא כי גם זה חשב לקלת מרד בנוסו מפני המלך): וקברתו
לא שיקברו בעצמו כי כהן היה אבל כוונתו לצוות לקברו בקבר הראוי לו כי שר וגדול היה : והסירות · במה שתמית אותו יגולגל עוד זכות כי תסיר
עונש דם חנם מעלי ומעל בית אבי כ"א לא יהרג הוא יהיה עלינו עונש מה על מה שלא בערנו הרע : (לב) והשיב ה' · עתה כשימות הוא הנה ה' השיב

עונש

נאך איין אנדרן כהן אין זיינר וואונונג אונ דא איז נאך קיין הויז גוועזן אביר מילונדרט הט (שלמה המלך) גוואלט דאש (בית
הבחירה) בויאן דא וואר גאט זיין ריד מקיים זיין צו פר טרייבן די קינדר (עלי) : (כח) והשמועה אונ דש הערונג איז קומן ביז
צו (יואב) דז דוד האט גבאטן מיך אויך צו דר שלאגן אונ דש מין שלמה פיינד האט דער ווייל ער הט גינייגט(יואב נאך אדוניה)
אבר נאך (אבשלום) צו זיין ווידר דוד המלך הט ער ניט גינייגט דען ער האט זיך גיפערכט דער (זכות פון דוד איז נאך פאר הנד
אונ ער פלוהט יואב צו דעם גיצעלט גאטש אונ ער בינגריף אן דיא עקין פון דעם(מזבח):(כט) ויוגד אונ עש וואר גזאגט צו דעם
מלך שלמה דש ער איז גיפלוהן יואב צו דעם גיצעלט גאטש אונ נון ביים דעם(מזבח) איז ער אונ ער שיקט שלמה(בניהו זון יהוידע
צו זאגן גיא ברענג אים אום : (ל) ויבא אונ ער קאם בניהו אין דאז גיצעלט גאטש אונ ער זאגט צו אים אזו האט גזאגט דר מלך
גיא ארויש אונ ער זאגט יואב ניין צוויא מרלייא וויל איך ניט אויז מיר מקבל זיין (דהיינו דיא קללות) דז ער מיך גפלוכט האט דיין
פאטיר דוד דא ער מך שטערב (אבנר) דא האט ער גירעט עש זאל רואן אויף דעם קאפן(יואב לרעת) אזו זונשט אנדרי קללות אז
שלמה דש אויף זיך מקבל זיין דר נאך וויל איך ארויש גין אזו ניט נייארט אוהיא וויל איך שטערבן אונ ער ווידר קערט בניהו דען
מלך די ריד צו זאגן אזו האט גירעט יואב אונ אזו הט ער געגנטוואורט מיר : (לא) ויאמר אונ ער זאגט צו אים דער מלך טוא אזו
ער האט גירעט אונ איך וויל דאש מקבל אויף מיר זיין אונ גיזעלטיגן אן איהם אונ דוא זאלשט אים בגראבן אונ זאלשט אב טאן אונז
אויז רואן שולד פון דעם רייגן בלוט דז ער הט פר גאסן יואב פון אב מיר אונ פון הויז גזינד מיינש פאטירש אונ דר וויל שלמה הט
(מקבל) גוועזן די קללות אויף זיך דרום וואר עש זייני קינדר אונ אניקליך צו קומן (דהיינו עוזיה דר וואר מצורע) דר קאם פון משפחת
דוד אונ (אסא) האט גהונקן אונ (יהויקם) איז ערשלאגן גוואהן אונ (צדקיה) וואר בלינד דז ער ברוט גיברעכן האט אונ ווים דוד
דען יואב גיפלוכט האט : (לב) והשיב אונ ער זאגט שלמה ער זאל ווידר קערן גאט זיין בלוט אויף זיין קאפן דש ער האט
גוועלטיגט אונ אום גבראכט אן צווייא מאנן דיא דא זיין גרעכטי מין ווערר ער אונ בעסירי אונ ער דר שלאג זיא מיט דעם שווערט

אונ

מִמֶּנּוּ וַיַּהַרְגֵם בַּחֶרֶב וְאָבִי דָוִד לֹא יָדָע אֶת־אַבְנֵר
בֶּן־נֵר שַׂר־צְבָא יִשְׂרָאֵל וְאֶת־עֲמָשָׂא בֶן־יֶתֶר
שַׂר־צְבָא יְהוּדָה : לג וְשָׁבוּ דְמֵיהֶם בְּרֹאשׁ יוֹאָב
וּבְרֹאשׁ זַרְעוֹ לְעֹלָם וּלְדָוִד וּלְזַרְעוֹ וּלְבֵיתוֹ וּלְכִסְאוֹ
יִהְיֶה שָׁלוֹם עַד־עוֹלָם מֵעִם יְהוָה : לד וַיַּעַל בְּנָיָהוּ
בֶּן־יְהוֹיָדָע וַיִּפְגַּע־בּוֹ וַיְמִתֵהוּ וַיִּקָּבֵר בְּבֵיתוֹ
בַּמִּדְבָּר : לה וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת־בְּנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע
תַּחְתָּיו עַל־הַצָּבָא וְאֶת־צָדוֹק הַכֹּהֵן נָתַן הַמֶּלֶךְ
תַּחַת אֶבְיָתָר : לו וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרָא לְשִׁמְעִי
וַיֹּאמֶר לוֹ בְּנֵה־לְךָ בַיִת בִּירוּשָׁלִַם וְיָשַׁבְתָּ שָׁם וְלֹא־
תֵצֵא מִשָּׁם אָנֶה וָאָנָה : לז וְהָיָה בְּיוֹם צֵאתְךָ
וְעָבַרְתָּ אֶת־נַחַל קִדְרוֹן יָדֹעַ תֵּדַע כִּי מוֹת תָּמוּת
דָּמְךָ יִהְיֶה בְרֹאשֶׁךָ : לח וַיֹּאמֶר שִׁמְעִי לַמֶּלֶךְ טוֹב
הַדָּבָר כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כֵּן יַעֲשֶׂה עַבְדֶּךָ
וַיֵּשֶׁב שִׁמְעִי בִּירוּשָׁלִַם יָמִים רַבִּים : לט וַיְהִי מִקֵּץ
שָׁלֹשׁ שָׁנִים וַיִּבְרְחוּ שְׁנֵי־עֲבָדִים לְשִׁמְעִי אֶל־אָכִישׁ
בן

תרגום

דִשְׁלַט בִּתְרֵין גַבְרַיָא דְזַכָּאִין וְטָבִין מִנֵיהּ
וְקַטְלִנוּן בְּחַרְבָּא וְאַבָּא דָוִד לָא יְדַע יָת אַבְנֵר
בַּר נֵר רַב חֵילָא דְיִשְׂרָאֵל וְיָת עֲמָשָׂא בַּר יֶתֶר
רַב חֵילָא דְבֵית יְהוּדָה : לג וִיתוּבוּן דְמֵיהוֹן
בְּרֵישׁ יוֹאָב וּבְרֵישׁ בְּנוֹהִי עַד עָלְמָא וּלְדָוִד
וּלְזַרְעֵיהּ וּלְבֵיתֵיהּ וּלְכוּרְסֵיהּ יְהֵי שְׁלָמָא עַד
עָלְמָא מִן קֳדָם יְיָ : לד וּסְלֵיק בְּנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע
וּשְׁלֵיט בֵּיהּ וְקַטְלֵיהּ וְאִתְקְבַר בְּבֵיתֵיהּ
בְּמַדְבְּרָא : לה וּמַנִי מַלְכָּא יָת בְּנָיָהוּ בַּר
יְהוֹיָדָע חִלוּפוֹהִי עַל חֵילָא וְיָת צָדוֹק כַּהֲנָא
מַנִי מַלְכָּא חֲלַף אֶבְיָתָר : לו וּשְׁלַח מַלְכָּא וּקְרָא
לְשִׁמְעִי וַאֲמַר לֵיהּ בְּנֵי לָךְ בֵּיתָא בִּירוּשְׁלֵם
וְתִתֵּב תַּמָן וְלָא תִפּוֹק מִתַּמָן לְכָא וּלְכָא : לז
וִיהֵי בְּיוֹם מִפְקָךְ וְתֶעְבַּר יָת נַחֲלָא דְקִדְרוֹן
מִדַע תִּדַע אֲרֵי מֵמָת תְּמוּת חוֹבַת קְטוֹלָךְ
תְּהֵא בְּרֵישָׁךְ : לח וַאֲמַר שִׁמְעִי לְמַלְכָּא תַּקִין
פִּתְגָמָא כְּמָא דְמַלֵיל רִבּוֹנִי מַלְכָּא כֵּן יַעְבֵּיד
עַבְדָךְ וִיתֵיב שִׁמְעִי בִּירוּשְׁלֵם יוֹמִין סַגִיאִין : לט
וַהֲוָה מִסוֹף תְּלָת שְׁנִין וַעֲרַקוּ תְּרֵין עַבְדִין
לשמעי

ויפגע
חולין ח

והיה בי
לאתך
ספר הז
פ׳ מספס

רש"י

ותסר לחס לדקיהו : (לד) בביתו במדבר · שהיתה ביתו הפקר כמדבר לעניים : (לו) ולא תצא משם · כדי שיהא מצוי לו ולמצוא לו חט
אות

מצודת ציון

עניה ותשובה : (לו) אנה ואנה · לכאן ולכאן : (מ) ויחבוש · ענין תקון
האוכף

מצודת דוד

עונש דמי החנם על ראשו · ומפרש מהו הדם ואמר אשר פגע וגו' : ואני
דוד לא ידע · עד לא הכם ואין לאבי אשמה בזה ועליו העון : שר לצ
יהודה · אולי רק על יהודה לבד שמהו אבשלום לשר צבא : (לג) ושבו דמיהם · ר"ל עם מיתת יואב מ"מ עונש הדם ישובו בראשו לקבל גמול אחר
המיתה גם בראש זרעו יחול עד עולם כי המיתה היא בעבור המרידו' ולא קבל בזה עדיין עונש על הדם ששפך : ולביתו · ר"ל לבית מלכות ואמר
לכסאו לתוספת ביאור ור"ל שיהיה שלום בין בדבר הגוף בין בדבר המלוכה : יהיה שלום · כי מה לעשות עוד אם הומת ובערתי הרע : (לד) בביתו
במדבר · בבית שהיה לו במדבר במקום שהיו רועים מקנהו · ורז"ל אמר שהיה ביתו הפקר לעניים כמדבר שהוא הפקר לכל : (לה) תחת אביתר · לשמש
מעתה תחתיו בכהונה גדולה : (לו) בירושלים · כי מאז היה ביתו בבחורים : וישבת שם · והיתה כוונתו להיות מצוי לו למצוא לו עילה : (לז) את נחל
קדרון · שהיה סמוך לירושלים ודרך בו יוצאים מן העיר : דמך · עון מיתתך יהיה על ראשך כי היה לך להזהיר : (לח) טוב הדבר · ר"ל הדבר הזה הגון
הוא

אונ איין פֿאטר דוד האט עש ניט גוואושט דען (אבנר זון נר) דער הער איבר דאש היר ישראל אונ דעם (עמשא זון יתר) דר
הער איבר דש היר (יהודה) האט יואב אום גבראכט : (לג) ושבו אונ זיא זאלין ווידר קערן איר בלוט אן דען קאפּף יואב אן
אן קאפּף זיין זאמן צו אייביג אונ צו דוד אונ צו זיינם הויז גזינד אונ צו זיינם שטול זאל זיין (שלום) ביז אייביג פֿון גאט : (לד) ויעל
אונ ער אויף גינג (בניהו זון יהוידע) אונ ער גוועלטיגט אן אים צו טיטן אים אונ ער טיטט אים אונ ער וואר
בגראבן אין זיין הויז דאש דא וואר הפֿקר צו דיא (עניים) גלייך אז אין ווסטנייא : (לה) ויתן אונ ער זעצט דער אוך דען (בניהו
זון יהוידע) אן זיין שטאט איבר דאש היר אונ (צדוק הכהן) האט ער געזעצט דר אוך אן די שטאט אביתר : (לו) וישלח אונ ער שיקט
דר אוך אונ ער רופֿיט צו (שמעי) אונ ער זאגט צו אים בויא דיר איין הויז אין ירושלים אונ דו זאלשט זיצן אל דארט אונ ניט דוא
זאלשט אויז גין פֿון דארטן הין אונ הער : (לז) והיה אונ עש ווערט זיין אן טאג דיין אויז גין אונ דו ווערשט איבר פֿארן דען באך
(קדרון) דא ווישטו גוויש דש דו זאלשט שטערבן (דמך) דיין שולד בלוט זאל זיין אן דיין קאפּף אונ שלמה טעט דאש דרום דש
ער

בֶּן־מַעֲכָה מֶלֶךְ גַּת וַיַּגִּידוּ לְשִׁמְעִי לֵאמֹר הִנֵּה
עֲבָדֶיךָ בְּגַת : מ וַיָּקָם שִׁמְעִי וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ
וַיֵּלֶךְ גַּתָה אֶל־אָכִישׁ לְבַקֵּשׁ אֶת־עֲבָדָיו וַיֵּלֶךְ
שִׁמְעִי וַיָּבֵא אֶת־עֲבָדָיו מִגַּת : מא וַיֻּגַּד לִשְׁלֹמֹה
כִּי־הָלַךְ שִׁמְעִי מִירוּשָׁלִַם גַּת וַיָּשֹׁב : מב וַיִּשְׁלַח
הַמֶּלֶךְ וַיִּקְרָא לְשִׁמְעִי וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֲלוֹא
הִשְׁבַּעְתִּיךָ בַיהוָה וָאָעִד בְּךָ לֵאמֹר בְּיוֹם צֵאתְךָ
וְהָלַכְתָּ אָנֶה וָאָנָה יָדֹעַ תֵּדַע כִּי־מוֹת תָּמוּת
וַתֹּאמֶר אֵלַי טוֹב הַדָּבָר שָׁמָעְתִּי : מג וּמַדּוּעַ לֹא
שָׁמַרְתָּ אֵת שְׁבֻעַת יְהוָה וְאֶת־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר־צִוִּיתִי
עָלֶיךָ : מד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־שִׁמְעִי אַתָּה יָדַעְתָּ
אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר יָדַע לְבָבְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
לְדָוִד אָבִי וְהֵשִׁיב יְהוָה אֶת־רָעָתְךָ בְּרֹאשֶׁךָ : מה
וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּרוּךְ וְכִסֵּא דָוִד יִהְיֶה נָכוֹן לִפְנֵי
יהוה

תרגום

לְשִׁמְעִי לְוָת אָכִישׁ בַּר מַעֲכָה מַלְכָּא דְגַת
וְחַוִיאוּ לְשִׁמְעִי לְמֵימַר הָא עַבְדָךְ בְּגַת : מ וְקָם
שִׁמְעִי וְזָרֵיז יָת חֲמָרֵיהּ וַאֲזַל לְגַת לְוָת אָכִישׁ
לְמִבְעֵי יָת עַבְדוֹהִי וַאֲזַל שִׁמְעִי וְאַיְתֵי יָת עַבְדוֹהִי
מִגַת : מא וְאִתְחַוָא לִשְׁלֹמֹה אֲרֵי אֲזַל שִׁמְעִי
מִירוּשְׁלֵם לְגַת וְתָב : מב וּשְׁלַח מַלְכָּא וּקְרָא
לְשִׁמְעִי וַאֲמַר לֵיהּ הֲלָא קַיֵמִית עֲלָךְ בְּמֵימְרָא
דַיְיָ וְאַסְהֵדִית בָּךְ לְמֵימַר בְּיוֹם מִפְקָךְ וְתֵהָךְ
לְכָא וּלְכָא מֵידַע תֵּידַע אֲרֵי מֵמָת תְּמוּת
וַאֲמַרְתְּ לִי תַּקִין פִּתְגָמָא שְׁמָעִית : מג וּמָא דֵין
לָא נְטַרְתָּא יָת שְׁבוּעֲתָא דַיְיָ וְיָת תַּפְקֶדְתָּא דִי
פַּקְדִית עֲלָךְ : מד וַאֲמַר מַלְכָּא לְשִׁמְעִי אַתְּ
יְדַעְתָּא יָת כָּל בִּישְׁתָא דִי יְדִיעַ לִבָּךְ דַעֲבַדְתָּא
לְדָוִד אַבָּא וְאָתֵיב יְיָ יָת בִּישְׁתָךְ בְּרֵישָׁךְ : מה
וּמַלְכָּא שְׁלֹמֹה בְּרִיךְ וְכוּרְסֵי מַלְכוּתָא דְדָוִד
יהי

רש"י

אות : (מב) ואעד בך · לשון התראה : (מג) את שבועת ה' · אשר השבעתיך בה' : (מו) והממלכה נכונה וגומר · כלומר לא נענש על
כל

מצודת דוד

הוא מלך עלמי וחפץ אני בזה א"כ בוודאי אהיה נזהר בדבר המלך : (מ)
וילך · בכדי שילך על החמור לגת : לבקש · לבאול מאכים להחזיר לו עבדיו :

מצודת ציון

האוכף כמו ויחבוש את החמור (ש"ב י"ז) : (מה) נכון · מתוקן : ג (ע)בומע·
ר"ל

(מב) השבעתיך · כי שלמה השביעו על הדבר הזה ועם כי לא הוזכר : ואעד · ר"ל התריתי בך להיות נזהר בדבר וע"ש שדרך המתרה להתרות בעדים אמר
ל' ואעד : ותאמר · אמרת אז שגם הדבר הגון בעיני ואינני אנוס בה ושמעתי אותה ר"ל אני מקבל הדבר בשבועה : (מג) ומדוע · אם אתה מרצון קבלת
עליך בשבועה מדוע לא שמרת : (מד) אתה ידעת · כאומר אגיד מה גרם לך הסכלות הזה והוא הדבר אשר אתה ידעת ולפי שלא רצה להוציא בשפתיו
הקללות שקלל אמר אשר ידע לבבך אשר עשית לאבי ובעבור עונש העון הזה בא לידך זה הסכלות : והשיב ה' · עם שדוד אבי לא השיב גמול רעתך בראשך
הנה ה' השיב כי הסכלת עשו למען תומת : (מה) והמלך שלמה ברוך · ר"ל הכל יברכוהו בראותם שלא נשא פנים לאויבו ולמדו בחללו שבועת ה' : וכסא
דוד

ער אים אני לייט צו דר הנד זאלט זיין פֿילייכט קענט ער אים איין (עלילה) צו ווערפֿן דש ער דא דורך קענט אום קומן אונ וויא
אי הם זיין פֿאטר דוד בפֿולן האט : (לח) ויאמר אונ ער זאגט (שמעי) צו דעם אוך עש איז גוט דיא זאך אונ ער האט גלעבט איין
הער דער אוך אזו ווערט טאן דיין קנעכט אונ ער זאס שמעי אין ירושלים פֿיל טאג : (לט) ויהי אונ עש וואר פֿון ענד דרייא יאר
אונ זיא פֿליהטן צוויא קנעכט דיא דא וואורן צו שמעי די אנטלויפֿן צו (אכיש זון מעכה קיניג גת) אונ זיא זאגטן די לייט צו (שמעי)
כון דייני קנעכט זיין אין (גת) : (מ) ויקם אונ ער אויף שטונד (שמעי) אונ ער בינדט זיין איזל אונ גינג נאך (גת צו אכיש) צו זוכן
זייני קנעכט אונ ער גינג (שמעי) אונ ער ברענגט זייני קנעכט פֿון (גת) : (מא) ויגד אונ עש וואר גזאגט צו שלמה דאש ער איז
גאנגין (שמעי) פֿון ירושלים נאך (גת) אונ איז ווידר קומן : (מב) וישלח אונ ער שיקט דער אוך אונ ער רופֿיט צו (שמעי) אונ
ער זאגט צו אים פֿר וואר איך האב בשווארן דיך בייא גאט אונ איך האב פֿר וועלט אן דיר צו זאגן אן דעם טאג דיין אויז גין אונ
דש דוא ווערשט גין הין אדר הער ווייסט דוא פֿר גוויש דש דוא דעם טויט זאלשט שטערבן אונ דו האשט גזאגט צו איר עש
איז גוט דיא זאך איך האב עש גהערט : (מג) ומדוע אונ ווארום האשט דוא ניט גהיט דיא שבועה פֿון גאט כלומר דש איך הב
דיך בייא גאט בשווארן אונ דאז גבאט וואז איך האב גבאטן אויף דיר : (מד) ויאמר אונ ער זאגט דר אוך צו (שמעי) דו ווייסט
אלז דאש ביז דש דא ווייש דיין הערץ דש דו האשט גטאן צו איין פֿאטר דוד אונ ער הט ווידר קערט גאט דיין ביז אן דיין קאפּף
(מה) והמלך אונ דער קיניג (שלמה) איז געבענטשט אונ דער שטול פֿון (דוד) זאל זיין אן גברייט פֿאר גאט ביז אייביג : (מו) ויצו אונ

ג א

ער

יְהוָה עַד־עוֹלָם׃ מו וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־בְּנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע וַיֵּצֵא וַיִּפְגַּע־בּוֹ וַיָּמֹת וְהַמַּמְלָכָה נָכוֹנָה בְּיַד־שְׁלֹמֹה׃ ג א וַיִּתְחַתֵּן שְׁלֹמֹה אֶת־פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרָיִם וַיִּקַּח אֶת־בַּת־פַּרְעֹה וַיְבִיאֶהָ אֶל־עִיר דָּוִד עַד־כַּלֹּתוֹ לִבְנוֹת אֶת־בֵּיתוֹ וְאֶת־בֵּית יְהוָה וְאֶת־חוֹמַת יְרוּשָׁלַם סָבִיב׃ ב רַק הָעָם מְזַבְּחִים בַּבָּמוֹת כִּי לֹא־נִבְנָה בַיִת לְשֵׁם יְהוָה עַד הַיָּמִים הָהֵם׃ ג וַיֶּאֱהַב שְׁלֹמֹה אֶת־יְהוָה לָלֶכֶת בְּחֻקּוֹת דָּוִד אָבִיו רַק בַּבָּמוֹת הוּא מְזַבֵּחַ וּמַקְטִיר׃ ד וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ גִּבְעֹנָה לִזְבֹּחַ שָׁם כִּי־הִיא הַבָּמָה הַגְּדוֹלָה אֶלֶף

עולות

יהי מתקן קדם יי עד עלמא׃ מו ופקיד מלכא ית בניהו בר יהוידע ונפק ושליט ביה וקטליה ומלכותא אתקנת בידא דשלמה׃ א ואתחתן שלמה בפרעה מלכא דמצרים ודבר ית בת פרעה ואיתיה לקרתא דדוד עד דשיצי למבני ית ביתיה וית בית מקדשא דיי וית שורא דירושלם סחור סחור׃ ב לחוד עמא מדבחין על במתא ארי לא אתבני ביתא לשמא דיי עד יומיא האנון׃ ג ורחים שלמה ית פולחנא דיי למיזל בגזרת דוד אבוהי לחוד על במתא הוא מדבח ומסיק בוסמין׃ ד ואזל מלכא לגבעון לדבחא תמן ארי היא

במתא

רש"י

(א) ויתחתן שלמה · וכל זמן שהי' שמעי רבו קיים לא נתחתן בו מכאן אמרו לעולם ידור אדם במקו' רבו : עד כלותו לבנות
אח"כ בנה לה בית : (ב) מזבחים בבמות · לשם שמים כל הרוצה בונה מזבח בראש גגו או בחצרו : (ג) ויאהב שלמה לל
דוד אביו · ארבע שנים עד שלא התחיל לבנות הבית אבל מש:תחיל לבנות ויתחתן שלמה את בת פרעה נמלאת חומ' כי ע
נתי היתה לי העיר ההיא למן היום אשר בנו אותה ועד היום הזה (ירמיה ל"ב ל"א) כך שנינו בסדר עולם למדנו שאין הפרשיו
כסדר : בבמו' הוא מזבח · בגנותו דבר הכתוב ששהה את בנין הבית ארבע שנים : (ד) היא הבמה הגדולה · שהי' מזבח הנח
נפה נתעבר והוקבעה בשילה חרבה שילה בימי עלי ובאו לנוב · חרבה נוב בימי שאול ובאו לגבעון : יעלה שלמה · כהן מע
שלמה

מצודת דוד

ה נכון · על כי נתקיים שבועת דוד לו כי לא בפעורו הומת : (מו) והממלכה נכונה · ר"ל עם כי הרג שרים ונכבדים כאלה עם כל זה הי
מלכה נכונה בידו מבלי פוצה פה ומצפצף כי ראו אשר כל מעשיו במשפט : ג (א) ויקח וכו' · מקודם גיירה והיו לו בה קידושין : עד כלותו וכו'
הוליאה מעיר דוד אל הבית אשר בנה לה : (ב) רק העם · ר"ל הם לבדם היו מזבחים בבמות הרבה כ"א בחצרו כי עדיין לא נבנה הבית לשם
אבל המלך דוד היה זבח או בבמה הגדולה אשר בגבעון שעמדה לפני משכן ה' או במזבח אשר בירושלים שעמדה לפני ארון האלהים ולא בזול
ת הבמות קרובות קצת למשפט העכו"ם : עד הימים ההם · אשר בנהו שלמה : (ג) רק בבמות · רק בזה סר מדרך דוד אביו כי היה מזבח ומקט
רבה ככל העם : (ד) הגדולה · ר"ל גדולה בקדושתה כי היא מזבח הנחושת שעשה משה : אלף עלות · ביום אחד ולא בפעם א
כי קטן הוא מהכיל : יעלה · כמו עלה עתיד במקום עבר וכמוהו רבים במקרא :
חסד

ער גביטיט דער אוקדען (בניהו בן יהוידע) אונ ער גינג ארויז אונ גוועלטיגט אן אים צו טויטן אים אונ ער טויטיט איק אונ דש קיניגרי
גבעסטיגט אין דער האנד (שלמה) כווער ער האט קיין עונש געהאט אויף די אלי די ער האט לאזן ערטויטן : (א) ויתח
ער האט זיך בשוועגירן שלמה מיט פרעה דעם אלך אלריק דא זאגט אונז דער פסוק דר וויל זיין (רבי שמעי) האט געלעב
האט ער זיך ניט (אתחתן) גוועזן מיט פרעה דרום זאל איינר וואונן אין דער שטאט ביים זייניק רבי אונ ער נאם שלמה די טאכ
(פרעה) אונ ער ברענגט זיא אין דיא שטאט דוד נאך (ציון) ביז זיין פולענדן דש ער האט פולענדר צו בויען זיין הויז גאטש אונ
און ירושלים גאנז הרום : (ב) רק דר נאך האט ער איר איין הויז גבויאט נייערט דש פאלק האבן גשעכט (נאך שאיס)
ר רעגן עש איז ניט גבויאט גווארדן איין הויז פון גאטש וועגן ביז אן דיא טאג דיא זעלביגן : (ג) ויאהב אונ ער האט ליב שלא
גין אין דיא געזעצן דוד זיין פאטיר נייערט אויף די (במות) וואר ער שעכטן אונ רויכפגן פיר יאר דר פאר (דהיינו) אי ער ה
ן צו בויאן דאש הויז איז גאר לאנג וואר ער זיך זויאן מיט דעם בויאן נאך דעגובט ווארן זיא אוי פרומש אין די זעלביג לי
ער האט אן גהובן צו בויאן דש הויז דא האט ער יוא גזינדיגט אונ האט זיך (אתחתן) גוועזן מיט (פרעה) (עיין רש"י) אונ
(מעשה) פון דעם (חיתן מיט פרעה) שטיט דר פיר פאר דעם (מעשה פון דיא (במות) אונ אין זאגן דיא פסוקים ש
אנגיר (כסדר) · (ד) וילך אונ עש גינג דר אלך נאך גבעון צו שעכטן אל דא דען די זעלביג (במה) וואר דיא גרעש
דש וואר דש קופפירני (מזבח) דאש ער האט געמאכט (משה רבינו) אין דער (מדבר) אונ עש איז גשטעלט וואורן צו (שילה)
(שילה) איז (חרוב) געווארן אין טעגן (עלי) דא זיין זיא גקומען נאך (נוב) אונ דא (נוב) איז חרוב געווארן אין דען טעגן (ש
דא

עולות יַעֲלֶה שְׁלֹמֹה עַל הַמִּזְבֵּחַ הַהוּא׃ ה בְּגִבְעוֹן נִרְאָה יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים שְׁאַל מָה אֶתֶּן־לָךְ׃ ו וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה אַתָּה עָשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ דָוִד אָבִי חֶסֶד גָּדוֹל כַּאֲשֶׁר הָלַךְ לְפָנֶיךָ בֶּאֱמֶת וּבִצְדָקָה וּבְיִשְׁרַת לֵבָב עִמָּךְ וַתִּשְׁמָר־לוֹ אֶת־הַחֶסֶד הַגָּדוֹל הַזֶּה וַתִּתֶּן־לוֹ בֵן יֹשֵׁב עַל־כִּסְאוֹ כַּיּוֹם הַזֶּה׃ ז וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהָי אַתָּה הִמְלַכְתָּ אֶת־עַבְדְּךָ תַּחַת דָּוִד אָבִי וְאָנֹכִי נַעַר קָטֹן לֹא אֵדַע צֵאת וָבֹא׃ ח וְעַבְדְּךָ בְּתוֹךְ עַמְּךָ אֲשֶׁר בָּחָרְתָּ עַם־רָב אֲשֶׁר לֹא־יִמָּנֶה וְלֹא יִסָּפֵר מֵרֹב׃ ט וְנָתַתָּ לְעַבְדְּךָ לֵב שֹׁמֵעַ לִשְׁפֹּט אֶת־עַמְּךָ לְהָבִין בֵּין־טוֹב לְרָע כִּי מִי יוּכַל לִשְׁפֹּט אֶת־

עמך

במתא רבתא אלף עלון יסיק שלמה על מדבחא ההוא׃ ה בגבעון אתגלי יי לשלמה בחלמא דליליא ואמר ליה יי שאיל מה אתן לך׃ ו ואמר שלמה את עבדתא עם עבדך דוד אבא חסדא רבא כמא דהליך קדמך בקושטא ובזכו ובתריצות לבא קדמך ונטרת ליה ית חסדא רבא הדין ויהבת ליה בר יתיב על כורסיה כיומא הדין׃ ז וכען יי אלהי את אמלכתא ית עבדך תחות דוד אבא ואנא יניק זעיר לית אנא ידע למפק ולמיעל׃ ח ועבדך בגו עמך דאתרעיתא עם סגי דלא יתחשבון ולא יתמנון מסגי׃ ט ותתן לעבדך לב סבר למדן ית עמך למסבר בין טב לביש ארי מן יכול למדן ית עמך סגיאה הדין׃

ושפר

רש"י

שלמה: על המזבח ההוא · ביום אחד : (ו) ותשמר לו · לשון מאמת את דבריו כמו ושמר ה' אלהיך לך וגו' (דברים ז' י"ב) ואף כאן
ותשמר לו את החסד האמנם דבדך לקיים לו את החסד אשר הבטחתי ע"י נתן הנביא : (ז) נער קטן · בן י"ב שנה היה וזה לך החשבון
ויקרא שמו ידידיה (שמוא' ב' י"ב כ"ה) בו בפרק ענה אמנון את תמר שנאמר ויהי אחרי כן ולאבשלום אחות מקץ שנתים ימים ויהי
גוזזים לאבשלום והרג את אמנון ואבשלום ברח וילך גשורה ויהי שם ג' שנים הרי ה' שנים ושב אבשלום לירושלים וישב בירושלים
שנתים הרי שבע לשלמה ומרד באביו ונהרג · אחר זאת ויהי רעב בימי דוד שלש שנים הרי עשר · בשאת עשרה מנה את ישראל וישוטו
בכל הארץ תשעה חדשי' · בשנת מותו תיקן משמרות בשנת הארבעים למלך דוד כדרשו הרי שתים עשרה למלך שלמה : (ט) את עמך
הכבד: מתוך שהם רבים יש להם עסקים רבים ובאים לדין ואין לי מתון לעיין בדינם · ד"א כי מי יוכל לשפוט את עמך הכבד הזה
משפטם כבד מאד אם יבא דין שני כותים לפני ואטול מזה ואתן לזה שלא כדין איני נענש אבל ישראל הריני נענש עליו עונש נפשות
שנאמר

מצודת דוד

(ו) חסד גדול : להתליכו בהיותו רועה צאן : כאשר הלך · על כי אשר הלך וכו' : עמך · ר"ל הגלוי לך : ותשמר לו · שמרת המלוכה בידו בקום עליו
אדם : כיום הזה · אשר נתקיימה כי אני בנו ויושב על כסאו : (ז) צאת ובוא · לצאת ולבוא לפני העם להנהיגם כראוי : (ח) ועבדך וכו' · ר"ל ועוד
שאני מלך על עם אשר בחרת ואף רבים המה ומהצורך לחכמה רבה להנהיג עם כזה : (ט) ונתת · לזאת אשאל לתת לי לב מבין לשפוט וכו' : כי מי
יוכל

דא זיין זיא קומן נאך (גבעון) אונ דארטן הין גינג שלמה אונ טויזנט אופפר הט ער אויף גיבראכט שלמה אויף דען זעלביגן מזבח
אין איין טאג : (ה) בגבעון אין גבעון איז ווארן אנטפלעקט גאט צו שלמה אין דעם טרויק ביים נאכט אונ ער זאגט גאט בגער
וואש איך זאל געבן צו דיר : (ו) ויאמר אונ ער זאגט שלמה דוא האשט געטאן מיט דיינם קנעכט דוד איין פאטער גרוש גינאד אז ער
איז גאנגן פר דיר מיט ווארהייט אונ מיט גרעכטיקייט אונ מיט רעכט פערטיג הערץ מיט דיר אונ דוא האשט גיהיט כלומר וואר
גמאכט דייני ריד צו אים דען גינאד דען גרוש'ן דעו דאזיגן דש דוא איך האשט צו גזאגט דורך (נתן דעו נביא) אונ דוא האשט
אים געבן איין זון דער דא זיצט אויף זיינם שטול אן דען טאג דען דאזיגן : (ז) ועתה אונ איצונדרט גאט איין גאט דוא האשט מאכן
קיניגן מיך דיין קנעכט אן שטאט דוד איין פאטיר אונ איך בין איין קליינר יונג פון וועגן יארן איך ווייש ניט אויש צו גין אונ איין צו
קומן : (ח) ועבדך אונ איך דיין קנעכט איז צווישן דיינם פאלק דש דוא האשט אויז דר וויילט איין גרוש פאלק דש זיא ניט זאלן ווערן
גרעכנט אונ גצילט פון וועגן דש זיא זאלן פיל זיין : (ט) ונתת אונ דרום אויך זאלשט דוא געבן צו דיינם קנעכט איין הערץ איין
פאר נעאינדיגש כלומר פאר שטענדיג צו ריכטן דיין פאלק צו ברוכן צווישן גוטש אונ בייז דען ווער קאן ריכטן דיין פאלק דז שווערי
דש דאזיג כלומר דר ווייל זי פיל זיין דא האבן זיא אויך פיל (עסקים) אונ איך האב ניט דער ווייל צו טראכטן אין איינם דין אודר
ער זאגט דיין פאלק איז שווער אין ווערדר איין אנדר פאלק דען ווען גוייא פרעאדי כותים קומן פאר איר אונ איך נעם פון דעם
אונ

עִמְּךָ הַכָּבֵד הַזֶּה׃ י וַיִּיטַב הַדָּבָר בְּעֵינֵי אֲדֹנָי כִּי
שָׁאַל שְׁלֹמֹה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
אֵלָיו יַעַן אֲשֶׁר שָׁאַלְתָּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא־שָׁאַלְתָּ
לְּךָ יָמִים רַבִּים וְלֹא־שָׁאַלְתָּ לְּךָ עֹשֶׁר וְלֹא־שָׁאַלְתָּ
נֶפֶשׁ אֹיְבֶיךָ וְשָׁאַלְתָּ לְּךָ הָבִין לִשְׁמֹעַ מִשְׁפָּט׃ יב
הִנֵּה עָשִׂיתִי כִּדְבָרֶיךָ הִנֵּה נָתַתִּי לְךָ לֵב חָכָם וְנָבוֹן
אֲשֶׁר כָּמוֹךָ לֹא־הָיָה לְפָנֶיךָ וְאַחֲרֶיךָ לֹא־יָקוּם כָּמוֹךָ׃
יג וְגַם אֲשֶׁר לֹא־שָׁאַלְתָּ נָתַתִּי לָךְ גַּם־עֹשֶׁר גַּם־
כָּבוֹד אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כָמוֹךָ אִישׁ בַּמְּלָכִים כָּל־יָמֶיךָ׃
יד וְאִם תֵּלֵךְ בִּדְרָכַי לִשְׁמֹר חֻקַּי וּמִצְוֺתַי כַּאֲשֶׁר
הָלַךְ דָּוִיד אָבִיךָ וְהַאֲרַכְתִּי אֶת־יָמֶיךָ׃ טו וַיִּקַץ
שְׁלֹמֹה וְהִנֵּה חֲלוֹם וַיָּבֹא יְרוּשָׁלַםִ וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי
אֲרוֹן בְּרִית־אֲדֹנָי וַיַּעַל עֹלוֹת וַיַּעַשׂ שְׁלָמִים וַיַּעַשׂ
מִשְׁתֶּה לְכָל־

עבדיו

י ושפר פתגמא קדם יי ארי שאל שלמה ית
פתגמא הדין׃ יא ואמר יי ליה חלף דשאלתא
ית פתגמא הדין ולא שאלתא לך יומין סגיאין
ולא שאלתא לך עתרא ולא שאלתא נפש
בעלי דבבך ושאלתא לך סכלתנותא למשמע
דינא׃ יב הא עבדית כפתגמך הא יהבית לך
לב חכים וסוכלתן דכותך לא הוה קדמך
ובתרך לא יקום כותך׃ יג ואף דלא שאלתא
יהבית לך אף עתרא אף יקרא דלא הוה כותך
גבר במלכיא כל יומך׃ יד ואם תהך באורחן
דתקנן קדמי למטר קימי ופקודי כמא דהליך
דוד אבוך ואוריך ית יומך׃ טו ואתער
שלמה והא חלמא ואתא לירושלם וקם קדם
ארונא קימא דיי ואסיק עלון ונכים נכסת
קודשין

ויקץ שלמה
עקידה
שער כס

רש"י

שנאמר וקבע את קובעיהם נפש (משלי כ"ד כ"ג) : (יד) ואם תלך בדרכי והארכתי את ימיך · העושר והכבוד שלא התניתי בתורתי לאחם למלך אתן לך בין זכאי בין חייב אבל אורך הימי' ומלכות הדורות כבר התניתי בתורתי לבלתי סור מן המצוה למען יאריך ימים על ממלכתו וגו' (דברים י"ז כ') ועל אותו תנאי לא אשנה ואם תלך בדרכי והארכתי וגומר וכן במלכות דורותיו אחריו ה"נ לו ואתה אם תלך לפני וגומר כי לא יכרית לך איש וגומר (לעיל ב' ד') כך שנויה בספרי ור' חנינא בן גמליאל אומר הרי הוא אומר גם עושר גם כבוד וגו': (טו) ויקץ שלמה והנה חלום · והנה הבין שחלומו אמת שומע עוף מצפצף ומבין לשונו כלב נובח ומבין לשונו : ויעש משתה ·

משמחת

מצודת ציון

ר"ל מבין : הכבד · הרב כמו מקנה כבד מאד (שמות י"ב) : (יא) יען · בעבור : (טו) ויקץ · ענין הערה משינה : (יז) בי · הוא ענין בקשה : (כא) ואתבונן ·

ענין

מצודת דוד

יוכל · א"א לשפוט עם כאלה מחכמת לבבי מבלי עזר מן השמים : (יא) נפש אויביך · להיות מסור בידך : הבין · בינה להבין משפט : (יג) כל ימיך · ר"ל כל ימי חייך תהיה בעושר ובכבוד או ר"ל כל ימיך לא ימצא כמוך בעושר וכבוד אבל לאחריו יתכן שיהיה כמוהו : (טו) ויקץ וכו' · כשהקיץ ידע שהוא

חלום

אונ גיב עש יענים אפילו ווידר דען (דין) אזו האב איך ערשט קיין עונש דרויף אבר בייא איינם ישראל ביקום איך איין עונש הוילה ווען איך ניט רעכט משפט גיב אונ קאן אום דאש לייב קומן דריבר : (י) וייטב אונ עש וואול גיפיל דיא זאך אין גאטש אויגן דש ער האט ביגערט שלמה דיא זאך דיא דאזיג : (יא) ויאמר אונ ער זאגט גאט צו אים דרום דאש דוא האשט בגערט דיא זאך דיא דאזיג אונ דוא האשט ניט בגערט צו דיר רייכטום אונ דוא האשט ניט בגערט דיא לייבר דיינש פיינד אונ דוא האשט ביגערט צו דיר (הבין) פאר שטאנד צו פאר שטין דאש (משפט) : (יב) הנה נון איך האב גיטאן אז דיין ריד נון איך האב געבן צו דיר איין קלוגיש הערץ אונ איין פאר שטאנדיגש דש דיין גלייכן איז ניט גוועזן פאר דיר אונ נאך דיר ווערט ניט אויף שטין אז דיין גלייכן : (יג) וגם אונ אויך דש דוא ניט האשט ביגערט הב איך געבן צו דיר אויך רייכטום אויך כבוד דאש דא ניט איז גוועזן אז דיין גלייכן איין אן אונטער דען מלכים אל דיין טאג אונ דש עשירות ווערט זיין עש זייא דוא ווערשט פרום אודר ביז זיין דען דאז האב איך גאט ניט אויש גינומן אין דר תורה דאש איך וויל דש איינם מלך געבן : (יד) ואם אבער אוב דוא וויא ווערשט פרום זיין דז דוא ווערשט גין אין מייני וועג צו היטן מיין גיבאט אז ער איז גאנגן דוד דיין פאטיר דאז זעלביג מאל וויל איך דער לאנגן דייני טעג דיין לעבן אונ דיין מלכות דען דאז הב איך דווקא אין דער תורה אויש גינומן צו געבן איינם מלך דר דא פרום איז : (טו) ויקץ אונ ער אנטוואכט שלמה אונ נון ער האט גיזעהן דאש דער טרוים וואר איז דען ער האט גיהערט איין פויגל פיפטן דא האט ער אין פאר שטאנדן איין הונט האט גיבילט אונ ער האט אין פאר שטאנדן אונ ער קאם נאך ירושלים אונ ער שטונד פאר דעם ארון ברית פון גאט אונ ער אויף ברענגט אופפר אונ ער ברייט אן פריד אופפר אונ ער מאכט איין סעודה צו

אל

עֲבָדָיו׃ טז אָז תָּבֹאנָה שְׁתַּיִם נָשִׁים זֹנוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ
וַתַּעֲמֹדְנָה לְפָנָיו׃ יז וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחַת בִּי
אֲדֹנִי אֲנִי וְהָאִשָּׁה הַזֹּאת יֹשְׁבֹת בְּבַיִת אֶחָד וָאֵלֵד
עִמָּהּ בַּבָּיִת׃ יח וַיְהִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לְלִדְתִּי וַתֵּלֶד
גַּם־הָאִשָּׁה הַזֹּאת וַאֲנַחְנוּ יַחְדָּו אֵין־זָר אִתָּנוּ בַּבַּיִת
זוּלָתִי שְׁתַּיִם־אֲנַחְנוּ בַּבָּיִת׃ יט וַיָּמָת בֶּן־הָאִשָּׁה
הַזֹּאת לָיְלָה אֲשֶׁר שָׁכְבָה עָלָיו׃ כ וַתָּקָם בְּתוֹךְ
הַלַּיְלָה וַתִּקַּח אֶת־בְּנִי מֵאֶצְלִי וַאֲמָתְךָ יְשֵׁנָה
וַתַּשְׁכִּיבֵהוּ בְּחֵיקָהּ וְאֶת בְּנָהּ הַמֵּת הִשְׁכִּיבָה
בְחֵיקִי׃ כא וָאָקֻם בַּבֹּקֶר לְהֵינִיק אֶת־בְּנִי וְהִנֵּה־מֵת
וָאֶתְבּוֹנֵן אֵלָיו בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה לֹא־הָיָה בְנִי אֲשֶׁר
יָלָדְתִּי׃ כב וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה הָאַחֶרֶת לֹא כִי בְּנִי
הַחַי וּבְנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא כִי בְּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי
הֶחָי וַתְּדַבֵּרְנָה לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ׃ כג וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ זֹאת
אֹמֶרֶת זֶה־בְּנִי הַחַי וּבְנֵךְ הַמֵּת וְזֹאת אֹמֶרֶת לֹא
כִי בְּנֵךְ הַמֵּת וּבְנִי הֶחָי׃ כד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ קְחוּ
לִי חָרֶב

ויביאו

קודשין ועבד משתיא לכל עבדוהי׃ טו בכן
אתאה תרתין נשין פונדקן למרן קדם מלכא
וקמא קדמוהי׃ יז ואמרת אתתא חדא בבעו
רבוני אנא ואתתא הדא יתבן בביתא חדא
וילידית עמה בביתא׃ יח והוה ביומא
תליתאה למילדי וילידת אף אתתא הדא
ואנחנא כחדא זכאין לית נוכרא עמנא בביתא
אלהן תרתין אנחנא בביתא׃ יט ומית בר
אתתא הדא בליליא דשכיבת עלוהי׃ כ וקמת
בגו ליליא ונסיבת ית ברי מלותי ואמתך
דמכא ואשכבתיה לותה וית ברה מיתא
אשכבת לותי׃ כא ואקמית בצפרא לאונקא
ית ברי והא מית ואסתכלית ביה בצפרא והא
לא הוה ברי דילידית׃ כב ואמרת אתתא
אוחרנתא לא כן ברי חיא וברך מיתא ודא
לדא אמרא לא כן ברך מיתא וברי חיא
ודינן קדם מלכא׃ כג ואמר מלכא דא אמרא
דין ברי חיא וברך מיתא ודא אמרא לא כן
ברך מיתא וברי חיא׃ כד ואמר מלכא איתו
לי

נוה' אומר'
עקידה
שער ל'

רש"י

משמחת לבו שהבין שחלומו אמת : (כא) ואתבונן אליו · נתתי לב להסתכל בו : (כז) היא אמו · בת קול הופיעה ואמרה היא אמו : (כט)

מלך

מצודת דוד

חלום אולם בחלומו נדמה לו כאלו הדברים נעשו בהקיץ : (יז) בי אדוני · להאזין דברי : (יח) אין אתנו וכו' · להיות עד בדבר : (יט) אשר שכבה · מיתתו היה על אשר שכבה עליו והעתיקה עליו ומת כ"א היה ע"י חולי היו הנשים המבקרות יודעות בן מי הוא : (כ) ואמתך ישנה · ולא הרגשתי בדבר : (כב) ותדברנה · היו מתווכחות על הדבר : (כג) זאת אומרת · כאומר מה לי

בהויכוח

אל זייני קנעכט פון וועגן דאש דער (חלום) איז וואר גוועזן דא וואר ער פריליך : (טז) אז דש זעלביג מאל ווארן קומן צווייא ווייבר שפייזרינס כלומר דיא אין גאסט הויז האבן אויף גהאלטן דיא קואמן צו דעם מלך אונ זיא שטונדן צו פאר אים : (יז) ותאמר אונ זיא זאגט דיא איינה פרויא איך ביט איך גינאד מיין הער איך אונ דיא פרויא דיא דאזיג זיצן מיר אין איינם הויז אונ איך האב גיוואונן מיט איר אין דעם הויז : (יח) ויהי אונ עש וואר אן דעם דריטן טאג נאך מיינם גיווינן אונ זיא גיוואן אויך דיא פרויא דיא דאזיג אונ מיר מיט אנאנדר זיינן גאר אין דעם הויז עש איז קיין פרעמדר מיט אונז אין דעם הויז נייארט מיר צווייא זיינן אין דעם הויז : (יט) וימת אונ ער שטארב דר זון פון דר פרויא דיא דאזיג בייא נאכט דען זיא איז גלעגן אויף אים אונ האט אים דער דרוקט : (כ) ותקם אונ זיא שטונד אויף מיטן אין דער נאכט אונ זיא נאם מיין זון פון נעבין מיר אונ דיין דינשט מייד הט גישלאפן אונ זיא הט גילייגט דש קינד אין איר שוס אונ איר זון דען טוטן הט זי מאכן לייגן אין מיין שוס : (כא) ואקום אונ איך בין אויף גשטאנדן מארגינש צו מאכן זויגן מיין זון אונ נון ער וואר טוט דא איך אבר צו מארגין אים בט־אכט אונ עש וואר ניט מיין זון דש איך הב גוואונן : (כב) ותאמר אונ זיא זאגט דיא אנדרי פרויא עש איז ניט אזו נייארט מיין זון איז דער דא לעבט אונ דיין זון איז דער טוטר אונ דיא דאזיגי זאגט ניט אזו נייארט דיין זון איז דר טוטר אונ מיין זון איז דער לעבנדיגר אונ זיא רידיטן דיא (טענות) צווייא דרייא מאל פר דעם מלך אז דר סדר איז איטליכר דער זיין (טענה) זאגט דא זאגט ער עטליכי מאל דש דר שופט זאל עש וואול פר שטין : (כג) ויאמר אונ ער זאגט דר מלך דיא דאזיג זאגט מיין זון איז דר לעבנדיגר אונ דיין זון איז דר געשטארבינר אונ די דאזיג זאגט ניין נייארט דיין זון איז דער געשטארבינר אונ מיין זון איז דר לעבנדיגר : (כד) ויאמר אונ ער זאגט דער מלך ברענגט מיר איין

שווערט

וַיָּבִאוּ הַחֶרֶב לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ : כה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ גִּזְרוּ אֶת־הַיֶּלֶד הַחַי לִשְׁנָיִם וּתְנוּ אֶת־הַחֲצִי לְאַחַת וְאֶת־הַחֲצִי לְאֶחָת : כו וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־בְּנָהּ הַחַי אֶל־הַמֶּלֶךְ כִּי־נִכְמְרוּ רַחֲמֶיהָ עַל בְּנָהּ וַתֹּאמֶר בִּי אֲדֹנִי תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת אַל תְּמִיתֻהוּ וְזֹאת אֹמֶרֶת גַּם־לִי גַּם־לָךְ לֹא יִהְיֶה גְּזֹרוּ : כז וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר תְּנוּ־לָהּ אֶת־הַיָּלוּד הַחַי וְהָמֵת לֹא תְמִיתֻהוּ הִיא אִמּוֹ : כח וַיִּשְׁמְעוּ כָל־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַמִּשְׁפָּט אֲשֶׁר שָׁפַט הַמֶּלֶךְ וַיִּרְאוּ מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ כִּי רָאוּ כִּי־חָכְמַת אֱלֹהִים בְּקִרְבּוֹ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט : ד א וַיְהִי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל : ב וְאֵלֶּה הַשָּׂרִים אֲשֶׁר־לוֹ עֲזַרְיָהוּ בֶן־צָדוֹק הַכֹּהֵן : ג אֱלִיחֹרֶף וַאֲחִיָּה בְּנֵי שִׁישָׁא סֹפְרִים יְהוֹשָׁפָט בֶּן־אֲחִילוּד הַמַּזְכִּיר : ד וּבְנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע עַל־הַצָּבָא

וצדוק

תרגום

לִי חַרְבָּא וְאַיְתִיאוּ חַרְבָּא לִקְדָם מַלְכָּא : כה וַאֲמַר מַלְכָּא פְּסֻקוּ יָת רַבְיָא חַיָּא לִתְרֵין גּוּרִין וְהָבוּ פַּלְגָא לַחֲדָא וּפַלְגָא לַחֲדָא : כו וַאֲמַרַת אִתְּתָא דִּי בְּרַהּ חַיָּא לְמַלְכָּא אֲרֵי אִתְגַּלְּלוּ רַחֲמָהָא עַל בְּרַהּ וַאֲמַרַת בְּבָעוּ רִבּוֹנִי הָבוּ לַהּ יָת רַבְיָא חַיָּא וּמִקְטַל לָא תִקְטְלוּנֵיהּ וְדָא אָמְרָא אַף דִּילִי אַף דִּי לָךְ לָא יְהֵי פְּסֻקוּ : כז וַאֲתֵיב מַלְכָּא וַאֲמַר הָבוּ לַהּ יָת רַבְיָא חַיָּא וּמִקְטַל לָא תִקְטְלוּנֵיהּ הִיא אִמֵּיהּ : כח וּשְׁמַעוּ כָל יִשְׂרָאֵל יָת דִּינָא דְּדָן מַלְכָּא וּדְחִילוּ מִקֳּדָם מַלְכָּא אֲרֵי חֲזוֹ אֲרֵי חוּכְמְתָא מִקֳּדָם יְיָ בִּמְעוֹהִי לְמֶעְבַּד דִּינָא : א וַהֲוָה מַלְכָּא שְׁלֹמֹה מַלְכָּא עַל כָּל יִשְׂרָאֵל : ב וְאִלֵּין רַבְרְבַיָּא דִּי לֵיהּ עֲזַרְיָהוּ בַּר צָדוֹק כַּהֲנָא : ג אֱלִיחוֹרֶף וַאֲחִיָּה בְּנֵי שִׁישָׁא סַפְרָא יְהוֹשָׁפָט בַּר אֲחִילוּד מְמַנָּא עַל דָּכְרָנַיָּא : ד וּבְנָיָהוּ בַּר יְהוֹיָדָע מְמַנָּא עַל

חילא

נצלת' וגו' סנהדרין א' יב עקידה שער נה

חט לה תכות ג

אליהורף וגו' פיכה ס ע

רש"י

מלך על כל ישרא' · משראו בחכמתו שמחו כולם במלכותו : (ג) סופרים · לכתוב דברי הימי': המזכיר · איזה משפט בא לפניו ראשון

מצודת ציון

ענין התבלות בעיון רב וכן עליך יתבוננו (ישעיה י"ד) : (כה) גזרו · חתכו : (כו) נכמרו · נתחממו כמו עורינו כתנור נכמרו (איכה ה') והוא ענין החמלה

וכן

מצודת דוד

סיפסקנו

בהויכוח עיקר המשפט הוא בדבר ההכחשה של מי הוא הילד החי : (כה) גזרו מתוך דבריהן הכיר המלך בחכמתו הדין עם מי ואמר להיושבים לפניו שכן הוא האמת שהאחת גנבה הילד החי ולאמת דבריו עשה הבחינה : (כו) גם לי וכו' · היות עם כוונתה היתה לבל תשמח חברתה בחיות בנה כי מה לה להניק בן אשה אחרת ובשמעה בזוה המלך להמיתו רצתה יותר בזה כי אז לא תשמח עוד חברתה והיא לא תניק בן אשה אחרת והמלך השכיל מדעתו מתחילה שתתהפך יותר בזה : (כז) תנו לה · דהאשה באחרה תנו לה את הילד וכו' : היא אמו · הואיל ומרחמת עליו : (כח) ויראו · בראותם כי בחכמתו מבין תעלומות לב : לעשות משפט · להבין האמת עם מי ולברר ע"י בחינה : ד (א) על כל ישראל · ר"ל מעתה קבלוהו כולם באהבה בראותם חכמתו : (ב) הכהן · אולי העמידו למשוח מלחמה תחת צדוק שהועמד לכה"ג ואף שדוד העמיד את עירא להיות במקום צדוק כמ"ש בש"ב אולי מת עירא עד לא הועמד : (ג) המזכיר · ממונה על ספר הזכרונות : (ד) כהנים · צדוק כה"ג ואביתר סגן כמ"ש בש"ב : (ה) על הנצבים · היה

ממונה

שווערט אונ' זיא בראכטן איין שווערט פֿאר דען מלך : (כה) ויאמר אונ' ער זאגט דער מלך צו שנייד דאש לעבנדיג קינד אויף צווייא (חלקים אונ') געבט איר איין העלפֿט צו דר איינר פֿרויא אונ' די אנדר העלפֿט צו איינר : (כו) ותאמר אונ' זי זאגט די פֿרויא דש איר זון וואר דער לעבנדיגי צו דעם מלך דער וויל צו דר הילפֿט ווארן איר דער בארמיקייט אויף איר זון אונ' זיא זאגט גינאד מיין הער מלך ביט גיבט איר דש קינד דש לעבנדיגי אונ' מיט דען טוט זאלט איר אים ניט טיטן אונ' די אנדרי זאגט אויך צו איר אויך דיר זאל עש ניט זיין צו שנייט דש קינד : (כז) ויען אונ' ער ענטווארט דר מלך אונ' ער זאגט געבט איר צו דר די ייִדער בארמיט האט געבט דש קינד דש לעבנדיגי אונ' ניט איר זאלט טיטן איס דא גינג איין (בת קול) אויז אונ' זאגט עש איז וואר דר (פסק) דש איז זיין מוטר די דא זאגט מן זאל דש קינד געבן צאן : (כח) וישמעו אונ' זיא הערטן כל ישראל דש משפט דש ער האט גירכט דר מלך (ויראו) אונ' זיא פֿארכֿטיטן זיך פֿאר דעם מלך דען זיא זאכֿן די קלוגהייט גאטש וואר צווישן איס צו טאן משפט : (א) ויהי אונ' ער וואר דר מלך שלמה איין מלך איבר כל ישראל כלומר דר וויל זי זאכֿן זיין חכמה ווארן זיא זיך (משוח) אויף זיין מלכות : (ב) ואלה אונ' דאש זיין די (שרים) דיא דא ווארן צו איס (עזריה זון צדוק דער כהן) : (ג) אליחורף אונ' אחיה זון שישא ווארן שרייבר כלומר צו מן שרייבן אלי דיא זאכֿין וואש דא איז גשעהן (ר"ל קרוניקא שרייבר) אונ' (יהושפט זון אחילוד) דר מאכֿט גדענקן איין מיטליכש (משפט) דאש פֿאר מן קומן איז דאש מאן עש זאל ערשט פסקינן : (ד) ובניהו אונ' (בניהו) זון (יהוידע) ווער איין הער איבר דאש היר אונ'

צדוק

וְצָדוֹק וְאֶבְיָתָר כֹּהֲנִים : ה וַעֲזַרְיָהוּ בֶן־נָתָן עַל־הַנִּצָּבִים וְזָבוּד בֶּן־נָתָן כֹּהֵן רֵעֶה הַמֶּלֶךְ : ו וַאֲחִישָׁר עַל־הַבָּיִת וַאֲדֹנִירָם בֶּן־עַבְדָּא עַל־הַמַּס : ז וְלִשְׁלֹמֹה שְׁנֵים־עָשָׂר נִצָּבִים עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וְכִלְכְּלוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־בֵּיתוֹ חֹדֶשׁ בַּשָּׁנָה יִהְיֶה עַל־אֶחָד האחד קרי לְכַלְכֵּל : ח וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם בֶּן־חוּר בְּהַר אֶפְרָיִם : ט בֶּן־דֶּקֶר בְּמָקַץ וּבְשַׁעַלְבִים וּבֵית שָׁמֶשׁ וְאֵילוֹן בֵּית־חָנָן : י בֶּן־חֶסֶד בָּאֲרֻבּוֹת לוֹ שֹׂכֹה וְכָל־אֶרֶץ חֵפֶר : יא בֶּן־אֲבִינָדָב כָּל־נָפַת דֹּאר טָפַת בַּת־שְׁלֹמֹה הָיְתָה לּוֹ לְאִשָּׁה : יב בַּעֲנָא בֶּן־אֲחִילוּד תַּעְנַךְ וּמְגִדּוֹ וְכָל־בֵּית שְׁאָן אֲשֶׁר אֵצֶל צָרְתַנָה מִתַּחַת לְיִזְרְעֶאל מִבֵּית שְׁאָן עַד אָבֵל מְחוֹלָה עַד

מעבר

תרגום

חֵילָא וְצָדוֹק וְאֶבְיָתָר כַּהֲנַיָּא : ה וַעֲזַרְיָהוּ בַּר נָתָן מְמַנָּא עַל אִסְטַרְטֵיגַיָּא וְזָבוּד בַּר נָתָן רַבָּא שׁוֹשְׁבִינָא דְמַלְכָּא : ו וַאֲחִישַׁר מְמַנָּא עַל בֵּיתָא וַאֲדֹנִירָם בַּר עַבְדָּא מְמַנָּא עַל מַסְּקֵי מִסִּין : ז וְלִשְׁלֹמֹה תְּרֵי עֲסַר אִסְטַרְטֵיגַיָּא מְמַנָּן עַל כָּל יִשְׂרָאֵל וּמְסוֹבְרִין יָת מַלְכָּא וְיָת אֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ יַרְחָא בְּשַׁתָּא מָטֵי לְחַד לְסוֹבָרָא : ח וְאִלֵּין שְׁמָהַתְהוֹן בַּר חוּר בְּטוּרָא דְבֵית אֶפְרָיִם : ט בַּר דֶּקֶר בְּמָקַץ וּבְשַׁעַלְבִים וּבֵית שֶׁמֶשׁ וְאֵילוֹן דְּמִבֵּית חָנָן : י בַּר חֶסֶד בַּאֲרוּבּוֹת דִּילֵיהּ סוֹכוֹ וְכָל אֲרַע חֵפֶר : יא בַּר אֲבִינָדָב כָּל פִּלְכֵי דָאר טָפַת בַּת שְׁלֹמֹה הֲוָת לֵיהּ לְאִתּוּ : יב בַּעֲנָא בַּר אֲחִילוּד תַּעֲנָךְ וּמְגִדּוֹ וְכָל בֵּית שְׁאָן דִּי בִסְטַר צָרְתָנָה מִלְרַע לְיִזְרְעֶאל מִבֵּית שְׁאָן עַד מֵישַׁר מְחוֹלָה עַד מֵעִבַּר

ליקמעם

רש"י

שיפסקנו ראשון כך שמעתי : (ה) על הנצבים · שנים עשר נציבים היו לו לכלכל את המלך ואת ביתו : (ו) על המס · שהעלה על ישראל כמה שנאמר ויעל המלך שלמה מס (מלכי' א' פ' י"ג) : (ז) וכלכלו את המלך · כל סעודתו ומאכל הסוסים וכל צרכי הוצאה : (יא) נפת

דאר

מצודת דוד

ממונה על שנים עשר נציבים האמורים בענין אשר הועמדו לכלכל את המלך כ"א בחדשו : רעה המלך · יושב עמו בתמידות להשתעשע עמו : (ו) על הבית · כל צרכי הבית היו נעשים על פיו : על המס · הוא המס האמור למטה ויהי המס סבלים אלף איש : (ז) על כל ישראל · היו ממונים על כל ישראל לקחת מהם די צורך פרנסת בית המלך וכ"א כלכל חדש בשנה ובנה תבני אנשי המחוז אשר הועמד עליו : (ח) ואלה שמותם של הנציבים · בן חור · כל אלו הנזכרים בשם אביהם לא היו ידועים מעצמם כ"א בשם אביהם : בהר אפרים · היה ממונה בהר אפרים לקחת מהם לכלכל את המלך בחדשו : (י) לו שוכה · ר"ל גם על שוכה היה ממונה לקחת מהם לצורך פרנסת בית המלך : (יב) עד אבל וכו' · ר"ל מהעבר מזה עד אבל

מחולה

מצודת ציון

וכן נכמרו רחמיו (בראשית מ"ג) : ד (ה) הנצבים · הממונים כמו נציב פלשתים (ש"א י"ג) : (ז) וכלכלו · ענין הספקת הצורך כמו והוא כלכל את המלך (ש"ב י"ט) : (יא) נפת דאר · מחוז דאר וכן שלשת הנפת (יהושע י"ז) : (יב) מעברי

תלד

צדוק אונ' אביתר ווארן כהנים) : (ה) ועזריהו אונ' (עזריה זון נתן) וואר איבר די צוועלף הערן דיא דא האבן איין איטליכר גשפייזט איין חודש דען מלך אונ' זיין גזינד אונ' זבוד דר זון נתן דר כהן דר וואר דר גיזעל פֿון דעם מלך כלומר ער וואר שטעטן בייא איס : (ו) ואחישר אונ' (אחישר) וואר איבר דש הויז גזעלט אונ' (אדונירם זון עבדא) וואר איבר דש (מס) געלט דש דר מלך האט גבראכט אויף ישראל : (ז) ולשלמה אונ' צו שלמה ווארן צוועלף הערן איבר (כל ישראל) אונ' זיא האבן גשפייזט דען מלך אונ' זיין הויז גזינד איין חודש אין דעם יאר וואר אויף איינם איטליכן בזונדר צו שפייזן דען מלך אל זייני סעודות אונ' וואש דיא פֿערד אונ' טירן האבן אונ' אלש וואש מן גברויכט הט האבן די זעלביג; אונ' שאפֿן דר צו אויף די צוועלף חדשים די אין איינם יאר זיין : (ח) ואלה אונ' דש ווארן אירי נאמן פֿון די צוועלף הער זון חור מן דעם בארג אפרים דר וואר אש איין נאמן : (ט) בן זון (דקר) אין דר שטאט (מקץ) אונ' אין (שעלבים) אונ' אין דר שטאט (בית שמש) אונ' (אלון פֿון בית חנן) : (י) בן זון (חסד) אין דר שטאט (ארובות) דר וואר איין הער צו איס וואר (סכה) אונ' דש גאנצי לנד חפר דש ער אש איין נעם : (יא) בן זון אבינדב ער הט גהאט כלומר ער הט אט איין גנואן אין אל דען גרחב שאפֿט (דאר) אונ' (טפת) די טאכטר שלמה וואר צו איס צו איינם וויב : (יב) בענא זון אחילוד דר הט גיהאט די שטאט (תענך אונ' מגידו) אונ' גאנץ (בית שאן) דשווארט וואר בייא דר זייטן פֿון דר שטאט (צרתן אונ' יזרעאל) דש הט ער גהאט פֿון בית שאן אן ביז די שטאט (אבל מחולה) אונ' ביז פֿון איבר זייטן די שטאט (יקמעם) : (יג) בן זון גבר דער וואר אין רמות גלעד איין הער צו איס ווארן דיא דערפֿיר פֿון (יאיר זון מנשה) די דא ווארן אין דעם לאנד גלעד אונ'

צו

מֵעֵבֶר לְיָקְמֳעָם : יג בֶּן־גֶּבֶר בְּרָמוֹת גִּלְעָד לוֹ חַוֺּת
יָאִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה אֲשֶׁר בַּגִּלְעָד לוֹ חֶבֶל אַרְגֹּב
אֲשֶׁר בַּבָּשָׁן שִׁשִּׁים עָרִים גְּדֹלוֹת חוֹמָה וּבְרִיחַ
נְחֹשֶׁת : יד אֲחִינָדָב בֶּן־עִדּוֹא מַחֲנָיְמָה : טו אֲחִימַעַץ
בְּנַפְתָּלִי גַּם־הוּא לָקַח אֶת־בָּשְׂמַת בַּת־שְׁלֹמֹה
לְאִשָּׁה : טז בַּעֲנָא בֶּן־חוּשַׁי בְּאָשֵׁר וּבְעָלוֹת : יז
יְהוֹשָׁפָט בֶּן־פָּרוּחַ בְּיִשָּׂשכָר : יח שִׁמְעִי בֶּן־אֵלָא
בְּבִנְיָמִן : יט גֶּבֶר בֶּן־אֻרִי בְּאֶרֶץ גִּלְעָד אֶרֶץ סִיחוֹן
מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי וְעוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן וּנְצִיב אֶחָד אֲשֶׁר
בָּאָרֶץ : כ יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל רַבִּים כַּחוֹל אֲשֶׁר־עַל־
הַיָּם לָרֹב אֹכְלִים וְשֹׁתִים וּשְׂמֵחִים : ה א וּשְׁלֹמֹה
הָיָה מוֹשֵׁל בְּכָל־הַמַּמְלָכוֹת מִן־הַנָּהָר אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים וְעַד גְּבוּל מִצְרָיִם מַגִּשִׁים מִנְחָה וְעֹבְדִים
אֶת־שְׁלֹמֹה כָּל־יְמֵי חַיָּיו : ב וַיְהִי לֶחֶם־שְׁלֹמֹה לְיוֹם
אחד

ליקמעם : יג בר גבר ברמות גלעד דיליה
כפרני יאיר בר מנשה די בגלעד דיליה בית
פלך טרכונא דבמתנן שתין קרוין רברבן
מקפן שור רם דילהן עברין דנחשא : יד
אחינדב בר עדוא מדבית מחנים : טו
אחימעץ בשבטא דבית נפתלי אף הוא נסיב
ית בשמת בת שלמה לאתו : טז בענא בר
חושי בשבטא אשר ובעלות : יז יהושפט בר
פרוח בשבטא דיששכר : יח שמעי בר אלא
בשבטא דבית בנימין : יט גבר בר אורי
בארעא גלעד ארעא סיחון מלכא אמוראה
ועוג מלכא דמתנן ואסטרטיגא חד די ממנא
בארעא : כ יהודה וישראל סגיאין כחלא דעל
ימא לסגי אכלין ושתן וחדן : א ושלמה הוה
שליט בכל מלכותא מן נהר פרת עד ארע
פלשתאי ועד תחום מצרים מקרבין קורבנא
ופלחין ית שלמה כל יומי חיוהי : ב והוה
לחמא

ויהי לח׳
שלמה
מגילה

רש״י

דאר · פלכי דור : (יג) חבל ארגוב · ממונה היה עליהם לגבות מס המלך כי משפט המלך יש לגבו׳ יליאותיו מן העם כמה שנאמר במשפט המלוכה בספר (שמואל א׳ ח׳) : (יט) ונציב אחד אשר בארץ · רב ושמואל פליגי חד אמר אחד ממונה על כולם הוא עזריה בן נתן האמור
למעלה

מצודת דוד

מחולה והוא עד מעבר ליקמעם : (יג) חות יאיר · ת״י כפרני יאיר
אשר בגלעד · אשר עמדו בארץ הגלעד ששים ערים בחבל ארגוב
ששים ערים גדולים בחומה מסביב : (יד) בנפתלי · בנחלת נפתלי :

מצודת ציון

מלך : (יג) חבל · המחוז תקרא חבל כי בחבל תחלק נחלה וכן בחבל בני יהודה (שם י״ט) : ארגוב · שם האדם אשר משל בה מאז וכן כל חבל ארגוב (דברים ג׳) :
בריחים

ובעלות · והיא היתה מנחלת יהודה : (יט) בארץ גלעד · ר״ל ביתר המקומות כי אל חות יאיר שעמדו בארץ הגלעד היה נציב אחד : ארץ סיחון וכו׳
גלעד היתה החצי משל סיחון והחצי משל עוג : ונציב אחד · ר״ל ועוד נציב אחד אשר היה בכל הארץ ממונה על כולם והוא עזריה בן נתן האמו׳ למעל[ה]
(כ) על הים · על שפת הים : ה (א) מן הנהר · היוצא מן העדן שהוא תחיל׳ המזרח עד ארץ פלשתים : ומגישים · והמה היו מגישים מנחה ו
עובדים את שלמה להעלות לו המס : (ב) לחם שלמה · לכל הבא אל שלחנו :
סולת

צו אים וואר חבל דש גרוב שטיפט פון ארגוב דש דא וואר אין דעם לאנד בשן זעכציג גרושי שטעט דיא הרום גימויארט וואורן מ
מיט קופפרני ריגל פון דארטן וואר ער אס אויך היבן צו שפייזן דען אלך דען דר סדר אי׳ פון דעם אלך דש ער זיין הולאת. אונ׳ היב
פון דש פסוק אן ווא אין (ספר שמואל) א׳ קאפיטל ח שטיט : (יד) ואחינדב אונ׳ (אחינדב זון עדוא פון מחנים) : (טו) ואחימ
אונ׳ אחימעץ וואר אין דעם לאנד (נפתלי) איין הער ער הט אויך גנומן (בשמת) טאכטר שלמה צו איינם וויב : (טז) ובענה א
(בענה זון חושי) דר וואר אין דעם לאנד (אשר אונ׳ עלות) : (יז) יהושפט (זון פרוח) דר וואר אין דעם לאנד יששכר איין הער
(יח) שמעי זון אלא דער וואר אין בנימן איין הער : (יט) גבר זון אורי אין דעם לאנד גלעד וואש דא איז גוועזן אין דעם
(סיחון קיניג אמורי) אונ׳ צו עוג (קיניג פון דעם לאנד בשן) אונ׳ איין הער דר וואר אין דעם לאנד גיזעלט איבר אלי הערן דאש א
(עזריהו זון נתן) אודר איין הער דר וואר גיזעלט דר הט דען אלך גשפייזט ווען עש עיבור איז גוועזן דהייכו ווען דרייצע
חדשים אין דעם יאר זיין אונ׳ דש דא שטיט צו לייטן דר נאמן פון דען הערן אונ׳ צו לייטן שטיט ניט איר נאמן
ווען אש זין זיא זיין גוועזן דש ביטיים איר פאטיר זייכן איין פר נאכט גוועזן ווערד זיא דא הט אן זי נאך גנענט : (כ
יהודה אונ׳ ישראל וואורן פיל אז זאנד אונ׳ אבר צו אזו פיל זי עשין אונ׳ טריכקן אונ׳ פרייטן זיך : (א) ושלמה אונ׳ שלמה גוועלטיג
איבר אלי קיניגרייך פון דעם באך אין דש לנד פלשתים אונ׳ ביז נאך דש גמערק מצרים הבן זי גיגעהנט אין פרי:מכט
זיא דינטן דעם שלמה אל דיא טעג זיינש לעבן : (ב) ויהי אונ׳ עש וואר דש ברוט שלמה צו איינם טאג דרייסיג אלטיר מו
סלת

אֶחָד שְׁלֹשִׁים כֹּר סֹלֶת וְשִׁשִּׁים כֹּר קָמַח : ג עֲשָׂרָה
בָקָר בְּרִיאִים וְעֶשְׂרִים בָּקָר רְעִי וּמֵאָה צֹאן לְבַד
מֵאַיָּל וּצְבִי וְיַחְמוּר וּבַרְבֻּרִים אֲבוּסִים : ד כִּי־הוּא
רֹדֶה בְּכָל־עֵבֶר הַנָּהָר מִתִּפְסַח וְעַד־עַזָּה בְּכָל־
מַלְכֵי עֵבֶר הַנָּהָר וְשָׁלוֹם הָיָה לוֹ מִכָּל־עֲבָרָיו
מִסָּבִיב : ה וַיֵּשֶׁב יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל לָבֶטַח אִישׁ תַּחַת
גַּפְנוֹ וְתַחַת תְּאֵנָתוֹ מִדָּן וְעַד־בְּאֵר שָׁבַע כֹּל יְמֵי
שְׁלֹמֹה : ו וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה אַרְבָּעִים אֶלֶף אֻרְוֹת סוּסִים
לְמֶרְכָּבוֹ וּשְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף פָּרָשִׁים : ז וְכִלְכְּלוּ
הַנִּצָּבִים הָאֵלֶּה אֶת־הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְאֵת כָּל־הַקָּרֵב
אֶל־שֻׁלְחַן הַמֶּלֶךְ־שְׁלֹמֹה אִישׁ חָדְשׁוֹ לֹא יְעַדְּרוּ
דָּבָר : ח וְהַשְּׂעֹרִים וְהַתֶּבֶן לַסּוּסִים וְלָרֶכֶשׁ יָבִאוּ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִהְיֶה־שָּׁם אִישׁ כְּמִשְׁפָּטוֹ : ט וַיִּתֵּן
אלהים

לחמא דשלמה ליומא חד תלתין כורין סולתא
ושתין כורין קמחא : ג עסרא תורין דפטמא
ועסרין תורין דרעיא ומאה ענא בר מאילין
וטביין ויחמורין ועופיא פטימיא : ד ארי הוא
מפלח בכל עבר פרת מתפסח ועד עזה בכל
מלכי עבר פרת ושלמא הוה ליה מכל עברוהי
מסחור סחור : ה ויתיב יהודה וישראל
לרוחצן גבר תחות פרי גופנוהי ותחות פרי
תאנוהי מדן ועד באר שבע כל יומי שלמה :
ו והוו לשלמה ארבעין אלפין ארות סוסון
לרתיכוהי ותרי עסר אלפין פרשין : ז
מסוברין אסטרטיגיא האלין ית מלכא שלמה
ית כל דקריב לפתורא דמלכא שלמה גבר
ירחיה לא מעכבין מדעם : ח וסעוריא ותבנא
לסוסותא ולרכשא מיתן לאתרא דיהי תמן
גבר כהלכתיה : ט ויהב יי חוכמתא לשלמה
וסוכלתנותא

וברבורי׳ שם
כי הוא
רודה מגלה
א׳ יא
סנהדרין
ב כ
וישב יהוד׳
סנהדרין
יח קי
ויהי
לשלמה
שם ב כח
והשעורים
וגו׳
עירובין
סג

רש״י

ואחד אמ׳ כנגד חודש העיבור : (ג) בריאים · פטומים על האבוס : רעי · מן האחו : וברבורים אבוסים · יש מרבותינו אומרים תרנגולים פטומין : (ו) ארבעים אלף ארות סוסים · ובדברי הימי׳ (ב׳ ט׳ כ״ה) הוא אומר ארבעת אלף פירשו רבותינו ארבעים אלף ארוות היו ובכל אחת ארבע אלף איצטבלאות או ארבעת אלפי׳ ארוות ובכל אחת ארבעים אלף איצטבלאות : (ז) לא יעדרו דבר · אפי׳ של ימות החמה בימות הגשמים : (ח) והשעורים והתבן היו נותנים אלו הנציבים אל המקו׳ אשר יהיה שם המלך : (י) מחכמת כל בני קדם ·
מה

מצודת דוד

סולת · קמח נקי ביותר : (ד) כי הוא רודה · בא ליתן טעם על מה היו
ה״כ רבים אנשי שלחנו להצטרך לזה כחשבון הזה ואמר לפי שהיה מושל בכל
אנשי עבר הנהר ובכל מלכיהם ושלום היה לו מכל עבריו אף מן האומו׳ שלא
משל בהם ולזה היו רבים הבאים אליו הן מאנשי כלותו הן מהאומות המשל
בהם : (ה) איש · כ״א יושב תחת גפנו ולא נעדר ממנו בסיבת מלך : (ו)
ארבעים אלף · ובד״ה נאמר ארבעת אלפים ויתכן כי שם מנה האורות וכאן
מנה הסוסים וכאלו אמר שהיו לו ארבעים אלף סוסים למרכבו בארות עשרה
בכל אחת : למרכבו · פעם רכב באלו פעם באלו : (ז) ואת כל הקרב׳ הם
הבאים אליו מארצות הנכרי״ם : לא יעדרו דבר · מכל הדברים הצריך להם (ח) אשר יהיה שם · קבוצת הסוסים ורכבם ; איש כמשפטו · כל נציב בחדשו וכו׳
(ט) ורוחב לב · להחזיק בה כל מיני חכמות ובכ״א ידיעות הרבה כחול

מצודת ציון

ה (ג) בריאים · שמנים כמו ועגלון איש בריא (שופ׳ ג׳) : רעי · רועים
בתרעה : אייל צבי ויחמור הם שמות מיני חיות טהורות : וברבורים אבוסים
עופות הבאים מהארץ ברבריא והיו מפוטמות על האבוס והוא המקום המיוח׳
להאכילם ודוגמתו וחמור אבוס בעליו (ישעיה א׳) : (ד) רודה · ומושל כמו
רדה בקרב אויביך (תהלים ק״י) : מכל עבריו · מכל צדדיו : (ו) ארות · הבנים
בעליו (ישעיה א׳) תרגומו אורוית למרויה : פרשים הם הרגילים תמיד ברכיבה :
(ז) יעדרו · יחסרו כמו איש לא נעדר (שם מ׳) : (ח) ולרכש · שם מין בהמה
מנהרת

אמט זעמל מעל אונ׳ זעכציג מלטור אודר אמט מהדר מעל : (ג) עשרה צעהן רינדר געמעשטי אויף דר קריפן אונ׳ צעהן רינדר פון
ווי׳ אונ׳ הונדרט שאף אנדר פון היכרן אונ׳ הירשן אונ׳ אין המרן אונ׳ קאפא היכר גישטאפפטי אונ׳ געמעשטי אודר ברבורים אי׳ אין
אין פוגל גשטאפפט : (ד) כי דען ער הט גוועלטיגט איבר אלי זייטן דען באך פון דר שטאט (תפסח) ביז דיא שטאט (עזה)
איבר אלי דש קיניגרייך פון זייטן דאש באך אונ׳ פריד איז גוועזן צו אים פון אל זיין זייטן פון גרינג הרום : (ה) וישב אונ׳ עש
זאס יהודה אונ׳ דש פאלק ישראל צו זיכרליך איין אן אונטר זיין ווין שטאק אונ׳ אונטר זיין פייגן בוים פון דר שטאט (דן ביז דיא
שטאט באר שבע) אל דיא טאג פון שלמה : (ו) ויהי אונ׳ עש וואר צו שלמה פירציג טויזנט שטאל פפערד צו זיינו רייט וועגן
אונ׳ אין איטליכם שטאל זיין גוועזן פיר טויזנט בענקליך אונ׳ צוועלף טויזנט רייטר : (ז) וכלכלו אונ׳ זיא שפייזטן די פקידים דיא דאגן
דען קיניג שלמה אין איינם איטליכן דער דא האט גינעהנט צו דען טיש דאש קיניגש שלמה איטליכן אן זיינם חדש זיא טעטן
ניט גברעכן איין זאך : (ח) והשעורים אויך דיא גרעשטן אונ׳ שטרוא גאבן זיא דיא הערן צו דיא פפערד אונ׳ צו זיא אונ׳ צו דיא
עגעני קעמליך האבן זיא גבראכט אויף דעם אורט דא ער וואר אל דא דר אלך אין איטליכר אן ווא זיין אורדר איז : (ט) ויתן
אונ׳

אֱלֹהִים חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה וּתְבוּנָה הַרְבֵּה מְאֹד וְרֹחַב
לֵב כַּחוֹל אֲשֶׁר עַל־ שְׂפַת הַיָּם׃ י וַתֵּרֶב חָכְמַת
שְׁלֹמֹה מֵחָכְמַת כָּל־בְּנֵי־קֶדֶם וּמִכֹּל חָכְמַת מִצְרָיִם׃
יא וַיֶּחְכַּם מִכָּל־הָאָדָם מֵאֵיתָן הָאֶזְרָחִי וְהֵימָן וְכַלְכֹּל
וְדַרְדַּע בְּנֵי מָחוֹל וַיְהִי־שְׁמוֹ בְכָל־הַגּוֹיִם סָבִיב׃ יב
וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה
וָאָלֶף׃ יג וַיְדַבֵּר עַל־הָעֵצִים מִן־הָאֶרֶז אֲשֶׁר
בַּלְּבָנוֹן וְעַד הָאֵזוֹב אֲשֶׁר יֹצֵא בַּקִּיר וַיְדַבֵּר עַל־
הבהמה

וְסוּכְלְתָנוּתָא סַגִּי לַחֲדָא וּפְתָיוּת לִבָּא כְּחָלָא
דְּעַל כֵּיף יַמָּא׃ י וּסְגִיאַת חוּכְמַת שְׁלֹמֹה
מֵחָכְמַת כָּל בְּנֵי מַדִּנְחָא וּמִכֹּל חָכְמַת מִצְרָיִם׃
יא וַחֲכַם מִכָּל אֱנָשָׁא מֵאֵיתָן בַּר זֶרַח וְהֵימָן
וְכַלְכּוֹל וְדַרְדַּע בְּנֵי מָחוֹל וַהֲוָה שְׁמֵיהּ סַגִּי בְּכָל
עַמְמַיָּא סְחוֹר סְחוֹר׃ יב וּמַלֵּיל תְּלָתָא אַלְפִין
מַתְלִין וַהֲוָאָה תּוּשְׁבַּחְתֵּיהּ אֲלַף וַחֲמֵשׁ׃ יג
וְאִתְנַבֵּי עַל מַלְכֵי בֵּית דָּוִד דַּעֲתִידִין לְמִשְׁלַט
בְּעָלְמָא הָדֵין וּבְעָלְמָא דְאָתֵי דִמְשִׁיחָא וְאִתְנַבֵּי
על

ורחב לב
עקידה
שער פב
ותר' חכמ
שלמה
ספר הזו
פ'חיי
ופ' ויקו
ופ' אחמ
תות
וידבר ו
ערובין
כח
מגילה

רש"י

מה היא חכמת בני קדם יודעים במזלות וכו' כדאיתא בפסיקתא דפרה אדומה וכל הפרשה הזאת נדרש שם לפי משמעה : (יא) ויחכ
מכל האדם כמשמעו : איתן והימן וכלכל ודרדע · אחין היו בני זרח בן יהודה אחין האזרחי בן זרח בן יהוד' שנא' בדברי הימים (א' ב'
ובני זרח זמרי ואיתן היו לוים משוררים · בני מחול היו יודעים ליסד מזמורים האמורים במחולות שיר שהיו הלוים אומרים על דוכ
מזמורי' שיסדו בספ' תהלי' משכיל לאיתן האזרחי ומשכיל להימן האזרחי ומ"א בפסיקתא מכל האדם זה אדם הראשון איתן האזרחי זה אברה
הימן זה משה וכלכל זה יוסף ודרדע זה דור המדבר מחול שנמחל להם על מעשה העגל:(יב) שלשת אלפים משל·שלשת לימודי משלות ש
פעמים כתוב משלי שלמה בספר משלי · ויהי שירו חמשה · שלשה אלה ושיר השירים וקהלת · ואלף בכל א' כדי הוא ללמוד ומדרש אגד
שהיה אומר בכל פסוק שלשת אלפי' משל ועל כל משל אלף וחמשה טעמים : (יג) וידבר על העצים · מה רפואת כל אחת ועץ פלוני י
לבנין פלוני וליטע בקרקע פלונית וכו' ועל בהמה מה רפואתה ועיקר גדוליה ומאכלה · ומ"א מה ראה מצורע לטהר בגבוה שבגבוה
בנמוך

מצודת ציון

תמהרת לרוץ ולכן רוכבי הרכש (אסתר ח'): (י) ותרב · מל' רבוי: (יג)האזוב·
שם עשב מה : בקיר · בכותל : הרמש · הם השרצים הנמוכים קרובי הרגל
הרוחשים בארצכמו הרמש הרומש על הארץ(בראשית א')(יח)הניח·מל'מנוחה :
אין שטן · אין מקטרג : פגע ענין פגישה וכן ויפגע במקום (בראש' כ"ח) :
הלבנון

מצודת דוד

וכו' : (י) מחכמת בני קדם · שהיו יודעים במזלות וערומים בעייר
לשון העופות : ותכל חכמת מצרים · שהיו בקיאים בחכמת הט
והתמזגות היסודות : (יא) מאיתן וכו' · ארבעת האנשים האלו ה
מפורסמים בדורו לחכמים גדולים וחכמת שלמה עלתה על כולם : (י
שלשת אלפים משל · התאיר בשכלו ובדא מלבו משלים להכנים בלב יראת
והנה המשלים ההם אינם נמצאים אצלינו כי רבים מספריו נאבדו מאתנו בגלותינו ובאו ליד האומות ומהם העתיקו מנים וקראו על שמם ואמר בהם
גנוב הוא אתם : ויהי שירו · גם עשה שירים במספר חמשה ואלף ואף המה אינם אתנו כי נאבדו : (יג) וידבר על העצים · אמר טבעי כל הצמחים :
וחכבון

אונ ער גאב גאט קלוגהייט צו שלמה אונ פֿר שטענדיקייט זער פֿיל אונ איין ברייט הערץ אז ווי זאמד אויף דעם בארטן דש אנדר אונ
(י) ותרב אונ זיא מערט זיך די קלוגהייט פֿון שלמה אין ווערדיר די קלוגהייט פֿון דיא לייט דיא צו מזרח זיצן דיא זעלביגן אישן רעוויג צו
חכמה פֿון שטערן זעהן אונ אין ווערדיר אלי קלוגהייט פֿון מצרים : (יא) ויחכם מכל אדם אונ ער וואר קליגר אין ווערדיר אודר
אישן אין ווערדר (איתן) זון זרח אונ היאן אונ כלכל אונ דרדע דיא די וואָרן אלי ברידר קינדר זרח זיא וואָרן קינדר דיא דא
אזמוריק די דא וואָרן גזאגט מיט זינגן אז אין (ספר תהלים) גדאכט איז בייא איין טייל אזמוריק מיר נעמן (משכיל לאיתן המזרחי
להימן המזרחי) אודר (מכל אדם) איז טייטש אין ווערדר (אדם הראשון) (איתן המזרחי) דש איז (אברהם אבינו) אונ היאן דש
משה דר דא איז אין בגליבטר הער גוועזן אונ (כלכל דש איז יוסף) דר דא האט גשפייזט זיין ברידר דער (כלכל) איז טייטשיהערט
שפייזן אונ (דרדע) דש איז דש דור וואש אינדר מדבר איז גוועזן דא ישראל זיין אין מצרים גאנגן דא האבן זיא געהייטן (דור דעה
כלומר אין קלוג דור די זעלביגן וואָרן הייסן (בני מחול) דען הקב"ה הט זיא מוחל גוועזן איר זינד פֿון דעם עגל אונ עש וואר זיין
וואונדר אני די פֿעלקר גרינגז הרום : (יב) וידבר אונ ער רידיט דרייא לערונג פֿון משל כלומר בייא ריד דען דרייא מאל
אין (ספר משלי) משלי שלמה דאש איז טייטש דרייא משליק הט ער גלערניט אונ עש וואר זיין גזאנג פֿינף אריא די דרייא (מטפים אונ
אונ קהלת אונ שיר השירים דש הט אויך שלמה גזאגט דש איז פֿינף אונ איין איטליכש איזט ווערט דז מן זאל דרויש לערנן דען ער
ווארט אונ איז טייטש לערנן ווידר (שלשת אלפים) משל דז איז טייטש אין איטליכש פסוק הט ער גזאגט דרייא טויזנט משאכן
אונ דז ווארט איך איז טייטש טויזנט אונ אויך איטליכם משל הט ער גזאגט טויזנט אונ פֿינף (טעמים) : (יג) וידבר אונ ער ריהן זאג
אויך דש האלץ אן הארז פֿון דעם טענן בוים דש דא וואר אין דעם וואלד אונ ביז אן דען אזוב כלומר צו וואז איטליכש האלץ טוי
דר

הַבְּהֵמָה וְעַל־הָעוֹף וְעַל־הָרֶמֶשׂ וְעַל־הַדָּגִים׃ יד
וַיָּבֹאוּ מִכָּל־הָעַמִּים לִשְׁמֹעַ אֵת חָכְמַת שְׁלֹמֹה
מֵאֵת כָּל־מַלְכֵי הָאָרֶץ אֲשֶׁר שָׁמְעוּ אֶת־חָכְמָתוֹ׃ טו
וַיִּשְׁלַח חִירָם מֶלֶךְ־צוֹר אֶת־עֲבָדָיו אֶל־שְׁלֹמֹה כִּי
שָׁמַע כִּי אֹתוֹ מָשְׁחוּ לְמֶלֶךְ תַּחַת אָבִיהוּ כִּי אֹהֵב
הָיָה חִירָם לְדָוִד כָּל־הַיָּמִים׃ טז וַיִּשְׁלַח שְׁלֹמֹה אֶל־
חִירָם לֵאמֹר׃ יז אַתָּה יָדַעְתָּ אֶת־דָּוִד אָבִי כִּי לֹא
יָכֹל לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָיו מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה
אֲשֶׁר סְבָבֻהוּ עַד תֵּת־יְהוָה אֹתָם תַּחַת כַּפּוֹת
רַגְלָו רגלי קרי ׃ יח וְעַתָּה הֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהַי לִי
מִסָּבִיב אֵין שָׂטָן וְאֵין פֶּגַע רָע׃ יט וְהִנְנִי אֹמֵר
לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה אֶל־
דָּוִד אָבִי לֵאמֹר בִּנְךָ אֲשֶׁר אֶתֵּן תַּחְתֶּיךָ עַל־כִּסְאֶךָ
הוא

עַל בְּעִירָא וְעַל עוֹפָא וְעַל רִיחֲשָׁא וְעַל נוּנַיָּא׃
יד וַאֲתוֹ מִכָּל עַמְמַיָּא לְמִשְׁמַע יָת חוּכְמַת
שְׁלֹמֹה מִכָּל מַלְכֵי אַרְעָא דִּשְׁמָעִין יָת
חוּכְמְתֵיהּ׃ טו וּשְׁלַח חִירָם מַלְכָּא דְצוֹר יָת
עַבְדוֹהִי לְוָת שְׁלֹמֹה אֲרֵי שְׁמַע אֲרֵי יָתֵיהּ
מְשַׁחוּ לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא תְּחוֹת אֲבוּהִי אֲרֵי רְחִימָא
הֲוָה חִירָם לְדָוִד כָּל יוֹמַיָּא׃ טז וּשְׁלַח שְׁלֹמֹה
לְוָת חִירָם לְמֵימַר׃ יז אַתְּ יְדַעְתָּ יָת דָּוִד אַבָּא
אֲרֵי לָא יָכֵיל לְמִבְנֵי בֵּיתָא לִשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהֵיהּ
מִן קֳדָם עָבְדֵי קְרָבָא דְּאַקִּיפוּהִי עַד דִּמְסַר יְיָ
יָתְהוֹן תְּחוֹת פַּרְסַת רִגְלוֹהִי׃ יח וּכְעַן אֲנִיחַ יְיָ
אֱלָהִי לִי מִסְּחוֹר סְחוֹר לֵית שְׂטָן וְלֵית פֶּגַע בִּישׁ׃
יט וְהָא אֲנָא אָמַר לְמִבְנֵי בֵיתָא לִשְׁמָא דַּיְיָ
אֱלָהִי כְּמָא דְּמַלֵּיל יְיָ עִם דָּוִד אַבָּא לְמֵימַר
בְּרָךְ דְּאֶתֵּן תְּחוֹתָךְ עַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתָךְ הוּא
יבני

רש"י

בנמוך שבנמוכים ועל הבהמה ועל העוף ומה ראה זה להיות כשר בשחיטה בסימן אחד וזה בשני סימנין ודגים וחגבים בלא כלום : (יז)
ולא יכול לבנות בית וגו' לא היה רשאי מפני המלחמה והכתוב אומר והניח לכם מכל אויביכם מסביב ואחר כך והיה המקום וגו' לשכנו
תדרשו

מצודת דוד

הרכבת היסודות אשר בכל אחד : מן הארז וכו' · ר"ל בכל מיני העצים והעשבים מגדול ועד קטן : על הבהמה וכו' · טבעם והרכבת היסודות
(יד) מאת כל מלכי הארץ · כי כל מלכי הארץ היו באים אל שלמה לשמוע חכמתו ובשובם באו העמים אל מלכיהם לשמוע מהם חכמת
(טו) אל שלמה · לדבר עם לבו דברי שלום ואמת וכמנהג המלכים זה לזה:(יז) עד תת· ר"ל אבי היה מוטרד במלחמה כל ימיו עד השליטו זה
עמדי ובעזר ה' שם תחת
רגלי

דר רפֿואה דז דא אויז גיט אין דר וואלד כלומר צו דעם גבייא טויג דז האלץ אונ צו דעם אנדרן טויג יענש האלץ אונ דז האלץ
זיין גפֿלאנצט אין די ערד דש רידיט ער פֿון דען טענן בוים דר איז גרויש אונ ביז דען (אזוב) דז איז דז קלענשטי האלץ
ער רידט פֿון דעם מצורע וואָרום אן הט אוזן האבן צו זיינם רייניגן דען (ארז) אונ דען (אזוב) דש קלענשט האלץ אונ דש
גרעטשטי האלץ אונ ער רידיט אויך דיא בהמה וואָרום דש גאט האט גבאטן אן אונ די (בהמה) אב שעכטן (קנה אודר ושט) נור
אויך די עופות דש אן נור דארף אב שעכטן (קנה אודר ושט) ודגים אונ אויך די ווידראונג פֿון פֿיש דז אן גאר ניקש בידערף צו
שעכטין : (יד) ויבאו אונ זיא קאמן פֿון אלי די פֿעלקיר אונ צו הערן די קלוגהייט פֿון שלמה פֿון אל דיא קיניגן דר ערדן דז זי האבן
זיין קלוגהייט : (טו) וישלח אונ ער שיקט (הירם דער קיניג צור) זייני קנעכט צו שלמה דען ער האט גיהערט דש זיא
אין גיזעלבט ישראל אן שטאט זייניש פֿאטירש דען איין ליב החביר איז גוועזן (חירם צו דוד) אלי זייני טעג : (טז) וישלח אונ
ער שיקט (שלמה צו חירם) צו זאגן : (יז) אתה דוא ווייסט אונ האשט גיקענט דוד איין פֿאטר דען ער הט ניט גידערפֿט צו בויאן
דש הויז צו נאמין גאטש פֿון וועגן דיא מלחמה דש דא הט אום גרינגלט אין ביז ער האט איבר ענטפֿרט זיא אונטר באלין אייני
די (תורה) הט אן גשריבן דרוקא ווען גאט איך ווערט אאכן רואן פֿון אל אייערי פֿייכד פֿון גרינגז הרום דער נאך זאלט
ערשט דאש (בית המקדש) בויאן דרום דערפֿט איין פֿאטיר ניט בויאן דש הויז גאטש : (יח) ועתה אונ אילונדרט הט ער
רואן גאט דר דא איז איין גאט צו איר פֿון גרינגז הרום עש איז ניא איין הינדרר אונ ניט איין בייז בגעגנש : (יט) והנני אונ
איך צו בויאן דש הויז פֿון וועגן נאמן גאטש אייכש גאטש אז ער הט גרעט גאט צו דוד איין פֿאטיר צו זאגן דיין זון דש איך
ויל

ד ב

הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי׃ כ וְעַתָּה צַוֵּה וְיִכְרְתוּ־לִי
אֲרָזִים מִן־הַלְּבָנוֹן וַעֲבָדַי יִהְיוּ עִם־עֲבָדֶיךָ וּשְׂכַר
עֲבָדֶיךָ אֶתֵּן לְךָ כְּכֹל אֲשֶׁר תֹּאמֵר כִּי אַתָּה יָדַעְתָּ
כִּי אֵין בָּנוּ אִישׁ יֹדֵעַ לִכְרָת־עֵצִים כַּצִּדֹנִים׃ כא
וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ חִירָם אֶת־דִּבְרֵי שְׁלֹמֹה וַיִּשְׂמַח מְאֹד
וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהוָה הַיּוֹם אֲשֶׁר נָתַן לְדָוִד בֵּן חָכָם
עַל־הָעָם הָרָב הַזֶּה׃ כב וַיִּשְׁלַח חִירָם
אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר שָׁמַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־שָׁלַחְתָּ אֵלָי
אֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת־כָּל־חֶפְצְךָ בַּעֲצֵי אֲרָזִים וּבַעֲצֵי
בְרוֹשִׁים׃ כג עֲבָדַי יֹרִדוּ מִן־הַלְּבָנוֹן יָמָּה וַאֲנִי
אֲשִׂימֵם דֹּבְרוֹת בַּיָּם עַד־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תִּשְׁלַח אֵלַי
וְנִפַּצְתִּים שָׁם וְאַתָּה תִשָּׂא וְאַתָּה תַּעֲשֶׂה אֶת־חֶפְצִי
לָתֵת לֶחֶם בֵּיתִי׃ כד וַיְהִי חִירוֹם נֹתֵן לִשְׁלֹמֹה עֲצֵי
אֲרָזִים וַעֲצֵי בְרוֹשִׁים כָּל־חֶפְצוֹ׃ כה וּשְׁלֹמֹה נָתַן
לחירם

תרגום

יִבְנֵי בֵיתָא לִשְׁמִי׃ כ וּכְעַן פַּקֵּיד וְיִקַצְצוּן לִי
אַרְזִין מִן לִבְנָן וְעַבְדַי יְהוֹן עִם עַבְדָּךְ וַאֲגַר
עַבְדָּךְ אֶתֵּן לָךְ כְּכֹל דְּתֵימַר אֲרֵי אַתְּ יְדַעְתְּ
אֲרֵי לֵית בָּנָא גַּבְרָא דְּיָדַע לְמִקַּץ אָעִין
כְּצִידוֹנָאֵי׃ כא וַהֲוָה כַּד שְׁמַע חִירָם יָת פִּתְגָּמֵי
דִּשְׁלֹמֹה וַחֲדִי לַחֲדָא וַאֲמַר בְּרִיךְ יְיָ יוֹמָא דֵין
דִּיהַב לְדָוִד בַּר חַכִּים עַל עַמָּא סַגִּיאָה הָדֵין׃
כב וּשְׁלַח חִירָם לְוָת שְׁלֹמֹה לְמֵימַר שְׁמַעִית
יָת דִּשְׁלַחְתָּא לְוָתִי אֲנָא אַסְפֵּיק יָת כָּל צוֹרְכָךְ
בְּאָעֵי אַרְזִין וּבְאָעֵי בִירָן׃ כג עַבְדַי יַחֲתוּן מִן
לִבְנָן לְיַמָּא וַאֲנָא אֲשַׁוֵּינוּן תּוֹרְנְסִין בְּיַמָּא עַד
אַתְרָא דְּתִשְׁלַח לִי וְאֶרְמִינוּן תַּמָּן וְאַתְּ תִּטּוֹל
וְאַתְּ תַּסְפֵּיק צוֹרְכִּי לְמִתַּן מְזוֹן לֶאֱנָשׁ בֵּיתִי׃ כד
וַהֲוָה חִירָם יָהֵיב לִשְׁלֹמֹה אָעֵי אַרְזִין וְאָעֵי בִירָן
כָּל צוֹרְכֵיהּ׃ כה וּשְׁלֹמֹה יְהֵיב לְחִירָם עַסְרִין
אלפין

רש"י

תדרשו וגו' (דברי' י"ב ה') : (כ) כצדוני' · שכנים ליער לבנון היו ובממשלתו של חירם : (כג) אשימם דוברות · רפסודות קורא להם בדברי הימים (ב' ב' ט"ו) ובלשון אשכנז פלויי"ן ובלע"ז רי"ך קושרין העצים זה עם זה ומשיטין אותן על פני המים ומוליכין אותן כמוליכין ספינות : עד המקום אשר תשלח אלי אשר תודיעני להביאם שם : ונפצתים שם · כמתיר אגדן ומוליכן אל היבשה כל עץ ועץ לעצמו הוא קרוי ניפוץ (כל דבר שמחלקי' אותו לפרקים קרוי ניפוץ) דישפלייר בלע"ז : (כה) מכולת לביתו · לשון מאכל : שמן
כתית

מצודת ציון

(כ) הלבנון שם יער : (כג) דוברות · ענינו קורות קשורות יחד להנהיג אותם דרך המים כי וינהג את הצאן (שמות ג') תרגומו ודבר וכן ורעו כבשים כדברם (ישעיה ה'): (כה) כתית · עשוי מזתים כתותי' שהוא יותר טוב מהעשוי מזתים
טחונים

מצודת דוד

רגלי : (כ) ויכרתו לי ארזים · לצורך הבנין : מן הלבנון · הוא היה בא חירם : ועבדי יהיו וכו' · גם עבדי יהיו עמהם לעזרם : כי אין בנו וכו' לזה יכרתו עבדיך : כצידונים · צור וצידון קרובים זה לזה והם ממ אחת : (כא) וישמח מאוד · לפי שמתוך סדור דבריו הכיר חירם בחכמת ובד"ה מאריך יותר ביופי סדור דבריו וקצר כאן : על העם · מולך על העם והוא מקרא קצר : (כב) כל חפצך · מה שתרצה : ובעצי ברושים · עם לא שאל על הברושים בשאלתו לעשות חפצו גם בזה : (כג) ימה · אל הים הסמוך ללבנון : ואני אשימם · ר"ל עבדי יקשרם אלו באלו להנהיגם בים ע המקום אשר תצוה ובמה יתירו הקשרים לנפצם ולפזרם אלו מאלו למען יוכלו לשאת כל קורה לבדה : ואתה · ר"ל עבדיך ישאו משם להביאם למקו הבנין : את חפצי · בעבור עצי יערי ועבודת אנשי תמלא חפצי בתת להם לאנשי ביתי : (כה) מכולת · כמו מאכולת ר"ל מאכל לאנשי ביתו : שמן
על

וויל געבן אן זיין שטאט אויף דיין שטול ער זאל בויאן דאש הויז פון מיינט וועגן : (כ) ועתה אונ איצונדרט גיבט דאש זיא זאלן אב שניידן צו מיר טענין בוים פון דעם וואלד לבנון אונ מיינע קנעכט זאלן זיין מיט דיינע קנעכט אונ דען לון פון דיינע קנעכט וויל איך געבן צו דיר אלש דו וועשט זאגן דען דו ווייסט דאש ניט איז אונטר אונש איין מאן דר דא ווייש אב צו שניידן העלצר גלייך אז דש פאלק צידונים די דא וואַרן וואונן אויף דר זייטן פון דעם וואלד אונ וואַרן אונטר דר גוואלד פון (חירם): (כא) ויהי אונ עש וואר אז ער הערט (חירם) די רייד פון (שלמה) אונ ער פרייאט זיך זער אונ ער זאגט געלובט איז גאט הייט דש ער הט געבן צו דוד איין זון איין קלוגן אויף דעם פאלק דש גרושי דש דאזיג : (כב) וישלח אונ ער שיקט חירם צו שלמה צו זאגן איך הב געהערט דש דו האשט גישיקט צו מיר איך וויל טון אל דיין בגערונג מיט טענין האלץ אונ מיט בוקס בוים האלץ: (כג) עבדי מיינע קנעכט ז זאלן נעמן נידרן פון דעם וואלד דאש האלץ ביז אין דש (ים) מערין אונ איך וויל טון מאכן זיא פליט אודר פלילין איין האלץ קניפט אין דש מערי אונ פילט אויף דש וואשיר אונ פירט עש אז ווא מן שיפן פירט אונ וויל זיא שיקן ביז אן דש אורט דז דוא ווערשט שיקן צו מיר אונ דא וויל איך צו ליגן אונ צו שפרייטן זיא אונ דוא זאלשט טראגן אונ דוא זאלשט טאן מיין בגער צו געבן שפייז צו דיא מאכן פון מיינם הויז : (כד)

לְחִירָם עֶשְׂרִים אֶלֶף כֹּר חִטִּים מַכֹּלֶת לְבֵיתוֹ
וְעֶשְׂרִים כֹּר שֶׁמֶן כָּתִית כֹּה־יִתֵּן שְׁלֹמֹה לְחִירָם שָׁנָה
בְשָׁנָה׃ כו וַיהוָה נָתַן חָכְמָה לִשְׁלֹמֹה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר־
לוֹ וַיְהִי שָׁלֹם בֵּין חִירָם וּבֵין שְׁלֹמֹה וַיִּכְרְתוּ בְרִית
שְׁנֵיהֶם׃ כז וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מַס מִכָּל־יִשְׂרָאֵל
וַיְהִי הַמַּס שְׁלֹשִׁים אֶלֶף אִישׁ׃ כח וַיִּשְׁלָחֵם לְבָנוֹנָה
עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים בַּחֹדֶשׁ חֲלִיפוֹת חֹדֶשׁ יִהְיוּ בַלְּבָנוֹן
שְׁנַיִם חֳדָשִׁים בְּבֵיתוֹ וַאֲדֹנִירָם עַל־הַמַּס׃ כט וַיְהִי
לִשְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף נֹשֵׂא סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף
חצב

תרגום

אַלְפִין כּוֹרִין חִטִּין פַּרְנוּס לֶאֱנָשׁ בֵּיתֵיהּ וְעַסְרִין
כּוֹרִין מִשְׁחָא כְּתִישָׁא כְּדֵין יָהֵיב שְׁלֹמֹה לְחִירָם
שְׁנָא בִשְׁנָא׃ כו וַיְיָ יְהַב חוּכְמְתָא לִשְׁלֹמֹה
כְּמָא דְּמַלֵּיל לֵיהּ וַהֲוָה שְׁלָמָא בֵּין חִירָם וּבֵין
שְׁלֹמֹה וּגְזַרוּ קְיָם תַּרְוֵיהוֹן׃ כז וּמַנִּי מַלְכָּא
שְׁלֹמֹה מַסְּקֵי מִסִּין מִכָּל יִשְׂרָאֵל וַהֲוָה מַסְּקֵי
מִסִּין תְּלָתִין אַלְפִין גַּבְרָא׃ כח וְשַׁלְחִנּוּן לְלִבְנָן
עַסְרָא אַלְפִין יַרְחָא מְשַׁתְּנָן יַרְחָא הֲווֹ בְּלִבְנָן
תְּרֵין יַרְחִין גְּבַר בְּבֵיתֵיהּ וַאֲדוֹנִירָם מְמַנָּא עַל
מַסְּקֵי מִסִּין׃ כט וַהֲוָה לִשְׁלֹמֹה שַׁבְעִין אַלְפִין
דְּנָטְלִין בְּכַתְפָּא וּתְמָנַן אַלְפִין דְּפָסְלִין בְּטוּרָא׃
בר

וה' נתן
חכמה
ספר הזוה'
פ' תרומה
ופרשת
אחרי מות

ויהי
לשלמה
יבמות ע"ט

רש"י

כתית שמן נקי שאין זתים נטחנים בריחים אלא כותש במכתשת ואין מעלה שמרים כל כך כמו הטחון : (כז) ויהי המס · עולה לשכר של שלשים אלף איש : (כח) חליפות · כמו שמסיים ואומר חדש יהיו בלבנון כשהיו עשרת אלפים איש בחדש בלבנון והעשרים אלף איש בביתו במרחשון מתחלפים עשרת האלפים השנים ויוצאים ללבנון ואלו חוזרי' לבית' ובכסליו יוצאים עשרת אלפים השלישים ויוצאין ללבנון ואלו חוזרים לביתם ובטבת יוצאין הראשונים וחוזרים ללבנון וכן חוזרים חלילה נמצאו כל עשרת אלפים שבהם חדש בלבנון ושני חדשים בביתם : על המס · לגבות : (כט) שבעים אלף נשא סבל · להביא האבנים מן ההר לעיר ושמונים אלף החוצבים אותם בהר הרי מאה וחמשים אלף וכולם גרים גרורים היו שנתגיירו מחמת גדולת שלמה ושולחנו · וכן כתוב (ד"ה ב' ב' טז) ו[illegible]ר שלמה את כל הגרים וימצאם מאה וחמשים אלף ויעש מהם שבעים אלף וגו': (ל) שרי הנציבים · נוגשים ונציבים על עושי המלאכה : שלשת אלפים ושלש מאות ·
ובדברי

מצודת דוד

על שחירם הוסיף על שאלתו נתת לו עצי ברושים הוסיף גם הוא על שאלת חירם בתת לו שמן : שנה בשנה · במשך הזמן אשר כרתו העצים מהלבנון : (כו) ויהי שלום · בעבור רוח החכמה הנמצא בשלמה חפץ חירם להיות עמו בשלום : (כז) מס מכל ישראל · המה היה שנתנו אנשים ללכת הלבנון לכרו' העצים עם עבדי חירם : (כח) בחודש · בכל חודש לא עבד כ"א עשרת אלפים : חליפות · היו מתחלפים בכל חודש כי חודש אחד היו בלבנון ואח"ז היו שני חדשים בביתם במרחשון שהלכו עשרת אלפים השנים והשלישים ואח"ז חזרו הראשונים ללכת וכן חוזר חלילה : על המס · להכריח לכ"א ללכת בחדשו : (כט) נושא סבל · היו עומסים על הכתף משא האבנים ממקום
שנחצב

מצודת ציון

טחונים : כה יתן · כן היה נותן : (כט) סבל · ענין משא כמו יסור סבלו מעל שכמך (שם י'): חוצב · כן נקרא כריתת האבנים ממקום גדולם כמו וגם
יקב

ויהי אונ ער וואר געבן (חירם צו שלמה) טענין האלץ אונ בוקס בוים האלץ אל זיין בגער : (כה) ושלמה אונ שלמה האט געבן צו (חירם) צוואנציג טויזנט (כר) מאלטר אודר מאס ווייצן אונ עסן שפייז צו זיינם גזינד אונ צוואנציג מאס אייל גשטוסן דען ווען מן אייל מאכט אין דיא מיל איז ניט אזו ריין פון היפן אלז ווען עש גשטוסן ווערט אזו גאב (שלמה צו חירום) אלי יאר די וויל דש בויאן געווערט האט : (כו) וה' אונ גאט האט געבן קלוגהייט צו שלמה אז ווי ער גרעדט האט צו אים אונ עש וואר פריד צווישן (חירם אונ צווישן שלמה) אונ זיא פר שניידן אלי ביידי איין בונד כלומר ער גאב אים האלץ גנוגן: (כז) ויעל אונ ער אויפברוכט דורך די (פקידים) דער קינג שלמה צינז פון כל ישראל אונ עש וואר אן טרעפין דער (מס) אזו פיל אלז אן קענט צוזאמן דרייסיג טויזנט מאן: (כח) וישלחם אונ איט די דרייסיג טויזנט אן האט אן דען סדר געהאלטן אלז ער שיקט זיא אין דען וואלד צעהן טויזנט אן איין חודש די אנדערן זיך טאן פר וועקסלן איין חודש ווארן זיא אין דעם וואלד אונ צוויא חדשים ווארן זיא אין דעם הויז לאשט אן (ראש חודש תשרי) זיין געגאנגן צעהן טויזנט אן אין דעם וואלד אונ זיין דארטן גבליבן ביז (ראש חודש חשון) אונ אן (ר"ח חשון) זיין זיא היים גנגן דא זיין אנדרי צעהן טויזנט אן גאנגן אונ זיין גאנגן (חשון) אין דעם וואלד גבליבן ביז (כסליו) אונ אן (ר"ח כסליו) זיין די אהיים גאנגן דא זיין די דריטן צעהן טויזנט אן גאנגן אין דען וואלד אונ זיין אן דעם וואלד גבליבן ביז (טבת) אונ אן (ר"ח טבת) זיין זיא ווידר אין אהיים גזוגן דא זיין ווידר די ערשטי צעהן טויזנט אן אזוי אין דען וואלד גאנגן דש איז טייטש זיא האבן זיך פר וועקסלט אזו גינג עש הרום אזו זיין אלי צעהן טויזנט צוויא חדשים אין דעם הויז געבליבן אונ דען דריטן (חודש) ווארן זיא אין דעם וואלד אונ (אדונירם) וואר געזעצט אויף צו היבן דאש (מס) : (כט) ויהי אונ עש וואר צו שלמה זיבציג טויזנט מאן (גריק) דיא זיך האבן (מגייר) גוועזן פון דער (גדולה וועגן פון שלמה) דיא דא טראגן דען לאסט צו ברענגן דיא שטיין פון דען בערג
צו

חֹצֵב בָּהָר׃ ל לְבַד מִשָּׂרֵי הַנִּצָּבִים לִשְׁלֹמֹה אֲשֶׁר
עַל־הַמְּלָאכָה שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת הָרֹדִים
בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה׃ לא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ וַיַּסִּעוּ
אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אֲבָנִים יְקָרוֹת לְיַסֵּד הַבָּיִת אַבְנֵי
גָזִית׃ לב וַיִּפְסְלוּ בֹּנֵי שְׁלֹמֹה וּבֹנֵי חִירוֹם וְהַגִּבְלִים
וַיָּכִינוּ הָעֵצִים וְהָאֲבָנִים לִבְנוֹת הַבָּיִת׃ ו א וַיְהִי
בִשְׁמוֹנִים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה לְצֵאת בְּנֵי־
ישראל

תרגום

לְבַר מֵרַבָּנֵי אִיסְטְרַטֵיגַיָא דִּמְמַנָן עַל עֲבִידְתָּא
דִּשְׁלֹמֹה תְּלָתָא אַלְפִין וּתְלָת מְאָה דִּמְפַלְחִין
בְּעַמָּא דְּעָבְדִין בַּעֲבִידְתָּא׃ לא וּפַקֵּיד מַלְכָּא
וַעֲקַרוּ אַבְנִין רַבְרְבָן אַבְנִין יְקָרָן לְשַׁכְלָלָא
בֵּיתָא אַבְנִין פְּסִילָן׃ לב וּפְסַלוּ אַרְדִּכְלֵי שְׁלֹמֹה
וְאַרְדִּכְלֵי חִירָם וְאַרְגּוּבְלַיָא וְאַתְקִנוּ אָעַיָא
וְאַבְנַיָא לְמִבְנֵי בֵּיתָא׃ א וַהֲוָה בְּאַרְבַּע מְאָה
וְתַמְנָן שְׁנִין לְמִפַּק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא
דמצרים

ויסי
במנונים
בכם
ר"ה א
ודף יא
מגילה

רש"י

(ובדברי הימים ב' ב' י"ז) הוא אומר ושש מאות אומר אני שלשת אלפים ושלש מאות היו ממונים על מאה וחמשי' אלף שכל אחד ממונ' ארבעים וחמשה ויותר · והג' מאות שנוספי' בדברי הימים ממוני' על כולם שכל אחד ממונה על חמש מאות ויות' · ותדע שהרי יש ע שני כתובי' בדב' זה ומכחישין זה את זה שנאמר בו בספר זה ואלה שרי הנצבים אשר לשלמה חמש מאות וחמשים ובדברי הימים הוא או מאתים וחמשים הרי ארבע מקראות מכחישין זה את זה אבל יש לנו לפרש שמקראות האחרונים ממונים על כולן · ולשלמה היו ה הגרים להיו' לנושא סבל ולחצוב אבנים בהר ויהיו לו שאר עושי המלאכה לערי המסכנות שהם אזרחיי' שאלו הכתובים אמורים שם ובספר מלכים מנה את הנציבים הגרים שני מניינים שהי הארבעים והחמשה לבדם והשלש מאות החשובים לירף עם מאתים וחמשים ש ממוני' על עושי ערי המסכנו' ומנה חמש מאות וחמשים שרים · ובדברי הימים מנה כל נציבי הגרים לעצמם הגדולים עם הקטנים של אלפים ושש מאות וכולן גרים · ונציבי ערי המסכנות שהיו ישראל מאתים וחמשים מנה לעצמן : הרודים בעם העושים במלאכה הנוגש את העם עושי המלאכה: (לא) ויסיעו · מן ההר לשון עקירה : אבנים יקרות · כבדות : אבני גזית · נפסלות ומסותות · וא"ת והרי כ נאמר ומקבות והגרזן (ו' ז') שמע בבית בהבנותו פירוש כל ברזל לא נשמע בבית בהבנותו אלא שהיה מסתת מבחוץ ומכניס ובונה מבפנים נדרש בסוטה : (לב) ויפסלו · בהרים : והגבלים · אומה ששמה גבל ובקיאים לפסל אבנים ולבנות כמה שנאמ' (יחזקאל כ"ז ט') בלד ז גבל וחכמיה היו בך מחזיקי בדקך : ויכינו · לשון הזמנה : (א) בחדש זיו · הוא אייר דאית ביה זיוא לאילני וכן תירגם יונתן זיו ניצניא : ה
החדש השני · למנין החדשים שהרי
ניסן

מצודת ציון

יקב חצב בו (שם ה') : (ל) משרי הנצבים · כמו משרים הנצבים : הרודים · המושלים ומנגשים : (לא) יקרות · כבדות ומקציות : גזית · מל' גזיזה ור"ל מסותתות ביושר : (לב) ויפסלו · ענין השואה והחלקת פני האבנים כמו פסל לך (שמות ל"ד) : בוני · אומני בנין : והגבלים · אנשי גבל שהיו אומנים בקיאים כמ"ש זקני גבל וכו' מחזיקי בדקך (יחזקאל כ"ז) : (א) זיו · ענין זוהר ונוגה כי מנוגה נגדו (ש"ב כ"ב) תרגומו מזיו יקריה וחודש אייר נקרא זיו ע"ש זוהר

מצודת דוד

שמתחצב אל מקום הבנין ובד"ה נאמר שנושאי הסבל והחוצבים בהר היו גרי ויתכן שהיו מהגבעונים : (ל) לבד · המספר הזה היה לבד השרים הממונ על המלאכה שהיו שלשת אלפים ושלש מאות ובד"ה נאמר ושש מאות ויתכן שלש המאות הנוספים שם שהם היו ממונים על הממונים: הרודים · הנוגשים בעם עושי המלאכה : (לא) ויסיעו · ת"י ועקרו : יקרות · על כי אבני כאלה טובות ליסוד הבנין : אבני גזית · כמו ואבני גזית ור"ל מסותתות יושרות השטחים וגלבות הזויות באופן היותר נאות לבנות תמן כותלי הבי ממעל · או הוא בלא חסרון הוי"ו ועל אבני היסוד יאמר שהיו גם הם אבני גזית עם שאין מהדרך להקפיד באבני היסוד הנכסים מעין האדם אם יהי נאוות או עקומות ועקושות מ"מ שלמה בגובה לבו הקפיד לה בבנין בית ה' : (לב) ובוני חירם · כי גם חירם שלח אליו אומנים מארצו וכמ"ש למע ובד"ה : ו (א) למלך שלמה · חוזר הוא על שנה הרביעית : ויבן · התחיל
לבנות

צו דער שטאט אונ' אכציג טויזנט דיא דא וואהרן דיא דא הויאטן אין דען בערג : (ל) לבד אוהן דיא העהרן די פקידים די דא וואר צו שלמה די דא ווארן איבר די (מלאכה) דרייא טויזנט אונ' דרייא הונדרט אין דיא דא האבן בפעלונגן אין דען פאלק דיא דא טוהן דיא מלאכה אונ' די זעלביגן האבן איטליכר אונטר זיך געהאט פינף אונ' פירציג אין אונ' עטוואס אין אונ' נאך זיין גוועזן דרייא הונדרט אמן איבר די אלי דען אין (ספר דברי הימים) רעכנט דער פסוק וויא עס זיין גוועזן דרייא טויזנט אונ' זעקש הונדרט (פקידים) אונ' היר שטיט ניקס אין אלז דרייא טויזנט אונ' דרייא הונדרט: (לא) ויצו אונ' עס געביטט דער קעניג אונ' זיא אויז רייסן גרויסי שטיין טייערי שטיין צו גרונד פעסטיגן דאש הויז געהויאני שטיין דהיינו דרויזן הט מן די שטיין איבר האקט אונ' דר נאך האט מן זיא אריין געבראכט: (לב) ויפסלו אונ' זיא הויאטן אין בערג דיא בוימר (שלמה) אונ' דיא בוימר (חירם) אונ' די (אומה) די דא הייסט (גבל) די זעלביגן זיין בקי גוועזן צו בויאן די האבן אויך גבוימט אונ' זיא האבן אין גברייט די העלצר אונ' די שטיינר צו בויאן דאש הויז : (א) ויהי אונ' עס וואר אין אכציג אונ' פיר הונדרט יאר פון דער צייט אין דש זיא זיין אויז גאנגגן די קינדר ישראל פון דען לאנד מצרים אין דען פירטן יאר אין דעם (חודש אייר) דש דאש זעלביג אמל זיין די בליט אויף דען בוימר ניט דרום הייסט ער (זיו) דש איז טייטש ניט
דאש

יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ־מִצְרַיִם בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית בְּחֹדֶשׁ
זִו הוּא הַחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי לִמְלֹךְ שְׁלֹמֹה עַל־יִשְׂרָאֵל
וַיִּבֶן הַבַּיִת לַיהוָה׃ ב וְהַבַּיִת אֲשֶׁר בָּנָה הַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה לַיהוָה שִׁשִּׁים־אַמָּה אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים רָחְבּוֹ
וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ׃ ג וְהָאוּלָם עַל־פְּנֵי הֵיכַל
הַבַּיִת עֶשְׂרִים אַמָּה אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי רֹחַב הַבָּיִת
עֶשֶׂר בָּאַמָּה רָחְבּוֹ עַל־פְּנֵי הַבָּיִת׃ ד וַיַּעַשׂ לַבַּיִת
חַלּוֹנֵי שְׁקֻפִים אֲטֻמִים׃ ה וַיִּבֶן עַל־קִיר הַבַּיִת יָצוּעַ
יציע קרי סָבִיב אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לַהֵיכָל
ולדביר

תרגום

דְּמִצְרַיִם בְּשַׁתָּא רְבִיעֲתָא בְּיַרְחָא זִיו נִיצָנַיָא
הוּא יַרְחָא תִנְיָנָא לְמִמְלַךְ שְׁלֹמֹה עַל יִשְׂרָאֵל
וּבְנָא בֵיתָא קֳדָם יְיָ׃ ב וּבֵיתָא דִּי בְנָא מַלְכָּא
שְׁלֹמֹה קֳדָם יְיָ שִׁתִּין אַמִּין אוּרְכֵּיהּ וְעַסְרִין
פּוּתְיֵהּ וּתְלָתִין אַמִּין רוּמֵיהּ׃ ג וְאוּלָמָא עַל
אַפֵּי הֵיכְלָא דְבֵיתָא עַסְרִין אַמִּין אוּרְכֵּיהּ עַל אַפֵּי
פּוּתְיָא דְבֵיתָא עֲסַר אַמִּין פּוּתְיָא עַל אַפֵּי בֵיתָא׃
ד וַעֲבַד לְבֵיתָא כַּוִּין פְּתִיחָן מִלְגָיו וּסְתִימָן
מִלְבָרָא וְחָפָן כִּלְנְסָא בֵּית אַנְחַת רֵישֵׁי שָׁרִית
אַרְזַיָא׃ ה וּבְנָא עַל כָּתְלֵי בֵיתָא זִיזָא סְחוֹר
סחור

רש"י

סן ראש השנה לחדשים : למלך שלמה · מוסב על השנה הרביעית למלכות שלמה וכן הוא אומר (בדברי הימים ב' ג' ב') חל לבנותו בחדש השני בשנת ארבע למלכותו : (ב) ששים אמה · ההיכל והדביר יחד : (ג) והאולם על פני · לפני ההיכל בכניסתו : רכו על פני רוחב הבית · אורך האולם לרחבו של ההיכל מן הצפון לדרום כל מדה היתר' קרויה אורך והפחות' קרויה רוחב לפי שבהיכל מדה מן המזרח למערב יתיר' קרויה אורך ובאולם שמד' מצפון לדרום יתירה בו קרויי' אורך מן הצפון לדרום ומן המזרח למערב קרויה בו רוחב : על פני הבית · לפני הבית לצד מזרח לצד חוץ : (ד) שקופים אטומים · רבותינו פירשו שקופים לשון ראייה פתוחה והשקפה פתוחים מבחוץ ואטומים מבפנים קצרים מבפנים שלא כדרך שאר חלונות אחרו' העשויו' למאור להראות שאינו צריך לאורה: (ה) יציע · אפנטי"ץ בלע"ז ושלשה שמות יש לה : יציע · תא · צלע · כך מפורש בבבא בתרא : את קירות הבית סביב · כלומר כנגד ההיכל בית קדשי הקדשים הוא הדביר עשה צלעות מבחוץ לדרום ולמערב ולצפון · וסוף המקרא הוא פירוש לראשו · ויבן על קיר הבית · סמוך לקיר

מצודת דוד

בנות : (ב) והבית · בה כנול ההיכל עם בית קדש הקדשים · ארכו · ממזרח למערב: (ג) על פני היכל · למזרחו של ההיכל : ארכו · מדה המרובה נקרא אורך עם כי היא מצפון לדרום : על פני רוחב · אורך האולם מול רוחב ההיכל עשרים מול עשרי' : על פני הבית · נמשך כלפי המזרח : (ד) שקופים אטומים · ר"ל סתומים במחילה בהירה כזכוכית וכיוצא להשקיף דרך שם עם כי היו סתומים : (ה) על קיר הבית · ר"ל נסמכות ונשענות אל קיר הבית : יציע סביב · וחוזר ומפרש לקירות הבית אשר המה סביב ההיכל מצפון ומדרום ואשר המה סביב הדביר מצפון ומתערב ומדרום אליהם סמך מעשה הצלעות בכל סביבם :

מצודת ציון

זוהר הפרחים והנצנים הנראים אז בארץ : (ג) והאולם · הוא כמו בית שער (ד) חלוני · כמו חלונות : שקופים · ענין הבטה כמו וישקף אבימלך (ברא' כ"ו) אטומים · סתומים כמו אוטם אזנו (ישעיה ל"ג) : (ה) קיר · כותל : יציע · שם חדר תא ונקרא יציע וצלע יציע היה נקרא ע"ש שהוא מקום מצוע וצלע היה נקרא ע"ש שהוא כצלע בצד הבית : ולדביר · בית קה"ק קרויה דביר ע"ש שהדבור יצא משם ואף המחיצה המפסקת בינה להיכל
היציע

דאש איז דער אנדר (חודש) דען אין הייבט אן די חדשים פון (ניסן) צו רעכנן אזו איז (אייר) דער אנדר (חדש) כלומר דש פירדי יאר דאש ער האט גקיניגט (שלמה) איבר ישראל אונ' בויאט דש הויז צו גאט : (ב) והבית אונ' דש הויז דש ער האט גבויאט דער (מלך שלמה) צו גאט וואר זעכציג איילן זיין לענג אונ' צוואנציג איילן די ברייט אונ' דרייסיג איילן זיין היך : (ג) והאולם אונ' דאש פאר הויז פר דעם היכל דאש הויז דא מן היניין גינג וואר צוואנציג איילן זייני לענג פר דער ברייט פון דעם הויז כלומר די לענג פון דעם אולם דאש איז דאש פאר הויז צו דער ברייט פון דעם היכל דהיינו פון (צפון צו דרום) דען אל די אמות וואש דאש איינשט איז דאש הייסט דיא לענג אונ' וואש דיא ווייניגשטי אמות איז דש הייסט די ברייט אזולא בייא דעם היכל איז די גרעסטי אמות געווען פון (מזרח צו מערב) דא הייסט דאש זעלביג דיא לענג אבר בייא דעם אולם איז דיא גרעסט אמות געווען פון (צפון צו דרום) דא הייסט די לענג פון (צפון צו דרום) אונ' פון (מזרח צו מערב) הייסט עס דיא ברייט צעהן איילן וואהר זיין ברייט פר דעם הויז דהיינו צו דער (מזרח) זייט אויז: (ד) ויעש אונ' ער מאכט צו דעם הויז פענשטר אופינע צוג פענשטר כלומר אויזוועניג ווארן זיא וויט פר שטאפט כלומר אינן ווייניג ענג ניט אלז וויא אנדרי פענשטר די דא גמאכט ווערן דש זיא ליכט זאלן געבן ער וויל איר ווייזן דש (הקב"ה בכבודו) ניט ברויכט צו איהם ליכט : (ה) ויבן אונ' ער בויאט אן די וואנט פון דעם הויז איין אב זייט גרינג הרום דרייא געמאן הט די אב זייט דיא הייסט (יציע תא צלע) אין די ווענט פון דעם הויז גרינג הרום כלומר קיגן דעם (היכל) אונ' צו דעם פנמ"ט כלומר דש (קדש
קדשים

וְלַדְּבִיר וַיַּעַשׂ צְלָעוֹת סָבִיב׃ ו הַיָּצוּעַ היציע קרי
הַתַּחְתֹּנָה חָמֵשׁ בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַתִּיכֹנָה שֵׁשׁ
בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְהַשְּׁלִישִׁית שֶׁבַע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ כִּי
מִגְרָעוֹת נָתַן לַבַּיִת סָבִיב חוּצָה לְבִלְתִּי אֲחֹז
בְּקִירוֹת הַבָּיִת׃ ז וְהַבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ אֶבֶן שְׁלֵמָה
מַסָּע נִבְנָה וּמַקָּבוֹת וְהַגַּרְזֶן כָּל־כְּלִי בַרְזֶל לֹא־
נִשְׁמַע בַּבַּיִת בְּהִבָּנֹתוֹ׃ ח פֶּתַח הַצֵּלָע הַתִּיכֹנָה
אֶל־כֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית וּבְלוּלִּים יַעֲלוּ עַל־הַתִּיכֹנָה
ומן

תרגום

סְחוֹר לְהֵיכְלָא וּלְבֵית כַּפּוּרֵי וַעֲבַד מְחִיצְיָא
סְחוֹר סְחוֹר׃ ו מְחִיצְתָא אַרְעִיתָא חֲמֵשׁ אַמִּין
פּוּתְיַהּ וּמְצִיעֲתָא שִׁית אַמִּין פּוּתְיַהּ וּתְלִיתֵיתָא
שְׁבַע אַמִּין פּוּתְיַהּ אֲרֵי נַפְקָתָא עֲבַד לְבֵיתָא
סְחוֹר סְחוֹר לְבָרָא מִן מְחִיצְיָא לְמֶהֱוֵי רֵישֵׁי
שֵׁירָתָא נָיְחִין עַל זִיזַיָא וְלָא יְהֶוְיָן שֵׁירָתָא
מְעַבְּרָן בְּכֻתְלֵי בֵיתָא׃ ז וּבֵיתָא כְּאִתְבְּנָיוּתֵיהּ
אַבְנִין שְׁלֵמָן מְתַקַּם אִתְבְּנִי וְאַרְזוּבִין וְחוּלֵילִין
כָּל מָאן דְּבַרְזֶל לָא אִשְׁתְּמַע בְּבֵיתָא
בְּאִתְבְּנָיוּתֵיהּ׃ ח תַּרְעָא דִמְחִיצְתָא אַרְעִיתָא
פתיח

היליע התחתונ' בתר' ד ס
מדות ד נ

והבית בהבנותו סוטה ט
גיטין ז ס
תמיד ח ס
ספר הזו
פרשת נח

רש"י

לקיר הבית יליע סביב · כילד עשה את קירות הבית להיכל ולדביר עשה ללע"ת : ויעש כמו עשה · וכוויהי לי לישועה (שמות ט"ו ב׳) כמו היה לי לישועה : (ו) היליע התחתונה בכל רוח ורוח היו התאים שלשה זה על זה ומדת ארכו לא נאמר׳ כאן ובמסכת מדות שנינו שלשים ושמונה תאים היו חמשה עשר בצפון חמשה על גבי חמשה וחמשה על גביהן וכן בדרום · ושמנה במערב שלשה על גבי ג׳ וב׳ על גביהם התחתונה חמש והאמצעית שש והעליונ׳ שבע למה כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה קומת התא ה׳ אמו׳ וכשעולה כותל ההיכל ה׳ אמות גורע את עוביו · וכנס בו אמה לפני׳ והניח על אות׳ כניסה ראשי קורות · גג עליית התא שהיא קרקעית לאמצעית · וכשעולה עשר כנ אמה להניח ראשי קורות עליית האמצעית שהיא קרקע העליונה נמצאת אמצעית רחבה מן התחתונה אמה · והעליונה רחבה מ התיכונה אמה : לבלתי אחוז בקירות הבית · שלא לדבק ראשי הקורות דרך נקבי׳ בקירות הבית שקלקול החומה היא ואינו דרך כבוד : (ז) בהבנותו אבן שלמ׳ מסע · כמו שהסיעוה מן ההר ע"י השמיר כמו שהיא באה משם נתנה בחומות הבנין ולא סתתוה בכלי ברזל · ואבני גזי האמור למעלה מחלוקת היא בסוטה : (ומקבות · דלוט"א בלשון רוסי"א) : (ח) פתח הצלע התיכונה אל כתף הבית הימנית · י"ת תיכונ

זו

מצודת ציון

להיכל קרוי דביר כמו בית קה"ק עצמה : (ו) והתיכונה · האמצעית: מגרעות · מל׳ גרעון: (ז) ומקבות · הוא הפטיש החד בראשו האחד ובו פוצצין את האבנים :(ח) ובלולים הם עמודים הלולים ובהחלל עשוי מעלות סביב

מצודת דוד

(ו) היליע התחתונה · היציעים ההם אשר היו סביב בשלשת הרוחות היו משולשי׳ תחתים ושנים ושלישים תקרות התחתים היו רצפות השנים ותקרות השנים היו רצפות השלישים וכאשר בנו בנין כותלי הבית פחתו אמה מעובי הכותל בכלות חמש אמות מהארץ ועל כניסת האמה ההיא הניחו קורות תקרת התחתים שהם רצפת השנים א"כ נתרחבו השנים אמה אחת של כניסת הכותל וכ"כ פחתו אמה בכלות עשר אמות ועל כניסת האמה ההיא הניחו קורות תקרת השנים שהם רצפת השלישים א"כ נתרחבו השלישים עוד אמה על השניה וכן פחתו אמה בכלות חמש עשרה אמות להניח על כניסת האמה קורות תקרות השלישים וז"ש כי מגרעות נתן לבית סביב חוצה ור"ל לכותלי הבית מצד החוץ היה מגרע מן העובי מול כלות גובהי כל שורה משורות היציעים בכדי להניח קורות תקרת היציעים על כניסת האמה האמור:לבלתי אחז · ר"ל לבל עשות כדרך הבנאים הבונים בנין נמוך נשען לגבוה מתנו אחז דרכם לעשות חורים ונקבים בבנין הגבוה להכנים ולאחוז בו קורת תקרת בנין הנמוך : (ז) והבית בהבנתו · בא ליתן טעם למה עשה המגרעות ולא בנוה כדרך הבנאי׳ ואמר שהבית במקום שבנוה נבנה מאבן שלמה כמו שהסיעה והביאה מההר כי לא חפץ להביא במקום הבנין דבר בלתי נשלם ולא נחצב כל אבן בהר בשלימותה ובמדה הנרצה ולא נעשה בהם עוד מלאכה במקום הבנין ולא היה א"כ נשמע שם קול מקבות וגרזן כי לא נעשה שם דבר כ"א הנחה לבדה ואם היו בונים כדרך הבנאים לעשות נקבים היה א"כ בהכרח לעשות מלאכה במקום הבנין : (ח) פתח הצלע התיכונה · אשר על
דרך

קרשים) אונ ער מאכט קאמרן פֿון אויזן ווייניג (דהיינו) לו דרום אונ לו מערב אונ לו צפֿון גרינגז הרום : (ו) היליע די אב זייט די אונטרשטי וואר פֿינף איילן ברייט אונ דיא מיטלשטי וואר זעקש איילן ברייט אונ די דריטי וואר זיבן איילן ברייט (דהיינו) אויף אללי זייטן זיין די קאמרן גוועזן דרייא מאל איבר אנגדר אונזרי חכמים זאגן דען (תאים) אודר קאמרן זיין אכט אונ דרייסיג גוועזן דהיינו פֿופֿלעהן אויף דער (צפֿון) זייט אל לייט דרייא מאהל פֿינף איבר אנגדר אונ אויך אזו אויף דער (דרום) זייט פֿינף דרייא מאל איבר אנגדר אונ אכט אויף דער (מערב) זייט לוויא מאל דרייא איבר אנגדר אונ לוויא אובן דרויף אונ אזו זיין די (תאים) גבויאט גוועזן (נאשל בזה) די מויאר פֿון דעם (היכל) איז אונטן דיק גוועזן זעקש איילן אונ דאש אונטרשטי (תא) איז הוך גוועזן פֿינף איילן דא איז דיא מויאר פֿון דעם (היכל) אויזן ווייניג גאינגדרט איין איל כלומר אריין לו גאנגן דא איז די מויאר פֿון דעם (היכל) נאך גבליבן פֿינף איילן דיק (מאולם) אויף דעם אב זאן פֿון דער איל דש דא אריין לו גאנגן איז דא הט אן די באלקן דרויף גליגט דאש איז גוועזן דער בודן פֿון דען אונטרשטן (תא) אונ איז אויך גוועזן די ערטרייך פֿון דען מיטלשטן (תא) אונ דאש מיטלשטי (תא) איז אויך גוועזן פֿינף איילן דא איז ווידר אויזן ווייניג איין איל גאינגדרוד פֿון דער דיקי דער מויאר פֿון דעם (היכל) כלומר אריין לו גאנגן דא איז זיא נאך
גבליבן

וּמִן הַתִּיכֹנָה אֶל־הַשְּׁלִשִׁים׃ ט וַיִּבֶן אֶת־הַבַּיִת
וַיְכַלֵּהוּ וַיִּסְפֹּן אֶת־הַבַּיִת גֵּבִים וּשְׂדֵרֹת בָּאֲרָזִים׃
י וַיִּבֶן אֶת־הַיָּצוּעַ היציע קרי עַל־כָּל־הַבַּיִת חָמֵשׁ
אמות

תרגום

פְּתִיחַ לְעֵבַר בֵּיתָא מִימִינָא וּבִמְסִבָּתָא סָלְקִין מִן
אַרְעִיתָא לְעִלִּיתָא בְּאוֹרַח מְצִיעֲתָא׃ ט וּבְנָא
יַת בֵּיתָא וְשַׁכְלְלֵיהּ וְטַלֵּל יַת בֵּיתָא כַּהֲנְתוֹכִין
וְעֵילָא מִנְּהוֹן סִדְרָא דְּרִכְפַּת רֵישֵׁי שֵׁירִית
אַרְזַיָא׃ י וּבְנָא יַת תֵּיקָא עַל כָּל בֵּיתָא חֲמֵשׁ
אמין

רש"י

א כיתו תחתונה ותיכונה בין עליונה לתחתונה שבחמש תאי׳ שבדרום היה לה פתח אל החוץ בשורה התחתונה וזה התרגום ובלולים יעלו אל התיכונה : התיכונה · תרגם יונתן מציעתא כי התאים הללו לא היו פתוחים אל החוץ ג׳ פתחים היו לכל אחד כך היא שנויה במס׳ מדות אחד לתא מן הימין · ואחד לתא מן השמאל · ואחד לתא שעל גביו · ולימד כאן שאחד מן התחתונים שבכותל דרומי היה לו פתח אל החוץ ודרך אותו פתח נכנסים לכולם וצלע התיכונה דקרא לא תיכונה בין עליונה לתחתונה אלא תיכונה שבחמש תאים שבדרום היה לה פתח אל החוץ בשורה (התחתונה) וזהו תרגום ובלולים יעלו ממנה אל התיכונה שלמעלה הימנה משמע דצלע תיכונה למטה : בלולים · תירגם יונ׳ הן מסיבתא והוא שקורין בלשונינו ווי"ן בלע"ז ובלשון אשכנז (ווינדל שטיין) · ושם המורגל (שווינדל שטיין) והוא בנין עמוד אבן יש עשוי מעלות והולך בהן דומה כמקיף סביבות עמוד ועגלין בו כמה וכמה אמות גבוה ואין צריך לשפע כשאר סולם כי שקיפו הוא שיפוע : אל השלישים · כמו אל השלישיים : (ט) ויספון · לשון כסוי תקרה : גבים ושדרות בארזים : שתי תקראות אחת עשויה לנוי מלמטה · ואחת של לוחי ארזים מלמעלה · של גבים הוא התחתונה ות"י הנמוכין · ולא ידעתי מה הן · ושמעתי משמו של ר׳ מנחם זצ"ל שהם נסרים ארוגים נאים כמין צורה וקורין לו בלשונינו ליל"ד ובלשון אשכנז (גהמלט) והוא לשון שמים שתי קורה ואני אומר שהם לבנים חלולים והם כחצי קנה עגול שטושין לכסוי בתים (בלשון אשכנז דעק ציגל) : גבים · לשון ארמי גובתא דקניא והם היו למעלה והשדרות למטה · ושדרות לוחי ארזים סדורים למעלה מן הגבים לדריסת הרגל כשעולין לראות בבדק הבית · וכן ת"י ושדרות בארזים ועילא מנהון ר"ל מן הגבים סידרא דריכפת רישי שירית ארזיא · וריכפת לשון תכיפת וחבירו עבי שחקים (שמואל ב׳ כ"ב) ת"י מריכפת עננין קלגין · (ושדרות · כלומר היו נסרים סדורים זה אצל זה רד"ק) : (י) חמש אמו׳ קומתו · של כל אחד ואחד הרי גובהן

מצודת דוד

דרך בה אליה מן התחתונה עמדה לרוח הדרומי מהבית ר"ל בהצלע אשר עמדה בעבר הדרומי : ובלולים · בדרך מדרגות עמוד אשר עמדה בחלל התחתונה עלו להפתח ההיא : ומן התיכונה · ובדרך זה עלו מן התיכונה אל השלישים כי עמדה עמוד בחלל התיכונ׳ובה עלו אל הפתח הפתוח מהתיכונה להשלישים : (ט) את הבית · את קירות ההיכל : ויספון · כסה את הבית בתקרה חקוקה ומצוירת גבים לנוי ולפאר ותמעל לה עשה עוד תקרה מארזים סדורות להיות מחוזק לדריסת רגלי העולם לראות בדקי הבית : (י) על כל הבית · נשען אליה בכל שלש הרוחות : קומתו · קומת של כל אחד ואחד ; ויאחוז את הבית·היציעים ההם אחז עם הבית בעצי ארזים והם קורות
התקרות

מצודת ציון

סביב סביב והעולה בו מקיפו סביב והוא מל׳ לול קטן היה בין הכבש למזבח (פסחים ל"ד) : (ט) ויכלהו · השלימו : ויספון · ענין כסוי התקרה וכן לשבת בבתיכם ספונים (חגי א׳) : גבים · ענין גומות וגבורות כמו עשה הנחל הזה גבים גבים (מ"ב ג׳) : ושדרות כמו וסדרת בסמך : (י) על כל הבית · סמוך ונשען לכל
הבית

גבליבן פֿיר איילן דיק דא זיינן דיא באלקן גלעגט אויף דעם זעלביגן אב זאץ דא איז גוועזן דער בודן פֿון דען מיטלשטן (תא) אונ דיא ערטרייך פֿון דען אובערשטן (תא) אלזא אזו איז דיא מיטלשטי ברייטר גוועזן דען דיא אונטרשטי איין איל אונ דיא אובערשטי איז איין איל ברייטר גוועזן אלז די מיטלשטי דען אינדרונג האט ער געבן לו דעם הויז גרינגז הרום אויזן ווייניג ניט לו בגרייפֿן אן דיא ווענט פֿון הויז כלומר דיא שפילן פֿון דען באלקן פֿון דער אב זייט ניט זאלן דורך לעביר גיהן אין דיא מויאר פֿון דעם הויז דענעש פֿר דערבט דיא מויאר אונ שטיט ניט שין : (ז) והבית אונ דש הויז איז גוועזן אין זיינם בואן אין גאנלן שטיין אויז גרוקט אודר גריסן דורך דען (שמיר) אזו האט אמן זיא גזעלט אין דיא מויאר אזו איז עש וואורן גבויאט כלומר אן האט זיא ניט ערשט מיט מיכן המאר גהואן אונש דער סדר פֿון דען שטיין מעלרן איז דש זיא דיא שטיין ערשט בהואן אי אן זא אין דיא מויאר זעלט אונ אין המאר (דלוט"א בלשון רוסי"א) אונ איין אקשט קיינרלייא גפעס פֿון אייזן איז ניט וואורן גהערט אן דעם הויז אין זיינם בואן :(ח) פתח די טיר פֿון דער זייטן קאמר די אונטרשטן וואר לו זייטן דש הויז דיא רעכטי אונ שווינדל שטיין כלומר אין שווינדל שטיג דיא גיט אין אונש רונד הרום דיא טרעפן גלייך הרויף אונ ברויכט ניט (משופע) לו זיין דר ווארטן דש זיא ניט פֿיל פלאץ אוועק נעמט זיא גינן אויף לו דער מיטלשטן זייטן קאמר אונ פֿון דער מיטלשטי לו דער דריטי זייטן קאמר דען עש זיין דרייא קאמרן איבר אנגדר גוועזן: (ט) ויבן אונ ער בויאט דאש הויז אונ ער פֿולענדט אין אונ ער בדעקט דש הויז גהיאלט כלומר גוועלבט אודר גטעבילט אונ באלקן גטעבילט מיט טענן האלץ : (י) ויבן אונ ער בויאט דיא אב זייט אן דען גאנלן הויז פֿינף איילן זיין היך כלומר פֿון איטלכר אב זייט אונ עש זיין דרייא איבר אנגדר גוועזן (אזילא) דאש איז פֿופֿלעהן איילן הוך אין דש גבעלק אונ ער בדעקט
אודר

אַמּוֹת קוֹמָתוֹ וַיֶּאֱחֹז אֶת־הַבַּיִת בַּעֲצֵי אֲרָזִים׃ יא וַיְהִי
דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה לֵאמֹר׃ יב הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר
אַתָּה בֹנֶה אִם־תֵּלֵךְ בְּחֻקֹּתַי וְאֶת־מִשְׁפָּטַי תַּעֲשֶׂה
וְשָׁמַרְתָּ אֶת־כָּל־מִצְוֹתַי לָלֶכֶת בָּהֶם וַהֲקִמֹתִי אֶת־
דְּבָרִי אִתָּךְ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי אֶל־דָּוִד אָבִיךָ׃ יג
וְשָׁכַנְתִּי בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אֶעֱזֹב אֶת־עַמִּי
יִשְׂרָאֵל׃ יד וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת־הַבַּיִת וַיְכַלֵּהוּ׃ טו
וַיִּבֶן אֶת־קִירוֹת הַבַּיִת מִבַּיְתָה בְּצַלְעוֹת אֲרָזִים
מִקַּרְקַע הַבַּיִת עַד־קִירוֹת הַסִּפֻּן צִפָּה עֵץ מִבָּיִת
וַיְצַף אֶת־קַרְקַע הַבַּיִת בְּצַלְעוֹת בְּרוֹשִׁים׃ טז וַיִּבֶן
אֶת־עֶשְׂרִים אַמָּה מִיַּרְכּוֹתֵי יתיר ו הַבַּיִת בְּצַלְעוֹת
אֲרָזִים מִן־הַקַּרְקַע עַד־הַקִּירוֹת וַיִּבֶן לוֹ מִבַּיִת
לִדְבִיר לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃ יז וְאַרְבָּעִים בָּאַמָּה הָיָה
הבית

תרגום

אמין רומיה וטליל ית ביתא באעי ארזיא׃ יא
והוה פתגם נבואה מן קדם יי עם שלמה
למימר׃ יב ביתא הדין די את בני אם תהך
בקימי וית דיני תעבד ותטר ית כל פקודי
למהך בהון ואקים ית פתגמי עמך די מללית
עם דוד אבוך׃ יג ואשרי שכנתי בגו בני
ישראל ולא ארחיק ית עמי ישראל׃ יד ובנא
שלמה ית ביתא ושכלליה׃ טו ובנא ית
כותלי ביתא מלגיו במחיצת ארזיא מארעית
ביתא עד כותליא עד מטי שמי שריתא חפי
נסרין דארזא מלגיו וחפא ית אושי ביתא
במחיצת בירון׃ טז ובנא ית עסרין אמין
מסיפי ביתא במחיצת ארזיא מן אושיא עד
כתליא ובנא ליה מגיו לבית כפורי לקודש
קודשיא׃ יז וארבעין אמין הוי ביתא הוא
היכלא

וארבעים
ובו תר
יו מה ה נג

רש"י

ט"ו אמות לבד עובי התקרה: ויאחז את הבית · הוא כיסוי הגג העליון והספון האמור למעלה הוא תקרת העלייה: (טו) מביתה בצלעות ארזים · קירות ארז אצל קיר האבן כדי לטוח עליו זהב כמו שהוא אומר למטה ויצף שלמה את הבית פנימה זהב סגור ואי אפשר לטוח זהב על גבי האבנים כי אם בעצים ובמסמורת: קירות הספון · קורות העלייה: את קרקע הבית · הרצפה כולה: (טז) את עשרים אמה מירכתי הבית · עשרים שהן מסוף ההיכל והלאה והעשרים שבסוף הבית הן של בית הכפורת (דהיינו קדשי הקדשים): עד קירות עד התקרה עשה קיר ארז לכסות קיר האבן לטוח עליו זהב: ויבן לו · אותם עשרים אמה מבית לדביר לפנים מתחילת אמה טרקסין המפסקת בין ארבעים לעשרים ואותה מחילה קרויה דביר: לקדש הקדשים · הבדילן לאותן עשרים אמה: (יז) ההיכל לפני · לפני
הדביר

מצודת ציון

הבית: את הבית · עם הבית: (טו) מביתה · מבפנים: בצלעות · ענינו נסרים ולוחות: קירות הספן · תקרה המכסה: (טז) מירכתי · בסוף: לדביר · היא
המחילה

מצודת דוד

בתקרות אשר הונחו על המגרעות: (יב) הבית הזה וכו' · ר"ל עם היותך בונה אותה ביפה שבהבנינים מ"מ לא אשרה בו שכינתי כ"א תלך בחקותי וכו': והקמתי · אז אקיים דברי שהבטחתי להשרות בה השכינה: (יד) ויכלהו · למעלה אמר שכלה קירות הבית וכאן אמר שכלה התקרה: (טו) ויבן את קירות וכו' · לפי שכל הבית היה בה טיח זהב מבפנים וא"א לטוח הזהב על האבנים ולזה חפה את הקירו' מבפנים בצלעות ארזים ועליהם הטיח את הזהב: קירות הספן · הוא התקרה העשוי גבים גבים: את קרקע הבית · להיות לה לרצפה: (טז) ויבן את עשרים אמה · ר"ל חלל העשרים אמה שהיה בסוף הבית למערבה בנה גם אותה בצלעו' ארזים מהקרקע עד קירות הספן כמו ההיכל: ויבן לו מבית לדביר · עכשיו בא לומר מה היה משמש אותו החלל ואמר שמבית לדביר ר"ל מבפנים להמחיצה בנה להיות קדש הקדשים: (יז) לפני · למזרחו של בית קה"ק: (יח) וארז וכו' · ר"ל צלעות
הארז

אודר ער בגריף דש הויז מיט טענן האלץ: (יא) ויהי אונ עש קאם דיא ריד פֿון גאט צו שלמה צו זאגן: (יב) הבית דאש הויז דש דאזיג דש דוא בויאשט ווען דוא ווערשט גין אין מייני געזעץ אונ מייני גריכט ווערשט דוא טאן אונ דוא ווערשט היטן אל מייני געבאט צו גין אין זיא אונ איך וויל בשטעדיגן מייני ריד מיט דיר דש איך האב גרעט צו דוד דיינם פאטר: (יג) ושכנתי אונ איך וויל רואן אינוועניג דיא קינדר ישראל אונ איך וויל ניט פֿר לאזן מיין פאלק ישראל: (יד) ויבן אונ ער בויאט שלמה דאש הויז אונ ער פֿול ענדיט אין: (טו) ויבן אונ ער בויאט די ווענד פֿון דעם הויז פֿון אינוויניג מיט אב זייטן אודר ברעטר פֿון טענין האלץ כלומר ער הט אינוויניג אן דער מויאר מיט ברעטר געטעבלט דר ווארטן דש מן עש זאל קענן פֿר גילדן דען מן קאן אויף שטיין ניט פֿר גילדן פֿון דער ערטרייך פֿון דעם הויז ביז אן דעם בודן האט ער בדעקט מיט האלץ פֿון אינוויניג אונ ער האט בדעקט דש ערטרייך פֿון דען הויז מיט בוקש בוימן ברעטר: (טז) ויבן אונ ער בויאט צוואנציג איילן פֿון זייטן דש הויז כלומר וואז דש (היכל) אויז גמאכט אונ ווייטר דהיינו דש איז דאש (קדשי קדשים) מיט ברעטר פֿון טענין האלץ פֿון דער ערדן ביז אן דאש געבעלק אונ ער בויאט צוואנציג איילן פֿון אינן ווייניג צו דען פלאץ כלומר צו דעם (קדשי הקדשים): (יז) וארבעים אונ פירציג איילן איז געווע
דש

הַבַּיִת הוּא הַהֵיכָל לִפְנָי׃ יח וְאֶרֶז אֶל־הַבַּיִת
פְּנִימָה מִקְלַעַת פְּקָעִים וּפְטוּרֵי צִצִּים הַכֹּל אֶרֶז אֵין
אֶבֶן נִרְאָה׃ יט וּדְבִיר בְּתוֹךְ־הַבַּיִת מִפְּנִימָה הֵכִין
לְתִתֵּן שָׁם אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה׃ כ וְלִפְנֵי הַדְּבִיר
עֶשְׂרִים אַמָּה אֹרֶךְ וְעֶשְׂרִים אַמָּה רֹחַב וְעֶשְׂרִים
אַמָּה קוֹמָתוֹ וַיְצַפֵּהוּ זָהָב סָגוּר וַיְצַף מִזְבֵּחַ אָרֶז׃
כא וַיְצַף שְׁלֹמֹה אֶת־הַבַּיִת מִפְּנִימָה זָהָב סָגוּר
וַיְעַבֵּר בְּרַתִּיקוֹת ברתוקות קרי זָהָב לִפְנֵי הַדְּבִיר
וַיְצַפֵּהוּ זָהָב׃ כב וְאֶת־כָּל־הַבַּיִת צִפָּה זָהָב עַד־תֹּם
כל

היכלא לקבליה׃ יח ונסרין דארזא חפי
ביתא מלגיו וגלף חיזו ביעין ואטונין שושנין
כל ביתא חפי נסרין דארזא לית אבנא
מתחזיא׃ יט ובית כפורי מגו ביתא מלגיו
אתקין למתן תמן ית ארון קימא דיי׃ כ וקדם
בית כפורי עסרין אמין אורכא ועסרין אמין
פותיא ועסרין אמין רומיה וחפהי דהבא טבא
וחפאה מדבחא נסרין דארזא׃ כא וחפא
שלמה ית ביתא מלגיו דהבא טבא ואעבר
בשלשלן דדהב קדם בית כפורי וחפהי דהבא׃
כב וית כל ביתא חפא דהבא עד דשלים כל
ביתא וכל מדבחא לבית כפורי
חפא

הדבי' בתו'
פס
ולפני
הדביר פס
תגלה א י
בתרא ו לת
זהב סגיר
יותא ד תס

רש"י

הדביר לצד התוך: (יח) וארז אל הבית פנימה מקלעת פקעים · פירוש ואותם קירות ארזים שעשה אל הבית פנימה לכסות קיר האבן קלוע היה בציורי קליעות וצורות פקעי' כמין כפתורים פקעים למוייסייל"ש בלע"ז: ופטורי ציצים · תירגם יונתן ואטונין שושנין צורת שלשלאות פטורי לשון תבלים כלשון גמרא כמו כפיטורי בפי ושט · ציצים ל' פרחים כמו ויצץ ציץ (במדבר י"ז כ"ג) חבלים ופרחי' ומנחם חברו פטורי לשון פטר רחם (שמות י"ג ט"ז) וכמו יפטירו בשפה (תהלים כ"ב ח'): הכל ארז אין אבן נראה · כל ביתא חפי נסרין דארזא לית אבנא מיתחזי: מקלעת פקעים · ת"י גלף חזי ביעין (פירוש חקוק כדמות בצים עגולים): (יט) ודביר בתוך הבית · מחילת אמה טרקסין: לתתן · כמו לתת: (כ) ולפני הדביר: לפנים מאותה מחילה חלל של ד' אורך ושל עשרים רוחב: ועשרים אמה קומתו · כלומר עליית של בית קדשי הקדשים נמוכה משל היכל: ויצפהו לדביר · היא המחילה: זהב סגור · פירשו בו רבותינו בשעה שנפתח לימכר כל חנויות אחרות נסגרות: וי"ת דהב טב ר"ל מי שיש לו מתנו סוגרו לעצמו: ויצף מזבח ארז · הוא מזבח הקטרת ותמיה אני ושל משה למה נגנז: (כא) את הבית · בית קדשי הקדשים: ויעבר · לשון בריחים: ברתוקות · שלשלאות: (כב) ואת כל הבית · כל ההיכל
כולו

מצודת דוד

הארז אשר היו מחפים את הבית מבפנים מלאכת ציורים היה צורות פקעים ופטורי צצים: הכל ארז · כל הבית חפה ארז על האבנים של הכותלים: (יט) ודביר בתוך הבית · בחלל הבית עשה מחילה מפסקת ומבפנים לאותה מחילה הכין לתת שם את הארון והיא בית קה"ק: (כ) ולפני הדביר · החלל הפנימה לה לצד המערב: ועשרים אמה קומתו · ולמעלה אמר שלשים אמה קומתו כי ההיכל לבד היתה שלשים אמה אבל עליית בית קה"ק היתה נמוכה מעל היכל י' אמות · ורז"ל אמרו שחושב כאן מעפת כרובים ולמעלה שהיו קומתן עשר אמות כמ"ש למטה: ויצפהו זהב סגור · חזר וכתבו לומר שזהב הצפוי היה זהב סגור: ויצף מזבח ארז · זהו מזבח הקטורת ועשאו מאבנים וארז ממעל ועל הארז צפהו זהב והיה א"כ מעשה המזבח דומה למעשה קירות הבית ולזה סמכו כאן: (כא) ויצף שלמה וכו' · בא לומר שזהב צפוי ההיכל הנעשה בפנים היה זהב סגור כמו של בית קדשי הקדשים: ויעבר · עשה בריחים משלשלאות זהב לפני המחילה: ויצפהו · על המחילה יאמר: (כב) ואת כל
הבית

מצודת ציון

המחילה המפסקת בין ההיכל לבית קה"ק: (יח) מקלעת · ענין ציורים וכת"י וגלף וכן תפתח את שתי האבנים (שמות כ"ח) תרגומו תגלוף: פקעים · ציור פרי מה וכן פקעות שדה (מ"ב ד'): ופטורי · ענין פתיחה כמו פטר רחם (שמות י"ג): צצים · פרחים ור"ל ציורי פתיחת הפרחים: (יט) לתתן · כמו לתת והנו"ן נוספת: (כ) סגור · ר"ל הנסגר בכור הצורף לטהרו מסיג: (כא) ויעבר · הוא התרגום של בריחים: ברתוקות · בשלשלאות כמו ורתוקות כסף (ישעיה מ'): (כב) תום · נשלם: (כג) כרובים · צורת תינוק להם כי תינוק הוא רביא בל' ארמי

דש הויז דאש איז וועגן דאש (היכל) פֿר דעם פלאץ פֿארויש: (יח) וארז אונ טענן האלץ צו דש הויז אינן ווייניג כלומר דאש געבויג האלץ דש אינן ווייניג דיא ווענד זיין דר מיט בדעקט געוועזן איז געמאכט געוועזן אודר רונטי קנעפף אודר רונטיג כלומר עש זיין (צורות) דריין געשניטן גלייך אלז רונטי קנעפף אונ שטריק בלומן אודר אופֿיני בלומן אלז איז געוועזן טענן האלץ קיין שטיין איז ווארדן געזעהן: (יט) ודביר אונ דער פלאץ אין דעם הויז אינן ווייניג האט ער אן בריים צו געבן דארט'ן דען שריין דער זיכרהייט גאטש: (כ) ולפני אונ פֿר דעם (דביר) וואר צוואנציג איילן די לענג אונ צוואנציג איילן די ברייט אונ צוואנציג איילן זיין היך אונ ער בדעקט אין דען פלאץ מיט גוט גאלד אודר בשלאסן גאלד עש האט דרום (זהב סגור) געהייסן כלומר ווען אן דיא קרעם פֿון זאלכן גאלד האט אויך גמאכט צו פֿר קויפן אזו האט מן דיא אנדרי גאלד קראמן אויך צו שליסן כלומר אזו טייער איז אנדר גאלד קיגן געוועזן אודר עש איז אזו גאר (חשוב) געוועזן דער זאלכש גאלד האט געהאט דער הט עש גאר וואל פֿר ווארט אונ הט עש וועק געשלאסן: (כא) ויצף אונ ער בדעקט (שלמה דש קדשי הקדשים) פֿון אינן ווייניג מיט בשלאסן גאלד אונ ער פֿר ריגלט מיט קעטן גאלד פֿר דעם פֿלאץ אונ ער בדעקט אין מיט גאלד: (כב) ואת אונ דאש גאנצי (היכל) האט ער בדעקט מיט גאלד ביז עש וואר צו געענדט דאש גאנצי הויז אונ דען גאנצן
מזבח

כָּל־הַבַּיִת וְכָל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר־לַדְּבִיר צִפָּה זָהָב׃ כג וַיַּעַשׂ בַּדְּבִיר שְׁנֵי כְרוּבִים עֲצֵי־שָׁמֶן עֶשֶׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ׃ כד וְחָמֵשׁ אַמּוֹת כְּנַף הַכְּרוּב הָאֶחָת וְחָמֵשׁ אַמּוֹת כְּנַף הַכְּרוּב הַשֵּׁנִית עֶשֶׂר אַמּוֹת מִקְצוֹת כְּנָפָיו וְעַד־קְצוֹת כְּנָפָיו׃ כה וְעֶשֶׂר בָּאַמָּה הַכְּרוּב הַשֵּׁנִי מִדָּה אַחַת וְקֶצֶב אֶחָד לִשְׁנֵי הַכְּרֻבִים׃ כו קוֹמַת הַכְּרוּב הָאֶחָד עֶשֶׂר בָּאַמָּה וְכֵן הַכְּרוּב הַשֵּׁנִי׃ כז וַיִּתֵּן אֶת־הַכְּרוּבִים בְּתוֹךְ הַבַּיִת הַפְּנִימִי וַיִּפְרְשׂוּ אֶת־כַּנְפֵי הַכְּרֻבִים וַתִּגַּע כְּנַף־הָאֶחָד בַּקִּיר וּכְנַף הַכְּרוּב הַשֵּׁנִי נֹגַעַת בַּקִּיר הַשֵּׁנִי וְכַנְפֵיהֶם אֶל־תּוֹךְ הַבַּיִת נֹגְעֹת כָּנָף אֶל־כָּנָף׃ כח וַיְצַף אֶת־הַכְּרוּבִים זָהָב׃ כט וְאֵת כָּל־קִירוֹת הַבַּיִת מֵסַב ׀ קָלַע פִּתּוּחֵי מִקְלְעוֹת כְּרוּבִים וְתִמֹרֹת

ופטורי

חפא דהבא׃ כג ועבד בבית כפורי תרין כרובין דאעי זיתא עסר אמין רומיה׃ כד וחמש אמין כנפא דכרובא חד וחמש אמין כנפא דכרובא תנינא עסר אמין מקצת כנפוהי ועד קצת כנפוהי׃ כה ועסר אמין כרובא תנינא משחא חדא ועברא חד לתרין כרוביא׃ כו רומיה דכרובא חד עסר אמין וכן כרובא תנינא׃ כז ויהב ית כרוביא בגו ביתא גואה ופרסו ית כנפי כרוביא ומטיא כנפא דחד בכתלא וכנפא דכרובא תנינא מטיא בכתלא תנינא וכנפיהון לגו ביתא מטיא כנף לכנף׃ כח וחפא ית כרוביא דהבא׃ כט וית כל כתלי ביתא אקיף ציורין וגלף קליען כרובין וצורת דקלין ואטונין שושנין מלגיו

ולברא

וחמש א׳ בתרא ו׳ [illegible]

קומת הכרוב סוכה ה׳ ב׳ מגילה י׳ ב׳

רש״י

כולו׃ (כג) עצי שמן · דאעי זיתא׃ עשר אמות קומתו · ורגליהם בקרקע עומדים אחד מצפון לארון ואחד מן הדרום סוככים על הארון ועל בדיו · אורך הכנפים מכסים מקלא (רוחב הבדים) שהארון היה נתון ארכו לרחבו של בית ובדיו בולטין בפתח הדביר בפרוכת שכנגד הפתח ובדיו נתונין בראשי אורכן כדי שיהיו שני לוים יכולים ליכנס ביניהם כשנושאין אותו במדבר׃ (כד) עשר אמות מקצות כנפיו ועד קצות כנפיו · כשהן פרושות ממלאות כנפי׳ שניהם שהיו נוגעות זו בזו ממלאות כל חלל עשרים אמה וגוף הכרובי׳ אינו מן המדה ועומד בנס׃ (כז) ותגע כנף האחד בקיר · לצפון׃ וכנף הכרוב השני נוגעת בקיר · הדרו׳ סוככי׳ על הארון ועל בדיו · וכנפיהם אל תוך הבית נוגעות וראשי הכנפי׳ אשר באמצע הבית׃ נוגעות כנף אל כנף · בכל חלל הבית עשרים׃ (כט) ואת כל קירות הבית · קירות העץ׃ מסב קלע · תוקפת ציורין׃ פתוחי מקלעו׳ כרובי׳׃ חקוקי צורת כרובים ודקלים וחבלים ופרחים׃ מלפנים ולחיצון ·

לבית

מצודת ציון

ארמי׃ עצי שמן · ת״י אעי זיתא׃ (כה) וקצב · ענין החוך וכריתה כמו ויקצב עץ (מ״ב ו׳) ור״ל שוים כאלו נחתכו כאחת׃ (כט) פתוחי · ענין החקיקה כמו

פתוחי

מצודת דוד

הבית · בא לומר שהכל חפה ואף התקרה שלא הוזכר למעלה׃ וכל המזבח · בכל שטח הטפחים׃ אשר לדביר · העומד סמוך להדביר׃ (כג) ויעש בדביר · בחלל בית קה״ק׃ קומתו · קומת כל אחד והכרובים ההם עמדו בארץ׃ (כד) כנף הכרוב · רוחב הכנף מצפון לדרום׃ השנית מוסב על הכנף׃ (כה) הכרוב השני · רוחב כנפי כרוב השני וא״כ ארבעת הכנפים מלאו כל רוחב חלל בית קה״ק׃ (כו) קומת וכו׳ · ר״ל כמו שקומת הכרוב האחד היה עשר אמות כן קומת הכרוב השני׃ (כז) הבית הפנימי · זהו בית קה״ק׃ ויפרשו · ר״ל עשאום פרושים׃ אל תוך הבית · אשר אל אויר חלל הבית׃ כנף אל כנף · כנף כרוב האחד בכנף כרוב השני׃ (כט) קירות הבית · הם הצלעות שהיו שבפנים׃ מסב קלע · מסובב בציורים וחוזר ומפרש מה היו הציורים ואמר

(מזבח) דש צו דעם פאר־ליישט האט ער ברעקט מיט גאלד׃ (כג) ויעש אונ ער האט געמאכט אין דעם (דביר) צווייא פיגל אויז בער בוים האלץ צעהן איילן וואר זיין אויטגיבר הויך׃ (כד) וחמש אונ פינף איילן וואר דער איינר פליגל פון דעם (כרוב) אונ פינף איילן וואר דער אנדר פליגל פון דעם (כרוב) צעהן איילן וואהר פון ענד איינר פליגל אונ ביז צו אנדרן ענד זייני פליגל כלומר ווען זיא ווארן געשפרייט זיין גוועזן אזו האבן די צווייא (כרובים) מיט איהרן פליגלן אן אנדר אן גרירט אונ האבן דיא צוואנציג איילן פון דעם (חלל הדביר) ערפילט מיט איהרי פליגלן אונ דער גוף פון דען (כרובים) איז ניט גרעכנט אונטר דיא צוואנציג איילן אונ איז (בנס) געשטאנדן׃ (כה) ועשר אונ צעהן איילן וואר דער אנדרי (כרוב) איין מאס אונ איין שניט וואר צו דען צווייא (כרובים) כלומר זיא ווארן גלייך איינר אזו הויך אזו דער אנדרי (כרוב) אונ צעהן איילן וואר דער (כרוב) דער אנדר׃ (כו) קומת דיא הויך פון דעם איינם (כרוב) וואר צעהן איילן אונ אזו וואר דער (כרוב) דער אנדר׃ (כז) ויתן אונ ער גאב דיא (כרובים) אין איטן דאש הויז דש איז אין ווינקשטי אונ זיא האבן אויז גשפרייטן דיא פליגל דער (כרובים) אונ זיא האבן גירירט דער פליגל פון דעם איינן (כרוב) אן די וואנט צו (צפון) אונ דער פליגל פון דעם אנדרן (כרוב) רירט אן דער אנדרי וואנט אן צו (דרום) אונ איר פליגל אין איטן דש הויז רירטן אן איין פליגל אן דעם אנדרן פליגל׃ (כח) ויצף אונ ער ברעקט די כרובים מיט גאלד׃ (כט)

ואת

וּפְטוּרֵי צִצִּים מִלִּפְנִים וְלַחִיצוֹן׃ ל וְאֶת־קַרְקַע הַבַּיִת צִפָּה זָהָב לִפְנִימָה וְלַחִיצוֹן׃ לא וְאֵת פֶּתַח הַדְּבִיר עָשָׂה דַלְתוֹת עֲצֵי־שָׁמֶן הָאַיִל מְזוּזוֹת חֲמִשִׁית׃ לב וּשְׁתֵּי דַּלְתוֹת עֲצֵי־שֶׁמֶן וְקָלַע עֲלֵיהֶם מִקְלְעוֹת כְּרוּבִים וְתִמֹרוֹת וּפְטוּרֵי צִצִּים וְצִפָּה זָהָב וַיָּרֶד עַל־הַכְּרוּבִים וְעַל־הַתִּמֹרוֹת אֶת־הַזָּהָב׃ לג וְכֵן עָשָׂה לְפֶתַח הַהֵיכָל מְזוּזוֹת עֲצֵי־שָׁמֶן מֵאֵת רְבִעִית׃ לד וּשְׁתֵּי דַלְתוֹת עֲצֵי בְרוֹשִׁים שְׁנֵי צְלָעִים הַדֶּלֶת הָאַחַת גְּלִילִים וּשְׁנֵי קְלָעִים הַדֶּלֶת

השני

ולברא׃ ל וית אושי ביתא חפא דהבא מלגיו ולברא׃ לא ולתרע בית כפורי עבד דשין דאעי זיתא אלהן ספוהי מתקסין׃ לב ותרתין דשין דאעי זיתא וגלף עליהון קליען כרובין וצורת דקלין ואטונין שושנין וחפא דהבא ונסיך על כרוביא ועל צורת דקלין ית דהבא׃ לג וכן עבד לתרע היכלא ספין דאעי זיתא מן ארבעה סטריהון מרבעין׃ לד ותרתין דשין דאעי בירון תרין צירין דדשא חדא סגלגלין ותרין צירין דדשא תניתא סגלגלין׃

וגלף

רש״י

לבית הכפורת הפנימי ולהיכל החיצון׃ (ל) ואת קרקע הבית · כל הרצפה לפנימה ולחצון׳ לבית הכפורת ולהיכל׃ (לא) עצי שמן · עצי זית׃ האיל · אילי הפתח הם המזוזו׳ שמכאן ומכאן עשויות עגולת כמין עי׳ אליו ואלומיו (ס״א אלה ואלון) וכן בכל בנין יחזקאל ספות הפתחי׳ קרוייה אילין׃ מזוזות חמשית · המפתן האחד והמזוזות מכאן ומכאן שתי׳ הרי שלש והמשקוף שעליו עשוי כשתים כזה

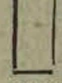

כך שמעתי ואני אומר מזוזות חמישית חמשה צלעות היו למזוזות ולא היתה מרובעת ואינו מדבר לא במפתן ולא במשקוף שלא מצינו מפתן ומשקוף קרויין אילים׃ (לב) וירד על הכרובים · היה מרדד הזהב טסין דקין בפיתוחי הצורות להיות שוקע בו במקום החקוק ובולט על הבליטה שלא יהא הזהב מבטל את הצורות ויהיו צורות העץ ניכרות בזהב׃ (לג) מאת רבעית · מזוזת ההיכל היו רבועות וכן תרגם יונתן מן ארבע סיטריהון מרבעין׃ (לד) ושתי דלתות · כל אחת כדי חצי רוחב הפתח׃ שני צלעים · ת״י תרין צירין ציר העליון

וציר

מצודת דוד

פתוחי ציורי כרובים וכו׳׃ מלפנים ולחיצון · לבית קה״ק ולהיכל׃ (ל) צפה זהב · על רצפת צלעות הכרובים׃ לפנימה ולחיצון · לבית קה״ק ולהיכל׃ (לא) ואת פתח הדביר · ולפתח העשויה בהמחיצה המפסקת בין ההיכל לבית קה״ק׃ עשה דלתות · שתים היו האחת במזוזה מזה והאחת מזה וכל אחת כדי רוחב חצי חלל הפתח׃ האיל מזוזות חמישית · ר״ל עמודי המזוזות היו בני חמש צלעות ולא מרובעות כדרך רוב המזוזות׃ (לב) ושתי דלתות וכו׳ · ר״ל אותן שתי הדלתות מעצי השמן העשויות לפתח הדביר הן היו קלע ומצייר עליהן צורת כרובים וכו׳׃ וצפה זהב · על הדלתות׃ וירד על הכרובים וכו׳ · צפוי הזהב היה מרדד על הצורות להיות שוקע במקום שקוע ובולט במקום בליטתו באופן שלא יבטל צפוי הזהב את צורות הציורים אבל היו נראים כשהם מצופים זהב׃ (לג) מאת רביעית · מרביעית וכן מאת זה תלאי (ירמי׳ ב׳) שהוא כמו מזה ור״ל שעשה המזוזות האלה מרובעות בלי ארבעה צלעות לא כמזוזות של בית קה״ק׃ (לד) ושתי דלתות · של ההיכל היו מעצי ברושים והיו בתמונת דלתות בית קה״ק האחת קבועה במזוזות

מזה

מצודת ציון

פתוחי חותם (שמות כ״ח)׃ ותמרות · ציורי אילני תמר׃ (לא) ואת פתח׃ כמו ולפתח וכן ועשה את דמו (ויקרא י״ו) ומשפטו לדמו׃ האיל · עמודי המזוזות נקראים אילים כמו ואיליו שתים אמות (יחזקאל מ׳) ואמר מזוזות לתוספת ביאור בשמות נרדפים כמו אדמת עפר (דני׳ י״ב)׃ (לב) וירד · ענין רקוע ושטיחה כמו הרודד עמי תחתי (תהלים קמ״ד)׃ (לד) צלעים · ענין צד ועבר

כמו

ואת אונ אלי די ווענד פון דעם הויז וואר אום גרינגלט גוועזן אויז גגראבן גשטריקט אודר געפלאכטן פיגל אונ טיטל בוים אונ דיא אופני בלומן פון אינן וויניג צו דעם (דביר) אונ צו אויזן וויניג צו דעם (היכל)׃ (ל) ואת אונ דש ערטרייך פון דען הויז ער האט ברעקט מיט גאלד צו אינן וויניג פון דען (דביר) אונ צו אויזן וויניג צו דעם (היכל)׃ (לא) ואת אונ דיא טירן פון דעם דביר האט ער געמאכט טירן אויז בער בוים האלץ דיא אייברשטי שוועל דיא דא ליגט אויף דיא בייא שטידל דיא בייא שטידל ווארן פינף עקידיג אונ ניט פיר עקידיג׃ (לב) ואת אונ צווייא הלבי טירן זיין גוועזן אייני די איז אויף גאנגן צו דער רעכטי זייט אונ אייני דיא איז אויף גאנגן צו דער לינקי זייט איז גוועזן אויז בער בוים האלץ אונ ער האט דרויף געמאלט אודר אויז גגראבן פיגל אונ טייטל בוים אונ אופיני בלומן אונ ער האט ברעקט זיא מיט גאלד אונ ער האט דאש גאלד דין געמאכט דש מן עש האט קענן ליגן אין דיא (צורות) דיא אויז גגראבן ווארן אונ איבר ליהן דא דיא (צורות) הוך ווארן דר ווארטן דש מן דיא (צורה) פון דעם גאלד ערקענן קענט וואש אין דעם האלץ איז אויז גגראבן גוועזן אויף דיא פיגל אונ אויף דיא טייטל בוים האט ער דאש גאלד איבר צוגין׃ (לג) וכן אונ אזו האט ער געמאכט צו דער אופיני טיר דש (היכל) בייא שטידל פון איזל בער בוים האלץ פון אילי פיר זייטן אודר פיר עקידיג ניט אזוש דיא בייא שטידל פון דעם (דביר) דיא ווארן פינף עקידיג׃ (לד) ושתי אונ צווייא הלבי טירן דיא ווארן בוקס בוים אודר טענן האלץ צווייא אנגלן ווארן דראן כלומר דיא אונטרשטי אונ דער אייברשטי אנגל פון דער איינר טיר דיא וואר זיך רום דרעהן אונ צווייא אנגלן

פון

הַשֵּׁנִית גְּלִילִים׃ לה וְקִלַּע כְּרוּבִים וְתִמֹרוֹת וּפְטֻרֵי צִצִּים וְצִפָּה זָהָב מְיֻשָּׁר עַל־הַמְּחֻקֶּה׃ לו וַיִּבֶן אֶת־הֶחָצֵר הַפְּנִימִית שְׁלֹשָׁה טוּרֵי גָזִית וְטוּר כְּרֻתֹת אֲרָזִים׃ לז בַּשָּׁנָה הָרְבִיעִית יֻסַּד בֵּית יְהוָה בְּיֶרַח זִו׃ לח וּבַשָּׁנָה הָאַחַת עֶשְׂרֵה בְּיֶרַח בּוּל הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁמִינִי כָּלָה הַבַּיִת לְכָל־דְּבָרָיו וּלְכָל־מִשְׁפָּטָו משפטיו קרי וַיִּבְנֵהוּ שֶׁבַע שָׁנִים׃ ז א וְאֶת־בֵּיתוֹ בָּנָה שְׁלֹמֹה שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיְכַל אֶת־כָּל־בֵּיתוֹ׃ ב ✗ וַיִּבֶן אֶת־בֵּית יַעַר הַלְּבָנוֹן מֵאָה אַמָּה

ארכו

שתוק יג שנת
ושנה

לה וּגְלַף כְּרוּבַיָּא וְצוּרַת דִּקְלִין וְאַטּוּנִין שׁוֹשַׁנִּין וַחֲפֵי דַהֲבָא מְכַבַּשׁ עַל צוּרָתָא׃ לו וּבְנָא יָת דַּרְתָּא גַוָּיְתָא תְּלָתָא סִדְרִין דְּאֶבֶן טָבָא וְסִדְרָא חַד דְּמָרִישׁ אָעֵי אַרְזַיָּא׃ לז וּבְשַׁתָּא רְבִיעֵיתָא שָׁרֵי לְאִשְׁתַּכְלָלָא בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ בְּיֶרַח זִיו נִיצָנַיָּא׃ לח וּבְשַׁתָּא חֲדָא עַסְרֵי בְּיֶרַח מֵיסַף אִבַּיָּא הוּא יַרְחָא תְּמִינָאָה אִשְׁתַּכְלַל בֵּיתָא לְכָל גְּזֵרָתֵיהּ וּלְכָל דַּחֲזֵי לֵיהּ וּבְנָהִי שְׁבַע שְׁנִין׃ א וְיָת בֵּיתֵיהּ בְּנָא שְׁלֹמֹה תְּלַת עַסְרֵי שְׁנִין וְשַׁכְלֵיל יָת כָּל בֵּיתֵיהּ׃ ב וּבְנָא יָת בֵּית

מקרת

רש״י

ולי׳ התחתון: גלילי׳· סגלגלין: ושני קלעי׳ אף זה מתורג׳ לירין לשון קלעי׳· אומ׳ אני שהו׳ לשון ארמי לשון כנים שהוא ככ׳ בחו׳ התפתן: (לה) וק
כרובי׳ על הדלתות: מיושר על המחוקה: הזהב מכוון על חיקק הצורות שוקע במקו׳ שקו׳ ובולט במקום בליטתו שיהו הצורות ניכרות בו: (
החצר הפנימית· היא עזרת הכהנים ועזרת ישראל והיא היתה לפני האולם· וקורא אותה פנימית לפי שהיתה לפנים מעזרת נשים
(ובמקרא לא מצינו כתיב עזרת כי אם במשנה)· וטור כרותות ארזים· נדבך של קורות (מחוטבות) עושה בחומה: (לז) בשנה הרביע
למלך שלמה: יסד בית ה׳· הוחל יסודו: (לח) בירח בול· הוא מרחשון שהעשב בלה בשדה ובוללין לבהמה מן הבית מל׳ ויבל לחמור
בשופטים י״ט כ״א): (א) ואת ביתו בנה שלמה שלש עשרה שנה· שבמלאכת גבו׳ נזדרז ובשלו נתעצל ובשבחו סיפר הכתוב: (ב)
יער הלבנון· תירגם יונתן בית מקירת מלכיא (עמודי הארזים העומדים באורך המאה אמה כל טור וטור לאורך המאה· ומטור הר
לטור

מצודת ציון

פתוח וקלע המשכן (שמות כ״ו): גלילים· מל׳ גלגל ואופן כמו על גלילי כסף (אסתר א׳): קלעים· ציורים· או הוא כמו צלעים בחלוף הקו״ף בצד״י וכן בהיפוך למה תרצדון (תהלים ס״ח) ור״ל תרקדון: (לה) המחקה· מל׳ חקיקה: (לו) טורי· שורות כמו ארבעה טורים (שמות כ״ח): גזית· מפותחות ביושר: (לז) בירח· בחודש: (לח) בול הוא השם שבו נובלין וכומשין עלי האילנות: כלה· נשלם: ז (ב) הלבנון· שם היער: (ג) הצלעות· הנסרים:

ושקפים

מצודת דוד

מזה והאחת מזה ובכ״א כתוב רוחב חלל הפתח: שני צלעים הדלת האחת עברי הדלת האחת מזה ומזה היה מצויר מעשה גלילים ר״ל אופנים: קלעים ור״ל וכן שני עברי הדלת השנית היה מצויר מעשה גלילים· או ושני ציורים היו להדלת הב׳ מזה ומזה והיו מעשה גלילים והכוונה לאחדים עם הפיר׳ הראשון: (לה) וקלע כרובים· עוד צייר עליהם כרוב וכו׳: מיושר על המחוקה· היה מרדד את הזהב להיות מיושר ושוה על חקי הציורים אשר על הדלתות להיות שוקע במקום שקועו ובולט במקום בליט לבל יבטל הזהב צורות הציורים אבל יהיו נראים זהב: (לו) החצר הפנימית· זה עזרת כהנים: שלשה טורי גזית· שלשה שורות זה על גב בנה באבני גזית ועליהם שורה הרביעית בנה מארזים כרותות ומחוטבות ביושר וכסדר הזה בנה אותו עד כלות גבהי הכתלים: (לז) בשנה הרביעית למלכות שלמה: יוסד· הונח היסוד: (לח) לכל דבריו· כל הדברים הנצרכים בו: ולכל משפטיו· היא היא וכפל הדבר במ״ש: ויבנהו שבע שנים· ר״ל שב כל שבעת השנים ולא הפסיק זמן מה ולא תם למנות החדשי׳ היתרים על שבעת השנים או ר״ל שבנה רק שבע שנים שלמות כי בתשך זמן הבנין לבנותו בעבור החדשים העודפים על שבעת השנים: ז (א) שלש עשרה שנה· לימד בכאן שנתעצל בבנין ביתו ולא כלהו עד שלש עשרה שנה אבל בבנ בה״מ נזדרז וכלהו לשבע שנים אף כי היתה גדול להפליא יותר מביתו: ויכל וכו׳· ר״ל עם שהשהה בה י״ג שנה לא קץ בטורח הבנין עד כלותו את כלו (ב) בית יער הלבנון· כן היה נקרא כי לפי רוב העמודי׳ שעמדו בה היה

נראה

פון דער אנדרי טיר וואהר אויך רוט גין: (לה) וקלע אונ ער האט אויז גגראבן פֿיגל אונ טייטל בוים אונ אופֿין בלואן אונ ער האט
זיא בדעקט מיט גאלד גלייך אודר גבלעך אלזו אודר גגליווארט אודר גמארוליט אויף דאש אויז גגרילט כלומר דאש גאלד איז ד
גמאכט געווען דש ון עש האט קענן ליגן אין דש אויז גגראבני דר ווארטן דש אן דיא (צורות) פֿון דעם גאלד האט ער קענט וואל
אין דאש האלץ איז אויז גגראבן געווען: (לו) ויבן אונ ער ער בויאט דעם הויף דעם אינן ווייגשטן דרייא לייאן גהויאני שטיין אונ איינ
לייא גשניטני טענן באלקן: (לז) בשנה אין דעם פֿירדן יאהר כלומר לו דעם (מלכות שלמה) איז עש ווארן גגרונד פֿעסט דאש הויז
גאטש אין דעם (חדש איר): (לח) ובשנה אונ אין דעם איילפֿטן יאר אין דעם (חדש בול) כלומר (מרחשון) דאש איז דער
אכטי (חדש) וואר עש פֿולענד דאש הויז לו אלי זייני זאכן כלומר גאנץ פֿערטיג אונ ער בויאט דראן זיבן יאר כלומר ער האט זיך
גאיילט אונ האט גשווינד גבויאט: (א) ואת אונ זיין הויז האט ער גבויאט דרייא לעהן יאהר (כלומר) ער האט זיך ניט אזו גשווינד
גאיילט אין זיינם הויז אלש וויא מיט דעם (בית המקדש) אונ ער פֿולענדיט אל זיין הויז (כלומר) עש וואהר נון גאנץ אויז גבויאט
(ב) ויבן אונ ער בויאט איין הויז (כלומר) איין קיל קאמר איין זואר הויז הוכרט אילן וואהר זיינלענג אונ פֿופֿציג אילן זיין בריי
דרייסיג

אָרְכּוֹ וַחֲמִשִּׁים אַמָּה רָחְבּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה קוֹמָתוֹ עַל־אַרְבָּעָה טוּרֵי עַמּוּדֵי אֲרָזִים וּכְרֻתוֹת אֲרָזִים עַל־הָעַמּוּדִים׃ ג וְסָפֻן בָּאֶרֶז מִמַּעַל עַל־הַצְּלָעֹת אֲשֶׁר עַל־הָעַמּוּדִים אַרְבָּעִים וַחֲמִשָּׁה חֲמִשָּׁה עָשָׂר הַטּוּר׃ ד וּשְׁקֻפִים שְׁלֹשָׁה טוּרִים וּמֶחֱזָה אֶל־

מחזה

מֵקְרַת מַלְכַיָּא מְאָה אַמִּין אָרְכֵּיהּ וְחַמְשִׁין אַמִּין פּוּתְיֵהּ וּתְלָתִין אַמִּין רוּמֵיהּ עַל אַרְבְּעָה סִדְרֵי עַמּוּדֵי אַרְזַיָּא וְקַרְנָתְהוֹן דְּאַרְזַיָּא עַל עַמּוּדַיָּא׃ ג וַחֲפָא נִסְרִין דְּאַרְזָא מֵעִלָּוֵי מְחִיצַיָּא דְּעַל עַמּוּדַיָּא אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא חֲמֵשׁ עַסְרֵי סִדְרָא׃ ד וְכַוְּנַיָּא תְּלָת סִדְרִין וְזָוֵי לָקֳבֵיל זָוֵי

תלת

רש״י

טור הרביעי חמשים אמה והוא רוחב בית הגנה מבל״א): וכרותות ארזים· קורות ארזים לאורך הבית היה טור עמודים בקרקע
וכרותות מעמוד לעמוד· (והטור השני למול טור הראשון ברוחב הבית וכן ארבעה הטורים· ושכך הנסרי׳ לרצפת הבית מטור לטור על
כרותות· והעמודים הללו עשוי׳ פתחים פתחי׳ כעין אכסדרה והיו הכרותות כמו משקוף שעל המזוזות והיו גם כן אלו הכרותות כדי
להעמיד עליה׳ התחילות שהם הצלעות הנזכרים בכתוב· ובאמר הצלעות אשר על העמודים ולא אמר על הכרותות לפי שהעמודים הם
עיקר שהבית נכון עליהם· והכרותות אינם אלא להחזיק ולחבר עמוד אל עמוד להיות האהל אחד· ומונחים על לבן ולא היו זקופין
ואמרו על העמודי׳ ר״ל על הכרותות שעל העמודי׳ ולא נכתבו בפס בפני עצמן לגבייהו· ואפשר נמי שהכרותות אינם עולי׳ למעלה
העמודי׳ דאינם שוכבים למעלה אלא הם נתונים בראשי העמודי׳ ובשוין למעלה ולא כעין משקוף השוקף על המזוזות· אלא כמו
ארוך המחבר שני עמודי׳ ומ״ם וכרותות על העמודי׳ פירושו בצד העליון של עמודים· נמצא מה שעל הכרותות הוא על העמודי׳·
כען פירש בעל צורת הבית): (ג) וספן בארז· קירוי עלייה מלמעלה: על הצלעות· מחילות עליונות שעל הכרותות ארבעה מחילות
אל זה ברוחב מסוכים לאורך הבית כולן פתחים וחלונות כי בית הקיץ הוא עשוי לאויר ועל אותן מחילות קירוי הספון ארבעי׳ וחמשה
ארים היה הספון שלשה טורי נסרים (לשלשה חללים שבין) על ארבע טורי העמודים חמשה עשר נסרים הטור (כלומר נתונים בין כל
לל ט״ו מהם) (ארכן לרוחב הבית מטור לטור ורחבן לאורך הבית זה אצל זה): (ד) ושקופים שלשה טורים· ועוד עשה קרוי
לל שלשה טורים הנסרים ושלשת טורי השקועים כי רוחב של ט״ו נסרים לא קירה את הבית בכל ארכו· שהוא מאה אמה· ועשה
לנו לקורות הבית קרוי של נסרים קטנים נתונים על מריסין קטנים הנותרים (החונים) מטור כרותות ארזים אל טור שלשה מריסין זה
לל זה ושקופין משני לדיהן כעין משקיף שהדלת שוקף בו ועל אותן שקופין ראשי הנסרים הקטני׳ נתוכים בו ארכן של נסרים קטני׳ כנגד רחבן
של נסרים גדולים שנתן תחלה: ומחזה אל מחזה· ראשי נסרים של שקופיזה למול (ראשי) נסרים של זה: מחזה לשון קלה ומנחם כן פותרו
חיברו אלל מתוך תפלס וכל חזית שבלשון משנה כך הוא בסדר מערכת התמיד וכן הוא עושה מחזה מבחון בפרק השותפין בבבא בתרא·

ויונתן

בית י״
יומא ד׳

מצודת דוד

כיער המרובה באילנות· או שבנהו במקום יער הלבנון כי היה מנהג מלכי׳ בזמן ההוא לבנות להם בית ביער להתקרר שם בימי הקיץ ועשויים נח בחלונות מרובים להכניס שם האויר: על ארבעה טורי עמודי ארזים· והשורות ההם עמדו לרוחב הבית והיה נחלק להם האורך לשלשה חלקים שוים בל לאורך הבית היה כתלים ממש כדרך הבנין: וכרותות ארזים· ארזים מחוטבים השכיבו על העמודים ההם לחברם יחד לבל יהיו זזים ממקום מדם: (ג) וספן בארז ממעל על הצלעות· כי על העמודי׳ ועל קורות הארזים המחוברים יחד השכיבו צלעות ונסרים להיות מחיצות הבית ממעל גל הצלעות שהם הניחו לוחות ארז להיות לתקרה (ואמר על העמודים ולא זכר כרותות הארזים על כי העמודים היו העיקר לסבול משא הצלעות): רבעים וחמשה· מספר לוחות הארז המכסים את התקרה היו ארבעים וחמשה: חמשה עשר הטור· כי העמודים חלקו האורך לשלשה חלקים שוים זה היה גם התקרה נחלק לג׳ חלקים ובכל חלק הניחו שורה של לוחות ארז ובה חמשה עשר במספר והניחו אורך הלוחות לאורך הבית א״כ היה אורך ל לוח ל״ג אמות ושליש אמה ורוחב הלוחות לרוחב הבית והיה רוחב כל לוח ג׳ אמות ושליש אמה: (ד) ושקופים שלשה טורים· בכתלים שעמדו לאורך הבית עשו שלשה שורות חלונות זה למעלה מזה בקומת הכותל: ומחזה אל מחזה· כי בכותל שמזה ומזה עשו שלשה שורות חלונות ואמר שהחלונות היו מכוונות זו מול זו ר״ל החלונות מכותל מזה מול החלונות מכותל מזה:

שלש

מצודת ציון

(ד) ושקפים· חלונות אשר ישקיפו ויביטו דרך שם: ומחזה· אף הוא ענין

חלון

אונ דרייסיג אילן זיין הויך אויף פיר לייאן טענין האלץ זיילן אונ באלקין טענין האלץ ווארן אויף דען זיילן: (ג) וספן אונ עש וואהר גבעלקט
דאש הויז בדעקט מיט טענין האלץ פֿון אובן אויף די ווענד (אודר ריפֿפֿן) די דא ווארן אויף דער זיילן פֿינף אונ פֿירציג פֿופֿצעהן אין לייא
(כלומר) עש זיין דרייא לייאן פֿון דען טענין דעק ברעטר געוועזן אונ איטליכי לייא פֿון דען ברעטר איז געוועזן פֿופֿצעהן ברעטר:
ושקופים אונ שווענץ דרייא לייאן אונ איין ענד פֿון דען ברעט פֿון דער שוועל לו דעם אנדרן ענד פֿון דען ברעט פֿון דער שוועל
גשווינד דרייא מאהל (עיין רש״י) אודר (שקופים שלשה טורים) לוג פֿענשטר האט ער גמאכט דרייא לייאן אונ דיא דרייא לייאן דא ער
גבויאט זיין דרייא לייאן טענין ברעטיר לוישן איינם פֿענשטר אוג דעם אנדרן אוג איין גיגנט קיגן דאש אנדרי (כלומר) דיא פֿענשטר
זיינן קיגן אנגדר
געוועזן

מֶחֱזָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים׃ ה וְכָל־הַפְּתָחִים וְהַמְּזוּזוֹת רְבֻעִים שָׁקֶף וּמוּל מֶחֱזָה אֶל־מֶחֱזָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים׃ ו וְאֵת אוּלָם הָעַמּוּדִים עָשָׂה חֲמִשִּׁים אַמָּה אָרְכּוֹ וּשְׁלֹשִׁים אַמָּה רָחְבּוֹ וְאוּלָם עַל־פְּנֵיהֶם וְעַמֻּדִים וְעָב עַל־פְּנֵיהֶם׃ ז וְאוּלָם הַכִּסֵּא אֲשֶׁר יִשְׁפָּט־שָׁם אֻלָם הַמִּשְׁפָּט עָשָׂה וְסָפוּן בָּאֶרֶז מֵהַקַּרְקַע עַד־הַקַּרְקָע׃ ח וּבֵיתוֹ אֲשֶׁר־יֵשֶׁב שָׁם חָצֵר הָאַחֶרֶת מִבֵּית לָאוּלָם כַּמַּעֲשֶׂה הַזֶּה הָיָה וּבַיִת יַעֲשֶׂה

לבת

תלת זמנין : ה וכל תרעיא וספיא מרבעין וחפן כלנסא ומקביל זוי לקביל זוי תלת זמנין: ו וית אולמא דעמודיא עבד חמשין אמין אורכיה ותלתין אמין פותיה ואולמא על אפיהון ועמודיא וסקופתא על אפיהון : ז ואולמא לאתקנא תמן כורסי בית דינא דדאין תמן פרוסדא לבית דינא עביד וחפי נסרין דארזא מאושיא עד אושיא : ח וביתיה דיתיב תמן דרתא אחרנתא מגיו לאולמא בעובדא

הדין

רש״י

ויונתן אף הוא תירגמו זוי לקבל זוי · אבל שקופים אטומים (מלכים א׳ ו׳ ד׳) וכן רבועים שקף כולם תירגם כלונסא : (ה) וכל הפתחים והמזוזות · שהם מקורת תלכי׳ עשוי פתחי׳ פתחי׳ מפני האויר ולכך קראו בית יער שדומה ליער : רבועי׳ שקף · תירגם יונתן מרבעין וח[...] ומחופין היו הפתחי׳ בנסרי׳ דקין רבועין היו כשאר פתחי בתי׳ ולא עשויין ליפה כעין פתחי אולם : ומול מחזה אל מחזה · ומול של מח[...] מיסב לקראת מחזה האחרת · ראש הנסר לקראת ראש הנסר שלש פעמי׳ בכל תקרה ותקרה ואיני יודע האיך : (ו) ואת אולם העמודים אול׳ עשה לפני העמודי׳ האלה מבוא לבית חמשי׳ אמה אורכו לרחבו של בית שהיה חמשי׳ אמה ושלשים רחבו לפני אורך מסך הבית [...] שלעול׳ המדה יתירה קרויה אורך והקצרה קרויה רוחב: ואול׳ על פניה׳ · אול׳ גבוה עשה על כל הבית : ועמודי׳ ועב על פניה׳ · על כרוח ארזי׳ שעל העמודי׳ התחתוני׳ הליב על עמודי׳ אחרי׳ ומריסין מעמוד לעמוד העמודים לארוג בהן ללעות מזה לזה והעבים לקירוי העליו[ן] עב הוא מירס כמו שפירשנו והעבי׳ אלו המריסין : (ז) ואולם הכסא · ואולמא לתקנא תמן כורסיא לבית דינא דדאין תמן פרוסד׳ לב[ית] דינא עבד פרוסדא לשון פרוזדור : וספון בארז · מחופה קרקע הרצפת בארזי׳ : ומהקרקע · ת״י מן אוסיא ועד אוסיא · מיסוד כותל ועד יסוד כותל זה: (ח) וביתו אשר ישב שם · דירה גמורה לאכול שם ולשכב שם : מבית לאולם : לפנים מן אולם : של בית: יער הלבנון

ובית

מצודת ציון

חלון אשר יחזו ויראו דרך בה : (ה) שקף · חלון : (ט) יקרות · כבדות
ומקשיות · או מכובדות והשובות : מגוררות במגרה · מגרה הוא כלי ברזל
מלאה

מצודת דוד

שלש פעמים · ר״ל כן היה בכל שלשת הטורים : (ה) וכל הפתחים · אף הפתחים שפתחו בהכתלים ההם היו מרובעים כי המשקופים היו מיושרי׳ עגולים : והמזוזות גם עמודי המזוזות היו מרובעים בני ארבע צלעות כמו רוב המזוזות : שקף · גם חלון הקטן העשוי ממעל להפתח היתה רבוע: ומול מחזה אל מחזה כמו ומחזה אל מול מחזה ור״ל החלון שבעבר הזה היה מול החלון שבעבר מזה : שלש פעמים · יתכן שהיו שלשה פתחים בכותל מזה שלשה בכותל מזה והחלון מלמעלן וכל השלשה היו זה מול זה והיה א״כ בחלק שבחלק העמודים פתח אחד מזה ופתח אחד מזה : (ו) ואת אולם העמודים · לבית יער הלבנון עשה אולם עומד על עמודי ארזים והיה ארכו חמשים אמה ורחבו שלשים אמה : ואולם על פניהם · יבאר מקום עמיד׳ האולם ואמר שעמוד נסמך לבית היער לפני פתחים וכדרך בית שער וע[...] ארכו לאורך הבית להיות מול כל שלשת הפתחים שבשלשת חלקי הבית : ועמודים ועב על פניהם · לפני פתחי האולם הזה עמדו עמודים תקועים בארץ ומתעל להם עץ עב לחברם יחד לבל יהיו זזים ממקומם והיה עשוי לנוי ולפאר או להיות כעין מחילה ולסתירה : (ז) ואולם הכסא · ר״ל האולם אשר עמד בו הכסא אשר ישב עליו לשפוט שם אל האולם הזה עשה עוד חוצה לו אולם המשפט שיעמדו שם הבאים למשפט עד אשר יקראו לבוא לפני המלך : וספן בארז · כסה הרצפה בנסרי ארז : מהקרקע עד הקרקע · ר״ל מיסוד כותל זה עד יסוד כותל שממולו : (ח) וביתו אשר ישב שם · ר״ל מקום מושבו בקביעות : חצר האחרת · אשר עמדה בחצר האחרת מבפנים

לאולם

גוועזן אן דרייא ווענדן דארום זאגט ער (שלש פעמים) איז טייטש דרייא מאהל : (ה) וכל אונ אלי דיא טירן אונ דיא בייא שטער זיין פיר עקיגדיג שוועלין זיין גוועזן גלייך ווי אנדרי טירן אונ זיין ניט רונד גוועזן אלז איין גוועלב אונ ווייל גאייניגליך דיא קיל קאמר פון דעם (מלכים) זיין מיט פיל טירן פון וועגן דער לופט דארום אויך הייסט עש (בית היער) איין וואלד הויז (כלומר) עש איז גלייך אז איין וואלד דאש ענגד פון דעם אייגן ברעט איז גוועזן קיגן דעם ענדר פון דעם אנדרן דרייא מאל (עיין רש״י) אודר פון עקיגדי גאנז גוועזן דיא איבר טיר אונ ניט רונד אלש איין גוועלב אונ הייסט דארום (שקף) דאש איז טייטש לוגן (כלומר) אן לוגט ד ארויש ווער דא אן דער טיר רופט אודר קלאפט אונ דאש איז גלייך אלש איין פענשטר אונ איז אויך גמאכט גוועזן איין גיבט קי דש אנדרי גיגיבט אלש ווי אובן געשטאנדן איז : (ו) ואת אונ איין פאר הויז האט ער גמאכט פאר דענן זיילן פופציג איילן זיינן לענג (כלומר) פר דער ברייט פון דעם הויז דש וואהר פופציג איילן ברייט ניקש אין דיא ווייל אלי לייט דיא גרעסטי מאס דיא לענג הייסט אונ דאש פאר הויז וואהר זייני גרעסטי מאס פופציג איילן דארום אויך הייסט ער דאש דיא לענג פון דעם פאר הויז ווי וואול אין דיא ברייט פון דעם הויז איז גוועזן אונ דרייסיג איילן זייני ברייט פון דעם פאר הויז איז גוועזן כלומר איין הוך פאר הויז איבר דאש גאנצי הויז אונ דיקי שוס במאקן האט ער גלעגט איבר דיא טענן במאקן דיא אויך דען אנטרשטן זיילן זיין

גשטנדן

לְבַת־פַּרְעֹה אֲשֶׁר לָקַח שְׁלֹמֹה כָּאוּלָם הַזֶּה׃ ט כָּל־אֵלֶּה אֲבָנִים יְקָרֹת כְּמִדֹּת גָּזִית מְגֹרָרוֹת בַּמְּגֵרָה מִבַּיִת וּמִחוּץ וּמִמַּסָּד עַד־הַטְּפָחוֹת וּמִחוּץ עַד־הֶחָצֵר הַגְּדוֹלָה׃ י וּמְיֻסָּד אֲבָנִים יְקָרוֹת אֲבָנִים גְּדֹלוֹת אַבְנֵי עֶשֶׂר אַמּוֹת וְאַבְנֵי שְׁמֹנֶה אַמּוֹת׃ יא וּמִלְמַעְלָה אֲבָנִים יְקָרוֹת כְּמִדּוֹת גָּזִית וָאָרֶז׃ יב וְחָצֵר הַגְּדוֹלָה סָבִיב שְׁלֹשָׁה טוּרִים גָּזִית וְטוּר כְּרֻתֹת אֲרָזִים וְלַחֲצַר בֵּית־יְהוָה הַפְּנִימִית וּלְאֻלָם

הבית

הדין הוה וביתא עבד לבת פרעה דנסיב שלמה באולמא הדין : ט כל אלין אבנין טבן כמשחת גזית ממסרן במסרין מגיו ומברא ומשכללן בפושכיא ומלברא עד דרתא רבתא: י ומשכלל באבנין טבן אבנין רברבן אבני עסר אמין ואבני תמני אמין : יא ומלעלא אבנין טבן כמשחת גזית וחפי נסרין דארזא : יב ודרתא רבתא סחור סחור תלתא סדרין דאבן טבא וסדרא חד דמריש אעי ארזין ולדרת בית מקדשא דיי גויתא ולאולמא

דביתא

כל אלה וגו׳ סוט׳ דף מח

אבני עשר תמיד א׳ כו כתוב׳ וגו׳ בתרא א׳ ג

רש״י

ובית יעשה · עלה בלבו לעשו׳ בית לבת פרעה : כאולם הזה · כמעשה אולם הזה : (ט) כל אלה אבנים יקרו׳ · כל האבני׳ האלה עשויים כבדות : כמדת גזית כמדת אבני גזית · מדה אחת היתה לאבני גזית במדינה : וממסד עד הטפחות · בגובה היה הבנין הזה עשוי באבני גזית האלה מן היסוד עד שתי הקורה : ממסד · לשון יסוד · הטפחות שתי קורה· כמו וימיני טפחה שמים (ישעיה מ״ח י״ג): ומחוץ · לצד החוץ היה כל מסך הקירות באבנים הללו עד החצר הגדולה: (י) ומיוסד אבנים גדולות · והיסוד שבתוך הקרקע היה של אבנים גדולות יותר ממדות גזית : (יא) ומלמעלה אבנים יקרות · ולמעלה ליסודות היו אבנים יקרות עד הטפחות כמו שאמור למעלה : וארז · וחפי נסרין דארזא כמו שאמר וכפן בארז : (יב) שלשה טורים גזית · החומה עשויה שלשה נדבכין של אבנים ונד[illegible] של עץ עליהם : (יד) חרש · אומן : ויעש את המלאכה

ואת

מצודת דוד

לאולם המשפט בדרך הכניסה מן החוץ אל מקום בתי המלוכה : כמעשה הזה היה · כמעשה אולם המשפט ספן בארז כמותו : ובית יעשה · הבית אשר עשה לבת פרעה היה ג״כ כאולם המשפט : (ט) כל אלה · כל הבניינים האלה בנה מאבנים יקרות וגדולות כמדות הראויות לאבני גזית כפי מה שהיה ידוע להם : מגוררות במגרה · התוכות במגרה לעשותן חלקות משני עבריהן בעבר הפנימי ובעבר החיצון : וממסד · מן היסוד עד התקרה וזהו עד הטפחות כי הדרך הוא לעשות כעין לבנה בשיעור טפח בולט מהכותל אצל התקרה והוא מתפארת המלאכה : ומחוץ · ולא יאמר הבניינים אשר עמדו מחוץ להבתים האלה עד החצר הגדולה את כולם בנה כבנין האמור אבל החצר הגדולה עצמה בנה בבנין אחר כמפורש בענין : (י) ומיוסד וכו׳ · ר״ל מה שנאמר למעלה אשר אבני היסוד היו שוות לאבני הכותל אין זה כ״א בדבר שהיו אבני יקרות כמותן אבל לא ישוו בגודל כי אבני היסוד גדולו׳ מאבני הכותל כי אבני יסוד היו בני י׳ אמות וכו׳ וגדולים המה ממדת אבני גזית : (יא) ולמעלה · כתלי׳ שעל היסודות : וארז · כל הבניינים האלה כסה התקרה בארז (יב) וחצר הגדולה סביב · אשר היה מסבב כל בתי המלך : שלשה טורים · בנין כתליו היה מאבני גזית שלש שורות זו על גב זו ועליה׳ שורה הרביעית היה מארזים כרותות ומתוקנות ביושר וכמו כן עד כלות גובה הכתלים היה בנוי באופן הזה : ולחצר בית ה׳ הפנימית · ר״ל וכמו הבנין אשר בנה לחצר בית ה׳ האמור למעלה וכן בנה את האולם אשר לפני ההיכל כי כולם בנה

בשלשה

גשטאנדן (עיין רש״י) : (ז) ואולם הכסא אונ איין פאר הויז דא דער שטול שטונד דש ער ריכטעט דארטן איין פאר הויז דאש גריכטיט האט ער גמאכט אונ ער בדעקט עש מיט טעבין האלץ פון איינר וואנט ביז אן דיא אנדרי וואנט איז דאש געגלי ערטרייך בדעקט גוועזן : (ח) וביתו אונ זיין הויז וואו ער וואוינט איין אנדרר הויף פון אינן ווינג צו דעם פאר הויז פון דאש זעלבי הויז אלש דאש ווערק דאש דאזיגי איז גוועזן אונ איין הויז גמאכט ער צו מאכן צו דער טאכטר (פרעה) דיא ער האט גנומן צו איין וויב (שלמה) אלש דאש ווערק פון דעם דאזיגן פאר הויז : (ט) כל אלו דאש דאזיגי איז גבויאט גוועזן מיט שווערי שטיין אלש די מאס פון גהויאני שטיין זיא ווארן גזעגט מיט דער זעג דש זיא זאלטן גלאט זיין דען אין קנן זיא גלאטר זעגן אז בהויאן פון אינן ווינג (כלומר) פון ביידן זייטן אונ פון דעם גרונד פעסט ביז אן דאש גבעלק אונ עש הייסט דארום (טפחות) דאש איז לשון (טפח) כלומר עס שפרינגט אן לייט איין (טפח) צו ניהן דש דיא במאקן דרויף ליגן קענן אונ פון אויזן ווינג ווארן אלש ווענט אזו גלאט מיט זעלבי שטיין ביז דען גרושן הויף : (י) ומיוסד אונ איז וואר גגרונדט פעסט מיט שווערי שטיין פון לעהן איילן אונ שטיין פון אכט איילן : (יא) ומלמעלה אונ איבר דעם (יסוד) שווערי שטיין אלש דיא מאס וואהר פון דיא גהויאני שטיין כלומר ווי גרוש אודר אלש דיא ווינקל מאס (כלומר) זיא ווארן נאך דער ווינקל מאס רעכט גהויאן דר ווארטן דער (בנין) אזו היפש גלייך זיין אונ בדעקט גוועזן מיט טעבן אודר צעדרן האלץ : (יב) וחצר אונ דער גרושי פאר הויף גרינג הרום דרייא ריילן גהויאני שטיין אונ איין רייא טעבנן אודר צעדרין במאקן אונ צו דעם פאר הויף דאש הויז גמאכט דער אינן ווינגשטי פאר הויף אונ צו דעם פאר הויז דאש הויז כלומר דש

בית

הבית : יג וישלח המלך שלמה ויקח את־חירם מצר : יד בן־אשה אלמנה הוא ממטה נפתלי ואביו איש־צרי חרש נחשת וימלא את־החכמה ואת־התבונה ואת־הדעת לעשות כל־מלאכה בנחשת ויבא אל־המלך שלמה ויעש את־כל־מלאכתו : טו ויצר את־שני העמודים נחשת שמנה עשרה אמה קומת העמוד האחד וחוט שתים־עשרה אמה יסב את־העמוד השני : טז ושתי כתרת עשה לתת על־ראשי העמודים מצק נחשת חמש אמות קומת הכתרת האחת

וחמש

תרגום

דביתא : יג ושלח מלכא שלמה ודבר ית חירם מצור : יד בר אתתא ארמלתא הוא משבטא דבית נפתלי ואבוהי גבר צורי אומן בעובדא דנחשא ואתמלי ית חוכמתא וית סוכלתנא וית דעתא למעבד כל עבידא בנחשא ואתא לות מלכא שלמה ועבד ית כל עבדתיה : טו וצר ית תרין עמודיא דנחשא תמני עסרי אמין רומיה דעמודא חד וחוט משח תרתין עסרי אמין מקף ליה וכן לעמודא תנינא : טז ותרתין קרונתין עבד למתן על ריש עמודיא מתך נחשא חמש אמין רומה דקרונתא חדא וחמש אמין רומה

דקרונתא

ויש׳ המלך ערכין ג׳ טו בן אשה ☞

רש״י

ואת התבונה ואת הדעת · שלשה כלי אומנות שהעולם נברא בהן שנאמר בחכמה יסד הארץ · כונן שמים בתבונה · בדעתו תהומות נבקעו (משלי ג׳ ך׳) בשלשתן נבנה הבית : (טו) את שני העמודים · שהעמיד באולם יכין ובועז : שמנה עשרה אמות קומת וגו׳ · (ובדברי הימי׳ ב׳ ג׳ ט״ו) הוא אומר שלשים וחמש אמה קומתן שילק שניהם כאחד · והאמה החסירה אומר אני חלי אמה היתה לכל אחד בראשו שאינה דומה למלאכת שאר העמוד כמו שאמר למטה בענין · ועל ראש העמודים מעשה שושן : וחוט י״ב אמה יסוב העמוד השני · לימד שהיה ד׳ אמות על ד׳ אמות עגול שכל שיש בהיקיפו ג׳ טפחים יש בו רוחב טפח ועוביו ארבע אצבעות והוא חלול כך מפורש בסוף ספר ירמיה · והרי זה מקרא קצר פירש ארכן של אחד וילמד השני ממנו · ופירש הקיפו של שני וילמד ממנו הראשון · וכן תירגם יונתן וחוט משך תרתין עסרי אמין מקיף ליה וכן לעמודא תנייא : (טו) ושתי כותרות · פומייל״א בלע״ז : מוצק טריפגיטי״ר בלע״ז : חמש אמות קומת הכותרת האחת ובסוף הספר הוא אומר שלש אמות שנינו במשנה ארבעים ותשע מדות שתי אמות התחתונות של כותרות היו שוות לעמוד שלא היו בהן צורה ושלש העליונות היו עודפות לחוץ המוקפות צורה שנאמר שבכים מעשה שבכה כמין לולבין של דקל היו מוקפות ואומר אני שלא

מנה

מצודת ציון

מלאה פגימות ועל כי יחתכו בו העצים דרך גרירה נקרא מגרה וכן ויגם במגרה (ש״ב י״ב) : (יד) חורש · אומן : (טו) ויצר · ענ׳ צורה : וחוט · חבל וקו :

שבכים

מצודת דוד

בשלשה טורים גזית וכו׳ (יג) את חירם · כך שמו של האומן : (יד) ממטה נפתלי · אביו היה מבני נפתלי ואמו היתה מבנות דן כמ״ש בד״ה : איש צורי · התגורר זמן רב בצור : חורש נחושת · על אביו הוא חוזר : וימלא · ר״ל ולזה היה חירם בנו ממולא בחכמת מלאכת הנחושת כי למד מאביו : (טו) ויצר · לפי שלא עשה המלאכה בהעמודים רק עשה צורת העמודים בקרקע ושפך בה הנחושת לאחר התכה לזה אמר ויצר ר״ל עשה צורות שני העמודים אשר היו מנחושת וכו׳ : שמנה עשרה אמה · ובד״ה נאמר אמות שלשים וחמש ארך אבל שם נאמר מדת שני העמודים יחד וחצי האמה העודפת כאן היא הנעשית אחר היציקה בקצת הקורם להכניסם בכותרת האמור בענין וכזה לא חשבה בד״ה כי שם נאמר בלשון אורך אשר יורה שחושב בעת היציקה כאשר שכבו בארץ ולא היתה או חצי האמה ההיא אבל כאן נאמר בלשון קומה ומושב א״כ אחר ההקמה וכבר ניתוסף חצי האמה ההיא : וחוט שתים עשרה וכו׳ · וא״כ היתה בת ארבע כי כל שיש ברחבו א׳ יש בהיקפו שלשה : השני · כמו והשני ור״ל וכן היה העמוד השני ובסוף ירמיה נאמר ועביו ארבעה אצבעות נבוב : (טז) מוצק נחושת · מעשה יציקה היו ומנחושת : חמש אמות · ובסוף מ״ב נאמר שלש אמות וזהו לפי שתי האמות התחתוניות של קומת הגולה לא

היו

(בית המקדש) : (יג) וישלח און ער שיקט דער קיניג שלמה און ער לאזט הולן דען (חירם פון צור) : (יד) בן ער וואר איין זון פון איינר פרויא איין אלמנה פון דען גשלעכט (נפתלי) און זיין פאטר וואר איין אמן פון דער שטאט (צור) איין מייסטער אין קופפר צו ארבייטן וואהר ער און ער וואהר ערפילט פון וויסהייט און דיא פר שטענדקייט און דיא וויסן שאפט צו מאכן אללייא ווערק אין קופפר כוואר מיט דען דרייא אלליא איז די וועלט באשאפן גלייך וויא אין (משלי ג׳ ך׳) שטיט (בחכמה יסד הארץ) כונן שמים בתבונה בדעתו תהומות נבקעו) מיט דען דרייא אלליא איז דאש (בית המקדש) וואהרן געבויאט און ער קאם צו דעם קיניג שלמה און ער מאכט אל זיין ווערק : (טו) ויצר ער אנטווארף (אודר פורמיט) דיא צווייא זיילן פון קופפר אכט צעהן איילן וואר דיא היך פון דער איינר זייל און איין פאדן פון צוועלף איילן טאט אום ריגלן דיא זייל דיא אנדרי : (טז) ושתי און צווייא קרונן האט ער געמאכט צו געבן

אויף

וחמש אמות קומת הכתרת השנית : יז שבכים מעשה שבכה גדלים מעשה שרשרות לכתרת אשר על־ראש העמודים שבעה לכתרת האחת ושבעה לכתרת השנית : יח ויעש את־העמודים ושני טורים סביב על־השבכה האחת לכסות את־הכתרת אשר על־ראש הרמנים וכן עשה לכתרת השנית : יט וכתרת אשר על־ראש העמודים מעשה שושן באולם ארבע אמות : כ וכתרת על־שני העמודים גם־ממעל מלעמת

הבטן

תרגום

דקרונתא תנינתא : יז סריגן עובד סריגא קליען עובד גדילן לקרונתין דעל ריש עמודיא שבעא לקרונתא חדא ושבעא לקרונתא תנינתא : יח ועבד ית עמודיא ותרין סדרין סחור סחור על סרגתא חדא לכסאה ית קרונתין דעל ריש רמוניא וכן עבד לקרונתא תנינתא : יט וקרונתין דעל ריש עמודיא עובד שושנתא לקיט באולמא ארבע אמין : כ וקרונתא על תרין עמודיא אף מלעלא מלקביל דבקא די

דלעבר

רש״י

מנה אותן שתי אמות התחתונות בסוף הספר לפי שהיו שוות לעמוד והעמוד תחוב בכותרת שתי אמות : (יז) שבכים מעשה שבכה · השבכות שם יה להם דומה כמין כיפה שקורין קוייפא : מעשה שבכה · מוקפות היו צורות של לולבי דקל כמו ועל שבכה יתהלך · וגדילים היו להם כמעשה שרשראות : שבעה לכותרת האחת · שבעה לולבין היה להיקף א׳ לשבכה אחת : (יח) ושני טורים · של רימונים ושל נחשת הרמונים תחובים בשרשרות המקפות את הכותרת כך מפורש בדברי הימים ובמשנה ארבעים ותשע מדות : לכסות את הכותרות אשר על ראש הרימוני׳ ה״ז מקר׳ מסורס לכסות הרימונים את הכותרות אשר על הראש וכן היו הכותרות עשויות לפי סדר משמעות המקראות כמין שני אגנים היתה כל אחת אגן התחתון בית קיבולה למעלה והוא קרוי גולה כמו שאמור בענין וגולות הכותרות ותרגמו יונתן אגנא קרוותא · העליון כפוי על התחתון בית קיבולו למטה והיא קרויה שבכה כמה שנאמר בענין זה והשבכות שתים לכסות את שתי גולות הכותרות נמצא רחבה במקום הדבק ומשופעת ועולה ומשופעת ויורדת והוא קרוי בטן וכן תירגם יונתן מלעומת הבטן לקבל דובקא וגובה שתי האגנות האלה ארבע אמות וזהו שאמר מעשה שושן באולם ד׳ אמות מצויירות היו בם כמין פרחי שושנים כדרך הציורין שבכותל האולמות ד׳ אמות גובה והאמה החמישית היא כותרת קטנה למעלה מן הגדולה הוא שנאמר וכותרת על שני העמודים : (כ) גם ממעל מלעומת

הבטן

מצודת דוד

היו מצויירות והיו א״כ שוות לתמונת העמוד ולזה לא חשבם : (יז) שבכים מעשה שבכה · ציורי ענפים מעשה שבכה הנקוב מעבר לעבר וקלועים זה בזה מעשה שרשרות היה עשוי לכותרות ר״ל לחלק העליון כמפורש בענין : שבעה · ציורי שבעת ענפים היו מקיפים כל כותרת : (יח) ויעש את העמודים · למעלה אמר שעשה צורת העמודים בקרקע וכאן אמר שעשה העמודים עצמן ר״ל ששפך הנחושת לאחר ההתכה אל מקום חפירת הציור : ושני טורים וכו׳ : על כל שבכה היא חלק העליון מהכותרת סיבב שני שורות רמונים זה למעלה מזה והיו עשוים מנחושת והם בשלשלאות וראשיהם קשורים זה בזה ונתנם על השבכה : לכסות את הכותרת · ר״ל לשבכה העשויה לכסות את אחת מהכותרת חלק התחתון שבה כי תמונת הכותרת היתה כעין שני אגנות כפוים זו ע״ג זו התחתונה בית קבולה למעלה ושוחה לתמונת העמוד כי היתה מבלי ציור וקרויים למטה בענין גולת הכותרת והעליונה בית קבולה למטה כפויה על התחתונה ועשויה מעשה שבכה ומ״ש בענין והשבכות שתים לכסות שתי גלות הכותרות והרמונים היו תלוים בתחתית השבכה א״כ סמוכים המה לעליונות הגולה וכסו אותה ולזה אמר הטורים היו על השבכה העשויה לכסו׳ גולת הכותרת את החלק העליון ממנה הסמוכה לראש הרמונים כשהם תלוים בתחתית השבכה כי או סמוכה להם עליונית הגולה ונכסה מהם כאמור : וכן עשה · כדרך שתלה הרמונים באחת כן תלה בשנית : (יט) מעשה שושן באולם · כי ציורי שבעת הענפים היו מקיפים סביב את חלק העליון מן הכותרת אולם ממעל ר״ל השטח הרואה את הכיפה הקרוי אולם מעשה השטח ההוא היה מעשה שושן ואו ר״ל לאחר שהעמידו את העמודים באולם עשוי מנחושת מעשה שושן וחברו על הכותרת כשהם באולם : ארבע אמות · מעשה השושן היתה בשטח ארבע אמות על הכותרת ממעל כי העמודים היו ברוחב ארבע אמות כמ״ש למעלה והכותרות בולטין מכל צד והיו א״כ יותר מארבע אמות אבל מעשה השושן היתה רק בשטח ארבע אמות : (כ) וכותרות וכו׳ · בא

לומר

מצודת ציון

(יז) שבכי׳ · כעין ענפים כמו סובך האלה (שם י״ח) : שבכה · כעין מעשה רשת : גדילים · קלועים ושזורים כמו גדילי׳ תעשה לך (דברים כ״ב) : שרשרות · שלשלאות : על ראש הרמונים · סמוך לראשי הרמונים : (יט) שושן · שם צמח ועל שהוא תמיד בת שש עלין קרויה שושן : באולם · עיקר שם אולם הונח על כיפת התקרה כן אחז״ל (עירובין ק״ב) : (כ) הבטן · אמר דרך משלה על חלל העמוד

וכן

אויף דיא שפיצן פון די זיילן גגאסן קופפר פינף איילן דיא היך דער איינר קרון און פינף איילן דיא היך דער אנדרי קרון : (יז) שבכים הויבן (אודר נעלין) געשטריקט ווערק גיפלאכטן קעטין ווערק דאש דא וואר אויף דעם הויבט דער זיילן זיבן צו דער איינר קרון און זיבן צו דער אנדרי קרון : (יח) ויעש און ער מאכט די זיילן און צווייא ליילן גרינגז הרום אויף דיא הויבט אודר נעץ דיא איינר צו ברעקן דיא קרון דאש דא וואהר אויף דעם הויבט דיא אייגרום (אודר גראנאט עפפיל) און אזו האט ער געמאכט צו דער קרון דער אנדרי : (יט) וכותרת און דיא קרון דאש דא וואהר אויף דעם הויבט דער זיילן רונד אודר נייגן ווערק וון דעם פאר הויז פיר איין דהיינו דיא קרונן זיינן אזו געמאכט געוועזן אלש צווייא בעקין איינס צו וויא איין הויך דאש אונטרשטי בעקין וואהר די אופני זייט ארויף צו דאש הייסט (גולה) און דאש אובערשטי בעקין האט איין דארויף געשטערצט דאש האט געהייסן (שבכה) אזו זיין דיא צווייא טייכי

ו ב

אכין

הַבֶּטֶן אֲשֶׁר לְעֵבֶר שְׂבָכָה השבכה קרי וְהָרִמּוֹנִים
מָאתַיִם טֻרִים סָבִיב עַל הַכֹּתֶרֶת הַשֵּׁנִית׃ כא וַיָּקֶם
אֶת־הָעַמֻּדִים לְאֻלָם הַהֵיכָל וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּד
הַיְמָנִי וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ יָכִין וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּד
הַשְּׂמָאלִי וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ בֹּעַז׃ כב וְעַל רֹאשׁ
הָעַמּוּדִים מַעֲשֵׂה שׁוֹשָׁן וַתִּתֹּם מְלֶאכֶת הָעַמּוּדִים׃
כג וַיַּעַשׂ אֶת־הַיָּם מוּצָק עֶשֶׂר בָּאַמָּה מִשְּׂפָתוֹ עַד־
שְׂפָתוֹ עָגֹל סָבִיב וְחָמֵשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתוֹ וְקָוֶה וקו ק׳
שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה יָסֹב אֹתוֹ סָבִיב׃ כד וּפְקָעִים
מִתַּחַת לִשְׂפָתוֹ סָבִיב סֹבְבִים אֹתוֹ עֶשֶׂר בָּאַמָּה
מַקִּפִים

לעבר סרגתא ורמוניא מאתן סדרין עבידין
ליה סחור סחור על קרונתא תניתא : כא
ואקים ית עמודיא לאולמא דהיכלא ואקים ית
עמודא מימינא וקרא ית שמיה יכין ואקים
ית עמודא מסמלא וקרא ית שמיה בועז : כב
ועל ריש עמודיא עובד שושנתא ושלימת
עבידת עמודיא : כג ועבד ית ימא מתך
עסר אמין מספתיה עד ספתיה סגלגל סחור
סחור וחמש אמין רומיה וחוט משח תלתין
אמין מקף ליה סחור סחור : כד וצורת ביעין
מלרע לספתיה סחור סחור מקפין ליה עסר
אמין

ויעש את
הים
עירובין י״ד
שפתו עגול
גם

רש״י

הבטן · שהוא לעבר השבכה בסוף השבכה בשוליה הוא באמצע במקום הדבק שעל השבכה מדובקת בגולה אשר תחתיה : והרימונים מאתים · רימונים עשויין שתי טורים סביב מחורזים בשלשלת ומקיפין את השבכה : על הכותרת השנית · אף זה מקרא קצר על האחת וכן על השני : (כב) ועל ראש העמודים מעשה שושן · אלו אמה בראש כל אחד היה כותלו דק כשושן ושאר העמוד עוביו ארבע אצבעות נבוב לכך לא נמנית אותה אמה ביציקת העמודים בדברי הימים לפי שלא היתה שוה למלאכת העמוד : (כג) עשר באמה משפתו עד שפתו : באמצעיתו שכל רוחב כל העיגול באמצעיתו הוא : וקו שלשים באמה · זהו שאמרו כל שיש בהיקפו שלשה טפחים יש בו רוחב טפח הקיפו שלשים ורחבו עשר ומתוכו הוא למד בערובין : קומתו · עומקו ובדברי הימים הוא אומר שעשאו לרחיצת הכהנים לטבול בתוכו : (כד) ופקעים ·

מצודת ציון

וכן מבטן שאול (יונה ב׳) ור״ל חלל עומק השאול : (כב) ותתום · ענין השלמה : (כד) ופקעים · דמות פקיעות שדה והוא גם פרי מר ובד״ה נאמר ובקרים כי עשו

מצודת דוד

לומר מאין היה הבטן הוא אמר אל תחשוב שכתרי העמודים לא היו כ״א סביבות העמוד ולא היו נעשים ככיפת כובע לכסות גם חלל העמוד ממעל כי הכותרת ההם כסו גם ממעל מלעומת הבטן שהוא חלל העמוד הפוכה לעבר השבכה לצד מעלה א״כ מזה בא הבטן אשר היה עליו מעשה השושן : והרמונים מאתים טורים · ר״ל מספר הרמונים היו מאתים חרוזים בשני טורים ונתונים המה סביב על הכותרת מאה בכל טור : השנית · כמו והשנית ר״ל וכן היו מספר הרמונים לכותרת השנית : (כא) לאולם ההיכל · באולם שלפני ההיכל : הימני · אשר בפאת הדרומי : יכין · לסימן טוב שיכון הבית לעד : השמאלי · אשר בפאת הצפוני : בועז · היא מלה מורכבת בו עז ר״ל בבית הזה בקרבנות הנעשים בה ימצא עוז וחוזק לישראל : (כב) ועל ראש העמודים · ר״ל לאחר הקמת העמודים באולם אז הניח מעשה השושן על ראש העמודים והוא הבטן הרואה כיפת האולם : ותתום וכו׳ · כי בעת הקמתם עדיין לא נשלמה המלאכה עד אשר הניח עליהם מעשה השושן ונגמר אחר הקמתה : (כג) ויעש את הים · גיגית גדולה עשויה כדמות הים ובד״ה נאמר שהיו הכהנים רוחצים בה לטבול מטומאתן וארז״ל שלא היה המים באים כי רגלי הבקרים שעמדו תחתיו היו נקובים וחלולים ודרך בם בא המים מן המעין : מוצק · יציקה נעשה לא בהקשת הקורנס : משפתו · משפת עבר זה עד השפה שמולו : עגול סביב · בכל סביבו היה עגול : וקו שלשים · כי כל שיש ברחבו אחד יש בהקיפו שלשה : (כד) מתחת לשפתו · ר״ל בכלם

אמות

ענדן פון דען בעקן צו אנדר קואן אונ אי: (אשופע) קירונדר צו גוועזן אונ (אשופע ארויף צו גוועזן אזו האט עש אין דער איטן איין בויך גהאט דא זיין כון דיא צווייא בעקן איבר אנגדר פיר אילן הוך גוועזן פיר אילן זיינאלי אחל גוועזן מיט בלואן אודר ליגן אלש וויא אן פפלעגט צו אאלין אויף דיא ווענד אין דיא פאר הייזר : (כ) וכתרת אונ דיא קרונן אויף דיא צווייא זיילן ווארן אוך פון אובן פון צו קיגן דעם בויך כלומר דא דיא צווייא בעקן אין דער איטן צו אנגדר בהעפט ווארן דאש דא ואר צו זייטן דיא הויב אודר כעץ אונ דיא אייגרוק אודר גראנאט עפפיל צווייא הונדרט ציילן גרינג: הרוק כלומר צווייא הונדרט אייגרוק אודר גראנאט עפפיל ווארן אין צווייא ציילן כיט דש צווייא הונדרט זיילן גוועזן אויף דער אנדרי קרון אלין אויף דער איכי זייט אי: אויך אזו גוועזן כיימרט דער פסוק ריד קערן : (כא) ויקם אונ ער אוי ריכטט דיא זיילן דעם פאר הויז פון דעם (היכל) אונ ער אויף ריכטט דיא זייל דיא רעכטט אונ ער רוף זיין נאמן (יכין) אונ ער אויף ריכטט די זייל די אנדר אונ ער היש זיין נאמן (בועז) : (כב) ועל אונ אויף דעם הויבט דער זיילן ווער בלואן אונ ליגן ווערק אונ עש וואר צו געגנגט דאש ווערק דער זיילן : (כג) ויעש אונ ער אמכט דאש ים גגאסין צעהן איל פון אייכר זייט ביז דיא אנדר זייט (כלומר) אין דער איטן דהיינו אין דער וויט דען איין כלי דאש רונד אי: דאש הייסט איבר אל איטן אין דיא רונדיג גרינג: הרוק אונ פינף אילן זיין היך כלומר פינף אילן וואר עש טיף אונ איין אעש שנור דרייסיג אילן עש וואר אום ריגלן איב(כלומר)דש ים גרינג: הרוק : (כד) ופקעים אונ קנעפן גלייך אלש וויא אייער פון אונטר צו זיין בורים

דהיינו

מַקִּפִים אֶת־הַיָּם סָבִיב שְׁנֵי טוּרִים הַפְּקָעִים יְצֻקִים
בִּיצֻקָתוֹ : כה עֹמֵד עַל־שְׁנֵי עָשָׂר בָּקָר שְׁלֹשָׁה
פֹנִים צָפוֹנָה וּשְׁלֹשָׁה פֹנִים יָמָּה וּשְׁלֹשָׁה פֹּנִים
נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פֹּנִים מִזְרָחָה וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה
וְכָל־אֲחֹרֵיהֶם בָּיְתָה׃ כו וְעָבְיוֹ טֶפַח וּשְׂפָתוֹ
כְּמַעֲשֵׂה שְׂפַת־כּוֹס פֶּרַח שׁוֹשָׁן אַלְפַּיִם בַּת יָכִיל׃
כז וַיַּעַשׂ אֶת־הַמְּכֹנוֹת עֶשֶׂר נְחֹשֶׁת אַרְבַּע בָּאַמָּה
ארך

אמין מקפין ית ימא סחור סחור תרין סדרין
דצורת ביעין מתכין באתכותיה : כה קאים על
תרי עסר תורין תלתא אפיהון לצפונא ותלתא
אפיהון לדרומא ותלתא אפיהון למערבא
ותלתא אפיהון למדנחא וימא מתקן עליהון
מלעלא וכל אחוריהון לגיו : כו וסומכיה
פושכא וספתיה כעובד שפת כס סגלגל לקיט
בשושנתא תרין אלפין ביתין ברטיבא מחסיל :
כז ועבד ית בסיסיא עסרא דנחשא ארבע
אמין

עמ׳ על שני
עשר
יומא ה כח
ספר הזוה׳
פרשת ויחי
ועביו
טפח
ערובין י״ד
אלפים בת
יכיל גם

רש״י

גלף צורת ביעין תרגם יונתן : מתחת לשפתו · בשלש אמות התחתונות שהיו מרובעות שכך שנינו בגמרא דעירובין שלש התחתונות מרובעות ושתים עליונות עגולות ואי אפשר לו להכיל אלפים בת שהם מאה וחמשים מקוה טהרה ארבעים סאה בענין זה כמו שפירשו רבותינו בעירובין עליונות מרובעות והתחתונות עגולות אי אפשר לומר דכי כתיב שפתו עגול סביב · לכך הוא אומר בפקעים הללו עשר באמה מקיפין את הים סביב במקום ריבועו (סא״א ו׳) והיקפו ארבעים אמה עשר אמה לכל רוח אבל במקום עיגולו אי אפשר לומר עשר באמה סביב : שני טורים הפקעים יצוקים ביציקתו · הכל מוצק יחד לא שחבר לו את הפקעים אחר יציקתן על ידי מסמרות או ע״י דבק שקורין סולדר״א בלע״ז : (כה) וכל אחוריהם · של בקרים הללו : ביתה · אל תחת הים היו אחוריהם פונים · פנים שבצפון לקראת שבדרום ושל מזרח כנגד של מערב : (כו) ועוביו טפח · שוליו ודופנותיו אלא שאצל פיו היה דק ומרוקע ומרודד כמעשה שפת כוס ששותין בו ומצוייר פרח ושושן : אלפים בת · שפת אלפים סאים · שהבת שלש סאין שנאמר האיפה והבת תוכן אחד להם נמצאו חמשים ומאה מקוה [illegible] · הארבעים אמות מאה מקוואות והעשרים אמות חמשים מקוואות · ואם כשתחלוק הכל לפי מדה ששיערו חכמים אמה על אמה ברום ג׳ אמות למקוה תמצאם כן · ג׳ אמות מרובעות ומאה מקוואות ושתים העגולות חמשים מקוואות שהמרובע יתר על העיגול רביעית (ובדברי הימים ב׳ ד׳ ה׳) כתיב היה שלשת אלפים ופירשו רבותינו במדת היבש שהגודש היה שליש בבית הקיבול : (כז) ושלש באמה קומתה · של מכונה לבד פירוש

חוץ

מצודת דוד

אמות התחתונות כי שתי אמות העליונות היו עגולות ושלש התחתונות היו מרובעות כן ארז״ל בערובין והפקעים השם היו במקום רבועו וז״ש עשר באמה מקיפים וכו׳ ור״ל ארבעת הפאות שבכל אחת עשר אמות היו הפקעי׳ מקיפים וכו׳ : שני טורים הפקעים וכו׳ · הפקעים היו שני טורים והיו נצוקים עם יציקת הים ביחד לא בפ״ע וחברם אח״כ אל הים : (כה) עומד · הים הזה היה עומד על י״ב בקר עשוים מנחושת : פונים · את פניהם : והים עליהם · לתוספת ביאור כפל הדבר : וכל אחוריהם · אחורי הבקר היו לצד פנים אחוריו של זה מול אחוריו של זה : (כו) ועביו · שוליו ודפנותיו : ושפתו · שפת הים ממעל היה מעשה דק ומרודד כמעשה שפת כוס המצוייר בפרח ושושן : אלפים בת יכיל · הים היה מחזיק אלפים בת והם מאה וחמשים מקוה טהרה שבכל אחת מ׳ סאה ובד״ה נאמר בתים שלשת אלפים וארז״ל אלפים בלח הם שלשת אלפים ביבש עם הגודש שהוא בשעור מחצית בית הקבול : (כז) המכונות · הם כני הכיורות ובכל מכונה היה תחוב עוד כן ובו היה

מושב

מצודת ציון

עשו בהם צורות ראשי בקרים : (כו) בת · שם מדת הלח ובה ג׳ סאין : יכיל · יחזיק כמו קטן מהכיל (לק׳ ה׳) : (כז) המכונות · ר״ל בסיס ומקום מושב :

השלבים

דהיינו אין דען דרייא אונטרשטי אילן דא אי: דאש (ים) פיר עקינדיג גוועזן אונ דיא אוברשטי צווייא אילן זיין זיא רונדר גוועזן גרינג: הרוק אום ריגגילטן אים(כלומר)דען ים צעהן אילן אום ריגגלטן דש ים דאש זיין פירליג אילן אויף אוי פיר זייטן גרינג: הרוק אודר גלייך אונטר דעם זוים [illegible] אי: דאש (ים) גאנץ רונד גוועזן אונ (פקעים) זיין צעהן אין אייכר איל גוועזן צווייא ציילן (פקעים) זיא זייך גגאסן גוועזן מיט דעם גיסן פון דעם (ים) כלומר זיא זיין ניט בזונדר גגאסן אונ דר נאך אן גלייט אודר גשולדירט גווארן : (כה) עומד עש שטונד דאש (ים) אויף צוועלף רינדר דרייא קעריטן זיך קיגן (צפון) אונ דרייא קעריטן זיך קיגן (מערב) אונ דרייא קעריטן זיך קיגן (דרום) אונ דרייא קעריטן זיך קיגן (מזרח) אונ דאש (ים) וואהר אובן אויף זיא אונ אל דיא רינדר אירי הינטר טייל ווארן אין ווינג כלומר מיט דען (פנים) זיין זיא גשטאנדן אויז צו אויף דיא פיר זייטן כנעגליך אויף (מזרח) (מערב) (צפון) (דרום) : (כו) ועביו אונ זייני דיק וואר איין האנד ברייט אונ זיין זוים וואר אלש דש ווערק פון אייכם בעכיר כלומר אן דעם זוים אי: דאש (ים) אזו שין גוועזן אלש איין טרינק בעכיר אונ אי: גמאלט גוועזן בלואן אונ ליגן צווייא טויזנט (בת) ער פר אמכט (כלומר) עש גינגן צווייא טויזנט (בת) אין דש (ים) דאש אי: איין אאס אלש וויא (רש״י) דעם (חשבון) גיבט : (כז) ויעש אונ ער אמכט די שטיק אודר פיס אודר שטעלונג צעהן קופפר פיר איל וואר דיא לענג פון דעם שטיק אודר פוס אודר שטעלונג דער איינר אונ פיר אילן אירי ברייט

אונ

אֹרֶךְ הַמְּכוֹנָה הָאַחַת וְאַרְבַּע בָּאַמָּה רָחְבָּהּ וְשָׁלֹשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתָהּ : כח וְזֶה מַעֲשֵׂה הַמְּכוֹנָה מִסְגְּרֹת לָהֶם וּמִסְגְּרֹת בֵּין הַשְׁלַבִּים : כט וְעַל־הַמִּסְגְּרוֹת אֲשֶׁר בֵּין הַשְׁלַבִּים אֲרָיוֹת בָּקָר וּכְרוּבִים וְעַל־הַשְׁלַבִּים כֵּן מִמָּעַל וּמִתַּחַת לַאֲרָיוֹת וְלַבָּקָר לֹיוֹת מַעֲשֵׂה מוֹרָד : ל וְאַרְבָּעָה אוֹפַנֵּי נְחֹשֶׁת לַמְּכוֹנָה הָאַחַת וְסַרְנֵי נְחֹשֶׁת וְאַרְבָּעָה פַעֲמֹתָיו כְּתֵפֹת לָהֶם מִתַּחַת לַכִּיֹּר הַכְּתֵפוֹת יְצֻקוֹת מֵעֵבֶר אִישׁ

ליות

אַמִּין אוּרְכָא דְבְסִיסָא חֲדָא וְאַרְבַּע אַמִּין פּוּתְיָה וּתְלָת אַמִּין רוּמָהּ : כח וְדֵין עוֹבַד בְּסִיסַיָא גְדַנְפִּין לְהוֹן וּגְדַנְפִּין בֵּין שְׁלִיבַיָא : כט וְעַל גְדַנְפַיָא דְבֵין שְׁלִיבַיָא צִיוּר אַרְיָוָן תּוֹרִין וּכְרוּבִין וְעַל שְׁלִיבַיָא כֵּנְתָא מִלְעֵיל וּמִלְרַע לְאַרְיָוָן וּלְתוֹרִין מַרְבַּק עוֹבַד כְּבוּשׁ : ל וְאַרְבְּעָה גַלְגְלֵי נְחָשָׁא לְבְסִיסָא חֲדָא וְנִסְרִין דִנְחָשׁ וְאַרְבַּע זָוְיָתֵיהּ כַּתְפִּין לְהוֹן מִלְרַע

לכיורא

רש"י

חוץ מן הכן גופה יד האופן היא האופן שהיא יושבת עליו אמה וחצי אמה וגובה המכונה אמה וחצי ד' באמ' אורכו' האמ' גוב' היתה מרו
אבל חצי האמה היתה עגולה שנאמר ובראש המכונה חצי האמה קומה עגול סביב : (כח) מסגרת להם · ראיתי במשנה ארבעים והאמורים
מדות המסגרות כמין טבלאות : מסגרות להם · המסגרות מיד אופן ליד אופן ויד אופן הוא עץ התחוב בתוך האופן בנקב וקרוי אייש
בלע"ז · וארבעה האופנים במכונה· ומסגרות מכאן ומסגרות מכאן מארבע לצדדין ובין זו לזו ארבע אמות רוחב ולמעלה סרני כמו נסרין
מול המסגרות והשלבים מן התחתונה לעליונה ומסגרות אחרונה בין השלבים כעין מלאכת כרעי המטה של בני כפר שאינן עגולים
פלט ללוד בהם אריות וכרובים · ואומר אני שהשלבים הללו כעין שליבות סולם כמין מקלות נחושת זקופין על המסגרות התחתונה ב
ושלשה בין מקל למקל מסגרות קבועות משליבה לשליבה ויונתן תרגם שליבא : (כט) ועל המסגרות אשר בין השלבים · היו מצויירות
אריות צורות בקרים כרובים : ועל השלבים כן · בהם להושיב שכיור עליו מלמעלה למסגרת אשר על ראשם : ומתחת לאריות ולבקר
המרוקמין על המסגרות שבין השלבים · לויות מעשה מורד · לויות כמין זכר ונקבה מחוברין זה בזה : מעשה מורד · מרודדין
רידוד טס דק ואין בולטין בעביו ולא חקוקים בשיקוע· ויונתן תירגם לויו' מעשה מורד מדבק עובד כיבוש שולדור"ש בלע"ז: (ל) וא
אופני · שנים לפנים ושנים לאחרים כדרך העגלות הגדולות : וסרני נחשת · יונתן תירגם נסרין דנחשא הם הנסרים העליונים מן
המסגרות: סרני · כמו נסרים : וארבע פעמותיו · של כן שעליהם : כתפות להם · בולטות למעלה מן הנסרים בזויות הכן ·

מצודת ציון

(כח) השלבים · כעין יתדות · וכן שתי ידות לקרש האחד משלבות (שמות כ"ו):
(כט) כן · בסיס : ליות · ענין חבור כמו ילוה אישי (בראשית כ"ט) : מורד ·
ענ' רדידה ושטיחה : (ל) וסרני · לוחות והוא הפוך מן נסרי וכמו כבש כשב :
פעמותיו · זוויותיו כמו על ארבע פעמותיו (שמות כ"ה) : כתפת · יקראו כן

על

מצודת דוד

הכיור

מושב הכיור כמפורש בענין : קומתה · קומת המכונה עם הכן התחוב בה
(כח) מסגרות להם · בתחתית כל מכונה אצל שוליו היה מחיצה נתוכה
וסובבת את המכונה מכל ארבעת הפאות : ומסגרות בין השלבים · לפי
המכונה עמדו כעין שליבי סולם עשוים מנחושת ובראשיהם היו נכפפים
זה להיות לגג על המכונה עשויה כיפת כובע ולמטה בענין קרויה כותרת

ולרוחב השליבות היה עשוי כעין לבוזין סוגרות ומסבבות ארבעת הפאות סביב לחבר את השליבות זה לזה : (כט) אריות · היו מצוייר אריות וכו'
השלבים כן ממעל · כי בגג המכונה הנעשה מן השלבים הניחו באמצעיתו נקב עגול ברוחב אמה וחצי וסבבו הנקב היא במחיצה עולה כלפי מעלה
חצי אמה הקרויה בענין פי הכותרת ובמחיצה ההיא תחבו הכן העליון ונמצא יושב הוא ממעל להשלבים העולים ונכפפים עד המחיצה ההיא :
לאריות · מתחת ציורי האריות והבקר הנעשים במסגרת : ליות מעשה מורד· צורות זכר ונקבה מחוברין זה בזה ועשוי מעשה רדידה בהקשת הקורנס
לא ביציקה : (ל) וארבעה אופני · ב' לפנים ב' לאחור כאלו ישאו אותה : וסרני נחושת · שולי המכונה עשוי מנסרים ולוחות של נחושת : וארבע
פעמותיו · על הכן יאמר שהיה נטפל על המכונה ותחוב בו ובו היו הכתפות להחזיק את הכיור שתחוב בו לבל יפול אל חללו יותר מהנראה אבל התכונה
עצמו לא היה צריך לכתפות לבל יפול הכן לחלל המכונה יותר מן הנראה כי הכן היה בתחתיתו עגול לתחבו במחיצה עגולה הקרויה פי הכותרת היוצאת

מן

אונ דרייא איל איר היך : (כח) וזה אונ דאש דאזיג וואר דאש ווערק פון פוס אודר שטעלונג איין געשלאסן אודר לייסטן
ווארן צו זיא אונ דיא געשלאסן אודר לייסטן צווישן דיא שפראסן אודר שטעגנליך : (כט) ועל אונ אויף דיא געשלאס אודר לייסטן דש
דא וואר צווישן דיא שפראסן אודר שטעגנליך ווארן געמאלט ליבן רינדר אונ פיגיל אונ אויף דיא שפראסן אודר שטעגנליך וואר איין פוס
פון אובן אונ פון אונטן צו דען ליבן אונ דיא רינדר בהעפטן זיך גלייך אלש איין אמן אונ וויב זיך בהעפטן איט אנדר איין גרינס
אודר גלאנקן ווערק אודר איין מן גיס אודר געשלידריט ווערק: (ל) וארבע אונ פיר רעדיר פון קופפר צו דעם שאנק אודר פוס אודר
שטעלונג דער איינר (כלומר) צווייא פארן אונ צווייא הינטן אלש אן דען גרושן וועגן אונ ברעטיר אודר לייסטן פון קופפיר אונ פיר
ווינקן (כלומר) פון דעם פוס דש אובן וואר טוהגן אקסיל צו זיא אניר גיהן (כלומר) אובן פון דען ברעטר אודר לייסטן אין דיא

ווינקל

לֹיוֹת : לא וּפִיהוּ מִבֵּית לַכֹּתֶרֶת וָמַעְלָה בָּאַמָּה וּפִיהָ עָגֹל מַעֲשֵׂה־כֵן אַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה וְגַם־עַל־פִּיהָ מִקְלָעוֹת וּמִסְגְּרֹתֵיהֶם מְרֻבָּעוֹת לֹא עֲגֻלּוֹת : לב וְאַרְבַּעַת הָאוֹפַנִּים לְמִתַּחַת לַמִּסְגְּרוֹת וִידוֹת הָאוֹפַנִּים בַּמְּכוֹנָה וְקוֹמַת הָאוֹפַן הָאֶחָד אַמָּה וַחֲצִי הָאַמָּה : לג וּמַעֲשֵׂה הָאוֹפַנִּים כְּמַעֲשֵׂה אוֹפַן הַמֶּרְכָּבָה יְדוֹתָם וְגַבֵּיהֶם וְחִשֻּׁקֵיהֶם וְחִשֻּׁרֵיהֶם

הכל

לְכִיוֹרָא כַּתְפִין מַתְּכִין כִּכְבַשׁ עוֹבַד דְבוּק : לא וּפוּמֵיהּ מִגָיו לְקָרוֹנְתְּהוֹן וּלְעֵלָא בְאַמְתָא וּפוּמֵיהּ סְגַלְגַל עוֹבַד כַּנְתָא אַמְתָא וּפַלְגוּת אַמְתָא וְאַף עַל פּוּמָהּ קְלִיעָן וּגְדַנְפֵיהוֹן מְרַבְּעִין וְלָא סְגַלְגְלִין : לב וְאַרְבְּעָא גַלְגְלַיָא לְמִלְרַע לִגְדַנְפַיָא וְאַשְׁרָת גַלְגְלַיָא בִּבְסִיסָא וְרוּמֵיהּ דְגַלְגַל חַד אַמְתָא וּפַלְגוּת אַמְתָא : לג וְעוֹבַד גַלְגְלַיָא כְּעוֹבַד גַלְגְלֵי מְרְכֶּבֶת יְקָרָא אַשְׁדְרָתְהוֹן

וגביהון

רש"י

כיור היושב על הכן היו הכתפות יצוקות (ס"א ללמוד שמתוך הכן היו הכתפות יוצאות ביציקה אחת והכתפות מחזיקות לכיור שלא יפול
לתוכה של כן) : מעבר איש לויות · מצד כל אחד מן הכתפות היה לויות של זכר ונקיבה מצויירות מעבר איש · כמו איש אל אחיו
בכרובים : (לא) ופיהו מבית לכותרת ומעלה באמה · פיהו של כן יוצא מתוך פיהו של כותרת ועולה למעלה אמה גובה
כותרת היא הגג התכונה עשוי כמין כובע משפע מכל לצדדיו ובאמצע נקבעת נקב עגול אמה וחצי אמה רוחב בעגול וסביב אותו נקב
היקף מחיצה חצי אמה גובה סביב וכך מפורש למטה בענין שנאמר ובראש המכונה חצי אמה קומה עגול סביב והוא קרוי פי הכותרת
מונח על אותו היקף ושולי הכן תחובין בתוך פי ההיקף ולמעלה הימנו הוא בולט אמה וזהו שאמר כאן ופיהו מבית לכותרת
ולמעלה באמה : ופיה עגול מעשה כן · ופיה של כותרות עגול דוגמת בן העגול : אמה וחצי האמה · רחבה בעגול : וגם על פיה
מקלעות · צורת פרחים : (לב) וארבעת האופנים למתחת למסגרות · שהמסגרות מיד אופן ליד אופן כמו שפירשתי : וידות האופנים ·
עץ התחוב באופנים וקורין איישי"ל : המכונה · דבקים מציקים במכונה ביציקה אחת : (לג) כמעשה אופן המרכבה · תרגם יונתן
כעובד גילגלי מרכבה אופן בתוך האופן שתי וערב כמו שאמר ביחזקאל במרכבה גבוה : ידותם אייש"ל : וגביהם · בוייל"ש בלע"ז הם

מצודת דוד

המכונה ועליונית הכן היה מרובע ולא היה יכול א"כ לפול לחלל המכונ'
ויותר מהנראה כי קרנות הריבוע העמידו על מקומו אבל הכיור יכול היה
לפול לחלל הכן יותר מהנראה כי לא היה בו דבר להעמיד עצמו על מקומו

מצודת ציון

הנקבים

על כי ישבלו ויהיו ככתף הסובל משא : לכיור · עשוי כעין דוד גדול : (לב) וידות
הם התחובים בנקבי האופנים ובהם יתגלגלו : (לג) וגביהם · הם אמצעית
האופנים

זה עשוי בב' זויות הכן כעין כתפות יורדת עד תחתית להכיור להחזיקו לבל יפול למטה : הכתפות יצוקות · מעשה יציקה היו ולא בהקשת הקורנס: מעבר
איש ליות · מצד כל אחד מן הכתפות במקום הנגלה לעומת מחברתו היה מצוייר זכר ונקבה מחוברים יחד : (לא) ופיהו · פה הכן עלה אמה למעלה
מבית הכותרת היא המחיצה העגולה היוצאת מנקב הכותרת כי קומת המחיצה ההיא היתה חציה אמה וקומת הכן היה אמה וחצי ובתחתיתו היה עגול חצי
אמה · וגם היה תחוב במחיצת נקב הכותרת והאמה העליונה היתה מרובעת ועלתה למעלה מבית לכותרת: ופיה · היא בית הכותרת שהיא המחיצה העגולה
העולה מנקב הכותרת : עגול · היה עגול כמעשה תחתית הכן להיות נוח לתחוב בו את הכן: אמה וחצי האמה · תפסת המחיצה מזה עד השפה שמזולו
כותלית אמה וחצי האמה וכמדת נקב הכותרת : וגם על פיה · על מחיצת נקב הכותרת עשו ציורים : ומסגרותיהם · מסגרי התכונות אשר היו בין השלבים
היו מרובעות בכל אורכן ולא נמצא בהם מקומות עגולות : (לב) וארבעת האופנים · ר"ל נקבי ארבעת אופני המכונה והם המקומות אשר הידו' תחובות
בהם הנקבים ההם היו מול תחת המסגרות והיא המחיצה הנתוכה בתחתית המכונה אצל שוליו כי שם היו קבועים הידות ולמולם היו נקבי האופנים
ומתחת דרך אופני המרכבה : וידות האופנים · הידות התחובות בנקבי האופנים ומתגלגלים עליהם הם היו קבועים במכונה : (לג) כמעשה אופן המרכבה·

כתמונת

ווינקל פון דעם פוס פון אונטן צו דעם גיס פאס ווארן דיא אקסלן אן געגאסן דר ווארטן דאש עש ניט זאלט פאלן אין דען פוס פון
איטליכר זייטן פון דען אקסלן וואר איין אמן געפעסט (כלומר) אלש אמן אונ וויב : (לא) ופיהו אונ זיין אויבן וואר פון אין ווייג צו
דער קרון אונ הרויף צו אונ איר אובר רונד ווערק פון דעם פוס איין איל אונ איין האלבי איל אונ אויף איהר אויבן ווארן געשטריקט
אודר געמאכטן אודר אויז געראבן אונ איהר געשלאס אונ לייסטן ווארן פיר עקיגדיג ניט רונד : (לב) וארבעת אונ דיא פיר רעדר צו
אונטן צו דעם געשלאס אודר לייסטן אונ נעגיל דיא דא שטעקן אין דען רעדיר (כלומר) דיא אקס אודר אקסיל דא דאש ראד
דראויף גרום לויפט דאש וואר אן דעם שאנק אודר שטעלונג (כלומר) עש וואר אין איינס דראן געגאסן אונ דיא הייך פון דעם ראד
דש איינ וואר איין איל אונ איין האלבי איל : (לג) ומעשה אונ דש ווערק פון דען רעדיר וואר אזו דאש ווערק דאש ראד פון דער
(מרכבה) דיא (יחזקאל) געזעהן האט (כלומר) שלאה האט אין זיינר (חכמה) געזעהן וואש (יחזקאל) האט (בנבואה) געזעהן איהרי
נעגיל אודר אקסין אונ איהרי לעבר (אודר נאבן) דא דיא אקסין דרין גיהן אונ איהר אום גורט כלומר דר רייף (אודר דער ראנד) דש
רונד אום גיט אום דאש ראד אונ איהרי אריק שדר שפייכן דיא דא גין פון דעם נאבן אין דען ראנד דאש וואר אלז געגאסן : (לד)

וארבע

הַכֹּל מֻצָק : לד וְאַרְבַּע כְּתֵפוֹת אֶל אַרְבַּע פִּנּוֹת
הַמְּכֹנָה הָאֶחָת מִן־הַמְּכֹנָה כְּתֵפֶיהָ : לה וּבְרֹאשׁ
הַמְּכוֹנָה חֲצִי הָאַמָּה קוֹמָה עָגֹל סָבִיב וְעַל רֹאשׁ
הַמְּכֹנָה יְדֹתֶיהָ וּמִסְגְּרֹתֶיהָ מִמֶּנָּה : לו וַיְפַתַּח עַל־
הַלֻּחֹת יְדֹתֶיהָ וְעַל וּמִסְגְּרֹתֶיהָ ◦יתיר ו' כְּרוּבִים
אֲרָיוֹת וְתִמֹרֹת כְּמַעַר־אִישׁ וְלֹיוֹת סָבִיב : לז כָּזֹאת
עָשָׂה אֵת עֶשֶׂר הַמְּכֹנוֹת מוּצָק אֶחָד מִדָּה אַחַת
קצב

וְנַבֵּיהוֹן וְחוּפֵּיהוֹן וְכִבּוּשֵׁיהוֹן כּוּלָּא מַתָּךְ : לד
וְאַרְבַּע כַּתְפִין לְאַרְבַּע זָוְיָת דִבְסִיסָא חֲדָא מִן
בְּסִיסָא כַּתְפָהָא : לה וּבְרֵישׁ בְּסִיסָא פַּלְגוּת
אַמְּתָא רוּמָא סַגְלְגַל סְחוֹר סְחוֹר וְעַל רֵישׁ
בְּסִיסָא אַשְׁדְּתָהָא וּגְדַנְפָהָא מִנַּהּ : לו וּגְלַף עַל
לוּחַיָא אַשְׁדְּתָהָא וְעַל גְּדַנְפָהָא כְּרוּבִין אַרְיָוָן
וְצוּרַת דִּקְלִין כְּבַשׁ חַד וּמְדַבַּק סְחוֹר סְחוֹר : לז
כְּהָדָא עֲבַד יַת עֲסַר בְּסִיסַיָא מַתָּךְ חַד מְשַׁחְתָּא
חדא

רש"י

הנקבים : וחשוקיהם · הם עגולים סביב שהוא קיטורן : וחשוריהם זרועות האופנים התחובים מגביהם לחשוקיהם שקורין ריי"ש בלע (לד) וד' כתפות · כמו שפירשתי למעלה וארבע פעמותיו כתפות להם ולא שנאן כאן אלא לומר ומן המכונה כתפיה : (לה) חצי הא קומה עגול · היא מחילה כמו שפירשתי למעלה שהוא סביב הנקב והאמה מרובעת : ועל ראש המכונה ידותיה · הם סרני הנחשת האמ למעלה : ומסגרותיה ממנה · מסגרות התחתונות הולקו עמה ולא שחיברן לאחר כן : (לו) ויפתח על הלוחות ידותיה ועל מסגרות התחתונות על שניהם פתח וחקק כרובים אריות (ותימרות סא"א) : כמער איש ולויות · פתח סביב כזכר ונקבה החבוקים בזרועותי כן פירשו רבותינו : כמער · לשון אחיזה ודיבוק כזכר המעורה בנקבה ופירושו איש ולויותו וכפי משמעותו לויות לשון דיבוק שולדור בלע"ז כמו לויות היו הם עשויות כמערת איש והמערה כמו שפירשנו : (לז) מוצק אחד · כשם שיצק את הראשונה כן יצק את כולם

פירוש מבעל צורת הבית וזה מעשה המכונה

עשה ארבעה אופני נחשת שנאמר וארבע אופני נחשת למכונה האחת כצורת עגלה גדולה וקומת האופן האחד אמה וחצי האמה : ומע האופני' כמעשה אופן המרכב' אופן בתוך אופן למען יוכל להוליכם ל' אשר יהיה הרוח והרצון להוליכם שמה יוליכם מבלי שיצטרך להפ אנה ואנה והמרחק שמאופן לאופן ממזרח למערב ד' אמות וכן מצפון לדרום שהוא מרובעת לא ארוכה כעגלות שלנו וזהו שאמר ד' באמ ארך המכונה האחת וארבע באמה רחבה מקל עב וארוך נתחב בשני האופנים במזרח למערב הצפונים · וכן כמו באותן האופנים שב
אלו

מצודת ציון

האופנים אשר בהם הנקבים וקרוי גב כי כשחוכב האופן בארץ המקום הזה הוא הגבוה מכל האופן : חשקיהם · הם העגולים הגדולים סביבות האופנים החוגרים זרועות האופן כמו וחשקיהם כסף (שם כ"ז) שהוא ענין חגורה : וחשוריהם · הם זרועות האופן הקובעים העיגול הגדול לאמצעית האופן שבו הנקב כמו חשרת מים (ש"ב כ"ב) שהוא ענין קשירה : (לה) פנות · זויות : (לו) ויפתח · וחקק : כמער · ענין חבור ודבוק כמו ומתערה כאזרח רענן (תהלים ל"ז) : (לח) לכלהנה · כמו לכלהן :
הכיורות

מצודת דוד

כתמונת אופנים העשוים במרכבה : הכל מוצק · ביציקה נעשו ולא בהכ הקורנס : (לד) וארבע כתפות · ר"ל ארבעת הכתפות האמור למעלה היו בארבע פנות הכן שעל המכונה הנה הכתפות ההם יצאו ממנו כי ביצ אחת יצקם ולא יצקם בפ"ע וחברם אח"ז אל הכן : (לה) ובראש המכונה לומר שהמחילה העגולה שהיתה בראש המכונה סביב הנקב היתה קומתה ח האמה והיתה עגול מסביב בכל קומתה : ועל ראש המכונה ידותיה · היו היו מונחות ודבוקות על ראש המכונה ומשם היו נמשכין ויורדין ובעברי המכ כלפי מטה עד אשר באו מתחת המסגרות היא המחילה הנתובה ומשם נתאר להלן מן המכונה אילך ואילך והיו נתחבות בנקבי האופנים : ומסגרותיה ממנה · מסגרות המכונה היא ממנה ר"ל מוצק עמה ולא שנעשה לבד וחובר במלאכ (לו) ויפתח על הלוחות · עשה פתוחים וציורים על הנסרים המונחים בשולי המכונה גם עשה פתוחים על הידות במקום המונח ודבק במכונה ואף מסגרותיה היא המחילה הנתובה על כולם עשה פתוחי כרובים אריות ואילני תמר וכחבורי איש ולויה שלו ר"ל בת זוגו כן צייר על אחד מסביב : (
ר"ל
כזאת · כתמונה הזאת מוצק אחד ר"ל כיציקת זה כן יציקת זה : קצב אחד ·

וארבע אונ פיר אקסלן צו דען פיר עקין דר שאנק אודר פוס אודר שטעלונג דר איינה פון דעם שאנק אודר פוס אודר שטעלונג וו מיר אקסלין : (לה) ובראש אונ אן דען הויבט דש שאנק אודר פוס אודר שטעלונג איין האלבי איל הוך רונד גרינגז הרום אונ אן דעם הויבט דש שאנק אודר פוס אודר שטעלונג מירי האנד גרין אונ מיר גרעכן וואר פון מיר כלואר וואר איט איינם שטיק גג אויף איין אאל אונ ניט דר נאך ערשט דראן גלייט אודר געשווערירט : (לו) ויפתח אונ ער האט גראביט אויף די קופפרני ברעטר כלוו דיא (סרני נחשת) דיא ער אובן גדעקט אויף מיר האנד גריפן אונ אויף מיר גרעניץ פיגל ליבן אונ טייטל בוים אלז אלי בהעפט וו איין אאן דער דא בהעפט אי : אן דיא פרויא גרינגז הרום : (לז) כזאת אזו דאס דאזיג ער האט געאכט דיא צעהן שטענק או פיס אודר שטעלונג איין גוס (כלואר) וויא ער דיא ערשטן געגאסן האט אזו האט ער זיא אלי געגאסן איין אאס שניט וואהר לו זי אלי
גלייך

קֶצֶב אֶחָד לְכֻלָּהְנָה : לח וַיַּעַשׂ עֲשָׂרָה כִיֹּרוֹת
נְחֹשֶׁת אַרְבָּעִים בַּת יָכִיל הַכִּיּוֹר הָאֶחָד אַרְבַּע
בָּאַמָּה הַכִּיּוֹר הָאֶחָד כִּיּוֹר אֶחָד עַל־הַמְּכוֹנָה
הָאַחַת לְעֶשֶׂר הַמְּכֹנוֹת : לט וַיִּתֵּן אֶת־הַמְּכֹנוֹת
חָמֵשׁ עַל־כֶּתֶף הַבַּיִת מִיָּמִין וְחָמֵשׁ עַל־כֶּתֶף הַבַּיִת
מִשְּׂמֹאלוֹ וְאֶת־הַיָּם נָתַן מִכֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית
קֵדְמָה מִמּוּל נֶגֶב : מ וַיַּעַשׂ חִירוֹם אֶת־הַכִּיֹּרוֹת
ואת

חֲדָא עוּבָרָא חַד לְכוּלְהוֹן : לח וַעֲבַד עַשְׂרָא
כִּיוֹרִין דִּנְחָשָׁא אַרְבְּעִין בֵּיתִין בִּרְטִיבָא מַחֲסֵיל
לְכִיוֹרָא חַד אַרְבַּע אַמִּין כִּיוֹרָא חַד כִּיוֹרָא חַד
עַל בְּסִיסָא חֲדָא לַעֲשַׂר בְּסִיסַיָא : לט וִיהַב יַת
בְּסִיסַיָא חֲמֵשׁ עַל עִבַר בֵּיתָא מִימִּנָא וַחֲמֵשׁ
עַל עִבַר בֵּיתָא מִסְמָלֵיהּ וְיַת יַמָּא יְהַב מֵעִבַר
בֵּיתָא מִימִּנָא קִדּוּמָא מִקֳּבֵיל דָּרוֹמָא : מ
וַעֲבַד חִירָם יַת
כיוריא

רש"י

אלו היה מקל נתון ונתחב בשניהם מהם שמצפון לדרום המזרחיים : וכן בשניים המערביים ואלו המקלות קראם הכתוב ידות וזהו שאמר וידותיהם · ופי' וגביהם הוא מרכזי האופנים שבתוכם סובבים המקלות הללו ונקראים גב לפי שהוא הגובה שבאופן בשכבו על הארץ : וכן כל מרכז העיגול היא הגובה שממנו לפי שכל הצדדין נמשכין ממנו · ופירש וחשוקיהם הם העיגולים החיצונים שמקשר חישוריהם שהם העגלים הדקים כמין זרועות הנתחבים ונתונים מגב לחישוק והוא מלשון וחשוקיהם כסף (שמות כ"ז י') והוא הגלגל המגלגל על הארץ ורגילין לעשות סביבו ברזל עגול ונקרא בלשון המשנה בפרק י"א דכלים סובב של גלגל וכאן לא היה צריך לסובב לפי שהוא כולו מנחושת · ומסגרות פי' כמין טבלאות עשוי להם על הידות לארבע רוחות בריבוע וזהו שאמר ומסגרותיהם מרובעות לא עגולות · והם סוגרים העגלה מארבע רוחותיה לפיכך נקראו מסגרות · ועל המסגרות הללו נסרים מנחושת קראם הכתוב סרני נחושת והיא מלה מסורסת ועליהם כלו מבחוץ ולא על גבם עשויה כמין שליבות סולם ומבין שליבה לשליבה מסגרות ועליהם צורת בקר וגו' · והיו הנסרים עולים מעל המסגרות עד כנגד קומות האופנים ומשופעים והולכים וכובע וכמין כיסוי שבעגלות צבים עד בואם כנגד [illegible]ת האופן ושם נמשכין זה אל זה עד שמכסין אותו זולת באמצעו למעלה אינן מכסין אבל יש בהם נקב עגול רוחב עיגולו אמה וחצי ה[illegible]סוי הזה נקרא כותרת והנקב שבו פי הכותרת וזהו שאמר ופיה עגול מעשה כן אמה וחצי האמה · וסביב זה הנקב עולה מחילה בגובה חצי אמה וזהו שאמר ובראש המכונה חצי אמה קומה עגול סביב · ובתוך המחילה הזאת נכנס ונתחב הכן שהוא כלי קבול המקבל הכיור כשהכיור תחוב בכן : והכן בתוך מחילה זו שעל העגלה · והכן בתחתונה הוא עגול בחצי האמה כשיעור גובה המחילה שעל הנקב העגול שבמכונה למעלה · ועולה הכן על המחילה הזאת אמה וזה מה שאמר ופיהו מבית לכותרת מעלה באמה · ומעתה יש לנו שלש אמות קומת המכונה שהאופן אמה וחצי · והמחילה העגולה חצי אמה · ואמה יוצא גובה הכן מעליה והאמה הזאת היא מרובעת ולו ארבע כתפות בארבע פינותיו וזהו שאמר וארבע כתפות על מכונה האחת מן המכונה כתפיה לפי שהכיור הוא למטה בשפולו משופע שיכנס לתוך הכן וכדי שלא יפול אל תוכו יותר משיעור הנראה · לכך נעשו אלו הכתיפות שישאו ויסבלהו · עד כאן לשון צורת הבית : (לח) ויעש הכיורות · כתוב (בדברי הימים ב' ד' ו') את מעשה העולה ידיחו בם · ואמר רבי כיורות הן הן סירות כמה דאת אמר בכיור בעלים וגו' · וכן והכה בכיור (שמואל א' ב') : (לט) על כתף הבית · כנגד כתף הבית הימנית : מכתף הבית הימנית · מסוף מצד דרום לצד צפון וזה קדמה מול נגב מקצוע מזרחית צפונית כנגד האויר שבין כותל צפוני של בית לצד כותל העזרה ולצד צפוני קרוי ממול נגב משוך ומרוחק מן הדרום ואין מול וממול שין בפתרון : (מ) ויעש חירם וגו' · יש ספרים כתוב הכיורות אות' אני הן הן סירות · כמה דאת אומר בכיור אש בעלי' (זכריה
י"ב

מצודת דוד

ר"ל שוים כאלו נחתכו כאחד : (לח) הכיור האחד · גבהו של הכיור : על המכונה · על הכן שעל המכונה : (לט) על כתף הבית · היא עזרת הכהנים · קדמה ממול נגב · ר"ל מסוף כלפי מקצוע מזרחית דרומית שבעזרת כהנים : (מ) בית ה' · לצורך בית ה' : (מב) לשתי השבכות · העשויות לתלות בתחתיות
השבכות

מצודת ציון

(מ) הכיורות · הסירות כמו והכה בכיור (ש"א ב') : היעים · המכבדות לגרף
בהם

גלייך : (לח) ויעש אונ ער מאכט צעהן גיס פעסיר אודר וועש פעסיר פון קופפר (כלואר) דא מאן דאש אין גוויט פון דעם (קרבן עולה) האט דריין אב געוועשט אודר דא דיא (כהנים) אירי הענד אונ פיס האבן געוועגן אויז לו וועשן דאש הט פירציג אמא פאר אמבט (כלואר) עש גינג פירציג (בת) דריין אין דש איינע גיס פאס פיר איילן וואר איין גיס פאס אונ וואר אויף איין שאנק אודר פוס אודר שטעלונג : (לט) ויתן אונ ער שטעלט דיא שטענג אודר פיס אודר שטעלונג פינף אויף דיא זייט דאש הויז פון דער רעכטי זייט פון דעם הויז אונ פינף אויף דיא זייט דאש הויז פון זיינר לינקי זייט אונ דאש (ים) האט ער געשטעלט פון זייטן דש הויז קיגן (מזרח) פון קיגן דער (דרום) זייט : (מ) ויעש אונ ער מאכט (חירום) דיא טעפן אונ דיא קער וויש אונ דיא שפרענג בעקן
אונ

ואת־היעים ואת־המזרקות ויכל חירם לעשות את־כל־המלאכה אשר עשה למלך שלמה בית יהוה : מא עמדים שנים וגלת הכתרת אשר־על־ראש העמודים שתים והשבכות שתים לכסות את־שתי גלות הכתרת אשר על־ראש העמודים: מב ואת־הרמנים ארבע מאות לשתי השבכות שני־טורים רמנים לשבכה האחת לכסות את־שתי גלות הכתרת אשר על־פני העמודים : מג ואת־המכנות עשר ואת־הכירת עשרה על־המכנות : מד ואת־הים האחד ואת־הבקר שנים־עשר תחת הים : מה ואת־הסירות ואת־היעים ואת־המזרקות ואת כל־הכלים האהל האלה קרי אשר עשה חירם למלך שלמה בית יהוה נחשת ממרט : מו בככר הירדן יצקם המלך במעבה האדמה בין סכות ובין צרתן : מז וינח שלמה

את

תרגום

כיוריא וית מגרופיתא וית מזרקיא ושיצי חירם למעבד ית כל עבידתא דעבד למלכא שלמה בבית מקדשא דיי : מא עמודיא תרין ואגני קרונתון די על ריש עמודיא תרתין וסרינתא תרתין לכסאה ית תרתין אגני קרונתון דעל ריש עמודיא : מב וית רמוניא ארבע מאה לתרתין סרינתא תרין סדרין דרמונין לסרנתא חדא לכסאה ית תרתין אגני קרונתון דעל אפי עמודיא : מג וית בסיסיא עשר וית כיורא עסרא על בסיסיא : מד וית ימא חד וית תורי תרי עסר תחות ימא : מה וית דודיא וית מגרופיתא וית מזרקיא וית כל מניא האלין כעובד מני משכנא דעבד משה כן עבד חירם למלכא שלמה בית מקדשא דיי נחש טב : מו במישרי ירדנא אתכנון מלכא בעובי גרגשתא בין סכות ובין צרתן : מז ואצנע שלמה ית כל מניא מסגי לחרא

לחרא

כהנ׳ממור ערכין ג

רש״י

י״ב ו׳) וכן והכה בכיור : כיורות · של נחשת לדשן את המזבח : היעים · מגרפות של נחושת שקורין ווידו״ל בלשכנז לחתות בהן דשן בתוך הסירות : (מב) שני טורים רמונים · מאה רמונים בטור מרוזים בשרשרות : (מו) יצקם · התיכם והציקם כתבניתם : במעבה האדמה בעובי גרגישתא : (מז) וינח שלמה · מלשקול את משקל הכלים האלה מרוב מאוד וחדל לספור משקלם : (מט) חמש מימין וחמש משמאל

מצודת ציון

בהם הדשן וכן ויעה ברד (ישעיה כ״ח) : המזרקות · הספלים המקבלים בו הדם לזריקה : (מא) וגלת · כן יקרא חלק התחתון מהכתר כי מעשהו כספל וכמו וגלה על ראשה (זכריה ד׳) : (מב) על פני · ר״ל בגובה ע״ש שהפנים הוא בגובה האדם : (מה) הסירות · הם הכיורות שזכר וכן והיו הסירות בבית ה׳ (שם י״ד) : ממורט · זך ובהיר כמו הוחדה וגם מורטה (יחזקאל כ״א) : (מו) בככר · במישור : (מט) והפרח · קבולת פרחי המנורה : והנרות · עשוים

כעין

מצודת דוד

השבכות : שני טורים · בכל טור מאה רמונים : לכסות את שתי וכו׳ · הרימונים יאמר שהיו מכסים חלק העליון מן הגולה שהרי היו תלוין בתחתי השבכה והיו יורדין על עליונות הגולה : (מה) בית ה׳ · לצורך בית ה׳ : נחשת ממרט · היו מנחושת צרוף ומזוקק : (מו) במעבה האדמה · בעו האדמה חפר צורות הכלים ההם ושפך בהם את הנחושת לאחר ההתכה : (מ וינח שלמה וכו׳ · הניח מלשקול אותם מחמת שהיו מרובים מאוד מאוד

היה

אונ׳ ער פֿולענדט (חירם) צו מאכן אל דאש ווערק דש ער האט גמאכט צו דעם קיניג שלמה צו דעם גאטש הויז : (מא) עמודי צווייא זיילין אונ׳ דיא בעקן דא די קרוין פֿון גמאכט ווארן צוויא (כלומר) דער (גלות) ווארן צווייא אויף מיטליכר זייט אייני אונ׳ די הוי (אודר גגאסר) צוויא צו בדעקן די צוויא אונטרשטי בעקין דש דא וואר אויף דען הויבט דער זיילין : (מב) ואת אונ׳ דיא אינגר (אודר גרמנאט עפפֿיל) ווארן פֿיר הונדרט צו דען צוויא הויבן (אודר גגאסר) ווי צייילין אינגרום (אודר גרמנאט עפפֿיל) צו דר אי הויבט (אודר גיגאטר) צו בדעקן די צוויא בעקין פֿון דער קרון דאש דא וואר אויף דען זיילין : (מג) ואת אונ׳ דיא צעהן שטענק או פֿיס (אודר שטעלונג) אונ׳ דיא צעהן גיס פֿעסר אויף דען שטענק אודר פֿיס אודר שטעלונג : (מד) ואת אונ׳ דאש אייני (ים) אונ׳ צוועלף רינדר אונטר דש (ים) : (מה) ואת אונ׳ דיא קופֿפֿרני טעפף דש אמן דיא אש האט ניין גטאן פֿון דעם (מזבח) אונ׳ די קי ווש אונ׳ דיא שפרענג בעקין אונ׳ אל דיא גפֿעס דיא דאזיגן דש ער האט גמאכט (חירם צו דעם קיניג שלמה) צו דעם הויז גא דש וואר גלייטרט קופֿפֿר : (מו) בככר אין דען פֿלון פֿון דעם (ירדן) ער האט גגעסין זיא דער אויך אין דער דיקי ערד (כלומר) אין זעלבי ערד דיא דיק אונ׳ גדיכט איז גוועזן (כלומר) דא אנן דיא טעשטין מויט אמכט דא אמן הריקן פֿלעגט צו גיסן צווישן שטאט (סכות אונ׳ צרתן) דען דיא ערד צווישן דער שטאט (סכות און צרתן) דיא וואר גוט דריקן צו גיסן דהיינו ער האט גמא

דען

את־כל־הכלים מרב ° מאד לא נחקר משקל הנחשת : מח ויעש שלמה את כל־הכלים אשר בית יהוה את מזבח הזהב ואת־השלחן אשר עליו לחם הפנים זהב : מט ואת־המנרות חמש מימין וחמש משמאול לפני הדביר זהב סגור והפרח והנרת והמלקחים זהב : נ והספות והמזמרות והמזרקות והכפות והמחתות זהב סגור והפתות לדלתות הבית הפנימי לקדש הקדשים לדלתי הבית להיכל זהב : נא ותשלם כל־

מאד לא כתיב וקרי

המלאכה

תרגום

לחרא לית סוף למתקל נחשא : מח ועבד שלמה ית כל מניא די בבית מקדשא דיי ית מדבחא דדהבא וית פתורא די עלוהי לחם אפיא דהבא : מט וית מנרתא חמש מימינא וחמש מסמלא קדם בית כפורי דהבא טבא ושושנתא ובוציניא נצבתיא דהבא : נ וקוליא ומזמריא ומזרקיא ובזיכיא ומחתיתא דהבא טבא ומונלסיא לדשי בית גואה לקדש קודשיא לדשי ביתא להיכלא דהבא : נא ושלימת כל עבידתא דעבד שלמה מלכא

נחת השלחן אנכהו׳יח לע

בית

רש״י

אי אפשר לומר חמש מימין הפתח וחמש משמאל הפתח אם כן תלינו מנורה בצפון ושתורה אמרה על ירך המשכן תימנה אלא של משה באמצע חמש מימינה וחמש משמאלה : והפרח · של מנורה : והנרות · בזיכין שנותנין בהן השמן והפתילה : והמלקחי׳ · שמרימין בהן את הפתילה מתוך השמן : (נ) והסיפות · כלי של מיני זמר הוא וכן מזמרות : והמזרקו׳ · לקבל דם : והכפות · לבזיכי לבונה : מחתות · לחתות בהן תרומת הדשן וגחלים להוליך ממזבח החיצון למזבח הפנימי להקטיר קטורת : והפותות · מפתחות שמעתי שמפתחין בהם את המנעול: לדלתות הבית · שהוא קדש קדשים : לדלתי הבית · שהוא להיכל כל פתחותיהן היו זהב : (נא) את קדשי דוד אביו · מה שנשאר מכסף וזהב שהקדיש אביו · ומדרש אגדה שלא רצה שלמה לתת מאותו הקדש לבנין הבית : ושמעתי מחכמי ישראל שהיו אומרין לפי שהיה

רעב

מצודת דוד

היה נחקר לדעת משקל הנחושת וכפל הדבר כמ״ש לתוספת ביאור : (מח) אשר בית ה׳ · אשר לבית ה׳ : ואת השלחן · ר״ל קבולת השלחנות כי עשר שלחנות עשה כמ״ש בד״ה : זהב · מוסב על השלחן : (מט) חמש מימין · ר״ל מימין מנורת משה אבל כולם העמיד בדרום שהתורה אמרה בה על צלע המשכן תימנה (שמות כ״ו) : לפני הדביר · כי בהיכל עמדו : (נ) הבית הפנימי · ולתוספת ביאור כפל ואמר לקדש הקדשים · וכן לדלתי הבית כפל לתוספת ביאור ואמר להיכל : זהב · מוסב על הפותות שהם היו מזהב : (נא) את קדשי · מה שהקדיש דוד אביו וכו׳ כי כל הבנין וכליו עשה שלמה משלו ממה שקבץ הוא : נתן · כמו ונתן ר״ל שהביא קדשי אביו ונתן אותם באוצרות

מצודת ציון

כעין בזיכין ובהם מזימין השמן והפתילות : והמלקחים · הצבתים ילקחו בהם הפתילות למושכם ולהניחם על מקום הראוי : (נ) והספות · כלים כעין כדים כי ת״י קולין וכן וכדה על שכמה (בראשית כ״ד) ת״א וקולתא : והמזמרות · כלי זמר : והכפות · הבזיכין שבהם הלבונה · והמחתות · כלים לחתות בהם האש על הקטורת: והפותות · הם העשיות להליב בהן צירי הדלתות לסבב אילך ואילך

ובמשנה

העשויות

דען פֿאריק פֿון דען (כלים) אין דאש דיקי פֿון דר ערד אונ׳ האט דר נאך דיא (כלים) דריקן גגאסין דען אען קאנט צו זאגן גרוסי אונ׳ שווערי כלים קיין אנדרן פֿאריק מאכן אלש (דווקא) אין דער ערד : (מז) וינח אונ׳ ער נאך ניס שלמה (כלומר) ער לאזט זיא ניט ווגן אל דיא (כלים) פֿון וועגן גאר זער פֿיל קאמט עש ניט גפֿארשט ווערן דאש גוויכט פֿון דעם קופֿפֿר : (מח) ויעש אונ׳ ער אמכט (שלמה) אלי דיא (כלים) צו דעם הויז גאטש דען גילדן אופפֿר שטול אונ׳ דען טיש דא דאש (לחם הפנים) וואר דרויף פֿון גאלד : (מט) ואת אונ׳ דיא לייכטר פֿינף אויף דער רעכטי זייט אונ׳ פֿינף אויף דער לינקי זייט (כלומר) פֿון דער (מנורה) פֿון (משה רבינו) דיא איז אין דער מיטן גשטאנדן (אל) אויף דער (דרום) זייט צו פֿאר דען פֿאלישט דיא זיין גמאכט גוועזן בשלאגן גאלד אונ׳ די בלומן אונ׳ דיא ליכט שערבין דא אן דש איל אין גיסט אונ׳ דיא לוכן דריין ליגט אונ׳ דיא לווענגליך דא אן דיא לוכן איט ארויז נעמט דיא ווארן גאלד : (נ) והספות אונ׳ די בעקן דאש וואר אין אין (כלי זמר) גוועזן אונ׳ די גזאנג בעקן דאש איז אויך איין (כלי זמר) גוועזן אונ׳ די שפרענג בעקן אונ׳ די לעפֿיל דא אן דען ווייאראך ניין גטאן האט אונ׳ דיא פֿייאר פֿפֿנן דא אן דאש פֿייאר האט דריקן גטראגן פֿון דעם אויזן ווייגשטן (מזבח) צו דעם אינן ווייגשטן (מזבח) צו רעאפפֿן דאש (קטורת) גשלאגן גאלד אונ׳ דיא שליסל כלומר (פותות) איז טייטש איבר רידן דאש שלאס דש עש אויף גיט צו דיא טירן דיא אינווייגשטן צו דעם (קדש הקדשים) אונ׳ צו דען טירן פֿון דעם הויז צו דעם (היכל) וואר גאלד אודר (והפותות) איז טייטש דיא אנגלין פֿון דעם אינווייגשטן הויז כלומר דער (דביר) אונ׳ דיא אנגלין פֿון דיא טירן פֿון דעם (היכל) זיין גאלד גוועזן אבר דיא טירן אן זיך זעלברט זיין פֿון האלץ גוועזן אונ׳ ווארן מיט גאלד בדעקט : (נא) ותשלם אונ׳ עש וואר צו גענצט אל דאש ווערק דש ער הט גמאכט שלמה דש הויז גאטש אונ׳ ער בראכט שלמה וואש ער הט (מקדש) גוועזן דוד זיין פֿאטר דאש זילבר אונ׳ די (כלים) האט ער גגעבן אין

ז ב

בהעלטניש

המלאכה אשר עשה המלך שלמה בית יהוה
ויבא שלמה את־קדשי דוד אביו את־הכסף ואת־
הזהב ואת־הכלים נתן באצרות בית יהוה : ח א
אז יקהל שלמה את־זקני ישראל את־כל־ראשי
המטות נשיאי האבות לבני ישראל אל־המלך
שלמה ירושלם להעלות את־ארון ברית־יהוה
מעיר דוד היא ציון : ב ויקהלו אל־המלך שלמה
כל־איש ישראל בירח האתנים בחג הוא החדש
השביעי : ג ויבאו כל זקני ישראל וישאו הכהנים
את־הארון : ד ויעלו את־ארון יהוה ואת־אהל
מועד ואת־כל־כלי הקדש אשר באהל ויעלו
אתם הכהנים והלוים : ה והמלך שלמה וכל־עדת
ישראל הנועדים עליו אתו לפני הארון מזבחים
צאן

תרגום

בית מקדשא דיי ואיתי שלמה ית קודשי דויד
אבוהי ית כספא וית דהבא וית מניא יהב
באוצריה בית מקדשא דיי : א בכן כנש
שלמה ית סבי ישראל וית כל רישי שבטיא
רברבי אבהתא דבני ישראל לות מלכא
שלמה לירושלם לאסקא ית ארון קימא דיי
מקרתא דדויד היא ציון : ב ואתכנשו לות
מלכא שלמה כל אנש ישראל בירחא
דעתיקיא דקרן ליה ירחא קדמאה בחגא
וכען הוא ירחא שביעאה : ג ואתו כל סבי
ישראל ונטלו כהניא ית ארונא : ד ואסיקו ית
ארונא דיי וית משכן זמנא וית כל מני קודשא
די במשכנא ואסיקו יתהון כהניא וליואי : ה
ומלכא שלמה וכל כנשתא דישראל דאזדמנו
עלוהי קימין עמיה קדם ארונא מנכסין עאן
ותורין

ויקהלו אל
המלך
ר"ה א' [illegible]
מגלה ד' [illegible]

ויאריכו
הבדים
בגמ' יומא נ"ד
[illegible]
[illegible]

רש"י

יודע שסופו ליחרב שלא יהו העכו"ם אומרים קשה ירחמם שלקחו נקמתם מן הבית שנבנה מן גזילות וחצלות שגזל מהם דוד ויש אומרים כך אמר שלמה רעב היה בימי אביו ג' שנים שנה אחר שנה והיה לו לבזבז ההקדשות הללו להחיות בהן עניי ישראל : (א) נשיאי האבו' לבני ישראל · של בני ישראל: מעיר דוד · שנתנו שם דוד כשהביאו מבית עובד אדום : (ב) בירח האיתנים · ת"י בירחא דעתיקין דקרן ליה ירחא קדמאה בחגא וכען הוא שביעאה משניתנה תורה וכתיב בניסן שהוא ראש חדשים נקרא תשרי שביעי : (ד) ואת אהל מועד · שעשה
משה

מצודת ציון

ובמשנה והשוחת שתחת הגיר (כלים פי"א) · ח (ב) האתנים · ענין חוזק כמו איתן מושבך (במדבר כ"ד) : (ה) הנועדים · ענין וועד ואסיפה וכן הנועדים
על

מצודת דוד

העשויות בבית ה' : ח (א) אז · כאשר נשלם כל מלאכת הבנין: נשיאי האבות · הנשיאים לכל בתי האבות של בני ישראל והם הם ראשי המטות ולתוספת ביאור כפל : (ב) בירח האתנים · חודש תשרי נקרא ירח האתנים מלשון איתן וחוזק ע"ש כי בחודש תשרי הם המועדים היותר חזקים ומיישרים את האדם אל השלמות : (ד) ואת אהל מועד · בגבעון היה ומשם העלוהו ונשמרו באוצרות בית ה' בהעליות אשר ממעל להיכל ולדביר: הכהנים והלוים · הכהנים העלו הארון והלוים את אוהל מועד וכליו : (ה) אתו לפני הארון · ללכת עמו לפני הארון : כנפי הכרובים · הם שעשה שלמה ועמדו בארץ
כמ"ש

בהעטעטים דאש הויז גאטש : (א) אז יקהל דאש מאל וואר איין זאמלן שלמה דיא עלטשטן פון ישראל אונ אל דיא הויבט הערן די גשלעכט דיא הערין דא ווארן לו קינדר ישראל ווארן איין גזאמ'לט לו דעם (אלך שלמה נאך ירושלים) לו אויף ברענגן דען (ארון ברית) גאטש פון דער שטאט דוד כלומר דא דוד האט איך היין גבראכט אויז דען הויז (עובד) דיא זעלביגי שטאט וואר הייסן (ציון) : (ב) ויקהלו אונ זיא ווארן איין גזאמ'לט לו דעם אלך שלמה אלי אמגן ישראל אין דעם אמנאט דיא שטארקן כלומר דש דיא שטארקן ווארן דרינן גבארן ווארדן דאש זיין אונזר (אבות) אן דעם (יום טוב) ווארן זיא קומן דער זעלביג מאנט איז דער זיבנטי אמט איז דער (חודש תשרי) דער איז דער זיבנטי (חודש) ווען אן דיא חדשים פון (ניסן) אן היבט לו ציילן אלז איא גאט האט גבאטן דא ישראל גינגן אין (ניסן) אויז (אלריק) דש אן זאל פון ניסן אן היבן די חדשים לו רעכינן אבר אי ישראל זיין אויז אלריק גאנגן האט אן תשרי לום ערשטן גרעכינט פון דיא חדשים דען דיא וועלט איז אין תשרי בשאפן ווארן : (ג) ויבאו אונ זיא קאמן אל דיא עלטשטן פון ישראל אונ זיא טראגיטן דיא (כהנים דען ארון) : (ד) ויעלו אונ זיא אויף בראכטן דען ארון גאטש אונ דאש (אהל מועד) דאש איז דאש גלעלט פון בטעטגין דאש משה האט גמאכט דאש זעלביג האט שלמה פאר בארגן דא דאש ערשטי (בית המקדש) איז גבויאט גווארן אונ אויך בראכטן זיא דאש הייליגה גיפעס דש דא וואר אין דעם גלעלט דאש דוד האט געמאכט לו דעם ארון אונ זיא אויף בראכטן זיא די כהנים אונ די לוים : (ה) והמלך אונ דר (מלך שלמה) אונ אל דיא גמיין
ישראל

צאן ובקר אשר לא־יספרו ולא ימנו מרב : ו ויביאו
הכהנים את־ארון ברית־יהוה אל־מקומו אל־דביר
הבית אל־קדש הקדשים אל־תחת כנפי הכרובים :
ז כי הכרובים פרשים כנפים אל־מקום הארון ויסכו
הכרבים על־הארון ועל־בדיו מלמעלה : ח ויאריכו
הבדים ויראו ראשי הבדים מן־הקדש על־פני
הדביר ולא יראו החוצה ויהיו שם עד היום הזה :
ט אין בארון רק שני לחות האבנים אשר הנח
שם משה בחרב אשר כרת יהוה עם־בני ישראל
בצאתם מארץ מצרים : י ויהי בצאת הכהנים
מן־הקדש והענן מלא את־בית יהוה : יא ולא־
יכלו הכהנים לעמד לשרת מפני הענן כי־מלא
כבוד

תרגום

ותורין דלא יתחשבון ולא יתמנון מסגי : ו
ואעילו כהניא ית ארון קימא דיי לאתריה
לבית כפורי די מתקין ליה בגו ביתא לקודש
קודשיא לתחות כנפי כרוביא : ז ארי כרוביא
פריסן גדפיהון על אתר ארונא ומטלין
כרוביא על ארונא ועל אריחוהי מלעלא : ח
ואריכון אריחיא ומתחזן רישי אריחיא מן
קודשא על אפי בית כפורי ולא מתחזן לברא
והוו תמן עד יומא הדין : ט לית בארונא
לחוד תרין לוחי אבניא דאצנע תמן משה
בחורב די עליהון כתיבין עשרא פתגמי קימא
דגזר יי עם בני ישראל במפקהון מארעא
דמצרים : י והוה במפק כהניא מן קודשא ועננא
אמטתא אתמלי ית בית מקדשא דיי : יא ולא
יכילו כהניא למקם לשמשא מן קדם עננא
ארי

רש"י

משה וגנזן שלמה משנבנה בית ראשון כמו ששנינו בתוספתא דסוטה : אשר באהל · אשר נטה דוד לארון : (ו) כנפי הכרובים · אותן שעשה שלמה העומדים על רגליהם בקרקע ואין אלו כרובי' של כפור' שעל הארון : (ז) אל מקום הארון · מקיר אל קיר כמו שאמר מעלה בענין : (ח) ויראו ראשי הבדים · בפרוכת שכנגד הפתח באמה טרקסין יכול יהיו מרקעין בה ויוצאין תלמוד לומר ולא יראו החוצה הא כיצד דוחקין ובולטין כמין שני דדי אשה כענין שנאמר בין שדי ילין (שיר א' י"ג) : (י) בצאת הכהנים מן הקדש · הכהנים
שנכנסו

מצודת דוד

(ו) כי הכרובים וכו' · ר"ל כי מתחילה נעשה שיפרשו הכרובים אל מקום עמידת הארון ולזה בהכנת הארון אל מקומו היו א"כ כרובים מסככים עליו : (ח) ויאריכו הבדים · ר"ל משכו הבדים לחוץ כלפי המזרח והיו נראים לפני הדביר בהיותם דוחקין ובולטין בפרוכת שהיה הפתח אבל לא היו נראים החוצה להיות מקרעין בפרוכת לצאת חוצה לו: ויהיו שם · על הבדים יאמר שהיו שם באותה הנחה ומצב : עד היום הזה · ר"ל עד אשר נגנז בימי יאשיה : (ט) אשר כרת וכו' · בעת שנתנם : (י) מן הקדש · אחר שהעמידו בה את הארון : והענן · הוא כענין עשן : (יא) לעמוד בהיכל ובעזרה כבוד ה' · הנה הענן שוכר : (יב) אז · בראות

מצודת ציון

על ה' (שם י"ו) : עלין · כמו אליו : (ז) ויסכו · מלשון סכך : בדיו · מוטות
לשאת

הענן

ישראל דיא דא זיין ווארן אן גבריים אויף אים דיא קאמן מיט אים פאר דעם ארון זיא שעכטים שאף רינדר פיך דאש אן ניט קאן ציילן אונ ניט רעכינן פון וועגן פיל : (ו) ויבאו אונ זיא קאמן דיא כהנים מיט דעם (ארון ברית) גאטש לו זיינר שטאט לו דעם אינווענדיגליכשט דאש הויז לו דעם (קדש קדשים) לו דעם גאנץ הייליגשטן אורט דאש איז דאש (היכל) אונ שטעלטן איהם אונטר פליגל דיא (כרובים) דש (שלמה המלך) האט גמאכט דיא דא שטונדן אויף אירי פיס אויף דער ערד ניט די (כרובים) די דא ווארן אויף דעם כפורת פון דעם ארון : (ז) כי דען די (כרובים) ווארן פר שפרייטן איהרי פליגל לו דעם אורט דאש ארון פון איינר וואנט ביז דער אנדר אונ זיא בדעקטן דיא (כרובים) אייבר דען ארון אונ אייבר זייני שטאנגן פון לו אובן : (ח) ויאריכו אונ זיא ווארן לאנג דיא שטאנגן אונ זיא ווארן גזעהן די ענד פון דיא שטאנגן פון דעם הייליגן (היכל) אייבר דען פאליש אונ זיא ווארן אבר ניט גזעהן דרויז זונדרן זיא האטן אין פניס גהאט אלש דיא ברישט פון איינר פרויא אונ זיא ווארן דארטן ביז אן דען טאג דען דאזיגן : (ט) אין עש וואר ניט אין דעם ארון זונדרן לוויא טאפל פון שטיין דש ער האט גליגט אל דארט משה אין (חורב) דאש ער האט פר שניטן איין זיכרהייט גאט מיט דיא קינדר ישראל אין אירם אויז גיהן פון דעם לאנד אלרים : (י) ויהי אונ עש האט אין אירם אויז גיהן דיא (כהנים) פון דעם הייליקייט דא דיא (כהנים) האטן גטראגן דען (ארון) אין דען (דביר) אונ דא זיא נון ווידר ארויש גינגן פון דארטן אונ פון דעם וואלקן איז ווארן ערפילט דאש (היכל) : (יא) ולא אונ ניט זיא קאנטן דיא (כהנים) לו שטיין לו דינן
פר

כְּבוֹד־יְהֹוָה אֶת־בֵּית יְהֹוָה׃ יב אָז אָמַר שְׁלֹמֹה יְהֹוָה אָמַר לִשְׁכֹּן בָּעֲרָפֶל׃ יג בָּנֹה בָנִיתִי בֵּית זְבֻל לָךְ מָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים׃ יד וַיַּסֵּב הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עֹמֵד׃ טו וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ יְהֹוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֵת דָּוִד אָבִי וּבְיָדוֹ מִלֵּא לֵאמֹר׃ טז מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶת־עַמִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִד לִהְיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ יז וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהֹוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ יח וַיֹּאמֶר יְהֹוָה אֶל־דָּוִד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת

בית

תרגום

ארי אתמלי יקרא דיי ית בית מקדשא דיי : יב בכן אמר שלמה יי אתרעי לאשראה שכנתיה בירושלם: יג מבנא בניתי בית מקדשא קדמך אתר מתקן לבית שכנתך עלמין : יד ואסחר מלכא ית אפוהי ובריך ית כל קהלא דישראל וכל קהלא דישראל קאים : טו ואמר בריך יי אלהא דישראל די גזר במימריה עם דוד אבא וברעותיה קים למימר : טז מן יומא די אפקית ית עמי ית ישראל ממצרים לא אתרעיתי בקרתא מכל שבטיא דישראל למבני ביתא לאשראה שכנתי תמן ואתרעיתי בדוד למהוי מלכא על עמי ישראל : יז והוה בלבא דדוד אבא למבני ביתא לשמא דיי אלהא דישראל : יח ואמר יי לדוד אבא חלף די הוה עם לבך

למבני

רש"י

שנשאו הארון בדביר כשילאו שרתה שכינה בהיכל : (יב) אז אמר שלמה· כשראה הענן אמר עתה רואה אני שהשכינה שורה בבית שהרי כך הבטיח לב[...] לשכון בו מתוך ענן וערפל והיכן אמר כי בענן אראה על הכפורת (ויקרא ט"ז ב') כך שנוייה בספרי: (יג) לשבתך עולמי' שמשנבחרה [...] הותרו הבמו' ולא שרתה שכינה במקום אחר:(טו)אשר דבר בפיו שיתן לו בן שיבנה בית:ובידו מלא · קיים את דבורו בידו הטובה : (טז) מן היום וגו'· את זה דבר אל דוד אבי : (כב) ויעמוד שלמה לפני מזבח ה'·כתוב(בדברי הימים ב' ו' י"ג) כי ע

שלמה

מצודת ציון

לבאת בהם הארון : (יב) בערפל· כענין על הענן : (יג) זבול · מדור כמו מזבול

קדשך

מצודת דוד

הענן אמר רואה אני כי באה השכינה כי ה' אמר לשכון בערפל כמ"ש הערפל אשר שם האלהים (שמות כ') וערפל הוא עב הענן: (יג) בנה בניתי וכו' · ר"ל הואיל ובאה השכינה בניתי א"כ בית זבול לך ולא היה עמלי בחנם ואמר בדרך משל כאדם הסדר בבית אחד : מכון · יהיה מכון לשבתך בה לעולם כי מעתה לא תשרה השכינה עוד במקום אחר : (יד) ויסב וכו' · אל מול העם : עומד · כי אין ישיבה בעזרה וכו' : (טו) ובידו מלא · בידו השלים דברו אשר דבר לאמר : (טו) לבנות בית · לבנות בה בית: ואבחר בדוד וכו' · שע"י באה ההכנה לבחור בירושלים לבנות בה בית: (יח) הטיבת וכו' · טוב עשית בזה ולזכות תחשב כי ע"י באה ההכנה לנוות עליה ולהכין

הכל

פֿר דען וואלקן דבן עש איז וואָרן ער פֿילט פֿון דר עהר גאטש דש הויז גאטש : (יב) אז דען דאש מאל ער האט גזאגט(שלמה) גאט האט גזאגט צו רואן אין דעם נעבל כלומר ער זאגט איצונדרט זיך איך דאש דיא שכינה רואט אין דעם הויז דאש איך האב געבויאט דען אזו האט איך גאר פֿר זיכרט צו קומן אונ צו רואן דרינן דורך דען וואלקן אונ נעבל אלש עש שטיט אין דר תורה דען וואלקן וויל איך גזעהן ווערן אויף דעם אובר ליד · (יג) בנה בויאן איך האב געבויאט דאש הויז איין הערבריג צו דיר אין ברייטונג צו דייניר גזעס אויף אייביג דען פֿון דעם מאל אן אלז דאש זעלביג הויז איז געבויאט גוואָרן איז (אסור) גווארן צו שעכטן אויף דען (במות) אונ דיא שכינה האט נירגן אנדרשט גרואט : (יד) ויסב אונ ער אום ריגלט דער (אוף זיין פנים) אונ בענטשט אלי דיא אין זאמלונג פֿון ישראל אונ אל דיא אין זאמלונג ישראל שטונד : (טו) ויאמר אונ ער זאגט גלובט זייאט גאט דר הער פֿון ישראל דער דא האט גרעט מיט זיינם מויל מיט (דוד) מיינם פֿאטר צו געבן אים איין זון אונ מיט זיינר גוטי האנד ער האט ערפֿילט (כלומר) מקיים גוועזן זייני ריד צו זאגן : (טז) מן היום ער האט גזאגט פֿון דען טאג אן דש איך האב אויז גיצוגן מיין פֿאלק ישראל פֿון מצרים ניט איך האב אויש ערוועהלט אים איין שטאט פֿון אלי געשלעכטר ישראל צו בויאן איין הויז צו איין נאמן דארטן (כלומר) צו מאכן רואן איין שכינה דארטן אונ איך גאט האב אויז ערוועהלט אן (דוד) צו זיין איבר מיין פֿאלק ישראל : (יז) יהי אונ עש וואר מיט דעם הערץ דוד מיין פֿאטר צו בויאן אין הויז צו דעם נאמן גאטש דער הער ישראל : (יח) ויאמר אונ ער זאגט גאט צו דוד מיינם פֿאטר דארום דש עש וואר מיט דיינם הערץ צו בויאן אין הויז פֿון מיינט וועגן דרום האטשט וואול גטאן

דוד

בַּיִת לִשְׁמִי הֱטִיבֹתָ כִּי הָיָה עִם־לְבָבֶךָ׃ יט רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבָּיִת כִּי אִם־בִּנְךָ הַיֹּצֵא מֵחֲלָצֶיךָ הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי׃ כ וַיָּקֶם יְהֹוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקֻם תַּחַת דָּוִד אָבִי וָאֵשֵׁב עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהֹוָה וָאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהֹוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ כא וָאָשִׂם שָׁם מָקוֹם לָאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית יְהֹוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־אֲבֹתֵינוּ בְּהוֹצִיאוֹ אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ כב וַיַּעֲמֹד שְׁלֹמֹה לִפְנֵי מִזְבַּח יְהֹוָה נֶגֶד כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו הַשָּׁמָיִם׃ כג וַיֹּאמַר יְהֹוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵין־כָּמוֹךָ אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל־הָאָרֶץ מִתָּחַת שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לַעֲבָדֶיךָ הַהֹלְכִים לְפָנֶיךָ בְּכָל־לִבָּם׃ כד אֲשֶׁר שָׁמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ דָּוִד אָבִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לוֹ וַתְּדַבֵּר בְּפִיךָ וּבְיָדְךָ מִלֵּאתָ כַּיּוֹם

הזה

תרגום

למבני ביתא לשמי אתקינתא ארי הוה עם לבך : יט להוד את לא תבני ביתא אלהן בר דתוליד הוא יבני ביתא לשמי : כ וקים יי ית פתגמיה דמליל וקמית תחות דוד אבא ויתבית על כורסי מלכותא דישראל כמא דמליל יי ובניתי ביתא לשמא דיי אלהא דישראל : כא ושויתי תמן אתר מתקן לארונא די ביה מחתין תרין לוחי אבנא די עליהון קימא דיי די גזר עם אבהתנא באפקותיה יתהון מארעא דמצרים : כב וקם שלמה קדם מדבחא דיי לקביל כל קהלא דישראל ופרס ידוהי בצלו לצית שמיא : כג ואמר יי אלהא דישראל לית בר מנך את הוא אלהא דשכנתך בשמיא מלעלא ושליט על ארעא מלרע נטר קימא וחסדא לעבדך די מהלכין קדמך בכל לבהון : כד די נטרת לעבדך דויד אבא ית דמלילתא ליה וגזרתא

במימרך

רש"י

שלמה כיור נחשת ויתנהו בתוך העזרה ויעמוד עליו ויברך על ברכיו : (כג) שומר הברית · ממתין וגונז לשמור הברית והחסד לקיים הבטחתו : (כד) אשר שמרת · לשון אמנת הבטחה : (כו) יאמנו · לשון קיומה : לא יכלכלוך · לא יכילוך : (לא) אשר יחטא איש לרעהו :

בועל

מצודת דוד

הכל : רק אתה וכו' · עם שתכין הכל : (כא) ואשים שם · בהבית הזה: אשר שם · בזה הארון : ברית ה' · לוחות הברית אשר כרת ברית עם ישראל בעת כנתנם : (כב) ויפרוש כפיו · כדרך שואל החסד : (כג) שומר הברית · הגמול שהבטיח בברית : (כד) אשר שמרת וכו' · ר"ל אשר נראה לכל ששמרת לו הבטחתך אשר הבטחתו שאני אבנה הבית : ותדבר בפיך · כמו שדברת כן

מלאת

מצודת ציון

קדשך (ישעיה ס"ג) : (יט) מחלציך · הם המתנים והוא כנוי לאבר המשגל על

היותו

(דוד)דש עש איז גוועזן מיט דיינם הערץ צו בויאן : (יט) רק נייארט ניט דוא זאלשט בויאן דאש הויז נייארט עש זייא דען דיין זון דער דא אויז גיט פֿון דייני לענדן ער זאל בויאן דאש הויז צו מיינם נאמן : (כ) ויקם אונ ער האט בשטעטיגט גאט זייני ריד אונ וויא ער האט גרעט אונ איך (שלמה) בין אויף גשטאנדן אן שטאט מיינש פֿאטר אונ בין געזעסן אויף דעם שטול ישראל אלש ער האט גרעט אונ איך האב געבויאט דאש הויז צו נאמן גאטש דער הער ישראל : (כא) ואשים אונ איך האב גטאן דארטן איין אורט צו דעם (ארון) דאש דארטן וואהר דיא זיכרהייט גאטש דאש ער האט פֿר שניטן מיט אונזר עלטרן אן זיינם אויז ציהן זיא פֿון דעם לאנד מצרים : (כב) ויעמוד אונ ער שטונד שלמה פֿאר דעם (מזבח) גאטש אויף דען קופֿרן האנט פֿאס וואש ער הט געבן מיטן אין דער (עזרה) אונ ער קניאט אויף זייני קניא קיגן אל דאש אין זאמלונג ישראל אונ ער פֿר שפרייטט זייני הענט צו דעם הימל : (כג) ויאמר אונ שלמה זאגט גאט דער גאט פֿון ישראל עש איז ניט דיין גלייכן גאט אין דעם הימל פֿון אובן אונ אויף דער ערדן פֿון אונטן דער דא ווארט אונ בהאלט דיא זיכרהייט אונ דיא גנאד צו טוהן אונ (מקיים) צו זיין צו דייני קנעכט די דא גיהן צו פֿר דיר מיט איהרן גאנצן הערצן : (כד) אשר דש דוא האשט געהאלטן דיין פֿר זיכרונג צו דיינם קנעכט (דוד) מיין פֿאטר דש דוא האשט גרעט צו אים אונ דו האשט גרעט מיט דיינם מויל אונ מיט דיינר האנט דוא האשט ערפֿילט (כלומר) מקיים גוועזן [illegible] (כה)ועתה אונ אצונדר גאט דער הער ישראל היט צו דיינם קנעכט (דוד) מיין פֿאטר [illegible] פֿר זיצן אויף דעם שטול ישראל [illegible]

אוב

הַזֶּה׃ כה וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹר לְעַבְדְּךָ דָוִד אָבִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לּוֹ לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מִלְּפָנַי יֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל רַק אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת־דַּרְכָּם לָלֶכֶת לְפָנַי כַּאֲשֶׁר הָלַכְתָּ לְפָנָי׃ כו וְעַתָּה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֵאָמֶן נָא דְּבָרֶיךָ יתיר י' אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְעַבְדְּךָ דָּוִד אָבִי׃ ° כז כִּי הַאֻמְנָם יֵשֵׁב אֱלֹהִים עַל־הָאָרֶץ הִנֵּה הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ אַף כִּי־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי׃ כח וּפָנִיתָ אֶל־תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־תְּחִנָּתוֹ יְהוָה אֱלֹהָי לִשְׁמֹעַ אֶל־הָרִנָּה וְאֶל־הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר עַבְדְּךָ מִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ הַיּוֹם׃ כט לִהְיוֹת עֵינֶךָ פְּתֻחֹת אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה לַיְלָה וָיוֹם אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַרְתָּ יִהְיֶה שְׁמִי שָׁם לִשְׁמֹעַ אֶל־הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר יִתְפַּלֵּל עַבְדְּךָ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה׃ ל וְשָׁמַעְתָּ אֶל־תְּחִנַּת עַבְדְּךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתְפַּלְלוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְאַתָּה תִּשְׁמַע אֶל־מְקוֹם שִׁבְתְּךָ אֶל־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַעְתָּ וְסָלָחְתָּ׃ לא אֵת אֲשֶׁר יֶחֱטָא אִישׁ לְרֵעֵהוּ וְנָשָׁא־בוֹ אָלָה לְהַאֲלֹתוֹ וּבָא אָלָה לִפְנֵי מִזְבַּחֲךָ בַּבַּיִת הַזֶּה׃ לב וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְעָשִׂיתָ וְשָׁפַטְתָּ אֶת־עֲבָדֶיךָ לְהַרְשִׁיעַ רָשָׁע לָתֵת דַּרְכּוֹ בְּרֹאשׁוֹ וּלְהַצְדִּיק צַדִּיק לָתֶת לוֹ כְּצִדְקָתוֹ׃ לג בְּהִנָּגֵף עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אוֹיֵב אֲשֶׁר יֶחֶטְאוּ־לָךְ וְשָׁבוּ אֵלֶיךָ וְהוֹדוּ אֶת־שְׁמֶךָ וְהִתְפַּלְלוּ וְהִתְחַנְּנוּ אֵלֶיךָ בַּבַּיִת הַזֶּה׃ לד וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְסָלַחְתָּ לְחַטַּאת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וַהֲשֵׁבֹתָם אֶל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּ לַאֲבוֹתָם׃ לה בְּהֵעָצֵר שָׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר כִּי יֶחֶטְאוּ־לָךְ וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהוֹדוּ אֶת־שְׁמֶךָ וּמֵחַטָּאתָם יְשׁוּבוּן כִּי תַעֲנֵם׃ לו וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְסָלַחְתָּ לְחַטַּאת עֲבָדֶיךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל כִּי תוֹרֵם אֶת־הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר

ילכו

כמימרך ובריעותך קימת ביומא הדין : כה וכען יי אלהא דישראל טר לעבדך דוד אבא ית דמלילתא ליה למימר לא יפסוק לך גבר מן קדמי יתיב על כורסי מלכותא דישראל לחוד אם יטרון בנך ית אורחתהון להלכא קדמי כמא דהלכתא קדמי : כו וכען אלהא דישראל יתקימון כען פתגמיא די מלילתא לעבדך דוד אבא : כז ארי מן יסובר ומן דמי כי בקושטא אתרעי יי לאשראה שכנתיה בגו בני אנשא דדירין על ארעא הא שמיא ושמי שמיא לא יכלון לסוברא יקרך אף אלהין ביתא הדין דבניתי : כח ותתפני לצלותא דעבדך ולבעותיה יי אלהי לקבלא צלותא ובעותא דעבדך מצלי קדמך יומא דין : כט למהוי רעוא קדמך לאגנא על ביתא הדין לילי ויממ לאתרא די אמרת יהי שמי תמן לקביל צלותא די צלי עבדך לאפי אתרא הדין : ל ותקבל בעות עבדך ועמך ישראל די יצלון לאפי אתרא הדין ואת תקבל מאתר בית שכנתך מן שמיא ותקבל צלותהון ותשבוק לחוביהון : לא ית דיחוב גבר לחבריה וירשי ביה מומי לאומיותיה וייתי ויומניה קדם מדבחך בביתא הדין: לב ואת תקבל מן שמיא ותעביד ותדין ית עבדך לחיבא חיבא למתן אורחיה ברישיה ולזכאה זכאה למתן ליה בזכותיה : לג כד יתמחון עמך ישראל קדם בעלי דבביהון די חובון קדמך ויתובון לפולחנך ויודון לשמך ויצלון ויבעון מן קדמך בביתא הדין : לד ואת תקביל מן שמיא ותשבוק לחובי עמך ישראל ותתיבנון לארעא דיהבתא לאבהתהון : לה כד יתכלון שמיא ולא יהי מטרא ארי יחובון קדמך ויצלון לאפי אתרא הדין ויודון לשמך ומחוביהון יתובון ארי תקבל צלותהון : לו ואת תקבל מן שמיא ותשבוק לחובי עבדך ועמך ישראל ארי תלפנון ית אורחא דתתקנא

דיהכון

לשמוע הרנה ברכות דף לג

והתפללו וגומר ארכו'ה נה

בהנגף וגו' עקידה שער נה

רש"י

בועל אשת איש : ונשא בו אלה · כשם שהמים בודקין אות' כך המים בודקין אותו : ובא אלה לפני מזבחך · והעמיד הכהן את האשה לפני ה' (במדבר ה' י"ח): (לב) לתת דרכו בראשו · ולצבתה בטנה וגו': ולהצדיק צדיק · ונקתה ונזרעה זרע כך נדרש בתוספתא דסוטה:ונשא בו · לשון נושה: (לג)והודו את שמך · שחייב אדם לברך על הרעה:(לה) כי תענם · למען תענה כי משמש לשון אשר: (לז) ירקון · שהתבואה אינה עולה בקנה:

לעשות

מצודת ציון

היותו סמוך להם : (כו) יאמן · מל' אמונה : (כז) האמנם · בה"א התימה ור"ל האמת : יכלכלוך · ענין החזקה כמו אלפים בת יכיל (לעיל ז') : אף כי · הוא כענין כל שכן וק"ו וכן אף כי אם אכלתהו (יחזקאל ט"ו) : (לא) ונשא · ענין

ענין חוב כמו כאשר נושה בו (ישעיה כ"ד) : אלה · ענין קללת השבועה כמו בשבועת אלה (במדבר ה) : (לה) בהעצר · בהמנע : תענם · מל' עניה ותשובה:

חורס

מצודת דוד

מלאת בכח ידך כאשר נראה היום : (כה) שמור וכו' · ר"ל שמור גם השבועה ההיא אשר הבטחתו שאם זרעו יצדקו לא יופסק מהם המלוכה : (כו) יאמ[ן] נא · ר"ל עשה דבר לשיהא נקרא גם הבית אשר בניתי בית ה' : (כז) כ[י] הא.נס · האם אמת הדבר שישב אלהים בבית העשוי על ארץ בתמיה הל[א] השמים לא יכלכלוך ותכ"ש הבית וא"כ במה יהיה בית ה' : (כח) ופנית · לזאת פנה נא אל תפלתי מה שאתפלל על עיקר כוונת תועלת הבית ובמ[ה] יקרא בית ה': (כט) להיות וכו' · וזהו תפלתי להיות עיניך וכו' : אל המקום הזה · במקום הזה וכן ואל הארון (שמות כ"ה) ותשפטו ובהארון : (ל) ושמעת וכו' · ר"ל כמו שאני מתפלל שתשמע תפלתי כן אני שואל לשמוע תפלת כל עמך : ואתה תשמע וכו' · ר"ל לא שתשב פה לשמוע כ"א התפלה העשויה פה ישמע אל השמים ותקבלה ברחמים ותסלח לעון המתפלל : (לא) איש לרעהו · בדבר ממון : ונשא בו אלה · ויחוב בו חוב שבועה להשביעו : ונ[שא]

אלה

אלה · ר"ל ויסבע לפני המזבח : (לב) להרשיע רשע · לחייב את הרשע לתת גמול דרכו בראשו אם הנשבע לשקר אם המשביע בחנם ולפי שאמר למעלה ושמעת וסלחת אמר על זה לא תסלח הואיל וחלל הבית עם השבועה:ולהצדיק צדיק · אם הנשבע באמת ואם המשביע בצדק : (לג) אשר יחטאו · על אשר חטאו : (לד) והשבותם · ר"ל כאשר יצאו עוד למלחמה לא יהיו עוד נגפים ללכת בשבי אבל ישובו לארצם: (לה) כי תענם · ישובו מחטאתם למען אשר תענם בעת הצרה ולא מאהבת המקום : (לו) ואתה תשמע · עם פלא שבו מאהבה

אוב זיא ווערן היטן דיין קינדר מיר וועג צו גיהן צו פֿר מיר אזו דוא ביסט פֿר מיר גאנגן : (כו) ועתה אונ איצונדרט גאט ישראל עס זאל ווערן וואהר נון דיין ריד דש דוא האשט גרעט צו דיין קנעכט (דוד) איין פֿאטר : (כז) כי אוב פֿר וואר (קאמר) איז דען דאס ער האט בגערט גאט צו מאכן רואן זיין שכינה צווישן די לייט דיא דא וואונן אויף דער ערד נון דיא הימל אונ די הימל דער הימלן זיא קענן ניט דר ליידן דיין (כבוד) (אכל שכן) דאס הויז דאס דאזיג דאס איך האב גבויאט : (כח) ופנית אונ דרום זאלשט דוא דיך קערן צו דער (תפלה) דיינש קנעכט אונ צו זיינר גבעט גאט איין גאט צו הערן צו דעם גזאנג אונ צו דער (תפלה) דאס דיין קנעכט (אתפלל) איז פֿאר דיר דען טאג : (כט) להיות צו זיין דייני אויגן אופֿן צו דען הויז דיא דאזיגן נאכט אונ טאג צו דעם אורט דש דוא האשט גזאגט עס זאל איין נאמן אז דארט צו הערן צו דער (תפלה) דאס ער ווערט בעטן דיין קנעכט צו קיגן דאס אורט דאס דאזיג : (ל) ושמעת אונ דוא זאלשט הערין צו גיבעט דיינש קנעכט אונ דיינש פֿאלק ישראל דיא דא ווערדן בעטן צו קיגן דעם אורט דעם דאזיגן אונ דוא זאלשט פֿר נעמן פֿון דעם אורט דיינש רואן פֿון דעם הימל אונ דו זאלשט מכפר זיין מיר גבעט אונ דו זאלשט פֿר געבן מיר זינד : (לא) את וואש ער ווערט זינדיגן איינער צו זיינם חבר (דהיינו)

ער

ער ווערט בייא זיין חברש ווייב ליגן אונ ער ווערט פֿר שולדיגן אן איהם דער חבר איין אייד צו באווייזן איהם דען אזו וואול אלש דיא (איך אמריס) זיין בודק דיא פֿרויא אזו זיין זיא איהם אויך בודק אונ עס זאל קומן דיא אייד פֿר דיינם מזבח אין דעם הויז דעם דאזיגן כלומר דער כהן זאל שטעלן די פֿרויא פֿר גאט אלש וויא אין דער תורה שטיט : (לב) ואתה אונ דוא (תשמע) זאלשט פֿאר נעמן אויף דעם הימל אונ דוא זאלשט טון אונ דוא זאלשט ריכטן דיין קנעכט צו מאכן שולדיג דען ביזוויכט צו געבן זייני וועג אן זיין קאפּף (כלומר) דיא פֿרויא זאל מיר באך גשווילן אלש וויא אין דר תורה שטיט ווען זיא אנדרשט איז גרעכט ווערט זיין אונ צו גרעכטן אונ צו געבן צו איק אזו זיין גירעכטיקייט (כלומר) ווען דיא פֿרויא ווערט גרעכט זיין זאלשט דוא איר קינדר געבן אוב זיא דר פֿאר האט קייני גהאט אלש וויא אין דער תורה שטיט (ונקתה ונזרעה זרע) : (לג) בהנגף ווען עס ווערט זיין גיפלאגט דיין פֿאלק ישראל פֿר דייני פֿיינד דיא דא ווערטן זינדיגן צו דיר אונ דאש זיא ווערטן ווידר קערן צו דיר אונ זיא ווערטן לובן דיין נאמן אויף דער שטראף דש דוא זיא ווערשט שטראפֿן דען איין מענש אוז (הקב"ה) אזו וואוהל לובן אויף דער שטראף אלש אויף דעם גוטן וואש איהם גאט צו שיקט אונ דש זי ווערטן (אתפלל זיין) אונ ווערט ביטן צו דיר אין דעם הויז דעם דאזיגן: (לד) ואתה אונ דאש אמהל זאלשט דוא מכטפאגן אויף דען הימל אונ דוא זאלשט פֿר געבן אויף דיא זינד פֿון דיינם פֿאלק ישראל אונ דו זאלשט ווידר קערן זיא צו דעם לאנד דש דו האשט געבן צו איהרן עלטרן : (לה) בהעצר ווען דא ווערט אויף גהאלטן ווערט דער הימל אונ עש ווערט ניט זיין רעגן ווען זיא ווערטן זינדיגן צו דיר אונ זיא ווערטן בעטן צו דעם אורט דעם דאזיגן אונ דש זיא ווערט לובן דיין נאמן אונ פֿון איהרן זינדן זיא ווערטן ווידר קערן אום וועגן דש דו זאלשט מטוואורטן זיא : (לו) ואתה אונ דוא זאלשט פֿר נעמן אויף דען הימל אונ זאלשט פֿר געבן צו זינד דיינש קנעכט אונ דיין פֿאלק ישראל דען דוא זאלשט לערנן אונ ווייזן

זיא

ילכו־בה ונתתה מטר על־ארצך אשר־נתתה לעמך לנחלה: לז רעב כי־יהיה בארץ דבר כי־יהיה שדפון ירקון ארבה חסיל כי יהיה כי יצר־לו איבו בארץ שעריו כל־נגע כל־מחלה: לח כל־תפלה כל־תחנה אשר תהיה לכל־האדם לכל עמך ישראל אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל־הבית הזה: לט ואתה תשמע השמים מכון שבתך וסלחת ועשית ונתת לאיש ככל־דרכיו אשר תדע את־לבבו כי־אתה ידעת לבדך את־לבב כל־בני האדם: מ למען יראוך כל־הימים אשר־הם חיים על־פני האדמה אשר נתתה לאבותינו: מא וגם אל־הנכרי אשר לא־מעמך ישראל הוא ובא מארץ רחוקה למען שמך: מב כי ישמעון את־שמך הגדול ואת־ידך החזקה וזרעך הנטויה ובא והתפלל אל־הבית הזה: מג אתה

תשמע

דיהכון בה ותתן מטרא על ארעך דיהבתא לעמך לאחסנא: לז כפנא ארי יהי בארעא מותא ארי יהי שדפונא ירקנא גובא שמוטא ארי יהי ארי יעיקון ליה בעלי דבביהון בארעא קרויהון כל מכתש כל מרע: לח כל צלותא כל בעותא דתהי לכל אנשא לכל עמך ישראל די ידעון גבר מכתש לביה ויפרוס ידוהי בצלו לאפי ביתא הדין: לט ואת תקבל מן שמיא מאתר בית שכנתך ותשבוק לחוביהון ותעביד בעותהון ותתן לגבר ככל אורחתיה דגלי קדמך לביה ארי את הוא לית בר מנך קדמך לחוד גלן לבביא דכל בני אנשא: מ בדיל דידחלון מן קדמך כל יומיא דאנון קימין על אפי ארעא יהבת לאבהתנא: מא ואף מן בר עממין דלא מעמך ישראל הוא וייתי מארעא רחיקא בדיל שמך: מב ארי ישמעון ית שמך רבא וית ידך תקפתא ודרעך מרממא וייתי ויצלי לאפי ביתא הדין: מג את תקבל מן שמיא מאתר

בית

רש"י

לעשות שבולת: (מג) ככל אשר יקרא אליך הנכרי ובישראל הוא אומר לתת לאיש ככל דרכיו לפי שישראל מכיר בהקב"ה ויודע שהיכולת

בידו

מצודת ציון

(לו) תורם · תלמדם כמו יורה דעה: (ישעיה כ"ח): (לז) שדפון · ענין לקות הזרע עד לא נגמר הבשול: ירקון · היא הכספת פני התבואה ונהפך לירקון: חסיל · מין ארבה: יצר · מלשון צרה: מחלה · מלשון חולי: (מב) הנטויה · מלשון

מצודת דוד

מאהבה: כי תורם · בזה תלמדם דרך הטובה לעשות מאהבה בראותם חסדי המקום: ונתתה · ולזה תמלא שאלתם ותתן המטר. (לז) רעב כי יהיה · מסיבות אחרות לא מעצירת המטר: שדפון וכו' · והרעב מוכן לבוא: כי יצר לו אויבו · כשיבוא אויב לצור עליו בארצו ובשעריו: כל נגע · או כל מיני נגע ומחלה אשר יבוא בו: (לח) לכל האדם וכו' · לכל איש יחידי מכל עמך ישראל אשר יכיר בנגע לבבו לדעת שבא בעבור פשעו: (לט) ועשית · תעשה שאלתו וחוזר ומפרש ונתת לאיש ככל דרכיו ר"ל כפי כל הדרכים שבאל: אשר תדע · וזה לאיש אשר תדע את לבבו שלם עמך: (מ) למען יראוך · בראותם שעם התפלה והתשובה הלכה לה הצרה ידעו שיד ה' עשתה: (מא) למען

שמך

זיא דען וועגן דעם גוטן דש זיא זאלן גין דריכן אונ דוא זאלשט געבן רעגן אויף דיין ערד די דוא האשט געבן צו דיינם פאלק צו איין ערב: (לז) רעב אויף הונגיר ווען עש ווערט זיין אויף דער ערד אודר שטארבט ווען עש ווערט זיין האגיל שלעכטיג געלב די זעלביג אין די (תבואה) ווען זיא ניט אויף גיט צו זייני עהרן אודר היישרעקן ווען עש ווערט זיין אודר ווען ווערט בליידיגן איך זיין פיינד אין דעם לאנד זייני טארין אודר איין איטליכי פלאג אונ איטליכי קרנקהייט וואו אייניש ווערט חולה צו קומן זו (לח) כל איטליכם גבעט איטליכש ביגער די דא ווערט זיין צו איינם איטליכן מענטשן צו אל דיינם פאלק ישראל דאש זיא ווערן וויסן איין אמן די פלאג זיינש הערצן אונ דש ער ווערט פאר שפרייטן זייני הענט צו דעם הויז דאזיגן: (לט) ואתה אונ דוא זאלשט פאר נעמן אויף דעם הימל די אן בירייטן פון דיינם גיזעס אונ דוא זאלשט פאר געבן אונ דוא זאלשט טון אונ זאלשט געבן צו איינם איטליכן אמן אז זאל זייני וועג אז דוא ווערשט וויסן זיין הערץ דען דוא וויישט אליין דש הערץ בגער אלער קינדר דש מענשן: (מ) לאמען אום ווילן דש זי זיך זאלן פארכטן פאר דיר אל די טעג דאש זיא לעבן אויף דש לאנד דאש דוא האשט געבן צו אונזר עלטרן: (מא) וגם אונ אויך צו דעם פרעמדן דאש ניט פון דיינם פאלק ישראל איז אונ ער ווערט קומן פון ווייטן לאנדן אום ווילן דיין נאמן: (מב) כי ווען זיא ווערן הערן דיין נאמן דעם גרושן אונ דיין מאכט דיא שטארקי אונ דיין אויז גשטרעקטן ארים אונ ער ווערט קומן אונ ער ווערט ביטן אויף דעם הויז דאש דאזיג: (מג) אתה זאלשט דוא פר נעמן אויף דעם הימל אין בירייטן דיינם

גזעס

תשמע השמים מכון שבתך ועשית ככל אשר־יקרא אליך הנכרי למען ידעון כל־עמי הארץ את־שמך ליראה אתך כעמך ישראל ולדעת כי־שמך נקרא על־הבית הזה אשר בניתי: מד כי־יצא עמך למלחמה על־איבו בדרך אשר תשלחם והתפללו אל־יהוה דרך העיר אשר בחרת בה והבית אשר־בניתי לשמך: מה ושמעת השמים את־תפלתם ואת־תחנתם ועשית משפטם: מו כי יחטאו־לך כי אין אדם אשר לא־יחטא ואנפת בם ונתתם לפני אויב ושבום שביהם אל־ארץ האויב רחוקה או קרובה: מז והשיבו אל־לבם בארץ אשר נשבו־שם ושבו והתחננו אליך בארץ שביהם לאמר חטאנו והעוינו רשענו: מח ושבו אליך בכל־לבבם ובכל־נפשם בארץ איביהם אשר־שבו אתם והתפללו אליך דרך ארצם

אשר

בית שכנתך ותעביד ככל דיצלי קדמך בר עממין בדיל דידעון כל עממי ארעא ית שמך למדחל קדמך כעמך ישראל ולמדע ארי שמך אתקרי על ביתא הדין די בניתי: מד ארי יפוק עמך לאגחא קרבא על בעלי דבביהון באורחא דתשלחנון ויצלון קדם יי לאפי אורח קרתא דאתרעיתא בה וביתא די בניתי לשמך: מה ותקבל מן שמיא ית צלותהון וית בעותהון ותתפרע עולבנהון: מו ארי יחובון קדמך ארי לית אנש דלא חטי ויחול רוגזך בהון ותמסרנון קדם בעלי דבביהון וישבונון שוביהון לארע בעלי דבביהון דרחיקא או קריבא: מז ויתיבון ללבהון בארעא דאשתביאו לתמן ויתובון ויבעון מן קדמך בארעא שביהון למימר חבנא ואטפשנא סרחנא: מח ויתובון לפולחנך בכל לבהון ובכל נפשהון בארעא בעלי דבביהון דשבו יתהון ויצלון קדמך לאפי ארחא דארעהון דיהבתא

לאבהתהון

חטאנו וגו' יומא ג לו

והתפללו אליך ברכו' דף ל

רש"י

בידו ואם אין תפלתו נשמעת תולה את הדבר בעצמו ובחטאו אבל העכו"ם קורא תגר ואומר בית ששמו הולך לסוף העולם נתייגעתי לכת דרכים ובאתי והתפללתי בו ולא מצאתי בו ממש לפיכך ככל אשר יקרא אליך העכו"ם אבל ישראל אם אתה רואה שהוא משחית בממונו את חבירו אל תתן לו: (מד) דרך העיר · פונים לצד ירושלים: (מה) ועשית משפטם · נקמתם באויביהם: (נא) כור הברזל · חרסים

שמזקקין

מצודת דוד

שמך · בעבור פרסום שמך: (מד) בדרך אשר תשלחם · כי אין יוצאין במלחמה טרם ישאלו בה': דרך העיר · כי בהיותם בדרך לא יוכלו לבוא לבית ה' להתפלל בה ולזה אמר אף בשיכוונו שתלך תפלתם הסמיכה דרך העיר והבית: (מה) ועשית משפטם · לנקום נקמתם מיד האויב: (מו) כי אין אדם וכו' · ר"ל אם אין בהם אדם אשר לא יחטא בכדי [illegible] הוא על כולם והוא בוודאי תנאף בם: (מח) דרך ארצם · כי בהיותם בארץ האויב

תהיה

מצודת ציון

מלשון הטיה: (מו) ואנפת · ענין כעס כמו אודך כי אנפת בי (יש' י"ב): ושבום · מלשון שביה: (מז) ושבו · מל' תשובה: (מח) אשר שבו · מלשון שביה: (נא)

כור

גזעס אונ דוא זאלשט טאן אזוי ווי ער ווערט רופן צו דיר דר פרעמדי טוא עס פון (קידוש השם) וועגן אום ווילן זיא זאלן וויסן אל דאש פאלק פון דר ערד דיין נאמן צו פארכטן דיך אזו דיין פאלק ישראל צו וויסן דאש דיין נאמן איז ווארדן גרופן אויף דעם הויז דעם דאזיגן דאש איך האב גבויאט אזו ווערן זיא זעהן אז דוא אליין בישט איין גרעכטר גאט אביר איין ישראל ווען ער ניקט גוטס איז אזו גיב איך זיין גבעט ניט: (מד) כי ווען עס ווערט אויז גין דיין פאלק צו דר (מלחמה) אויף זייני פיינד אין וועג דאז דוא ווערשט שיקן זיא אונ זיא ווערן ביטן צו גאט קיגן די שטאט (ירושלים) דש דוא האשט אויס דר וויילט אין איר אונ דש הויז דאש איך האב גיבויאט צו דיינם נאמן: (מה) ושמעת אונ דוא זאלשט אנטפאנגן אויף דעם הימל איר גיבעט אונ איר בגער אונ דוא זאלשט טון איר רעכינונג אן אירן פיינדן: (מו) כי אונ ווען זיא ווערן זינדיגן צו פאר דיר דען עס איז קיין מענש דאש ניט זאלט זינדיגן אונ דוא ווערשט צערנן אן זיא אונ דוא ווערשט איבר ענטפרן זיא פאר דען פיינד אונ זיא ווערן פאנגן זיא אירי פיינגיר צו לאנד דען פיינד ווייט אודר נאהנט: (מז) והשיבו אונ זיא ווערן ווידר קערן צו איר הערץ אין דעם לאנד דאז זיא זיין געפאנגן אל דארט אונ זיא ווערן ווידר קערן אונ זיא ווערן זיין ביטן צו דיר אין דעם לאנד אירי פיינגר צו זאגן איר האבן גיזינדיגט אונ איר האבן אום רעכט גיטאן איר האבן ביז גיטאן: (מח) ושבו אונ זיא ווערן ווידר קערן צו דיר מיט גאנץ אירם הערץ אונ גאנץ אירם לייב אין דעם לאנד אירי פיינד דיא דא האבן געפאנגן זיא אונ זיא ווערן ביטן צו דיר אין וועג איר לאנד דש דוא האשט געבן צו אירן עלטרן אי:

דר

אֲשֶׁר־נָתַתָּה לַאֲבוֹתָם הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ וְהַבַּיִת
אֲשֶׁר־בָּנִיתָ° בניתי קרי לִשְׁמֶךָ: מט וְשָׁמַעְתָּ הַשָּׁמַיִם
מְכוֹן שִׁבְתְּךָ אֶת־תְּפִלָּתָם וְאֶת־תְּחִנָּתָם וְעָשִׂיתָ
מִשְׁפָּטָם: נ וְסָלַחְתָּ לְעַמְּךָ אֲשֶׁר חָטְאוּ־לָךְ וּלְכָל־
פִּשְׁעֵיהֶם אֲשֶׁר פָּשְׁעוּ־בָךְ וּנְתַתָּם לְרַחֲמִים לִפְנֵי
שֹׁבֵיהֶם וְרִחֲמוּם: נא כִּי־עַמְּךָ וְנַחֲלָתְךָ הֵם אֲשֶׁר
הוֹצֵאתָ מִמִּצְרַיִם מִתּוֹךְ כּוּר הַבַּרְזֶל: נב לִהְיוֹת
עֵינֶיךָ פְּתֻחֹת אֶל־תְּחִנַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־תְּחִנַּת עַמְּךָ
יִשְׂרָאֵל לִשְׁמֹעַ אֲלֵיהֶם בְּכֹל קָרְאָם אֵלֶיךָ: נג כִּי־
אַתָּה הִבְדַּלְתָּם לְךָ לְנַחֲלָה מִכֹּל עַמֵּי הָאָרֶץ
כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדֶּךָ בְּהוֹצִיאֲךָ אֶת־
אֲבֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם אֲדֹנָי יֱהֹוִה: **ט** א וַיְהִי כְּכַלּוֹת
שְׁלֹמֹה לְהִתְפַּלֵּל אֶל־יְהֹוָה אֵת כָּל־הַתְּפִלָּה
וְהַתְּחִנָּה הַזֹּאת קָם מִלִּפְנֵי מִזְבַּח יְהֹוָה מִכְּרֹעַ עַל־
בִּרְכָּיו וְכַפָּיו פְּרֻשׂוֹת הַשָּׁמָיִם: ב וַיַּעֲמֹד וַיְבָרֶךְ אֵת
כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר: ג בָּרוּךְ יְהֹוָה
אשר

תרגום

לַאֲבָהָתְהוֹן קַרְתָּא דְאִתְרְעִיתָא וּבֵיתָא דִבְנֵיתִי
לִשְׁמָךְ: מט וּתְקַבֵּל מִן שְׁמַיָּא מֵאֲתַר בֵּית
שְׁכִנְתָּךְ יַת צְלוֹתְהוֹן וְיַת בָּעוּתְהוֹן וְתִתְפְּרַע
עוּלְבַּנְהוֹן: נ וְתִשְׁבּוֹק לְעַמָּךְ דְּחָבוּ קֳדָמָךְ וּלְכָל
מְרָדֵיהוֹן דִּי מְרַדוּ בָךְ וּבְמֵימְרָךְ וְתִתְּנִנּוּן
לְרַחֲמִין קֳדָם שׁוֹבֵיהוֹן וִירַחֲמוּן עֲלֵיהוֹן: נא אֲרֵי
עַמָּךְ וְאַחְסַנְתָּךְ אִנּוּן דְּאַפֵּקְתָּא מִמִּצְרַיִם מִגּוֹ
כּוּרָא דְבַרְזְלָא: נב לְמֶהֱוֵי רַעֲוָא קֳדָמָךְ לְקַבָּלָא
בָּעוּת עַבְדָּךְ וּבָעוּת עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל לְקַבָּלָא
צְלוֹתְהוֹן בְּכָל עִדָּן דְּאִנּוּן מְצַלַּן קֳדָמָךְ: נג אֲרֵי
אַתְּ אַפְרֵשְׁתִּנּוּן לָךְ לְאַחְסָנָא מִכֹּל עַמְמֵי אַרְעָא
כְּמָא דְמַלֵּלְתָּא בְּיַד מֹשֶׁה עַבְדָּךְ כְּאַפָּקוּתָךְ יַת
אֲבָהָתָנָא מִמִּצְרַיִם יְיָ אֱלֹהִים: א וַהֲוָה כַּד שֵׁיצֵי
שְׁלֹמֹה לְצַלָּאָה קֳדָם יְיָ יַת כָּל צְלוֹתָא וּבָעוּתָא
הָדָא קָם מִן קֳדָם מַדְבְּחָא דַיְיָ מִמַּהֲוֵי כְּרִיעַ
עַל בִּרְכוֹהִי וִידוֹהִי פְּרִיסָן בִּצְלוֹ לְצֵית שְׁמַיָּא:
ב וְקָם וּבָרֵיךְ יַת כָּל קְהָלָא דְיִשְׂרָאֵל קָל רַב
לְמֵימַר: ג בְּרִיךְ יְיָ דִּי יְהַב נְיָחָא לְעַמֵּיהּ
ישראל

ויהי ככלו׳ פס ה לד מגל׳ ג כב ודף לא שבועו׳ג פז

רש״י

שמזקקין בו זהב קרוי כור : (ג) ככל אשר דבר · והיכן דבר והניח לכם מכל אויביכם (דברים י״ב י׳) : (ו) לעשות משפט עבדו ומשפט
עמו

מצודת דוד

תהיה הכוונה שתעבור התפלה דרך הארץ והעיר והבית : (מט) ועשית משפטם · לנקום מאויביהם למען יכירו שלא טוב בעיני ה׳ הכבדת עולם על ישראל : (נ) ונתתם לרחמים · במה שתנקום בהם יבינו שמראוי לרחם על ישראל וכן יעשה כי ירחמו : (נא) מתוך כור הברזל · מתוך קושי השעבוד וכאלו היו נתוכים בכור ברזל העומד על האש : (נב) להיות · ר״ל ההוצאה ממצרים היתה בכדי להיות עיניך פתוחות בין אל יחיד בין אל רבים : בכל קראם · בכל דבר אשר יקראו אליך : (נג) כי אתה הבדלתם · לפי שהבדלתם מכל האומות להיות הם לך לנחלה א״כ מראוי לשמוע אליהם בכל קראם אליך : ט (א) מכרוע · ממה שהיה כורע על ברכיו בעת תפלתו : (ג) ברוך ה׳ · טרם ברך את העם ראה כי טוב לברך את ה׳ בראשונה : לא נפל ·
ר״ל

דר שטאט דש דוא האשט אויש דר וועלט אונ דש הויז דז איך האב גבויאט צו דיינם נאמן: (מט) ושמעת אונ דו זאלשט אנטפאנגן אויף דען הימל דש אן ברייטונג דיינר זיצונג איר (תפלה אונ איר תחנה) אונ דוא זאלשט טון איר (נקאה) אן דען פיינד : (נ) וסלחת אונ דוא זאלשט פר געבן צו דיינים פאלק דש זיא האבן גזינדיגט צו דיר אונ צו אל איר איבר גרייפין דש זיא הב גויסגרייפט אן דיר אונ דוא זאלשט געבן זיא צו דר בארמיקייט פאר אירי פענגיר אונ זי זאלן דר בארמן זיא : (נא) כי דען איין פאלק אונ דיין ערב זיין זיא דאש דוא האשט אויז גצוגין פון (מצרים) פון אויז דיא אייזרני טעסטע כלואר אזו וואול אז מן לייטירט אין איין טעסטע דאש זילבר אונ גאלד אזו האט מן (ישראל גפייניגט אין מצרים) אונ דז דא שטיט איין אייזרני טעסטע וויא וואול איין טעסטע די אמכט אן אויט אש דר פסוק אייכט כלואר זיא זיין גאר זער גלייטירט גוואורן אונ האבן פיל (צרות) גליטן : (נב) להיות עש זאלן זיין דייני אויגן גיעפנט צו איינם גבעט אונ צו גיבעט דיין פאלק ישראל צו הערין צו זיא אין אל אירם רופן צו דיר : (נג) כי דען דוא האשט אב גשיידן זי צו דיר צו איין ערב פון אלי די פעלקר דש לנדש אז דוא האשט גירעט דורך האנט משה דיינם קנעכט אין דיינם אויז ציהן אונזר עלטרן פון מצרים דו גאט דר הער : (א) ויהי אונ עש וואר אז ער פולענדט שלמה צו בעטין צו גאט די (תפלה אונ די תחינה) די דאזיג דא איז ער אויף גישטאנדן פון פר דעם מזבח גאטש פון צו קנין אויף זייני קניא אונ ער וואר זייני הענט פאר שפרייטן קיגן דעם הימל : (ב) ויעמד אונ ער שטונד אויף אונ בענטשט אל דז גאנץ זאמלונג פון ישראל מיט איינר גרוסי
שטים

אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר דִּבֵּר לֹא־
נָפַל דָּבָר אֶחָד מִכֹּל דְּבָרוֹ הַטּוֹב אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד
מֹשֶׁה עַבְדּוֹ: ד יְהִי יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ עִמָּנוּ כַּאֲשֶׁר הָיָה
עִם־אֲבֹתֵינוּ אַל־יַעַזְבֵנוּ וְאַל־יִטְּשֵׁנוּ: ה לְהַטּוֹת
לְבָבֵנוּ אֵלָיו לָלֶכֶת בְּכָל־דְּרָכָיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו
וְחֻקָּיו וּמִשְׁפָּטָיו אֲשֶׁר צִוָּה אֶת־אֲבֹתֵינוּ: ו וְיִהְיוּ
דְבָרַי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי יְהֹוָה קְרֹבִים אֶל־
יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ יוֹמָם וָלָיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפַּט עַבְדּוֹ
וּמִשְׁפַּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ: ז לְמַעַן
דַּעַת כָּל־עַמֵּי הָאָרֶץ כִּי יְהֹוָה הוּא הָאֱלֹהִים אֵין
עוֹד: ח וְהָיָה לְבַבְכֶם שָׁלֵם עִם יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לָלֶכֶת
בְּחֻקָּיו וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו כַּיּוֹם הַזֶּה: ט וְהַמֶּלֶךְ וְכָל־
יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ זֹבְחִים זֶבַח לִפְנֵי יְהֹוָה: י וַיִּזְבַּח שְׁלֹמֹה
אֵת זֶבַח הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר זָבַח לַיהֹוָה בָּקָר עֶשְׂרִים
וּשְׁנַיִם אֶלֶף וְצֹאן מֵאָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף וַיַּחְנְכוּ אֶת־
בֵּית יְהֹוָה הַמֶּלֶךְ וְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יא בַּיּוֹם הַהוּא
קדש

תרגום

יִשְׂרָאֵל כְּכֹל דִּי מַלֵּיל לָא בְטֵיל פִּתְגָמָא חַד
מִכָּל פִּתְגָמוֹהִי תַקִּינַיָּא דִּי מַלֵּיל בִּידָא דְמֹשֶׁה
עַבְדֵּיהּ: ד יְהֵי מֵימְרָא דַייָ אֱלָהָנָא בְּסַעְדָנָא
כְּמָא דַהֲוָה בְּסַעְדָא דַאֲבָהָתָנָא לָא יִשְׁבְּקִנָּנָא
וְלָא יַרְחֲקִנָּנָא: ה לְאַפְנָאָה לִבָּנָא לְדַחַלְתֵּיהּ
לִמְהָךְ בְּכָל אוֹרְחָן דְּתַקְנָן קֳדָמוֹהִי וּלְמִטַּר
פִּקּוֹדוֹהִי וּקְיָמוֹהִי וְדִינוֹהִי דְּפַקֵּיד יַת אֲבָהָתָנָא:
ו וִיהוֹן פִּתְגָמַי אִלֵּין דִּי בְעֵיתִי מִן קֳדָם יְיָ
מִתְקַבְּלִין קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא יֵימָם וְלֵילֵי לְמֶעְבַּד
דִּין עַבְדֵּיהּ וְעוּלְבַּן עַמֵּיהּ יִשְׂרָאֵל פִּתְגַם יוֹם
בְּיוֹמֵיהּ: ז בְּדִיל דְּיִדְעוּן כָּל עַמְמֵי אַרְעָא אֲרֵי
יְיָ הוּא אֱלֹהִים לֵית עוֹד: ח וִיהֵי לִבְּכוֹן שְׁלִים
בְּדַחַלְתָּא דַייָ אֱלָהָנָא לִמְהָךְ בִּקְיָמוֹהִי וּלְמִטַּר
פִּקּוֹדוֹהִי כְּיוֹמָא הָדֵין: ט וּמַלְכָּא וְכָל יִשְׂרָאֵל
עַמֵּיהּ מְנַכְּסִין נִכְסַת קוּדְשִׁין קֳדָם יְיָ: י וּנְכִיס
שְׁלֹמֹה יַת נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּי נְכִיס קֳדָם יְיָ תּוֹרֵי
תַּרְתֵּין וְעַשְׂרִין רִבּוֹא וּתְרֵין אַלְפִין וְעָנָא תַּרְתָּא
עַסְרֵי רִבּוֹא וַחֲנִיכוּ יַת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַייָ מַלְכָּא
וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יא בְּיוֹמָא הַהוּא קַדִּישׁ מַלְכָּא
יַת

לעשו׳ משפ׳ ר״ה ח א ודף סו ע״א א ב דבר יום ביומו מגלה ג ב

ויזב׳ שלמה זבחים ו כח

ביום ההוא פס

עמו · לתבוע עלבונם מיד האויב : (יא) את תוך החצר · דברים ככתבן דברי רבי יהודה קדש את רצפת העזרה בקדושה מזבח להקטיר על
הרצפה

מצודת דוד

ר״ל לא נחסר : (ד) עם אבותינו · הם אנשי דור המדבר שהיתה השכינה שורה עמהם בתמידות : (ה) להטות וכו׳ · כמו שהטה לבב אבותינו בהיות הדבור תמיד להם : (ו) דברי אלה · האמורים למעלה בדברי תחנתי אשר באל על כל המתפללים : קרובים · להיות התפלות קרובים להשמע לה׳ בכל עת התפלה בין ביום בין בלילה : לעשות · ר״ל לשמוע התפלה ולעשות המבוקש : משפט עבדו וכו׳ · ר״ל דבר הנצרך בין ליחיד בין לרבים : דבר יום ביומו · ר״ל דבר הנצרך ביום ההוא יעשה ביומו : (ז) למען דעת · בראותם שנעשתה הנפלאה בעתו : (ח) והיה לבבכם שלם וכו׳ · כאומר כן יהיה כאשר יהיה לבבכם שלם וכו׳ אבל בזולת זאת לא תועיל התפלה עם שתהיה בהבית הזה : כיום הזה · אשר לבבכם שלם עם ה׳ : (יא) קדש המלך · בקדושת המזבח : תוך החצר · רצפת חצר הכהנים : כי עשה שם · על הרצפה ההיא : מזבח הנחשת · אשר
עשה

מצודת ציון

כור · שם כלי יתיכו בה זהב וכסף כמו וכור לזהב (משלי י״ז) : ט (ד) יטשנו · ענין עזיבה וכפל הדבר במ״ש : (ו) משפט · ענין צורך וכן כמשפט הבמות יעשה לה (שמות ל״א) : (י) ויחנכו · התחלת הדבר ושיעמוד בה מאז והלאה קרויה החנכה בלשון מקרא : (יא) מהכיל · מהחזיק כמו אלפים בת יכיל (לעיל ז׳) :
חסך

שטים צו זאגן : (ג) ברוך געלובט איז גאט דער דא האט געבן איין רואונג צו זיינם פאלק ישראל אלש וויא ער האט גירעט עש איז ניט גפאלין איין זאך פון אלי זייני ריד די גוטי דז ער הט גירעט דורך משה זיין קנעכט : (ד) יהי עש זאל זיין גאט אונזר גאט מיט אונז אז וויא ער איז גוועזן מיט אונזרן עלטרן ער זאל ניט פר לאזן אונז אונ ער זאל ניט פר שטרייטן אונז : (ה) להטות צו נייגן אונזרי הערצר צו אים צו גין אין אל זייני וועג אונ זייני גיזעץ אונ זייני גיריכט דאז ער האט גיבאטן אונזרי עלטרן : (ו) ויהיו אונ זיא זאלן זיין איני ריד די דאזיגן דז איך הב גיבעטן פאר גאט נאהנט צו גאט אונזר גאט טאג אונ נאכט צו טאן (נקאות) צו זייני קנעכט אונ גריכט זיין פאלק ישראל איטליכה טעגליכה זאך אויף זיינם טאג : (ז) למען אום ווילן דאז זיא זאלן וויסן אל דאז פאלק דז לאנדש דז גאט ער איז דער הער עש איז ניט נאך אזו אייננר : (ח) והיה אונ עש זאל זיין אייער הערץ גאנץ מיט גאט אונזר גאט צו גין אין זייני גיזעץ אונ צו היטן זייני גיבאט אז דען טאג דען דאזיגן : (ט) והמלך אונ דר קיניג אונ (כל ישראל) מיט אים שעכטיטן איין שעכטונג פר גאט : (י) ויזבח אונ ער שעכטיט שלמה דז שעכטונג די פריד אופפר דז ער האט גישעכט צו פאר גאט רינדר צוויא אונ צוואנציג טויזנט אונ שאף הונדרט אונ צוואנציג טויזנט אונ זיא האבן גיפטיגט דאז הויז גאטש דר מלך אונ אלי קינדר ישראל : (יא) ביום אין דעם זעלביגן טאג ער הט גהייליגט דער מלך דיא ערטרייך פון דער (עזרה) דאז דא איז
פאר

קִדַּשׁ הַמֶּלֶךְ אֶת־תּוֹךְ הֶחָצֵר אֲשֶׁר לִפְנֵי בֵית־יְהוָה כִּי־עָשָׂה שָׁם אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים כִּי־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה קָטֹן מֵהָכִיל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הַמִּנְחָה וְאֵת חֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים׃ יב וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה בָעֵת־הַהִוא אֶת־הֶחָג וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ קָהָל גָּדוֹל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד־נַחַל מִצְרַיִם לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ שִׁבְעַת יָמִים וְשִׁבְעַת יָמִים אַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם׃ יג בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שִׁלַּח אֶת־הָעָם וַיְבָרְכוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ וַיֵּלְכוּ לְאָהֳלֵיהֶם שְׂמֵחִים וְטוֹבֵי לֵב עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה

יהוה

תרגום

יַת גּוֹ דַרְתָּא דִי קֳדָם בֵּית מַקְדְּשָׁא דַייָ אֲרֵי עֲבַד תַּמָּן יַת עֲלָתָא וְיַת מִנְחָתָא וְיַת תַּרְבֵּי נִכְסַת קוּדְשַׁיָא אֲרֵי מַדְבְּחָא דִנְחָשָׁא דִי קֳדָם יְיָ רְחִיק מִלְסוֹבָרָא יַת עֲלָתָא וְיַת מִנְחָתָא וְיַת תַּרְבֵּי נִכְסַת קוּדְשַׁיָא׃ יב וַעֲבַד שְׁלֹמֹה בְּעִדָּנָא הַהִיא יַת חַגָּא וְכָל יִשְׂרָאֵל עִמֵּיהּ קְהָלָא רַב מִמַּעֲלָנָא דַחֲמַת עַד נַחְלָא דְמִצְרַיִם קֳדָם יְיָ אֱלָהָנָא שִׁבְעָא יוֹמִין חֲנֻכַּת בֵּיתָא וְשִׁבְעָא יוֹמִין חַגָּא אַרְבְּעַת עֲשַׂר יוֹמִין׃ יג בְּיוֹמָא תְמִינָאָה שַׁלַּח יַת עַמָּא וּבָרִיכוּ יַת מַלְכָּא וַאֲזַלוּ לְקִרְוֵיהוֹן כַּד חָדָן וְשַׁפִּירָא לִבְּהוֹן עַל כָּל טָבְתָא דַעֲבַד יְיָ לְדָוִד עַבְדֵּיהּ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמֵּיהּ׃

וה וה

קטן מה סס

ויעש את מועד ח ט הוריות

ביום השמיני שבת מועד ח א

רש"י

ברלפה : כי מזבח הנחשת · מזבח האבנים שעשה תחת מזבח הנחשת : קטן מהכיל את העולה ואת המנחה · שהרבו להבי' אמר לו ר' יוסי והלא כבר נאמר אלף עולות יעלה שלמה על המזבח שעשה משה וכשאתה מגיע לחשבון · אמות ולמנין עולות זה כל האבנים גדול מ משה שמזבח משה מקום מערכתו אמה על אמה וזה היה מקום מערכתו כ"ד על כ"ד הרי של שלמה חמש מאות ושבעים ושש כשל משה כן מהו קידש המלך את תוך החצר שקבע בו מזבח של אבנים מחובר ברצפה : קטן מהכיל · בשל משה הוא אומר כאדם שאומר לחבירו ננס פלוני ופסול לעבודה : (יב) מלבוא חמת · שהיא בצפונה של ארץ ישראל : עד נחל מצרים · שהוא כנגדו בדרומה באלה מסעי : שבעת ימים · של חינוך : שבעת ימים · חג הסוכות נמצא שאכלו ושתו ביום הכיפורים : (יג) לדוד עבדו · להודיע שמחל לו עונותיו כדאיתא במועד קטן בשעה שבקש שלמה להכניס הארון לבית קדשי הקדשים דבקו שערים זה בזה: ולישראל עמו · שמחל להם על עון יום הכפורים

ויצאה

מצודת דוד

עשה שלמה כמ"ש בד"ה כי מזבח הנחושת אשר עשה שלמה וכו': קטן מהכיל וכו' · היה קטן מלהחזיק כל הקרבנות המרובים : (יב) את החג · חנוכת הבית נקראה גם היא חג בהיותו קרוב אל החג · או נקראה חג בעבור רבוי הקרבנות כמו אסרו חג (תהלים קי"ח) ור"ל אסרו קרבן : מלבוא חמת · המקום שבאים בה לחמת והיא בפאת הצפוני · עד נחל מצרים שהיא בפאת הדרומי: שבעת ימים וכו' · בתחילה עשו שבעת ימי חנוכת הבית ואח"ז שבעת ימי החג והרבו בהם בקרבנות בעבור חנוכת הבית ; ארבעה עשר יום · ללמד שהיו רצופים: (יג) ביום השמיני · מימי החג והוא שמיני העצרת: שלח את העם · ר"ל נטלו מתנו רשות ללכת כי לא הלכו בי"ט וביום המחרת טרם הלכו חזרו ליטול רשות ולזה נאמר בד"ה בכ"ג בחודש שלח את העם וה היום שאחר החג : לדוד עבדו · שקיים לו הבטחתו אשר בנו היושב על כסאו בנה הבית : ולישראל עמו · על כי ראו אשר שרתה השכינה בהבית הבנוי

כאשר

פֿאר דעם הויז גאטש דאש זאל אזו הייליג זיין אז דאש מזבח זעלבשט אוג דז אין אטג דעאספֿין דרויף דען ער הט גיאמכֿט דאר די (עולה) אוג די (מנחה) אוג די מינשלית פֿון דעם פֿריד אופפֿר דען דאז (מזבח) דז שטייני דאז ער האט גמאכֿט אונטר דען קופֿירן (מזבח) דאש דא וואר פֿאר גאט דאז וואר קליין פֿון לו ליידן די אופפֿר אוג פריזאכט אוג מינשלית פֿון דעם פֿריד אופפֿר אודר דז דא שטיט דש (מזבח) איז לו קליין גוועזן דאז מיינט ער דאז מזבח פֿון משה אוג ניט דז מזבח פֿון שלמה עיין רש"י (יב) ויעש אוג ער מאכֿט שלמה אין דער לייט דער זעלביג דעם פֿייאר טאג אוג לו (כל ישראל) מיט אים איין גרוסי פֿאר זאמלונג פֿון דעם דאז מן קומט נאך שטאט (חמת) כלומר אויף דר לפֿון זייט דאז איז דיא לינקי זייט פֿון (ארץ ישראל) ביז די באך מצרים דז דא וואר קיגן איבר אויף דער רעכֿטי זייט פֿון (ארץ ישראל) פֿר גאט אונזר זיבן טאג דז אין עש האט גיהאכר גיפֿטיגט אוג זיבן טאג (סוכות) אלז לו זאמן וואר פֿירלעהן טאג אוילא איז דארויז גדרונגן דז זי האבן אן (יום כפור) געסין:(יג) ביום אן דעם טאג דעם אכֿטן האט ער אוועק גשיקט דאז פֿאלק אוג זיא בענשיטן דעם מלך אוג זיא גינגן לו איר געלעלט פֿריליך אוג וואול גיאיסט הערץ אויף אל דיא טובה דז ער האט גיטאן גאט לו (דוד) זיינם קנעכֿט לו לאזין וויסן דז ער הט אוחל גוועזן לו אים זייני זינד דען דא שלמה הט וועלן ברענגין דעם (ארון אין דז היכל) דא האבן זיך די טארן פֿון דעם (היכל) לו אננדר בהעפֿט אוג זיין ניט עהנדר אויף גגנגן ביז שלמה האט גדאכֿט דוד דא זיא אופֿן גווארדן פֿון וועגן דעם (זכות פֿון דוד) אוג לו ישראל זיין פֿאלק דז ער זי הט(מוחל) גוועזן דז זיא האבן אין (יום כפור) געסין אוג איין (בת קול) איז אויז גגאנגן אוג האט גזאגט איר אלי זייט אן גברייט לחיי עולם

הבא

יְהוָה לְדָוִד עַבְדּוֹ וּלְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ׃ יד וַיְהִי כְּכַלּוֹת שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת־בֵּית־יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת כָּל־חֵשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חָפֵץ לַעֲשׂוֹת׃ טו וַיֵּרָא יְהוָה אֶל־שְׁלֹמֹה שֵׁנִית כַּאֲשֶׁר נִרְאָה אֵלָיו בְּגִבְעוֹן׃ טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּפִלָּתְךָ וְאֶת־תְּחִנָּתְךָ אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתָּה לְפָנַי הִקְדַּשְׁתִּי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִתָה לָשׂוּם שְׁמִי־שָׁם עַד־עוֹלָם וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שָׁם כָּל־הַיָּמִים׃ יז וְאַתָּה אִם־תֵּלֵךְ לְפָנַי כַּאֲשֶׁר הָלַךְ דָּוִד אָבִיךָ בְּתָם־לֵבָב וּבְיֹשֶׁר לַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ חֻקַּי וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמֹר׃ יח וַהֲקִמֹתִי אֶת־כִּסֵּא מַמְלַכְתְּךָ עַל־יִשְׂרָאֵל לְעֹלָם כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עַל־דָּוִד אָבִיךָ לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת לְךָ אִישׁ מֵעַל כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל׃ יט אִם־שׁוֹב תְּשֻׁבוּן אַתֶּם וּבְנֵיכֶם מֵאַחֲרַי וְלֹא תִשְׁמְרוּ מִצְוֺתַי חֻקֹּתַי אֲשֶׁר נָתַתִּי לִפְנֵיכֶם וַהֲלַכְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם׃ כ וְהִכְרַתִּי אֶת־יִשְׂרָאֵל

מעל

תרגום

יד וַהֲוָה כַּד שֵׁיצִי שְׁלֹמֹה לְמִבְנֵי יַת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַייָ וְיַת בֵּית מַלְכָּא וְיַת כָּל רְעוּת שְׁלֹמֹה דְאִתְרְעִי לְמֶעְבַּד׃ טו וְאִתְגְּלֵי יְיָ לִשְׁלֹמֹה תִּנְיָנוּת כְּמָא דְאִתְגְּלֵי לֵיהּ בְּגִבְעוֹן׃ טז וַאֲמַר לֵיהּ יְיָ שְׁמִיעַ קֳדָמַי צְלוֹתָךְ וּבָעוּתָךְ דִּבְעֵיתָא מִן קֳדָמַי אַקְדֵּישִׁית יַת בֵּיתָא הָדֵין דִּי בְנֵיתָא לְאַשְׁרָאָה שְׁכִנְתִּי תַּמָּן עַד עָלְמָא וּתְהֵי שְׁכִנְתִּי שָׁרְיָא בֵיהּ אִם רְעוּתִי מִתְעַבְדָא תַּמָּן כָּל יוֹמַיָא׃ יז וְאַתְּ אִם תְּהָךְ קֳדָמַי כְּמָא דְהַלֵּיךְ דָּוִד אֲבוּךְ בְּקַשִּׁיטוּת לִבָּא וּבְתְרִיצוּתָא לְמֶעְבַּד כְּכֹל דְּפַקֵּידְתָּךְ קְיָמַי וְדִינַי תִּטַּר׃ יח וַאֲקִים יַת כּוּרְסֵי מַלְכוּתָךְ עַל יִשְׂרָאֵל לְעָלַם כְּמָא דְמַלֵּילִית עִם דָּוִד אֲבוּךְ לְמֵימַר לָא יִפְסוֹק לָךְ גְּבַר מֵעַל כּוּרְסֵי מַלְכוּתָא דְיִשְׂרָאֵל׃ יט אִם מִתָּב תְּתוּבוּן אַתּוּן וּבְנֵיכוֹן מִבָּתַר פּוּלְחָנִי וְלָא תִטְּרוּן פִּקּוּדֵי קְיָמַי דִּי יְהָבֵית קֳדָמֵיכוֹן וּתְהָכוּן וְתִפְלְחוּן לְטַעֲוָת עַמְמַיָּא וְתִסְגְּדוּן לְהוֹן׃ כ וַאֲשֵׁיצֵי יַת יִשְׂרָאֵל מֵעַל אַפֵּי אַרְעָא דִּי יְהָבִית

להון

לשום שמי מעס ז לח

והיו עיני ברכות ס סב

יבמות יב קס

רש"י

ויצאה בת קול ואמרה כולכם מזומנים לחיי העולם הבא : (טז) והיו עיני ולבי תרגם יונתן ותהא שכינתי שריא ביה אם רעותי מתעבדא : והיו עיני שם · אם לבי ותפלי שם : (כ) ואת הבית אשר הקדשתי לשמי תנאי היא ביני וביניכם ואם לא תשמעו מה נאמר שם והשימותי את

מקדשכם

מצודת דוד

(טו) כאשר וכו' · ר"ל באופן מראה הנבואה שנראה אליו בגבעון : (טז) לשום שמי : לתול בה שמי להיות בית ה' : עיני ולבי · ר"ל השגחתי : (יט) אתם · ר"ל אתה ובני הדור הזה : (כ) אשלח · ר"ל תחרב הבית : למשל ·

ימשלו

מצודת ציון

(יד) חשק · ענין תאוה: (כ) ולשנינה · ענין דבור כמו ושננתם לבניך (דברי' ו')

ור"ל

הבא: (יד) ויהי אוג עש אואר אז ער פֿולענדיט לו בויאן דז הויז דש קיניגש אוג אל די לושט פֿון שלמה דאז ער בינגערט האט לו אמכֿן : (טו) וירא אוג ער בוויז זיך גאט לו שלמה דאז אנדרי מאל דאז ער אין וואר בוויזן לו אים אין (גבעון) (טז) ויאמר אוג ער זאגט גאט לו אים איך האב גיהערט דיין (תפֿלה אוג דיין תחינה) דאז דוא האשט גבעטן פֿאר איר איך האב גהייליגט דאז הויז דאז דאזיג דז דוא האשט גבויאט לו רואן איין (שכינה) אל דארט ביז איביג אוג זיא זאל איין (שכינה) דארטן לו רואן ווען מגדרשט איין הערלן ביגער ווערט גיטאן ווערן אל דארט אלי טאג כלומר דוקא אין דעם תנאי : (יז) ואתה אוג דוא דוא ווערשט גין פֿר איר אז ער אין גאנגן דוד דיין פֿאטר איט גאנלום הערלן אוג איט רעכֿט פֿערטיקייט לו טאן אלש איך האב גיבאטן דיך איין געזן אוג איין גריכֿט זאלשטו היטן : (יח) והקמתי אוג איך וועל בשטעטיגן דען שטול דיינש קיניגרייך איבר ישראל לו איביג אז ווי איך האב גירעט אויף דוד דיין פֿאטיר לו זאגן עש זאל ניט ווערן פֿר שניטן לו דיר איין אאן פֿון דעם שטול ישראל : (יט) ואם אבר איר לייט ווען איר ווערט אב קערן איר אוג אייער קינדר פֿון נאך איר כלומר זיא ווערן איר ניט אין דיינן אוג איר ווערט ניט היטן איין גיבאט איין געזן דאז איך האב געבן פֿאר אייך אוג איר ווערט גין אוג ווערט דינן פֿרעמדי עכו"ם אוג איר ווערט אייך בוקין לו זיא : (כ) והכרתי אוג איך וויל פֿאר שניידן ישראל פֿון אב דער ערדן דז איך הב געבן לו זי אוג דז הויז דז איך האב גהייליגט פֿון וועגן איין נאמן כלומר איך האב איט מייך אויש גיזואן איין (תנאי) ווען איר ניט ווערט פֿאלגן דא וויל איך פֿאר ווישטן מייער (בית המקדש) דרום אויך זאג איך איילונפֿרט אויך ווען איר ניט ווערט פֿרום זיין אזו וויל איך דאז(בית

המקדש

מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם וְאֶת־הַבַּיִת אֲשֶׁר הִקְדַּשְׁתִּי לִשְׁמִי אֲשַׁלַּח מֵעַל פָּנָי וְהָיָה יִשְׂרָאֵל לְמָשָׁל וְלִשְׁנִינָה בְּכָל־הָעַמִּים׃ כא וְהַבַּיִת הַזֶּה יִהְיֶה עֶלְיוֹן כָּל־עֹבֵר עָלָיו יִשֹּׁם וְשָׁרָק וְאָמְרוּ עַל־מֶה עָשָׂה יְהוָה כָּכָה לָאָרֶץ הַזֹּאת וְלַבַּיִת הַזֶּה׃ כב וְאָמְרוּ עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצִיא אֶת־אֲבֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּחֲזִקוּ בֵּאלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוֻ וישתחוו קרי לָהֶם וַיַּעַבְדֻם עַל־כֵּן הֵבִיא יְהוָה עֲלֵיהֶם אֵת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת׃ כג וַיְהִי מִקְצֵה עֶשְׂרִים שָׁנָה אֲשֶׁר־בָּנָה שְׁלֹמֹה אֶת־שְׁנֵי הַבָּתִּים אֶת־בֵּית יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ׃ כד חִירָם מֶלֶךְ־צֹר נִשָּׂא אֶת־שְׁלֹמֹה בַּעֲצֵי אֲרָזִים וּבַעֲצֵי בְרוֹשִׁים וּבַזָּהָב לְכָל־חֶפְצוֹ אָז יִתֵּן הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְחִירָם עֶשְׂרִים עִיר בְּאֶרֶץ הַגָּלִיל׃ כה וַיֵּצֵא

חירם

להון וית ביתא דאקדשית לשמי ארחיק מקביל מימרי ויהי ישראל למתל ולשועי בכל עממיא: כא וביתא הדין דהוה עלאי יהא חריב כל דיעבר עלוהי יכלי וינוד ויימרון על מה עבד יי כדין לארעא הדא ולביתא הדין: כב ויימרון על די שבקו ית פולחנא דיי אלההון דאפיק ית אבהתהון מארעא דמצרים ואתקיפו בטעות עממיא וסגידו להון ופלחונון על כן איתי יי עליהון ית כל בישתא הדא: כג והוה מסוף עשרין שנין די בנא שלמה ית תרין בתיא ית בית מקדשא דיי וית בית מלכא: כד חירם מלכא דצור סובר ית שלמה באעי ארזין ובאעי בירוזין ובדהבא לכל צורכיה בכין יהיב מלכא שלמה לחירם עסרין קרוין בארעא גלילא: כה ונפק חירם מצור למסער

ית

רש"י

מקדשכם (ויקרא כ"ו ל"א): ולשנינה · כתרגום ולשועי יספרו את הרעות הבאות עליו ויתלעגו בו כמו ויספר ואשתעי · ולשון שנינה אף הוא לשון דבור דכ"ע ושננתם לבניך (דברים ו' ז'): (כא) והבית הזה יהיה עליון · כל זמן שלא חטאתם ומשתחטאו כל עובר עליו ישום וישרוק וכן כתוב (בדברי הימים ב' ז' כא) והבית הזה אשר היה עליון לכל עובר עליו וגו' וכה פתרונו והבית הזה אשר היה עליון ונורא אף לעכו"ם כמו שאמר למעלה וגם על הנכרי אשר לא מעמך וגו' ועכשיו בחר בנו כל העובר עליו אף העכו"ם ישום וישרוק ויאמר כי חטאו של ישראל גורם: ישום · יתמה כמו ושממו עליה אויביכם על יומו נשמו אחרונים: ושרק שופיל"ר בלע"ז כן דרך כל הרואה חורבן פתאום לשרוק: (כג) עשרים שנה · שבע שנים לבית ה' ואת ביתו שלש עשרה שנה כמו שאמר למעלה: (כד) נשא את שלמה · ענין עמס

כלכל

מצודת ציון

ור"ל יספרו מהם: (כא) ישום · ענין תמהון כמו ישומו ישרים (איוב י"ז): ושרק · קול הבאה בקבוץ השפתים קרויה שריקה והדרך לעשותה בעת יראו חורבן דבר חשוב וכן ויושביה לשרקה (מיכה ו'): (כד) נשא · סבל המשא ההיא:

אחי

מצודת דוד

ימשלו בהם לדמיון לדבר מה לפי גודל המפלה אשר תבוא עליהם: (כא) יהיה עליון · כמו היה עליון עתיד במקום עבר ור"ל הבית שהיה עליון והשוב תהיה חרב וכל עובר יתמה על חורבנו: ואמרו · אלו לאלו: (כד) חירם · לשתי הבתים שאלה היה חירם סובל אותו בתת לו די ספוקו עלי ארזים וכו': אז · אחר השלמת הבתים נתן המלך לחירם לתשלום גמול מלבד

החטים

המקדש) אוועק שיקן אונ דר וויטרן פֿון פֿאר מיר אונ עז ווערט זיין ישראל צו איינן בייא שפיל אונ צו בייא ריד אונטר אלי די פֿעלקר: (כא) והבית אונ דאש הויז וואז דא איז גוועזן דאש איבערשטי אי מיר גיהייליגט האט · אונ ווען איר ווערט זינדיג זיין אזו ווערט עש חרוב זיין איטליכר דער דא ווערט פֿר איבר פֿארין דר ווערט זיך פֿר וואונדרן אונ ווערט שאוליררן אונ זיא ווערן זאגן פֿון וואש וועגן האט גיטאן גאט אזו צו דעם לנד דאז דאזיג אונ צו דעם הויז דאש דאזיג: (כב) ואמרו אונ זיא ווערן זאגן פֿון וועגן דז זיא האבן פֿאר לאזן דען גאט איר העררן דר דא האט אויז גילוזן איר עלטרן פֿון דעם לאנד מצרים אונ זי האבן גיהאלטן אן פֿרעמדי עכו"ם אונ זיא האבן זיך גבוקט צו זיא אונ האבן גדינט זיא דרום אויך אזו האט גיבראכט גאט אויף זיא אל דאז בייז דאז דאזיג: (כג) ויהי אונ עש וואר פֿון ענד צוואנציג יאר דאז ער האט גבויאט שלמה דיא צוויא הייזר דאז הויז גאטש זיבן יאר אונ דאז הויז אויך דרייא צעהן יאר: (כד) חירם דער קיניג פֿון (צר) האט ביצאלט דען שלמה מיט טענין האלץ אונ מיט בוקס בוים אדר טענין האלץ אונ מיט גאלד צו אל זיין ביגער כלומר דז האט ער איס אלש גינוג געבן זעלביג מאל גאב דר קיניג (שלמה צו חירם) צוואנציג שטעט אין דעם לאנד גליל: (כה) ויצא אונ ער איז גיגנ (חירם פֿון צר) צו זעהן די שטעט דז ער הט געבן צו איס שלמה אונ זיא זענין

נים

חִירָם מִצֹּר לִרְאוֹת אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר נָתַן־לוֹ שְׁלֹמֹה וְלֹא יָשְׁרוּ בְּעֵינָיו׃ כו וַיֹּאמֶר מָה הֶעָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי אָחִי וַיִּקְרָא לָהֶם אֶרֶץ כָּבוּל עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ כז וַיִּשְׁלַח חִירָם לַמֶּלֶךְ מֵאָה וְעֶשְׂרִים כִּכַּר זָהָב׃ כח וְזֶה דְבַר־הַמַּס אֲשֶׁר־הֶעֱלָה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת־בֵּית יְהוָה וְאֶת־בֵּיתוֹ וְאֶת־הַמִּלּוֹא וְאֵת חוֹמַת יְרוּשָׁלִָם וְאֶת־חָצֹר וְאֶת־מְגִדּוֹ וְאֶת־גָּזֶר׃ כט פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם עָלָה וַיִּלְכֹּד אֶת־גֶּזֶר וַיִּשְׂרְפָהּ בָּאֵשׁ וְאֶת־הַכְּנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בָּעִיר הָרָג וַיִּתְּנָהּ שִׁלֻּחִים לְבִתּוֹ אֵשֶׁת שְׁלֹמֹה׃ ל וַיִּבֶן שְׁלֹמֹה אֶת־גֶּזֶר וְאֶת־בֵּית חֹרֹן תַּחְתּוֹן׃ לא וְאֶת־בַּעֲלָת וְאֶת־תַּמֹר תרמר קרי בַּמִּדְבָּר בָּאָרֶץ׃ לב וְאֵת כָּל־עָרֵי הַמִּסְכְּנוֹת אֲשֶׁר הָיוּ לִשְׁלֹמֹה וְאֵת עָרֵי הָרֶכֶב וְאֵת עָרֵי הַפָּרָשִׁים וְאֵת חֵשֶׁק שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר חָשַׁק לִבְנוֹת בִּירוּשָׁלִַם וּבַלְּבָנוֹן וּבְכֹל אֶרֶץ מֶמְשַׁלְתּוֹ׃

כל

ית קרויא דיהב ליה שלמה ולא כשרין בעינוהי: כו ואמר מה קרויא האלין די יהבתא לי אחי וקרא להון ארעא כבול עד יומא הדין: כז ושדר חירם למלכא מאה ועשרין ככרי דהבא: כח ודין פתגם מסקי מסין דמני מלכא שלמה למבני ית בית מקדשא דיי וית ביתיה וית מליתא וית שורא דירושלם וית חצור וית מגידו וית גזר: כט פרעה מלכא דמצרים סליק וכבש ית גזר ואוקדה בנורא וית כנענאה דיתב בקרתא קטל ויהבה מתנן לברתיה אתת שלמה: ל ובנא שלמה ית גזר וית בית חורון ארעאה: לא וית בעלת וית תרמור במדברא בארעא: לב וית כל קרוי אוצרא די הואה לשלמה וית קרוי רתיכיא וית קרוי פרשיא וית כל רעות שלמה דאתרעי למבני בירושלם ובליבנן ובכל ארע שולטניה

ולא ישרו
שמת ס כד
ויאמר מה
פס

רש"י

כלכל את משאו בדבר זה: (כו) ארץ כבול · ארץ כבלים ארץ טיט שהרגל משתקע ונכבלת בה: (כח) וזה דבר המס · מה שמפרש בסוף הענין כל העם הנתן וגומ' ויעלם שלמה למס עובד אותו המס היה לבנות בו את כל אלה: ואת המלוא · מקום היה בירושלים בעיר דוד ונקרא מלוא על שם שמוקף חומה נמוכה ומלאוס לתוכה עפר: (כט) שלוחים · נדוניא: (לא) ואת תרמור במדבר בארץ · אצל הישוב: (לב)

ערי

מצודת ציון

(כו) אחי · אוהבי ורעי: כבול · מלשון בכבלי ברזל (תהלים קמ"ט): דבר המס · ערך המס: (לב) המסכנות · האוצרות כמו ויבן ערי מסכנות (שמות א'):

ערי

מצודת דוד

החטים והשמן האמור למעלה: (כו) ארץ כבול · ר"ל ארץ טיט אשר הרגלים משתקעים בה כאלו אסורים בכבלי ברזל ובעבור זה היו מעטים פירותיה: (כח) וזה דבר המס · ר"ל המס אשר העלה מישראל על זה היה דבר המס לבנות את בית ה' וכו': ואת המלוא · כי דוד הניח סמוך להחומה מקום פנוי להתאסף בו אנשים כמ"ש ויבן מן המלוא וביתה (ש"ב ה') ובא שלמה ובנאה: (כט) שלוחים · ר"ל במקום מנחה ששולחים בני אדם לבנותיהם וכן לכן תתני שלוחים (מיכה א'): (ל) ויבן וכו' · ר"ל ועל שפרעה שרפה לזה בנאה שלמה: (לא) במדבר בארץ · ר"ל סמוך אל הישוב: למס עובד · לא

למס

ניט וואול גיפֿאלן אין זייני אויגן: (כו) ויאמר אונ ער זאגט וואש זיין דיא שטעט דיא דאזיגן דאז דוא האשט געבן צו איר איין ברודר אונ רופֿט צו זיא (ארץ כבול) איין לאנד איין לייאינדיגש אודר זאנדיג דז: אז איט דיא פֿיס טיף איין שטעקט אונ אזו הייסן זיא ביז אן דעם הייטיגן טאג: (כז) וישלח אונ ער שיקט (חירם) צו דעם מלך הונדרט אונ צוואנציג צענטנר גאלד: (כח) וזה אונ דז איז דיא זאך פֿון (אס) ער האט אויף גבעטלט דר קיניג שלמה צו בויאן דאז הויז גאטש אונ זיין הויז אונ דיא שיטונג דאש וואר איין אורט אן ירושלים אונ וואר אום גרינגלט מיט איינר אוימר איין נידריגי אונ דיא וואר דער פֿילט מיט ערד אונ דיא אוימר פֿון ירושלים אונ די שטאט (חצור אונ מגידו אונ גזר): (כט) פרעה פרעה דר מלך פֿון (מצרים) איז אויף גאנגן אונ ער בילוואגנ די שטאט (גזר) אונ ער האט פֿר ברענט זיא אין פֿייאר אונ דעם כנעני דער דא זיצט אין דר שטאט הט ער דר שלאגין אונ האט געבן זיא צו איינר (נדוניא) צו זיינר טאכטר דז ווייב פֿון שלמה: (ל) ויבן אונ ער בויאט שלמה דיא שטאט (גזר) אונ דיא שטאט (בית חורון) דאז אונטרשטי: (לא) ואת אונ (בעלת אונ תרמור) אין דר מדבר אין דעם לאנד כלומר ניט וויט וואו אן גוואונט הט דז ביזעלט גוועזן איז: (לב) ואת אונ אל דיא שטעט די בהעלטניש דז דא ווארן צו שלמה אונ אל דיא שטעט פֿון די רייטר אונ שטעט פֿון די ריטר אונ דיא בגערונג פֿון שלמה דש ער הט בגערט צו בויאן אין ירושלים אונ אין דעם וואלד אונ אין דעם גנצן לאנד זיין גוועלטיגונג: (לג) כל אל דז פֿאלק וואז דא איז איבר גבליבן פֿון דעם (אמורי וגומר) די דא ניט פֿון קינדר ישראל ווארן: (לד) בניהם אירי קינדר

דיא

ט א

לג כָּל־הָעָם הַנּוֹתָר מִן־הָאֱמֹרִי הַחִתִּי הַפְּרִזִּי הַחִוִּי
וְהַיְבוּסִי אֲשֶׁר לֹא־מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵמָּה: לד בְּנֵיהֶם
אֲשֶׁר נֹתְרוּ אַחֲרֵיהֶם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר לֹא־יָכְלוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לְהַחֲרִימָם וַיַּעֲלֵם שְׁלֹמֹה לְמַס־עֹבֵד עַד
הַיּוֹם הַזֶּה: לה וּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא־נָתַן שְׁלֹמֹה עָבֶד
כִּי־הֵם אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַעֲבָדָיו וְשָׂרָיו וְשָׁלִשָׁיו
וְשָׂרֵי רִכְבּוֹ וּפָרָשָׁיו: לו אֵלֶּה שָׂרֵי הַנִּצָּבִים אֲשֶׁר
עַל־הַמְּלָאכָה לִשְׁלֹמֹה חֲמִשִּׁים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת
הָרֹדִים בָּעָם הָעֹשִׂים בַּמְּלָאכָה: לז אַךְ בַּת־פַּרְעֹה
עָלְתָה מֵעִיר דָּוִד אֶל־בֵּיתָהּ אֲשֶׁר בָּנָה־לָהּ אָז
בָּנָה אֶת־הַמִּלּוֹא: לח וְהֶעֱלָה שְׁלֹמֹה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים
בשנה

ומבני ישראל יבמו״ת עט

שׁוּלְטָנֵיהּ: לג כָּל עַמָּא דְּאִשְׁתְּאַר מִן אֱמוֹרָאֵי
חִתָּאֵי פְּרִיזָאֵי חִוָּאֵי וִיבוּסָאֵי דְּלָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אִנּוּן: לד בְּנֵיהוֹן דְּאִשְׁתְּאַרוּ בַּתְרֵיהוֹן בְּאַרְעָא
דְּלָא יְכִילוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְגַמָּרוּתְהוֹן וּמַנִּינוּן
שְׁלֹמֹה לְמַסְּקֵי מִסִּין עַד יוֹמָא הָדֵין: לה וּמִבְּנֵי
יִשְׂרָאֵל לָא יְהַב שְׁלֹמֹה לְמֶהֱוֵי פָּלְחִין אֲרֵי אִנּוּן
גַּבְרֵי עָבְדֵי קְרָבָא וְעַבְדוֹהִי וְרַבְרְבָנוֹהִי
וְגִבָּרוֹהִי וְרַבָּנֵי רְתִיכוֹהִי וּפָרָשׁוֹהִי: לו אִלֵּין רַבָּנֵי
אִסְטְרַטִּיגַיָּא דִּי מְמַנַּן עַל עֲבִידְתָּא דִּשְׁלֹמֹה
חֲמֵשׁ מְאָה וְחַמְשִׁין דִּי מְפַלְּחִין בְּעַמָּא דְּעָבְדִין
בַּעֲבִידְתָּא: לז בְּרַם בַּת פַּרְעֹה סְלִיקַת מִקַּרְתָּא
דְּדָוִד לְבֵיתָא דִּי בְנָה לַהּ בְּכֵן בְּנָא יָת מִלֵּיתָא:
לח וְאַסֵּיק שְׁלֹמֹה תְּלָת זִמְנִין בְּשַׁתָּא עֲלָוָן
ונכסת

רש״י

ערי המסכנות · קרוי בית אוצרא : (לו) שרי הנצבים · ממונים על הממונים : חמשים וחמש מאות · שלש מאות מהם היו גרים הממונים על שבעים אלף נושא סבל ושמונים אלף חוצב בהר ושלשת אלפים ושלש מאות הרודים בעם שאמר למעלה · לבד משרי הנצבים לשלמה וגומר שלשת אלפים ושלש מאות (ובדברי הימים ב׳ כ׳ י״ז) הוא אומר שש מאות אלו שלש מאות שחסר פה מנה כאן שהיו ממונים על כולן ומאתים וחמשים הנותרים היו ישראל ממונים על שאר עושי המלאכה (ובדברי הימים ב׳ ח׳ י׳) מנאן לעצמן ואלה שרי הנצבים לשלמה חמשים ומאתים הרודים בעם עושי המלאכה : (לז) אך בת פרעה · שהיתה מתחלה בעיר דוד כמה שנאמר בראש הספר ויביאה אל עיר דוד עלתה מעיר דוד וגו׳ · ובדברי הימים מפרש כי אמר לא תשב אשה לי בעיר דוד כי קדש המה אשר באה אליהם ארון ה׳ (דברי הימים ב׳ ח׳ י״א) : אז בנה שלמה את המלוא · לבנות לתוכו בתים לעבדים ולשפחותיה וזה שהוכיחו ירבעם אביך הניחו פרוץ לעולי רגלי׳ ואתה בנית אותו לעשות אנגריא לבת פרעה וזהו אך האמור כאן אך בזו העוה שלמה שבנה לה את המלוא כך שמעתי ואני אומר אך בת פרעה וגו׳ כלומר הערים האמורות למעלה הוצרך לבנות למסכנות לרכב ולפרשים ולגדולה אך את המלוא לא היה בונה לשום גדולה כי אביו הניחו לפרוש בו עולי רגלים אהלים אלא שבת פרעה עלתה אל ביתה והמלוא סמוך לאותו בית אז בנה את המלוא : (לח) על המזבח · של
בית

מצודת ציון

ערי הרכב · להניח בהן המרכבות : (לד) להחרימם להכריתם : (לה) ושלישיו · גבוריו ונכבדיו כמו ומבחר שלישיו (שם ט״ו) : (לו) הרודים המושלים ונוגשים:
ואני

מצודת ציון

למס מתון כ״א שיעבדו בעצמם עבודתו : (לה) עבד · לעבוד בגופו עבודה עבד : (לו) שרי הנצבים · ר״ל ממונים על הממונים : חמשים וחמש מאות · שלש מאות היו מן הנבעונים כמ״ש למעלה ור״ן היו מבני ישראל והם היו ממונים על ממוני שאר מלאכת המלך זולת ממוני נושאי הסבל וחוצבי׳ בהר שאמר למעלה ובד״ה חשב של ישראל לעצמן : (לז) אך בת פרעה · ר״ל מיד כאשר עלתה בת פרעה אל ביתה בנה לכבודה את המלוא שהיה סמוך לביתה : (לח) והעלה שלמה · ר״ל ממונו התנדב בעבור כל ישראל : שלש פעמים · בשלש רגלים : והקטיר אותו · ר״ל הקטיר עליו קטרת על המזבח אשר לפני ה׳

דיא דא װארן איבר גבליבן נאך זי אין דעם לאנד די זי ניט האבן קענין די קינדר ישראל צו פֿאר װישטן זיא אונ ער אויך ברענגט זיא שלמה צו דינשט במרק ליכ׳ ביז אן דעם טאג דעם דאזיגן:(לה) ומבני אונ פֿון קינדר ישראל הט ער ניט געבן שלמה פֿר איין קנעכט דען זי װארן אלן די שטרייט האפֿטיגן אונ זיין קנעכט אונ זיין הערן אונ באמיר הערן אודר זייני געװעלטיגר אונ הערן זייני רייטר אונ זייני ריטר : (לו) אלה דאז זיין די הערן די דא װארן גשטעלט איבר די הערן די דא װארן אויף דער(מלאכה) צו שלמה פֿופֿצי׳ אונ פֿינף הונדרט (עיין רש״י) : (לז) אך נייארט די טאכטר פרעה דיא דא װאר צום ערשטן אין דער שטאט(דוד)די איז [illegible] אויף גאנגן פֿון דר שטאט (דוד) צו אירם הויז דש ער הט גבויאט צו איר דען אין (ספר דברי הימים) שטיט שלמה האט די שטאט דוד פֿר הייליג גהאלטן אונ זאגט עש זאל ניט זיין דארטן צו איר איין פֿרויא דיא װייל עש איז דארטן דר(ארון) גשטט דען דש אונ הט גבויאט שלמה דיא שיטונג צו בויאן דרויף הייזר צו איר קנעכט אונ איידן דרום האט אים (ירבעם) גשטראפֿט אונ גזאגט דיין פֿאטר הט עש אופֿן גלאזן צו די דא אויף גינגן אן (רגל)אונ דו האשט עש גבויאט צו דער טאכטר פֿון פרעה דרום שטיט דא דאז װארט (אך) איז טייטש נייארט כלומר נייארט איט דער זאך האט שלמה אום רעכט גטאן (עיין רש״י) : (לח) והעלה אונ ער אויף
ברענגט

ומלכ׳ שבא בתר״א ח׳ טו

בְּשָׁנָה עֹלוֹת וּשְׁלָמִים עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר בָּנָה לַיהוָה
וְהַקְטֵיר אִתּוֹ אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה וְשִׁלַּם אֶת־הַבָּיִת: לט
וָאֳנִי עָשָׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּעֶצְיוֹן־גֶּבֶר אֲשֶׁר אֶת־
אֵלוֹת עַל־שְׂפַת יַם־סוּף בְּאֶרֶץ אֱדוֹם: מ וַיִּשְׁלַח
חִירָם בָּאֳנִי אֶת־עֲבָדָיו אַנְשֵׁי אֳנִיּוֹת יֹדְעֵי הַיָּם עִם
עַבְדֵי שְׁלֹמֹה: מא וַיָּבֹאוּ אוֹפִירָה וַיִּקְחוּ מִשָּׁם זָהָב
אַרְבַּע־מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים כִּכָּר וַיָּבִאוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ
שְׁלֹמֹה: י א וּמַלְכַּת־שְׁבָא שֹׁמַעַת אֶת־שֵׁמַע
שְׁלֹמֹה לְשֵׁם יְהוָה וַתָּבֹא לְנַסֹּתוֹ בְּחִידוֹת: ב וַתָּבֹא
יְרוּשָׁלַיְמָה בְּחַיִל כָּבֵד מְאֹד גְּמַלִּים נֹשְׂאִים
בְּשָׂמִים וְזָהָב רַב־מְאֹד וְאֶבֶן יְקָרָה וַתָּבֹא אֶל־
שְׁלֹמֹה וַתְּדַבֵּר אֵלָיו אֵת כָּל־אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבָהּ:
ג וַיַּגֶּד־לָהּ שְׁלֹמֹה אֶת־כָּל־דְּבָרֶיהָ לֹא־הָיָה דָּבָר
נֶעְלָם מִן־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר לֹא הִגִּיד לָהּ: ד וַתֵּרֶא
מַלְכַּת־שְׁבָא אֵת כָּל־חָכְמַת שְׁלֹמֹה וְהַבַּיִת אֲשֶׁר
בנה

וְנִכְסַת קוּדְשִׁין עַל מַדְבְּחָא דִּבְנָא קֳדָם יְיָ
וּמַקְטַר עֲלוֹהִי קְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא דִּי קֳדָם יְיָ
וְשַׁלֵּים יָת בֵּיתָא: לט וּסְפִינְתָּא עֲבַד שְׁלֹמֹה
מַלְכָּא בְּעֶצְיוֹן גֶּבֶר דְּעִם אֵילוֹת עַל כֵּיף יַמָּא
דְסוּף בְּאַרְעָא דֶאֱדוֹם: מ וּשְׁדַר חִירָם
בִּסְפִינְתָּא יָת עַבְדוֹהִי גַּבְרִין סַפָּנִין דְּאוּמָנִין
לְדַבָּרָא בְּיַמָּא עִם עַבְדֵי שְׁלֹמֹה: מא וַאֲתוֹ
לְאוֹפִיר וּנְסִיבוּ מִתַּמָּן דַּהֲבָא אַרְבַּע מְאָה
וְעַסְרִין כִּכְּרִין וְאַיְתִיאוּ לְוָת מַלְכָּא שְׁלֹמֹה: א
וּמַלְכַּת שְׁבָא שְׁמַעַת יָת שְׁמַע שְׁלֹמֹה לִשְׁמָא
דַיְיָ וַאֲתָת לְנַסָּיוּתֵיהּ בְּחוּדָאִין: ב וַאֲתָת
לִירוּשְׁלֵם בְּמַשִּׁרְיָן סַנִּיאִין לַחֲדָא גַּמְלִין טְעִינִין
בּוּסְמִין וְדַהֲבָא סַגִּי לַחֲדָא וְאַבְנִין טָבָן וַאֲתָת
לְוָת שְׁלֹמֹה וּמַלֵּילַת עִמֵּיהּ יָת כָּל דִּי הֲוָה עִם
לִבַּהּ: ג וְחַוִּי לַהּ שְׁלֹמֹה יָת כָּל פִּתְגָמָהָא לָא הֲוָה
מִדַּעַם דְּאִתְכַּסָּא מִן מַלְכָּא דְּלָא חַוִּי לַהּ: ד וַחֲזָת
מַלְכַּת שְׁבָא יָת כָּל חוּכְמַת שְׁלֹמֹה וּבֵיתָא דִּי
בנא

רש״י

בית עולמים : והקטיר אותו · ואותו מזבח הקטרת אשר לפני ה׳ לקטרת הסמים : (לט) ואני · אנייה : (ה) ועולתו אשר יעלה בית ה׳ דרך
מבוא

מצודת דוד

ה׳ · וזהו מזבח הזהב שבהיכל והוא מקרא קצר בדבר המובן מאליו : ושלם · השלים עבודת הבית לכל משפטו : (לט) את אילות · עם אילות ר״ל סמוך לה : (מ) אנשי אניות · מלומדים ללכת באניות יודעי דרך הים : (מא) אופירה · שם היה מקום מחצב הזהב : ועשרים · ובד״ה נאמר וחמשים ואולי שלשים מהם הוציאו בהוצאת הדרך : י (א) לשם ה׳ · ר״ל שמעה אשר חכמתו איננה משבע האנושי כ״א מה׳ היתה לו : לנסותו בחידות · לשאול דברים סתומים קשה הידיעה ואם יגידם תדע נאמנה שמאת ה׳ היתה לו החכמה : (ב) עם לבבה · אשר הסתירה מכל אדם ושמרה בלבבה ולא גלתה מאז לחשוב שהיה הדבר נשמע לשלמה : (ג) את כל דבריה · אשר שאלה אותו : לא היה דבר · מכל דברי חידותיה לא היה דבר נעלם מן המלך אשר לא הגיד
לה

מצודת ציון

(לט) ואני · ספינה : י (ב) בחיל · עושר וקנינים כמו חילך וכל אוצרתיך (ירמי׳ כ״ו) :
כבד

ברענגט שלמה דרייא מאל אין דעם יאר אופפֿר אונ פֿריד אופפֿר אויף דז (מזבח פֿון בית עולמים) דש ער האט גבויאט פֿאר גאט ער האט גירעאפֿפֿט אויף דעם מזבח דא אן דז (קטורת סמים) דרויף דעאפֿפֿט אין דעם (היכל) דש דא װאר פֿר גאט אונ ער הט צו געגלט דאש הויז כלומר זיא װארן צו גאנגלט דיא (עבודה) פֿון דעם הויז גאטש : (לט) ואני אונ שיף האט ער גימאכט דר (מלך שלמה) אין דר שטאט (עציון גבר) דאש דא װאר בייא דר שטאט (אילות) בייא דעם בארטן דאש (ים סוף) אין דעם לאנד (אדום) : (מ) וישלח אונ ער שיקט (חירם) אין דיא שיף זייני קנעכט אמאנן שיף לייט די דא װישן צו פֿירן דש שיף אין דעם ים מיט די קנעכט שלמה : (מא) ויבאו אונ זיא קאמן נאך (אופֿיר) אונ זיא נאמן פֿון דארטן גאלד פֿיר הונדרט אונ צװאנציג צענטנר אונ זיא ברענגטן עש צו דעם (מלך שלמה) : (א) ומלכת אונ (מלכת שבא) זיא הערט שטעלן דיא הערונג פֿון שלמה דיא חכמה דאש ער האט גיהאט פֿון גאט אז אובן גראכט איז אונ זיא קאם צו פֿר זוכן אים מיט אויז רעטניש : (ב) ותבא אונ זיא קאם נאך ירושלים מיט אייכם זער שװערן היר קעמליך טראגן גװירץ אונ גאלד זער פֿיל אונ גוטי שטיין אודר װירדיגי כלומר אידל גשטיין אונ זי קאמן צו שלמה אונ זיא רידיט צו אים אלז װאש דא איז געװעזן אין אירם הערצן : (ג) ויגד אונ ער זאגט איר שלמה אל אירי ריד עש איז ניש געװעזן איין זאך פֿאר הולן פֿון דען מלך דש ער העט ניט געזאגט צו איר : (ד) ותרא אונ זיא זאך די (מלכת שבא) אל די קלוגהייט
פֿאן

בנה: ה ומאכל שלחנו ומושב עבדיו ומעמד משרתו משרתיו קרי ומלבשיהם ומשקיו ועלתו אשר יעלה בית יהוה ולא־היה בה עוד רוח: ו ותאמר אל־המלך אמת היה הדבר אשר שמעתי בארצי על־דבריך ועל־חכמתך: ז ולא־האמנתי לדברים עד אשר־באתי ותראינה עיני והנה לא־הגד־לי החצי הוספת חכמה וטוב אל־השמועה אשר שמעתי: ח אשרי אנשיך אשרי עבדיך אלה העמדים לפניך תמיד השמעים את־חכמתך: ט יהי יהוה אלהיך ברוך אשר חפץ בך לתתך על־כסא ישראל באהבת יהוה את־ישראל לעלם וישימך למלך לעשות משפט וצדקה: י ותתן למלך מאה ועשרים ככר זהב ובשמים הרבה מאד ואבן יקרה לא בא כבשם ההוא עוד לרב אשר־נתנה מלכת־שבא למלך שלמה: יא וגם אני חירם אשר־נשא זהב מאופיר הביא מאפר

עצי

בנא: ה ומיכל פתוריה ואסחרות עבדוהי ומקם משומשנוהי ולבושיהון ושקיותיה ועלתיה דמסיק בית מקדשא דיי ולא אשתאר בה עוד רוח: ו ואמרת למלכא קושטא הוה פתגמא די שמעית בארעי על פתגמך ועל חוכמתך: ז ולא הימנית לפתגמיא עד דאתיתי וחזאה עיני והא לא אתחוא לי פלגו מה דחזיתי אוספתא חוכמתא וטבתא על שמועתא די שמעית: ח טובי גברך טובי עבדך אלין דקימין קדמך תדירא דשמעין ית חוכמתך: ט יהי יי אלהך בריך דאתרעי בך למתנך על כורסי מלכותא דישראל ברחימת יי ית ישראל לעלם ומנך למהוי מלכא למעבד דין דקשוט וזכו: י ויהבת למלכא מאה ועסרין ככרין דדהבא ובוסמנין סגי לחדא ואבנין טבן לא אתא כבוסמניא האנון עוד לסגי די יהבת מלכת שבא למלכא שלמה: יא ואף ספינתא דחירם דמתיא דהבא מאופיר איתיאת מאופיר אעי אלמוגין

זהב מאופיר יונת׳ דנא

סגי

רש"י

מצוה שהכין מביאו לבית המקדש שהיה עולה בו לבית ה': (יא) עצי אלמוגים · קוריי"ל בלע"ז: (יב) מסעד לבית ה' · (ובדברי הימים ב'

מצודת ציון

כבד · עניין בנין: יקרה · חשובה: (יא) אלמוגים · הוא מין עץ יקר וחשוב: מסעד

מצודת דוד

לה כי הכל ידע והגיד לה את כונס: (ה) ומושב עבדיו · כ"א במקום הראוי לו וכן היה מעמד משרתיו כ"א במקום הראוי לשירותו: ומלבושיהם הראוי לכ"א לפי מה שהוא: ועולתו · דרך עלותו לבית ה': ולא היה וכו': אמר בלשון גוזמא לרוב התמהון: (ז) הוספת · החכמה הנמצא בך מרובה יותר מאשר הוגד לי: (ט) באהבת ה' · בעבור אהבת ה' לישראל שמך אלהים למלך

פֿון שלמה אונ דש הויז דש ער הט גבויאט: (ה) ואכל אונ די עסין פֿון זיינם טיש אונ דש געזעס זיינר קנעכט אונ דעז שטאנד זיינר דינר אונ אירי קליידר אונ זיין געטרענק אונ זיינם גאנג דש ער אויף גינג אין גאטש הויז: (ו) ותאמר אונ זיא זאגט צו מלך וואר איז געוועזן דיא ריד דש איך האב געהערט אין איינם לאנד אויף דייני ריד אונ אויף דייני קלוגהייט: (ז) ולא אונ איך הב עש ניט גיגלויבט צו די ריד ביז דז איך בין קומן אונ זיא האבן עז געזעהן אייני אויגן אונ נון עש איז ניט ווארן געזאגט צו איר דיא העלפֿט דוא האשט גמערקט קלוגהייט אונ גוטש אויף דיא הערונג דש איך הב געהערט: (ח) אשרי גלובט אונ וואל דייני לייט אונ וואל דייני קנעכט דיא דא זיגן דיא דא שטין פֿאר דיר שטעטז דיא דא הערין דייני חכמה: (ט) יהי ער זאל זיין גאט דיין הער גלובט דאש עש האט בגערט אן דיר צו געבן דיך אויף דען שטול ישראל כלומר דש קיניגרייך פֿון ישראל אום ווילן דיא ליבשאפֿט דש ער האט גאט דיא ישראל צו איביג אונ ער האט געזעצט דיך צו איינם אוך צו טאן משפט אונ גרעכטיקייט: (י) ותתן אונ זיא גאב צו דעם קאניג הונדרט אונ צוואנציג צענטנר גאלד אונ בשאמים זער פֿיל אונ גוטי שטיין עש איז ניט קומן אלז דש זעלביג גווירץ אזו פֿיל אלז דש זי הט געבן דיא קיניגן פֿון (שבא) דען מלך שלמה: (יא) וגם אונ אויך די שיף פֿון (חירם) דש דא האט געבראכט גאלד פֿון דען לאנד אופֿיר האט אויך געבראכט פֿון אופֿיר קורעל האלץ זער פֿיל אונ גוטי שטיין: (יב) ויעש אונ ער גמאכט דער מלך דאש קורעלין האלץ אין

אונטר

עצי אלמגים הרבה מאד ואבן יקרה: יב ויעש המלך את־עצי האלמגים מסעד לבית־יהוה ולבית המלך וכנרות ונבלים לשרים לא בא־כן עצי אלמגים ולא נראה עד היום הזה: יג והמלך שלמה נתן למלכת שבא את־כל־חפצה אשר שאלה מלבד אשר נתן־לה כיד המלך שלמה ותפן ותלך לארצה היא ועבדיה: יד ויהי משקל הזהב אשר־בא לשלמה בשנה אחת שש מאות ששים ושש ככר זהב: טו לבד מאנשי התרים ומסחר הרכלים וכל־מלכי הערב ופחות הארץ: טז ויעש המלך שלמה מאתים צנה זהב שחוט

שש

סגי לחדא ואבנין טבן: יב ועבד מלכא ית אעי אלמוגיא סעיד לבית מקדשא דיי ולבית מלכא וכנריא ונבליא לבני לוי לא אתו כאעי אלמוגין ולא אתחזיאו עד יומא הדין: יג ומלכא שלמה יהב למלכת שבא ית כל רעותה דשאילת בר מדמני לה כעותר ידא דמלכא שלמה ואתפניאת ואזלת לארעה היא ועבדהא: יד והוה מתקל דדהבא די הוה אתי לשלמה בשתא חדא שית מאה שתין ושית ככרי דהבא: טו בר מאגר אומניא וסחורת תגריא וכל מלכי סומכותא ושלטוני ארעא: טז ועבד מלכא שלמה מאתן תרסין דדהבא

טבא

רש"י

ב' ט' י"א) כתיב מסילות לבית ה' לכך אני אומר המסעד הזה לשון רצפה: לשרים · לבני לוי: (יג) נתן למלכת שבא · נתינה זו איננה אלא לימוד חכמה (כל חפצה · בא אליה ונולד ממנה נבוכד נצר והחריב הבית שעמד ת"י שנים בחלק כל י"ב שבטים בהאר"י ז"ל) מלבד אשר נתן לה מתנות ומגדנות המלויין כאן ואינם מלויין בתקות': (יד) שש מאות ששים ושש · חירם נתן לו ק"כ ומלכת שבא ק"כ ואני תרשיש הביאה מאופיר ת"כ הרי תר"ם והששה לא ידעתי מאין (ובדברי הימים ב' ח' י"ח) כתיב שהביאו מאופיר ארבע מאות וחמשים ואין מונה שם ק"ך של חירם ויש לתקן מקרא שהשלשים היתירים היו מן הק"ך של חירם שהרי עבדי חירם היו שם עם עבדיו: (טו) לבד מאנשי התרים · שהיו מביאים לו הסוחרים התרים בארץ לסחורה: הרוכלים: מוכרי בשמים ומוליכין אותם מעיר לעיר · וכל מלכי הערב · תרגם יונתן וכל מלכי סומכותא ל' ערובה שמלכים שהיה בעורבתן וסומכין עליו גארנטיא"ס בלע"ז: (טז) צנה · מקפת את האדם

מצודת דוד

למלך לעשות כרוחב חכמתך משפט וצדקה: (יב) מסעד · הוא העליי' שהי' למעלה שהיה לבית ה' ולבית המלך ר"ל מזה לזה · ובד"ה נקרא מסילה על היותו מסילה ללכת בה ונקרא מסעד לפי שהיה לו כעין מעקה מפה ומפה להיות העולה נשען ונסעד בהם: לשרים · למשוררים: לא בא כן · מעולם לא בא משם בכמות רב ובגודל כאשר אז: (יג) כל חפצה · מהדברים היקרים שראתה בבית שלמה: אשר נתן לה · זולת שאלתה: כיד המלך שלמה · ר"ל בנדיבות רב כראוי למלך שלמה: (יד) אשר בא · מאופיר: (טו) לבד מאנשי התרים · לבד הזהב הבא אליו · מאנשי התרים וכו': (טז) זהב שחוט · לרוב

מצודת ציון

(יב) מסעד · משען: (טו) התרים · הם הסוחרים הקטנים המחפשים ומרגלים אחר סחורה לקנות במקום הזול והוא מלשון לתור את הארץ (במדבר י"ג): ומסחר הרוכלים · ר"ל וממן סוחרי הרוכלים והם מוכרי הבשמים כמו מכל אבקת רוכל (ש"ה ג'): מלכי הערב · הם הערביים: ופחות · שלטונים כמו פחת יהודה (חגי א'): (טז) צנה · מלבוש ממתכת יקיף על כל הגוף להציל ממכת החרב

אונטר לעהנונג אודר איין פֿאלאשטר צו דעם הויז דש מלך אונ הארפֿפֿין אונ פידלין צו דיא זינגר דאש זיין דיא (לוים) עש איז ניש קומן אזו איין קורעלין האלץ אונ ניט עש איז ווארן געזעהן ביז אן דען טאג דען דאזיגן: (יג) והמלך אונ דער מלך שלמה האט געגעבן צו דער (מלכה שבא הכאה) אל איר ביגער דש זיא הט גיפֿרעגט אוהן דעם וואש ער הט געבן צו איר זיינע שפייז דאש אין איר לאנד ניט (שליח) זיין גווענן דאש האט ער געבן צו איר אלז ער וואל פֿר מאכט דער מלך שלמה אונ זיא קערט זיך אונ גינג אין איר לאנד זיא אונ אירי קנעכט: (יד) ויהי אונ עש וואר דש גוויכט פֿון גאלד דאש דא קאם צו שלמה אין איינם יאר זעקס הונדרט אונ זעקש אונ זעכציג צענטנר גאלד: (טו) לבד אוהן דעם וואש פֿון די אמנין דיא אויש שפעהיר כלומר דיא סוחרים דיא דא אויז שפעהן סחורה די זעלביגן האבן אים אויף געבראכט גאלד [illegible] גווירץ קיך לייט אונ אלי דיא אלביש דיא דא האבן געבן צו איהם (ערבות) אונ האבן זיך פֿאר לאזן אויף אים אונ דיא גראבן פֿון דעם לאנד דיא האבן אים אלי גאלד געבראכט: (טז) ויעש אונ ער גמאכט דר מלך שלמה צוויא הונדרט גילדני טארטשין אונ איין טארטש איז געמאכט דש זיא דען מענש אויף דרייא זייטן אום ריגלט גלאגן כלומר עש איז ווידגאלד גוועזן דש זיך נערן לאזט ליהן אונ זעקש הונדרט שטיק גאלד הט ער אויף געבראכט

אויף

שש־מאות זהב יעלה על־הצנה האחת: יז ושלש־
מאות מגנים זהב שחוט שלשת מנים זהב יעלה
על־המגן האחת ויתנם המלך בית יער הלבנון: יח
ויעש המלך כסא־שן גדול ויצפהו זהב מופז: יט
שש מעלות לכסה וראש עגול לכסה מאחריו
וידת מזה ומזה אל־מקום השבת ושנים אריות
עמדים אצל הידות: כ ושנים עשר אריים עמדים
שם על־שש המעלות מזה ומזה לא־נעשה כן
לכל־ממלכות: כא וכל כלי משקה המלך שלמה
זהב וכל כלי בית־יער הלבנון זהב סגור אין כסף
לא נחשב בימי שלמה למאומה: כב כי אני
תרשיש למלך בים עם אני חירם אחת לשלש
שנים

תרגום

טבא שית מאה דהבא מסיק על תריסא חדא:
יז ותלת מאה מגנין דהבא טבא תלתא מנן
דהבא מסיק על מגנא חדא ומנגון מלכא בית
מקירת מלכיא: יח ועבד מלכא כורסיא דשנא
רבא וחפהי דהבא טבא: יט שתא דרגין
לכורסיא וריש סגלגל לכורסיא מאחורוהי
ואשדרתא מכא ומכא על אתר מותבא ותרין
אריון קימין כסטר אשדרתא: כ ותרי עשר
אריון קימין תמן על שתא דרגין מכא ומכא
לא אתעבד כן לכל מלכותא: כא וכל מני
משתיא דמלכא שלמה דהבא וכל מני בית
מקרת מלכא דהבא טבא לית כספא לא
אתחשיב ביומי שלמה למדעם: כב ארי
ספינתא אפריקא למלכא בימא עם ספינתא
דחירם

זהב שחוט סס מח

זהב מופז סס מד כצ״ל

וכל כלי וגומר מנחו׳ג [illegible]

רש״י

האדם משלשה רוחו[illegible] והוא שאמור בספר תהלים (ה׳ י״ג) כצנה רצון תעטרנו: שש מאות זהב · והוא שש מנים שהזהב הוא הדינר: (יז) זהב שחוט · הוא רד[illegible] להירקע: (יח) זהב מופז · מבהיק כמרגלית: (יט) שש מעלות · מדרגות לעלות בו וראש הכסא היה עגול מקום מושב המלך: מאחריו · תיקון הכסא היה רחב והמעלות היו לצד פניו ולצד אחריו היה המושב גבוה מן הכסא מקום עגול: וידות מזה ומזה לסמוך · ועותיו עליהם בימין מקלות זהב מפאה לפאה פשוטין לימין ולשמאל: ושנים אריות · של זהב וכל צורת הכסא מפורשת באגדת מגילת אס[illegible]: (כא) אין כסף לא נחשב · אין כסף באחד מהם כי לא נחשב: (כב) אני תרשיש · ספינות אפריקא: שנהבים וקפים

ותכיים

מצודת ציון

חרב כמו כצנה רצון תעטרנו · (תהלים ה׳): שחוט · נמשך כמו חץ שחוט לשונם (ירמיה ט׳) ור״ל זהב טוב נמשך כשעוה: (יז) מגנים · הוא שם כלי עשוי לאחוז ביד בעת המלחמה להגן בו וגם יש מגן עשוי מעור שלוק האמו׳ בתהיל׳ מ״ב: (יח) שן · שן הפיל: מופז · טוב ומזוקק ומבהיק וכן כתם פז (ש״ה ה׳): (יט) מעלות · מדרגות: (כא) סגור · הנסגר בכור לצרפו להסיר הסיג: למאומה · [illegible]: (כב) שנהבים · הוא שן הפיל: וקפים · הוא הקוף וכו׳ בדרז״ל (נדה כ״ט) ודומים הם בצורותיהם לבני אדם: ותוכיים · הם העופות היפות מאוד בגוונותיהם

בחלוף

מצודת דוד

לרוב עשרו עשאום מזהב טוב עם כי הדרך לעשותם מברזל: שש מאות זהב · ר״ל דינרי זהב: יעלה · היה נכנס בו: (יז) שלשת מנים · ובד״ה נאמר שלש מאות זהב כי מנה היא ליטרא ובו מאה דינרי זהב: (יט) וראש עגול לכסא מאחריו: מאחרי · הכסא יצא ממעל היושב מכסא עגולה כעין כיפה כובע: וידות · כעין זרועות יצא אצל מקום הישיבה להשען בהם: אריות · עשוים מזהב: (כ) המעלות · אשר יעלו בהם לשבת על הכסא: מזה ומזה · מפאה מזה ומפאה מזה: (כא) אין כסף · לא היה בהם כלי כסף כי הכסף לא היה נחשב למאומה: (כב) למלך בים · המלך היה לו בים אניה הולכת

לתרשיש

איך מיין טארטש כלומר עס זיין זעקש הונדרט שטיק גאלד דר לו קומן: (יז) ושלש און דרייא הונדרט שילטן אויז גלוגן גאלד דרייא הונדרט שטיק אודר דרייא פֿונט גאלד הט ער אויף גבראכֿט (כלומר) איז גאנגן אויף איין שילט: (יח) ויעש און ער אמאכֿט דען אוך איין שטול אויז העלפֿאנטן ביין איין גרושן און ער בדעקט אים מיט גיט גאלד דאז זער לייכֿט: (יט) שש זעקש שטאפֿלין ווארן לו דעם שטול און אובן דער שטול דער קאמפֿט וואהר רונד דער זעלביג וואר לו דעם שטול פֿון הינדר אים דש דער אוך וואר גזעסן דהיינו דר שטול איז ברייט גוועזן און די שטאפֿלין זיין פֿארן גוועזן און איין הינטר לו און דר ברייט איז דאס גזעס גוועזן רונד און העכיר אלז דאר שטול און מן לען זיין גוועזן פֿון דער רעכֿטי זייט און פֿון דער לינקי זייט אויף דעם אורט דאז גיזעס און לוויא גילדני ליבן שטונדן בייא דר אן לען: (כ) ושנים עשר און לוועלף ליבן שטונדן אל דארט אויף די זעקש שטאפֿלין פֿון דער רעכֿטי זייט עס איז ניט ווארן גמאכֿט אזו לו אל די קיניגרייך: (כא) וכל און אל דאש טרונק גפֿעס פֿון דעם קיניג שלמה די ווארן גאלד און אל דיז גיפֿעס פֿון דעם (יער לבנון) דיז אן פֿלעגט איין לו שליסן עס וואר גוט גאלד דיז וואר קיין זילבר אן די קליג דען עס וואר פֿר ניקש גיאכֿט אין טאגן שלמה לו קיניגרייא: (כב) כי דען די שיף (תרשיש) דאז איז (אפֿריקא) ווארן לום איך אין דעם (ים) מיט דיא שיף פֿון (חירם) איין מאל אין דרייא יאר קומן דיא שיף פֿון (תרשיש) און טראגט גאלד און זילבר און העלפֿאנטן

ביין

שנים תבוא | אני תרשיש נשאת זהב וכסף
שנהבים וקפים ותכיים: כג ויגדל המלך שלמה
מכל מלכי הארץ לעשר ולחכמה: כד וכל־הארץ
מבקשים את־פני שלמה לשמע את־חכמתו אשר
נתן אלהים בלבו: כה והמה מביאים איש־מנחתו
כלי כסף וכלי זהב ושלמות ונשק ובשמים סוסים
ופרדים דבר־שנה בשנה: כו ויאסף שלמה רכב
ופרשים ויהי־לו אלף וארבע־מאות רכב ושנים־
עשר אלף פרשים וינחם בערי הרכב ועם־המלך
בירושלם: כז ויתן המלך את־הכסף בירושלם
כאבנים ואת הארזים נתן כשקמים אשר־בשפלה
לרב: כח ומוצא הסוסים אשר לשלמה ממצרים
ומקוה

תרגום

דחירם חדא לתלת שנין אתיא ספינת אפריקא
טעינא דהב וכסף שן דפיל וקופין וטוסין: כג
ורבא מלכא שלמה מכל מלכי ארעא לעותר
ולחוכמא: כד וכל דירי ארעא בען למחזיית
סבר אפי שלמה למשמע ית חוכמתיה דיהב יי
בלביה: כה ואנון מיתן גבר קורבניה מני
כספא ומני דהבא ולבושין ומני זינא ובוסמנין
סוסון וכודנון גזירת שנא בשנא: כו וכנש
שלמה רתיכין ופרשין והוו ליה אלף וארבע
מאה רתיכין ותרי עסר אלפין פרשין ואשרנון
בקרוי רתיכיא בר מדהוו עם מלכא
בירושלם: כז ויהב מלכא ית כספא בירושלם
כאבניא וית ארזיא יהב בשקמיא דבשפלתא
לסגי: כח ומתפקין סוסותא דלשלמה ממצרים
ומקוה

ויתן המלך פסחי׳ [illegible] סנה׳ב כא

רש״י

ותכיים · שן דפיל וקופין וטוסין: (כה) ונשק · כלי זיין: (כו) אלף וארבע מאות רכב · (ובדברי הימים ב׳ א׳ [illegible]) כתוב אלף וארבע מאות ואומר אני אלף וד׳ מאות בערי הרכב היו והשלש מאות עם המלך בירושלים · וכך פירושו בדברי הימים [illegible]נחם בערי הרכב ועם המלך היה עוד רכב אחד בירושלים וכאן כך פירושו וינחם בערי הרכב ועם המלך היו מקצתן ובירושלים: וינחם · [illegible]ינהלם: (כז) כאבנים · ולמעלה הוא אומר למאומ׳ רבותינו פירשו כאן קודם שנשא שלמה את בת פרעה כאן לאחר שנשא שלמה את בת פ[illegible]ה: (כח) ומוצא הסוסים אשר לשלמה · היה ממצרים: ומקוה · אסיפה סוחרי הסוסים במצרים סוחרי המלך שלמה היו קונין אותם [illegible]מחיר ממצרים מן המלך שלא יוציא אדם סוס מהם אלא על ידם כך שמעתי: ולכך נקוד על ומקוה טעם זקף גדול ללמוד שהתיבה עומדת בעצמה ואינה

דבוקה

מצודת דוד

לתרשיש לבא משם ויחד עם אני חירם מלך צור ואחת לשלש שנים תבוא באניה מן תרשיש (ויתכן שאין זה אופיר האמור למעלה ולשני המקומות שלח אניות): (כד) מבקשים וכו׳ · היו חפצים לראות את פני שלמה: (כה) דבר שנה בשנה · מנהג שנה בשנה כי כן היה עת בואם פעם בשנה: (כו) ויאסף · מן המנחות שהביאו לו לבד מה שהיה לו מקודם האמור למעלה וינחם · מקצתם הניח בערי הרכב ומקצם נשארו עם המלך בירושלים: (כז) ויתן המלך וכו׳ כאבנים · הניחם ברחוב העיר כאבנים ובעבור כי היו רבים המשקל לא היה מהאפשר לגנבם וללקחם: אשר בשפלה · הגדלים בשפלה הרבה מאוד: (כח) ומוצא הסוסים · מקום מוצא הסוסים שהיה לשלמה ממצרים היה כי הם הוציאו הסוסים ממקומם להביא אל שלמה כי היה לו עמהם תקח [illegible]

וקבוע

מצודת ציון

בחלוף המראות והוא הטווס: (כה) ושלמות · מלבושים: ונשק · כלי זיין כמו נשק בית היער (ישעיה כ״ב): (כו) וינחם · מל׳ הנחה: (כז) כשקמים · שם אילן גרוע ושפל כמו שקמים גודעו (שם ט׳): בשפלה · בעמק: (כח) במחיר:

ענין

ביין כלומר לעהן פֿון העלפֿאנטן דען עס איז לוויא ווערטר (שן הבים) און אפֿן און פֿאהן: (כג) ויגדל און ער וואהר גמאכֿט קיניג שלמה אין וועגן אלי די קיניגן דאש לאנד לו רייכֿטום און לו קלוגהייט: (כד) וכל און אל דאז לאנד בגערטן דאש ענגזיכט פֿון שלמה לו הערן זייני קלוגהייט דש ער האט געבן גאט אין זיין הערץ: (כה) והמה און זיא האבן גבראכֿט איין איטליכֿר זיין פריזאנט זילברני גפֿעס און גילדני גפֿעס און קליידר און וואפֿן און גיווירץ פֿפֿערד און אייזל אייזן וואר כטליך יאהר פֿאר יאהר: (כו) ויאסף און ער איין זאמליט שלמה רייטר און ריטר און עס וואר לו איט טויזנט און פֿיר הונדרט רייטר און לוועלף טויזנט ריטר (עיירש״י) און ער פֿירט זיא אודר אמאכֿט רואן זיא אין דיא שטעט דער רייט וואגן און איט דעם אוך אין ירושלים: (כז) ויתן און דער אוך גאב זילבר אין ירושלים אזו וויא שטיין דען אי ער האט דיא טאכֿטר פֿון פרעה גנומן איז דאש זילבר ניא גאר פֿיל גוועזן און פֿאר ניקש (חשוב) אלז שטיין און די טענן בוים האט ער געבן אז די מייכן בוים די דא זיין אין דעם טאל לו פֿיל כלומר אזו פֿיל ווארן דר טענן בוימן: (כח) ומוצא און זייני פֿפֿערד זיינן איך הער קומן פֿון דעם לאנד אלריים און דש איין זמאלונג פֿפֿערד פֿון דיא קויף לייט אין

דעם

וּמִקְוֵה סֹחֲרֵי הַמֶּלֶךְ יִקְחוּ מִקְוֵה בִּמְחִיר׃ כט וַתַּעֲלֶה וַתֵּצֵא מֶרְכָּבָה מִמִּצְרַיִם בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה וְכֵן לְכָל־מַלְכֵי הַחִתִּים וּלְמַלְכֵי אֲרָם בְּיָדָם יֹצִאוּ׃ יא א וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה אָהַב נָשִׁים נָכְרִיּוֹת רַבּוֹת וְאֶת־בַּת־פַּרְעֹה מוֹאֲבִיּוֹת עַמֳּנִיּוֹת אֲדֹמִיֹּת צֵדְנִיֹּת חִתִּיֹּת׃ ב מִן־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר אָמַר־יְהוָה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא־תָבֹאוּ בָהֶם וְהֵם לֹא־יָבֹאוּ בָכֶם אָכֵן יַטּוּ אֶת־לְבַבְכֶם אַחֲרֵי אֱלֹהֵיהֶם בָּהֶם דָּבַק שְׁלֹמֹה לְאַהֲבָה׃ ג וַיְהִי־לוֹ נָשִׁים שָׂרוֹת שְׁבַע מֵאוֹת וּפִלַגְשִׁים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיַּטּוּ נָשָׁיו אֶת־לִבּוֹ׃ ד וַיְהִי לְעֵת זִקְנַת שְׁלֹמֹה נָשָׁיו הִטּוּ אֶת־לְבָבוֹ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְלֹא־הָיָה לְבָבוֹ שָׁלֵם

עם

וּמִקְוֵה תַּגָּרֵי מַלְכָּא זָבְנִין מִקְוֵה בְּדָמִין׃ כט וּסְלִקָא וּנְפָקָא רְתִיכָא מִמִּצְרַיִם בְּשִׁית מְאָה כַּסְפָּא וְסוּסְוָתָא בִּמְאָה וְחַמְשִׁין וְכֵן לְכָל מַלְכֵי חִתָּאֵי וּמַלְכֵי אֲרָם בִּרְעוּתְהוֹן נָפְקִין׃ א וּמַלְכָּא שְׁלֹמֹה רְחֵים נְשִׁין בְּנָת עַמְמִין סַגִּיאִין וְיַת בַּת פַּרְעֹה מוֹאֲבָאָן עַמּוֹנָאָן אֲדוֹמָאָן צִידוֹנָאָן חִתָּאָן׃ ב מִן עַמְמַיָּא דִּי אֲמַר יְיָ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָא תִתְעָרְבוּן בְּהוֹן וְאִנּוּן לָא יִתְעָרְבוּן בְּכוֹן דִּלְמָא יַטְעוּן יַת לִבְּכוֹן בָּתַר טַעֲוָתְהוֹן בְּהוֹן אִתְרְעֵי שְׁלֹמֹה לְמִרְחָם׃ ג וַהֲוָאָה לֵיהּ נְשִׁין מַלְכָּן שְׁבַע מְאָה וּלְחֵינָן תְּלָת מְאָה וְאַטְעִיאָה נְשׁוֹהִי יַת לִבֵּיהּ׃ ד וַהֲוָה לְעִדָּן דְּסֵיב שְׁלֹמֹה נְשׁוֹהִי אַטְעִיאָה יַת לִבֵּיהּ בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא וְלָא הֲוָה לִבֵּיהּ שְׁלִים בִּדְחַלְתָּא דַּייָ אֱלָהֵיהּ

כלבא

ותצא מרכבה סנהדר' כא

מן הגוים יבמו' [illegible]

ויהי לעת זקנת [illegible] סנה' [illegible]

ולא היה וגומר שבת נו

רש"י

דבוקה לאחריה : (כט) וסוס בחמשים ומאה ' למדנו שהמרכבה בארבע סוסים וכן בדמיהם אלו לכל מלכי החתים ולמלכי ארם : בידם ' של סוחרי שלמה יוצאו ממצרים : (א) ואת בת פרעה ' אף היא מן הנכריות אלא שהיתה חביבה עליו מכולם מנאה לעצמה וכן ויפקדו

מעבדי

מצודת ציון

עיין ערך הדבר ושוויו כמו אקנה מאותך במחיר (ש"ב כ"ד) : יא (ב) אכן '

באמת

מצודת דוד

וקצוב וכאשר יאמר במקרא שלאחריו : ומקוה ' הנה התרגום לא תרגם מלת ומקוה ונראה מזה דעת התרגום שהיה גם מחוז נקרא קוה וסמ"ס היא במקום מן ור"ל גם מן קוה קנה סוסים ולא באופן אשר קנה ממצרים רק הוא שלא סוחריו והמה יקחו מן מחוז קוה : במחיר ' ר"ל בערך הראוי לפי השווי לא במקח ידוע וקצוב : (כט) ותעלה ותצא ' ר"ל הוצאת ממצרים והועלה לו מרכבה והם ד' סוסים בעבור מחיר שש מאות שקל כסף כי כן היה המקח קצוב ביניהם וסוס בחמשים ומאה ' ומזה נשמע שהמרכבה הם ד' סוסים : וכן לכל מלכי החתים ' גם להם מכרו אנשי מצרים במקח הקצוב הזה עם שהיו קרובים להם ולא היה להם מרחק רב להוליך הסוסים : בידם יוציאו ' אנשי מצרים עצמם הוציאו הסוסים בידם להביאם למקום הקונה אותם ' א[illegible] על מלכי החתים וכו' יאמר שהם יוציאו בידם ור"ל עם שגם הם נתנו ערך קצבת שלמה מ"מ בהבאה למקומם לא היה להם יפוי הכח כשלמה : יא (א) ואת בת פרעה ' לפי שהיתה חביבה עליו מכולן לזה פרטה לעצמה : (ב) מן הגוים ' על החתיות חוזר שהם משבעה העכו"ם שאמרה התורה לא תתחתן בם וכו כי יסיר וכו' (דברים ז') : אחרי אלהים אחרים ' ר"ל להניח אותן

ללכת

דען לאנד מצרים דיא קויף לייט פֿון דעם אלך שלמה דיא האבן גקויפֿט דיא זעלביג איין זאמלונג אונ פֿאר ווערקשלונג דר ווארטן דש קוין פֿפֿערד איז ניט אויז מצרים ארויש קומן ניימרט דורך איר המנר:(כט)ותעלה אונ זיא אויך גינגן אונ ברענגן איין רייט וואגן אויש מצרים אום זעקס הונדרט טאלר(דהיינו)איין פֿפֿערד איז גוועזן אום פֿופֿציג אונ הונדרט טאלר אזו האבן פֿיר פֿפֿערד גקאשט זעקס הונדרט טאלר (מאילא) אזו אזו זיין גוועזן אן איטליכן וואגן פֿיר פֿפֿערד דש איטליכר וואגן איז אום זעקש הונדרט טאלר גוועזן אונ אויך דז גענויג הט מן געבן לו אלי קיניגן (חתים) אונ קיניגן (ארם) דורך איר המנר כלומר דורך די קויף לייט פֿון שלמה זיינן זיא ארויז גאנגן די פֿפֿערד פֿון מצרים : (א) והמלך אונ דר קיניג שלמה האט ליב גהאט פֿיל פֿרעמדי ווייבר אונ די טאכטר פרעה וויא וואל די טאכטר פרעה איז אויך איין (נכריה) גוועזן אונ דר וויל זיא איז ליבר איז גוועזן אלז די אנדרן אלי דרום אויך נענט ער זיא בזונדר אונ ער הט ליב גהאט ווייבר פֿון (מואב אונ עמון אונ אדום אונ צדון) אונ פֿון דעם געשלעכט (חת) : (ב) מן פֿון דען פֿאלק דז ער הט געזאגט גאט לו קינדר ישראל איר זאלט ניט קומן אונטר זיא כלומר לו פֿר אישן אייך מיט זי אונ זי זאלן ניט קומן אונטר אייך פֿוייכט ווערן זיא נייגן אייער הערצן נאך איר עכו"ם מן זיא הט ער זיך בהעפֿט שלמה לו ליב האבן זיא : (ג) ויהי אונ עש וואר לו אים אורלי ווייבר כלומר פֿון מלכות זיבן הונדרט אונ קיבס ווייבר דרייא הונדרט אונ זיא נייגטן זייני ווייבר זיין הערצן : (ד)ויהי אונ עש וואר לו דר לייט די עלטר שלמה האבן זייני ווייבר גנייגט אונ פֿאר אירט זיין הערצן נאך פֿרעמדי עכו"ם אונ עש איז ניט

גוועזן

עִם־יְהוָה אֱלֹהָיו כִּלְבַב דָּוִיד אָבִיו׃ ה וַיֵּלֶךְ שְׁלֹמֹה אַחֲרֵי עַשְׁתֹּרֶת אֱלֹהֵי צִדֹנִים וְאַחֲרֵי מִלְכֹּם שִׁקֻּץ עַמֹּנִים׃ ו וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וְלֹא מִלֵּא אַחֲרֵי יְהוָה כְּדָוִד אָבִיו׃ ז אָז יִבְנֶה שְׁלֹמֹה בָּמָה לִכְמוֹשׁ שִׁקֻּץ מוֹאָב בָּהָר אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי יְרוּשָׁלִָם וּלְמֹלֶךְ שִׁקֻּץ בְּנֵי עַמּוֹן׃ ח וְכֵן עָשָׂה לְכָל־נָשָׁיו הַנָּכְרִיּוֹת מַקְטִירוֹת וּמְזַבְּחוֹת לֵאלֹהֵיהֶן׃ ט וַיִּתְאַנַּף יְהוָה בִּשְׁלֹמֹה כִּי־נָטָה לְבָבוֹ מֵעִם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּרְאָה אֵלָיו פַּעֲמָיִם׃ י וְצִוָּה אֵלָיו עַל־הַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי־לֶכֶת אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְלֹא שָׁמַר אֵת אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה׃ יא וַיֹּאמֶר יְהוָה לִשְׁלֹמֹה יַעַן אֲשֶׁר הָיְתָה־זֹּאת עִמָּךְ וְלֹא שָׁמַרְתָּ בְּרִיתִי וְחֻקֹּתַי אֲשֶׁר צִוִּיתִי עָלֶיךָ קָרֹעַ אֶקְרַע אֶת־הַמַּמְלָכָה מֵעָלֶיךָ וּנְתַתִּיהָ לְעַבְדֶּךָ׃ יב אַךְ־בְּיָמֶיךָ לֹא אֶעֱשֶׂנָּה

למען

כְּלִבָּא דְּדָוִד אֲבוּהִי׃ ה וַאֲזַל שְׁלֹמֹה בָּתַר עַשְׁתּוֹרֶת טַעֲוַת צִידוֹנָאֵי וּבָתַר מִלְכּוֹם שִׁקּוּץ עַמּוֹנָאֵי׃ ו וַעֲבַד שְׁלֹמֹה דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ וְלָא אַשְׁלֵים בָּתַר דַּחַלְתָּא דַּייָ כְּדָוִד אֲבוּהִי׃ ז בְּכֵן בְּנָא שְׁלֹמֹה בָּמָתָא לִכְמוֹשׁ שִׁקּוּץ מוֹאָב בְּטוּרָא דִּי עַל אַפֵּי יְרוּשְׁלֵם וּלְמוֹלֶךְ שִׁקּוּץ בְּנֵי עַמּוֹן׃ ח וְכֵן עֲבַד לְכָל נְשׁוֹהִי בְּנָת עַמְמַיָּא מַסְּקָן כּוּסְמִין וּמְדַבְּחָן לְטַעֲוָתְהוֹן׃ ט וּתְקֵיף רוּגְזָא דַּייָ בִּשְׁלֹמֹה אֲרֵי אִתְפְּנֵי לִבֵּיהּ מִדַּחַלְתָּא דַּייָ אֱלָהָא דְּיִשְׂרָאֵל דְּאִתְגְּלֵי לֵיהּ תַּרְתֵּין זִמְנִין׃ י וּפַקֵּיד עֲלוֹהִי עַל פִּתְגָמָא הָדֵין בְּדִיל דְּלָא לִמְהָךְ בָּתַר טַעֲוַת עַמְמַיָּא וְלָא נְטַר יַת דְּפַקֵּיד יְיָ׃ יא וַאֲמַר יְיָ לִשְׁלֹמֹה חֲלַף דַּהֲוָת דָּא עִמָּךְ וְלָא נְטַרְתָּ פִּקּוּדַי וּקְיָמַי דִּי פַקֵּדִית עֲלָךְ אַעְדָּאָה אַעְדֵּי יַת מַלְכוּתָא מִנָּךְ וְאֶתְּנִנַּהּ לְעַבְדָּךְ׃ יב בְּרַם בְּיוֹמָךְ לָא אַעְבְּדִנַּהּ בְּדִיל דָּוִד אֲבוּךְ מִיַּד בְּנָךְ

אעדנה

וילך שלמה ספר הזוה' פ' בראשית

ויעש שלמ' שבת נו אז יבנה וגומר סנהדרין יא לח

הנראה אליו ספר הזוה' פרשת ויצא

אקרע את הממלכה ס' הזוהר פ' בראשית

רש"י

מעבדי דוד תשעה עשר איש ועשהאל (שמואל ב' ב' ל"ו) : (ז) אז יבנה שלמה במה רבותינו אמרו מתוך שלא מיחה בנשיו נקרא את על שמו : בהר אשר על פני ירושלים ' הר הזיתים : (יא) אשר היתה זאת עמך ' אשר ידעת שאתה עובר על מצותי : (טו) ויהי בהיות דוד את אדום '

אז

מצודת דוד

ללכת כן אחרי אלהים אחרים : (ה) וילך שלמה ' על שלא מיחה בנשיו ההולכות מעלה עליו הכתוב כאלו הלך אחריהם : (ו) ולא מלא ' לא השלים אחרי דבר ה' למחות בנשיו המחללות דברו : (ז) אז יבנה ' ר"ל כאשר בנית לנשיו אז נחשב לו כאלו הוא בנה במה וכו' : בהר ' הוא הר הזיתים : (ח) וכן עשה וכו' ' להעלים עין מכל נשיו הנכריות שמקטירות וכו' : (ט) פעמים ' פעם בגבעון ופעם אחר תפלתו אבל ביתר הפעמים דבר עמו ע"י נביא : (יא) ויאמר ה' ' ע"י נביא אמר לו : (יג) שבט אחד .

על

מצודת ציון

באמת : (ה) מלכום ' הוא מולך : שקץ ' כנוי בלשון גנאי הוא ענין תעוב : (ט) ויתאנף ' מלשון אף וכעס : (יא) יען ' בעבור : [illegible] מקטרב

להסית

גוועזן זיין הערצן גאנץ מיט גאט זיין הער אלז דז הערצן דוד זיין פֿאטר : (ה) וילך אונ ער גינג שלמה נאך דען עכו"ם די דא הייסן (עשתרות) דאש וואר איין עכו"ם פֿון דיא (צידונים) אונ נאך (מלכום שקץ) די אום ווירדיגי עכו"ם (פֿון עמונים) דאש איז דיא (עכו"ם מולך) : (ו) ויעש אונ ער טעט שלמה וואש דא וואר בייז פֿאר גאטש אויגן אונ ער האט ניט ערפֿילט אונ לו געלגלט נאך גאט אזו וויא דוד זיין פֿאטר : (ז) אז דש מאל הט ער לאזן בויאן שלמה כלומר ער האט ניט פֿאר וועהרט זיין ווייבר לו בויאן איין הויז אויבה לו דער עכו"ם די דא היס (כמוש) די אום ווירדיקייט פֿון מואב אויף דעם בערג דז דא וואר פֿר ירושלים איז דער (הר הזתים) אונ לו דיא עכו"ם פֿון אויך דיא קינדר פֿון עמון : (ח) וכן אונ אלז האט ער גטאן לו אלי ווייבר דיא פֿרעמדי זיא רעמפֿפֿטן אונ שעפֿטיטן לו אירן עכו"ם : (ט) ויתאנף אונ ער וואהר לערכן גאט אן שלמה דש ער האט גנייגט אונ בקערט זיין הערצן פֿון דער פֿארכט גאטש דער הער איבר ישראל דער איז וואהרן געזעהן אדר דער זיך האט בווייזן לו אים לוויא מאל : (י) וצוה אונ ער הט גבאטן לו אים די זאך דיא דאזיג ניט לו גיין נאך פֿרעמדי עכו"ם אונ ער הט ניט גהיט וואז ער אים הט גבאטן גאט:(יא) ויאמר אונ ער זאגט גאט לו שלמה דרום דו האשט דו ברעכשט גוויסט דז דו ברעכשט איינגבאט אונ דו האשט ניט גהיט איין זכרהייט אונ איין געזעץ לו דש איך האב געבאטן אויף דיך דרום אויך וויל איך פֿר גוויש לו רייסן די קיניגרייך פֿון אב דיר אונ איך וויל זיא געבין לו דיינם קנעכט : (יב) אך ניימרט אין דייני טאג וויל איך עש ניט טאן פֿון וועגן דיין פֿאטר אדר פֿון דער הגד דיין זון וויל איך

לו

לְמַעַן דָּוִד אָבִיךָ מִיַּד בִּנְךָ אֶקְרָעֶנָּה: יג רַק אֶת־כָּל־
הַמַּמְלָכָה לֹא אֶקְרָע שֵׁבֶט אֶחָד אֶתֵּן לִבְנֶךָ לְמַעַן
דָּוִד עַבְדִּי וּלְמַעַן יְרוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בָּחָרְתִּי: יד וַיָּקֶם
יְהֹוָה שָׂטָן לִשְׁלֹמֹה אֵת הֲדַד הָאֲדֹמִי מִזֶּרַע הַמֶּלֶךְ
הוּא בֶּאֱדוֹם: טו וַיְהִי בִּהְיוֹת דָּוִד אֶת־אֱדוֹם בַּעֲלוֹת
יוֹאָב שַׂר הַצָּבָא לְקַבֵּר אֶת־הַחֲלָלִים וַיַּךְ כָּל־זָכָר
בֶּאֱדוֹם: טז כִּי שֵׁשֶׁת חֳדָשִׁים יָשַׁב־שָׁם יוֹאָב וְכָל־
יִשְׂרָאֵל עַד־הִכְרִית כָּל־זָכָר בֶּאֱדוֹם: יז וַיִּבְרַח אֲדַד
הוּא וַאֲנָשִׁים אֲדֹמִיִּים מֵעַבְדֵי אָבִיו אִתּוֹ לָבוֹא
מִצְרָיִם וַהֲדַד נַעַר קָטָן: יח וַיָּקֻמוּ מִמִּדְיָן וַיָּבֹאוּ
פָּארָן וַיִּקְחוּ אֲנָשִׁים עִמָּם מִפָּארָן וַיָּבֹאוּ מִצְרַיִם אֶל־
פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וַיִּתֶּן־לוֹ בַיִת וְלֶחֶם אָמַר לוֹ
וְאֶרֶץ נָתַן לוֹ: יט וַיִּמְצָא הֲדַד חֵן בְּעֵינֵי פַרְעֹה מְאֹד
וַיִּתֶּן־לוֹ אִשָּׁה אֶת־אֲחוֹת אִשְׁתּוֹ אֲחוֹת תַּחְפְּנֵיס
הגבירה

אֶעְדִּנַּהּ: יג לְחוֹד יָת כָּל מַלְכוּתָא לָא אֶעְדֵּי
שִׁבְטָא חַד אֶתֵּן לִבְרָךְ בְּדִיל דָּוִד עַבְדִּי וּבְדִיל
יְרוּשְׁלֵם קַרְתָּא דְאִתְרְעֵיתִי: יד וַאֲקִים יְיָ סָטָן
לִשְׁלֹמֹה יָת הֲדַד אֱדוֹמָאָה מִזַּרְעָא דְמַלְכָּא הוּא
בֶּאֱדוֹם: טו וַהֲוָה כַּד הֲוָה דָוִד בֶּאֱדוֹם כַּד סְלֵיק
יוֹאָב רַב חֵילָא לְחַלָּצָא קְטִילַיָּא וּקְטַל כָּל
דְּכוּרָא בֶּאֱדוֹם: טז אֲרֵי שִׁתָּא יַרְחִין יְתֵיב תַּמָּן
יוֹאָב וְכָל יִשְׂרָאֵל עַד דְּשֵׁיצֵי כָּל דְּכוּרָא
בֶּאֱדוֹם: יז וַעֲרַק אֲדַד הוּא וְגַבְרִין אֲדוֹמָאִין
מֵעַבְדֵי אֲבוּהִי עִמֵּיהּ לְמֵיעַל לְמִצְרַיִם וַהֲדַד יָנִיק
זְעֵר: יח וְקָמוּ מִמִּדְיָן וַאֲתוֹ לְפָארָן וּדְבַרוּ
גַּבְרִין עִמְּהוֹן מִפָּארָן וַאֲתוֹ לְמִצְרַיִם לְוָת פַּרְעֹה
מַלְכָּא דְמִצְרַיִם וִיהַב לֵיהּ בֵּיתָא וּמְזוֹן אֲמַר
לְסַפָּקָא לֵיהּ וְאַרְעָא יְהַב לֵיהּ: יט וְאַשְׁכַּח הֲדַד
רַחֲמִין בְּעֵינֵי פַּרְעֹה לַחֲדָא וִיהַב לֵיהּ אִתְּתָא
יָת אֲחָת אִתְּתֵיהּ אֲחָתֵיהּ דְּתַחְפְּנֵס מַלְכְּתָא: כ
וילידת

דוד עבדי
בסנהדרין קז
ויקס"ר פ"ט
שם קז

כי ששת
חדשים
פסחים פו
בתר' ב כא

רש"י

אז ויברח הדד מפני דוד יואב : לקבר את החללים · שקברו להרוגים של אדום הוא שנאמר שם בספר (שמואל ב' ח' י"ג) ויעש דוד שם
בשובו מהכות את [illegible] שהיו הכל מקללין אותו איש חסיד שקובר את הרוגיו וכן הוא אומר במלחמות גוג ומגוג וקברו כל עם הארץ והיה
להם לשם וי"ת לק[illegible] את החללים לחללא ית קטיליא לקחת את חליצתם : (יח) ולחם אמר לו · אמר למשרתיו כך וכך לחם תנו לו ליום
(יט) הגבירה · המלכה : (כ) כי שכב דוד ; דוד שמת מיתת עצמו נאמרה בו שכיבה יואב שנהרג נאמרה בו מיתה · ד"א דוד שהניח
בן

מצודת ציון

להסית הכסיו ללבש בו : (יט) הגבירה · המלכה: (כ) ותגמלהו · ענין הפרדת
היונק

מצודת דוד

על בנימין יאמר שהוא נוסף על בני שבטו : ולמען ירושלים · לפי שנבחרה
להיות בה בה"מ ובכדי להעמיד כל עניני הבית על מכונו מהראוי הוא אשר
ימלך בה מלך מזרע בונה הבית להיות חושש וזריז במעשה אביו : (יד) הוא באדום · ר"ל הוא המולך באדום : (טו) את אדום · ר"ל באדום : בעלות
יואב · כשעלה יואב שמה להכותם היה שם דוד לקבר החללים : ויך · ר"ל כי יואב הכה כל זכר באדום ובעבור מרבית חלליו היה דוד מקברם לרחמנות
וחמלה : (יז) ויברח · אז ברח אדד והוא הדד : (יח) ויקומו ממדין · כי ברחו דרך מדין ומשם באו לפארן ולקחו עמהם אנשים משם ללכת למצרים
בעבור מרבית אנשים להיות נראה בעיני פרעה לשר וגדול : ויתן · פרעה נתן לו
בית

צו רייסן זיא : (יג) רק נייארט אל די קיניגרייך וויל איך ניט צו רייסן איין גשלעכט וויל איך געבן צו דיינם זון אום ווילן דוד מיין קנעכט
אונ אום ווילן ירושלים דש איך האב אויז ערוועהלט: (יד) ויקם אונ ער אויף שטעלט גאט איין הינדרר צו שלמה דען הדד פון משפחות
(אדום) פון זאמין דא אך וואר ער אונדר אדום כלומר ער איז פון (זרע מלוכה) גוועזן : (טו) ויהי אונ עס וואר אלז דוד איז גוועזן
אין דעם לאנד (אדום) דא איז דר זעלביג הדד אוועק גלאפן פר (דוד אונ יואב) דא ער אויף גינג יואב דר הער איבר דש הער צו
בגראבן די ערשלאגיני פון (אדום) אודר (לקבר החללים) איז טייטש צו אויז ציהן די קליידר פון דיא ערשלאגיני אונ דר יואב שלוג דש
אמל אל די מאנש פרשאן אין דעם לאנד (אדום) : (טז) כי דען זעקש חדשים איז געזעסן אלדארט (יואב אונ כל ישראל) ביז דאש
ער האט אמאבן פר טיילדן אל דיא מאנש פרשאן אין (אדום) : (יז) ויברח אונ ער אנטלויף (אדד) ער אונ דיא (אדומיים) פון דיא
קנעכט זיינש פאטרש מיט אים צו קומן נאך (מצרים) אונ (הדד) וואר איין קליינר יונג : (יח) ויקומו אונ זי אויף שטונדן פון (מדין)
אונ קומן נאך (מצרים צו פרעה אך מצרים) אונ ער גאב צו אים איין הויז אונ שפייז האט ער אים צו גזאגט גנוגן צו געבן אונ איין
לאנד הט ער געבן צו אים : (יט) וימצא אונ ער גפאנד (הדד) לייט זעליקייט אין אויגן פרעה זער אונ ער גאב צו אים איין וויב
דיא

הַגְּבִירָה: כ וַתֵּלֶד לוֹ אֲחוֹת תַּחְפְּנֵיס אֵת גְּנֻבַת בְּנוֹ
וַתִּגְמְלֵהוּ תַחְפְּנֵס בְּתוֹךְ בֵּית פַּרְעֹה וַיְהִי גְנֻבַת בֵּית
פַּרְעֹה בְּתוֹךְ בְּנֵי פַרְעֹה: כא וַהֲדַד שָׁמַע בְּמִצְרַיִם
כִּי־שָׁכַב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וְכִי־מֵת יוֹאָב שַׂר־הַצָּבָא
וַיֹּאמֶר הֲדַד אֶל־פַּרְעֹה שַׁלְּחֵנִי וְאֵלֵךְ אֶל־אַרְצִי:
כב וַיֹּאמֶר לוֹ פַרְעֹה כִּי מָה־אַתָּה חָסֵר עִמִּי וְהִנְּךָ
מְבַקֵּשׁ לָלֶכֶת אֶל־אַרְצֶךָ וַיֹּאמֶר לֹא כִּי שַׁלֵּחַ
תְּשַׁלְּחֵנִי: כג וַיָּקֶם אֱלֹהִים לוֹ שָׂטָן אֶת־רְזוֹן בֶּן־
אֶלְיָדָע אֲשֶׁר בָּרַח מֵאֵת הֲדַדְעֶזֶר מֶלֶךְ־צוֹבָה אֲדֹנָיו:
כד וַיִּקְבֹּץ עָלָיו אֲנָשִׁים וַיְהִי שַׂר־גְּדוּד בַּהֲרֹג דָּוִד
אֹתָם וַיֵּלְכוּ דַמֶּשֶׂק וַיֵּשְׁבוּ־בָהּ וַיִּמְלְכוּ בְּדַמָּשֶׂק:
כה וַיְהִי שָׂטָן לְיִשְׂרָאֵל כָּל־יְמֵי שְׁלֹמֹה וְאֶת־הָרָעָה
אשר

וִילֵידַת לֵיהּ אֲחָתָא דְתַחְפְּנֵס יָת גְּנוּבַת בְּרֵיהּ
וְחַסְלְתֵיהּ תַּחְפְּנֵס בְּגוֹ בֵּית פַּרְעֹה וַהֲוָה גְנוּבַת
דְּבֵית פַּרְעֹה בְּגוֹ בְּנֵי פַרְעֹה: כא וַהֲדַד שְׁמַע
בְּמִצְרַיִם אֲרֵי שְׁכֵיב דָּוִד עִם אֲבָהָתוֹהִי וַאֲרֵי
מִית יוֹאָב רַב חֵילָא וַאֲמַר הֲדַד לְפַרְעֹה שַׁלְּחֵנִי
וְאֵהָךְ לְאַרְעִי: כב וַאֲמַר לֵיהּ פַּרְעֹה אֲרֵי מָא
אַתְּ חָסֵר עִמִּי דְּאַתְּ בָּעֵי לְמֵיזַל לְאַרְעָךְ וַאֲמַר
לָא אֲרֵי שַׁלָּחָא תְשַׁלְּחִנַּנִי: כג וַאֲקִים יְיָ לֵיהּ
סָטָן יָת רְזוֹן בַּר אֶלְיָדָע דַּעֲרַק מִן קֳדָם
הֲדַדְעֶזֶר מַלְכָּא דְצוֹבָה רִבּוֹנֵיהּ: כד וּכְנַשׁ עֲלוֹהִי
גַּבְרִין וַהֲוָה רַב מַשְׁרִיתָא כַּד קְטַל דָּוִד יָתְהוֹן
וַאֲזַלוּ לְדַמֶּשֶׂק וִיתִיבוּ בַהּ וּמְלַכוּ בְדַמֶּשֶׂק: כה
וַהֲוָה סָטָן לְיִשְׂרָאֵל כָּל יוֹמֵי שְׁלֹמֹה וְיָת בִּישְׁתָא
דעבד

והדד שמע
בתר'ה קיו

רש"י

בן הגון ממלא מקומו נאמרה בו שכיבה יואב שלא הניח בן הגון ממלא מקומו לא נאמר בו שכיבה כי אם מית[illegible] (כג) ויקם אלהים לו שטן ·
לשלמה וזה היה שאמר נתן הנביא לדוד (שמואל ב' ז' יד) אשר בהעוותו והוכחתיו בשבט אנשים : (כה) ואת [illegible]ה אשר הדד · עם הרעה
שעל

מצודת דוד

בית לשבת בהו אמר לתת לו לחם מאכלו ואף נתן לו ארץ לנחלה : (כ) בית
פרעה · בבית פרעה · בתוך בני וכו' להיות מגודל עמהם ודומה להם : (כא)
אל ארצי · כי חשב לאסוף אנשים ללחום בישראל בשמעו שמת המלך ושר
הצבא המכים באדום וכאלו עמהם מתה הגבורה מישראל : (כב) כי מה אתה · ר"ל וכי מה אתה חסר בהיותך עמי כתמים [illegible]דוע תבקש ללכת אל
ארצך : (כד) בהרוג · בעת שהרג דוד חיל הדרעזר ברח אז רזון וקבץ אליו אנשים ויהי להם לראש ובשוב הדד לארצו הלך גם הוא וא[illegible] אל דמשק ומלכו
בה והיה דעתו להתחבר עם הדד וללחום בישראל : (כה) כל ימי שלמה · מעת שברח עד מותו : ואת הרעה · ר"ל רעתו של רז[illegible]יתה עם הרעה
אשר עשה הדד כ"א היה לבדו לא היה יכול לו : ויקץ בישראל · ולא הניח שימשלו עוד בארם כאשר מאז ששם דוד נציבים בארם כמ"ש [illegible]"ב: וימלוך ·
ארם

מצודת ציון

היונק מעדי אמו כמו ביום הגמל (בראשית כ"א) : [illegible]ד) גדוד · חיל אנשים :
(כה) ויקץ · מאס כמו קצתי בחיי (שם כ"ז) : [illegible]ח) ויפקד · ענין מנוי
וגזברות

דיא שוועסטר פון זיין וויב די שוועסטר (תחפנס) כלומר זיין ווייב היס (תחפנס) די מלכה: (כ) ותלד אונ זיא גוואן צו אים די [illegible]שוועסטר
תחפנס (גנובת) זיין זון אונ זיא אנטווינט אים (תחפנס) אין דעם הויז פרעה אונ ער וואר דר זעלביג (גנובת) אין דעם הויז פרעה
צווישן די קינדר פרעה : (כא) והדד אונ (הדד) הט געהערט אין (מצרים) דש ער אויף זיינם בעט גשטארבן וואר (דוד) אונ דר
ווייל ער איין זון האט גלאזן דער אזו גוט וואר אלז ער דא איז שייך צו רידן (שכב) ער איז גלעגן דוד אונ ניט גשטארבן אונ
ער אום קומן איז יואב דר הויבט מן אונ ער זאגט (הדד צו פרעה) שיק איך אונ איך וויל גין צו מיינם לאנד : (כב) ויאמר אונ ער זאגט
צו אים פרעה וואש טוהסט דיר גברעכן ביי איר דש דו בגערשט צו גין צו דיין לאנד אונ ער זאגט (הדד) ניין נייערט פר גוויש דו
זאלשט שיקן איך אונ דש איז דר (שטן פון שלמה) גוועזן אלז וויא אובן גדאכט איז : (כג) ויקם אונ ער הט אויף גשטעלט גאט נאך
איין (שטן צו שלמה) דען (רזון זון אלידע) דער דא איז אנטלאפן פון זיינם הער (הדדעזר קיניג צובה) דא וואר מקוים דאז נבואות
דש (נתן) הט גזאגט צו דוד ווען זיין זון ווערט ביז זיין דא וויל איך גאט אים שטראפן מיט איין רוט פון די מאנן דז איינט אן (הדד
אונ רזון) : (כד) ויקבץ אונ ער איין זאמלט אויף אים מאנן אונ ער וואר איין הויבט אן דא ער ערשלוג זיא דוד אונ זיא גינגן נאך
די שטאט דמשק אונ זי זאסן דרינן אונ זי קיניגטן אין דמשק : (כה) ויהי אונ ער וואר איין הינדרר צו ישראל אלי די טאגן שלמה אונ
דז ביז פון הדד אונ דש ביז פון (רזון) איך גוועזן אונ ער פר שמעהט אונ וואר אודר אן ישראל אונ קיניגט אויף די שטאט ארם:
(כו) וירבעם אונ ירבעם זון נבט פון (שבט אפרים) פון דר שטאט (צרדה) אונ דר נאמן פון זיינר מוטר וואר (צרועה) איין פרויא איין
יוך　ב　　　　אלמנה

אֲשֶׁר הֲדָד וַיָּקָץ בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ עַל־אֲרָם׃ כו וְיָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֶפְרָתִי מִן־הַצְּרֵדָה וְשֵׁם אִמּוֹ צְרוּעָה אִשָּׁה אַלְמָנָה עֶבֶד לִשְׁלֹמֹה וַיָּרֶם יָד בַּמֶּלֶךְ׃ כז וְזֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־הֵרִים יָד בַּמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בָּנָה אֶת־הַמִּלּוֹא סָגַר אֶת־פֶּרֶץ עִיר דָּוִד אָבִיו׃ כח וְהָאִישׁ יָרָבְעָם גִּבּוֹר חָיִל וַיַּרְא שְׁלֹמֹה אֶת־הַנַּעַר כִּי עֹשֵׂה מְלָאכָה הוּא וַיַּפְקֵד אֹתוֹ לְכָל־סֵבֶל בֵּית יוֹסֵף׃ כט וַיְהִי בָּעֵת הַהִיא וְיָרָבְעָם יָצָא מִירוּשָׁלִַם וַיִּמְצָא אֹתוֹ אֲחִיָּה הַשִּׁילֹנִי הַנָּבִיא בַּדֶּרֶךְ וְהוּא מִתְכַּסֶּה בְּשַׂלְמָה חֲדָשָׁה וּשְׁנֵיהֶם לְבַדָּם בַּשָּׂדֶה׃ ל וַיִּתְפֹּשׂ אֲחִיָּה בַּשַּׂלְמָה הַחֲדָשָׁה אֲשֶׁר עָלָיו וַיִּקְרָעֶהָ שְׁנֵים עָשָׂר קְרָעִים׃ לא וַיֹּאמֶר לְיָרָבְעָם קַח־לְךָ עֲשָׂרָה קְרָעִים כִּי כֹה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי קֹרֵעַ אֶת־הַמַּמְלָכָה מִיַּד שְׁלֹמֹה וְנָתַתִּי לְךָ אֵת עֲשָׂרָה

השבטים

דעבד הדד ומריד בישראל ומלך על ארם : כו וירבעם בר נבט אפרתי מן צרדא ושום אמיה צרועה אתתא ארמלתא עבדא לשלמה וארים ידא במלכא : כז ודין פתגמא דארים ידא במלכא שלמה בנא ית מליתא אחד ית תרעתא קרתא דדויד אבוהי : כח וגברא ירבעם גבר חילא וחזא שלמה ית עולימא ארי עביד עבידתא הוא ומני יתיה לכל מסקי מסין דבית יוסף : כט והוה בעדנא ההיא וירבעם נפק מירושלם ואשכח יתיה אחיה שלונאה נביאה באורחא והוא מתכסי בכסותא חדתא ותרויהון אנון בלחודיהון בחקלא : ל ואחד אחיה בכסותא חדתא די עלוהי וסדיקה לתרין עסר סדקין : לא ואמר לירבעם סב לך עסרא סדקין ארי כדנן אמר יי אלהא דישראל הא אנא מעדי ית מלכותא מידא דשלמה ואתן

לך

וירבע' וגו' סנה' ית קח

וזה הדבר שם ע

ויהי בעת וגו' שם קג

נ"א לשתים וכן ת"י

רש"י

שעל ידי הדד היתה ג[illegible]ו של רזון : (כו) וירם יד במלך · הוכיחו ברבים : (כז) וזה הדבר אשר הוכיחו עליו · שלמה בנה את המלוא ובבנין זה סגר את פרץ עיר דוד שהיה הפרץ אחורי המלוא אמר לו אביך פרץ פרצת בחומה ליכנס בו עולי רגלים ואתה גדרת אותה לעשות אנגריא לבת פרעה להושיב שם עבדיה ומשרתיה : (כח) וירא שלמה את הנער · קודם לכן : כי עושה מלאכה הוא · מהיר במלאכתו וזריז :

לכל

מצודת דוד

ומלך הוא בארם ולא נגיד מלך מישראל : (כו) אפרתי · מבני אפרים : וירם יד · מרד בו בעוד היה עבד לו : (כז) וזה הדבר ר"ל בדבר הזה מרד במלך אשר גינה מעשיו בפרסום ואמר שלמה בנה את המלוא ודוד הלא הניחו פנוי להתאסף בו לעת הצורך : סגר וכו' · ר"ל מאז היתה פרוצה חומת עיר דוד לצאת ולבא בה אל המלך להגיש אליו דברי ריבותם והנה שלמה סגר הפרצה כאילו אינו חושש לעשות משפט העם : (כח) כי עושה מלאכה הוא · ר"ל שהוא מהיר וזריז במעשיו · ויפקד אותו מאז עד לא הרים בו יד מנהו על סבל בית יוסף ר"ל לגבות תמס המס : (כט) ויהי בעת ההיא · כאשר מינהו ויצא מירושלים ללכת לגבות המס : והוא · על אחיה השילוני חוזר : ושניהם לבדם · ולא היה שם מי לגלות הדבר אשר יעשה : (ל) שנים עשר קרעים ר"ל י"ב חתיכות : (לא) קח לך וכו' · להיות לאות ולסימן : (לג) אשר

עזובוני

מצודת ציון

ובגזברות כמו מאז הפקיד אותו (בר' ל"ט) סבל · משא העם : (ל) ויתפוש ·

ואחז

(אלמנה) אונ דר ירבעם וואר איין קנעכט פון שלמה אונ ער הוב זיין האנד אן דעם מלך : (כז) וזה אונ דש וואר דיא זאך דאש ער הט אויף גהובן די האנד אן דעם מלך דען שלמה הט גבויאט די שטוטג אדר דיא הערבריג ער האט צו גשלאסין דען ברוך פון שטאט (דוד) כלומר די טארן די דארטן האבן פפלעגן די לייט אויך צו גין צו דעם (רגל) אן (פסח אונ שבועות אונ סוכות) דא האט אין ירבעם גשטראפט דעם שלמה פאר אל דר וועלט ווארום דש ער דען וועג פאר בויאט האט : (כח) והאיש אונ דער מאן (ירבעם) וואר איין שטארקר העלד אונ ער זאך שלמה דר פאר מיאר צו דען יונגן דען ער איז גשיקט גוועזן אונ גשווינד אין זיינר (מלאכה) אונ ער זעצט אים איבר אל דען (אמט) פון דעם הויז גזינד (מנשה אונ אפרים) דען ער וואר פון דעם גשלעכט אפרים : (כט) ויהי אונ עש וואר אין דר צייט די זעלביג אונ (ירבעם גינג אויז פון ירושלים) אונ עש גפאנד אים (אחיה השילוני דער נביא) אין דעם וועג אונ ער וואר צו גדעקט מיט איינם קלייד איין נייאס אונ זיא צווייא אליין ווארן אין דעם פעלד : (ל) ויתפש אונ ער בגרייף (אחיה) אן דעם קלייד דז נייאי דש דא וואר אויף אים אונ ער צו ריס עש צו צוועלף ריס : (לא) ויאמר אונ ער זאגט צו (ירבעם) נעם דיר צעהן ריס דען אזו האט גזאגט גאט דר הער פון ישראל נון איך צו רייס דאז קיניגרייך פון דר האנד (שלמה) אונ איך וויל געבן צו דיר די צעהן שבטים : (לב) והשבט אונ איין (שבט) זאל זיין צו אים פון וועגן איין קנעכט

דוד

הַשְּׁבָטִים׃ לב וְהַשֵּׁבֶט הָאֶחָד יִהְיֶה־לּוֹ לְמַעַן עַבְדִּי דָוִד וּלְמַעַן יְרוּשָׁלִַם הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי בָהּ מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ לג יַעַן אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְעַשְׁתֹּרֶת אֱלֹהֵי צִדֹנִין לִכְמוֹשׁ אֱלֹהֵי מוֹאָב וּלְמִלְכֹּם אֱלֹהֵי בְנֵי־עַמּוֹן וְלֹא־הָלְכוּ בִדְרָכַי לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינַי וְחֻקֹּתַי וּמִשְׁפָּטַי כְּדָוִד אָבִיו׃ לד וְלֹא־אֶקַּח אֶת־כָּל־הַמַּמְלָכָה מִיָּדוֹ כִּי נְשִׂיא אֲשִׁתֶנּוּ כֹּל יְמֵי חַיָּיו לְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי אֹתוֹ אֲשֶׁר שָׁמַר מִצְוֺתַי וְחֻקֹּתָי׃ לה וְלָקַחְתִּי הַמְּלוּכָה מִיַּד בְּנוֹ וּנְתַתִּיהָ לְּךָ אֵת עֲשֶׂרֶת הַשְּׁבָטִים׃ לו וְלִבְנוֹ אֶתֵּן שֵׁבֶט־אֶחָד לְמַעַן הֱיוֹת־נִיר לְדָוִיד־עַבְדִּי כָּל־הַיָּמִים לְפָנַי בִּירוּשָׁלִַם הָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי לִי לָשׂוּם שְׁמִי שָׁם׃ לז וְאֹתְךָ אֶקַּח וּמָלַכְתָּ בְּכֹל אֲשֶׁר־תְּאַוֶּה נַפְשֶׁךָ וְהָיִיתָ מֶּלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃ לח וְהָיָה אִם־תִּשְׁמַע אֶת־כָּל־אֲשֶׁר אֲצַוֶּךָ וְהָלַכְתָּ בִדְרָכַי וְעָשִׂיתָ הַיָּשָׁר בְּעֵינַי לִשְׁמוֹר חֻקּוֹתַי וּמִצְוֺתַי כַּאֲשֶׁר

עשה

לך ית עסרא שבטין : לב ושבטא חד יהי ליה בדיל דויד עבדי ובדיל ירושלם קרתא דאתרעיתי בה מכל שבטיא דישראל : לג חלף דשבקו פולחני וסגידו לעשתרת טעות צידונאי ולכמוש טעות מואבאי ולמלכום טעות בני עמון ולא הליכו באורחן דתקנן קדמי למעבד דכשר קדמי וקימי ודיני כדויד אבוהי : לד ולא אסב ית כל מלכותא מניה ארי מלכא אשויניה כל יומי חיוהי בדיל דויד עבדי דאתרעיתי ביה דנטר פקודי ואוריתי וקימי : לה ואסב מלכותא מיד בריה ואתנה לך ית עסרא שבטין : לו ולבריה אתן שבטא חד בדיל לקימא [illegible]לכו לדויד עבדי כל יומיא קדמי בירושלם קרתא דאתרעיתי לאשראה שכנתי תמן : לז ויתך אקרב ותמלוך בכל דרעוא נפשך ותהי מלכא על ישראל : לח ויהי אם תקביל למימרי ית כל דאפקדנך ותהך בכל אורחן דתקנן קדמי ותעביד דכשר בעיני למטר קימי ופקודי כמא

דעבד

רש"י

לכל סבל בית יוסף · לכל מסקי מיסין דבית יוסף מנשה ואפרים לפי שמשבט אפרים היה : (לו) ניר · ממשלה וניר לשון [illegible]ל : (לט) אך לא

כל

מצודת דוד

עזובוני · ר"ל הניח את נפשו לעזוב אותי ולהשתחוות לעכו"ם : ולא הלכו בדרכי · לא לימד אותן ללכת בדרכי וכו' כאשר עשה דוד אביו : (לד) את כל הממלכה · ר"ל שום דבר מן הממלכה לא אקח מידו ודוגמתו לא תעשה כל מלאכה (שמות כ') ור"ל שום מלאכה : כי נשיא אשיתנו · כל ימיו אשים אותו לנשיא על כל ישראל כאשר הוא עתה : (לו) ניר · ר"ל מלך מושל וכה"א ערכתי נר למשיחי (תהלים קל"ב) ויקרא המלך כן על שם שמשפיעו ומאיר ובאורו נראה אור : לדוד עבדי · להיות מזרעו מלך מושל : (לז) בכל אשר תאוה נפשך · ר"ל למשול ממשל רב : (לח) בית נאמן · בית מלכות מתקיימת : (לט) ואענה ·

במה

מצודת ציון

ואחז : (לד) אשיתנו · אשימנו כמו אשית ביצע (תהלים י"ג) : (לו) ניר · כמו נר : (לח) נאמן · מתקיים כמו ונאמן ביתך (ש"ב ז') : (לט) ואענה · מל'

עי[illegible]

דוד אונ אום וועגן ירושלים די שטעט דז איך האב אויז ערוועהלט אן איר פון אלי די גשלעכט ישראל : (לג) יען דרום דאש זיא האבן פאר לאזן מיין דינשט אונ האבן זיך גבוקט צו די (עכו"ם) דיא דא הייסט (עשתרות) עכו"ם דער (צידונים) אונ צו (כמוש) דער עכו"ם פון דעם פאלק (מואב) אונ צו דער (עכו"ם) די דא הייסט (מלכום) דאז איז דער (אלוה) דער עכו"ם פון די קינדר [illegible]

עָשָׂה דָּוִד עַבְדִּי וְהָיִיתִי עִמָּךְ וּבָנִיתִי לְךָ בַיִת־נֶאֱמָן כַּאֲשֶׁר בָּנִיתִי לְדָוִד וְנָתַתִּי לְךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ לט וַאֲעַנֶּה א' נחה אֶת־זֶרַע דָּוִד לְמַעַן זֹאת אַךְ לֹא כָל־הַיָּמִים׃ מ וַיְבַקֵּשׁ שְׁלֹמֹה לְהָמִית אֶת־יָרָבְעָם וַיָּקָם יָרָבְעָם וַיִּבְרַח מִצְרַיִם אֶל־שִׁישַׁק מֶלֶךְ־מִצְרַיִם וַיְהִי בְמִצְרַיִם עַד־מוֹת שְׁלֹמֹה׃ מא וְיֶתֶר דִּבְרֵי שְׁלֹמֹה וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְחָכְמָתוֹ הֲלוֹא־הֵם כְּתֻבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי שְׁלֹמֹה׃ מב וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ שְׁלֹמֹה בִירוּשָׁלַ‍ִם עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ מג וַיִּשְׁכַּב שְׁלֹמֹה עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ רְחַבְעָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ יב א וַיֵּלֶךְ רְחַבְעָם שְׁכֶם כִּי שְׁכֶם בָּא כָל־יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיךְ אֹתוֹ׃ ב וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט וְהוּא עוֹדֶנּוּ בְמִצְרַיִם אֲשֶׁר בָּרַח מִפְּנֵי הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וַיֵּשֶׁב יָרָבְעָם בְּמִצְרָיִם׃ ג וַיִּשְׁלְחוּ וַיִּקְרְאוּ־לוֹ וַיָּבֹאוּ ויבא קרי יָרָבְעָם וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל

שלמה
המלך

תרגום

דעבד דוד עבדי ויהי מימרי בסעדך ואקים לך מלכו קימא כמא דקימית לדוד ואתן לך ית ישראל : לט ועני ית זרעא דדוד בדיל דא ברם לא כל יומיא : מ ובעא שלמה למקטל ית ירבעם וקם ירבעם וערק למצרים לות שישק מלכא דמצרים והוה במצרים עד דמית שלמה : מא ושאר פתגמי שלמה וכל די עבד וחוכמתיה הלא אנון כתיבין על ספרא פתגמי שלמה : מב ויומיא דמלך שלמה בירושלם על כל ישראל ארבעין שנין : מג ושכיב שלמה עם אבהתוהי ואתקבר בקרתא דדוד אבוהי ומלך רחבעם בריה תחותוהי : א ואזל רחבעם לשכם ארי לשכם אתו כל ישראל לאמלכא יתיה : ב והוה כד שמע ירבעם בר נבט והוא עד כען במצרים דערק מן קדם מלכא שלמה ויתיב ירבעם במצרים : ג ושלחו וקרו ליה ואתא ירבעם וכל קהל ישראל ומלילו עם רחבעם

למימר

וילך רחבעם
סנהדר' ק"ב

רש"י

כל הימים · כי לימות המשיח תשוב המלוכה אליו · ובסדר עולם מצאתי ואענה את זרע דוד למען זאת כנגד שלשים ושש שנה שנתחתן שלמה את בת פרעה שנשאה בשנה הרביעית למלכו וכנגדו נגזרה גזירה על מלכות בית דוד ליחלק וראוייה היתה המלוכה לחזור בימי אסא בשנת שש עשרה למלכו אלא שקילקל לשלוח שוחד למלך ארם ולא סמך על הקב"ה והוא שנאמר בדברי הימים (ב' ט"ו י') בשנת שלשים ושש למלכות אסא בנה בעשא את הרמה וא"א שהרי אסא קבר את בעשא בשנת כ"ו למלכותו אלא ט"ז שנה שלו הוא קורא שלשים ושש שהן

מצודת דוד

במה שאקרע מידם עשרת השבטים : למען זאת · על שסרח שלמה : אך לא כל הימים · כי בימי המשיח תשוב כל המלוכה לזרע דוד: (מ) להמית וכו' · בעבור שהרים בו יד ומתחלה רצה להזכיר הסיבה אשר בעבורה נתגאה ירבעם להרים יד במלך: אל שישק · לא זהו שנשא שלמה בתו : (מא) וכל אשר עשה · מלבד מעשיו הנזכרים פה : על ספר וכו' · ספר מיוחד היה להם אשר יסופר בו כל דברי שלמה : יב (א) כי שכם וכו' · בחשבם אשר בירושלים בהיות מקומו מתחזק למלוך מבלי למלאות שאלתם : (ב) כשמוע · אשר מת שלמה אויבו : והוא עודנו · כשהיה עוד במצרים : וישב · עכ"ז ישב במצרים ולא מזה נעלמו: (ג) וישלחו · זקני העדה שלחו אחריו ללכת עמהם אל רחבעם להיות הוא ראש המדברים על כי ידעו בו שלא ישים למולו יד לפה וכאשר החל

דיר אונ איך וויל בויאן לו דיר איין ווארהפטיג הויז אלז וויא איך האב גבויאט לו דוד אונ איך וויל געבין לו דיר דיא ישראל : (לט) ואענה אונ איך וויל פייניגן דען זאמן פֿון דוד אום ווילן דאש דאזיג דאש שלמה גטאן האט נייארט ניט אלי דיא טעג דען אבן (משיח) ווערט קומן דא ווערט דיא מלוכה ווידר לו איס קומן (עיין רש"י) ׃ (מ) ויבקש אונ ער בגערט שלמה לו טיטן דען (ירבעם) אונ ער אויף שטונד (ירבעם) אונ ער אנטלויף נאך מצרים לו (שישק) קיניג מצרים אונ ער וואהר אין מצרים ביז דען טויט שלמה : (מא) ויתר אונ דיא איבריגן זאכן פֿון שלמה אונ אלז דש ער האט גטאן אונ זייני קלוגהייט פֿר וואר זיא זיין גשריבן אויף דש בוך דיא ריד שלמה : (מב) והימים אונ דיא טעג דש ער הט גקיניגט שלמה אין ירושלים איבר כל ישראל וואר פֿירליג יאר: (מג) וישכב אונ ער לאג שלמה מיט זייני עלטרן כלומר ער שטארב אונ ער וואר בגראבן גווארן אין דר שטאט דוד זיין פֿאטיר אונ ער קיניגט (רחבעם) זיין זון אן זיין שטאט : (א) וילך אונ ער גינג (רחבעם) נאך שכם דען נאך שכם קאם כל ישראל לו אמכן קיניגן איהם : (ב) ויהי אונ עש וואהר אלז ער דש הערט (ירבעם זון נבט) נאך דעם אז ער וואר אין מצרים דש ער וואר אנטלאפֿן פֿר (שלמה המלך) אונ ער זאס (ירבעם אין מצרים) : (ג) וישלחו אונ זיא שיקטן אונ זיא רופֿיטן לו איס אונ זיא קאם ירבעם אונ אל דאש איין זאמלונג ישראל

יִשְׂרָאֵל וַיְדַבְּרוּ אֶל־רְחַבְעָם לֵאמֹר׃ ד אָבִיךָ הִקְשָׁה אֶת־עֻלֵּנוּ וְאַתָּה עַתָּה הָקֵל מֵעֲבֹדַת אָבִיךָ הַקָּשָׁה וּמֵעֻלּוֹ הַכָּבֵד אֲשֶׁר־נָתַן עָלֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ׃ ה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לְכוּ־עֹד שְׁלֹשָׁה יָמִים וְשׁוּבוּ אֵלָי וַיֵּלְכוּ הָעָם׃ ו וַיִּוָּעַץ הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם אֶת־הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר־הָיוּ עֹמְדִים אֶת־פְּנֵי שְׁלֹמֹה אָבִיו בִּהְיֹתוֹ חַי לֵאמֹר אֵיךְ אַתֶּם נוֹעָצִים לְהָשִׁיב אֶת־הָעָם־הַזֶּה דָּבָר׃ ז וַיְדַבֵּר וידברו קרי אֵלָיו לֵאמֹר אִם־הַיּוֹם תִּהְיֶה־עֶבֶד לָעָם הַזֶּה וַעֲבַדְתָּם וַעֲנִיתָם וְדִבַּרְתָּ אֲלֵיהֶם דְּבָרִים טוֹבִים וְהָיוּ לְךָ עֲבָדִים כָּל־הַיָּמִים׃ ח וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲצַת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר יְעָצֻהוּ וַיִּוָּעַץ אֶת־הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אִתּוֹ אֲשֶׁר הָעֹמְדִים לְפָנָיו׃ ט וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מָה אַתֶּם נוֹעָצִים וְנָשִׁיב דָּבָר אֶת־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלַי לֵאמֹר הָקֵל מִן־הָעֹל אֲשֶׁר־נָתַן אָבִיךָ עָלֵינוּ׃ י וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו הַיְלָדִים

אשר

תרגום

למימר : ד אבוך אקשי ית נירנא ואת כען אקיל ית פולחנא דאבוך קשיא ומניריה תקיפא דיהב עלנא ונפלחנך : ה ואמר להון אזילו עוד תלתא יומין ותובו לותי ואזלו עמא : ו ואתמליך מלכא רחבעם בסביא דהוו משמשין קדם שלמה אבוהי כד הוה קים למימר אכדין אתון מתמלכין לאתבא ית עמא הדין פתגמא : ז ומלילו עמיה למימר אם יומא דין תתעליב לעמא הדין ותפלחנון ותענינון מלין טבן ותמלל עמהון פתגמין תקנין ויהון לך עבדין כל יומיא : ח ושבק ית מלכא דסביא די מלכוהי ואתמליך בינקיא דרביאו עמיה דמשמשין קדמוהי : ט ואמר להון מה אתון מתמלכין ונתיב פתגמא ית עמא הדין דמלילו עמי למימר אקיל מן נירא דיהב אבוך עלנא : י ומלילו עמיה ינקיא דרביאו

עמיה

ויועץ המלך
פקי"ם ע'ד

וידברו אליו
הוריות ג י

ויאמר אליהם
עקי' סע' תד

רש"י

שהן סוף שלשים ושש לחלוקת המלכות והגיד הכתוב שבאותה שנה קילקל אסא אך לא כל הימים אלא ל"ו שנה : (י) קטני עבה · אצבע קטנה

מצודת דוד

אחל לשרים יד בשלמה : (ד) הקשה את עולנו · [illegible]

מצודת ציון

עינוי ויסורין : יב (ד) עולנו · [illegible]

ישראל אונ זיא רידיטן לו (רחבעם) לו זאגן : (ד) אביך דיין פֿאטיר האט [illegible] אונזר יאך [illegible] דאש הארטי דינשט פֿון דיין פֿאטר [illegible] (ה) ויאמר אונ ער זאגט לו זיא [illegible] (ו) ויועץ [illegible] קיניג (רחבעם) [illegible] (ז) וידברו אונ זיא רידיטן לו איס לו זאגן [illegible] (ח) ויעזב [illegible] (ט) ויאמר [illegible] (י) וידברו אונ זיא רידיטן לו איס [illegible]

דוא

אשר גדלו אתו לאמר כה־תאמר לעם הזה אשר
דברו אליך לאמר אביך הכביד את־עלנו ואתה
הקל מעלינו כה תדבר אליהם קטני עבה ממתני
אבי: יא ועתה אבי העמיס עליכם על כבד ואני
אסיף על־עלכם אבי יסר אתכם בשוטים ואני
איסר אתכם בעקרבים: יב ויבו ויבא קרי ירבעם
וכל־העם אל־רחבעם ביום השלישי כאשר דבר
המלך לאמר שובו אלי ביום השלישי: יג ויען
המלך את־העם קשה ויעזב את־עצת הזקנים
אשר יעצהו: יד וידבר אליהם כעצת הילדים
לאמר אבי הכביד את־עלכם ואני אסיף על־
עלכם אבי יסר אתכם בשוטים ואני איסר אתכם
בעקרבים: טו ולא־שמע המלך אל־העם כי־
היתה סבה מעם יהוה למען הקים את־דברו אשר
דבר יהוה ביד אחיה השלני אל־ירבעם בן־נבט:
טז וירא כל־ישראל כי לא־שמע המלך אלהם
וישבו

עמיה למימר כדין תימר לעמא הדין דמלילו
עמך למימר אבוך אתקיף ית נירנא ואת אקיל
מננא כדין תימר להון חלשותי תקיפא
מעולימותיה דאבא: יא וכען אבא רמא
עליכון ניר תקיף ואנא אוסיף על נירכון אבא
רדא יתכון בשרביטין ואנא ארדי יתכון
כמרגנין: יב ואתא ירבעם וכל עמא לות
רחבעם ביומא תליתאה כמא דמליל מלכא
למימר תובו לותי ביומא תליתאה: יג ואתיב
מלכא ית עמא פתגם קשי ושבק ית מלכא
דסביא די מלכוהי: יד ומליל עמהון כמלכא
דעולימיא למימר אבא אתקיף ית נירכון ואנא
אוסיף על נירכון אבא רדא יתכון בשרביטין
ואנא ארדי יתכון במרגנין: טו ולא קביל
מלכא מן עמא ארי הות פלוגתא מן קדם יי
בדיל לאקמא ית פתגמיה דמליל יי ביד אחיה
שילונאה על ירבעם בר נבט: טז וחזו כל
ישראל ארי לא קביל מלכא מנהון ואתיבו
עמא

רש"י

קטנה שלי · (יא) עקרבים איסגלנטי"ר בלע"ז שעוקצין כעקרב : (טו) ראה ביתך · בית המקדש שבנית לך לבדך יהיה : (יח) אדורם
הוא

מצודת ציון

קוצים כמו ואל עקרבים אתה יושב (יחזקאל ב') : (טו) סבה · ענין הקפת הדבר
והגורם

מצודת דוד

במעלה יותר מאבי : (יא) ועתה · הואיל ותגדל מעלתי אוסיף עוד עולכם
כי עוד יתרבו אנשי וסוסי ועליכם לכלכל : יסר אתכם · למלאות די מחסורו :
בעקרבים · במכאיבים עוד יותר : (טו) אל העם · אשר שאלו להקל עולם: כי היתה סבה · ר"ל לא בעבור גודל סכלותו השיב מה שהשיב כ"א מה' היתה :
אל ירבעם · אשר הוא ימלוך : (טז) מה לנו · ר"ל מהו החלק הניתן לנו בעבור דוד להניח עבדים לזרעו : ולא נחלה · אבל לא ניתן לנו נחלה בעבו'
בן ישי · לאהליך ישראל · אתה ישראל לכו לאהליך ולא תמליכו אותו · עתה · ר"ל אתה רחבעם הבא מדוד מעתה ראה בהנהגת ביתך כאחד העם ואין לך
עסק

דו גרינגר פון אב אונש אזו זאלשטו רידן צו זיא מיין קליינר פינגר איז דיקר ווערד די לענדן פון מיין פאטיר : (יא) ועתה אונ
איצונדרט מיין פאטיר ער האט אויף גילאדין אויף אייך איין יאך איין שווער אונ איך וויל מערין אויף אייער יאך מיין פאטר ער
האט גיקעשטיגט אייך מיט רוטן אונ איך וויל קעסטיגן אייך מיט דיסטלין : (יב) ויבא אונ קאם (ירבעם) אונ אל דאש פאלק
צו (רחבעם) אן דעם טאג דען דריטן אז ער גרעט הט דר מלך צו זאגן קערט ווידר צו מיר אן דעם טאג דען דריטן : (יג) ויען
אונ ער ענטוואַרט דער מלך צו דעם פאלק הארטיגליך אונ ער פר ליס דען ראט פון די זקנים דז זי האבן גיראטן אים : (יד) וידבר
אונ ער רידט צו זיא אז דער ראט פון די יונגן צו זאגן מיין פאטיר הט בישווערט אויף אייער יאך אונ איך וויל מערין אויף אייער
יאך מיין פאטר הט גקעשטיגט אייך מיט רוטן אונ איך וויל קעשטיגן אייך מיט דיסטלין : (טו) ולא שמע אונ ניט ער האט
צו גיפאלגן אונ צו גיהערט דר מלך צו דעם פאלק דען עש איז גווען איין גישיקטניש פון גאט אום ווילן צו בישטעטיגן זיין ריד דז
ער האט גירעט גאט דורך דיא האנט פון (אחיה השילוני) צו (ירבעם בן נבט) : (טז) וירא אונ עש זאך כל ישראל דאז ער האט
ניט גהערט דער מלך צו זיא אונ זי ווידר קעריטן דז פאלק דעם מלך איין זאך צו זאגן וואש איז צו אונז פר איין טייל אן דוד אונ
ניט מיין ערב טייל אן דעם זון ישי צו דיינר שטאט זאלשטו גין ישראל אונ איצונדרט זיך דיין הויז דוד כלומר דאז (בית המקדש)
וואש

וישבו העם את־המלך דבר לאמר מה־לנו חלק
בדוד ולא־נחלה בבן־ישי לאהליך ישראל עתה
ראה ביתך דוד וילך ישראל לאהליו: יז ובני
ישראל הישבים בערי יהודה וימלך עליהם
רחבעם: יח וישלח המלך רחבעם את־אדרם
אשר על־המס וירגמו כל־ישראל בו אבן וימת
והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה לנוס
ירושלם: יט ויפשעו ישראל בבית דוד עד היום
הזה: כ ויהי כשמע כל־ישראל כי־שב ירבעם
וישלחו ויקראו אתו אל־העדה וימליכו אתו על־
כל־ישראל לא היה אחרי בית־דוד זולתי שבט־
יהודה לבדו: כא ויבאו ויבא קרי רחבעם ירושלם
ויקהל את־כל־בית יהודה ואת־שבט בנימן
מאה ושמנים אלף בחור עשה מלחמה להלחם
עם־בית ישראל להשיב את־המלוכה לרחבעם
בן־שלמה: כב ויהי דבר האלהים אל־שמעיה
איש־האלהים לאמר: כג אמר אל־רחבעם בן־
שלמה מלך יהודה ואל־כל־בית יהודה ובנימן
ויתר

והמלך
רחבעם
[illegible]

עמא ית מלכא פתגמא למימר לית לנא חולק
בדוד ולא אחסנא בבר ישי גבר לקרוך
ישראל כען מלוך על אנש ביתך דוד ואזל
ישראל לקרוהי : יז ובני ישראל דיתבין
בקרויא דבית יהודה ומלך עליהון רחבעם :
יח ושלח מלכא רחבעם ית אדורם דממנא
על מסקי מסין ורגמו כל ישראל יתיה באבנא
ומית ומלכא רחבעם אתקף למסק ברתיכא
למפך ירושלם : יט ומרדו בית ישראל בבית
דוד עד יומא הדין : כ והוה כד שמעו כל
ישראל ארי תב ירבעם ושלחו וקרו יתיה לות
כנשתא ואמליכו יתיה על כל ישראל לא הוה
בתר בית דוד אלהן שבטא דיהודה בלחודוהי :
כא ואתא רחבעם לירושלם וכנש ית כל בית
יהודה וית שבטא דבית בנימין מאה ותמנן
אלפין גבר גבר עבדי קרבא לאגחא קרבא עם
בית ישראל לאתבא ית מלכותא לרחבעם בר
שלמה : כב והוה פתגם נבואה מן קדם יי עם
שמעיה נביא דיי למימר : כג אמר לרחבעם
בר שלמה מלכא דבית יהודה ולכל שבטא
דבית יהודה ושבטא בנימין ושאר עמא
למימר : כד כדנן

רש"י

הוא אדונירם : (כא) ואת שבט בנימין · שעומדים על הגבול שיהודה ובנימין היה גבולם סמוך זה לזה : (כו) אם יעלה העם הזה וגו' · אין
ישי

מצודת דוד

עסק במלוכה : (יח) וישלח המלך · שלח אל העם להשיבם בדברי רכות :
התאמץ וגו' · כי פחד לנפשו : (כ) כשמוע כל ישראל · כי זקני העדה לבדם
שלחו אחריו תחלה וידעו ממנו ורצוהו ולאח"ז נשמע לכולם כי שב ממצרים :
זולתי שבט יהודה · ואף בני בנימין נכללו עמהם על כי ירושלים עיר המלוכה היתה לנחלה לשניהם ומפני כבוד שבט יהודה לא הוזכרו כי אינן רק טפלים
להם : (כג) ויתר העם · כי רבים מאחר השבטים התגוררו בנחלת יהודה
ובניהן

מצודת ציון

והגורם לה : (יח) וירגמו · השלכת האבנים נקראה רגימה : התאמץ · מלשון
אומץ ר"ל התחזק : (יט) ויפשעו · מרדו כמו ויפשע אדום (מ"ב ח') : (כג)
[illegible]

וואש דוא גיבויאט האשט צו דיר אליין זאל עש זיין אונ עש גינג ישראל איין איטליכר צו זיינר שטאט : (יז) ובני אונ קינדר ישראל די
דא זיין געזעסן אין דער שטאט יהודה אונ ער קיניגט איבר זיא (רחבעם) : (יח) וישלח אונ ער שיקט דר מלך רחבעם דען
(אדורם) דאז איז (אדונירם) דר דא וואר געזעצט איבר דעם מס דז ער זאל מס אויף היבן אונ זיא פר שטייניגטן כל ישראל אן אים
איין שטיין אונ ער שטארב אונ דר קיניג (רחבעם) וואר זיך שטערקן צו אויף גין אין רייט וואגן צו פליהן נאך ירושלים: (יט) ויפשעו
אונ זיא ווידר שפעניגטן ישראל אן דעם הויז דוד ביז דען טאג דען דאזיגן : (כ) ויהי אונ עש וואר אז עש הערט כל ישראל דז ער
ווידר קערט (ירבעם) אונ זיא שיקטן אונ רופטן אין צו דר איין זאמלונג אונ זיא מאכטן אין קיניג איבר כל ישראל אונ עש וואר ניט
נאך דעם הויז דוד נייארט דז גישלעכט יהודה אליין : (כא) ויבא אונ ער קאם (רחבעם נאך ירושלים) אונ ער איין זאמלט אל דאז
הויז גיזינד פון (יהודה) אונ דאז (שבט בנימן) די דא וואָרן ניט ווייט פון זי מאן הונדרט אונ אכציג טויזנט (גבורים) די דא קענן
האלטן (מלחמה) צו שטרייטן מיט דעם הויז גיזינד ישראל צו ווידר קערין דיא (מלוכה צו רחבעם זון שלמה) : (כב) ויהי אונ עש
וואר דיא (נבואה) פון גאט צו שמעיה דר וואר איין געטליכר מאן כלומר איין (נביא) וואָרן די ריד צו אים צו זאגן : (כג) אמור
זאג

ויתר העם לאמר : כד כה אמר יהוה לא־תעלו ולא־תלחמון עם־אחיכם בני־ישראל שובו איש לביתו כי מאתי נהיה הדבר הזה וישמעו את־דבר יהוה וישבו ללכת כדבר יהוה : כה ויבן ירבעם את־שכם בהר אפרים וישב בה ויצא משם ויבן את־פנואל : כו ויאמר ירבעם בלבו עתה תשוב הממלכה לבית־דוד : כז אם־יעלה׀ העם הזה לעשות זבחים בבית־יהוה בירושלם ושב לב העם הזה אל־אדניהם אל־רחבעם מלך יהודה והרגני ושבו אל־רחבעם מלך־יהודה : כח ויועץ המלך ויעש שני עגלי זהב ויאמר אלהם רב־לכם מעלות ירושלם הנה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים : כט וישם את־האחד

בבית

כדנן אמר יי לא תסקון ולא תגיחון קרבא עם אחיכון בני ישראל תובו גבר לביתיה ארי מן קדם מימרי הוה פתגמא הדין וקבילו לפתגמא דיי ותבו למיזל כפתגמא דיי : כה ובנא ירבעם ית שכם בטורא דבית אפרים ויתיב בה ונפק מתמן ובנא ית פנואל : כו ואמר ירבעם בלביה כען דלמא תתוב מלכותא לבית דוד : כז אם יסק עמא הדין למעבד נכסת קודשין בבית מקדשא דיי בירושלם ויתפני לבא דעמא הדין בתר רבונהון בתר רחבעם מלך שבטא דבית יהודה ויקטלנני ויתובון לות רחבעם מלך שבטא דבית יהודה : כח ואתמליך מלכא ועבד תרין עגלין דדהבא ואמר להון סגיאה לכון ארחא מלמסק לירושלם הא אנון דחלתך ישראל דאסקוך מארעא דמצרים : כט ושוי ית חד בבית אל וית חד

יהב

ויאמ' ירבע' שם יח קא אם יעלה שם

ויועץ המלך ספ' הזוה' פרשת תשא

וישם וגומר סנהדרין לו

רש"י

ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד שנאמר ויפי הוא יושב ואני עומד ובמוצאי שביעית בזמן הקהל יקרא את פרשת המלך שהוא ראש במדינתו

מצודת דוד

ובניתין : (כד) כי מאתי · בהשגחה באה הדבר ולא במקרה : (כה) ויבן · להיות עיר מבצר להשגב בה : (כו) עתה תשוב · ר"ל מהרה ובזמן קרוב : (כז) אם יעלה · כשיעלה העם הזה וכו' : ושב לב · לאהבו ולחפוץ בראותם כי לו לבדו הרשות לשבת בעזרה ולא לזולתו : ושבו אל רחבעם · להיות הוא עליהם למלך : (כח) ויועץ המלך · עם יועציו : רב לכם · ר"ל מרחק רב לכם הדרך מאשר תעלו עד ירושלים : הנה אלהיך ישראל · פיתה אותם לאמר אשר השכינה תשרה על עגלי הזהב וכאשר טעו מאז בהעגל שעשה אהרן ולזה אמרו בהלשון הזה

זאג צו (רחבעם) זון שלמה קיניג יהודה אונ צו אל דז הויז גזינד פון יהודה אונ בנימין אונ דאז איבריגי פאלק צו זאגן:(כד) כה אזו הט גאט גזאגט איר זאלט ניט אויף גין אונ איר זאלט ניט שטרייטן מיט אייערי ברידר קינדר ישראל קערט אייך איין איטליכר אין צו זיין הויז דען פון מיר איז גישעהן די זאך די דאזיג (וישמעו) אונ זי הערטן כלומר זיא פאר נעמיטן דיא ריד גאטש אונ זיא ווידר קערטן צו גין אז דיא ריד גאטש : (כה) ויבן אונ ער בויאט (ירבעם) די שטאט (שכם) אויף דעם בערג (אפרים) אונ ער זאס אין איר אונ ער גינג אויז פון דארטן אונ ער בויאט דיא שטאט (פנואל) : (כו) ויאמר אונ ער גידאכט ירבעם אין זיינם הערצין איצונדרט ווערט ווידר קערן דש מלכות צו דעם הויז גזינד פון דוד: (כז) אם דען ווען ווערט אויף גין דש פאלק דש דאזיג צו טון שעכטונג כלומר קרבנות צו ברענגין אן (שלש רגלים) אין דעם הויז גאטש אין ירושלים דא ווערט עש ווידר קערן דש הערץ פון דעם פאלק דעם דאזיגן צו אירם הערן צו (רחבעם) קיניג יהודה דא ווערן זיא דר שלאגן איך אונ ווערדן ווידר קערן צו (רחבעם קיניג יהודה) דען קיין אנר האט ניט דערפין זיצן אן (שלש רגלים) אין דעם (בית המקדש) עש זיין דען דר אוך דא איז קומן פון דוד אונ נאך איינש אן דעם זיבנטן יאר אז די (שמטה) איז אויז גוועזן דא האט דר אוך גילייענט דיא (פרשה) פון דעם (קיניג) פור דעם אוך פאר דעם פאלק דרום שפראך (ירבעם) דא ווערט דאש אלש (רחבעם) טון אונ איך ניט דיא ווייל ער דר (ראש) אין זיינם לאנד (יהודה) איז דא ווערט עש איר אין (בזיון) זיין דרום וואלט ער טראכטן דש ער אבטן זיין דש פאלק דש זיא ניט זאלן אויף גין אין דז לאנד יהודה : (כח) ויועץ אונ ער וואר זיך בירוטן דר אוך אונ ער מאכט צווייא גילדיני קעלבור אונ שפראך צו זיא עש איז צו פיל פון אויף צו גין כאך ירושלים כון דאש זיינן דייני געטיר ישראל דיא דיך האבן אויף גיבראכט פון דעם לאנד מצרים : (כט) וישם אונ ער טעט דאש איינה אין דיא שטאט (בית אל) אונ דאש איינה גאב ער אן די שטאט (דן)

ויהי

בבית־אל ואת־האחד נתן בדן : ל ויהי הדבר הזה לחטאת וילכו העם לפני האחד עד־דן : לא ויעש את־בית במות ויעש כהנים מקצות העם אשר לא־היו מבני לוי : לב ויעש ירבעם׀ חג בחדש השמיני בחמשה־עשר יום לחדש כחג׀ אשר ביהודה ויעל על־המזבח כן עשה בבית־אל לזבח לעגלים אשר־עשה והעמיד בבית־אל את־כהני הבמות אשר עשה : לג ויעל על־המזבח׀ אשר־עשה בבית־אל בחמשה עשר יום בחדש השמיני בחדש אשר־בדא מלבד מלבו קרי ויעש חג לבני ישראל ויעל על־המזבח להקטיר : יג א והנה׀ איש אלהים בא מיהודה בדבר יהוה אל־בית־אל וירבעם עמד על־המזבח להקטיר : ב ויקרא על־המזבח בדבר יהוה ויאמר מזבח מזבח

כה

יהב בדן : ל והוה פתגמא הדין לחובא ואזלו עמא קדם חד עד דן : לא ועבד ית בית במתא ועבד כומריא קצת מן עמא דלא הוו מבני לוי : לב ועבד ירבעם חגא בירחא תמינאה בחמשא עסרא יומא לירחא כחגא דשבטא דיהודה ואסיק על אגורא כן עבד בבית אל לדבחא לעגליא די עבד ואקים בבית אל ית כומרי במתא די עבד : לג ואסיק על אגורא דעבד בבית אל בחמשא עסרא יומא לירחא תמינאה בירחא דעדא מרעותיה ועבד חגא לבני ישראל וסליק על אגורא לאקטרא : א והא נביא דיי אתא משבט יהודה בפתגמא דיי לבית אל וירבעם קאים על אגורא לאקטרא : ב ואתנבי על אגורא בפתגמא דיי ואמר מדבחא מדבחא כדנן אמר יי הא ברא מתיליד

לבית

לפני האחד ספ' הזוהר פרשת תשא

בחדש וגו' נדרים ס' ו'

רש"י

במדינתו ואני כשאר העם נמלאתי בזוי : (ל) עד דן · בסוף גבול הארץ : (לג) בחדש השמיני · דרש להם הוא חג האסיף ובו ראוי החג להיות : בדא מלבו · לשון כוזב קונטרובי"ר בלע"ז : (א) והנה איש אלהים · זה היה עדו : (ב) מזבח מזבח · שבבית אל ושבדן : ועצמות אדם

מצודת דוד

הזה עליו כמ"ש אלה אלהיך ישראל וגו' (שמות ל"ב) : (ל) לחטאת · עם כי מתחלה לא היתה הכוונה לשם עכו"ם אולם בהארך הזמן חטאו בהם ועשאום לעכו"ם ממש : עד דן · הרחיקו ללכת עד דן שהיתה בסוף הגבול וכאומר הנה מתחלה פתם בעבור מרחק הדרך לירושלים ובסוף הרחיקו ללכת אל העגל אשר בדן : (לא) בית במות · עשה בדן בית להעמיד בו מזבחות : מקצות העם · מתקצותם יהיה מי שיהיה : (לב) כחג אשר ביהודה · לעשות בו כמו חג הסוכות הנעשה ביהודה בט"ו לחדש השביעי : ויעל · העלה עולות על המזבח : כן עשה וכו' · כמו שעשה בדן כן עשה בבית אל : והעמיד וגו' · לעשות עבודת המזבח : אשר עשה · מקצות העם : (לג) ויעל · העלה עולות כמו בדן : אשר בדא מלבו · אשר המציא ממחשבות לבו אשר לא כדת : ויעל וגו' להקטיר · ירבעם בעצמו עלה להקטיר את הקטרת אבל שאר הקרבנות העלו כהני הבמות במצותו : יג (א) בדבר ה' · ר"ל בשליחות ה' : (ב) מזבח מזבח · כאלו ידבר

(ל) ויהי אונ עש וואר די זאך דיא דאזיגי צו זינד אונ זיא גינגן דש פאלק פר דען איינן עכו"ם ביז (דן) כלומר ביז אן [illegible] פון דעם גאנצן דש לאנד : (לא) ויעש אונ ער מאכט (ירבעם) איין הויז אוי דרינן אמאכן (מזבחות) אונ ער מאכט (כהנים) פון איין טייל דעם פאלק דש דא ניט וואהרן פון די קינדר לוי : (לב) ויעש אונ ער מאכט (ירבעם) איין פייאר טאג אין דעם חדש [illegible] אכטן (כלומר אין חשון) פופצעהן טאג אין דעם (חדש) גלייך אז דער פייאר טאג אין (יהודה) גאמאכט דש דא וואר אין דעם זיבנטן חדש דז איז דער חדש תשרי דען ער הט (גידרשנת) פר דעם פאלק וויא דר (חדש) (חדש האסיף) דאז אין זאל דרינן אמאכן סוכות אוי ער אויף בראכט אויף די מזבח דז ער הט [illegible] האט גמאכט אונ הט זיא גשטעלט אין (בית אל) אונ דיא כהנים פון דען (במות) דיא ער האט גמאכט : (לג) ויעל אונ ער אויף ברענגט אויף דען מזבח דז ער האט גמאכט אין (בית אל) אונ דעם פופצעהנטן טאג אין דעם חדש דעם אכטן אין דעם חדש דז ער האט גילוגן פון זיינם הערצין אונ ער מאכט איין פייאר טאג צו די קינדר ישראל אונ ער גינג אויף אויף דען מזבח צו רויכרפין : (א) והנה אונ נון איין איין (נביא) דש וואר (עדו) איז קומן פון (יהודה) מיט דר ריד גאטש קיין (בית אל) אונ (ירבעם) שטונד אויף דעם מזבח צו רויכרפין : (ב) ויקרא אונ ער רופט אויף דעם מזבח מיט דר ריד גאטש אונ אונ ער זאגט (מזבח מזבח) כלומר דש מזבח דז דא איז אין (בית אל) אונ דז דא איז אין (דן) אזו זאגט גאט נון (כה) כון איין זון ער ווערט ווערן גבארן צו דעם הויז גזינד (דוד יאשיה) איז זיין נאמן אונ ער ווערט שעכטן אויף דיר די כהנים פון

דען

כֹּה אָמַר יְהוָה הִנֵּה־בֵן נוֹלָד לְבֵית־דָּוִד יֹאשִׁיָּהוּ שְׁמוֹ וְזָבַח עָלֶיךָ אֶת־כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת הַמַּקְטִרִים עָלֶיךָ וְעַצְמוֹת אָדָם יִשְׂרְפוּ עָלֶיךָ: ג וְנָתַן בַּיּוֹם הַהוּא מוֹפֵת לֵאמֹר זֶה הַמּוֹפֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה הִנֵּה הַמִּזְבֵּחַ נִקְרָע וְנִשְׁפַּךְ הַדֶּשֶׁן אֲשֶׁר־עָלָיו: ד וַיְהִי כִשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ אֶת־דְּבַר אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר קָרָא עַל־הַמִּזְבֵּחַ בְּבֵית־אֵל וַיִּשְׁלַח יָרָבְעָם אֶת־יָדוֹ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ לֵאמֹר תִּפְשֻׂהוּ וַתִּיבַשׁ יָדוֹ אֲשֶׁר שָׁלַח עָלָיו וְלֹא יָכֹל לַהֲשִׁיבָהּ אֵלָיו: ה וְהַמִּזְבֵּחַ נִקְרָע וַיִּשָּׁפֵךְ הַדֶּשֶׁן מִן־הַמִּזְבֵּחַ כַּמּוֹפֵת אֲשֶׁר נָתַן אִישׁ הָאֱלֹהִים בִּדְבַר יְהוָה: ו וַיַּעַן הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים חַל־נָא אֶת־פְּנֵי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְהִתְפַּלֵּל בַּעֲדִי וְתָשֹׁב יָדִי אֵלָי וַיְחַל אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַתָּשָׁב יַד־הַמֶּלֶךְ אֵלָיו וַתְּהִי

כבראשנה

לבית דוד יאשיהו שמיה וינכס עלך ית כומרי במתא דאסיקו בוסמין עלך וגרמי אנשא יוקדון עלך: ג ויהיב ביומא ההוא אתא למימר דא אתא די מליל יי דתדעון די שלחני יי הא מדבחא מתבזע ומשתפיך קטמא די עלוהי: ד והוה כד שמע מלכא ית פתגמא דנביא דיי דאתנבי על אגורא בבית אל ואושיט ירבעם ית ידיה מעלוי מדבחא למימר אחדוהי ויבשת ידיה דאושיט עלוהי ולא יכיל לאתבותה לותיה: ה ומדבחא אתבזע ואשתפיך קטמא מן מדבחא כאתא דיהב נביא דיי בפתגמא דיי: ו ואתיב מלכא ואמר לנביא דיי צלי כען קדם יי אלהך ובעי מן קדמוהי ותתוב ידי לי וצלי נביא דיי קדם יי ותבת ידא דמלכא ליה והות בקדמיתא: ז

ומליל

תגס בנולד
יבמו' ד'כח
נדרים ג

רש"י

אדם · של יאשיהו זה [illegible] שחלק לו כבוד : (ג) ונתן ביום ההוא· הנביא מופת לדבריו ביום שנתנבא זה לכם האות המזבח נקרע היום. אך לא נשפך הדשן לארץ (ד) ותיבש ידו · נקם הקדוש ברוך הוא על כבודו של צדיק יותר מכבודו עומד ומקטיר לעכו"ם לא יבשה ידו ובשביל לעז הצדיק יבשה ידו : (ו) אלהיך· ולא אלהי עדיין עומד במרדו : ותהי כבראשונה· עומד ומקטיר לעכו"ם : (ז) וסעדה · אכול : (יא) ונביא אחד

מצודת ציון

בדה · ענין המצאת הכזב כמו מלבך אתה בודאם (נחמיה ו') : יג (ג) מופת· אות : חל · ענין בקשה כמו ויחל משה (שמות ל"ג) : וסעדה· אכל סעודה : מתת· מתנה

מצודת דוד

ידבר אל המזבח ודרך הקריאה לכפול שם הנקרא וכן אברהם אברהם (בראשית כ"ב) : נולד · יהיה נולד : ועצמות אדם · כאומר הנה עתה שורפים עליך עצמות בהמה אבל אז ישרפו עליך עצמות אדם וכמ"ש ויקח את העצמות מן הקברים וישרוף על המזבח (מ"ב כ"ג) : (ג) ונתן ביום ההוא איש האלהים נתן מופת בעת ההיא לאמת דבריו : (ד) וישלח · הושיט ידו על הנביא לרמז לעבדיו לתפשו : (ו) ותשוב · ר"ל שאוכל להשיב ידי : ותשב · היה משיב אליו ונתרפאת

דען (עכו"ם) די דא רעאכפֿין אויף דיר אונ ד ביין פֿון מיין מענטשן כלומר פֿון (ירבעם) זיא ווערן פֿר ברענין אויף דיר אונ דז ער ניט בישיידניך מרויש גירעט הט דיא ביין פֿון (ירבעם) דש וואר דר וויל ער הט אים וועלן (דרך כבוד) רידן : (ג) ונתן אונ ער גאב דער נביא אן דעם טאג דען זעלביגן איין צייכן צו זאגן דש איז דז ער עש גרעט הט גאט וואז איך זאג נון דש מזבח ווערט ווערן צו ריסן פֿון זיך זעלבשט אונ עש ווערט ווערן פֿר גאסין דיא אש דרויף ביז צו דר ערדן : (ד) ויהי אונ עש וואר אז ער הערט דר מלך דיא זאג פֿון דען (נביא) גאטש דער דא האט נביאות גזאגט אונ ער שטרעקט (ירבעם) זיין האנט פֿון אב דעם מזבח צו זאגן בגרייפֿט אין אונ עש וואר פֿר טריקנט זיין הנט דז ער הט גישטרעקט אויף אים אונ ער קאנט ניט ווידר קערן זיא צו אים אונ גאט הט אין (חס) גוועזן אויף דען כבוד פֿון דעם צדיק אבר אז אויף זיין כבוד זעלברט דען וויא וואול ער האט גדעמפֿפֿט צו דער (עכו"ם) דא וואר אים ניקש גישעהן ביז דז ער וואלט שטערקן זיין האנט אויף דעם נביא : (ה) והמזבח אונ דש (מזבח) וואר צו ריסן גיווארדן או וואר גאסין גיווארדן דער אישט פֿון דעם (מזבח) אז וויא דש צייכן דש ער געבן האט דער (נביא) גאטש אין דער זאג גאטש : (ו) ויען אונ ער ענטפֿרט דר (מלך) אונ שפראך צו דעם (נביא) גאטש ביט נון פֿאר גאט דיין הער אונ זייא ביטן אום מיך אונ זיא זאל ווידר קערן מיין האנט צו מיר אונ ער ביטט דר (נביא) גאטש פֿר גאט אונ זיא ווידר קערט די האנט דש מלך צו אים ג"ו. זיא וואר אז וויא לאנג ערשטן כלומר ער האט אז נאך פֿארט מקריב גוועזן צו דר (עכו"ם) אונ אים גאט גהאלפֿן הט :

וידבר

כְּבָרִאשֹׁנָה: ז וַיְדַבֵּר הַמֶּלֶךְ אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים בֹּאָה־אִתִּי הַבַּיְתָה וּסְעָדָה וְאֶתְּנָה לְךָ מַתָּת: ח וַיֹּאמֶר אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֶל־הַמֶּלֶךְ אִם־תִּתֶּן־לִי אֶת־חֲצִי בֵיתֶךָ לֹא אָבֹא עִמָּךְ וְלֹא־אֹכַל לֶחֶם וְלֹא אֶשְׁתֶּה־מַּיִם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: ט כִּי־כֵן ׀ צִוָּה אֹתִי בִּדְבַר יְהוָה לֵאמֹר לֹא־תֹאכַל לֶחֶם וְלֹא תִשְׁתֶּה־מָּיִם וְלֹא תָשׁוּב בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלָכְתָּ: י וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אַחֵר וְלֹא־שָׁב בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר בָּא בָהּ אֶל־בֵּית־אֵל: יא וְנָבִיא אֶחָד זָקֵן יֹשֵׁב בְּבֵית־אֵל וַיָּבוֹא בְנוֹ וַיְסַפֶּר־לוֹ אֶת־כָּל־הַמַּעֲשֶׂה אֲשֶׁר־עָשָׂה אִישׁ־הָאֱלֹהִים ׀ הַיּוֹם בְּבֵית־אֵל אֶת־הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיְסַפְּרוּם לַאֲבִיהֶם: יב וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם אֲבִיהֶם אֵי־זֶה הַדֶּרֶךְ הָלָךְ וַיִּרְאוּ בָנָיו אֶת־הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר הָלַךְ אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־[illegible] מִיהוּדָה: יג וַיֹּאמֶר אֶל־בָּנָיו חִבְשׁוּ־לִי הַ[illegible]מוֹר וַיַּחְבְּשׁוּ־לוֹ הַחֲמוֹר וַיִּרְכַּב עָלָיו: יד וַיֵּלֶךְ אַ[illegible]י אִי[illegible] הָאֱלֹהִים

[illegible]מצאהו

ומליל מלכא עם נביא דיי עול עמי לביתא וסעוד ואתן לך מתנא: ח ואמר נביא דיי למלכא אם תתן לי ית פלגות ביתך לא אעול עמך ולא איכל לחמא ולא אשתי מיא באתרא הדין: ט ארי כן פקיד יתי בפתגמא דיי למימר לא תיכל לחמא ולא תשתי תמן מיא ולא תתוב בארחא דאזלתא: י ואזל בארחא אוחרי ולא תב באורחא דאתא בה לבית אל: יא ונביא שקרא חד סבא יתיב בבית אל ואתא בריה ואשתעי ליה ית כל עובדא דעבד נביא דיי יומא דין בבית אל ית פתגמיא דמליל עם מלכא ואשתעונון לאבוהון: יב ומליל להון אבוהון באי דא אורחא אזל ואחזיאו בנוהי ית ארחא דאזל נביא דיי דאתא משבטא יהודה: יג ואמר לבנוהי זריזו לי חמרא וזריזו ליה חמרא ורכיב עליה: יד ואזל בתר נביא דיי ואשכחיה יתיב תחות בוטמא ואמר ליה האת נביא דיי דאתיתא משבטא יהודה ואמר אנא:

ואמר

כי כן
צוה אותי
סנהדרין
י פט

רש"י

אחד : נביא השקר· יושב בבית אל ואינו משם אלא משומרון בא כן הוא אומר בפרשת יאשיה (מלכים ב' כ"ג י"ט) וימלטו עצמותיו את עצמות

מצודת דוד

ונתרפאת מעתה והיתה כבראשונה : (ט) צוה אותי · המלאך הדובר בי צוני בדבר ה' וכו' : ולא תשוב בדרך · לא תשיב למקומך בזה הדרך אשר הלכת בה וכאלו לא יחפוץ לדעת מבוא העיר לשוב ולבוא בה : (יא) ויספרו · מתחלה בא האחד וספר ואח"ז באו יתר בניו וספרו גם המה :

מצודת ציון

מתנה כמו מתת אלהים היא (קהלת ה') : (יג) חבשו · ענין [illegible] האוכף [illegible] (יב) ויראו [illegible] כמו

(ז) וידבר אונ ער רעדט דער מלך צו דעם (נביא) גאטש קום מיט מיר אין דז הויז אונ עס אונ איך וויל געבן צו דיר איין מתנה : (ח) ויאמר אונ ער שפראך דר (נביא גאטש צו דעם מלך) אוב דו ווערשט שון געבן צו מיר דיין האלביש הויז וויל איך ניט [illegible] מיט דיר אונ איך וויל ניט עסין ברוט אונ איך וועל ניט טרינקן וואסר אין דער שטאט דיא דאזיג : (ט) כי דען אזו האט ער גיבאטן איך מיט דר זאג גאטש צו זאגן ניט דו זאלשט עסין ברוט אונ ניט דו זאלשט טרינקן וואסר אונ ניט דוא זאלשט ווידר קערן אין דעם וועג דש דו בישט גאנגין : (י) וילך אונ ער גינג אין אייניק אנדרן וועג אונ ניט ער ווידר קערט דען וועג דז ער איז קומן נאך (בית אל) : (יא) ונביא אונ איין (נביא שקר) איין אלטיר וואר פֿון (שומרון) גוועזן ער זאס צו (בית אל) אונ ער קאם זיין זון אונ ער דר ציילט צו אים אל דאש מעשה דש ער הט גיטאן דער (נביא) גאטש היינט אין (בית אל) די ריד דש ער האט גירעט צו דעם אונ ער דער ציילט זיא צו דעם פֿאטר : (יב) וידבר אונ ער רעדט צו זיא איר פֿאטר וועלכיש איז דער וועג דאש ער איז גאנגין אונ זיא וויזן צו אים זיין זין דען וועג דז ער איז גאנגין דר (נביא) גאטש דר דא קאם פֿון (יהודה) : (יג) ויאמר אונ ער זאגט צו זיינן זין זאטלט גורטן צו מיר דען אייזל אונ זיא גורטיטן צו אים דען אייזל אונ ער רייטיט אויף אים : (יד) וילך אונ ער גינג נאך דעם נביא גאטש אונ ער גיפֿונדן אים זיצן אונטר דעם לינדן בוים אונ ער שפראך צו אים אוב דו בישט דר נביא גאטש דש דו בישט קומן פֿון יהודה אונ ער זאגט איך בין עש : (טו) ויאמר אונ ער זאגט צו אים גיא מיט מיר אין דש הויז אונ עס ברוט : (טז) ויאמר

אונ

וַיִּמְצָאֵהוּ יֹשֵׁב תַּחַת הָאֵלָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַאַתָּה
אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר־בָּאתָ מִיהוּדָה וַיֹּאמֶר אָנִי: טו
וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֵךְ אִתִּי הַבָּיְתָה וֶאֱכֹל לָחֶם: טז וַיֹּאמֶר
לֹא אוּכַל לָשׁוּב אִתָּךְ וְלָבוֹא אִתָּךְ וְלֹא־אֹכַל לֶחֶם
וְלֹא־אֶשְׁתֶּה אִתְּךָ מַיִם בַּמָּקוֹם הַזֶּה: יז כִּי־דָבָר
אֵלַי בִּדְבַר יְהוָה לֹא־תֹאכַל לֶחֶם וְלֹא־תִשְׁתֶּה שָׁם
מָיִם לֹא־תָשׁוּב לָלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר־הָלַכְתָּ בָּהּ: יח
וַיֹּאמֶר לוֹ גַּם־אֲנִי נָבִיא כָּמוֹךָ וּמַלְאָךְ דִּבֶּר אֵלַי
בִּדְבַר יְהוָה לֵאמֹר הֲשִׁבֵהוּ אִתְּךָ אֶל־בֵּיתֶךָ וְיֹאכַל
לֶחֶם וְיֵשְׁתְּ מָיִם כִּחֵשׁ לוֹ: יט וַיָּשָׁב אִתּוֹ וַיֹּאכַל
לֶחֶם בְּבֵיתוֹ וַיֵּשְׁתְּ מָיִם: כ וַיְהִי הֵם יֹשְׁבִים אֶל־
הַשֻּׁלְחָן ס וַיְהִי דְּבַר יְהוָה אֶל־הַנָּבִיא אֲשֶׁר הֱשִׁיבוֹ: פ
כא וַיִּקְרָא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר בָּא מִיהוּדָה
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה יַעַן כִּי מָרִיתָ פִּי יְהוָה וְלֹא
שָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה אֲשֶׁר צִוְּךָ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ: כב
וַתָּשָׁב וַתֹּאכַל לֶחֶם וַתֵּשְׁתְּ מַיִם בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר דִּבֶּר
אֵלֶיךָ

פסקא באמצע פסוק

טו ואמר ליה אתא עמי לביתא ואכול לחמא: טז ואמר לא אכול למתב עמך ולמיעל עמך: ולא איכול לחמא ולא אשתי עמך מיא באתרא הדין: יז ארי גזרא עלי בפתגמא דיי לא תיכול לחמא ולא תשתי תמן מיא ולא תתוב למיזל באורחא דאזלת בה: יח ואמר ליה אף אנא נביא כותך ומלאכא מליל עמי בפתגמא דיי למימר אתיבהי עמך לביתך וייכול לחמא וישתי מיא כדיב ליה: יט ותב עמיה ואכל לחמא בביתיה ושתי מיא: כ והוה עד דאנון מסחרין על פתורא והוה פתגם נבואה מן קדם יי לנביא דאתביה: כא ואתנבי על נביא דיי דאתא משבטא יהודה למימר כדנן אמר יי חלף דסרבתא על מימרא דיי ולא נטרתא ית תפקדתא דפקדך יי אלהך: כב ותבתא ואכלת לחמא ואשתיתא מיא באתרא דמליל עמך לא תיכול לחמא ולא תשתי מיא לא
תתכניש

ויאמר לו גם אני נבי' שם פט
וישב אתו שם
ויהי הם יושבי' שם קד

רש"י

עצמות הנביא אשר בא משומרון: (כ) אל הנביא · נביא השקר: אשר השיבו · לאיש האלהים מכאן אמרו גדולה לגימה שמשרה שכינה על נביאי הבעל: (כא) ויקרא · הנביא הזקן אל איש האלהים: (כג) לנביא אשר השיבו · שם זה לרכוב עליו איש האלהים: (ל) בקברו · בגיא

מצודת ציון

האלה · שם אילן הוא: האתה · בה"א השאלה: (כא) מרית · מל' מרי ומרד: (כב) נבלתך · אף גוף מת צדיק נקרא נבלה וכן נבלתי יקומון (ישעיה כ"ו): (כט) אל

מצודת דוד

קבורה

כמו ויראו בפת"ח ור"ל ספרו לאביהם: (יז) כי דבר אלי · ר"ל דבר בא אלי ע"י המלאך שאמר בדבר ה' וכו': (יח) כחש לו · אלה דברי כותב הספר שאמר הנה הנביא הזקן היה משקר לו כי לא באה אליו הנבואה להשיבו: (כ) אשר השיבו · הוא הנביא הזקן: (כג) ויחבוש לו · הנביא הזקן חבש את החמור לנביא

ער זאגט איך קאן ניט ווידר קערן מיט דיר אונ צו קומן מיט דיר אונ איך וויל ניט עסין ברוט אונ איך וויל ניט טרינקן מיט דיר וואשר אין דער שטאט די דאזיגי: (יז) כי דען איין ריד איז געוועזן צו מיר אין דער (נבואה) דו זאלשט ניט עסין ברוט אונ דוא זאלשט ניט טרינקן אל דארט וואשר דו זאלשט ניט ווידר קערן צו גין אין דעם וועג דאש דו בישט גאנגן אין אים: (יח) ויאמר אונ ער שפרך צו אים איך בין אויך איין נביא אז וויא דו אונ איין מלאך הט גרעט צו מיר אין דר זאג גאטש צו זאגן קער אין ווידר מיט דיר אין דיין הויז אונ לאז ער עסן ברוט אונ לאז ער טרינקן וואשר אבר הט ער ליגן גזאגט דר (נביא שקר) כלומר צו דעם רעכטן נביא: (יט) וישב אונ ער ווידר קערט מיט אים אונ עשט ברוט אין זיינם הויז אונ טרינקט וואשר: (כ) ויהי אונ עש וואר דר ווייל דש זי זאסין אום דען טיש אונ עש וואר די זאג גאטש צו דעם (נביא שקר) דר דא הט ווידר גקערט דעם רעכטן נביא אונ נאך דעם עסן דש דר (נביא שקר) דען רעכטן נביא האט געבן דא האט ער אלהיא זוכה גוועזן דש גאט מיט אים רידט: (כא) ויקרא אונ דר אלטי (נביא שקר) זאגט (נביאות) אויף דען נביא גאטש דר דא איז קומן פֿון (יהודה) צו זאגן אזו האט ער גזאגט גאט דרום דש דו האשט ווידר שפעניגט אויף די זאג גאטש אונ דו האשט ניט גהיט די גיבאט דש ער הט גבאטן דיך גאט דיין הער: (כב) ותשב אונ דו בישט ווידר קערט אונ דו האשט געסן ברוט אונ גטרונקן וואשר אין דר שטאט דש ער הט גרעט
צו

אֵלֶיךָ אַל־תֹּאכַל לֶחֶם וְאַל־תֵּשְׁתְּ מָיִם לֹא־תָבוֹא
נִבְלָתְךָ אֶל־קֶבֶר אֲבֹתֶיךָ: כג וַיְהִי אַחֲרֵי אָכְלוֹ
לֶחֶם וְאַחֲרֵי שְׁתוֹתוֹ וַיַּחֲבָשׁ־לוֹ הַחֲמוֹר לַנָּבִיא
אֲשֶׁר הֱשִׁיבוֹ: כד וַיֵּלֶךְ וַיִּמְצָאֵהוּ אַרְיֵה בַּדֶּרֶךְ
וַיְמִיתֵהוּ וַתְּהִי נִבְלָתוֹ מֻשְׁלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ וְהַחֲמוֹר
עֹמֵד אֶצְלָהּ וְהָאַרְיֵה עֹמֵד אֵצֶל הַנְּבֵלָה: כה וְהִנֵּה
אֲנָשִׁים עֹבְרִים וַיִּרְאוּ אֶת־הַנְּבֵלָה מֻשְׁלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ
וְאֶת־הָאַרְיֵה עֹמֵד אֵצֶל הַנְּבֵלָה וַיָּבֹאוּ וַיְדַבְּרוּ
בָעִיר אֲשֶׁר הַנָּבִיא הַזָּקֵן יֹשֵׁב בָּהּ: כו וַיִּשְׁמַע
הַנָּבִיא אֲשֶׁר הֱשִׁיבוֹ מִן־הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים
הוּא אֲשֶׁר מָרָה אֶת־פִּי יְהוָה וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה לָאַרְיֵה
וַיִּשְׁבְּרֵהוּ וַיְמִתֵהוּ כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר־לוֹ: כז
וַיְדַבֵּר אֶל־בָּנָיו לֵאמֹר חִבְשׁוּ־לִי אֶת־הַחֲמוֹר וַיַּחֲבֹשׁוּ:
כח וַיֵּלֶךְ וַיִּמְצָא אֶת־נִבְלָתוֹ מֻשְׁלֶכֶת בַּדֶּרֶךְ וַחֲמוֹר
וְהָאַרְיֵה עֹמְדִים אֵצֶל הַנְּבֵלָה לֹא־אָכַל הָאַרְיֵה
אֶת־הַנְּבֵלָה וְלֹא שָׁבַר אֶת־הַחֲמוֹר: כט וַיִּשָּׂא
הַנָּבִיא אֶת־נִבְלַת אִישׁ־הָאֱלֹהִים וַיַּנִּחֵהוּ אֶל־הַחֲמוֹר
וַיְשִׁיבֵהוּ וַיָּבֹא אֶל־עִיר הַנָּבִיא הַזָּקֵן לִסְפֹּד וּלְקָבְרוֹ:
ל וַיַּנַּח אֶת־נִבְלָתוֹ בְּקִבְרוֹ וַיִּסְפְּדוּ עָלָיו הוֹי אָחִי:
ויהי

תתכניש נבלתך לקברא דאבהתך: כג והוה בתר דאכלו לחמא ובתר דשתיאו וזרזו ליה חמרא לנביא דאתביה: כד ואזל ואשכחיה אריא בארחא וקטליה והות נבלתיה רמיא בארחא וחמרא קאם לקבלה ואריא קאם בסטר נבלתא: כה והא גבריא עברין וחזו ית נבלתא רמיא באורחא וית אריא קאם בסטר נבלתא ואתו ומלילו בקרתא דנביא שקרא סבא יתיב בה: כו ושמע נביא דאתביה מן ארחא ואמר נביא דיי הוא דסריב על מימרא דיי ומסריה יי לאריא ותבריה וקטליה כפתגמא דיי דמליל ליה: כז ומליל עם בנוהי למימר זריזו לי ית חמרא וזריזו: כח ואזל ואשכח ית נבלתיה רמיא בארחא וחמרא ואריא קימין בסטר נבלתא לא אכל אריא ית נבלתא ולא תבר ית חמרא: כט ונטל נביא שקרא ית נבלתא דנביא דיי ואחתיה על חמרא ואתיביה ואתא לקרתא דנביא שקרא סבא למספד ולמקבריה: ל ואחית ית נבלתיה בקבריה וספדו עלוהי וי על אחא: לא והוה
בתר

וילך וימצ' סנהד' פט

מצודת דוד

לנביא אשר בא מיהודה: (כו) אשר דבר לו · אשר דבר עליו: (ל) בקברו · בקבר אשר כרה נביא הזקן לעצמו: ויספדו · הנביא הזקן ובניו: הוי אחי · ר"ל

מצודת ציון

אל החמור · על החמור: (ל) הוי · הוא ענין יללה: (לא) עצמותיו · זכר העצמות

צו דיר דו זאלשט ניט עסן ברוט אונ דו זאלשט ניט טרינקן וואשר דרום זאל ניט קומן דיין טוטר קירפר צו גראב דיינר עלטרן: (כג) ויהי אונ עש וואר נאך זיין עסן אונ נאך זיינם טרינקן אונ דר (נביא שקר) גורטט דען אייזל צו דעם רעכטן נביא דש ער זאל ווידר קערט אוועק צו רייטן דרויף: (כד) וילך אונ ער גינג אונ עש גיפֿונדר אים איין ליב אין דעם וועג אונ ער טיטיט אין אונ עש וואר זיין שלאון גוורפֿן אין דעם וועג אונ דר אייזל שטונד בייא דען טוטן (גוף) פֿון דעם נביא אונ דר ליב שטונד בייא דען טוטן גוף: (כה) והנה אונ [illegible] (נבלה) וואר גיווארפֿן אין דען וועג אונ דר ליב שטונד בייא דר (נבלה) [illegible] דש דר אלט (נביא) זאס דרינן אין איר: (כו) וישמע אונ ער הערט [illegible] אונ ער זאגט איין (נביא) גאטש איז דז דר דא האט ווידר שפעניגט [illegible] אונ ער צו בראך אין אונ ער טיטט אין אז די זאג גאטש דש ער גרעט [illegible] מיר דען אייזל אונ זיא גורטטן אין: (כח) וילך אונ ער גינג אונ [illegible] דר ליב שטונדן בייא דר נבלה ער הט ניט געסן דר ליב דיא (נבלה) [illegible] אויף הוב דר (נביא שקר) דיא נבלה פֿון דעם נביא גאטש אונ ער [illegible] פֿון דעם נביא דען אלטן צו קלאגן אונ צו בגראבן אים: (ל)
וינח

לא וַיְהִי אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֹתוֹ וַיֹּאמֶר אֶל־בָּנָיו לֵאמֹר
בְּמוֹתִי וּקְבַרְתֶּם אֹתִי בַּקֶּבֶר אֲשֶׁר אִישׁ הָאֱלֹהִים
קָבוּר בּוֹ אֵצֶל עַצְמֹתָיו הַנִּיחוּ אֶת־עַצְמֹתָי : לב כִּי
הָיֹה יִהְיֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר קָרָא בִּדְבַר יְהוָה עַל־
הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר בְּבֵית־אֵל וְעַל כָּל־בָּתֵּי הַבָּמוֹת
אֲשֶׁר בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן : לג אַחַר הַדָּבָר הַזֶּה לֹא־שָׁב
יָרָבְעָם מִדַּרְכּוֹ הָרָעָה וַיָּשָׁב וַיַּעַשׂ מִקְצוֹת הָעָם
כֹּהֲנֵי בָמוֹת הֶחָפֵץ יְמַלֵּא אֶת־יָדוֹ וִיהִי כֹּהֲנֵי בָמוֹת :
לד וַיְהִי בַּדָּבָר הַזֶּה לְחַטַּאת בֵּית יָרָבְעָם וּלְהַכְחִיד
וּלְהַשְׁמִיד מֵעַל פְּנֵי הָאֲדָמָה : יד א בָּעֵת הַהִיא
חָלָה אֲבִיָּה בֶן־יָרָבְעָם : ב וַיֹּאמֶר יָרָבְעָם לְאִשְׁתּוֹ
קוּמִי נָא וְהִשְׁתַּנִּית וְלֹא יֵדְעוּ כִּי אַתִּי את קרי אֵשֶׁת
יָרָבְעָם וְהָלַכְתְּ שִׁלֹה הִנֵּה־שָׁם אֲחִיָּה הַנָּבִיא הוּא־
דבר

בָּתַר דִּקְבָרוּ יָתֵיהּ וַאֲמַר לִבְנוֹהִי לְמֵימַר כַּד
אֵימוּת וְתִקְבְּרוּן יָתִי בְּקִבְרָא דִּנְבִיָּא דַּיְיָ קְבִיר
בֵּיהּ בִּסְטַר גַּרְמוֹהִי אַחִיתוּ יָת גַּרְמַי : לב אֲרֵי
אִתְקַיָּמָא יִתְקַיֵּם פִּתְגָמָא דְּאִתְנַבֵּי בְּפִתְגָמָא דַּיְיָ
עַל אֱגוֹרָא דִּי בְּבֵית אֵל וְעַל כָּל בָּתֵּי בָמָתָא דִּי
בְּקִרְוֵי שֹׁמְרוֹן : לג בָּתַר פִּתְגָמָא הָדֵין לָא תָב
יָרָבְעָם מֵאוֹרְחֵיהּ בִּישְׁתָּא וְתָב וַעֲבַד קְצָת מִן
עַמָּא כּוּמָרֵי בָּמָתָא דְּרָעֵי מְקָרֵיב יָת קוּרְבָּנֵיהּ
וִיהוֹן כּוּמָרִין לְבָמָתָא : לד וַהֲוָה פִּתְגָמָא הָדֵין
לְחוֹבֵי בֵּית יָרָבְעָם וּלְגַמָּרָא וּלְשֵׁיצָאָה מֵעַל
אַפֵּי אַרְעָא : א בְּעִדָּנָא הַהִיא אִתְמְרַע אֲבִיָּה
בַּר יָרָבְעָם : ב וַאֲמַר יָרָבְעָם לְאִתְּתֵיהּ קוּמִי
כְּעַן תִּשְׁתַּנִּין וְלָא יִדְעוּן דְּאַתְּ אִתַּת יָרָבְעָם
וְתַהֲכִין לְשִׁלוֹ הָא תַמָּן אֲחִיָּה נְבִיָּא הוּא מַלֵּיל
עלי

אחר הדבר הזה שם קב

ויהי בדבר הזה שם דף ק

רש"י

קבורה שהיה לנביא ה[illegible] הזה בעיר : (לב) כי היה יהיה וגו' · אולי ימלטו עצמותיו את עצמותי : (לג) אחר הדבר הזה · שראה את המופת הזה ושמע את [illegible] הנביא ואף על פי כן לא שב ורבותינו דרשו אחר שתפסו הקב"ה בבגדו ואמר לו חזור בך ואני ואתה ובן ישי
נטייל

מצודת ציון

בעצמות מתקיים הגוף כי הם מוסדי הגוף : (לג) ימלא את ידו · הוא ענין חנוך כמו ונמלאת יד אהרן (שמות כ"ט) : (לד) לחטאת · ענין חסרון כמו והייתי אני ובני שלמה חטאים (מ"א א') : ולהכחיד · להכרית כמו ותכחד מן הארץ (שמות ט') : ולהשמיד · ענין כליון : יד (ג) בידך · ענין
וברשותך

מצודת דוד

ר"ל צר לי עליך רעי : (לב) ועל כל בתי הבמות · אף שהנביא הבא מיהודה לא ניבא כ"א על המזבח אשר בבית אל הוסיף הוא להנבאות על כל בתי הבמות וכו': בערי שומרון · אמר ע"ש סופו כי עמרי בנאה לאחר זמן : (לג) אחר הדבר הזה · אף כי ראה מפלאות ה' ביבושת ידו וקריעת המזבח ומיתת הנביא על אשר עבר מצות ה' עכ"ז לא שב מדרכו : וישב ויעש · ר"ל פעם אחר פעם : החפץ · כל הרוצה היה מחנך עצמו והיה מכהני במות : בדבר הזה · בעבור עבודת הבמות היה הגמול להיות בית ירבעם חסר מן העולם: יד (ב) והשתנית · שנה כסותך למען לא ידעו הרואים אשר את אשתי כי חשב פן כשידעו אשר היא הולכת אל הנביא יחקרו לדעת מה דבר עמה
ויהיה

זיכח אונ ער ליגט זיין כבלה אין זיין (בית הקברות) דש דר (נביא שקר) הט זיך אן גיגרייט אונדער זעלביג שטאט אונ זי קלאגטן
אויף אין דר (נביא שקר) אונ זייני קינדר אונ זאגט וויא גשריבן איין ברודר : (לא) ויהי אונ עש וואר נאך זיינם בגראבן אין אונ
ער זאגט צו זייני קינדר צו זאגן אן איין טוט זאלט איר בגראבן איך אין דש גראב דא דער נביא גאטש איז בגראבן אין אים בייא
זייני ביין ליגט אייני גיביין : (לב) כי דען גוויש עז ווערט זיין דיא זאך דש ער הט (בנבואה) גזאגט אין דער זאג גאטש אויף דען
מזבח) דש דא אין דר שטאט (בית אל) איז אונ אויף אלי די הייזר פֿון די (עכו"ם) די דא זיין אין דר שטאט (שומרון) דרום פֿיל
נייבט ווערן איין ביין בשירמט ווערן אכט זיין ביין : (לג) אחר נאך דער זאך דיא דאזיג כלאר וויא וואול דש ער גזעהן הט ירבעם
די לייכן פֿון דעם נביא נאך דענוכט איז ניט ווידר קערט ירבעם פֿון זיינם וועג דען בייזן אודר נאך דר זאך דש גאט הט גרעדט צו
ירבעם טוא תשובה אונ איך גאט אונ דוד המלך אונ דוא ווערן שפאצירן גין אין דעם (גן עדן) דאך הט ער ניט ווידר קערט פֿון
בייז אונ ער ווידר קערט אונ מאכט איין טייל פֿון דעם פֿאלק (כהנים פֿון דעם במות) דר דא הט בגערט טעט ער הנד גיפֿעטיגן
זיין המכד כוואר ער זאל מקריב זיין אונ זי ווארן (כהנים צו דען במות) : (לד) ויהי אונ עז וואר אין דר זאך דיא דאזיגי צו זינד
דעם הויז גזינד ירבעם אונ צו פֿר אידין אונ צו פֿר טילגן פֿון אב דר ערד : (א) בעת אן דער זעלביגי צייט וואר קראנק (אביה זון
ירבעם) : (ב) ויאמר אונ ער זאגט ירבעם צו זיינם ווייב שטיא אויף אונ זייא פֿר ענדרן דיך אונ זי זאלן ניט וויסן דש דו ביזט דז
ווייב ירבעם אונ דו זאלשט גין נאך (שילה נון אל דארט איז אחיה דר נביא) ער הט גזאגט אויף איר צו זיין מלך איבר דעם
פאלק

דִּבֶּר עָלַי לְמֶלֶךְ עַל־הָעָם הַזֶּה : ג וְלָקַחַתְּ בְּיָדֵךְ
עֲשָׂרָה לֶחֶם וְנִקֻּדִים וּבַקְבֻּק דְּבַשׁ וּבָאת אֵלָיו הוּא
יַגִּיד לָךְ מַה־יִּהְיֶה לַנָּעַר : ד וַתַּעַשׂ כֵּן אֵשֶׁת
יָרָבְעָם וַתָּקָם וַתֵּלֶךְ שִׁלֹה וַתָּבֹא בֵּית אֲחִיָּה
וַאֲחִיָּהוּ לֹא־יָכֹל לִרְאוֹת כִּי קָמוּ עֵינָיו מִשֵּׂיבוֹ : ה
וַיהוָה אָמַר אֶל־אֲחִיָּהוּ הִנֵּה אֵשֶׁת יָרָבְעָם בָּאָה
לִדְרֹשׁ דָּבָר מֵעִמְּךָ אֶל־בְּנָהּ כִּי־חֹלֶה הוּא כָּזֹה
וְכָזֶה תְּדַבֵּר אֵלֶיהָ וִיהִי כְבֹאָהּ וְהִיא מִתְנַכֵּרָה : ו
וַיְהִי כִשְׁמֹעַ אֲחִיָּהוּ אֶת־קוֹל רַגְלֶיהָ בָּאָה בַפֶּתַח
וַיֹּאמֶר בֹּאִי אֵשֶׁת יָרָבְעָם לָמָּה זֶּה אַתְּ מִתְנַכֵּרָה
וְאָנֹכִי שָׁלוּחַ אֵלַיִךְ קָשָׁה : ז לְכִי אִמְרִי לְיָרָבְעָם
כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יַעַן אֲשֶׁר הֲרִימֹתִיךָ
מִתּוֹךְ הָעָם וָאֶתֶּנְךָ נָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל : ח וָאֶקְרַע
אֶת־הַמַּמְלָכָה מִבֵּית דָּוִד וָאֶתְּ[illegible] לָךְ וְלֹא הָיִיתָ
כְּעַבְדִּי דָוִד אֲשֶׁר שָׁמַר מִצְוֹתַי [illegible]שֶׁר הָלַךְ אַחֲרַי
בכ[illegible]

עֲלַי לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא עַל עַמָּא הָדֵין : ג וְתִסְּבִין
בִּידָךְ עֲסַר טוּלְמִין דִּלְחֵם וּכְסָנִין וְזִלּוּעַ דִּדְבַשׁ
וּתְהָכִין לְוָתֵיהּ הוּא יְחַוֵּי לִיךְ מָא יְהֵי לְרַבְיָא : ד
וַעֲבַדַת כֵּן אִתַּת יָרָבְעָם וְקָמַת וַאֲזַלַת לְשִׁילוֹ
וַאֲתַת לְבֵית אֲחִיָּה וַאֲחִיָּה לָא יָכֵיל לְמֶחֱזֵי אֲרֵי
קְהָאָה עֵינוֹהִי מִסֵּיבֵיהּ : ה וַייָ אֲמַר לַאֲחִיָּה הָא
אִתַּת יָרָבְעָם אָתְיָא לְמִתְבַּע פִּתְגָם מִנָּךְ עַל בְּרַהּ
אֲרֵי מְרַע הוּא כְּדֵין וּכְדֵין תְּמַלֵּיל עִמַּהּ וִיהֵי
בְּמֵעֲלַהּ וְהִיא מִשְׁתַּנְיָא : ו וַהֲוָה כַּד שְׁמַע אֲחִיָּה
יַת קָל רִגְלָהָא עָלַת בְּתַרְעָא וַאֲמַר עוּלִי אִתַּת
יָרָבְעָם לְמָא דְנַן אַתְּ מִשְׁתַּנְיָא וַאֲנָא שְׁלִיחַ
לְאִתְנַבָּאָה עֲלָךְ פִּתְגָמִין קְשַׁן : ז אֱזִילִי אֱמַרִי
לְיָרָבְעָם כִּדְנַן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל חֲלַף
דְּאַפְרֵשְׁתָּךְ מִגּוֹ עַמָּא וּמַנִּיתָךְ לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא עַל
עַמִּי יִשְׂרָאֵל : ח וְאַעְדֵּיתִי יַת מַלְכוּתָא מִבֵּית
דָּוִד וִיהַבְתַּהּ לָךְ וְלָא הֲוֵיתָא כְּעַבְדִּי דָוִד דִּי
נְטַר פִּקּוֹדַי וּדְהָלֵיךְ בָּתַר פָּלְחָנִי בְּכָל לִבֵּיהּ
למעבד

רש"י

נטייל בגן עדן : (ג) ונקודים · מין קליות מייבשין בתנור ועושין אותן קמח לעשות ממנו מאכל שקורין לו שתיתא לשון גמרא : (ה) והיא מתנכרה · כאילו אינה זאת : (ו) שלוח אליך · מאת הקב"ה בשליחות קשה : (י) משתין בקיר · ידע מדע תירגם יונתן משית בקירות לבו : עצור ועזוב
עצור

מצודת דוד

ויהיה לו למוקש : למלך · שאהי' למלך כראה א"כ בזה שדבר ה' בפיו אמת : (ד) קמו עיניו משיבו · לפי שדרך העין להתנועע בעת הראות אבל כשנעדר הראות מן העין תקום ותעמוד במקום אחד : (ה) כזה וכזה · הדברים שאמר לה: והיא מתנכרה · עושה עצמה נכרית כאלו אינה אשת ירבעם : (ו) למה וכו' · ר"ל למה לך להתנכר לבל יכירך מי הלא אנכי שלוח בהוות קשה רק אליך ולא יודע לאיש ואין לך צורך להתנכר : (ט) מכל אשר היו ל[illegible] · רמז
בזה

מצודת ציון

וברשותך : ונקודים · פת יבש מתובל בתבלין על כי המה מנוקדים ומנומרים ממראה התבלין : ובקבוק · כלי שפיו צר וכן וקנית בקבוק (ירמי' י"ט) : (ז) הרמותיך · מלשון תרומה ור"ל הפרשתיך : (ט) ומסכות · עכו"ם העשוים בהתכת
המתכת

פאלק דען דאזיגן : (ג) ולקחת אונ דוא זאלשט נעמן אין דיין הנד צעהן ברוט אונ צווייא במק אודר איין קובן פֿון דער דאזיגן [illegible]
גיבאקן אונ איין קרוג הוניג אונ דו זאלשט קומן צו אים ער ווערט דיר זאגן וואז דא ווערט זיין צו דעם יונגן : (ד) ותעש אונ [illegible]
טעט אזו דז ווייב ירבעם אונ זיא אויף שטונד אונ גינג נאך (שילה) אונ זיא קאם אין דאש הויז (אחיה) אונ (אחיהו) קאנט ניט
זעהן דען זי וואָרן [illegible]שטארט זיין אויגן פֿון וועגן גרייזקייט (ה) וה' אונ גאט זאגט צו (אחיהו) נון דש ווייב ירבעם קומט צו פֿארשן
אין זאך פֿון דיר אויף אירן זון דען ער איז קראנק אזו אונ אזו זאלשטו רידן צו איר אונ עז וואר אין אירם קומן אונ זיא וואר זיך זיין
אנטפֿרעמדן אז ווען זיא עש ניט וואר : (ו) ויהי אונ עז וואר אין דעם הערן (אחיהו דש קול) פֿון אירי פֿיס אונ זיא קאם אין דר
טיר אונ ער זאגט קום ווייב ירבעם ווארום טושטו דיך אנטפֿרעמדן אונ איך בין גשיקט צו דיר פֿון הקב"ה מיט איינם בייזן שליחות:
(ז) לכי גיא אונ זאג צו ירבעם אזו הט ער גזאגט גאט דר הער ישראל דרום דש איך הב אויף גהובן דיך פֿון צווישן דעם פֿאלק אונ
איך הב געבן דיך איין הער איבר איין פֿאלק ישראל : (ח) ואקרע אונ איך הב צו ריסן דיא קיניגרייך פֿון דעם הויז דוד אונ האב
געבן זיא צו דיר אונ דוא בישט ניט גוועזן אז איין קנעכט דוד דר דא הט גיהיט מיין גיבאט אונ דר דא איז גאנגן נאך מיר מיט
זיינם גאנצן הערצין צו טאן דש דז רעכט פֿערטיג איז אין מיינן אויגן : (ט) ותרע אונ דוא השט גיבייזט צו טאן אין ווערר אל דיא
דא זיין גוועזן פֿאר דיר אונ דוא השט גמאכט צו דיר פֿרעמדי עכו"ם אונ גיסונג צו דר צירנן מיך אונ מיך השטו גווארפֿן הינטר
דיין

בכל-לבבו לעשות רק הישר בעיני: ט ותרע
לעשות מכל אשר-היו לפניך ותלך ותעשה-לך
אלהים אחרים ומסכות להכעיסני ואתי השלכת
אחרי גוך: י לכן הנני מביא רעה אל-בית ירבעם
והכרתי לירבעם משתין בקיר עצור ועזוב
בישראל ובערתי אחרי בית-ירבעם כאשר יבער
הגלל עד-תמו: יא המת לירבעם בעיר יאכלו
הכלבים והמת בשדה יאכלו עוף השמים כי יהוה
דבר: יב ואת קומי לכי לביתך בבאה רגליך העירה
ומת הילד: יג וספדו-לו כל-ישראל וקברו אתו כי-
זה לבדו יבא לירבעם אל-קבר יען נמצא-בו דבר
טוב אל-יהוה אלהי ישראל בבית ירבעם: יד
והקים יהוה לו מלך על-ישראל אשר יכרית את-
בית

למעבר לחוד דכשר קדמי: ט ואבאשת
למעבר מכל דהוו קדמך ואזלתא ועבדתא
לך טעות עממיא ומתכן לארגזא קדמי
ופולחני ארחקתא מקביל עינך: י בכן הא אנא
מיתי בישתא לבית ירבעם ואשצי לירבעם
ידע מדע ואחיר ושביק בישראל ואפלי בתר
בית ירבעם כמא דמנגדרין בגלילין עד
דמסיפין: יא דימות לירבעם בקרתא יכלון
כלביא ודימות בחקלא יכלון עופא דשמיא
ארי מימרא דיי גזר כן: יב ואת קומי איזילי
ל[illegible]ך במעל רגליך לקרתא ימות רביא: יג
ויספדון ליה כל ישראל ויקברון יתיה ארי
דין [illegible]חודוהי יתכניש לירבעם לקבורא חלף
דאשתכח ביה פתגם דתקין קדם יי אלהא
דישראל בבית ירבעם: יד ויקים יי קדמוהי
מלכא על ישראל דישצי ית בית ירבעם מן
דקים

ואותי וגו' ברכו' א יא

כאש' יבע' קינא דף ג ג וכג וגה

וספדו לו מועד קט' כ כח סנהדרין ומו

יען וגומר מועד קטן כח

רש"י

עצור · שיש לו מחזיק יד [illegible] זה יעצור בעמי (שמואל א ט י"ז): ועזוב · שאין לו מחזיק ביד: כאשר יבער · המבער את המאכל בפיו לעשות גלל כך אבער אחריו [illegible] תומו: (יג) דבר טוב · שבטל משמרתו שהושיבו אביו שומר שלא יעלה איש לרגל ובטל משמרתו ועלה: (יד) אשר
יכרית

מצודת ציון

המתכת וכן אלהי מסכה (שמות ל"ד): גוך · גופך כמו ונבט לגו כסילי' (משלי כ"ו):(י) ובערתי · ענין הפנוי מהמקום כמו בערתי הקדש(דברים כ"ו): הגלל · הצואה כמו בגללי האדם(יחזקאל ד'):תמו · מל' תם והשלמה:(יד)עתה · כמו מעתה: (טו) ונתש · ענין עקירה כמו לנתוש ולנתוץ(ירמיה א')
וזרם

מצודת דוד

בזה לשלמה ולרחבעם: אחרי גוך · כהמשליך דבר מה לאחוריו לבל יראהו:(י) משתין בקיר · הוא הזכר כי עושה קלוח ומשתין בקיר ולא כן הנקבה: עצור · שעוצר שהוא עצור ומעוכב בתוך הבית: ועזוב · המוקנה שהוא עזוב בשדה: בישראל · ר"ל בפרסום רב למען יוסרו: כאשר יבער · ר"ל כאשר המבער יבער את הגולל מבלי ישאיר שארית כן אבערו עד תומו: (יא) לירבעם · מבית ירבעם: כי ה' דבר · ובידו לקיים: (יג) דבר טוב · לא פירש מהו הדבר הטוב ור"ל אמרו שבטל משמרתו ועלה לרגל: בבית ירבעם · בכל בית ירבעם נמצא רק בו דבר טוב: (יד) זה היום · ר"ל האנשים אשר הם זה
היום

דיין רוקין: (י) לכן דרום אזו כון איך וויל ברענגן איין בייז אויף דאש הויז (ירבעם) אונ איך וויל פאר שניידן צו ירבעם הר דא טוט גדעגקן אין זיינן גדאנקן כלומר איטליכן דר פיארט אין (שכל) האט אויך דער דא האט איין אונטל לעננונג אונ דר קיין אנטער לעהניר האט אונטער ישראל דען איך וועל פר שניידן אונ איך וויל אויש ראמן נאך דען הויז (ירבעם) אז מען רוימט דר מויז רויאר דאש עשין שפייז מיט זיינם מויל צו מאכן דרויז מישט אזו אז ער מויז רוימט דר למן ביז זיין צונלקייט כלומר דז זיא גאר ווערן אוועק קומן: (יא) האת דער טוטיר צו (ירבעם) אין דר שטאט ווערן אלז עשין די הונט אונ דר טוטיר אויף דעם פעלד דעם ווערן עשין די פויגל פון דעם הימל דען גאט האט עש גירעט: (יב) ומת אונ דוא שטיא אויף אונ גיא אין דיין הויז אין היכיין גין דיין פוס אין דר שטאט אונ עש ווערט שטארבן דאש קינד: (יג) וספדו אונ זיא ווערן קלאגן צו איק (כל ישראל) אונ ווערן בגראבן איק דען דער אליין ווערט קומן פון הויז (ירבעם) צו דעם קבר כלומר ניקט אין אז דאש קינד איז זוכה דש אז זאל בגראבן דרום וויל עש איז גיפונדן אן איק איין גוטי זאך דען (ירבעם) האט לאזין היטן דש ניאנט זאל (עולה לרגל) זיין נאך ירושלים אונ ווען דש היטונג איז אן דען יונג גוועזן דא האט ער עז (אבטל) גוועזן דרום אויף וויל דז גוטש איז גפונדן אן איק פר גאט דר הער ישראל אין דען הויז (ירבעם) דא ווערט ער בגראבן ווערן אונ די הונט ווערן איק ניט אויף עשין: (יד) והקים אונ ער ווערט אויף ריכטן גאט צו איק איין (מלך איבר ישראל) דר דא ווערט פר שניידן דש הויז גיגר ירבעם דיא דא ווערן גיבארן
ווערן

בית ירבעם זה היום ומה גם-עתה: טו והכה יהוה
את-ישראל כאשר ינוד הקנה במים ונתש את-
ישראל מעל האדמה הטובה הזאת אשר נתן
לאבותיהם וזרם מעבר לנהר יען אשר עשו את-
אשריהם מכעיסים את-יהוה: טז ויתן את-ישראל
בגלל חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא
את-ישראל: יז ותקם אשת ירבעם ותלך ותבא
תרצתה היא באה בסף-הבית והנער מת: יח
ויקברו אתו ויספדו-לו כל-ישראל כדבר יהוה
אשר דבר ביד-עבדו אחיהו הנביא: יט ויתר
דברי ירבעם אשר נלחם ואשר מלך הנם כתובים
על-ספר דברי הימים למלכי ישראל: כ והימים
אשר מלך ירבעם עשרים ושתים שנה וישכב
עם-אבתיו וימלך נדב בנו תח[illegible]: כא ורחבעם
בן

דקים יומא דין ואף דאתיליד מבכן ולהלא:
טו וימחי יי ית ישראל כמא דנאד קניא במיא
ויעקר ית ישראל מעל ארעא טבתא הדא
דיהב לאבהתהון ויגלנון מעבר פרת חלף
דעבדו ית אשריהון מרגזין קדם יי: טז וימסר
ית ישראל בדיל חובי ירבעם דחב ודחיב ית
ישראל: יז וקמת אתת ירבעם ואזלת ואתת
לתרצת היא עלת בספא דביתא ורביא מית:
יח וקברו יתיה וספדו עלוהי כל ישראל
כפתגמא דיי דמליל ביד עבדיה אחיא נביא:
יט ושאר פתגמי ירבעם דאגיח קרבא ודמלך
הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא
למלכיא דישראל: כ ויומיא דמלך ירבעם
עסרין ותרתין שנין ושכיב עם אבהתוהי ומלך
נדב בריה תחותוהי: כא ורחבעם בר שלמה
מלך

והכה ה' תעני' ב ל סנהדרין יב קה

רש"י

יכרית את בית ירבעם זה היום: ומה גם עתה · הנולדים לו היום ואשר עתידין להולד לו מעתה כך תירגם יונתן: ([illegible]) השעיר אשר בשר פ'
[illegible]עפ"כ

מצודת דוד

היום בעולם שכבר נולדו: ומה גם עתה · ר"ל גם מה אשר יולד מעתה:(טו) כאשר ינוד הקנה · אשר לרוב רכותו יתנודד במעט רוח ויכה את עצמו בהעות' אלו: מעבר לנהר · הוא נהר גוזן כי לשם גלו כמ"ש במ"ב ובד"ה:מכעיסים · מכעיסים: (טז) ויתן את ישראל · לדבר העונש הנזכר: אשר חטא · הוא עצמו: ואשר וכו' · בעשות להם עגלי הזהב: (יז) תרצתה · אל תרצה והיא היתה עיר המלוכה עד עמרי שבנה את שומרון: בסף הבית · יתכן שעמד הבית בקצה העיר כי הנביא אמר לה בבואה רגליך העירה: (יט) אשר נלחם · מהמלחמות אשר נלחם: ואשר מלך · מענין המלוכה אשר מלך: על ספר וכו' · ספר מיוחד היה להם כתבו בו כל הקורות והספורים: (כא) ושם אמו · בא לומר שסבה נדמה להמקור אשר חולה ממנה כי אמו היתה
בת

מצודת ציון

וזרם · יפזרם כמו והזרם במזרה (שם מ"ו): אשריהם · הוא אילן הנעבד (טז) בגלל · בעבור כמו בגלל יוסף (בראשית ל"ט): (יז) בסף · המסקופה נקראה גם היא סף כמו המזוזות וכן וידיה על הסף (שופטים י"ט): (יט)

ווערן היינט דען טאג אונ וואש פון אילונדרט אן אונ ווייטר ווערט צו איק גבארן ווערן: (טו) והכה אונ ער ווערט שלאגן גאט איא ישראל גלייך אז עש פר וואגלט די רער אין דעם וואשיר אונ ער ווערט אויז רייסן ישראל פון אב דעם לנד דש גוטי דאש דאזיג ער הט געבן צו אירן עלטרן אונ ער ווערט פר שפרייטן זיא איבר דעם באך (פרת) דרום דאש זיא האבן גיאמכט איר ליגן בויק די עכו"ם די דר צירן גאט: (טז) ויתן אונ ער ווערט איבר ענטפרן גאט די ישראל אום ווילן זינד (ירבעם) דער דא האט גזינדיגט אונ האט אמכן זינדיגן ישראל: (יז) ותקם אונ זיא אויף שטונדן דש וויב (ירבעם) אונ גינג אונ קאם נאך שטאט (תרצה) זיא קאם אין דיא שוועל דאש הויז אונ דער יונג וואר גשטארבן: (יח) ויקברו אונ זיא בגראביטן איק אונ קלאגיטן אום אין (כל ישראל) אז די זאג גאטש דש ער האט גירעט דורך די הנר זיין קנעכט (אחיהו דער נביא): (יט) ויתר אונ די איבריגי זאכן פון (ירבעם) דש ער הט גשטריטן אונ דאש ער הט געקיניגט זיא זיין גשריבן אין דש (ספר דברי הימים) דש דא וואר צו דעם קיניג ישראל: (כ) והימים אונ די טעג דאז ער האט געקיניגט (ירבעם) וואר צוואנציג אונ צוויא יאר אונ ער לאג מיט זיינן עלטרן אונ ער קיניגט (נדב) זיין זון אן זיין שטאט: (כא) ורחבעם אונ רחבעם דר זון שלמה הט געקיניגט איבר דש הויז גיגר יהודה איין זון פון איין אונ פירציג
יאר

בֶּן־שְׁלֹמֹה מָלַךְ בִּיהוּדָה בֶּן־אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה
רְחַבְעָם בְּמָלְכוֹ וּשְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה ׀ מָלַךְ
בִּירוּשָׁלִַם הָעִיר אֲשֶׁר־בָּחַר יְהוָה לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ
שָׁם מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמֹּנִית׃
כב וַיַּעַשׂ יְהוּדָה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְקַנְאוּ אֹתוֹ מִכֹּל
אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבֹתָם בְּחַטֹּאתָם אֲשֶׁר חָטָאוּ׃ כג
וַיִּבְנוּ גַם־הֵמָּה לָהֶם בָּמוֹת וּמַצֵּבוֹת וַאֲשֵׁרִים עַל
כָּל־גִּבְעָה גְבֹהָה וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃ כד וְגַם־
קָדֵשׁ הָיָה בָאָרֶץ עָשׂוּ כְּכֹל הַתּוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
הוֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כה וַיְהִי בַּשָּׁנָה
הַחֲמִישִׁית לַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם עָלָה שׁוּשַׁק שישק קרי
מֶלֶךְ־מִצְרָיִם עַל־יְרוּשָׁלִָם׃ כו וַיִּקַּח אֶת־אֹצְרוֹת
בֵּית־יְהוָה וְאֶת־אוֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֶת־הַכֹּל
לָקָח וַיִּקַּח אֶת־כָּל־מָגִנֵּי הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה
שְׁלֹמֹה׃ כז וַ[illegible]שׂ הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם תַּחְתָּם מָגִנֵּי
נחשת

תרגום

מלך על דבית יהודה בר ארבעין וחדא שנא
רחבעם כד מלך ושבע עסרי שנין מלך
בירושלם קרתא דאתרעי יי לאשראה ית
שכנתיה תמן מכל שבטיא דישראל ושום
אמיה נעמה מבני עמון: כב ועבד דבית יהודה
דביש קדם יי וארגיזו קדמוהי מכל דעבדו
אבהתהון בחוביהון די חבו: כג ובנו אף אנון
להון במן וקמן ואשרין על כל רמא מנטלא
ותחות כל אילן ענוף: כד ואף נפקת ברא
הוה בארעא עבדו ככל תועבת עממיא די
תריך יי מן קדם בני ישראל: כה והוה בשתא
חמישתא למלכא רחבעם סליק שישק מלכא
דמצרים על ירושלם: כו ונסיב ית אוצרי בית
מקדשא דיי וית אוצרי בית מלכא וית כולא
נסיב ונסיב ית כל מגני דהבא דעבד שלמה:
כז ועבד מלכא רחבעם חלופיהון מגני נחשא
ומני

וגם קדש
סנהד' ז כד
ויהי בשנה
פסחי' ד פו
ודף קיט

ויקח וגומר
שם קיט

רש"י

ואעפ"כ: (כב) ויעש יהודה הרע ולא נתנו זה על לבם: ויקנאו · לשון קניטה: (כג) גם המה · כשאר השבטים: (כד) קדש · ניאוף: (כה)
שישק

מצודת דוד

בת עכו"ם: (כג) מכל אשר עשו · יותר ממה שהכעיסו אבותם בימי השופטים: (כג) גם המה · כמו שבנו בני עשרת השבטים: להם · לעצמם: ותחת כל עץ רענן · מוסב הוא על הבמות והמצבות: (כו) ואת הכל · ולא השאיר מהם
כלום

מצודת ציון

הנם · הנה הם: (כב) ויקנאו · הרגיזו כמו יקניאהו בזרים (דברים ל"ב): (כג) במות · בנין גבוה עכו"ם מקום יעמידו בו המזבחות: מצבות · מזבחות מאבן אחת: רענן · ענין לחות ורטיבות כמו בשמן רענן (תהלים צ"ב) כי ע"ז היא מרובה בענפים: (כד) קדש · ניאוף כמו איה הקדשה (בראשית ל"ח): הוריש · גירש כמו הורש את האמורי (שופטים י"א): (כז) והפקיד · מל' פקדון והנחה:
על

יאר וואר רחבעם אין זיינם קיניגן אונ זיבנצעהן יאר הט ער גקיניגט אין די שטאט דז ער הט אויז דר וועלט גאט צו מאכן רואין [illegible] שבטים דארטן פון אל די געשלעכט ישראל האט גאט דיא שטאט אויש גקליבט דא וואר (רחבעם אלך) דארטן אונ דר נאמן פון זיינר מוטר וואר (נעמה די עמונית): (כב) ויעש אונ עש טעט (שבט יהודה) וואש דא איבל גיפעלט אין גאטש אויגן אונ וויא וואל דר קדוש גשטאנדן איז דער פאר וויא גאט הט זיין שכינה ביי זיא אין לאזן רואן אז אונטר אלי געשלעכט ישראל נאך גלייך וואל גאבן זיא איר הערצן ניט דרויף אונ זיא דר צערנן אים אין ווערד זיא האבן גטאן מיר עלטרן דאש טעטן זי אויט איר זינד דאש זיא האבן זינדיגן: (כג) ויבנו אונ זיא בויאטן אויך אז די אנדרי (שבטים באות) צו דעם (עכו"ם) אונ שטאנדר אונ ציגרן בוים אויף אלי הוכי היך אונ אונטר די לוויג האפטיגי בוים: (כד) וגם אונ אויך אום קיישונג אודר הורן הייזר וואר גוועזן אין דען לאנד זי האבן גטאן אז אל דז אום ווירדיקייט פון דעם פעלקר דז ער הט פר טריבן גאט פר די קינדר ישראל: (כה) ויהי אונ עש וואר אן דען פינפטן יאר צו דעם קיניג (רחבעם) אונ ער אויף גינג (שישק קיניג אצריס אויף ירושלים) אונ (שישק וואר פרעה) דער שוועהר פון שלמה האט אל לייט אין גוסט גיהאט צו דעם שטול פון שלמה דרום הייסט ער (שישק לשון חשק) אונ נאך דעם טוט שלמה וואר ער אים נעאן: (כו) ויקח אונ ער נאם די ביהעלטניש פון דען הויז גאטש אונ וואש דא ליבר וואר אז אלז דז איז דער שטול פון שלמה דעם
האט

נְחֹשֶׁת וְהִפְקִיד עַל־יַד שָׂרֵי הָרָצִים הַשֹּׁמְרִים פֶּתַח
בֵּית הַמֶּלֶךְ׃ כח וַיְהִי מִדֵּי־בֹא הַמֶּלֶךְ בֵּית יְהוָה
יִשָּׂאוּם הָרָצִים וֶהֱשִׁיבוּם אֶל־תָּא הָרָצִים׃ כט וְיֶתֶר
דִּבְרֵי רְחַבְעָם וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־הֵמָּה כְתוּבִים
עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃ ל וּמִלְחָמָה
הָיְתָה בֵין־רְחַבְעָם וּבֵין יָרָבְעָם כָּל־הַיָּמִים׃ לא
וַיִּשְׁכַּב רְחַבְעָם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם־אֲבֹתָיו
בְּעִיר דָּוִד וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמֹּנִית וַיִּמְלֹךְ אֲבִיָּם
בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ טו א וּבִשְׁנַת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ
יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט מָלַךְ אֲבִיָּם עַל־יְהוּדָה׃ ב שָׁלֹשׁ
שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ מַעֲכָה בַּת־
אֲבִישָׁלוֹם׃ ג וַיֵּלֶךְ בְּכָל־חַטֹּאות אָבִיו אֲשֶׁר־עָשָׂה
לְפָנָיו וְלֹא־הָיָה לְבָבוֹ שָׁלֵם עִם־יְהוָה אֱלֹהָיו כִּלְבַב
דָּוִד אָבִיו׃ ד כִּי לְמַעַן דָּוִד נָתַן יְהוָה אֱלֹהָיו לוֹ
ניר

תרגום

ומני על רבני רהטיא דנטרין תרע בית
מלכא: כח והוה בזמן דעליל מלכא לבית
מקדשא דיי נסבין להון רהטיא ומתיבין להון
לדוכא דרהטיא: כט ושאר פתגמי רחבעם
וכל דעבד הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי
יומיא למלכי דבית יהודה: ל וקרבא הות בין
רחבעם ובין ירבעם כל יומיא: לא ושכיב
רחבעם עם אבהתוהי ואתקבר עם אבהתוהי
בקרתא דדוד ושום אמיה נעמה דמבני עמון
ומלך אבים בריה תחותוהי: א ובשנת תמני
עסרי למלך ירבעם בר נבט מלך אבים על
דבית יהודה: ב תלת שנין מלך בירושלם ושום
אמיה מעכא בת אבישלום: ג ואזל בכל חובי
אבוהי דעבד קדמוהי ולא הוה לביה שלים
ברחלתיה דיי אלהיה כלביה דדוד אבוהי: ד
ארי בדיל דוד יהב יי אלהיה ליה מלכו
בירושלם

ושם אמו
קמא דף לח

רש"י

שישק · מצינו במדרש שיר השירים הוא פרעה נכה ונקרא שישק על שהיה שוקק ומתאוה כל ימיו לכסא השן שהיה לשלמה חתנו ועכשיו עלה ולקחו: (כו) ואת הכל לקח · את הכסא החביב מן הכל: (כח) ישאום הרצים · לפניו לכבוד ואח"כ ישיבום אל תא הרצים עומדים שם תמיד: ובשנת שמנה עשרה למלך ירבעם: שנה אחת אחר מות רחבעם ובשנת עשרים לירבעם מלך אסא שנה השלישית של נדב (אבים)
למנית

מצודת דוד

כלום: (כח) ישאום הרצים · להגן עליו מהאויב הבא פתאום: והשיבום · אחרי בואו לבית המלך: (ל) ומלחמה היתה · עם כי שב מלהלחם בדבר הנביא כמ"ש למעלה מ"מ לאח"ז חזר ונלחם עמו כל הימים עד מותו: (לא) ושם אמו · חזר וכתבו לומר בעבור יום מותו נדמה במעשיו למעשה אמו: טו (א) ובשנת שמונה עשרה · כי ירבעם ורחבעם מלכו כאחד ומת רחבעם בי"ז למלכו ובשנה הבאה מלך אבים שהיא בי"ח לירבעם: (ב) שלש וכו' ומקוטעות היו: (ד) כי למען דוד · ר"ל כ"כ הרשיעו עד שלא היה ראוי למלוך רק
למען

מצודת ציון

על יד · כמו ביד: (כח) מדי · מתי ר"ל בכל זמן כמו מדי עלותה (ש"א א'): תא · ענין חדר מה כמו מגב התא (יחזקאל מ'): טו (ד) ניר · כמו נר ור"ל
מלכות

האט ער אויך גינומן אונ ער נאם די שילט די גילדני דז ער הט גיאמכט שלמה: (כז) ויעש אונ ער אמכיט (רחבעם) אן [illegible] שטאט קופריני שילטן אונ ער בפעלט זיא אין הנד די הערן די לויפר די דא היטן די טיר פון דעם הויז דש אלך: (כח) ויהי [illegible] עש וואר אין דר צייט אז ער קאם דר אלך אין דש הויז גאטש טרוגן זי די צו פר אונ זיא האבן ווידר קערט זיא אין דער קאמיר דיא לויפר די שטעגן דארטן וואַרן: (כט) ויתר אונ די אנדרי ריד פון (רחבעם) אונ אלז דז ער האט גיטאן פר וואר זי זיין גשריבן אין דז בוך (דברי הימים) צו דעם קיניגן יהודה: (ל) (ומלחמה) אונ איין מלחמה איז גוועזן צווישן (רחבעם אונ ירבעם) אלי די טעג: (לא) וישכב אונ ער לאג (רחבעם) מיט זיינן עלטרן אונ ער וואר בגראבן מיט זיינן עלטרן אין דר שטאט דוד אונ דר נאמן פון זיינר מוטר וואר (נעמה די עמונית) אונ ער קיניגט (אבים) זיין זון אן זיין שטאט: (א) ובשנת אונ דעם יאר דען אכצעהנטן צו דען קיניג (ירבעם זון נבט) איין יאר נאך דען טוט (רחבעם) הט גקיניגט (אבים) איבר (יהודה): (ב) שלש דרייא יאר האט ער גקיניגט אין ירושלים אונ דער נאמן זיינר מוטר וואר (מעכה טאכטר אבישלום): (ג) וילך אונ ער גינג אין אלי זינד זיינש פאטירש דאז ער האט גיטאן פר אים אונ ער וואר ניט גאנץ אין גאטש פארכט אז דש הערץ דוד זיין פאטיר: (ד) כי דען אום ווי'ל
דוד

נִיר בִּירוּשָׁלִַם לְהָקִים אֶת־בְּנוֹ אַחֲרָיו וּלְהַעֲמִיד אֶת־יְרוּשָׁלִָם׃ ה אֲשֶׁר עָשָׂה דָוִד אֶת־הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה וְלֹא־סָר מִכֹּל אֲשֶׁר צִוָּהוּ כֹּל יְמֵי חַיָּיו רַק בִּדְבַר אוּרִיָּה הַחִתִּי׃ ו וּמִלְחָמָה הָיְתָה בֵין רְחַבְעָם וּבֵין יָרָבְעָם כָּל־יְמֵי חַיָּיו׃ ז וְיֶתֶר דִּבְרֵי אֲבִיָּם וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה וּמִלְחָמָה הָיְתָה בֵּין אֲבִיָּם וּבֵין יָרָבְעָם׃ ח וַיִּשְׁכַּב אֲבִיָּם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ אָסָא בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ ט וּבִשְׁנַת עֶשְׂרִים לְיָרָבְעָם מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ אָסָא עַל־יְהוּדָה׃ י וְאַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ מַעֲכָה בַּת־אֲבִישָׁלוֹם׃ יא וַיַּעַשׂ אָסָא הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּדָוִד אָבִיו׃ יב וַיַּעֲבֵר הַקְּדֵשִׁים מִן־הָאָרֶץ וַיָּסַר אֶת־כָּל־הַגִּלֻּלִים

אשר

בִּירוּשְׁלֶם לַאֲקָמָא יַת בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי וּלְקַיָּמָא יַת יְרוּשְׁלֶם׃ ה דַעֲבַד דָּוִד יַת דְּכָשַׁר קֳדָם יְיָ וְלָא סְטָא מִכֹּל דְּפַקְדֵיהּ כָּל יוֹמֵי חַיוֹהִי לְחוֹד בְּפִתְגָמָא דְאוּרִיָּה חִתָּאָה׃ ו וּקְרָבָא הֲוָת בֵּין רְחַבְעָם וּבֵין יָרָבְעָם כָּל יוֹמֵי חַיוֹהִי׃ ז וּשְׁאַר פִּתְגָמֵי אֲבִיָּם וְכָל דַּעֲבַד הֲלָא אִנּוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָמֵי יוֹמַיָּא לְמַלְכֵי דְּבֵית יְהוּדָה וּקְרָבָא הֲוָת בֵּין אֲבִיָּם וּבֵין יָרָבְעָם׃ ח וּשְׁכִיב אֲבִיָּם עִם אֲבָהָתוֹהִי וּקְבַרוּ יָתֵיהּ בְּקִרְתָּא דְדָוִד וּמְלַךְ אָסָא בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי׃ ט וּבִשְׁנַת עַסְרִין לְיָרָבְעָם מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל מְלַךְ אָסָא עַל שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה׃ י וְאַרְבְּעִין וַחֲדָא שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֶם וְשׁוּם אִמֵּיהּ מַעֲכָה בַּת אֲבִישָׁלוֹם׃ יא וַעֲבַד אָסָא דְּכָשַׁר קֳדָם יְיָ כְּדָוִד אֲבוּהִי׃ יב וּפַלֵּי נַפְּקַת בָּרָא מִן אַרְעָא וְאַעְדִּי יַת כָּל טַעֲוָתָא דַּעֲבַדוּ

אבהתוהי

רק בדבר
שבת ה א
מועד קטן
ג טו

רש"י

גמניה למלך אסא שם [illegible]לו נמי נמנית: (יב) ויעבר הקדשים · תרגם יונתן ופלי נפקת ברא: (יג) ויסירה מגבירה · מהיות גבירה: אשר

עשתה

מצודת ציון

מלכות: (יב) ויעבר · הסיר: הקדשים · הנאוף: הגללים · העכו"ם המאוסים כגלל

מצודת דוד

למען דוד וכו': לו ניר · לדוד נתן ניר בירושלים ולתוספת ביאור אמר להקים את בנו אחריו: ולהעמיד וכו' · ר"ל בכדי שיתקיים הבית אשר בירושלים כאשר מלוך בה מזרע הבונה אותה: (ה) אשר עשה · ר"ל בעבור אשר עשה דוד את הישר וכו': רק בדבר אוריה · כי בזה שבע לא חטא כי כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות כותב לאשתו: (ו) ומלחמה היתה · ר"ל המלחמה שהיתה בין רחבעם לירבעם היתה כל ימי חייו של אבים מעת היותו לאיש כי הוא היה היוצא והבא במלחמה: (ז) בין אבים · אף בימי מלכותו לא חדל מלהלחם עם ירבעם: (ט) ובשנת עשרים · כי אבים מלך בי"ח לירבעם ומלך ג' שנים מקוטעות והם שנת י"ח לירבעם וי"ט וכ' ובשנה שהיא מלך אסא ונחשבת השנה ההיא לאבים ולאסא: (י) ושם אמו · אם אביו

דוד האט גאט זיין העער געבן צו אים איין קיניגרייך אין ירושלים צו בישטעטיגן זיין זון נאך אים אונ צו מאכן בישטין ירושלים: (ה) אשר דז ער האט גיטאן דוד דז רעכט פערטיג אין די אויגן גאטש אונ ער הט ניט אב גיקערט פון אלדעם דז ער הט גיבאטן אים אל דיא טעג זיינש לעבן נייארט אין דר זאך פון (אוריה דר חתי) הט ער גפעלט אונ זונשט ניט: (ו) ומלחמה אונ איין מלחמה איז גוועזן צווישן (רחבעם) אונ צווישן ירבעם אל די טאג זיינש לעבן: (ז) ויתר אונ די אנדרי זאכן פון (אבים) אונ אלז דז ער הט גיטאן פר וואר זיא זיין גשריבן אויף דז בוך (דברי הימים) צו דיא קיניגן יהודה אונ איין מלחמה איז גוועזן צווישן (אבים) אונ צווישן ירבעם): (ח) וישכב אונ ער שטארב (אבים) ביי זייני עלטרן אונ זיא בגראבטן אים אין דר שטאט דוד אונ ער קיניגט (אסא) זיין זון אן זיין שטאט: (ט) ובשנת אונ אן דעם יאר דז צוואנציגשט צו (ירבעם קינג ישראל) האט גקיניגט (אסא) איבר יהודה: (י) וארבעים אונ פירציג אונ איין יאר האט ער גקיניגט אן ירושלים אונ דר נאמן פון זיינר מוטר וואר (מעכה טאכטר אבישלום): (יא) ויעש אונ ער טעט (אסא) וואש דא וואל גפיל פאר גאטש אויגן אז וויא דוד זיין פאטר: (יב) ויעבר אונ ער אויש רוימט די הורן אודר די הורן הייזיר פון דעם לאנד אונ ער אב טעט אל די עכו"ם דאז זי הבן גיאמכט זייני עלטרן: (יג) וגם אונ אויך

די

אֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבֹתָיו׃ יג וְגַם אֶת־מַעֲכָה אִמּוֹ וַיְסִרֶהָ מִגְּבִירָה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה מִפְלֶצֶת לָאֲשֵׁרָה וַיִּכְרֹת אָסָא אֶת־מִפְלַצְתָּהּ וַיִּשְׂרֹף בְּנַחַל קִדְרוֹן׃ יד וְהַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ רַק לְבַב־אָסָא הָיָה שָׁלֵם עִם־יְהוָה כָּל־יָמָיו׃ טו וַיָּבֵא אֶת־קָדְשֵׁי אָבִיו וְקָדְשׁוֹ וקדשי קרי בֵּית יְהוָה כֶּסֶף וְזָהָב וְכֵלִים׃ טז וּמִלְחָמָה הָיְתָה בֵּין אָסָא וּבֵין בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל כָּל־יְמֵיהֶם׃ יז וַיַּעַל בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל עַל־יְהוּדָה וַיִּבֶן אֶת־הָרָמָה לְבִלְתִּי תֵּת יֹצֵא וָבָא לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ יח וַיִּקַּח אָסָא אֶת־כָּל־הַכֶּסֶף וְהַזָּהָב הַנּוֹתָרִים בְּאוֹצְרוֹת בֵּית־יְהוָה וְאֶת־אוֹצְרוֹת בֵּית °מֶלֶךְ המלך קרי וַיִּתְּנֵם בְּיַד עֲבָדָיו וַיִּשְׁלָחֵם הַמֶּלֶךְ אָסָא אֶל־בֶּן־הֲדַד בֶּן־טַבְרִמֹּן בֶּן־חֶזְיוֹן מֶלֶךְ אֲרָם

הישב

אֲבָהָתוֹהִי׃ יג וְאַף יַת מַעֲכָה אִמֵּיהּ אַעְדְּהּ מִמַּלְכוּתַהּ דַּעֲבַדַת טַעֲוָתָא לַאֲשֵׁרְתָּא וְקַץ אָסָא יַת טַעֲוָתַהּ וְאוֹקִיד בְּנַחֲלָא דְקִדְרוֹן׃ יד וּבָמָתָא לָא עֲטָרָא לְחוֹד לִבָּא דְאָסָא הֲוָה שְׁלִים בְּדַחַלְתֵּיהּ דַּיְיָ כָּל יוֹמוֹהִי׃ טו וְאַיְתֵי יַת קוּדְשֵׁיהּ אֲבוּהִי וְקוּדְשׁוֹהִי לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ כַּסְפָּא וְדַהֲבָא וּמָנַיָּא׃ טז וּקְרָבָא הֲוָת בֵּין אָסָא וּבֵין בַּעְשָׁא מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל כָּל יוֹמֵיהוֹן׃ יז וּסְלֵיק בַּעְשָׁא מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל עַל דְּבֵית יְהוּדָה וּבְנָא יַת רָמְתָא בְּדִיל לְמִשְׁבַּק לְמִתַּן נָפֵיק וְעָלֵל לְאָסָא מַלְכָּא דְבֵית יְהוּדָה׃ יח וּנְסֵיב אָסָא יַת כָּל כַּסְפָּא וְדַהֲבָא דְּאִשְׁתַּאֲרוּ בְּאוֹצְרוֹת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַּיְיָ וְיַת אוֹצְרֵי בֵּית מַלְכָּא וּמַנְּנוּן בִּידָא דְעַבְדוֹהִי וְשַׁדְּרִנּוּן מַלְכָּא אָסָא לְוַת בַּר הֲדַד בַּר טַבְרִמּוֹן בַּר חֶזְיוֹן מַלְכָּא דַאֲרָם

דיתיב

וגם את וגו'
עבו"ז מד

וישלחם וגו'
יבמו' ו קב

רש"י

עשתה מפלצת · אמרו רבותינו מפליא ליצנותא כמין זכרות עשתה לו והוא היתה נבעלת לו בכל יום: (יד) והבמות לא סרו · במות היחיד שהורגלו ליקרב עליהן לשמים משחרבה שילה עד שנבנה הבית שהיו הבמות מותרות לא סרו עתה ואע"פ שנאסרו משנבנה הבית והיו עונשים עליה

מצודת דוד

אביו היתה ולפי שהיתה מגדלתו אמר אמו: (יג) וגם את מעכה · מוסב על ויסר האמור במקרא שלפניו לומר וגם את מעכה הסיר וחוזר ומפרש שההסרה' היתה מהיות עוד גבירה ומושלת לבל תשית אנשים לעכו"ם: אשר עשתה · בעבור אשר עשתה מפלצת היא דמות מה להיות לעכו"ם וכמו עכו"ם נקראי' עצבים ע"ש שמעציב לב עובדיהם כן יקרא מפלצת כי מביא רעדה כי הוא מל' פלצות בעתתני (ישעיה כ"א) ובעבור זה יקראו אימים עכו"ם ובאימים יתהללו (ירמיה נ'): וישרוף בנחל קדרון · ר"ל שרפה והשליך עפרה לנחל קדרון כי אפר עכו"ם אסורים בהנאה: (יד) והבמות · אבותיו עשויות לשמים ולפי שבאשר נבנה הבית נאסרו הבמות בכל מקום לזה יחשב לחטא: (טו) קדשי אביו · אולי אחר שהקדיש חזר ולקחם מן ההקדש והביאם אסא לבית ה': וקדשי וכו' · ר"ל גם קדשיו הביא בית ה' ובד"ה נאמר וקדשיו: (טז) ובין בעשא · אשר מלך אחר נדב בן ירבעם כאשר יאמר למטה: כל ימיהם · מן העת שהתחילו: (יז) את הרמה · מגדל גבוה בנה מול שערי ירושלים להשליך ממנו אבנים ליוצא ולבא: (יח) הנותרים · מה שלא לקח שישק ועם שנאמר למעלה שאת הכל לקח הנה לא לקח אלא מה שמצא ונשאר

מצודת ציון

כגללי צואה: (יז) הרמה · בנין רם: (יט) הפרה · ענין בטול: (כד) את רגליו

עוד

(מעכה) זיין מוטר טעט ער אב פון צו זיין איין (מלכה) דען זי הט גיאמכט די שענדליכי זאך צו דעם לינדן בוים (מפלצת) איז צווייא ווערטיר (מפליא ליצנות) כלומר איין וואונדרליך גישפעט דען זיא האט גמאכט איין עכו"ם אז צו זיין (זכר) אונ האט זנות דר מיט גטריבן אונ ער פר שניטן (אסא) דיא שענדליכי זאך אונ ער פר ברענט עז אונ ווערפיט עש אין דען באך (קדרון): (יד) (והבמות) אונ די (במות) דז די יחידים הבן גיאהט אונ הבן דרויף (מקריב) גוועזן אז (שילה איז חרוב) גוואורן אונ אי דאז (בית המקדש) איז גבויט געוואורן דא זיין (מותר) גיוועזן דיא (במות) וויא וואול דר נאך זיין זי אסור גוואורדן האבן זיא דאך ניט אב גיטאן [illegible] דאש הערץ (אסא) איז גוועזן גאנץ מיט גאטש אל זייני טאג: (טו) ויבא אונ ער בראכט דיא היילקייט זיינש פאטירש אונ זיין היילקייט אין דש הויז גאטש זילבר אונ גאלד אונ גיפעס: (טז) ומלחמה אונ מלחמה איז גוועזן צווישן (אסא אונ צווישן בעשא) קיניג ישראל אל זייני טאג: (יז) ויעל אונ ער אויף גינג (בעשא) קיניג ישראל אונ ער בויאט איין הויך ניט צו לאזן אויז גיין אונ איין קומן (אסא קיניג יהודה): (יח) ויקח אונ ער נאם (אסא) אל דז זילבר אונ גאלד דיא דא זיין איבר גבליבן אין דעם בהעלטניש פון דש הויז גאטש אונ ער גאב עש אין די הענד זיין קנעכט אונ ער שיקט צו דער קיניג (אסא צו זון הדד) זון טבריאון

זון

היושב בדמשק לאמר : יט ברית ביני ובינך בין אבי ובין אביך הנה שלחתי לך שחד כסף וזהב לך הפרה את־בריתך את־בעשא מלך־ישראל ויעלה מעלי : כ וישמע בן־הדד אל־המלך אסא וישלח את־שרי החילים אשר־לו על־ערי ישראל ויך את־עיון ואת־דן ואת אבל בית־מעכה ואת כל־כנרות על כל־ארץ נפתלי : כא ויהי כשמע בעשא ויחדל מבנות את־הרמה וישב בתרצה : כב והמלך אסא השמיע את־כל־יהודה אין נקי וישאו את־אבני הרמה ואת־עציה אשר בנה בעשא ויבן בם המלך אסא את־גבע בנימן ואת־המצפה : כג ויתר כל־דברי אסא וכל־גבורתו וכל־אשר עשה והערים אשר בנה הלא־המה כתובים על־ספר דברי הימים למלכי יהודה רק לעת זקנתו חלה את־רגליו : כד וישכב אסא עם־אבתיו ויקבר עם־אבתיו בעיר דוד אביו וימלך יהושפט

בנו

דיתיב בדמשק למימר : יט קים ביני ובינך ובין אבא ובין אבוך הא שדרית לך שוחדא כספא ודהבא איזיל אשני ית קימך עם בעשא מלכא דישראל ויסתלק מני : כ וקביל בר הדד מן מלכא אסא ושדר ית רבני חילותא דיליה על קרוי ישראל ומחא ית עיון וית דן וית אבל בית מעכה וית כל גינוסר על כל ארע שבטא דבית נפתלי : כא והוה כד שמע בעשא ואתמנע מלמבני ית רמתא ויתיב בתרעיתא : כב ומלכא אסא כנש ית כל דבית יהודה לית דנקי ונטלו ית אבני רמתא וית אעהא די בנא בעשא ובנא בהון מלכא אסא ית גבעתא דבני בנימין וית מצפיא : כג ושאר כל פתגמי אסא וכל גבורתיה וכל די עבד וקרויא די בנא הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכא דבית יהודה להוד לעדן סיבתיה אתמרע ברגלוהי : כד ושכיב אסא עם אבהתוהי ואתקבר עם אבהתוהי בקרתא דדויד אבוהי

ומלך

והמלך אס
סוטה מ' י

רק לעת
זקנתו
סס
סנהד"ן מ

רש"י

עליה כרת : (כב) אין נקי · אפילו חתן מחדרו שנאמר בו (דברים כ"ד) נקי יהיה לביתו שנה אחת : (כח) שנתיים · השנייה והשלישית לאסא

לאסא

מצודת ציון

מצודת דוד

רגליו · מרג[illegible] כמו יצאו את העיר (בראשית מ"ד) ותפשו מהעיר : (כז) עוד מה שלא תנא : (יט) ויעלה מעלי · ר"ל הלחם עמו שיעלה מעלי : (כ)

ויקשור כל כנרות · כל המקומות אשר במחוז כנרותינו : על כל · עם כל ארץ וכו' :

(כא) בתרצה · שמה עיר המלוכה : (כב) השמיע · הכריז להשמיע : אין נקי · לבל יהיה מי מכולם נקי ונפטר מלבוא : (כג) רק · ר"ל בכל דבר היה

מוללת

זון חזיון (קיניג ארם) דער דא זאס אין דמשק צו זאגן : (יט) ברית איין זיכרהייט איז צווישן מיר אונ צווישן דיר צווישן איינם פאטר אונ צווישן דיינם פאטר נון איך האב געשיקט צו דיר שוחד זילבר אונ גאלד פר שטער דיין זיכרהייט מיט (בעשא קיניג ישראל) אונ אז ער זיך אב טון פֿון אב איר : (כ) וישמע אונ ער וואר (אקבל בן הדד) פֿון דעם קיניג אסא אונ ער שיקט די העררן פֿון דעם היר דז צו אים וואר אויף די שטאט ישראל אונ ער שלוג די שטאט (עיון אונ דן אונ אבל בית מעכה) אונ אלי דן בעך פֿון דעם (ים כנרות) כלומר דש זיי זיך אויף דז גאנץ לאנד געשלאגט (נפתלי) : (כא) ויהי אונ עס וואר אז ער הערט (בעשא) אונ ער פאר איידיט צו בויאן די היך אונ ער זאס אין (תרצה) : (כב) והמלך אונ דר קיניג אסא האט איין גיזאמילט אל דאש (שבט יהודה) ע ואר ניט איינר לידיג כלומר (אפֿילו איין חתן) אויש זייער קאמיר אוישט גין וויא וואול אין דר תורה שטיט איין חתן בידערפֿט ערשט יאר ניט צו גין אין די מלחמה אז וויא דר פסוק זאגט שנה אחת יהיה נקי לביתו) נאך גלייך וואול אושט ער דא גין אונ זיא טרוגין די שטיין פֿון דר היך אונ איר העלצר דז ער האט געבויאט (בעשא) אונ ער בויאט מיט דען שטיין אונ האלץ דר קיניג אסא די שטאט (גבעת בנימן) אונ (מצפה) : (כג) ויתר אונ דז איבריגי אן די זאכן פֿון אסא אונ אל זיין שטארקהייט אונ אלז דז ער גיטאן האט אונ די שטאט דז ער האט געבויאט פר וואר זי זיינן געשריבן אין דז (ספר דברי הימים) צו דען קיניגן יהודה גיימרט צו דר צייט זיינר עלטיר האט ער געקרענקט אויף זייני פֿיס : (כד) וישכב אונ ער שטארב (אסא) מיט זייני עלטרן אונ ער ווארד בגראבן מיט זייני

עלטרן

ומלך יהושפט בריה תחותוהי : כה ונדב בר ירבעם מלך על ישראל בשנת תרתין לאסא מלכא דשבטא דבית יהודה ומלך על ישראל תרתין שנין : כו ועבד דביש קדם יי ואזל באורח אבוהי ובחוביה דחייב ית ישראל : כז ומרד עלוהי בעשא בר אחיה משבטא דבית יששכר ומחהי בעשא בגבתון די לפלשתאי ונדב וכל ישראל צירין על גבתון : כח וקטליה בעשא בשנת תלת לאסא מלכא דשבטא דבית יהודה ומלך תחותוהי : כט והוה כממלכיה קטל ית בית ירבעם לא אשאר כל נשמא לירבעם עד די שיציה כפתגמא דיי דמליל ביד עבדיה אחיה שילונאה : ל על [illegible]ובי ירבעם דחב ודחייב ית ישראל בארגזותיה דארגיז קדם יי אלהא דישראל : לא ושאר פתגמי נדב וכל די עבד הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי ישראל : לב וקרבא הות בין אסא ובין בעשא מלכא דישראל כל יומיהון : א בשנת תלת לאסא מלך שבטא

דבית

על חטאת
מבנות ס"יב
הוריות ג' י

בנו תחתיו : כה ונדב בן־ירבעם מלך על־ישראל בשנת שתים לאסא מלך יהודה וימלך על־ישראל שנתים : כו ויעש הרע בעיני יהוה וילך בדרך אביו ובחטאתו אשר החטיא את־ישראל : כז ויקשר עליו בעשא בן־אחיה לבית יששכר ויכהו בעשא בגבתון אשר לפלשתים ונדב וכל־ישראל צרים על־גבתון : כח וימתהו בעשא בשנת שלש לאסא מלך יהודה וימלך תחתיו : כט ויהי כמלכו הכה את־כל־בית ירבעם לא־השאיר כל־נשמה לירבעם עד־השמדו כדבר יהוה אשר דבר ביד־עבדו אחיה השילני : ל על־חטאות ירבעם אשר חטא ואשר החטיא את־ישראל בכעסו אשר הכעיס את־יהוה אלהי ישראל : לא ויתר דברי נדב וכל־אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל : לב ומלחמה היתה בין אסא ובין בעשא מלך־ישראל כל־ימיהם :

טז א בשנת שלש לאסא מלך יהודה מלך

בעשא

רש"י

לאסא : (א) בשנת שלש לאסא מלך יהודה מלך בעשא · שנה שלישי' לאסא נמנית לנדב ולבעשא : (ז) וגם ביד יהוא בן חנני הנביא דבר ה'

מצודת דוד

מצודת ציון

מוללת רק לעת זקנתו וכו' : (כה) בשנת שתים לאסא · כי אסא מלך בשנת ויקשור · ענין מרד הנעשה ע"י בני אדם קשורים באגודה אחת : לריס ימלאו

כ' לירבעם וירבעם מת בשנת כ"ב ומיד מלך נדב א"כ היה בשנת שתים מל

לאסא : שנתים · ומקוטעות היו : (כז) ונדב · ואז היה נדב וכל ישראל וכו' : (כח) בשנת שלש לאסא · כי נדב מלך בשנת שתים לאסא ושנתים מלך והם מקצת הב' מאסא והג' והם ב' שנים מקוטעות : (ל) בכעסו · ר"ל שהיה ידע רבונו ומתכוין להכעיסו ולמרוד בו : (לב) ומלחמה היתה · עם שכבר נאמר למעלה בא עתה לומר אף שאסא היה צדיק גמור ובעשא שלא הטיב לעשות להשמיד בית ירבעם עכ"ז לא נמנע אסא מלהלחם עמו על כי גם הוא עשה הרע כאשר יאמר למטה ולא נחשב לו א"כ לזכו' מה שהשמיד בית ירבעם: טז (א) בשנת שלש לאסא · השנה ההיא נחשבת גם לנדב גם לבעשא כי בהשנה ההיא

עלטרן אין דער שטאט דוד זיין פאטר אונ ער קיניגט (יהושפט) זיין זון אן זיין שטאט · (כה) ונדב אונ (נדב זון ירבעם) קיניגט איבר ישראל אין דעם יאר דאז צווייטי צו (אסא קיניג יהודה) אונ ער קיניגט איבר ישראל צוויא יאר דהיינו דאש אנדרי אונ דש דריטי יאר צו (אסא) : (כו) ויעש אונ ער טעט וואש דא איבל גפֿיל פֿר גאטש אויגן אונ גינג אין דעם וועג זיינש פאטרש אונ אין זייני זינד דש ער האט מאכין זינדיגן ישראל : (כז) ויקשר אונ ער קיפפֿט כלומר ער ווארד(מורד) אן אים (בעשא זון אחיה) פֿון שבט (יששכר) אונ ער שלוג אים (בעשא) אין דר שטאט (גבתון) דש דא וואר צו דען פלשתים אונ(נדב אונ כל ישראל) האבן בילעגירט אויף (גבתון) : (כח) וימתהו אונ ער טיטט אים (בעשא) צו דעם יאר דז דריטי צו (אסא קיניג יהודה) אונ ער קיניגט אן זיין שטאט: (כט) ויהי אונ עס וואר אין זיינם קיניגן שלוג ער דז הויז גאנצר (ירבעם) ער הט ניט איבר געלאזן קיין זיל צו (ירבעם) ביז זיין פֿר טיליגן אים אז וויא די זאך געטש דאט ער הט גירעט דורך זיין קנעכט (אחיה השילוני) : (ל) על אום ווילן זינד (ירבעם) דר דא האט גיזינדיגט אונ הט מאכין זינדיגן דיא ישראל מיט זיינם צארן דש ער האט מאכין צירנן דעם גאט דר הער פֿון ישראל : (לא) ויתר אונ די איבריגי זאכן פֿון (נדב) אונ אלז וואז ער האט גטאן פֿר וואר זי זיין געשריבן אויף דש (ספר דברי הימים) צו די קיניגן ישראל : (לב) ומלחמה אונ מלחמה איז גוועזן צווישן (אסא אונ בעשא) קיניג ישראל אלי זייני טעג : (א) בשנת אין דעם יאר דעם

דריטן

בעשא בן־אחיה על־כל־ישראל בתרצה עשרים וארבע שנה: ב ויעש הרע בעיני יהוה וילך בדרך ירבעם ובחטאתו אשר החטיא את־ישראל: ג ויהי דבר־יהוה אל־יהוא בן־חנני על־בעשא לאמר: ד יען אשר הרימתיך מן־העפר ואתנך נגיד על עמי ישראל ותלך בדרך ירבעם ותחטא את־עמי ישראל להכעיסני בחטאתם: ה הנני מבעיר אחרי בעשא ואחרי ביתו ונתתי את־ביתך כבית ירבעם בן־נבט: ו המת לבעשא בעיר יאכלו הכלבים והמת לו בשדה יאכלו עוף השמים: ז ויתר דברי בעשא ואשר עשה וגבורתו הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל: ח וישכב בעשא עם־אבתיו ויקבר בתרצה וימלך אלה בנו תחתיו: ט וגם ביד־יהוא בן־חנני הנביא דבר־יהוה היה אל־בעשא ואל־ביתו ועל כל־הרעה אשר־עשה

בעיני

דבית יהודה מלך בעשא בר אחיה על כל ישראל בתרצה עסרין וארבע שנין: ב ועבד דביש קדם יי ואזל באורח ירבעם ובחוביה דחב די חיב ית ישראל: ג והוה פתגם נבואה מן קדם יי עם יהוא בר חנני על בעשא למימר: ד חלף דאפרשתך מן עפרא ומניתך מלכא על עמי ישראל ואזלתא באורח ירבעם וחיבתא ית עמי ישראל לארגזא קדמי בחוביהון: ה הא אנא מפלי בתר בעשא ובתר ביתיה ואתן ית ביתך כבית ירבעם בר נבט: ו דימות לבעשא בקרתא יכלון כלביא ודימות ליה בחקלא יכלון עופא דשמיא: ז ושאר פתגמי בעשא ודעבד וגבורתיה הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי ישראל: ח ושכיב בעשא עם אבהתוהי ואתקבר בתרצה ומלך אלה בריה תחותוהי: ט ואף עם יהוא בר חנני נביא פתגם נבואה מן קדם יי הוה על בעשא ועל ביתיה ועל כל בישתא

דעבד

רש"י

ה' היה אל בעשא · כלומר הרי שמלך אלה בן בעשא ואף גם זאת דבר ה' היה ביד יהוא שלא תתקיים מלכותו : ועל אשר הכה אותו : הואיל וגם הוא הלך בחטאותיו נתלה שלא היה לו להורגו לכך נענש על הריגתו וכן מצינו (בהושע א' ד') ופקדתי את דמי יזרעאל על

בית

מצודת ציון

מלור ר"ל הם לגור ולסבב : טז (א) הרימותיך · מל' תרומה והפרשה : (ה)

מבעיר

מצודת דוד

ההיא הרגו לנדב ומלך מיד : עשרים וכו' · ומקוטעו' היו : (ט) וגם ביד יהוא · כי למעלה לא הזכיר לייעד העונש כ"א על מה שהחטיא את ישראל ולא הזכיר מה שחטא הוא בעצמו לכן הוסיף לומר וגם ביד יהוא וכו' ור"ל באותה הנבואה עצמה ששלח ביד יהוא שמיועד הוא לעונש על אשר החטיא את ישראל בהנבואה ההיא יועד העונש גם בעבור הרעה אשר עשה בעצמו במעשה ידיו: ועל אשר הכה אותו · ר"ל גם יביא עליו העונש בעבור שהכה בית ירבעם ואף שבדבר ה' נעשה מ"מ בעשא לא עשאו לקיים דבר ה' כ"א עשה לשבת על כסא המלוכה מבלי ימצא מערער עליו הואיל וגם הוא אחז במעשיו לזאת לא

נקי

דריטן צו (אסא קיניג יהודה) הט ער גקיניגט (בעשא זון אחיה איבר כל ישראל אין תרצה) צוואנציג אונ פיר יאהר : (ב) ויעש או ער טעט דש דא איבל געפיל פאר גאטש אויגן אונ ער גינג אין דעם וועג (ירבעם) אונ אין זיינר זינד דאש ער האט מאכן זינדיג ישראל : (ג) ויהי אונ עש וואר דיא זאג גאטש צו (יהוא זון חנני אויף בעשא) צו זאגן : (ד) יען דרום דש איך הב אויף גהובן דיך פון דער ערד אונ איך האב געזעלט דיך צו איינים העררן איבר איין פאלק ישראל אונ דו בישט גיגאנגן אין דעם וועג (ירבעם) או דו האשט מאכן זינדיגן איין פאלק ישראל צו ערצערנן איך אים איהרי זינד : (ה) הנני נון איך וויל אויז רויאן נאך (בעשא) אונ נאך זיינם הויז אונ איך וויל געבן דיין הויז אלז דש הויז (ירבעם זון נבט : (ו) המת דער טוטר צו (בעשא) אין דר שטאט זאלן עסן די הונד אונ דר טוטר צו אים אויף דעם פעלד זאלן עסן די פיגל פון דעם הימל : (ז) ויתר אונ די איבריגי זאכן פון (בעשא) או דז ער הט געטאן אונ זיין שטארקייט פר וואר זיא זיינן געשריבן אין דש (ספר דברי הימים) צו דען קיניגן ישראל : (ח) וישכב או ער לאג בעשא מיט זייני עלטרן אונ ער וואר בגראבן אין תרצה אונ ער קיניגט אלה זיין זון אן זיין שטאט : (ט) וגם אונ אויך דורך הנביא (יהוא זון חנני דער נביא) אפילו דא נון (אלה זון בעשא) שון הט גקיניגט נאך דעם הט גאט צו אים לאזין זאגן דאש זי

מלכות

בעיני יהוה להכעיסו במעשה ידיו להיות כבית ירבעם ועל אשר־הכה אתו: י בשנת עשרים ושש שנה לאסא מלך יהודה מלך אלה בן־בעשא על־ישראל בתרצה שנתים: יא ויקשר עליו עבדו זמרי שר מחצית הרכב והוא בתרצה שתה שכור בית ארצא אשר על־הבית בתרצה: יב ויבא זמרי ויכהו וימיתהו בשנת עשרים ושבע לאסא מלך יהודה וימלך תחתיו: יג ויהי במלכו כשבתו על־כסאו הכה את־כל־בית בעשא לא־השאיר לו משתין בקיר וגאליו ורעהו: יד וישמד זמרי את כל־בית בעשא כדבר יהוה אשר דבר אל־בעשא ביד יהוא הנביא: טו אל כל־חטאות בעשא וחטאות אלה בנו אשר חטאו ואשר החטיאו את־ישראל להכעיס את־יהוה אלהי ישראל בהבליהם: טז ויתר דברי אלה וכל־אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי

ישראל

דעבד קדם יי לארגזא קדמוהי בעובדי ידוהי למהוי כבית ירבעם ועל דקטל יתיה: י בשנת עסרין ושית שנין לאסא מלך שבטא דבית יהודה מלך אלה בר בעשא על ישראל בתרצה תרתין שנין: יא ומרד עלוהי עבדיה זמרי חד מתרין רבני רתיכיא והוא בתרצה שתי רוי בית ארצא טעותא די בביתא בתרצה: יב ואתא זמרי ומחהי וקטליה בשנת עסרין ושבע לאסא מלך שבטא דבית יהודה ומלך תחותוהי: יג והוה בממלכיה במתבי על כורסיה קטל ית כל בית בעשא לא אשאר ליה ידע מדע וקריבוהי וחברוהי: יד ושיצי זמרי ית כל בית בעשא כפתגמא דיי דמליל על בעשא ביד יהוא נביא: טו על כל חובי בעשא וחובי אלה בריה די חבו ודי חיבו ית ישראל לארגזא קדם יי אלהא דישראל בטעותהון: טז ושאר פתגמי אלה וכל די עבד הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא

למלכא

רש"י

בית יהוא הואיל ולא סרו מדרכי אחאב נענשו על הריגתם : (יא) שר מחצית הרכב · הוא ואחר היו שרים על הרכב : (יג) וגואליו

ורעהו

מצודת דוד

נקי יחשב לו : בשנת עשרים ושש · כי בעשא מלך בג' לאסא ועם השנה שהיא מלך כ"ד שנים ומת ומיד מלך אלה והרי היה בשנת כ"ו לאסא : שנתים · ומקוטעות היו : (יא) שר מחצית הרכב · שני שרים היו לאלה על אנשי הרכב והיה זמרי שר על החצי : והוא בתרצה · בעת שקשר עליו זמרי היה א[illegible] בתרצה בבית ארצא אשר היה ממונה על בית המלך אשר בתרצה ושם שתה היין עד אשר נשתכר ולזה לא היה בו דעת להיות נשמר מזמרי: (יב) ב[illegible] עשרים ושבע · כי בשנת כ"ו לאסא מלך ויתי מלכותו שנתים והם מקצת שנת כ"ו מאסא והכ"ז והם ב' שנים מקוטעות : (יג) משתין בקיר · הוא הזכר שעושה קלוח למרחוק : וגאליו · קרוביו כמו ובא גאלו (ויקרא כ"ה) על כי להקרוב היא משפט הגאול' לגאול שדהו מיד הקונה : ורעהו · מיוחד היה להם אים לשבת תמיד עם

המלך

(אלות) קיין קיום ווערט האבן דא זאגט ער אויך אים אונ אויך אל דעם בייז דז ער הט גטאן פר דען אויגן גאטש צו ערצירנן אים מיט דען ווערק זייני הענד צו זיין אלז וויא דז הויז ירבעם אונ די וויל ער ניט בעסר איז גוועזן אלז ירבעם אזו העט ער ניט זאלן אום ברענגן ירבעם : (י) בשנת אין דעם צוואנציגשטן יאר צו (אסא קיניג יהודה) האט גקיניגט (אלה זון בעשא) אויף ישראל אין דיא שטאט (תרצה) צוויא יאר : (יא) ויקשור אונ ער וואר (מורד) אן אים זיין קנעכט (זמרי) ער וואר איין הער איבר האלב די רייטר דען ער אונ נאך איינר דיא ווארן הויבט לייט איבר אל די רייטר אונ דער אלה) וואר טרונקן אונ דעם הויז פון (ארצא) דער דא וואר געזעלט איבר דאש הויז אין (תרצה) : (יב) ויבא אונ ער קאם (זמרי) אונ שלוג אים אונ טיטיט אים אין דעם יאהר דש זיבן אונ צוואנציגשטי צו דעם (אסא קיניג פון יהודה) אונ ער קיניגט אן זיין שטאט : (יג) ויהי אונ עש וואר אין זיינם קיניגן אלז זיין זיצן וואר אויף זיינם שטול הט ער גשלאגן דש הויז גאנצר (בעשא) ער ליש ניט איבר דר (כלב) האט אונ זייני פריינד אונ זייני גזעלן : (יד) וישמד אונ ער פר דערבט (זמרי אל דז הויז בעשא) אלז וויא די זאג גאטש דש ער הט גרעט אויף (בעשא דורך יהוא דען נביא) : (טו) אל פון וועגן אלי די זינד פון (בעשא) אונ די זינד (אלה) זיין זון דש זי האבן מאכן זינדיגן דיא ישראל צו מאכן ערצירנן דען גאט דען הער ישראל מיט איהרי נארהייט : (טז) ויתר אונ די איבריגי זאכן פון (אלה) אונ אלז דש ער הט גטאן

פר

ישראל : יז בשנת עשרים ושבע שנה לאסא מלך יהודה מלך זמרי שבעת ימים בתרצה והעם חנים על־גבתון אשר לפלשתים : יח וישמע העם החנים לאמר קשר זמרי וגם הכה את־המלך וימלכו כל־ישראל את־עמרי שר־צבא על־ישראל ביום ההוא במחנה : יט ויעל עמרי וכל־ישראל עמו מגבתון ויצרו על־תרצה : כ ויהי כראות זמרי כי־נלכדה העיר ויבא אל־ארמון בית־המלך וישרף עליו את־בית־מלך באש וימת : כא על־חטאתיו אשר חטא לעשות הרע בעיני יהוה ללכת בדרך ירבעם ובחטאתו אשר עשה להחטיא את־ישראל : כב ויתר דברי זמרי וקשרו אשר קשר הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל : כג אז יחלק העם ישראל לחצי חצי העם היה אחרי תבני בן־גינת להמליכו והחצי אחרי עמרי : כד ויחזק העם

אשר

תרגום

למלכא ישראל : יז בשנת עסרין ושבע שנין לאסא מלך שבטא דבית יהודה מלך זמרי שבעא יומין בתרצה ועמא שרן בגבתון דלפלשתאי : יח ושמע עמא דשרן למימר מרד זמרי ואף קטל ית מלכא ואמליכו כל ישראל ית עמרי רב חילא על ישראל ביומא ההוא במשריתא : יט וסליק עמרי וכל ישראל עמיה מגבתון וצרו על תרצה : כ והוה כד חזא זמרי ארי אתכבישת קרתא ועל לאדרון בית מלכא ואוקיד עלוהי ית בית מלכא בנורא ומית : כא על כל חוביא די חב למעבד דביש קדם יי למיזל באורח ירבעם ובחוביה די עבד לחיבא ית ישראל : כב ושאר פתגמא זמרי ומרדיה דמרד הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומין למלכי ישראל : כג בכן אתפלג עמא ישראל לתרתין פלגון פלגות עמא הוה בתר תבני בר גינת לאמלכותיה ופלגות בתר עמרי : כד ותקיף עמא דבתר עמרי מן עמא

דבתר

רש"י

ורעהו · וקריבוהי ורחמוהי: (כד) וימת תבני · כשנשא אסא בתו של עמרי ליהושפט בנו הרגו את תבני כשראו חשיבותו של עמרי בסדר עולם

מצודת ציון

מבעיר · ענין [illegible]נוי מהמקום : (כ) ארמון · היכל : (כד) שמר · שם איש:

לעירו

מצודת דוד

(לו) המלך וכת"ש ונבוד וכו' רעה המלך (לעיל ד') : (יז) בשנת עשרים ושבע · כי מלך מיד כשהרג לאלה: והעם חונים · כשהומלך בתרצה היו העם חונים בגבתון : (יח) כל ישראל · אותם שהיו במחנה המליכו את עמרי ולא חפצו בזמרי : (כ) וישרוף עליו · עמרי שרף על זמרי : (כא) אשר חטא · בעוד היה שר מחצית הרכב חטא והטיא את הנתונים תחת ממשלתו : (כג) לחצי · לשני חצאים ; חצי העם · אותם שלא היו במחנה היו אחר תבני : (כד) וימת תבני

פר וואר זיא זיין גשריבן אויף דש בוך (דברי הימים) צו דען קיניגן ישראל : (יז) בשנת אין דעם יאר דען זיבן אונ צוואנציגשטן צו (אסא קיניג יהודה) האט גקיניגט (זמרי) זיבן טאג אין (תרצה אונ דז פאלק זיא רואטן אויף דיא שטאט (גבתון) דאז דא וואר צו דען פלשתים : (יח) וישמע אונ עש הערט דיש פאלק די דא רואטן צו זאגן ער האט (מורד גוועזן זמרי) אונ אויך ער האט גשלאגן דען אויך אונ זיא הבן מאכן קיניגן כל ישראל דעם (עמרי) דר הויבט מאן איבר דש הער ישראל אין דעם טאג דען זעלביגן אין דער שמר : (יט) ויעלה אונ ער אויף גינג (עמרי אונ כל ישראל) מיט אים פון (גבתון) אונ זיא בלעגירטן אויף די שטאט (תרצה): (כ) ויהי אונ עש וואר אלז ער זאך (זמרי) דש עש איז וואררן בצוואונגן די שטאט אונ ער קאם צו דען פאליש פון דעם הויז דש אויך אונ ער פר ברענט אויף זיך זעלבירט דאש הויז פון אויך מיט פייאר אונ ער שטארב : (כא) על פון וועגן דיא זינד דאש ער האט גזינדיגט צו טון דז דא איז בוז פאר גאטש אויגן צו גין אין דעם וועג פון (ירבעם) אונ אין זייני זינד דאש ער האט גטאן צו מאכן זינדיגן דיא ישראל : (כב) ויתר אונ די איבריגי זאכן פון (זמרי) אונ זיין ווידר שפעניקייט דש ער הט גבונדן, פר וואר זיא זיין גשריבן אויף דש בוך (דברי הימים צו דיא קיניגן ישראל) : (כג) אז דש אמאל איז וואררן גטיילט דאש פאלק ישראל צו האלב דהיינו דיא העלפט פון דש פאלק דש וואר נאך (תבני זון גינת) צו מאכן קיניגן אים אונ די העלפט נאך (עמרי) : (כד) ויחזק אונ עש שטערקט

דש

אשר אחרי עמרי את־העם אשר אחרי תבני בן־גינת וימת תבני וימלך עמרי : כה בשנת שלשים ואחת שנה לאסא מלך יהודה מלך עמרי על־ישראל שתים עשרה שנה בתרצה מלך שש־שנים : כו ויקן את־ההר שמרון מאת שמר בככרים כסף ויבן את־ההר ויקרא את־שם העיר אשר בנה על שם־שמר אדני ההר שמרון : כז ויעשה עמרי הרע בעיני יהוה וירע מכל אשר לפניו : כח וילך בכל־דרך ירבעם בן־נבט ובחטאתיו ובחטאתו קרי אשר החטיא את־ישראל להכעיס את־יהוה אלהי ישראל בהבליהם : כט ויתר דברי עמרי אשר עשה וגבורתו אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל : ל וישכב עמרי עם־אבתיו ויקבר בשמרון וימלך

אחאב

תרגום

דבתר תבני בר גינת ומית תבני ומלך עמרי : כה בשנת תלתין וחדא שנין למלכא אסא מלך שבטא דבית יהודה מלך עמרי על ישראל תרתא עסרין שנין בתרצה מלך שית שנין : כו וזבן ית כרכא דלשומרון מן שמר בתרתין ככרין דכסף ובנא ית כרכא וקרא ית שמא דקרתא דבנא על שום שמר מריה דטורא שומרון : כז ועבד עמרי דביש קדם יי ובאיש מכל די קדמוהי : כח ואזל בכל ארחא ירבעם בר נבט ובחובוהי די חייב ית ישראל לארגזא קדם יי אלהא דישראל בטעותהון : כט ושאר פתגמי עמרי די עבד וגבורתיה די עבד הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי ישראל : ל ושכיב עמרי עם אבהתוהי

ואתקבר

רש"י

עולם : (כה) בשנת שלשים ואחת שנה לאסא מלך עמרי מלכות שלימה · וחמש שנים היתה מחלקתו של תבני מעשרים ו[illegible] לאסא עד שלשים ואחת ; שתים עשרה שנה · סך הכל חמש במחלוקת ושבע במלכות שלימה ואי אפשר לומר שתים עשרה במלכות שלימה שהרי אחאב בנו

מצודת דוד

תבני · בס"ע יש כיון שהשיא אסא בתו של עמרי ליהושפט בנו הרגו את תבני : (כה) שלשים ואחת · אף כי זמרי הלא מלך בכ"ז לאסא והומת אחר שבעה ימים ומיד מלך עמרי אבל לפי שחצי העם היו אחרי תבני לא היתה מלכות שלמה עד כי הומת תבני בשנת ל"א לאסא כי אז מלך על כל ישראל : שתים עשרה שנה · ומקוטעות היו ונחשב מעת שהומלך מהעם אשר במחנה ומלך א"כ חמש שנים עם תבני כאחת ושבע שני[illegible] אחר שמת תבני ולפי שבסוף מלך על כל ישראל חזר לחשוב למלכותו גם אלו חמשת השנים : (כו) ויקן · בשנה השביעית למלכותו : את ההר שמרון · ע[illegible] סופו אמר כי היא

דש פאלק וואש דא וואר נאך (עמרי) אין ווידר דש פאלק וואש דא וואר נאך (תבני זון גינת) אונ ער שטארב (תבני זון גינת) אונ ער קיניגט (עמרי) כוואר דא (אסא) האט לאזן נעמן זיין זון (יהושפט דיא טאכטר פון עמרי) דארום האבן זי דען (תבני) ערשלאגן דר וויל זיא זאהן דש (עמרי) איז חשוב וואר : (כה) בשנת אין דעם יאר דרייסיג אונ איין יאר צו דעם קיניג (אסא) איבר דאש הויז גזינד יהודה האט גקיניגט (עמרי) איבר ישראל צוועלף יאר אין דער שטאט (תרצה) האט ער גקיניגט זעקש יאר דהיינו אלז זיך די זיבן אונ צוואנציגשטי יאר האט אן גהובן דש (אסא) גקיניגט האט דא האט (עמרי) אן גהובן צו קיניגן אונ האט מיט (תבני) מיט אנאנדר גקיניגט פינף יאר דהיינו ביז אין אונ דרייסיג יאר צו דעם קיניג (אסא) דר נאך פון דעם אין אונ דרייסיגשטן יאר אונ ווייטר האט ער נאך זיבן יאר אליין גקיניגט דאש מאכט אלש צו אנאנדר צוועלף יאהר : (כו) ויקן אונ ער קויפט דען בערג אודר דיא גרושי שטאט דיא דא וואר צו (שומרון) פון דעם מאן (שמר) דש קויפט ער אום צווייא צענטנר זילבר אונ ער בויאט דיא גוטאט אונ רופיט דעם נאמן דער שטאט דש ער האט גבויאט אויף דעם נאמן (שמר) דער הער פון דעם בערג (שומרון) : (כז) ויעשה אונ ער טעט (עמרי) דאז בוז פאר דען אויגן גאטש אונ ער איבלט אין ווידר אל די דא וואר פאר אים : (כח) וילך אונ ער גינג אין אלז דעם וועג פון (ירבעם זון נבט) אונ אין זייני זינד דאש ער האט מאכן זינדיגן די ישראל צו מאכן דר צירנן דען גאט דר הער פון ישראל מיט אירי נארהייט : (כט) ויתר אונ די איבריגי זאכן דש (עמרי) האט גטאן אונ זיין שטארקהייט דש ער האט גטאן פר וואר זי זיין גשריבן אויף דש (ספר דברי הימים) צו די קיניגן ישראל : (ל) וישכב אונ ער שטארב (עמרי)

מיט

אַחְאָב בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ לא וְאַחְאָב בֶּן־עָמְרִי מָלַךְ
עַל־יִשְׂרָאֵל בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה לְאָסָא
מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ אַחְאָב בֶּן־עָמְרִי עַל־יִשְׂרָאֵל
בְּשֹׁמְרוֹן עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה׃ לב וַיַּעַשׂ אַחְאָב
בֶּן־עָמְרִי הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה מִכֹּל אֲשֶׁר לְפָנָיו׃ לג
וַיְהִי הֲנָקֵל לֶכְתּוֹ בְּחַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט וַיִּקַּח
אִשָּׁה אֶת־אִיזֶבֶל בַּת־אֶתְבַּעַל מֶלֶךְ צִידֹנִים וַיֵּלֶךְ
וַיַּעֲבֹד אֶת־הַבַּעַל וַיִּשְׁתַּחוּ לוֹ׃ לד וַיָּקֶם מִזְבֵּחַ
לַבָּעַל בֵּית הַבַּעַל אֲשֶׁר בָּנָה בְּשֹׁמְרוֹן׃ לה וַיַּעַשׂ
אַחְאָב אֶת־הָאֲשֵׁרָה וַיּוֹסֶף אַחְאָב לַעֲשׂוֹת
לְהַכְעִיס אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִכֹּל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו׃ לו בְּיָמָיו בָּנָה חִיאֵל בֵּית הָאֱלִי
אֶת־יְרִיחֹה בַּאֲבִירָם בְּכֹרוֹ יִסְּדָהּ וּבִשְׂגִיב ובשגוב ק׳
צעירו

וְאִתְקְבַר בְּשׁוֹמְרוֹן וּמְלַךְ אַחְאָב בְּרֵיהּ
תְּחוֹתֵיהּ׃ לא וְאַחְאָב בַּר עָמְרִי מְלַךְ עַל
יִשְׂרָאֵל בִּשְׁנַת תְּלָתִין וּתְמָנֵי שְׁנִין לְאָסָא מַלְכָּא
שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וּמְלַךְ אַחְאָב בַּר עָמְרִי
עַל יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹמְרוֹן עַסְרִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין׃ לב
וַעֲבַד אַחְאָב בַּר עָמְרִי דְבִישׁ קֳדָם יְיָ מִכֹּל דִי
קֳדָמוֹהִי׃ לג וַהֲוָה שִׁיט בְּעֵינוֹהִי לְמֵיזַל בְּחוֹבֵי
יָרָבְעָם בַּר נְבָט וּנְסִיב אִתְּתָא יַת אִיזֶבֶל בַּת
אֶתְבַּעַל מַלְכָּא דְצִידוֹן וַאֲזַל וּפְלַח יַת בַּעֲלָא
וּסְגִיד לֵיהּ׃ לד וַאֲקֵים אֱגוֹרָא לְבַעֲלָא בֵּית
בַּעֲלָא דִבְנָא בְּשׁוֹמְרוֹן׃ לה וַעֲבַד אַחְאָב יַת
אֲשֵׁרְתָּא וְאוֹסֵיף אַחְאָב לְמֶעְבַּד לְאַרְגָּזָא קֳדָם
יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל מִכֹּל מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל דַהֲווֹ
קֳדָמוֹהִי׃ לו בְּיוֹמוֹהִי בְּנָא חִיאֵל בֵּית מוֹמֵי
יַת יְרִיחוֹ קְטַל אֲבִירָם בּוּכְרֵיהּ כַּד שָׁרֵי לְשַׁכְלֵל
יָתַהּ וּשְׂגוּב זְעֵיר בְּנוֹהִי כַּד אֲקִים דַּשָּׁהָא
כפתגמא

אחאב׳ וג
שם
ויהי הנק
שם
ויעש אחא
שם

רש״י

בנו מלך בשנת שלשים ושמנה לאסא: בתחלה מלך שש שנים · עד שלא בנה את שמרון: (לג) ויעבוד את הבעל · מוסיף על עגלים ש
ירבעם: (לד) אשרה · אילן נעבד: (לו) חיאל בית האלי · חיאל אשר מבית אל · כמו ישי בית הלחמי (שמואל א׳ ט״ז) ולא נאמר בני
לחמי · וכן יהושע בית השמשי בספר שמואל (א׳ ו׳ י״ד) ולא הבית שמשי וכן בעפרת אבי העזרי (שופטים ו׳ כ״ה) ולא נאמר הא
עזרי · ויש פותרין בית האלי על שקבל עליו קללות יהושע ארור האיש אשר יקים ובנה וגו׳ (יהושע ו׳ כו) אמרו רבותינו חיאל מ
בנימן ויריחו משל יהושפט ומפני מה תלאו באחאב שתולין את הקללה במקלקל (ס״א במקולל): באבירם בכורו יסדה · כשיסדה מ
בנו בכורו וקבר והלך וקבר כל בניו עד שמת האחרון בהצבת דלתות · וכן היה קללתו של יהושע בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה (שם):
ויאמר

מצודת דוד

הוא קרא ה[שמ]רון: ויבן · להיות לו לעיר מלוכה לשבת בה: (לא) שלשים ושמנה · כי עמרי מלך מיד כשמת זמרי בכ״ז לאסא וימי מלכותו י״ב שנים
ומת ומיד מ[לך] אחאב הרי ל״ח לאסא: עשרים וכו׳ · ומקוטעות היו: (לג) ויהי הנקל · הקל שבמעשיו היה ללכת בחטאת ירבעם כי הרשיע עוד יותר
ממנו: (לד) בית הבעל · בבית הבעל: (לו) בית האלי · מבית אל כמו בית הלחמי (ש״א ט״ו) ור״ל מבית לחם: באבירם בכורו יסדה · ר״ל בעת שהי
היסוד מת אבירם בכורו ושאר בניו מתו במשך הבנין ובעת העמיד הדלתות מת שגוב צעיר בניו: כדבר ה׳ וכו׳ · שאמר יהושע לפני ה׳ ארור האיש וכו׳
בבכורו ייסדנה ובצעירו יציב דלתיה (יהושע ו׳): (ואף כי יריחו היתה בגבול בנימין ממלכות יהודה אמר בימיו ותלה בו לומר שכל זה ראה ולא
לקח

מיט זייני עלטרן אונ ער וואר בגראבן אין(שומרון) אונ ער קיניגט אחאב זיין זון אן זיין שטאט: (לא) ואחאב אונ (אחאב זון עמרי)
הט גקיניגט איבר ישראל אין דעם יאר דעם אכט אונ דרייסיגשטן יאר צו דעם קיניגן פון (אסא קיניג יהודה) אונ ער קיניגט(אחאב
זון עמרי איבר ישראל) צוואנציג אונ צווייא יאר: (לב) ויעש אונ ער טעט (אחאב זון עמרי) דאז דא איבל גפיל פאר גאטש אויגן
אין וועדר אל די דא וואורן פאר אים: (לג) ויהי אונ עז וואר דיא גרינגשטי עבירה דש ער טעט זיין גין אין דעם וועג (ירבעם זון
נבט) אודר ער האט גנומן מיט זייני מעשים דאש ער עז פאר גרינג האלט דיא (עבירות פון ירבעם) אונ ער נאם איין וויב דיא
(איזבל דיא טאכטר אתבעל) קיניג פון צידונים אונ ער גינג אונ דינט דיא עכו״ם דיא דא היס (בעל) וואז ירבעם אפילו ניט גדינט
הט אונ ער בוקט זיך צו דר עכו״ם: (לד) ויקם אונ ער אויף ריכטט איין (מזבח צו דר עכו״ם בעל) אין דען הויז פון דר (עכו״ם
בעל) דש ער הט גבויאט אין (שומרון): (לה) ויעש אונ ער אכט (אחאב) דען ציגדן בוים צו דר עכו״ם אונ ער אצרט אחאב
צו טון צו דר צירנן גאט דען הער פון ישראל אין וועדר אלי קיניגן ישראל די דא זיין גוועזן פאר אים: (לו) ביאיו אין זייני טעג האט
גבויאט (חיאל פון דר שטאט בית אל) אודר (אלי) איז דש (לשון פון קללה) דען ער הט אויף זיך אנטפאנגן די (קללות פון יהושע)
אונ

צְעִירוֹ הִצִּיב דְּלָתֶיהָ כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד
יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן׃ יז א וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי מִתֹּשָׁבֵי
גִלְעָד אֶל־אַחְאָב חַי־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
עָמַדְתִּי לְפָנָיו אִם־יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר
כִּי אִם־לְפִי דְבָרִי׃ ב וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר׃
ג לֵךְ מִזֶּה וּפָנִיתָ לְּךָ קֵדְמָה וְנִסְתַּרְתָּ בְּנַחַל כְּרִית
אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הַיַּרְדֵּן׃ ד וְהָיָה מֵהַנַּחַל תִּשְׁתֶּה
וְאֶת־הָעֹרְבִים צִוִּיתִי לְכַלְכֶּלְךָ שָׁם׃ ה וַיֵּלֶךְ וַיַּעַשׂ
כִּדְבַר יְהוָה וַיֵּלֶךְ וַיֵּשֶׁב בְּנַחַל כְּרִית אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי
הַיַּרְדֵּן׃ ו וְהָעֹרְבִים מְבִיאִים לוֹ לֶחֶם וּבָשָׂר בַּבֹּקֶר
ולחם

כְּפִתְגָמָא דַיְיָ דִי מַלֵּיל בִּידָא דִיהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן׃ א
וַאֲמַר אֵלִיָּהוּ דְמִתּוֹשָׁב מִתּוֹתָבֵי גִלְעָד לְאַחְאָב
קַיָּם הוּא יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל דִמְשַׁמֵּשְׁנָא
קֳדָמוֹהִי אִם יְהֵי שְׁנַיָּא הָאִלֵּין טַלָּא וּמִטְרָא
אֱלָהֵן כַּד אֵימַר׃ ב וַהֲוָה פִּתְגָם נְבוּאָה מִן קֳדָם
יְיָ עִמֵּיהּ לְמֵימָר׃ ג אֱזֵיל מִכָּא וְתִתְפְּנֵי לָךְ
לְקִדּוּמָא וְתִטַּמַּר בְּנַחֲלָא דִכְרִית דִי עַל אַפֵּי
יַרְדְּנָא׃ ד וִיהֵי מִנַּחֲלָא תִשְׁתֵּי וְיַת עוֹרְבַיָּא
פַּקֵּדִית לְסוֹבָרוּתָךְ תַּמָּן׃ ה וַאֲזַל וַעֲבַד כְּפִתְגָמָא
דַיְיָ וַאֲזַל וִיתֵיב בְּנַחֲלָא דִכְרִית דִי עַל אַפֵּי
יַרְדְּנָא׃ ו וְעוֹרְבַיָּא מַיְתַן לֵיהּ לַחְמָא וּבִסְרָא
בְּצַפְרָא וְלַחְמָא וּבִסְרָא בְּרַמְשָׁא וּמִנַּחֲלָא שָׁתֵי׃
והוה

ויאמר
הו
פסחים כה
סנהדרין
יא קיב
חי ה׳ אלהי
תענית ה׳ ב
סנהדרין שם
ויהי דבר
ה׳ שם

והעורבים
וגומר שם
חולין ה׳ ה

רש״י

(א) ויאמר אליהו התשבי · מארץ (ס״א שם העיר) ששמה תושב: חי ה׳ · למה סמכו כאן אלא שהלכו אליהו ואחאב לנחם את חיאל באבלו
אמר אחאב לאליהו אפשר שקללת התלמיד נתקיימה וקללת משה רבינו לא נתקיימה שנאמר (דברים יא טז) וסרתם ועבדתם אלהים
אחרים והשתחויתם להם וחרה אף ה׳ בכם ועצר את השמים והרי כל ישראל עובדין עכו״ם ואין גשמים נעצרים מיד ויאמר אליהו וגו׳:
(ו) ונסתרת · מפני אחאב ואיזבל: (ז) וייבש הנחל: כדי שידע צורך הגשמים ויטרח לגלות שהיה קשה בעיני הקב״ה שישראל שרויין
ברעב

מצודת דוד

לקח מוסר): יז (א) ויאמר אליהו וכו׳ · אז״ל כאשר מתו בני חיאל בית
האלי הלכו אחאב ואליהו לנחמו ואמר אליהו לחיאל שמתו בניו בדב׳ קלל׳ יהושע
והשיב אחאב ומדוע לא יקוים קללת משה רבו שאמר ועבדתם אלהים אחרים
וכו׳ ועצר את השמים (דברים י״א) והלא כול׳ עובדי כו״ם ואין הגשמים
נעצרים מיד קפץ אליהו ונשבע שיעצר טל ומטר: חי ה׳ · הוא ענין שבועה לומר כשם שה׳ חי וכו׳: אשר עמדתי לפניו · אשר אני
רגיל לעמוד לפניו בתפלה: כי אם לפי דברי · כ״א לשעור הזמן שאדבר בתחלה שיהיה: (ג) לך מזה · שלא יהרגך אחאב: קדמה · למזרח: בנחל
כרית · אצל הנחל העומד למזרח הירדן: (ד) והיה מהנחל · ר״ל והיה לרוות צמאונך כי מהנחל תשתה: ואת העורבים וכו׳ · בכדי שיעיר רוחו לבל
יתאכזר על ישראל בראותו כי העורבים האכזרים יחמלו עליו לכלכלו ואידלא יחמול הוא על ישראל: צויתי · ר״ל נתתי בלבם: (ו) ובשר · ועל כי פ׳
אמר

מצודת ציון

צעירו · קטן בניו: יז (א) התשבי · מעיר ששמה תושב: מתושבי · מל׳ ישב ור״ל
שישב בגלעד זמן רב: לפי · לשעור כמו לחם לפי הטף (שם מ״ז): (ג) ונפנית ·
תפנה ותסבב עצמך: (ד) העורבים · הם העופות השחורות: (ט) לכלכל · ענין
סיפוק

אונ דר זעלביג (חיאל) האט גבויאט דיא שטאט (יריחה) דא ער האט אן גיהובן צו בויאן די שטאט אונ דען גרונד צו ליגן
דא וואר אים זיין עלטשטר זון גשטארבן (אבירם) אונ אין דעם בויאן זיינן אים אל דיא קינדר נאך אננדר גשטארבן ביז צו דעם
הינטרשטן דא ער טירן שטעלט דא איז אים דר יונגשטי זון גשטארבן (שגוב) אז די זאג גאטש דש ער הט גרעט דורך (יהושע
בן נון) אונ דש דר פסוק צון הענגט דאז ביז מעשה פון (חיאל) דר דא איז גוועזן פון דעם לאנד בניאמן אונ די שטאט (יריחו) איז
דאך ניט אונטר (אחאב) לאנד גוועזן נייארט אונטר (יהושפט) ווארום זאגט איר דען דר פסוק דש עש איז גוועזן אין דען
טאגן אחאב אונ זאגט ניט ליבר עש איז גוועזן אין טעגן יהושפט (אלא) דר ווייל אחאב וואר איין בייזר מאן גוועזן דא הענגט דאש
בייזי מעשה אן אים: (א) ויאמר אונ ער זאגט אליהו פון דעם לאנד תושב פון די זילר אין דעם לאנד (גלעד) צו אחאב אז זיא זיין
גאנגן (אנחם אבל) זיין דען (חיאל) די ריד איז גאט דר דא לעבט דר הער פון ישראל דש איך בין גשטאנדן פאר אים אוב עש ווערט
זיין טויא אודר רעגן נייארט נאך איינר ריד נאך (עיין רש״י): (ב) ויהי אונ עש וואר גאטש נביאות צו אים צו זאגן: (ג) לך
גיא פון דאנין אונ דו זאלשט דיך קערן נאך מזרח דו זאלשט דיך פאר בארגן פאר (אחאב אונ איזבל) בייא דען באך (כרית) דאש
דא וואר פאר דעם ירדן: (ד) והיה אונ עש זאל זיין פון דעם באך זאלשטו טרינקן אונ דיא ראבן האב איך גבאטן צו שפייזן דיך אל
דארט: (ה) וילך אונ ער גינג אונ ער זאס בייא דעם באך (כרית) דש דא איז פאר דעם ירדן: (ו) והעורבים אונ די ראבן בראכטן
אים ברוט אונ פלייש צו אמרגן אונ ברוט אונ פלייש צו אבינט אונ פון דעם באך טראנק ער: (ז) ויהי אונ עז וואר פון ענד די טעגן
ויבש

וְלֶחֶם וּבָשָׂר בָּעֶרֶב וּמִן־הַנַּחַל יִשְׁתֶּה : ז וַיְהִי מִקֵּץ
יָמִים וַיִּיבַשׁ הַנָּחַל כִּי לֹא־הָיָה גֶשֶׁם בָּאָרֶץ : ח וַיְהִי
דְבַר־יְהוָֹה אֵלָיו לֵאמֹר : ט קוּם לֵךְ צָרְפַתָה אֲשֶׁר
לְצִידוֹן וְיָשַׁבְתָּ שָׁם הִנֵּה צִוִּיתִי שָׁם אִשָּׁה אַלְמָנָה
לְכַלְכְּלֶךָ : י וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ צָרְפַתָה וַיָּבֹא אֶל־פֶּתַח
הָעִיר וְהִנֵּה־שָׁם אִשָּׁה אַלְמָנָה מְקֹשֶׁשֶׁת עֵצִים
וַיִּקְרָא אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר קְחִי־נָא לִי מְעַט־מַיִם בַּכְּלִי
וְאֶשְׁתֶּה : יא וַתֵּלֶךְ לָקַחַת וַיִּקְרָא אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר לִקְחִי־
נָא לִי פַּת־לֶחֶם בְּיָדֵךְ : יב וַתֹּאמֶר חַי־יְהוָֹה אֱלֹהֶיךָ
אִם־יֶשׁ־לִי מָעוֹג כִּי אִם־מְלֹא כַף־קֶמַח בַּכַּד וּמְעַט־
שֶׁמֶן בַּצַּפַּחַת וְהִנְנִי מְקֹשֶׁשֶׁת שְׁנַיִם עֵצִים וּבָאתִי
וַעֲשִׂיתִיהוּ לִי וְלִבְנִי וַאֲכַלְנֻהוּ וָמָתְנוּ : יג וַיֹּאמֶר
אליה

ז והוה מסוף יומין ויבש נחלא ארי לא הוה
מטרא בארעא : ח והוה פתגם נבואה מן
קדם יי עמיה למימר : ט קום איזיל לצרפת די
לצידונאי ותתב תמן הא פקדית תמן אתתא
ארמלתא לסוברותך : י וקם ואזל לצרפת
ואתא לתרע קרתא והא תמן אתתא ארמלתא
מגבבא אעין וקרא לה ואמר סבי כען לי זעיר
מיא במנא ואשתי : יא ואזלת למסב וקרא לה
ואמר סבי כען לי פתא דלחמא בידיך : יב
ואמרת קים הוא יי אלהך אם אית לי מדעם
אלהן מלי פסת ידא קמחא במנא וזעיר משחא
בצלוחיתא והא אנא מגבבא תרין אעין ואיהך
ואעבדניה לי ולברי וניכלניה ונמות : יג ואמר
לה

ויהי מקץ
וגומר
פנה' יא ק"נ

קום לך וגו'
ספר הזוה'
פרש' פקודי

רש"י

ברעב : (ט) צרפתה · [..]ם העיר : צויתי שם · בפמליא שלי שמכלכלך שם אשה אלמנה : (י) קחו נא לי מעט מים · הוא לא היה מכיר באלמנה שאמר לו הקב"ה ולמד מאליעזר עבד אברהם ואמר אותה שתתן לי מים לשתות היא האמנה : (יב) מעוג · כמו עוגה : מלא כף' תירגם יונתן מלא פיס ידא : בצפחת · ביטויל"א בלע"ז כמו שנאמר בשאול לפחת המים אשר מראשותיו (שמואל א' כו י"ב) ומתנו · מכס ולהלן נמות ברעב : (יג) עוג' קטנה בראשונה ·מ"א יש בבראשית רבה (לאה בראשונה) בותאת' לאה בגד : (יז) חלה בן האש' כדי שילערן
לתפתח

מצודת ציון

ספוק המזון : (י) מקששת · לקיטת דברים הדקי' קרוי קושש וכן לקושש קש (שמו' ה') : (יא) פת · חתיכה כמו פתות אותו (ויקרא ב') ; (יב) מעוג · עוגה וכן בחנפי לעגי מעוג (תהלים ל"ה) ; כף · פס היד : בכד · שם כלי : בצפחת · צלוחי'
וכן

מצודת דוד

אמר לו לאכלם ידע שבשר כשר הוא : (ט) צרפתה · שם עיר בארץ צידון : הנה צויתי · ר"ל זמנתי שם אשה אלמנה לכלכלך : (י) קחי נא לי · קחי מביתך והביאו לי : (יב) אלא כף קמח · יש לי בכד קמח שעור מלא הכף : שנים עצים · לאפות בו : ומתנו · ואח"ז נמות ברעב כי אין לי עוד מאומה : (יג) אל תיראו · כי לא תמותו ברעב עשי כדבריך · ללוש הקמח ולעשות עוגות : משם · מהקמח ההיא : והוצאת לי · להאכילני מקודם ואח"ז תעשי לך ולבנך
לא

(ויבש) אונ עז פר טריקנט דר באך דען עש איז ניט גוועזן רעגן אויף דר ערד אונ הקב"ה האט צו אליהו גזאגן דיא בדערפנים פון דעם רעגן אונ דש ער זאלט פר טריבן זיין (אכח) דמרשט דען עש איז שווער אין אויגן הקב"ה דש ישראל זאלן הונגר שטערבן : (ח) ויהי אונ עש וואר איין זאג פון דיא נבואה צו אים צו זאגן : (ט) קום שטיא אויף גיא נאך שטאט (צרפתה) דש דא איז צו דען (צידונים) אונ דו זאלשט זיצן אל דארט נון איך הב גבאטן אל דארטן דורך איין אוברשט היר איין פרויא איין אלמנה צו שפייזן דיך : (י) ויקם אונ ער אויף שטונד אונ גינג נאך (צרפת) אונ ער קאם אין די טיר דר שטאט אונ נון אל דארט וואר איין פרויא איין (אלמנה) זיא קלויבט האלץ אונ ער רופט צו איר אונ ער זאגט נעם נון איין וויניג וואסר אין דאז כלי אונ איך וויל טרינקן דען ער הט די אלמנה ניט גקענט דש הקב"ה האט גזאגט צו שפייזן אין דא גדאכט ער איך וויל טאן אז (אליעזר עבד אברהם) דא ער רבקה גיפרובט האט דורך דש טרינקן אזו וואלט ער אויך טון אונ די זעלביג די אים ווערט צו טרינקן געבן דש איז די אלמנה די אים שפייזן ווערט : (יא) ותלך אונ זיא גינג צו נעמן אונ ער רופט צו איר אונ ער זאגט נעם נון צו איר איין שטיק ברוט אין דיין הנד : (יב) ותאמר אונ זי זאגט אז ער לעבט גאט דיין הער אוב עש איז צו איר איין קוכן עש זיא דען איין הנד פול דש הב איך אין דעם קרוג אונ איין וויניג איל אין גלאז אודר אין איינר לאגיל אונ נון איך וויל קלויבן צוויא העלצר אונ איך וויל קומן אונ איך וויל מאכן אין צו איר אונ צו איינם זון אונ איר ווען עסן אים דר נאך ווערן איר הונגר אוזן שטארבן : (יג) ויאמר אונ ער זאגט צו איר אליהו דו זאלשט דיך ניט פארכטין קום אונ טוא אז דיין ריד בייארט מאך מיר פון דארט איין קוכן אין קליינן אם ערשטן אונ דו זאלשט אויז ליהן צו איר אונ צו דיר טון
צו

אֵלֶיהָ אֵלִיָּהוּ אַל־תִּירְאִי בֹּאִי עֲשִׂי כִדְבָרֵךְ אַךְ
עֲשִׂי־לִי מִשָּׁם עֻגָה קְטַנָּה בָרִאשֹׁנָה וְהוֹצֵאת לִי וְלָךְ
וְלִבְנֵךְ תַּעֲשִׂי בָּאַחֲרֹנָה : יד כִּי כֹה אָמַר יְהוָֹה אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל כַּד הַקֶּמַח לֹא תִכְלָה וְצַפַּחַת הַשֶּׁמֶן לֹא
תֶחְסָר עַד יוֹם תֵּתֶן־תת קרי יְהוָֹה גֶּשֶׁם עַל־פְּנֵי
הָאֲדָמָה : טו וַתֵּלֶךְ וַתַּעֲשֶׂה כִּדְבַר אֵלִיָּהוּ וַתֹּאכַל
הִוא־היא קרי וָהִיא והוא קרי וּבֵיתָהּ יָמִים : טז כַּד
הַקֶּמַח לֹא כָלָתָה וְצַפַּחַת הַשֶּׁמֶן לֹא חָסֵר כִּדְבַר
יְהוָֹה אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד אֵלִיָּהוּ : יז וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה חָלָה בֶּן־הָאִשָּׁה בַּעֲלַת הַבָּיִת וַיְהִי חָלְיוֹ חָזָק
מְאֹד עַד אֲשֶׁר לֹא־נוֹתְרָה־בּוֹ נְשָׁמָה : יח וַתֹּאמֶר
אֶל־אֵלִיָּהוּ מַה־לִּי וָלָךְ אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּאתָ אֵלַי
לְהַזְכִּיר אֶת־עֲוֹנִי וּלְהָמִית אֶת־בְּנִי : יט וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ
תְּנִי־לִי אֶת־בְּנֵךְ וַיִּקָּחֵהוּ מֵחֵיקָהּ וַיַּעֲלֵהוּ אֶל־הָעֲלִיָּה
אשר

לה אליהו לא תדחלין עולי עבידי כפתגמיכי
ברם עבידי לי מתמן חררא זעירא בקדמיתא
ותפקין לי ולך ולבריך תעבדין בבתריתא :
יד ארי כדנן אמר יי אלהא דישראל מנא
דקמחא לא יגמר וצלוחיתא דמשחא לא יחסר
עד יומא דיתן יי מטרא על אפי ארעא : טו
ואזלת ועבדת כפתגמא דאליהו ואכלת היא
והוא ואנש ביתא יומין : טז מנא דקמחא לא
גמר וצלוחיתא דמשחא לא חסר כפתגמא דיי
דמליל בידא דאליהו : יז והוה בתר פתגמיא
האלין אתמרע בר אתתא מרת ביתא והוה
מרעיה תקיף לחדא עד דלא אשתארת ביה
נשמתא : יח ואמרת לאליהו מה לי ולך נביא
דיי אתיתא לותי לאדכרא ית חובי ולמקטל
ית ברי : יט ואמר לה הבי לי ית בריך ונסביה
מחינה ואסקיה לעליתא דהוא יתיב תמן
ואשכביה

ויהי אחר
וגומר
כולה סנה'
פס כל הפ'
עקידה
שער כב

רש"י

לתפתח' של תחיי' המתים כדאית' בשילהי אגדת' דחלק : (יח) להזכי' את עוני · עד שלא באת אלי היו שוקלין מעשי ומעשי עירי והייתי ראוי לנס משבא' לכאן לא נחשבתי לכלו' ואין צדקתי ניכר' (ס"א נזכרת) וכן בלוט הוא אומ' (בראשי' י"ט י"ט) ואנכי לא אוכל להמלט ההרה אצל אברהם
שלא

מצודת דוד

(יד) לא תכלה · מלספוק הקמח : עד יום וכו' · כי אז אין צורך אל הנס : (טו) לא חסר · השמן שבצפחת : (יז) עד אשר וכו' · ר"ל כ"כ חזקה עלי החלי עד שמת מחולי זה · (יח) מה לי ולך · ר"ל מה האיבה והשנאה אשר בינינו מה עשיתי לי ומה עשיתי לך ומדוע באת עלי להזכיר את עוני כי עד לא באת הנה הייתי נחשבת לצדקת מול אנשי מקומי אבל לעומתך אני רשעה ומזכרה עוני · ועי"ז מת בני · ותחשבה כאשר תתרעם על הנביא יעתור לה' בעבור
בנה

מצודת ציון

וכן לצפחת המים (ש"א כ"ו) : (יד) תכלה · מל' כליון : (טו) ימים · ארז"ל שנה : (יז) בעלת הבית · אדונת הבית : (כ) מתגורר · מל' גרות ומדור וכן עם לבן
גרתי

צו דיינם זון זאלשט דו מאכן צום הינטרשטן : (יד) כי דען אזו הט גזאגט גאט דר הער ישראל דר קרוג מיט מעל זאל ניט פולענדן אונ דש קריגל מיט איל זאל ניט גיברעכן ביז אן דען טאג ער ווערט געבן גאט רעגן אויף עללט דר ערדן : (טו) ותלך אונ זיא גינג אונ זיא טעט אזו ווי דיא זאג פון אליהו אונ זי עסן זי אונ ער אונ איר הויז גזינד עטליכי טאג : (טז) כד ווידר קרוג מיט מעל איז ניט פולענד אונ דאז גלאז מיט איל איז ניט גבריסטן אז דיא ריד דש גאט הט גרעדט דורך אליהו : (יז) ויהי אונ עז וואר נאך די ריד די דאזיגן איז קראנק גווארדן דר זון פון דר פרויא די ווערטין פון דז הויז אונ עש וואר זיין קרנקהייט גאר זער שטארק ער איז גאנץ טוט גוועזן דש קיין אטעם ניט מער אין אים וואר אונזרי חכמים זאגן הקב"ה הט עש דארום גטאן דש אליהו זאל בגערן דען שליסל פון (תחית המתים) דען הקב"ה האט איבר דרייא קאמרן די שליסל זעלברט אין זיינר האנד אונ קיינם (שליח) איבר ענטפרט ער צוויא אויף איין מאהל דרום ווערט אליהו אוזן דען שליסל פון רעגן ווידר געבן אונ דש טעט הקב"ה דרום דש ער וואלט רעגן געבן אין דען עולם : (יח) ותאמר אונ זיא שפראך צו אליהו דש איז צו מיר אונ צו דיר דו נביא גאטש דש דוא ביזט קומן צו מיר צו מאכן גדענקן מייני זינד אונ צו טוטן מיין זון דען פאר מיר בין איך דיא בעשטי אליהיא אין דר שטאט גוועזן דא האט הקב"ה גוואגן מייני מעשים קעגן דען אנדרן לייט אין דר שטאט דא בין איך ראוי גוועזן צו איין (נס) אבר אילודרט דאש דוא ביזט קומן דא בין איך ניט (ראוי) דש איר גאט זאל איין (נס) טאן : (יט) ויאמר אונ ער שפראך צו איר גיב מיר דיין זון אונ ער נאם אין פון איר שוס אונ ער ברענגט אין אויף דען בודן דא ער זאס אל דא אונ ער
אמכם

אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב שָׁם וַיַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטָּתוֹ : כ וַיִּקְרָא אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהָי הֲגַם עַל־הָאַלְמָנָה אֲשֶׁר־אֲנִי מִתְגּוֹרֵר עִמָּהּ הֲרֵעוֹתָ לְהָמִית אֶת־בְּנָהּ : כא וַיִּתְמֹדֵד עַל־הַיֶּלֶד שָׁלֹשׁ פְּעָמִים וַיִּקְרָא אֶל־יְהוָה וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהָי תָּשָׁב־נָא נֶפֶשׁ־הַיֶּלֶד הַזֶּה עַל־קִרְבּוֹ : כב וַיִּשְׁמַע יְהוָה בְּקוֹל אֵלִיָּהוּ וַתָּשָׁב נֶפֶשׁ־הַיֶּלֶד עַל־קִרְבּוֹ וַיֶּחִי : כג וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ אֶת־הַיֶּלֶד וַיֹּרִדֵהוּ מִן־הָעֲלִיָּה הַבַּיְתָה וַיִּתְּנֵהוּ לְאִמּוֹ וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ רְאִי חַי בְּנֵךְ : כד וַתֹּאמֶר הָאִשָּׁה אֶל־אֵלִיָּהוּ עַתָּה זֶה יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים אָתָּה וּדְבַר־יְהוָה בְּפִיךָ אֱמֶת : יח א וַיְהִי יָמִים רַבִּים וּדְבַר יְהוָה הָיָה אֶל־אֵלִיָּהוּ בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית לֵאמֹר לֵךְ הֵרָאֵה אֶל־אַחְאָב וְאֶתְּנָה מָטָר עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה : ב וַיֵּלֶךְ אֵלִיָּהוּ לְהֵרָאוֹת אֶל־אַחְאָב וְהָרָעָב חָזָק בְּשֹׁמְרוֹן : ג וַיִּקְרָא אַחְאָב אֶל עֹבַדְיָהוּ אֲשֶׁר עַל־הַבָּיִת וְעֹבַדְיָהוּ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה מְאֹד : ד וַיְהִי בְּהַכְרִית אִיזֶבֶל אֵת נְבִיאֵי יְהוָה וַיִּקַּח עֹבַדְיָהוּ

מאה

ואשכביה על ערסיה : כ וצלי קדם יי ואמר יי אלהי ברב על ארמלתא די אנא דר עמה לא יתבאש לה ולא ימות ברה : כא ואתמקק על רביא תלת זמנין וצלי קדם יי ואמר יי אלהי תתוב כען נפשא דרביא הדין למעוהי : כב וקביל יי צלותא דאליהו ותבת נפשא דרביא למעוהי וחיא : כג ונסיב אליהו ית רביא ואחתיה מן עליתא לביתא ויהביה לאמיה ואמר לה אליהו חזי חיא בריך : כד ואמרת אתתא לאליהו כען דין ידענא ארי נביא דיי את ופתגמא דיי בפומך אנון קשוט : א והוה מזמן יומין סגיאין ופתגם נבואה מן קדם יי הוה עם אליהו בשתא תליתאה למימר איזיל אתחזי לאחאב ואתן מטרא על אפי ארעא : ב ואזל אליהו לאתחזאה לאחאב וכפנא תקיף בשומרון : ג וקרא אחאב לעובדיהו די ממנא על ביתא ועובדיהו הוה דחיל מן קדם יי לחדא : ד והות כד קטלת איזבל ית נביאיא דיי ודבר עובדיהו מאה גברין נביאין ואטמרנון

חמשין

הגם על וגו׳ ספר הזוה׳ פ׳ ויגש

כי איש וגו׳ עקי׳ שער ב

ד הראה תעני׳ א ב סנה׳ח קיג וילך אליהו ברכות ל י

ויקר׳ אחא׳ סנהד׳ ך לט מתחלפ׳ ויהי בהכרי׳ שם

רש״י

שלא תהא זכותי נזכרת אצלו : (כא) ויתמודד מלשון מדה נשתטח עליו : (ד) ויהי בהכרית איזבל · להגיד בא איך היה עובדיהו ירא את ה׳

מצודת ציון

ברתי (בראשית ג׳) : (כא) ויתמודד · מלשון מדידה : קרבו · תוך גופו : יח (ד) ויחביאם · הטמינם במחבואה ; (ה) חציר · דשא ; ונחיה · ונזון וכן למחיה שלחני

מצודת דוד

בנה : (כ) הגם על האלמנה · ר״ל לא די הצרות לי ללכת נע ונד משוטט בארץ על שהעצרתי את המטר וכי גם על האלמנה יחרה לך על אשר הכניסה אותי בביתה והרעות לה להמית את בנה בעבור זה וכי כ״כ גדל אשמתי עד שלא אמצא מי יכניס אותי : (כא) ויתמודד · ר״ל פשט פיו על פיו ועיניו על עיניו וכו׳ כמה שעשה אלישע בבן השונמית וכאלו מדד עצמו למדת הילד ולהשפיע החיות מאיבריו אל איברי הילד : על קרבו · אל קרבו : (כד) עתה זה ידעתי · אף כי מאז קראתו איש אלהים מ״מ היתה מסופקת בלבה כי חשבה אולי מפי נביא שמע מה שאמר לה כד הקמח לא תכלה וכו׳ : ודבר ה׳ בפיך אמת · ר״ל אמת הדבר שגם בראשונה היה דבר ה׳ בפיך אשר דבר בך ולא שמעתו מפי נביא זולתך כאשר חשבתי מאז : יח (א) לך הראה אל אחאב · לסבב הדבר שיחלה פניך בעבור המטר ואתן אותו על ידך ולפי שנשבע אליהו שלא יהיה המטר כ״א לפי דברו לכן צוה לו כזאת : (ג) אל עובדיהו · ללכת עמו כמ״ש למטה בענין : (ד) חמשים איש · ר״ל חמשים לבד וחמשים לבד :

ולא

אהבט ליגן אין אויף זיין בעט : (כ) ויקרא אונ ער רופט צו גאט אונ ער זאגט גאט מיין הער אוב אויך אויף די אלמנה דאש איך טוא וואונן מיט איר האסטו גיבולט צו טיטן איר זון : (כא) ויתמודד אונ ער וואר זיך מעסטן אודר שפרייטן אויף דעם קינד דרייא מאל אונ ער רופט צו גאט מיין הער דוא זאלשט דר קוויקן נון דיא זיל פון דעם קינד דאש דאזיג אין אים : (כב) וישמע אונ ער העריט גאט אין דיא שטים פון (אליהו) אונ עש דר קוויקט דיא זיל פון דעם קינד אויף זיין אין גוויד אונ עש וואר לעבנדיג : (כג) ויקח אונ ער נאם אליהו דאז קינד אונ ער נידרט אין פון דעם בודן אין דז הויז אונ ער גאב אין צו זיינר מוטר אונ ער זאגט אליהו זיך ער לעבט דיין זון : (כד) ותאמר אונ זיא שפראך די פרויא צו אליהו אצונדרט וויש איך דז איין נביא גאטש בישטו אונ דיא זאג גאטש אין דיינם מויל איז ווארהפטיג : (א) ויהי אונ עש וואר פיל טעג כוואר איבר אונג אונ דיא זאג גאטש וואר צו (אליהו) אין דעם יאר דעם דריטן צו זאגן גיא ביווייז דיך צו (אחאב) אונ איך וויל געבן רעגין אויף דר ערד : (ב) וילך אונ ער גינג (אליהו) צו ווערדן גיזעהן צו (אחאב) אונ דער הונגיר וואר שטארק אין שומרון : (ג) ויקרא אונ ער רופיט אחאב צו עובדיהו דר דא וואר גיזעצט אויף דז הויז אונ עובדיהו וואר זיך פערכטן פר גאט זער : (ד) ויהי אונ עש וואר אין דען פון פר שניידן (איזבל) דז זיא האט

פר

מֵאָה נְבִאִים וַיַּחְבִּיאֵם חֲמִשִּׁים אִישׁ בַּמְּעָרָה וְכִלְכְּלָם לֶחֶם וָמָיִם : ה וַיֹּאמֶר אַחְאָב אֶל־עֹבַדְיָהוּ לֵךְ בָּאָרֶץ אֶל־כָּל־מַעְיְנֵי הַמַּיִם וְאֶל כָּל־הַנְּחָלִים אוּלַי נִמְצָא חָצִיר וּנְחַיֶּה סוּס וָפֶרֶד וְלוֹא נַכְרִית מִן בְּהֵמָה מהבהמה קרי : ו וַיְחַלְּקוּ לָהֶם אֶת־הָאָרֶץ לַעֲבָר־בָּהּ אַחְאָב הָלַךְ בְּדֶרֶךְ־אֶחָד לְבַדּוֹ וְעֹבַדְיָהוּ הָלַךְ בְּדֶרֶךְ־אֶחָד לְבַדּוֹ : ז וַיְהִי עֹבַדְיָהוּ בַּדֶּרֶךְ וְהִנֵּה אֵלִיָּהוּ לִקְרָאתוֹ וַיַּכִּרֵהוּ וַיִּפֹּל עַל־פָּנָיו וַיֹּאמֶר הַאַתָּה זֶה אֲדֹנִי אֵלִיָּהוּ : ח וַיֹּאמֶר לוֹ אָנִי לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה אֵלִיָּהוּ : ט וַיֹּאמֶר מֶה חָטָאתִי כִּי־אַתָּה נֹתֵן אֶת־עַבְדְּךָ בְּיַד־אַחְאָב לַהֲמִיתֵנִי : י חַי־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אִם־יֶשׁ־גּוֹי וּמַמְלָכָה אֲשֶׁר לֹא־שָׁלַח אֲדֹנִי שָׁם לְבַקֶּשְׁךָ וְאָמְרוּ אָיִן וְהִשְׁבִּיעַ אֶת־הַמַּמְלָכָה וְאֶת־הַגּוֹי כִּי לֹא יִמְצָאֶכָּה : יא וְעַתָּה אַתָּה אֹמֵר לֵךְ אֱמֹר לַאדֹנֶיךָ הִנֵּה אֵלִיָּהוּ : יב וְהָיָה אֲנִי אֵלֵךְ מֵאִתָּךְ וְרוּחַ יְהוָה יִשָּׂאֲךָ עַל־אֲשֶׁר לֹא־אֵדָע וּבָאתִי לְהַגִּיד לְאַחְאָב וְלֹא

ימצאך

חמשין גברא במערתא וסוברנון בלחמא ובמיא : ה ואמר אחאב לעובדיהו הליך בארעא על כל מבועי מיא ועל כל נחליא מאים נשכח עסבא ונקים סוסון וכודנון ולא נפסוק מבעירא : ו ופליגו להון ית ארעא למעבר בה אחאב אזל באורחא חדא בלחודוהי ועובדיהו אזל באורחא חדא בלחודוהי : ז והוה עובדיהו אזיל בארחא והא אליהו לקדמותיה ואשתמודעיה ונפל על אפוהי ואמר האת דין רבוני אליהו : ח ואמר ליה אנא איזיל אמר לרבונך הא אליהו : ט ואמר מה חבית ארי את מסר ית עבדך בידא דאחאב למקטלי : י קים הוא יי אלהך אם אית עם ומלכו דלא שלח רבוני לתמן למבעך ואמרו לא הוה כא ומומי ית מלכותא וית עמא ארי לא משכח לך : יא וכען את אמר איזיל אמר לרבונך הא אליהו : יב ויהי עוד דאנא איזיל מלותך ורוחא מן קדם יי יטלנך לאתר דלא אדע ואיהך לחואה לאחאב ולא

ישכחינך

חי ה׳ אלהי׳ מגל׳ א יח

רש״י

ה׳ : חמשים איש במערה אחת · וחמשים איש במערה אחרת : (ה) ולא נכרית מן הבהמה · לא תכרית כל בהמתנו ממנו : (ט) להמיתני · כמו שמפורש ואומר ורוח ה׳ ישאך על אשר לא אדע : (י) כי לא ימצאכה · באין שעם יכול למצוא אותך : (כא) שתי הסעיפים · שתי המחשבות

מצודת ציון

שלחני (בראשית מ״ה) : (י) אין · איננו פה : (יז) עוכר · משחית ומחבל וכן עכרתם

מצודת דוד

ולא נכרית · ולא נהיה נכרתים מן הבהמות : (ז) ויפול על פניו · להשתחוות לאליהו : (ט) כי אתה נותן · ר״ל אתה תהיה סיבה שאמות ביד אחאב : (י) כי לא ימצאכה · אם לא מצאו אותך : (יב) ורוח ה׳ ישאך · כאשר היה למוד בכך כפעם בפעם : על אשר · על מקום אשר לא אדע אנה הוא לבקש שמה : ולא ימצאך · במקום הזה : והרגני · בחושבו שהעלמתי בו כאומר דרך לעג

פר שניטן דיא נביאים גאטש אונ ער נעם עובדיהו הונדרט נביאים אונ פר בארגיט זי פופציג אן אין איין היל אונ פופציג אין איין אנדרי היל אונ ער שפייזט זי מיט ברוט אונ וואסיר : (ה) ויאמר אונ ער זאגיט (אחאב צו עובדיהו) גיא אין דז לאנד צו אל דיא קוועל ברונן וואסר אונ צו אל דיא בעך פיליכט ווערן מיר גפינדן גראז אונ מיר ווערן דר נערין פפערד אונ מויל איזל אונ ניט מיר וועלין פר שניידן אונזר שטאט פון דעם פיך אודר ניט מיר זאל פר שניטן ווערדן די בהמה פון אונז : (ו) ויחלקו אונ זיא טיילן דאז לאנד צו איבר פארן אין איר אחאב איז גאנגין אין איינם וועג אליין אונ (עובדיהו) איז גאנגין אין איינם וועג אליין : (ז) ויהי אונ ער וואר (עובדיהו) אין דעם וועג נון אליהו קאם צו קיגן אים אונ ער דר קענט אין אונ ער פיל אויף זיין פנים אונ ער שפראך אוב דוא בישט דער דאזיג מיין הער (אליהו) : (ח) ויאמר אונ ער שפראך צו אים איך בין עש גיא זאג צו דיינם הערן נון ער איז דא אליהו : (ט) ויאמר אונ ער שפראך (עובדיהו) וואש הב איך פר זינדיגט דז דוא גיבשט דיין קנעכט אין די האנט אחאב צו טיטן איך : (י) חי ה׳ אז ער לעבט גאט דיין הער אוב עש איז איין פאלק אונ איין קיניגרייך דאז ער ניט העט גשיקט מיין הער אל דארט צו זוכין דיך אונ זיא האבן גזאגט ער איז ניט דא אונ ער הט בישווערן די קיניגרייך אונ דש פאלק אוב ניט זי האבן גיפונדן דיך : (יא) ועתה אונ אצונדרט רידשט דוא צו מיר גיא זאג דיינם הערן נון ער איז דא אליהו : (יב) והיה אונ עש ווערט זיין אז איך ווער

גין

ימצאך והרגני ועבדך ירא את־יהוה מנערי : יג הלא־הגד לאדני את אשר־עשיתי בהרג איזבל את נביאי יהוה ואחבא מנביאי יהוה מאה איש חמשים חמשים איש במערה ואכלכלם לחם ומים : יד ועתה אתה אמר לך אמר לאדניך הנה אליהו והרגני : טו ויאמר אליהו חי יהוה צבאות אשר עמדתי לפניו כי היום אראה אליו : טז וילך עבדיהו לקראת אחאב ויגד־לו וילך אחאב לקראת אליהו : יז ויהי כראות אחאב את־אליהו ויאמר אחאב אליו האתה זה עכר ישראל : יח ויאמר לא עכרתי את־ישראל כי אם־אתה ובית אביך בעזבכם את־מצות יהוה ותלך אחרי הבעלים : יט ועתה שלח קבץ אלי את־כל־ישראל אל־הר הכרמל ואת־נביאי הבעל ארבע־מאות וחמשים ונביאי האשרה ארבע מאות אכלי שלחן איזבל : כ וישלח אחאב בכל־בני ישראל

ויקבץ

ישכחנך ויקטלנני ועבדך דחיל מן קדם יי מזעירי : יג הלא אתחוא לרבוני ית דעבדית כד קטלת איזבל ית נביא דיי ואטמרית מנבייא דיי מאה גברין חמשין חמשין גבר במערתא וסוברתנון בלחמא ובמיא : יד וכען את אמר אזיל אמר לרבונך הא אליהו ויקטלנני : טו ואמר אליהו קים הוא יי צבאות די משמשנא קדמוהי ארי יומא דין אתחזי ליה : טז ואזל עובדיהו לקדמות אחאב וחוי ליה ואזל אחאב לקדמות אליהו : יז והוה כד חזא אחאב ית אליהו ואמר אחאב ליה האת דין עכריה דישראל : יח ואמר לא עכרית ית ישראל אלהן את ובית אבוך כד שבקתון ית פקודיא דיי ואזלתון בתר בעליא : יט וכען שלח כנוש לותי ית כל ישראל לטור כרמלא וית נביי בעלא ארבע מאה וחמשין ונביי אשרתא ארבע מאה אכלי פתורא דאיזבל : כ ושלח אחאב בכל בני ישראל וכנש ית נביי שקרא

לטור

ועבדך ירא
נדרים ס
ע"ג

מצודת ציון

עכרתם אותי (שם ל"ד) : (כא) פוסחים · מדלגים ויקרא כן החגר כי בעת הלוכו נראה

מצודת דוד

הנה שלחתי לבקשו ולא מצאתו והנה הוא עומד פה : ועבדך ירא וכו' · ולמה א"כ תהיה אתה סיבה על מיתתי: (יד) ועתה וכו' והרגני · וא"כ מי יכלכל הנביאים מעתה ותמול לא עליהם : (יז) עוכר ישראל · כי עכרת אותם במה שנשבעת לעצור המטר : (יח) לא עכרתי וכו' · ר"ל אין אני תחלת הסיבה כ"א אתה במה שעזבת את ה' : (יט) ועתה · ר"ל אם תבקש על המטר שלח קבוץ אלי וכו' וזה יהיה סיבה שיבוא המטר : אוכלי וכו' · על נביאי האשרה יאמר : (כ) ויקבוץ וכו' · כי כל ישראל באו מאליהם כאשר שלח אחריהם אבל הנביאים לא באו עד-אשר קבצם המלך שלא בטובתם ולזה לא קבץ כ"א נביאי הבעל ולא נביאי האשרה כי איזבל לא הניחתם ללכת שמה על כי היו

מאוכלי

גין פֿון דיר אונ איין ווינט פֿון גאט ווערט טראגין דיך אויף אזו איין אורט דז איך ניט ווער וויסן אונ איך ווער קומן צו זאגן צו אחאב דז דוא אליהו בישט אונ ער ווערט ניט געפֿינדן דיך אזו ער ווערט דר שלאגן מיך אונ איך דיין קנעכט (עובדיהו) פֿערכֿט זיך פֿר גאט פֿון מיינר יונגהייט אן אזו מיר בילך פֿון דערנטוועגן דא: דו זאלשט דיך דר בארמן איבר מיר : (יג) הלא פֿר וואר עס איז וואָרן גיזאגט צו מיינם הערין דז איך האב געטאן ווען דא זי דר שלוג (איזבל די נביאים) גאטש אונ איך האב פֿר בארגין פֿון די נביאים גאטש הונדרט אן אנש פֿופֿציג ווייש פֿופֿציג אן אן איין הול אונ איך האב גישפייזט זיא מיט ברוט אונ וואסר : (יד) ועתה אונ איצונדרט זאגשט דוא צו מיר גיא זאג צו דיינם הערין דא איז אליהו אונ ער ווערט דר שלאגן מיך : (טו) ויאמר אונ ער זאגט אליהו אז ער לעבט גאט דר דא איז איבר אלי היר דז איך בין גישטאנדן צו פֿר אים דש היינט וויל איך ווערן גיזעהן צו (אחאב): (טז) וילך אונ ער גינג (עובדיהו צו קיגן אחאב) אונ ער זאגט צו אים דש אליהו פֿאר האנדן איז אונ ער גינג (אחאב) צו קיגן (אליהו): (יז) ויהי אונ עש וואר אז ער זאך (אחאב) דען (אליהו) אונ ער זאגט (אחאב) צו אים אוב דוא בישט דער דא איז ביטריבר פֿון ישראל : (יח) ויאמר אונ ער זאגט אליהו ניט איך האב בטריבט דיא ישראל נייארט דוא אונ דאש הויז גיזינד דיינש פֿאטירש אין אייערם פֿר לאזין דיא געבאט גאטש אונ דו בישט גאנגין נאך דיא (עכו"ם) : (יט) ועתה אונ איצונדרט שיק זאמיל איין צו מיר אל די ישראל צו דעם בערג כרמל אונ די נביאים פֿון דער עכו"ם פֿיר הונדרט אונ פֿופֿציג אונ די נביאים פֿון דעם ווינדר בוים פֿיר הונדרט עסן דיא דא האבן ביים (איזבל) איבר דעם טיש גיגעסן : (כ) וישלח אונ ער שיקט אונטר אן די קינדר ישראל אונ ער זאמילט אל

די

ויקבץ את־הנביאים אל־הר הכרמל : כא ויגש אליהו אל־כל־העם ויאמר עד־מתי אתם פסחים על־שתי הסעפים אם־יהוה האלהים לכו אחריו ואם־הבעל לכו אחריו ולא־ענו העם אתו דבר : כב ויאמר אליהו אל־העם אני נותרתי נביא ליהוה לבדי ונביאי הבעל ארבע־מאות וחמשים איש : כג ויתנו־לנו שנים פרים ויבחרו להם הפר האחד וינתחהו וישימו על העצים ואש לא ישימו ואני אעשה את־הפר האחד ונתתי על־העצים ואש לא אשים : כד וקראתם בשם אלהיכם ואני אקרא בשם־יהוה והיה האלהים אשר־יענה באש הוא האלהים ויען כל־העם ויאמרו טוב הדבר : כה ויאמר אליהו לנביאי הבעל בחרו לכם הפר האחד ועשו ראשנה כי אתם הרבים וקראו בשם אלהיכם ואש לא תשימו : כו ויקחו את־הפר אשר־

נתן

לטור כרמלא : כא וקריב אליהו לות כל עמא ואמר עד אימתי אתון פליגין לתרין פלגון הלא יי אלהים פלחו קדמוהי בלחודוהי ולמה אתון טען בתר בעלא דלית ביה צרוך ולא אתיבו עמא יתיה פתגם : כב ואמר אליהו לעמא אנא אשתארית נביא קדם יי בלחודי ונביי בעלא ארבע מאה וחמשין גברא : כג ויתיהבון לנא תרין תורין ויבחרון להון תורא חד ויהדמונה וישוון על אעיא ואשתא לא ישוון ואנא אעביד ית תורא חד ואתן על אעיא ואשתא לא אשוי : כד ותקרון בשום טעותכון ולא תתענון מן קדם דלית ביה צרוך ברם אנא אצלי בשמא דיי וישלח מימריה ויחות אשתא ארי יי הוא אלהים ואתיב כל עמא ואמרו תקין פתגמא : כה ואמר אליהו לנביי בעלא בחרו לכון תורא חד ועבדו קדמיתא ארי אתון סגיאין וקרו בשום טעותכון ואשתא לא תשוון : כו ונסיבו ית

רש"י

המחשבות שאינכם מבינים להכריע מי האלהים: ואם הבעל האלהים לכו אחריו : ולא ענו העם אותו דבר · שלא היו יודעין להבחין : (כו) אשר נתן להם · שהיה נמנע מלהקרב לעכו"ם וברח לו תחת כנפיו של אליהו אמר לו לך בשניכם יתקדש המקום : ויפסחו על

המזבח

מצודת דוד

מאוכלי שולחנה : (כא) אתם פוסחים · ר"ל כחגר הזה אשר פעם ינטה על צד הימין ופעם על צד השמאל וכן אתם עד מתי תהיו נוטים במחשבותיכם פעם אחרי ה' ופעם אחרי הבעל : האלהים · ר"ל בעל היכולת ומנהיג העולם (כב) אני נותרתי כי אלה הנביאים אשר החביא עובדיה לא היו ידועים להם: ונביאי וכו' · ר"ל עם שאני יחידי והמה מרובים עכ"ז נראה עתה תפלת מי תקובל : (כד) אשר יענה באש · ר"ל התשובה תהיה בדבר הורדת האש: (כה) כי אתם הרבים · והוא מדרך המוסר אשר הרבים יבחרו לעצמם ויעשו ראשונה : (כו) אשר נתן להם · ארז"ל אשר שבחרו הפר לא רצה ללכת אחריהם עד שאליהו

מצודת ציון

נראה כדולג : הסעיפים · המחשבות כמו סעפים שנאתי (תהלים קי"ט) והוא לשון מושאל מסעיף אילן כי המחשבות המה ללב כסעיף לאילן : (כג) וינתחהו · יחתכהו לאברים כמו ונתח אותה (ויקרא א') : (כו) ויפסחו · ודלגו : (כז)

ויהתל

די (נביאים צו דעם בערג כרמל) : (כא) ויגש אונ ער גינעהנט אליהו צו אל דעם פֿאלק אונ ער זאגט נאך וויא לאנג וועלט איר טרעטן אויף צווייא שוועלין אודר וואז גידענקט איר אוב גאט איז דער הער אזו גיט נאך אים אודר אוב דיא עכו"ם איז איין גאט גיט נאך [illegible] אונ זי הבן ניט געענטוורט איק דאז פֿאלק איין זאך דען זיא וואושטן ניט צו פרובן ווער גאט איז : (כב) ויאמר אונ ער זאגט אליהו צו דעם פֿאלק איך בין איבר גבליבן איין נביא צו גאט אליין אונ די (נביאים) פֿון דר (עכו"ם) זיין פֿיר הונדרט אונ פֿופֿציג מאן : (כג) ויתנו אונ זיא זאלין געבן צו אונז צווייא אקסן אונ זי זאלין קלייבן צו זי דען איינן אונ זי זאלין שטיקן אין אונ זי זאלין אין טאן אויף די העלצר אונ פֿייאר זאלין זי ניט טון אונ איך (אליהו) וויל מאכן דען שטיר דען אנדרן אונ איך וויל אין געבן אויף דיא העלצר אונ פֿייאר וויל איך ניט דא הין טון : (כד) וקראתם אונ איר זאלט רופֿן אין דעם נאמן אייער גאט אונ איך וויל רופֿן אין דעם נאמן גאט אונ עס זאל זיין דער גאט דער דא ווערט פֿייאר ארונטר שיקן דר איז דר רעכטי גאט אונ עס ענטוורט אל דאש פֿאלק אונ שפראכין עס איז גוט די זאך : (כה) ויאמר אונ ער שפראך (אליהו צו די נביאים) פֿון דר (עכו"ם) זייט אויס דר וועלן צו אייך דען שטיר דען אייכן אונ מאכט אין צו דעם ערשטן דען איר זייט דיא מייכשטן אונ רופֿט אין דען נאמן אייער גאט אונ פֿייאר זאלט איר ניט דער צו טאן : (כו) ויקח אונ זיא נעמן דען שטיר דאש ער האט געבן צו

זי

נָתַן לָהֶם וַיַּעֲשׂוּ וַיִּקְרְאוּ בְשֵׁם־הַבַּעַל מֵהַבֹּקֶר וְעַד־הַצָּהֳרַיִם לֵאמֹר הַבַּעַל עֲנֵנוּ וְאֵין קוֹל וְאֵין עֹנֶה וַיְפַסְּחוּ עַל־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר עָשָׂה׃ כז וַיְהִי בַצָּהֳרַיִם וַיְהַתֵּל בָּהֶם אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר קִרְאוּ בְקוֹל־גָּדוֹל כִּי־אֱלֹהִים הוּא כִּי־שִׂיחַ וְכִי־שִׂיג לוֹ וְכִי־דֶרֶךְ לוֹ אוּלַי יָשֵׁן הוּא וְיִקָץ׃ כח וַיִּקְרְאוּ בְּקוֹל גָּדוֹל וַיִּתְגֹּדְדוּ כְּמִשְׁפָּטָם בַּחֲרָבוֹת וּבָרְמָחִים עַד־שְׁפָךְ־דָּם עֲלֵיהֶם׃ כט וַיְהִי כַּעֲבֹר הַצָּהֳרַיִם וַיִּתְנַבְּאוּ עַד לַעֲלוֹת הַמִּנְחָה וְאֵין־קוֹל וְאֵין־עֹנֶה וְאֵין קָשֶׁב׃ ל וַיֹּאמֶר

אליהו

תּוֹרָא דִּיהַב לְהוֹן וַעֲבַדוּ וּקְרוֹ בְּשׁוּם בַּעְלָא מִצַּפְרָא וְעַד עִדָּן טִיהֲרָא לְמֵימַר בַּעְלָא עֲנֵינָא וְלֵית קָל וְלֵית דְּעָנֵי וְאִשְׁתַּטּוּ עַל אֱגוֹרָא דַּעֲבַד׃ כז וַהֲוָה בְּעִדָּן טִיהֲרָא וְחָיֵךְ בְּהוֹן אֵלִיָּהוּ וַאֲמַר קְרוֹ בְּקָל רַב אֲרֵי אַתּוּן אָמְרִין דַּחֲלָא הוּא דִּלְמָא שׁוּעֵי לֵיהּ אוֹ אִשְׁתְּדָפָא אִשְׁתְּדִיף אוֹ אוֹרַח הֲוָת לֵיהּ אוֹ דִּלְמָא דָּמוּךְ הוּא וְיִתְּעַר׃ כח וּקְרוֹ בְּקָל רַב וְאִתְחַמְּמוּ כְּנִימוּסֵיהוֹן בְּסַיְפִין וּבְרוֹמְחִין עַד דְּאִשְׁתְּפִיךְ דְּמָא עֲלֵיהוֹן׃ כט וַהֲוָה כְּמֶעְבַּר טִיהֲרָא וְאִשְׁתַּטִּיאוּ עַד לְמִסַּק מִנְחָתָא וְלֵית קָל וְלֵית דְּעָנֵי וְלֵית דְּמַצִּית׃ ל וַאֲמַר אֵלִיָּהוּ לְכָל עַמָּא

אתקריבו

ויהתל בה'
עקידס
שער כו

ויתגודדו
וגו'
מכות ג' ט

רש"י

המזבח אשר עשה · תירגם יונתן ואשתטו היו מרקדין כמשפטן על מזבחותם : ויפסחו · כמו ויפסעו : (כז) כי אלהים הוא · ארי אלהן אמרין דחלא הוא : כי שיח וכי שיג לו · שמא יש לו דבר עם יועציו עבדיו או משיג ורודף הוא אויביו במלחמה : או דרך לו · לבית הכסא : (כח) ויתגודדו · לשון שריטה בכלי וכן היה נימוסיהן : (כט) ויתנבאו · ולישתטיאו · (ל) וירפא את מזבח ה' ההרוס · בנה מזבח והזכיר לישראל מזבח ה' עולה על לבם ובגור בפיהם שהיה הרוס ונפגר ובטל שמו והזכרתם מפי כל עשרת השבטים כך שמעתי פשוטו · ומדרש

שמעתי

מצודת דוד

שאליהו מסרו בידיו : ויפסחו · דלגו על המזבח אשר עשה אחאב או זולתו והדלוג הזה היתה מדרך עבודתם: (כז) כי אלהים הוא · אמר בדרך התול הלא אלהים הוא ויכול הוא לענות כשישמע אבל עדיין לא שמע כי מדבר הוא כעת עם מי או הוא משיג הסבות ומעיין בחכמות ועל כי הוא טרוד בדבר מה נבטל ממנו חוש השמע בקלת או אולי הוא בדרך ולמרחק המקום לא ישמע ולזה קראו בקול גדול ואז עם כל טרדתו יתעורר ואף אם הוא בדרך מרחוק ישמע בקול גדול : אולי ישן · או שמא ישן הוא וכאשר תקראו בקול גדול ייקץ משינתו : (כח) ויקראו בקול גדול · שמעו לדברי אליהו עם כי אמר בהתול ולעג : ויתגודדו · שרטו בשרם בחרבות עד כי נשפך דמם כאשר היה מנהגם לעבדו בענין זה : (כט) ויתנבאו · עשו את עצמם כאלו מדברים בנבואה משעבר הצהרים ולא חדלו מלהתנבאות עד בוא עת העלאת מנחת הערב הוא תמיד של בין הערבים כי אז נלאו ולא התנבאו עוד : ואין קול · אבל אין קול וכו' : ואין קשב · ר"ל וזה לפי שאין מי יקשיב להם כי איננו אלוה : (ל) גשו אלי · לראות שאין תערמה בדבר : וירפא · בא על דרך המשאלה לומר

לשון

מצודת ציון

ויהתל · ולעג כמו ואביכן התל בי (בראשית ל"א) : שיח · ענין דבור כמו ישיחו בי (תהלים ס"ט) : שיג · ר"ל השגת דבר חכמה : (כח) ויתגודדו · ענין שריטת הבשר כמו לא תתגודדו (דברים י"ד) : כמשפטם · כמנהגם : בחרבות · מלשון חרב : (כט) ויתנבאו · עשו עצמם כמתנבאים : קשב · האזנה כמו והקשיב קשב (ישעיה כ"א) : (ל) ההרוס · ענין שבירה ונתיצה : (לב) תעלה · חפירה וכן

תעלת

זיא דען דער שטיר האט זיך ניט וועלן לאזן שעכטן לו דר (עכו"ם ביז אליהו) האט אונז איבר ענטפרן דען שטיר (עיין רש"י) אונ זיא מאכטן דען שטיר אונ זיא רופיטן אין דעם נאמן פון דר (עכו"ם) פון דעם מארגן פריא ביז דען מיטאג לו זאגן דו עכו"ם ענטוואורט אונז אונ ניט עש וואר איין שטים נאך איין ענטווארט אונ זיא וואהרן שטרייטן אודר שפריגנן אויף דעם (מזבח) דש ער געמאכט : (כז) ויהי אונ עש וואר אן דעם מיטאג אונ ער שפאטיט אן זיא אליהו אונ ער זאגט רופט מיט אייערם גרויסן קול דען איר זאגט דאך ער איז איין גאט פיל לייכט מייער אב גאט אזוי זיך מיט זייני העררן בירעטן אודר פיל לייכט אמג ער זיין איינאנטן נאך גלאבן אן אייני (מלחמה) לו גרייבן איק אונ דרום איז ער ניט דר היים מלונדרט אודר פיל לייכט אמג ער זיין אין דעם (בית הכסא) גאנגן זיין בידערפנים לו טון אודר פיליכט שלאפט ער אונ ער ווערט אויף וואכן ווען איר ווערט הויך טריימן : (כח) ויקראו אונ זי רופטן מיט איינם גרויסן קול אונ זיא וואהרן זיך זער קראלן אז איר (סדר) איז אלי אמל געווען אזו קראליטן זיא זיך מיט שווערטר אונ מיט שפיסן ביז עש איז ווארטן פר גאסן דש בלוט אויף זיא : (כט) ויהי אונ עש וואר אז עש וואר איבר פארים דיא מיטאג לייט אונ זיא וואהרן זיך נאריש מאכן דען די (נביאי שקר) האבן זיך פלעגן נאריש לו מאכן אונ ליגן לו זאגן פר דר (עכו"ם) אודר זי וואהרן זיך מאכן לו נביאים ביז דאש עש לייט וואר אויף לו ברענגן די (מנחה) אונ עש וואר קיין קול פון דר (עכו"ם) נאך קיין ענטווארט אונ ניט איין פר נעמונג : (ל) ויאמר אונ ער זאגט (אליהו) גינעהט לו איר אונ זי גנעהנטן אל דש פאלק לו איס אונ ער בויאט דש (מזבח) גאטש וואס דא וואר לו בראכן דען דיא לעהן (שבטים) האבן גאנז אונ גאר פר גאסן דען נאמן פון (מזבח) דר וויל עש

איז

אֵלִיָּהוּ לְכָל־הָעָם גְּשׁוּ אֵלַי וַיִּגְּשׁוּ כָל־הָעָם אֵלָיו וַיְרַפֵּא אֶת־מִזְבַּח יְהוָה הֶהָרוּס׃ לא וַיִּקַּח אֵלִיָּהוּ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֲבָנִים כְּמִסְפַּר שִׁבְטֵי בְנֵי־יַעֲקֹב אֲשֶׁר הָיָה דְבַר־יְהוָה אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ׃ לב וַיִּבְנֶה אֶת־הָאֲבָנִים מִזְבֵּחַ בְּשֵׁם יְהוָה וַיַּעַשׂ תְּעָלָה כְּבֵית סָאתַיִם זֶרַע סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ׃ לג וַיַּעֲרֹךְ אֶת־הָעֵצִים וַיְנַתַּח אֶת־הַפָּר וַיָּשֶׂם עַל־הָעֵצִים׃ לד וַיֹּאמֶר מִלְאוּ אַרְבָּעָה כַדִּים מַיִם וְיִצְקוּ עַל־הָעֹלָה וְעַל־הָעֵצִים וַיֹּאמֶר שְׁנוּ וַיִּשְׁנוּ וַיֹּאמֶר שַׁלֵּשׁוּ וַיְשַׁלֵּשׁוּ׃ לה וַיֵּלְכוּ הַמַּיִם סָבִיב לַמִּזְבֵּחַ וְגַם אֶת־הַתְּעָלָה מִלֵּא־מָיִם׃

ויהי

אִתְקְרִיבוּ לְוָתִי וּקְרִיבוּ כָל עַמָּא לְוָתֵיהּ וּבְנָא יָת מַדְבְּחָא דַּייָ דַּהֲוָה מְפַגַּר׃ לא וּנְסֵיב אֵלִיָּהוּ תַּרְתָּא עַסְרֵי אַבְנַיָּא לְמִנְיַן שִׁבְטֵי בְנֵי יַעֲקֹב דִּי הֲוָה פִּתְגָמָא דַּייָ עִמֵּיהּ לְמֵימַר יִשְׂרָאֵל יְהֵי שְׁמָךְ׃ לב וּבְנָא יָת אַבְנַיָּא מַדְבְּחָא בִּשְׁמָא דַּייָ וַעֲבַד מְזִיקְתָא כְּבֵית סָאתָן זַרְעָא סְחוֹר סְחוֹר לְמַדְבְּחָא׃ לג וְסַדַּר יָת אָעַיָּא וְהַדֵּים יָת תּוֹרָא וְשַׁוִּי עַל אָעַיָּא׃ לד וַאֲמַר מְלוֹ אַרְבַּע כַּדִּין מַיָּא וְאָרִיקוּ עַל עֲלָתָא וְעַל אָעַיָּא וַאֲמַר תְּנוֹ וּתְנוֹ וַאֲמַר תַּלִּיתוּ וְתַלִּיתוּ׃ לה וַאֲזַלוּ מַיָּא סְחוֹר סְחוֹר לְמַדְבְּחָא וְאַף יָת מְזִיקְתָא מְלֵי מַיָּא׃ לו

והוה

וירפא וגו'
ס' הזוה"ק
פ' נח

ויעש תעלה
בתר' ח' טו

רש"י

שמעתי שאול בנה מזבח בהר הכרמל וזהו שאמר (שמואל א' ט"ו י"ב) בא שאול הכרמלה והנה מציב לו יד ולהלן (בראשית ל"ג כ) הוא אומר ויצב שם מזבח ומלכי ישראל הרסו כל המזבחות והבמות שבארצם שנעשה לשם שמים ובנה אליהו מזבח זה של שאול שהיה הרוס : (לא) אשר היה דבר ה' אליו לאמר ישראל יהיה שמך · למה נאמר כאן לפי שביום שנגלתה שכינה אל יעקב בבית אל וקראו ישראל בו ביום אמר לו גוי וקהל גוים יהיו ממך עתידין בניך להקהל כשאר עמים ולבנות מזבח להקטיר עליו בשעת איסור הבמות ואני מתירה בדבר גב"ר : (לב) תעלה · פושד"ו בלע"ז : כבית סאתים · רחבו בית סאתים מאה (אמה) על חמשים כחצר המשכן : (לד) כדים מים · להגדיל את הנס : ויצקו · אלישע על ידיו ונעשו אצבעותיו כמעיינות וכתמלאה התעלה הוא שנאמר פה אלישע בן שפט אשר יצק מים על ידי אליהו ונעשה נס במים על ידיו ראוי הוא שיעשה הנס במים על ידיו : (לו) ובדברך עשיתי · שהקרבתי בבמה בשעת איסור הבמות :

ענני

מצודת דוד

לשון רפואה על תקון בנין ההרוס וכן נאמר כי עלתה ארוכה לחומת ירושלים (נחמיה ד') וארוכה גם היא מענין רפואה (וארז"ל שהמזבח הזה בנה שאול ונהרס ע"י עובדי הבעל) : (לא) ישראל יהיה שמך · ע"ש שנאמר כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל (בראשית ל"ב) וכאלו יתן טעם למה לקח י"ב אבנים ואמר לפי שהם כמספר שבטי בני ישראל אביהם שגם הוא כמוהו יגבר על אלהים אחרים ואנשי נביאי הבעל : (לב) ויעש תעלה · עשה חפירה סביב המזבח כשיעור מקום זריעת סאתים זרע בכדי שילכו שם המים ולהגדיל הנס כמ"ש בענין : (לד) ויצקו · וישפכו וכן עשו וישפכו ועם כי לא נזכר כי מעלתו יובן : שנו · שפכו פעם שנית ושפכו פעם שנית : שלשו · שפכו פעם שלישית וכו' : (לה) סביב למזבח · כי בהשפך המים על העולה אז שעל המזבח נשפך המים למטה על כל המזבח סביב מקום המערכה : מלא ·

מצודת ציון

תעלת הבריכה (שם י') : (לג) ויערך · ענין סדור : (לה) לחכה · ענין לקיקה כמו

איז לו פירט געווען איין לאנגי לייט דאס האט אילונדרט (אליהו) געהיילט אונ אמאכן געדענקן אודר דש (מזבח) דש שאול האט גבויאט הט דאש איז לו פירט געווארן דען די (מלכים פון ישראל) האבן אל די (מזבחות אונ במות) לו בראכן דיא דא גבויאט זיין געווארן (לשם שמים) דא האט אליהו אילונדרט דאש לו בראכני (מזבח פון שאול האוך) ווידר גבויאט : (לא) ויקח אונ ער נעם אליהו לוועלף שטיין אז דיא לאל פון געשלעכט (ישראל קינדר יעקב) דז עש איז געווען דיא זאג גאטש לו איס לו זאגן ישראל זאל זיין דיין נאמן (עיין רש"י) : (לב) ויבנה אונ ער באוט דיא שטיין איין מזבח אין דעם נאמן גאטש אונ ער מאכט איין טייך אודר איין גראבין זיין ברייט איז געווען אז אן קאנט לוויא אמש זאמן דרויף זיהן דש איז פופליג איילן ברייט אונ לאנג איז ברייט אז דר הויף פון דען (משכן) איז געווען אמכט ער גרינגז הרום לו דעם (מזבח) : (לג) ויערך אונ ער אן ריכטיט די העלצר אונ ער שטיקט דען שטיר אונ ער טעט אין אויף דיא העלצר : (לד) ויאמר אונ ער שפראך דר פילט פיר קריג מיט וואשיר (ויצקו) אונ זיא גיסן אויף דעם אופפר אונ אויף די העלציר אונ ער זאגט גיסט נאך איין מאל אונ זיא גיסיטן נאך איין מאל אונ ער שפראך גיסט לו דעם דריטן מאל אונ זיא גיסטין אונ דש היט אליהו דרום טאן דר ווארטן דז דאש (נס) זאל גרעסער זיין דאש הפילו אין דעם נאסין זאל איין גרוש פייאר ברענען אונ (אלישע) הט גיגאסן דש וואשיר אויף דיא הענט (אליהו) דא ווארין זיין פינגר גווארן אז די קוועל ברונן אונ רונטן וואשיר ביז דר טייך פול וואר : (לה) וילכו אונ זיא גינגן דיא וואשיר גרינז הרום אום דען מזבח אונ אויך דען טייך האט ער פילט מיט

וואשיר

לו וַיְהִי׀ בַּעֲלוֹת הַמִּנְחָה וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא וַיֹּאמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל הַיּוֹם יִוָּדַע כִּי־
אַתָּה אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל וַאֲנִי עַבְדֶּךָ וּבִדְבָרְךָ יתיר י
עָשִׂיתִי אֵת כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה׃ לז עֲנֵנִי יְהוָה
עֲנֵנִי וְיֵדְעוּ הָעָם הַזֶּה כִּי־אַתָּה יְהוָה הָאֱלֹהִים וְאַתָּה
הֲסִבֹּתָ אֶת־לִבָּם אֲחֹרַנִּית׃ לח וַתִּפֹּל אֵשׁ־יְהוָה
וַתֹּאכַל אֶת־הָעֹלָה וְאֶת־הָעֵצִים וְאֶת־הָאֲבָנִים
וְאֶת־הֶעָפָר וְאֶת־הַמַּיִם אֲשֶׁר־בַּתְּעָלָה לִחֵכָה׃
לט וַיַּרְא כָּל־הָעָם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ יְהוָה
הוּא הָאֱלֹהִים יְהוָה הוּא הָאֱלֹהִים׃ מ וַיֹּאמֶר
אֵלִיָּהוּ לָהֶם תִּפְשׂוּ אֶת־נְבִיאֵי הַבַּעַל אִישׁ אַל־
יִמָּלֵט מֵהֶם וַיִּתְפְּשׂוּם וַיּוֹרִדֵם אֵלִיָּהוּ אֶל־נַחַל
קישון

וַהֲוָה בְּמִסַּק מִנְחָתָא וּקְרֵיב אֵלִיָּהוּ נְבִיָּא וַאֲמַר
יְיָ אֱלָהֵיהּ דְּאַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל יוֹמָא דֵין
יִתְיְדַע אֲרֵי אַתְּ יְיָ דִּשְׁכִנְתָּךְ שַׁרְיָא בְּיִשְׂרָאֵל
וַאֲנָא עַבְדָּךְ וּבְפִתְגָּמָךְ עֲבָדִית יָת כָּל פִּתְגָּמַיָּא
הָאִלֵּין׃ לז קַבֵּל צְלוֹתִי יְיָ בְּאֶשָּׁתָא קַבֵּל צְלוֹתִי
יְיָ בְּמִטְרָא וְיִדְעוּן עַמָּא הָדֵין בְּמֶעְבְּדָךְ לְהוֹן
נִסָּא אֲרֵי אַתְּ יְיָ אֱלֹהִים וְאַתְּ בְּרַחֲמָתָךְ יַתְהוֹן
מִשְׁתְּאֵיל לְהוֹן בְּמֵימְרָךְ לְאַתָבוּתְהוֹן לְדַחַלְתָּךְ
וְאִנּוּן יְהַבוּ יַת לִבְּהוֹן פְּלִיג׃ לח וּנְפַלַת אֶשָּׁתָא
מִן קֳדָם יְיָ וַאֲכַלַת יַת עֲלָתָא וְיַת אָעַיָּא וְיַת
אַבְנַיָּא וְיַת עַפְרָא וְיַת מַיָּא דִּבְמַזִּיקְתָּא לְחֵיכַת׃
לט וַחֲזוֹ כָּל עַמָּא וּנְפַלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וַאֲמַרוּ יְיָ הוּא
אֱלֹהִים יְיָ הוּא אֱלֹהִים׃ מ וַאֲמַר אֵלִיָּהוּ לְהוֹן
אֲחוּדוּ יַת נְבִיֵי בַּעְלָא גְּבַר אַל יִשְׁתֵּיזֵיב מִנְּהוֹן
ואחרונון

ויהי בע
ברכות
שבת ה

ענני ה'
ענני
ברכו'
תעני' ג
ואת' הסב
ברכות
ודף לו
ואת הק
יומא

רש"י

(לז) ענני ה' ענני · ענני באש ענני במטר כך ת"י ורבותינו אמרו ענני באש (ובמים) ענני שלא יאמרו מעשה כשפים הם · וידעו כי א
ה' ואני עבדך · וכשתשלחני לבשרם לעתיד לבא יאמינו בי אם היום תענני : ואתה הסבות את לבם · נתת להם מקום לסור מאחריך וב
היו להכין לבם אליך ומדרש אגדה אם לא תענני אף אני אהיה כופר ואומר אתה הסיבות את לבם · וכן אמר משה (במדבר י"ז כ"
אם כמות כל האדם ימותון אלה אף אני כופר ואומר לא ה' שלחני לדבר את התורה והמצות וכך אמר מיכיהו (מלכים א' ב' כ"ז) א
שוב תשוב בשלום לא דבר ה' בי : (לט) ה' הוא האלהים · ולא הבעל האלהים: (מג) ויגהר ארצה · וגחין לארעא להתפלל על הגשמי
דרך

מצודת ציון

פאו ועפר רגליך ילחכו (שם מ"ט) ור"ל שרפה הכל כאלוקק בלשון : (מ) תפשו · אחוז

מצודת דוד

או אליהו בעצמו או ע"י מצותו מלאו גם התעלה: (לו) בעלות המנחה · ב
בעלת מנחת הערב הוא התמיד של בין הערבים : ויגש · אל ה' להתפ
היום יודע · ר"ל כאשר תרד האש יודע היום וכו' : בישראל · ר"ל מפרה שכינתך בישראל : ואני עבדך · ובהיות הנס הזה על ידי ידעו הכל שאני ע
נביא נאמן לה' ויאמינו בי לעולם בהנבאי להם : ובדברך וכו' · ר"ל מהראוי שתעשה לי הנס הזה כי הלא כל הדברים האלה שעשיתי להגדי' הנס הלא
מתחבולתי בעבור יגמרו דבריך ולא למעני עשיתם: (לז) ענני ה' · בהורדת האש : ואתה הסבות וכו' · עבר במקום עתיד ור"ל בנס הזה אסבב א
את לבם אשר היה עד הנה אחורנים להפנות ממך :(לט) ויפלו על פניהם · להשתחות

וואשר : (לו) ויהי אונ עש וואר אין אויף ברענגן דיא (מנחה) אונ ער גינעהנט אליהו אונ שפראך גאט דר הער (אברהם יצחק
ישראל) הייגט דען טאג זאל ווערדן לו וויסן דז דוא בישט גאט אונטר ישראל אונ איך בין דיין קנעכט אונ אז דיין ריד דז דוא גזא
האשט לו יעקב וויא זייני קינדר ווערדן (מקריב) זיין אויף די (במות) אין דר לייט דאש די (באות מסור) זיין אזו האב איך גיטאן
דיא ריד דיא דאזיגן : (לז) ענני ענטוואר איר גאט דורך פייאר דש דוא זאלשט ארוב שיקן לו פר ברענין דיא (קרבנות) ענטוו
איר גאט דורך וואשיר דאט רעגין זאל ארוב קומן אודר (ענני) ענטוואר איר איט וואשר אונ פייאר ענטוואר איר אויך דאש ד
(נביאי שקר) אונ אויך די אנדרי לייט ניט זאלן רידן איך האב (כישוף) גברויכט דרוק שטייט לווייא מאל (ענני) אונ זיא זאלן וויסן ד
פאלק דש דוא בישט גאט דר הער אונ דאש איך בין דיין קנעכט אונ ווען דוא איך ווערשט היגטן נאך שיקן לו באטן ברוטן לו א
ליגין זיא אויז דעם גלות דא ווערדן זי איר אויך גלויבן אונ דוא גאט האשט אום גיקערט איר הערץ לו אב קערן פון דיר דוא האשט
זיא זאגן איר הערץ אן ברייטן לו דיר אודר אליהו הט גרעט ווערשטו איר ניט ענטווארן אזו וויל איך אויך כופר זיין אן דיר אונ וויל ז
דוא האשט אב גיקערט איר הערץ : (לח) ותפול אונ עש פיל דאש פייאר פון פאר גאט אונ עש פאר ברענט דיא אופפיר אונ ד
העלצר אונ די שטיינר אונ דיא אש אונ דאש וואשר דאש דא וואר אין דעם טייך הט עש אב גלעקט : (לט) וירא אונ עש זאך אל ד
פאלק אונ זיא פילן אויף איר פנים אונ זיא שפראכן גאט איז דר רעכטיר גאט איז דר רעכטיר גאט אודר ניט דיא עכו"ם
(מ) ויאמר אונ ער זאגט אליהו לו זיא בגרייפט די נביאים פון דר עכו"ם ניט איין איינן זאל אנטרינן פון זיא אונ זיא בגריפן זיא אונ ע
נידרט

קִישׁוֹן וַיִּשְׁחָטֵם שָׁם׃ מא וַיֹּאמֶר אֵלִיָּהוּ לְאַחְאָב
עֲלֵה אֱכֹל וּשְׁתֵה כִּי־קוֹל הֲמוֹן הַגָּשֶׁם׃ מב וַיַּעֲלֶה
אַחְאָב לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת וְאֵלִיָּהוּ עָלָה אֶל־רֹאשׁ
הַכַּרְמֶל וַיִּגְהַר אַרְצָה וַיָּשֶׂם פָּנָיו בֵּין בִּרְכָּו ברכיו ק׳
מג וַיֹּאמֶר אֶל־נַעֲרוֹ עֲלֵה־נָא הַבֵּט דֶּרֶךְ־יָם וַיַּעַל
וַיַּבֵּט וַיֹּאמֶר אֵין מְאוּמָה וַיֹּאמֶר שֻׁב שֶׁבַע פְּעָמִים׃
מד וַיְהִי בַּשְּׁבִעִית וַיֹּאמֶר הִנֵּה־עָב קְטַנָּה כְּכַף־
אִישׁ עֹלָה מִיָּם וַיֹּאמֶר עֲלֵה אֱמֹר אֶל־אַחְאָב אֱסֹר
וָרֵד וְלֹא יַעַצָרְכָה הַגָּשֶׁם׃ מה וַיְהִי עַד־כֹּה וְעַד־
כֹּה וְהַשָּׁמַיִם הִתְקַדְּרוּ עָבִים וְרוּחַ וַיְהִי גֶּשֶׁם גָּדוֹל
וַיִּרְכַּב אַחְאָב וַיֵּלֶךְ יִזְרְעֶאלָה׃ × יט א וְיַד־יְהוָה
הָיְתָה אֶל־אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב
עד

בא"ל כלשר ית
[illegible]

וְאַחְדוּנוּן וְאַחֲתִנוּן אֵלִיָּהוּ לְנַחֲלָא דְקִישׁוֹן
וְנַכְסִנוּן תַּמָּן׃ מא וַאֲמַר אֵלִיָּהוּ לְאַחְאָב סַק
אֱכוֹל וּשְׁתֵי אֲרֵי קָל אִתְרְגוֹשַׁת מִטְרָא׃ מב
וּסְלֵיק אַחְאָב לְמֵיכַל וּלְמִשְׁתֵּי וְאֵלִיָּהוּ סְלִיק
לְרֵישׁ טוּרָא דְכַרְמְלָא וּגְחִין לְאַרְעָא וְשַׁוִּי
אַפּוֹהִי בֵּין בִּרְכּוֹהִי׃ מג וַאֲמַר לְעוּלֵימֵיהּ סַק
כְּעַן סְכֵי לְאוֹרַח מַעַרְבָא וּסְלֵיק וּסְכָא וַאֲמַר לֵית
מִדַּעַם וַאֲמַר תּוּב שְׁבַע זִמְנִין׃ מד וַהֲוָה בְּזִמְנָא
שְׁבִיעֵיתָא וַאֲמַר הָא עֲנָנָא סָלֵיק זְעֵירָא כְּפִסַּת
יַד גְּבַר סָלֵיק מִמַּעַרְבָא וַאֲמַר סַק אֱמַר לְאַחְאָב
אַזְרֵיז וְחוּת וְלָא יְעַכְּבִנָּךְ מִטְרָא׃ מה וַהֲוָה עַד
דִּמְזָרְזוּ וְנָחֵית וּשְׁמַיָּא אִתְחֲפִיאוּ עֲנָנָא וְרוּחָא
וַהֲוָה מְטַר סַגִּי וּרְכֵיב אַחְאָב וַאֲזַל לְיִזְרְעֶאל׃
מו וְרוּחַ גְּבוּרָא מִן קֳדָם יְיָ הֲוָת עִם אֵלִיָּהוּ
וְזָרֵיז חַרְצֵיהּ וּרְהַט קֳדָם אַחְאָב עַד דְּאָתָא
ליזרעאל

ויד ה'
ב"ח יב קב
מנהגות יה
לח
על בפרשה
עקידה
שער כב

רש"י

(מג) דרך ים · אם תראה ענן עולה מן הים : (מד) אסור ורד · אסור מרכבותיך ורד מהר הכרמל לשוב לביתך פן ידחק אותך הגשם
בדרך : (מה) עד כה ועד כה · בתוך שהלך הסליה ובתוך שאסר המרכבה והשמים התקדרו : (א) ויד ה' · רוח גבורה מן קדם ה' נתלבש
בה לרוץ לפני המרכבה ברגליו שלא ילך אחאב יחידי שהלכה כבוד למלכות : וישנס מתניו · כמו ויאזור ואין לו דמיון ואף הוא לא בא אלא
ללמד

מצודת דוד

להשתחות לה': ה' הוא האלהים וכו' · הכפל בא לחזק : (מא) עלה אכול
ושתה · כאומר הואיל ובנו כולם ואמרו ה' הוא האלהים לזה עלה מעתה
ואכול בשמח' לחמך ושתה בלב טוב יינך כי הנה ישמע קול המיית הגשם:(מב)
ראש הכרמל · ראש הר הכרמל : ויגהר ארצה · נשתטח לארץ ואח"ז קם ושם
פניו בין ברכיו להתפלל על המטר ואף שה' אמר לו ואתנה מטר וכו' מ"מ
התפלל למהר לתתו בעוד אחאב שם ועל כי היה בטוח שיקובל תפלתו אמר לאחאב מתחילה כי קול המון הגשם · (מג) עלה נא · כי הנער לא עלה עמו
מתחילה אל ראש ההר : הבט דרך ים · ראה לפאת המערב אם נראה עבים עולים ובעצמו לא רצה להפנות אנה ואנה עד עת תקובל תפלתו : שוב שבע
פעמים · ר"ל שבעת פעמים אמר לו לשוב ולהביט : (מד) אסור ורד · אסור המרכבה ורד לביתך לבל יעכב אותך הגשם כי אם תשהה עוד תהיה מעוכב
מן הגשם : (מה) עד כה ועד כה · בין כך ובין כך ר"ל בעוד שאסר המרכבה וירד ממקומו חשכו השמים ברבוי העבים ונשב הרוח ויבוא הגשם: וירכב · עם שהיה
הגשם: יט (א) ויד ה' · ר"ל רוח גבורה מה' · וישנס חגור מתניו להיות מזורז ביותר וירץ רגלי לפני מרכבת אחאב עד המקום אשר יבאו בו ליזרעאל ועשה
זאת

מצודת ציון

אחזו לבל יברחו : (מב) ויגהר · ענין השתחואות כמו ויגהר עליו (מ"ב ד'):(מג)
אין מאומה · אין כלום : (מד) אסור · קשור הסוסים למרכבה : יעצרכה · יעכב
אותך כמו אם תעצרני לא אוכל (שופטים י"ג) : (מה) התקדרו · נחשכו כמו
שמש וירח קדרו (יואל ב') : יט (א) וישנס · ענין חגירה ואין לו דומה : עד
באכה

נידרט זיא אליהו לו דעם באך קישון אונ ער שעכטיט זיא אל דארט : (מא) ויאמר אונ ער זאגט (אליהו לו אחאב) גיא אויף עס
אונ טרינק דען איין שטיק ברוינג פון דעם רעגן איז דען אליהו איז פאר זיכרט גוועזן דאש עש ווערט רעגינן אז וויא איך גאט
הט פר שפראכן בפרט דש ער דר שלאגן האט די נביאי שקר אונ הט אבטל גוועזן די עכו"ם : (מב) ויעלה אונ ער אויף גינג אחאב
לו עסין אונ לו טרינקן אונ (אליהו) איז אויף גאנגן לו דעם שפיץ פון דעם בערג כרמל אונ ער בוקיט זיך קיגן דר ערד אונ ער טעט
זיין ענליץ לווישן זייני קניא לו בעטן אויף דעם רעגין דש עז זאל בלד רעגינן : (מג) ויאמר אונ ער שפראך לו זיינם יונג גיא אויף אונ
זוג נאך דעם ים לו אוב ניט איין וואלקן אויף גיט אונ ער אויף גינג אונ ער לוגיט אונ ער שפראך עז איז ניט קיינר לייא זאך אונ ער
שפראך אליהו קער ווידר זיבן מאל : (מד) ויהי אונ עש וואר אן דעם זיבנטן מאל אונ ער זאגט כון איין וואלקן איין קליינר אז איין
מענטש פון מיינס מאן גיט אויף אויז דעם מער אונ ער שפראך גיא אויף אונ זאג לו אחאב בינד דיין רייט וואגן אונ נידר באלד פון דעם
בערג כרמל אי דש עש ווערט רעגינן דר ווארטן דש עש דיך ניט זאל אויף האלטן דר רעגין : (מה) ויהי אונ עש וואר דער וויל דר
צייה הט גזאגט עש ווערט רעגנן אונ אין דר וויל דש ער זיין רייט וואגן גבונדן הט אונ די הימל ווארן פינשטר פון ווענן די וואלקן
אונ ווינד אונ עש וואר איין גרושיר רעגן אונ ער רייטיט אחאב אונ גינג נאך יזרעאל : (א) ויד ה' אונ די שטארקי מאכט פון פר גאט
איז גוועזן לו אליהו דז ער כח הט גהאט אונ ער הט זיך גיפירישט אונ ער לין פאר אחאב ביז ער קומט נאך יזרעאל דער ווארט
דש

עד־באכה יזרעאלה: ב ויגד אחאב לאיזבל את
כל־אשר עשה אליהו ואת כל־אשר הרג את־
כל־הנביאים בחרב: ג ותשלח איזבל מלאך אל־
אליהו לאמר כה יעשון אלהים וכה יוספון כי
כעת מחר אשים את־נפשך כנפש אחד־מהם:
ד וירא ויקם וילך אל־נפשו ויבא באר־שבע אשר
ליהודה וינח את־נערו שם: ה והוא־הלך במדבר
דרך יום ויבא וישב תחת רתם אחת אחד ק' וישאל
את־נפשו למות ויאמר רב עתה יהוה קח נפשי
כי לא־טוב אנכי מאבתי: ו וישכב ויישן תחת
רתם אחד והנה־זה מלאך נגע בו ויאמר לו קום
אכול: ז ויבט והנה מראשתיו עגת רצפים
וצפחת מים ויאכל וישת וישב וישכב: ח וישב
מלאך יהוה שנית ויגע־בו ויאמר קום אכול כי
רב

תרגום

ליזרעאל: ב וחוי אחאב לאיזבל ית כל די
עבד אליהו וית כל דקטל ית כל נביי שקרא
בחרבא: ג ושלחת איזבל אזגדא לות אליהו
למימר כדין יעבדון דחלתא וכדין יוספון
אלהין כעדנא הדין מחר אשוי ית נפשך
כנפשא דחד מנהון: ד וחזא וקם ואזל לשזבא
נפשיה ואתא לבאר שבע די לשבטא יהודה
ושבק ית עולימיה תמן: ה והוא הליך במדברא
מהלך יומא ואתא ויתב תחות רתמא חד
ושאל ית נפשיה לממת ואמר סגי לי ארכא
עתאימתי אנא מטרף כדין כען יי סב נפשי
ארי לא טב אנא מאבהתי: ו ושכיב ודמוך
תחות רתמא חד והא דין מלאכא קריב ביה
ואמר ליה קום אכול: ז ואסתכי והא אסדוהי
חררא מעפפא וצלוחיתא דמיא ואכל ושתי
ותב ושכיב: ח ותב מלאכא דיי תנינות וקריב
ביה ואמר ליה קום אכול ארי סגי מנך אורחא:
וקם

ויירא ויקם
ספ' הזוהר
פרשה וייג

וישב תחת
רותם
ספ' הזוהר
פרשה כי
וישאל את
נפשו

רש"י

ללמד לשון זירוז נזדרז כגבור: (ג) כה יעשון אלהים · כמו שעשית לנביאי הבעל: (ה) רותם · יוניבר"א בלע"ז: ויאמר רב · סגי לי ארכא עד אימתי אנא מטרף כדין: (ז) רצפים · פחמים וכן ובידו רצפה (ישעיה ו' ו'): (י) אל המערה · היא נקרת צור שעמ
בה

מצודת דוד

זאת לחלוק כבוד למלכות: (ב) אשר עשה · בהרגת האש והגשם: (ג) כ
יעשון וכו' · הוא ענין שבועה וגוזמא ולא אמרה וכאלו אמרה כהשובה הזי
יעשון וכו' ועוד יוסיפו עונה כי כעת מחר וכו' ואמרה בלשון רבים כי עבדי
לבעל ולאשרה: אחד מהם · מנביאי הבעל: (ד) וירא · ראה עצמו בסכנה:
נפשו · בעבור למלט נפשו: אשר ליהודה · ואינה מתבלת אחאב: (ה) תחת רותם · לחסות בצלו: וישאל · שאל מה' לקחת את נפשו ולמות בידי שמים:
רב עתה · ר"ל הואיל ואני עתה בצער הנה נחשבים לי ימי למרובים ואין לי חפץ בהם ולכן קח נפשי כי לא לעולם אחיה כי לא טוב אנכי מאבותי להגי
מן המיתה ואם כן מה לי עתה מה לי לאחר זמן: (ו) וישכב וכו' · ר"ל אף כשבא לשכב ולישן בהתפשטות רגליו לא מצא שנים יחד לחסות בצילם כל אורך
הגוף: והנה זה · הלשון הזה יורה למהירות הדבר לומר מיד כשישן בא אליו המלאך וכן קול דודי הנה זה בא (ש"ה ב'): נוגע בו · להקיצו משינתו: (ח)
כי רב ממך הדרך · ר"ל הדרך שאתה רוצה ללכת בה היא מרחק רב מפה ולא
תמצא

מצודת ציון

באכה · עד אשר תבא וכאלו ידבר לנוכח היודע המקום: (ג) כעת · הכ"ף בשוא
לאמיתת הדבר: (ה) רותם · שם אילן שבאהליו המים מאוד וכן גחלי רתמים
(תהלים ק"כ): (ז) מראשותיו · סמוך לראשו: עוגת · הררה: רצפים · אפויה
ע"ג

דש אחאב זאל ניט אליין גין דש טעט ער לכבוד דעם מלכות: (ב) ויגד אונ ער זאגט אחאב צו איזבל אלז: וואז ער הט גטאן אליהו
אונ דש ער האט דר שלאגן אל די נביאים מיט דעם שווערט: (ג) ותשלח אונ זיא שיקט איזבל איין באטן צו אליהו צו זאגן אזו זאל
זיא טאן צו מיר די געטר אונ דו האשט גטאן צו די נביאים אונ אזו זאלן זיא מערן דען אז די צייט מארגן וויל איך טאן דיין לייב אז
דען לייב איינר פֿון זיא: (ד) וירא אונ ער זאך אונ ער שטונד אויף אונ גינג אום ווילן צו ביטילן זיין לייב אונ ער קאם נאך באר
שבע דש דא וואר צו דעם שבט יהודה אונ ער ליס זיין יונג אל דארט: (ה) והוא אונ ער איז גיגנגן אין דר מדבר איין טאג רייז
אונ ער קאם אונ ער זאס אונטר איין וואכהולדיר בוים אונ ער ביגערט זיין לייב צו שטערבן אונ ער זאגט עש איז גנוג [illegible]
גאט נעם איין לייב דען איך בין ניט בעשר ווידר איין עלטרן: (ו) וישכב אונ ער ליגט זיך אונ שליף אונטר דען וואכהולדיר בוים
אונ נון דר מלאך רירט אן אים אונ ער שפראך צו אים שטיא אויף אונ טוא עסין: (ז) ויבט אונ ער לוגיט אונ נון צו זיינם קאפפן
וואר איין קוכן געבאקין אויף קולין אונ איין קריגיל אודר איין גלאז מיט וואשר אונ ער עסיט אונ טרינקט אונ ער ווידר קערט אונ ליגט
זיך: (ח) וישב אונ ער ווידר קערט דר ענגיל גאטש דש אנדרי מאל אונ ער רירט אן אים אונ ער שפראך שטייא אויף אונ עס דען
דוא

רב ממך הדרך: ט ויקם ויאכל וישתה וילך בכח
האכילה ההיא ארבעים יום וארבעים לילה עד
הר האלהים חורב: י ויבא־שם אל־המערה וילן
שם והנה דבר־יהוה אליו ויאמר לו מה־לך פה
אליהו: יא ויאמר קנא קנאתי ליהוה אלהי צבאות
כי־עזבו בריתך בני ישראל את־מזבחתיך הרסו
ואת־נביאיך הרגו בחרב ואותר אני לבדי
ויבקשו את־נפשי לקחתה: יב ויאמר צא ועמדת
בהר לפני יהוה והנה יהוה עובר ורוח גדולה
וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני יהוה לא־
ברוח יהוה ואחר הרוח רעש לא ברעש יהוה: יג
ואחר הרעש אש לא באש יהוה ואחר האש קול
דממה

תרגום

ט וקם ואכל ושתי ואזל בחילא דאכילתא
ההיא ארבעין יממין וארבעין לילון עד דאתא
לטורא דאתגלי עלוהי יקרא דיי לחורב: י ועל
תמן למערתא ובת תמן והא פתגמא דיי עמיה
ואמר ליה מה לך כא אליהו: יא ואמר קנאה
קניתי קדם יי אלהא צבאות ארי שבקו קימך
בני ישראל ית מדבחך פגרו וית נביך קטלו
בחרבא ואשתארית אנא בלחודי ובעו ית
נפשי למקטלה: יב ואמר פוק ותקום בטורא
קדם יי והא יי מתגלי וקדמוהי משרית מלאכי
רוחא מפרקין טוריא ומתברין כיפיא קדם יי
ולא במשרית מלאכי רוחא שכנתא דיי ובתר
משרית מלאכי רוחא משרית מלאכי זיעא ולא
במשרית מלאכי זיעא שכנתא דיי: יג ובתר
משרית מלאכי זיעא אשתא ולא במשרית
מלאכי

מה לך פה
פס פ' תשא

כי עזבו
עקרי' מב
פרק כח
לא ועמדת
ברכו' ט כח
עקרים מב
פ' כה ופ"ל
והנה ה'
עובר
חגיגה ב ח
ותשבר
סלעים
עקידה
שער כב
ספ' הזוהר
פרשה לו
לא ברו' ה'
הגיג' ב טז
ואח' רעש'
ברכות שם
ואחר האש
חגיגה שם

רש"י

בה משה (שמות ל"ג כ"ב): (יא) את מזבחותיך הרסו · במות יחיד הנעשות לשם שמים שהרי מזבח בית הבחירה בירושלים היה: (יב) ורוח גדולה · משריית מלאכי רוחא: רעש · משריית מלאכי זיעה: (יג) אש · משריית מלאכי אשא: קול דממה דקה · קל דמשבחין בחשאי אבל בנביאי הבעל אומר דממה וקול אשמע (איוב ד' י"ו) דממה היתה לשבת · ואני שמעתי קול הבא מתוך הדממה' דוטונגי"ם תנ"ט בלע"ז
ואין

מצודת דוד

תמצא מה לאכול ולזאת קום ואכול טוב ותמנו תשבע זמן רב: (ט) בכח
האכילה ההיא · ע"פ נס לא נתעכלה במעיו כל הזמן ההיא: עד הר · עד בואו
להר האלהים והוא הר חורב: (י) אל המערה · שעמד בה משה וכמ"ש ושמתיך
בנקרת הצור (שמות ל"ג) ותרגומו במערת טנרא: מה לך פה · למה באת
הנה ובא השאלה בדרך לשון בן אדם השואל בכדי להכנים עמו בדברי' ודוגמתו אי הבל אחיך (בראשית ד'): (יא) קנא קנאתי לה' · תקנא הייתי קנאת ה'
להרוג נביאי הבעל ולעצור המטר על אשר עזבו בריתך וכו': הרסו · כמ"ש למעלה וירפא את מזבח ה' ההרוס: לבדי · כי את הנביאים שהחביא עובדיה
אינם ידועים להם: ויבקשו וכו' · כאומר לזה באתי הנה להתפלל במקום המקודש לקחת נקמתי מהם: (יב) צא · לזהו לצאת מן המערה ולעמוד בהר
לפני ה' כי כבוד השכינה תעבור לפניו: והנה ה' עובר · אחר כל המחנות ההם: ורוח גדולה ת"י משרית מלאכי רוחא ר"ל מחנה מן מלאכי רוח עברו
לפני ה' עד לא עבר כבוד השכינה: לא ברוח ה' · ר"ל בא אליו קול הנבואה ואמרה שאין כבוד השכינה עוברת במחנה מלאכי הרוח: רעש · ת"י משרית
מלאכי זיעה: לא ברעש ה' · קול הנבואה אמרה לא ברעש ה': (יג) אש · ת"י משרית מלאכי אשתא: לא באש ה' · כן אמרה קול הנבואה: קול דממה
דקה

מצודת ציון

ע"ג גחלים כמו ובידו רצפה (ישעיה ו'): (י) פה · הנה: (יא) קנא קנאתי ·
נקם נקמתי וכן בקנאו את קנאתי (במדבר כ"ה): (יב) מפרק · משבר כמו
ופרקיהן יפרוק (זכריה י"א): (יג) דממה · ענין שתיקה כמו יקם סערה לדממה
תהלים

דוא האשט ווייט צו גין: (ט) ויקם אונ ער אויף שטונד אונ עשט אונ טרינקט אונ גינג פֿון דר קראפֿט דר זעלביגי אכילה פירציג
טאג אונ פירציג נאכט ביז דען בערג דש זיך ביוויזן הט דארטן די ווירדיגהייט גאטש דז איז דר בערג חורב: (י) ויבא אונ ער
קאם אל דארט צו דר הילן דאז (משה רבינו) איז פֿאר לאנג דריכן גיוועזן אונ ער איבר נעכטיג אל דארט אונ נון דיא זאג גאטש וואר
צו אים אונ האט גיזאגט וואש איז צו דיר אליהו דוא אליהו: (יא) ויאמר אונ ער שפראך איין ניידונג האב איך גיהייר פֿון גאטש
וועגן דער הער איבר אל די היר דען זיא האבן פֿאר לאזן דיין זכרהייט די קינדרר (ישראל דיין מזבחות) דז יחידים האבן גבויאט
(לשם שמים הרסו) דאז האבן זיא צו פירט אונ דייני נביאים האבן זיא דער שלאגן מיט דעם שווערט אונ איך בין איבר גבליבן איך
אליין אונ זיא בגערן איין לייב צו טיטן: (יב) ויאמר אונ ער זאגט גיא אויש אונ דוא זאלשט שטין אוף דעם בערג פֿאר גאט אונ נון
גאט ווערט אנטפלעקן זיך אונ איין גרוש היר מיט מלאכים די דא זיין מיטל רוח די זעלביגן וואורן פֿאר אים איבר פֿארן זיא צו רייסיטן
בערג אונ צו ברעכיטן פֿעלזין פֿאר גאט אבר ניט אין דעם זעלביגן רוח איז גאט אונ נאך דיא (מלאכי רוח) ווארן דיא (מלאכים פֿון
רעש) אונ ניט אונטר דען (מלאכי רעש) וואר גאט: (יג) ואחר אונ נאך דעם (רעש) ווארן פֿיימריגי מלאכים אבר ניט אונטר דען
פֿיימריגי מלאכים וואר גאט אונ נאך די פֿיימריגי מלאכים וואר איין (קול פֿון אל מלאכים) דיא דא לובן לאגלוט אונ נידריג אודר ניט אז וויא
ביא

דְּמָמָה דַקָּה : יד וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֵלִיָּהוּ וַיָּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הַמְּעָרָה וְהִנֵּה אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר מַה־לְּךָ פֹה אֵלִיָּהוּ : טו וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ : טז וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו לֵךְ שׁוּב לְדַרְכְּךָ מִדְבַּרָה דַמָּשֶׂק וּבָאתָ וּמָשַׁחְתָּ אֶת־חֲזָאֵל לְמֶלֶךְ עַל־אֲרָם : יז וְאֵת יֵהוּא בֶן־נִמְשִׁי תִּמְשַׁח לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל וְאֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט מֵאָבֵל מְחוֹלָה תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ : יח וְהָיָה הַנִּמְלָט מֵחֶרֶב חֲזָאֵל יָמִית יֵהוּא וְהַנִּמְלָט מֵחֶרֶב יֵהוּא יָמִית אֱלִישָׁע : יט וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת אֲלָפִים

כל

תרגום

מַלְאֲכֵי אֶשָּׁתָא שְׁכִנְתָּא דַיְיָ וּבָתַר מַשִׁרְיַת מַלְאֲכֵי אֶשָּׁתָא קָל דִמְשַׁבְּחִין בַּחֲשַׁי : יד וַהֲוָה כַּד שְׁמַע אֵלִיָּהוּ וּכְרִיךְ אַפּוֹהִי בְשׁוֹשִׁיפֵיהּ וּנְפַק וְקָם בִּתְרַע מְעַרְתָּא וְהָא עִמֵּיהּ קָלָא וַאֲמַר מָא לָךְ כָּא אֵלִיָּהוּ : טו וַאֲמַר קַנְאָה קַנֵּיתִי קֳדָם יְיָ אֱלָהָא צְבָאוֹת אֲרֵי שְׁבַקוּ קְיָמָךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת מַדְבְּחָךְ פַּגַרוּ וְיָת נְבִיָּךְ קְטָלוּ בְּחַרְבָּא וְאִשְׁתְּאַרִית אֲנָא בִלְחוֹדַי וּבְעוֹ יָת נַפְשִׁי לְמִקְטְלָהּ : טז וַאֲמַר יְיָ לֵיהּ אֱזֵיל תּוּב לְאוֹרְחָךְ לְמַדְבְּרָא דְדַמֶּשֶׂק וּתְהָךְ וְתִמְשַׁח יָת חֲזָאֵל לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא עַל אֲרָם : יז וְיָת יֵהוּא בַּר נִמְשִׁי תִּמְשַׁח לְמֶהֱוֵי מַלְכָּא עַל יִשְׂרָאֵל וְיָת אֱלִישָׁע בַּר שָׁפָט מִמֵּישַׁר מְחוֹלָה תִּמְשַׁח לְמֶהֱוֵי נְבִיָּא תְּחוֹתָךְ : יח וִיהֵי דְיִשְׁתְּזֵיב מֵחַרְבָּא דַחֲזָאֵל יִקְטוֹל יֵהוּא וּדְיִשְׁתְּזֵיב מֵחַרְבָּא דְיֵהוּא יִקְטוֹל אֱלִישָׁע : יט וְאַשְׁאַר בְּיִשְׂרָאֵל שַׁבְעָא אַלְפֵי

כל

ויבקשו וגו׳ ע"כ בעקידה שער כט

ומשחת וגו׳ ע"כ בעקרים פ׳ כ

רש"י

ואין שומעין קול אחם : (יד) וילט פניו · וכריך אפוהי וכן הוא אומר לוטה בשמלה (שמואל א׳ כ"א ט) : (יז) תמשח לנביא תחתיך · אי איפשי בנביאותיך מאחר שאתה מלמד קטיגוריא על בני : (יח) ימית אלישע · לא מצינו שהמית אלא ארבעים ושנים ילדים על ידי הדובים

ביריחו

מצודת ציון

(תהלים ק"ז) : (יד) וילט · ענין כריכה כמו לוטה בשמלה (ש"א כ"א) : באדרתו · מלבוש השוב המיוחד לנביאים וכן ולא ילבשו אדרת שער (זכריה י"ג) : (כ)

צמדים

מצודת דוד

דקה ר"ל קול השאי כאלו היא מורכבת מקול ושתיקה ולתוספת ביאור אמר שהקול היה דקה ותרגומו קל דמשבחין בחשאי : (יד) כשמוע אליהו · את קול הדממה והשכיל שהכבוד עובר וכרך פניו באדרתו לבל יביט את הכבוד כמ"ש במשה ויסתר משה פניו (שמות ג׳) : ויצא ויעמוד · יצא מן המערה ועמד בפתח : מה לך פה · על כי הראהו הכבוד ולא עבר ברוח וברעש ובאש כ"א בקול דממה להורותו כי חפץ חסד הוא ולא יעיר כל חמתו לבוא ברוח וברעש ובאש ולזה שאל לו שוב מה לך פה ר"ל העודך באת הנה לבקש נקמה : (טו) ויאמר קנא קנאתי · ר"ל הלא מאז קנאתי קנאת ה׳ ולא לכבודי ולזה גם עתה אבקש נקם למען כבוד שמו : (טז) לך שוב לדרכך · בדרך אשר באת הנה והוא במדבר דמשק: ובאת · אל דמשק: ומשחת · הלשון הזה יורה על מינוי הגדולה והושאל ממשיחת מלכי ישראל שהיתה משיחה ממש : (יז) תמשח לנביא · אף בזה הוא ענין מינוי הגדולה: תחתך · אחר שתעלה בסערה השמים : (יח) והיה הנמלט · לפי שבקש נקמה מישראל נוה לו המקום לתשוח אלו והם יהיו השלוחים ובדבר הנקם כי חזאל ירבה להשחית והנמלט ממנו ימית יהוא כי יהרוג כל בית אחאב וכל עובדי הבעל (ואף שיהוא הרגם טרם מלוך חזאל עכ"ז אמר לשון נמלט כי אלו לא המיתם יהוא היו נמלטים מחרב חזאל. על כי המה אין מדרכם לרדת במלחמה להיות הם נהרגים ביד חזאל) : ימית אלישע · ארז"ל שהם הנערים המנוערים מן המצות שהרגם בקללתו: (יט) והשארתי · אף שהתגבול גם חרב חזאל לא יכלה הנשארים שבהם שיהיו במספר שבעת אלפים אשר המה

חשבון

בייא די נביאים פון דען אנדרן (אוואות) (עיין רש"י) : (יד) ויהי אונ עש וואר אז ער הערט אליהו אונ ער איין ווינדט זיין פנים מיט זיינר רויבי קאן דאז וואר איין אמנטל אונ ער גינג אויז אונ שטונד אין דער טיר פון דער היל אונ נון לו מאל וואר קומן איין קול אונ ער זאגט וואש איז לו דיר אוהיא דוא אליהו : (טו) ויאמר אונ ער זאגט ווידר איין ניידונג הב איך טאן ניירן פון וועגן גאט דען הער איבר אל די היר דען זיא האבן פאר לאזן דיין זיברחייט די קינדר ישראל דיין אזבחות האבן זיא לו פירט אונ דיין נביאים האבן זיא דער שלאגן מיט דעם שווערט אונ איך בין איבר גבליבן איך אליין אונ זיא ביגערן איין נייב לו טיטן : (טז) ויאמר אונ ער זאגט גאט לו איס גיא קער ווידר לו דיינם וועג אין דער אדבר נאך דאשק אונ דוא זאלשט קומן אונ דוא זאלשט זאלבן (חזאל) לו זיין איין (אוך איבר ארם) : (יז) ואת אונ (יהוא זון נמשי) זאלשטו זאלבן לו איינם (אוך איבר ישראל) אונ (אלישע זון שפט) פון דער שטאט (אבל מחולה) זאלשטו זאלבן לו זיין איין נביא אין דיין שטאט דען איך גאט קאן ניט ליידן דיין נביאות דען דו רעטשט ביז אויף ישראל פאר איר : (יח) והיה אונ עס ווערט זיין דער דא ווערט אנטריכן פון דעם שווערט (חזאל) דען ווערט טיטן (יהוא) אונ דער דא ווערט אנטריכן פון דעם שווערט (יהוא) דען ווערט טיטן (אלישע) ווייא וואל איר גפינדן ניט דאז אלישע זאלט פיל גטיט

האבן

כָּל־הַבִּרְכַּיִם אֲשֶׁר לֹא־כָרְעוּ לַבַּעַל וְכָל־הַפֶּה אֲשֶׁר לֹא־נָשַׁק לוֹ : כ וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם וַיִּמְצָא אֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט וְהוּא חֹרֵשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר צְמָדִים לְפָנָיו וְהוּא בִּשְׁנֵים הֶעָשָׂר וַיַּעֲבֹר אֵלִיָּהוּ אֵלָיו וַיַּשְׁלֵךְ אַדַּרְתּוֹ אֵלָיו : כא וַיַּעֲזֹב אֶת־הַבָּקָר וַיָּרָץ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיֹּאמֶר אֶשְּׁקָה־נָּא לְאָבִי וּלְאִמִּי וְאֵלְכָה אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ שׁוּב כִּי מֶה־עָשִׂיתִי לָךְ : כב וַיָּשָׁב מֵאַחֲרָיו וַיִּקַּח אֶת־צֶמֶד הַבָּקָר וַיִּזְבָּחֵהוּ וּבִכְלִי הַבָּקָר בִּשְּׁלָם הַבָּשָׂר וַיִּתֵּן לָעָם וַיֹּאכֵלוּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיְשָׁרְתֵהוּ : כ א וּבֶן־הֲדַד מֶלֶךְ־אֲרָם קָבַץ אֶת־כָּל־חֵילוֹ וּשְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם מֶלֶךְ אִתּוֹ וְסוּס וָרָכֶב וַיַּעַל וַיָּצַר עַל־שֹׁמְרוֹן וַיִּלָּחֶם בָּהּ : ב וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־אַחְאָב מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל

הָעִירָה

תרגום

כָּל רְכִיבַיָּא דְלָא כְרַעוּ לְבַעְלָא וְכָל פּוּמָא דְלָא נְשַׁק לֵיהּ : כ וַאֲזַל מִתַּמָּן וְאַשְׁכַּח יָת אֱלִישָׁע בַּר שָׁפָט וְהוּא רָדֵי בִּתְרֵי עֲשַׂר פַּדְנִין דְתוֹרָא צְמִידִין קֳדָמוֹהִי וְהוּא בְּחַד מִתְּרֵי עַסְרָא וַעֲבַר אֵלִיָּהוּ לְוָתֵיהּ וּרְמָא שׁוֹשִׁיפֵיהּ עֲלוֹהִי : כא וּשְׁבַק יָת תּוֹרַיָּא וּרְהַט בָּתַר אֵלִיָּהוּ וַאֲמַר אֶנְשׁוֹק כְּעַן לְאַבָּא וּלְאִמָּא וְאֵהָךְ בַּתְרָךְ וַאֲמַר לֵיהּ אֱזֵיל תּוּב אֲרֵי מָה עֲבָדִית לָךְ : כב וְתָב מִבַּתְרוֹהִי וּנְסֵיב יָת פַּדַּן תּוֹרַיָּא וְהַדְמֵיהּ וּבְמָנֵי תּוֹרַיָּא בַּשֵּׁיל לְהוֹן בִּסְרָא וִיהַב לְעַמָּא וַאֲכַלוּ וְקָם וַאֲזַל בָּתַר אֵלִיָּהוּ וְשַׁמְּשֵׁיהּ : א וּבַר הֲדַד מַלְכָּא דַאֲרָם כְּנַשׁ יָת כָּל מַשִׁרְיָתֵיהּ וּתְלָתִין וּתְרֵין מַלְכִין עִמֵּיהּ וְסוּסָן וּרְתִיכִין וּסְלֵיק וְצָר עַל שֹׁמְרוֹן וְאַגִּיחַ קְרָבָא בַהּ : ב וּשְׁלַח אִזְגַּדִּין לְוָת

אחאב

וישלח מלאכים עס׳יח קכ

רש"י

ביריחו (מלכים ב׳ ב׳ כ"ה) : (כא) לך שוב · מאחרי : כי מה עשיתי לך · שתבא אחרי : (כב) בשלם הבשר · בישל להם את הבשר · כך פירשו דונ"ש ומנחם וכן תירגמו יונתן בשתי תיבות : ואני אומר אין צריך לחלקו לשתי תיבות ומהו בשלם הבשר בשלם לשני השוורים את

הבשר

מצודת דוד

חשבון כל הברכים וכו׳ כי זולת אלו לא ימצא בהם עוד כשרים : (כ) והוא חורש · הולך אחר הבקר החורש : שנים עשר צמדים לפניו · כי היו שם י"ב חורשים ובכ"א צמד בקר והוא באחרונה בשנים העשר א"כ הלכו לפניו י"ב כי גם צמדו הלך לפניו כי דרך החורש ללכת אחרי הבקר: אדרתו השליך עליו קצת מאדרתו לרמזו שיהיה נביא לה׳ וילבש גם הוא אדרת כמנהג הנביאים וכמ"ש ולא ילבשו אדרת וכו׳ (זכריה י"ג) : (כא) אשקה נא · כדרך השואלים רשות ונפטרים ללכת מאתם: לך שוב · לך לנשק אביך ואמך כאשר אמרת ושוב אלי : כי מה עשיתי לך · כי הנפלאות והנסים ה מה שעשיתי אני המה גם לך ר"ל גם אתה תעשה כמוהם אם תלך אחרי : (כב) ובכלי הבקר · שהמה מעלים : ויתן לעם · שהיו עמו בחרישה ועשה זאת לגודל השמחה : כ (א) וסוס ורכב · ר"ל הרבה סוס ורכב כראוי לל"ב מלכים :

מצודת ציון

צמדים · כן יקראו זוג הבקר כי הולכים מחוברים יחד והוא מל׳ צמיד פתיל (במדבר י"ט) : (כא) אשקה · מל׳ נשיקה : (כב) מאחריו · מאחרי אליהו : בשלם · בשל להם ר"ל לצלעם וכן ארץ הנגב נתתני (יהושע ט"ו) ותשפטו נתת

לי

כדברי

האבן גימערט דיא לווייא אונ פירליג קינדר דיא דא אום קואן זיין דורך דיא בערין אין יריחו : (יט) והשארתי אונ איך וויל לאזן איבר בלייבן אונטר ישראל זיבן טויזנט אל דיא קניא די דא זיך ניט האבן גקניאט לו דער עכו"ם אונ אל דאז מויל דאז ניט האט גיקושט לו איס כוואר לו דר עכו"ם : (כ) וילך אונ ער גינג פון דארטן אונ ער גיפואנד (אלישע זון שפט) אונ ער אקירט מיט לוועלף פאר אוקסין פאר איס דהיינו אלישע האט מיט דעם לוועלפטן פאר גיאקרט אונ זיין קנעכט מיט איילף פאר אונ ער איבר פארט אליהו לו איס אונ ער ווארף זיין קלייד אויף איס : (כא) ויעזב אונ ער פר ליס די רינדר אונ ליף נאך אליהו אונ שפראך איך וויל קואן לו איינם פאטר אונ אוטר אונ וויל גין נאך דיר אונ ער שפראך לו איס אליהו קער ווידר פון הינטר איר אונ וואז האב איך גיטאן לו דיר דאז דוא ווילשט נאך איר גין : (כב) וישב אונ ער קעריט ווידר פון הינטר איס אונ נעם איין פאר רינדר אונ שעכטיט דאז פאר אונ מיט דעם גיפעס פון דיא רינדר האט ער גיזעטן לו זיא אודר (בשלם) איז טייטש ער האט גיזאטין דיא פאר רינדר אונ ער גאב לו דעם פאלק פון וועגן פיל שאחה דא האט ער איין סעודה גמאכט אונ זיא עסין אונ טרינקן אונ ער שטונד אויף אונ גינג נאך אליהו אונ ער דינט איס (עיין רש"י) : (א) ובן אונ זון (הדד קינג ארם) דער האט איין גיזאמילט אל זיין היר דרייסיג אונ לווייא קיניגן די וואר מיט איס אונ פפערד אונ רייט וועגן אונ ער אויף גינג אונ ער בילעגירט אויף שומרון אונ ער שטרייט אן איר : (ב) וישלח אונ ער

שיקט

העירה: ג ויאמר לו כה אמר בן־הדד כספך וזהבך לי־הוא ונשיך ובניך הטובים לי־הם: ד ויען מלך־ישראל ויאמר כדברך אדני המלך לך אני וכל־אשר־לי: ה וישבו המלאכים ויאמרו כה־אמר בן־הדד לאמר כי־שלחתי אליך לאמר כספך וזהבך ונשיך ובניך לי תתן: ו כי־אם־כעת מחר אשלח את־עבדי אליך וחפשו את־ביתך ואת בתי עבדיך והיה כל־מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו: ז ויקרא מלך־ישראל לכל־זקני הארץ ויאמר דעו־נא וראו כי רעה זה מבקש כי־שלח אלי לנשי ולבני ולכספי ולזהבי ולא מנעתי ממנו: ח ויאמרו אליו כל הזקנים וכל־העם אל־תשמע ולוא תאבה: ט ויאמר

למלאכי

תרגום

אחאב מלכא דישראל לקרתא: ג ואמר ליה כדנן אמר בר הדד כספך ודהבך דילי הוא ונשך ובנך שפיריא דילי אנון: ד ואתיב מלכא דישראל ואמר כפתגמך רבוני מלכא דילך נפשי וכל דילי: ה ותבו אזגדיא ואמרו כדנן אמר בר הדד למימר ארי שלחית לותך למימר כספך ודהבך ונשך ובנך לי תתן: ו אלהן בעדנא הדין מחר אשלח ית עבדי לותך ויבלשון ית ביתך וית בתי עבדך ויהי כל רגגא בעינך ישוון בידיהון ויסבון: ז וקרא מלכא דישראל לכל סבי ארעא ואמר דעו כען וחזו ארי בישתא דין בעי ארי שלח לי לנשי ולבני ולכספי ולדהבי ולא מנעית מני: ח ואמרו ליה כל סביא וכל עמא לא תשמע ולא תיבי: ט ואמר לאזגדי בר הדד אמרו

לרבוני

ויאמר לו סס

כי אם סס

רש"י

הבשר שלהם שהלמד אין פחות משנים: ויתן לעם · מרוב שמחה עשה משתה · (ה) כי שלחתי אליך וגו' לי תתן · ידעתי כי תתנם לי אבל אחרת אני גוזר עליך: (ו) כל מחמד עיניך ישימו בידם ולקחו · והלא כל הראשונים דברי חמדה הם אלא מהו מחמד עיניך חמדה מתוך חמדה זה ספר תורה שנאמר בו הנחמדים מזהב ומפז רב (תהלים י"ט י"א) אמר אחאב בלבו דבר גדול זה מבקש אין זה שלי לבדי של זקני

ישראל

מצודת דוד

(ד) כדברך · כאשר דברת כן הוא כי חשב שכל שאלת בן הדד היה להיות הכל תחת ממשלתו ולהטיל עליהם המס ושעבוד ולעשר כספו וזהבו ולכן הודו לו: (ה) כי שלחתי וכו' לי תתן · ר"ל לבבי לא כן ידמה כי מה ששלחתי אליך וכו' הכוונה היא אשר תתן אותם לי: (ו) כי אם כעת מחר · ר"ל כי כשלא תתן בעצמך ואם אשים · מוכרח לשלח עבדי אליך כעת הזאת למחר לחפש את אשר בביתך לקחת בע"כ הנה דע לך שהמה יקחו כל מחמד עיניך מלבד הכסף והזהב: (ז) כי רעה זה מבקש · אין דעתו על השלום כ"א במלחמה כי שואל דברים שא"א למלאותם: ולא מנעתי ממנו · ר"ל וכי לא אמנע ממנו בתמיה: (ט) כל אשר וכו' בראשונה · ר"ל דבר המוכן בשאלה הראשונה שנהיה תחת ממשלתך: והדבר הזה · מה שאתה שואל עתה לתת

לך

מצודת ציון

לי: ב (ו) וחפשו · ענין דרישה וחקור: (ח) ולא תאבה · ולא תרצה: (י)

יספוק

שיקט באטין צו אחאב דעם (מלך ישראל) אין דר שטאט: (ג) ויאמר אונ ער זאגט דר שליח צו אים אזו האט גיזאגט זון (הדד) דיין זילבר אונ דיין גאלד איז מיין אונ דיין ווייבר אונ קינדר די גוטין זיינן מיין: (ד) ויען אונ ער ענטווארט דר (מלך ישראל) אונ זאגט אז דיין ריד מיין הער קיניג דיין בין איך אונ אלש דאש צו מיר איז דאז איז אלז דיין: (ה) וישבו אונ זיא ווידר קערטן דיא באטן אונ זיא זאגיטן אזו הט גיזאגט (בן הדד) צו זאגן דאז איך הב גשיקט צו דיר צו זאגן דיין זילבר אונ דיין גאלד אונ דייני ווייבר אונ קינדר דאז האב איך וואל גוושט דאז דוא מיר ווערשט געבן: (ו) כי אם נייארט איין אנדרי זאך בין איך (גוזר) אויף דיר אז מארגן אין דיזר צייט וויל איך שיקן מייני קנעכט צו דיר אונ זיא זאלין זוכין דיין הויז אונ הייזיר דייני קנעכט אונ עש זאל זיין אל דאז גילוסטן פון דייני אויגן כלומר דיא (ספר תורה) דז דרויף איז גיזאגט געווארדן דיא דא זיין גילוסטיג מירי ריד אין ווערטר גאלד אונ פין גאלד דז זאלין זי טאן מייני קנעכט אין אירן האנט אונ זאלין אז נעמן דא שפראך (אחאב) דז איז ניט מיין אליין נייארט דען עלטשטן פון ישראל דרום אויך: (ז) ויקרא אונ ער רופיט דער (מלך ישראל) צו אל די עלטשטן פון דעם לאנד אונ זיא וואול דאך דז זיא האבן די (עכו"ם) גדינקט נאך דענוכט האבן זיא די (ספר תורה) חשוב גיהאלטן אונ ער שפראך וויסט נון אונ זעכט דאז דער בגערט עטוואש בייז דאז ער האט גשיקט צו מיר צו נעמן צו מיין ווייבר אונ צו מייני קינדר אונ צו מיין זילבר אונ צו מיין גאלד אונ איך האב ניט פאר מינן פון אים כלומר דז איך עש אים ניט וועלט געבן: (ח) ויאמרו אונ זיא שפראכין צו אים אל דיא עלטשטין אונ אל דז פאלק דוא זאלשט ניט הערין אונ דוא זאלשט ניט וועלין: (ט) ויאמרו אונ ער זאגט צו די באטן פון (בן הדד) זאגט צו אייאר הער

דעם

למלאכי בן־הדד אמרו לאדני המלך כל אשר־שלחת אל־עבדך בראשנה אעשה והדבר הזה לא אוכל לעשות וילכו המלאכים וישבהו דבר: י וישלח אליו בן־הדד ויאמר כה־יעשון לי אלהים וכה יוספו אם־ישפק עפר שמרון לשעלים לכל־העם אשר ברגלי: יא ויען מלך־ישראל ויאמר דברו אל־יתהלל חגר כמפתח: יב ויהי כשמע את־הדבר הזה והוא שתה הוא והמלכים בסכות ויאמר אל־עבדיו שימו וישימו על־העיר: יג והנה נביא אחד נגש אל־אחאב מלך־ישראל ויאמר כה אמר יהוה הראית את כל־ההמון הגדול הזה הנני נתנו בידך היום וידעת כי־אני יהוה: יד

ויאמר

תרגום

לרבוני מלכא כל די שלחתא לעבדך בקדמיתא אעביד ופתגמא הדין לא אכול למעבד ואזלו אזגדיא ואתיבוהי פתגמא: י ושלח ליה בר הדד ואמר כדין יעבדון לי דחלתא וכדין יוספון אם יספוק עפרא דשומרון למסב בשעולי פרסת רגלי עמא דעמי: יא ואתיב מלכא דישראל ואמר אמרו ליה לא ישתבח דמזדרז ונחית בקרבא כגבר דנצח וסליק מנה: יב והוה כד שמע ית פתגמא הדין והוא שתי הוא ומלכיא במטליא ואמר לעבדוהי אזדרזו וכמנו על קרתא: יג והא נביא חד קריב לות אחאב מלכא דישראל ואמר כדנן אמר יי החזיתא ית כל המונא סגיאה הדין הא אנא מסר ליה בידך יומא דין

ותדע

רש"י

ישראל היא לפיכך ויקרא לכל זקני הארץ אע"פ שהיו עובדין כו"ם היו מכבדין את התורה: (י) אם ישפוק עפר שומרון לשעלים וגו' לאיסב בשעולי פרסת רגלי עמא דעמי עפר שנדבק בפרס' רגלים · לשעלים · לשון מדרך כף רגל וכן במשעול הכרמים (במדבר כ"ב כ"ד) וכן מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ' י"ב) שדרך בים סוף שנאמר דרכת מים סוסיך (חבקוק ג' י"ד) · אם ישפוק אם יש די: (יא) דברו אל יתהלל חוגר כמפתח · אמרו ליה לא ישתבח דמיזדרז וכתי' בקרבא כגבר דנצח וסליק מינה אל יתהלל החוגר חרבו לרדת למלחמה שאינו יודע אם ינצח אם לאו: כמפתח חגורת חרבו שעלה כבר מן המלחמה ונצח כך לאדוניכם להתהלל בדבר העתיד: (יב) שימו · כלי המצור על העיר: (יג) נביא אחד · הוא מיכיהו בן ימלא: (יד) בנערי שרי המדינות · הם בני התערובות שהיו כל השרים של שאר האומות

נותנים

מצודת דוד

לך הכל: (י) כה יעשון וכו' · הוא ענין שבועה ונדר ולא אמר ורבים כמוהו במקרא: אם ישפוק · אם העפר אשר בשומרון יהיה די לכל העם אשר אתי אם יקח כ"א מתנו מלא אגרופו: (יא) דברו · אמרו אל בן הדד אל יתהלל וכו' ר"ל החוגר חרבו לרדת למלחמה אין לו להתהלל כאשר יתהלל הפותח ומתיר חגורת חרבו בשובו מן המלחמה בנצחון וכאומר עדיין אין לו להתהלל כי מי יודע מי ינצח במלחמה: (יב) בסכות · מפני החמה עשו להם סוכות: שימו · הזמינו מלחמה על העיר: (יג) נביא אחד · ארז"ל שהוא מיכיהו בן ימלא: הראית · ר"ל האם אתה נותן לב לגודל רבוי העם ועכ"ז הנני

נותנו

מצודת ציון

יספוק · כמו יספיק בסמ"ך והוא מלשון ספוק ודי: לשעלי' · הוא ענין אגרוף וכן מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ'): אשר ברגלי · ההולכים עמי ואחרי וכן ויעל ברגליו (שופטים ד'): (יא) יתהלל · יתפאר: כמפתח · ענין התרה: (יג) ההמון · ענין רבוי: (כד) פחות · שלטונים וכן פחת יהודה (חגי א'):

ויפקוד

דעם מלך אז דאז דו האשט גשיקט צו דיינם קנעכט צו דעם ערשטן מאל דאז וויל איך טאן אונ דיא זאך די דאזיג קאן איך ניט טאן אונ זיא גינגן די באטין אונ ווידר קערטן אים איין (תשובה): (י) וישלח אונ ער שיקט צו אים (בן הדד) אונ ער שפראך אזו זאלין זיא טון צו מיר די (עכו"ם) [illegible] (שומרון) [illegible] (מלך ישראל) [illegible] (מלחמה) [illegible] הער ניט בירימן: (יב) ויהי אונ עש ווער (כשמוע) [illegible] (שימו) [illegible] : (יג) והנה אונ נון איין נביא [illegible] (מיכיהו) [illegible] גנגנהט צו (אחאב קיניג ישראל) אונ ער שפראך אזו הט גזאגט גאט [illegible] דאז גרויסי

דאזיג

וַיֹּאמֶר אַחְאָב בְּמִי וַיֹּאמֶר כֹּה אָמַר יְהוָה בְּנַעֲרֵי
שָׂרֵי הַמְּדִינוֹת וַיֹּאמֶר מִי־יֶאְסֹר הַמִּלְחָמָה וַיֹּאמֶר
אָתָּה׃ טו וַיִּפְקֹד אֶת־נַעֲרֵי שָׂרֵי הַמְּדִינוֹת וַיִּהְיוּ
מָאתַיִם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים וְאַחֲרֵיהֶם פָּקַד אֶת־כָּל־
הָעָם כָּל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁבְעַת אֲלָפִים׃ טז וַיֵּצְאוּ
בַּצָּהֳרָיִם וּבֶן־הֲדַד שֹׁתֶה שִׁכּוֹר בַּסֻּכּוֹת הוּא
וְהַמְּלָכִים שְׁלֹשִׁים־וּשְׁנַיִם מֶלֶךְ עֹזֵר אִתּוֹ׃ יז וַיֵּצְאוּ
נַעֲרֵי שָׂרֵי הַמְּדִינוֹת בָּרִאשֹׁנָה וַיִּשְׁלַח בֶּן־הֲדַד
וַיַּגִּידוּ לוֹ לֵאמֹר אֲנָשִׁים יָצְאוּ מִשֹּׁמְרוֹן׃ יח וַיֹּאמֶר
אִם־לְשָׁלוֹם יָצְאוּ תִּפְשׂוּם חַיִּים וְאִם לְמִלְחָמָה יָצְאוּ
חַיִּים תִּפְשׂוּם׃ יט וְאֵלֶּה יָצְאוּ מִן־הָעִיר נַעֲרֵי שָׂרֵי
הַמְּדִינוֹת וְהַחַיִל אֲשֶׁר אַחֲרֵיהֶם׃ כ וַיַּכּוּ אִישׁ
אִישׁוֹ וַיָּנֻסוּ אֲרָם וַיִּרְדְּפֵם יִשְׂרָאֵל וַיִּמָּלֵט בֶּן־הֲדַד
מלך

וְתִדַּע אֲרֵי אֲנָא יְיָ׃ יד וַאֲמַר אַחְאָב בְּמַן וַאֲמַר
כִּדְנָן אֲמַר יְיָ בְּעוּלֵימֵי רַבְרְבֵי מְדִינָתָא וַאֲמַר מַן
יַתְקֵין קְרָבָא וַאֲמַר אַתְּ׃ טו וּמְנָא יַת עוּלֵימֵי
רַבְרְבֵי מְדִינָתָא וַהֲווֹ מָאתָן וּתְלָתִין וּתְרֵין
וּבָתְרֵיהוֹן מְנָא יַת כָּל עַמָּא כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
שִׁבְעָא אַלְפִין׃ טז וּנְפַקוּ בְּטִיהֲרָא וּבַר הֲדַד
שָׁתֵי רָוֵי בִּמְטַלַּיָּא הוּא וּמַלְכַיָּא תְּלָתִין וּתְרֵין
מַלְכַיָּא מְסַעֲדִין לֵיהּ׃ יז וּנְפַקוּ עוּלֵימֵי רַבְרְבֵי
מְדִינָתָא בְּקַדְמֵיתָא וּשְׁלַח בַּר הֲדַד וְחַוִּיאוּ
לֵיהּ לְמֵימַר גֻּבְרִין נְפַקוּ מִשּׁוֹמְרוֹן׃ יח וַאֲמַר
אִם לִשְׁלָמָא נְפַקוּ אֲחוּדוּנוּן כַּד חַיִּין וְאִם לִקְרָבָא
נְפַקוּ כַּד חַיִּין אֲחוּדוּנוּן׃ יט וְאִלֵּין נְפַקוּ מִן
קַרְתָּא עוּלֵימֵי רַבְרְבֵי מְדִינָתָא וְחֵילָא דְּבָתְרֵיהוֹן
כ וְקַטִּילוּ גְּבַר גַּבְרוֹהִי וְאַפְכוּ אֱנָשׁ אֲרָם וּרְדַפוּנוּן
יִשְׂרָאֵל וְאִשְׁתְּזֵיב בַּר הֲדַד מַלְכָּא דַאֲרָם עַל
סוסון

רש״י

נותנים בניהם תחת ידו ערבים שלא ימרדו בו : מי יאסור המלחמה · יערוך לצאת אותה לא אתה תחלה וכה תמיתנו ועתה תריעו : (טו)
שבעת אלפים · אומר אני הם שאמר עליהם כל הברכים אשר לא כרעו לבעל שבעת אלפים (מלכים א׳ י״ט) : (טז) בסוכות · שעשה
להם

מצודת דוד

ונתנו בידך : (יד) במי · מי הם אשר יצאו בראש למלחמה לשימסרו בידם : בנערי שרי המדינות · משרתי שרי המדינות שבא״י והמה מתי מספר ואינם מלומדי מלחמה וזהו כדי שיהיה הנס עוד יותר גדול להפליא : מי יאסור המלחמה · ראש המלחמה נקרא אוסר על כי מעמיד הוא את אנשי המלחמה וקושר אותם באוסרות בעניני המלחמה וכן ויאסור אביה את המלחמה (דה״ב י״ג) : (טו) ואחריהם · ר״ל ללכת אחריהם כי נערי שרי המדינות הלכו בראש כדבר ה׳ : כל בני ישראל · ר״ל לא היה עוד ביניהם אנשי מלחמה או שהמה היו הכשרים בכל בני ישראל וכמ״ש למעלה והשארתי בישראל שבעת אלפים כל הברכים אשר לא כרעו לבעל וכו׳ : (טז) שתה שכור · שתה עד שנשתכר מרוב היין : עוזר אותו · שהיה כ״א עוזר לו : (יז) וישלח בן הדד · לדעת מה נעשה בהיותם צרים על העיר : (יח) אם לשלום וכו׳ · ר״ל בין כך ובין כך תפשום והפוך מלות לנוי המליצה : (יט) ואלה יצאו · ואלה הם אשר יצאו מן העיר נערי שרי המדינות והחיל הם שבעת האלפים : (כ) איש אישו · כל איש מהם הרג את הבא למולו לתפשו חיים : ופרשים · גם פרשים
נמלטו

דאזיג נון איך איבר ענטפֿיר אים אין דיין האנט היינט דען טאג אונ דו זאלשט וויסן דאז איך בין גאט: (יד) ויאמר אונ ער שפראך (אחאב) דורך וועמין ווער מיט דער מלחמה גיווינן אונ ער זאגט מיט די יונגן דאז זיין די העררן פֿון די לענדיר פֿון די מדינות (מאותה) האבן דיר צו ערבות געבן דאז זיא ניט וועלין אב דיר (מורד) זיין דורך די זעלבינן יונגן ווערשט דיא (מלחמה) גווינן אונ ער זאגט ווער זאל הויבט מאן זיין אונ ער זאגט דו אחאב : (טו) ויפקוד אונ ער צילט די יונגן פֿון דען העררן פֿון די לענדיר אונ זיא וואָרן צוויא הונדרט אונ צוויא אונ דרייסיג אונ נאך זיא הט ער גצילט אל די קינדר ישראל זיבן טויזנט די ניט האבן גקניאט צו דער עבו״ם : (טז) ויצאו אונ זיא אויז גינגן אין דער מיטאג צייט אונ (בן הדד) וואר טרינקן זיך טרונקן אין דיא היטן דאז ער גימאכט האט פֿר דען זון ער וואר טרינקן אונ די (מלכים) דרייסיג אונ צוויא קיניגן די זאלטן העלפֿן אים : (יז) ויצאו אונ זיא אויז גינגן דיא יונגן פֿון די העררן פֿון די מדינות צום ערשטן אונ ער שיקט (בן הדד) אונ זיא זאגטן די (שלוחים) צו אים צו זאגן מאנן זיין ארויש גאנגן פֿון שומרון : (יח) ויאמר אונ ער שפראך אוב צו פֿריד זיין זיא אויש גאנגן בגריפֿט זיא לעבנדיג אונ עש זייא צו שטרייטן זיא זיין אויש גאנגן פֿאנגט זיא לעבנדיג כלומר אל לייט פֿאנגט זיא דוקא לעבנדיג אונ דאז דא שטיט איין מאל פֿאר (תפשום) אונ דער נאך (חיים) אונ דער נאך שטיט אום גיקערט דאז איז אלז איינש : (יט) ואלה אונ דיא דאזיגן זיין ארויש גאנגן פֿון דער שטאט די יונגי העררן פֿון די לענדר אונ דש חיל דאש נאך זיא : (כ) ויכו אונ זיא שלוגן אונ טיטן איין איטליכר
שלוג

מֶלֶךְ אֲרָם עַל־סוּס וּפָרָשִׁים׃ כא וַיֵּצֵא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
וַיַּךְ אֶת־הַסּוּס וְאֶת־הָרָכֶב וְהִכָּה בַאֲרָם מַכָּה
גְדוֹלָה׃ כב וַיִּגַּשׁ הַנָּבִיא אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
לוֹ לֵךְ הִתְחַזַּק וְדַע וּרְאֵה אֵת אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה כִּי
לִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה מֶלֶךְ אֲרָם עֹלֶה עָלֶיךָ׃ כג וְעַבְדֵי
מֶלֶךְ־אֲרָם אָמְרוּ אֵלָיו אֱלֹהֵי הָרִים אֱלֹהֵיהֶם עַל־
כֵּן חָזְקוּ מִמֶּנּוּ וְאוּלָם נִלָּחֵם אִתָּם בַּמִּישׁוֹר אִם־לֹא
נֶחֱזַק מֵהֶם׃ כד וְאֶת־הַדָּבָר הַזֶּה עֲשֵׂה הָסֵר
הַמְּלָכִים אִישׁ מִמְּקֹמוֹ וְשִׂים פַּחוֹת תַּחְתֵּיהֶם׃ כה
וְאַתָּה תִמְנֶה־לְךָ חַיִל כַּחַיִל הַנֹּפֵל מֵאוֹתָךְ וְסוּס
כַּסּוּס וְרֶכֶב כָּרֶכֶב וְנִלָּחֲמָה אוֹתָם בַּמִּישׁוֹר אִם־
לֹא נֶחֱזַק מֵהֶם וַיִּשְׁמַע לְקֹלָם וַיַּעַשׂ כֵּן׃ כו וַיְהִי
לִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה וַיִּפְקֹד בֶּן־הֲדַד אֶת־אֲרָם וַיַּעַל
אפקה

סוּסָוָן וְעַמֵּיהּ תְּרֵין זוֹג פָּרָשִׁין׃ כא וּנְפַק מַלְכָּא
דְיִשְׂרָאֵל וּמְחָא יַת סוּסָוָתָא וּמַגֵּיר יַת רְתִיכַיָּא
וּמְחָא בַּאֲנָשׁ אֲרָם מְחָא סַגִּיאָה׃ כב וּקְרֵיב נְבִיָּא
לְוַת מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וַאֲמַר לֵיהּ אֱזֵיל אִתַּקַּף
וְדַע וַחֲזֵי יַת דְּתַעְבֵּיד אֲרֵי לִזְמַן סוֹפָא דְשַׁתָּא
מַלְכָּא דַאֲרָם סָלֵיק עֲלָךְ׃ כג וְעַבְדֵי מַלְכָּא
דַאֲרָם אֲמָרוּ לֵיהּ אֱלָהָא דְּשַׁלִּיט עַל טוּרַיָּא
אֱלָהָהוֹן עַל כֵּן תַּקִּיפוּ מִנָּנָא וּבְרַם נַגִּיחַ עִמְּהוֹן
בְּמֵישְׁרָא אִם לָא נִתְקַף מִנְּהוֹן׃ כד וְיַת פִּתְגָּמָא
הָדֵין עֲבֵיד אַעְדֵּי מַלְכַיָּא גְּבַר מֵאַתְרֵיהּ וּמַנֵּי
שִׁלְטוֹנַיָּא חִלּוּפֵיהוֹן׃ כה וְאַתְּ תְּמַנֵּי לָךְ מַשְׁרְיָן
כְּמַשְׁרְיָן דְּאִתְקְטָלָא מִנָּךְ וְסוּסָוָן כְּסוּסָוָן וּרְתִיכִין
כִּרְתִיכִין וְנַגִּיחַ עִמְּהוֹן בְּמֵישְׁרָא אִם לָא נִתְקֵיף
מִנְּהוֹן וְקַבֵּיל לְמֵימְרֵיהוֹן וַעֲבַד כֵּן׃ כו וַהֲוָה
לִזְמַן סוֹפָא דְשַׁתָּא וּמְנָא בַר הֲדַד יַת אֱנָשׁ אֲרָם
וסליק

אלהי הרים עקידה שער כה

הסר המלכים עקידה שם

רש״י

להם מפני החמה : (כב) לתשובת השנה · לזמן סופא דשתא : (כד) ושים פחות תחתיהם · מתוך שלא יהו ממשפחה רמה יתנו לב
להתחזק כדי למלאות חן : (כה) אם לא נחזק מהם · כלומר ותראה אם לא נחזק מהם : (כז) וכלכלו · פרנסת לידם למלחמה [illegible]לטיידו הם
כלי

מצודת ציון

(כו) ויפקוד · ענין מנין : (כז) וכלכלו · מלשון כל : חשיפי · הוא ענין עדר
ואין

מצודת דוד

נמלטו עמו : (כב) לך התחזק · ר״ל הכן עצמך למלחמה : לתשובת השנה · לעת תשוב השמש לנקודת התקופה היוצאה עתה ממנה : עולה עליך · למלחמה : (כג) אלהי הרים אלהיהם · אלהי ישראל מושל בהרים לבד (ויתכן שהכונה על אשר נתן התורה לישראל על ההר) : אם לא · ר״ל או תראה אם לא נחזק מהם כי הדבר ברור אשר נחזק במישור : (כד) ואת הדבר וכו׳ · לשיהיה עוד סיבה לנצח אותם : הסר המלכים · לבל יאסרו הם המלחמה כי על כי מלכים הם יקרה נפשם בעיניהם ואינם מכניסים עצמם בסכנה לרדת בעמק המלחמה למען יקנו כבוד ע״י הנצחון כי מכובדים הם מכבר המלוכה אבל הפחות אין נפשם יקרה בעיניהם כ״כ ומפני הכבוד יסתכנו לרדת בעומק המלחמה : (כה) כחיל הנופל · ואין מהצורך להרבות יותר מבראשונה : (כו) ויפקוד · לראות אם נתמלא כשיעור חיל הנופל : (כז)
התפקדו

שלוג זיין מאן דען ער מאן גריף אונ זיא פֿליהטן ארם אונ ער יאגט זיא ישראל אונ ער אנטרינט (בן הדד קיניג ארם) אויף פֿערד אונ מיט מיך וואָרן לוויא פֿאר רייטר : (כא) ויצא אונ ער גינג אויש דער מלך ישראל אונ ער שלוג די פֿערד אונ דען רייטר אונ ער שלוג אין ארם איין גרויסן שלאק : (כב) ויגש אונ ער גינעהנט דר נביא צו דעם (מלך פֿון ישראל) אונ ער זאגט צו אים גיא זייא דיך שטערקן אונ ווייש אונ זיך וואש דוא ווערשט טון דען צו דעם לעטשטן דז יאר ווערט דר (מלך ארם) אויף גין אויף דיר : (כג) ועבדי אונ די קנעכט פֿון (מלך ארם) האבן גזאגט צו אים איר גאט פֿון ישראל דש איז איין גאט דער דא איבר דיא בערג גוועלטיגט דרום אויך האבן זיא גשטערקט אין ווערד איר אונ פֿאר וואר איר וועלן שטרייטן מיט זיא אין דעם טאל דא ווערשטו זעהן אוב איר ווערן ניט שטערקן אין ווערד זיא : (כד) ואת אונ דיא זאך די דאזיג זאלשטו טואן טוא אב די מלכים איין איטן פֿון זיינר שטאט אונ זעץ גראבין אין איר שטאט דען דר וויל זיא ניט זיין פֿון אזו אייגר (חשובה משפחה) דא ווערן זיא אין צו דר מלחמה טון דר ווארטן די זי זאלן (חן) בקומן אין אויגן דש מלך : (כה) ואתה אונ דוא זאלשט צילן צו דיר היר אן דש היר דש דא איז גפֿאלין פֿון דיר אונ פֿערד אזו פֿיל אז די ערשטי פֿערד אונ רייטר אז ווא די ערשטי רייטר אונ איר וועלן שטרייטן מיט זי אין דעם טאל דרום ווערשט זעהן אוב איר ניט ווערדן שטערקן אין ווערד זיא אונ ער העריט צו איר שטים אונ ער טעט אזו : (כו) ויהי אונ עש וואר דש דא ווידר קומט די צייט פֿון דש יאר אונ ער צילט (בן הדד) דען ארם אונ ער גינג נאך (אפק) צו שטרייטן מיט ישראל : (כז)
ובני

אֲפֵקָה לַמִּלְחָמָה עִם־יִשְׂרָאֵל׃ כז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל
הָתְפָּקְדוּ וְכָלְכְּלוּ וַיֵּלְכוּ לִקְרָאתָם וַיַּחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
נֶגְדָּם כִּשְׁנֵי חֲשִׂפֵי עִזִּים וַאֲרָם מִלְאוּ אֶת־הָאָרֶץ׃
כח וַיִּגַּשׁ אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
וַיֹּאמֶר כֹּה־אָמַר יְהוָה יַעַן אֲשֶׁר אָמְרוּ אֲרָם אֱלֹהֵי
הָרִים יְהוָה וְלֹא־אֱלֹהֵי עֲמָקִים הוּא וְנָתַתִּי אֶת־כָּל־
הֶהָמוֹן הַגָּדוֹל הַזֶּה בְּיָדֶךָ וִידַעְתֶּם כִּי־אֲנִי יְהוָה׃
כט וַיַּחֲנוּ אֵלֶּה נֹכַח אֵלֶּה שִׁבְעַת יָמִים וַיְהִי בַּיּוֹם
הַשְּׁבִיעִי וַתִּקְרַב הַמִּלְחָמָה וַיַּכּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
אֲרָם מֵאָה־אֶלֶף רַגְלִי בְּיוֹם אֶחָד׃ ל וַיָּנֻסוּ הַנּוֹתָרִים
אֲפֵקָה ﭏ הָעִיר וַתִּפֹּל הַחוֹמָה עַל־עֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה
אֶלֶף אִישׁ הַנּוֹתָרִים וּבֶן־הֲדַד נָס וַיָּבֹא אֶל־הָעִיר
חֶדֶר בְּחָדֶר׃ לא וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו עֲבָדָיו הִנֵּה־נָא
שָׁמַעְנוּ כִּי מַלְכֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי־מַלְכֵי חֶסֶד הֵם
נָשִׂימָה נָּא שַׂקִּים בְּמָתְנֵינוּ וַחֲבָלִים בְּרֹאשֵׁנוּ וְנֵצֵא
אל

וּסְלֵיק לַאֲפֵק לְאַגָחָא קְרָבָא עִם יִשְׂרָאֵל : כז
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְמְנִיאוּ וְאִזְדַּמְנוּ וַאֲזַלוּ
לְקַדָּמוּתְהוֹן וּשְׁרוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְקִבְלֵיהוֹן כִּתְרֵין
גִּזְרֵי עִזִּין וֶאֱנָשׁ אֲרָם מַלְיָאוּ יָת אַרְעָא : כח
וּקְרֵיב נְבִיָּא דַיְיָ וַאֲמַר לְוָת מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל
וַאֲמַר לֵיהּ כִּדְנַן אֲמַר יְיָ חֲלַף דַּאֲמַרוּ אֱנָשׁ אֲרָם
אֱלָהָא דְשַׁלִּיט עַל טוּרַיָּא יְיָ וְלָא אֱלָהָא דְשַׁלִּיט
עַל מֵישְׁרַיָּא הוּא וְאֶמְסַר יָת כָּל הֲמוֹנָא רַבָּא
הָדֵין בִּידָךְ וְתִדְעוּן אֲרֵי אֲנָא יְיָ : כט וּשְׁרוֹ אִלֵּין
לָקֳבֵיל אִלֵּין שִׁבְעָא יוֹמִין וַהֲוָה בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
וּקְרִיבוּ עָבְדֵי קְרָבָא וּמְחוֹ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת
אֱנָשׁ אֲרָם מְאָה אַלְפִין גְּבַר רִגְלֵי בְּיוֹמָא חַד : ל
וַאֲפַכוּ דְּאִשְׁתְּאָרוּ לַאֲפֵק לְקַרְתָּא וּנְפַל שׁוּרָא
עַל עֶשְׂרִין וְשִׁבְעָה אַלְפִין גַּבְרָא דְּאִשְׁתְּאָרוּ
וּבַר הֲדַד עֲרַק וְעַל לְקַרְתָּא תָּוָן בְּגוֹ תָוָן : לא
וַאֲמַרוּ לֵיהּ עַבְדוֹהִי הָא כְעַן שְׁמַעְנָא אֲרֵי מַלְכֵי
בֵית יִשְׂרָאֵל אֲרֵי מַלְכֵי גָמְלֵי חִסְדָּא אִנּוּן נֵיסַר
כְּעַן סַקִּין בְּחַרְצָנָא וְאַטוּנִין בְּרֵישָׁנָא וְנִפּוֹק לְוָת
מלכא

רש"י

כלי זיין וכל צרכי המלחמה : וכלכלו · נתכלכלו : כשני חשיפי עזים · קבוצי עזים ואין לו דמיון ומנחם חברו בלשון גילוי כמו מחשוף הלבן
(בראשית ל' ל"ז) חשפי שובל (ישעיה מ"ז ב) ולשון גילוי נופל על עדרי עזים כמו שגלשו מהר הגלעד (שיר השירים ד' א') כשיורדין מ
ההר נתגלה ההר: (כח) ויאמר אל מלך ישראל ויאמר וגו' א"ר יוחנן כל מקום שנא' ויאמר ויאמר צריך לדרוש אמירה ראשונה אמר לו ונתתי את
כל ההמון הזה בידך אמירה שנייה אם יפול בן הדד בידך אל תחמול עליו לפיכך כשחמל עליו אמר לו יען אשר שלחת איש חרמי מידך וגו'
לקמן

מצודת ציון

מצודת דוד

ואין לו דומה : (כט) נוכח · מול ; המלחמה · עם המלחמה : (לג) ינחשו · התפקדו וכלכלו · אלו התפקדו במלחמה אם נמנה והיו כולם קיימים ולא
מלשון נפקד מהם איש : כשני חשיפי עזים · נערי פרי הראשונה לבד ושבעת האלפים
לבד : מלאו וכו' · אמר דרך גוזמא לרוב העם : (כח) ויאמר · כפל מלת ויאמר כי אמר לו פעם ב' לחזק לבבו : (ל) חדר בחדר · חדר לפנים מחדר
להסתיר עצמו : (לא) מלכי חסד · להתחסד עם אויביהם : נשימה נא שקים וכו' · להראות הכנעם ללכת כשבויי מלחמה לבושי שקים והחבלים בראשיהם
מוכנים

ובני אוג די קינדר ישראל זיין ווארדן גיצלט אוג זיא הבן זיך איין גשפייזט אוג זיינן גאנגן צו קיגן זיא אין זיא האבן גרואט די קינדר
ישראל קיגן זי אז צווייא הייפליך אודר הירטן פון ציגן אוג ארם הבן דר פילט די לאנד : (כח) ויגש אוג ער גינאהנט דר נביא גאטש
אוג זאגט צו דעם (אליך ישראל) אוג ער זאגט אזו הט גזאגט גאט דרום דאש זיא האבן גזאגט ארם גאט גוועלטיגט ניקש אין א
איבר בערג אוג ניט איין גאט איבר די טיפי טאל איז ער דא וויל איך געבן אל דש ברואנוג דש גרוש דש דאזיג אין דיין האנט או
איר זאלט וויסן דש איך בין גאט אוג דאש אין דעם פסוק שטייט צווייא אמל (ויאמר ויאמר) (עיין רש"י) : (כט) ויחנו אוג זיא
רואטן די דאזיגן קיגן די דאזיגן זיבן טאג אוג עש וואר אן דעם טאג דעם זיבנטין אוג זיא גנעהנטן די אמגן פון דר אונהאה אוג זיא
שלאגן די קינדר ישראל דעם ארם הונדרט טויזנט פוס גיאר אין איינם טאג : (ל) וינוסו אוג זיא פלוהן די איברגן נאך (אפק) צו
דר שטאט אוג זיא פאלט די מויאר אויף זיבן אוג צוואנציג טויזנט אמן די איברגן אוג (בן הדד) איז גפלוהן אוג קאם אין די שטאט
(חדר בחדר) דהיינו ער האט זיך אין דאש היטרשטע הדר פר בארגן : (לא) ויאמרו אוג זיא זאגטן צו אים זיין קנעכט אן מילודרט
האבן איר גהערט דש די (אלכים פון ישראל) זייני גינעדיגי קיניגן איר וועלן מילודרט טאן זאק אן אונזרי לענדן אוג שטריק א
אונזר

אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אוּלַי יְחַיֶּה אֶת־נַפְשֶׁךָ׃ לב וַיַּחְגְּרוּ
שַׂקִּים בְּמָתְנֵיהֶם וַחֲבָלִים בְּרָאשֵׁיהֶם וַיָּבֹאוּ אֶל־
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ עַבְדְּךָ בֶן־הֲדַד אָמַר תְּחִי־נָא
נַפְשִׁי וַיֹּאמֶר הַעוֹדֶנּוּ חַי אָחִי הוּא׃ לג וְהָאֲנָשִׁים
יְנַחֲשׁוּ וַיְמַהֲרוּ וַיַּחְלְטוּ הֲמִמֶּנּוּ וַיֹּאמְרוּ אָחִיךָ בֶן־
הֲדַד וַיֹּאמֶר בֹּאוּ קָחֻהוּ וַיֵּצֵא אֵלָיו בֶּן־הֲדַד וַיַּעֲלֵהוּ
עַל־הַמֶּרְכָּבָה׃ לד וַיֹּאמֶר אֵלָיו הֶעָרִים אֲשֶׁר־
לָקַח־אָבִי מֵאֵת אָבִיךָ אָשִׁיב וְחוּצוֹת תָּשִׂים לְךָ
בְדַמֶּשֶׂק כַּאֲשֶׁר־שָׂם אָבִי בְּשֹׁמְרוֹן וַאֲנִי בַּבְּרִית
אֲשַׁלְּחֶךָּ וַיִּכְרָת־לוֹ בְרִית וַיְשַׁלְּחֵהוּ׃ לה וְאִישׁ
אֶחָד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים אָמַר אֶל־רֵעֵהוּ בִּדְבַר יְהוָה
הַכֵּינִי נָא וַיְמָאֵן הָאִישׁ לְהַכֹּתוֹ׃ לו וַיֹּאמֶר לוֹ יַעַן
אשר

מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל מָאִים יְקַיֵּם יָת נַפְשָׁךְ : לב
וַאֲסַרוּ סַקִּין בְּחַרְצֵיהוֹן וְאַטוּנִין בְּרֵישֵׁיהוֹן וַאֲתוֹ
לְוָת מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וַאֲמַרוּ עַבְדָּךְ בַּר הֲדַד
אֲמַר תִּתְקַיַּם כְּעַן נַפְשִׁי וַאֲמַר הָעַד כְּעַן קַיָּם
אָחִי הוּא : לג וְגַבְרַיָּא נְחִישׁוּ וְאוֹחִיאוּ וְחַטְפוּהָא
מִנֵּיהּ וַאֲמַרוּ אָחוּךְ בַּר הֲדַד וַאֲמַר עוּלוּ דַּבְּרוּהִי
וּנְפַק לְוָתֵיהּ בַּר הֲדַד וְאַסְקֵיהּ לִרְתִיכָא : לד
וַאֲמַר לֵיהּ קִרְוַיָּא דִּנְסֵיב אַבָּא מִן אֲבוּךְ אֲתִיב
וְשׁוּקִין תְּמַנֵּי לָךְ בְּדַמֶּשֶׂק כְּמָא דְמַנֵּי אַבָּא
בְּשׁוֹמְרוֹן וַאֲנָא בִּקְיָם אֲשַׁלְּחִנָּךְ וּגְזַר לֵיהּ קְיָם
וְשַׁלְּחֵיהּ : לה וְגַבְרָא חַד מִבְּנֵי תַלְמִידֵי נְבִיַּיָּא
אֲמַר לְחַבְרֵיהּ בְּפִתְגָמָא דַיְיָ מְחֵינִי כְעַן וְלָא
אֲבָה גַבְרָא לְמִמְחֵיהּ : לו וַאֲמַר לֵיהּ חֲלַף דְּלָא
קבלתא

רש"י

(לקמן פסוק מ"ב): (לג) ינחשו וימהרו ויחלטו הממנו · ינחשו לשון מנחש אמרו כיון שנפלו דברי שלום בפיו אפילו שלא במתכוין סימן טוב הוא
זה וימהרו להחזיק הדבר: ויחלטו לשון למיתות (ויקרא כ"ה כ"ג) כרתו הדבר מפיו שלא יחזור בו וה"א של ויחל[illegible]ה נוטה במסורת לשתי
התיבות כאילו נכתב ויחלטוה ממנו אם ממנו יצא הדבר בכוונת הלב : (לד) ויאמר אליו בן הדד · הערים אשר לקח אבי מאת אביך עמרי
אשיב לך : וחוצות תשים לך בדמשק · ותהי מושל בה ותהיה ראש למלכותי: כאשר שם אבי בשומרון יערך על כרחך וכל זה היה [illegible]מר מיראה
אמר לו אחאב ואני בברית הזאת אשלחך : (לה) הכיני נא · סימן זה רע על אחאב שאמר לו הנביא על פי הגבורה להכות את בן הדד
ולא הכהו ואף זה שאמר לו הנביא בדבר ה' הכיני ולא הכהו כשם שנפרע מזה יפרע מאחאב: בדבר ה' · הקב"ה אמר שתכה אותי : (לו)
ופלוע

מצודת דוד

מצודת ציון

מוכנים לתלותם בהם : (לב) העודנו חי · וכי הוא עדיין חי ולא הומת מלשון נחוש וסימן טוב וכן נחשתי ויברכני ה' (בראשית ל') ור"ל ביאתך לי
במלחמה כי מעתה לבו לא יפחד כי חביב הוא לי כאח ולא יעשה לו מאומה לסימן טוב וברכני ה': ויחלטו · התרגום של לצמיתות (ויקרא כ"ה) הוא להלוטין
רע : (לג) והאנשים · עבדי בן הדד : ינחשו וימהרו ויחלטו הממנו · ר"ל ועניינו דבר המתקיים מבלי הפסקות: (לה) וימאן · לא רצה : (לז) ופצע · מכה
המוציאה
בשמעם שאמר אחי הוא היו מחזיקים הדבור לניחוש וסימן טוב ולזה מהרו
והחליטו הדבור היוצא ממנו וחזרו ואמרו גם המה אחיך בן הדד: (לד) ויאמר בן הדד · אל אחאב : וחוצות · בעיר המלוכה דמשק תעשה לך שווקים כאלו
ביתך עירך : ואני בברית · זה מדברי אחאב שהשיב ואמר לו כאשר תכרות לי ברית על זה אז אשלחך לנפשך : (לה) מבני הנביאים · הוא מיכיהו בן
להרוג
ימלא : בדבר ה' · בשליחתו של ה' : הכיני נא · הוא למשל על אחאב שנלכדה

אונזר קאפף אוג איר וועלן אויז גין צו דעם אליך ישראל פיל לייכט ווערט ער לאזן לעבן דיין לייב : (לב) ויחגרו אוג זיא גורטיטין זיך
אן אירי לענדן אוג שטריק אן איר קאפף אוג זיא קומן צו דעם אליך ישראל אוג זיא שפראכן דיין קנעכט (בן הדד) ער האט גזאגט
עש זאל בלייבן לעבן גן איין לייב אוג ער שפראך לעבט ער נאך ער איז איין ברודר : (לג) והאנשים אוג די אמין האבן גרעטינט
כלומר זיא שפראכין די וויל אין זיינם אויל איז גפאלן איין זאג פון (שלום) לאז ער עש נון ניט עריגשט אייכן אזו איז עש דאך איין
גוטיר (סימן) אוג זיא אייליטן צו שטערקן די זאך אוג זיא אייגינטן די זאך אוב עש איז אין עריגשטן פון אים ארויש גאנגן אוג אים
גאכליך הערלן אוג זיא שפראכן צו אים דיין ברודר איז (בן הדד) אוג ער שפראך קומט ברענגט אין אוג ער גינג צו אים אויש (בן
הדד) אוג ער ברעכט אין אויף דעם רייט וואגן : (לד) ויאמר אוג ער שפראך (בן הדד) צו אים די שטאט דש ער הט גנומן איין
פאטר פון דיינם פאטר וויל איך ווידר קערן אוג מערק זאלשט די דיר טון אין איין הויבט שטאט (דמשק) כלומר דו זאלשט (מושל)
דרינן זיין אז ער הט גטאן איין פאטר אין (שומרון) אזו האט אלז גרעט (בן הדד) צו דעם אליך ישראל פון וועגן ווארט אוג דר אליך
ישראל הט געענטווארט אוג איך איט דר זכרהייט וויל איך וועק שיקן דיך אוג ער פר שניד צו אים אין ברית אוג ער וועק שיקט
אים : (לה) ואיש אוג אין אמן פון קינדר דען נביאים האט גזאגט צו זיינם געזעלן אין דר זאג גאטש זאלשט איך גאט גהייסן
דו זאלשט איך שלאגן אזא ער וואלט ניט דר אמן צו שלאגן אים : (לו) ויאמר אוג ער שפראך צו אים דרום דש דו האשט ניט
אנטפאנגן

אֲשֶׁר לֹא־שָׁמַעְתָּ בְּקוֹל יְהוָה הִנְּךָ הוֹלֵךְ מֵאִתִּי
וְהִכְּךָ הָאַרְיֵה וַיֵּלֶךְ מֵאֶצְלוֹ וַיִּמְצָאֵהוּ הָאַרְיֵה וַיַּכֵּהוּ׃
לז וַיִּמְצָא אִישׁ אַחֵר וַיֹּאמֶר הַכֵּינִי נָא וַיַּכֵּהוּ הָאִישׁ
הַכֵּה וּפָצֹעַ׃ לח וַיֵּלֶךְ הַנָּבִיא וַיַּעֲמֹד לַמֶּלֶךְ עַל־
הַדָּרֶךְ וַיִּתְחַפֵּשׂ בָּאֲפֵר עַל־עֵינָיו׃ לט וַיְהִי הַמֶּלֶךְ
עֹבֵר וְהוּא צָעַק אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר עַבְדְּךָ יָצָא
בְקֶרֶב־הַמִּלְחָמָה וְהִנֵּה־אִישׁ סָר וַיָּבֵא אֵלַי אִישׁ
וַיֹּאמֶר שְׁמֹר אֶת־הָאִישׁ הַזֶּה אִם־הִפָּקֵד יִפָּקֵד
וְהָיְתָה נַפְשְׁךָ תַּחַת נַפְשׁוֹ אוֹ כִכַּר־כֶּסֶף תִּשְׁקוֹל׃
מ וַיְהִי עַבְדְּךָ עֹשֶׂה הֵנָּה וָהֵנָּה וְהוּא אֵינֶנּוּ וַיֹּאמֶר
אֵלָיו מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל כֵּן מִשְׁפָּטֶךָ אַתָּה חָרָצְתָּ׃ מא
וַיְמַהֵר וַיָּסַר אֶת־הָאֲפֵר מֵעַל° מעלי קרי עֵינָיו וַיַּכֵּר
אֹתוֹ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כִּי מֵהַנְּבִאִים הוּא׃ מב וַיֹּאמֶר
אליו

קבלתא למימרא דיי הא את אזיל מלותי
ויקטלנך אריא ואזל מלותיה ואשכחיה אריא
וקטליה:לז ואשכח גברא אוחרנא ואמר מחני
כען ומחהי גברא מחהי ופרעיה : לח ואזל
נביא וקם למלכא על אורחא וכריך במעפרא
עינוהי : לט והוה מלכא עבר והוא צוח קדם
מלכא ואמר עבדך נפק בגו קרבא והא גברא
זר ואיתי לי גברא ואמר טר ית גברא הדין אם
משנא ישני ותהי נפשך חלף נפשיה או ככרא
דכספא תתקול : מ והוה עד דעבדך מתפני
לכא ולכא והא ליתוהי ואמר ליה מלכא
דישראל את דנתא דינך ופסקת : מא ואוחי
ואעדי ית מעפרא מעלוי עינוהי ואשתמודע
יתיה מלכא דישראל ארי מתלמידי נביא
הוא:מב ואמר ליה כדנן אמר יי חלף דשזבתא
ית

רש"י

ופצוע · מכה חבורה : (לח) ויתחפש באפר · שינה את מעפורתו שלא יכירוהו כל שינוי בגדים הוא לשון חיפוש : באפר · תירגמו יונתן במעפורה הוא סודר : (לט) והנה איש סר · מן הדרך אלי : ויבא אלי איש · שבוי מן המלחמה : אם הפקד יפקד · אם יברח לשון לא נפקד ממנו איש (במדבר ל"א מ"ט) לשון חסרון : (מ) והוא איננו·ברח לו : אתה חרצת · או נפש או ככר כסף : (מב) איש חרמי · איש מלחמתי
לשון

מצודת ציון

המוציאה דם : (לח) ויתחפש · ענין השתנות המלבוש וכן התחפש ובוא (לקמן כ"ב): באפר · בצעיף והוא הפך מן פארי המגבעות (שמות ט"ל) שהוא מענין היופי והשבח שיש להאדם כשהצעיף בראשו : (מ) חרצת · גזרת וחתכת כמו כליון חרוץ (ישעיה י') : (מב) חרמי · ענין רשת כמו יצודו חרם (מיכה ז') :
סר

מצודת דוד

להרוג את בן הדד : (לח) ויעמוד למלך · עמד על הדרך להמתין עד יעבור המלך : ויתחפש באפר · שינה עצמו בלבוש אפר אחר לשומו מתעל לעיניו וזהו בכדי שלא יכירו המלך ע"י לבוש האפר אשר לו : (לט) והוא צעק · כאלו קובל על המכות אשר הוכה מתי שהפקיד בידו האיש : אם הפקד יפקד · אם יברח ויהיה נחסר כמו ולא נפקד ממנו איש (במדבר ל"א) : תשקול · לידי
תשקול לפרוע בעדו : (מ) עושה הנה והנה · עשיתי מלאכתי ותתעסק כאן וכאן : איננו · כי ברח : כן משפטך · או נפש או ככר כסף כי כן חרצת וגזרת על עצמך : (מב) את איש חרמי · בלאת מידך את בן הדד אשר לכדתי אותו כמו הנלכד את הדג בחרמו על כי לא היה לו מקום לנוס :
והיתה

אנטפֿאנגן אונ׳ געהערט אין דיא שטים גאטש נון דו גישט פֿון איר אונ׳ ער ווערט שלאגין דיך דר ליב אונ׳ ער גינג פֿון בייא,אים אונ׳
עש גיפֿונד אין דר ליב אונ׳ ער טיטיט אין ד: וואר איין ביזר (טיאן אויף אחאב) כלומר אזו הט גטאן אחאב דא אין דר נביא פֿון גאטש
ווענן הט גהייסן שלאגן דען (בן הדד) אונ׳ ער טעט אזו ניט דרום ווערט אין גאט אויך שטראפֿן אז וויא ער הט גשטראפֿט דעם
דר דען נביא ניט הט וועלן שלאגן : (לז) וימצא אונ׳ ער גיפֿונד איין אנדרן אונ׳ ער זאגט שלאג איך נאך אונ׳ ער שלוג אים
שלאגן אונ׳ וואונדן : (לח) וילך אונ׳ ער גינג דר נביא אונ׳ ער שטונד צו דעם מלך אויף דעם וועג אונ׳ ער הט זיין הויב פֿר ענדרט
אויף זיינן אויגן דש מן אים ניט זאל דר קענן: (לט) ויהי אונ׳ דר מלך וואר איבר פֿארן, אונ׳ ער הט גשריאן צו דעם מלך אונ׳ ער שפראך
דיין קנעכט איז אויז גאנגן אין צווישן דר מלחמה אונ׳ נון איין מאן איז אב גקערט פֿון דעם וועג אונ׳ ער ברענגט צו מיר איין גפֿאנגנם
אונ׳ ער זאגט היט דען מאן דען דאזיגן אוב ער ווערט אנטלויפֿן אודר ער ווערט גברענקן זאל זיין דיין לייב אן שטאט זיין לייב אודר
איין צענטנר זילבר זאלשטו ווגן : (מ) ויהי אונ׳ עש וואר איך דיין קנעכט הט זיך אום גקערט הין אונ׳ הער אונ׳ דר שבוי וואר ניט
דא אונ׳ ער שפראך צו אים דר מלך ישראל אזו איז דיין משפט דו האשט עז בשיידן ענטשפר דו זאלשט אים דען מאן שאפֿן אודר
דז זילבר געבן : (מא) וימהר אונ׳ ער איילט אונ׳ ער אב טעט די הויב פֿון זיינן אויגן אונ׳ ער דר קענט אין דר מלך ישראל דש
ער וואר פֿון דען נביאים : (מב) ויאמר אונ׳ ער שפראך צו אים אזו האט גזאגט גאט דרום דש דו האשט גשיקט דען מאן איין
שטרייט

אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה יַעַן שִׁלַּחְתָּ אֶת־אִישׁ־חֶרְמִי
מִיָּד וְהָיְתָה נַפְשְׁךָ תַּחַת נַפְשׁוֹ וְעַמְּךָ תַּחַת עַמּוֹ׃
מג וַיֵּלֶךְ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל עַל־בֵּיתוֹ סַר וְזָעֵף וַיָּבֹא
שֹׁמְרוֹנָה׃ כא א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כֶּרֶם
הָיָה לְנָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי אֲשֶׁר בְּיִזְרְעֶאל אֵצֶל הֵיכַל
אַחְאָב מֶלֶךְ שֹׁמְרוֹן׃ ב וַיְדַבֵּר אַחְאָב אֶל־נָבוֹת
לֵאמֹר תְּנָה־לִּי אֶת־כַּרְמְךָ וִיהִי־לִי לְגַן־יָרָק כִּי
הוּא קָרוֹב אֵצֶל בֵּיתִי וְאֶתְּנָה לְךָ תַּחְתָּיו כֶּרֶם טוֹב
מִמֶּנּוּ אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ אֶתְּנָה־לְךָ כֶסֶף מְחִיר זֶה׃
ג וַיֹּאמֶר נָבוֹת אֶל־אַחְאָב חָלִילָה לִּי מֵיְהוָה מִתִּתִּי
אֶת־נַחֲלַת אֲבוֹתַי לָךְ׃ ד וַיָּבֹא אַחְאָב אֶל־בֵּיתוֹ
סַר וְזָעֵף עַל־הַדָּבָר אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלָיו נָבוֹת
הַיִּזְרְעֵאלִי וַיֹּאמֶר לֹא־אֶתֵּן לְךָ אֶת־נַחֲלַת אֲבוֹתָי
וַיִּשְׁכַּב עַל־מִטָּתוֹ וַיַּסֵּב אֶת־פָּנָיו וְלֹא־אָכַל לָחֶם׃
ה וַתָּבֹא אֵלָיו אִיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ וַתְּדַבֵּר אֵלָיו מַה־זֶּה
רוחך

ית גבר דחיב קטול מיד ותהי נפשך חלף
נפשיה ועמך חלף עמיה : מג ואזל מלכא
דישראל לביתיה נסיס ודוי ואתא לשמרון :א
והוה בתר פתגמיא האילן כרמא הוה לנבות
יזרעאלא די ביזרעאלה בסטר היכלא דאחאב
מלכא דשמרון : ב ומליל אחאב עם נבות
למימר הב לי ית כרמך ויהי לי לגנת ירקא
ארי הוא קריב לביתי ואתן לך חלופיה כרמא
דטב מניה אם תקין בעינך אתן לך כספא
דמוהי מה דשוי : ג ואמר נבות לאחאב חס
לי מן קדם יי מלמתן ית אחסנת אבהתי לך :
ד ואתא אחאב לביתיה נסים ודוי על פתגמא
דמליל עמיה נבות יזרעאלה ואמר לא אתן לך
ית אחסנת אבהתי ושכיב על ערסיה ואסחר
ית אפוהי ולא אכל לחמא : ה ואתת לותיה
איזבל אתתיה ומלילת עמיה מה דין רוחך
סטיא

רש"י

לשון חירום ולשון חירום נופל במלחמה וכן על אדום תרד ועל עם חרמי (ישעיה ל"ד ה')ומדרש אגדה כמה מצודות וחרמים פרשתי לך על תנפל בידך: (מג) סר וזעף · נסים ודוי רוחו סרה ממנו : (א) ויהי אחר הדברים האלה · עוד אחרת לקרב מיתתו: (ב) מחיר זה · הכרם
הזה

מצודת דוד

והיתה נפשך · דומה לשומר האיש על שהניחו לברוח יותן נפשו תחתיו ועם
כי כבר עשה משל על זה בדבר הממאן להכותו בדבר ה' כי כמו שהכה האריה
את הממאן לסבותו כן יומת אחאב על אשר מיאן להמית את בן הדד ת"ת עשה
טוב משל בכדי שאחאב בעצמו יפסוק הדין ויאמר כן משפטך אתה חרצת וכאלו פסק אחאב גם על עצמו על כי היותו דומה לו : (מג) על ביתו · אל ביתו והיא מקום מלונו מהוצאתו מקום המלחמה ומשם בא אל שומרון : כא (א) אשר ביזרעאל · אשר עמדה ביזרעאל:אצל היכל אחאב · אשר היה לו ביזרעאל : (ב) לגן ירק · לגדל בו הירק : אם טוב בעיניך · אם חפץ אתה יותר בממון : מחיר זה · מחיר כרם זה : (ג) חלילה לי מה' · חולין הוא לי בעבור מצות ה' שאמרה התורה והארץ לא תמכר לצמיתות (ויקרא כ"ה) : (ד) ויסב · החזיר פניו אל הקיר כדרך המיצר ודואג : (ה) רוחך
סרה

מצודת ציון

(מג) סר · ר"ל סרה ממנו הרצון והדאגה וכמ"ש מה זה רוחך סרה(לקמן כ"א):
וזעף · ענין כעס כמו זעף ה' אשא (מיכה ז') : כא (ב) מחיר · דמיו ערך
שוויו

שטרייט אודר (חרמי) איז טייטש איין נעץ כלומר דש איך דיר אין דאז נעץ גברענגט האב דען האשט גשיקט פֿון דער האנד אונ׳ עז
זאל זיין דיין לייב אן שטאט זיין לייב אונ׳ דיין פֿאלק אן שטאט זיין פֿאלק: (מג) וילך אונ׳ ער גינג דר מלך ישראל אין זיין הויז טרויאריג
אונ׳ צארניג אונ׳ ער קאם גקן שומרון : (א) ויהי אונ׳ עז וואר נאך די ריד די דאזיגן דא איז נאך איין זאך צו האנדן קומן צו גינעהן
אחאב צו דעם טוט אום איין ווין גארטן וואר צו (נבות) בייא דעם פֿאלישט פֿון אחאב קיניג שומרון : (ב) וידבר אונ׳ ער רידט
(אחאב צו נבות) צו זאגן גיב מיר דיין ווין גארטן אונ׳ ער זאל זיין צו מיר צו איין קרויט גארטן דען עס איז נאהנט צו מיינם הויז אונ׳
איך וויל דיר געבן אן זיין שטאט איין איין בעסרן ווין גארטן אין ווען ער אוב עש איז גוט אין דיין אויגן וויל איך געבן צו דיר זילבר
פֿר ווערקסלונג דען ווין גארטן : (ג) ויאמר אונ׳ ער זאגט (נבות צו אחאב) פֿר מיטן זייא צו מיר פֿון גאט דש איך זעלט געבן די ערב
מיינר עלטרן צו דיר : (ד) ויבא אונ׳ ער קאם אחאב אין זיין הויז טרויאריג אונ׳ צארניג אויף די זאך דש ער גרעט הט צו אים (נבות
דר יזרעאלי) אונ׳ ער שפראך איך וויל ניט געבן צו דיר די ערב מיינר עלטרן אונ׳ ער לאג אויף זיינם בעט אונ׳ ער הט זיך אום זיינם
פנים הרום גווענט אונ׳ ער עסט קיין ברוט: (ה) ותבא אונ׳ זיא קאם צו אים איזבל זיין ווייב אונ׳ זיא רידט צו אים וואז איז די דאזיג דש
דיין

רוּחֲךָ סָרָה וְאֵינְךָ אֹכֵל לָחֶם׃ ו וַיְדַבֵּר אֵלֶיהָ כִּי־
אֲדַבֵּר אֶל־נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי וָאֹמַר לוֹ תְּנָה־לִּי אֶת־
כַּרְמְךָ בְּכֶסֶף אוֹ אִם־חָפֵץ אַתָּה אֶתְּנָה־לְךָ כֶרֶם
תַּחְתָּיו וַיֹּאמֶר לֹא־אֶתֵּן לְךָ אֶת־כַּרְמִי׃ ז וַתֹּאמֶר
אֵלָיו אִיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ אַתָּה עַתָּה תַּעֲשֶׂה מְלוּכָה
עַל־יִשְׂרָאֵל קוּם אֱכָל־לֶחֶם וְיִטַב לִבֶּךָ אֲנִי אֶתֵּן
לְךָ אֶת־כֶּרֶם נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי׃ ח וַתִּכְתֹּב סְפָרִים
בְּשֵׁם אַחְאָב וַתַּחְתֹּם בְּחֹתָמוֹ וַתִּשְׁלַח הספרים
ספרים קרי אֶל־הַזְּקֵנִים וְאֶל־הַחֹרִים אֲשֶׁר בְּעִירוֹ
הַיֹּשְׁבִים אֶת־נָבוֹת׃ ט וַתִּכְתֹּב בַּסְּפָרִים לֵאמֹר
קִרְאוּ־צוֹם וְהֹשִׁיבוּ אֶת־נָבוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם׃ י
וְהוֹשִׁיבוּ שְׁנַיִם אֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל נֶגְדּוֹ וִיעִדֻהוּ
לֵאמֹר בֵּרַכְתָּ אֱלֹהִים וָמֶלֶךְ וְהוֹצִיאֻהוּ וְסִקְלֻהוּ
וְיָמֹת׃ יא וַיַּעֲשׂוּ אַנְשֵׁי עִירוֹ הַזְּקֵנִים וְהַחֹרִים
אֲשֶׁר הַיֹּשְׁבִים בְּעִירוֹ כַּאֲשֶׁר שָׁלְחָה אֲלֵיהֶם
אִיזָבֶל כַּאֲשֶׁר כָּתוּב בַּסְּפָרִים אֲשֶׁר שָׁלְחָה אֲלֵיהֶם׃
קראו

סטיא ולית את אכיל לחמא׃ ו ומליל עמה ארי
מללית עם נבות יזרעאלה ואמרית ליה הב לי
ית כרמך בכספא או אם רעי את אתן לך כרמא
חלופוהי ואמר לא אתן לך ית כרמי׃ ז ואמרת
ליה איזבל אתתיה את כען תצלח מלכותך על
ישראל קום אכול לחמא וישפר לבך אנא אתן
לך ית כרמא דנבות יזרעאלה׃ ח וכתבת
אגרתא בשמא דאחאב וחתמת בעזקתיה
ושדרת אגרן לסביא ולתורביניא דבקרתא
דיתבין עם נבות׃ ט וכתבת באגרתא למימר
גזרו צומא ואותיבו ית נבות בריש עמא׃ י
ואותיבו תרין גברין בני רשעא לקבליה
ויסהדוניה למימר גדפתא קדם יי ומלכא לטתא
ואפקוהי ורגמוהי ויתקטיל׃ יא ועבדו אנשי
קרתיה סביא ותורביני דיתבין בקרתיה כמא
דשלחת לותהון איזבל כמא דכתבת באגרתא
דשלחת

רש"י

בזה : (ח) אל הזקנים · זקני אשמאי סבי דבהתא : (ט) קראו צום · וביום צום דרכם לבדוק בעבירות שבידם : (יג) ברך נבות · חילוף של

מצודת ציון

מוזו : (ו) אדבר · כמו דברתי עתיד במקום עבר : (ח) ספרים · אגרות ע"ש שבהן יסופר דברים : החורים · השרים וכן ואריבה את החורים (נחמיה ה') :
רם

מצודת דוד

סרה · סר ממך הרצון והדבור כמו רוח אחרת (במדבר י"ד) וכמו ברוח שפתיו (ישעיה י"א) : (ז) עתה תעשה מלוכה · אמרה בתמיה וכי בדבר שאתה עושה עתה תנהיג את המלוכה וכאלו אמרה כן ראוי למלך להתגבר
ולפתחכם פימולא רצונו ולא להיות סר וזעף : וייטב לבך · ר"ל היה שמח : (ח) ותחתום בחותמו · חתמה האגרת בחותם טבעתו : היושבים · במושב זקני העיר עם נבות : (ט) קראו צום · על כי ביום הצום הדרך הוא להתקבץ זקני העיר לפשפש במעשה אנשי העיר : (י) בני בליעל · כי כשרים לא יעידו שקר : ויעידהו · יעידו עליו וחזר ופירש על נבות : ברכת · הוא כנוי הקללה : אלהים
ומלך

דיין געמיט איז אזו בקערט אונ דו עסט קיין ברוט : (ו) וידבר אונ ער רידט צו איר דען איך האב גרעדט צו (נבות יזרעאלי) אונ איך
הב גזאגט צו אים גיב מיר דיין ווין גארטן אום געלט אודר אוב בגערשטו אזו וויל איך געבן צו דיר איין ווין גארטן אן זיין שטאט
אונ ער הט גזאגט איך וויל דיר ניט געבן איין ווין גארטן : (ז) ותאמר אונ זיא שפראך צו אים איזבל זיין ווייב איצונדרט זאלשטו
בגליקן איין (מלוכה איבר ישראל) אודר זי האט גרעדט בגליקשטו דען איצונדרט מיט דיינר מלוכה אזו קאן דאז זיין דר וויל דיר דאך
ניט פאלגן דרום שטיא אויף עס ברוט אונ עז זאל בגיטיגן דיין הערץ איך וויל געבן צו דיר דען ווין גארטן פון (נבות דען יזרעאלי) :
(ח) ותכתב אונ זיא שרייב בריב פון וועגן נאמן אחאב אונ זיא פר זיגלט מיט זיינם חותם אונ שיקט די בריב צו די (זקני
אשמאי) דאש זיינן די שולדיגן בייזי (זקנים) אונ צו די פרייא הערן דש דא וואורן אין זיינר שטאט די דא זאסן מיט (נבות) : (ט) ותכתב
אונ זיא שרייב אין די בריב צו זאגן זייט (גוזר תענית) אונ אן תענית טאג איז איר (סדר בודק) צו זיין אונז פר עבירות זי אונטר
אנגדר האבן גטאן אונ זעצט דען (נבות) אובן אן אונטר דעם פאלק : (י) והושיבו אונ זייט זעצן צוויא מאנן קינדר שאלק האפטיגי
קיגן איין אונ זאלן זי בלייגן אן אים צו זאגן דו האשט גילעשטרט גאט אונ דען מלך אונ ציהם אים ארויז אונ פר שטייניגט אין אונ ער
זאל ווערדן גיטיט : (יא) ויעשו אונ זי טעטן אזו די מאנן פון זיינר שטאט די אלטן אונ די פרייא הערן די דא זאסן אין זיינר שטאט
אש

יב קִרְאוּ צוֹם וְהֹשִׁיבוּ אֶת־נָבוֹת בְּרֹאשׁ הָעָם׃ יג
וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הָאֲנָשִׁים בְּנֵי־בְלִיַּעַל וַיֵּשְׁבוּ נֶגְדּוֹ
וַיְעִדֻהוּ אַנְשֵׁי הַבְּלִיַּעַל אֶת־נָבוֹת נֶגֶד הָעָם לֵאמֹר
בֵּרַךְ נָבוֹת אֱלֹהִים וָמֶלֶךְ וַיֹּצִאֻהוּ מִחוּץ לָעִיר
וַיִּסְקְלֻהוּ בָאֲבָנִים וַיָּמֹת׃ יד וַיִּשְׁלְחוּ אֶל־אִיזֶבֶל
לֵאמֹר סֻקַּל נָבוֹת וַיָּמֹת׃ טו וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אִיזֶבֶל
כִּי־סֻקַּל נָבוֹת וַיָּמֹת וַתֹּאמֶר אִיזֶבֶל אֶל־אַחְאָב
קוּם רֵשׁ אֶת־כֶּרֶם נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי אֲשֶׁר מֵאֵן
לָתֶת־לְךָ בְכֶסֶף כִּי אֵין נָבוֹת חַי כִּי־מֵת׃ טז וַיְהִי
כִּשְׁמֹעַ אַחְאָב כִּי מֵת נָבוֹת וַיָּקָם אַחְאָב לָרֶדֶת
אֶל־כֶּרֶם נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי לְרִשְׁתּוֹ׃ יז וַיְהִי דְבַר־
יְהוָה אֶל־אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי לֵאמֹר׃ יח קוּם רֵד לִקְרַאת
אַחְאָב מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן הִנֵּה בְּכֶרֶם
נָבוֹת אֲשֶׁר־יָרַד שָׁם לְרִשְׁתּוֹ׃ יט וְדִבַּרְתָּ אֵלָיו
לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה הֲרָצַחְתָּ וְגַם־יָרָשְׁתָּ וְדִבַּרְתָּ
אֵלָיו לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה בִּמְקוֹם אֲשֶׁר לָקְקוּ
הַכְּלָבִים אֶת־דַּם נָבוֹת יָלֹקּוּ הַכְּלָבִים אֶת־דָּמְךָ
גם

דשלחת לותהון׃ יב גזרו צומא ואותיבו ית נבות
בריש עמא׃ יג ואתו תרין גברין בני רשעא
ויתיבו לקבליה ואסהידו גברי רשעא ית נבות
קדם עמא למימר גדיף נבות קדם יי ומלכא
לט ואפקוהי מברא לקרתא ורגמוהי באבניא
ומית׃ יד ושלחו לות איזבל למימר אתרגים
נבות ומית׃ טו והוה כד שמעת איזבל ארי
אתרגים נבות ומית ואמרת איזבל לאחאב קום
אחסין ית כרמא דנבות יזרעאל דלא אבי
למתן לך בכספא ארי לית נבות קים אלהן
מית׃ טז והוה כד שמע אחאב ארי מית נבות
וקם אחאב למחת לכרמא דנבות יזרעאלה
למירתיה׃ יז והוה פתגם נבואה מן קדם יי עם
אליהו דמתושב למימר׃ יח קום חות לקדמות
אחאב מלכא דישראל די בשמרון הא הוא
בכרמא דנבות דנחת תמן למירתיה׃ יט ותמלל
עמיה למימר כדנן אמר יי הקטלתא ואף
אחסנתא ותמלל עמיה למימר כדנן אמר יי
באתרא דלחיכו כלביא ית דמא דנבות
ילחכון

ברך נבות
סנהד' ב פח
ודף ח

במקו' וגו'
כב ז נט

רש"י

של קללה ותרגום גדיף נבות קדם ה' ומלכא לט : (טו) קום רש · יש מחכמים אומרים הרוגי מלכות נכסיהם למלך ויש מהן אומרים בן אחי
אביו

מצודת דוד

ומלך · להגדיל הקצף לסקלו מהר : (טו) קום רש · כי הרוגי מלכות נכסיהן למלך : (יט) הרצחת · כי מדעתו עשתה איזבל ולזה אמר לו היתכן שרצחת את נבות כאויב וגם ירשת אותו כקרוב אהוב : גם אתה · בא כפול לתוספת
ביאור

מצודת ציון

(טו) רש · מלשון ירושה : מאן · לא רצה : (יט) לקקו · ענין לחיכה כמו אשר
ילק

אז וויא זיא הט גשיקט צו זי (איזבל) אז וויא עס איז גשריבן אין די בריב דש זיא הט גשיקט צו זי : (יב) ויקראו אונ זי האבן
גרופן דען פאסט טאג אונ האבן געזעצט דען (נבות) אובן אן אונטר דעם פאלק : (יג) ויבאו אונ זי קאמן צוויא מאנן קינדר שאלק
האפטיג אונ זי זאסן קיגן אים אונ זי בלייגטן אן אים די מאנן די שאלק האפטיגן דען נבות פר דען פאלק צו זאגן (נבות) הט
גילעסטירט גאט אונ דען מלך אונ זי ציגן אין ארויז פון אויסן ווייניג צו דר שטאט אונ זי פר שטייניגטן אין מיט שטיין אונ ער שטארב:
(יד) וישלחו אונ זי שיקן צו (איזבל) צו זאגן ער איז וואורדן פר שטייניגט נבות אונ ער איז גשטארבן : (טו) ויהי אונ עז וואר דז
זיא הערט (איזבל) [illegible] נבות אונ ער איז גשטארבן אונ זיא שפראך (איזבל צו אחאב) שטיא אויף ערב דען
ווין גארטן [illegible] דען נבות איז ניט לעבנדיג דען ער איז גשטארבן
[illegible] דעם אוך נאך מיינט דר נבות איז גוועזן אחאב פעטרין זון אונ
[illegible] (ירושת) : (טז) ויהי אונ עז וואר אז ער הערט אחאב דש ער איז
[illegible] (נבות יזרעאלי) צו ערבן אין : (יז) ויהי אונ עס וואר איין זאג
[illegible] נידר צו קיגן אחאב אוך ישראל דש דא איז אין (שומרון) נון ער
[illegible] אים : (יט) ודברת אונ דוא זאלשט רידן צו אים צו זאגן אזו הט
[illegible] אונ דו זאלשט רידן צו אים צו זאגן אזו האט גזאגט גאט אונ דעם
אורט

גַּם־אָתָּה׃ כ וַיֹּאמֶר אַחְאָב אֶל־אֵלִיָּהוּ הַמְצָאתַנִי
אֹיְבִי וַיֹּאמֶר מָצָאתִי יַעַן הִתְמַכֶּרְךָ לַעֲשׂוֹת הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה׃ כא הִנְנִי מֵבִי מביא קרי אֵלֶיךָ רָעָה
וּבִעַרְתִּי אַחֲרֶיךָ וְהִכְרַתִּי לְאַחְאָב מַשְׁתִּין בְּקִיר
וְעָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל׃ כב וְנָתַתִּי אֶת־בֵּיתְךָ כְּבֵית
יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט וּכְבֵית בַּעְשָׁא בֶן־אֲחִיָּה אֶל־הַכַּעַס
אֲשֶׁר הִכְעַסְתָּ וַתַּחֲטִא אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ כג וְגַם־לְאִיזֶבֶל
דִּבֶּר יְהוָה לֵאמֹר הַכְּלָבִים יֹאכְלוּ אֶת־אִיזֶבֶל
בְּחֵיל יִזְרְעֶאל׃ כד הַמֵּת לְאַחְאָב בָּעִיר יֹאכְלוּ
הַכְּלָבִים וְהַמֵּת בַּשָּׂדֶה יֹאכְלוּ עוֹף הַשָּׁמָיִם׃ כה
רַק לֹא־הָיָה כְאַחְאָב אֲשֶׁר הִתְמַכֵּר לַעֲשׂוֹת הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה אֲשֶׁר־הֵסַתָּה אֹתוֹ אִיזֶבֶל אִשְׁתּוֹ׃ כו
וַיַּתְעֵב מְאֹד לָלֶכֶת אַחֲרֵי הַגִּלֻּלִים כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשׂוּ
האמורי

יְלַחֲכוּן כַּלְבַיָּא יָת דְּמָךְ אַף דִּילָךְ׃ כ וַאֲמַר
אַחְאָב לְאֵלִיָּהוּ הַאַשְׁכַּחְתָּא לִי בְּעֵיל דְּבָבִי
וַאֲמַר אַשְׁכַּחִית חֲלַף דְּחַשַּׁבְתָּא לְמֶעְבַּד דְּבִישׁ
קֳדָם יְיָ׃ כא הָא אֲנָא מַיְתֵי עֲלָךְ בִּישְׁתָּא וְאַפְלֵי
בָּתְרָךְ וְאֲשֵׁיצֵי לְאַחְאָב יָדַע מַדַּע וַאֲחִיד וּשְׁבִיק
בְּיִשְׂרָאֵל׃ כב וְאֶתֵּן יָת בֵּיתָךְ כְּבֵית יָרָבְעָם
בַּר נְבָט וּכְבֵית בַּעְשָׁא בַּר אֲחִיָּה עַל אַרְגָּזוּתָא
דְּאַרְגֵּזְתָּא וְחַיֵּבְתָּא יָת יִשְׂרָאֵל׃ כג וְאַף עַל
אִיזֶבֶל גְּזַר יְיָ לְמֵימַר כַּלְבַיָּא יֵיכְלוּן יָת אִיזֶבֶל
בְּאַחְסָנַת יִזְרְעֶאל׃ כד דִּימוּת לְאַחְאָב בְּקַרְתָּא
יֵיכְלוּן כַּלְבַיָּא וְדִימוּת לֵיהּ בְּחַקְלָא יֵיכְלוּן עוֹפָא
דִּשְׁמַיָּא׃ כה לְחוֹד לָא הֲוָה כְּאַחְאָב דְּחַשִּׁיב
לְמֶעְבַּד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ דְּאַטְעִיאַת יָתֵיהּ אִיזֶבֶל
אִתְּתֵיהּ׃ כו וְאַרְשַׁע לַחֲדָא לִמְהָךְ בָּתַר טַעֲוָתָא
כְּכֹל דַּעֲבַדוּ אֱמוֹרָאֵה דְּתָרֵיךְ יְיָ מִן קֳדָם בְּנֵי
ישראל

רש"י

אביו היה ואותו ואת בנו הרג וראוי ליורשו : (כ) התמכרך · מכרת את עצמך להכעיס לבוראך התמכרך כמו והתמכרתם שם לאויבים (דברים כ"ח ס"ח) : (כג) בחיל יזרעאל · בבקעת יזרעאל בחיל תרגומו של גיא : (כה) רק לא היה כאחאב · הכתוב מעיד עליו שלא היה במלכים כמותו בירבעם וכל אשר אחריו עבדו את העגלים מיראה אם יעלה העם ירושלים תשוב המלכות לבית דוד וזה הוסיף הכעס
והאשרה

מצודת ציון

ילך בלשונו (שופטים ז') : (כג) בחיל · היא הוצה נמוכה כמו ותעמוד בחיל (ש"ב כ') : (כה) הסתה · ענין פתוי : (כו) הורים · גורש : (כז) אט · בנחת
וכן

מצודת דוד

ביאור : (כ) המצאתני אויבי · אתה אויבי וכי מצאת אותי חייב ואם בדבר זה כאומר הלא איזבל עשתה זאת ולא אני ותשב לכחש בפני הנביא כאלו לא נעשתה מדעתו : מצאתי · ר"ל הן מצאתי אותך חייב בדבר כי ידעתי אשר נעשתה מדעתך : התמכרך · מרוב השתדלותו בעבירות חשבו כאלו מכר עצמו לעשות הרע : (כא) ובערתי · אפנה אחריך לבל ישאר אחרית מה משתין בקיר · זה הזכר כי עושה קלוח מש"ה כ"כ יאנקנה : עצור · העושר הכנוס בבית : ועזוב · המקנה הנעזב בשדה : בישראל · ר"ל בפרסום רב למען יוסרו השכל : (כה) רק לא היה וכו' · ר"ל הסיבה שהרשיע אחאב מכולם רק באה בעבור אשר הסיתה אותו איזבל אשתו : (כו) ויתעב מאד · עשה מעשים
תעובים

מורט דש זי האבן גילעקט די הונט דז בלוט פון (נבות דען יזרעאלי) ווערדן לעקן די הונט אוך דיין בלוט : (כ) ויאמר אונ ער זאגט (אחאב צו אליהו) האשטו מיך גפונדן איך איין פיינד אונ ער שפראך איך האב גפונדן דרום דש דו האשט פר קויפט דיך זעלברט צו דר צערנן דיין בישעפר צו טאן דז בייז פר די אויגן גאטש : (כא) הנני נון איך ברענג צו דיר איין בייז אונ איך וויל אויס רויאן נאך דיר אונ איך וויל פר שניידן צו אחאב דר דא (שכל) האט דר אויף גהאלטני אונ דר גהאלפנר אונטר ישראל : (כב) ונתתי אונ איך וויל געבן דיין הויז אז דז הויז (ירבעם זון נבט) אונ אז דז הויז (בעשא זון אחיה) פון וועגן דען צארן דש דא האשט אגבן דר צירנן אונ דו האשט אכן זינדיגן די ישראל : (כג) וגם אונ אויך אויף איזבל הט גרעדט גאט צו זאגין די הונט זאלן עסן די איזבל אין דעם טאל פון יזרעאל : (כד) האת דען טוטן צו אחאב אין דער שטאט ווערדן עסן די הונט אונ דען טוטן אין דעם פעלד ווערדן עסן די פיגל פון דעם הימל : (כה) רק נייארט עש וואר ניאכט אז אחאב כלומר דען (ירבעם) אונ אלי נאך אים האבן די עכו"ם (מכח מורא) גדינט זי האבן זיך גפארכט ווען דז פאלק ווערט גין נאך ירושלים און ווערדן זעהן דען כבוד פון דעם מלך יהודה דא ווערט אן אים די (מלוכה) אוועק נעאן אבר אחאב הט גיאערט צו דינן די עכו"ם פון דעם (בעל) אונ דעם ציגרן בוים (אשרה) להכעיס (מאילא) אזו וואר ניט אז זיין גלייכן דש דא וואר זיך זיין פר קויפן אודר פרעארן צו טאן דז איז בייז אין גאטש אויגן דען זיא הט אן גריילט אין איזבל זיין ווייב אודר (התמכר) איז טייטש ער הט זיך פר קויפט (דהיינו חיאל בית האלי) דר איז זיין חבר גוועזן אונ ער הט זיך אלי טאג לאזן שאלן וואז ער וועהרט איז ווען אן אין אמכט פר קויפן אונ הט דאז זעלביג געלט צו דער עכו"ם געבן (כו) ויתעב אונ ער פר אום ווירדיגט זיך זער צו גין נאך דיא עכו"ם אז אל דש זיא האבן געאן די (אמורים) דש ער האט פר טריבן
גאט

הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כז
וַיְהִי כִשְׁמֹעַ אַחְאָב אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּקְרַע
בְּגָדָיו וַיָּשֶׂם־שַׂק עַל־בְּשָׂרוֹ וַיָּצוֹם וַיִּשְׁכַּב בַּשָּׂק
וַיְהַלֵּךְ אַט׃ כח וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי
לֵאמֹר׃ כט הֲרָאִיתָ כִּי־נִכְנַע אַחְאָב מִלְּפָנָי יַעַן כִּי־
נִכְנַע מִפָּנַי לֹא־אָבִי אביא קרי הָרָעָה בְּיָמָיו בִּימֵי
בְנוֹ אָבִיא הָרָעָה עַל־בֵּיתוֹ׃ ל וַיֵּשְׁבוּ שָׁלֹשׁ שָׁנִים
אֵין מִלְחָמָה בֵּין אֲרָם וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃ **כב** א וַיְהִי
בַּשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית וַיֵּרֶד יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֶל־
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃ ב וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־עֲבָדָיו
הַיְדַעְתֶּם כִּי־לָנוּ רָמֹת גִּלְעָד וַאֲנַחְנוּ מַחְשִׁים מִקַּחַת
אֹתָהּ מִיַּד מֶלֶךְ אֲרָם׃ ג וַיֹּאמֶר אֶל־יְהוֹשָׁפָט הֲתֵלֵךְ
אִתִּי לַמִּלְחָמָה רָמֹת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אֶל־
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל כָּמוֹנִי כָמוֹךָ כְּעַמִּי כְעַמֶּךָ כְּסוּסַי
כְּסוּסֶיךָ׃ ד וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
דרש

יִשְׂרָאֵל׃ כז וַהֲוָה כַּד שְׁמַע אַחְאָב יָת פִּתְגָּמַיָּא
הָאִלֵּין וּבְזַע יָת לְבוּשׁוֹהִי וַאֲסַר סַקָּא עַל בִּסְרֵיהּ
וְצָם וּשְׁכִיב בְּסַקָּא וְהַלִּיךְ יְחֵיף׃ כח וַהֲוָה פִּתְגָם
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ עִם אֵלִיָּהוּ דְּמִן תּוֹשָׁב לְמֵימָר׃
כט הַחֲזֵיתָא אֲרֵי אִתְכְּנַע אַחְאָב מִן קֳדָמַי חֲלַף
דְּאִתְכְּנַע מִן קֳדָמַי לָא אַיְתֵי בִּישְׁתָּא בְּיוֹמוֹהִי
בְּיוֹמֵי בְרֵיהּ אַיְתֵי בִּישְׁתָּא עַל בֵּיתֵיהּ׃ ל וִיתִיבוּ
תְּלַת שְׁנִין לֵית קְרָבָא בֵּין אֲרָם וּבֵין יִשְׂרָאֵל׃
א וַהֲוָה בְּשַׁתָּא תְלִיתָאָה וּנְחַת יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ
שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה לְוָת מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל׃ ב
וַאֲמַר מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל לְעַבְדוֹהִי הֲיָדַעְתּוּן אֲרֵי
דִּילָנָא רָמוֹת גִּלְעָד וַאֲנַחְנָא שָׁתְקִין מִלְּמִסַּב
יָתָהּ מִיַּד מַלְכָּא דַאֲרָם׃ ג וַאֲמַר לִיהוֹשָׁפָט
הֲתֵיזִיל עִמִּי לְאַגָּחָא קְרָבָא לְרָמוֹת גִּלְעָד וַאֲמַר
יְהוֹשָׁפָט לְמַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל אֲנָא כְּוָתָךְ עַמִּי כְּעַמָּךְ
וְסוּסָוָתִי כְּסוּסָוָתָךְ׃ ד וַאֲמַר יְהוֹשָׁפָט לְמַלְכָּא
דישראל

הראית כי
נכנע
מפני' בכה
יען כי נכנע
ינמח ק כו

כמוני
כמוך
מולין ה א
ויתנור
יהושפט
מנב' י פע

רש"י

והאשרה להכעיס : התמכר · נמכר לעכו"ם · ראיתי בירושלמי חיאל בית האלי שושבינו היה ובכל יום שם דמיו ונתן לעכו"ם : (כז) ויהלך אט יחף : (כט) לא אביא הרעה · רעת ביתו לא אבי' בימיו אבל גזירת ילוקו הכלבים את דמו אי אפשר לבא בימי בנו אלא עליו : (א) בשנת השלישית · שלח את בן הדד : (ג) ואנחנו מחשים מתעצלים שיאת"ו פיגר"י בלע"ז : (ז) האין פה נביא עוד · מקובלני אין ב' נביאים
מתנבאים

מצודת דוד

תעובים ללכת אחר העכו"ם כאנשי האמורי : (כז) ויהלך אט · הלך בנחת הנה הנה כדרך אדם הדואג ומתאבל ומתחשב מה לעשות לתקן הדבר : (כט) הראית · האם נותן אתה לב לראות אשר נכנע אחאב מלפני ור"ל לא מפחד העונש כ"א מגדולת האדון ה' : (ל) וישבו · ר"ל ישבו בהשקט : **כב** (ג) הידעתם · האם אתם נותנים לב לדעת אשר רמות גלעד היא מהגבול שלנו ואנחנו שותקים מקחת אותה וכו' : (ג) כמוני כמוך · כמו שאתה תלך כן אלך גם אני : (ד) דרש נא כיום · ר"ל אם אינך רגיל לדרוש בדבר ה' הנה כעת דרש
נא

מצודת ציון

וכן לאט לי לנער : **כב** (ג) מחשים שותקים כמו עת לחשות (קהלת ג') : (ח)
סרים .

גאט פר די קינדר ישראל : (כז) ויהי אונ עש וואר אז ער הערט (אחאב) די רייד די דאזיגן אונ ער צו ריס זייני קליידר אונ ער טעט איין זאק אויף זיין פלייש אונ ער פאסטיט אונ ער לאג אין אייכן זאק אונ ער גינג באר פוס : (כח) ויהי אונ עש וואר די זאג גאטש צו (אליהו דען תשבי) צו זאגן : (כט) הראית אוב דו האשט גזעהן דש ער איז גווארדן אונטר טעניג אחאב פר מיר אין דרום דש ער איז גווארדן אונטר טעניג פר מיר וויל איך ניט ברענגן דז בייז פון זיינן הויז אונ זיינן טאגן נייארט דז זעלביג דש די הונט זאלן זיין בלוט לעקן דז איז ניט מיגליך צו זיין אין די טאגן פון זיין זון דען נייארט אויף אים אלין אונ טעגן זיין זון וויל איך ברענגן דאז בייז אויף זיין הויז : (ל) וישבו אונ זי זאסן דרייא יאר עש וואר ניט אין מלחמה צווישן (ארם) אונ צווישן ישראל : (א) ויהי אונ עש וואר אונ דעם יאר דעם דריטן דש (אחאב הט דען בן הדד) אוועק גשיקט אונ ער נידרט (יהושפט קיניג יהודה) צו דעם קיניג ישראל : (ב) ויאמר אונ ער זאגט דער קיניג ישראל צו זייני קנעכט אוב איר וויסט דש צו אונז איז דיא שטאט (ראמות גלעד) אונ איר שווייגן אונ זיין טריג פון צו נעמן זי פון דר הנד קיניג (ארם) : (ג) ויאמר אונ ער שפראך צו (יהושפט) אוב דוא ווילשט גין מיט מיר צו דר מלחמה נאך (ראמות גלעד) אונ ער שפראך (יהושפט צו דעם מלך ישראל) איך אז דו איין פאלק אז דיין פאלק איין פפערד אז דיין פפערד : (ד) ויאמר אונ ער שפראך (יהושפט צו דעם מלך ישראל) פארשט נון אז [illegible] דען טאג די זאג גאטש : (ה) ויקבץ
אונ

דְּרָשׁ־נָא כַיּוֹם אֶת־דְּבַר יְהוָה : ה וַיִּקְבֹּץ מֶלֶךְ־
יִשְׂרָאֵל אֶת־הַנְּבִיאִים כְּאַרְבַּע מֵאוֹת אִישׁ וַיֹּאמֶר
אֲלֵהֶם הַאֵלֵךְ עַל־רָמֹת גִּלְעָד לַמִּלְחָמָה אִם־אֶחְדָּל
וַיֹּאמְרוּ עֲלֵה וְיִתֵּן אֲדֹנָי בְּיַד הַמֶּלֶךְ : ו וַיֹּאמֶר
יְהוֹשָׁפָט הַאֵין פֹּה נָבִיא לַיהוָה עוֹד וְנִדְרְשָׁה
מֵאוֹתוֹ: ז וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוֹשָׁפָט עוֹד
אִישׁ־אֶחָד לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה מֵאֹתוֹ וַאֲנִי שְׂנֵאתִיו
כִּי לֹא־יִתְנַבֵּא עָלַי טוֹב כִּי אִם־רָע מִיכָיְהוּ בֶּן־
יִמְלָה וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט אַל־יֹאמַר הַמֶּלֶךְ כֵּן: ח וַיִּקְרָא
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל־סָרִיס אֶחָד וַיֹּאמֶר מַהֲרָה מִיכָיְהוּ
בֶן־יִמְלָה :ט וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יְהוּדָה
יֹשְׁבִים אִישׁ עַל־כִּסְאוֹ מְלֻבָּשִׁים בְּגָדִים בְּגֹרֶן
פֶּתַח שַׁעַר שֹׁמְרוֹן וְכָל־הַנְּבִיאִים מִתְנַבְּאִים לִפְנֵיהֶם: יתירא
י וַיַּעַשׂ לוֹ צִדְקִיָּה בֶן־כְּנַעֲנָה קַרְנֵי בַרְזֶל וַיֹּאמֶר
כֹּה־אָמַר יְהוָה בְּאֵלֶּה תְּנַגַּח אֶת־אֲרָם עַד־כַּלֹּתָם:
וכל

תרגום

דְּיִשְׂרָאֵל תְּבַע כְּעַן כְּיוֹמָא דֵין יָת פִּתְגָּמָא דַייָ:
ה וּכְנַשׁ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל יָת נְבִיֵי שִׁקְרָא כְּאַרְבַּע
מְאָה גַּבְרָא וַאֲמַר לְהוֹן הַאֵיזֵל בְּרָמוֹת גִּלְעָד
לְאַגָּחָא קְרָבָא אִם אֶתְמְנַע וַאֲמַרוּ סַק וְיִמְסַר יְיָ
בְּיַד מַלְכָּא : ו וַאֲמַר יְהוֹשָׁפָט הֲלֵית כָּא נְבִיָּא
קֳדָם יְיָ עוֹד וְנִתְבַּע מִנֵּיהּ : ז וַאֲמַר מַלְכָּא
דְיִשְׂרָאֵל לִיהוֹשָׁפָט עוֹד גַּבְרָא חַד לְמִתְבַּע יָת
פִּתְגָּמָא דַייָ מִנֵּיהּ וַאֲנָא סְנֵיתֵיהּ אֲרֵי לָא יִתְנַבֵּי
עֲלַי טָב אֱלָהֵן בִּישׁ מִיכָה בַּר יִמְלָה וַאֲמַר
יְהוֹשָׁפָט לָא יֵימַר מַלְכָּא כֵּן : ח וּקְרָא מַלְכָּא
דְיִשְׂרָאֵל לְגַוְזָאָה חַד וַאֲמַר אוֹחִי תְּבַע מִיכָה
בַּר יִמְלָה : ט וּמַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מַלְכָּא
דִיהוּדָה יָתְבִין גְּבַר עַל כּוּרְסֵיהּ לְבִישִׁין
וְיָתְבִין בְּאִדְּרָא בְּמַעֲלָנָא דִתְרַע שֹׁמְרוֹן וְכָל
נְבִיֵי שִׁקְרָא מִתְנַבְּאִין קֳדָמֵיהוֹן : י וַעֲבַד לֵיהּ
צִדְקִיָה בַּר כְּנַעֲנָה קַרְנִין דְּבַרְזֶל וַאֲמַר כִּדְנַן
אֲמַר יְיָ בְּאִלֵּין תִּקְטֹל יָת אֱנָשׁ אֲרָם עַד דִּי
תשצינון

ומלך ישראל
חולין ח׳ ה

ויעש לו
צדקיה
קמא ח׳ ט
סנה׳ ו׳ פט

רש״י

מתנבאים בל׳ א׳ ואלה כולם ל׳ א׳ אומרים : (ז) כי אם רע · לפי שאמר יען אשר שלחת את איש חרמי וגו׳: (טו) עלה והצלח · לא
אמרו

מצודת ציון

סריס · שר וכן שבעת הסריסים (אסתר א׳) : (י) תנגח · מל׳ נגיחה והכאה :
נפוצים

מצודת דוד

נא : (ה) הנביאים · נביאי הבעל : ויתן ה׳ · בפני יהושפט אמרו בשם ה׳ שנחשוב שהמה נביאי ה׳ : (ו) האין פה נביא לה׳ עוד · ר״ל וכי כולם הרגה איזבל ולא נשאר עוד נביא לה׳ וארז״ל שהשכיל יהושפט לדעת אשר לא נביאי ה׳ המה על כי כולם אמרו בסגנון אחד ואין כן דרך נביאי ה׳ : (ז) לדרוש · אשר תוכל לדרוש את ה׳ מעמו : כי לא יתנבא עלי טוב · מעת אשר שלחתי את בן הדד : אל יאמר וכו׳ · כי את אשר ישים ה׳ בפיו אותו ידבר : (ח) מהרה · אמור למיכיהו שיבוא מהר : (ט) בגדים · ר״ל בגדי מלוכה: בגורן פתח · בהגורן העומד מול פתח השער : (י) צדקיה · הוא היה מנביאי הבעל: באלה : ר״ל תתחזק להתגבר עליהם כאלו תנגח אותם בקרני ברזל וכן היה
דרך

אונ ער איין זאמלט דר מלך ישראל די (נביאי שקר) אז פיר הונדרט מאן אונ ער שפראך צו זי אוב איך זאל גין אויף (רמות גלעד) אודר
אוב איך זאל פר מיידן אונ זי שפרכין גיא אונ ער ווערט געבן גאט אין האנד דען מלך : (ו) ויאמר אונ ער זאגט (יהושפט) אוב
עש איז ניט אלהיא איין (נביא) פר גאט נאך אונ איר וועלן פארשן פון אים דען זי זאגן אייטל ליגן דר ווייל זאלי זאגן אין איינר
געשטאלט נביאות אונ איך הב בקבלה דש זעלביגא רעכטי נביאים ניט איז : (ז) ויאמר אונ ער שפראך דר (מלך ישראל צו יהושפט)
נאך איין מאן איז צו פארשן די זאג גאטש פון אים אונ איך הב פיינד אין דען ער טוט ניט ווייז זאגן אויף מיר גוטש עז זייא דען ביז
מיכיהו זון ימלה הייסט ער אונ ער שפראך יהושפט פר זאל ניט זאגן דר מלך אזו : (ח) ויקרא אונ ער רופט דער מלך ישראל צו
איינם דינר אונ ער שפראך אייל אונ רוף צו (מיכיהו זון ימלא) : (ט) ומלך אונ דר מלך ישראל אונ יהושפט קיניג יהודה זאסן אין
אמן אויף זיינם שטול זי ווארן אן גקלייד (בגדי מלכות) אונ זאסן אין דר טיימר אונ דיא טיימר איז גוועזן אין דר טיר פון דעם טאר פון
דר שטאט שומרון אונ פון וועגן דש זי הבן אל לייט אלהיא גהאלטן מיט ארק הבן זי דיא טיימר מיט תבואה ביים דער שטאט ניט
ווייט פון דעם טאר גהאט אודר די לווייא אוכין זיינן געטען מיט אירי חברותא אז איין האובי טיימר רונטליך הרוס דר ווארטן דז איינר
דען אנדרן וואול קענט אן זעהן וועגן אן זילט אז איין ראד אונ אל די נביאים שקר ווארן זיין ווייז זאגן פר זי : (י) ויעש אונ ער מאכט
צדקיהו זון כנעני) צו אים הערנר אייזן אונ ער שפראך אזו הט גאט גזאגט מיט דעם זאלטו שטוסן דען ארם ביז דו ווערשט
פר

יא וְכָל־הַנְּבִאִים נִבְּאִים כֵּן לֵאמֹר עֲלֵה רָמֹת גִּלְעָד
וְהַצְלַח וְנָתַן יְהוָה בְּיַד הַמֶּלֶךְ : יב וְהַמַּלְאָךְ אֲשֶׁר
הָלַךְ לִקְרֹא מִיכָיְהוּ דִּבֶּר אֵלָיו לֵאמֹר הִנֵּה־נָא דִּבְרֵי
הַנְּבִיאִים פֶּה־אֶחָד טוֹב אֶל־הַמֶּלֶךְ יְהִי־נָא דְבָרְיךָ
דברך קרי כִּדְבַר אַחַד מֵהֶם וְדִבַּרְתָּ טּוֹב : יג וַיֹּאמֶר
מִיכָיְהוּ חַי־יְהוָה כִּי אֶת־אֲשֶׁר יֹאמַר יְהוָה אֵלַי אֹתוֹ
אֲדַבֵּר : יד וַיָּבוֹא אֶל־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֵלָיו
מִיכָיְהוּ הֲנֵלֵךְ אֶל־רָמֹת גִּלְעָד לַמִּלְחָמָה אִם־נֶחְדָּל
וַיֹּאמֶר אֵלָיו עֲלֵה וְהַצְלַח וְנָתַן יְהוָה בְּיַד הַמֶּלֶךְ :
טו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הַמֶּלֶךְ עַד־כַּמֶּה פְעָמִים אֲנִי
מַשְׁבִּעֶךָ אֲשֶׁר לֹא־תְדַבֵּר אֵלַי רַק־אֱמֶת בְּשֵׁם
יְהוָה : טז וַיֹּאמֶר רָאִיתִי אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל נְפֹצִים אֶל־
הֶהָרִים כַּצֹּאן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם רֹעֶה וַיֹּאמֶר יְהוָה
לֹא־אֲדֹנִים לָאֵלֶּה יָשׁוּבוּ אִישׁ־לְבֵיתוֹ בְּשָׁלוֹם : יז
וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוֹשָׁפָט הֲלוֹא אָמַרְתִּי
אליך

תרגום

תְּשֵׁיצִנּוּן: יא וְכָל נְבִיֵי שִׁקְרָא מִתְנַבַּן כֵּן לְמֵימַר
סַק לְרָמֹת גִּלְעָד וְאַצְלַח וְיִמְסַר יְיָ בִּידָא
דְמַלְכָּא :יב וְאִזְגַּדָּא דַאֲזַל לְמִקְרֵי מִיכָיְהוּ מַלֵּיל
עִמֵּיהּ לְמֵימַר הָא כְעַן פִּתְגָּמֵי נְבִיֵי שִׁקְרָא
מְמַלְּלִין חַד שְׁוִי קֳדָם מַלְכָּא יְהֵי כְעַן פִּתְגָּמָךְ
כְּפִתְגָּמָא דְחַד מִנְּהוֹן וּתְמַלֵּיל פִּתְגָּמִין תַּקְנִין :
יג וַאֲמַר מִיכָיְהוּ קַיָּם הוּא יְיָ אֲרֵי יָת דְּיֵימַר יְיָ
לִי יָתֵיהּ אֲמַלֵּיל : יד וַאֲתָא לְוַת מַלְכָּא וַאֲמַר
מַלְכָּא לֵיהּ מִיכָה הֲנֵיזֵיל רָמֹת גִּלְעָד לְאַגָּחָא
קְרָבָא אִם נִתְמְנַע וַאֲמַר לֵיהּ סַק וְאַצְלַח וְיִמְסַר
יְיָ בִּידָא דְמַלְכָּא: טו וַאֲמַר לֵיהּ מַלְכָּא עַד כַּמָּה
זִמְנִין אֲנָא מְקַיֵּם עֲלָךְ דְּלָא תְמַלֵּיל לִי לְחוּד
קְשׁוֹט בִּשְׁמָא דַייָ : טז וַאֲמַר חֲזֵיתִי יָת כָּל
יִשְׂרָאֵל מְבַדְּרִין עַל טוּרַיָּא כְּעָנָא דְלֵית לְהוֹן
רָעֵי וַאֲמַר יְיָ לֵית רִבּוֹנִין לְאִלֵּין יְתוּבוּן גְּבַר
לְבֵיתֵיהּ בִּשְׁלָם : יז וַאֲמַר מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל
לִיהוֹשָׁפָט הֲלָא אֲמָרִית לָךְ דְּלָא יִתְנַבֵּי עֲלַי טָב
אלהן

ויאמ׳ אליו
עלה והצלח
ונתן ז׳ תג
עקידה
שער כח

רש״י

אמרו לו בשם ה׳ : ונתן ה׳ · הלואי יתן ביד המלך : (יז) לא אדונים לאלה · אתה לבדך תמות במלחמה כענין שנאמר (לקמן פסוק ל״א)
לא תלחמו את הקטן ואת הגדול כי אם את מלך ישראל לבדו ואע״פ שנאמר ועמך תחת עמי (לעיל כ׳ מב) טיפה שיצאה מאותו צדיק מיכיהו
שהכהו

מצודת דוד

דרך נביאי ה׳ לעשות דמיונות ודוגמא לדברי הנבואה : (יב) פה אחד · בהסכמה אחת מנבאים טוב על המלך לזה הנבא כמוהם לטובה : (יד) עלה והצלח · מעצמו אמר לו בברכה הלואי שתצליח וימסר ה׳ בידך · שאמ׳ בלעג והתול בסגנון נביאי הבעל : · (טו) עד כמה פעמים · ר״ל אני משביעך עתה לא פעם ולא שתים כ״א עד כמה פעמים אשר לא תדבר אלי רק אמת בשם ה׳ ולא שקר בלעג והתול ולא תעלמך בברכה ועל שלא אמר הנביא כה אמר ה׳ עלה והצליח השכיל לדעת שאין זה דבר ה׳ והיה מסתפק אם אמר בלעג אם אמר בברכה : (טו) ראיתי · במראה הנבואה · אין להם רועה · להכניסם יחד: לא אדונים לאלה · ר״ל הואיל ואין להם אדון ישובו וכו׳ וכאומר שאחאב מלכם ימות והעם ישובו בשלום : (יז) הלא אמרתי וכו׳ · ר״ל מפני השנאה
יאמר

מצודת ציון

(טו) נפוצים · מפוזרים : אל ההרים · על ההרים : (יח) עליו · סמוך לו : (כא)
תוכל

פר דערבן זי : (יא) וכל אונ אל די נביאים שקר הבן נביאות געזאגט אזו צו זאגן גיא אויף נאך (רמות גלעד) אונ זייא בגליקן אונ ער
ווערט געבן גאט אין דיין הנד דען מלך : (יב) והמלאך אונ דר באטן דר דא איז גגאנגן צו רופן דען (מיכיהו) הט גרעט צו אים צו
זאגן נון די ריד פון די נביאי שקר אז איין מויל אודר איין ריד הבן זי גרעט גוטש אויף דען מלך לאז זיין איצונדרט דיין ריד אז דיא
איינר פון זי אונ דו זאלשט רידן גוטש : (יג) ויאמר אונ ער זאגט (מיכיהו) אז גאט דר דא לעבט דען דש ער ווערט זאגן גאט צו
מיר וויל איך רידן די זעלביגי זאך : (יד) ויבא אונ ער קאם צו דעם מלך אונ ער שפראך צו אים דר מלך צו (מיכיהו) אוב מיר זאלן
גין נאך רמות גלעד צו האלטן מלחמה אודר אוב מיר זאלן פר מיידן אונ ער שפראך צו אים גיא אויף אונ בגליק כלומר אויך גשפעט
הט ער אזו גרעט אבר ניט פון גאטש וועגן ווער וואלט דש ער זאלט איבר ענטפרן גאט אין די הנד פון דעם מלך : (טו) ויאמר אונ
ער שפראך צו אים דר מלך ביז וויא פיל מאל וואר איך בשווערן דיך דש דו זאלשט ניט זאגן צו מיר ניימרט ווארהייט אין נאמן פון
וועגן גאט : (טז) ויאמר אונ ער שפראך איך הב געזעהן כל ישראל זיינן פר שפרייט אויף די בערג גלייך אז די שאף דש ניט צו זי איז
איין הירט אונ ער שפראך גאט עש איז ניט קיין העער צו זי כלומר דו ווערשט איין אום קומן אוב דז פאלק ווערן ווידר קערן איין מאן
אין זיין הויז בשלום ווייל ער דען (בן הדד) הט פרייא גלאזן אונ דר ווייל אויז (מיכיהו) איז בלוט ארויז גרונן דא ער זיך הט לאזן שלאגן
פון יענן אמן אז וויא אובן גמאכט איז דאז וואר איין כפרה אויף דעם פאלק (יז) ויאמר אונ ער שפראך דר מלך ישראל צו (יהושפט) פר
ווער

אֵלֶיךָ לֹא־יִתְנַבֵּא עָלַי טוֹב כִּי אִם־רָע׃ יח וַיֹּאמֶר
לָכֵן שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה רָאִיתִי אֶת־יְהוָה יֹשֵׁב עַל־
כִּסְאוֹ וְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם עֹמֵד עָלָיו מִימִינוֹ
וּמִשְּׂמֹאלוֹ׃ יט וַיֹּאמֶר יְהוָה מִי יְפַתֶּה אֶת־אַחְאָב
וְיַעַל וְיִפֹּל בְּרָמוֹת גִּלְעָד וַיֹּאמֶר זֶה בְּכֹה וְזֶה אֹמֵר
בְּכֹה׃ כ וַיֵּצֵא הָרוּחַ וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר אֲנִי
אֲפַתֶּנּוּ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו בַּמָּה׃ כא וַיֹּאמֶר אֵצֵא
וְהָיִיתִי רוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל־נְבִיאָיו וַיֹּאמֶר תְּפַתֶּה
וְגַם־תּוּכָל צֵא וַעֲשֵׂה־כֵן׃ כב וְעַתָּה הִנֵּה נָתַן יְהוָה
רוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי כָּל־נְבִיאֶיךָ אֵלֶּה וַיהוָה דִּבֶּר עָלֶיךָ
רָעָה׃ כג וַיִּגַּשׁ צִדְקִיָּהוּ בֶן־כְּנַעֲנָה וַיַּכֶּה אֶת־מִיכָיְהוּ
עַל־הַלֶּחִי וַיֹּאמֶר אֵי־זֶה עָבַר רוּחַ־יְהוָה מֵאִתִּי
לְדַבֵּר אוֹתָךְ׃ כד וַיֹּאמֶר מִיכָיְהוּ הִנְּךָ רֹאֶה בַּיּוֹם
הַהוּא

אֱלָהֵן בִּישׁ ׃ יח וַאֲמַר בְּכֵין קַבֵּיל פִּתְגָמָא דַייָ
חֲזֵיתִי יַת יְקָרָא דַייָ שָׁרֵי עַל כּוּרְסֵיהּ וְכָל חֵילֵי
שְׁמַיָא קָיְמִין קֳדָמוֹהִי מִימִינֵיהּ וּמִסְּמָאלֵיהּ ׃ יט
וַאֲמַר יְיָ מַן יַטְעֵי יַת אַחְאָב וְיִסַּק וְיִפֵּיל בְּרָמַת
גִּלְעָד וַאֲמַר דֵּין בִּכְדֵין וְדֵין אֲמַר בִּכְדֵין ׃ כ
וּנְפַק רוּחָא וְקָם קֳדָם יְיָ וַאֲמַר אֲנָא אַטְעֵינֵיהּ
וַאֲמַר יְיָ לֵיהּ בְּמָא ׃ כא וַאֲמַר אֶפּוֹק וְאֶהֱוֵי לְרוּחַ
שְׁקַר בְּפוּם כָּל נְבִיוֹהִי וַאֲמַר תַּטְעֵי וְאַף תִּכּוֹל
פּוּק וַעֲבֵיד כֵּן ׃ כב וּכְעַן הָא יְהַב יְיָ רוּחַ שְׁקַר
בְּפוּם כָּל נְבִיָּךְ אִלֵּין וַייָ גְּזַר לְאַיְתָאָה עֲלָךְ
בִּישָׁא ׃ כג וְקָרֵיב צִדְקִיָּהוּ בַּר כְּנַעֲנָה וּמְחָא יַת
מִיכָיְהוּ עַל לִיסְתֵיהּ וַאֲמַר אֵידָא שָׁעָה אִסְתַּלַּק
רוּחַ נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ מִנִּי לְמַלָּלָא עִמָּךְ ׃ כד
וַאֲמַר מִיכָיְהוּ הָא אַתְּ חָזֵי בְּיוֹמָא הַהוּא דְּאַתְּ
עליל

ויאמר ה׳
וגומר
שבת כג
קמט
סנהדר׳ פט

רש״י

שהכהו חברו הכה ופצוע היתה כפרה על כל ישראל כך מפורש באגדה : (יח) מימינו ומשמאלו · וכי יש שמאל למעלה והלא נאמר ימין ה׳ רוממה ימין ה׳ עושה חיל (תלים קיח) ימינך ה׳ נאדרי בכח ימינך ה׳ תרעץ אויב (שמות ט״ו ו׳) אלא אלו מימינים ואלו משמאילים מיימינים מלמדים זכות משמאילים מלמדים חובה : (כא) ויצא הרוח · רוחו של נבות : (כג) אי זה עבר רוח ה׳ · אי זה הדרך עבר והרי זה מקרא

מצודת ציון

(כא) תוכל · מל׳ יכולת : (כג) הלחי · הוא המקום שאצל העין : (כד) הנך · הנה

מצודת דוד

יאמר כן ולא דבר ה׳ הוא : (יח) לכן · ר״ל הואיל וחשדתני בזה אפרש לך מוצא הדבר ותשכיל לדעת שהאמת אתי : מימינו ומשמאלו · ארז״ל מימינו רמז להמלמדים זכות ומשמאלו להמלמדים חובה : (יט) מי יפתה · על כי נגמר הדין לחובה אמר מי יפתנו לעלות למלחמה לקבל שם העונש (וכל הדברים האלה נאמרו בתמשל להסביר את האוזן כדרך מנהגי בני אדם): ויאמר זה בכה · מי מהם אמר באופן זה ומי באופן אחר : (כ) הרוח · ארז״ל רוחו של נבות היזרעאלי : (כא) והייתי רוח שקר · ר״ל אני אדבר שקר בפי נביאיו להבטיחו על ההצלחה : תפתה וגם תוכל · בזה תפתה אותו וגם תוכל לו כי יהיה ניסת וילך למלחמה : צא ועשה כן · אמור לזרוז על הדבר : (כב) הנה נתן ה׳ · ר״ל בהסכמה בא הדבר : וה׳ דבר · אבל ה׳ דבר עליך רעה כאשר אדבר אני בשם ה׳ : (כג) אי זה עבר · ר״ל אי זה הדרך עבר וכו׳ : (כד) הנך רואה · ביום המלחמה תראה שכן יהיה אשר בעבור זה תחביא עצמך לבל יהרגך
על

וואר מיך הב גזאגט צו דיר ער ווערט ניט וואר זאגן אויף מיר גוטש עש זייא דען בייז : (יח) ויאמר אונ ער שפראך דר נביא דרום אויף הערט זאג גאטש איך הב געזעהן די ווירדיגהייט פון גאט רוהן אויף זיינם שטול אונ אל די היר פון דעם הימל שטונדן איבר אים פון זיינר רעכטי זייט אונ פון זיין לינקי זייט אונ מיט דר רעכטי זייט מיינט ער דיא אונשולדיג די דא זכות אונ גרעכטיקייט צו ערגן אויף דען מענשן אונ דיא לינקי זייט דז מיינט ער אונשולדיג די דא שולד צו ערגן אויף מענשן : (יט) ויאמר אונ ער שפראך גאט ווער זאל איבר רידן דען אחאב אונ ער זאל אויף גין אונ זאל פאלן אין (ראמות גלעד) אונ דר שפראך אזו אונ דר שפראך אזו : (כ) ויצא אונ ער אויז גינג דר (רוח פון נבות) אונ שטונד פר גאט אונ ער שפראך איך וויל איבר רידן אין דז טעט דער (רוח פון נבות היזרעאלי) דרום דש ער אין דר שלאגן הט אז וויא אויבן גדאכט איז אונ ער זאגט גאט צו אים מיט וואז ווילשטו אין איבר רידן : (כא) ויאמר אונ ער שפראך איך וויל אויז גין אונ איך וויל זיין איין (רוח שקר) אין דעם מויל פון אל זייני נביאים אונ ער שפראך דו ווערשט איבר רידן אונ פורדו ווערשט קענן גיא אויז אייגר (אחילה) דר וויל דוא ווילשט שקר זאגן אונ אזו טון דען איך קאן פר מיר קיין שקר ליידן :(כב) ועתה אונ מיטלערווייל נון ער הט געבן גאט איין רוח שקר אין דעם מויל פון אל דיינן נביאים די דאזיגן אונ גאט הט גרעדט אויף דיר בייז : (כג) ויגש אונ ער גענעהנט צדקיהו זון כנענה אונ ער שלוג דען מיכיהו אויף דען קין באקן אונ ער שפראך וועלכן וועג איז איבר פארן אונ אב גטאן דיא נבואה גאטש פון מיר צו רידן מיט דיר דש דוא זאגשט דיא זאך אונ איך ווייש ניקש דר פון : (כד) ויאמר
אונ

הַהוּא אֲשֶׁר תָּבֹא חֶדֶר בְּחֶדֶר לְהֵחָבֵה׃ כה וַיֹּאמֶר
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל קַח אֶת־מִיכָיְהוּ וַהֲשִׁיבֵהוּ אֶל־אָמֹן שַׂר־
הָעִיר וְאֶל־יוֹאָשׁ בֶּן־הַמֶּלֶךְ׃ כו וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר
הַמֶּלֶךְ שִׂימוּ אֶת־זֶה בֵּית הַכֶּלֶא וְהַאֲכִילֻהוּ לֶחֶם
לַחַץ וּמַיִם לַחַץ עַד בֹּאִי בְשָׁלוֹם׃ כז וַיֹּאמֶר מִיכָיְהוּ
אִם־שׁוֹב תָּשׁוּב בְּשָׁלוֹם לֹא־דִבֶּר יְהוָה בִּי וַיֹּאמֶר
שִׁמְעוּ עַמִּים כֻּלָּם׃ כח וַיַּעַל מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט
מֶלֶךְ־יְהוּדָה רָמֹת גִּלְעָד׃ כט וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל־
יְהוֹשָׁפָט הִתְחַפֵּשׂ וָבֹא בַמִּלְחָמָה וְאַתָּה לְבַשׁ
בְּגָדֶיךָ וַיִּתְחַפֵּשׂ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיָּבוֹא בַּמִּלְחָמָה׃
ל וּמֶלֶךְ אֲרָם צִוָּה אֶת־שָׂרֵי הָרֶכֶב אֲשֶׁר־לוֹ
שְׁלֹשִׁים וּשְׁנַיִם לֵאמֹר לֹא תִּלָּחֲמוּ אֶת־קָטֹן וְאֶת־
גָּדוֹל כִּי אִם־אֶת־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ׃ לא וַיְהִי
כִּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת־יְהוֹשָׁפָט וְהֵמָּה אָמְרוּ אַךְ
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיָּסֻרוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם וַיִּזְעַק
יהושפט

עֲלֵיל תְּוָן בְּגוֹ תְּוָן לְאִטַּמָּרָא ׃ כה וַאֲמַר מַלְכָּא
דְּיִשְׂרָאֵל דְּבַר יַת מִיכָה וְאַתִּיבֵהִי לְוַת אָמוֹן
רַב קַרְתָּא וּלְוַת יוֹאָשׁ בַּר מַלְכָּא ׃ כו וְתֵימַר
כִּדְנַן אֲמַר מַלְכָּא שַׁווּ יַת דֵּין בְּבֵית אֲסִירֵי
וְאֵיכְלוּהִי לַחְמָא בִּדְחוֹק וּמַיָּא בִּדְחוֹק עַד
מֵיתָאִי בִשְׁלָם ׃ כז וַאֲמַר מִיכָיְהוּ אִם מֵתָב תְּתוּב
בִּשְׁלָם לָא רַעֲוָא קֳדָם יְיָ בִּי וַאֲמַר שְׁמַעוּ עַמְמַיָּא
כּוּלְּהוֹן ׃ כח וּסְלֵיק מַלְכָּא דְּיִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט
מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה רָמַת גִּלְעָד ׃ כט וַאֲמַר
מַלְכָּא דְּיִשְׂרָאֵל לִיהוֹשָׁפָט אֲנָא אֶשְׁתַּנֵּי וְאֵיעוֹל
בִּקְרָבָא וְאַתְּ לְבַשׁ לְבוּשָׁךְ וְאִשְׁתַּנִּי מַלְכָּא
דְּיִשְׂרָאֵל וְעַל בִּקְרָבָא ׃ ל וּמַלְכָּא דַאֲרָם פַּקֵּיד
יַת רַבָּנֵי רְתִיכָא דִּילֵיהּ תְּלָתִין וּתְרֵין מַלְכִּין
לְמֵימַר לָא תַגִּיחוּן קְרָבָא עִם זְעֵירָא וְעִם רַבָּא
אֱלָהֵן עִם מַלְכָּא דְּיִשְׂרָאֵל בִּלְחוֹדוֹהִי ׃ לא וַהֲוָה
כַּד חֲזוֹ רַבָּנֵי רְתִיכַיָּא יַת יְהוֹשָׁפָט וְאִנּוּן אֲמַרוּ
בְּרַם מַלְכָּא דְּיִשְׂרָאֵל הוּא וּזְרוּ עֲלוֹהִי לְאַגָּחָא
קרבא

רש״י

מקרא קצר ובד״ה (ב׳ י״ח כ״ג) כתיב איזה הדרך עבר וגו׳ : (ל) ויאמר מלך ישראל אל יהושפט התחפש ובא במלחמה · להתחפש לבא אני אתחפש אשנה בגדי מלכותי שלא יכירוני שאם יכירוני יסורו אלי להלחם : ואתה לבש בגדיך · שעליך שלא מלך ישראל אתה אלא מלך יהודה
ועמך

מצודת דוד

על היותך סובה לכל זה : (כה) והשיבהו · אולי ישב שם פעם ולזה אמר השיבהו לשם : (כו) בית הכלא · בבית האסורים : לחם לחץ · ר״ל בדוחק רק די החיות נפשו : (כז) לא דבר ה׳ בי · ר״ל או תאמר שמלבי אדבר ולא מה׳ : ויאמר · אמר דברו להשמיע לכולם ואמר שמעו עמים כולם ר״ל כל השבטים כי כל שבט קרוי עם : (כט) התחפש ובוא · ר״ל לי ראוי להתחפש ולבוא במלחמה מתנכר בשינוי בגדים לבל יכירו בי אנשי ארם אבל אתה תוכל ללבוש בגדיך המיוחדים לך כי אין לך לפחוד אם יכירוך כי הנביא לא ניבא רעה כי אם עלי ולא על זולת ואף שלא האמין להנביא מ״מ חשש לדבריו : (לא) אך מלך ישראל · ר״ל אין זה הדיוט כ״א מלך ישראל הוא וזהו על מראהו

מצודת ציון

הנה אתה : (כה) להתחבא · מל׳ מחבואה ומסתור : (כו) לחץ · ענין דוחק ר״ל במצור׳ (כט) התחפש · ענין השתנות המלבוש : (לה) הרנה · קול הכרוז כת״י (לו) ברכת
מקום

אונ ער שפראך (מיכיהו) נון דוא ווערשט זעהן אין דעם טאג דען זעלביגן דש דו ווערשט קומן אין דיא הינטרשטי קאמר צו זיין פר בארגן : (כה) ויאמר אונ ער שפראך דר מלך ישראל פיר דען (מיכיהו) אונ ווידר קער איק צו (אמון) דר הער פון דר שטאט דען ער איז פאר אויף דארט גוועזן אונ צו (יואש) דש מלך זון : (כו) ואמרת אונ דו זאלשט זאגן אזו האט גזאגט דר מלך טוהט דען דאזיג אין דז הויז דר גפענקניש אונ אכט עסן איק ברוט גידראנג אונ וואסר גידראנג בזואר ביז איך קום בשלום:(כז) ויאמר אונ ער שפראך (מיכיהו) ווען דו ווערשט ווידר קערן בשלום דז אמל מאגשטו רידן ער הט ניט גרעדט גאט מיט מיר אודר ניט דר ווילן פון פר גאט איז אין מיר אונ ער שפראך הערט מיר פאלק אלי מיט אנאנדר: (כח) ויעל אונ ער אויף גינג דר מלך פון ישראל אונ (יהושפט קיניג יהודה נאך ראמות גלעד) : (כט) ויאמר אונ ער זאגט דר מלך ישראל אויף זיך דש ער וויל אנדרי קליידר אן טאן דען אן איז דש עיקר אויף איק גמאגן אונ דו קיניג יהודה קלייד אן דייני קליידר דען זי הבן דאך קיין קריג מיט דיר אונ ער וואר זיך זיין פר ענדרן אין אנדרי קליידר אונ ער קאם אין דר מלחמה : (ל) ומלך אונ דר קיניג ארם הט גבאטן די הערן פון די רייטר דש דא ווארן צו איק צוויא אונ דרייסיג צו זאגן איר זאלט ניט שטרייטן מיט דען קליינן אונ מיט דעם גרושן נייארט מיט דעם מלך ישראל דוקא מיט איק אליין : (לא) ויהי אונ עש וואר אז זי זאכן די הערן פון דיא רייטר דען יהושפט אונ זי שפראכן נייארט דר איז דר מלך
ישראל

יְהוֹשָׁפָט׃ לב וַיְהִי כִּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב כִּי לֹא־
מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיָּשֻׁבוּ מֵאַחֲרָיו׃ לג וְאִישׁ מָשַׁךְ
בַּקֶּשֶׁת לְתֻמּוֹ וַיַּכֶּה אֶת־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַדְּבָקִים
וּבֵין הַשִּׁרְיָן וַיֹּאמֶר לְרַכָּבוֹ הֲפֹךְ יָדְךָ וְהוֹצִיאֵנִי מִן־
הַמַּחֲנֶה כִּי הָחֳלֵיתִי׃ לד וַתַּעֲלֶה הַמִּלְחָמָה בַּיּוֹם
הַהוּא וְהַמֶּלֶךְ הָיָה מָעֳמָד בַּמֶּרְכָּבָה נֹכַח אֲרָם
וַיָּמָת בָּעֶרֶב וַיִּצֶק דַּם־הַמַּכָּה אֶל־חֵיק הָרָכֶב׃ לה
וַיַּעֲבֹר הָרִנָּה בַּמַּחֲנֶה כְּבֹא הַשֶּׁמֶשׁ לֵאמֹר אִישׁ
אֶל־עִירוֹ וְאִישׁ אֶל־אַרְצוֹ׃ לו וַיָּמָת הַמֶּלֶךְ וַיָּבוֹא
שֹׁמְרוֹן וַיִּקְבְּרוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ בְּשֹׁמְרוֹן׃ לז וַיִּשְׁטֹף
אֶת־הָרֶכֶב עַל בְּרֵכַת שֹׁמְרוֹן וַיָּלֹקּוּ הַכְּלָבִים אֶת־
דָּמוֹ וְהַזֹּנוֹת רָחָצוּ כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר דִּבֵּר׃ לח
ויתר

קְרָבָא בֵיהּ וּצְוַח יְהוֹשָׁפָט׃ לב וַהֲוָה כַּד חֲזוֹ רַבָּנֵי
רְתִיכַיָּא אֲרֵי לָא מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל הוּא וְתָבוּ
מֵאֲחוֹרוֹהִי׃ לג וְגַבְרָא נְגַד בְּקַשְׁתָּא לְקִבְלֵיהּ
וּמְחָא יָת מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל בֵּין דַּבְקֵי וּבֵין
שִׁרְיָנָא וַאֲמַר לְמַרְכַּבְנֵיהּ אִתְחַזַר לַאֲחוֹרָךְ
וְאַפֵּקְנִי מִן מַשִּׁרְיָתָא אֲרֵי מְרַע אֲנָא׃ לד וּסְלִיקוּ
עָבְדֵי קְרָבָא בְּיוֹמָא הַהוּא וּמַלְכָּא הֲוָה מִתְקַף
וְקָאֵם בִּרְתִיכָא לְקֳבֵיל אֱנָשׁ אֲרָם וּמִית
בְּרַמְשָׁא וְאִתְרִיק דְּמָא דְמַחֲתָא לְגוֹ רְתִיכָא׃ לה
וְאַעֲבָרוּ כָּרוֹז בְּמַשִּׁרְיָתָא כְּמֵעַל שִׁמְשָׁא לְמֵימַר
גְּבַר לְקִרְתֵּיהּ וּגְבַר לְאַרְעֵיהּ׃ לו וּמִית מַלְכָּא
וַאֲתָא לְשֹׁמְרוֹן וּקְבַרוּ יָת מַלְכָּא בְּשֹׁמְרוֹן׃ לז
וּשְׁטַף יָת רְתִיכַיָּא עַל בְּרֵכְתָּא דְשֹׁמְרוֹן וְלַחֲכוּ
כַּלְבַיָּא יָת דְּמֵיהּ וּמָנֵי זְנָיָא שְׁטָפוּ כְּפִתְגָמָא דַיְיָ
דמליל

רש"י

ועמך אין להם חגר: (לב) ויזעק יהושפט · להקב"ה: (לג) ואיש משך · זה נעמן: לתומו · לא ידע שהוא מלך ישראל: בין הדבקים ובי
השריון · שריונות של[illegible] עשוין קליפי' קליפי' כענין שנא' (שמואל א' י"ז ה') ושריון קשקשים והקליפים נופלים על נקבי השריון וסותמין
אותן והם קרויין דבקים: (לה) מעמד במרכבה · מתחזק ועומד כדי שלא יכירו ישראל במכתו ויברחו ותחלת נפילה נסים: (לז) וילוקו
הכלבים [illegible] דמו · ואומר אני ששם נהרג נבות שהרי אמר הנביא במקום אשר לקקו הכלבים את דם נבות וגו' והזונות רחצו · וכלי הזי
רחצו

מצודת ציון

מקום הבנוי באבנים ובסיד ושם מתכנסי' המי' כמו על ברכת גבעון (ש"ב ב'):
וילקו · ענין לחיכה כמו כל אשר ילק בלשונו (שופטים ז'): (לח) השן · שן של
פיל

מצודת דוד

שראוהו בלבוש מלכות: ויזעק · לאנשיו לבוא לעזרו: (לב) ויהי כראות
וכו' · כי ראו אשר אנשי יהודה לבד באו לעזרו ומזה ידעו שאינו מלך ישראל:
(לג) לתמו: בתמימות שלא נתכוון לאחאב שהרי לא היה ניכר: בין הדבקי'
ובין השרין · השרין הזה מעשהו מברזל כעין לבוש ועשוי נקבים נקבים ודבוקים בו קליפים כעין קשקשים וכמ"ש ושרין קשקשים הוא לבוש (ש"א י"ז)
ועשוים הם לסתום נקבי השרין לבל יכנס בהם חץ והם הם הקרוים דבקים כי המה דבוקים בהשרין ולזה אמר שבא החץ בין אחד מהקשקשים ובין השרין
ונכנס בנקב השרין ונתחב בהגוף: לרכבו · הוא המוליך את הרכב: הפוך ידיך · לשוב לאחור: החליתי · נעשיתי חולה ולא גלה לרכבו שהוכה של
יבעית אותו ויודע לכלם וינוסו מן המלחמה: (לד) ותעלה · המלחמה עלתה למעלה כי נתחזקו מערכה מול מערכה: היה מעמד · בהיותו חוץ למחנה הי
מתחזק לעמוד במרכבה מול ארם שלא ירגישו בו אנשיו וימס לבבם: חיק הרכב ר"ל אמצעיו מקום העמוק שבו: (לה) איש אל עירו' ולא ילחמו עו
על כי מת המלך: (לו) וישטוף · מוליך הרכב שטף ורחץ את הרכב מדמו במי הברכה ושתו הכלבים את דמו המעורב במי הברכה: והזונות · נשים
זונות הרוחצות במי הברכה רחצו בדמו המעורב במים וגם זה לבוז תחשב: כדבר ה' שאמר במקום אשר לקקו וכו' ילוקו וכו' (לעיל כ"א) וידמ' שהמקו'
ההוא היה קרוב ליזרעאל מקום שסוק' נבות ובא שמה הדם עם מרילת המים:
בשנת

ישראל אונ זי האבן [illegible] אויף איהם צו שטרייטן אונ ער שרייט יהושפט צו הקב"ה: (לב) ויהי אונ עס וואר אז זי זאהן די הערן פֿו
די רייטר דש ער ניט איז דר מלך ישראל דר וויל ער שרייאט צו הקב"ה אונ ניט צו דר עכו"ם אונ זי ווידר קערטן פֿון הינטר איהם: (לג
ואיש אונ איין מן דש וואר (נעמן) הט גצוגן מיט דעם בוגן אום גיפֿארט ער האט ניט געוואוסט דש ער דר מלך פֿון ישראל איז או
ער שלאג דען מלך ישראל צווישן די שופֿפֿן אונ צווישן דען פאנצר דען איין פאנצר איז געמאכט מייטל רינגליך אז וויא שופֿפֿן דש ד
צעביר פֿון דעם פאנצר פֿר שטאפֿט אונ ער שפראך דר מלך ישראל צו זיינם משרת איבר דען רייט וואגן פֿר קער דיין הנד היכט
דיך אונ ציא מיך פֿון דער שאר דען איך בין וואהרן קראנק: (לד) ותעלה אונ זיא אויף גינג די מלחמה אן דעם טאג דען צעלבינ
אונ דער מלך האט זיך גשטעריקט אונ איז גשטאנדן אין דעם רייט וואגן דר ווארטן דש די (בעלי מלחמה) ניט זאלן מערקן דש א
איהם גשלאגן האט דא ווערן זיא אנטלויפֿן אונ ווען אן אנטלויפֿט דא פֿאלט אן באלד אין דר מלחמה דרום וואר ער זיך אויף האלטן קי
די אמען פֿון ארם אונ ער שטארב אן דעם אובנט אונ עס וואר פֿר גאסן דש בלוט פֿון דער מכה אין דען רייט וואגן: (לה) ויעבו
אונ ער איבר פֿארט די שאלינג אין דער שאר אלז זיא אונטר גיט דיא זון צו זאגן איין איטליכר אן זאל גין צו זיין שטאט אונ איין איטליכ
אן צו זיין לאנד: (לו) וימת אונ ער שטארב דר מלך אונ ער קאם נאך שומרון אונ זי בגראביטן דען מלך אין שומרון: (לז) וישט
אונ ער שווענקט דר טון גשווענקט האט דען רייט וואגן ביים דעם טייך פֿון שומרון אונ זיא לעקיטן די הונט זיין בלוט אויף דעם
צעלבגין

וְיֶתֶר דִּבְרֵי אַחְאָב וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וּבֵית הַשֵּׁן
אֲשֶׁר בָּנָה וְכָל־הֶעָרִים אֲשֶׁר בָּנָה הֲלוֹא־הֵם
כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃
לט וַיִּשְׁכַּב אַחְאָב עִם־אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ אֲחַזְיָהוּ בְנוֹ
תַּחְתָּיו׃ מ וִיהוֹשָׁפָט בֶּן־אָסָא מָלַךְ עַל־יְהוּדָה
בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְאַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃ מא יְהוֹשָׁפָט
בֶּן־שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה בְּמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ
שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ עֲזוּבָה בַּת־שִׁלְחִי׃
מב וַיֵּלֶךְ בְּכָל־דֶּרֶךְ אָסָא אָבִיו לֹא־סָר מִמֶּנּוּ
לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה׃ מג אַךְ הַבָּמוֹת לֹא־
סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת׃ מד
וַיַּשְׁלֵם יְהוֹשָׁפָט עִם־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃ מה וְיֶתֶר דִּבְרֵי
יְהוֹשָׁפָט וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר־עָשָׂה וַאֲשֶׁר נִלְחָם הֲלֹא־
הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃
מו וְיֶתֶר הַקָּדֵשׁ אֲשֶׁר נִשְׁאַר בִּימֵי אָסָא אָבִיו בִּעֵר
מן

דְּמַלֵּיל׃ לח וּשְׁאַר פִּתְגָּמֵי אַחְאָב וְכָל דַּעֲבַד
וּבֵית שִׁנָּא דְּפִיל דִּי בְנָא וְכָל קִרְוַיָּא דִּבְנָא הֲלָא
אִנּוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָּמֵי יוֹמַיָּא לְמַלְכֵי
יִשְׂרָאֵל׃ לט וּשְׁכִיב אַחְאָב עִם אֲבָהָתוֹהִי וּמְלַךְ
אֲחַזְיָהוּ בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי׃ מ וִיהוֹשָׁפָט בַּר אָסָא
מְלַךְ עַל דְּבֵית יְהוּדָה בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְאַחְאָב
מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל׃ מא יְהוֹשָׁפָט בַּר תְּלָתִין וְחָמֵשׁ
שְׁנִין כַּד מְלַךְ וְעֶשְׂרִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֵם
וְשׁוּם אִמֵּיהּ עֲזוּבָה בַּת שִׁלְחִי׃ מב וַאֲזַל בְּכָל
אָרְחָא אָסָא אֲבוּהִי לָא סְטָא מִנֵּיהּ לְמֶעְבַּד
דְּכָשַׁר קֳדָם יְיָ׃ מג בְּרַם בָּמָתָא לָא עֲטָרָא עוֹד
כְּעַן עַמָּא מְדַבְּחִין וּמַסְּקִין בּוּסְמִין עַל בָּמָתָא׃
מד וְאַשְׁלֵים יְהוֹשָׁפָט עִם מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל׃ מה
וּשְׁאַר פִּתְגָּמֵי יְהוֹשָׁפָט וּגְבוּרְתֵּיהּ דַּעֲבַד וּדְאַגִּיחַ
קְרָבָא הֲלָא אִנּוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָּמֵי יוֹמַיָּא
לְמַלְכֵי דְבֵית יְהוּדָה׃ מו וּשְׁאַר נַפְקַת בְּרָא
דְּאִשְׁתְּאַר בְּיוֹמֵי אָסָא אֲבוּהִי פַּלֵּי מִן אַרְעָא׃
ומלכא

רש"י

רחצו שם מן הדם כך ת"י ורבותינו אמרו אחאב מלונן היה ועשתה לו איזבל דמו' ב' זונו' במרכבתו: (לט) בית השן · שן [illegible]ל: (מד)
וישלם יהושפט עם מלך ישראל · לפי שמלחמה היתה בין אסא אביו ובין בעשא מלך ישראל הוצרך לומר כן: (מו) ויתר הקדש · נוהגין ניאוף
בפרהסיא

מצודת דוד

(מ) בשנת ארבע · ר"ל כבר עבר ד' לאחאב וכמ"ש ובשנת י"א ליורם וכו'
מלך אחזיה (מ"ב ט') וע"כ ר"ל כבר עבר י"א שנים כי במקום אחר נאמר
בשנת י"ב ליורם וכו' מלך אחזיה (שם ח') וכ"כ נאמר בשנה ד' ר"ל כבר עבר
ד' לאחאב כי אחאב מלך בל"ח לאסא הרי מלך ד' שנים עד שמת אסא בשנת מ"א למלכו א"כ מלך יהושפט בה' לאחאב מיד אחר כלו' ד': (מא) ועשרים
וחמש
וכו' · ומקוטעות היו: (מג) הבמות · במות יחיד העשוים לגבוה האסור

מצודת ציון

פיל: (מד) וישלם · עשה שלום: (מו) הקדש · הניאוף וכן לא יהיה קדש (דברי
כ"ג): בער · פנה מן העולם: (מט) ולא אבה · ולא רצה:
השבכה

צעלבינג אורט האבן די הונט דש דם פֿון (נבות) אויף גלעקט (והזונות) אונ דיא וואשונג האבן זיא גוועשן אלז דיא זאג גמאכט דש
ער האט גרעט אורר דער (אחאב איז קאלט בטבע) גוועזן ער וואר קיין ווייבר און דרום וואר איהם (איזבל ווייא זונות) אז וויא הורין
לאזן [illegible] אונ זיא זיינן בלוטיג גווארדן דא האט אן זיא [illegible]
גוועשן: (לח) ויתר אונ די איבריגי זאכן פֿון אחאב אונ אל דש ער האט גטאן אונ דש הויז פֿון [illegible] דש ער האט
גבויאט אונ אלי שטעט דש ער האט גבויט פֿר וואהר זיא זיין גשריבן אויף דעם (ספר דברי הימים) צו די קיניגן ישראל: (לט)
וישכב אונ עס לאג אחאב מיט זיינע עלטרן אונ עס קיניגט (אחזיהו) זיין זון אן זיין שטאט: (מ) ויהושפט אונ יהושפט דער זון פֿון (אסא)
הט גקיניגט איבר דאש (שבט יהודה) אין דעם יאהר דש פֿירדי צו (אחאב מלך ישראל): (מא) יהושפט וואר איין זון פֿון דרייסיג אונ
פֿינף יאהר ער האט גקיניגט אונ צוואנציג אונ פֿינף יאהר האט ער גקיניגט אין (ירושלים) אונ דער נאמן פֿון זיינר מוטר וואר (עזובה טאכטר
שלחי): (מב) וילך אונ ער גינג אין אלי די ווענג פֿון אסא זיין פֿאטר ער איז ניט אב גטראטן פֿון איהם צו טאן דש רעכט
איז אין די אויגן פֿון גאט: (מג) אך נייארט די (במות) זיינן ניט אב גטראטן נאך דש פֿאלק [illegible]
אויף די (במות): (מד) וישלם אונ יהושפט [illegible] מיט דעם (מלך
ישראל): (מה) ויתר אונ די איבריגי זאכן פֿון יהושפט אונ זיין גשטערק דש ער האט גטאן אונ דש ער
האט גשטריטן [illegible] (ספר דברי הימים) צו די קיניגן יהודה: (מו) ויתר אונ די
איבריגי [illegible]
אויך

מִן־הָאָרֶץ : מז וּמֶלֶךְ אֵין בֶּאֱדוֹם נִצָּב מֶלֶךְ : מח יְהוֹשָׁפָט עָשָׂר עשה קרי אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ לָלֶכֶת אוֹפִירָה לַזָּהָב וְלֹא הָלָךְ כִּי־נִשְׁבְּרָה נשברו קרי אֳנִיּוֹת בְּעֶצְיוֹן גָּבֶר : מט אָז אָמַר אֲחַזְיָהוּ בֶן־אַחְאָב אֶל־יְהוֹשָׁפָט יֵלְכוּ עֲבָדַי עִם־עֲבָדֶיךָ בָּאֳנִיּוֹת וְלֹא אָבָה יְהוֹשָׁפָט : נ וַיִּשְׁכַּב יְהוֹשָׁפָט עִם־אֲבוֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם־אֲבוֹתָיו בְּעִיר דָּוִד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ יְהוֹרָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו : נא אֲחַזְיָהוּ בֶן־אַחְאָב מָלַךְ עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן בִּשְׁנַת שְׁבַע עֶשְׂרֵה לִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עַל־יִשְׂרָאֵל שְׁנָתָיִם : נב וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו וּבְדֶרֶךְ אִמּוֹ וּבְדֶרֶךְ יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל : נג וַיַּעֲבֹד אֶת־הַבַּעַל וַיִּשְׁתַּחֲוֶה לוֹ וַיַּכְעֵס אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה אָבִיו :

ויפשע

תרגום

מז ומלכא לית באדום ממנא אלהן אסטרטיגי מלכא : מח יהושפט עבד ספינת אפריקא למיזל לאופיר לאיתאה דהבא ולא אזל ארי אתברו ספינתא בעציון גבר : מט בכן אמר אחזיהו בר אחאב ליהושפט יזלון עבדי עם עבדך בספינתא ולא אבה יהושפט : נ ושכיב יהושפט עם אבהתוהי ואתקבר עם אבהתוהי בקרתא דדוד אבוהי ומלך יהורם בריה תחותוהי : נא אחזיה בר אחאב מלך על ישראל בשמרון בשנת שבע עסרי ליהושפט מלכא שבטא דבית יהודה ומלך על ישראל תרתין שנין : נב ועבד דביש קדם יי ואזל באורח אבוהי ובאורח אמיה ובאורח ירבעם בר נבט דחיב ית ישראל : נג ופלח ית בעלא וסגיד ליה וארגיז קדם יי אלהא דישראל ככל דעבד אבוהי :

ומרדו

רש"י

בפרהסיא : (מז) ומלך אין באדום · בימי דוד הנציב הוא המלך · וכאן נכתב לפי שבימי יהורם בנו שקילקל בימיו פשע אדום וימליכו להם מלך אבל בימי יהושפט עדיין היו כפופין לו : (מח) כי נשברו אניות · לפי שנתחבר עם אחזיהו בזאת לכך נשברו · וכן אמר לו הנביא בד"ה (ב' כ' ל"ז) בהתחברך עם רשע פרץ ה' את מעשך : (נא) בשנת שבע עשרה ליהושפט · יש מתמיהים על המקרא הזה לפי שנאמר באחאב שמלך עשרים ושתים וביהושפט נאמר שעמד בשנת ארבע לאחאב נמצא שכלו ימי אחאב בשנת תשע עשרה ליהושפט וכאן הוא אומר שמלך אחזיה בשנת י"ז ליהושפט אך בדקתי ומצאתי בדברי הימים מלכי ישראל שאינו מדקדק במניין שנותיהם ואם עמד בסוף שנה מונה אותה לו בתחלתו ואינו מונה אותה לו במקום אחר · לכך אני אומר בשנת ארבע לאחאב שאמר בעמידתו של יהושפט לא נמנית עמו שנה ראשונה של אחאב וכן אתה מוצא ברובם וגם שנה שעמד יהושפט לא נמנית בשנת שבע עשרה הללו :

בעד

מצודת דוד

שנבנה הבית (מז) נצב מלך · כי מעת שכבש דוד את אדום הסיר מהם המלכים ושם עליהם נציבים ר"ל ממונים מתחת ידו למלוך עליהם ולמשול בם ונתמיד הדבר עד ימי יהושפט כי גם בימיו היה שם נצב במקום מלך : (מח) אניות תרשיש · ר"ל ספינות עשויות בתבנית אניות תרשיש : ללכת אופירה · ובד"ה נאמר ללכת תרשיש וגם שם נאמר שבלם עם אחזיה ואולי האמור שם היה בפעם אחת ולא זה הוא שנאמר כאן : לזהב · להביא זהב כמו שהביא שלמה ולא הלך עד אופיר : (מט) ולא אבה · ואולי על כי שלח עמו לתרשיש כמ"ש בד"ה ונשברו האניות והנביא הוכיחו על מה שנתחבר עם אחזיה לזה לא רצה לשלוח עמו לאופיר : (נא) בשנת שבע עשרה · ר"ל כבר עבר י"ז ליהושפט כי הלא יהושפט מלך בד' לאחאב ואחאב נהרג בשנת כ"ב למלכו והיא אחרי ככלות י"ז ליהושפט ובתחילת י"ח ואז מלך אחזיה בן אחאב : שנתים · ומקוטעות היו :

ויפשע

אוך וואר ניט אין אדום פֿון טאגן דוד אן ביז אל הער נאמרט אין (פקיד) דער וואר אין אלך אודר אין טאגן זיין זון יהורם דער איז ביז גוועזן דא האט אדום אורד גוועזן : (מח) יהושפט האט גמאכט שיפֿן (תרשיש) צו גין נאך (אופֿיר) צו ברענגן גאלד אונ ער איז ניט גאנגן דען זיא זיין וואורדן צו בראכן די שיף אין (עציון גבר) דר וייל ער זיך האט אחבר גוועזן צו דעם רשע (אחזיהו) : (מט) אז דען דש אמל האט גזאגט (אחזיהו זון אחאב) צו יהושפט זיא זאלן גין מייני קנעכט מיט דייני קנעכט אין שיפֿן אונ ניט ער וואלט יהושפט : (נ) וישכב ער לאג יהושפט מיט זייני עלטרן אונ שטארב אונ ער וואר בגראבן וואורדן מיט זייני עלטרן אין דער שטאט דוד אונ ער קיניגט יהורם זיין זון אן זיין שטאט : (נא) אחזיהו זון אחאב האט גקיניגט איבר ישראל אין (שומרון) אין דעם יאר דש זיבנצעהנדי צו (יהושפט קיניג יהודה) אונ ער קיניגט איבר ישראל צוויא יאר (עיין רש"י) : (נב) ויעש אונ ער טעט דש דא וואר ביז פֿר גאטש אויגן אונ ער גינג אין דעם וועג פֿון זיינן פֿאטר אונ אין דעם וועג פֿון זיינר מוטר איזבל דען אחאב האט איהם איט איזבל גהאט אונ אין דעם וועג פֿון (ירבעם בן נבט) דער דא האט מאכן זינדיגן ישראל : (נג) ויעבוד אונ ער דינט דיא (עכו"ם בעל) אונ ער בוקט זיך צו איהם אונ ער ערצירנט גאט דען הער ישראל אלש אל דאש ער גטאן האט זיין פֿאטער :

ויפשע

א א וַיִּפְשַׁע מוֹאָב בְּיִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי מוֹת אַחְאָב : ב וַיִּפֹּל אֲחַזְיָה בְּעַד הַשְּׂבָכָה בַּעֲלִיָּתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוֹמְרוֹן וַיָּחַל וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם לְכוּ דִרְשׁוּ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן אִם־אֶחְיֶה מֵחֳלִי זֶה : ג וּמַלְאַךְ יְהוָה דִּבֶּר אֶל־אֵלִיָּה הַתִּשְׁבִּי קוּם עֲלֵה לִקְרַאת מַלְאֲכֵי מֶלֶךְ־שֹׁמְרוֹן וְדַבֵּר אֲלֵהֶם הַמִבְּלִי אֵין־אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל אַתֶּם הֹלְכִים לִדְרֹשׁ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן : ד וְלָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה הַמִּטָּה אֲשֶׁר־עָלִיתָ שָּׁם לֹא־תֵרֵד מִמֶּנָּה כִּי מוֹת תָּמוּת וַיֵּלֶךְ אֵלִיָּה : ה וַיָּשׁוּבוּ הַמַּלְאָכִים אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם מַה־זֶּה שַׁבְתֶּם : ו וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ עָלָה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ לְכוּ שׁוּבוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם וְדִבַּרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר יְהוָה הֲמִבְּלִי אֵין־אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל אַתָּה שֹׁלֵחַ לִדְרֹשׁ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן לָכֵן הַמִּטָּה אֲשֶׁר־עָלִיתָ

שם

תרגום

א ומרדו מואבאי בישראל בתר דמית אחאב : ב ונפל אחזיה מן סרגתא בעליתיה די בשומרון ואתמרע ושלח אזגדין ואמר להון אזילו תבעו בבעל זבוב טעות עקרון אם אחי ממרעי דין : ג ומלאכא דיי מליל עם אליהו דמן תושב קום סק לקדמות אזגדי מלכא דשמרון ומליל עמהון הלא אלהא קים דשכנתיה שריא בישראל אתון אזלין למתבע בבעל זבוב טעות עקרון : ד ובכן כדנן אמר יי ערסא דסלקתא תמן לא תחות מנה ארי ממת תמות ואזל אליה : ה ותבו אזגדיא לותיה ואמר להון מא דין תבתון : ו ואמרו ליה גברא סליק לקדמותנא ואמר לנא אזילו תובו לות מלכא דשלח יתכון ותמללון עמיה כדנן אמר יי הלא אלהא קים דשכנתיה שריא בישראל את שלח למתבע בבעל זבוב טעות עקרון בכן ערסא דסלקתא תמן לא

תחות

המבלי אין
אלהים
בישראל
עקידה
שער ק

רש"י

(ב) בעד השבכה · גראד"ה בלע"ז אומר אני שרגילים לאורגו שתי וערב בנסרים ארוכים וקצרים שקורין (לטש) קנטיל"י בלע"ז ועושין נקבים נקבים כעין שבכה וקרוי פרדוג"י בלע"ז · ואני שמעתי שבכה ויץ בלע"ז ובלשון אשכנז שווינד"ל שטיג כמו שפירשתי ובלולי' יעלו

מלכים

מצודת דוד

א (א) ויפשע מואב · כי מאז היו עבדים לישראל ואחרי מות אחאב מרדו : (ב) בעד השבכה · ארובה היתה ברצפת העליה והיתה סתומה מעצים דקים עשוים כעין שבכה ובעברו דרך עליה נשברו ונפל דרך פה : ויחל · נעשה חולה : (ג) המבלי אין · המלה כפולה לתוספת ביאור ור"ל וכי בעבור שאין אלהים בישראל כו' בתמיה הלא יש אלהים בישראל ומדוע לא דרשתם בנביאיו :

וילך

מצודת ציון

א (ב) השבכה · מעשה רשת וכן שבכים מעשה שבכה (מ"א ז') : בבעל זבוב · כן שם העכו"ם : (ג) מלאכי · שלוחי : (ז) משפט · ר"ל מנהג : (יג) שר החמשים

ישים

(א) ויפשע אונ ער ווידר שפעניגט (מואב) נאך דעם טויט אחאב אונ (אחזיה) איז ערגיר גוועזן אז אחאב דינן (אחאב) האט תשובה געטאן אבר אחזיהו האט גשטערקט די זינד פֿון זיין פֿאטר אונ מוטר אונ דש איז די אורזאך גוועזן דש דא האט גאסט דש מואב האט אורד גוועזן : (ב) ויפול אונ ער פֿיל (אחזיהו) דורך דאש גגיטר דש אן פֿענגט צו אובן דאש ליכט פֿון אובן צורמב קומט דר דורך (אודר שבכה) איז טייטש שווינדל שטיג אויף זיינם בודן דער דא וואר איהן שומרון אונ ער וואהר קראנק אונ ער שיקט בוטן אונ ער זאגט צו זיא גיט אונ פֿארשט אין דער (עכו"ם) די דא הייסט (זבוב) דער עכו"ם פֿון (עקרון) אוב איך ווער לעבן בלייבן פֿון דער קראנקהייט דיא דאזיגן : (ג) ומלאך אונ איין ענגיל גאטש האט גרעט צו (אליהו דעם תשבי) שטיא אויף גיא צו קיגן די בוטן פֿון דעם קיניג שומרון אונ רייד צו זיא אוב דען ניט איז איין גאט אונטר ישראל דש איר גיט צו פֿארשן אן דיא (עכו"ם זבוב דער עכו"ם פֿון עקרון) : (ד) ולכן אונ דרום אזו האט גזאגט גאט דאש בעט דש דוא בישט אן גגאנגן אויף צו שטו ניט ארמב נידרן פֿון אים דען טויט דו ווערשט שטערבן אונ ער גינג אליהו : (ה) וישובו אונ די בוטן קערטן ווידר צו אים אונ ער שפראך צו זיא ווארום זייט איר ווידר קערט : (ו) ויאמרו אונ זיא שפראכן צו אים איין מאן איז אויף גאנגן צו קיגן אונז אונ ער האט גזאגט צו אונז גיט קערט ווידר צו דעם קיניג דער דא האט גשיקט אייך אונ איר זאלט רידן צו אים אזו האט גזאגט גאט אוב דען ניט איז איין גאט אונטר ישראל דש דוא שיקסט צו פֿארשן אן דיא (עכו"ם בעל זבוב) דען עכו"ם עקרון דרום אויף דאש בעט דאש דוא ביסט אויף גגאנגן אנדערשט ניט דוא ווערשט

נידרן

שם לא־תרד ממנה כי־מות תמות : ז וידבר אלהם
מה משפט האיש אשר עלה לקראתכם וידבר
אליכם את־הדברים האלה : ח ויאמרו אליו איש
בעל שער ואזור עור אזור במתניו ויאמר אליה
התשבי הוא : ט וישלח אליו שר חמשים וחמשיו
ויעל אליו והנה ישב על־ראש ההר וידבר אליו
איש האלהים המלך דבר רדה : י ויענה אליהו
וידבר אל־שר החמשים ואם־איש אלהים אני
תרד אש מן־השמים ותאכל אתך ואת־חמשיך
ותרד אש מן־השמים ותאכל אתו ואת־חמשיו :
יא וישב וישלח אליו שר־החמשים אחר וחמשיו
ויען וידבר אליו איש האלהים כה־אמר המלך
מהרה רדה : יב ויען אליה וידבר אליהם אם־
איש האלהים אני תרד אש מן־השמים ותאכל
אתך ואת־חמשיך ותרד אש־אלהים מן־השמים
ותאכל אתו ואת־חמשיו : יג וישב וישלח שר־
חמשים שלשים וחמשיו ויעל ויבא שר־
החמשים השלישי ויכרע על־ברכיו לנגד אליהו
ויתחנן אליו וידבר אליו איש האלהים תיקר־נא
נפשי

תחות מנה ארי ממת תמות : ז ומליל עמהון
מא נימוסא דגברא דסליק לקדמותכון ומליל
עמכון ית פתגמיא האלין : ח ואמרו ליה גבר
בעיל סערן וזרזא דמשכא אסיר בחרציה ואמר
אליה דמן תושב הוא : ט ושלח לותיה רב
חמשין וחמשין דעמיה וסליק לותיה והוא יתיב
על ריש טורא ומליל עמיה נביא דיי מלכא
מליל חות : י ואתיב אליה ומליל עם רב חמשין אם
נביא דיי אנא תחות אשתא מן שמיא ותיכול
יתך וית חמשין דעמך ונחתת אשתא מן שמיא
ואכלת יתיה וית חמשין דעמיה : יא ותב ושלח
לותיה רב חמשין אוחרנין וחמשין דעמיה
ואתיב ומליל עמיה נביא דיי כדנן אמר מלכא
אוחי חות : יב ואתיב אליהו ומליל עמהון אם
נביא דיי אנא תחות אשתא מן שמיא ותיכול
יתך וית חמשין דעמך ונחתת אשתא מן
שמיא ואכלת יתיה וית חמשין דעמיה : יג ותב
ושלח רב חמשין תליתאין וחמשין דעמיה
וסליק ואתא רב חמשין תליתאין וכרע על
ברכוהי לקביל אליהו ובעא מן קדמוהי ומליל
עמיה

ואזור עור
עקידה
שער עד
ענין כל פרי
החמשים
וחמשיהם
עקידה
שער קי

מצודת דוד

וילך · הלך לדרכו : (ז) מה משפט האיש · מה תארו ומלבושיו : (ח) בעל שער · מגודל בשער הרבה ותגור הוא בחגורה של עור : וחמשיו · עם חמשים
האנשים אשר הוא שר עליהם : המלך דבר רדה · כאומר רד במצות המלך כי אקחך עם אנשי : (יג) תיקר נא נפשי תהא · נפשי יקרה וחשובה בעיניך
תמית אותי :
ותאכל

נידרין פֿון איר דען שטערבן דוא ווערשט שטערבן : (ז) וידבר אונ ער רידט צו זיא וואש איז דאש טוהן אונ לאזן פֿון דעם
דער דא איז אויף גאנגן צו קיגן אייך אונ ער האט גזאגט צו אייך דיא ריד דיא דאזיגן : (ח) ויאמרו אונ זי שפראכן צו אים ער איז
רויכר מאן אונ איין גורט אויז הויט אנגיגורט אן זייני לענדן אונ ער שפראך (אליה דער תשבי) איז עש : (ט) וישלח אונ ער שיקט צו
איין הויבט מן איבר פֿופֿציג אונ זייני פֿופֿציג לייט דיא אונטער איהם ווארן דיא שיקט ער מיט אונ ער גינג אוף צו איהם אונ
זאס אויף דער שפיץ פֿון דעם בארג אונ ער רידט צו אים דו נביא גאטש דער מלך האט גרעט נידר הראב : (י) ויענה אונ
ענטווארט (אליהו) אונ רידט צו דעם הויבט מן איבר פֿופֿציג ווען איך איין מן גאטש בין אזו זאל הראב נידרן פֿייאר פֿון דעם
אונ זאל פֿר ברענן דיך אונ דייני פֿופֿציג אונ עש נידרט איין פֿייאר פֿון הימל אונ האט פֿר ברענט אים אונ זייני פֿופֿציג : (יא)
אונ ער ווידר קערט אונ שיקט צו אים איין הויבט מן איבר פֿופֿציג איין אנדרן אונ זייני פֿופֿציג אונ ער ענטווארט אונ ער רידט
אים דו (נביא) גאטש אזו האט גזאגט דער מלך נידר באלד הראב : (יב) ויען אונ ער ענטווארט אליהו אונ רידט צו זיא ווען
איין נביא גאטש בין זאל הראב נידרן פֿייאר פֿון הימל אונ זאל פֿר ברענן דיך אונ דייני פֿופֿציג אונ עש נידרט איין פֿייאר גאטש
הימל אונ פֿר ברענט אים אונ זייני פֿופֿציג : (יג) וישב אונ ער ווידר קערט אונ שיקט איין הער איבר פֿופֿציג איין דריטן אונ
פֿופֿציג אונ ער אויף גינג דער הער איבר פֿופֿציג דער דריט אונ ער קניאט אויף זייני קניא צו קיגן (אליהו) אונ ער וואר בעטן אונ
רידט

נפשי ונפש עבדיך אלה חמשים בעיניך : יד הנה
ירדה אש מן־השמים ותאכל את־שני שרי
החמשים הראשנים ואת־חמשיהם ועתה תיקר
נפשי בעיניך : טו וידבר מלאך יהוה אל־אליהו
רד אותו אל־תירא מפניו ויקם וירד אותו אל־
המלך : טז וידבר אליו כה־אמר יהוה יען אשר־
שלחת מלאכים לדרש בבעל זבוב אלהי עקרון
המבלי אין־אלהים בישראל לדרש בדברו לכן
המטה אשר־עלית שם לא־תרד ממנה כי־מות
תמות : יז וימת כדבר יהוה אשר־דבר אליהו
וימלך יהורם תחתיו בשנת שתים ליהורם בן־
יהושפט מלך יהודה כי לא־היה לו בן : יח ויתר
דברי אחזיהו אשר עשה הלוא־המה כתובים
על־ספר דברי הימים למלכי ישראל : ב א ויהי
בהעלות

עמיה נביא דיי תיקר כען נפשי ונפשא דעבדך
אלין חמשין בעינך : יד הא נחתת אשתא מן
שמיא ואכלת ית תרין רבני חמשין קדמאין
וית חמשין דעמהון וכען תיקר נפשי בעינך :
טו ומליל מלאכא דיי עם אליהו חות עמיה
לא תדחל מן קדמוהי וקם ונחת עמיה לות
מלכא : טז ומליל עמיה כדנן אמר יי חלף
דשלחתא אזגדין למשאל בבעל זבוב טעות
עקרון הלא אלהא קים דשכנתיה שריא
בישראל למשאל בפתגמיה בכן ערסא
דסלקתא תמן לא תחות מניה ארי ממת תמות :
יז ומית כפתגמא דיי דמליל אליהו ומלך יהורם
תחותוהי בשנת תרתין ליהורם בר יהושפט
מלכא דבית יהודה ארי לא הוה ליה בר : יח
ושאר פתגמי אחזיה דעבד הלא אנון כתיבין
על ספר פתגמי יומיא למלכא דישראל : א
והוה

רש"י

(מלכים א' ו' ח) : ויחל · לשון חולי : (יז) וימלוך יהורם תחתיו · אחיו היה : בשנת שתים ליהורם בן יהושפט · אפשר לומר כן ואלא מלך
בשנת י"ט ליהושפט שהרי אחזיה מלך בי"ז ומלך שנתים ובסמוך נמי כתב בשנת י"ח ליהושפט מלך יהורם ויהושפט מלך עשרים וחמש שנים
קודם שמלך יהורם בנו אלא ראוי היה יהושפט ליהרג ברמות גלעד ובשכר שזעק תלה לו שבע שנים ואותה שעה הוא מונה לבנו. (א)
בסערה

מצודת דוד

מצודת ציון

(יד) ותאכל וכו' · אש שדברו בזדון : ועתה · הואיל ואני באתי בהכנעה : שלישים וחמשיו · הוא הפוך כמו שר החמשים וחמשיו שלישים : ב (ג) החשו ·
שתקו
(טו) רד אותו · רד עמו : וירד אותו · וירד עמו : (יז) וימלוך יהורם ·
אחי אחזיה בן אחאב : בשנת שתים ליהורם בן יהושפט · ארז"ל מעת שהלך יהושפט אל רמות גלעד לעזור לאחאב מונין המלכות גם לבנו על כי היה ראוי
ליהרג או על שעזר לרשע ומעת ההיא הם שתי שנים כי אז נהרג אחאב ומיד מלך בנו אחזיה וימי מלכו שנתים ומת ומיד מלך יהורם אחיו : כי לא וכו'
שימלוך תחתיו ולזה מלך אחיו : ב (א) בהעלות · בעת בא הזמן שהעלה ה' את אליהו ע"י רוח סערה אל השמים הלך אז אליהו עם אלישע מן הגלגל :
שב

רידט צו אים דו (נביא) גאטש לאז דאך זיין ווירדיג איין לייב אונ לייב דייני קנעכט די דאזיגן פֿופֿציג אין דייני אויגן : (יד) הנה נון
עש איז גנידרט פֿייאר פֿון הימל אונ עש האט פֿר ברענט דיא צווייא הער איבר פֿופֿציג דיא ערשטן אונ איר פֿופֿציג אונ יעצונד זאל
עש זיין ווירדיג איין לייב אין דייני אויגן : (טו) וידבר אונ ער רידט דער מלאך גאטש צו אליהו נידר מיט אים דו זאלשט דיך ניט
פֿערכטין פֿאר אים אונ ער אויף שטונד אונ ער נידרט מיט אים צו דעם מלך : (טז) וידבר אונ ער רידט צו אים אזו האט גזאגט
גאט דארום דש דוא האשט גשיקט באטין צו פֿארשין אן דיא (עכו"ם בעל זבוב) דען עכו"ם פֿון (עקרון) איז דען ניט איין גאט
אונטר ישראל צו פֿארשין אן זייני ריד דרום דאש בעט דש דוא ביסט אויף גאנגן אדארט ניט דו זאלשט נידרן פֿון איר דען טויט דו
ווערשט שטערבן : (יז) וימת אונ ער שטארב אלש ווי דיא זאג גאטש דש ער האט גירעט צו (אליהו) אונ ער קיניגט יהורם אין
זיין שטאט אין דען צווייטן יאר צו (יהורם זון יהושפט קיניג יהודה) האט דער יהורם אן גהובן צו קיניגן דש וואר דער ברודר פֿון
(מלך אחזיהו) אונ דש אן זיין ברודר הט צו אין אוך גאמכט דאש וואר דרום ווייל עש ניט איז גוועזן צו אים איין זון (עיין רש"י):
(יח) ויתר אונ די איבריגי זאכן פֿון אחזיה דש ער האט גטאן פֿר וואר זיא זיין גשריבן אויף דש (ספר דברי הימים) צו די קיניגן
ישראל : (א) ויהי אונ עש וואר אין דעם אויף ברענגן גאט דען אליהו אין שטורם ווינד צו זייטן דען הימל דהיינו ניט גאנץ אויף דען
הימל

יח ב

בהעלות יהוה את־אליהו בסערה השמים וילך
אליהו ואלישע מן־הגלגל : ב ויאמר אליהו אל־
אלישע שב־נא פה כי יהוה שלחני עד־בית־אל
ויאמר אלישע חי־יהוה וחי־נפשך אם־אעזבך
וירדו בית־אל : ג ויצאו בני־הנביאים אשר־
בית־אל אל־אלישע ויאמרו אליו הידעת כי היום יהוה
לקח את־אדניך מעל ראשך ויאמר גם־אני
ידעתי החשו : ד ויאמר לו אליהו אלישע שב־נא
פה כי יהוה שלחני יריחו ויאמר חי־יהוה וחי־
נפשך אם־אעזבך ויבאו יריחו : ה ויגשו בני־
הנביאים אשר ביריחו אל־אלישע ויאמרו אליו
הידעת כי היום יהוה לקח את־אדניך מעל
ראשך ויאמר גם־אני ידעתי החשו : ו ויאמר לו
אליהו שב־נא פה כי יהוה שלחני הירדנה ויאמר
חי־יהוה וחי־נפשך אם־אעזבך וילכו שניהם :
ז וחמשים איש מבני הנביאים הלכו ויעמדו
מנגד

והוה באסקות יי ית אליהו בעלעולא לצית
שמיא ואזל אליהו ואלישע מן גלגלא: ב ואמר
אליהו לאלישע תוב כען הכא ארי יי שלחני
עד בית אל ואמר אלישע קים הוא יי וחי
נפשך אם אשבקנך ונחתו לבית אל : ג ונפקו
תלמידי נבייא די בבית אל לות אלישע ואמרו
ליה הידעתא ארי יומא דין יי דבר ית רבונך
מעל רישך ואמר אף אנא ידענא שתוקו : ד
ואמר ליה אליהו אלישע תוב כען הכא ארי יי
שלחני ליריחו ואמר קים הוא יי וחי נפשך אם
אשבקנך ואתו ליריחו : ה וקריבו תלמידי
נבייא די ביריחו לות אלישע ואמרו ליה
הידעתא ארי יומא דין יי דבר ית רבונך מנך
ואמר אף אנא ידענא שתוקו : ו ואמר ליה
אליהו תוב כען הכא ארי יי שלחני עד ירדנא
ואמר קים הוא יי וחי נפשך אם אשבקנך ואזלו
תרויהון: ז וחמשין גברא מתלמידי נבייא אזלו
וקמו

שלחני עד
בית אל
עקידה
שער לח

כי ה' שלחני
יריחו
עקידה שם

כי ה' שלחני
הירדנה
עקידה שם

רש"י

בסערה · ברוח סערה : (ב) שב נא פה · חפץ היה לדחותו מחמת ענוה שלא יראה בהלקחו : (ג) את אדוניך · ולא אדונינו מלמד שהיו
שקולים

מצודת דוד

(ב) שב נא פה · מגודל הענוה חפץ לדחותו לבל יראה בהלקחו השמים : (ג) אשר בית אל · אשר בבית אל : הידעת · בלשון שאלה אמרו האם ידעת
וכו' : מעל ראשך · כאלו אמרו הנה היה לך לעטרה ויוסר העטרה מעל ראשך : החשו · שתקו ולא תדברו מזה על כי ראה באליהו שאין חפצו לגלות
הדבר לגודל הענוה : (ז) מנגד מרחוק · כפל המלה לתוספת ביאור : (ח) ויגלום ·
כרך

היאל אונ ער גינג (אליהו אונ אלישע) פון גלגל : (ב) ויאמר אונ ער שפראך (אליהו לו אלישע) זיץ דיך אליהא דען גאט האט גשיקט
איך ביז (בית אל) אונ ער שפראך אלישע אלז ער לעבט גאט אונ אלז עש לעבט דיין לייב אוב איך וויל פר לאזן דיך אונ זיא גירדרט
נאך (בית אל) אונ דא איז אליהו האט גהייסן זיצן אונ זאגט לו אויסגאטש ער וואט גין נאך (בית אל) דא וואר דיא כונה פון אליהו
דש אלישע ניט זאלט זעהן זיין (גדולה) דש ער ווערט ווערן גנומן פון היאל דאש טעט אליהו (מכח) זיינר ענאוטיקייט דש ער
ניט וואלט זיין (חשיבות) ווייזן : (ג) ויצאו אונ זיא גינגן ארויז קינדר דער (נביאים) כלומר די תלמידים די דא ווארן לו (בית אל לו
אלישע) אונ זיא שפראכן לו איס אוב דו ווייסט דש היינט גאט דיין הערן פון דיינם הויבט ווערט אוועק נעמן אונ ער שפראך איך
ווייש שווייגט שטיל אונ דש זיא האבן גרעט לו אלישע דיין הער אונ האבן ניט גרעט אונזר הער דש לערנט אונז דש זיא זיין או
גוואגן אונ אזו (חשוב) גוועזן אלז אליהו : (ד) ויאמר אונ ער שפראך לו איהם אליהו אלישע זיץ נון אליהא דען גאט האט גשיקט
איך נאך (יריחו) אונ ער שפראך ביים לעבן גאטש אונ ביים דיינם לעבן גשווארן אוב איך וויל פר לאזן דיך אונ זיא קאמן נאך (יריחו)
(ה) ויגשו אונ זיא גנעהנטן דיא תלמידים פון דיא נביאים דש דא ווארן אין יריחו לו אלישע אונ שפראכן לו איס אוב דוא ווייסט דש
היינט גאט דיין הערן פון דיינם הויבט ווערט אוועק נעמן אונ ער שפראך איך ווייש שווייגט שטיל : (ו) ויאמר אונ ער שפראך לו
איהם אליהו זיץ נון אליהא דען גאט הט גשיקט איך לו דעם ירדן אונ ער שפראך אלז ער לעבט גאט אונ אלז עש לעבט דיין לייב
אוב איך וויל פר לאזן דיך אונ זיא גינגן אלי ביידי: (ז) וחמשים אונ פופציג קינדר פון תלמידים די נביאים זיין גאנגן אונ זיין גשטאנדן
פון

מנגד מרחוק ושניהם עמדו על הירדן : ח ויקח
אליהו את־אדרתו ויגלם ויכה את־המים ויחצו
הנה והנה ויעברו שניהם בחרבה : ט ויהי כעברם
ואליהו אמר אל־אלישע שאל מה אעשה־לך בטרם
אלקח מעמך ויאמר אלישע ויהי־נא פי־שנים
ברוחך אלי : י ויאמר הקשית לשאול אם־תראה
אתי לקח מאתך יהי־לך כן ואם־אין לא־יהיה :
ויהי המה הלכים הלוך ודבר והנה רכב־אש
וסוסי אש ויפרדו בין שניהם ויעל אליהו בסערה
השמים : יב ואלישע ראה והוא מצעק אבי אבי
רכב ישראל ופרשיו ולא ראהו עוד ויחזק בבגדיו
ויקרעם לשנים קרעים : יג וירם את־אדרת אליהו
אשר נפלה מעליו וישב ויעמד על־שפת הירדן:
ויקח

וקמו מקביל מרחיק ותרויהון קמו על ירדנא :
ח ונסיב אליהו ית שושיפיה ואחזר ומחא ית
מיא ואתפליגו לכא ולכא ועברו תרויהון
ביבשתא: ט והוה כמעברהון ואליהו אמר
לאלישע שאל מה אעביד לך עד דלא אדבר
מלותך ואמר אלישע ויהי כען על חד תרין
ברוח נבואתך עמי: י ואמר אקשיתא למישאל
אם תחזי יתי דאנא מדבר מלותך יהי לך כן
ואם לא לא יהי: יא והוה עד דאנון אזלין מיזל
וממללין והא רתיכין דאשתא וסוסן דאשתא
ואפרישו בין תרויהון וסליק אליהו בעלעולא
לצית שמיא: יב ואלישע חזי והוא מצוח רבי
רבי דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין
ופרשין ולא חזהי עוד ואתקף בלבושיה
וסדקנון לתרין סדיקין: יג ואדים ית שושיפא
דאליהו די נפלת מניה ותב וקם על כיף
ירדנא

ואליהו אמ'
עקרים מד
פרק יט
ויהי נא פי
שנים
באהד'ז נו
ודף קס
חולין א ז
עקידה
שער קד
אם תראה
אותי
עקידה שם
ספר הזוהר
פרשת ויגש
ויהי המה
הולכים
תענית א י
סוט' ט מט
ויעל אליהו
סוטה א ה
ואלים'ר אה
מ"ק ב כו
סנהד'ז ח
עקידה
שער קד
ולא ראהו
עוד מ"ק שם ויחזק בבגדיו שם דף כב וכו

רש"י

שקולים כאליהו : (ח) ויגלום · כרכה כדי שתהא נוחה להכו' בה : ויגלום · לא כריכה ממש אלא קולט (ס"א נוקט) שקורין פו[illegible]ר"ו בלע"ז :
(י) הקשית לשאול · אי אפשר לתת לך יותר ממה שיש לי בידי : אם תראה אותי לוקח מאתך · או אוכל לעשות לך יותר ויותר : יהי לך כן ·
ואם אין לא יהיה שאין היכולת בידי : (יב) אבי אבי רכב ישראל · רבי רבי דטב להון לישראל בצלותיה מרתיכין ופרשין : (יד) איה ה' אלהי
אליהו

מצודת דוד

כרך אדרתו שתהא נוחה להכות בה את המים : ויחצו הנה והנה · נבקעו
המים ומזה הלכו להם ומזה נשארו במקומם ולא ירדו למטה : (ט) שאל
וכו' · ר"ל שאל בטרם אלקח מה טובה אעשה לך : פי שנים · שתשרה על
רוח הנבואה במעלה כפולה על מה ששרתה עליך : (י) הקשית לשאול · כי איך
אוכל להשפיע עליך דבר שאין בי : אם תראה · אך אם תראה אותי בעת
אשר אהיה נלקח מתוך יהיה לך כן כי אז נתכפלה מעלת אליהו ממה שהיתה מקודם ויוכל להשפיע לזולתו כל הדבר שיש בו אז : (יא) והנה רכב אש וסוסי אש
בא רכב אש וכו' : (יב) ואלישע רואה · בעת שנלקח : אבי אבי · רבי רבי שהיה לישראל לעזור מול האויב כמו רכב ופרשים כת"י : לשנים קרעים · ר"ל
לשני

מצודת ציון

שתקו כמו ואנחנו מחשים (שם כ"ג) : (ח) אדרתו · מלבוש יקר המיוחד לנביאים
וכן וישלך אדרתו (שם י"ט) : ויגלום · כרכו כאחת וכן בגלומי תכלת (יחזקאל
כ"ז) ופי' בכריכות בגדי תכלת : בחרבה · ביבשה : (ט) פי · ענין חלק וכן פי
שנים בכל אשר ימצא לו (דברים כ"א) : (י) הקשית · מל' קשה : ואם אין · ואם
לא

פון קיגן פון וייטן אונ אלי ביידי זיין גשטאנגן ביים דען ירדן : (ח) ויקח אונ ער נאם אליהו זיין אמנטל אונ ער וויקלט אוס לו אנגדר
דש עש זאל גרינגר זיין דר מיט לו שלאגן אונ ער שלוג דש וואסר אונ זיא ווארן גטיילט הין אונ הער אונ זיא איבר פארטן אלי ביידי
אין די טריקניש : (ט) ויהי אונ עש וואר אלז זיא איבר פארטן אונ אליהו הט גזאגט לו אלישע בגער וואז זאל איך טאן לו דיר אי איך
ווער אוועק גפירט ווערן פון דיר אונ ער שפראך אלישע אין רוח נבואה לאז זיין לווייא מאל אזו פיל לו מיר אלז דו האשט:(י) ויאמר אונ
ער שפראך דו האשט אין שווערי זאך בגערט כלומר ווימ קאן איך דיר מער געבן אלז איך זעלברט האב דאך אוב ווערשט זעהן
איך ווען איך אוועק גפירט ווער ווערדן פון דיר דאש אמל ווער איך קענן טון לו דיר מזו אונ נאך אין אונ אוב ניט דו ווערשט דש
זעהן ווערט ניט זיין דש דו זאלשט איין האבן אזו אך דען איך האב עש ניט אמכט : (יא) ויהי אונ עש וואר אלז זיא גינגן אין גין אונ
רידטן אונ נון דא וואר אין רייט וואגן פייאר אונ פייאריגי פפערד אונ זיא האבן שיידן לווישן זיא ביידי אונ ער אויף גינג אליהו אין דעם
שטורם ווינד אין די זייטן דש הימל: (יב) ואלישע אונ אלישע זאך עש אונ ער וואר שריימן איין פאטר איין פאטר כלומר איין (רבי) ער
אין בעטיר מיט זיינר (תפלה לו ישראל) אין ווגן רייט וואגן אונ זייני רייטר אונ ער זאך אים ניט מער אונ ער שטערק אונ ער בגריף
אין זייני קליידר אונ ער לו ריס זיא אויף לווייא ריס: (יג) וירם אונ ער אויף הוב דען אמנטל פון אליהו דש דא איז גפאלן פון אב אים
אונ

יד וַיִּקַּח אֶת־אַדֶּרֶת אֵלִיָּהוּ אֲשֶׁר־נָפְלָה מֵעָלָיו וַיַּכֶּה אֶת־הַמַּיִם וַיֹּאמַר אַיֵּה יְהוָה אֱלֹהֵי אֵלִיָּהוּ אַף־הוּא וַיַּכֶּה אֶת־הַמַּיִם וַיֵּחָצוּ הֵנָּה וָהֵנָּה וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע : טו וַיִּרְאֻהוּ בְנֵי־הַנְּבִיאִים אֲשֶׁר־בִּירִיחוֹ מִנֶּגֶד וַיֹּאמְרוּ נָחָה רוּחַ אֵלִיָּהוּ עַל־אֱלִישָׁע וַיָּבֹאוּ לִקְרָאתוֹ וַיִּשְׁתַּחֲווּ־לוֹ אָרְצָה : טז וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו הִנֵּה־נָא יֵשׁ־אֶת־עֲבָדֶיךָ חֲמִשִּׁים אֲנָשִׁים בְּנֵי־חַיִל יֵלְכוּ נָא וִיבַקְשׁוּ אֶת־אֲדֹנֶיךָ פֶּן־נְשָׂאוֹ רוּחַ יְהוָה וַיַּשְׁלִכֵהוּ בְּאַחַד הֶהָרִים אוֹ בְּאַחַת הַגֵּיאָוֹת הגאיות קרי וַיֹּאמֶר לֹא תִשְׁלָחוּ : יז וַיִּפְצְרוּ־בוֹ עַד־בֹּשׁ וַיֹּאמֶר שְׁלָחוּ וַיִּשְׁלְחוּ חֲמִשִּׁים אִישׁ וַיְבַקְשׁוּ שְׁלֹשָׁה־יָמִים וְלֹא מְצָאֻהוּ : יח וַיָּשֻׁבוּ אֵלָיו וְהוּא יֹשֵׁב בִּירִיחוֹ וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הֲלוֹא־אָמַרְתִּי אֲלֵיכֶם

אל

ירדנא : יד ונסיב ית שושיפא דאליהו דנפלת מניה ומחא ית מיא ואמר קביל בעותי יי אלהיה דאליהו אף הוא ומחא ית מיא ואתפליגו לכא ולכא ועבר אלישע : טו וחזוהי תלמידי נביא דביריחו מקביל ואמרו נחת רוחיה דאליהו על אלישע ואתו לקדמותיה וסגידו ליה על ארעא : טז ואמרו ליה הא כען אית עם עבדך חמשין גברין בני חילא יזלון כען ויבעון ית רבונך דלמא נטליה רוח מן קדם יי ורמהי בחד מטוריא או בחד מן חיליא ואמר לא תשלחון : יז ואתקיפו ביה עד סגיא ואמר שלחו ושלחו חמשין גברא ובעו תלתא יומין ולא אשכחוהי : יח ותבו לותיה והוא יתיב ביריחו ואמר להון הלא אמרית לכון לא תיזלון :

ואמרו

אף הוא ויכה עקרים פרק יט

רש"י

אליהו · שהובטחתי שתהא בי פי שנים ברוחו אלי: אף הוא ויכה את המים · אף הוא בפרק רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי גדולה אליי אלישע כפ[illegible] כשל אליהו שבתחלה זכות שניהם ועכשיו זכותו יחידי : (טז) פן נשאו רוח ה' · אפשר אתם אמרו לו הידעת כי היום ה' לוק את אדוניך ועכשיו נעל' מהם היכן הוא מלמד מיום שנגנז אליהו הלכה ונסתלקה רוח הקודש מן הנביאים ושוב לא היתה רוח הקודש מרובה בישראל : (יז) עד בוש · נתביישו מהם שלא יאמרו אינו רוצה להקביל פני רבו לפי שנטל גדולתו אינו רוצה שישוב כל זה ראיתי בתוספתא

דסוטה

מצודת ציון

לא : וירם · מלשון הרמה והגבהה : (טו) נחה · ענין הניה : הגיאות · מלשון גיא ועמק : (יז) ויפצרו · ענין רבוי הדברים להעביר האדם מרצונו כמו ויפצר בו ויקח (בראשית ל"ג) : בוש · ענין איחור כמו ויחולו עד בוש (שופטים ג') :

מושב

מצודת דוד

לשני חתיכות : (יד) איה ה' · כאומר עם שנלקח אליהו הנה איה ה' אלה השגחתו ויכלתו לא כלה: אף הוא · ר"ל אף הוא בהוייתו בכל עת ולא יפחת ודוגמתו עתה יזנו תזנותיה והיא (יחזקאל כ"ג) ור"ל עדיין היא בהוייתו כשהיתה אז · או מוסב הוא על ויכה וכו' ור"ל אף אלישע עשה כמעשה אליהו וכשהכה המים נבקעו הנה והנה וכו' (ומעתה הולך ומונה יחד כל הנפלאות שעשה אלישע) : (טו) ויראהו כשהוא בוקע מי הירדן : (טז) בני חיל · אנשי חיל ובני כח ללכת הנה והנה במעט זמן : וישליכהו · חשבו שהרוח נשא אל האלהים וגיפו הוגף מת ורצו לבקשו ולקברו : לא תשלחו · כי ראה שעלה עם הגוף ומגודל הענוה לא אמר להם מה שראה : (יז) עד בוש · עד אשר נתאחר

זמן

אג ער ווידר קערט אונ' שטונד אויף דעם בארטן פון ירדן: (יד) ויקח אונ' ער נאם דען אמנטל פון אליהו אונ' ער שלוג די וואסר אונ' ער שפראך וואו איז גאט דער הער פון אליהו דער איך פר זיכרט האט ווען איך ווער זעהן נעמן אים דא ווער איך (כפל) אזו פיל נביאות בקומן אויך (אלישע) האט גשלאגן דש וואסר אונ' זיא וואורדן גטיילט (הנה והנה) אהער אונ' אהער אונ' ער איבר פארט (אלישע אעילא) דש וואר לוויא אמל אזו איין גרוש חידוש אז דא אליהו גשפאלטן האט דען ראטש אמל זייכן זיא ביידי גוועזן דא האט איר ביידי (זכות) גורט גוועזן אבר היר וואר (אלישע) כור אליין: (טו) ויראהו אונ' זיא זעהן איהם דיא (תלמידים) פון דיא (נביאים) דש דא וואורן אין (יריחו) פון קיגן איבר אונ' זיא שפראכן עש רואט די נבואה פון (אליהו אויף אלישע) אונ' זיא קאמן לו קיגן אים אונ' זיא בוקטן זיך לו איש לו דער ערד: (טז) ויאמרו אונ' זיא שפראכן לו איש כון אילוגר עש איז איט דייני קנעכט פופציג אן קינדר קראפט האפטיגי זיא אגברן גין יעלוגד אונ' זיא ווערן זוכן דיין הערן פיליכט האט גטראגן איהם דער (רוח) פון גאט גאט אונ' האט גווארפן איהם אן איינם פון די בערג אדר אין איינן פון די גרובן אונ' ער שפראך איר זאלט ניט שיקן אונ' פון דעם אמל אן דש (אליהו) וואר אוועק קומן איז דאש נביאות פון פיל אוועק קומן דאריבן אמושטן זיא ניט אין וואו אליהו איז: (יז) ויפצרו אונ' זיא שטארקטן אונ' בעטיטן אן איהם ביז דש ער זיך גשעמט האט פאר זיא כלומר דש זיא ניט זאלן גדענקן ער וויל ניט אנטפאנגן דש (פנים פון זיין רבי) דר וייל ער זיין (גדולה) גנומן האט דארום ווייל ער ניט דש ער זאל ווידר קערן אדר (בוש) איז טייטש גזויאט כלומר. ער האט לאנג גזויאט ביז ער האט היישן שיקן אונ' זיא

שיקטן

אַל־תֵּלֵכוּ : יט וַיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי הָעִיר אֶל־אֱלִישָׁע הִנֵּה־נָא מוֹשַׁב הָעִיר טוֹב כַּאֲשֶׁר אֲדֹנִי רֹאֶה וְהַמַּיִם רָעִים וְהָאָרֶץ מְשַׁכָּלֶת : כ וַיֹּאמֶר קְחוּ־לִי צְלֹחִית חֲדָשָׁה וְשִׂימוּ שָׁם מֶלַח וַיִּקְחוּ אֵלָיו : כא וַיֵּצֵא אֶל־מוֹצָא הַמַּיִם וַיַּשְׁלֶךְ־שָׁם מֶלַח וַיֹּאמֶר כֹּה־אָמַר יְהוָה רִפִּאתִי לַמַּיִם הָאֵלֶּה לֹא־יִהְיֶה מִשָּׁם עוֹד מָוֶת וּמְשַׁכָּלֶת : כב וַיֵּרָפוּ הַמַּיִם עַד הַיּוֹם הַזֶּה כִּדְבַר אֱלִישָׁע אֲשֶׁר דִּבֵּר : כג וַיַּעַל מִשָּׁם בֵּית־אֵל וְהוּא עֹלֶה בַדֶּרֶךְ וּנְעָרִים קְטַנִּים יָצְאוּ מִן־הָעִיר וַיִּתְקַלְּסוּ־בוֹ וַיֹּאמְרוּ לוֹ עֲלֵה קֵרֵחַ עֲלֵה קֵרֵחַ : כד וַיִּפֶן אַחֲרָיו וַיִּרְאֵם וַיְקַלְלֵם בְּשֵׁם יְהוָה וַתֵּצֶאנָה

שתים

יט ואמרו אנשי קרתא לאלישע הא כען מותב קרתא שפיר כמא דרבוני חזי ומיא בישין וארעא מתכלא : כ ואמר איתו לי צלוחיתא חדתא ושוו תמן מלחא ואיתיאו לותיה : כא ונפק למפקנא דמיא ורמא תמן מלחא ואמר כדנן אמר יי אסיתי למיא האלין ולא יהי מתמן עוד מותא ומתכלא : כב ואתסיאו מיא עד יומא הדין כפתגמא דאלישע דמליל : כג וסליק מתמן לבית אל והוא סליק בארחא וינקין זעירין נפקו מן קרתא ואתלעבו ביה ואמרו ליה סק קרחא סק קרחא : כד ואתפני לאחורוהי וחזנון ולטנון בשמא דיי ונפקו תרתין דובין

מן

ויאמרו אנשי העיר סוטה מ"ז

ויעל משם שם מ"ו ספר הזוה' פרש' פקודי

ויפן אחריו שם ותבקענה שם

רש"י

דסוטה : (יט) והמים רעים · ומחמת המים הארץ משכלת את יושביה לקברם אם כן מהו ומושב העיר טוב מכאן אמרו חן מקום על יושביו : (כא) אל מוצא המים · שהיו נובעים משם : וישלך שם מלח · והלא מלח דבר המקלקל את המים הוא אלא נס בתוך נס : (כג) ונערים קטנים · המנוערין מן המצות : עלה קרח · עלה מכאן שהקרחת עלינו את המקום שעד עכשיו היינו משתכרין להביא מים ממקו' מרחוק ומתפרנסין בכך ומשהמתיקו אבדו פרנסתן כך מפורש בסוטה : (כד) ויראם · ראה שאין בהם ולא בזרעם לחלוחית של טובה : (א) ויהורם בן אחאב · אף

פרש

מצודת דוד

זמן רב שהפצירו בו לתת להם רשות לשלוח : (יט) טוב · בשדות וכרמים וכו' : והארץ משכלת · בסיבת המים משכלת יושביה : (כא) אל מוצא המים · אל המקום שהמים נובעים משם : רפאתי למים · ור"ל שהיה הנס כפול כי דרך המלח לקלקל המים : לא יהיה משם · לא יבוא עוד משכלת מסיבת המים : (כג) עלה קרח · לפי שאליהו רבו היה בעל שער ואלישע היה קרח אמרו בלעג והתול עלה קרח השמימה כאליהו רבך וכאלו אמרו איך בתעלה כמוהו כי הוא היה בעל שער ואתה קרח : (כד) ויראם · ור"ל בראה ברה"ק שאין

בהם

מצודת ציון

(יט) מושב · מלשון ישיבה : משכלת · הורגת אנשים כמו ומשכלת גויך (יחזקאל ל"ו) : (כ) צלוחית · תרגום של צלחת (שמות י"ו) היא צלוחית : (כא) מוצא · מקום הנביעה : מות ומשכלת · היא היא וכפל הדבר במ"ש : (כב) וירפו · מל' רפואה : (כג) ויתקלסו · וילעגו כמו לחרפה ולקלס (ירמיה כ') : קרח · כן יקרא מי שאין בו שער הראש כמו קרח הוא (ויקרא י"ג) : (כד) ותבקענה :

מלשון

שיקטן פופציג אמן אונ' זיא זוכטן דרייא טאג אונ' ניט זיאו געפונדן אים : (יח) וישבו אונ' זיא ווידר קערטן לו (אלישע) אונ' ער זאס אין (יריחו) אונ' ער שפראך לו זיא פר וואר איך האב גזאגט לו אייך איר זאלט ניט גיהן : (יט) ויאמרו אונ' זיא שפראכן די מנשין פון דער שטאט לו (אלישע) כון יעלוגד די וואונוג פון דער שטאט איז גוט אז איין הער זיכט אונ' דיא וואסר זיין ביז אונ' דאש לאנד איז אויתן פרוכט באר אונ' פון דערנט וועגן קומט עש דש אין לאנד די לייט זער שטערבן דרינן דא פון היכן לערנט אן דש איטליכר ליגט זיין (חן) אויף זיין שטאט אדר (טוב) איז טייטש שין : (כ) ויאמר אונ' ער שפראך נעאמט לו איר איין גלאז איין נייאיס אונ' טוט אלדארט זאלץ אונ' זיא נעאמן אונ' זיא ברכטן עש לו אים : (כא) ויצא אונ' ער איז גינג לו דעם אויז שוס וואו דש וואסר ארויז שפרינגט אונ' ער ווארף אלדארט זאלץ אונ' ער זאגט אזו הט גזאגט גאט איך האב גהיילט לו די וואסר די דאזיגן עש זאל ניט זיין פון דארט כאך טויט אונ' פר ווערפונג אונ' ווארום האט ער זאלץ גווארפן זאלץ פר דערבט דאך די וואסר (אלא) דאש איז גוועזן איין (נס) אין דען אנדרן : (כב) וירפו אונ' זיא ווארן הייל די וואסר ביז דען טאג דען דאזיגן אלז די זאג (אלישע) דש ער האט גרעט : (כג) ויעל אונ' ער גינג אויף פון דארט נאך (בית אל) אונ' ער גינג אויף אין דעם וועג אונ' קליני יונגן דיא דא ווארן אויז גלערט פון (מצות) דיא זיין אויז גאנגן פון דער שטאט אונ' זיא ווארן שפאטן אן איהם אונ' זיא שפראכן לו איהם גיא אויף דוא קאל קאפף גיא אויף דוא קאל קאפף דען ביז יעלונד האבן איר זיך פר דינט לו ברענגן פון אנדרשט וואו גוטי וואסר אבר יעלונד דש דוא האשט די וואסר גוט גמאכט דא איז אונזר פרנסה פר לארן גווארדן : (כד) ויפן אונ' ער קערט זיך הינטר אים אונ' ער זאך זיא כלומר דש נאך אן זיא נאך אן אידי קינדר ווערט קיין בישל גוטש זיין אונ' ער פלוכט זיא מיט דעם נאמן גאטש אונ' זיא גינגן ארויז לוויא בערין פון דעם וואלד אונ' זיא שפאלטן פון זיא

[illegible]

שְׁתַּיִם דֻּבִּים מִן־הַיַּעַר וַתְּבַקַּעְנָה מֵהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁנֵי יְלָדִים׃ כה וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וּמִשָּׁם שָׁב שֹׁמְרוֹן׃ ג א וִיהוֹרָם בֶּן־אַחְאָב מָלַךְ עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן בִּשְׁנַת שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה לִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה שָׁנָה׃ ב וַיַּעֲשֶׂה הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה רַק לֹא כְאָבִיו וּכְאִמּוֹ וַיָּסַר אֶת־מַצְּבַת הַבַּעַל אֲשֶׁר עָשָׂה אָבִיו׃ ג רַק בְּחַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר־הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל דָּבֵק לֹא־סָר מִמֶּנָּה׃ ד וּמֵישַׁע מֶלֶךְ־מוֹאָב הָיָה נֹקֵד וְהֵשִׁיב לְמֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל מֵאָה־אֶלֶף כָּרִים וּמֵאָה אֶלֶף אֵילִים צָמֶר׃ ה וַיְהִי כְּמוֹת אַחְאָב וַיִּפְשַׁע מֶלֶךְ־מוֹאָב בְּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃ ו וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ יְהוֹרָם בַּיּוֹם הַהוּא מִשֹּׁמְרוֹן וַיִּפְקֹד אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ ז וַיֵּלֶךְ וַיִּשְׁלַח אֶל־יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר מֶלֶךְ

מואב

מִן חוּרְשָׁא וּבְזָעָא מִנְהוֹן אַרְבְּעִין וּתְרֵין יַנְקִין׃ כה וַאֲזַל מִתַּמָּן לְטוּר כַּרְמְלָא וּמִתַּמָּן תָּב לְשֹׁמְרוֹן׃ א וִיהוֹרָם בַּר אַחְאָב מְלַךְ עַל יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן בִּשְׁנַת תַּמְנֵי עַסְרֵי לִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וּמְלַךְ תַּרְתָּא עַסְרֵי שְׁנִין׃ ב וַעֲבַד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ לְחוֹד לָא כַאֲבוּהִי וּכְאִמֵּיהּ וְאַעְדִּי יָת קָמַת בַּעֲלָא דַעֲבַד אֲבוּהִי׃ ג לְחוֹד בְּחוֹבֵי יָרָבְעָם בַּר נְבָט דְּחַיֵּיב יָת יִשְׂרָאֵל אִתְרְעִי לָא סְטָא מִנָּהּ׃ ד וּמֵישַׁע מַלְכָּא דְמוֹאָב הֲוָה מָרֵי גִתִּין וּמְתִיב תּוּקְרָבָא לְמַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל שְׁנָא בִשְׁנָא מְאָה אַלְפִין תּוֹרִין דְּפַטְמָא וּמְאָה אַלְפִין דִּכְרִין דְּרַעְיָא׃ ה וַהֲוָה כַּד מִית אַחְאָב וּמְרִיד מַלְכָּא דְמוֹאָב בְּמַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל׃ ו וּנְפַק מַלְכָּא יְהוֹרָם בְּיוֹמָא הַהוּא מִשֹּׁמְרוֹן וּמְנָא יָת כָּל יִשְׂרָאֵל׃ ז וַאֲזַל וּשְׁלַח לְוָת יְהוֹשָׁפָט

מלכא

מלך מואב
וגומר
יומא ג לו
שבועות
ה יב

רש"י

פרשה זו בשביל להגיד נס של מישע מלך מואב שנעשה על ידי אלישע נכתב' כאן שמנה באליהו שמונה נסים ובאלישע שש עשרה לקיים פי שנים ברוחך אלי וכתבן כולם זו בצד זו' כך ראיתי בספרי' ושתים מדות דר' אליעזר בנו דר' יוסי הגלילי ואלי' ירקן של אלישע כפלי' דשל אליהו: (ב) רק לא כאביו וכאמו · שהוסיפו את הבעל להכעים: (ג) רק בחטאות ירבעם דבק · וכן כל מלכי ישראל מדאגה שלא תשוב הממלכה לבית דוד אם יעלו לרגל לכך עבדו את העגלים: (ד) נוקד · מרי גיתי: אילי צמר · דיכרין דרעיא עם צמרם: (ח) דרך מדבר

אדום

מצודת דוד

בהם לאלוהות טובה ולכן קללם: ג (א) בשנת שמנה עשרה · ר"ל כבר עבר שמנה עשרה ליהושפט כי אחזיה בן אחאב מלך אחר שעבר י"ז ליהושפט בתחילת י"ח ובשתים מלך והם מקצת הי"ח מיהושפט ומקצת הי"ט ומלך א"כ אחיו יהורם בתחילת הי"ט מיד אחר שעבר שנת י"ח: שתים עשרה שנה · ומקוטעות היו: (ג) בחטאות ירבעם · בעגלי הזהב: (ד) היה נוקד · ר"ל בעל צאן הרבה ועל שרועם נקודים יקרא המתעסק בהם בשם נוקד כמו דברי עמוס אשר היה בנוקדים (עמוס א'): והשיב · לפי שבכל שנה העלה לו המס הזה לכן אמר והשיב ר"ל נתן וחזר ונתן: צמר · עם צמרים לא גזוזים: (ו) ביום ההוא · בעת שבא אלישע לשומרון: (ז) כמוני כמוך · כמו שתעלה אתה

אעלה

מצודת ציון

מלשון בקיעה: ג (ב) מצבת · מלשון מצבה: (ט) ברגליהם · ההולכים עמהם

ואחריהם

לווייא אונ פירליג קינדר: (כה) וילך אונ ער גינג פון דארטן צו דעם בערג כרמל אונ פון דארט איז ער ווידר קערט נאך שומרון אונ דורך (אליהו זיין אכט ניסים) געשעהן אונ דורך (אלישע זיך כפלן) אזו פיל געשעהן: (א) ויהורם אונ (יהורם זון אחאב) הט גיקיניגט איבר ישראל אין שומרון אין דעם יאר דעם אכצעהנטן צו יהושפט קיניג יהודה אונ ער קיניגט צוועלף יאר: (ב) ויעשה אונ ער טעט דש דא איז בֿז פֿור אין גאטש אויגן נייארט ניט אזו אז זיין פאטר אונ אז זיין מוטר דיא דא האבן גאנגערט צו דינן דער (עכו"ם בעל והכעיס) אונ ער אב טעט דען טשאנדר פון דיא עכו"ם דש ער האט גימאכט זיין פאטר: (ג) רק נייארט אין זינד ירבעם בן נבט דער דא האט מאכן זינדיגן די ישראל דראן האט ער זיך בהעפט ער האט ניט אב גקערט פון איר אונ אויך אלי דיא מלכים איבר ישראל האבן דיא ענגיים דרום מאכט דש מן זאל ניט אויף גיאן אן (יום טוב) נאך ירושלים דעראוועגן מן מאכט זעהן דארטן דען כבוד פון די מלכים פון (שבט יהודה) דא מעכטן זיא די (מלוכה) ווידר קערן צו דעם (שבט יהודה): (ד) ומשע אונ (מישע קיניג מואב) דער וואר איין פיך האנדליר אונ ער האט ווידר געשענקט צו דעם מלך ישראל הונדרט טויזנט פייסטי שאף אונ הונדרט טויזנט אום געשערני שאף: (ה) ויהי אונ עש וואר אלש ער שטארב (אחאב) אונ ער וואר מורד דר מלך מואב אן דעם (מלך ישראל): (ו) ויצא אונ ער איז גינג דר (מלך יהורם) אן דעם טאג דען זעלביגן פון (שומרון) אונ ער צייט (כל ישראל): (ז) וילך אונ ער גינג אונ שיקט צו

יהושפט

מוֹאָב פָּשַׁע בִּי הֲתֵלֵךְ אִתִּי אֶל־מוֹאָב לַמִּלְחָמָה וַיֹּאמֶר אֶעֱלֶה כָּמוֹנִי כָמוֹךָ כְּעַמִּי כְעַמֶּךָ כְּסוּסַי כְּסוּסֶיךָ׃ ח וַיֹּאמֶר אֵי־זֶה הַדֶּרֶךְ נַעֲלֶה וַיֹּאמֶר דֶּרֶךְ מִדְבַּר אֱדוֹם׃ ט וַיֵּלֶךְ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ־יְהוּדָה וּמֶלֶךְ אֱדוֹם וַיָּסֹבּוּ דֶּרֶךְ שִׁבְעַת יָמִים וְלֹא־הָיָה מַיִם לַמַּחֲנֶה וְלַבְּהֵמָה אֲשֶׁר בְּרַגְלֵיהֶם׃ י וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֲהָהּ כִּי־קָרָא יְהוָה לִשְׁלֹשֶׁת הַמְּלָכִים הָאֵלֶּה לָתֵת אוֹתָם בְּיַד־מוֹאָב׃ יא וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט הַאֵין פֹּה נָבִיא לַיהוָה וְנִדְרְשָׁה אֶת־יְהוָה מֵאוֹתוֹ וַיַּעַן אֶחָד מֵעַבְדֵי מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר פֹּה אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט אֲשֶׁר־יָצַק מַיִם עַל־יְדֵי אֵלִיָּהוּ׃ יב וַיֹּאמֶר יְהוֹשָׁפָט יֵשׁ אוֹתוֹ דְּבַר־יְהוָה וַיֵּרְדוּ אֵלָיו מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט וּמֶלֶךְ אֱדוֹם׃ יג וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מַה־לִּי וָלָךְ לֵךְ אֶל־נְבִיאֵי אָבִיךָ וְאֶל־נְבִיאֵי אִמֶּךָ וַיֹּאמֶר לוֹ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אַל כִּי־

קרא

מַלְכָּא דְבֵית יְהוּדָה לְמֵימַר מַלְכָּא דְמוֹאָב מְרִיד בִּי הֲתֵיזֵיל עִמִּי לְוָת מוֹאָב בִּקְרָבָא וַאֲמַר אֶסַּק אֲנָא כְּוָתָךְ עַמִּי כְּעַמָּךְ סוּסָוַי כְּסוּסָוָךְ׃ ח וַאֲמַר בְּאֵידָא אָרְחָא נִסַּק וַאֲמַר אוֹרַח מַדְבְּרָא דֶאֱדוֹם׃ ט וַאֲזַל מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה וּמַלְכָּא דֶאֱדוֹם וְאַסְחַרוּ מַהֲלַךְ שִׁבְעָא יוֹמִין וְלָא הֲוָה מַיָּא לְמַשְׁרִיתָא וְלִבְעִירָא דְעִמְּהוֹן׃ י וַאֲמַר מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וַי אֲרֵי זַמִּין יְיָ לִתְלָתָא מַלְכַיָּא הָאִלֵּין לְמִמְסַר יַתְהוֹן בִּידָא דְמוֹאָב׃ יא וַאֲמַר יְהוֹשָׁפָט הֲלֵית כָּא נְבִיָּא דַיְיָ וְנִשְׁאַל יָת פִּתְגָמָא דַיְיָ מִנֵּיהּ וַאֲתֵיב חַד מֵעַבְדֵי מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וַאֲמַר הָכָא אֱלִישָׁע בַּר שָׁפָט דְשַׁמֵּשׁ יָת אֵלִיָּהוּ׃ יב וַאֲמַר יְהוֹשָׁפָט אִית עִמֵּיהּ פִּתְגָמָא דַיְיָ וּנְחַתוּ לְוָתֵיהּ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט וּמַלְכָּא דֶאֱדוֹם׃ יג וַאֲמַר אֱלִישָׁע לְמַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל מַה לִי וָלָךְ אֱזֵל לְוָת נְבִיֵּי אֲבוּךְ וּלְוָת נְבִיֵּי אִמָּךְ וַאֲמַר לֵיהּ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל בְּבָעוּ לָא תִדְכַּר חוֹבִין רְשַׁעְתָּא הַהִיא

בעי

פה אלישע
ברכות ז ח
פסחי' ד פה

רש"י

אדום · כי גם מלך אדום ילך עמנו: (י) לתת אותם וגו' · שימותו בצמא: (יא) אשר יצק מים על ידי אליהו · בהר הכרמל וביציקתו נעשו אצבעותיו כמעיינות מים עד שנתמלאה התעלה וראוי הוא ליעשות לנו נס על ידו במים: (יג) אל כי קרא ה' וגו' · בבעו לא תדכר חובין

רשעתם

מצודת דוד

אעלה כן גם אני: (ט) ומלך אדום · הוא היה נצב מלך מתחת יד מלך יהודה: ויסבו דרך וכו' · ר"ל הלכו שבעת ימים ולא מצאו מים: (י) כי קרא ה' · ר"ל גזר ה' להפילם ביד מואב כי בעבור הצמאון לא יתגברו להלחם: (יא) האין פה · האם אין פה: אשר יצק מים · ר"ל שהיה משרתו והתבודד עמו בכל עת: (יב) יש אותו דבר ה' · כי בוודאי לא בא אל המחנה להלחם כ"א בא בדבר ה': (יג) מה לי ולך · ר"ל מה היא האהבה והקורבה אשר בינינו מהו הטובה שעשית לי ומה עשיתי לך ומדוע א"כ תשאל בי לך אל נביאי

אביך

מצודת ציון

ואחריהם כמו לעם אשר ברגלי (שופטים ח'): (י) אהה · ענין לשון צעקה יללה: (יא) יצק · שפך: (יב) אותו · עמו: (יד) לולי · אם לא: (טו) מנגן ·

יודע

יהושפט קיניג יהודה צו זאגן דער קיניג מואב האט גאישטאט אן מיר אוב דו ווילשט גין מיט מיר צו (מואב צו מלחמה) אונ ער שפראך איך וויל אויך גין איך אזו דו אזו איין פאלק אזו דיין פאלק איין פערד אזו דייני פערד: (ח) ויאמר אונ ער שפראך וועלכן וועג וועלן מיר אויף גיהן אונ ער שפראך אן דען וועג דער (מדבר פון אדום) דען דר מלך אדום ווערט מיט אונז גין: (ט) וילך אונ ער גינג דער מלך ישראל אונ דער מלך יהודה אונ דער מלך אדום אונ זיא אום רינגלטן דען וועג זיבן טאג רייז אונ עש וואר קיין וואסר צו דער שאר אונ צו דער בהמה דש דא וואר מיט זי: (י) ויאמר אונ ער שפראך דר מלך ישראל וויא גשריאן דש ער האט גפיגט אונ אן גברייט גאט צו די דרייא מלכים די דאזגן צו איבר ענטפרן זי אן די הנד (מואב) דש זי זאלן שטערבן אן דארשט: (יא) ויאמר אונ ער שפראך יהושפט אוב עש ניט איז אלהיא איין (נביא) פון גאט אונ מיר וועלן פארשן די זאג גאטש פון אים אונ ער ענטווארט איינר פון די קנעכט דש מלך ישראל אונ ער שפראך אלהיא איז (אלישע בן שפט) דר דא האט גגאסן וואסר דורך דיא הנד אליהו אן דעם בערג (כרמל) אונ אין זיינם גיסן זיינן זייני פינגר גוואורדן אזו די קוועלן ברונן ביז עש איז פול גוואורדן דער טייך דרום אויך איז ראוי דש אונז איין (נס) געשעהן ווערט מיט וואסר דורך אים אזו וויא דארטן: (יב) ויאמר אונ ער שפראך יהושפט עש איז מיט אים די זאג גאטש אונ זי נידרטן צו אים דר מלך ישראל אונ יהושפט אונ דר מלך אדום: (יג) ויאמר אונ ער שפראך אלישע צו דעם מלך ישראל וואז איז צו מיר אונ צו דיר גיא צו די נביאים פון דיינם פאטר אונ צו די

נביאים

קרא יהוה לשלשת המלכים האלה לתת אותם ביד מואב : יד ויאמר אלישע חי־יהוה צבאות אשר עמדתי לפניו כי לולי פני־יהושפט מלך־יהודה אני נשא אם־אביט אליך ואם־אראך : טו ועתה קחו־לי מנגן והיה כנגן המנגן ותהי עליו יד יהוה : טז ויאמר כה אמר יהוה עשה הנחל הזה גבים גבים : יז כי־כה אמר יהוה לא־תראו רוח ולא־תראו גשם והנחל ההוא ימלא מים ושתיתם אתם ומקניכם ובהמתכם : יח ונקל זאת בעיני יהוה ונתן את־מואב בידכם : יט והכיתם כל־עיר מבצר וכל־עיר מבחור וכל־עץ טוב תפילו וכל־מעיני־מים תסתמו וכל החלקה הטובה תכאבו באבנים : כ ויהי בבקר כעלות

המנחה

תרגום

בעי עלנא רחמין ארי זמין יי לתלתא מלכיא האלין לממסר יתהון ביד מואבאי : יד ואמר אלישע קים הוא יי צבאות דמשמשנא קדמוהי ארי אלולא פון אפי יהושפט מלך שבטא דבית יהודא אנא נסב אם אסתכל בך ואם אחזנך : טו וכען איתו לי גברא דידע לנגנא בכנורא והוה כד נגן דמנגן ושריא עלוהי רוח נבואה מן קדם יי : טז ואמר כדנן אמר יי יתעביד נחלא הדין פצירין פצירין : יז ארי כדנן אמר יי לא תחזון רוחא ולא תחזון מטרא ונחלא ההוא יתמלי מיא ותשתון אתון וגיתיכון ובעירכון : יח וקלילא דא קדם יי וימסר ית מואבאי בידכון : יט ותמחון כל כרך תקיף וכל קרוין כריכן וכל אילן דיאי תעקרון וכל מבועי מיא תסתמון וכל אחסנתא שפרתא תטומון באבניא : כ והוה בצפרא כמסק

מנחתא

לולי פני
וגומר
פס טו
מגילה ד
ועתה קחו
לי שבת ג
פסחים ו
ידף קיז
עקרים
פו

רש"י

רשעתם שהיא בעו ע[ל]א רחמין ארי זמין ה' וגו' : (טו) קחו לי מנגן · מפני הכעס שנסתלק' השכינה ממנו : (טז) גבים גבים · בורות מלאים מים : (יח) ונקל זאת · ועוד גם זה נקל ומועט בעיני ה' והוסיף להפליא אתכם גם אחר ונתן את מואב בידכם : (יט) וכל עץ טוב תפילו · אע"פ שנאמר (דברים כ' י"ט) לא תשחית את עצה כאן התיר לכם שהיא אומה בזויה ונקלית לפניו וכן הוא אומר (דברים כ"ג ז') לא תדרוש שלומם וטובתם או האילנות הטובים שבהם : החלקה הטובה · שדה זרועה קומל"י בלע"ז : (כ) ויהי בבקר כעלות המנחה · המים התחילו לירד מן השמים בבקר בארץ אדום וכעלות המנחה באין שוטפין ובאין לאותו הנחל לפי שאמר לא תראו רוח ולא תראו גשם במד

מצודת ציון

יודע לנגן : (טז) הנחל · העמק : גבים · בורות כמו ולחשוף מים מגבא (ישעיה ל') : (יט) החלקה · השדה כמו ראו חלקת יואב (ש"ב י"ד) : (כא) ויצעקו ·

נאספו

מצודת דוד

אביך וכו' · הם נביאי הבעל : אל וכו' · ר"ל אל תאמר עתה כדברים הא כי אנו בסכנה ואל תעורר הדין בהזכרת החטאים : (יד) אשר עמדתי לפני שאני רגיל לעמוד לפניו בתפלה : כי לולי וכו' · ר"ל אם לא היה הדבר ה מה שאני נושא פני יהושפט : אם אביט וכו' · ר"ל אם הייתי מביט אליך בזולת יהושפט יהיה עלי עונש השבועה : (טו) קחו לי מנגן · לשמחנו בנג כי בעבור שכעס על יהורם לא חלה עליו הנבואה כי אין הנבואה שורה אלא מתוך שמחה והכעס בא הוא עם העצבון : והיה כנגן : כאשר המנגן הח לנגן שרתה עלי רוח הנבואה : (טז) גבים גבים · להתאסף בהם המים הבאים : (יז) לא תראו רוח · ר"ל לא יבואו המים בדרך טבעי ע"י הרוח והג כי אם יבואו ע"פ נס : ומקניכם · מה שהביאו למאכל : ובהמתכם · מה שהיו רוכבים עליהם : (יח) ונקל זאת · המים' הזה הוא נקל בעיני ה' כי עוד יע חסד גדול כזה בתת את מואב בידכם : מבחור · טובה ונבחרה : תכאיבו · תשחיתו אותה במה שתשליכו בה אבני' והוא לשון מושאל מן בעלי חיים הנכא בהמתה : (כ) כעלות המנחה · כאשר בא זמן העלאת מנחת תמיד הבוקר :

שמעו

נביאים פֿון דייגר מוטר אונ ער שפראך צו איהם דר אוף ישראל איך ביט דיך ניט גרעגג ד: בין פֿון די בינן די זעלביגן בעט אויף א צו גאַט דען ער האט אן גבריינט גאַט צו די דרייא אלֹהים די דאזיגן צו איבר ענטפֿרן זי אן די הנד מואב: (יד) ויאמר אונ ער שפר אלישע אַלש ער לעבט גאט דר דא איז איבר אַלי היר דש איך בין גשטאַנדן פֿר איהם וועגן איך ניט וועלט פֿר טראגן דש (פֿניק יהושפט קיניג יהודה) אונ אוב איך אַעכֿט לוגן צו דיר אונ אוב איך אעכט אן זעהן דיך דש איך דיך אן זעהן דא: טוהי איך פֿון יהושפ וועגן : (טו) ועתה אונ יעצונד ברענגט איר איין שפיל אוין דעם (כלי זמר) דען די וויל ער ברוגז איז גוועזן דא איז דיא שכ וואַרן אב גטאַן פֿון איהם אונ עש וואר אַזש ער שפילט דער שפילר אונ עש רוהט אויף (אלישע) דיא (נבואה) גאַטש : (טז) ויא אונ ער שפראַך אַזו האט גזאגט גאַט אאך דען טאל דען דאזיגן פֿיל גרובן איט וואַשר : (יז) כי דען אזו האט גזאגט גאט אי ווערט ניט זעהן ווינד אונ איהר ווערט ניט זעהן רעגן אונ דער טאל זאל ווערן ערפֿילט וואַשר אונ איהר זאָלט טרינקן איר אונ אי פֿיך : (יח) ונקל אונ עש איז גרינג דש (נס) אין גאַטש אויגן ער ווערט אייך איבערן נאך איין גרעשר (נס) דש ער ווערט איבר ענט דען מואב אין אייער הענד: (יט) והכיתם אונ איהר זאָלט שלאגן אלי די שטאַרקי אונ פֿעסטי שטעט אונ אַל דען בויא גוטן ז

איר

המנחה והנה־מים באים מדרך אדום ותמלא הארץ את־המים : כא וכל־מואב שמעו כי־עלו המלכים להלחם בם ויצעקו מכל חגר חגרה ומעלה ויעמדו על־הגבול : כב וישכימו בבקר והשמש זרחה על־המים ויראו מואב מנגד את־המים אדמים כדם : כג ויאמרו דם זה החרב נחרבו המלכים ויכו איש את־רעהו ועתה לשלל מואב : כד ויבאו אל־מחנה ישראל ויקמו ישראל ויכו את־מואב וינסו מפניהם ויבו־ויכו קרי בה והכות את־מואב : כה והערים יהרסו וכל־חלקה טובה ישליכו איש־אבנו ומלאוה וכל־מעין־מים יסתמו וכל־עץ־טוב יפילו עד־השאיר

אבניה

תרגום

מנחתא והא מיא אתן מאורח אדום ואתמליאת ארעא ית מיא : כא וכל מואבאי שמעו ארי סליקו מלכיא לאגחא קרבא בהון ואתכנישו מכל אסירי סיפא ולעלא וקמו על תחומא : כב ואקדימו בצפרא ושמשא נחת על מיא וחזו מואבאי מקביל ית מיא סומקין כדמא : כג ואמרו דסדין אתגראה אתגריאו מלכיא וקטלו גבר ית חבריה וכען פוקו לביזתא מואבאי : כד ואתו למשריתא דישראל וקמו ישראל ומחו ית מואבאי ואפכו מן קדמיהון ומחו בהון וקטלו ית מואבאי : כה וקרויא פגרו וכל אחסנתא שפירא רמו גבר אבניה ומלאוהא וכל מבועי מיא סתמו וכל אילן דיאי עקרו עד דלא אשתארת אבנא בקרתא דלא פגרוהא

ואשתחרו

צרהו מואב
סנ' יד קיה
נדס ג יט

רש"י

ר' תנחומא : (כא) על הגבול · על הספר שקורין מרק"א : (כב) אדומים כדם · כן דרך כשהשמש זורחת עליהם בבקר מאדימו' : מנגד · מרחוק והם לא ראו באותו הנחל מים מעולם לפיכך היו סבורין שהוא דם : (כה) והערים יהרוסו · היו הורסין : ישליכו איש אבנו · שהיו קוטלין האבנים מן החומות עד השאיר כל אבני הקירו' כקיר לעמוד על חרסי' שלהן הוא הטיט כלומר שלא היתה עוד אבן ב[illegible]נה ואחרי

זאת

מצודת דוד

(כא) שמעו · כאשר שמעו שעלו למלחמה נאספו גם המה : מכל חוגר · מכל היודע לחגור החרב : ומעלה · והמעולים מהם הם הגבורים אנשי מלחמה ור"ל איש לא נעדר : (כב) על המים · הבאים אל הנחל כדבר ה' : אדומים כדם · ע"י זריחת השמש על המים נראים הם אדומים : (כג) דם זה · היות כי מעולם לא היה שם מים לחשוב שנראים אדומים מזריחת השמש כי לא ידעו שבא שמה מים בדרך נס : החרב נחרבו · ר"ל המלכים נהרגו בחרב כי הכו איש את רעהו בהלחמם זה בזה : ועתה · הואיל וכן הרי הם מוכנים לשלל מואב ולא יצטרכו מעתה להלחם בהם : (כד) ויבואו · כההולכים בבטחון מבלי הכין למלחמה : ויכו בה והכות וכו' · ר"ל הכו וחזרו והכו : (כה) איש אבנו · כ"א השליך האבן אשר היה עליו להשליך : עד השאיר אבניה וכו' · ר"ל לא

השאירו

מצודת ציון

נאספו ע"י צעקת המאסף : (כג) החרב נחרבו · מל' חרב : (כה) הקלעים ·

משליכי

מיר אכֿן פֿאַל דען די (אומה) פֿון (מואב) איז אַזוֹ גאָר (שפל) אין גאַטש אויגן דש איהר בויק אאַג אן וואַל פֿר דערבן אונ אַלי דיא קוועל ברונן וואַשר זאָלט איר פֿר שטאָפֿפֿן אונ אַלי דיא אקיר דיא גוטי זאָלט איר פֿר דערבן מיט שטין: (כ) ויהי אונ עש וואר אן דעם אמרגן אַלש מן אויף ברענגט דיא (מנחה) אונ נון די וואַשר קואַן פֿון דעם וועג (אדום) (דהיינו) אין אדום האט עש גרעגינט צו אמרגן אונ צו (מנחה) איז וואַשר פֿון (אדום) קואַן צו ריגן אונ זיא וואַר ערפֿילט די ערד מיט וואַשר (דהיינו) עש איז גירונן ביז אַלי דיא בעך פֿול וואָרן אונ דער נביא האט גזאגט איהר ווערט קיין ווינד נאך רעגן זעהן אונ עש ווערט וואַשר קואַן פֿון מדרשט וואו: (כא) וכל אונ אַל דאַש פֿאַלק (מואב) האבן גהערט דש זיא זיין אויף גאַגן דיא מלכים צו שטרייטן מיט זיא אונ זיא וואַרן איין גזאַמלט דער דא נור איין שווערט קאַנט גורטן אונ דריבר (מכל שכן) דער נון איין רעכֿטר (בעל מלחמה) גוועזן איז דער איז (פשיטא) גאַנגן אונ זיא שטונדן אויף דעם גמערק : (כב) וישכימו אונ זיא פֿריאַטן זיך אן דעם אמרגן אונ דיא זון האט גשיינט אויף דעם וואַשר אונ זיא זאַכֿן מואב פֿון קיגן דיא וואַשר וואָרן רוט אַז בלוט דען אַזו איז דיא (טבע) פֿון דעם וואַשר צו זיין רוט צו אמרגן ווא דיא זון דרויף שייניט אונ זיא האבן אין דעם זעלביגן טאל איביג קיין וואַשר גזעהן דארום אייכטן זיא דאש ווער גוויש בלוט : (כג) ויאמרו אונ זיא שפראַכֿן דאש בלוט בטייט דש זי זיין מיט דעם שווערט ערשלאגן וואָרן דיא מלכים דהיינו זיא האבן זיך מיט אנדר גקריגט אונ זיא האבן גוויש גשלאגן איין אאַן זיינן גזעלין אונ אילונדרט גיא צו דעם זאַך רויב (מואב) : (כד) ויבאו אונ זיא קאמן צו דר שאַר ישראל אונ זיא אויף שטונדן ישראל אונ שלוגן דעם (מואב) אונ זיא פֿליהן פֿר ישראל אונ זיא שלוגן אן זיא אונ שלאגן צו טויט דאש פֿאַלק פֿון (מואב) : (כה) והערים אונ די שטאַט האבן זיא צו פֿירט אונ אַל דיא אקיר די גוטי האבן זיא גוואַרפֿן איין אאַן זיין שטיין דרויף כלומר די שטיין וואַש זיא גנאַאַן פֿון דען מוּרן אונ זיא אן פֿילטן זיא אונ אַל דיא קוועל ברונן וואַשר וואָרן זיא פֿר שטאָפֿפֿן אונ אַל דען גוטן בויא האבן זיא פֿאַלן ביז ער האט ניט איבר גלאזן איין שטיין אין דער וואנט צו שטיין אויף איר שערבין כלומר עש

יט ב

איז

אֲבָנֶיהָ בְּקִיר חֲרָשֶׂת וַיָּסֹבּוּ הַקַּלָּעִים וַיַּכּוּהָ : כו וַיַּרְא
מֶלֶךְ מוֹאָב כִּי־חָזַק מִמֶּנּוּ הַמִּלְחָמָה וַיִּקַּח אוֹתוֹ
שְׁבַע־מֵאוֹת אִישׁ שֹׁלֵף חֶרֶב לְהַבְקִיעַ אֶל־מֶלֶךְ
אֱדוֹם וְלֹא יָכֹלוּ : כז וַיִּקַּח אֶת־בְּנוֹ הַבְּכוֹר אֲשֶׁר־
יִמְלֹךְ תַּחְתָּיו וַיַּעֲלֵהוּ עֹלָה עַל־הַחֹמָה וַיְהִי קֶצֶף־
גָּדוֹל עַל־יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ מֵעָלָיו וַיָּשֻׁבוּ לָאָרֶץ :
ד א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל־
אֱלִישָׁע לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה יָדַעְתָּ כִּי
עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה וְהַנֹּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת־
שני

תרגום

וְאִסְתַּחֲרוּ קַלָּעַיָּא וּמְחוּהָא : כו וַחֲזָא מַלְכָּא
דְמוֹאָב אֲרֵי תַקִּיפוּ מִנֵּיהּ עָבְדֵי קְרָבָא וּדְבַר
עִמֵּיהּ שְׁבַע מְאָה גַבְרָא שָׁלְפֵי סַיְפָא לְאַפְנָאָה
לְוַת מַלְכָּא דֶאֱדוֹם וְלָא יְכִילוּ : כז וּנְסִיב יַת
בְּרֵיהּ בּוּכְרָא דַעֲתִיד דְּיִמְלוֹךְ תְּחוֹתוֹהִי וְאַסְּקֵיהּ
עֲלָתָא עַל שׁוּרָא וַהֲוָה רְגַז רַב עַל יִשְׂרָאֵל
וְאִסְתַּלַּקוּ מִנֵּיהּ וְתָבוּ לְאַרְעָא : א וְאִתְּתָא חֲדָא
מִנְּשֵׁי תַלְמִידֵי נְבִיַּיָּא מְצַוְּחָא קֳדָם אֱלִישָׁע
לְמֵימַר עַבְדָּךְ עוֹבַדְיָה בַּעֲלִי מִית וְאַתְּ יָדַעְתְּ
אֲרֵי עַבְדָּךְ הֲוָה דָּחֵיל מִן קֳדָם יְיָ כַּד קַטְלַת
אִיזֶבֶל יַת נְבִיַּיָּא דַּיְיָ דְּבַר מִנְּהוֹן מְאָה גַּבְרִין
ואטמרינון

ויק' את בנו
תענית א' ד
סנה' ד לט
ויהי קצף
וגו' שם ע
ויסעו
מעליו שם

רש"י

זאת ויסובו הקלעים ויכו את הנשאר בחלק' שלא נשברה החומה והפילוה : (כז) ויקח את בנו הבכור · בפסיקתא דפרשת שקלים נדרש ששאל את עבדיו מה טיבה של אומה זו שנעשה להם נסים כאלה אמרו לו אביהם אברהם בן יחיד היה לו אמר לו הקב"ה הקריבהו לפני ורצה (להקריבו) להקב"ה אמר להם אף אני בן בכור יש לי אלך ואקריבו לעכו"ם : על החומה · חסר וי"ו שהיה עובד לחמה : ויהי קצף גדול · שנזכרו עונותיהם שאף הם עובדין לעכו"ם ואינן ראויין לנס : (א) מנשי בני הנביאים · אשת עובדי' היתה כל בני הנביאים שבקרא תרגומו תלמידי נביא : והנושה · הוא יהורם בן אחאב שהיה מלווהו ברבית מה שזן את הנביאים בימי אביו במדרש ר' תנחומא לכך נאמר
לקמן

מצודת ציון

אבני קלע : (כו) אותו · עמו : להבקיע · מל' בקיעה ור"ל להפריד המחנה ולעבור דרך בה : ד (א) והנושה · המלוה כמו והאיש אשר אתה נושה בו (דברים
כ"ד

מצודת דוד

שהאירו בעיר קיר חרשת כ"א אבני החומה עם שהיתה מטרפולין של מואב : ויסובו · אחר זה הפילו גם החומה עם אבני הקלע : (כו) המלחמה · עם המלחמה הבא עליו : להבקיע · ר"ל לעבור בתוך המחנה אל מלך אדום להלחם עמו ולא יכלו לבוא עד מקומו · (כז) ויקח את בנו · כי בא למקום בנו ולקחו עמו ושרפו כליל כעולה על החומה מול אביו מלך אדום : ויהי קצף · מלך אדום קצף על ישראל כי בעבורם באה לו הרעה ההיא ולא ראו להצילו · ורז"ל אמרו שמלך מואב העלה בנו לעולה מפני שאמרו לשמים ותהם אמרו לעכו"ם ובעבור זה קצף ה' על ישראל וכו' : ד (א) ואשה וכו' · ארז"ל שהיתה אשת עובדיה והנושה היה יהורם בן אחאב ובחיי אחאב הלוה לו ממון ברבית לכלכל
את

אונ' ניט מיין שטיין אין דער אומר געבליבן אונ' דר נאך ערשט אונ' זיא אום ריכגילטן דיא שליידר אונ' זיא שלוגן זיא : (כו) וירא אונ' ער זאך דער קיניג (מואב) דש דיא (בעלי מלחמות) שטערקר אין ווידר ער אונ' ער פירט מיט זיך זיבן הונדרט מאן די דא קאמפטן אונ' ליהן טווערט צו שלאגן דען איך (אדום) אבר ניט זיא קאנטן : (כז) ויקח אונ' ער נאם זיין זון דען עלטשטן דער דא זאלט קיניג נאך אים אן זיין שטאט אונ' ער ברמכט אים אויף צו איינם (עולה) אויף דער אומר אונ' דער (טעם) איז דש ער זיין זון אויף ברמכט דען ער האט גפרעגט זייני קנעכט וויא קומט דאש דש דען יהודים אזו גרויס (נסים) געשעהן דא שפראכן די קנעכט דר וויל איהר פאטר אברהם האט איין איינציגן זון געהאט אונ' הקב"ה האט צו איהם געזאגט ברענג איר איהם צו איינם קרבן אונ' ער האט איהם גוואלט ברענגן דרום איז זיין זיא (ראוי) צו אזלכי (נסים) דא שפראך ער נון וויל איך איין (בכור) אויף ברענגן אונ' (מקריב) זיין אונ' דש דא שטיט (חמה) דאש איז טייטש אומר אונ' שטיט אן (וא"ו) דר ווארן דאש אן עש זאל קענן לייאנן (חמה) דש איז טייטש זונן כלומר ער האט גדינט צו דער זון אונ' עש וואר דער צארן גרויש אויף ישראל דר וויל זיך גאט האט ער אמנט דש זיא דיהנן אוך צו דער עכו"ם אונ' זיא זיינן ניט (ראוי) צו איינם (נס) אונ' זיא צוגן פון אב אים אונ' זיא ווידר קערטן צו דעם לאנד · (א) ואשה אונ' איין פרויא וואר פון דען ווייבר תלמידים פון דען נביאים אונ' דאש וואר דאש ווייב פון (עובדיה) זיא האט געשריאן צו (אלישע) צו זאגן דיין קנעכט איין מאן איז גשטרבן אונ' דוא ווייסט דש דיין קנעכט האט זיך געפארכטן פר גאט אונ' דער לייאר דש וואר (יהורם) זון (אחאב) דער האט איהם אויף (ריבית) געליהן דען ער האט גברויכט געלט צו שפייזן דיא נביאים אין טאגן (אחאב) אלז זיא אבן גשטאנדן איז אונ' דרום וואר (יהורם) געלאגין אונ' גטיט גווארדן לוישן דיא ארים דר וויל ער זיין האנד האט אוז געשטרקט צו נעמן (ריבית) אונ' זיא שפראך (יהורם) קומט צו נעמן די לוויא אייני קינדר צו אים צו קנעכט : (ב) ויאמר אונ' ער שפראך צו איר
אלישע

שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים : ב וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה
אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה־יֶּשׁ־לָכִי לך קרי בַּבָּיִת
וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹל בַּבַּיִת כִּי אִם־אָסוּךְ
שָׁמֶן : ג וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי־לָךְ כֵּלִים מִן־הַחוּץ
מֵאֵת כָּל־שְׁכֵנָיְכִי שכניך קרי כֵּלִים רֵקִים אַל־תַּמְעִיטִי :
ד וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ וּבְעַד־בָּנַיִךְ וְיָצַקְתְּ
עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי : ה וַתֵּלֶךְ
מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם
מַגִּשִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא מְיֹצָקֶת מוצקת קרי : ו וַיְהִי
כִּמְלֹאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד
כֶּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן : ז וַתָּבֹא
וַתַּגֵּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת־הַשֶּׁמֶן
וְשַׁלְּמִי אֶת־נִשְׁיֵכִי נשיך קרי וְאַתְּ בָּנַיְכִי ובניך קרי
תחיי

תרגום

וְאַטְמְרִנוּן חַמְשִׁין חַמְשִׁין גַּבְרָא בִּמְעַרְתָּא וַהֲוָה
זָיֵין וּמוֹכִיל לְהוֹן בְּדִיל דְּלָא לְאוֹכָלָא יַתְהוֹן
מִנִּכְסוֹהִי דְּאַחְאָב מִן קֳדָם דְּאִנּוּן אוֹנְסָא וּכְעַן
רְשִׁיָא אֲתָא לְמִדְבַּר יַת תְּרֵין בְּנַי לֵיהּ לְעַבְדִין :
ב וַאֲמַר לָהּ אֱלִישָׁע מָה אַעְבֵּיד לִיךְ חַוִּי לִי מָא
אִית לִיךְ בְּבֵיתָא וַאֲמַרַת לֵית לְאַמְתָךְ כָּל מִדַּעַם
כְּבֵיתָא אֱלָהֵין מָנָא דִמְשְׁחָא : ג וַאֲמַר אֱזִילִי
שְׁאִילִי לִיךְ מָנִין מִן בָּרָא מִן כָּל שְׁבֵינַיְכִי מָנִין
רֵיקָנִין לָא תַזְעֲרִין : ד וְתֵהֲכִין וְתַגִּיפִין דָּשָׁא
בְּאַפִּיךְ וּבְאַפֵּי בְּנָךְ וּתְרִיקִין עַל כָּל מָנַיָּא
הָאִלֵּין וּמָנָא דְּאִתְמְלֵי תְּסַלְּקִין : ה וַאֲזָלַת
מִלְוָתֵיהּ וַאֲגִיפַת דָּשָׁא בְּאַפָּהָא וּבְאַפֵּי בְנָהָא אִנּוּן
מְקָרְבִין לָהּ מָנַיָּא וְהִיא מְרִיקָא מִשְׁחָא : ו וַהֲוָה
כְּמִשְׁלַם מָנַיָּא וַאֲמַרַת לִבְרַהּ קָרֵיב לִי עוֹד מָנָא
וַאֲמַר לָהּ לֵית עוֹד מָנָא וּפְסַק מִשְׁחָא : ז וַאֲתַת
וְחַוִּיאַת לִנְבִיָּא דַּיְיָ וַאֲמַר אֱזִילִי זַבִּינִי יַת מִשְׁחָא
וְשַׁלְּמִי לְמָרֵי חוֹבְתִיךְ ואת

אין לשפחתך
ספר הזוהר
פרשה יתרו
ופרש' לך לך
ופרשה נו

רש"י

(לקמן ט' כ"ד) ויך את יהורם בין זרועיו שפשטו ליטול רבית : (ב) אסוך שמן · כדי סיכת שמן והא"ף בתיבה מן היסוד כמו אא"ף של אחוותי באזניכם (איוב י"ג י"ז) והאל"ף של אבחת חרב (יחזקאל כ"א ב') : (ד) וסגרת הדלת · כבוד הנס הוא לבא בהצנע : והמלא תסיעי · מלפניך ותתני כלי את' במקומו למלאותו ולצלוחית השמן לא תזוזי ממקומו לפי שהקב"ה עושהו כמעין ואין דרך מעין לזוז ממקומו מדרש אגד' שמעתי : (ה) הם מגישים אליה הכלים : (ו) ויעמוד השמן · מלבא עוד ומדרש אגד' בב"ר הוקיר שער השמן : (ז) ותבא ותגד וגו' · באת ליטול עצה
אם

מצודת דוד

את הנביאים : לעבדים · בעבור חוב הממון : (ב) מה יש לך · אשר הברכה שורה בו : כל בבית · כלל לא : (ג) מן החוץ · מן האנשים שחוץ לביתך ולתוספת ביאור אמר מאת כל שכניך : אל תמעיטי · אל תשאלי מעט כ"א הרבה כלים : (ד) והמלא תסיעי · הכלי אשר תמלא תסיעי ממקומה להעמיד האחר תחתיה ולא תזוז האסוך ממקומה על כי האסוך נעשה כמעין ואין מדרך המעין לזוז : (ה) הם מגישים · את הכלים הריקים כי היא לא זזה ממקומה עם האסוך : (ו) הכלים · אשר שאלה : הגישה וכו' · כי לא ידעה אשר כבר נתמלאו כולם : ויעמוד השמן · לא היה נשפך עוד : (ז) בנותר · בדמי השמן
על

מצודת ציון

כ"ד) : (ב) אסוך · שם כלי השמן ויקרא כן על שם שסכין ומושחין ממנו : (ד) בעדך · כנגדך : תסיעי · תעקור ממקומה : (ז) נשיך : הלואתך : מדי · מתי
ר"ל

(אלישע) וואש זאל איך טאן צו דיר זאג איר וואש איז צו דיר אין דעם הויז אונ' זיא שפראך עש איז ניט צו דיינר אייד קיינרלייא אין דעם הויז עש זייא דען איין קריגל אול עש איז ניט אין דא אונ' דש אוזיך קאן איין אמהל שמירן דא מיט : (ג) ויאמר אונ' ער שפראך גיא מנטלעהן צו דיר כלים פון דער גאס פון אלי דייני נאכפרן לערי גפעם דוא זאלשט ניט איגדרן כלומר פיל מנטלעהן : (ד) ובאת אונ' דוא זאלשט קומן אונ' דוא זאלשט צו שליסן די טיר דען דער כבוד פון איינם (נס) איז ווען עש קומט הייאליך אונ' פר בארגן דרום זאלשטו צו שליסן אום דיר אום דייני קינדר אונ' דוא זאלשט גיסן אויף אל די כלים כלומר דו זאלשט ארין לערן אונ' דאש פולי כלי זאלשטו איאר דארטן אוועק רוקן אודר דאש גלאז איט עהל זאל ניט פון זיינם אורט אוועק קומן דען הקב"ה האט עש געמאכט אזו איין קוועל ברונן אונ' דר סדר איז ניט דש איין קוועל ברונן פר וואגלט פון זיינם אורט : (ה) ותלך אונ' זיא גינג פון אים אונ' זיא בשלאס דיא טיר אום איהרי קינדר זיא גנעהטן צו איר דיא כלים אונ' זיא וואר גיסן אונ' לערט אויז דש עהל : (ו) ויהי אונ' עש וואר אלז זיא ווערן פול אלי די כלים אונ' זיא זאגט צו איהרן זון גנעהן צו איר נאך איין כלי אונ' ער שפראך צו איר עש איז ניט דא נאך איין כלי אונ' עש הערט אויף דאש עהל אודר (ויעמוד) אונ' עש וואר טייער גווארן דאש עהל : (ז) ותבא זיא קאם אונ' זיא זאגט צו דען נביא גמטש כלומר זיא האט איר איין עלה גפרעגט דען נביא אוב זיא זאל דש עהל נאך האלטן ביז עש נאך טייארר ווערט ווערן אודר אוב זיא עש גלייך זאל פר קויפן אונ' ער שפראך צו איר גיא פר קויף דאש עהל אונ' בצאל דיין לייאר אונ' דייני קינדר זאלשטו ערנערן מיט דעם איבריגן
ויהי

תִּחְיִי בַּנּוֹתָר׃ ח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבוֹר אֱלִישָׁע אֶל־
שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה וַתַּחֲזֶק־בּוֹ לֶאֱכָל־לָחֶם
וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ יָסֻר שָׁמָּה לֶאֱכָל־לָחֶם׃ ט וַתֹּאמֶר
אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ
הוּא עוֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד׃ י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִיַּת־קִיר
קְטַנָּה וְנָשִׂים לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה
וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה׃ יא וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא
שָׁמָּה וַיָּסַר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה׃ יב וַיֹּאמֶר אֶל־
גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא־לָהּ
וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו׃ יג וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה
חָרַדְתְּ אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת מֶה לַעֲשׂוֹת לָךְ
הֲיֵשׁ לְדַבֶּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר

בתוך

וְאַתְּ וּבְנַיִךְ תִּתְפַּרְנְסִין מִדְּיִשְׁתְּאַר׃ ח וַהֲוָה
יוֹמָא וַעֲבַר אֱלִישָׁע לְשׁוּנֵם וְתַמָּן אִתְּתָא דַחֲלַת
חַטָּאִין וְאַתְקֵיפַת בֵּיהּ לְמֵיכַל לַחְמָא וַהֲוָה בִּזְמַן
מֶעְדּוֹהִי מִתְפְּנֵי לְתַמָּן לְמֵיכַל לַחְמָא׃ ט וַאֲמַרַת
לְבַעֲלַהּ הָא כְעַן יְדַעְנָא אֲרֵי נְבִיָּא דַייָ קַדִּישָׁא
הוּא מִתְפְּנֵי לְוָתָנָא תְּדִירָא׃ י נַעֲבֵיד כְּעַן עֲלִית
כְּתְלָא זְעֵירָא וּנְתַקֵּן לֵיהּ תַּמָּן אֲתַר עַרְסָא
וּפָתוּרָא וְכוּרְסַיָּא וּמְנַרְתָּא וִיהֵי בְּמֵיתוֹהִי לְוָתָנָא
יִתְפְּנֵי לְתַמָּן׃ יא וַהֲוָה יוֹמָא וְעַל לְתַמָּן וּזָר
לְעִלִּיתָא וּשְׁכֵיב תַּמָּן׃ יב וַאֲמַר לְגֵחֲזִי עוּלֵימֵיהּ
קְרֵי לְשׁוּנַמִּיתָא הָדָא וּקְרָא לַהּ וְקָמַת קֳדָמוֹהִי׃
יג וַאֲמַר לֵיהּ אֱמַר כְּעַן לַהּ הָא עֲסַקְתְּ לָנָא יַת
כָּל עִסְקָא הָדָא מָה לְמֶעְבַּד לִיךְ הֲפִתְגָם אִית
לִיךְ לְמַלָּלָא עִם מַלְכָּא אוֹ אִם רַב חֵילָא וַאֲמַרַת

בגו

ויהי היום
כל הפרשה
ספר הזוה
פרש' בשל

קדוש הוא
עקידה
שער ט
וספ' הזוה
פרש' תרומ
נעשה נא
ברכו' א' י

הנה חרדת
עקידה
שער מה

רש"י

אם למכור אם להמתין עד [illegible] יוקר עוד אמר לה לכי מכרי כי יש די לכל נשייך ולחיות את ובניך בנותר עד שיחיו המתים: (ח) ושם אשה גדולה · חשובה וראיתי בפ' דר' אליעזר אחותה של אבישג השונמית היתה: ויהי מדי עברו · באותה העיר יסור אל ביתה לאכול לחם: יסור לשון הווה [illegible] סר שם: (ט) הנה נא ידעתי · שלא ראת' זבוב על שלחנו וקרי על סדינו: (יא) ויהי היום · ויהי יום א': (יג) חרדת אלינו · בשבילנו: את כל החרדה הזאת · לשום אל לבך את העסק הזה כמו וחרד על דברי (ישעיה ס"ו ב') זהיר על הדבר שיהא עשוי ונותנו אל לבו:

מה

מצודת ציון

ר"ל בכל זמן: (ט) אישה · בעלה: (י) קיר · כותל: ונשים · מל' שימה: (יג) חרדת' · ענין תנועה חזקה נאם היא מצד פחד כמו ויחרדו זקני העיר לקראתו ש"א

מצודת דוד

על דמי החוב: (ח) ויהי היום · ר"ל בא היום אשר עבר אלישע אל שונם: אשה גדולה · אשה חשובה: ויהי מדי עברו · מיום ההוא והלאה מדי עברו וכו': (ט) הנה נא ידעתי · מכירה אני בו שהוא איש קדוש ואין מהראוי לשבת אתנו יחד ואמרו רז"ל האשה מכרת באורחים יותר מן האיש: עובר · אף הוא עובר עלינו תמיד בכל עת בואו פה ואיך ישב עמנו יחד פעמים רבות: (י) עלית קיר · עליה קטנה בנויה בקיר אבנים בנין מעולה: יסור שמה · להתבודד בחדרו לבד: (יא) ויהי היום · בא היום אשר בא שמה אחרי עשותם את העליה: (יג) אמר וכו' · לא רצה לדבר עם האשה פא"פ: הנה חרדת וכו' · ר"ל בעבור שאת מטרחת עצמך הטרחה הזאת בעבורינו מהו הגמול לעשות לך האם יש לך דבר מה לדבר בעבורך אל המלך וכו': בתוך עמי · ר"ל אני יושבת בתוך בני משפחתי ואין מי מהם עושה רעה עמדי לשאצרך לקבול

ולהתרעם

(ח) ויהי אונ עש וואר דער טאג אונ ער איבר פארט (אלישע) נאקדער שטאט (שונם) אונ אז דארט וואהר איין פרויא איין (חשובה) זיא איז גוועזן די שוועסטיר פון (אבישג די שונמית) די ערגעצרין פון דוד אונ זיא בעטיט אים לו עסין ברויט אונ עש וואר אין דער לייט זיין איבר פארן אין דער שטאט קערט ער אב אין איר הויז לו עסין ברוט: (ט) ותאמר אונ זיא שפראך דיא פרויא לו אירם מאן נון יעלונט איך ווייש דש ער איין (נביא) גאטש איז אונ איין הייליגר מאן איז ער דען זיא האט קיין פליג איבר זיינם טיש גזעהן אונ אויך האט ער קיין (קרי) אויף זיינם לייליך גהאט דאש ביטייט דש ער הייליג וואר אלי לייט דורך ליהט דער בייא אונז: (י) נעשה איר וועלן אמבן נון איין בורדם כלוואר איין קאמר איט איינר קלייני וואנט כלוואר איט שטיין אודר האלץ אונ איר וועלן טאן לו אים אדארט איין בעט אונ טיש אונ שטול אונ ליכט שערבן אונ עש ווערט זיין אין זיינם קומן לו אונז ווערט ער אב קערן אדארט: (יא) ויהי אונ עש וואהר אין אמל איין טאג אונ ער קאם אדארט אונ אב קערט לו דעם בודם אונ ער לאג דארט: (יב) ויאמר אונ ער שפראך לו (גחזי) זיינם יונג רוף נון לו דער (שונמית) דיא דאזיג אונ ער רופט לו איר אונ זיא שטונד פאר אים: (יג) ויאמר אונ ער שפראך לו דעם יונג זאג נון לו איר נון דוא האשט גאילט פון אונזרט וועגן די איילונג כלוואר דוא האשט דאש לו הערצן גנומן דש געשפט לו בויאן איר איין קאמר אונ דוא בישט גווארנט גוועזן אויף אונזר זאך וואש זאל מן דיר דער קיגן טוהן אוב עש איז לו רידן עטוואש פאר דייני וועגן לו דעם מלך אודר לו דעם הער איבר דש היר אונ זיא שפראך זיך זין לווישן איינם פאלק

אונ

בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשָׁבֶת׃ יד וַיֹּאמֶר וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ
וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן׃ טו וַיֹּאמֶר
קְרָא־לָהּ וַיִּקְרָא־לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפָּתַח׃ טז וַיֹּאמֶר
לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּי את קרי חֹבֶקֶת בֵּן
וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בְּשִׁפְחָתֶךְ׃
יז וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע׃ יח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי
הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו אֶל־הַקּוֹצְרִים׃ יט וַיֹּאמֶר אֶל־אָבִיו
רֹאשִׁי רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל־הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ׃ כ
וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ עַד־
הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת׃ כא וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטַּת

איש

בְּגוֹ עִסְקֵי עַמִּי אֲנָא מְסוֹבְרָא׃ יד וַאֲמַר וּמָה
לְמֶעְבַּד לַהּ וַאֲמַר גֵּחֲזִי בְּקוּשְׁטָא בַּר לֵית לַהּ
וּבַעֲלַהּ סִיב׃ טו וַאֲמַר קְרֵי לַהּ וּקְרָא לַהּ וְקָמַת
בְּתַרְעָא׃ טז וַאֲמַר לִזְמַנָּא הָדֵין כְּעִדָּן דְּאַתּוּן
קַיָּמִין תְּהֵא מְחַבְּקָא בְּרָא וַאֲמַרַת בְּבָעוּ רִבּוֹנִי
נְבִיָּא דַייָ לָא יִתְכַּדֵּיב פִּתְגָמָךְ בְּאַמְתָךְ׃ יז
וְעַדִּיאַת אִתְּתָא וִילֵידַת בַּר לִזְמַנָּא הָדֵין כְּעִדָּן
דְּהִיא קַיָּמָא דִּי מַלֵּיל עִמַּהּ אֱלִישָׁע׃ יח וּרְבָא
רַבְיָא וַהֲוָה יוֹמָא וּנְפַק לְוָת אֲבוּהִי לְוָת חַצְּדַיָּא׃
יט וַאֲמַר לַאֲבוּהִי רֵישִׁי רֵישִׁי וַאֲמַר לְעוּלֵימָא
סַבְהִי אוֹבִילֵהּ לְאִמֵּיהּ׃ כ וּנְסַבֵיהּ וְאוֹבְלֵיהּ
לְאִמֵּיהּ וִיתֵיב עַל בִּרְכָּהָא עַד עִדָּן טִהֲרָא וּמִית׃
כא וּסְלֵיקַת וְאַשְׁכְּבַתֵּיהּ עַל עַרְסָא דִנְבִיָּא דַייָ

וְאַגַּפַת באפוהי

איש האלהי
עקיד' שע' ו

רש"י

מה לעשות לך · מה את צריכה שנעשה לך שבשבילו עסקת כל זה: בתוך עמי · בתוך קרובי אין אדם מזיקני איני צריכה למלך ולא לשר הצבא: (יד) ויאמר אלישע · לגיחזי: ומה לעשות לה · כנגד הטובה הזאת: (טו) למועד הזה כעת חיה · כמו שאת קיימת היום ושלום כך תהי קיימת למועד הזה וחובקת בן: אל אדוני אל תאמ' חובק' בן מה לי חבוקו אם סופי לקוברו וזה שאמרה לו כשמת הלא אמרתי לא תשלה אותי: אל תכזב · אל תראני דבר שפסוק יש בידך לבקש רחמים ויתן לי בן אך בבקשה ממך אל תתן לי אלא בן של קיימת: אל תכזב · כמו לא יכזבו מימיו (ישעי' נ"ח י"א): (יז) כעת חיה · כעת הזאת שהיתה בחיים ובשלום ולכך נקוד כעת: (יט) ראשי ראשי: הנני חולה [illegible]: ויאמר

אביו

מצודת ציון

(ש"א י"ו): (טז) חיה · כן נקראת היולדת וכדרז"ל והחיה תנעול את הסנדל (יומא ע"ג): תכזב · ענינו דבר הנפסק כמו אשר לא יכזבו מימיו (ישעיה נ"ח): (כב) וארוצה · ענין מהירות ההליכה: (כד) תעצר · תעכב כמו נעצרה נא

אותך

מצודת דוד

ולהתרעם על מי: (יד) ומה לעשות לה · אחר שהלכה מפניו שאל לגחיזי ומהו א"כ הגמול שנעשה לה: אבל · באמת יש מקום לעשות לה גמול כי אין לה בן והאישה זקן ובדרך הטבע לא תלד עוד ואם תלד ע"י בן יחשב לגמול רב: (טו) בפתח · בראותה שאינו מדבר עמה פא"פ הוסיפה להתרחק ועמדה בפתח: (טז) למועד הזה כעת חיה · ר"ל לזמן הבא כעת הראויה להיות חיה ר"ל יולדת והיא כלות תשעה חדשים [illegible]: את חובקת בן · ר"ל תשעשע עצמך עם בנך לחבקו: ואף כי מתחלה לא דבר עמה פא"פ אבל אחר שרצה לבשרה בשורה טובה [illegible]: אל אדוני · אל תדבר כדברים בדבר שאינו מתקיים: (יז) אשר דבר · כפי אשר דבר אליה: (יח) ויהי היום · בא היום אשר יצא אל אביו [illegible] על הקוצרים: (יט) ראשי ראשי · יש לי כאב בראש וכפל המלה כדרך הנוגס מכאב כמו מעי מעי אוחילה (ירמיה

ירמיה

אונ לווישן איינר קרובים אונ [illegible] דש איך [illegible] ניטיג האבן לו בקלאגן קיגן דעם מלך: (יד) ויאמר אונ ער שפראך אלישע לו (גיחזי) אונ וואש איז לו טון איר קיגן דיזר טובה אונ ער שפראך (גיחזי) פר וואר איין בן איז ניט לו איר אונ איר מאן איז אלט: (טו) ויאמר אונ ער שפראך רוף זיא אונ ער רופט איר אונ זיא שטונד אין דער טיר: (טז) ויאמר אונ ער שפראך [illegible] (לשון חובקת) [illegible] (נביא) [illegible] (יט) ויאמר אונ ער שפראך לו זיינם פאטר מיין קאפ מיין קאפ [illegible] זיינר מוטר [illegible] ביז מיטאג אונ ער שטארב: (כא) ותעל אונ זיא גינג אויף אונ זיא לייגט אים אויף דש בעט דש

נביא

אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא : כב וַתִּקְרָא אֶל-
אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָא לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים
וְאַחַת הָאֲתֹנוֹת וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה :
כג וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתִּי את קרי הֹלַכְתִּי הלכת קרי אֵלָיו
הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ וְלֹא שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם : כד
וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל־
תַּעֲצָר־לִי לִרְכֹּב כִּי אִם־אָמַרְתִּי לָךְ : כה וַתֵּלֶךְ
וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת
אִישׁ־הָאֱלֹהִים אֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ
הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּז : כו עַתָּה רוּץ־נָא לִקְרָאתָהּ
וֶאֱמָר־לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם
לַיָּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם : כז וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ וַיֹּאמֶר
אִישׁ הָאֱלֹהִים הַרְפֵּה־לָהּ כִּי־נַפְשָׁהּ מָרָה־לָהּ וַיהוָה
הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי : כח וַתֹּאמֶר הֲשָׁאַלְתִּי

בן

באפוהי ונפקת : כב וקרת לבעלה ואמרת שדר
כען לי חד מן עולמיא וחדא מן אתניא ואתמטי
לות נביא דיי ואתוב : כג ואמר מה דין את
אזלת לותיה יומא דין לא ירח ולא שבתא
ואמר שלם : כד וזריזת אתנא ואמרת
לעולימהא דבר ואזיל לא תדחוק עלי למרכב
אלהין כד אימר לך : כה ואזלת ואתת לות
נביא דיי לטור כרמלא והוה כד חזא נביא דיי
יתה מקביל ואמר לגחזי עולמיה הא שונמית
דיכי : כו כען רהוט כען לקדמותה ואמר לה
השלם ליך השלם לבעליך השלם לרביא
ואמרת שלם : כז ואתת לות נביא דיי
לטורא ואתקיפת ברגלוהי וקריב גחזי
למדחה ואמר נביא דיי שבוק מנה ארי
נפשה מרירא לה ומן קדם יי אתכסא מני ולא
אתחוא לי : כח ואמרת השאלית ברא מן רבוני

הלא

מדוע את
סוכה נ
ר"ה א ע

ויגש גיח
ברכו' ה

רש"י

אביו אל אחד מן הנערי' שאהו אל אמו : (כד) נהג ולך · מהר : אל תעצר לי · אל תעכב על ידי את הרכיבה : (כו) ותאמר שלום · הרי זה מקר קצר שהרי היה לו לכתוב וישאל לה ותאמר שלום : (כח) הלא אמרתי לך · אל תכזב בשפחתך : לא תשלה · לא תשגה אותי על דבר טעות :(כט)

לא

מצודת ציון

אותך(שופטים י"ג) : (כה) הלז · הזאת : (כז) להדפה · לדחפה כמו אשר הדפנו רוח (תהלים א') : (כח) תשלה · ענין שגגה וטעות כמו על השל (ש"ב ו')

מצודת דוד

(ירמי' ד') : (כג) לא חדש ולא שבת · כי בר"ח ושבת היתה רגילה לק פניו : ותאמר שלום · ר"ל אין דבר רע שאלך בעבורו אל הנביא ולא רל לגלות הדבר לבעלה כי חשבה מוטב שיעשה הנס בצנעה : (כד) ותחבוש · קש האוכף : נהג ולך · נהג האתון ולך אתה ואל תתעכב בעבורי שארכב אני בה כי אם כאשר אומר לך עמוד אז תעמוד : (כה) מנגד · מרחוק : הנה השונמ הלז · ר"ל הזאת הבאה היא השונמית : (כו) ותאמר שלום · אחר שאלה אמרה לו הכל שלום ולא רצתה לגלות גם אליו : (כז) להדפה · בעבור כבוד הנ שלא תחזיק ברגליו : הרפה לה · תן לה רפיון ואל תדפנה כי עושה כזאת בעבור מרירות נפשה ולא ידעתי מה היא כי ה' העלים ממני בעת נהי וגם עתה לא הגיד לי : (כח) השאלתי · וכי שאלתי אני על הבן עד שבע"כ הבטחתני אף בדבר שאינו מתקיים : הלא אמרתי · בעת ההבטחה אמרתי

תטעה

נביא גמטש אונ זיא שלאס צו אוסן אין אונ גינג ארויש : (כב) ותקרא אונ זיא רופֿיט צו אירם מאן אונ זיא שפראך שיק נון צו מיר איי דען יונגין אונ איין איזלין אונ איך וויל לויפֿן ביז צו דעם נביא גמטש אונ איך וויל ווידר קערין : (כג) ויאמר אונ ער שפראך ווארו גישטו צו אים הייט אונ עש איז ניט חודש אודר שבת דען אן(יום טוב אונ שבת) אונ אן דען רבי אנטפֿאנגן אודר ער זאגט עש א דאך נאך קיין חודש כלומר עש איז נאך קיין פֿיר וואכין דש דוא אין גיזעהן האשט אונ זיא שפראך שלום פֿריד איז עש כלומר ז האט אים ניט גזאגט דז דש קינד טויט איז ביז דר נביא זאלט עש פֿאר זעהן : (כד) ותחבוש אונ זיא גורטיט די איזלין אונ זיא שפראך צו אירם יונג פֿיר אונ גיא גשווינד ניט דוא זאלשט אויף האלטן אונ זוימן פֿון מיינט וועגן צו רייטן עש זייא דען דש איך ווער זאגן צו דיר : (כה) ותלך אונ זיא גינג אונ זיא קאם צו דעם נביא גמטש צו דעם בערג כרמל אונ עש וואר אז ער זאך זיא דא נביא גמטש פֿון וויטין אונ ער שפראך צו גיחזי זיין יונג דא איז די שונמית די דאזיג : (כו) עתה אצונדרט לויף נון צו קיגן אי אונ זאג צו איר אוב פֿריד איז צו דיר אוב פֿריד איז צו דיינם מאן אוב פֿריד איז צו דעם קינד אונ ער האט זיא גיפֿרעגט דער קנעכט אונ זיא שפראך שלום : (כז) ותבא אונ זיא קאם צו דעם נביא גמטש צו דעם בערג אונ זיא טעט אים צו פֿוס גיפֿאלן אונ ער גינגעהנט

גיחזי

בֵּן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶה אֹתִי : כט
וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְּיָדְךָ וָלֵךְ
כִּי־תִמְצָא־אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא
תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר : ל וַתֹּאמֶר
אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי נַפְשְׁךָ אִם־אֶעֶזְבֶךָּ וַיָּקָם
וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ : לא וְגֵחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיָּשֶׂם אֶת־
הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב
לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד־לוֹ לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר : לב וַיָּבֹא
אֱלִישָׁע הַבָּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ :
לג וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־
יְהוָה : לד וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־
פִּיו וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּו עַל־כַּפָּו וַיִּגְהַר עָלָיו

ויחם

הלא אמרית לך אם מתיהיב לי בר קים אם
לא לא תנסם יתי : כט ואמר לגחזי זריז
חרצך וסב חוטרי בידך ותיזיל ארי תשכח גבר
לא תשאל בשלמיה וארי ישאל בשלמך
גברא לא תתבניה ותשוי חוטרי על אפי רביא :
ל ואמרת אמיה דרביא קים הוא יי וחי נפשך
אם אשבקנך וקם ואזל בתרהא : לא וגחזי עבר
קדמיהון ושוי ית חוטרא על אפי רביא ולית
קל ולית דמצית ותב לקדמותיה וחוי ליה
למימר לא אתער רביא : לב ואתא אלישע
לביתא והא רביא מית רמי על ערסיה : לג
ועל ואנף דשא באפי תרויהון וצלי קדם יי :
לד וסליק ושכיב על רביא ושוי פומיה על
פומיה ועינוהי על עינוהי וידוהי על ידוהי

ואלהי

אמרתי לא
שלה אתי
פקיד' שע"ג

ושמת וגו'
פסחי' ב סח
ויקם וילך
רט"ה סה
עירובין
נ יח

כפיו ק'

רש"י

לא תברכנו · ולא תשאל לשלום וכל זה שלא ירב' דברים וישאלו להיכן אתה הולך והוא אומר להחיות את המת ואין זה כבוד הנס להתהלל בו מי שבא על ידו והוא לא עשה כן אלא לכל השואלו הוא אומר רבי שלחני להחיות את המת : (לד) ויגהר עליו · [illegible]י ושלהית עלוסי היא

לשון

מצודת דוד

תטעה אותי להבטיח לי דבר הנפסק : (כט) חגור מתניך · ללכת מהרה ומריצות : לא תברכנו · בכדי שלא תשהה בדרך : (ל) אם אעזבך · לבל תלך עצמך עמדי : (לא) עבר לפניהם · הקדים להם : ואין קול · אחז"ל כי גחזי לא האמין לדברי הנביא והיה עוד מלגלג בדרך לומר שהולך להחיות את המת : ואין קשב · היא היא כי כשאין קול אין מה להקשיב וכפל הדבר במ"ש : (לד) ויעל · על המטה : פיו על פיו · כאלו יספיע מן החיות שבאיבריו אל איברי

הנער

מצודת ציון

ו') ור"ל הטעאה : (כט) משענתי · המטה אשר נשען בו : תעננו · מל' עניה ותשובה : (לא) קשב · ענין האזנה : הקיץ · ענין הערה : (לד) ויגהר · ענין השתטחות

(גיחזי) צו פֿר שטוסין זיא אונ ער שפראך דר נביא גמטש לאז זיא גין דען איר לייב איז ביטר צו איר אונ גאט הט עש פֿר הולין פֿון איר אונ ער הט עש ניט גזאגט צו איר ביז אצונדרט : (כח) ותאמר אונ זיא שפראך אוב איך הב דען בגערט איין זון פֿון אייכם הערן פֿר וואר איך האב דאך גזאגט צו דיר דוא זאלשט איך ניט (אטעה) זיין דען וואז זאל איר איין זון ווען ער ניט זאל לעבן : (כט) ויאמר אונ ער שפראך צו גיחזי גורט דיין לענדין אונ נעם איין שטעקן אין דיין האנט אונ גיא ווען דוא ווערשט בגעגין אן גיפֿונדן איין אן זאלשט ניט גריסן אים דען פֿון לייכט העט אין דער זעלביג גיפֿרעגט וואו הין גישטו דא העט ער מוזן זאגין צו לעבן מאכין דען טויטן אונ דש איז ניט איין כבוד דעם (נס) דז אז זיך זאל בריאן דער מיט אונ ווען ער ווערט גריסן דיך איין אן זאלשטו ניט ענטווארטן אים אונ דוא זאלשט טון איין שטעקן אויף דש ענגליט פֿון דעם יונגין : (ל) ותאמר אונ זיא שפראך די מוטר פֿון דעם יונג צו אלישע אז ער לעבט גאט אונ בייא דעם לעבן דייניש לייב אוב איך וויל פֿר לאזין דיך אונ ער אויף שטונד אלישע אונ גינג נאך איר : (לא) וגחזי אונ גיחזי איז איבר פֿארין פֿר זיא אונ ער טעט דען שטעקין אויף דש ענגליט פֿון דעם יונג אונ עש וואר קיין שטים אונ עש וואר קיין פֿר נעמונג דען אים גזאגט האט ער זיינם רבי ניט גיפֿאלגט צו האלטן דיא זאך אום סוד נייארט איטליכן וועם דז ער געזעהן הט שפראך ער צו אים איין רבי הט איך גישיקט לעבנדיג צו מאכן איין את אונ ער ווידר קערים צו זיינם רבי אלישע אונ ער זאגט צו אים ער איז ניט אויפֿגוואכט דר יונג : (לב) ויבא אונ ער קאם אלישע אונ דש הויז אונ נון דר יונג לאג וואר גשטארבן ער אויף זיינם בעט : (לג) ויבא אונ ער קאם אונ ער בישלאסט די טיר אום אלי ביידי אונ ער וואר בעטין צו גאט : (לד) ויעל אונ ער אויף גינג אונ לאג אויף דעם קינד אונ ער טעט זיין מויל אויף זיין מויל אונ זיין אויגן אויף זייני אויגן אונ זיין הענד אויף זייני הענד אונ ער שפרייטט זיך אויף אים אודר ער לאג דער הילט דש פֿלייש דען יונגן : (לה) וישב אונ ער ווידר קערים אונ גינג אין דעם

הויז

וַיָּחָם בְּשַׂר הַיָּלֶד׃ לה וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה
וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיְזוֹרֵר הַנַּעַר עַד־
שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת־עֵינָיו׃ לו וַיִּקְרָא
אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ
וַתָּבוֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֵךְ׃ לז וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־
רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא׃ לח
וֶאֱלִישָׁע שָׁב הַגִּלְגָּלָה וְהָרָעָב בָּאָרֶץ וּבְנֵי הַנְּבִיאִים
יֹשְׁבִים לְפָנָיו וַיֹּאמֶר לְנַעֲרוֹ שְׁפֹת הַסִּיר הַגְּדוֹלָה
וּבַשֵּׁל נָזִיד לִבְנֵי הַנְּבִיאִים׃ לט וַיֵּצֵא אֶחָד אֶל־
הַשָּׂדֶה לְלַקֵּט אֹרֹת וַיִּמְצָא גֶּפֶן שָׂדֶה וַיְלַקֵּט
מִמֶּנּוּ פַּקֻּעֹת שָׂדֶה מְלֹא בִגְדוֹ וַיָּבֹא וַיְפַלַּח אֶל־
סִיר הַנָּזִיד כִּי־לֹא יָדָעוּ׃ מ וַיִּצְקוּ לַאֲנָשִׁים לֶאֱכוֹל
וַיְהִי כְּאָכְלָם מֵהַנָּזִיד וְהֵמָּה צָעָקוּ וַיֹּאמְרוּ מָוֶת
בַּסִּיר אִישׁ הָאֱלֹהִים וְלֹא יָכְלוּ לֶאֱכוֹל׃ מא וַיֹּאמֶר
וקחו

תרגום

ואלהי עלוהי וחם בסריה דרביא : לה ותב
והליך בביתא זמנא חדא לכא וזמנא חדא לכא
וסליק ואלהי עלוהי ואתמורק רביא עד שבע
זמנין ופקח רביא ית עינוהי : לו וקרא לגחזי
ואמר קרי לשונמיתא הדא וקרא לה ואתת
לקדמוהי ואמר סבי בריך : לז ואתת ונפלת
קדם רגלוהי וסגידת על ארעא ונסיבת ית
ברה ונפקת : לח ואלישע תב לגלגלא וכפנא
בארעא ותלמידי נביא יתבין קדמוהי ואמר
לעולמיה תפי דודא רבא ובשיל תבשילא
לתלמידי נביא : לט ונפק חד לחקלא ללקטא
ירוקנין ואשכח גופנא בחקלא ולקיט מניה
פקעי חקלא מלי לבושיה ואתא ופרס ורמא
לדודא דתבשילא ארי לא ידעו : מ ואריקו
לגבריא למיכל והוה כמיכלהון מתבשילא
ואנון צוחו ואמרו מותא בדודא נביא דיי ולא
יכילו למיכל : מא ואמר איתו קמחא ורמו
לדודא

ויצא אחד
ובגמר
יומא [illegible]

רש"י

לשון עייפות · יש דוגמתו בברייתא דהאזינו ובספרי ומנחם פתר ויגהר פתרון המלה כפי עניינה נשתטח עליו : (לה) ויזורר · נתעטש : (לח) שפות הסיר · הושיבה על הכירה : נזיד · תבשיל : לבני הנביאים · לתלמידי נביאי : (לט) ללקט אורות · גרגיר שקורין אורוג"א שמאיר את העינים ויש פותרין אורות ירקות כמו כחם צח עלי אור (ישעיה י"ח ד') : וימצא גפן שדה · גופנא בחקלא : וילקט ממנה פקועות שדה למתו ממנו פקועות שדה הוא גולויין בלע"ז סם המות · ובשם רבי מנחם שמעתי וילקט לבד ממנו בלעדיו פקועות שדה : ויפלח : ויבקע :

מצודת ציון

השתחוות הגוף כמו ויגהר אליה (מ"א י"ח) : ויחם · מל' חמימה :(לה) ויזורר · ענין עטוש כי עטישותיו תהל אור (איוב מ"א) תרגומו זריזוהי : ויפקח · ופתח כמו עיניו פקח (שם כ"ז) : (לח) שפות · ענין העמדת הסיר במקום מושבה כמו שפות הסיר שפות (יחזקאל כ"ד) : הסיר · הקדרה : נזיד · תבשיל כמו ויזד יעקב נזיד (בראשית כ"ה) :(לט) אורות · הוא שם לצמח מה כמו על אורות טלך (ישעיה כ"ו) : פקועות שדה · הם הגדלים על גפן שדה והמה מרים ועושים מהם שמן ובדרז"ל נקרא שמן פקועות (שבת כ"ד) ; ויפלח · ענין בקיעה כמו כפלח הרמון
ש"ה

מצודת דוד

הנער :(לה) וישב · חזר לרדת מעל המטה : אחת הנה · פעם להעבר מזה ופעם להעב' מזה . עד שבע פעמי' נתעטש ז' פעמי' ופתח אח"כ את עיניו :(לח) שפות הסיר · ערוך הסיר על מקום מושבה ובשל בה תבשיל : (לט) גפן שדה · גפנים הגדלים בשדה והפירות הם דבר מרים וממית : ויפלח · בקעו לחתיכות ונתנם אל הסיר כי לא הכיר בו שהוא דבר מרים : (מ) ויצקו · שפכו המזון הקערות לאכלה : מות בסיר וכו' · אתה איש אלהים הנה בסיר יש דבר הממית כי הרגישו במרירתו : (מא) ויאמר · אלישע אמר שהניחו הקמח אל הסיר
וקחו
מבעל

אחת) איין מאל הין אונ איין מאל הער אונ ער אויף גינג אונ ער שפרייטיט זיך אויף אים אונ ער ניסיט דר יונג ביז זיבן
אונ ער עפֿינט דר יונג זייני אויגן : (לו) ויקרא אונ ער רופֿיט צו גיחזי אונ ער שפראך גיא רוף צו דר שונמית די דאזיג . אונ ער רופֿ
זיא אונ זיא קאם צו אים אונ ער שפראך נעם דיין זון :(לז) ותבא אונ זיא קאם אונ זיא פֿאלט פֿר זייני פֿיס אונ זיא בוקיט זיך צו דר
ערד אונ זיא אויך הוב איר זון אונ זיא אויז גינג : (לח) ואלישע אונ אלישע איז ווידר גיקערט נאך גלגל אונ דר הונגיר וואר אין דעם
אונ דיא תלמידים פֿון דיא נביאים זאסן פֿר אים אונ ער שפראך צו זיינם יונג זעץ צו דען טאפף דען גרושן אונ זיד איין זוד צו די
תלמידים פֿון דען נביאים (לט) ויצא אונ ער אויש גינג איינר צו דעם פֿעלד צו קלויבן קרייטריך אודר איין קרויט הייסט (ארו
דיא אויגן ליכטיג מאכט אונ ער גפֿאנד איין ווין שטאק אין דעם פֿעלד אונ ער קלויבט פֿון אים אודר ער קלויבט פֿויגן שוואמן פֿון
דש איז סם המות דאש קלויבט ער פֿול זיין קלייד אונ ער קאם אונ ער שניד זיא פֿון אנגדר אין דעם זידיגן טאפף דען זיא הא
גוואוסט : (מ) ויצקו אונ זיא גיסיטן אויף כלומר זיא האבן אויף געבן צו דיא מאנין צו עסין אונ עש וואר אין אירם עסן פֿון דעם
אונ זיא האבן גשריאן אונ שפראכן צו דען נביא דר טויט איז אין דעם טאפף דו געטליכר מאן אונ זי האבן ניט גקענט עסן : (מא)
ויאמר

וּקְחוּ־קֶמַח וַיַּשְׁלֵךְ אֶל־הַסִּיר וַיֹּאמֶר צַק לָעָם וַיֹּאכֵלוּ
וְלֹא הָיָה דָּבָר רָע בַּסִּיר׃ מב וְאִישׁ בָּא מִבַּעַל
שָׁלִשָׁה וַיָּבֵא לְאִישׁ הָאֱלֹהִים לֶחֶם בִּכּוּרִים עֶשְׂרִים־
לֶחֶם שְׂעֹרִים וְכַרְמֶל בְּצִקְלֹנוֹ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם
וַיֹּאכֵלוּ׃ מג וַיֹּאמֶר מְשָׁרְתוֹ מָה אֶתֵּן זֶה לִפְנֵי מֵאָה
אִישׁ וַיֹּאמֶר תֵּן לָעָם וַיֹּאכֵלוּ כִּי כֹה אָמַר יְהוָה
אָכֹל וְהוֹתֵר׃ מד וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וַיֹּאכְלוּ וַיּוֹתִרוּ כִּדְבַר
יְהוָה׃ ה א וְנַעֲמָן שַׂר־צְבָא מֶלֶךְ־אֲרָם הָיָה אִישׁ
גָּדוֹל לִפְנֵי אֲדֹנָיו וּנְשֻׂא פָנִים כִּי־בוֹ נָתַן־יְהוָה
תְּשׁוּעָה לַאֲרָם וְהָאִישׁ הָיָה גִּבּוֹר חַיִל מְצֹרָע׃ ב
וַאֲרָם יָצְאוּ גְדוּדִים וַיִּשְׁבּוּ מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל נַעֲרָה
קְטַנָּה וַתְּהִי לִפְנֵי אֵשֶׁת נַעֲמָן׃ ג וַתֹּאמֶר אֶל־גְּבִרְתָּהּ
אחלי

[illegible]

תרגום

לדודא ואמר אריק לעמא וייכלון ולא הוה
מרעם ביש בדודא : מב וגברא אתא מארע
דרומא ואיתי לנביא דיי לחם בכורין עסרין
טולמין דלחם סעורין ופירוכן בלבושיה ואמר
הב לעמא וייכלון : מג ואמר משומשני מא
אתן דין קדם מאה גברא ואמר הב לעמא
וייכלון ארי כדנן אמר יי ייכלון ויותרון : מד
ויהב קדמיהון ואכלו ואותירו כפתגמא דיי : א
ונעמן רב חילא דמלכא דארם הוה גבר רב
קדם רבוניה ונסיב אפין ארי על ידיה עבד יי
נצחנא לאנש ארם וגברא הוה גבר חילא והוא
לקי בסגירותא : ב ואנש ארם נפקו במשרין
ושבו מארעא דישראל עולימתא זעירתא והות
משמשא קדם אתת נעמן : ג ואמרת למרתה
טובי

ואיש בא
מבעל וגו'
כתובו' יב
קה
פסח' א יג
מנחו' ו סו
ויאמר
משרתו
כתובות
יב קו

וארם יצאו
סוטה מ מו
חולין א ס

רש"י

(מב) מבעל שלישה · שם מדינה ויונתן תירגם מארעא דרומא בעל לשון מישור והרבה במקרא : לחם בכורים · בפסח שהתבואה מבכרת : בצקלונו · בלבושיה : לעם · לתלמידים שהיו זן : (מג) מה אתן זה · כל לחם ולחם : (א) ונעמן שר צבא · נסים שנעשו על ידי אלישע מסדר והולך : תשועה לארם · הוא משך בקשת לתומו והרג את אחאב : (ב) יצאו גדודים · כשהולכין מאה או מאתים מעצמן לשלול כאשר ימצאון הוא קרוי גדוד : נערה קטנה · ריבה קטנה תרגום נערון : ותהי לפני · והות משמשא קדם איתת נעמן : (ג) אחלי אדני לפני הנביא · לשון
ויחל

מצודת דוד

וקחו קמח לתת בסיר ואז יוסר המרות : צק לעם · עתה שפוך אל הקערות ויאכלו : ולא היה · ר"ל וכן היה כי לא היה מעתה דבר מרמי וממית : (מב) לחם בכורים · לחם העשוי מתבואה המתבכרת בראשונה והיו במספר עשרי' ומתין השעורי' : וכרמל בצקלונו · שבלי' רכי' ומלאי' כשהם עדיין בקליפותיהן :(מג) מה אתן זה · ר"ל הלא מעט הוא : אכול והותר · בהם יהיה די לאכול ועוד יהיה מותר : ה (א) איש גדול · ר"ל חשוב לפניו וכו' : ונשוא פנים · שהכל היו נושאים לו פנים לכבדו כי ע"י באה תשועה לארם ואחז"ל שהוא משך בקשת לתומו והרג את אחאב : גבור חיל מצורע · כאומר הנה בהיותו גבור חיל חשק לרדת בכל עת אל המלחמה ומפני צרעתו מנע והיה מיצר בעבור זה : (ב) יצאו גדודים · כשהולכין מעצמן מתי מספר לשלול כאשר ימצאו קרוי גדוד : נערה קטנה · גם קטנה תקרא נערה וכן ונער קטן נוהג בם (ישעיה י"א) ותהי וכו' · היתה משמשת לפני אשת נעמן : אחלי אדוני · אם בקשת אדוני תהיה לפני הנביא או תכלי ספק ירפאו מצרעתו ונקרא רפואת המצורע בל' אסיפה לפי שבעודו בצרעתו מחוץ למחנה מושבו וכאשר יתרפא יאסף ויכנס
אל

מצודת ציון

(ש"ה ד') : (מב) מבעל שלישה · שם מקום : בכורים · מל' בכור ור"ל דבר המתבכר הראשון : וכרמל · כן יקראו שבלים רכים : בצקלונו · ת"י בקליפותיהן :(ב) וישבו · מל' שביה : (ג) גברתה · אשת אדונה : אחלי · ענין בקשה כמו ויחל
משה

ויאמר אונ ער שפראך אונ ברענגט מעל אונ ער ווארף עש אין דען טאפף אונ ער שפראך גיב אויך צו דעם פֿאלק אונ זי זאלן עסין
אונ עש וואר ניט מין בוזי זאך אין דעם טאפף : (מב) ואיש אונ איין מאן קאם פֿון איינם לאנד דז הט גהייסן (בעל שלישה) אונ ער
בראכט צו דעם נביא גאטש ברויט לייטיגונג כלומר אין (פסח דש די תבואה) אין היבט לייטיג צו ווערדן אונ גריבני זאנגן אין זייני
הויזן אונ ער שפראך גיב צו די תלמידים דיא ער האט גשפייזט אונ זי עסן :(מג) ויאמר אונ ער שפראך דיין קנעכט וויא קאן איך געבן
דש פֿר עטליכן הונדרט מאן איטליכן איין לאב אונ ער שפראך גיב צו דעם פֿאלק אונ לאזן זי עסן דען אזו האט גיזאגט גאט זיא עסן אונ
שבר לאזן : (מד) ויתן אונ ער גאב פֿר זיא אונ זיא עסן אונ זי ליסן איבר אלש די זאג גאטש :(א) ונעמן אונ (נעמן) דער הויבט מאן איבר
דש היר פֿון דעם קיניג ארם וואר איין קעסטליכר מאן פֿר זיינם הערן אונ איין פֿאר נעמר זיין פֿניק כלומר ווען איינר ליב הט דאז פֿר
טראגט מן אים פֿיל זאכן אונ טוט אים צו ליב דען דורך זייני הנד הט געבן גאט איין הילף צו ארם דען ער האט אחאב דר טאטן אין
גיפֿערד אונ דער מאן וואר איין שטארקר העלד אונ וואר אויז זעציג : (ב) וארם אונ ארם זייני אויז גאנגן שארן הונדרט לייט אודר אין
צו רויבן אונ זי האבן געפֿאנגן פֿון דעם לאנד ישראל איין יונג פֿרויא איין קליני פֿון דער שטאט (נערון) אונ זיא וואר דיהנן פֿר דעם
וויב (נעמן) : (ג) ותאמר אונ זיא שפראך צו איר ווירטין ווען דאש גיבעט איינש הערן וועך פֿר דעם נביא דער דא איז אין שומרון
דאש אמאל וועלט ער אים היילן
פֿון

אַחֲלֵי אֲדֹנִי לִפְנֵי הַנָּבִיא אֲשֶׁר בְּשֹׁמְרוֹן אָז יֶאֱסֹף אֹתוֹ מִצָּרַעְתּוֹ׃ ד וַיָּבֹא וַיַּגֵּד לַאדֹנָיו לֵאמֹר כָּזֹאת וְכָזֹאת דִּבְּרָה הַנַּעֲרָה אֲשֶׁר מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל׃ ה וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ־אֲרָם לֶךְ־בֹּא וְאֶשְׁלְחָה סֵפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ עֶשֶׂר כִּכְּרֵי־כֶסֶף וְשֵׁשֶׁת אֲלָפִים זָהָב וְעֶשֶׂר חֲלִיפוֹת בְּגָדִים׃ ו וַיָּבֵא הַסֵּפֶר אֶל־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר וְעַתָּה כְּבוֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה אֵלֶיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ אֶת־נַעֲמָן עַבְדִּי וַאֲסַפְתּוֹ מִצָּרַעְתּוֹ׃ ז וַיְהִי כִּקְרֹא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־הַסֵּפֶר וַיִּקְרַע בְּגָדָיו וַיֹּאמֶר הַאֱלֹהִים אָנִי לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת כִּי־זֶה שֹׁלֵחַ אֵלַי לֶאֱסֹף אִישׁ מִצָּרַעְתּוֹ כִּי אַךְ־דְּעוּ־נָא וּרְאוּ כִּי־מִתְאַנֶּה הוּא לִי׃ ח וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ אֱלִישָׁע אִישׁ הָאֱלֹהִים כִּי־קָרַע מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּגָדָיו וַיִּשְׁלַח אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה קָרַעְתָּ בְּגָדֶיךָ יָבֹא־נָא אֵלַי וְיֵדַע כִּי יֵשׁ נָבִיא בְּיִשְׂרָאֵל׃
ויבא

טובי רבוני אם יזיל לקדם נביא די בשמרון בכן יסי יתיה מסגירותיה: ד ואתא וחוי לרבוניה למימר כדין וכדין מללת עולמתא די מארעא דישראל: ה ואמר מלכא דארם אתא איזיל ואשדר אגרתא לות מלכא דישראל ואזל ונסיב בידיה עסר ככרין דכסף ושתא אלפין דינרין דדהב ועסרא אצטלין דלבושא: ו ואיתי אגרתא למלכא דישראל למימר וכען כמיתי אגרתא הדא לותך הא שדרית לך ית נעמן עבדי ותסניה מסגירותיה: ז והוה כד קרא מלכא דישראל ית אגרתא ובזע ית לבושוהי ואמר הצרוך אית בי מן קדם יי למקטל ולאחאה ארי דין שלח לי לאסאה גברא מסגירותיה ארי ברם דעו כען וחזו ארי תוסקפא דין בעי לאתגראה בי: ח והוה כד שמע אלישע נביא דיי ארי בזע מלכא דישראל ית לבושוהי ושלח לות מלכא למימר למא בזעתא לבושך ייתי כען לותי
וידע

הנה שלחתי כל ענין עקידה שער פ״ה

רש"י

ויחל משה (שמות ל"ב י"א) בקשות כל המתפללים עליו יהיו שיבא הנס לפני הנביא: אחלי · שוהיידמנ"ם בלע"ז כלומר זו היא בקשה שהוא צריך לה: (ד) ויבא נעמן ויגד לאדוניו · למלך ארם: (ה) ויקח בידו · מנחה לנביא: וששת אלפים זהב · זהובים: (ו) לאמר ועתה כבוא הספר הזה וגו׳ · הספר אמר לו ועתה כבוא הספר הזה וגו׳ · אסיפה במצורע היא לשון רפואתו כי בהתרפאתו הוא נאסף אל תוך בני אדם ובחוליו הכל בדילין הימנו: (ז) האלהים אני · ה"א נקוד פת"ח ללמד שהוא בלשון תמיהה: מתאנה · מבקש תואנה להתגרות בי·מתאנה
לשון

מצודת דוד

אל המתנה וכן נאמר עד האסף מרים (במד׳ י"ב): (ד) ויבוא וכו׳ · נעמן ספר הדבר לפני המלך: (ה) לך בא · אל הנביא: אל מלך ישראל · שהוא יצוה את הנביא על זאת: ויקח בידו · מנחה להנביא: (ו) ועתה · לא פירש הכתו׳ מה כתב בראשי׳ אמריו כי היה כמנהג לפקדו בשלום וסוף דבריו היה שאמר ועתה וכו׳: ואספתו · לא שהיה דעת מלך ארם שמלך ישראל יאספו מצרעתו רק דבריו היו שהוא יצוה את הנביא לאספו מצרעתו: (ז) ויקרע בגדיו · מחמת חרדה: האלהים אני · וכי אני אלהים להיות בידי להמית ולהחיות כי זה וכו׳ כי אין מי יוכל לרפאות המצורע אלא מי שבידו להמית ולהחיות ומגודל רשעו לא האמין בהנביא ותלה אשר שלח שהוא בעצמו ירפאהו: כי אך דעו נא · כאומר הלא לא נעלם מכם שלא אוכל לה אבל שבוקש למצוא עלילה להלחם בי: (ח) וידע · לא למענך ארפאהו כ"א למען קדושת השם: (י) ויבוא
בברך

מצודת ציון

משה (שמות ל"ב): (ה) ספר · אגרת: חליפות · כן יקראו הבגדים כי בהסיר האחת יחליף האחרת תחתיה: (ז) מתאנה · מבקש עלילה כמו תואנה הוא מבקש
שופטים

פון זיינם צרעת: (ד) ויבא אונ ער קאם דער (נעמן) אונ ער זאגט עס צו זיינם הערן צו זאגן ווי דאש אונ אזו דאש העט גרעט די יונג פרויא דא אויז פון (ארץ ישראל): (ה) ויאמר אונ ער שפראך דער קיניג ארם גיא קום אונ איך וויל שיקן איין בריב צו דעם מלך ישראל אונ ער גינג אונ ער נאם איין פריזאנט אין זייני האנד צעהן צענטנר זילבר אונ זעקש טויזנט גולדן אונ צעהן פאר וועקסלונג קליידר: (ו) ויבא אונ ער ברענגט דען בריב צו דעם קיניג ישראל צו זאגן אזו איז גשטאנדן אין דעם בריב דאש נון אונ יעצונד אז עש קומט דער בריב צו דיר נון איך האב גשיקט צו דיר דען נעמן מיין קנעכט אונ דו זאלשט אים פון זיין צרעת היילן: (ז) ויהי עש וואר אז ער לייאנט דער מלך ישראל דען בריב אונ ער צו ריס זיין קליידר אונ ער שפראך אוב איך גאט בין איך צו טיטן אונ צו מאכן לעבן דש ער שיקט צו מיר צו היילן איין מאן פון זיינם צרעת דען נייערט ווישט נון אונ זעכט דש ער זוכט איין עליה צו מיר: (ח) ויהי אונ עש וואר אז ער הערט אלישע דר נביא גאטש דש ער האט צו ריסן דער מלך ישראל זייני קליידר אונ ער שיקט צו דעם מלך צו זאגן ווארום האשטו צו ריסן דייני קליידר לאז ער קומן נון צו מיר אונ לאז ער ווישן דש אויז איין נביא אונטר ישראל: (ט) ויבא
אונ

ט וַיָּבֹא נַעֲמָן בְּסוּסָו בסוסיו קרי וּבְרִכְבּוֹ וַיַּעֲמֹד פֶּתַח־הַבַּיִת לֶאֱלִישָׁע׃ י וַיִּשְׁלַח אֵלָיו אֱלִישָׁע מַלְאָךְ לֵאמֹר הָלוֹךְ וְרָחַצְתָּ שֶׁבַע־פְּעָמִים בַּיַּרְדֵּן וְיָשֹׁב בְּשָׂרְךָ לְךָ וּטְהָר׃ יא וַיִּקְצֹף נַעֲמָן וַיֵּלַךְ וַיֹּאמֶר הִנֵּה אָמַרְתִּי אֵלַי יֵצֵא יָצוֹא וְעָמַד וְקָרָא בְּשֵׁם־יְהוָה אֱלֹהָיו וְהֵנִיף יָדוֹ אֶל־הַמָּקוֹם וְאָסַף הַמְּצֹרָע׃ יב הֲלֹא טוֹב אֲבָנָה אמנה קרי וּפַרְפַּר נַהֲרוֹת דַּמֶּשֶׂק מִכֹּל מֵימֵי יִשְׂרָאֵל הֲלֹא־אֶרְחַץ בָּהֶם וְטָהָרְתִּי וַיִּפֶן וַיֵּלֶךְ בְּחֵמָה׃ יג וַיִּגְּשׁוּ עֲבָדָיו וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו וַיֹּאמְרוּ אָבִי דָּבָר גָּדוֹל הַנָּבִיא דִּבֶּר אֵלֶיךָ הֲלוֹא תַעֲשֶׂה וְאַף כִּי־אָמַר אֵלֶיךָ רְחַץ וּטְהָר׃ יד וַיֵּרֶד וַיִּטְבֹּל בַּיַּרְדֵּן שֶׁבַע פְּעָמִים כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיָּשָׁב בְּשָׂרוֹ כִּבְשַׂר נַעַר קָטֹן וַיִּטְהָר׃ טו וַיָּשָׁב אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים הוּא וְכָל־מַחֲנֵהוּ וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו

וידע דאית נביא בישראל: ט ואתא נעמן בסוסוהי וברתיכוהי וקם בתרע ביתא דאלישע: י ושלח לותיה אלישע אזגדא למימר איזיל וטבול שבע זמנין בירדנא ויתוב בסרך לך ואתסי: יא ורגיז נעמן ואזל ואמר הא הויתי אמר דלותי יפוק מפק ויקום ויצלי בשמא דיי אלהיה וירים ידיה על אתר בית מחתא ותתסי סגירותא: יב הלא טבין אמנה ופרפר נהרי דמשק מכל מי ארעא דישראל הלא אטבול בהון ואתסי ואתפני ואזל ברגז: יג וקריבו עבדוהי ומלילו עמיה ואמרו מרי אלו פתגמא רבא נביא מליל עמך הלא תעביד ואף אלהין דאמר לך טבול ואתסי: יד ונחת וטבל בירדנא שבע זמנין כפתגמא נביא דיי ותב בסריה כבסר יניק זעיר ואתסי: טו ותב לות נביא דיי הוא וכל משריתיה ואתא וקם קדמוהי ואמר
הא

רש"י

לשון עלילות (דברים כ"ב י"ד): (יא) הנה אמרתי · סבור הייתי אלי יצא הנביא וידבר עמי ויראה את החולי והניף ידו אל מקום הצרעת: (יג) אבי · כמו אדוני, שלא תעשה · וכי לא תעשהו אפילו אמר לך דבר טורח: ואף כי · קל וחומר שאמר לך דבר קל רחץ וטהר: (טו) ברכה
מנחת

מצודת דוד

בברך לך · כי ע"י הצרעת הזה מתמן הבשר ומעתה ישוב לך הבשר ואף תסי׳ טהור מן הצרעת: (יא) אלי יצא וכו׳ · חשבתי כי לכבודי יצא אלי ויעמוד לפני על רגליו כדרך הכבוד שעושים בני אדם לשרי׳ הגדולים ובדבר הרפוא׳ חשבתי שיקרא בשם ה׳ וינופף ידו אל מקום הצרעת להשפיע שם הרפואה ע"פ נס ובאופן זה יאסף המצורע: (יב) הלא טוב · ר"ל אבל באמרו רחץ וטהר נראה א"כ שאמר מדרך רפואה טבעיות והלא בוודאי אינמצא בדבריו כי נהרו׳ דמשק טובים המה מכל מימי ישראל והלא בתמידות אני רוחץ עצמי בהם וכי טהור אני בתמיה · א"כ כמו שלא הועילו לי נהרות דמשק כן לא יועיל מי הירדן: (יג) דבר גדול · אם הנביא היה אומר לך דבר טורח גדול בכדי שתטהר שלא מהראוי היה שתעשה ותכ"ש שאמר לך דבר קל רחץ ובזה תטהר ומדוע א"כ תמנע לעשות: (יד) כבשר נער קטן · ר"ל נקה ומזהירה: ויטהר · נעשה טהור מן הצרעת: (טו) ויעמוד לפניו · כעבד לפני האדון: ועתה · בעבור
הרפואה

מצודת ציון

(שופ׳ י"ד): (י) מלאך · שליח: (יא) והניף · ענין הנפה והרמה: (יג) אבי · ר"ל שר וקצין כהאב על הבן: ואף כי · הוא כענין כל שכן: (טו) ברכה · מנחה
כמו

אונ ער קאם (נעמן) מיט זייני פפערד אונ מיט זייני רייט וואגן אונ ער שטונד אין דער טיר דש הויז פון (אלישע): (י) וישלח אונ ער שיקט צו אים אלישע איין באטין צו זאגן גיא אונ דוא זאלשט באדן דיך זיבן מאהל אין דעם ירדן אונ עש ווערט ווידר קערן דיין פלייש צו דיר אונ דו ווערשט זיין ריין: (יא) ויקצף אונ ער צירנט (נעמן) אונ ער גינג אונ ער שפראך נון איך האב גדאכט פר גוויס דש ער ווערט אויז גין צו מיר אונ ער ווערט רידן מיט מיר אונ ווערט שטין אונ ווערט רופן אין דעם נאמן גאטש אונ ער ווערט אויף היבן זיין האנד צו דעם אורט פון דעם צרעת אונ ער ווערט היילן דען מצורע: (יב) הלא פר וואר עש איז בעסיר (אבנה אונ פרפר) די בעך דמשק אין ווידר אלי די וואסר פון ישראל פר וואר איך וויל איך וועשן אין זיא אונ איך ווער זיין ריין אונ ער קערט זיך אב ער גינג אוועק מיט גרים צארן: (יג) ויגשו אונ זי גינעהנטן זייני קנעכט אונ זיא רידטן צו איהם אונ זיא שפראכן איין הער ווען איין גרויש זאך דער נביא העט גרעט צו דיר פר וואהר דוא העשטש עש דאך גטאן אונ אלי שכן דש ער האט גזאגט צו דיר דו זאלשט דיך וועשן אונ דו ווערשט זיין ריין דאש איז יוא גאר גרינג: (יד) וירד אונ ער נידרט אונ וואר זיך (טובל) אין דעם ירדן זיבן מאל אזו ווי אז דער נביא האט גזאגט אונ עש ווידר קערט זיין פלייש אזו ווי פון איינם קליינן יונגן אונ ער וואר ריין: (טו) וישב אונ ער ווידר קערט צו דעם נביא גאטש ער אונ אלי זייני שאר אונ ער קאם אונ ער שטונד פר אים אונ ער שפראך נון יעצונד ווייש איך דש קיין איין גאט איז אויף די גאנצי ערד עש זייא דען אונטר ישראל אונ יעצונד ביט איך דיך נעם איין פריזאנט פון דיינם קנעכט אונ: דער
שהר

לְפָנָיו וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא יָדַעְתִּי כִּי אֵין אֱלֹהִים בְּכָל־
הָאָרֶץ כִּי אִם־בְּיִשְׂרָאֵל וְעַתָּה קַח־נָא בְרָכָה מֵאֵת
עַבְדֶּךָ׃ טז וַיֹּאמֶר חַי־יְהוָה אֲשֶׁר־עָמַדְתִּי לְפָנָיו
אִם־אֶקָּח וַיִּפְצַר־בּוֹ לָקַחַת וַיְמָאֵן׃ יז וַיֹּאמֶר נַעֲמָן
וָלֹא יֻתַּן־נָא לְעַבְדְּךָ מַשָּׂא צֶמֶד־פְּרָדִים אֲדָמָה
כִּי לוֹא־יַעֲשֶׂה עוֹד עַבְדְּךָ עֹלָה וָזֶבַח לֵאלֹהִים
אֲחֵרִים כִּי אִם־לַיהוָה׃ יח לַדָּבָר הַזֶּה יִסְלַח יְהוָה
לְעַבְדֶּךָ בְּבוֹא אֲדֹנִי בֵית־רִמּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת שָׁמָּה
וְהוּא נִשְׁעָן עַל־יָדִי וְהִשְׁתַּחֲוֵיתִי בֵּית רִמֹּן
בְּהִשְׁתַּחֲוָיָתִי בֵּית רִמֹּן יִסְלַח־נָא נא כתיב ולא קרי
יְהוָה לְעַבְדְּךָ בַּדָּבָר הַזֶּה׃ יט וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ לְשָׁלוֹם
וַיֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ כִּבְרַת־אָרֶץ׃ כ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי נַעַר
אֱלִישָׁע אִישׁ־הָאֱלֹהִים הִנֵּה חָשַׂךְ אֲדֹנִי אֶת נַעֲמָן
הָאֲרַמִּי הַזֶּה מִקַּחַת מִיָּדוֹ אֵת אֲשֶׁר־הֵבִיא חַי־יְהוָה

כי

תרגום

הא כען ידעית ארי לית אלהא קים בכל ארעא
אלהין בישראל וכען קביל כען תקרובתא מן
עבדך ׃ טז ואמר קים הוא יי די משמשנא
קדמוהי אם אקביל ואתקיף ביה לקבלא ולא
אבא ׃ יז ואמר נעמן ולא יתיהב כען לעבדך
טעון זוג כודנון מעפר ארמתא ארי לא יעביד
עוד עבדך עלתא ודבח לטעות עממיא אלהין
לשמא דיי ׃ יח לפתגמא הדין ישבוק יי לעבדך
במעל רבוני לבית רמון למסגד תמן והוא סמיך
על ידי ואסגוד בית רמון במסגדי בית רמון
ישבוק יי לעבדך בפתגמא הדין ׃ יט ואמר ליה
איזיל לשלם ואזל מלותיה כרוב ארעא ׃ כ ואמר
גחזי תלמידא דאלישע נביא דיי הא מנע
רבוני ית נעמן ארמאה הדין מלקבלא מניה ית
דאיתי קים הוא יי אלהן ארהוט בתרוהי ואסב

מניה

הנה נא
ידעתי
שם ספר

בהשתחויתי
וגומר
נדרים דף [illegible]
סנהד' ח עד
ויאמר לו
סנהדרין [illegible]

רש"י

מנחת שלום של הקבלת פנים שאוחל תלמיד או עבד בשלום הרב שלד"ו בלע"ז : (טז) אם אקח · שדמי עכו"ם מעורבין בו : (יז) ולא · לשון בקשה לשון הלואי יותן נא אדמה זו מארץ ישראל שהיא קדושה משא שני פרדים ואשאנה לעירי ואעשה אותה מזבח : (יח) בית רמון · שם עכו"ם : והשתחויתי · על כרחי כשישוח אדוני והוא נשען על ידי : (יט) כברת ארץ · שם מדה של קרקע כמו למדי כרם ארפינ"ט בלע"ז : (כ)

מאומה

מצודת ציון

פתו קח נא את ברכתי (בראשית ל"ג) : (טז) ויפצר · ענין רבוי הדברים ופתוי וימאן · לא רצה : (יז) ולא יתן · אות תל' שאלה וכן ולא ילך אתנו אמנון (ש"ב י"ג) : צמד · זוג : פרדים · הם הנולדים מן הסוס והחמור · (יח) בית רמון בית עכו"ם ששמה רמון : (יט) כברת · הוא מיל וכן כברת ארץ (בראשית ל"ה) : (כ) חשך · מנע כמו ולא חשכת (שם כ"ב) : (כא) ויפול · ענין הטיה כמו

ותפול

מצודת דוד

הרפואה והסודעה הזאת קח מאלי מנחה : (טז) עמדתי לפניו · שאני רגיל לעמוד לפניו בתפלה : אם אקח · ר"ל עונש שבועה יהיה עלי אם אקח : (יז) ולא יותן · בשאלה אמר לתת לו אדמה מעפר א"י בשיעור משא שני פרדים לשאתם לארצו למלאות משם מזבח לזבוח עליו לה' ולא רצה לקחת מבלי רשו' הנביא : כי לא וכו' · כי מעתה לא אעשה עוד עולה וכו' : לדבר הזה · שאל מהנביא שיעתיר בעבורו לה' לסלוח לו על הדבר האמור בענין : והוא נשען על ידי · בעת בואו להשתחות ובע"כ אשתחו' גם אני עמו : בהשתחויתי · ובדבר ההשתחוא' ההיא יסלח לי ה' : (כ) ויאמר · חשב בלבו : הנה חשך · ר"ל מנע את נעמן מליתן הואיל ומנע עצמו מקח' מידו : חי ה' · כאומר הריני נשבע

שלא

(סדר) אוז ווען איין (תלמיד) אדר איין קנעכט לו דעם העררן קומט דא ברענגט ער אים איין פריזענט דש הייסט (ברכה) : (טז)
ויאמר אונ ער שפראך אזו ער לעבט גאט דש איך בין געשטאנדן פר אים אוב איך וויל עטוואש נעאן דען עש איז פון דער (עכו"ם)
געוואר פר איטש דרונטר אונ ער שטרעקיט לו בעטין אן אים לו נעאן אונ ער וואלט ניט : (יז) ויאמר אונ ער שפראך (נעמן) אונ
ווער וואלט דש עס זאלט ווערדן געגעבן לו דיינם קנעכט אזו פיל אז זיא קענן דר טראגן איין פאר אויל אייזלן מיט ערד פון [illegible]
דען עס איז הייליג דר ווארטן דש איך איר זאלס איין מזבח מאכן אויז דער ערד דען ער ווערט ניט מין מאכן דיין [illegible]
אופפר אונ איין שעכטונג לו דיא עכו"ם דיא פרעמדי דען נייארט לו דעם נאמן גאטש : (יח) לדבר נאר לו דיזר זאך [illegible]
גאט לו איר דיינם קנעכט ווען ער קומט איין הער אין דער (עכו"ם) הויז דיא דא הייסט (בית רמון) לו בוקין אל דארט [illegible]
אן גילענט איין איין המגר אונ איך אוז איך בוקין אין דעם הויז (רמון) איבר איינם דאנק ווען זיך איין הער בוקט דר וויל [illegible]
איר אן גילענט אן איינם בוקין אין דעם הויז פון (רמון) זאל ער פר געבן נון גאט לו דיינם קנעכט אין דער דאזיג זאך : [illegible]
אונ ער שפראך לו אים גיא לשלום אונ ער גינג פון אים אזו איין אקיר לאנג די ערד : (כ) ויאמר אונ ער שפראך (גיחזי) [illegible]
(אלישע) דער נביא גאטש נון ער הט פר איטן איין הער דען (נעמן ארמי) דען דאזיגן לו נעאן פון זיינר האנד דז ער הט [illegible]
אונ גאט דער דא לעבט נייארט איך לויף נאך אים אונ איך וויל עטוואש פון איהם נעאן רש"י אמכ̃ עש ווערט גליימט (אומה) [illegible]

מ'

כִּי־אִם־רַצְתִּי אַחֲרָיו וְלָקַחְתִּי מֵאִתּוֹ מְאוּמָה׃ כא
וַיִּרְדֹּף גֵּיחֲזִי אַחֲרֵי נַעֲמָן וַיִּרְאֶה נַעֲמָן רָץ אַחֲרָיו
וַיִּפֹּל מֵעַל הַמֶּרְכָּבָה לִקְרָאתוֹ וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם׃
כב וַיֹּאמֶר שָׁלוֹם אֲדֹנִי שְׁלָחַנִי לֵאמֹר הִנֵּה עַתָּה זֶה
בָּאוּ אֵלַי שְׁנֵי־נְעָרִים מֵהַר אֶפְרַיִם מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים
תְּנָה־נָּא לָהֶם כִּכַּר־כֶּסֶף וּשְׁתֵּי חֲלִפוֹת בְּגָדִים׃
כג וַיֹּאמֶר נַעֲמָן הוֹאֵל קַח כִּכָּרָיִם וַיִּפְרָץ־בּוֹ וַיָּצַר
כִּכְּרַיִם כֶּסֶף בִּשְׁנֵי חֲרִטִים וּשְׁתֵּי חֲלִפוֹת בְּגָדִים
וַיִּתֵּן אֶל־שְׁנֵי נְעָרָיו וַיִּשְׂאוּ לְפָנָיו׃ כד וַיָּבֹא אֶל
הָעֹפֶל וַיִּקַּח מִיָּדָם וַיַּפְקֵד בַּבָּיִת וַיְשַׁלַּח אֶת־
הָאֲנָשִׁים וַיֵּלֵכוּ׃ כה וְהוּא־בָא וַיַּעֲמֹד אֶל־אֲדֹנָיו
וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱלִישָׁע מֵאַן מאין קרי גֵּחֲזִי וַיֹּאמֶר לֹא־
הָלַךְ עַבְדְּךָ אָנֶה וָאָנָה׃ כו וַיֹּאמֶר אֵלָיו לֹא לִבִּי

הלך

תרגום

מניה מדעם ׃ כא ורדף גחזי בתר נעמן וחזא
נעמן גברא דהיט בתרוהי ואתרכין מן רתיכא
לקדמותיה ואמר השלם ׃ כב ואמר שלם רבוני
שלחני למימר הא כען דין אתו לותי תרין
עולימין מטורא דבית אפרים מתלמידי נבייא
הב כען להון ככרא דכספא ותרין אצטלון
דלבושא ׃ כג ואמר נעמן שרי סב תרתין ככרין
ואתקיף ביה וצר תרתין ככרין
דכסף בתרין פלדסין ותרין אצטלון דלבושין
ויהב לתרין עולימוהי ונסיבו קדמוהי ׃ כד
ועל לאתר כסי ונסיב מידהון ופקיד בביתא
ושלח ית גבריא ואזלו ׃ כה והוא אתא וקם
קדם רבוניה ואמר ליה אלישע מנן את אתי
גחזי ואמר לא אזל עבדך לכא ולכא ׃ כו ואמר
ליה ברוח נבואה אתחזא לי כד אתהפיך גברא
מעל רתיכיה לקדמותך השעא היא לך

דנסבתא

הואל קח
ככרים
סוטה מ"ז
סנה' יא ק"ז
ערכין ג' ט"ז
ויצר ככרים
סנה' יא ק"ז
ויאמר אליו
אלישע שם
ויאמר אליו
לא
סוטה מ"ז
סנהדרין ק"ז

רש"י

מאומה חסר אלף לפי שהיתה לקיחה זו למוס : (כא) ויפול · ואיתרכין : (כג) הואיל · השבע שתקח : בשני חריטים · מיני בגדים וסודרין כמו המטפחות והחריטים (ישעיה ג' כ"ב) כך חברו מנחם · אבל יונתן תרגם זה פילדיסין ואת שבספר ישעיה תרגם מחכי[illegible] · והפותרין אומרין בשני חריטין בשני כיסין ארוכים פירדי"ש בלע"ז : אל שני נעריו · של נעמן : וישאו לפניו · לפני גחזי : (כד) ויבא אל העופל · תרגם יונתן לאתר כסי : ויקח מידם · מיד שני נערי נעמן : וישלח את האנשים · שלא יראה אותם אלישע : (כו) העת לקחת את הכסף · להתעשר

ולקחת

מצודת ציון

ותפול מעל הגמל (שם כ"ד) : השלום · בה"א השאלה : (כג) הואל · רצה כמו הואל נא ולך (לק' ו') : ויפרץ · הוא הפוך מן ויפצר והיא היא : ויצר · וקשר כמו צור תעודה (ישעי' ח') : חריטים · מין כיסים וכן והמטפחות והחריטים (שם ג') : (כה) אנה ואנה · לפה ולפה : (ב) קורה · עץ עבה כמו קורות בתינו ארזים

פ"ס

מצודת דוד

שלא כן יהיה כ"א ארוץ אחריו ואקח ממנו דבר מה : (כג) הואל · כי חפץ היה להרבות במנח' לנביא : ויפרץ בו נעמן הפציר בגחזי לקח' ככרי' ובתחילה מיאן גחזי לבל ירגיש נעמן שבא מדעת עצמו : ויצר נעמן קשר ככרים וכו' ונתנם לעבדיו לשאת אות' : (כד) אל העופל · אל המגדל וכן עופל ובחן (ישעיה ל"ב) · או כמו האופל באל"ף ור"ל למקום חושך לבל יראה מי : ויפקד · הניח בבי' שמור : את האנשים : נערי נעמן : (כה) מאין · מהיכן תבוא : (כו) לא לבי הלך · ר"ל עם שאני ישבתי פה וכי לא הלך לבי עמך כאשר הפך איש וכו' : העת · וכי בעת ההיא ראוי לקבל מתנו את הכסף הלא בזה היא בדבר השם וכי ראוי להנות מן השם במקום שאין דחק : ולקחת בגדים · ואפי'

אם

מ') דש איז טייטש איין גברעכנים איין (אום) האט גחזי אוועק גיזאן דש ער איז אלזו גווארן : (כא) וירדוף אונ ער נאך יאגט
(גחזי נאך נעמן) אונ ער זאך (נעמן) איינר לויף נאך אים אונ ער נייגט זיך פון אב דעם רייט וואגן לו קיגן אים אונ ער שפראך אוב
(שלום) איז : (כב) ויאמר אונ ער שפראך (שלום) מיין הער האט מיך גשיקט [illegible] זיא זיין קומן לו מיר לווייא יונגן פון
דעם בערג (אפרים) פון תלמידים די נביאים גיב יעצונד לו זיא איין צענטנר זילבר אונ לווייא פאר ווענקסלונג קליידר : (כג) ויאמר
אונ ער שפראך (נעמן) [illegible] אונ נעם לווייא צענטנר אונ ער שטרעקיט אן איהם אונ ער [illegible]
לווייא צענטנר זילבר אין לווייא בייטלן [illegible] אונ לווייא פאר ווענקסלונג קליידר אונ ער גאב [illegible] (נעמן) אונ
זיא טרוגן פר (גחזי) : (כד) ויבא אונ ער קאם לו דער פינסטר קאמר אונ ער נאם פון איר האנד אונ ער [illegible] אין
דעם הויז [illegible] אונ זיא גינגן : (כה) והוא אונ ער קאם אונ ער שטונד פר זיינם
הערן אונ ער שפראך לו אים (אלישע) פון וואנן קומשטו (גחזי) אונ ער שפראך [illegible]
[illegible] : (כו) ויאמר אונ ער שפראך לו אים (ברוח נבואה) [illegible]
[illegible] פון אב זיינם רייט וואגן לו קיגן דיר [illegible]

[illegible]

הלך כאשר הפך-איש מעל מרכבתו לקראתך העת לקחת את-הכסף ולקחת בגדים וזיתים וכרמים וצאן ובקר ועבדים ושפחות : כז וצרעת נעמן תדבק-בך ובזרעך לעולם ויצא מלפניו מצרע כשלג : ו א ויאמרו בני-הנביאים אל-אלישע הנה-נא המקום אשר אנחנו ישבים שם לפניך צר ממנו : ב נלכה-נא עד-הירדן ונקחה משם איש קורה אחת ונעשה-לנו שם מקום לשבת שם ויאמר לכו : ג ויאמר האחד הואל נא ולך את-עבדיך ויאמר אני אלך : ד וילך אתם ויבאו הירדנה ויגזרו העצים : ה ויהי האחד מפיל הקורה ואת-הברזל נפל אל-המים ויצעק ויאמר אהה אדני והוא שאול : ו ויאמר איש-האלהים אנה נפל ויראהו את-המקום ויקצב-עץ וישלך-שמה ויצף הברזל : ז ויאמר הרם לך וישלח ידו

ויקחהו

תרגום

דנסבתא כספא ונסבתא לבושיא וחשיבתא בלבך למקני זיתין וכרמין ועאן ותורין ועבדין ואמהן : כז וסגירות נעמן תדבק בך ובבנך לעלם ונפק מן קדמוהי חור כתלגא : א ואמרו תלמידי נבייא לאלישע הא כען אתרא די אנחנא יתבין תמן קדמך עק לנא : ב ניזיל כען עד ירדנא ונסב מתמן גבר כשורא חדא ונעביד לנא תמן אתרא למתב תמן ואמר אזילו : ג ואמר חד שרי כען ואיזיל עם עבדך ואמר אנא איזיל : ד ואזל עמהון ואתו לירדנא וקצו אעיא : ה והוה חד מחי בשריתא ואשתליף ברזלא ונפל למיא וצוח ואמר בבעו רבוני והוא משאל שאלתיה : ו ואמר נביא דיי אן נפל ואחזיה ית אתרא וקץ אעא ורמא לתמן וקפא ברזלא : ז ואמר טול לך ואושיט ידיה

ונסביה

וצרע' נעמ
סוטה ע
סנהד' ק
ערכין ט
ספר הזוה
פרש' תזרי
ויאמרו
הנביאים
סוטה מ
סנהדרין

ויהי האח
סוטה מ

ויאמר א
האלהים ש

רש"י

ולקחת מתנו בגדים וזתים וגו' : (א) ויאמרו בני הנביאים · ניסים שנעשית לו מסדר והולך · רבותינו אמרו מכאן שהיה גחזי דוחה התלמידים מלפניו כשנטרד באו תלמידים רבים ונדחק המקום מהם : (ג) הואיל · התרצה : (ה) ואת הברזל · הקורדום : והוא שאול · שאילתיו ואין לי ממה לשלם : (ו) ויקף · צף על המים : (ח) פלוני אלמוני · כסי וטמיר פלוני לשון כי יפלא (דברים י"ז י"ח) יתכסי אלמוני מבלי שם שלא

היה

מצודת ציון

(ש"ה א') : (ב) הואל · רצה : (ד) ויגזרו · ענין החתוך כמו גזרו את הילד (מ"א ג') : (ו) ויקצב · ענין כריתה והחתוך וכן כעדר הקצובות (ש"ה ד') : ויצף · שטה למעלה

מצודת דוד

אם היה נותן לך בגדים וזיתים וכו' לא היה לך לקחת עם שהוא עושר רב : (כז) וצרעת · יחסר האפ' הדברים וכאומר הכסף נתון לך וגם הצרעת : כשלג' כי הצרעת לבנה היא וכמ"ש ואם בהר' לבנה (ויקרא י"ג) : ו (א) המקום בית מדרש' : צר ממנו · דחוק הוא להחזיק את כולנו : (ב) משם · מן היער הסמוך אל הירדן : (ה) מפיל הקור' · אל הירדן להסיעה אל מקום הנר ואת הברזל · הקור' נפל אל המים ועם הברזל הוא הגרזן : אהה הוא ענין ל' צעק' יללה : והוא שאול' הגרזן שאול' בידי ואין לי לשלם מחירו : (ו) אנה נפל · איה המקום שנפל בה : ויקצב · חתך חתיכת עץ : (ז) הרם לך · הגבה

לך

אונ ווין גערטן אונ שאף אונ רינדר אונ קנעכט אונ מיידן : (כז) וצרעת אונ דש צרעת פון נעמן עש זאל בהעפטן זיך אן דיר אונ אן דיינם זאמן צו אייביג אונ ער גינג אויז פון פר אים אויז געליג אלז איין שניא : (א) ויאמרו אונ זיא זאגיטן די תלמידים פון דען (נביאים צו אלישע) נון דאש אורט דש מיר זיצן אודארטן פר דיר איז פר אונז צו ענג : (ב) נלכה איך בעטן גין ביז צו דעם ירדן אונ מיר וועלן נעמן פון דארטן איין איטליכר אמן איין באלקן אונ מיר וועלן מאכן צו אונז אודארטן איין אורט צו זיצן אל דארט אונ ער שפראך גיט : (ג) ויאמר אונ ער שפראך דער איינר הוב אן אודר זייא בווילינג יעלוכר אונ גיא מיט דייני קנעכט אונ ער שפראך איך וויל גין : (ד) וילך אונ ער גינג מיט זיא אונ זיא קאמן צו דעם ירדן אונ זי האבן אב המקטן די העלצר : (ה) ויהי אונ עש וואר דער איינר וואר מריין ווערפן דען באלקן אונ דאש אייזן איז געפאלן צו דעם וואשר אונ ער שרייא איך קלאג אויהער דען דיא זעג איז מיר אנטליהן : (ו) ויאמר אונ ער שפראך דער נביא גאטש וואו הין איז עש געפאלן אונ ער וויזט איהם דען אורט אונ ער אב המקיט איין האלץ אונ ער ווארף עש אל דארט אונ עש שווימט דאש אייזן : (ז) ויאמר אונ ער שפראך היב אויף צו דיר אונ ער שטרעקט זיין האנד אונ ער

נעמט

ויקחהו : ח ומלך ארם היה נלחם בישראל ויועץ אל-עבדיו לאמר אל-מקום פלני אלמני תחנתי : ט וישלח איש האלהים אל-מלך ישראל לאמר השמר מעבר המקום הזה כי-שם ארם נחתים : י וישלח מלך ישראל אל-המקום אשר אמר-לו איש-האלהים והזהירה והזהירו קרי ונשמר שם לא אחת ולא שתים : יא ויסער לב מלך-ארם על-הדבר הזה ויקרא אל-עבדיו ויאמר אליהם הלוא תגידו לי מי משלנו אל-מלך ישראל : יב ויאמר אחד מעבדיו לוא אדני המלך כי-אלישע הנביא אשר בישראל יגיד למלך ישראל את-הדברים אשר תדבר בחדר משכבך : יג ויאמר לכו וראו איכה איכו קרי הוא ואשלח ואקחהו ויגד-לו לאמר הנה בדתן : יד וישלח שמה סוסים

ורכב

תרגום

ונסביה : ח ומלכא דארם הוה מגיח קרבא בישראל ואתמליך בעבדוהי למימר לאתר כסי וטמיר יהי בית משרי : ט ושלח נביא דיי לות מלכא דישראל למימר אסתמר מלמעבר אתרא הדין ארי תמן אנש ארם כמן : י ושלח מלכא דישראל לאתרא די אמר ליה נביא דיי ואזהריה ואסתמר תמן לא חדא זמנא ולא תרתין זמנין : יא ואסתער לבא דמלכא דארם על פתגמא הדין וקרא לעבדוהי ואמר להון הלא תחוון לי מן מדילנא גלי רזי למלכא דישראל : יב ואמר חד מעבדוהי לא רבוני מלכא ארי אלישע נביא די בישראל יחוי למלכא דישראל ית פתגמיא די תמליל באדרון בית משכבך : יג ואמר אזילו וחזו היכא הוא ואשלח ואדברניה ואתחוא ליה למימר הא בדותן : יד ושלח תמן סוסון ורתיכין

ומשרין

מי משלנו
עקידה
שער לו

רש"י

היה רוצה להתגלות : תחנותי · שם אחנה ואאריב את מלך ישראל או את גדודיו העוברים לשלום בארצו דרך אותו המקום : (ט) מעבור המקום הזה · מלכת שם : נחתים · חונים : (י) וישלח מלך ישראל · היה שולח ורואה אם אמת הוא : והזהירו · שהזהיר איש האלהים מעבור שם : לא אחת ולא שתים · עשה לו כך כי אם פעמים רבות : (יא) על הדבר הזה · מי הוא מגלה סודו : (יג) איכה · היכן הוא : (טו) אשר אתנו

בעזרתינו

מצודת דוד

לך את הברזל : (ח) אל מקום פלוני אלמוני תחנותי · ר"ל נסים חוני' במקום מכוסה ונעלם ולא רצה לגלות בפני כולם וזהו בכדי לארוב על מלך ישראל : (י) וישלח · שלח אל המקום שאמר לו הנביא שבני ארם נסתרים בה והזהירו מלעבו' בה ושלח שם לדע' אם האמת אתו : ונשמר שם · היה המלך נשמר משם לאשר ראה שאמת הדבר : לא אחת · לא פעם אחת לבד וכו' כ"א פעמי' רבו' הזהירו הנביא ולאו' אמתיו ונשמר שמה : (יא) ויסער · אחזו רעדה כמרוח סערה בעבור זאת : מי משלנו · מי מאנשינו הולך אל מלך ישראל ומגלה מסתרינו : (יב) לא · אין מי מאנשינו מגלה המסתור : יגיד למלך · כי יודע הוא בנבואה :

איכה

מצודת ציון

למעלה כמו אשר הציף (דברי' י"א) : (ח) פלוני · מכוסה : אלמוני · מל' אלם כי לא ידובר בו וכן ואת הנערים יודעתי אל מקום פלוני אלמוני (ש"א כ"א) : (ט) נחתים · ענין ירידה כמו הנחת ה' גבוריך (יואל ד') כי במקום מורד ירדו להסתר : (יג) איכה הוא · אנה הוא כמו איכה תרעה (ש"ה א') ועם שהיא בחול"ם : (יד) כבד · הרבה : ויקיפו · וסבבו : (יז) פקח · פתח : כה · עתה :

אבי

נעמט עש : (ח) ומלך אונ דר (מלך ארם) פירטי שטרייט מיט ישראל אונ ער וואר זיך בראטן מיט זייני קנעכט צו זאגן דעם אורט פר הולן אונ פר בארגן זאל זיין איין רואן דארטן צו וואר דארטן וויל איך לוגן אויף דען קיניג ישראל : (ט) וישלח אונ ער שיקט דר נביא גאטש צו דעם מלך ישראל צו זאגן זייא גהיט פון צו איבר פארן דאש אורט דר : דאזיג דען אל דארט דר : פאלק (ארם) רואט : (י) וישלח אונ ער שיקט דר מלך ישראל צו דעם אורט דש ער האט גזאגט צו איהם דער נביא גאטש אונ ער האט געווארנט איהם צו זעהן אוב דער נביא וואהר האט אזו האט ער געזעהן דאש איז וואהר דען ער וואר זיך פר בארגן אלדארט ניט איין מאל אודר צווייא מאל נייארט פיל מאהל האט ער זיך פר בארגן : (יא) ויסער אונ עש שטורימט דאש הערץ פון דעם קיניג (ארם) אויף די זאך דיא דאזיג דא אן דיא זאך האט אויז גזאגט אונ ער רופט צו זייני קנעכט אונ ער זאגט צו זיא פאר וואר זאגט מיר זאגט איר ווער פון אונש האט (מגלה געוועזן דען סוד) צו דעם (מלך ישראל) : (יב) ויאמר אונ ער זאגט איינר פון זייני קנעכט ניט אלז : נייארט דוא אייגשט איין הער דרום אוך נייארט (אלישע דער נביא) דער דא איז אונטר (ישראל) דער זאגט עש צו דעם (מלך ישראל) דיא זאכן דיא דאזיגן דש דוא רעדשט פון דער קאמר פון דיינם געלעגר : (יג) ויאמר אונ ער שפראך גיט אונ זעכט וואו איז ער אונ איך וויל שיקן אונ איך וויל פיהרן איהם אונ עש ווארד גזאגט צו איהם צו זאגן נון ער איז אין (דותן) : (יד) וישלח אונ ער שיקט אלדארט פעערד אונ רייטר אונ היר זער פיל אונ

זיא

ורכב וחיל כבד ויבאו לילה ויקפו על־העיר : טו וישכם משרת איש האלהים לקום ויצא והנה־חיל סובב את־העיר וסוס ורכב ויאמר נערו אליו אהה אדני איכה נעשה : טז ויאמר אל־תירא כי רבים אשר אתנו מאשר אותם : יז ויתפלל אלישע ויאמר יהוה פקח נא את־עיניו ויראה ויפקח יהוה את־עיני הנער וירא והנה ההר מלא סוסים ורכב אש סביבות אלישע : יח וירדו אליו ויתפלל אלישע אל־יהוה ויאמר הך־נא את־הגוי הזה בסנורים ויכם בסנורים כדבר אלישע : יט ויאמר אלהם אלישע לא־זה הדרך ולא זה העיר לכו אחרי ואוליכה אתכם אל־האיש אשר תבקשון וילך אותם שמרונה : כ ויהי כבאם שמרון ויאמר אלישע יהוה פקח את־עיני־אלה ויראו ויפקח יהוה את־עיניהם ויראו והנה בתוך שמרון : כא ויאמר

מלך

ומשרין סגיאין ואתו בליליא ואקיפו על קרתא: טו ואקדים משומשניה דנביא דיי למקם ונפק והא משרין אקיפא ית קרתא סוסון ורתיכין ואמר עולמיה ליה בבעו רבוני איכדין נעביד: טז ואמר לא תדחל ארי סגיאין דעמנא מדעמהון : יז וצלי אלישע ואמר יי גלי כען ית עינוהי ויחזי וגלא יי ית עיני רביא וחזא והא טורא מלי סוסון ורתיכין דאשתא סחרנות אלישע : יח ונחתו לותיה וצלי אלישע קדם יי ואמר מחי כען ית עמא הדין בשבריריא ומחנון בשבריריא כפתגמא דאלישע: יט ואמר להון אלישע לא דין ארחא ולא דא קרתא אתו בתרי ואוביל יתכון לות גברא די אתון בען ואוביל יתהון לשמרון : כ והוה כמעלהון לשמרון ואמר אלישע יי גלי ית עיני אלין ויחזון וגלא יי ית עיניהון וחזו והא בגו שמרון: כא ואמר מלכא דישראל לאלישע כד חזא

יתהון

רש"י

בעזרתינו : (יח) ויאמר הך נא וגומר · על הקללה לא הזכיר את השם אבל על הפקיחה הזכיר את השם על פתיחן על של נער ועל של גדודי סנורים · חולי של סמוון רואה ואינו יודע מה הוא רואה : (יט) ולא זה העיר · שהנביא בתוכה ואמת אמר להם שכבר יצא ממנה : (כב)

האשר

מצודת ציון

(כא) אבי · ר"ל רבו : (כב) האכר · בה"א התימה : (כג) ויכרה · ענה סעודה

כמו

מצודת דוד

(טו) איכה נעשה · איך נעשה להמלט : (טז) כי רבים · הרכב אשר ה[illegible] בעזרתינו המה מרובים מאשר עמהם :(יז) פקח נא · לראות דבר הוחי:וכה ההר וכו' · ואע"פ שלא היה נעזר בזה כ"א במה שהוכו בסנורי' מ"מ הועיל בזה להשתק הנער מצעקתו כי הצעקה היה סיבה שירגישו הארמים אשר אליש[ע] ישבנו פה : (יח) וירדו · הארמים ירדו אל אלישע : בסנורים · הוא העדר הראיה והסכרה האמתיות וכן נאמר בסדום הכו בסנורים וכו' וילאו למצוא הפתח (ברא' י"ט) : (יט) לא זה הדרך · ר"ל תעיתם בדרך בעת הלכתם אל דותן ולא זהו העיר דותן : אל האיש · הוא הנביא : (כ) פקח · ר"ל יוסר מהם המ[כה] הסנורים : (כא) האכה · בשאלה אמר האם אכה אותם : (כב) האשר שבית ·

האם

זיא קאמן ביימ דר נאכט אונ זיא אום רינגילטן אום דער שטאט : (טו) וישכם אונ ער פריאט זיך דער דינר פון דעם נביא גאנץ אויף צו שטין אונ ער אויז גינג אונ נון איין העער אום רינגילט דיא שטאט אונ פפערד אונ רייטר אונ ער שפראך זיין יונג צו אים וויהי גשריאן איין העער וויא ווערדן איר טאן : (טז) ויאמר אונ ער שפראך צו אים ניט דוא זאלשט פארכטן דיך דען פיל אין זיין מיט אונש ווען די זיא זיין מיט אינן : (יז) ויתפלל אונ ער בעטיט אלישע אונ ער שפראך גאט עפן נון זיין אויגן אונ לאז ער זעהן אונ ער עפינט גאט דיא אויגן פון דעם יונגן אונ ער זאך אונ נון דער בערג וואר פול מיט פפערד אונ רייטר גריש הרום אלישע : (יח) וירדו אונ זיא נידירטן צו אים דאש העער פון ארם אונ ער וואר בעטן אלישע צו גאט אונ ער זאגט שלאג יעצונד דאש פאלק דאש דאזיג מיט שטאר בלינדיקייט דהיינו אז זיא ניט גוטר ניימרט אין טיין אונ ער שלוג זיא מיט שטאר בלינדיקייט אלז די זאג (אלישע) : (יט) ויאמר אונ ער שפראך צו זיא אלישע ניט דש דאזיג איז דער וועג אונ ניט דאש איז די שטאט דש דער נביא דרינן איז אונ דער נביא האט קיין ליגן גזאגט דען ער איז באמת מרויז גאנגן דא זאגט ער גיט איר נאך מיך וויל פירן אייך צו דעם מאן דש איר בגערט אונ ער גינג מיט זיא נאך שומרון : (כ) ויהי אונ עש וואר אלז זיא קאמן גיין שומרון אונ ער שפראך אלישע גאט עפין דיא אויגן די דאזיגן אונ לאזן זיא זעהן אונ ער עפינט גאט איר אויגן אונ זיא זעהן אונ נון זיא וואר[ן] אין שומרון : (כא) ויאמר אונ ער שפראך דר מלך ישראל צו אלישע אוב שלאגן איך זאל שלאגן זיא אין (רבי) : (כב)

ויאמר

מלך־ישראל אל־אלישע כראתו אותם האכה אכה אבי : כב ויאמר לא תכה האשר שבית בחרבך ובקשתך אתה מכה שים לחם ומים לפניהם ויאכלו וישתו וילכו אל־אדניהם: כג ויכרה להם כרה גדולה ויאכלו וישתו וישלחם וילכו אל־אדניהם ולא־יספו עוד גדודי ארם לבוא בארץ ישראל: כד ויהי אחרי־כן ויקבץ בן־הדד מלך־ארם את־כל־מחנהו ויעל ויצר על־שמרון: כה ויהי רעב גדול בשמרון והנה צרים עליה עד היות ראש־חמור בשמונים כסף ורבע הקב חרייונים דביונים קרי בחמשה־כסף : כו ויהי מלך ישראל עבר על־החומה ואשה צעקה אליו לאמר הושיעה אדני המלך : כז ויאמר אל־יושעך יהוה מאין אושיעך המן־הגרן או מן־היקב : כח ויאמר־לה

המלך

יתהון המקטול אקטול רבי : כב ואמר לא תקטול הא דשביתא בחרבך ובקשתך את קטיל שוי לחמא ומיא קדמיהון וייכלון וישתון ויזלון לרבוניהון : כג ואתקין להון שירו רבא ואכלו ושתיאו ושלחנון ואזלו לות רבוניהון ולא אוסיפו עוד משרית ארם למעל בתחום ארעא דישראל : כד והוה בתר כן וכנש בר הדד מלכא דארם ית כל משריתיה וסליק וצר על שמרון : כה והוה כפנא רבא בשמרון והא צירין עלה עד דהות רישא דחמרא מזדבן בתמנן כסף ורבעת קבא דזבל מפקת יוניא בחמשא סלעין דכסף : כו והוה מלכא דישראל עבר על שורא ואתתא קבלא קדמוהי למימר פריק רבוני מלכא : כז ואמר לא יפרקנך יי מנן אפרקנך המן אדרא או מן מעצרתא : כח ואמר לה מלכא מה ליך ואמרת אתתא הדא

אמרית

חריונים [illegible]

רש"י

האשר שבית וגו' · וכי דרכך להרוג אותם שאתה מביא שבייה ומשבית אותם : (כג) ויכרה · לשון תיקון סעודה : (כה) דביונים · זבל הוצא מן היונים : (כו) הושיעה המלך · כסבור ששואלת מזונות : (כט) ותחביא את בנה · מת ורוצה לאוכלו לבדה : (ל) וירא העם · דרך הקרע

את

מצודת דוד

האם הם אשר שבית אתה לשתכה בהם הלא בנס הובאו ומה לך להם : (כג) ויכרה · עשה להם סעודה גדולה : ולא יספו וכו' · לא באו עוד באופן זה לארוב עליהם בראותם כי הנביא מגלה מסתורם : (כד) ויקבץ · לבוא בגלוי ובפומבי ולזה קבץ כל עמו : (כה) והנה צרים · כאומר מלבד הרעב מסיבת חסרון התבואה ניתוסף עוד הרעב בעבור שהיו צרים עליה ולא הניחו להביא מאכל אל העיר : עד היות · ר"ל נתחזק הרעב עד שהיה נמכר ראש חמור בשמונים שקלי כסף : (כז) אל יושיעך ה' · חשב אשר שאלתה על המזון ואמר לה ה' הוא אין מושיעך ועם שבידו להושיע אבל אני מאין אושיעך וכי בתבואת מן הגורן או ביין מן היקב הלא אין עמדי וכאומר לא יקרא אין מושיע כ"א מי שבידו להושיע ולא זולת : (כח) ויאמר · אחר המלך לשאלה מהו המבוקש

לך

מצודת ציון

פתו יכרו עליו חברים (איוב מ') : (כה) דביונים · צואת הזב מן היונים כי אצל יזוב (ויק' ט"ו) תרגומו ארי ידוב ובהם היו מדליקין האש לחסרון העצים בעבור המצור : (כז) היקב · הוא גת היין : (כט) ותחביא · הסתירה : (לב) הראיתם

בה"א

ויאמר אונ ער שפראך דוא זאלשט ניט שלאגן זאלשט דו דען אויך שלאגן דיא מיט דיין שווערט אונ בוגן פאנגן האשט דען דארום טוא ברוט אונ וואסר פאר זיא אונ לאזן זיא עסין אונ לאזן זי גין צו אירע הערן : (כג) ויכרה אונ ער מן בריינט אודר ער מאכט אן בייסין צו זיא איין סעודה איין גרושי אונ זיא עסין אונ טרינקן אונ ער שיקט זיא אונ זיא גינגן צו אירע הערן אונ זיא אעריטן ניט אין די שטאר פון ארם צו קומן אין (א"י) : (כד) ויהי אונ עש וואר דר נאך אונ ער איין זאמילט (בן הדד קיניג ארם) אל זיין שאר אונ ער גינג אויף אונ ער בלעגירט אויף שומרון : (כה) ויהי אונ עש וואר גרוש הונגר אין שומרון אונ נון זיא האבן בלעגרט אויף איר ביז דש עש וואר איין קאפף פון אייזל אום אכציג טאליר אונ איין פירטל אונ סוכן (לומת) אום פינף טאליר : (כו) ויהי אונ עש וואר דער קיניג ישראל איבר פארן אויף דער מויאר אונ איין פרויא שרייט צו אים צו זאגן העלף איין הער דוא אוך אונ דער אוך הט גאייכט זיא בגערט צו עסין : (כז) ויאמר אונ ער שפראך דער אוך ווען גאט דיר ניט העלפט פון וואנן זאל איך דיר העלפן אוב פון דער שייער אודר פון דער קעלטר : (כח) ויאמר אונ ער שפראך דער אוך צו איר וואש איז צו דיר אונ זיא זאגט די אונ די פרויא הט גרעט צו איר גיב דיין זון אונ איר וועלן עסין אים הייטט אונ איין זון וועלן איר עסין מארגן : (כט) ונבשל אונ איר האבן גזאטן איין זון אונ איר האבן געסין אים אונ איך האב גזאגט צו איר אן דעם אנדרן טאג גיב דיין זון אונ איר וועלן עסין אים אונ זי הט פר בארגן אים

המלך מה־לך ותאמר האשה הזאת אמרה אלי
תני את־בנך ונאכלנו היום ואת־בני נאכל מחר :
כט ונבשל את־בני ונאכלהו ואמר אליה ביום האחר
תני את־בנך ונאכלנו ותחבא את־בנה : ל ויהי
כשמע המלך את־דברי האשה ויקרע את־
בגדיו והוא עובר על־החומה וירא העם והנה
השק על־בשרו מבית : לא ויאמר כה־יעשה־לי
אלהים וכה יוסף אם־יעמוד ראש אלישע בן־שפט
עליו היום : לב ואלישע ישב בביתו והזקנים ישבים
אתו וישלח איש מלפניו בטרם יבא המלאך אליו
והוא אמר אל־הזקנים הראיתם כי־שלח בן־המרצח
הזה להסיר את־ראשי ראו ׀ כבא המלאך סגרו
הדלת ולחצתם אתו בדלת הלוא קול רגלי אדניו
אחריו : לג עודנו מדבר עמם והנה המלאך ירד
אליו ויאמר הנה־זאת הרעה מאת יהוה מה־אוחיל
ליהוה

תרגום

אמרת לי הבי ית בריך ונכלניה יומא דין וית
ברי ניכול מחר: כט ובשלנא ית ברי ואכלנוהי
ואמרית לה ביומא אוחרנא הבי ית בריך
וניכלניה ואטמרת ית ברה : ל והוה כד שמע
מלכא ית פתגמי אתתא ובזע ית לבושוהי
והוא עבר על שורא וחזא עמא והא סקא אסיר
על בסריה מלגיו : לא ואמר כדין יעביד לי יי
וכדין יוסיף אם יתקים רישא דאלישע בר שפט
עלוהי יומא דין : לב ואלישע יתיב בביתיה
וסביא יתבין עמיה ושלח גברא קדמוהי עד
לא ייתי אזגדא לותיה והוא אמר לסביא
החזיתון ארי שלח בר קטולא הדין לאעדאה ית
רישי חזו כמיתי אזגדא אחודו דשא ותדחקון
יתיה בדשא הלא קל רגלי רבוניה בתרוהי : לג
עד דהוא ממליל עמהון והא אזגדא נחית
לותיה ואמר הא דא בישתא מן קדם יי מה
אצלי

ויהי כשמוע
תעני' א יד

רש"י

את השק תחת בגדיו : (לא) אם יעמוד ראש אלישע · שהיכולת בידו לבקש רחמים : (לב) וישלח איש מלפניו · המלך שלח להורגו ובטרם יצא אותו המלאך אל אלישע והוא נגלה לו ברוח הקודש ואמר אל הזקנים והנה המלאך יורד אליו והמלך אחריו : (לג) ויאמר המלך הנה זאת הרעה

מצודת דוד

מצודת ציון

פה"א הבלה : ולחצתם · ענין דחק : (לג) אוחיל · אקוה כמו על כן אוחיל לו (איכה) לך כי טוב חבב שמה שאלתה בדבר אחר: (ל) מבית · מבפנים לבגדיו וראוהו דרך הקריעה : (לא) כה יעשה וכו' · הוא ענין שבועה וגוש ולא אמר : אם יעמוד וכו' · כי אסירו על כי בידו לעתור לה' להסיר הרעה ואינו עושה : (לב) וישלח · המלך שלח אל אלישע לפני בואו שמה לשמרו לבל יברח עד יבא הוא ולהרגו בפניו : בטרם · עד לא בא השליח אמר אלישע אל הזקנים הראיתם ר"ל הלא אתם נותנים לב לדבר הזה אשר שלח בן המרצח להסיר ראשי כי בנבואה נאמר לו : בן המרצח · את אחאב קורא מרצח לפי שמה שהרגה איזבל את כל הנביאים היה בהסכמת דעת אחאב : ראו וכו' · הסתכלו עת ביאת המלאך לפה וסגרו אז את הדלת ודחקוהו עם הדלת אל החוץ : הלא קול · עודו מדבר עמהם אמר הלא עתה נשמע לי בנבואה קול רגלי אדוניו המלך אשר הולכים אחרי שהמלאך אשר שלח : (לג) יורד אליו · אל אלישע הביתה : בשמעם שגם המלך יבוא חדלו מלסגור הדלת מפני כבוד המלכות ויאמר כאשר בא גם המלך אמר המלאך אל המלך הנה רעת הרעב באה היא מה' לתשלום גמול הפשעים ואם אוסיף לפשוע לשלוח יד בנביאו א"כ מה היא התקוה אשר אוחיל עוד לה' הלא

זון אונ דער זון איז שון טויט ניקש אין זיא וויל איך איין עסין : (ל) ויהי אונ עס וואר אלז ער הערטי דער אויך דיא ריר פון דער
פרויא אונ ער צו ריס זייני קלייד אונ ער איבר פארט אויף דיא מויאר אונ עס זאך דאש פאלק דורך דען ריס אונ דער זאק איז
אויף זיינם פלייש אונטר זיינם קלייד : (לא) ויאמר אונ ער שפראך אזו זאל טון לו איר גאט אונ אזו זאל ער מערן אוב עס זאל שטין
בלייבן דען קאפף (אלישע צו שפט) אויף איהם היינט דען טאג דער וויל ער קאן גאט בעטין אונ בעט איהם ניט : (לב) ואלישע
אונ אלישע זאס אין זיינם הויז אונ די (זקנים) זאסין מיט איהם אונ ער שיקט איין מאן פאר איהם דז ער זאלט דער שלאגן איהם אונ אי
ער קאם דער בהטי האט ער בנבואה גיזעהן דז דר במטן ווערט קומן אונ ער זאגט צו דען זקנים אוב איר זעכט דז ער שיקט
דר זון פון דעם רוצח דר דאזיג דש איינט אחאב זיין פאטר דר דא האט אום גברענגט נביאים אזו שיקט ער אויך אב צו טון איין קאפף
זעכט אז ער ווערט קומן דר במטן שליסט צו די טיר אונ איר זאלט איהם הרויס דריגן מיט דער טיר פאר וואר דז קול פון די פיס פון
זייני הערן זייני נאך אויך כלומר ער קומט נאך : (לג) עודנו ער האט נאך מיט זיא ריד גיהאלטן אונ דר במטן נידרט צו איהם אונ
ער שפראך דר אויך נון דז איז דז ביז פון גאט כלומר דש הקב"ה האט אין דר (תוכחה) אן גשריבן אונ ער ווערט עסין דיא פרוכט
פון

ליהוה עוד : ז א ויאמר אלישע שמעו דבר־יהוה
כה אמר יהוה כעת מחר סאה־סולת בשקל
וסאתים שעורים בשקל בשער שומרון : ב ויען
השליש אשר־למלך נשען על־ידו את־איש
האלהים ויאמר הנה יהוה עושה ארבות בשמים
היהיה הדבר הזה ויאמר הנכה ראה בעיניך
ומשם לא תאכל : ג וארבעה אנשים היו
מצורעים פתח השער ויאמרו איש אל־רעהו מה
אנחנו ישבים פה עד־מתנו : ד אם־אמרנו נבוא
העיר והרעב בעיר ומתנו שם ואם־ישבנו פה
ומתנו ועתה לכו ונפלה אל־מחנה ארם אם־
יחינו נחיה ואם־ימיתנו ומתנו : ה ויקמו בנשף
לבוא אל־מחנה ארם ויבאו עד־קצה מחנה ארם
והנה אין־שם איש : ו ואדני השמיע את־מחנה
ארם

תרגום

אצלי קדם יי עוד : א ואמר אלישע קבילו
פתגמא דיי כדנן אמר יי כעדנא הדין מחר
סאה סולתא בסלעא וסאתן סעורין בסלעא
בתרע דשומרון : ב ואתיב גברא דמלכא
דסמיך על ידוהי ית נביא דיי ואמר אילו יי
פתח כוין ומחית טובא מן שמיא היהי פתגמא
הדין ואמר הא את חזי בעינך ומתמן לא תיכול:
ג וארבעה גברין הוו סגירין יתבין במעלנא
דתרעא ואמרו גבר לחבריה מה אנחנא יתבין
כא עד דנמות: ד אם נימר נעול לקרתא וכפנא
בקרתא ונמות תמן ואם נתיב הכא ונמות וכען
אתו ונשתמע למשרית ארם אם יחיוננא ונחי
ואם יקטלוננא ונתקטיל: ה וקמו בקבלא למיעל
למשרית ארם ואתו עד סיפי משרית ארם והא
לית תמן אנש: ו ומן קדם יי אשתמע למשרית
ארם

ויאמ' אליש'
סנהד' יא ל

ויען השליש
שם
עקידה
שער פא

וארבעה
אנשים
סוטה ט מז

סנה' יא קז
אם אמרנו
קמא ו ס
עכו"ם כז
עקידה
שער ס

רש"י

הרעה מאת ה' · זאת אחת מן הקללות שקלל על ידי משה ואכלת פרי בטנך במצור ובמצוק וגו' (דברים כ"ח י"ג): מה אוחיל לה' עוד להושיע הלא לא יועיל: (ג) וארבעה אנשים · גיחזי ובניו : פתח השער · כמו שנאמר בדד ישב מחוץ למחנה מושבו (ויקרא י"ג מ"ו) : (ו) השמיע אל מחנה

מצודת דוד

הלא לא יוסיף לרחם עוד בעבור העון הזה ומפני כבוד המלכות תלה הדבר בעצמו : ז (א) ויאמר וכו' · כשמוע דברי המלאך המאמין לשלוח בו יד מפחד ה' והמלך השכים על ידו אמר הנה כעת הזאת ביום מחר יהיה סאה סולת בשקל וכו' : בשער · מקום שמוכרין שם התבואה : אשר למלך נשען · מלת אשר עומדת במקום שתים כאלו אמר אשר למלך אשר היה נשען על ידו בבואו אל הנביא כמ"ש למעלה הלוא קול רגלי וכו' : הנה ה' עושה · אף אם עושה ה' ארובות בשמים להשליך דרך שם על הארץ הסולת והשעורים וכי אפשר שיהיה הדבר הזה להיות כ"כ בזול : ראה · הזול הזה : ומשם לא תאכל · כי תומת מיד ועל שלגלג על דבריו אמר לו כן : (ג) פתח השער · היו יושבים בפתח השער כדין המצורע כמ"ש מחוץ למחנה מושבו (ויקרא י"ג) : עד מתנו · עד אשר נמות ברעב : (ד) נחיה · כי שם נמצא לחם : ומתנו · כאומר מה בכך אם נמות הלא תמ"כ אנו מעותדים למיתה : (ו) וה' השמיע · הסיבה היה שלא מצאו

מצודת ציון

(איכה ג') : ז (ב) השליש · שר וחשוב כמו ומבחר שלישיו (שמות ט"ו) : נשען · נסמך : ארובות · חלונות כמו וכעשן מארובה (הושע י"ג) : הנכה · הנה אתה והוא כמו הנך והה"א נוספת ודוגמתו הנלכת עמנה (ש"א ה') ומשפטו עמך : (ד) ונפלה · ענין נטיה כמו אל הכשדים אתה נופל (ירמיה ל"ז) : (ה) בנשף · בערב

פון זיינם בויך ווען זאל איך נון בעטן פר גאט כלומר עז ווערט דאך ניקש העלפן : (א) ויאמר אונ ער שפראך (אלישע) פר נעמט
די זאג גאטש אזו האט גזאגט גאט אז אין דר צייט מארגן ווערט איין אמה זעמיל מעל זיין אום איין גייפט אונ צווייא אמה גערשטן
אום איין גוילדן אין דעם טאר שומרון כלומר אום איין גראשין : (ב) ויען אונ דר הויבט מאן דש דר אויך איז אן גילעהנט גוועזן
אויף זייני הנט כלומר אויף וועלכם קראפט דר קיניג זיך פר זיכרט ענטווארט דעם נביא גאטש אונ שפראך ווען שון גאט ווערט
מאכין פענסטר אין דעם הימל דאש עז ווערט מראב נידרן דז עסין ווערט עז דען קאנן זיין די זאך די דאזיג אונ ער שפראך דר
נביא נון דו ווערשט זעהן מיט דייני אויגן אונ פון דארטן ווערשטו ניט עסין : (ג) וארבעה אונ פיר מאנן דש וואר (גחזי) אונ זייני
דרייא קינדר די וואהרן מצורע אונ זאסין אין דר טיר פון דעם טאר דען איין מצורע דר מוז זיצן אויז דר שטאט וואו קיין לייט זיין
אונ זיא שפראכין איינר אום צו זיינם גזעלן וואז ווערדן מיר זיצן אלהיא ביז איר ווערדן שטערבן : (ד) אם אוב מיר ווערן זאגן מיר
ווען קומן אין די שטאט דא ווערדן מיר הונגר שטערבן אונ אוב מיר ווען זיצן אלהיא דא ווערדן מיר שטערבן אויך אלזו ווערט גיט
אונ מיר ווערדן פאלין כלומר בהעפטן אונ קערן צו דר מחנה פון ארם אוב זיא ווערדן אונז לאזן לעבן אזו ווערדן מיר לעבן אונ אוב זיא
אונז ווערדן טויטן אזו דא ווערדן מיר שטערבן כלומר מיר מאכין עס ווייא מיר ווילן אזו מוזן מיר שטערבן : (ה) ויקומו אונ זי
שטונדן אויף מן רעט אויבנט צו קומן צו דער מחנה ארם אונ זיא קאמן ביז ענד די מחנה ארם אונ נישט וואר ניט דא איין מאן: (ו) ואדני

ארם קול רכב וקול סוס קול חיל גדול ויאמרו
איש אל-אחיו הנה שכר-עלינו מלך ישראל את-
מלכי החתים ואת-מלכי מצרים לבוא עלינו : ז
ויקומו וינוסו בנשף ויעזבו את-אהליהם ואת-
סוסיהם ואת-חמריהם המחנה כאשר היא וינסו
אל-נפשם : ח ויבאו המצרעים האלה עד-קצה
המחנה ויבאו אל-אהל אחד ויאכלו וישתו וישאו
משם כסף וזהב ובגדים וילכו ויטמנו וישבו
ויבאו אל-אהל אחר וישאו משם וילכו ויטמנו :
ט ויאמרו איש אל-רעהו לא-כן אנחנו עשים היום
הזה יום-בשרה הוא ואנחנו מחשים וחכינו עד-
אור הבקר ומצאנו עון ועתה לכו ונבאה ונגידה
בית המלך : י ויבאו ויקראו אל-שער העיר ויגידו
להם לאמר באנו אל-מחנה ארם והנה אין-שם
איש וקול אדם כי אם-הסוס אסור והחמור אסור
ואהלים כאשר המה : יא ויקרא השערים ויגידו
בית

ארם קל רתיכין וקל סוסון קל משרין סגיאין
ואמרו גבר לחבריה הא אגר עלנא מלכא
דישראל ית מלכי חתאי וית מלכי מצראי
למיתי עלנא : ז וקמו ועריקו בקבלא ושבקו
ית משכניהון וית סוסותהון וית חמריהון
כמשריתא כמא דהיא ועריקו לשיזבא
נפשיהון : ח ואתו סגיריא האלין עד סיפי
משריתא ועלו למשכנא חד ואכלו ושתיאו
ונסיבו מתמן כספא ודהבא ולבושין ואזלו
ואטמרו ותבו ועלו למשכנא אוחרנא ונסיבו
מתמן ואזלו ואטמרו : ט ואמרו גבר לחבריה
לא כשר מה דאנחנא עבדין יומא הדין יום
בסורא הוא ואלו אנחנא שתקין ומורכין עד
נהור צפרא ויערעננא חובא וכען אתו ונתמטי
ונחוי בית מלכא : י ואתו וקרו לנטרי תרע
קרתא וחויאו להון למימר אתינא למשרית
ארם והא לית תמן גבר וקל אנש אלהין סוסון
אסירין וחמרין אסירין ומשכנין כמא דאנון :
יא וקרא נטרי תרעא וחויאו בית מלכא לגיו :
וקם

היום הזה
עקידת
שער פב

רש"י

מחנה ארם · נדמה להם כאלו שומעין : (ט) ומצאנו עון · מתחייבין אנו למלכות : (י) כאשר המה · כמו שהיו מלאים מתחלתם לא הוליכו
מה

מצודת ציון

בערב כמו יתאחרי בנשף (ישעיה ה'): (ט) מחשים · שותקים כמו גם אני ידעתי
החשו (לעיל ב') : וחכינו · ענין איחור והמתנה כמו ונכתה ולא תחכה (לקמן
ט'

מצודת דוד

מלאו שם איש כי ה' השמיע וכו' ר"ל בהשגחת ה' היה נדמה להם כאלו שומעים ;
לבוא עלינו · וזהו הקול שאנו שומעים : (ז) המחנה כאשר היא · הכל בשלימות
כאשר היתה היא כעוד שהיו שם : אל נפשם · להציל את נפשם : (ט) לא כן ·
לא טוב ויפה כמו ולא יכין לדבר כן (שופטי' י"ב) : היום הזה וכו' · כי היום יש בו מה לבשר טוב ואנחנו שותקים מלבשר ואם נחכה עד הבוקר הלא יודע
למלך ע"י אחרים ונאשם בעיניו על מה שלא מהרנו לבוא ולבשר : (י) שוער העיר · שומר שער העיר : אסור · קשור על האבוס כדרכו : כאשר המה ·
כשהיו מאז כאשר היו שם : (יא) ויקרא השוערים · שוער העיר קרא אל שומרי שערי בית המלך ואמר להם הדברים האלה והם הגידו הדבר לבית הפנימי
מקום

אונ גאט האט טאן מאכן דש עש דוכטיט זיא אז זיא העטן גיהערט איין שטים פון רייטר אונ שטים פון פפערד איין שטים פון
איינם היר איינם גרושן אונ זיא שפראכן איין מאן לו זייגם ברודר נון ער האט גדינגט אויף אונז דר (אוף ישראל) די קיניגן פון(חתים)
אונ די קיניגן פון מצרים לו קומן אויף אונז : (ז) ויקומו אונ זיא אויף שטונדן אונ זיא פליהן אוועק אין דעם אובנט אונ זיא פר ליסן איר
גיצעלט אונ פפערד אונ איזל אין דר שטאט אלז וויא דש איז גוועזן אונ זי זיין גיפלוהן אליין לו זיין איהרן לייבר : (ח) ויבאו אונ זיא קאמן
די אויסעציג די דאזיגן ביז לו ענד דער שטאט אונ זיא קאמן לו איינם געצעלט אונ זי עסן אונ טרינקן אונ זיא טרוגן פון דארטן זילבר
אונ גאלד אונ קליידר אונ זיא גינגן אונ זיא פר בערגטן אונ זיא ווידר קערטין אונ זיא קאמן לו איין אנדרן געצעלט אונ זיא טרוגן פון
דארטן אונ זיא פר בערגטן : (ט) ויאמרו אונ זיא שפראכן איין מאן לו זייגם געזעלן איר טואן ניט רעכט דען היינטיגן טאג דען
דאזיגן איין טאג דש מן זאל זאגן איין באטן ברוט איז דער טאג אונ איר שווייגן אונ איר אבווארטן ביז דש ער אויף זאל שייגן
דער טאג פון באטן ברוט לו זאגן דא אבווארטן איר פר שולדן קיגן דעם קוניג אונ יעלונד גיט אונ איר ווען קומן אונ איר וועלן עש זאגן
אין דש הויז דען (קוניג) : (י) ויבאו אונ זיא קאמן אונ זיא רופטן לו דעם טאר היטר פון דער שטאט אונ זיא זאגטן לו זי אלזו
זאגן איר זיינן גקומן לו דער שטאט (ארם) אונ נון ניט עש דא מענש איין אן אונ קיין (קול) פון איינם מענש נייערט דש פפערד איז
אן

בית המלך פנימה : יב ויקם המלך לילה ויאמר אל-
עבדיו אגידה-נא לכם את אשר-עשו לנו ארם
ידעו כי-רעבים אנחנו ויצאו מן-המחנה להחבא
בהשדה בשדה קרי לאמר כי-יצאו מן-העיר
ונתפשם חיים ואל-העיר נבא : יג ויען אחד
מעבדיו ויאמר ויקחו-נא חמשה מן-הסוסים
הנשארים אשר נשארו-בה הנם ככל-ההמון
המון קרי ישראל אשר נשארו-בה הנם ככל-המון
ישראל אשר-תמו ונשלחה ונראה : יד ויקחו שני
רכב סוסים וישלח המלך אחרי מחנה-ארם
לאמר לכו וראו : טו וילכו אחריהם עד-הירדן
והנה כל-הדרך מלאה בגדים וכלים אשר-
השליכו ארם בהחפזם יתיר ה וישבו המלאכים
ויגדו למלך : טז ויצא העם ויבזו את מחנה ארם
ויהי סאה-סלת בשקל וסאתים שערים בשקל
כדבר

יב וקם מלכא בליליא ואמר לעבדוהי אחוי
כען לכון ית דעבדו לנא אנש ארם ידעין ארי
כפנין אנחנא ונפקו מן משריתא לאטמרא
בחקלא למימר אם יפקון מן קרתא וניחודינון
כד חיין ולקרתא נעול : יג ואתיב חד מעבדוהי
ואמר וידברון כען חמשא מן סוסותא מן שארא
דאשתארו בה הא אנון ככל המונא דישראל
דאשתארו בה אם יבדון הא אנון ככל המונא
דישראל דספו ונשלח ונחזי : יד ודברו תרין
רכבי סוסין ושלח מלכא בתר משרית ארם
למימר אזילו וחזו : טו ואזלו בתריהון עד
ירדנא והא כל אורחא מליא לבושין ומנין
דרמו אנש ארם באתבעותהון למערק ותבו
אזגדיא וחויאו למלכא : טז ונפק עמא ובזו ית
משרית ארם והוה סאה סולתא בסלעא וסאתן
סעורין

ויען אחד
[illegible] שער לו

רש"י

מה שבתוכם : (יב) כי רעבים אנחנו ותאבים לצאת אל השלל ואל המזון : (יג) אשר נשארו בה · בתוך העיר שלא מתו ברעב : הנם ככל המון
ישראל אשר נשארו בה · אם יאמרו מסוכנין הם שלא יהרגם אדם הרי הנם בעיר הזאת בסכנת הרעב כשאר כל המון ישראל אשר נשארו בה
ואם ימותו הנם ככל המון ישראל אשר תמו ברעב : (טו) בחפזם · במהרם לנוס : (יז) אשר נשען על ידו · אתמול כשבא לבית אלישע:
ואלישע

מצודת דוד

מקום מושב המלך : (יב) את אשר וכו' · הערמה והתחבולה אשר עשו : כי
ידעו · להמציא מה לאכול כי לגודל הרעבון לא ימתינו עד יחקרו על הדבר :
(יג) אשר נשארו בו וכו' · כלומר אף אם האויב ימית את הרוכבים אין היזק בדבר כי יהיו ככל המון ישראל הנשארים בעיר כי כולנו מעותדים למות ברעב
והרוכבים כאחד ממנו · אם ישארו פה ואם לחוש במה שיוקדם להם המיתה שלא יהיו ככל המון ישראל שכבר תמו קודם להם ולזאת נשלחה ונראה : (יד) שני
רכב · כי עכ"ז לא רצו להכניס בסכנה כ"א שנים : אחרי מחנה · ר"ל בדרך ארם : (טו) אשר השליכו · להקל משאם בעבור מהירת הניסה : (יז) הפקיד
מינה

מצודת ציון

ט') : (יג) הנם · הנה הם : המון · ענין רבוי עם : תמו · נשלמו : (טו) בחפזם ·
ענין

אן גבונדן אונ דער איזל איז אן גבונדן אונ אויז די געצעלטר האבן זיא ניקש ארויש גנומן : (יא) ויקרא אונ ער רופט דיא טאר ווערטר
אונ זיא זאגטן עש אין הויז דאש קוניגליך : (יב) ויקם אונ ער אויף שטונד דער קוניג ביי נאכט אונ ער שפראך לו זייני
קנעכט איך וויל זאגן לו אייך וואש זיא האבן גטאן לו אונז (ארם) דען זיא וויסן דש איר זיין הונגריג אונ האבן לושט אויז לו גיהן לו
דעם זאק רויב אונ לו דעם עסן שפייז אונ דא זיין זיא ארויש גאנגן פון דער שטאט לו זיין פר בארגן אין דעם פעלד לו זאגן ווען דיא
ישראל ווערדן אויז גין פון דער שטאט ווען איר פאנגן זיא לעבנדיג אונ לו דער שטאט ווען איר קומן : (יג) ויען אונ ער ענטווארט
איינר פון זייני קנעכט אונ ער שפראך אונ לאזן זי פירן נון פינף פון די פפערד די דא זיין איבר גבליבן אין דער שטאט דז גיט אין
דעם הונגיר זיין גשטארבן זי זיין דאך אזו וואול אין דער (סכנה) פון הונגר אז כל ישראל ווען זי טון ווערדן שטערבן דארטן אז
זיינן זי אז כל ישראל דז דא זיין לו גאנגן אין הונגיר דרום ווען איר שיקן אונ ווען זעהן : (יד) ויקחו אונ זיא פירטן לוויא רייטר
אויף די פפערד אונ ער שיקט דר נאך נאך דער שטאר (ארם) לו זאגן גיט אונ זעכט : (טו) וילכו אונ זיא גינגן נאך זיא ביז לו
דעם ירדן אונ דער גאנלי וועג וואר פול קליידר אונ גיפעס דז זי האבן אוועק גיווארפן די (ארם) אין אירם טאן איילן אונ זי ווידר
קערטן דיא באטן אונ זי זאגטן עש לו דעם קוניג : (טז) ויצא אונ עש איז גיגנגן דש פאלק אונ זי רויבטן די שטאר פון (ארם) אונ עש
וואר

כִּדְבַר יְהוָה׃ יז וְהַמֶּלֶךְ הִפְקִיד אֶת־הַשָּׁלִישׁ
אֲשֶׁר־נִשְׁעָן עַל־יָדוֹ עַל־הַשַּׁעַר וַיִּרְמְסֻהוּ הָעָם
בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אִישׁ הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר דִּבֶּר
בְּרֶדֶת הַמֶּלֶךְ אֵלָיו׃ יח וַיְהִי כְּדַבֵּר אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֶל־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סָאתַיִם שְׂעֹרִים בְּשֶׁקֶל וּסְאָה־
סֹלֶת בְּשֶׁקֶל יִהְיֶה כָּעֵת מָחָר בְּשַׁעַר שֹׁמְרוֹן׃ יט
וַיַּעַן הַשָּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמַר וְהִנֵּה יְהוָה
עֹשֶׂה אֲרֻבּוֹת בַּשָּׁמַיִם הֲיִהְיֶה כַּדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר
הִנְּךָ רֹאֶה בְּעֵינֶיךָ וּמִשָּׁם לֹא תֹאכֵל׃ כ וַיְהִי־לוֹ כֵּן
וַיִּרְמְסוּ אֹתוֹ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמֹת׃ ח א וֶאֱלִישָׁע דִּבֶּר
אֶל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֶחֱיָה אֶת־בְּנָהּ לֵאמֹר קוּמִי וּלְכִי
אַתְּי את קרי וּבֵיתֵךְ וְגוּרִי בַּאֲשֶׁר תָּגוּרִי כִּי־קָרָא
יְהוָה לָרָעָב וְגַם־בָּא אֶל־הָאָרֶץ שֶׁבַע שָׁנִים׃ ב
וַתָּקָם הָאִשָּׁה וַתַּעַשׂ כִּדְבַר אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתֵּלֶךְ
הִיא וּבֵיתָהּ וַתָּגָר בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים שֶׁבַע שָׁנִים׃
ג וַיְהִי מִקְצֵה שֶׁבַע שָׁנִים וַתָּשָׁב הָאִשָּׁה מֵאֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים

סעורין כסלעא כפתגמא דיי׃ יז ומלכא מני
ית גברא דסמיך על ידוהי על תרעא ודשוהי
עמא בתרעא ומית כמא דמליל נביא דיי
דמליל כד נחת מלכא לותיה׃ יח והוה כד
מליל נביא דיי עם מלכא למימר סאתין סעורין
בסלעא וסאה סולתא בסלעא יהי בעדנא הדין
מחר בתרעא דשמרון׃ יט ואתיב גברא ית
נביא דיי ואמר ואלו יי פתח כוין ומחית טובא
מן שמיא היהי כפתגמא הדין ואמר הא את
חזי בעינך ומתמן לא תיכול׃ כ והוה ליה כן
ודשו יתיה עמא בתרעא ומית׃ א ואלישע
מליל עם אתתא דאחיי ית ברה למימר קומי
ואזילי את ואנש ביתיך ודורי באתר דכשר
למדר ארי זמין יי כפנא ואף עתיד למיתי על
ארעא שבע שנין׃ ב וקמת אתתא ועבדת
כפתגמא דנביא דיי ואזלת היא ואנש ביתה
ואתותבת בארעא פלשתאי שבע שנין׃
ג והוה מסוף שבע שנין ותבת אתתא מארעא
פלשתאי

ויהי לו כ
סנה' יח ק

כי קרא ה
ברכות ס
תענית

רש"י

(א) ואלישע דבר אל האשה · זה שבע שנים : כי קרא ה' לרעב · הוא הרעב אשר היה בימי יואל בן פתואל : (ג) אל ביתה ואל שדה · שהחזיקו

בה

מצודת ציון　　**מצודת דוד**

ענין מהירות כמו וימהר בתפוס לאום (ב"ב ד'): ח (ו) סריס · שר: עזבה · הניחה: מינה אותו אז להיות שומר השער : וירמסוהו · מרוב הדחק מרבוי העם
בנך　ההולכים לבזוז שלל רמסוהו ברגליהם : (יח) ויהי כדבר · חוזר ומפרש למה
דבר הנביא סיבות הסלים ואמר לפי שכאשר דבר איש האלהים וגו' : (יט) ויען · ואז השיב השליש וגו' : ויאמר · ואז אמר לו הנביא הנך רואה וגו' : (כ) ויהי
לו כן · וכאשר אמר הנביא כן היה: ח (א) באשר תגורי · במקום שתרצה לגור : וגם בא · כבר התחיל לבוא אל הארץ ויתמיד שבע שנים : (ג) אל ביתה וגו'
שהחזיקו

אמר איין מאס זעמיל מעל אום איין גראשין אונ צווייא מאס גערשטין אום איין גראשין אז דיא זאג גמאכט : (יז) והמלך אונ דר מלך
האט דען גיוועלטיגן דז ער וואר אן געלעהנט גוועזן אויף זיין הנט געשטעלט דא ער קאם צו אלישע דען זעלביגן הט דר אלק גיצעלט
אובר דש טאר אונ זיא האבן אין טרעטין אין דש פאלק אין דעם טאר אונ ער שטארב אז וויא ער האט גירעט דער נביא גמאכט דר
דא האט גירעט מיט דעם נידרין דר מלך צו אים : (יח) ויהי אונ עז וואר אז ווא ער רידיט דר נביא גמאכט צו דעם מלך צו זאגן
צווייא מאס גערשטין אום איין גוילדן אונ איין מאס זעמיל מעל אום איין גראשין עז ווערט זיין אז מין דער צייט
מארגין אין דעם טאר (שומרון) : (יט) ויען דא האט גיענטפרט דר (שליש דעם נביא) גמאכט ווען שון גאט ווערט מאכן פענשטר
אין דעם הימל מרמב צו געבן עסין כלומר וויא איז דז מיגליך אוב עז ווערט זיין דיא זאך די דאזיג אונ ער שפראך דער נביא נון דו
ווערשט עז זעהן מיט דייני אויגין אונ פון דארטן ווערשטו ניט עסין : (כ) ויהי אונ עס וואר אזו צו אים גשעהן אונ זיא צו טרעטן אים
דש פאלק אין דעם טאר אונ ער שטארב : (א) ואלישע אונ אלישע האט גרעט צו דער פרויא דז ער האט לעבנדיג גמאכט איר זון
זיבן יאר דר פאר שטיא אויף גיא דוא אונ דיין הויז גזינד אונ וואון וואו דא גוט איז צו וואונין דען ער האט גירופין אונ האט אן גיברייט
גאט צו דעם הונגר אונ דר הונגיר וואר אין דען טעגין (יואל בן פתואל) (וגם בא) אונ אויך ער איז קומן אדר אונ אויך ער זאל ווידר
קומן אויף דער ערד זיבן יאר: (ב) ויהי אונ זיא אויף שטונד די פרויא אונ טעט אז די ריד פון דעם נביא גמאכט אונ זיא גינג זי אונ איר
הויז גזינד אונ זי וואוניט אין דעם לנד פלשתים זיבן יאר : (ג) ויהי אונ עז וואר פון ענד זיבן יאר אונ זי ווידר קעריט די פרויא פונדעם
לנד

פְּלִשְׁתִּים וַתֵּצֵא לִצְעֹק° אֶל־בֵּיתָהּ וְאֶל־שָׂדָהּ׃
ד וְהַמֶּלֶךְ מְדַבֵּר אֶל־גֵּחֲזִי נַעַר אִישׁ־הָאֱלֹהִים לֵאמֹר
סַפְּרָה־נָּא לִי אֵת כָּל־הַגְּדֹלוֹת אֲשֶׁר־עָשָׂה
אֱלִישָׁע׃ ה וַיְהִי הוּא מְסַפֵּר לַמֶּלֶךְ אֵת אֲשֶׁר־
הֶחֱיָה אֶת־הַמֵּת וְהִנֵּה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הֶחֱיָה אֶת־
בְּנָהּ צֹעֶקֶת אֶל־הַמֶּלֶךְ עַל־בֵּיתָהּ וְעַל־שָׂדָהּ וַיֹּאמֶר
גֵּחֲזִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ זֹאת הָאִשָּׁה וְזֶה־בְנָהּ אֲשֶׁר־
הֶחֱיָה אֱלִישָׁע׃ ו וַיִּשְׁאַל הַמֶּלֶךְ לָאִשָּׁה וַתְּסַפֶּר־
לוֹ וַיִּתֶּן־לָהּ הַמֶּלֶךְ סָרִיס אֶחָד לֵאמֹר הָשֵׁיב אֶת־
כָּל־אֲשֶׁר־לָהּ וְאֵת כָּל־תְּבוּאֹת הַשָּׂדֶה מִיּוֹם עָזְבָה
אֶת־הָאָרֶץ וְעַד־עָתָּה׃ ז וַיָּבֹא אֱלִישָׁע דַּמֶּשֶׂק וּבֶן־
הֲדַד מֶלֶךְ־אֲרָם חֹלֶה וַיֻּגַּד־לוֹ לֵאמֹר בָּא אִישׁ
הָאֱלֹהִים עַד־הֵנָּה׃ ח וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־חֲזָהאֵל קַח
בְּיָדְךָ מִנְחָה וְלֵךְ לִקְרַאת אִישׁ הָאֱלֹהִים וְדָרַשְׁתָּ
אֶת־יְהוָה מֵאוֹתוֹ לֵאמֹר הַאֶחְיֶה מֵחֳלִי זֶה׃ ט וַיֵּלֶךְ
חֲזָאֵל לִקְרָאתוֹ וַיִּקַּח מִנְחָה בְיָדוֹ וְכָל־טוּב דַּמֶּשֶׂק
מַשָּׂא אַרְבָּעִים גָּמָל וַיָּבֹא וַיַּעֲמֹד לְפָנָיו וַיֹּאמֶר בִּנְךָ
בן

פלשתאי ונפקת למקבל קדם מלכא על ביתה
ועל חקלה׃ ד ומלכא מליל עם גחזי תלמידא
דנביא דיי למימר אשתעי כען לי ית כל
רברבתא דעבד אלישע׃ ה והוה הוא משתעי
למלכא ית דאחיי ית מיתא והא אתתא דאחיי
ית ברה קבלא קדם מלכא על ביתה ועל
חקלה ואמר גחזי רבוני מלכא דא אתתא ודין
ברה דאחיי אלישע׃ ו ושאל מלכא לאתתא
ואשתעיאת ליה ומני לה מלכא גוזה חד
למימר אתיב ית כל דילה וית כל עללת חקלה
מיומא דשבקת ית ארעא ועד כען׃ ז ואתא
אלישע דמשק ובר הדד מלכא דארם מרע
ואתחוא ליה למימר אתא נביא דיי עד הלכא׃
ח ואמר מלכא לחזאל סב בידך תקרובתא
ואזיל לקדמות נביא דיי ותתבע ית פתגמא
דיי מניה למימר האחי ממרע דין׃ ט ואזל
חזאל לקדמותיה ונסיב תקרובתא בידיה
וכל טוב דמשק טעון ארבעין גמלין ואתא
וקם

ספר' נא לי
מגלה ד כו

ויאמ' גחזי
סנהד' יח ק

ויבא אליש'
סוטה ט מז
סנהד' יח ק

רש"י

בה גזלן : (ז) ויבא אלישע דמשק · להחזיר את גחזי בתשובה : (י) חיה תחיה · כלפי חזאל אמר שיחיה תחת בן הדד למלכות · (יא) ויעמוד

את

מצודת דוד　　**מצודת ציון**

החזיקו בה אחרים בהיותה בפלשתים : (ד) כל הגדולות · כל הנפלאות הגדולות　(ט) בנך · ר"ל מוכנע לך כבן לאביו : (יא) בוש · ענין איחור כמו ויחילו עד
אשר עשה כי לא ידע המלך מכלום : (ה) ויהי הוא מספר · בעת שספר למלך　בוש
מה שהחיה אלישע את בן השונמית קרה מקרה שבאה אז השונמית עם בנה לצעוק אל המלך בעבור ביתה : (ו) השיב · אמור להשיב לה הכל ואף תבואות השדה
אשר גדל בה מעת עזבה את השדה עד עתה : (ט) וכל טוב דמשק · כל מיני
מאכל

לנד פלשתים אונ זיא גינג אויז צו שרייאן צו דעם מלך פון וועגן איהר הויז אונ אום וועגן איר פעלד דען גזלנים האבן עש גנומן : (ד)
והמלך אונ דער מלך וואר רידן מיט (גחזי דער תלמיד) פון דעם נביא גמאכט צו זאגן דער ציל מילונדרש צו איר אל די גרויסי זאכין די ער
הט גטאן (אלישע) : (ה) ויהי אונ עש וואר אז ער וואר דר ציילן צו דעם מלך דרמט ער האט מאכין לעבנדיג דען טויטן אונ נון דיא פרויא
דאז ער האט מאכין לעבנדיג איר זון שרייאט צו דען מלך אויף איר הויז אונ אום ווילן איר פעלד אונ ער שפראך גחזי מיין הער מלך
דז איז דיא פרויא אונ דש איז איר זון דאש ער האט מאכין לעבנדיג אלישע : (ו) וישאל אונ פרעגיט דער מלך צו דער פרויא אונ זיא
דער ציילט צו אים אונ ער זעלט צו איר דער מלך איין דינר צו זאגן ווידר קער דז אלז דז דא איז צו איר אונ אלי די פרוכט דאש פעלד
פון דעם טאג אן דז זיא האט פר לאזן דאש לאנד אונ ביז איצונדרט : (ז) ויבא אונ ער קאם (אלישע גאך דמשק) צו ווידר קערן
דען (גחזי תשובה) צו טאן אונ (בן הדד) דר קיניג (ארם) וואר קראנק אונ עש וואר גזאגט צו אים צו זאגן ער איז קומן דער נביא
גמאכט ביז אל הער : (ח) ויאמר אונ ער שפראך דער מלך צו דעם (חזאל) נעם אין דיין האנד איין פרייזנט אונ גיא צו קיגן דען
גמאכט אונ דו זאלשט פארשטין דיא זאג גמאכט פון אים צו זאגן אוב איך ווער בלייבן לעבן פון דער קראנקהייט דער דאזיג :
(ט) וילך אונ ער גינג (חזאל) צו קיגן אים אונ ער נעם איין פרייזנט אין זיין הנד אונ אל דש גוטי פון (דמשק) עז טרוגן דרמן
פערציג קעמליך אונ ער קאם אונ שטונד פר אים אונ ער שפראך דיין זון (בן הדד) קיניג ארם האט גשיקט איך צו דיר צו
זאגן

בֶּן־הֲדַד מֶלֶךְ־אֲרָם שְׁלָחַנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר הַאֶחְיֶה מֵחֳלִי זֶה׃ י וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱלִישָׁע לֵךְ אֱמָר־לא לו קרי חָיֹה תִחְיֶה וְהִרְאַנִי יְהוָה כִּי־מוֹת יָמוּת׃ יא וַיַּעֲמֵד אֶת־פָּנָיו וַיָּשֶׂם עַד־בֹּשׁ וַיֵּבְךְּ אִישׁ הָאֱלֹהִים׃ יב וַיֹּאמֶר חֲזָאֵל מַדּוּעַ אֲדֹנִי בֹכֶה וַיֹּאמֶר כִּי יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל רָעָה מִבְצְרֵיהֶם תְּשַׁלַּח בָּאֵשׁ וּבַחֻרֵיהֶם בַּחֶרֶב תַּהֲרֹג וְעֹלְלֵיהֶם תְּרַטֵּשׁ וְהָרֹתֵיהֶם תְּבַקֵּעַ׃ יג וַיֹּאמֶר חֲזָהאֵל כִּי מָה עַבְדְּךָ הַכֶּלֶב כִּי יַעֲשֶׂה הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה וַיֹּאמֶר אֱלִישָׁע הִרְאַנִי יְהוָה אֹתְךָ מֶלֶךְ עַל־אֲרָם׃ יד וַיֵּלֶךְ מֵאֵת אֱלִישָׁע וַיָּבֹא אֶל־אֲדֹנָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מָה אָמַר לְךָ אֱלִישָׁע וַיֹּאמֶר אָמַר לִי חָיֹה תִחְיֶה׃ טו וַיְהִי מִמָּחֳרָת וַיִּקַּח הַמַּכְבֵּר וַיִּטְבֹּל בַּמַּיִם וַיִּפְרֹשׂ עַל־פָּנָיו וַיָּמֹת וַיִּמְלֹךְ חֲזָהאֵל תַּחְתָּיו׃ טז וּבִשְׁנַת

חמש

וְקָם קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר בְּרָךְ בַּר הֲדַד מַלְכָּא דַאֲרָם שַׁלְחַנִי לְוָתָךְ לְמֵימַר הַאֵחֵי מִמַּרְעִי דֵין׃ י וַאֲמַר לֵיהּ אֱלִישָׁע אֱזֵיל אֱמַר לֵיהּ מֵיחָא תֵחֵי וְאַחְזְיַנִי יְיָ אֲרֵי מְמָת יְמוּת׃ יא וְאַסְחַר יַת אַפּוֹהִי וְאוֹרִיךְ עַד סַגִּי וּבְכָא נְבִיָּא דַייָ׃ יב וַאֲמַר חֲזָאֵל מָא דֵין רִבּוֹנִי בָּכֵי וַאֲמַר אֲרֵי יְדַעְנָא יַת דְּתַעְבֵּיד לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בִּישָׁא כְּרַכֵּיהוֹן תּוֹקִיד בְּנוּרָא וְעוּלֵימֵיהוֹן בְּחַרְבָּא תִקְטֵל וְעוּלְמֵיהוֹן תְּטָרֵף וּמְעַדְיָתֵיהוֹן תְּבַזַּע׃ יג וַאֲמַר חֲזָאֵל אֲרֵי מָה עַבְדָךְ כַּלְבָּא אֲרֵי יַעְבֵּיד פִּתְגָמָא רַבָּא הָדֵין וַאֲמַר אֱלִישָׁע אַחְזְיַנִי יְיָ יָתָךְ מַלְכָּא עַל אֲרָם׃ יד וַאֲזַל מִלְוַת אֱלִישָׁע וַאֲתָא לְוַת רִבּוֹנֵיהּ וַאֲמַר לֵיהּ מָה אֲמַר לָךְ אֱלִישָׁע וַאֲמַר אֲמַר לִי מֵיחָא תֵחֵי׃ טו וַהֲוָה בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וּנְסֵיב גּוּנְכָא וּטְבַל בְּמַיָּא וּפְרַס עַל אַפּוֹהִי וּמִית וּמְלַךְ חֲזָאֵל תְּחוֹתוֹהִי׃ טז וּבִשְׁנַת חֲמֵשׁ לְיוֹרָם בַּר אַחְאָב מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל

ויהושפט

רש"י

את פניו · פניו של צער שלו שהיה מבקש לבכות העמיד שלא יבכה בפני חזאל ויבש לבו לעמוד ולהתאפק: עד בוש · כמו בושש ולא יכול להתאפק ויבך : (יב) תרטש · לשון ביקוע המעים ואב לכולן וקשתות נערים תרטשנה (ישעיה י"ג י"ח) : והרותיהם ·מעוברת שלהם : (טו) המכבר · תרגום יונתן גונכא וכן ותכסהו בשמיכה (שופטים ד' י"ט) תרגום בגונכא והוא בגד : ויפרש על פניו·להלטין:(טז) ובשנ'חמש וגו'

יהושפט

מצודת ציון

בוש (שופ' ג') : (יב) תשלח · ההבער קרוי שלוח כי עשה יעשה שליחתו שהולך ממקום למקום ושורף הכל : ועולליהם : בניהם הקטנים : תרטש · ענין בקיעה כמו עולליהם ירטשו (הושע י"ד) : (טו) המכבר · ת"י גונכא והוא מין בגד עב

כי

מצודת דוד

מאכל טוב הנמצא בדמשק : (י) אמר לו · ר"ל לנחמו אמור לו שיחיה אבל האמת הוא אשר הראני ה' בנבואה כי ימות : (יא) ויעמד · העמיד את פניו לצד אחר לבל יראה דמעות עיניו מזלפין: וישם עד בוש · שם פניו בצד האחר עד שהעכב ומזרז ובשלא יכול עוד להתאפק הרים קול בבכי והחזיר פניו מעמה הואיל וא"א עוד להסתיר הבכי : (יב) כי ידעתי וכו' · וזוכר אני עתה כדבר ולזה אבכה : מבצריהם · ערי מבצריהם תבער באש : והרותיהם · הנשים ההרות תבקע בטנם להוציא הוולדות : (יג) כי מה עבדך · וכי כוחי רב כ"כ לעשות כדבר הזה : מלך · ואז יהיה בידך הכח הרב הזה : (טו) ויפרוש על פניו · להקר חמימות את החלי : וימות · בעבור זה מת כי פרח החום מן החוץ אל הפנים : (טז) ובשנת חמש ליורם בן אחאב · שנויה בס"ע שיהושפט המליך את יהורם בנו שתי שנים שלימות בחייו דהיינו בשנת כ"ג למלכו כי כ"ה מלך והיה א"כ בשנת ה' ליורם בן אחאב כי הוא מלך בי"ט ליהושפט ומ

אמר

זאגן אוב איך ווער בלייבן לעבן פֿון דער קרנקהייט דער דאזיג : (י) ויאמר אונ ער שפראך אלישע גיא אונ זאג דוא ווערשט גוויש ניט בלייבן לעבן אונ ער האט גיוויזן מיר גאט דז ער גיוויש דעם טוט שטערבן ווערט : (יא) ויעמוד אונ ער אום קערט אדר אן האלטיט זיין פנים לו וויינן אונ ער ווארטיט ביז ער זיך זויאט אונ ער וויינט דר נביא גאטש : (יב) ויאמר אונ ער שפראך (חזהאל) ווארום וויינט איין הער אונ ער שפראך דען איך וויש וואש דו ווערשט ביז טון לו דען קינדר ישראל איר פעשטי שטעט ווערשטו פֿר ברענין אין דעם פֿייאר אונ איר יונגן ווערשטו איט דען שווערט דר שלאגן אונ איר יונגי קינדר ווערשטו שפאלטן אדר לו קלאפפן אונ איר טראגינדיגי וויבר ווערשטו לו שפאלטין : (יג) ויאמר אונ ער שפראך (חזהאל) פֿר וואש איז דיין קנעכט דר הונט דז ער ווערט טאן די זאך דיא גרושי די דאזיג אונ ער שפראך אלישע ער האט גוויזן איר גאט דז דו ווערשט זיין איין קיניג איבר ארם : (יד) וילך אונ ער גינג פֿון אלישע אונ ער קאם לו זיינם הערן אונ ער שפראך לו אים וואש האט ער גזאגט לו דיר אלישע אונ ער שפראך ער האט גיזאגט לו איר גוויש דו ווערשט לעבן : (טו) ויהי אונ עש ווער דען טאג דר נאך אונ ער נעם דז קיל טוך אונ טונקט עז איין אין וואשיר אונ ער פֿר שפרייט עז אויף זיין פנים אונ ער שטארב אונ עש קיניגט חזהאל אן זיין שטאט : (טז) ובשנת אונ א

דעם

חָמֵשׁ לְיוֹרָם בֶּן־אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ יְהוֹרָם בֶּן־יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ יז בֶּן שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה שנים קרי מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם׃ יח וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ בֵּית אַחְאָב כִּי בַּת אַחְאָב הָיְתָה־לּוֹ לְאִשָּׁה וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה׃ יט וְלֹא אָבָה יְהוָה לְהַשְׁחִית אֶת־יְהוּדָה לְמַעַן דָּוִד עַבְדּוֹ כַּאֲשֶׁר אָמַר לוֹ לָתֵת לוֹ נִיר וּלְבָנָיו כָּל־הַיָּמִים׃ כ בְּיָמָיו פָּשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה וַיַּמְלִכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ׃ כא וַיַּעֲבֹר יוֹרָם צָעִירָה וְכָל הָרֶכֶב עִמּוֹ וַיְהִי־הוּא קָם לַיְלָה וַיַּכֶּה אֶת־אֱדוֹם הַסֹּבֵיב אֵלָיו וְאֵת שָׂרֵי הָרֶכֶב וַיָּנָס הָעָם לְאֹהָלָיו׃ כב וַיִּפְשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד יְהוּדָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה אָז תִּפְשַׁע

לבנה

וִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה מְלַךְ יְהוֹרָם בַּר יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ יז בַּר תְּלָתִין וְתַרְתֵּין שְׁנִין הֲוָה כַּד מְלַךְ וְתַמְנֵי שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֶם׃ יח וַאֲזַל בְּאוֹרַח מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כְּמָא דַעֲבַדוּ בֵּית אַחְאָב אֲרֵי בַּת אַחְאָב הֲוָת לֵיהּ לְאִתּוּ וַעֲבַד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ׃ יט וְלָא הֲוָה רַעֲוָא קֳדָם יְיָ לְחַבָּלָא יַת דְּבֵית יְהוּדָה בְּדִיל דָּוִד עַבְדֵּיהּ כְּמָא דַאֲמַר לֵיהּ לְמִתַּן לֵיהּ מַלְכוּ וְלִבְנוֹהִי כָּל יוֹמַיָּא׃ כ בְּיוֹמוֹהִי מְרַדוּ אֱדוֹמָאֵי מִתְּחוֹת יַד אֱנָשׁ יְהוּדָה וְאַמְלִיכוּ עֲלֵיהוֹן מַלְכָּא׃ כא וַעֲבַר יוֹרָם לִצְעִיר וְכָל רְתִיכַיָּא עִמֵּיהּ וַהֲוָה הוּא קָם בְּלֵילְיָא וּמְחָא יַת אֱנָשׁ אֱדוֹם דְּמַקְפִין לֵיהּ וְיַת רַבָּנֵי רְתִיכַיָּא וְאַפֵּךְ עַמָּא לְקִרְוֹהִי׃ כב וּמְרַדוּ אֱדוֹמָאֵי מִתְּחוֹת יַד אֱנָשׁ יְהוּדָה עַד יוֹמָא הָדֵין בְּכֵן מְרַדוּ יָתְבֵי לִבְנָה בְּעִדָּנָא הַהִיא׃

אז תפשע
ימא ב לו
בנועות
א יג

ושאר

רש"י

יהושפט המליך את יורם בחייו שתי שנים כשחזרו מן המלחמה שנלחמו במלך מואב כך שנויה בסדר עולם בשנת חמש ליהורם ויהושפט בשנת חמשים שנגזרה גזירה על יהושפט ליהרג ברמות גלעד אלא שתלה לו בשביל שזעק שבע שנים : (יט) ניר · ממשלה : (כ) וימליכו עליהם מלך · ומימי דוד לא היה להם מלך כמו שנאמר ומלך אין באדום וישם באדום נציבים (שמואל ב' ח' ו') שמנה מלכים מלכו באדום לפני מלך מלך לישראל המנוים בספר בראשית (ל"ו ל"א) כנגדו מלכו בישראל שמנה מלכים · איש בושת · ודוד ושלמה ורחבעם ואביה ואסא ויהושפט ויהורם ולא היה מלך לאדום ומה שכתוב למעלה שהלך אדום עם יהורם בן אחאב ועם יהושפט למלחמה על מלך מואב לא מלך גמור הוא אלא נציב שאף הוא היה קרוי מלך וכמו שנאמר ומלך אין באדום נצב מלך (מלכים א' כ"ב מ"ח) הנצב היה להם במקום מלך : (כא) הסובב אליו · הסמוכים אל הספר : (כב) תפשע לבנה · מרדו יושבי לבנה ומרדו במלך ואינו יודע מאיזה אומה היו שהרי לבנה מארץ ישראל

היא

מצודת דוד

אמר ובשנת חמש ליורם בן אחאב וכו' ויהושפט וכו' ור"ל אז יהושפט מלך את יהורם בנו ויהיה מלך כמו המליך · או מלת חמש עומדת במקום שתים וכאלו אמר וחמש ליהושפט וחושב מזמן מלחמות רמות גלעד שהיה ראוי למות לולי חמלת ה' עליו וכאלו נעשה אז בריה חדשה ומלך אז אבל ליורם בן אחאב הם חמש שנים מקוטעות והם קצת שנת י"ט מיהושפט וכ' וכ"א וכ"ב וקצת כ"ג כי אז המליך את יהורם בנו והם שתי שנים לפני מותו כי בכ"ה מת וליהושפט עצמו הם חמש שנים שלימות מזמן מלחמות רמות גלעד והם מקצת שנת י"ח מתחילת מלכותו וי"ט וכ' וכ"א וכ"ב ומקצת שנת כ"ג: (יז) ושמנה שנים · ומקוטעות היו ובהם כלולים שתי השנים אשר מלך בחיי אביו: (יט) ולא אבה · עם שהיו ראוים להשחתה כי יהורם וביתו עשו הרע : את יהודה · ר"ל מלכי יהודה: כל הימים · ר"ל כל ימי המלכות : (כ) וימליכו · כי עד הנה היה עליהם נציב מלך מתחת יד מלכי יהודה : (כא) צעירה · שם מקום מארץ אדום : קם לילה · כי לא עצר כח ללחום עמהם ביום בפומבי : הסובב אליו · הסמוך אליו ולא עצר כח ללכת בעומק המלחמה. וינס · אחר שהכה את בהם נס מיד לאהליו כי פחד מאדום : (כב) אז · בעת ההיא פשע גם לבנה ונזכרת היא ביהושפט

מצודת ציון

כי ותכסהו בשמיכה (שופ' ה') תרגומו כ"כ בגונכא : (יט) ניר · כמו נר ור"ל

מלך

בימי

דעם יאר דעם פֿינפֿטן לו (יורם זון אחאב) קיניג ישראל אונ יהושפט דר קיניג יהודה האט גקיניגט (יהורם זון יהושפט קיניג יהודה) (עיין רש"י) : (יז) כי איין זון פֿון לווייא אונ דרייסיג יאר וואר ער אין זיינם קיניגן אונ אכט יאר האט ער גקיניגט אין ירושלים : (יח) וילך אונ ער גינג אין דעם וועג פֿון די קיניגן ישראל אז זיא האבן גיטאן אז דז הויז גזינד פֿון אחאב דען דיא טאכטר אחאב איז גיוועזן לו אים לו איינר פֿרויא אונ ער טעט דאז ביזי אין דען אויגן גאטש . (יט) ולא אונ ניט ער וואלט גאט לו פֿר דערבן דש שבט יהודה אונ ווען דוד זיין קנעכט אז ער האט גזאגט לו אים לו געבן לו אים איין קיניגרייך לו זייני זין אל דיא טאג : (כ) בימיו אין זייני טאג האט (אורר גוועזן אדום) פֿון אונטר דר הנד יהודה אונ זי האבן קיניגן אויף זיא איין מלך (עיין רש"י) : (כא) ויעבר אונ ער איבר פֿארט (יורם נאך צעיר) אונ אל דיא רייטר מיט אים אונ ער וואר אויף שטין ביים נאכט אונ ער שלוג דען (אדום) דיא דא וואורן גרינגז הרום נאהנט לו אים ביא דער גרענין אונ אויך דיא הערן פֿון דען רייטר אונ עז פֿלוך דז פֿאלק לו זיינם גילעלט : (כב) ויפשע אונ ער ווידר שפעניגט (אדום) פֿון אונטר דר האנד יהודה ביז אן דען טאג דען דאזיג | דז אט

האט

לִבְנָה בָּעֵת הַהִיא׃ כג וְיֶתֶר דִּבְרֵי יוֹרָם וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃ כד וַיִּשְׁכַּב יוֹרָם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ אֲחַזְיָהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ כה בִּשְׁנַת שְׁתֵּים־עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְיוֹרָם בֶּן־אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ אֲחַזְיָהוּ בֶן־יְהוֹרָם מֶלֶךְ־יְהוּדָה׃ כו בֶּן־עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אֲחַזְיָהוּ בְמָלְכוֹ וְשָׁנָה אַחַת מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ עֲתַלְיָהוּ בַּת־עָמְרִי מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃ כז וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ בֵּית אַחְאָב וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּבֵית אַחְאָב כִּי חֲתַן בֵּית־אַחְאָב הוּא׃ כח וַיֵּלֶךְ אֶת־יוֹרָם בֶּן־אַחְאָב לַמִּלְחָמָה עִם־חֲזָאֵל מֶלֶךְ־אֲרָם בְּרָמוֹת גִּלְעָד וַיַּכּוּ אֲרַמִּים אֶת־יוֹרָם׃ כט וַיָּשָׁב יוֹרָם הַמֶּלֶךְ לְהִתְרַפֵּא בְיִזְרְעֶאל מִן־הַמַּכִּים אֲשֶׁר יַכֻּהוּ אֲרַמִּים בָּרָמָה בְּהִלָּחֲמוֹ אֶת־חֲזָהאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַאֲחַזְיָהוּ בֶן־יְהוֹרָם מֶלֶךְ יְהוּדָה יָרַד לִרְאוֹת אֶת־יוֹרָם בֶּן־אַחְאָב בְּיִזְרְעֶאל כִּי־חֹלֶה

הוא

תרגום

כג ושאר פתגמי יורם וכל דעבד הלא אנון כתיבין על ספרא פתגמי יומיא למלכי דבית יהודה: כד ושכיב יורם עם אבהתוהי ואתקבר עם אבהתוהי בקרתא דדויד ומלך אחזיהו בריה תחותוהי: כה בשנת תרתא עסרי שנין ליורם בר אחאב מלכא דישראל מלך אחזיהו בר יהורם מלך שבטא דבית יהודה: כו בר עשרין ותרתין שנין אחזיה כד מלך ושתא חדא מלך בירושלם ושום אמיה עתליהו בת עמרי מלכא דישראל: כז ואזל באורח בית אחאב ועבד דביש קדם יי כבית אחאב ארי חתנא דבית אחאב הוא: כח ואזל עם יורם בר אחאב לאגחא קרבא עם חזאל מלכא דארם ברמות גלעד ומחו אנש ארם ית יורם: כט ותב יורם מלכא לאתסאה ביזרעאל מן מחתא דמחוהי אנש ארם ברמתא כד אגיח קרבא עם חזאל מלכא דארם ואחזיהו בר יהורם מלך שבטא דבית יהודה נחת למסער ית יורם בר אחאב ביזרעאל ארי מרע הוא:

ואלישע

רש"י

היא ואומר אני שהיו משבט יהודה ומרדו במלך: (כד) ויקבר עם אבתיו בעיר דוד · (ובדברי הימים ב' כ"א כ') אומר בעיר דוד ולא בקברות

המלכים

מצודת דוד

בערי נחלת יהודה והיתה סמוכה לאדום ופשעה גם היא במלך יהודה: (כה) בשנת שתים עשרה · כי יהורם בן יהושפט מלך בשנת ה' ליורם בן אחאב ומ' שנים מקוטעות מלך הרי כלו בי"ב ליורם בן אחאב ואז מלך אחזיה: (כו) בן עשרים ושתים שנה · ובד"ה נאמר בן ארבעים ושתים שנה ושניהם גם ע במנין הזה אינה ללידת אחזיה כ"א לצמיחת מלכות עמרי על כל ישראל שהיתה ע"י שנשא יהושפט את בתו לאשה כמ"ש שם (ויתכן שנשאה שנה אחת לפני מלוך עמרי על כל ישראל והיה א"כ מ"ב שנה מקוטעות) ובעבור היות אחזיה מזרעו קרה לו שנהרג עם מלך ישראל ע"י יהוא ולזה תלה מלכותו בצמיחת מלכות עמרי: בת עמרי · ולמעלה נאמר שיורם אביו נשא בת אחאב וידמה שעמרי גדלה ונקראת בתו אף כי בני בנים הם כבנים: (כז) כי חתן · ר"ל ע"י החתון באה לו קורבתו עמהם כי אביו היה חתן בית אחאב: (כט) וישב מן המלחמה: ברמה · היא רמות גלעד: לראות · ר"ל לבקרו על כי היה חולה מן המכים:

לאחד

האט גאיסטוט אונ ווידר שפעניגט די לייט פון (לבנה) אין דיא לייט דער געלביגי אונ דיא לייט פון (לבנה זיינן יהודים) געוועזן פון דען (שבט יהודה) אונ האבן אורד אן דעם אוך געוועזן: (כג) ויתר אונ דיא איברגי זאכן פון (יורם) אונ אל דז ער גיטאן האט פר וואר זיא זיין גשריבן אויף דש בוך (דברי הימים) צו דען קיניגן יהודה: (כד) וישכב אונ ער שטארב מיט זייני עלטרן אין דר שטאט דוד אבר ניט אויף דען (קברות) פון דיא מלכים אונ ער קיניגט אחזיהו זיין זון אן זיין שטאט: (כה) בשנת אן דעם יאר דען צוועלפטן צו (יורם זון אחאב) קיניג ישראל האט גקיניגט (אחזיהו זון יהורם) קיניג יהודה: (כו) בן צווייא אונ צוואנציג יאר וואר אלט (אחזיה) אין זיינם קיניגן אונ איין יאר האט ער גקיניגט אין ירושלים אונ דר נאמן פון זיינר מוטר וואר (עתליהו) דיא טאכטר עמרי קיניג ישראל: (כז) וילך אונ ער גינג אין וועג פון דעם גזינד אחאב אונ ער טעט וואז דא איבל גפיל פר גאטש אויגן אז וויא דז הויז גזינד אחאב דען איין איידם מיט דעם הויז גזינד אחאב וואר ער דען זיין פאטר האט איין ווייב גיהאט פון אחאב משפחה: (כח) וילך אונ ער גינג יורם זון אחאב צו מלחמה איבר דען חזאל קיניג ארם אין (רמות גלעד) אריין גינגן זיא אונ זיא שלוגן דיא (ארמיים דען יורם): (כט) וישב אונ ער ווידר קעריט יורם דער קיניג צו לאזן היילן זיך אין יזרעאל פון דיא שלעק דז זי האבן געשלאגן אין דיא ארמיים אין דער שטאט ראמה אן זיינם שטרייטן מיט (חזאל קיניג ארם) אונ (אחזיהו זון יהורם קיניג יהודה) איז

גנידרט

הוּא׃ ט א וֶאֱלִישָׁע הַנָּבִיא קָרָא לְאַחַד מִבְּנֵי הַנְּבִיאִים וַיֹּאמֶר לוֹ חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח פַּךְ הַשֶּׁמֶן הַזֶּה בְּיָדֶךָ וְלֵךְ רָמוֹת גִּלְעָד׃ ב וּבָאתָ שָׁמָּה וּרְאֵה־שָׁם יֵהוּא בֶן־יְהוֹשָׁפָט בֶּן־נִמְשִׁי וּבָאתָ וַהֲקֵמֹתוֹ מִתּוֹךְ אֶחָיו וְהֵבֵיאתָ אֹתוֹ חֶדֶר בְּחָדֶר׃ ג וְלָקַחְתָּ פַךְ־הַשֶּׁמֶן וְיָצַקְתָּ עַל־רֹאשׁוֹ וְאָמַרְתָּ כֹּה־אָמַר יְהוָה מְשַׁחְתִּיךָ לְמֶלֶךְ אֶל־יִשְׂרָאֵל וּפָתַחְתָּ הַדֶּלֶת וְנַסְתָּה וְלֹא תְחַכֶּה׃ ד וַיֵּלֶךְ הַנַּעַר הַנַּעַר הַנָּבִיא רָמוֹת גִּלְעָד׃ ה וַיָּבֹא וְהִנֵּה שָׂרֵי הַחַיִל יֹשְׁבִים וַיֹּאמֶר דָּבָר לִי אֵלֶיךָ הַשָּׂר וַיֹּאמֶר יֵהוּא אֶל־מִי מִכֻּלָּנוּ וַיֹּאמֶר אֵלֶיךָ הַשָּׂר׃ ו וַיָּקָם וַיָּבֹא הַבַּיְתָה וַיִּצֹק הַשֶּׁמֶן אֶל־רֹאשׁוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מְשַׁחְתִּיךָ לְמֶלֶךְ אֶל־עַם יְהוָה אֶל־יִשְׂרָאֵל׃ ז וְהִכִּיתָה אֶת־בֵּית אַחְאָב אֲדֹנֶיךָ וְנִקַּמְתִּי דְּמֵי עֲבָדַי הַנְּבִיאִים וּדְמֵי כָּל־עַבְדֵי יְהוָה מִיַּד

איזבל

תרגום

א ואלישע נביא קרא לחד מתלמידי נבייא ואמר ליה זרז חרצך ונסיב מנא דמשחא הדין בידך ואזיל לרמות גלעד: ב ותהך לתמן ותחזי תמן ית יהוא בר יהושפט בר נמשי ותהך ותקימניה מגו אחוהי ותעיל יתיה תונבגו תון: ג ותסב מנא דמשחא ותריק על רישיה ותימר כדנן אמר יי משחתך למהוי מלכא על ישראל ותפתח דשא ותערוק ולא תסכי: ד ואזל עולימא תלמידא דנביא לרמות גלעד: ה ואתא והא רבני חילא יתבין ואמר פתגם אית לי למללא עמך רבא ואמר יהוא מן מכולנא ואמר עמך רבא: ו וקם ועל לביתא ואריק משחא על רישיה ואמר ליה כדנן אמר יי אלהא דישראל משחתך למהוי מלכא על עמא דיי על ישראל: ז ותמחי ית בית אחאב רבונך ואתפרע פורענות דם עבדי נביא ודמי כל

עבדיא

רש"י

המלכים: (א) ואלישע הנביא קרא וגו' · באותו הפרק שהיה יהורם חונה ביזרעאל: חגור מתניך · כל חגורת מתנים לשון זירוז גבורה הוא לפי שהוא שלוח לדבר הסכנה (לרי' זירוז): לאחד מבני הנביאים · יונה בן אמתי היה: (ד) הנער הנביא · נערו של אלישע הנביא כך תירגם

יונתן

מצודת דוד

ט (א) לאחד וכו' · ארז"ל שהיה יונה בן אמתי: חגור מתניך · לילך ולבוא בזריזות כי החגור במתניו הוא קל ללכת ומזורז: (ב) והקמותו · אמור לו שיקום מבין רעיו ותביא אותו בחדר לפנים מחדר: (ג) ונסתה · תנוס משם ולא תאחר מללכת שלא תסתכן כאשר יודע למלך: (ד) וילך הנער · וחוזר ומפרש הנער של הנביא: (ה) דבר לי · יש לי מה לדבר עמך: (ז) בית אחאב · זרעו

ובני

מצודת ציון

מלך המאיר כנר: ט (א) פך · שם כלי מיוחד לשמן: (ג) תחכה · תמתין ותאחר כמו וחכינו עד אור הבקר (לעיל ז'): (י) בחלק · הנחלה יקרא כן כי נחלק לו:

שיתו

גנידרט צו זעהן (יהורם זון אחאב) אין יזרעאל דען ער וואר קראנק: (א) ואלישע אונ אלישע דער נביא האט גירופן צו איינם פון די תלמידים פון דען נביאים דז וואר (יונה זון אמתי) אונ דז מעשה וואר געשעהן דא יהורם קראנק וואר אונ ער שפראך אלישע צו יונה גורט דייני לענדין כלומר זייא גיפרישט אונ גיא דען דא עז איז איין סכנה אונ נעם פר איין קריגל איל דז דאזיג אין דיין האנד אונ גיא נאך שטאט (רמות גלעד): (ב) ובאת אונ דו זאלשט קומן אל דארט אונ ווערשט זעהן אל דארט (יהוא זון יהושפט זון נמשי) אונ דוא זאלשט קומן אונ דוא זאלשט אויף ריכטן אים פון צווישן זייני ברידר אונ דוא זאלשט ברענגן אים אין דען הינטרשטן חדר: (ג) ולקחת אונ דוא זאלשט נעמן דש קריגל מיט איל אונ דוא זאלשט גיסן אויף זיין קאפף אונ דוא זאלשט זאגן אזו האט גזאגט גאט איך האב גיזאלבט דיך צו זיין איין מלך איבר ישראל דר נאך גלייך אונ דוא יונה זאלשט עפינן דיא טיר אונ דוא זאלשט אוועק פליהן אונ דוא זאלשט ניט זוימן: (ד) וילך אונ ער גינג דער יונג דער תלמיד דז נביא נאך גלעד: (ה) ויבא אונ ער קאם אונ נון דיא הערן איבר דז היר זאסין אונ ער שפראך איין זאך איז צו איר פון דיינט וועגן דוא הער ער שפראך (יהוא) צו וועם רופשטו פון אונז אין אונ ער שפראך צו דיר דו הער: (ו) ויקם אונ ער אויף שטונד אונ ער קאם אין דאש הויז אונ ער גיסט דאש איל אויף זיין קאפף אונ ער שפראך צו אים אזו האט גזאגט גאט דר הער פון ישראל איך האב דיך גיזאלבט פר איין קיניג איבר דש פאלק גאטש איבר ישראל: (ז) והכית אונ דו זאלשט שלאגן דז הויז גזינד אחאב דיינש הערן אונ איך גאט וויל רעכינן דז בלוט אייני קנעכט דיא נביאים אונ דש בלוט פון אל דיא קנעכט גאטש פון דר

האנט

אִיזָבֶל: ח וְאָבַד כָּל־בֵּית אַחְאָב וְהִכְרַתִּי לְאַחְאָב
מַשְׁתִּין בְּקִיר וְעָצוּר וְעָזוּב בְּיִשְׂרָאֵל: ט וְנָתַתִּי אֶת־
בֵּית אַחְאָב כְּבֵית יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט וּכְבֵית בַּעְשָׁא
בֶן־אֲחִיָּה: י וְאֶת־אִיזֶבֶל יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים בְּחֵלֶק
יִזְרְעֶאל וְאֵין קֹבֵר וַיִּפְתַּח הַדֶּלֶת וַיָּנֹס: יא וְיֵהוּא
יָצָא אֶל־עַבְדֵי אֲדֹנָיו וַיֹּאמֶר לוֹ הֲשָׁלוֹם מַדּוּעַ בָּא־
הַמְשֻׁגָּע הַזֶּה אֵלֶיךָ וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם אַתֶּם יְדַעְתֶּם
אֶת־הָאִישׁ וְאֶת־שִׂיחוֹ: יב וַיֹּאמְרוּ שֶׁקֶר הַגֶּד־נָא
לָנוּ וַיֹּאמֶר כָּזֹאת וְכָזֹאת אָמַר אֵלַי לֵאמֹר כֹּה אָמַר
יְהוָה מְשַׁחְתִּיךָ לְמֶלֶךְ אֶל־יִשְׂרָאֵל: יג וַיְמַהֲרוּ
וַיִּקְחוּ אִישׁ בִּגְדוֹ וַיָּשִׂימוּ תַחְתָּיו אֶל־גֶּרֶם הַמַּעֲלוֹת
וַיִּתְקְעוּ בַּשּׁוֹפָר וַיֹּאמְרוּ מָלַךְ יֵהוּא: יד וַיִּתְקַשֵּׁר
יֵהוּא בֶּן־יְהוֹשָׁפָט בֶּן־נִמְשִׁי אֶל־יוֹרָם וְיוֹרָם הָיָה
שֹׁמֵר

עבדיא דיי מידא דאיזבל: ח וייבד כל בית
אחאב ואשיצי לאחאב ידע מדע ואחיד
ושביק בישראל: ט ואתן ית בית אחאב כבית
ירבעם בר נבט וכבית בעשא בר אחיה: י וית
איזבל ייכלון כלביא באחסנת יזרעאל ולית
דקביר ופתח דשא וערק: יא ויהוא נפק לות
עבדי רבוניה ואמר ליה השלם מה דין אתא
שטיא הדין לותך ואמר להון אתון ידעתון ית
גברא וית שועיתיה: יב ואמרו שקרא את אמר
חוי כען לנא ואמר כדין וכדין אמר לי למימר
כדנן אמר יי משחתך למהוי מלכא על ישראל:
יג ואוחיאו ונסיבו גבר לבושיה ושויאו
תחותוהי לדרג שעיא ותקעו בשופר ואמרו
מלך יהוא: יד ומריד יהוא בר יהושפט בר
נמשי על יורם ויורם הוה נטיר ברמות גלעד
הוא

והכרתי
וגו' ועי'
בתר' ג' י"ט

רש"י

יונתן ואזל עולימא תלמידא דנביא: (יא) אתם ידעתם את האיש · אתם מכירים את האיש שהוא משוגע: (יב) ויאמרו שקר · אתה אומר
מעלים אתה מה שאמר לך: (יג) אל גרם המעלות · על דרג שעיא כמין מעלות עשויות למול שעות היום לדעת על כל שעה ושעה כשהצל
יורד שעה אחת · גרם אורלויי בלע"ז לשון עצם · והגרמה שבהלכות שחיטה מן הלשון הזה הוא שפוחת והולך ויורד ונראה כמין גבשושית
למעלה

מצודת ציון

(יא) שיחו · דברו כמו כי שיח וכי שיג לו (מ"א י"ח): (יג) גרם · עצם וגרם
חסר הוא כמו תשבר גרם (משלי כ"ה) וכמו שעצמות הדבר נקרא בל' עצם כמ"ש
בעצם היום (בראשית ז') כ"כ נקרא בל' גרם: המעלות · המדרגות: (יד) ויתקשר ·
כן

מצודת דוד

ובני ביתו: והכרתי · על ידיך: (ח) משתין בקיר · זה הזכר שעושה קלוח:
עצור · העוצר הכנוס בבית: ועזוב · המקנה העזוב ע"פ השדה: בישראל ·
ר"ל בפרסום למען יקחו מוסר: (יא) יצא · מן החדר: ויאמר · אחד מהם
שאלו השלום ר"ל אם הנביא ניבא טוב ושלו' מדוע א"כ בא אליך לבד ולא אמר
לכולנו: המשוגע · כן קראו את הנביא לפי שבעת שהיה מתבודד בנבואה היה נדמה להם כמשתגע על כי לא פנה אז בעניני העולם: אתם ידעתם · כלומר
הלא אתם מכירים אותו ואת דבריו שהיה כל מה בכך לא לשלום ולא למלחמה והיה חפץ להעלים הדבר עד עת יראה כי יש לאל ידו: (יב) שקר · אתה מדבר
שקר כי לא דברי רוח היו ולזאת הגד לנו: כזאת וכזאת · חזור ותפרש כה אמר ה' וכו': (יג) תחתיו · תחת יהוא לשבת למעלה מכולם כדרך המלך: אל גרם
המעלות · על המעלות עצמן: (יד) ויתקשר · עשה קשר עם השרים שהיו עמו: ויורם היה שומר · אז היתה ישיבת קביעתו ברמות גלעד לשמור העיר מחיל
חזאל

האנט איזבל: (ח) ואבד אונ עש ווערט פר לארן אל דש הויז גינזר אחאב אונ איך וויל פר שניידן לו אחאב דר דא [illegible]
אם אונ מיין אונ' גיהאלטינר אונ מיין פר לאזינר אונטר ישראל: (ט) ונתתי אונ איך וויל געבן דש הויז גינזר אחאב אז וויא דש
הויז גינזר פון (ירבעם בן נבט) אונ אז דש הויז גינזר פון (בעשא זון אחיה): (י) ואת אונ איזבל זאלין עסין דיא הונד אין דעם
ערב יזרעאל אונ אז ווערט ניט זיין איין בינרמבר אונ ער עפינט דר טיר אונ פלוך אוועק: (יא) ויהוא אונ יהוא איז אויז
גאנגין לו דיא קנעכט פון זיינם הערן אונ ער שפראך לו אים איינר דרונטר אוב פריד איז ווארום איז ער קומן דער משוגע דר
דאזיגי לו דיר אונ ער שפראך לו זיא איר קענט דען מאן אונ זיין ריד דז ער משוגע איז · (יב) ויאמרו אונ זיא שפראכין ליגן
רעטשטו כלומר דו פר הענטשט פר אונז וואז ער דיר גיזאגט האט זאג כון לו אונז אונ ער שפראך אז דז אונ אז דז האט ער גיזאגט לו
מיר לו זאגן אזו האט גזאגט גאט איך האב גיזאלבט דיך לו איינם קניג איבר ישראל: (יג) וימהרו אונ זיא איילטין אונ זיא נעמן איין
אמן זיין קלייד אונ זיא טעטין אונטר אים אויף די הערכשטי שטאפפיל אודר דעם ווייזר פון די שעה (עיין רש"י) אונ זיא בלאזטן
מיט דעם שופר אונ זיא שפראכין ער הט גקיניגט (יהוא): (יד) ויתקשר אונ ער האט אורר גיוועזן (יהוא זון יהושפט זון נמשי
אויף יורם אונ ווען יורם וואר ביים דעם פאלק גוועזן העטן זי גוויש ניט אורר גוועזן אן יורם ניקש אין ער איז גיטיט גיווארדן דעם
אינן

שֹׁמֵר בְּרָמוֹת גִּלְעָד הוּא וְכָל־יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי חֲזָאֵל
מֶלֶךְ אֲרָם: טו וַיָּשָׁב יְהוֹרָם הַמֶּלֶךְ לְהִתְרַפֵּא
בְיִזְרְעֶאל מִן־הַמַּכִּים אֲשֶׁר יַכֻּהוּ אֲרַמִּים בְּהִלָּחֲמוֹ
אֶת־חֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַיֹּאמֶר יֵהוּא אִם־יֵשׁ נַפְשְׁכֶם
אַל־יֵצֵא פָלִיט מִן־הָעִיר לָלֶכֶת לְגִּיד להגיד קרי
בְּיִזְרְעֶאל: טז וַיִּרְכַּב יֵהוּא וַיֵּלֶךְ יִזְרְעֶאלָה כִּי יוֹרָם
שֹׁכֵב שָׁמָּה וַאֲחַזְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה יָרַד לִרְאוֹת אֶת־
יוֹרָם: יז וְהַצּוֹפֶה עוֹמֵד עַל־הַמִּגְדָּל בְּיִזְרְעֶאל וַיַּרְא
אֶת־שִׁפְעַת יֵהוּא בְּבֹאוֹ וַיֹּאמֶר שִׁפְעַת אֲנִי רֹאֶה
וַיֹּאמֶר יְהוֹרָם קַח רַכָּב וּשְׁלַח לִקְרָאתָם וְיֹאמַר
הֲשָׁלוֹם: יח וַיֵּלֶךְ רֹכֵב הַסּוּס לִקְרָאתוֹ וַיֹּאמֶר כֹּה־
אָמַר הַמֶּלֶךְ הֲשָׁלוֹם וַיֹּאמֶר יֵהוּא מַה־לְּךָ וּלְשָׁלוֹם
סֹב אֶל־אַחֲרָי וַיַּגֵּד הַצּוֹפֶה לֵאמֹר בָּא־הַמַּלְאָךְ עַד־
הֵם וְלֹא־שָׁב: יט וַיִּשְׁלַח רוֹכֵב סוּס שֵׁנִי וַיָּבֹא
אֲלֵהֶם וַיֹּאמֶר כֹּה־אָמַר הַמֶּלֶךְ שָׁלוֹם וַיֹּאמֶר יֵהוּא

הוא וכל ישראל מן קדם חזאל מלכא דארם:
טו ותב יהורם מלכא לאתסאה ביזרעאל מן
מחתא דמחהי אנש ארם כד אגיח קרבא עם
חזאל מלכא דארם ואמר יהוא אם רעות
נפשכון לא יפוק משיזבא מן קרתא למיזל
לחואה ביזרעאל: טז ורכב יהוא ואזל ליזרעאל
ארי יורם שכיב תמן ואחזיה מלכא שבטא דבית
יהודה נחת למסער ית יורם: יז וסכואה קאים
על מגדלא ביזרעאל וחזא ית משרית יהוא
במיתוהי ואמר משרית אנא חזי ואמר יהורם
דבר רכבא ושלח לקדמותהון ויימר השלם:
יח ואזל רכב סוסיא לקדמותיה ואמר כדנן
אמר מלכא השלם ואמר יהוא מה לך ולשלם
אסתחר לאחורי וחוי סכואה למימר אתא
אזגדא עד לותהון ולא תב: יט ושלח רכיב
סוסיא תנינא ואתא לותהון ואמר כדנן אמר
מלכא השלם ואמר יהוא מה לך ולשלם אסתחר
לאחורי

רש"י

למעלה: (טו) אם יש נפשכם · שאמלוך: מן העיר · מן רמות גלעד: לגיד · כמו להגיד: (יז) שפעת · גדוד: (כה) את רוכבים צמדים
את

מצודת דוד

חזאל: (טו) וישב · לפי שעה שב מרמות גלעד להתרפא ביזרעאל: אם יש
נפשכם · אם יש רצונכם שאמלוך אני שמרו לבל יצא מי מן העיר כי פן ילך ויגיד
ביזרעאל ויהיה המלך נשמר: (יז) בבואו · בעת בוא רבוי העם אשר עם
יהוא ראה אותם הצופה אבל עדיין לא הכיר אם של יהוא המה: ויאמר השלום ·
הרכב יאמר להם השלום ר"ל אם באים בעבור השלום או למלחמה: (יח) מה
לך ולשלום · מה לך שתשאל השלום באם נוגע בך הדבר: סוב אל אחרי · ללכת עם אנשי ולא תשוב אל המלך: (כ) והמנהג · הנני רואה הנהגת העם הבא
הוא כמנהג

מצודת ציון

כן נקרא המרד כי רבים יתקשרו באגודה אחת: (טו) נפשכם · רצונכם כמו ואכלת
ענבים כנפשך (דברים כ"ג): פליט · שם שארית וכן שריד ופליט (ירמיה מ"ב)
(יז) והצופה · הוא העומד במקום גבוה להביט למרחוק: שפעת · מל' שפע ורבוי
כמו שפעת גמלים תכסך (ישעיה ס'): רכב · רוכב סוס: (יח) סוב · מל' סבוב
עד

יהוא

אזן האט איך גישאסין דרוק האבן זיא אורר גיוועזן דען יורם איז גיוועזן היטר אין שטאט (רמות גלעד) ער אונ כל ישראל פר חזאל
קיניג ארם דא האט אן איך גישלאגן: (טו) וישב אונ ער ווידר קערט יהורם דר קיניג לו זיין גיהיילט אין יזרעאל פון די שלעגר דז זיא
האבן גישלאגן איך די ארמיים אין זיינם שטרייטן מיט (חזאל) דען אויך ארם דא איז דר (נביא לו יהוא) קומן אונ האט איך גיזאלבט
אזו שפראך יהוא אוב איר ביגערט דז איך זאל אויך זיין זאל ניט אויז גין איין אנטרינר פון דער שטאט (רמות גלעד) לו גין לו זאגן
אין יזרעאל: (טז) וירכב אונ ער רייטיט יהוא אונ ער גינג נאך יזרעאל דען יורם לאג אל דארט אונ אחזיה קיניג יהודה איז גנידירט
לו זעהן דען יורם: (יז) והצופה אונ דער לוגיר איז גישטאנדין אויף דעם טורין אין יזרעאל אונ ער זאך איין שאר פון יהוא אין
זיינם קומן אונ ער שפראך איין שאר זיך איך אונ ער שפראך יהורם נעם איין רייטר אונ שיק לו קיגן זיא אונ לאז ער זאגן אוב פרעגין
אוב פריד: (יח) וילך אונ ער גינג דר רייטר דש פפערד לו קיגן אים אונ ער שפראך אזו האט גיזאגט דער איך אוב פריד אונ ער
שפראך יהוא וואז איז לו איר אונ לו דיר אונ לו שלום איך קום ניט אויף שלום רינגל אום לו הינטר איך אונ ער זאגט דר לוגר לו זאגן
ער איז קומן דר באטין דער אויף דען פפערד איז גריטן ביז לו זיא אונ ניט ער איז ווידר קערט ען דער לוגר האט ווייט זעהן
קענן אזו וואש דארטן איז גישעהן: (יט) וישלח אונ ער שיקט איין רייטר אויף איינם פפערד איין אנדרן אונ ער קאם לו זיא אונ
ער

מַה־לְּךָ וּלְשָׁלוֹם סֹב אֶל־אַחֲרָי׃ כ וַיַּגֵּד הַצֹּפֶה לֵאמֹר בָּא עַד־אֲלֵיהֶם וְלֹא־שָׁב וְהַמִּנְהָג כְּמִנְהַג יֵהוּא בֶן־נִמְשִׁי כִּי בְשִׁגָּעוֹן יִנְהָג׃ כא וַיֹּאמֶר יְהוֹרָם אֱסוֹר וַיֶּאְסוֹר רִכְבּוֹ וַיֵּצֵא יְהוֹרָם מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַאֲחַזְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה אִישׁ בְּרִכְבּוֹ וַיֵּצְאוּ לִקְרַאת יֵהוּא וַיִּמְצָאֻהוּ בְּחֶלְקַת נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי׃ כב וַיְהִי כִּרְאוֹת יְהוֹרָם אֶת־יֵהוּא וַיֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם יֵהוּא וַיֹּאמֶר מָה הַשָּׁלוֹם עַד־זְנוּנֵי אִיזֶבֶל אִמְּךָ וּכְשָׁפֶיהָ הָרַבִּים׃ כג וַיַּהֲפוֹךְ יְהוֹרָם יָדָיו וַיָּנֹס וַיֹּאמֶר אֶל־אֲחַזְיָהוּ מִרְמָה אֲחַזְיָה׃ כד וְיֵהוּא מִלֵּא יָדוֹ בַקֶּשֶׁת וַיַּךְ אֶת־יְהוֹרָם בֵּין זְרֹעָיו וַיֵּצֵא הַחֵצִי מִלִּבּוֹ וַיִּכְרַע בְּרִכְבּוֹ׃ כה וַיֹּאמֶר אֶל־בִּדְקַר שָׁלִשֹׁה שָׂא הַשְׁלִכֵהוּ בְּחֶלְקַת שְׂדֵה נָבוֹת הַיִּזְרְעֵאלִי כִּי זְכוֹר אֲנִי וָאַתָּה אֵת רוֹכְבִים צְמָדִים אַחֲרֵי אַחְאָב אָבִיו וַיהוָה נָשָׂא עָלָיו אֶת הַמַּשָּׂא הַזֶּה׃ כו אִם־לֹא אֶת־דְּמֵי נָבוֹת

ואת

תרגום

לאחורי: כ וחוי סכואה למימר אתא עד לותהון ולא תב ודברא כדברא דיהוא בר נמשי ארי בניח מדבר: כא ואמר יהורם אזדרזו וטקיס רתיכיה ונפק יהורם מלכא דישראל ואחזיה מלך שבטא דבית יהודה גבר ברתיכיה ונפקו לקדמות יהוא ואשכחוהי באחסנת חקל נבות יזרעאלה: כב והוה כד חזא יהורם ית יהוא ואמר השלם יהוא ואמר מה השלם עד טעות איזבל אמך וחרשהא סגיאין: כג ואתחזר יהורם לאחורוהי ואפך ואמר לאחזיה נכלא אחזיה: כד ויהוא מלא ידיה בקשתא ומחא ית יהורם בין דרעוהי ונפק גירא מלביה וכרע ברתיכיה: כה ואמר לבדקר גבריה סב רמיהי באחסנת חקל נבות יזרעאלא ארי דכיר אנא ואת כד הוינא רכיבין זוגא חד אזלין בתר אחאב אבוהי ומן קדם יי אתנטל עלוהי ית מטל נבואתא הדין: כו אם לא ית דמי נבות

וית

שלישו
קרי

אם לא את
דמי נבות
סנהד׳ ו מק

רש״י

את אשר אני ואתה היינו רוכבים צמדים (ס״א מלומדים) אחר אחאב ביום שהרג את נבות: וה׳ נשא עליו. ביד אליהו הנביא המשא הזה

ואנחנו

מצודת ציון

עד הם. עד אליהם: (כא) בחלקת. בנחלת שדה: (כה) שלישו. ענין שר כמו ומבחר שלישיו (שמות ט״ו): שא. הגבה אותו: צמדים. חבורים יחד כמו צמיד פתיל (במד׳ י״ט): נשא עליו. פעמים עליו: המשא. הנבואה: (כו)

אמש

מצודת דוד

יהוא אשר הנהגתו בשגעון מבלי סדר וישוב הדעת: בן נמשי בן. בנו של נמשי: (כא) אסור. קשור הסוסים אל הרכב: (כב) מה השלום. מהו השלום הראוי עד שיהיה השלום בעוד זנוני איזבל וכו׳. וכאומר וכי ראוים אתם לשלום: (כג) ויהפוך. הפך ידיו האוחזות ברסני הסוסים להפכם לאחור ולנוס: מרמה. ר״ל הנה קשר ומרד ובמרמה היו מראים עצמם כאוהבים: (כד) מלא ידו. שם כל ידו במלואה בקשת לירות בכח רב: ויכרע. כרע על ברכיו: (כה) כי זכור. תן דעתך לזכור כי אני ואתה את אשר היינו רוכבים צמדים ומחוברים אחרי אחאב ואז נשא ה׳ עליו את המשא הזה ע״י אליהו: (כו) אם לא. וכה אמר אם לא וכו׳ ור״ל האם לא את דמי וכו׳ ראיתי אמש כי למחרת הריגת נבות ירד אחאב לרשת כרמו ואז אמר לו אליהו בדבר ה׳ אם לא את דמי וכו׳ ראיתי אמש והמה צועקים ומבקשים עליו דין: ודמי בניו. יש מרז״ל אמרו שהרג

גם

ער שפראך אזו אז דר ערשט וכו׳: (כ) ויגד און ער זאגט דער זוגער לו זאגן ער איז קומן דר שליח ביז לו זיא און ניט ער איז ווידר גיקערט און דז פירונג איז אזו ווי דז פירונג פון (יהוא זון נמשי) דען ער איז מיט זיניגהייט האט ער גפירט אודר (בשגעון) איז טייטש ביאעלך פירט ער דז פאלק כלומר דארטן וואוסט דר זוגר דז ער יהוא וואר: (כא) ויאמר און ער שפראך יהורם שפאנט איין און ער שפאנט איין זיין רייט וואגן און ער גינג אויז (יהורם קיניג ישראל און אחזיהו קיניג יהודה) איין איטלכר מיט זיינם רייט וואגן און זיא גינגן אויז לו קיגן (יהוא) און זיא גפאנדן איהם אין דעם ערב דש פעלד פון (נבות היזרעאלי): (כב) ויהי און עש וואר אז ער זאך (יהורם דען יהוא) און ער שפראך אוב פריד איז (יהוא) און ער שפראך וואז איז דער שלום דז ער זאל גיריידן ווייל דיא אום שטעטיגונג איזבל דיין מוטר און איר צויבריי זוא פיל זיין כלומר ער זאגט איר זייט ניט ראוי לו שלום: (כג) ויהפך און ער אום קערט יהורם זייני הענד כלומר דיא דא האבן דען לוים גיהאלטן האט ער הינטר זיך גילוגן און ער פלוך און ער שפראך לו (אחזיהו) איין שאלקייט האט דער יהוא פר דו אחזיהו: (כד) ויהוא און (יהוא) האט דער פילט זיין האנט און האט (בכל הכח) דען בויגן גילוגן און ער שלוג דען יהורם לווישן זייני ארים און דיא פייל גינג דורך פון זיינם הערץ און ער קנימט אויף זיינם רייט וואגן: (כה) ויאמר און ער שפראך לו (בדקר) זיין גיוועלטיגר כלומר זיין שטארקר היב איהם אויף און ווערף איהם אין דעם ערב דז פעלד פון נבות היזרעאלי דען גידענק איך און דו זיינן גירייטן פאר וויא נאך אחאב זיינם פאטר דא ער דר שלוג (נבות) און פון פר גאט איז וויא גיזאגט גיווארדן דורך (אליהו) און איר האבן דש גיהערט דיא ווייז זאגונג דיא דאזיג: (כו) אם לא ניט

דאש

וְאֶת־דְּמֵי בָנָיו רָאִיתִי אֶמֶשׁ נְאֻם־יְהוָה וְשִׁלַּמְתִּי לְךָ בַּחֶלְקָה הַזֹּאת נְאֻם־יְהוָה וְעַתָּה שָׂא הַשְׁלִכֵהוּ בַחֶלְקָה כִּדְבַר יְהוָה׃ כז וַאֲחַזְיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה רָאָה וַיָּנָס דֶּרֶךְ בֵּית הַגָּן וַיִּרְדּוֹף אַחֲרָיו יֵהוּא וַיֹּאמֶר גַּם־אֹתוֹ הַכֻּהוּ אֶל־הַמֶּרְכָּבָה בְּמַעֲלֵה־גוּר אֲשֶׁר אֶת־יִבְלְעָם וַיָּנָס מְגִדּוֹ וַיָּמָת שָׁם׃ כח וַיַּרְכִּבוּ אֹתוֹ עֲבָדָיו יְרוּשָׁלְָמָה וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בִקְבֻרָתוֹ עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד׃ כט וּבִשְׁנַת אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְיוֹרָם בֶּן־אַחְאָב מָלַךְ אֲחַזְיָה עַל־יְהוּדָה׃ ל וַיָּבֹא יֵהוּא

יזרעאלה

וית דמי בנוהי גלן קדמי בקריב אמר יי ואשלם לך באחסנתא הדא אמר יי וכען סב רמיהי באחסנתא כפתגמא דיי: כז ואחזיה מלך שבטא דבית יהודה חזא ואפך באורח בית גניא ורדף בתרוהי יהוא ואמר אף יתיה מחוהי ברתיכא במסקנא דגור דעם יבלעם ואפיך למגדו ומית תמן: כח ואחיתו יתיה עבדוהי לירושלם וקברו יתיה בקבורתיה עם אבהתוהי בקרתא דדוד: כט ובשנת חדא עשרי שנין ליורם בר אחאב מלך אחזיה על דבית יהודה: ל ואתא יהוא

ליזרעאל

רש״י

ואנחנו שמענו: (כז) הכהו אל המרכבה וגו׳ (ובדברי הימים ב׳ כ״ב ח) הוא אומר ויבקש את אחזיהו וילכדהו והוא מתחבא בשומרון ויביאוהו אל יהוא יש ליישב המקראות וינס דרך הגן מיזרעאל לשומרון וירדוף אחריו יהוא אך יש גמגום בדבר שהרי לא היתה ממשלת יהוא בשומרון עד יום המחרת כמו שמפורש בענין ויכתב יהוא ספרים וישלח שומרון וגומר רבותינו פירשו באגדת חלק והוא מתחבא בשומרון שהיה קודר הזכרות וכותב עכו״ם אחתיהם ולפי דבריהם יש לומר שאין החבאה זו מפני יהוא אלא כך פירושו ויבקש את אחזיהו וילכדהו כשהיה גם דרך הגן והוא היה מרשיע לעשות מתחלה שהיה בא לשומרון והתחב׳ מפני שרי יהוד׳ לעשו׳ התועב׳ הזא׳ לפי שיושבי שומרון עובדי עבוד׳ כוכבים ומזלות היו ויביאוהו אל יהוא אנשי יהוא שרדפו אחריו ויאמ׳ הכהו אל המרכב׳: במעל׳ גור שם הביאוהו אליו: וינס מגדו׳ מוכה בנגליו׳: (כט) ובשנ׳ אחת עשר׳ שנ׳ ליור׳ בן אחאב מלך אחזיהו׳ למעל׳ הוא אומ׳ בשנ׳ י״ב ועל כרחך יהור׳ אביו לא מת אלא בשנת י״ב ליור׳ שהרי בשנ׳ ה ליורם מל׳ ומ׳ שני׳ מלך ומתו שאמ׳ כאן בשנ׳ י״א הוא אומ׳ אני שמלך בחיי אביו שנה לפי שהיה נגוף בתחלואי׳ רעי׳ כמו שנא׳ (בד״ה ב׳ כ״א י״ח) ואחרי כל זאת נגפו ה׳ לחלי לאין מרפ׳ ויהי מימי׳ לימי׳ יצאו מעיו עם חליו וגו׳ וימליכו יושבי ירושל׳ את אחזיהו כאן הוא אומ׳ בן כ״ב שנה אחזיהו במלכו (ובד״ה ב׳ כ״א ט״ו) בן מ״ב שנה היה במלכו וכל ימי יהור׳ אביו מ׳ שנה היו ולא יותר שנא׳ בן ל״ב שנה במלכו וח׳ שנה מלך והאיך אפש׳ לבן להיו׳ גדול מאביו שתי שנים אלא כ׳ שנה לפני שנולד שהם ב׳ שני׳ קוד׳ שנולד אביו נגזרה גזרה זו מיו׳ שנשא אסא את בת עמרי ליהושפט בנו נגזר׳ גזירה על בית דוד שתכלה עם בית אחאב וכן הוא אומר (בד״ה ב׳ כ״ב ז׳) ומאלהים היתה תבוס׳ אחזיהו לבא אל יורם וגו׳ כך שנויה בסדר עולם ובקום זה אחת דסוטה אך בכל המקרא לא מצינו שנשא יהושפט את בת עמרי אך מלאתי (בדברי הימי׳ ב׳ י״ח א) ויתחתן לאחאב ושמא זו היא אחותו שנשא ובשנת שלשים ואחת לאסא נשאה שנאמר בשנת שלשים ואחת לאסא מלך עמרי (מלכים א׳ ט״ז כ״ה) ושנינו בסדר עולם מלך מלכות שלימה שהרי שם שנים קודם לכן מלך על חצי העם ובשנת אסא את בתו ליהושפט נתעלה עמרי והרגו את תבני לא וחשוב משנת שלשים ואחת לאסא עד מות אחזיהו ותמצאם מ״ב: (ל) ותיטב את ראשה. ותקינת ית רישא כדי שתהא לחן בעיני יהוא וישאנה: (לא) ותאמר

השלום

מצודת ציון

אמש. יאמר על הלילה העברה כמו ויוכח אמש (בראשית ל״א): (ל) בפוך. הוא כחול

שחור

מצודת דוד

גם בניו ומהם אמרו דמי בניו שהיה עתיד להוליד: ושלמתי לך גם זה מדברי אליהו שאמר בשם ה׳ שיקבל גמולו בחלקת נבות: ועתה. הואיל ודבר ה׳ הוא השליכהו אל החלקה ההיא: (כז) גם אותו הכוהו. כי גם הוא מבית אחאב ועובד עכו״ם כמוהם: אל המרכבה. בעודו יושב במרכבה: במעלה גור. באלו אמר והכוהו במעלה גור וקצר הכתוב וסמך על מ״ש גם אותו הכוהו: את יבלעם. סמוך ליבלעם: וינס מגידו. אחרי אשר הכהו נס אל מגידו: וימת שם. ר״ל שמת כדבר הקשר ההיה של יהוא כי בד״ה נאמר שמת בשומרון כי לשם בא מתגידו: (כח) בקבורתו. אשר כרה לו בחייו: (כט) ובשנת אחת עשרה. ר״ל אחר שעבר שנת י״א בי׳ בי״ב מלך וכמ״ש למעלה בשנת שתים עשרה וכו׳ כי יהורם אביו מלך בה׳ ליורם בן אחאב וימי מלכותו ח׳ שנים מקוטעו׳ וכלו א״כ בי״ב ליורם בן אחאב ואז מלך אחזיה: (ל) ותשם בפוך עיניה. כחל ותשם פוך בעיניה וכן פלאו באבן פוך (תלי׳ ע״ד) ותשפטו פלאו אבן במקדש:

ותיטב

דאש בלוט פון (נבות) און דאש בלוט פון זייני קינדר איך האב גיזעהן נעכטיג ער רעט גאט און איך וויל בלאזן לו דיר אין דער ערב די דאזיג זאגט גאט און אצונדרט היב אויף און ווערף איהם אין דש ערב יזרעאל אז די זאג גאטש: (כז) ואחזיהו און (אחזיהו קיניג איבר שבט יהודה) זאך און ער פלוך אין דעם וועג אין הויז דורך דעם גארטן און ער יאגיט נאך איהם (יהוא) און ער שפראך אויך איהם שלאגיט לו דעם רייט וואגן אין דר שטאפפייל פון (גור) דז דש וואר ביים (יבלעם) און ער פלוך גיוואונדט הייט ביז אך (מגידו) און ער שטארב אל דארט (עיין רש״י): (כח) וירכבו און זיא אפסטין רייטן איהם זייני קנעכט נאך ירושלים און ביגראבטן איהם אין זיין גראב מיט זייני עלטרן אין דר שטאט דוד: (כט) בשנת און אין דעם יאר דז איילפטי לו יורם זון אחאב) האט גקיניגט (אחזיה איבר יהודה) (עיין רש״י): (ל) ויבא און ער קאם (יהוא נאך יזרעאל) און איזבל האט עש גיהערט און זיא טעט אין

שפיגל

יִזְרְעֶאלָה וְאִיזֶבֶל שָׁמְעָה וַתָּשֶׂם בַּפּוּךְ עֵינֶיהָ וַתֵּיטֶב אֶת־רֹאשָׁהּ וַתַּשְׁקֵף בְּעַד הַחַלּוֹן׃ לא וְיֵהוּא בָּא בַשָּׁעַר וַתֹּאמֶר הֲשָׁלוֹם זִמְרִי הֹרֵג אֲדֹנָיו׃ לב וַיִּשָּׂא פָנָיו אֶל־הַחַלּוֹן וַיֹּאמֶר מִי אִתִּי מִי וַיַּשְׁקִיפוּ אֵלָיו שְׁנַיִם שְׁלֹשָׁה סָרִיסִים׃ לג וַיֹּאמֶר שִׁמְטוּהוּ יתיר ו וַיִּשְׁמְטוּהָ וַיִּז מִדָּמָהּ אֶל־הַקִּיר וְאֶל־הַסּוּסִים וַיִּרְמְסֶנָּה׃ לד וַיָּבֹא וַיֹּאכַל וַיֵּשְׁתְּ וַיֹּאמֶר פִּקְדוּ־נָא אֶת־הָאֲרוּרָה הַזֹּאת וְקִבְרוּהָ כִּי בַת־מֶלֶךְ הִיא׃ לה וַיֵּלְכוּ לְקָבְרָהּ וְלֹא־מָצְאוּ בָהּ כִּי אִם־הַגֻּלְגֹּלֶת וְהָרַגְלַיִם וְכַפּוֹת הַיָּדָיִם׃ לו וַיָּשֻׁבוּ וַיַּגִּידוּ לוֹ וַיֹּאמֶר דְּבַר־יְהוָה הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד־עַבְדּוֹ אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי לֵאמֹר בְּחֵלֶק יִזְרְעֶאל יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים אֶת־בְּשַׂר אִיזָבֶל׃ לז וְהָיְתָ° והיתה קרי נִבְלַת אִיזֶבֶל

כדמן

ליזרעאל ואיזבל שמעת וכחלת בצדידא עינהא ותקנת ית רישה ואסתכיאת מן חרכא: לא ויהוא על בתרעא ואמרת השלם זמרי קטיל רבוניה : לב וזקף אפוהי לחרכא ואמר מן הבא מן ואסתכיאו לותיה תרין תלתא גוזאין : לג ואמר מגרוהא ומגרוהא ונדא מדמה על כותלא ועל סוסותא ודשוהא: לד ועל ואכל ושתי ואמר סערו כען ית ארורתא הדא וקברוהא ארי בת מלכא היא : לה ואזלו למקברה ולא אשכחו בה אלהין גולגלתא ורגליא ופסת ידיה : לו ותבו וחויאו ליה ואמר פתגמא דיי הוא דמליל ביד עבדיה אליהו דמן תושב למימר באחסנת יזרעאל יכלון כלביא ית בסרא דאיזבל : לז ותהי נבילתא

דאיזבל

רש"י

השלום · תרצה להיות עמי בשלום : זמרי הורג אדוניו · אם הרגת את אדוניך אין זה דבר חדש שהרי זמרי גם הוא הרג את אלה בן בעשא (לב) מי אתי · מי בכם לעזרתי : (לג) שמטוה · מן החלון הפלה : (לה) הגלגולת והרגלים · אמרו רבותינו שהיתה מרקדת לפני חתנים בידיה וברגליה ומטפחת בראשה : (לז) כדומן · תרגומו כזבל : י (א) ואל האומנים אחאב · אומנים את בניו : ואתכם הרכב והסוסים · ויש בכם כח

להלחם

מצודת ציון

שחור וכן כי תקרעי בפוך עיניך (ירמיה ד') : ותיטב · ענין תקון כמו מה תיטבי דרכך (שם ב') : ותשקף · ראתה והביטה : (לב) סריסים · שרים : (לג) שמטוה · ענין הזזה מן המקום כמו שמטו הבקר (ש"ב ו') : ויז · מלשון הזיה ונטיפה : (לה) הגלגולת · הראש : (לז) כדומן · כזבל כמו לדומן על פני האדמה (ירמיה ח')

מצודת דוד

ותיטב את ראשה · תקנה ועיטרה ראשה וקשטה עצמה למען תמצא חן בעיני יהוא לבל יהרגנה : (לא) השלום · האם תרצה להיות עמי בשלום : זמרי הורג אדוניו · לפי שגם זמרי הרג את המלך אלה בן בעשא לזה קראה אותו בשם זמרי וכאלו באה להקל אשמו לומר שכבר היה לעולמים וכדי להחניפו אמרה כן : (לב) מי אתי מי · פה בעזרתי : וישקיפו אליו · כאומרים הננו למצותיך : (לג) שמטוה · אותה מן החלון להפילה לארץ : וירמסנה · יהוא רמסה ברגליו : (לד) פקדו נא · זכרו את הארורה הזאת וקברוה כי בת מלך היא ואין מדרך המוסר ל כה בזיון אחר המיתה : (לה) כי אם הגלגולת וכו' · ושאר כל הגוף אכלו הכלבים כדבר ה' ואמרו"ל בזכות שהיתה מרקדת ברגליה ומטפחת בידיה ומנ בראשה לפני הכלה לשמחה לזה נשארו ולא אכלום הכלבים : (לו) דבר ה' היא · ולא במקרה בא : (לז) כדומן · אבל המפוזר בארץ כן היו אבריה מפוזרי

ואת

שפיגל איר אויגן אונ זי האט בגיטיגט איר קאפ צוואר זיא האט צירגלירט ד"ז זי זאל (יהוא) וואול גיפאלין אונ זיא לוגיט דורך די פענסטער (לא) ויהוא אונ (יהוא) איז קומן אין דאש טאר אונ זי שפראך ווילשטו מיט איר שלום האבן צוואר ווען דו שון דר שלאגן האסט דיינם הער עז איז קיין חידוש דען (זמרי) האט אויך דר שלאגן זיין הערן (אלה זון בעשא) : (לב) וישא אונ ער אויך הוב (פניו) צו דעם פענסטער אונ ער שפראך ווער איז ביים איך צו העלפין איר אונ זי לוגיטן צו אים צווייא דרייא [illegible] : (לג) ויאמר ער שפראך (יהוא) ווערפט זיא אראב אויז דעם פענסטער אונ זיא ווארפין זיא פון דעם פענסטער אראב (ויז) אונ עש ריגט אירם בלוט אויף דר וואנט אונ אויף די פפערד אונ זי צו טרעטיטן זי : (לד) ויבא אונ ער קאם אונ ער עס אונ ער טרענק אונ שפראך ביזוכט נון די פר פלוכטי די דאזיגי אונ בגראביט זיא דען איין קיניגש טאכטר איז זיא : (לה) וילכו אונ זי גינגן צו בגראבן זי אונ ניט זי גיפאנדן אן איר נייארט די הירן שאל אונ די פיס אונ די הענד דא זאגן אונזרי חכמים ד"ז וואר דרום איבר גבליבן מיט די הענד האט זי פלעגן צו קלאפן פר די כלה אונ מיט די פיס איז זיא גשפרונגן אונ מיט דען קאפף האט זיא גשאקלט וואן די דרייארלייא ניט אויף געגעסן פון די הונד : (לו) וישבו אונ זי ווידר קעריטן אונ זי זאגטן עש צו אים אונ ער שפראך די גאטש איז עש דש ער האט גרעט (אליהו דר תשבי) צו זאגן אין דעם טייל יזרעאל זאלן עסן די הונט ד"ז פלייש פון איזבל : (לז) והיה עש זאל זיין דר טוטר לייב פון איזבל אז איין מיסט פר שפרייט אויף דעם פעלד אין דעם טייל יזרעאל דש מאן ניט זאל קענן

דז

כְּדֹמֶן עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחֵלֶק יִזְרְעֶאל אֲשֶׁר לֹא־יֹאמְרוּ זֹאת אִיזָבֶל׃ י א וּלְאַחְאָב שִׁבְעִים בָּנִים בְּשֹׁמְרוֹן וַיִּכְתֹּב יֵהוּא סְפָרִים וַיִּשְׁלַח שֹׁמְרוֹן אֶל־שָׂרֵי יִזְרְעֶאל הַזְּקֵנִים וְאֶל־הָאֹמְנִים אַחְאָב לֵאמֹר׃ ב וְעַתָּה כְּבֹא הַסֵּפֶר הַזֶּה אֲלֵיכֶם וְאִתְּכֶם בְּנֵי אֲדֹנֵיכֶם וְאִתְּכֶם הָרֶכֶב וְהַסּוּסִים וְעִיר מִבְצָר וְהַנָּשֶׁק׃ ג וּרְאִיתֶם הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר מִבְּנֵי אֲדֹנֵיכֶם וְשַׂמְתֶּם עַל־כִּסֵּא אָבִיו וְהִלָּחֲמוּ עַל־בֵּית אֲדֹנֵיכֶם׃ ד וַיִּרְאוּ מְאֹד מְאֹד וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה שְׁנֵי הַמְּלָכִים לֹא עָמְדוּ לְפָנָיו וְאֵיךְ נַעֲמֹד אֲנָחְנוּ׃ ה וַיִּשְׁלַח אֲשֶׁר־עַל־הַבַּיִת וַאֲשֶׁר עַל־הָעִיר וְהַזְּקֵנִים וְהָאֹמְנִים אֶל־יֵהוּא לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכֹל אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֵלֵינוּ נַעֲשֶׂה לֹא־נַמְלִיךְ אִישׁ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ עֲשֵׂה׃ ו וַיִּכְתֹּב אֲלֵיהֶם סֵפֶר שֵׁנִית לֵאמֹר אִם־לִי אַתֶּם וּלְקֹלִי אַתֶּם שֹׁמְעִים קְחוּ אֶת־רָאשֵׁי אַנְשֵׁי בְנֵי־אֲדֹנֵיכֶם וּבֹאוּ אֵלַי כָּעֵת מָחָר יִזְרְעֶאלָה וּבְנֵי הַמֶּלֶךְ שִׁבְעִים אִישׁ אֶת־גְּדֹלֵי הָעִיר

מגדלים

דאיזבל כזבל מבדר על אפי חקלא באחסנת יזרעאל דלא יימרון דא איזבל : א ולאחאב שבעין בנין בשמרון וכתב יהוא אגרן ושדר לשמרון לרברבי יזרעאל סביא ולתורבניא דאחאב למימר : ב וכען כמיתא אגרתא הדין לותכון ועמכון בני רבוניכון ועמכון רתיכין וסוסון וקרוין כריכן ומאני זינא : ג ותחזון דתקין ודכשר מבני רבונכון ותשוון על כורסי מלכותא דאבוהי ותגיחון קרב על בית רבונכון : ד ודחילו לחדא לחדא ואמרו הא תרין מלכיא לא יכילו למקם קדמוהי ואיכדין נקום אנחנא : ה ושלח דממנא על ביתא ודממנא על קרתא וסביא ותורביניא לות יהוא למימר עבדך אנחנא וכל דתימר לנא נעביד לא נמלך גבר דתקין בעינך עביד : ו וכתב להון אגרתא תנינות למימר אם דילי אתון ומני אתון מקבלין סבו ית רישי גברי בני רבונכון ותיתון לותי כעדנא הדין מחר ליזרעאל ובני מלכא שבעין גברא ית רברבי קרתא מרבן יתהון :

והוה

רש"י

להלחם : (ד) שני המלכים · יורם ואחזיהו : (ו) ובני המלך שבעים איש את גדולי העיר וגו' · כל זה כתב בספר ואיני נודע חשבונם שבעים איש

מצודת דוד

ואת איזבל · כי רוב הגוף אכלו הכלבים והנשאר לא היה שמה עליו : י (א) האמנים אחאב · האמנים של אחאב : (ב) ועתה · לא הזכיר הכתוב ראשית הדברים שהיו כמנהג לפוקדם בשלום וא"ו כתב ועתה וכו' : בני אדוניכ' · יורשי המלוכה : הרכב וכו' · וא"כ הכח בידכם להלחם : (ג) על בית · בעבור בית אדוניכם ובכדי לנסותם לדעת מה בלבם שלח אליהם כדברים האלה : (ה) אשר על הבית · הממונה על בית המלך : (ו) אם לי אתם · אם אתם מצדי ונכנעים

מצודת ציון

ס') : י (א) האמנים · כן יקראו מגדלי הילדים כמו על לב האמנה (ישעיה ס') : (ב) והנשק · כלי המלחמה כמו נשק בית היער (שם כ"ב) : (ז) בדודים · כעין קדרות

די דאזיג איז איזבל : (א) ולאחאב אונ צו אחאב ווארן זיבציג זין אין שומרון אונ ער שריב יהוא בריב אונ ער שיקט נאך שומרון צו די הערן פון יזרעאל די עלטסטן אונ צו די דר ציהר די אחאב קינדר דר צוגן הבן צו זאגן : (ב) ועתה אונ איצונדר אז עש ווערט קומן דר בריב דר דאזיג צו איך אונ מיט איך זיינן די זין פון איירם הערן אונ מיט איך זיינן די רייטר אונ די פערד אונ די פעסטי שטאט אונ דר הארניש אוילא אזו האט איר כח צו שטרייטן : (ג) וראיתם אונ איר זאלט זעהן דען בעסטן אונ רעכט פערטיגן פון דען קינדר איירר הערן אונ איר זאלט איהם טון אויף דען שטול זיינש פאטירש אונ איר זאלט שטרייטן אום ווגן איירן הער אחאב ער האט אזו גשריבן צו פר זוכן זי : (ד) ויראו אונ זי פערכטן זיך זער אונ שפראכן נון די צווייא קיניג (יורם אונ אחזיהו) כיט זי זיין בשטאנדן פר איהם אונ ווייא ווערדן איר קענן בשטין : (ה) וישלח אונ ער שיקט דר דא וואר גזעצט איבר דש הויז אונ דר הער איבר די שטאט אונ די עלטסטן די דר ציהר צו (יהוא) צו זאגן דייני קנעכט זיינן איר אונ אלז וואז דו ווערשט זאגן צו אונז ד"ז וועלן איר טון איר וועלן נים מאכן קיניג קיין מאן אונ וואז דש דא וואול גפאלט אין דייני אויגן דש טוא : (ו) ויכתב אונ ער שרייב צו זי איין בריב צו דעם אנדרן מאל צו זאגן אוב צו איר מיר זייט אונ צו איינר שטים מיר הערט נעמט די קעפף פון די מאן פון די קינדר איירן הערן אונ קומט צו איר אז דיא צייט מארגן נאך יזרעאל אונ דיא קינדר דש מלך זיינן זיבציג מאן זיא זיינן ביים די גרושין פון דער שטאט די דר ציהן זיא

ויהי

מגדלים אותם: ז ויהי כבא הספר אליהם ויקחו את־בני המלך וישחטו שבעים איש וישימו את־ראשיהם בדודים וישלחו אליו יזרעאלה: ח ויבא המלאך ויגד־לו לאמר הביאו ראשי בני־המלך ויאמר שימו אתם שני צברים פתח השער עד־הבוקר: ט ויהי בבוקר ויצא ויעמד ויאמר אל־כל־העם צדיקים אתם הנה אני קשרתי על־אדני ואהרגהו ומי הכה את־כל־אלה: י דעו אפוא כי לא יפול מדבר יהוה ארצה אשר־דבר יהוה על־בית אחאב ויהוה עשה את אשר דבר ביד עבדו אליהו: יא ויך יהוא את כל־הנשארים לבית־אחאב ביזרעאל וכל־גדוליו ומידעיו וכהניו עד־בלתי השאיר־לו שריד: יב ויקם ויבא וילך שמרון הוא בית־עקד הרועים בדרך: יג ויהוא

מצא

תרגום

ז והוה כמיתי אגרתא לותהון ודברו ית בני מלכא ונכיסו שבעין גברא ושויאו ית רישיהון בסליא ושדרנון לותיה ליזרעאל: ח ואתא אזגדא וחוי ליה למימר איתיאו רישי בני מלכא ואמר שוו יתהון תרין דגורין במעלנא דתרעא עד צפרא: ט והוה בצפרא ונפק וקם ואמר לכל עמא זכאין אתון הא אנא מרדית על רבוני וקטלתיה ומן קטל ית כל אלין: י דעו כען ארי לא יבטל מפתגמא דיי דמליל יי על בית אחאב ויי קים ית דמליל ביד עבדיה אליהו: יא ומחא יהוא ית כל דאשתארו לבית אחאב ביזרעאל וכל רברבוהי וקריבוהי וחברוהי עד דלא אשתאר ליה משיזיב: יב וקם ואתא ואזל לשמרון הוא בית כנישת רעיא באורחא: יג ויהוא אשכח ית אחי אחזיה מלך

שבטא

רש"י

איש והם עם גדולי העיר המגדלים אותם: (ז) בדודים · סירות: (ח) צבורים · תמרין דגורין מונטי' בלע"ז: (ט) צדיקים אתם · כוללם בעיניכם לצדיקים ומחזיקים אותי בחזקת רשע על שהרגתי את המלך ועתה ראו הנה אני קשרתי על אדוני ואהרגהו את כל אלה מי הכה אני לא הרגתים אך מאלה תדעו אפוא כי גזרת המלך היא עליהם וההורגם צדיק הוא ומקיים את מצות המקום: (יב) בית עקד הרועים · בית כנישת רעיא · עקד לשון קשר מקום אסיפת רועים: (יג) ובני הגבירה · איזבל: (טו) ויאמר אליו יהוא היש את לבבך ישר · ושלו' מה שאני

עושה

מצודת ציון

קדרות וכן והכה בכיור או בדוד (ש"א ב'): (ח) צבורים · קבוצים כמו ויצבור יוסף (בראשית מ"א): (י) אפוא · ת"י כען והוא תרגום של עתה: (יא) ומיודעיו · קרוביו כמו מודע לאישה (רות ב'): וכהניו · כהני הבעל. שריד · שארית: (יב) בית עקד הרועים · בית שהרועים גוזזים בו הצאן ולפי שהדרך לעקד'

ולקושרם

מצודת דוד

ונכנעים אלי: כעת מחר · כעת הזאת ביום מחר: (ז) שבעים איש · היו שבעים איש והמה עם גדולי העיר שהיו מגדלים אותם ר"ל שהיו בבית גדולי העיר: (ח) עד הבוקר · להיות מונחים עד הבוקר בכדי שיראום העם: (ט) צדיקים אתם · ר"ל הנה תחשבו שאתם צדיקי' ממני על שהרגתי את המלך ומי הרג את כל אלה הלא אנשי שומרון הרגום: (י) דעו אפוא · בזאת דעו עתה שלא יפול דבר ה' ארצה להיות בטל מה מדברו כ"א יפול על ראש מי אשר נגזר עליו: וה' עשה · הריגת המלך ובניו באה בהשגחה מה': (יב) הוא בית עקד · כשבא בבית עקד הרועים אשר עומדים בדרך: (יג) ויהוא מצא ·

שם

(ז) ויהי אונ עש וואר אז ער קאם דר בריב צו זי אונ זי נאמן די קינדר דש מלך אונ זי שעכטטן זיבנציג מאן אונ זי טעטן איהרי קעפף אין טעפף אודר אין קערב אונ שיקטן זי צו אים נאך יזרעאל: (ח) ויבא אונ ער קאם דר באטן אונ ער זאגט צו אים צו זאגן זי האבן גבראכט די הויבטר קינדר דש מלך אונ ער שפראך טוהט זי צו צווייא הויפן אין דר טיר פון דעם טאר ביז מארגן: (ט) ויהי אונ עש וואר אן דעם מארגן אונ ער גינג אונ שטונד אונ ער שפראך צו דעם פאלק איר זייט צדיקים אין אייערי אויגן קיגן איר דר ווייל איך הב גקניפט אונ מורד גוועזן אין מיינם הערן אונ הב דר שלאגן אים נון זעכט ווער הט די קינדר דר שלאגן בלוואר ער שפראך דז הב איך דאך ניט גטאן: (י) דעו דרום אויך זייט וויסן אלגדרט וויסט אונ זעכט דש עש ניט פאלט פון די ריד גאטש צו דר ערדן דש ער הט גרעט גאט אויף דז הויז גזינד אחאב אונ גאט הט עש גטאן ער האט מקיים גוועזן וואז ער הט גרעט דורך דיא הנד זיין קנעכט אליהו: (יא) ויך אונ ער שלוג (יהוא) אל די דא ווארן איבר גבליבן צו דעם הויז גזינד אחאב אין דעם לנד (יזרעאל) אונ אל זיין גרושי הערן אונ זייני פריינד אונ זיין חברים ביז ער הט ניט גלאזט איבר בלייבן איין איבר בלייבונג: (יב) ויקם אונ ער אויף שטונד אונ ער קאם אונ גינג נאך שומרון ער וואר אין הויז דש אן איין זאלט דא די הירטן אין דעם וועג אודר עז הייסטן דרום (בית עקד) דיא וויל אן דארטן גבונדן האט די שאף ווען אן זי שערט: (יג) ויהוא אונ יהוא האט גפונדן די ברידר (אחזיהו)

קיניג

מצא את־אחי אחזיהו מלך־יהודה ויאמר מי אתם ויאמרו אחי אחזיהו אנחנו ונרד לשלום בני־המלך ובני הגבירה: יד ויאמר תפשום חיים ויתפשום חיים וישחטום אל־בור בית־עקד ארבעים ושנים איש ולא־השאיר איש מהם: טו וילך משם וימצא את־יהונדב בן־רכב לקראתו ויברכהו ויאמר אליו היש את־לבבך ישר כאשר לבבי עם־לבבך ויאמר יהונדב יש ויש תנה את־ידך ויתן ידו ויעלהו אליו אל־המרכבה: טז ויאמר לכה אתי וראה בקנאתי ליהוה וירכבו אתו ברכבו: יז ויבא שמרון ויך את־כל־הנשארים לאחאב בשמרון עד־השמידו כדבר יהוה אשר דבר אל־אליהו: יח ויקבץ יהוא את־כל־העם ויאמר אלהם אחאב עבד את־הבעל מעט יהוא יעבדנו הרבה: יט ועתה כל־נביאי הבעל כל־עובדיו וכל־כהניו קראו אלי

איש

תרגום

שבטא דבית יהודה ואמר מאן אתון ואמרו אחי אחזיה אנחנא ונחתנא למשאל שלם בני מלכא ובני מלכתא: יד ואמר אחודנון כד חיין ואחדונון כד חיין ונכיסונון לגו בית כנשתא ארבעין ותרין גברא ולא אשתאר אנש מנהון: טו ואזל מתמן ואשכח ית יהונדב בר רכב לקדמותיה וברכיה ושאל בשלמיה ואמר ליה האית לבך כשר כמא דלבי עם לבך ואמר יהונדב אית ואית הב ית ידך ויהב ידיה ואסקיה לותיה לרתיכא: טז ואמר אתא עמי וחזי בקנאתי דאנא מקני קדם יי ואחיתו יתיה ברתיכיה: יז ואתא לשמרון ומחא ית כל דאשתארו לאחאב בשמרון עד דשיציה כפתגמא דיי דמליל עם אליהו: יח וכנש יהוא ית כל עמא ואמר להון אחאב פלח ית בעלא זעיר יהוא יפלחניה סגי: יט וכען כל נביי בעלא וכל פלחוהי וכל כומרוהי זמינו לי אנש

לא

אחאב עבד
את הבעל
סנה'ית קב

רש"י

עושה כאשר לבבי שלום עם לבבך: ויאמר יהונדב יש ויש תנה את ידך: ואחוז בה והעלני אליך אל המרכבה: (יט) בעקבה · במרמה לשון

ויעקבני

מצודת ציון

ולקושרם בעת הגזיזה קרוי עקד מל' ויעקוד את יצחק (בראשית כ"ב): (טז) בקנאתי · ענין נקימה כמו בקנאו את קנאתי (במדבר כ"ה): (יט) אל יפקד ·

אל

מצודת דוד

שם מלא יהוא את אחי אחזיהו ר"ל בני אחי אחזיהו וכן נאמר בד"ה כי לא היו לו אחים כי כולם נהרגו מאז כמ"ש שם: לשלום · לשאול בשלום בני אחאב ואיזבל ולא ידעו כי נהרגו: (יד) וישחטום · כי גם המה היו מבית אחאב: בית עקד · העומד בבית עקד: (טו) היש את לבבך ישר · האם יש עם לבבך ישר ותמים עמי לאהוב אותי כאשר לבבי ישר עם לבבך: יש ויש · הכפל לחזק: תנה את ידך · בדרך אהבה וקיום ברית או להעלותו על המרכבה: (טז) בקנאתי · במה שאקנא קנאת ה' להנקם מבית אחאב ועובדי הבעל: (יח) אחאב עבד את הבעל מעט · כאומר והנה בעבור זה באה הרעה על ביתו: (יט) לי לבעל · יהיה לי אל הבעל: בעקבה · בכדי שיקבצו כולם:

קדשו

קיניג (יהודה) אונ ער שפראך ווער זייט איר אונ זי שפראכן די ברידר (אחזיהו) זיינן מיר אונ מיר זיינן גנידרט צו שלום קינדר דז מלך אונ קינדר די הערני איזבל: (יד) ויאמר אונ ער שפראך פאנגט זי לעבעדיג אונ זי פאנגטן זי לעבעדיג אונ זי שעכטטן זי צו דר גרוב דש הויז וואז זיך אין זאמלן דיא הירטן זי זיין גוועזן צווייא אונ פירציג מאנן אונ ער הט ניט איבר גלאזט איין מאן פון זי: (טו) וילך אונ ער גינג פון דארטן אונ ער גיפאנד (יהונדב זון רכב) צו קיגן אים אונ ער גריסט אים אונ ער שפראך צו אים (יהוא) איז דיין הערץ רעכט פערטיג וואז איך טוא אז וויא עז איז מיין הערצן מיט דיינם הערצן אונ ער שפראך (יהונדב) עש איז אונ עש איז גוויז גיב דיין הנד אונ נעם איך צו דיר אין דיין רייט וואגן אונ ער גאב זיין הנד אונ ברעכט אים אין דען רייט וואגן: (טז) ויאמר אונ ער שפראך גיא מיט מיר אונ זיך אן [illegible] רייט וואגן: (יז) ויבא אונ ער קאם נאך שומרון אונ ער שלוג אל די דא ווארן איבר גבליבן צו (אחאב) אין שומרון ביז ער הט [illegible] זאגן אים אז די זאג גאטש דש ער הט גרעט צו אליהו: (יח) ויקבוץ אונ ער [illegible] (יהוא) אל דש פאלק [illegible] (אחאב) הט גדינט דיא עכו"ם בעל איין ווייניג אונ (יהוא) ווערט דינן אים פיל: (יט) ועתה אונ נון אל די נביאים פון דר (עכו"ם בעל) אונ זייני דינר אונ אל די כהנים די דא מקריב זיין צו דר (עכו"ם) רופט [illegible] איר צו דר (עכו"ם בעל) איין איטליכר דר דא ווערט אויסגין אונ ווערט

מויטן

איש אל־יפקד כי זבח גדול לי לבעל כל אשר־
יפקד לא יחיה ויהוא עשה בעקבה למען האביד
את־עובדי הבעל : כ ויאמר יהוא קדשו עצרה
לבעל ויקראו : כא וישלח יהוא בכל־ישראל
ויבאו כל־עובדי הבעל ולא־נשאר איש אשר
לא־בא ויבאו בית הבעל וימלא בית־הבעל פה
לפה : כב ויאמר לאשר על־המלתחה הוצא
לבוש לכל עובדי הבעל ויוצא להם המלבוש :
כג ויבא יהוא ויהונדב בן רכב בית הבעל ויאמר
לעובדי הבעל חפשו וראו פן־יש־פה עמכם
מעבדי יהוה כי אם־עובדי הבעל לבדם : כד
ויבאו לעשות זבחים ועולות ויהוא שם־לו בחוץ
שמונים איש ויאמר האיש אשר־ימלט מן־
האנשים אשר אני מביא על־ידיכם נפשו תחת
נפשו : כה ויהי ככלותו לעשות העולה ויאמר
יהוא

תרגום

לא ישני ארי דבח רב לי לבעלא כל דישגי לא
יתקים ויהוא עבד בחוכמא בדיל לאבדא ית
פלחי בעלא : כ ואמר יהוא זמינו כנשתא
לבעלא וזמינו : כא ושלח יהוא בכל ישראל
ואתו כל פלחי בעלא ולא אשתאר אנש דלא
אתא ועלו לבית בעלא ואתמלי בית בעלא
ספא בספא : כב ואמר לדממנא על קמטריא
אפיק לבושא לכל פלחי בעלא ואפיק להון
לבושא : כג ואתא יהוא ויהונדב בר רכב לבית
בעלא ואמר לפלחי בעלא בלושו וחזו דלמא
אית כא עמכון מעבדיא דיי אלהן פלחי בעלא
בלחודיהון : כד ואתו למעבד נכסת קודשין
ועלון ויהוא מני ליה בברא תמנין גברא ואמר
גברא דישתזיב מגבריא דאנא מעל על ידיכון
נפשיה חלף נפשיה : כה והוה כד שיצי למעבד
עלתא

ויחאו' נ
גיטינה ק

רש"י

ויעקבני (בראשי' כ"ז ל"ו) : (כ) קדשו עצרה · הכריזו אסיפה להיות נעצרים לבית הבעל : (כב) על המלתחה · ת"י לדממנא על קומטריא ארגזים וקופסאות שכורכין וגונזין בתוכן תכשיטי עובדי הבעל : (כד) נפשו תחת נפשו · נפש השומר תחת הנפש הנמלט : (כה) וישלכו · ורמו
רהטיא

מצודת ציון

אל יחסר כמו ולא נפקד ממנו איש (שם ל"א) : בעקבה · ת"י בחכמה וכן ויעקבני זה פעמים (בראש' כ"ז) : (כ) קדשו · הזמינו : עצרה · אסיפה וקבוץ כמו עצרת בוגדים (ירמי' ט') : (כב) המלתחה · הוא מקום גניזת פריכי מלבושי כהני הבעל והוא הפוך מן וערפל חתולתו (איוב ל"ח) וכן ת"י קומטרא ובמשנה כסוי קמטרא טהור (כלים פי"ז) : (כג) חפשו · חקרו כמו נחפשה דרכנו (איכה ג') : (כה) לרצים · הרצים רגלי לפני מרכבתו: ולשלשים · ולשרים:
וישרפוה

מצודת דוד

(כ) קדשו עצרה · הזמינו יום להיות כולם נעצרים ונאספים: ויקראו · הכרי
יום קבוע : (כא) פה לפה · מהפתח מהעבר מזה עד הפתח שמשמאלו: (כב)
הוצא לבוש · הכוונה היה שיהיו נכרים במלבושיהם לבלא ימלט מי מהם:(כג)
מעבדי ה' · כי חשש פן יבא מי מהם לראות מה נעשה ויאבד עמהם : כי
אם · ר"ל עבדי ה' יצאו מפה ולא ישארו כ"א עובדי הבעל : (כד) על
ידיכם · המסורים בידכם לשמרם לבל יברחו : נפשו · נפש השומר הפושע
בשמירתו תחת נפש הנמלט בפשיעתו : (כה) ככלותו · כאשר השלים יהוא
לעשות

אוישן בלייבן זאל ניט לעבן אונ (יהוא) הט דז גטאן מיט שאלקהייט אונ וואלן מאכן פר לירן די דינר פון דר עכו"ם בעל : (כ) ויאמר אונ ער שפראך (יהוא) רופט אויז דש מן זאל זיך איין זאמלן צו דר עכו"ם בעל אונ זי רופיטן כלווער זי מן ברייטשטן : (כא) וישלח אונ ער שיקט יהוא אונטר כל ישראל אונ זי קאמן אל די דינר פון דר עכו"ם בעל אונ עס וואר ניט גבליבן איין אודר דא ניט איז קומן אונ זי קאמן אין דש הויז פון דר עכו"ם בעל אונ עז וואר דר פילט דז הויז פון דר עכו"ם בעל אורט צו אורט פון איינר שוועל צו דר אנדרי : (כב) ויאמר אונ ער שפראך צו דעם דר דא וואר איבר די קליידר כלווער די קאשטן דש מן דריקן האלט די צירונג פון דר (עכו"ם) צוים אויז איין קלייד צו איינם איטליכן פון דען דינר דר עכו"ם בעל אונ ער צוג אויז צו זי דז קלייד : (כג) ויבא אונ ער קאמן (יהוא אונ יהונדב זון רכב) אין דז הויז דר עכו"ם בעל אונ ער שפראך צו דען דינר פון דר עכו"ם בעל זוכט אונ זעכט פיליכט איז אהיא היט אייך פון די קנעכט גאטש עז זייא דען דינר פון דר עכו"ם בעל אליין : (כד) ויבאו אונ זי קאמן צו מאכן שעכטן אונ אופפר אונ יהוא הט גטאן צו אים אויסן ווניג אויך דר גאנץ אכציג מאן אונ ער שפראך דר מאן דר דא ווערט אנטרינן פון די מאן דש איך ברענג אויף איער הנד זיין לייב פון דען היטר זאל זיין אן שטאט לייב פון דעם אנטרינר : (כה) ויהי אונ עס וואר אז ער פולענדט צו טאן דיא עולה אונ ער שפראך (יהוא) צו די לויפר אונ די שטארקן קומט שלאגט זי איין מאן ניט עס זאל
קיין

יהוא לרצים ולשלשים באו הכום איש אל־יצא
ויכום לפי־חרב וישלכו הרצים והשלשים וילכו
עד־עיר בית־הבעל : כו ויוצאו את־מצבות בית־
הבעל וישרפוה : כז ויתצו את מצבת הבעל
ויתצו את־בית הבעל וישימהו למחראות
למוצאות קרי עד־היום : כח וישמד יהוא את־הבעל
מישראל : כט רק חטאי ירבעם בן־נבט אשר
החטיא את־ישראל לא־סר יהוא מאחריהם
עגלי הזהב אשר בית־אל ואשר בדן : ל ויאמר
יהוה אל־יהוא יען אשר־הטיבות לעשות הישר
בעיני ככל אשר בלבבי עשית לבית אחאב בני
רבעים ישבו לך על־כסא ישראל : לא ויהוא לא
שמר ללכת בתורת־יהוה אלהי־ישראל בכל־
לבבו לא סר מעל חטאות ירבעם אשר החטיא
את־ישראל : לב בימים ההם החל יהוה לקצות
בישראל

תרגום

עלתא ואמר יהוא לרהטיא ולגבריא עולו
מחונון אנש לא יפוק ומחונון לפתגם דחרב
ורמו רהטיא וגבריא קטילין ואזלו עד קרית
בית בעלא : כו ואפיקו ית קמת בית בעלא
ואוקידוהא : כז ותרעו ית קמת בעלא ותרעו
ית בית בעלא ושויוהא לבית מפקת אנשא
עד יומא דין : כח ושיצי יהוא ית בעלא
מישראל : כט לחוד בחובי ירבעם בר נבט
דחייב ית ישראל לא סטא יהוא מבתריהון
אשתעביד לעגלי דהבא די בבית אל ודי
בדן : ל ואמר יי ליהוא חלף דאתקנתא
למעבד דכשר קדמי כבל דברעותי עבדתא
לבית אחאב בנין רביעין יתבון לך על [illegible]ורסי
מלכותא דישראל : לא ויהוא לא נטר למהך
באוריתא דיי אלהא דישראל בכל ליביה לא
סטא מעל חובי ירבעם דחייב ית ישראל :
לב ביומיא האנון שרי רוגזא דיי למתקף
בישראל

רש"י

רהטיא וגבריא קטילין השליכו חללים את עובדי הבעל : (כז) למחראות · לשון בית הכסא וכן לאכול את חוריהם (ישעיה ל"ו [illegible]) : (כט) רק חטאי ירבעם וגו' · מדאגה שלא תשוב הממלכה לבית דוד כמו שנאמר ירבע': (ל) ויאמר ה' אל יהוא · ביד יונה : בני רבעים · ארבע דורות תחת שהשמדת את בן אחאב שמלכו ארבע דורות · עמרי · ואחאב · ואחזיה · ויהורם : (לב) לקצות · כמו קצתי בחיי (בראשית כ"ז מ"ו) :
בחדר

מצודת דוד

לעשות העולה על ידיהם כי אחר שעשו העולה התפרסם אמתת הדבר שהמה
עובדי הבעל ועתה לא יאמרו שהרג נקיים : וישליכו · אמר כן על דרך
ההרחבה אשר מרוב החפזון כאלו השליכו א"ע ללכת עד העיר המיוחדת לבית
הבעל : (כז) מצבת הבעל · הבסיס שעמדה עליו צורת הבעל : (כט) עגלי הזהב · מוסב על תחילת המקרא לומר ומה הם חטאי ירבעם עגלי הזהב
אשר בבית אל וכו' : (ל) ויאמר ה' · ע"י נביא : הטיבות לעשות וכו' · הישר בעיני עשית כנגד היותר טוב וכפי מחשבו' לבבי עשית וכו': בני רבעים ·
ד' דורות מזרעך ימלכו : (לב) החל ה' · התחיל ה' להכרית בישראל : בכל
גבול

מצודת ציון

(כו) וישרפוה · כל אחת ואחת : (כז) ויתצו · מל' נתיצה ושבירה : למוצאות ·
להפנות שם לגדולים : (לב) לקצות · להכרית כמו וקצותה את כפה (דברים כ"ה) :
לכרי

אויז גין און זי שלוגן זי מיט דעם שארפן שווערט אונ זיא ווארפן דיא לויפר אונ די שטארקן די טוטן אונ זי גינגן ביז די שטאט (בית הבעל) : (כו) ויוציאו אונ זי אויז צוגן דז (מזבח בית הבעל) פון דעם הויז דר עכו"ם אונ זי פר ברענטן זי : (כז) ויתצו אונ זי צו שטוסן די שטאנד פון דר עכו"ם אונ זי צו שטוסן דש הויז פון די עכו"ם אונ זי טעטן מאכן צו (בית הכסאות) ביז אן דען טאג דען דאזיגן : (כח) וישמד אונ ער פר טיליגט ([illegible]הוא) די עכו"ם בעל פון ישראל : (כט) רק נייארט די זינד פון (ירבעם בן נבט) דש ער הט מאכן זינדיגן ישראל הט ער ניט אב גקערט (יהוא) פון הינטר זי די קעלבר כלווער דיא עכו"ם דש דא גאר אין דר שטאט (בית אל) אונ אין דר שטאט (דן) אויך פון דעם (טעם) וועגן דש ער זיך גפערכט האט דש דז מלכות זאל ניט גאר קומן צו דעם (מלך יהודה) אונן מן ווערט אויף גין נאך ירושלים אין דש מלך יהודה שטאט אונ מן ווערט זעהן זיין כבוד : (ל) ויאמר אונ ער שפראך גאט דורך (יונה צו יהוא) דרום דש דו האשט בגיטיגט צו טאן דז דא וואל גפאלט אין מייני אויגן אונ אל דז דא איז אין מיין הערצן האשטו גטאן צו דעם הויז גזינד אחאב זאלן פיר גבירד זיצן צו דיר אויף דעם שטול פון מלכות ישראל דר וויל דש דו האשט פר טיליגט דען זון אחאב די דא האבן גקיניגט פיר (דורות עמרי אונ אחאב אונ אחזיה אונ יהורם) : (לא) ויהוא אונ יהוא האט ניט גהיט צו גין אין דר תורה גאטש דר הערן ישראל מיט אל זיינם הערן ער איז ניט אב גקערט פון דען זינד ירבעם דר דא הט מאכן זינדיגן ישראל : (לב) בימים אין דען טעג
דש

בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּכֵּם חֲזָאֵל בְּכָל־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל׃ לג מִן־הַיַּרְדֵּן מִזְרַח הַשֶּׁמֶשׁ אֵת כָּל־אֶרֶץ הַגִּלְעָד הַגָּדִי וְהָראוּבֵנִי וְהַמְנַשִּׁי מֵעֲרֹעֵר אֲשֶׁר עַל־נַחַל אַרְנֹן וְהַגִּלְעָד וְהַבָּשָׁן׃ לד וְיֶתֶר דִּבְרֵי יֵהוּא וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וְכָל־גְּבוּרָתוֹ הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ לה וַיִּשְׁכַּב יֵהוּא עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּשֹׁמְרוֹן וַיִּמְלֹךְ יְהוֹאָחָז בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ לו וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ יֵהוּא עַל־יִשְׂרָאֵל עֶשְׂרִים־וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה בְּשֹׁמְרוֹן׃ **יא** א וַעֲתַלְיָה אֵם אֲחַזְיָהוּ וְרָאֲתָה ראתה קרי כִּי מֵת בְּנָהּ וַתָּקָם וַתְּאַבֵּד אֵת כָּל־זֶרַע הַמַּמְלָכָה׃ ב וַתִּקַּח יְהוֹשֶׁבַע בַּת־הַמֶּלֶךְ יוֹרָם אֲחוֹת אֲחַזְיָהוּ אֶת־יוֹאָשׁ בֶּן־אֲחַזְיָה וַתִּגְנֹב אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי־הַמֶּלֶךְ הַמְּמוּתִּים המומתים קרי אֹתוֹ וְאֶת־מֵינִקְתּוֹ בַּחֲדַר הַמִּטּוֹת וַיַּסְתִּרוּ אֹתוֹ מִפְּנֵי עֲתַלְיָהוּ וְלֹא הוּמָת׃ ג וַיְהִי אִתָּהּ בֵּית יְהוָה מִתְחַבֵּא שֵׁשׁ שָׁנִים וַעֲתַלְיָה מֹלֶכֶת עַל־הָאָרֶץ׃ ד וּבַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית שָׁלַח יְהוֹיָדָע

ויקח

בְּיִשְׂרָאֵל וּמְחָנוּן חֲזָאֵל בְּכָל תְּחוּם אַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל׃ לג מִן יַרְדְּנָא מַדְנַח שִׁמְשָׁא יָת כָּל אַרְעָא גִלְעָד שִׁבְטָא גָד וְשִׁבְטָא רְאוּבֵן וְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה מֵעֲרוֹעֵר דְּעַל כֵּיף נַחְלָא דְאַרְנוֹן וְאַרְעָא גִלְעָד וּמַתְנָן׃ לד וּשְׁאָר פִּתְגָמֵי יֵהוּא וְכָל דַּעֲבַד וּגְבוּרְתֵיהּ הֲלָא אִנּוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָמֵי יוֹמַיָּא לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ לה וּשְׁכֵב יֵהוּא עִם אֲבָהָתוֹהִי וּקְבַרוּ יָתֵיהּ בְּשֹׁמְרוֹן וּמְלַךְ יְהוֹאָחָז בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי׃ לו וְיוֹמַיָּא דִּמְלַךְ יֵהוּא עַל יִשְׂרָאֵל עַסְרִין וּתְמָנֵי שְׁנִין בְּשֹׁמְרוֹן׃ א וַעֲתַלְיָה אִמֵּיהּ דַּאֲחַזְיָה חֲזָת אֲרֵי מִית בְּרַהּ וְקָמַת וְאַבְדַת יָת כָּל זַרְעָא דְמַלְכוּתָא׃ ב וּנְסִיבַת יְהוֹשֶׁבַע בַּת מַלְכָּא יוֹרָם אֲחָתֵיהּ דַּאֲחַזְיָה יָת יוֹאָשׁ בַּר אֲחַזְיָה וּגְנַבַת יָתֵיהּ מִגּוֹ בְּנֵי מַלְכָּא דְּמִתְקַטְּלִין וְאַטְמַרַת יָתֵיהּ וְיָת מֵינִקְתֵּיהּ בְּאִדְּרוֹן בֵּית עַרְסָתָא וְאַטְמַרוּ יָתֵיהּ מִן קֳדָם עֲתַלְיָה וְלָא אִתְקְטֵיל׃ ג וַהֲוָה עִמַּהּ בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ מִטַּמַּר שִׁית שְׁנִין וַעֲתַלְיָה מַלְכַת עַל אַרְעָא׃ ד וּבְשַׁתָּא שְׁבִיעֵיתָא שְׁלַח

יהוידע

ועתלים שם כס

רש"י

(ב) בחדר המטות׳ בעליות בית קדשי הקדשים כמה שהוא אומר ויהי אתה בית ה' מתחבא וגומר (לקמן פסוק ג') עליו אמר דוד (תהלי[ם] כ"ז ה') כי יצפנני בסוכו יסתירני בסתר אהלו וקורא אותה חדר המטות על שם בין שדי ילין (שיר השירים א' י"ג) וזהו שיסד ר' אליעזר נפ חדר המטות תורבן ביאך יכפר עליהם: (ד) לכרי׳ שרי המאות לגבורים תשרי מאות לרצים ולשון כרי שלא אמר לכרים הם דבר של קבול

מצודת ציון

יא (ד) לכרי׳ כמו לכרים ויקראו כן השרים ע"ד השאלה וכמ"ש מדם כרים ועתודים

מצודת דוד

גבול ישראל׳ לא במקום אחד לבד: (לג) מזרח שמש׳ לצד המזרח הכה את כל ארץ הגלעד וכו׳: מערוער וכו׳ מן ערוער הכה עד סוף הגבול: והגלעד עיר הגלעד היתה מטרפולין לכל ארץ הגלעד ואמר מלבד שהכה ארץ הגלעד כמ"ש למעל׳ הכה גם עיר המטרפולין שלה: יא (א) כל זרע׳ בכדי שתמלוך היא מבלי מערער: (ב) אותו ואת מניקתו׳ את יואש ומניקתו החביאה בחדר המטות שהיה בבה"מ: ויסתירו׳ אף היודעים הסתירו אותו לבל יודע לעתליה ולזה לא הומת: (ג) ויהי אתה׳ כי היא היתה אשת כ"ג והתמידה לשבת בבה"מ: ועתליה מולכת׳ וימי מלכותה ו' שנים מקוטעות: ובשנה השביעית׳ למספר השנים שהיה מתחבא: יהוידע׳ יתכן שהוא יוחנן הנזכר בד"ה א' ה' ועיין בסוף הספר בחשבון הדורות: (ד) שרי המאות׳ מן

הכהנים

הגיבורים

דען זעלביגן האט אין געהובן גאט צו פר שמעהן ישראל אונ ער שלוג זי חזאל אין אל די געמערק ישראל: (לג) אן פון דעם ירדן וואו דא אויף שיינט דיא זון דש גנצי לאנד (גלעד אונ גד אונ ראובן אונ מנשה פון ערוער) דז דא איז ביים דר באך (ארנון אונ גלעד אונ בשן): (לד) ויתר אונ די איבריגי זאכן פון (יהוא) אונ אלז דש ער האט געטאן אונ אל זייני שטארקהייט פר וואר זי זיין געשריבן אויף דש בוך (דברי הימים) צו די קיניגן ישראל: (לה) וישכב אונ ער לאג (יהוא) מיט זייני עלטרן אונ זי בגראבן אין אין שומרון אונ ער קיניגט (יהואחז) זיין זון אין זיין שטאט: (לו) והימים אונ די טעג דש ער האט גקיניגט (יהוא) איבר ישראל דש וואר אכט אונ צוואנציג יאר אין שומרון: (א) ועתליה אונ (עתליה די מוטר אחזיהו) הט געזעהן דש ער איז געשטארבן איר זון אונ זיא אויף שטונד אונ זי אומבט פר לורן אל דען זאמן דש קיניגריך: (ב) ותקח אונ זי נעם (יהושבע) דיא טאכטר פון דעם קיניג (יורם דיא שוועסטר אחזיהו) דען (יואש זון אחזיהו) אונ זיא הט גשטאלן אין פון צווישן קינדר דש מלך די דא ווארן גטיט דא נעם זיא אין אונ זייני זייגרן

אין

וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאיוֹת המאות קרי לַכָּרִי וְלָרָצִים וַיָּבֵא אֹתָם אֵלָיו בֵּית יְהוָה וַיִּכְרֹת לָהֶם בְּרִית וַיַּשְׁבַּע אֹתָם בְּבֵית יְהוָה וַיַּרְא אֹתָם אֶת־בֶּן־הַמֶּלֶךְ׃ ה וַיְצַוֵּם לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּן הַשְּׁלִשִׁית מִכֶּם בָּאֵי הַשַּׁבָּת וְשֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת בֵּית הַמֶּלֶךְ׃ ו וְהַשְּׁלִשִׁית בְּשַׁעַר סוּר וְהַשְּׁלִשִׁית בַּשַּׁעַר אַחַר הָרָצִים וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־מִשְׁמֶרֶת הַבַּיִת מַסָּח׃ ז וּשְׁתֵּי הַיָּדוֹת בָּכֶם כֹּל יֹצְאֵי הַשַּׁבָּת וְשָׁמְרוּ

את

יְהוֹיָדָע וּדְבַר יָת רַבָּנֵי מָאוָתָא לְגִבָּרַיָּא וּלְרָהֲטַיָּא וְאָעֵיל יָתְהוֹן לְוָתֵיהּ לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וּגְזַר לְהוֹן קְיָם וְאוֹמֵי יָתְהוֹן בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וְאַחֲזֵי יָתְהוֹן יָת בַּר מַלְכָּא׃ ה וּפַקְדִנּוּן לְמֵימַר דֵּין פִּתְגָמָא דְתַעְבְּדוּן תְּלָתָא מִנְּכוֹן עָלֵי שַׁבָּא וְנָטְרֵי מַטְּרַת בֵּית מַלְכָּא׃ ו וּתְלָתָא בִּתְרַע גִּבָּרַיָּא וּתְלָתָא בִּתְרַעָא דִּבַתְרוֹהִי תְּרַע רָהֲטַיָּא וְתִטְּרוּן יָת מַטְּרַת בֵּיתָא מִדְּאִשְׁתְּלֵי׃ ז וּתְרֵין חוּלָקִין בְּכוֹן כָּל נָפְקֵי שַׁבָּא וְתִטְּרוּן יָת מַטְּרַת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ עַל

מלכא

רש"י

הגיבורים ברבי"ר בלע"ז: ויכרות להם ברית׳ שיהא בעזרו להמליך את בן המלך: (ה) השלישית מכם באי השב׳ המשמרו׳ היו מתחדשות ובאות בשבת משמרות כהונה ולויה אחת נכנסת ואחת יוצאת וזה את המשמר הנכנס לפתחלק לשלשה חלקים השלישית בבית המלך לשמור שלא יעמוד איש על המלך להרגו והשלישית בשער סור הוא שער המזרחי שבעזרה שער הסרה: והשלישית בשער הרצים׳ אף הוא משערי העזרה ויונתן תרגם בתרעא דבתרוהי תרעא רהטיא ושער הרצים דרך שם באין מבית המלך לבית המקדש כמה שנאמר בסוף הענין ואותו שער העזרה שנאמר אחריו שער הרצים קראו (בדברי הימים ב' כ"ג ד') שער הספים: (ו) ושמרתם את משמרת הבית מסח׳ שמירה זו לוס על החלק הראשון שאמר עליו ושמרו את משמרת בית המלך: מסח׳ שמרוהו מאד שלא תסיחו דעתכם לשון נוסע (שמואל א' כ"ז ב) שלא יהא יאוש בדבר ות"ס של מסח מן היסוד: (ז) ושתי הידות בכם׳ שאמרתי שיהו בשער סור ובשער הרצים ועמ[illegible] כל יוצאי השבת כל אנשי משמר היוצא: ושמרו את משמרת בית ה' אל המלך׳ שלא יבואהו נזק מתוך בית ה' ולא הוצרך לכל זאת אלא שבת ראשונה עד שהומתה עתליה

ו[illegible]

מצודת דוד

הכהנים והלוים: לכרי ולרצים׳ גם לקח השרים והרצים: ויכרות׳ להיות אתכה ביניהם ולהיות ידם עמו להמליך את בן המלך והשביעם על זאת: (ה) השלישית׳ חלק שלים: באי השבת׳ כי משמרות הכהנים והלוים היו מתחלפים בכל שבת אלו יוצאים ואלו באים כמ"ש בד"ה וקרוים המה באי השבת ואמר להם השלישית מכם ר"ל חלק שלים משומרי המלך יהיו מאנשי באי השבת: ושומרי וכו׳ המה יהיו שומרי משמרת בית המלך שלא יהרג בבית המלך מאוהבי עתליה והשמירה ההיא תהיה אחר שיבוא המלך אל הבית: (ו) והשלישית׳ חלק שלים השני ישמרו בשער סור ורז"ל שהוא שער המזרחי ויקרא כן ע"ש שמשם היו הטמאים פורשי' וע"ש הכתוב סורו טמא קראו למו (איכה ד') ובד"ה נאמר שער היסוד והיא היא לפי שהיתה תקום התחלת הקדושה כמו יסוד לבנין: והשלישית׳ חלק שלים השלישי ישמרו בשער אשר אחריו שער הרצים כן ת"י: את משמרת הבית׳ לבל יבוא מי בו להרוג את המלך: מסח׳ ת"י מדאשתלי ור"ל שישמרו מבלי היסח הדעת: (ז) ושתי הידות בכם׳ שני שלישים בשומרי המלך יהיו כל אנשי יוצאי השבת על כי אתה פנויים הם מעבודת המקדש כי באו במקומם באי השבת והמה יעבדו עבדת המקדש ולזה לא יכלו הם כולם לשמור על המלך כ"א מקצתם: ושמרו׳

יוצאי

מצודת ציון

ועתודים (ישעיה ל"ד): (ו) מסח׳ מל' היסח הדעת: (ז) הידות׳ החלקים

כמו

אין דיא קאמר כלומר אויף דעם בודן דז בעט כלומר פון (בית קדשי הקדשים) אונ זיא פר בערגט אין פר (עתליהו) אונ ניט ער וואר גיטיט (עיין רש"י): (ג) ויהי אונ ער וואר מיט איר אין גאטש הויז פר בארגן זעקש יאר אונ עתליה קיניג איבר דש לאנד: (ד) ובשנה אונ אין דעם זיבנטן יאר הט גשיקט (יהוידע) אונ ער נעם די הערן איבר הונדרט צו די הויבט לייט אונ די הערן איבר הונדרט צו די לויפר אונ ער בראכט זי צו דעם אין גאטש הויז אונ ער פר שנייד צו זי אין זיכרהייט אונ ער בשווערט זי אין דעם הויז גאטש אונ ער וויזט זי דען זון פון דעם מלך: (ה) ויצום אונ ער גביטט צו זי צו זאגן דז איז דיא זאך דש איר זאלט טאן אין דריט טייל פון אייך קומט אן שבת אונ צו היטן היטונג דש מלך זיין הויז דען אלי שבת גאך אונאך זייכן די הישר פר ענדרט גווארן (דהיינו די כהנים אונ לויים) די דא האבן יעני וואך גהיט זיינן וועק גאנגן אונ די אנדרן זיינן גקומן אונ זיין גטיילט גוועגן אויף דרייא חלקים דהיינו איין דריט טייל די האבן גהיט דז הויז פון דעם מלך דש אין ניאאנט זאל דר שלאגן: (ו) והשלישית אונ דש דריט טייל דש וואר אין דעם טאר דש דא היס (סור) אונ עש היס דרום סור דש אין טייטש אב קערן דען די (טמאים) זיינן דרינן גוועגן דש אויך זי אינז גזאגט גווארן (סורו טמאו) דש דא וואר צו מזרח אין דר (עזרה) אונ דז דריט טייל וואר אין דעם טאר (אחר הרצים) דז נאך דעם טאר וואר פון די לויפר אונ דורך דש טאר פון דען לויפר וואר אן גין פון דז מלך הויז אין דש (בית המקדש) ווארן די היטר אויף דרייא חלקים גטיילט דיא הט דר (יהוידע) גבאטן אויף דז ערשט טייל די דא היטיטן דז מלך הויז אונ איר זאלט היטן היטונג דז הויז פון אב ריקן כלומר איר זאלט ניט אייער דיעה אב קערן פון היטן דז זאל טאן דז ערשטי טייל: (ז) ושתי אונ די צווייא טייל אונ אייך כלומר די

בא

אֶת־מִשְׁמֶרֶת בֵּית־יְהוָה אֶל־הַמֶּלֶךְ : ח וְהִקַּפְתֶּם
עַל־הַמֶּלֶךְ סָבִיב אִישׁ וְכֵלָיו בְּיָדוֹ וְהַבָּא אֶל־
הַשְּׂדֵרוֹת יוּמָת וִהְיוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ בְּצֵאתוֹ וּבְבֹאוֹ :
ט וַיַּעֲשׂוּ שָׂרֵי הַמֵּאיוֹת המאות קרי כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיִּקְחוּ אִישׁ אֶת־אֲנָשָׁיו בָּאֵי הַשַּׁבָּת
עִם יֹצְאֵי הַשַּׁבָּת וַיָּבֹאוּ אֶל־יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן : י וַיִּתֵּן
הַכֹּהֵן לְשָׂרֵי הַמֵּאיוֹת המאות קרי אֶת־הַחֲנִית וְאֶת־
הַשְּׁלָטִים אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ דָּוִד אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה : יא
וַיַּעַמְדוּ הָרָצִים אִישׁ וְכֵלָיו בְּיָדוֹ מִכֶּתֶף הַבַּיִת
הַיְמָנִית עַד־כֶּתֶף הַבַּיִת הַשְּׂמָאלִית לַמִּזְבֵּחַ וְלַבָּיִת
עַל־הַמֶּלֶךְ סָבִיב : יב וַיּוֹצִא אֶת־בֶּן־הַמֶּלֶךְ וַיִּתֵּן
עָלָיו אֶת־הַנֵּזֶר וְאֶת־הָעֵדוּת וַיַּמְלִכוּ אֹתוֹ וַיִּמְשָׁחֻהוּ
ויכו

מַלְכָּא : ח וְתַקְפוּן עַל מַלְכָּא סְחוֹר סְחוֹר גְּבַר
וְזֵינֵיהּ בִּידֵיהּ וּדְיֵעוֹל לְגוֹ מִן סִדְרָא יִתְקְטֵיל וַהֲווֹ
עִם מַלְכָּא בְּמַפְּקֵיהּ וּבְמֵעֲלֵיהּ : ט וַעֲבַדוּ רַבָּנֵי
מָאוָתָא כְּכֹל דְּפַקֵּיד יְהוֹיָדָע כַּהֲנָא וּדְבַרוּ גְּבַר
יַת גַּבְרוֹהִי עָלֵי שַׁבְּתָא עִם נָפְקֵי שַׁבְּתָא וַאֲתוֹ
לְוַת יְהוֹיָדָע כַּהֲנָא : י וִיהַב יְהוֹיָדָע כַּהֲנָא לְרַבָּנֵי
מָאוָתָא יַת מוֹרְנִיתָא וְיַת שִׁלְטַיָּא דִּי לְמַלְכָּא
דָּוִד דִּי בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּייָ : יא וְקָמוּ רְהָטַיָּא
גְּבַר וְזֵינֵיהּ בִּידֵיהּ מֵעֲבַר בֵּיתָא מִיַּמִּינָא עַד
עֲבַר בֵּיתָא מִסְּמָלָא לְמַדְבְּחָא וּלְבֵית כַּפּוּרֵי
עַל מַלְכָּא סְחוֹר סְחוֹר : יב וְאַפֵּיק יַת בַּר מַלְכָּא
וִיהַב עֲלוֹהִי יַת כְּלִילָא וְיַת סַהֲדוּתָא וְאַמְלִיכוּ
יָתֵיהּ וּמְשַׁחוּהִי וּטְפַחוּ יַד וַאֲמַרוּ יִצְלַח מַלְכָּא :
ושמעת

רש"י

ובראו עזריה מן העיר : (ח) והבא אל השדרות · איש נכרי שיבא לתוך המחנה הקרוי שדרות והוא מקום מבוא המלך מביתו לבית ה׳ ולא ידעתי מהו לשון שדרות ויונתן תרגם סידריא : (יב) את הנזר ואת העדות · ספר התורה כמו שכתוב והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו (דברים י
י"ט

מצודת ציון

כמו וארבע הידות (בראשית מ"ז יח) : (ח) והקפתם · וסבבתם : השדרות · כמו הסדרות בגמ"ר והוא מל׳ סדור ועריכה וכמו שהעיל המסודר יקראו מערכה כמו כן יקראו סדורות : (י) השלטים · כעין מגינים : (יא) מכתף · מצד : (יב) הנזר · הכתר : העדות · מל׳ עדי וקשוט או על הס"ת יאמר : (יב) וימלכו · מלשון

מצודת דוד

יוצאי השבת ישמרו בבית ה׳ בעבור המלך : (ח) וכליו · כלי זיינו : והבא איש זר הבא אל תוך סדר מערכות השומרי׳ יומת כי אולי הוא מן עתליה ומבקש להרוג את המלך : בצאתו ובבואו · בצאתו מן הבית ובבו אליו : (ט) איש את אנשיו · כל שר מאה מבאי השבת ויוצאי השבת לקח אנשיו : (י) החנית · ר"ל קבוצת החניתות : אשר למלך דוד · אשר ע דוד והיו מונחים בבית ה׳ : (יא) ויעמדו הרצים · מלבד באי השבת ויוצאי השבת עמדו הרצים ע"פ רוחב הבית ור"ל בעזרה : למזבח · לפני הה והסיכל : על המלך · סמוך למלך וסביבו : (יב) ויוצא · ממקום מחבואו : הנזר · כתר מלכות : העדות · היא התורה הנקראת עדות ותלו אותו כזו וכמ"ש רז"ל בס"ת היתירה של מלך · או סוף מל׳ עדי וקשוט ור"ל קשטו אותו
בעדי

דא זיינן מין דעם טאר(סור)אונ היכטר דעם(שער הרצים)אויך די כונדי וואך דר פֿאר גהיט הבן אונ איר זאלט היטן די היטונג דז ה
גמטש אויף דעקקינג דז מיט ניאמנט ניקש זאל קענקטון אונ דז הט גוועוט נור דענערשטן שבת ביז דש זיא איז גיטיט גוואורן(עתליה
דא זיינן מירי העופֿר מיוועק גאמבן אונ דר שטאט:(ח)והקפתם דר נאך שפראך ער אונ איר זאלט אום רינגלן אויף דעם קאלגריגז ה
מיין אמן אונ זיין(כלי זיין אונ א . . עאדר אמורר דא ווערט קומן מינדי קאמר דז הייסט (שדרות)דש וואר דר דורך גאנג פֿון דש
הויז מין גמטש הויז דר זאל ווערדן גיטיט אונ זייט מיט דעם מלך מין זיינס אויז גין אונ מין זיינס קומן : (ט) ויעשו אונ זי מע
די הערן איבר הונדרט אוז דז ער הט גבאטן (יהוידע דר כהן) אונ זי פֿירטן מיין אמן זייני אמגן די דא קומן לו היטן דיא
מיט דיא דא נון הבן גהיט אונ זי קומן לו יהוידע דעם כהן : (י) ויתן אונ ער גאב דר כהן לו די הערן איבר הונדרט דען שפיס
די שילטן דש דא וואר לו דעם מלך דוד דש דא איז מין גמטש הויז : (יא) ויעמדו אונ זי שטונדן די לויפֿר מיין אמן אונ זיין גיפֿ
מין זיינר הנד פֿון דר זייטן דש הויז די רעכטי זייט ביז לו זייט דש הויז די לינקי לו דעם(מזבח) אונ לו דעם הויז אום דען אלקגרי
הרום : (יב) ויוצא אונ ער אויז לוג דען זון פֿון דעם מלך אונ ער גאב אויף איס דיא קרון אונ דיא (ספר תורה) הט אונן זיין א
דעם מלך אונ ער זאל לייאנן דרינן אל די טעג זיינש לעבן אודר דיא קרון איז גוועזן מיין (עדות) אויף זיין (מלוכה) דען מיין מיטל
דר דא (רמוי) איז גוועזן לו דעם (מלכות) דא הט איך די קרון אויף איס גשיקט אונ ווען ער ניט (רמוי) איז גוועזן דעם מלכ
אזו הט זיך די קרון ניט אויף זיין קאפ גשיקט אזילא איז די קרון מיין עדות גוועזן(וימליכו)אונ זי אמכטן קיניגן אימ אונ זי זאלבטן אים
זי

וַיַּכּוּ־כָף וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ : יג וַתִּשְׁמַע עֲתַלְיָה
אֶת־קוֹל הָרָצִין הָעָם וַתָּבֹא אֶל־הָעָם בֵּית יְהוָה :
יד וַתֵּרֶא וְהִנֵּה הַמֶּלֶךְ עֹמֵד עַל־הָעַמּוּד כַּמִּשְׁפָּט
וְהַשָּׂרִים וְהַחֲצֹצְרוֹת אֶל־הַמֶּלֶךְ וְכָל־עַם הָאָרֶץ
שָׂמֵחַ וְתֹקֵעַ בַּחֲצֹצְרוֹת וַתִּקְרַע עֲתַלְיָה אֶת־בְּגָדֶיהָ
וַתִּקְרָא קֶשֶׁר קָשֶׁר : טו וַיְצַו יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֶת־
שָׂרֵי הַמֵּאיוֹת והמאות קרי פְּקֻדֵי הַחַיִל וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
הוֹצִיאוּ אֹתָהּ אֶל־מִבֵּית לַשְּׂדֵרֹת וְהַבָּא
אַחֲרֶיהָ הָמֵת בֶּחָרֶב כִּי אָמַר הַכֹּהֵן אַל־תּוּמַת בֵּית
יְהוָה : טז וַיָּשִׂמוּ לָהּ יָדַיִם וַתָּבוֹא דֶּרֶךְ־מְבוֹא
הַסּוּסִים בֵּית הַמֶּלֶךְ וַתּוּמַת שָׁם : יז וַיִּכְרֹת
יְהוֹיָדָע אֶת־הַבְּרִית בֵּין יְהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם
לִהְיוֹת לְעָם לַיהוָה וּבֵין הַמֶּלֶךְ וּבֵין הָעָם : יח וַיָּבֹאוּ
כל

יג וּשְׁמַעַת עֲתַלְיָה יַת קָל דְּרַקְדָנִין עַמָּא וַאֲתָת
לְוַת עַמָּא לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַּייָ : יד וַחֲזָת וְהָא
מַלְכָּא קָאֵם עַל אִסְטְוָנָא כְּהִלְכְתָא וְרַבְרְבַיָּא
עִמֵּיהּ וַחֲצוֹצְרָתָא קֳדָם מַלְכָּא וְכָל עַמָּא
דְאַרְעָא חָדַן וְתָקְעִין בַּחֲצוֹצְרָתָא וּבְזַעַת
עֲתַלְיָה יַת לְבוּשָׁהָא וּקְרָת מְרָדָא מְרָדָא : טו
וּפַקֵּיד יְהוֹיָדָע כַּהֲנָא יַת רַבָּנֵי מָאוָתָא דִּמְמַנָּן
עַל חֵילָא וַאֲמַר לְהוֹן אַפִּיקוּ יָתַהּ לְגָיו מִן סִדְרָא
וּדְיֵעוֹל בַּתְרַהָא יִתְקְטֵיל בְּחַרְבָּא אֲרֵי אֲמַר
כַּהֲנָא לָא תִתְקְטֵיל בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַּייָ : טז
וְשַׁוִּיאוּ לַהּ אַתְרָא וַעֲלַת בְּאוֹרַח מַעֲלָנָא
דְּסוּסְוָתָא לְבֵית מַלְכָּא וְאִתְקְטֵלַת תַּמָּן : יז וּגְזַר
יְהוֹיָדָע יַת קְיָמָא בֵּין מֵימְרָא דַּייָ וּבֵין מַלְכָּא
וּבֵין עַמָּא לְמֶהֱוֵי לְעַם מְשַׁמֵּשׁ קֳדָם יְיָ בֵּין
מַלְכָּא וּבֵין עַמָּא : יח וְעָלוּ כָל עַמָּא דְאַרְעָא
לבית

רש"י

י"ט) ורבותינו אמרו הנזר הוא העדות שכל הראוי למלכות הולמתו ושאינו ראוי למלכות אינו הולמתו : (יד) העמוד · הוא מעמד המלך בבית ה׳ : קשר קשר · מרד מרד יש כאן : (טו) הוציאו אותה · מבית המקדש לשדרות והביאו אותה דרך בית השדרות בית המלך ואל תניחוה לבאת דרך מולא העזרה אל העיר פן תמלא עוזרי׳ ומתחברי׳ אליה : והבא אחריה · בעזרה׳ : המת בחרב · להמית בחרב : (טז) וישימו לה ידי׳ · מקו׳ הסתכל"א בלע"ז : (יז) בין ה׳ ובין המלך ובין העם · שיהו המלך והעם אחרי ה׳ ואחר כך בין המלך ובין העם שיהו [illegible]ים למלך · (יח) פקודת · ממונים לשמור במקום משמרתם כהלכתן כי עתליהו בטלה את סדר משמרות הבית : (יט) ויבאו דרך שער הרצים · אל בית
המלך

מצודת דוד

בעדי מלוכה מאבני יקר : ויכו כף · היא דרך שמחה : (יג) קול הרצין העם · קול תרועת העם וכאלו · אמר קול העם הרצין : (יד) על העמוד · ר"ל על מקום המיוחד למלך לעמוד שם וזהו כמשפט ר"ל כמנהג המלך וכן נאמר בד"ה על עמדו והיא היא : קשר קשר · מרד יש כאן וכפלה דבריה כדרך המרד : (טו) פקודי החיל · הממונים על החיל : הוציאו אותה · ר"ל הוציאו אות׳ אל מבית לשדרות · ר"ל אל מבית לבה"מ אולם תלך אל תבית לשדרות ר"ל מבפנים למערכת השומרים לבל תמלט : והבא אחריה · להיות בעזרתה דחו להמית בחרב : כי אמר וכו׳ · ולזה לא הרגוה מיד : (טז) וישימו לה ידים · עשו לה מקום פנוי ללכת מבית ה׳ ובאה אל בית המלך בדרך אשר הסוסי׳ באים בה ושם נהרגה : (יז) להיות לעם לה׳ · מוסב גם על ובין המלך שגם הוא יעבוד את ה׳ : ובין המלך ובין העם · שהמלך ילחום מלחמות העם והם יעבדוהו כמשפט הראוי למלך : (יח) פקודות על בית ה׳ · ממונים כפי שתקן דוד כי
בהיותם

מצודת ציון

מלשון נתילה ושבירה ; היטב · ר"ל בחוזק וכן טחון היטב (שם ל"ב) : מתן · כך שמו

זי קלאפטן מיט די הענד אונ זי זאגטן ער זאל לעבן דר מלך : (יג) ותשמע אונ זי הערט(עתליהו)די שטים פֿון די שפרינגר דז פֿאלק
אונ זיא קאם לו דעם פֿאלק מין דש הויז גמטש : (יד) ותרא אונ זיא זאך אונ כון דר מלך שטונד אויף דר זייל אז דז גיגען איז אונ די
הערן אונ די טרומיטר פֿר דעם מלך אונ אל דז פֿאלק פֿון דעם לאנד וואורן פֿריליך אונ בלאזן מיט טרומיטן אונ זיא לו ריס (עתליהו)
איר קליידר אונ זיא שריט מיין (מרידה מיין מרידה) איז דא : (טו) ויצו אונ ער גיבאט (יהוידע דר כהן) דען הערן איבר הונדרט
די דא וואורן גזעלט איבר דז היר אונ ער שפראך לו זי ליכט אויז זי פֿון מינן ווינג לו דער גיטאבילטי קאמר ביז מין דז הויז אונ לאזט
זי ניט גין דורך דיא עזרה מין דר שטאט פֿיליכט ווערט מן זי אב שלאגן אונ ווער דא ווערט קומן לו העלפֿן נאך איר דר זאל ווערדן
גטיט מיט דעם שווערט אונ דש מן זיא ניט הט גלייך דר שלאגן דש וואר דרום דען ער הט גזאגט דר כהן ניט זי זאל ווערדן גטיט
אין דען הויז גמטש : (טז) וישימו אונ זי טעטן לו איר איין מורט מינן וועג לו פֿליהן אונ זי קאם אין דען וועג וואו זי מין קומן די
פֿפֿערד מין דז הויז פֿון דעם מלך זיא וואר גטיט אל דארט : (יז) ויכרת אונ ער פֿר שנייד יהוידע דען ביבֿרהייט לווישן גאט אונ
לווישן דעם מלך אונ לווישן דעם פֿאלק כלומר דש דר מלך אונ דז פֿאלק זאלן זיין לו איינס פֿאלק לו דינן פֿר גאט אונ לווישן דעם פֿאלק :
(יח) ויבאו אונ זי קאמן אל דז פֿאלק דש לנד מין דז הויז פֿון דר (עכו"ם בעל) אונ זי לו שטוסן זיין אופֿפֿר שטול זיין עכו"ם הבן זי
וואול לו ברמכן אונ (מתן דען כהן) פֿון דר עכו"ם הבן זי דר שלאגן פֿר דעם אופֿפֿר שטול אונ ער טעט יהוידע היטר אים גמטש
הויז

כָּל־עַם הָאָרֶץ בֵּית הַבַּעַל וַיִּתְּצֻהוּ אֶת־מִזְבְּחֹתָו
מזבחתיו ק׳ וְאֶת־צְלָמָיו שִׁבְּרוּ הֵיטֵב וְאֵת מַתָּן כֹּהֵן
הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת וַיָּשֶׂם הַכֹּהֵן פְּקֻדֹּת
עַל־בֵּית יְהוָה׃ יט וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת וְאֶת־
הַכָּרִי וְאֶת־הָרָצִים וְאֵת כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיֹּרִידוּ אֶת־
הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבוֹאוּ דֶּרֶךְ־שַׁעַר הָרָצִים בֵּית
הַמֶּלֶךְ וַיֵּשֶׁב עַל־כִּסֵּא הַמְּלָכִים׃ כ וַיִּשְׂמַח כָּל־
עַם־הָאָרֶץ וְהָעִיר שָׁקָטָה וְאֶת־עֲתַלְיָהוּ הֵמִיתוּ
בַחֶרֶב בֵּית °מֶלֶךְ המלך קרי׃ יב א בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים
יְהוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ׃ ב בִּשְׁנַת־שֶׁבַע לְיֵהוּא מָלַךְ
יְהוֹאָשׁ וְאַרְבָּעִים שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ
צִבְיָה מִבְּאֵר שָׁבַע׃ ג וַיַּעַשׂ יְהוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי
יְהוָה כָּל־יָמָיו אֲשֶׁר הוֹרָהוּ יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן׃ ד רַק
הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים
בַּבָּמוֹת׃ ה וַיֹּאמֶר יְהוֹאָשׁ אֶל־הַכֹּהֲנִים כֹּל כֶּסֶף
הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר יוּבָא בֵית־יְהוָה כֶּסֶף עוֹבֵר אִישׁ
כסף

קרי ע עמוה זה
ואחבק

לְבֵית בַּעֲלָא וּסְתָרוּהִי יָת אֱגוֹרוֹהִי וְיָת
צַלְמוֹהִי תַּבִּירוּ יָאוּת וְיָת מַתָּן כּוּמְרָא דְבַעֲלָא
קְטַלוּ קֳדָם אֱגוֹרָא וּמַנִּי כַּהֲנָא מַטְרָן עַל בֵּית
מַקְדְּשָׁא דַייָ׃ יט וּדְבַר יָת רַבָּנֵי מָאוָתָא וְיָת
גִּבָּרַיָּא וְיָת רָהֲטַיָּא וְיָת כָּל עַמָּא דְאַרְעָא
וְאַחִיתוּ יָת מַלְכָּא מִבֵּית מַקְדְּשָׁא דַייָ וְעָלוּ
בְּאוֹרַח תְּרַע רָהֲטַיָּא דְבֵית מַלְכָּא וִיתֵב עַל
כּוּרְסֵי מַלְכַיָּא׃ כ וַחֲדִי כָּל עַמָּא דְאַרְעָא
וְקַרְתָּא שְׁדוּכַת וְיָת עֲתַלְיָה קְטַלוּ בְּחַרְבָּא בֵּית
מַלְכָּא׃ א בַּר שְׁבַע שְׁנִין יְהוֹאָשׁ כַּד מְלַךְ׃
ב בִּשְׁנַת שְׁבַע לְיֵהוּא מְלַךְ יְהוֹאָשׁ וְאַרְבְּעִין
שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֶם וְשׁוּם אִמֵּיהּ צִבְיָה מִבְּאֵר
שָׁבַע׃ ג וַעֲבַד יְהוֹאָשׁ דְּכָשַׁר קֳדָם יְיָ כָּל יוֹמוֹהִי
כְּמָא דְאַלְּפֵיהּ יְהוֹיָדָע כַּהֲנָא׃ ד לְחוֹד בָּמָתָא
לָא עֲטַרָא עַד כְּעַן עַמָּא מְדַבְּחִין וּמַסְּקִין
בּוּסְמִין עַל בָּמָתָא׃ ה וַאֲמַר יְהוֹאָשׁ לְכַהֲנַיָּא
כָּל כְּסַף קוּדְשַׁיָּא דְמִתַּעַל לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַייָ
כְּסַף תִּקְלַיָּא דְעָבַר עַל מִנְיַן גֻּבְרַיָּא כְּסַף פּוּרְקַן
נפשתא

רש״י

המלך : (ג) כל ימיו אשר הורהו יהוידע · אבל משמת יהוידע אז באו שרי יהודה להשתחו׳ למלך ועשאוהו אלוה אמרו לו הנכנס לבית קדשי הקדשים שעה אחת מסוכן למות ואתה נחבאת בו שש שנים כדאי אתה להיות אלוה אז שמע המלך אליהם (בדברי הימים ב׳ כ״ד י״ז) : (ה) כסף עוב׳ איש כסף נפשו׳ ערכו · שני כספים יש כאן כסף עובר הוא כסף השקלים שבכל שנה הנאמר בו (שמות ל׳ י״ג וי״ד) כל העובר על
הפקודים

מצודת ציון

שמו : (כ) שקטה · נחה : יב (ג) הורהו · למדהו כמו את מי יורה דעה
ישעיה

מצודת דוד

בהיותם עובדים לבעל בטלו הממונים: (כ) והעיר שקטה · לא נתעורר עוד מלחמה בעבור זה כי את עתליה המיתו ולא היה עוד מי לעורר מלחמה: יב (ב) בשנת שבע · כי כשמלך יהוא הרג את אחזיה ועתליה לא קבלה המלוכ׳ עד שנה השניה ליהוא והומת׳ בשנה השביעית והיא התחלת השביעית ליהוא ואז מלך יהואש : (ג) אשר הורהו · ר״ל כל הימים אשר למדו יהוידע אולם אחרי מות יהוידע ולא היה בעולם ללמדו השחית דרכו כמ״ש בד״ה : (ד) רק הבמות · במות יחיד לשמים ואסור הוא משנבנ׳ הבית : (ה) כסף עובר · בתחיל׳ המקרא
אמר

הויז דען דוא (עתליהו) הט גהאט בטל גמאכט די · אשמרות) : (יט) ויקח אונ ער נעמט די העררן איבר הונדרט אונ די הויבט לייט איך מייני די לייפר אונ אל דז פאלק פון דעם לאנד אונ זי נידריטן מיט דעם מלך פון דעם הויז גאטש אונ זי קאמן דורך דען וועג פון דעם טאר דר לייפר אין דז הויז פון דעם מלך אונ ער זאס אויף דען שטול פון די מלכים : (כ) וישמח אונ עש פריימט זיך אל דז פאלק דש לנד אונ די שטאט וואר גשטילט אונ (עתליהו) הבן זי גטיט מיט דעם שווערט אין דעם הויז דש מלך: (א) בן איין זון פון זיבן יארן וואר דר יהואש אין זיינם קיניגן : (ב) בשנת אין דעם יאר דש זיבנטי צו (יהוא) הט גקיניגט יהואש אונ פירציג יאר הט ער גקיניגט אין ירושלים אונ דר נאמן פון זיינר מוטר וואר (צביה) פון באר שבע : (ג) ויעש אונ ער טעט יהואש וואז דא וואר רעכט פערטיג אין דען אויגן גאטש אלי זיין טאג דש ער הט גלערנט אונ אונטר גוויזן אין (יהוידע דר כהן) אביר דש יהוידע שטרב דא זיינן קומן די העררן פון יהודה צו בוקן זיך צו דעם מלך אונ זי הבן גמאכט אין צו איין עכו״ם דען זי שפראכן צו אים איינר דר דא גיט אויף דש (קדשי הקדשים) איין שעה דא איז ער (מסוכן) צו דעם טוט אונ דו ביזט וואררן פר בארגן דארטן זעקש יאר אזו ביזטו וואול ווערט צו זיין איין גאט דא הט ער אויך גפאלגט : (ד) רק נייארט די באמות הבן זי ניט אב גטאן נאך הייגט דען טאג דז פאלק זי שעכטן אונ רעאכן אויף די באמות : (ה) ויאמר אונ ער שפראך יהואש צו די כהנים אל דז זילבר די
הייליקייט

כֶּסֶף נַפְשׁוֹת עֶרְכּוֹ כָּל־כֶּסֶף אֲשֶׁר יַעֲלֶה עַל־לֶב־
אִישׁ לְהָבִיא בֵּית יְהוָה׃ ו יִקְחוּ לָהֶם הַכֹּהֲנִים
אִישׁ מֵאֵת מַכָּרוֹ וְהֵם יְחַזְּקוּ אֶת־בֶּדֶק הַבַּיִת לְכֹל
אֲשֶׁר־יִמָּצֵא שָׁם בָּדֶק׃ ז וַיְהִי בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים
וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לֹא־חִזְּקוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־
בֶּדֶק הַבָּיִת׃ ח וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ יְהוֹאָשׁ לִיהוֹיָדָע הַכֹּהֵן
וְלַכֹּהֲנִים וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מַדּוּעַ אֵינְכֶם מְחַזְּקִים אֶת־
בֶּדֶק הַבָּיִת וְעַתָּה אַל־תִּקְחוּ־כֶסֶף מֵאֵת מַכָּרֵיכֶם
כִּי־לְבֶדֶק הַבַּיִת תִּתְּנֻהוּ׃ ט וַיֵּאֹתוּ הַכֹּהֲנִים לְבִלְתִּי
קְחַת־כֶּסֶף מֵאֵת הָעָם וּלְבִלְתִּי חַזֵּק אֶת־בֶּדֶק הַבָּיִת׃
י וַיִּקַּח יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֲרוֹן אֶחָד וַיִּקֹּב חֹר בְּדַלְתּוֹ
וַיִּתֵּן אֹתוֹ אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ בְּיָמִין מימין קרי בְּבוֹא־אִישׁ
בֵּית יְהוָה וְנָתְנוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי הַסַּף אֶת־
כל

נַפְשָׁתָא דְמִתַּן גְּבַר פּוּרְקַן נַפְשֵׁיהּ אַף כָּל כְּסַף
דְמִתְנַדַּב גְּבַר בְּלִבֵּיהּ לְאַיְתָאָה לְבֵית מַקְדְּשָׁא
דַייָ׃ ו יִסְּבוּן לְהוֹן כַּהֲנַיָּא גְּבַר מִן מַכָּרֵיהּ וְאִנּוּן
יִתַּקְפוּן יָת בִּדְקָא דְבֵיתָא לְכָל אֲתַר דִּי יִשְׁתְּכַח
תַּמָּן בִּדְקָא׃ ז וַהֲוָה בִּשְׁנַת עַסְרִין וּתְלָת שְׁנִין
לְמַלְכָּא יְהוֹאָשׁ לָא תַקִּיפוּ כַּהֲנַיָּא יָת בִּדְקָא
דְבֵיתָא׃ ח וּקְרָא מַלְכָּא יְהוֹאָשׁ לִיהוֹיָדָע כַּהֲנָא
וּלְכַהֲנַיָּא וַאֲמַר לְהוֹן מָא דֵין לֵיתְכוֹן מַתְקְפִין יָת
בִּדְקָא דְבֵיתָא וּכְעַן לָא תִסְּבוּן כַּסְפָּא מִמַּכָּרֵיכוֹן
אֲרֵי לְבִדְקָא דְבֵיתָא תִּתְּנוּנֵיהּ׃ ט וְאִתְפַּסוּ
כַּהֲנַיָּא בְּדִיל דְּלָא לְמִסַּב כַּסְפָּא מִן עַמָּא וּבְדִיל
דְּלָא לְתַקָּפָא יָת בִּדְקָא דְבֵיתָא׃ י וּנְסִיב יְהוֹיָדָע
כַּהֲנָא אֲרוֹנָא חַד וּנְקַב חוֹרָא בְּרֵישֵׁיהּ וִיהַב
יָתֵיהּ בִּסְטַר מַדְבְּחָא מִיַּמִּינָא בְּמֵיעַל גַּבְרָא
לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַייָ וִיהֲבוּן תַּמָּן כַּהֲנַיָּא
אֲמַרְכְּלַיָּא יָת כָּל כַּסְפָּא דְמִתַּעַל לְבֵית מַקְדְּשָׁא
דיי

ויקב חר
בדלתו
סנהדרין ז
ס וז׳ לג
סנהו׳ג לד

רש״י

הפקודים איש שיתנדב ערכך נפשות האומר ערכי עלי : כל כסף אשר יעלה וגו׳ · כגון האומר הרי עלי מנה לבדק הבית : (ו) יקחו להם הכהנים יהיה שלהם והם יקבלו עליהם לחזק את בדק הבית משלהם : מאת מכרו · מאת מכירו הרגיל אצלו : בדק : בקיעה ופרץ החומה : (ח) ועתה אל תקחו כסף · עוד ואל תחזקו הבית משלכם : כי לבדק הבית תתנוהו · אם יפחות יפחות ואם יותיר יותיר : (י) מימין בבא איש מימין ביאת האנשי׳ : אצל המזבח · בעזרה : שומרי הסף · שומרי העזרה הממונים על מפתחות העזרה שהרי תרגמו יונתן אמרכליא והאמרכלי׳
שבעה

מצודת דוד

אמר כל כסף וכו׳ זהו חוזר ומפרש מה הן הכספים ואמר כסף עובר ר״ל מתחלת השקל שנאמר בו זה יתנו כל העובר על הפקודים (שמו׳ ל׳) : איש וכו׳ · גם הכסף הבא מהאיש אשר יעריך נפש בדמיו הקצובים בתורה לפי רוב השנים : אשר יעלה וכו׳ · גם הכסף העולה על לב איש להביא בנדבה : (ו) יקחו להם · כל הכספים האלה יקחו הכהנים לעצמם כ״א מאת מכירו ומיודעו ובתור זה יחזקו משלהם את ב״הב בכל מקום שימצא שם בדק : (ח) אל תקחו כסף · אל תקחו לעצמיכם אלא מיד בבוא לידכם תנו אותו לבדק הבית ר״ל הכניסו באוצר בית ה׳ עד יהיה בהם די לחזק הבדק : (ט) ויאתו הכהנים · נתרצו והוטב הדבר בעיניהם לבלי קחת הכסף לעצמם ולבלי לחזק משלהם : (י) ויקב · עשה נקב נגד בדלת הארון לזרוק דרך בו את הכסף אל הארון : בבוא איש וכו׳ · ר״ל בימין הבא אל הבית לא בימין היוצא : ונתנו שמה · מיד בבוא
לידם

מצודת ציון

(ישעיה ל״ח) : (ו) בדק · מקום השבר והרעוע יקרא בדק כי מהצורך לבדוק ולחפש אחריו כמו מחזיקי בדקך (יחזקאל כ״ז) : (ט) ויאתו · נתרצו כמו בזאת נאות לכם (בראשית ל״ד) : (י) ארון · ארגז : ויקב · עשה נקב ולתוספ׳ ביאו׳ אמר חור כי חור הוא נקב : שומרי הסף · שומרי מזוזת השערי׳ כי סף הוא מזוזה

הייליקייט דש עז ווערט ווערן גבראכט אין דז הויז גאטש ענטווערר דז זילבר פון די (שקלים) דש אן הט גבראכט אלי יאר אויף דז זילבר דש איינר גיבט פר זייני שאצונג כלומר עז איז לויזא ארלייזא זילבר אויך אל דז זילבר דש ער אויף ברענגט אויף דז הערץ איינש אמן צו ברענגן אין דז הויז גאטש כלומר ווען איינר הט גרעדט ער וויל געבן הונדרט גילדן צו דעם (בית המקדש) די שפאלטן צו פר ריכטן דז אנש : (ו) יקחו זי זאלן נעמן צו זיך די כהנים איין אמן פון זיין קעניר אונ זי זאלן שטערקן די שפלטן דז הויז פון איר געלר צו אל דש עש ווערט ווערדן געפונדן אל דארט איין שפאלט : (ז) ויהי אונ עש וואר אין דעם יאר דז דרייא אונ צוואנציגשטן יאר צו דעם קיניג יהואש הבן זי ניט גשטערקט די כהנים די שפאלטן פון דעם הויז : (ח) ויקרא אונ ער רופט דר (אויך יהואש צו יהוידע דר כהן) אונ צו די כהנים אונ ער שפראך צו זי ווארום שטערקט איר ניט די ברוך פון דעם הויז אונ אצונדרט ניט איר זאלט נעמן זילבר פון אייער קענר אונ איר זאלט אין פר ריכטן דז הויז פון דעם אייגרין דען צו די שפאלטן דז הויז איר זאלט געבן דז געלד אונ ווערט ווא איבריג זיין אזו איז עש גוט אונ אוב עטוואז אב ווערט גין לאז אב גין : (ט) ויאותו אונ זי בווילגטן זיך די כהנים צו ניט נעמן דז זילבר פון דעם פאלק אונ צו ניט פר ריכטן די שפאלטן פון דעם הויז : (י) ויקח אונ ער נאמן יהוידע דר
כהן

כָּל־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית־יְהוָה׃ יא וַיְהִי כִּרְאוֹתָם כִּי־רַב הַכֶּסֶף בָּאָרוֹן וַיַּעַל סֹפֵר הַמֶּלֶךְ וְהַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וַיָּצֻרוּ וַיִּמְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַנִּמְצָא בֵית־יְהוָה׃ יב וְנָתְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף הַמְתֻכָּן עַל־יְדֵ° ידי קרי עֹשֵׂי הַמְּלָאכָה הַ°פְּקֻדִים המפקדים קרי בֵּית יְהוָה וַיּוֹצִיאֻהוּ לְחָרָשֵׁי הָעֵץ וְלַבֹּנִים הָעֹשִׂים בֵּית יְהוָה׃ יג וְלַגֹּדְרִים וּלְחֹצְבֵי הָאֶבֶן וְלִקְנוֹת עֵצִים וְאַבְנֵי מַחְצֵב לְחַזֵּק אֶת־בֶּדֶק בֵּית־יְהוָה וּלְכֹל אֲשֶׁר־יֵצֵא עַל־הַבַּיִת לְחָזְקָה׃ יד אַךְ לֹא יֵעָשֶׂה בֵּית יְהוָה סִפּוֹת כֶּסֶף מְזַמְּרוֹת מִזְרָקוֹת חֲצֹצְרוֹת כָּל־כְּלִי זָהָב וּכְלִי־כָסֶף מִן־הַכֶּסֶף הַמּוּבָא בֵית־יְהוָה׃

כי

דַיָי׃ יא וַהֲוָה כַּד חֲזוֹ אֲרֵי סַגִּי כַּסְפָּא בַּאֲרוֹנָא וּסְלֵיק סָפְרָא דְמַלְכָּא וְכַהֲנָא רַבָּא וְצָרוּ וּמְנוֹ יָת כַּסְפָּא דְאִשְׁתְּכַח בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיָי׃ יב וִיהֲבִין יָת כַּסְפָּא דִמְתַקַּס עַל יְדֵי עָבְדֵי עֲבִידְתָּא דִי מְמַנָן עַל בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיָי וּמַפְּקִין לְנַגָּרֵי אָעַיָא וּלְאַרְדִּכְלַיָא דְעָבְדִין בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיָי׃ יג וּלְאַרְגּוּבְלַיָא וּלְפָסְלֵי אַבְנַיָא וּלְמִזְבַּן אָעִין וְאַבְנִין פְּסִילָן לְתַקָּפָא יָת בִּדְקָא בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיָי וּלְכֹל דְיִפּוֹק עַל בֵּיתָא לְתַקָּפוּתֵיהּ׃ יד בְּרַם לָא מִתְעֲבֵיד בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיָי קוּלִין דִכְסַף מְזַמְרַיָא וּמָנֵי מִזְרְקַיָא חֲצוֹצְרָתָא כָּל מָאנֵי דַהֲבָא וּמָאנֵי כַסְפָּא מִן כַּסְפָּא דְמִתְעַל

לבית

ויצרו ויתנו בתרא א ט הלכה יעב׳ כתובות י״ג טו

רש״י

שבעה היו לשבעה שערי העזרה בתוספתא דשקלים: (יא) ויהי. מיום אל יום (תמיד) כראותם כי רב הכסף ויעל סופר המלך וגו׳: (יב) ונתנו את הכסף המתוכן יהיו נותנין אותו הכסף המנוי לאחר שהוציאו מן הארון ושקלוהו ומנאוהו היו נותנין אותו ע״י הגזברין הממונים על עושי המלאכה: המתוכן לשון מניין כמו ותוכן לבנים תתנו (שמות ה׳ י״ח): המופקדים. הממונים: ויוציאוהו לשון הוצאה לשכור חרשי העץ: ולבונים. הם אמרכלין חרשי האבן שחבריהם עושים על פיהם ראשי האומנות: (יג) ולגודרי׳ לבוני החומה תלמידי האמרכלין: ולחוצבי האבן. מן ההר: (יד) ספות כסף מזמרות. והם כלי שיר: (טו) ולא יחשבו את האנשים. לא היו אמרכלין צריכין לחשבון עם האנשים הגזברין

אשר

מצודת ציון

מזוזה וכן ת״י אמרכליא והאמרכלים היו שבע׳ לשבעה שערי העזרה: (יא) ויצורו מל׳ צרה: וימנו. מל׳ מנין ומספר: (יב) המתכן. המנוי כמו מתכונת הלבנים (שמות ה׳): על ידי. אל ידי: לחרשי׳ לאומני: (יג) ולחוצבי׳ לכורתי: (יד) ספות. הם כלים עשוים בצורת כדים כי ת״י קולין וכן וכדה על שכמה (ברא׳ כ״ד) ת״א וקולתה: מזמרות. כלי זמר: מזרקות. ספלים לזרוק מהם

מצודת דוד

לידם נתנו בארון תדרך הקור אבל לא יוכלו להוציא מה זולת פתיחת הדלת: (יא) ויהי כראותם. בכל עת כשראו שיש בה הרבה כסף: והכהן הגדול׳ לא בעצמו כ״א פקידו בא במקומו וכן מפורש בד״ה: ויצורו. עשו בהם צורו׳ מטבע להוציאם בהוצאה ומנו המטבעות: (יב) עושי המלאכ׳. הם האומנים הגדולי׳ הממוני׳ בבי׳ ה׳ ומתחת ידם בונים האומני׳ הפועלי׳ כפי אשר יורו אותם ובדברו״ל נקראים אדרכלין: ויוציאוהו. הם הוציאו את הכסף בשכר האומנים הפועלים: לחרשי העץ. הם כורתי העצים במחיבת הגרז׳: ולבוני׳ הבוני׳ העצי׳ בקירו׳ הבית: (יג) ולגדרי׳. הם הבוני׳ קירות אבנים ולחוצבי האבן. החוצבים את האבנים מן ההר: ואבני מחצב. אף שסכרו חוצבי אבן הוצרכו עוד לקנות אבנים חצובים: ולכל אשר יצא. לכל שאר הדברים הנצרכים להוצי׳ על הבי׳ לחזק אותו: (יד) אך לא יעשה וכו׳. מהכסף הזה לא עשו לצורך בית ה׳ ספות כסף וכו׳ ובד״ה נאמר שנם כלים נעשה מן הכסף המובא ואמרו רז״ל בתחילת הבנין לא עשו כלי שרת ואחר שהשלימו והיה נותר עשו

כלי

כהן איין קאסטן אונ ער לעכרט אונ אמכט איין לאך אין זיין טיר אין די דעק אונ ער גאב אין בייא דען מזבח אויף די רעכטי זייט אז ער קאם איין אן אין דז הויז גאטש אונ זיא געבן אודארט די כהנים די היטר די שוועל אל דז זילבר דש דא איז וואורן געבראכט אין דז הויז גאטש: (יא) ויהי אונ עש וואר אז זיא זעהן דש עש וואר פיל דש זילבר אין דעם שריין אונ ער קאם אויף ברעכט דער שרייבר פון דעם אויך אונ דר כהן גדול אונ זיא בינדרטן אונ זיא ציילטן דאז זילבר דז דא וואר געפונדן אין דעם הויז גאטש אונ דר נאך דש זיא עש האבן גצילט: (יב) ונתנו אונ דא גאבן זיא דאש זילבר דש דא איז וואורן גצילט דורך האנד די (גבאים) די דא וואורן געזעלט איבר די דא טעטן די מלאכה די גזעלטן איבר דש הויז גאטש אונ זיא האבן עש אויז געבן צו די אייכסטר פון דען האלץ צו דינגן דרום ליוט אונ צו דר בויא אייכסטר דיא דא פר געבן דען בויא וויא אן עש אמכן זאל די דא אזבן דש הויז גאטש: (יג) ולגודרים אונ צו די אויארר די אן די אויאר ארבייטן אונ צו דיא אייכסטר אונ צו דען שטיין הויאר פון דעם בערג אונ צו קויפן העלציר אין שטיין גהוימני אונ גהמקטי צו שטערקן די שפאלטן דש הויז גאטש אונ צו אל דש ער ווערט אויז געבן אויף דש הויז צו שטערקן: (יד) אך גייארדט עש איז ניט וואורן געמאכט אין דאש הויז גאטש בעקן זילברני (כלי זמר) שפריענג בעקן טרומיטן אל דאז גילדני גפעס אונ דאז זילבר גיפעס וואז צו פאר איז געווען זילברן אדר גילדן גיפעס דאש האט אן ניט געמאכט פון דעם זילבר

דאש

טו כִּי־לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה יִתְּנֻהוּ וְחִזְּקוּ־בוֹ אֶת־בֵּית יְהוָה׃ טז וְלֹא יְחַשְּׁבוּ אֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יִתְּנוּ אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לָתֵת לְעֹשֵׂי הַמְּלָאכָה כִּי בֶאֱמֻנָה הֵם עֹשִׂים׃ יז כֶּסֶף אָשָׁם וְכֶסֶף חַטָּאוֹת לֹא יוּבָא בֵּית יְהוָה לַכֹּהֲנִים יִהְיוּ׃ יח אָז יַעֲלֶה חֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַיִּלָּחֶם עַל־גַּת וַיִּלְכְּדָהּ וַיָּשֶׂם חֲזָאֵל פָּנָיו לַעֲלוֹת עַל־יְרוּשָׁלָ͏ִם׃ יט וַיִּקַּח יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֵת כָּל־הַקֳּדָשִׁים אֲשֶׁר־הִקְדִּישׁוּ יְהוֹשָׁפָט וִיהוֹרָם וַאֲחַזְיָהוּ אֲבֹתָיו מַלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת־קֳדָשָׁיו וְאֵת כָּל־הַזָּהָב הַנִּמְצָא בְּאֹצְרוֹת בֵּית־יְהוָה וּבֵית הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח לַחֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַיַּעַל מֵעַל יְרוּשָׁלָ͏ִם׃ כ וְיֶתֶר דִּבְרֵי יוֹאָשׁ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃ כא וַיָּקֻמוּ עֲבָדָיו וַיִּקְשְׁרוּ־קָשֶׁר וַיַּכּוּ אֶת־יוֹאָשׁ בֵּית מִלֹּא

היורד

לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיָי׃ טו אֲרֵי לְעָבְדֵי עֲבִידְתָּא יַהֲבִין לֵיהּ וּמְתַקְּפִין בֵּיהּ יָת בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיָי׃ טז וְלָא מְחַשְּׁבִין עִם גֻּבְרַיָּא דִי יַהֲבִין יָת כַּסְפָּא עַל יְדֵיהוֹן לְמִתַּן לְעָבְדֵי עֲבִידְתָּא אֲרֵי בְּהֵמְנוּתָא אִנּוּן עָבְדִין׃ יז כְּסַף אַשְׁמָא וּכְסַף חַטָּוָתָא לָא מִתְּעַל לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיָי לְכַהֲנַיָּא יַהֲבִין לֵיהּ׃ יח בְּכֵין סְלֵיק חֲזָאֵל מַלְכָּא דַאֲרָם וְאַגִּיחַ קְרָבָא עַל גַּת וּכְבָשָׁהּ וְשַׁוִּי חֲזָאֵל אַפּוֹהִי לְמִסַּק לִירוּשְׁלֵם׃ יט וּנְסֵיב יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה יָת כָּל קוּדְשַׁיָּא דִי אַקְדִּישׁוּ יְהוֹשָׁפָט וִיהוֹרָם וַאֲחַזְיָהוּ אֲבָהָתוֹהִי מַלְכָּא דְבֵית יְהוּדָה וְיָת קוּדְשׁוֹהִי וְיָת כָּל דַהֲבָא דְאִשְׁתְּכַח בְּאוֹצְרֵי בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיָי וּבֵית גִּנְזֵי מַלְכָּא וְשַׁדַּר לַחֲזָאֵל מַלְכָּא דַאֲרָם וְאִסְתַּלַּק מֵעַל יְרוּשְׁלֵם׃ כ וּשְׁאָר פִּתְגָּמֵי יוֹאָשׁ וְכָל דַּעֲבַד הֲלָא אִנּוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָּמֵי יוֹמַיָּא לְמַלְכֵי דְבֵית יְהוּדָה׃ כא וְקָמוּ עַבְדוֹהִי וּמְרַדוּ מְרָדָא

ומחו

רש״י

אשר יתנו האמרכלין את הכסף תמיד על ידם לתתו לעושי המלאכ׳ לפי שלא היו חשודין בעיניהם כי באמונה הם עושים: (יז) כסף אשם וכסף חטאות. המפרים מעות לחטאתו ולאשמו ולקח את הבהמה ונותר מן המעות: לא יובא בית ה׳ לבדק הבית לכהנים יהיו׳ והם לוקחין מהם עולות קיץ למזבח הבשר לעול׳ והעורות שלהם כך שנינו בתמורה זה מדרש דרש יהוידע הכהן כל הבא ממותר חטאת וממות׳ אשם ילקח בהן עולו׳: (יח) אז יעלה חזאל. אחר מות יהוידע ועשה יואש את עצמו אלוה: (כא) בית מלוא. באותו מקום: מלוא. שם מקום:

סלא

מצודת דוד

כלי שרת: (טז) ולא יחשבו. לא עשו חשבון עם האנשים אשר נתנו להם הכסף לשהם יתנו לעושי המלאכה שבונים והגודרים וכו׳: כי באמונה. ידוע היה שעושים באמונה ולכך נבחרו אלו מתחלה: (יז) כסף אשם וכו׳. מי שהיה מפריש ממון לאשמו או לחטאתו וקנה הקרבן והותיר מן הממון הנה המותר הזה לא בא לבדק הבית כ״א לכהנים יהיו לקחת מהם עולות והיה הבשר כליל והעורות לכהנים כן דרז״ל: (יח) אז. בימי יהואש עלה חזאל וכו׳: (כא) היורד סלא. שעומדת בדרך היורד אל סלא: יג (א) בשנת

עשרים

דש דא איז וואורדן געבראכט אין דאש הויז גאטש: (טו) כי דען צו די זעלביגי די מלאכה האבן גטאן האבן זיא געבן דש זילבר אונ זיא שטערקטן אויט אין דש הויז גאטש: (טז) ולא אונ ניט זי רעכנטן די אמן דש זי גאבן דש זילבר דורך איר האנד צו געבן צו די דא טעטן דיא מלאכה דען אויט ווארהייט זיא טעטן כלומר אמן האט דיא אויז געביר ניט (חושד) געוועזן אוב זיא ניקש האבן דר איבריגט אונ אן האט זיא ניט נאך גרעכינט דען גווים רעכט האבן זיא האנדילט: (יז) כסף אבר דאש זילבר ווען איינר העט אב גשיירן דש געלד צו איין (אשם אודר חטאת) אונ האט גיקויפט איין בהמה אונ עש איז איבר גבליבן איז ניט וואורן געבראכט אין דאש הויז גאטש צו די כהנים הט אן גיגעבן אונ די כהנים האבן (עולות) דר פאר גקויפט אונ ווען דאז (מזבח) איז לידיג געווען דש אן האט ניקש גהאט אקריב צו זיין דא האבן זיא דאש געבראכט אונ דיא הויט האבן זיא זיך גנומן: (יח) אז דש מאל גינג אויף (חזאל דער אויך ארם) אונ ער שטרייטיט אויף (גת) אונ ער בלוועגג זיא אונ (חזאל) טעט זיין אן גיזכט צו אויף גין קיגן ירושלים: (יט) ויקח אונ ער נעם (יהואש) קיניג יהודה אלי די (קדשים) דש זיא האבן גהייליגט (יהושפט אונ יהורם אונ אחזיהו) זיין עלטרן דיא קיניגן יהודה אונ זייני הייליקייט אונ אל דאש גאלד דש דא וואר געפונדן אין די בהעלטינוס גאטש אונ אין דעם הויז דש אויך אונ ער שיקט עש צו חזאל קיניג ארם אונ ער טעט זיך אב פון אב ירושלים: (כ) ויתר אונ דיא איבריגי זאכן פון יואש אונ אלז דש ער האט גטאן פר וואר זיא זיין גשריבן אויף דש בוך (דברי הימים) צו די קיניגן יהודה: (כא) ויקמו אונ זיא אויף שטונדן זייני

קנעכט

הַיּוֹרֵד סִלָּא׃ כב וְיוֹזָכָר בֶּן־שִׁמְעָת וִיהוֹזָבָד בֶּן־
שֹׁמֵר עֲבָדָיו הִכֻּהוּ וַיָּמֹת וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִם־אֲבֹתָיו
בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ אֲמַצְיָה בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ יג א בִּשְׁנַת
עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה לְיוֹאָשׁ בֶּן־אֲחַזְיָהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה מָלַךְ יְהוֹאָחָז בֶּן־יֵהוּא עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן
שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה׃ ב וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
וַיֵּלֶךְ אַחַר חַטֹּאת יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר־הֶחֱטִיא
אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא־סָר מִמֶּנָּה׃ ג וַיִּחַר־אַף יְהוָה בְּיִשְׂרָאֵל
וַיִּתְּנֵם בְּיַד חֲזָאֵל מֶלֶךְ־אֲרָם וּבְיַד בֶּן־הֲדַד בֶּן־
חֲזָאֵל כָּל־הַיָּמִים׃ ד וַיְחַל יְהוֹאָחָז אֶת־פְּנֵי יְהוָה
וַיִּשְׁמַע אֵלָיו יְהוָה כִּי רָאָה אֶת־לַחַץ יִשְׂרָאֵל כִּי־
לָחַץ אֹתָם מֶלֶךְ אֲרָם׃ ה וַיִּתֵּן יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ
וַיֵּצְאוּ מִתַּחַת יַד־אֲרָם וַיֵּשְׁבוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּאָהֳלֵיהֶם
כתמול

תרגום

ומחו ית יואש בית מלו דנחית לסלא׃
כב ויוזכר בר שמעת ויהוזבד
בר שמר עבדוהי מחוהי וקטלוהי וקברו יתיה
עם אבהתוהי בקרתא דדויד ומלך אמציה
בריה תחותוהי׃ א בשנת עסרין ותלת שנין
ליואש בר אחזיה מלך שבטא דבית יהודה
מלך יהואחז בר יהוא על ישראל בשמרון שבע
עסרי שנין׃ ב ועבד דביש קדם יי ואזל בתר
חובי ירבעם בר נבט דחייב ית ישראל לא
סטא מנהון׃ ג ותקיף רוגזא דיי בישראל
ומסרנון ביד חזאל מלכא דארם וביד בר הדד
בר חזאל כל יומיא׃ ד וצלי יהואחז קדם יי
וקביל צלותיה יי ארי גלי קדמוהי דחקא
דישראל ארי דחק יתהון מלכא דארם׃ ה ויהבו
יי לישראל פריק ונפקו מתחות יד אנש ארם
ויתיבו

רש"י

סלא. שם מקום: (כב) ויוזכר בן שמעת ויהוזבד בן שומר. כתו' (בדברי הימים ב' כ"ד כ"ו) שמעת העמונית ויהוזבד בן שמרית המואבית ולמה פירשו [illegible]תוב ללמדך שנפרע ממנו הקב"ה ע"י אנשים כיוצא בו שאלו עמונים ומואבים כפויי טובה שכפוי בטובתו של אברהם אבינו שעשה ללוט שנלחם עם המלכים להצילו והם שכרו את בלעם לקלל את בניו ויפרע מיואש שכפה בטובתו של ויהוידע הרג את זכריהו בנו כמו שמפרש (בדברי הימים ב' כ"ד כ"ו) ומדרש זה בספרי: (ה) ויתן ה' לישראל מושיע. את יואש בן יהואחז שנאמר בו שלש פעמים תכה
את

מצודת ציון

מהם דם הקרבנות: יג (ד) ויחל. ויתפלל: לחץ. דחק: (ה) שלשום. יום השלישי:

מצודת דוד

עשרים ושלש. כי יהואש מלך בתחילת שבע ליהוא ויהוא מת בסוף כ"ח למלכו והוא כ"ב ליהואש ובתחיל' השנה הבאה מלך יהואחז א"כ היה כ"ג ליהואש: שבע עשרה שנה. ומקוטעו' היו: (ג) כל הימים. כל ימי יהואחז: (ד) כי ראה וכו'. ולולי זאת לא היתה תפלתו כדאי להתקבל: (ה) מושיע. יהואש בנו היה המושיע כמו שיזכור אח"ז ובימי מלכות יהואחז התחילה התשועה:
אך

קנעכט זיא וואָרן (אודר איין ארידה) אונ זי שלוגן דען (יואש) אין דען הויז דש שיטונג וואש דא נידרט צו (סלא): (כב) ויוזכר אונ יוזכר זון שמעת דער וואָהר פון עמון אונ (יהוזבד זון שמרית) דער וואר פון מואב זייני קנעכט האבן געשלאגן אים אונ ער שטארב אונ דער פסוק זאגט הערין דש זיא זיין פון (עמון אונ מואב) וויזען אונז וואול אז (עמון אונ מואב) האבן די טובה ניבל אב געבן צו דען קינדר אברהם דער דא האט בשיראט איהר עלטר פאטר (לוט) אונ זי האבן גדינגט (בלעם צו פלוכן ישראל) דארום האט גאט פון זיא גשיקט אויף דען יהואש דער האט אויך (יהוידע) זיין טובה ניבל אב געבן דש ער איהם האט בשיראט פון דען טויט אונ ער הט זיינן זון (זכריהו) דר שלאגן דרום שפריך גאט צו מן קומן די דאז גוטי איט ביזן בצאלן דיש [illegible] (עמון אונ מואב) אונ צאן בצאהלט ווערן פון דען (כפוי טובה) אונ זיא בגראבטן איהם מיט זייני עלטרן אין דער שטאט (דוד) אונ ער קיניגט (אמציה) זיין זון אין זיינר שטאט: (א) בשנת אין דעם יאר דען וואנציגסטן אונ דרייא יאר צו (יואש זון אחזיה קיניג יהודה) הט גקיניגט יהואחז זון יהוא איבר ישראל אין (שומרון) זיבן צעהן יאר: (ב) ויעש אונ ער טעט דש דא איבל געפֿיל פאר די אויגן גאטש אונ ער גינג נאך דיא זינד (ירבעם בן נבט) דער דא האט אנגזינדיגט די ישראל ער האט ניט אב גיקערט פון איהר: (ג) ויחר אונ עש דר גריאט דער צארן גאטש אן דיא ישראל אונ ער איבר ענטפֿערט זיא אין דיא האנד פון (חזאל קיניג ארם) אונ אין די האנד בן הדד זון חזאל אל די טעג: (ד) ויחל אונ ער בעטיט יהואחז פֿר גאט אונ ער הערט צו איהם גאט דען ער האט געזעהן די גדרעגנג פון ישראל דז ער האט בצוואנגן זיא דער קיניג ארם: (ה) ויתן אונ ער גאב גאט צו ישראל איין העלפֿר דען (יואש זון יהואחז) דש ביא איהם שטיט דרייא מאהל זאלשטו שלאגן דען ארם אונ זיא גינגן אויז פון דר האנד ארם אונ זיא זאסן
די

כִּתְמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃ ו אַךְ לֹא־סָרוּ מֵחַטֹּאות בֵּית־
יָרָבְעָם אֲשֶׁר־הֶחֱטִי° החטיא קרי אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּהּ
הָלָךְ וְגַם הָאֲשֵׁרָה עָמְדָה בְּשֹׁמְרוֹן׃ ז כִּי לֹא
הִשְׁאִיר לִיהוֹאָחָז עָם כִּי אִם־חֲמִשִּׁים פָּרָשִׁים
וַעֲשָׂרָה רֶכֶב וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים רַגְלִי כִּי אִבְּדָם מֶלֶךְ
אֲרָם וַיְשִׂמֵם כֶּעָפָר לָדֻשׁ׃ ח וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹאָחָז
וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ הֲלוֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־
סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ ט וַיִּשְׁכַּב
יְהוֹאָחָז עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּשֹׁמְרוֹן וַיִּמְלֹךְ
יוֹאָשׁ בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ י בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וָשֶׁבַע שָׁנָה
לְיוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ יְהוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז עַל
יִשְׂרָאֵל בְּשׁוֹמְרוֹן שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה׃ יא וַיַּעֲשֶׂה
הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא סָר מִכָּל־חַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־
נְבָט אֲשֶׁר־הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל בָּהּ הָלָךְ׃ יב וְיֶתֶר
דברי

תרגום

ויתיבו בני ישראל בקרויהון כמאתמלי
ומדקמוהי׃ ו ברם לא סטו מחובי ירבעם
דחייב ית ישראל בהון אזלו ואף אשירתא קמת
בשמרון׃ ז ארי לא אשאר ליהואחז עם אלהן
חמשין פרשין ועסר רתיכין ועסרא אלפין גבר
רגלין ארי אבדנון מלכא דארם ושוינון כעפרא
לדיש׃ ח ושאר פתגמי יהואחז וכל דעבד
וגבורתיה הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי
יומיא למלכא ישראל׃ ט ושכיב יהואחז עם
אבהתוהי וקברוהי בשמרון ומלך יואש בריה
תחותוהי׃ י בשנת תלתין ושבע שנין ליואש
מלך שבטא דבית יהודה מלך יהואש בר
יהואחז על ישראל בשמרון שית עסרי שנין׃ יא
ועבד דביש קדם יי לא סטא מכל חובי
ירבעם בר נבט דחייב ית ישראל בהון אזל׃ יב
ושאר פתגמי יואש וכל דעבד וגבורתיה
דאגיח

ש אנדס נסחי׳ ק סו

רש"י

את ארם: (י) בשנת שלשים ושבע וגו'. מקרא זה מוכחש מפני צדדין ולא מצאתי לו מתקן שהיה לו לומר שלשים ותשע ש[illegible]י עמד אביו בשנת עשרים ושלש ליואש ומלך שבע עשרה שנה נמצא שמת בשנת שלשים ותשע ליואש ועוד הוא אמר למטה בענין בשנת שתים ליואש בן יהואחז מלך ישראל מלך אמציה בן יואש מלך יהודה נמצא שעמד יואש בן יהואחז בשנת ארבעים של יואש שהיא שנה אחרונה לו ובשנה שנים ליואש בן יהואחז מלך אמציה ואף כי תאמר שמלך אמציה בשנת מות אביו וקרא שכתוב שנת שתים ליואש למדת שלא מלך יואש מלך ישראל
עד

מצודת דוד

(ו) אך לא סרו. חוזר על המקרא שלפניו לומר אף שחילה יהואחז את פני ה' אך לא סרו הוא ועמו מחטאת בית ירבעם והיה התפלה עם אחיזת העון: (ז) כי לא השאיר. כי בעבור זה לא השאיר ארם ליהואחז עם וכו': כעפר לדוש. כעפר הנידש ברגלי אדם: (ח) וגבורתו. בהלחמו ביתר העמים אלא ארם: (י) בשנת שלשים ושבע. כי יואש מלך ישראל מלך בחיי אביו ב' שני' לפי שבא' ע"י תשוע' כמ"ש למעלה לזה המליכו בחייו ב' שני' והלא יהואחז מלך בכ"ג ליואש מלך יהודה וימי מלכותו י"ז שנים מקוטעות וכלו א"כ בל"ט ליואש מלך יהודה והלא יהואש מלך ישראל מלך בחיי אביו ב' שנים הרי מלך בל"ז ליואש מלך יהודה: שש עשרה שנה. מספר השנים השם מלך אחרי מות אביו: (יב) ויתר וכו'. אף שאח"ז יספר עוד ממעשה יואש ואף את המקראות האלה אמורים שם ואולי לפי שרמז עליו בקצרה שהיה מושיע לישראל מיד ארם ותלה לספורי אביו כי בא בתפלתו ואף התחילה בימי מלכותו

מצודת ציון

(ז) לדוש. מל' דישה וכתישה: (יז) ירה ויור. ענין השלכת
עד

די קינדר ישראל אין איר געצעלט אזו וויא געסטירט: (ו) אך נייארט זיא האבן ניט אב גקערט פון די זינד פון דען הויז גזינד (ירבעם) דש ער האט אנגזינדיגט דיא ישראל אין דיא זינד איז ער גאנגן אונ אויך די זינדן בוים איז גשטאנדן אין שומרון: (ז) כי דען ער האט ניט איבר גלאזן צו (יהואחז) פאלק עש זייא דען פופציג רייטר אונ צעהן רייט וואגן אונ צעהן טויזנט פוס גייאר דען ער הט אנגבן פר לירן זיא דר קיניג ארם אונ ער טעט זיא אזו אזו אין ערד צו פר טרעטן: (ח) ויתר אונ די איבריגן ריד פון (יהואחז) אונ אלז דש ער הט גטאן אונ זייני שטארקייט פר וואר זי זיין גשריבן אויף דאז (ספר דברי הימים) צו דיא קיניגן ישראל: (ט) וישכב אונ ער לאג (יהואחז) מיט זייני עלטרן כלומר ער שטארב אונ זיא בגראבטן איהם אין (שומרון) אונ ער קיניגט (יואש) זיין זון אין זיין שטאט: (י) בשנת אין דעם יאר דש זיבן אונ דרייסיגשטן צו יואש קיניג יהודה האט גקיניגט (יהואש זון יהואחז) איבר ישראל אין שומרון זעכצעהן יאר (עיין רש"י): (יא) ויעשה אונ ער טעט דער יהואש וואש דא איבל געפֿיל אין דיא אויגן גאטש ער איז ניט אב גקערט פון אלי די זינד פון (ירבעם בן נבט) דש ער האט אנגזינדיגט דיא ישראל אין דען וועג איז ער גאנגן: (יב) ויתר אונ דיא איבריגן זאכן פון (יואש) אונ אלז דאש ער האט גטאן אונ זיין שטארקייט דש ער האט געשטריטן מיט (אמציה קיניג
יהודה

דברי יואש וכל־אשר עשה וגבורתו אשר נלחם
עם אמציה מלך־יהודה הלא־הם כתובים על־ספר
דברי הימים למלכי ישראל: יג וישכב יואש עם־
אבותיו וירבעם ישב על־כסאו ויקבר יואש
בשומרון עם מלכי ישראל: יד ואלישע חלה את־
חליו אשר ימות בו וירד אליו יואש מלך־
ישראל ויבך על־פניו ויאמר אבי אבי רכב ישראל
ופרשיו: טו ויאמר לו אלישע קח קשת וחצים
ויקח אליו קשת וחצים: טז ויאמר למלך ישראל
הרכב ידך על־הקשת וירכב ידו וישם אלישע
ידיו על־ידי המלך: יז ויאמר פתח החלון קדמה
ויפתח ויאמר אלישע ירה ויור ויאמר חץ־
תשועה ליהוה וחץ־תשועה בארם והכית את־
ארם

תרגום

דאגיח עם אמציה מלך שבטא דבית יהודה
הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי
ישראל: יג ושכיב יואש עם אבהתוהי וירבעם
יתיב על כורסיה ואתקבר יואש בשמרון עם
מלכי ישראל: יד ואלישע מרע ית מרעיה
דימות ביה ונחת לותיה יואש מלכא דישראל
ובכא על אפוהי ואמר רבי רבי דטב ליה
לישראל בצלותיה מרתיכין ומפרשין: טו
ואמר ליה אלישע סב קשתא וגרריא ונסיב
לותיה קשתא וגרריא: טז ואמר למלכא
דישראל אחית ידך על קשתא ואחית ידיה
ושוי אלישע ידוהי על ידי מלכא: יז ואמר
פתח כון למדנחא ופתח ואמר אלישע שדי
ושדא ואמר הדין גירא יתעביד לנא פורקנא
מן קדם יי והדין גירא יתעביד לנא נצחנא
באנש ארם
ותמחי

ואלישע׳ חלה
סוט׳ ט מז
מציע׳ ז פז
סנהדרין ז
קז

רש״י

עד שנת שלשים ותשע של יואש מלך יהודה: (יג) וירבעם ישב על כסאו · בנו היה · ויש לתמוה למה נכתבו כאן שני מקראות הללו שהרי עוד לפנינו הוא מספר והולך בדברי יואש וחוזר וכותב ויתר דברי יואש וגומר וישכב יואש עם אבותיו וגומר ואומר אני שלא נכתבו אלא להפסיק שלא לסמוך [illegible] אלישע למקרא של עכו״ם לומר ויעש הרע וגומר ואלישע חלה וגומר: (יז) פתח החלון קדמה · מול ארץ ארם שהם במזרח כמה שנאמר ארם מקדם (ישעיה ט׳ יא): ירה ויור · שדי ושדא: ויאמר חץ תשועה וגומר · אלישע אמר החץ הזה יהיה סי׳ תשועה לישראל

מצודת דוד

מלכותו ולזה ראה להזכיר כל מעשיו בקצרה עד אחר מותו וחזר שוב לפרש מעשיו בארוכה ועד אחר מותו: (יד) אשר ימות בו · אשר היה מעותד למות מחלי זה: אבי אבי וכו׳ · רבי רבי שעזר לישראל בתפלתו כרכב ופרשים: (טז) הרכב · הנח ידך על הקשת ותפוש בו: (יז) קדמה · אל מול ארץ ארם היושב מקדם כמ״ש ארם מקדם (ישעיה ט׳): ירה · השלך החצים מהקשת: ויור · שמע לו וירה: ויאמר · בעת שירה אמר הנביא חץ תשועה וכו׳ ר״ל ע״י החץ יהיה תשועה המיוחדת לה׳ לבוא מאתו ובאיזה עם יפול החץ שיהיה ע״י תשועה לישראל בארם יפול החץ: באפק · במקום אפק תכה אותם עד תכלם:
עד

יהודה) פאר וואהר זיא זיין גשריבן אויף דאש (ספר דברי הימים) לו דיא קיניגן ישראל: (יג) וישכב אונ ער לאג יואש מיט זייני עלטרן כלומר ער שטארב אונ ירבעם זון יואש זאש אויף זיינם שטול אונ ער וואר בגראבן וואָרדן יואש אין שומרון מיט די קיניג ישראל אונ ער זאגט דארום דיזא צוויא פסוקים דר עמ־דן דז ער וויל אונטר שיידן צווישן דען פסוק דז (יואש) האט (עכו״ם) געדינט דז דא שטיט נאך דעם פסוק (ויתר דברי יואש) אונ צווישן דעם פסוק דער דא רעט פון דעם טויט דען (נביא אלישע): (יד) ואלישע אונ אלישע האט גקרענקט זיין קרענק דז ער איז גשטארבן אין דר צעלביג קראנק אונ ער נידרט לו אים יואש קיניג ישראל אונ ער וויינט אויף זיין אנגזיכט אונ ער שפראך איין רבי איין רבי דר דא איז בעסר אז זייני תפלה לו ישראל אין וועגן די רייט וועגן ישראל אונ זייני רייטר: (טו) ויאמר אונ ער שפראך לו אים אלישע נעמט איין בוגן אונ פיילן אונ ער נעמט לו אים איין בוגן אונ פיילן: (טז) ויאמר אונ ער שפראך אלישע לו דעם קיניג ישראל מאך רייטן דיין האנד אויף דעם בוגן אונ ער מאכט רייטן זיין האנד אונ ער טעט זייני הענד אויף די הענד דש מלך: (יז) ויאמר אונ ער שפראך עפנט דש פענסטר נאך מזרח לו קיגן דען לאנד (ארם) דש דא וואר פונא י אונ ער עפינט דש פענסטר אונ ער שפראך אלישע שיס אונ ער שיסט אונ ער שפראך אלישע די פייל איז איין לייכן פון היליג גאט אונ די ווערט ווערן גטאן לו אונז איין הילף מגלה לו זיין די אמן פון ארם אונ דו זאלשט שלאגן דען ארם אין די שטאט (אפק) ביז דו וואשט פולענדן זיא: (יח) ויאמר אונ ער שפראך נעם די פייל אונ ער נאם זיא אונ ער שפראך לו דעם קיניג ישראל שלאג
דר

ארם באפק עד־כלה: יח ויאמר קח החצים ויקח
ויאמר למלך ישראל הך ארצה ויך שלש־פעמים
ויעמד: יט ויקצף עליו איש האלהים ויאמר להכות
חמש או־שש פעמים אז הכית את־ארם עד־כלה
ועתה שלש פעמים תכה את־ארם: כ וימת אלישע
ויקברהו וגדודי מואב יבאו בארץ בא שנה: כא
ויהי הם קברים איש והנה ראו את־הגדוד
וישליכו את־האיש בקבר אלישע וילך ויגע
האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על־רגליו: כב
וחזאל מלך ארם לחץ את־ישראל כל ימי יהואחז:
כג ויחן יהוה אתם וירחמם ויפן אליהם למען בריתו
את־אברהם יצחק ויעקב ולא אבה השחיתם
ולא־השליכם מעל־פניו עד־עתה: כד וימת חזאל
מלך־ארם וימלך בן־הדד בנו תחתיו: כה וישב
יהואש בן־יהואחז ויקח את־הערים מיד בן־הדד
בן

ותמחי ית אנש ארם באפק עד דישתיצון:
יח ואמר סב גרריא ונסיב ואמר למלכא
דישראל מחי לארעא ומחא תלת זמנין ופסק:
יט ורגיז עלוהי נביא דיי ואמר הוה חזי לך
למחמי חמש או שית זמנין בכן פון מחיתא
ית אנש ארם עד שציותא וכען תלת זמנין
תמחי ית אנש ארם: כ ומית אלישע וקברוהי
ומשרית מואב עלת בארעא במעל שתא: כא
והוה עד דאנון קברין גברא והא חזו ית
משריתא ורמו ית גברא בקברא דאלישע
ואזל וקריב גברא בגרמי דאלישע וחיא
וקם על רגלוהי: כב וחזאל מלכא דארם דחק
ית ישראל כל יומי יהואחז: כג וחס יי עליהון
ורחם עליהון ואתפני במימריה לאוטבא להון
בדיל קימיה דעם אברהם יצחק ויעקב ולא
אבה לחבלותהון ולא אגלנון מארע בית
שכנתיה עד כען: כד ומית חזאל מלכא דארם
ומלך בר הדד בריה תחותוהי: כה ותב יהואש
בר

ויהי הם קוברי׳
סנהדרין ז
פו חולין ז

וחזאל מלך
ארם
שנת ה נה

רש״י

לישראל: באפק · שם העיר: (יט) ויאמר להכות חמש או שש פעמים · היה לך: אז · אם כך עשית הכית את ארם חמש או שש פעמים שהרי לסימן תשועה הרכבתי ידיך על הקשת: (כ) יבאו בארץ · היו רגילין לבא ולשלול בארץ: בא שנה · במיעל שתא בתשובת השנה בעוד הארץ
מליאה

מצודת דוד

(יח) הך ארצה · השלך עם הקשת את החצים לארץ: ויעמוד · פסק מלהשליך עוד: (יט) להכות חמש וכו׳ · היה לך להכות חמש וכו׳ ואז היית מכלה את ארם: (כ) יבואו בארץ · היו רגילין לבוא בארץ לשלול שלל: בא שנה · ת״י במיעל שתא ר״ל בתחילת השנה בעוד הארץ מלאה הפאים לאכול בהמתם: (כא) ויהי הם · ר״ל פעם אירע כשהיו קוברין איש אחד ראו גדוד מואב בא: בקבר · סמוך להקבר: וילך ויגע · כאשר השליכוהו נתגלגל עד הקבר ונגע בעצמות אלישע: ויחי · שמת הטוב וזהו על כי לא רצה אלישע לשכב אצלו: (כג) עד עתה · ר״ל עד עולם כי כל הקורא במקרא הזה כ״א בזמנו אומר עד עתה: (כד) וימת חזאל · כבדי לבוא תשועה לישראל מת חזאל ומלך בן הדד וביתיו נושעו:
בשנת

מצודת ציון

השלכת החצים: (כג) ויחן · מל׳ חנינה וחמלה: ולא אבה · ולא רצה:
על

דר ערדן אונ ער שלוג דרייא מאל כלומר ער הערט אויף לו שלאגן: (יט) ויקצף אונ ער צירניט אויף אים דר נביא גאטש אונ ער שפראך עש איז ראוי גוועזן דש דא העטסט זאלן שלאגן פינף זעקש מאהל אונ דען אמאל ווען דו העטסט אזו גטאן דא העטסט דוא געשלאגן די לייט פון ארם ביז דש דו העטסט פולענד זיא דען לו אייכם סימן פון היליג האב איך איין האנד אמכן רייטן אויף דייני הענד אונ יעצונד ניקש אין אלז דרייא מאהל ווערשטו שלאגן דען ארם די וויל דו ניקש אין אלז דרייא מאל האשט געשלאגן אין די ערד: (כ) וימת אונ ער שטארב אלישע אונ זיא בגראבן אים אונ די שארן פון (מואב) זיא האבן פפלעגן אלי לייט לו קומן לו רויבן אין דעם לאנד כלומר דש וואר אלי לייט אלז עש איז איין גאנגן דש יאהר ווען דיא ערד פול תבואה וואר דש זיא קאנטן מיהרי בהמות לו פרעסן געבן: (כא) ויהי אונ עש וואר זיא בגראבן איין מאן אונ זיא זעהן די שאר אונ זיא ווארפן דען מאן גשווינד אין דש (קבר) פון אלישע אונ ער גינג אונ מאן רירט אן די ביין פון אלישע אונ ער וואר לעבעדיג גוואָרן אונ ער שטונד אויף זייני פיס: (כב) וחזאל אונ (חזאל קיניג ארם) הט גדרונגן ישראל אל די טעג יהואחז: (כג) ויחן אונ גאט וואר זיא לייט זעליג אונ ער ערבארמט זיך איבר זיא אונ ער קערט זיך לו זיא אום וועגן זיין זכרהייט דש ער הט פר שניטן מיט (אברהם אונ יצחק אונ יעקב) אונ ער וואלט ניט פר דערבן זיא אונ ער האט ניט אוועק גווארפן זיא כלומר פר טריבן זיא פון אב זיין אנגזיכט כלומר פון דעם לאנד זיין שכינה ביז יעצונד: (כד) וימת אונ ער שטארב (חזאל קיניג ארם) אונ ער קיניגט (בן הדד) זיין זון אן זיין שטאט. (כה) וישב אונ ווידר קערט
יואש

בֶּן־חֲזָאֵל אֲשֶׁר לָקַח מִיַּד יְהוֹאָחָז אָבִיו בַּמִּלְחָמָה שָׁלֹשׁ פְּעָמִים הִכָּהוּ יוֹאָשׁ וַיָּשֶׁב אֶת־עָרֵי יִשְׂרָאֵל׃ יד א בִּשְׁנַת שְׁתַּיִם לְיוֹאָשׁ בֶּן־יוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ אֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ ב בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָ͏ִם וְשֵׁם אִמּוֹ יְהוֹעַדִּין יתיר י מִן־יְרוּשָׁלָ͏ִם׃ ג וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה רַק לֹא כְּדָוִד אָבִיו כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה יוֹאָשׁ אָבִיו עָשָׂה׃ ד רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת׃ ה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר חָזְקָה הַמַּמְלָכָה בְּיָדוֹ וַיַּךְ אֶת־עֲבָדָיו הַמַּכִּים אֶת־הַמֶּלֶךְ אָבִיו׃ ו וְאֶת־בְּנֵי הַמַּכִּים לֹא הֵמִית כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר תּוֹרַת־מֹשֶׁה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר לֹא־יוּמְתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יוּמְתוּ עַל־אָבוֹת כִּי אִם־אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יָמוּת יומת ק׃ ז הוּא הִכָּה אֶת־אֱדוֹם בְּגֵי־הַמֶּלַח מלח ק עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וְתָפַשׂ אֶת־הַסֶּלַע בַּמִּלְחָמָה וַיִּקְרָא

את

תרגום

בר יהואחז ונסיב ית קרויא מיד בר הדד בר חזאל די נסיב מן יהואחז אבוהי בקרבא תלת זמנין מחהי יואש ואתיב ית קרוי ישראל׃ א בשנת תרתין ליואש בר יהואחז מלכא דישראל מלך אמציה בר יואש מלך שבטא דבית יהודה׃ ב בר עסרין וחמש שנין הוה כד מלך ועסרין ותשע שנין מלך בירושלם ושום אמיה יהועדן מן ירושלם׃ ג ועבד דכשר קדם יי לחוד לא כדויד אבוהי ככל דעבד יואש אבוהי עבד׃ ד לחוד במתא לא עטרא עד כען עמא מדבחין ומסקן בוסמין על במתא׃ ה והוה כד תקפת מלכותא בידיה וקטל ית עבדוהי די קטלו ית מלכא אבוהי׃ ו וית בני קטליא לא קטל כמא דכתיב בספר אוריתא דמשה דפקיד יי למימר לא יומתון אבהן על פום בנין ובנין לא יומתון על פום אבהן אלהן אנש בחוביה ימות׃ ז הוא מחא ית אנש אדום בגי מלח עסרא אלפין וכבש ית

כרכא

רש"י

מליאה דשאים ויש מאכל לבהמתם דרך חיילות לצאת : (ז) ויקרא את שמה יקתאל · שהיתה לו לקיהוי שינים כמו שכתב (בד"ה ב' כ"ה י"ו) ובשוב אמציה מהכות את אדום ויעלה ויבאו את אלהי בני שעיר להם וישתחוה להם והוכיחו הנביא ואמר לו (ד"ה ב' כ"ה י"ו) ידעתי כי יעץ ה'

אלהיך

מצודת ציון

על בנים · בעבור בנים : (ט) החוח · מין קוץ : ותרמוס · מל'

רמיסה

מצודת דוד

יד (א) בשנת שתים · אף כי יואש מלך ב' שנים בחיי אביו מ"מ חשבון ימי מלכותו התחילו אחרי מות אביו וסוף בל"ט ליואש מלך יהודה ויואש מלך יהודה מלך מ' שנה וכלו בתחילת השנה השנית ליואש מלך ישראל ואז מלך אמציה : (ז) את הסלע · מבצר בנוי בסלע : (ח) נתראה פנים · כי בד"ה

נאמר

(יואש זון יהואחז) אונ ער נעמ די שטעט פֿון דער האנד (בן הדד זון חזאל) דש ער הט גנומן פֿון דר האנד (יהואחז) זיין פֿאטר אין מלחמה דריימאל האט איק גשלאגן יואש אונ ער ווידר קערט די שטעט ישראל: (א) בשנת אין דעם אנדרן יאר לו (יואש זון יהואחז קיניג ישראל) הט גקיניגט (אמציה זון יואש קיניג יהודה): (ב) בן אין זון פֿון פינף אונ צוואנציג יאר וואש ער אין זיינם קיניגן אונ ניין אונ צוואנציג יאר האט ער גקיניגט אין ירושלים אונ דער נאמן פֿון זיינר מוטר וואר (יהועדן) פֿון ירושלים: (ג) ויעש אונ ער טעט דש דא וואר רעכט פֿערטיג פֿר דען אויגן גאטש ניירט ניט אז דוד זיין פֿאטר נו אז דש ער הט גטאן יואש זיין פֿאטר האט גטאן אזוי: (ד) רק ניירט דיא (במות) האבן זיא ניט אב גטאן אונ דאש פֿאלק שעכטן אונ דעמפֿפֿן נאך אויף די (במות): (ה) ויהי אונ עש וואר אז עש שטערקט דש קיניגרייך אין זיינר האנד אונ ער שלוג זייני קנעכט די דא האבן גשלאגן דען מלך זיין פֿאטר: (ו) ואת אונ די קינדר פֿון די שלעגיר הט ער ניט גטיט אז עש איז גשריבן אין דעם בוך (תורת משה) דש ער האט גבאטן גאט לו זאגן ניט זאלן ווערן גטיט די פֿעטיר אום וועגן די קינדר אונ די קינדר זאלן ניט ווערן גטיט פֿון וועגן דיא פֿעטיר עש זאל דען איין אמן פֿון וועגן זיין אייגני זינד ער זאל שטערבן: (ז) הוא ער האט גשלאגן (אמציה דען אדום) אין דעם טאל דער דא הייסט (גיא מלח) צעהן טויזנט אמן אונ ער האט בצוואונגן דיא שטאט (הסלע) אין די מלחמה אונ ער רופֿט איר

דן נאמן

אֶת־שְׁמָהּ יָקְתְאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ ח אָז שָׁלַח אֲמַצְיָה מַלְאָכִים אֶל־יְהוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז בֶּן־יֵהוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לְכָה נִתְרָאֶה פָנִים׃ ט וַיִּשְׁלַח יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן שָׁלַח אֶל־הָאֶרֶז אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן לֵאמֹר תְּנָה אֶת־בִּתְּךָ לִבְנִי לְאִשָּׁה וַתַּעֲבֹר חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן וַתִּרְמֹס אֶת־הַחוֹחַ׃ י הַכֵּה הִכִּיתָ אֶת־אֱדוֹם וּנְשָׂאֲךָ לִבֶּךָ הִכָּבֵד וְשֵׁב בְּבֵיתֶךָ וְלָמָּה תִתְגָּרֶה בְּרָעָה וְנָפַלְתָּה אַתָּה וִיהוּדָה עִמָּךְ׃ יא וְלֹא־שָׁמַע אֲמַצְיָהוּ וַיַּעַל יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיִּתְרָאוּ פָנִים הוּא וַאֲמַצְיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּבֵית שֶׁמֶשׁ אֲשֶׁר לִיהוּדָה׃ יב וַיִּנָּגֶף יְהוּדָה לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ אִישׁ לְאֹהָלָו לאהליו קרי׃ יג וְאֵת אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־

יהודה

תרגום

כרכא בקרבא וקרא ית שמה יקתאל עד יומא הדין׃ ח בכן שלח אמציה אזגדין לות יהואש בר יהואחז בר יהוא מלכא דישראל למימר אתא נקבל אפין בקרבא׃ ט ושלח יהואש מלכא דישראל לות אמציה מלך שבטא דבית יהודה למימר חוחא די בלבנן שלח לארזא די בלבנן למימר הב ית ברתך לברי לאתו ועברת חית ברא די בלבנן ודשת ית חוחא׃ י ממחא מחיתא ית אנש אדום ורם עלך לבך אתיקר ותיב בביתך ולמא את מתגרי בבישתא ותתקטל את ודבית יהודה עמך׃ יא ולא קביל אמציהו וסליק יהואש מלכא דישראל ואקבילו אפיהון בקרבא הוא ואמציה מלך שבטא דבית יהודה בבית שמש די לשבטא דיהודה׃ יב ואתברו אנש יהודה קדם ישראל ואפכו גבר לקרווהי׃ יג וית

אמציה

רש"י

אלהיך להשחיתך ומה היא העצה שהשיאו להתגרות במלך ישראל : (ח) אז שלח אמציה מלאכים וגומר נתראה פנים · במלחמה : (ט) החוח אשר בלבנון : שכם בן חמור : שלח אל הארז · יעקב : ותעבור חית השדה · בני יעקב באו על החללים אף כאן עתה בא להתחתן אלי ומשל

זיון

מצודת דוד

נאמר שאנשי יואש פשטו בערי יהודה והכו בהם ולזה שלח אליו לאמר אין זה גבורה לבוא פתאום ולהכות אך נתראה פנים בפנים ונדעה הגבורה עם מי : (ט) החוח · המשיל את אמציה לחוח ואת עצמו לארז וכאלו אומר אף אם דברת לשלום לכלימה יחשב לי להתחבר עמך ומכ"ש לרדת עמך למלחמה : ותרמוס · על אשר נשאו לבו לדבר כזאת ורמז לו שאנשיו ירמסו אותו : (י) הכה · בעבור שהכית את אדום נתגאה לבך : הכבד ושב בביתך · ר"ל אם תשב בביתך ותחדל מלהלחם כי אז תשאר בכבודך שקנית בנצחון אדום : ולמה תתגרה ברעה · למה תתגרה עמדי בעבור הביא עליך הרעה ותפול אתה ועמך : (יג) בשער אפרים · כן היה שם השער ומשם התחיל לפרוץ ופרץ עד השער העומד

בפנת

מצודת ציון

רמיסה ודריכה : (י) ונשאך לבך · ענין התרוממות וגאוה : תתגרה · ענין התחלת

נאמן (יקתאל) ביז דען טאג דען דאזיגן (עיין רש"י) : (ח) אז דש אמאל האט גשיקט (אמציה באטן לו יהואש זון יהואחז זון יהוא קיניג ישראל) לו זאגן גיא איר וועלן ווערן גזעהן דהיינו איר וועלן מלחמה מיט אננדר האלטן: (ט) וישלח אונ ער שיקט יהואש קיניג ישראל לו אמציהו קיניג יהודה לו זאגן דער דארן דער דא איז אין דעם וואלד דש אייננט אן (שכם זון חמור) האט גשיקט לו דעם טענין בוים דאש איז יעקב לו זאגן גיב דיין טאכטר לו מיינם זון לו איינם וייב אונ עש איבר פֿארן די ווילדן טיר דש דא וואון אין וואלד כלומר דיא קינדר פֿון יעקב אונ זיא לו טרעטן דעם דארן דהיינו זיא האבן זיא ערשלאגן אזו אויך האט ער דען אמציה גגליכן לו דעם דארן אונ זיך לו דעם טענין בוים אונ זאגט אייני שארן דש זיין די טיר די ווערן לו טרעטן דיך דר וויל דש דו דיך האפֿרטיג האלטשט: (י) הכה דארום דען שלאג דש דוא האשט גשלאגן דען אדום דארום ביסטו האפֿרטיג זייא ליבר גיערט אונ זיץ אין דיינם הויז אונ ווארום ווילשטו דיך רייצן אן דאש ביז אונ דו ווערשט פֿאלין דוא אונ דאש (שבט יהודה) מיט דיר אין דער מלחמה: (יא) ולא אונ ער פֿאלגט ניט (אמציה) אונ ער גינג אויף (יהואש קיניג ישראל) אונ זיא וואורן זיך אנטפֿאנגן מיט פנים מיט שטרייט ער אונ (אמציהו) קיניג פֿון דעם שבט יהודה אין די שטאט (בית שמש) די דא וואר לו יהודה אונ דש (חידוש) לאזט איך דער פסוק הערן דש ער איז אין דאש לאנד יהודה ארויין גאנגן מיט איס מלחמה לו האלטן: (יב) וינגף אונ עש ווארד גשלאגן דש (שבט יהודה פֿאר ישראל) אונ זי פֿליהן איין אמן לו זיינר שטאט: (יג) ואת אונ אמציה קיניג יהודה זון יהואש זון אחזיהו הט גפֿאנגן יהואש קיניג ישראל אין דר שטאט (בית שמש) אונ זיא קאמן נאך ירושלים אונ ער איין ברעכט אין די מויער פֿון ירושלים אונ

דען

יְהוּדָה בֶּן־יְהוֹאָשׁ בֶּן־אֲחַזְיָהוּ תָּפַשׂ יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּבֵית שָׁמֶשׁ וַיָּבֹאוּ ויבא קרי יְרוּשָׁלַםִ וַיִּפְרֹץ בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלַםִ בְּשַׁעַר אֶפְרַיִם עַד־שַׁעַר הַפִּנָּה אַרְבַּע מֵאוֹת אַמָּה׃ יד וְלָקַח אֶת־כָּל־הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הַנִּמְצְאִים בֵּית־יְהוָה וּבְאֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת וַיָּשָׁב שֹׁמְרוֹנָה׃ טו וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹאָשׁ אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ וַאֲשֶׁר נִלְחַם עִם אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ טז וַיִּשְׁכַּב יְהוֹאָשׁ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּשֹׁמְרוֹן עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ יָרָבְעָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ יז וַיְחִי אֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה אַחֲרֵי מוֹת יְהוֹאָשׁ בֶּן יְהוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה׃ יח וְיֶתֶר דִּבְרֵי אֲמַצְיָהוּ הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃ יט וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו קֶשֶׁר בִּירוּשָׁלַםִ וַיָּנָס לָכִישָׁה וַיִּשְׁלְחוּ

אחריו

תרגום

אֲמַצְיָה מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה בַּר יְהוֹאָשׁ בַּר אֲחַזְיָה אֲחַד יְהוֹאָשׁ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל בְּבֵית שֶׁמֶשׁ וַאֲתוֹ לִירוּשְׁלֶם וּפְרַץ בְּשׁוּרָא דִירוּשְׁלֶם בִּתְרַע שִׁבְטָא דְאֶפְרַיִם עַד תְּרַע זָוִיתָא אַרְבַּע מְאָה אַמִּין׃ יד וּנְסֵיב יָת כָּל דַּהֲבָא וְכַסְפָּא וְיָת כָּל מָנַיָא דְאִשְׁתְּכַחוּ בֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וּבְגִנְזֵי בֵּית מַלְכָּא וְיָת בְּנֵי רַבְרְבַיָא וְתָב לְשֹׁמְרוֹן׃ טו וּשְׁאָר פִּתְגָמֵי יְהוֹאָשׁ דִי עֲבַד וּגְבוּרְתֵיהּ וּדְאַגִיחַ עִם אֲמַצְיָה מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה הֲלָא אִנוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָמֵי יוֹמַיָא לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל׃ טז וּשְׁכֵיב יְהוֹאָשׁ עִם אֲבָהָתוֹהִי וְאִתְקְבַר בְּשֹׁמְרוֹן עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמְלַךְ יָרָבְעָם בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי׃ יז וַחֲיָא אֲמַצְיָהוּ בַּר יוֹאָשׁ מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה בָּתַר דְמִית יְהוֹאָשׁ בַּר יְהוֹאָחָז מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל חֲמֵשׁ עַסְרֵי שְׁנִין׃ יח וּשְׁאָר פִּתְגָמֵי אֲמַצְיָה הֲלָא אִנוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָמֵי יוֹמַיָא לְמַלְכַיָא דְבֵית יְהוּדָה׃ יט וּמְרַדוּ עֲלוֹהִי מְרָדָא בִּירוּשְׁלֶם

ואפך

רש"י

בזיון הוא שדימהו לחוח ואת עצמו לארז : ותעבור חית השדה אשר בלבנון ותרמוס וגו' · לפי שנתגאית אף אתה ירמסוך גדודי חילותי : (יד) ואת בני התערובות · בני השרים שהיו נתונים בבית המלך לערבון שלא ימרדו אבותם בו וכן תירגם יונתן בני רברביא : (יז) ויחי אמציה וגו' · כל חמש עשרה שנה מלך עוזיה בנו בחייו שכן כתוב (בד"ה ב' כ"ה כ"ח) ומעת אשר סר אמציהו מאחרי ה' : (יט) ויקשרו עליו וגו' · ממשמעו

מצודת ציון

התחלת הריב : (יד) התערובות · מל' ערבון ומשכון : (כו) מורה · מלשון תמורה וחלוף

מצודת דוד

מת בפנת העיר והיה הפרצה באורך ת' אמה : (יד) בני התערובות · בני השרים שהם ביד המלך לערבון שלא ימרדו בו אבותיהם : (יז) חמש עשרה שנה · כי אמציה מלך בב' ליואש ויואש מלך ט"ז שנים מלבד שתי השנים שמלך בחיי אביו וכלו א"כ בט"ו לאמציה ואמציה שלא מלך כ"ט שנה א"כ עם השנה שמת בו יואש חי אחריו אמציה ט"ו שנה : (יט) בירושלים · כי אף שתפשו יואש

מ"ע

דען טאר אפרים ביז אן דש טאר דיא עק דא ברמך ער אין פיר הונדרט איילן אונ דז איניווייניגשטי טאר אין די עק : (יד) ולקח אונ ער האט גנומן אל דאז גאלד אונ זילבר אונ אל דש גיפעס דז דא וואר גפונדן אין דעם הויז גאטש אונ אין די בהעלטנים דש הויז פון דעם אלך אונ די שריק קינדר די דא זיין גוועזן אין דש אלך הויז לו (משכון) דש דיא שריק ניט זאלן אלדר זיין אן איק די האט ער אויך מוועק גנומן אונ ער ווידר קערט נאך שומרון : (טו) ויתר אונ די איבריגן זאכן פון (יהואש) דש ער האט גטאן אונ זיין שטארקייט אונ דש ער הט גשטריטן איט (אמציה קיניג יהודה) פר וואר זיא זיין גשריבן אויף דאש בוך (דברי הימים) לו דיא קיניגן ישראל : (טז) וישכב אונ ער לאג (יהואש) איט זייני עלטרן אונ ער וואר בגראבן גווארן אין שומרון איט די קיניגן פון ישראל אונ ער קיניגט (ירבעם) זיין זון אן זיין שטאט : (יז) ויחי אונ ער לעבט (אמציהו זון יואש קיניג יהודה) נאך דעם טויט (יהואש זון יהואחז קיניג ישראל) פופצעהן יאר אונ דיא צוואנציג פופצעהן יאר אפילו בייא זיינם לעבן האט (עוזיה) זיין זון גקיניגט : (יח) ויתר אונ די איבריגי זאכן פון (אמציהו) פר וואר זיא זיין גשריבן אויף דז בוך (דברי הימים) לו די קיניגן יהודה : (יט) ויקשרו אונ זיא האבן ווארד אן איק גוועזן פון דעם אמהל אן דש זיא גהערט האבן דש דער נביא האט גזאגט ער האט גרעט גאס אויף דיר לו פר דערבן דיך אונ ער פלוך נאך (לכיש) אונ דארטן וואר ער די פופצעהן יאר אונ זיא שיקטן נאך איס נאך (לכיש)

אונ

אַחֲרָיו לָכִישָׁה וַיְמִתֻהוּ שָׁם׃ כ וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ עַל־הַסּוּסִים וַיִּקָּבֵר בִּירוּשָׁלַםִ עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד׃ כא וַיִּקְחוּ כָּל־עַם יְהוּדָה אֶת־עֲזַרְיָה וְהוּא בֶּן־שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיַּמְלִכוּ אֹתוֹ תַּחַת אָבִיו אֲמַצְיָהוּ׃ כב הוּא בָּנָה אֶת־אֵילַת וַיְשִׁבֶהָ לִיהוּדָה אַחֲרֵי שְׁכַב הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו׃ כג בִּשְׁנַת חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַאֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה מָלַךְ יָרָבְעָם בֶּן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה׃ כד וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לֹא סָר מִכָּל־חַטֹּאות יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ כה הוּא הֵשִׁיב אֶת־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל מִלְּבוֹא חֲמָת עַד־יָם הָעֲרָבָה כִּדְבַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר

ביד

תרגום

וְאַפַּךְ לְלָכִישׁ וּשְׁלַחוּ בַּתְרוֹהִי לְלָכִישׁ וְקַטְלוּהִי תַּמָּן׃ כ וּנְטַלוּ יָתֵיהּ עַל סוּסְוָתָא וְאִתְקְבַר בִּירוּשְׁלֶם עִם אֲבָהָתוֹהִי בְּקַרְתָּא דְדָוִד׃ כא וְדַבַּרוּ כָּל עַמָּא דִיהוּדָה יָת עֲזַרְיָה וְהוּא בַּר שִׁית עַסְרֵי שְׁנִין וְאַמְלִיכוּ יָתֵיהּ תְּחוֹת אֲבוּהִי אֲמַצְיָהוּ׃ כב הוּא בְנָה יָת אֵילַת וַאֲתִיבַהּ לְבֵית יְהוּדָה בָּתַר דִשְׁכֵיב מַלְכָּא עִם אֲבָהָתוֹהִי׃ כג בִּשְׁנַת חֲמֵשׁ עַסְרֵי שְׁנִין לַאֲמַצְיָה בַּר יוֹאָשׁ מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה מְלַךְ יָרָבְעָם בַּר יוֹאָשׁ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל בְּשֹׁמְרוֹן אַרְבְּעִין וַחֲדָא שְׁנִין׃ כד וַעֲבַד דְבִישׁ קֳדָם יְיָ לָא סְטָא מִכָּל חוֹבֵי יָרָבְעָם בַּר נְבָט דְחַיֵב יָת יִשְׂרָאֵל׃ כה הוּא אֲתִיב יָת תְּחוּם יִשְׂרָאֵל מִמַּעֲלָנָא דַחֲמָת עַד יַמָּא דְמֵישְׁרָא כְּמָא דְמַלֵיל יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל

סוף השיב
את גבול
ישראל
ובמות יה
לח

רש"י

זה שאמר הנביא כי יעץ ה' להשחיתך : וינס לכישה · שם היה כל ט"ו שנה : (כב) אחרי שכב המלך עם אבותיו · אחרי מות אמציה אביו מכאן אתה למד שמלך עוזיה בימי אביו ומ"מ לא נתנה אילת בידו עד לאחר מות אביו שאם לא כן לא הוצרך לומר אחרי שכב המלך עם אבותיו וכשאתה מונה ימי הבית על פי שנות המלכים אם אינך מחסר ט"ו שנים הללו שנמנית לאמציה ולעוזיה תמצא שעמד ארב' מאות ועשרים ושתים : (כה) הוא השיב · מיד מלכי ארם : יונה בן אמתי · הוא שמשח את יהוא שאמר לו בני רביעים ישבו לך אבל רבותינו דקדקו ויהי דבר ה' אל יונה שנית (יונה ג' א') ולא שלישית לפי שתבע כבוד הבן ולא תבע כבוד האב והוקשה להם זה המקרא [illegible] בדבר ה' אשר דבר ביד יונה לניוה ונהפכה גזרת רעה לטובה כך נהפך לישראל בימי ירבעם בן יואש מרעה שהיו בה אשר אבדם מלך ארם וישימם כעפר

מצודת דוד

פ"מ הסירו למלכותו : (כב) הוא בנה את אילת והשיבה ליהודה · יתכן שהיתה פעם משל יהודה ובני אדום לקחו אותה וכאשר הכה אמציה את אדום לקחה מידם ועוזיה בנה את חומתה להיות עיר מבצר ובזה השיבה ליהודה כי בעודה פרוצה אין להתחזק בה ולהחזיק בה להם · אחרי שכב המלך · על אמציה יאמר כי אף שהוא לכדה עדיין לא הוחזר לידם להחזיק בה עד כי מת ובא עוזיה ועשאה עיר מבצר : (כג) בשנת חמש עשרה · כי אמציה מלך בב' ליואש ויתי מלכות יואש ט"ז שנים וכלו א"כ בט"ו לאמציה ואז מלך ירבעם ארבעים וכו' ומקוטעות היו : (כה) הוא השיב · כי בימי אבותיו המלכים לקחו מלכי השכנים את הגבול ההוא מישראל וחזר הוא והשיב להם : מלבוא חמת · מן המקום שבאים בה לחמת : עד ים הערבה · ר"ל כלפי ים הערבה והוא ים המלח

אונ זיא טויטיטן איק אלדארט : (כ) וישאו אונ זיא טרוגין איק אויף די פפערד אונ ער וואר בגראבן איק אין ירושלים איט זייני עלטרן אין די שטאט דוד : (כא) ויקחו אונ זיא פירטן אל דש פאלק יהודה דען (עזריה) דר דא הייסט (עוזיה) אונ ער וואהר איין זון פון זעכצעהן יאהר אונ זי אאכטן קיניגן איק אין די שטאט זיינש פאטירש אמציהו : (כב) הוא ער הט גבויאט די שטאט (אילת) אונ ער ווידר קערט לו יהודה דר נאך דז ער לאג דר קיניג (אמציהו) זיין פאטר איט זייני עלטרן כלומר נאך זיינש טויט ער הט בייא זיינם פאטר (אמציהו) לעבן גקיניגט ניקש אין די שטאט (אילת) האט ער ערשט נאך זיינש פאטר טויט בקומן : (כג) בשנת אין דען יאר דאש פופצעהנטי לו (אמציהו זון יואש קיניג יהודה) האט גקיניגט ירבעם זון (יואש) איבר ישראל אין (שומרון) איין אונ פירציג יאר : (כד) ויעש אונ ער טעט וואש איבל גפעלט דיא אויגן גאטש ער איז ניט אב גקערט פון אלי די זינד (ירבעם זון נבט) דער דא הט אאכן זינדיגן די ישראל : (כה) הוא ער הט ווידר גקערט פון קיניגן ארם די גמערק פון ישראל פון דעם אורט אן דז אן קואט נאך די שטאט (חמת) ביז דען (ים הערבה) דעם פלון אלז די זאג גאטש דער הער ישראל דש ער האט גרעט דורך זיין קנעכט (יונה זון אמתי) דער דא וואר פון דער שטאט (גת חפר) אונ דאש וואר דר (יונה) דער דא האט גזאלבט (יהוא זון נמשי) אונ האט איק גזאגט דש פירדי גבירט זאלן דיר זיצן אויף דעם שטול דש (מלכות) אונ דרום שטיט אנדרשט וואז דש אנדרי אאל האט גאט גרעדער איט יונה אונ היר שטיט דאך ווא פר האט אויך גרעדער איט איהם אונ דאראן בווייזט אאל (מאוילא) איז דאש יואש דאש דריטי אאל אונ ניט דאש אנדרי אאל (אלא ביים נינוה) הט גאטש אום גקערט די בייזי

גזירה

בְּיַד־עַבְדּוֹ יוֹנָה בֶן־אֲמִתַּי הַנָּבִיא אֲשֶׁר מִגַּת
הַחֵפֶר: כו כִּי־רָאָה יְהוָה אֶת־עֳנִי יִשְׂרָאֵל מֹרֶה מְאֹד
וְאֶפֶס עָצוּר וְאֶפֶס עָזוּב וְאֵין עֹזֵר לְיִשְׂרָאֵל: כז
וְלֹא־דִבֶּר יְהוָה לִמְחוֹת אֶת־שֵׁם יִשְׂרָאֵל מִתַּחַת
הַשָּׁמָיִם וַיּוֹשִׁיעֵם בְּיַד יָרָבְעָם בֶּן־יוֹאָשׁ: כח וְיֶתֶר
דִּבְרֵי יָרָבְעָם וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר
נִלְחָם וַאֲשֶׁר הֵשִׁיב אֶת־דַּמֶּשֶׂק וְאֶת־חֲמָת לִיהוּדָה
בְּיִשְׂרָאֵל הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים
לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: כט וַיִּשְׁכַּב יָרָבְעָם עִם־אֲבֹתָיו
עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ זְכַרְיָה בְנוֹ תַּחְתָּיו:
טו א בִּשְׁנַת עֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנָה לְיָרָבְעָם מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל מָלַךְ עֲזַרְיָה בֶן־אֲמַצְיָה מֶלֶךְ יְהוּדָה: ב בֶּן־
שש

דְיִשְׂרָאֵל דִי מַלִּיל בְּיַד עַבְדֵיהּ יוֹנָה בַר אֲמִתַּי
נְבִיָא דִי מִגַת חֵפֶר: כו אֲרֵי גְלֵי קֳדָם יְיָ שִׁעְבּוּדָא
דְיִשְׂרָאֵל תַּקִיף לַחֲדָא וְאִנוּן מְטַלְטְלִין וּשְׁבִיקִין
וְלֵית דְסָעִיד לְיִשְׂרָאֵל: כז וְלָא הֲוָה רַעֲוָא קֳדָם
יְיָ לְמִמְחֵי יַת שְׁמָא דְיִשְׂרָאֵל מִתְּחוֹת שְׁמַיָא
וּפָרְקִנוּן עַל יְדֵי יָרָבְעָם בַּר יוֹאָשׁ: כח וּשְׁאַר
פִּתְגָמֵי יָרָבְעָם וְכָל דַעֲבַד וּגְבוּרְתֵּיהּ דַאֲגִיחַ
וְדַאֲתִיב יַת דַמֶשֶׂק וְיַת חֲמָת לְדְבֵית יְהוּדָה
בְּיִשְׂרָאֵל הֲלָא אִנוּן כְּתִיבִין עַל סֵפֶר פִּתְגָמֵי
יוֹמַיָא לְמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: כט וּשְׁכִיב יָרָבְעָם עִם
אֲבָהָתוֹהִי עִם מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמְלַךְ זְכַרְיָה בְרֵיהּ
תְּחוֹתוֹהִי: א בִּשְׁנַת עַשְׂרִין וּשְׁבַע שְׁנִין לְיָרָבְעָם
מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל מְלַךְ עֲזַרְיָה בַר אֲמַצְיָה מֶלֶךְ
שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה: ב בַּר שִׁית עַסְרֵי שְׁנִין הֲוָה
כד

רש"י

בעפר לדוש ועכשיו נהפך להם לטובה: (כו) מורה מאד · מילר מאד קונטריאו"ש בלע"ז כמו אשר ימרה את פיך · ממרים הייתם והסיין מרת רוח (בראשית כ"ו ל"ח) וי"א פותרים מורה מאד ירוד מאד לשון ירה בים: (א) בשנת עשרים ושבע שנה לירבעם וגו' אפש' לומ' כן והלא עוזיה וירבעם מלכו כאחת כמו שפרשתי בסמוך אלא מה תלמוד לומר בשנת עשרי' וז' לירבע' מלך עוזיה שמלך מלכות מנוגעת למדנו שנתנגע בשנת
עשרים

מצודת ציון

וחלוף: ואפס · הוא כענין לא: (כז) למחות · מלשון מחיה ומחיקה: טו (א) עזריה · הוא עזיהו האמור בדברי הימים ולמטה: (י) קבל עם · תרגו' של נגד הוא

מצודת דוד

השלח: ביד עבדו יונה וגו' · הנבואה ההיא לא הוזכרה במקרא ורז"ל אמרו כמו שע"י יונה נהפך לנינוה מרעה לטובה כך נהפך לישראל בימי ירבעם: (כו) כי ראה וגו' · לא בזכותם רק כי ראה עניים שמשתנה ומתחלף מרעה אל רעה ונכמרו רחמיו: ואפס עצור · לא נשאר בידם העוצר שכנס בבית ולא המקנה העזוב ע"פ השדה: (כז) ולא דבר · ר"ל וה' לא רצה למחות את שמם ולזה הושיעם ביד ירבעם: (כח) ואשר השיב · כי מלכי יהודה כבשו מאז חמת ודמשק וחזר ארם ולקחום מידם ועתה השיבם הוא ליהודה: בישראל · ר"ל בכוח גבורי ישראל אנשי בני עמו ולא בכוח אנשי יהודה: טו (א) בשנת עשרים ושבע · שנויה בס"ע שבשנת כ"ז לירבעם נתנגע עזריה ומלך מלכות מנוגעת אבל התחלת מלכות עזרי' היתה כאחת עם מלכות ירבעם (ר"ל מה שמלך אחרי מות אביו יואש ולא התחלת חשבון ימי מלכותו כי ירבעם מלך שלשה שנים בחיי אביו מאז היתה חשבון ימי מלכותו) כי עזריה מלך ט"ו שנים בחיי אביו והיא בעת מות יואש (ולכך לא תלה מלכותו המנוגעת במלכות עצמו כי לא היינו יודעין אם חושב מהזמן שמלך בחיי אביו או משמת אביו אבל עתה כאלו יאמר בשנת כ"ז למלכותו והיא כ"ז לירבעם א"כ חושב מהזמן שמלך הוא בחיי אביו והיא הזמן אשר מלך ירבעם משמת אביו): וחמשים
ושתים

(גזירה) צו גוטן דיא ער גזאגט האט צו (יונה) צו שיקן אויף (ננוה) אזו וואול אז אלהיא איז פר קערט גווארדן די בזי גזירה פון ישראל צו גוטן אין טעגן (ירבעם) זון (יואש) דש איז טייטש דז אנדרי אזו טעם גאט זאגן אזו דורך יונה מבטל צו זיין די בזי גזירה: (כו) כי דען עש איז אנגבליקט גווארד פר גאט דש גלות פון ישראל (מורה מאד) וואר טרויערג אונד בלוואונגין זער אונד פר ענדרונג כלומר זיא קאמן פון איינם בית צו אנדרן אונ ער איז צו גאנגן אין אויף גהאלטינר כלומר זיא זיין פר וואגלט אונ עש איז צו גאנגן איין גהאלפינר אונ ניט עש איז איין העלפיר צו (ישראל): (כז) ולא אונ הקב"ה האט זיין ווילן ניט דער צו גיגעבן אויז צו מעקן דען נאמן פון ישראל אונטר דען הימל אונ ער העלפיט זיא דורך די האנט (ירבעם זון יואש): (כח) ויתר אונ די איבריגי זאכן פון ירבעם אונ אלז דז ער הט גשטריטן אונ דז ער הט ווידר קערט (דמשק) אונ די שטאט (חמת) צו דעם (שבט יהודה) וויא וואול ער איז איין מלך פון ישראל גוועזן אונ ניט פון יהודה פֿאר־ וואר די זאכן זיינן גשריבן אויף דז בוך (דברי הימים) צו די קיניגן ישראל: (כט) וישכב אונ ער לאג ירבעם מיט זייני עלטירן מיט דיא קיניגן פון ישראל אונ ערקיניגט (זכריה) זיין זון אן זיין שטאט: (א) בשנת אין דעם יאר דז זיבן אונ צוואנציגשטן יאר צו (ירבעם קיניג ישראל) הט גקיניגט (עזריה זון אמציהו קיניג יהודה) כלומר דש אמל איז ער מצורע גווארדן אבר ער הט דר פאר אן גהובן צו קיניגן גלייך וויא ירבעם הט אן גהובן: (ב) בן איין זון פון זעכצעהן יאר וואר ער אין זיינם קיניגן אונ צווייא אונ
פופציג

שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם
שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְשֵׁם אִמּוֹ יְכָלְיָהוּ מִירוּשָׁלָםִ:
ג וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה
אֲמַצְיָהוּ אָבִיו: ד רַק הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ עוֹד הָעָם
מְזַבְּחִים וּמְקַטְּרִים בַּבָּמוֹת: ה וַיְנַגַּע יְהוָה אֶת־
הַמֶּלֶךְ וַיְהִי מְצֹרָע עַד־יוֹם מֹתוֹ וַיֵּשֶׁב בְּבֵית
הַחָפְשִׁית וְיוֹתָם בֶּן־הַמֶּלֶךְ עַל־הַבַּיִת שֹׁפֵט אֶת־
עַם הָאָרֶץ: ו וְיֶתֶר דִּבְרֵי עֲזַרְיָהוּ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה
הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי
יְהוּדָה: ז וַיִּשְׁכַּב עֲזַרְיָה עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ
עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד וַיִּמְלֹךְ יוֹתָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו:
ח בִּשְׁנַת שְׁלֹשִׁים וּשְׁמֹנֶה שָׁנָה לַעֲזַרְיָהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה מָלַךְ זְכַרְיָהוּ בֶּן־יָרָבְעָם עַל־יִשְׂרָאֵל
בשמרון

כַּד מְלַךְ וְחַמְשִׁין וְתַרְתֵּין שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֶם
וְשׁוּם אִמֵיהּ יְכָלְיָה מִירוּשְׁלֶם: ג וַעֲבַד דְכָשַׁר
קֳדָם יְיָ כְּכֹל דַעֲבַד אֲמַצְיָה אֲבוּהִי: ד לְחוֹד
בָּמָתָא לָא עֲטָרָא עוֹד כְּעַן עַמָא מְדַבְּחִין וּמְסַקִין
בּוּסְמָא עַל בָּמָתָא: ה וְאַיְתִי יְיָ מַכְתָּשׁ עַל
מַלְכָּא וַהֲוָה סְגִיר עַד יוֹם מוֹתֵיהּ וִיתֵיב בַּר מִן
יְרוּשְׁלֶם וְיוֹתָם בַּר מַלְכָּא מְמַנָא עַל בֵּיתָא דָאֵין
יַת עַמָא דְאַרְעָא: ו וּשְׁאַר פִּתְגָמֵי עֲזַרְיָהוּ וְכָל
דִי עֲבַד הֲלָא אִנוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָמֵי
יוֹמַיָא לְמַלְכֵי דְבֵית יְהוּדָה: ז וּשְׁכִיב עֲזַרְיָה עִם
אֲבָהָתוֹהִי וּקְבַרוּ יָתֵיהּ עִם אֲבָהָתוֹהִי בְּקַרְתָּא
דְדָוִד וּמְלַךְ יוֹתָם בְּרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי: ח בִּשְׁנַת
תְּלָתִין וּתְמָנֵי שְׁנִין לַעֲזַרְיָה מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית
יְהוּדָה מְלַךְ זְכַרְיָה בַּר יָרָבְעָם עַל יִשְׂרָאֵל
בשמרון

וינגע ה'
פורי' ג יט

רש"י

עשרים ושבע למלכותו: (ה) וינגע ה' את המלך · מפור' בדברי הימים שנכנס להיכל להקטיר על המזבח הקטורת: בבית החפשית עשה לו בית בבית הקברות כמה דאת אמר במתים חפשי בירושלמי (ח) בשנ' שלשי' ושמנ' שנה לעזריהו מלך יהודה מלך זכריהו: אף מכאן יש ללמוד שמלך עזריה משמת יואש מלך ישראל ט"ו שנה בחיי אמציה אביו שהם לא עמד עד שמת אביו נמצא שלא עמד עד בשנת ט"ו לירבעם בן יואש וירבע' מלך ארבעים ואחת נמצא שמת ירבעם בשנת כ"ז לעוזיה והיאך הוא אומר בשנת ל"ח אלא על כרחך עוזיה וירבעם מלכו כאחת אלא שירבעם מלך בחיי אביו יהואש ג' שנים לכך הוא אומר וירבעם ישב על כסאו שישב כבר ועוזיה עמד משמ' יואש וימלך ירבעם מלכות שלימה· ובסדר עולם ראיתי שירבעם מלך בחיי אביו שנה ואיני יודע אם שיבוש הסופרים הוא שאיני יכול ליישב בשנת שלשים ושמונה לעזרי' מלך זכרי' אלא
בענין

מצודת דוד

ושתים · ט"ו בחיי אביו ול"ז אחרי מות אביו: (ה) וינגע ה' · ובד"ה נאמר שבא לו בועפו עם הכהנים בעת בא להקטיר ומיחו בו: בבית החפשית · ר"ל עזב הנהגת המלכות והיה חפשי מזה העמל וכמ"ש רז"ל שהמלכו' יחשב לעבדות לפי רוב העמל: על הבית · היה ממונה על בית המלך להיות שופט משפט העם תחת המלך: (ח) בשנת שלשים ושמנה · כי ירבעם מלך שלש שנים בחיי אביו ול"ח אחרי מות אביו ובין כולם מ"א וכלו א"כ בל"ח לעזריה כי התחלת מלכות עזריה משמלך בחיי אביו והתחלת מלכות ירבעם משמת אביו היו בזמן אחד א"כ קדמה מלכות ירבעם למלכות עזריה שלש שנים מה שמלך בחיי אביו וכלתה
שנת

פופציג יאר הט ער גקיניגט אין ירושלים אונ דר נאמן פון זיינר אוטר וואר (יכליהו פון ירושלים): (ג) ויעש אונ ער טאט דז דא וואר רעכט פאר די אויגן גאטש אז אלז דז ער הט גטאן (אמציהו) זיין פאטר: (ד) רק נייארט די במות האבן זיא ניט אב גיטאן דש פאלק שעכט אונ דעמפט נאך אויף דיא (במות): (ה) וינגע אונ ער פלאגיט גאט דען מלך ווייל ער איז גגאנגן אין דאש (היכל) צו רייכרן אויף דעם מזבח פלאגיט איהם גאט אונ ער וואר אויזעציג ביז אן דען טאג זיין טויט (וישב בבית החפשית) אונ ער האט זיך איין היזל גמאכט דש דארטן ליגן די טוטן די דא זיין פרייא פון מצות דארטן וואר ער גזעסין אונ (יותם) זון דאש מלך וואר גזעצט איבר דעם הויז דער דא וואר ריכטר פון דעם פאלק פון דעם לאנד: (ו) ויתר אונ די איבריגי זאכן פון (עזריהו) אונ אלז דש ער האט גטאן פאר וואר זיא זיינן גשריבן אויף דש בוך (דברי הימים) צו דיא קיניגן יהודה: (ז) וישכב אונ ער לאג עזריה מיט זייני עלטרן אונ זיא בגראבן איהם מיט זייני עלטרן אין דער שטאט דוד אונ עס קיניגט (יותם) זיין זון אן זיין שטאט: (ח) בשנת אין דעם יאהר דש אכט אונ דרייסיגשטי יאר צו (עזריהו) קיניג יהודה האט גקיניגט (זכריהו זון ירבעם איבר ישראל אין שומרון) זעקס חדשים:
זעקש

בשמרון ששה חדשים : ט ויעש הרע בעיני
יהוה כאשר עשו אבותיו לא סר מחטאות ירבעם
בן־נבט אשר החטיא את־ישראל : י ויקשור
עליו שלם בן־יבש ויכהו קבל־עם וימיתהו וימלוך
תחתיו : יא ויתר דברי זכריה הנם כתובים על־
ספר דברי הימים למלכי ישראל : יב הוא דבר־
יהוה אשר דבר אל־יהוא לאמר בני רביעים
ישבו לך על כסא ישראל ויהי־כן : יג שלום בן־
יבש מלך בשנת שלשים ותשע שנה לעזיה
מלך יהודה וימלוך ירח־ימים בשמרון : יד ויעל
מנחם בן־גדי מתרצה ויבא שמרון ויך את־
שלום בן־יבש בשמרון וימיתהו וימלוך תחתיו :
טו ויתר דברי שלום וקשרו אשר קשר הנם
כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל :
טז אז יכה־מנחם את־תפסח ואת־כל־אשר בה
ואת־גבוליה מתרצה כי לא פתח ויך את כל־
ההרותיה

בשמרון שתא ירחין : ט ועבד דביש קדם יי
כמא דעבדו אבהתוהי לא סטא מחובי ירבעם
בר נבט דחיב ית ישראל : י ומרד עלוהי שלום
בר יבש ומחהי קדם עמא וקטליה ומלך
תחותוהי : יא ושאר פתגמי זכריה הא אנון
כתיבין על ספרא פתגמי יומיא למלכי ישראל :
יב הוא פתגמא דיי די מליל עם יהוא למימר
בנין רביעאין יתבון לך על כורסי מלכותא
דישראל והוה כן : יג שלום בר יבש מלך בשנת
תלתין ותשע שנין לעזריה מלך שבטא דבית
יהודה ומלך ירח יומין בשמרון : יד וסליק
מנחם בר גדי מתרצה ואתא לשמרון ומחא
ית שלום בר יבש בשמרון וקטליה ומלך
תחותוהי : טו ושאר פתגמי שלום ומרדיה
די מרד הא אנון כתיבין על ספרי פתגמי
יומיא למלכי ישראל : טז בכין מחא מנחם ית
תפסח וית כל די בה וית תחומהא מתרצה
ארי לא פתחת תרעהא לאשלמא ומחה וית
כל

רש"י

בענין זה : (י) ויכהו קבל עם · ומחהי קדם עמא לעיני העם : (יב) ויהי כן · לא ראויה כדאי מלכותו לימשך כל כך אלא לקיים דבר מלך שנאמר כן יהיה דברי אשר יצא מפי וגו' (ישעיה נ"ה י"א) : (טז) כי לא פתח · שר העיר לא פתח לו את העיר לקבלו למלך עליהם : ההרותיה
את

מצודת ציון

הוא קבל : (יג) ירח · חדש על שהוא נמנה במהלך הירח : (יט) ידיו · כח ידיו :
להחזיק

מצודת דוד

שנת מ"א שלו בל"ח לעזריה ואז מלך זכריה : (יב) הוא דבר ה' · מוסב על המקרא שלפני פניו שנא' וימלוך תחתיו והוא דבר ה' וכו' : ויהי כן · כי מלכו יהואחז ויואש וירבעם וזכריה ונפסק מזרעו המלוכה : (יג) בשנת שלשים ותשע · כי זכריה מלך בל"ח לעוזיה ומלך ששה חדשי' ואחריו מלך שלום והיא ל"ט לעוזיה : (טז) מתרצה · מעבר תרצה : כי לא פתח · על שלא פתח תפסח את שער העיר לבוא בה ולזה הכה את תפסח ואת גבוליה אשר מעבר
תרצה

(ט) ויעש און ער טעט וואש דא איבל געפֿיל אין דיא אויגן גאטש אלש ווית זיא האבן געטאן זייני עלטרן ער האט ניט אב גקערט פֿון דער זינד (ירבעם זון נבט) דער דא האט אכֿן זינדיגן דיא ישראל : (י) ויקשור און ער וואר מורד אויף אים (שלום זון יבש) און ער שלוג אים פֿר דעם פֿאלק און ער טיטיט אים און ער קיניגט אן זיין שטאט : (יא) ויתר און דיא איבריגן זאכֿן פֿון זכריה נון זיא זיין גשריבן אויף דש בוך (דברי הימים) צו דיא קיניגן ישראל : (יב) הוא דאש איז דיא זאג געטש דש ער האט גרעט צו (יהוא) צו זאגין די פֿירדי גבירד פֿון זייני קינדר זאלן זיצן צו דיר אויף דעם שטול פֿון דעם מלכות ישראל פֿון דעסט וועגן וויל עש הקב"ה איהם האט פֿר שפראכֿן וואהר עש איז אבר ניט דש ער זאלט זיין ראוי דער צו געוועזן דש זיין מלכות העם זאלן איז לאנג געווערן : (יג) שלום זון יבש האט גקיניגט אין דעם ניין און דרייסיגשטן יאר צו (עוזיה קיניג יהודה) און ער קיניגט אזו פֿיל טעג אז איין איינם חודש איז אין (שומרון) : (יד) ויעל און ער אויף גינג (מנחם זון גדי) פֿון (תרצה) און ער קאם נאך (שומרון) און ער שלוג דען (שלום זון יבש אין שומרון) און ער טיטיט אים און קיניגט אן זיין שטאט : (טו) ויתר און דיא איבריגי זאכֿין פֿון שלום און זיין (מרידה) דז ער הט מורד געוועזן נון זיא זיין געשריבן אויף דז בוך (דברי הימים) צו דיא קיניגן פֿון ישראל : (טז) אז דש מאל שלוג דר (מנחם) די שטאט (תפסח) און אלז דז וואז אין איר איז און איר געמערק פֿון תרצה אן דען ער האט ניט געוועלט עפֿינן
דער

ההרותיה בקע : יז בשנת שלשים ותשע שנה
לעזריה מלך יהודה מלך מנחם בן־גדי על־ישראל
עשר שנים בשמרון : יח ויעש הרע בעיני יהוה
לא סר מעל חטאות ירבעם בן־נבט אשר־החטיא
את־ישראל כל־ימיו : יט בא פול מלך־אשור על־
הארץ ויתן מנחם לפול אלף ככר־כסף להיות ידיו
אתו להחזיק הממלכה בידו : כ ויצא מנחם את־
הכסף על־ישראל על כל־גבורי החיל לתת
למלך אשור חמשים שקלים כסף לאיש אחד
וישב מלך אשור ולא־עמד שם בארץ : כא
ויתר דברי מנחם וכל־אשר עשה הלוא־הם
כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל : כב
וישכב מנחם עם־אבתיו וימלך פקחיה בנו תחתיו :
כג בשנת חמשים שנה לעזריה מלך יהודה מלך
פקחיה בן־מנחם על־ישראל בשמרון שנתים :
כד ויעש הרע בעיני יהוה לא סר מחטאות ירבעם
בן־נבט אשר החטיא את־ישראל : כה ויקשר
עליו

כל מעדיתהא בזע : יז בשנת תלתין ותשע
שנין לעזריה מלך שבטא דבית יהודה מלך
מנחם בר גדי על ישראל עסר שנין בשמרון :
יח ועבד דביש קדם יי לא סטא מעל חובי
ירבעם בר נבט דחיב ית ישראל כל יומוהי :
יט אתא פול מלכא דאתור על ארעא ויהב
מנחם לפול אלף ככרין דכסף לאשלמא ידוהי
עמיה לאתקפא מלכותא בידיה : כ ורמא מנחם
ית כספא על ישראל ועל כל גברי חילא
למתן למלכא דאתור חמשין סלעין דכסף
לגברא חד ותב מלכא דאתור ולא אנזיק
תמן בארעא : כא ושאר פתגמי מנחם וכל די
עבד הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא
למלכי ישראל : כב ושכיב מנחם עם אבהתוהי
ומלך פקחיה בריה תחותוהי : כג בשנת
חמשין שנין לעזריה מלך שבטא דבית יהודה
מלך פקחיה בר מנחם על ישראל בשמרון
תרתין שנין : כד ועבד דביש קדם יי לא סטא
מחובי ירבעם בר נבט דחיב ית ישראל : כה
ומרד עלוהי פקח בר רמליהו גבריה ומחהי
בשמרון

רש"י

את הנשים ההרות שבה בקע : (כה) שלישו · גבור שלו : את ארגוב ואת האריה : כל ארגוב לשון פלטין החשובין וכל טרכונין בלשון ארמי
פלטין

מצודת דוד

תרצה : בקע · פתח בטני ההרות להוציא וולדותיהן : (יז) בשנת שלשים ותשע · ר"ל אחר שעב' ל"ט לעזריה כי שלום מלך בסוף ל"ט לעזריה ונהרג

מצודת ציון

להחזיק · מלשון חוזק : (כה) שלישו · שר שלו : (כט) אבל בית מעכה · אבל
הסמוך

אחר ירח ימים ובשנה הבאה בכלות ל"ט לעזריה בתחלת מ' מלך מנחם עשר וכו' ומקוטעות היו : (יט) בא פול · כאשר בא פול הבטיח מנחם לתת לו אלף ככר כסף לעזור לו על המלוכה : (כ) ויוצא מנחם · הוציא את הכסף מזולתו והטילו על ישראל ופרש שעל גבורי החיל הטיל על כל אחד חמשים שקל : ולא עמד · לא נתעכב : (כג) בשנת חמשים שנה · כי מנחם מלך בשנת מ' לעזריה ומלך י' שנים מקוטעות וכלו א"כ במ"ט לעזרי' ובשנה הבאה מלך פקחיה והיא נ' לעזריה : שנתים · ומקוטעות היו : (כה) בארמון · בהיכל של בית המלך : את ארגוב ואת האריה · עם הארגוב ועם האריה והם שמות
שני

דער העער פֿון דער שטאט דען ער האט אין ניט וועלן אויף נעאן פֿר איין מלך און ער שלוג אז דיא טראגינדיגי פֿרויאן ער האט גישפאלטן : (יז) בשנת אין דעם יאר דז ניין און דרייסיגשטי צו עזריה קיניג יהודה האט גיקיניגט (מנחם זון גדי) איבר ישראל אין שומרון : (יח) ויעש און ער טעט וואש דא איבל געפֿיל פֿר דיא אויגן גאטש ער האט ניט אב גקערט פֿון דער זינד (ירבעם זון נבט) דער דא האט מאכֿן זינדיגן דיא ישראל אל זיין טאג : (יט) בא און ער קאם (פול) קיניג אשור אויף דאש לאנד און ער גאב מנחם צו (פול) טויזנט צענטנער זילבר דז העלפֿן אים צו שטערקן דז קיניגרייך אין זיין האנט : (כ) ויצא און מנחם דז זילבר אויף ישראל אויף אל דיא שטארקי פֿון דעם קיניג אשור זילבר צו געבן צו איינם און פֿון איינם און ער ווידר קערט דר קיניג אשור און ער בלייבט ניט דא אין דעם לאנד : (כא) ויתר און די איבריגן זאכֿן פֿון מנחם און אל די זאכן דז וואז ער גיטאן האט פֿר וואר זיא זיין גישריבן אויף דז בוך (דברי הימים) צו דיא קיניגן ישראל : (כב) וישכב און מנחם לאג מיט זייני עלטירן און עש קיניגט (פקחיה) זיין זון אן זיין שטאט : (כג) בשנת אין דעם יאר דז פֿופֿציגשטי צו (עזריה קיניג יהודה) האט גיקיניגט (פקחיה זון מנחם) איבר ישראל אין שומרון צוויא יאר : (כד) ויעש און ער טעט וואש דא איבל געפֿיל פֿר דיא אויגן גאטש ער איז ניט אב גקערט פֿון דער זינד (ירבעם זון נבט) דר דא
האט

עליו פקח בן־רמליהו שלישו ויכהו בשמרון בארמון בית־°מלך המלך קרי את־ארגב ואת־האריה ועמו חמשים איש מבני גלעדים וימתהו וימלוך תחתיו : כו ויתר דברי פקחיה וכל־אשר עשה הנם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל : כז בשנת חמשים ושתים שנה לעזריה מלך יהודה מלך פקח בן־רמליהו על־ישראל בשמרון עשרים שנה: כח ויעש הרע בעיני יהוה לא סר מן־חטאות ירבעם בן־נבט אשר החטיא את־ישראל : כט בימי פקח מלך־ישראל בא תגלת פלאסר מלך אשור ויקח את־עיון ואת־אבל בית־מעכה ואת־ינוח ואת־קדש ואת־חצור ואת־הגלעד ואת־הגלילה כל ארץ נפתלי ויגלם אשורה : ל ויקשר־קשר הושע בן־אלה על־פקח בן־רמליהו ויכהו וימיתהו וימלוך תחתיו

בשנת

בשמרון באדרון בית מלכא ית ארגוב וית אריא ועמיה חמשין גברא מבני גלעדאי וקטליה ומלך תחותוהי : כו ושאר פתגמי פקחיה וכל די עבד הא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי ישראל : כז בשנת חמשין ותרתין שנין לעזריה מלך שבטא דבית יהודה מלך פקח בר רמליהו על ישראל בשמרון עסרין שנין: כח ועבד דביש קדם יי לא סטא מן חובי ירבעם בר נבט דחיב ית ישראל : כט ביומי פקח מלכא דישראל אתא תגלת פלאסר מלכא דאתור ושבא ית עיון וית אבל בית מעכה וית ינוח וית קדש וית חצור וית גלעדה וית גלילא כל ארעא שבט נפתלי ואגלינון לאתור : ל ומריד מרדא הושע בר אלה על פקח בר רמליהו ומחהי וקטליה ומלך תחותוהי בשנת עסרין ליותם בר עזיה : לא ושאר

פתגמי

רש"י

פלטין המשובין למלכות בארמון הגדול אשר אצל הארגוב : והאריה יש לומר שהיה אריה של זהב עומד בתוכו ארמון : (ל) בשנת עשרים ליותם · היה לו לומר בשנת ארבע לאחז שהרי כל ימי מלכות יותם שש עשרה שנה אלא לפי שהיה אחז רשע רצה הכתוב למנותם ליותם בקבר לא לאחז בחיים כך היה בסדר

עולם

מצודת דוד

שני גבורים ואולי נקרא ארגב על שהיה מושל בחבל הארגב והאריה ע"ש גבורתו ופקח התחבר עמהם ועוד היו עמו נ' איש והמיתו את פקחיה : (כו) בשנת חמשים ושתים · כי פקחיה מלך בנ' לעזריה ומלך שנתים מקוטעות וכלו בנ"א לעזריה ובשנ' השניה מלך פקח והיא נ"ב לעזריה : עשרי' שנה · ומקוטעו' היו : (ל) בשנת עשרי' ליותם · כי פקח מלך בנ"ב לעזרי' ובסוף השנה ההיא מת עזרי' ובתחילת השנ' השני מלך יותם בנו וימי מלכותו ט"ז שנים ופקח מלך כ' שנה והם שנה אח' ממלכו' עזרי' וט"ז ממלכו' יותם וג' שנים אחרי מות יותם וכלו א"כ בי"ט מהתחל' מלכו' יותם ובתחיל' השנ' הבא' מלך הושע והיא כ' להתחל' מלכות יותם ורצה הכתוב למנות שנות הושע לימי יותם

הצדיק

האט אמכין זינדיגן די ישראל : (כה) ויקשור אונ וואר אורד אויף אים (פקח זון רמליהו) זיין שטארקיר אונ ער שלוג אים אין שומרון אין דער הויז קאמר אורד פאליץ דאש אויך דאש וואר בייא דער גראף שלאס אונ דעם ליב דער גילדן דער דריקן איז געשטאנדן אין דעם פאליץ אונ מיט אים וואר פופציג אן פון די קינדר (גלעדים) אונ ער טויטט אים אונ ער קיניגט אן זיין שטאט : (כו) ויתר אונ די איבריגי זאכן פון (פקחיה) אונ אל דאש ער געטאן האט זיא זיין געשריבן אויף דאש בוך (דברי הימים) לו דיא קיניגן ישראל : (כז) בשנת אין דעם יאהר דעם צווייא אונ פופציגשטן יאר לו (עזריה קיניג יהודה) האט געקיניגט (פקח זון רמליהו) איבר ישראל אין שומרון צוואנציג יאהר : (כח) ויעש אונ ער טעט וואש דא איבל געפעלט פאר דיא אויגן גאטש ער איז ניט אב געקערט פון די זינד (ירבעם זון נבט) דר דא האט אמכין זינדיגן די ישראל : (כט) בימי אין דען טעגן (פקח זון רמליה קיניג ישראל) קאם (תגלת פלאסר קיניג אשור) אונ ער בלוואנג די שטעט וכו' דאש גאנצ לאנד (נפתלי) אונ ער פאר טריב זיא נאך אשור : (ל) ויקשור אונ ער וואהר אורד (הושע זון אלה) אויף פקח זון רמליה אונ ער שלוג אים אונ טויטט איהם אונ ער קיניגט אין זיין שטאט אין דען יאהר דאש צוואנציגשטי לו (יותם זון עזיה) איר דאש איז דאש פירדי יאר צווענצ נאך דעם טויט יותם דאש זון (אחז) האט געקיניגט פיר יאר דען יותם האט דאך אז איט מגדר נאר זעכצעהן יאר געקיניגט ניקט אבער דר ווייל (אחז) איז איין רשע גוועזן ליגט ער ניט נאך אים

נאך

בשנת עשרים ליותם בן־עזיה : לא ויתר דברי פקח וכל־אשר עשה הנם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי ישראל : לב בשנת שתים לפקח בן־רמליהו מלך ישראל מלך יותם בן־עזיהו מלך יהודה : לג בן־עשרים וחמש שנה היה במלכו ושש עשרה שנה מלך בירושלם ושם אמו ירושא בת־צדוק: לד ויעש הישר בעיני יהוה ככל אשר־עשה עזיהו אביו עשה: לה רק הבמות לא סרו עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות הוא בנה את־שער בית־יהוה העליון : לו ויתר דברי יותם וכל־אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר דברי הימים למלכי יהודה : לז בימים ההם החל יהוה להשליח ביהודה רצין מלך ארם ואת־פקח בן־רמליהו : לח וישכב יותם עם־אבותיו ויקבר עם־אבותיו בעיר דוד אביו וימלוך אחז בנו תחתיו : טז א בשנת שבע־עשרה שנה לפקח

בן

פתגמי פקח וכל די עבד הא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי ישראל : לב בשנת תרתין לפקח בר רמליהו מלכא דישראל מלך יותם בר עזיה מלך שבטא דבית יהודה : לג בר עשרין וחמש שנין הוה בר מלך ושית עשרי שנין מלך בירושלם ושום אמיה ירושא בת צדוק : לד ועבד דכשר קדם יי ככל דעבד עזיה אבוהי עבד : לה לחוד במתא לא עטרא עוד כען עמא מדבחין ומסקין בוסמיא על במתא הוא בנא ית תרע בית מקדשא דיי עלאה : לו ושאר פתגמי יותם וכל די עבד הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי דבית יהודה: לז ביומיא האנון שרי יי לגראה בדבית יהודה רצין מלכא דארם וית פקח בר רמליה: לח ושכיב יותם עם אבהתוהי ואתקבר עם אבהתוהי בקרתא דדוד אבוהי ומלך אחז בריה תחותוהי : א בשנת שבע עסרי שנין לפקח בר רמליה מלך אחז בר

יותם

רש"י

עולם : (לז) בימים ההם · בסוף ימיו של יותם : להשליח · לגרות : (ט) ויגלה קירה · את העם אשר בה הגלה למדינה ששמה קיר : (יא) עב

בא

מצודת דוד

הצדיק בקבר ולא לימי אחז בנו הרשע בחיים : (לב) בשנת שתים · כי פקח מלך שנה אחת בימי עזיה ויותם מלך בשנה השנייה והיא בשנת ב' לפקח:(לג) גם וכו' ומקוטעות היו : (לה) הוא בנה · ר"ל עשה עליו בנין נכבד וגדול ממה שהיתה או שנפל ועשהו מחדש ואולי זהו הנקרא שער ה' החדש (ירמיה כ"ו) : (לז) בימים ההם · אחרי מות יותם : טז (א) בשנת שבע עשר' · כי יותם מלך בב' לפקח וימי מלכותו ט"ז שנה וכלו בי"ז לפקח ואז מלך אחז :

וגם

מצודת ציון

הסמוך לבית מעכה : הגלילה · ארץ הגליל : (לז) החל · התחיל : להשליח · לגרות ולהסית

נאך אונ ליגט נאך (יותם) ווייא וואול דאש ער טויט איז געוועזן : (לא) ויתר אונ דיא איבריגי זאכן פון (יותם) אונ אלז דאש ער האט געטאן פר וואר זיא זיין געשריבן אויף דאש בוך (דברי הימים) לו דיא קיניגן יהודה : (לב) בשנת אין דעם צווייטן יאהר לו (פקח זון רמליה קיניג ישראל) האט געקיניגט (יותם זון עזיה קיניג יהודה) : (לג) בן איין זון פון פינף אונ צוואנציג יאר וואר ער אין זיינם קיניגן אונ זעכצעהן יאהר האט ער געקיניגט אין ירושלים אונ דר נאמן פון זיין מוטר וואר (ירושה די טאכטר צדוק) : (לד) ויעש אונ ער טעט וואש דא וואר רעכט פערטיג פר דיא אויגן גאטש אז אלז דאש ער האט געטאן (עזיהו) זיין פאטר האט ער אויך געטאן: (לה) רק נייארט די באמות המבואיא ניט אב געקערט זיא שעכטיטן אונ רויכערטן נאך אויף די במות ער האט געבויאט דאש טאר פון דעם הויז גאטש דר איברשטן : (לו) ויתר אונ די איבריגי זאכן פון יותם אונ אלז דאש ער האט געטאן פר וואר זיא זיין געשריבן אויף דאש בוך (דברי הימים) לו דיא קיניגן יהודה : (לז) בימים אין דיא זעלבין טעגן פון יותם האט אן הובן גאטש לו אן רייצן אן דעם שבט יהודה דען (רצין קיניג ארם אונ (פקח זון רמליהו) : (לח) וישכב אונ ער לאג יותם מיט זייני עלטרן אונ ער וואר בגראבן געווארן מיט זייני עלטרן אין דער שטאט דוד אונ ער קיניגט אחז זיין זון אין זיינר שטאט : (א) בשנת אין דעם יאר דאש זיבן צעהנטי לו (פקח זון רמליהו) האט געקיניגט (אחז זון יותם קיניג יהודה) : (ב) בן איין זון פון צוואנציג יאר וואר אחז אין זיינם קיניגן אונ זעכצעהן

יאר

בֶּן־רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ אָחָז בֶּן־יוֹתָם מֶלֶךְ יְהוּדָה: ב בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה אָחָז בְּמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְלֹא־עָשָׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהָיו כְּדָוִד אָבִיו: ג וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וְגַם אֶת־בְּנוֹ הֶעֱבִיר בָּאֵשׁ כְּתֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה אֹתָם מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ד וַיְזַבֵּחַ וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן: ה אָז יַעֲלֶה רְצִין מֶלֶךְ־אֲרָם וּפֶקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל יְרוּשָׁלַםִ לַמִּלְחָמָה וַיָּצֻרוּ עַל־אָחָז וְלֹא יָכְלוּ לְהִלָּחֵם: ו בָּעֵת הַהִיא הֵשִׁיב רְצִין מֶלֶךְ־אֲרָם אֶת־אֵילַת לַאֲרָם וַיְנַשֵּׁל אֶת־הַיְהוּדִים מֵאֵילוֹת וַאֲרוֹמִים ואדומים קרי בָּאוּ אֵילַת וַיֵּשְׁבוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה: ז וַיִּשְׁלַח אָחָז מַלְאָכִים אֶל־תִּגְלַת פְּלֶסֶר מֶלֶךְ־אַשּׁוּר לֵאמֹר עַבְדְּךָ וּבִנְךָ אָנִי עֲלֵה וְהוֹשִׁעֵנִי מִכַּף מֶלֶךְ־אֲרָם וּמִכַּף מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הַקּוֹמִים עָלָי: ח וַיִּקַּח אָחָז אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב הַנִּמְצָא בֵּית יְהוָה וּבְאֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח לְמֶלֶךְ־אַשּׁוּר שֹׁחַד: ט וַיִּשְׁמַע אֵלָיו מֶלֶךְ אַשּׁוּר

ויעל

יוֹתָם מַלְכָּא דְבֵית יְהוּדָה: ב בַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין אָחָז כַּד מְלַךְ וְשִׁית עַסְרֵי שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֵם וְלָא עֲבַד דְּכָשַׁר קֳדָם יְיָ אֱלָהֵיהּ כְּדָוִד אֲבוּהִי: ג וַאֲזַל בְּאוֹרַח מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וְאַף יַת בְּרֵיהּ אַעֲבַר בְּנוּרָא כְּתוֹעֲבַת עַמְמַיָּא דְתָרֵיךְ יְיָ יַתְהוֹן מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ד וְדַבַּח וְאַסֵּיק בּוּסְמִין עַל בָּמָתָא וְעַל רָמָתָא וּתְחוֹת כָּל אִילָן עֲבוּף: ה בְּכֵן סְלֵיק רְצִין מַלְכָּא דַאֲרָם וּפֶקַח בַּר רְמַלְיָה מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל לִירוּשְׁלֵם לַאֲגָחָא קְרָבָא וְצָרוּ עַל אָחָז וְלָא יְכִילוּ לַאֲגָחָא: ו בְּעִדָּנָא הַהִיא אֲתֵיב רְצִין מַלְכָּא דַאֲרָם יַת אֵילַת לַאֲרָם וְתָרֵיךְ יַת יְהוּדָאֵי מֵאֵילַת וַאֲרַמָּאֵי אֲתוֹ לְאֵילַת וִיתִיבוּ תַמָּן עַד יוֹמָא הָדֵין: ז וּשְׁלַח אָחָז אִזְגַּדִּין לְוַת תִּגְלַת פִּלֶסֶר מַלְכָּא דְאַתּוּר לְמֵימַר עַבְדָּךְ וּבְרָךְ אֲנָא סַק וּפְרוֹקְנִי מִיַּד מַלְכָּא דַאֲרָם וּמִיַּד מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל דְּקָמוּ עֲלָי: ח וּנְסֵיב אָחָז יַת כַּסְפָּא וְיַת דַּהֲבָא דְאִשְׁתְּכַח בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַייָ וּבְאוֹצְרֵי בֵּית מַלְכָּא וְשַׁדַּר לְמַלְכָּא דְאַתּוּר שׁוֹחֲדָא: ט וְקַבֵּיל מִנֵּיהּ מַלְכָּא דְאַתּוּר וּסְלֵיק מַלְכָּא דְאַתּוּר עַל דַּמֶּשֶׂק

ואחדא

מצודת ציון

ולהסית כמו הנני מסית בך (שמות ח') : טז (ג) הוריש · בירש : (ה) ויצרו · מל' מצור : (ו) וינשל · ענין השלכה כמו ונשל גוים רבים (דברים ז') : (ח)

בית

מצודת דוד

(ג) וגם וכו'' ובתועבות היו : (ג) העביר באש' היא עבודת המלך במ כנו בין בתי מדורות אש : (ה) ולא יכלו להלחם · לא התגברו במלחמ ירושלים : (ו) השיב וכו' את אילת · זו היא האומר למעלה אשר בנה

והשיבה ליהודה ועתה בא רצין והשיבה לארם : וינשל · גלה משם היהודים והאדומים ישבו בה כאשר ישבו בה מאז טרם לקחה אמציה ולפי שבא להזכיר לאדו' לזה אמר השיב לאר' כאלו היתה שלה' מאז כי באו בתקים אדו':(ט) ויגל' · גלה אנשיה אל קיר והיא מארץ אשור (י) אוריה הכהן · שהוא

יאר האט ער געקיניגט אין ירושלים אונ ער האט ניט געטאן דש דא וואר רעכט פערטיג פר די אויגן גאטש זיין הערן אונז וויא זיין פאטער האט געטאן : (ג) וילך אונ ער גינג אין דעם וועג פון די קיניגן ישראל אונ אויך זיין זון האט ער איבר פירט אין ד פייאר הנ: אזא דיא חוק וורדריקייט דער פעלקר דש ער האט פר טריבן זיא גאט פר די קינדר ישראל : (ד) ויזבח אונ ער שעכ אונ רעאכפט אויף די במות אונ אויף דיא היך אונ אונטער אלי די בוים דער פיל צווייגן האט דער האט איין שיהנן שאטין : (ה) דאמאלז גינג אויף (רצין קיניג ארם אונ פקח זון רמליה) קיניג איבר ישראל צו שטרייטן אונ זיא בלגערטן אויף אחז אבר ניט קאנטן צו בשטרייטן : (ו) בעת אין דער לייט דער צייטי האט ווידר קערט (רצין קיניג ארם) די שטאט אילת צו ארם אונ פר טרייב דיא יהודים פון אילת אונ דיא ארוואייט זייכן קואן נאך אילת אונ זיא זאסן אל דארט ביז דען טאג דאזיגן · (ז) ויש אונ ער שיקט אחז באטן צו (תגלת פלאסר קיניג אשור) צו זאגן דיין קנעכט אונ דיין זון בין איך גיא אויף אונ העלף איר פון טע קיניג ארם אונ פון טעניר קיניג ישראל דיא דא שטין אויף איר : (ח) ויקח אונ ער נאם אחז דש זילבר אונ דש גאלד דש דא געפונדן אין דעם הויז גאטש אונ אין די בהעלטנים דש אוך אונ ער שיקט עש צו דעם קיניג אשור פר איין געשענק : (ט) ויש אונ ער וואר אכטפאגן פון אים דער קיניג אשור אונ ער גינג אויף דער קיניג (אשור נאך דמשק) אונ ער וואר גיא איין נעאן אונ

טריב

וַיַּעַל מֶלֶךְ אַשּׁוּר אֶל־דַּמֶּשֶׂק וַיִּתְפְּשֶׂהָ וַיַּגְלֶהָ קִירָה וְאֶת־רְצִין הֵמִית: י וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ אָחָז לִקְרַאת תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר מֶלֶךְ־אַשּׁוּר דּוּמֶּשֶׂק וַיַּרְא אֶת־הַמִּזְבֵּחַ אֲשֶׁר בְּדַמָּשֶׂק וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ אָחָז אֶל־אוּרִיָּה הַכֹּהֵן אֶת־דְּמוּת הַמִּזְבֵּחַ וְאֶת־תַּבְנִיתוֹ לְכָל־מַעֲשֵׂהוּ: יא וַיִּבֶן אוּרִיָּה הַכֹּהֵן אֶת־הַמִּזְבֵּחַ כְּכֹל אֲשֶׁר־שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אָחָז מִדַּמֶּשֶׂק כֵּן עָשָׂה אוּרִיָּה הַכֹּהֵן עַד־בּוֹא הַמֶּלֶךְ־אָחָז מִדַּמָּשֶׂק: יב וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ מִדַּמֶּשֶׂק וַיַּרְא הַמֶּלֶךְ אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיִּקְרַב הַמֶּלֶךְ עַל־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעַל עָלָיו: יג וַיַּקְטֵר אֶת־עֹלָתוֹ וְאֶת־מִנְחָתוֹ וַיַּסֵּךְ אֶת־נִסְכּוֹ וַיִּזְרֹק אֶת־דַּם־הַשְּׁלָמִים אֲשֶׁר־לוֹ עַל־הַמִּזְבֵּחַ: יד וְאֵת הַמִּזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר לִפְנֵי יְהוָה וַיַּקְרֵב מֵאֵת פְּנֵי הַבַּיִת מִבֵּין הַמִּזְבֵּחַ וּמִבֵּין בֵּית יְהוָה וַיִּתֵּן אֹתוֹ עַל־יֶרֶךְ

ת רגושה

המזבח

וַאֲחַדָהּ וְאַגְלִי עַמָּא דִּי בַהּ לְקִירִינָא וְיַת רְצִין קְטַל: י וַאֲזַל מַלְכָּא אָחָז לִקְדָמוּת תִּגְלַת פִּלְאֶסֶר מַלְכָּא דְאַתּוּר לְדוּמֶּשֶׂק וַחֲזָא יַת מַדְבְּחָא דִּי בְדַמֶּשֶׂק וְשַׁדַּר מַלְכָּא אָחָז לְוַת אוּרִיָּה כַּהֲנָא יַת דְּמוּת מַדְבְּחָא וְיַת תִּקּוּסֵיהּ לְכָל עוֹבָדוֹהִי: יא וּבְנָא אוּרִיָּה כַּהֲנָא יַת מַדְבְּחָא כְּכָל דִּשְׁלַח מַלְכָּא אָחָז מִדַּמֶּשֶׂק כֵּן עֲבַד אוּרִיָּה כַּהֲנָא עַד דַּאֲתָא מַלְכָּא אָחָז מִדַּמֶּשֶׂק: יב וַאֲתָא מַלְכָּא מִדַּמֶּשֶׂק וַחֲזָא מַלְכָּא יַת מַדְבְּחָא וְקָרֵיב מַלְכָּא עַל מַדְבְּחָא וְאַסֵּיק עֲלוֹהִי: יג וְאַסֵּיק יַת עֲלָתֵיהּ וְיַת מִנְחָתֵיהּ וְנַסֵּיךְ יַת נִסְכֵּיהּ וּזְרַק יַת דַּם נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא דִּי לֵיהּ עַל מַדְבְּחָא: יד וְיַת מַדְבְּחָא דִּנְחָשָׁא דִּי קֳדָם יְיָ וְקָרֵיב מִן קֳדָם בֵּיתָא מִבֵּין מַדְבְּחָא וּמִבֵּין בֵּית מַקְדְּשָׁא דַייָ וִיהַב יָתֵיהּ עַל

שדא

רש"י

בא · לפני בא המלך מדמשק : (יד) ואת מזבח הנחשת ויקרב וגו' · אי אפשר לומר מזבח הנחשת שעשה משה שהרי נגנז · ואי אפשר לומ' מזבח אבנים שעשה שלמה וקראוס(בד"ה ב' ז' ז') מזבח הנחשת שהרי אי אפשר לקרבו מזוית לזוית אלא אם הרוסו והרי שנינו אש שירדה בימי שלמה לא נסתלקה מעל המזבח עד שבא מנשה וסילקה שהוא הרס את המזבח כמו שמצינו בהגדת חלק · אין לי לפרש מזבח זה אלא בכיורת ומכונות של נחשת שהיו לרכי מזבח והיו אצל המזבח הקדש וכשעשה אחז את המזבח לעכו"ם סילק את הכיור והקריבו לצד אחד מאת פני הבית שלא להפסיק בין המזבח שעשה ובין בית ה' ויתן אותו אצל מזבח הקדש לפונה ואלינו שפירשו רבותינו דוגמתו (במס' שבת ד' כ"ה) ויבאו ויעמדו

אצל

מצודת דוד

שהוא אמריה המ' בד"ה א' ס' ועיין בסו' הספ' בחשבון הדורו' את דמות המזבח כי ישר' בעיניו תבניתו שלח הדמות אל הכהן לעשות מזבח כדמותו : לכל מעשהו · ר"ל את תבני' הציורי' הפרטיי' שבו : (יא) ככל וכו' אף הציורי' הפרטים : עד בוא טרם בוא המלך וכו': (יב) ויקרב · קרב אל המזבח והעלה עליו עולותיו : (יד) ואת המזבח · מזבח החדש שם עם מזבח הנחשת וכו' שעשה שלמה : ויקרב · מזבח החדש משך ממול פני ההיכל ואחור ומפרש שמשכו מבין · מזבח הנחשת ומבין בית ה' כי מקומו הראוי לו היה בין מזבח הנחשת ובין ההיכל כי כן ראוי להקריב ולזה משראוי שלא יפסיק דבר בינו ובין ההיכל הנה

הוא

טריב דיא לייט דיא דרינן זאסן פר טריב ער ביז אן דאש לאנד (קיר) אונ דען (רצין) האט ער גטיט : (י) וילך אונ ער גינג דער קיניג אחז צו קיגן (תגלת פלאסר קיניג אשור) נאך (דמשק) אונ ער זאך דאש מזבח דש דא וואר אין דמשק אונ ער שיקט דער קיניג אחז צו (אוריה הכהן) דש געשטאלט פון דען מזבח אונ זיין געשטאלט צו אלי זייני ווערק : (יא) ויבן אונ ער בויאט (אוריה דער כהן דש מזבח) אז אלש דש ער האט געשיקט דער קיניג (אחז) פון דמשק אזו האט ער געטאן אוריה דער כהן אי ער קאם דער (אוך אחז פון דמשק) : (יב) ויבא אונ ער קאם דער קיניג פון דמשק אונ ער זאך דער קיניג דאש מזבח אונ ער גנעהנט דער אוך אויף דען מזבח אונ ער אויף ברענגט אויף אים : (יג) ויקטר אונ ער רויכערט זיין אופפר אונ זיין פריזאנט אונ ער גיסט זיין גיסונג אונ ער שפרענגט דש בלוט פון דען פריד אופפר דש דא וואר צו אים דאש טעט ער אלז אויף דען מזבח : (יד) ואת אונ דאש קופפרני מזבח דאש איז דאש המגד פאר אונ דיא שענק דיא וואר אויז קופפר אונ דש האט ער גבראכט צו דעם מזבח אונ זיינן גווענן בייא דעם מזבח אונ דא (אחז) האט געמאכט דאש מזבח צו דער עכו"ם דא האט ער אווען גטאן דאש המגד פאר דש דא וואר פר גאט אונ ער האט גנעהנט דען מזבח דש (אחז) האט געבויאט בייא דיא זייט דאש הייליגי (מזבח) צו לפון צו אויף דער לינקי זייט (עיין רש"י) : (טו) ויצוה אונ ער גביאט דער קיניג (אחז) דען אוריה הכהן) צו זאגן אויף דאש מזבח דאש גרוסי זייא

רעאפפן

המזבח צפונה : טו ויצוהו ויצוה קרי המלך אחז
את־אוריה הכהן לאמר על המזבח הגדול הקטר
את־עולת־הבקר ואת־מנחת הערב ואת־עולת
המלך ואת־מנחתו ואת עולת כל־עם הארץ
ומנחתם ונסכיהם וכל־דם עולה וכל־דם־זבח
עליו תזרוק ומזבח הנחשת יהיה־לי לבקר : טז
ויעש אוריה הכהן ככל אשר־צוה המלך אחז : יז
ויקצץ המלך אחז את־המסגרות המכונות ויסר
מעליהם ואת־אות קרי הכיור ואת־הים הורד מעל
הבקר הנחשת אשר תחתיה ויתן אתו על
מרצפת אבנים : יח ואת־מיסך מוסך קרי השבת
אשר־בנו בבית ואת־מבוא המלך החיצונה הסב
בית יהוה מפני מלך אשור : יט ויתר דברי אחז
אשר

שרא דמרבחא צפונא : טו ופקיד מלכא אחז
ית אוריה כהנא למימר על מרבחא רבא אסיק
ית עלת צפרא וית מנחת רמשא וית עלת
מלכא וית מנחתיה וית עלת כל עמא דארעא
ומנחתהון ונסכיהון וכל דם עלתא וכל
דם נכסת קודשיא עלוהי תזרוק
ומדבחא דנחשא יהי לי לבקרא :
טז ועבד אוריה כהנא ככל דפקיד מלכא אחז :
יז וקצץ מלכא אחז ית גדנפי בסיסיא ואעדי
מנהון ית כיורא וית ימא אחית מעל תוריא
דנחשא דתחותוהי ויהב יתיה על רצפת
אבניא : יח וית טקוס שבתא די בנו בביתא וית
מעלנא דמלכא בראה אסחר לבית מקדשא
דיי מן קדם מלכא דאתור : יט ושאר פתגמי
אחז

רש"י

אבל מזבח הנחשת (יחזקאל ט' ב') מי היה אומר להם התחילו ממקום שאומרין שירה לפני הרי כאן לכלי שיר של נחשת קראו מזבח : (טו) לבקר · לפרקים כשיעלה בלבי לבקרו : (יז) את המסגרות המכונות · אילטבלאות שהמכונות עשויות עליהם כמו שנאמר וזה מעשה המכונות מסגרות להם : (יח) מוסך השבת · גג אהל עשוי לצל לשבת תחתיו בעזרה ביום השבת : ואת מבוא המלך · שהיה בא בו מביתו לבית ה' דרך
החוץ

מצודת ציון

בית ה' · בבית ה' : (טו) לבקר · לדרוש כמו לא יבקר הכהן (ויקרא כ"ז) : (יז) ויקצץ · ענין כריתה : המכונות · מל' כן ובסיס : הכיור · כעין דוד גדול עשוי לרחצה : הים · עשוי כעין גיגית גדולה : מרצפת · ענין הצעת אבנים בקרקע : (יח) מוסך מל' סכך : יז (ד) ויעצרהו · עכבו ומנעו כמו אל תעצר לי (לעיל ד')

מצודת דוד

הוא לו העמידו במקום הראוי לו כי העמידו בצד מזבח הנחושת בצפונו : (טו) מזבח הגדול · כי את מזבח החדש עשאו גדול משל שלמה : עולת הבקר · הוא תמיד של שחר : מנחת הערב · זה תמיד של בין הערבים : לבקר · לדרוש בעת מן העתים שיעלה על לבי להקטיר עליו : (יז) ויקצץ · כרת את המסגרות של המכונות והסיר הלבזבזין ומסגרות המכונות אשר מתחת לכיורות האמור בת"א מעשה שלמה : את הכיור · מכל מכונה הסיר את הכיור הנתון עליו : מעל הבקר הנחושת · כי שלמה העמיד את הים על י"ב בקר נחושת כמ"ש בת"א והוא הסיר מהבקרי' ההם ונתנו על רצפת אבנים : (יח) ואת מוסך השבת · גם הוריד את מוסך השבת וכו' והוא היה בנין מסוכך ממעל לשבת תחתיו אנשי המשמר היוצא בשבת על כי היו פנוים אז מעבודה כי משמר הנכנס באו במקומם ולזה ישבו תחת צל המוסך עד פנות היום עת הלכם לביתם : ואת מבוא המלך · מקום הכניסה של בית המלך שביתה מנגד החוץ סבבה אל בית ה' להיות מקום הכניסה מבית ה' ועשה כן מפני מלך אשור שלא יבוא עליו מבחוץ

דענפֿין דיא אופפֿר פֿון מארגינש אונ פֿריזאמנט דאש אובינט אונ אופפֿר אונ זיין פֿריזאמנט דש מלך אונ אופפֿר אל דאש פֿאלק פֿון דעם לאנד אונ איר פֿריזאמנט אונ איר גיסונג אונ אל דאש בלוט פֿון שעכטונג אויף אים דוא זאלשט שפרענגן אונ דאש אופפֿר שטול דאז קופפֿרין זאל זיין לו איר מוגטר ווילין ווען איך ווער עש פֿארשין אונ בגערן : (טז) ויעש אונ ער מאכט אוריה דער כהן אז אל דש ער האט גבאטן דער קיניג אחז : (יז) ויקצץ אונ ער אב האקט דער מלך אחז פֿון די (מכונות) די בענקליך דש זיא דרויף גשטאנדן זיין אונ ער טעט אב פֿון זיא דאש האנד פֿאס אונ דאש (ים) ער האט אב גנידרט פֿון אב די רינדר דיא קופפֿרי דש דא וואר מונטר איר אונ ער גאב זיא אויף ערטרייך פֿון שטיין : (יח) ואת אונ דאש גדעק וואש דא וואר איבר דעם גלעזש דאש אודרוגטר זאש אין דער עזרה אן שבת דש זיא האבן גבויאט אין דעם הויז אונ דען גאנג פֿון דעם מלך דש אויזן ווינג דש אן האט פֿלעגן פֿון אויסן ווינג לו גיהן דאש האט אום גריגלט אין דען הויז פֿון אינן ווינג אויף איינם פֿאר במרגן מורט דאש טעט ער אלש פֿון וועגן דעם קיניג פֿון (אשור) דש ער ניט זאלט גלושטן דיא (כלים) פֿון דעם (בית המקדש) אונ אויף דען גאנג האט ער אום גריגלט פֿילייכט ווערט ער בדערפֿן לו זיין פֿר במרגן דא קאן ער אין דר (שתיקה) אוועק לויפֿן : (יט) ויתר אונ די איבריגי זאכן
פֿון

אשר עשה הלא־הם כתובים על־ספר דברי
הימים למלכי יהודה : כ וישכב אחז עם־אבותיו
ויקבר עם־אבותיו בעיר דוד וימלך חזקיהו בנו
תחתיו : יז א בשנת שתים עשרה לאחז מלך
יהודה מלך הושע בן־אלה בשמרון על־ישראל
תשע שנים : ב ויעש הרע בעיני יהוה רק לא
כמלכי ישראל אשר היו לפניו : ג עליו עלה
שלמנאסר מלך אשור ויהי־לו הושע עבד וישב
לו מנחה : ד וימצא מלך־אשור בהושע קשר
אשר שלח מלאכים אל־סוא מלך־מצרים ולא־
העלה

אחז דעבד הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי
יומיא למלכיא דבית יהודה : כ ושכיב אחז
עם אבהתוהי ואתקבר עם אבהתוהי בקרתא
דדוד ומלך חזקיהו בריה תחותוהי : א בשנת
תרתי עסרי לאחז מלך שבטא דבית יהודה
מלך הושע בר אלה בשמרון על ישראל תשע
שנין : ב ועבד דביש קדם יי להוד לא כמלכי
ישראל דהוו קדמוהי : ג עלוהי סליק שלמנאסר
מלכא דאתור והוה ליה הושע עבדא ואתיב
ליה תקרובתא : ד ואשכח מלכא דאתור
בהושע מרדא די שלח אזגדין לות סוא מלכא
דמצרים

ויעש הרע
גיטין פ'
פ"ח
עלה וגו'
סם

רש"י

החוץ הסב אותו במקום הצנע מפני מלך אשור שלא יחמוד אותן הכלים וגם את המבוא הסב שמא יצטרך להחבא ויברח בהצנע : (א) בשנת שתים עשרה לאחז וגומר · אי אפשר לומר שמלך הושע בשנת י"ב לאחז שהרי בשנת ד' לאחז הרג את פקח ומלך תחתיו וכשתבדק בשנות פקח תמצא כן וגם אי אפשר לומר שלא מלך אלא ט' שנים שהרי מלך משנת ד' לאחז עד שנת ו' לחזקיהו שנלכדה שומרון הרי יותר מט"ז שנה ומה תלמוד לומר ט' שנים משמרד במלך אשור כך שנויים בסדר עולם · ואי אפשר לומר שבשנת י"ב לאחז התחיל למרוד שא"כ תמצא את שני מרדו חמש שנים בימי אחז ושש שנים בימי חזקיהו הרי אחת עשרה וכאן הוא אומר תשע לא הוזכר שנת שתים עשרה לאחז אלא לענין מקרא של אחריו עליו עלה שלמנאסר וגו' שבשנת י"ב לאחז עלה סנחריב על הושע והגלה לאותן שבעבר הירדן : וכך שנינו בסדר עולם ומקרא כתיב (דה"א ה' כ"ו) ויער אלהי ישראל את רוח פול מלך אשור ויגלם לראובני ולגדי ולא פי' באיזו זמן וכאן פי' שבשנת י"ב לאחז היה · שלש גליות גלו עשרת השבטים בשנת עשרים לפקח · כמו שכתוב למעלה בא תגלת פלאסר מלך אשור ויקח את עיון ואת דן וגו' כל ארץ נפתלי ויגלם אשורה וזה היה שנת הארבע לאחז שהם שמנה שנים ובא עליהם שנת י"ב לאחז והגלה לראובני ולגדי וכשראה הושע בן אלה מרד בו ושלח מלאכים אל סוא מלך מצרים שהם שמונה שנים ובא וצר על שומרון ונלכדה לקץ שלש שנים וגלו כולן וזהו שנאמר (בישעי' ט' א') כעת הראשון היקל ארצה זבולון וארצה נפתלי הקל אף בשנייה שלא הגלם אלא שני השבטים · אבל האחרון הכביד שיאט את הכל כזה שמכבד את הבית ומ"מ לפי החשבון שכתב כאן את מנין שני מרדו תשע שנים לא מרד בו עד שנת י"ד לאחז שהרי אחז מלך שש עשר' שלש שני' של אחז היה המרד ושש שני' בימי חזקיהו : (ב) רק לא כמלכי ישראל · שביטל פרדיסאות שיסבו מימי ירבעם על הדרכים לשמור שלא יעלו ישראל לרגל וזה בטלן לפי שגלו עגלי הזהב כבר בשתי גליות בגלות ראשונה ויקח את עיון ואת דן הגלה עגל שבדן ובשנייה
כשגלו

מצודת דוד

מבחוץ פתאום : יז (א) בשנת שתים עשרה · כי מתחילה היה הושע תשעה שנים מקוטעות נגיד מלך מתחת יד מלך אשור ואח"ז מרד בו ומלך מעצמו ט' שנים מקוטעות ומ"ש למעל' שמלך הושע בכ' ליותם ר"ל אז נעשה נגיד מלך והיה כן עד תחילת שנת י"ג לאחז תשעה שנים מקוטעות כי כ' ליותם הוא ד' לאחז כי יותם מת בי"ז למלכו ומיד מלך אחז ומ"ש כאן בשנת שתים עשרה ר"ל אחר שעבר י"ב לאחז ובתחילת י"ג מלך הושע מעצמו ומרד במלך אשור : (ב) רק לא וכו' · אז"ל שבטל השומרי' שהושיב ירבעם לבל יעלו לירושלים ברגלים : (ג) וישב לו מנחה · לפי שהיה קבוע עליו לכל שנה אמר וישב כי כתן ותור ונתן : (ד) וימצא · נודע למלך אשור כי הושע רוצה שוב למרוד בו ושלח למלך מצרים לעזרו אף לא העלה לו המנחה כמו בכל שנה ושנה :
ויעצרהו

פֿון (אחז) דש ער האט גטאן פֿר וואהר זיא זיין גשריבן אויף דש בוך (דברי הימים) לו דיא קיניגן יהודה : (כ) וישכב אונ ער לאג (אחז) מיט זייני עלטרן אין דער שטאט דוד אונ ער קיניגט (חזקיהו) זיין זון אן זיין שטאט : (א) בשנת אין דעם יאר דאש צוועלפֿטי לו (אחז קיניג יהודה) האט גקיניגט (הושע זון אלה אין שומרון) איבר ישראל ניין יאר : (ב) ויעש אונ ער טעט דאש איבל גפֿיל פֿר דיא אויגן גאטש נייארט ניט אלז די קיניגן פֿון ישראל דיא דא וואָרן פֿאר אים כלומר ער האט ניט די שומרים געהאלטן דש אן ניט זאל אויף גין לו דעם (רגל) דען דיא לוויא קעלבר דש זיא האבן געהאט אין (בית אל אונ אין דן) די זיין גפֿאנגן וואָרדן אונ דרום זיין זיא יעלונד גשטראָפֿט וואָרדן דר ווייל זיא האבן קיין אויש ריר געהאט דאז זיא ניט זיין אויף גאנגן דאז זיא העטן קענין דעם אוך דיא שולד געבן : (ג) עליו אויף אים איז גלאגן (שלמנאסר קיניג אשור) אונ ער וואר לו אים הושע אין קנעכט אונ ער ווידר קערט לו אים איין פֿריזאנט : (ד) וימצא אונ ער גפֿונד דר קיניג (אשור) אן (הושע איין מרידה) דאש ער האט (מורד) געוועזן אן אים דאש ער
האט

הֶעֱלָה מִנְחָה לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר כְּשָׁנָה בְשָׁנָה וַיַּעַצְרֵהוּ
מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיַּאַסְרֵהוּ בֵּית כֶּלֶא : ה וַיַּעַל מֶלֶךְ־
אַשּׁוּר בְּכָל הָאָרֶץ וַיַּעַל שֹׁמְרוֹן וַיָּצַר עָלֶיהָ שָׁלֹשׁ
שָׁנִים : ו בִּשְׁנַת הַתְּשִׁיעִית לְהוֹשֵׁעַ לָכַד מֶלֶךְ־
אַשּׁוּר אֶת־שֹׁמְרוֹן וַיֶּגֶל אֶת־יִשְׂרָאֵל אַשּׁוּרָה וַיֹּשֶׁב
אֹתָם בַּחְלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי : ז וַיְהִי
כִּי־חָטְאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לַיהוָה אֱלֹהֵיהֶם הַמַּעֲלֶה
אֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִתַּחַת יַד פַּרְעֹה מֶלֶךְ־מִצְרָיִם
וַיִּירְאוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים : ח וַיֵּלְכוּ בְּחֻקּוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
הוֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
עָשׂוּ : ט וַיְחַפְּאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל דְּבָרִים אֲשֶׁר לֹא־כֵן

עַל

דמצרים ולא אסיק תקרובתא למלכא דאתור
כשנא בשנא ואחדיה מלכא דאתור ואסריה
בבית אסירי : ה וסליק מלכא דאתור בכל
ארעא וסליק לשמרון וצר עלה תלת שנין : ו
בשתא תשיעתא להושע כבש מלכא דאתור
ית שמרון ואגלי ית ישראל לאתור ואותיב
יתהון בחלח ובחבור נהר גוזן וקרוי מדי : ז
והוה כד חבו בני ישראל קדם יי אלההון
דאסיק יתהון מארעא דמצרים מתחות יד
פרעה מלכא דמצרים ודחילו טעות עממיא :
ח ואזלו בגזרת עממיא דתריך יי מן קדם בני
ישראל ומלכי ישראל דעבדו : ט ואמרו בני

ישראל

ס

ויחפאו כו'
ישראל
מנוע' קטנה

רש"י

כשגלו ראובן וגד נטל עגל שבבית אל לקיים מה שנאמר גם אותו לאשור יובל (הושע י' ו') ולפי שבטלו פרדיסאות והם נמנעו מלעלות לרגל לפיכך נחתם גזר דינם לגלות בימיו שעד עכשיו תלה הקלקלה במלכיהם ועתה לא היה בידו לתלות · וזהו שאמר הושע בן בארי (שם ה' ג') כי עתה הזנית אפרים נטמא ישראל עתה נגלית רעתכם : (ו) בשנת התשיעית · למרדו של הושע : ויגל את ישראל · ויגלה את ישראל וזה שעור כל תיבה שפעל שלה בה"א כגון פנה בנה גלה זנה רבה כשבא לתת בראש התיבה וי"ו יו"ד אם המלה מוספת על הפועל תהא היו"ד נקודה בחיר"ק כגו' ויבן שם מזבח (בראשית י"ב י"ז) ויפן וירד משה (שמות ל"ב ט"ו) ויגל יהודה מעל אדמתו (מלכים ב' י"ז כ"ו) ותלך ותזן גם היא (ירמיה ג' ח') וירב העם ויעלמו אחד (שמות א' ו') ואם הוא מדבר בל' מפעיל תהא היו"ד נקודה בשו"א כגון ויפן זנב אל זנב (שופטי' ט"ו ד') ויגל את ישראל אשורה (לקמן פסוק כ"ג) ויזן את יושבי ירושלים (ד"ה ב' כ"א י"א) וירב בבת יהודה תאניה ואניה (איכה ב' ה') : (ט) ויחפאו · בדאו פתרונו לפי ענינו : עד עיר מבצר · כמו מקטן ועד גדול : ממגדל נוצרים · שאינו עשוי אלא

להעמיד

מצודת ציון

ד') : כלא · ענין תפיסה כמו אשר כלאו צדקיה (ירמיה ל"ב) : (ה) ויצר · מל' מצור : (ו) ויגל · מלשון גלות : ויושב · מלשון ישיבה : (ח) הוריש · גירש : (ט) ויחפאו · מלשון חפוי וכסוי ור"ל הסתירו בדבר ומכוסה : כן · ראוי והגון

כמו

מצודת דוד

ויעצרהו · כי אז כאשר נודע לו היה הושע עמו ועצרו מללכת לארצו ואסרו בבית הכלא : (ה) בכל הארץ · בכל א"י לכבוש את הכל : (ו) בשנת התשיעית מעת שמלך מעצמו (ולא מלך א"כ כל תשעת השנים כי הלא אסרו בבית הכלא עד לא עלה על שמרון ועליה צר ג' שנים ומ"ש למעלה מלך הושע וכו' תשע שנים ר"ל מתחלת מלכותו עד הגלות היה תשע שנים) : נהר גוזן : ר"ל בחלח ובחבור העומדות על נהר גוזן : (ז) ויהי כי חטאו וכו' · ר"ל הגלות הזה היתה על שחטאו בני ישראל כי עד לא מלך הושע היו קצת אנוסי' כי המלכים החטיאם ולא הניחם לעלות לירושלים אבל הושע בטל השומרים ונתן הברירה ועכ"ז לא עלו לירושלים ועבדו עגלי הזהב א"כ החטא להם יחשב : (ח) ומלכי ישראל · מלת בחקות עומדות במקום שתים וכאלו אמר ובחקות מלכי ישראל אשר עשו לעכו"ם : (ט) ויחפאו · אמרו בסתר על ה' דברים שאינם ראוים לאומרן כי כחשו בידיעתו והשגחתו וכמ"ש כי אומרים

אין

האט געשיקט צו (סוא) קיניג פון מצרים אונ ער האט ניט אויף גבראכט איין פרזאנט צו דעם קיניג (אשור). אז יאר בייא יאר אונ ע[illegible] האט אין געפאנגן דער קיניג (אשור) אונ ער פאנגיט איהם אין דעם הויז דאש געפענקניש : (ה) ויעל אונ ער אויף גינג (אשור) אין [illegible] דאש לאנד אונ ער אויף גינג נאך (שומרון) אונ ער בלעגירט אויף איר דרייא יאר : (ו) בשנת אין דעם יאר דאש נייניטי צו דעם [illegible] (הושע האט אורד) גוועזן האט בלואנגן דער קיניג אשור דיא שטאט שומרון אונ ער פר טריב ישראל נאך אשור אונ ער זעלט זי[illegible] אין (חלח אונ חבור) בייא דען באך דר דא הייסט (גוזן) אונ אין דיא שטעט פון (מדי) דארטן זעליט ער זיא : (ז) ויהי אונ עש וו[illegible] אז זיא האבן גיזינדיגט דיא קינדר ישראל פאר גאט איר גאט דר דא האט אויף גבראכט זיא פון דעם לאנד מצרים פון אונטר דר האנ[illegible] פרעה קיניג מצרים אונ זיא פערכטן זיך פאר פרעמדי עכו"ם : (ח) וילכו אונ זיא גינגן אין געזן דר פעלקיר דאז ער האט פאר טריבן גאט פאר די קינדר ישראל אונ אין דען געזן פון די קיניגן ישראל דש זי האבן גיטאן אוק רעכט אזו טעטן ישראל אילוכדרט [illegible] (ט) ויחפאו אונ זיא האבן ליגן גזאגט די קינדר ישראל זענבי זאכן די דא ניט זיין רעכט פארטיג דאש זאגטן זיא אויף גאט אירן הע[illegible]

אודר

ישראל מלין דלא כשרין קדם יי אלההון
ובנו להון במן בכל קרויהון ממגדל תקיף עד
קרוין כריכן : י ואקימו להון קמן ואשירין על
כל רמא מנטלא ותחות כל אילן עבוף : יא
ואסיקו בוסמין תמן על כל במתא כעממיא
דאגלי יי מן קדמיהון ועבדו קדמוהי פתגמין
בישין לארגזא קדם יי : יב ופלחו ית בעליא
די אמר יי להון לא תעבדון ית פתגמא הדין :
יג ואסהיד יי בישראל וביהודה ביד כל ספר
כל מליף למימר תובו מאורחתכון בישתא
וטרו פקידי וקימי ככל אוריתא דפקדית ית
אבהתכון ודשלחית לותכון ביד עבדי נביא :
יד ולא קבילו ואקשיאו ית קדלהון כקדלא
דאבהתהון דלא הימנו במימרא דיי אלההון :
טו וקצו בקימוהי ובגזרתיה די גזר עם
אבהתהון ובסהדותיה דאסהיד בהון וטעו בתר
טעותא והוו ללמא ובתר עממיא די
בסחרניהון

עַל־יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיִּבְנוּ לָהֶם בָּמוֹת בְּכָל־עָרֵיהֶם
מִמִּגְדַּל נוֹצְרִים עַד־עִיר מִבְצָר : י וַיַּצִּבוּ לָהֶם
מַצֵּבוֹת וַאֲשֵׁרִים עַל כָּל־גִּבְעָה גְבֹהָה וְתַחַת כָּל־
עֵץ רַעֲנָן : יא וַיְקַטְּרוּ־שָׁם בְּכָל־בָּמוֹת כַּגּוֹיִם אֲשֶׁר־
הֶגְלָה יְהוָה מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲשׂוּ דְּבָרִים רָעִים לְהַכְעִיס
אֶת־יְהוָה : יב וַיַּעַבְדוּ הַגִּלּוּלִים אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה
לָהֶם לֹא תַעֲשׂוּ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה : יג וַיָּעַד יְהוָה
בְּיִשְׂרָאֵל וּבִיהוּדָה בְּיַד כָּל־נְבִיאֵו נביאי קרי כָּל־
חֹזֶה לֵאמֹר שֻׁבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְשִׁמְרוּ מִצְוֹתַי
חֻקּוֹתַי כְּכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֶת־אֲבוֹתֵיכֶם
וַאֲשֶׁר שָׁלַחְתִּי אֲלֵיכֶם בְּיַד עֲבָדַי הַנְּבִיאִים : יד וְלֹא
שָׁמֵעוּ וַיַּקְשׁוּ אֶת־עָרְפָּם כְּעֹרֶף אֲבוֹתָם אֲשֶׁר לֹא
הֶאֱמִינוּ בַּיהוָה אֱלֹהֵיהֶם : טו וַיִּמְאֲסוּ אֶת־חֻקָּיו וְאֶת־
בְּרִיתוֹ אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־אֲבוֹתָם וְאֵת עֵדְוֹתָיו אֲשֶׁר
הֵעִיד בָּם וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ וְאַחֲרֵי הַגּוֹיִם

אֲשֶׁר

רש"י

להעמיד צופה לנצור · בכל בית גבוה שהעמידו עכו"ם : (יג) ויעד ה' · התרה בהם : נביאי כל חוזה · נביאי כל חוזה יש חוזה שהוא שם דבר

כמו

מצודת דוד

אין ה' רואה אותנו עזב ה' את הארץ (יחזקאל ח') ונאמר הוי המעמיקים מה' לסתיר עצה וכו' (ישעיה כ"ט) : ממגדל נוצרים · אף במגדל שעומדים בו הצופים וקרואים נוצרים כי ע"י נשמרים בני העיר : עד עיר מבצר · ר"ל בכל מקום כקטן כגדול : (י) ותחת כל עץ רענן · על מצבות חוזר : (יג) ויעד ה' · התרה בהם ועל כי הדרך להתרות בפני עדים אמר לשון ויעד : כל נביאי · כל נביאים ולתוספת ביאור אמר כל חוזה כי שם נביא משותף הוא גם לנביאי הבעל משא"כ חוזה כי הוא בלתי לה' לבדו : ואשר שלחתי · שמרי אשר שלחתי וכו' : (יד) ויקשו את ערפם · הוא מלשון הרחבה כאלו נתקשה העורף מבלי יוכלו להחזיר לאחור לפנות מול הנביא : כעורף אבותם · הם עובדי העגל במדבר : (טו) אשר כרת · על קיום התורה : ואת עדותיו · מאסו בהתראות שהתרה בהם ולא היו חוששין להם : ויהבלו · נעשו בעלי הבל ואדוקים

לעכו"ם

מצודת ציון

כמו ולא יכין לדבר כן (שופטים י"ב) : (יב) הגלולים · מל' גלל וצואה והם העכו"ם : (יד) ערפם · הוא אחורי הראש : (טו) כהם · כמו הם : (טז) מסכה

ענין

אדר זיא האבן צו גרעקט כלומר זיא האבן גזאגט הקב"ה דר הערט ניט אונ זיכט ניט וואז אויף דער ערדן דער אבער איז אונ זיא בויאטן צו זיא עכו"ם אין אל איר שטעט פון דעם טורן דש די היטר דארטן זיין ביז די פעשטי שטאט כלומר פון דיא קלייני שטעט ביז אן דיא גרושי שטעט : (י) וילבו אונ זיא שטעלטן צו זיא שטאנר אונ ליגרן בוים אויף אלי הוכי היך אונ אונטר אל דיא לוויג האפטיגי בוים : (יא) ויקטרו אונ זיא רויכערטן אל דארט אין אל דיא היך אזו דיא פעלקר דאש ער האט פר טריבן גאט פאר זיא אונ זיא טעטן זאכן ביזי צו ערצירנן גאט : (יב) ויעבדו אונ זיא דינטן די עכו"ם דש ער האט גזאגט גוט צו זיא איר זאלט ניט טון דיא זאך דיא דאזיג : (יג) ויעד אונ ער בצייגט אודר ער טעט התראה גאט אן ישראל אונ אן יהודה דורך די האנד נביאים דיא דא דירן אל דאש ווייש זאגן אודר דורך דיא נביאים אונ חוזים האט ער פר ווארנט אן ישראל צו זאגן קערט ווידר פון אייערי בוזי וועג אונ היט אייך גבאט אונ איין גזעץ אז אל די תורה דש איך האב גבאטן אייער עלטרן אונ דש איך האב גשיקט צו אייך דורך אייני קנעכט דיא נביאים אונ דאש ווארט חוזה איז טייטש איין חשוב ווארט זאגר דאש גאט איט איך דעם דוקז וואלינדיגרהייט אונ ניט אין דעם שלוף אבר איט איינם נביא רעט הקב"ה אין דעם חלום דאש איז ניט אזו גוט : (יד) ולא אונ זיא האבן ניט געהערט דיא ישראל (ויקשו) אונ זיא האבן געהארט איר נאקן אלז ווי נאקן איר עלטרן דאש זיא האבן ניט גגלויבט אן גאט אירן הער : (טו) וימאסו אונ זיא האבן פאר שמעהט זיין געזץ אונ זיין זיכרהייט דש ער האט פר שניטן מיט איהרן עלטרן אונ זיין בצייגניש דש ער האט בצייגט אן זיא אונ

זיא

אֲשֶׁר סְבִיבֹתָם אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָֹה אֹתָם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת כָּהֶם׃ טז וַיַּעַזְבוּ אֶת־כָּל־מִצְוֺת יְהוָֹה אֱלֹהֵיהֶם וַיַּעֲשׂוּ לָהֶם מַסֵּכָה שְׁנַיִם שני קרי עֲגָלִים וַיַּעֲשׂוּ אֲשֵׁירָה וַיִּשְׁתַּחֲווּ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם וַיַּעַבְדוּ אֶת־הַבָּעַל׃ יז וַיַּעֲבִירוּ אֶת־בְּנֵיהֶם וְאֶת־בְּנוֹתֵיהֶם בָּאֵשׁ וַיִּקְסְמוּ קְסָמִים וַיְנַחֵשׁוּ וַיִּתְמַכְּרוּ לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָֹה לְהַכְעִיסוֹ׃ יח וַיִּתְאַנַּף יְהוָֹה מְאֹד בְּיִשְׂרָאֵל וַיְסִרֵם מֵעַל פָּנָיו לֹא נִשְׁאַר רַק שֵׁבֶט יְהוּדָה לְבַדּוֹ׃ יט גַּם־יְהוּדָה לֹא שָׁמַר אֶת־מִצְוֺת יְהוָֹה אֱלֹהֵיהֶם וַיֵּלְכוּ בְּחֻקּוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָשׂוּ׃ כ וַיִּמְאַס יְהוָֹה בְּכָל־זֶרַע יִשְׂרָאֵל וַיְעַנֵּם וַיִּתְּנֵם בְּיַד־שֹׁסִים עַד אֲשֶׁר הִשְׁלִיכָם מִפָּנָיו׃ כא כִּי־קָרַע יִשְׂרָאֵל מֵעַל בֵּית דָּוִד וַיַּמְלִיכוּ אֶת־יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט וַיַּדֵּא יָרָבְעָם אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרֵי יְהוָֹה

והחטיאם

בְּסַחֲרָנֵיהוֹן דִּי פַקֵּיד יְיָ יָתְהוֹן בְּדִיל דְּלָא לְמֶעְבַּד כְּוָתְהוֹן׃ טז וּשְׁבַקוּ יָת כָּל פִּקּוּדַיָּא דַּייָ אֱלָהֲהוֹן וַעֲבַדוּ לְהוֹן מַתְּכָא תְּרֵין עֶגְלִין וַעֲבַדוּ אֲשֵׁירְתָא וּסְגִידוּ לְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא וּפְלַחוּ יָת בַּעֲלָא׃ יז וְאַעֲבַרוּ יָת בְּנֵיהוֹן וְיָת בְּנָתֵיהוֹן בְּנוּרָא וּקְסַמוּ קִסְמִין וְנַחִישׁוּ וְהַשִּׁיבוּ לְמֶעְבַּד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ לְאַרְגָּזָא קֳדָמוֹהִי׃ יח וַהֲוָה רְגַז מִן קֳדָם יְיָ לַחֲדָא בְּיִשְׂרָאֵל וְאַגְלִנוּן מֵאַרְעָא בֵּית שְׁכִנְתֵּיהּ לָא אִשְׁתְּאַר לְחוֹד שִׁבְטָא דְּבֵית יְהוּדָה בִּלְחוֹדוֹהִי׃ יט אַף דְּבֵית יְהוּדָה לָא נְטַרוּ יָת פִּקּוּדַיָּא דַּייָ אֱלָהֲהוֹן וַאֲזַלוּ בִּגְזֵירַת יִשְׂרָאֵל דַּעֲבַדוּ׃ כ וְקָץ יְיָ בְּכָל זַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל וְעַנְּנוּן וּמְסַרְנוּן בְּיַד בָּזוֹזִין עַד דְּאַגְלִנוּן מֵאֲתַר בֵּית שְׁכִנְתֵּיהּ׃ כא אֲרֵי אִתְפְּלִיגוּ בֵית יִשְׂרָאֵל עַל דְּבֵית יְהוּדָה וְאַמְלִיכוּ יָת יָרָבְעָם בַּר נְבָט וְאַטְעֵי יָרָבְעָם יָת יִשְׂרָאֵל מִבָּתַר פּוּלְחָנָא דַּייָ

וחיבנון

וידח ק'
וידח ירבע'
סנה' יח קב

רש"י

כמו ועם שאול שינו חוח : (טז) שני עגלים · בבית אל ובדן : את הבעל · עכו"ם ששמ' בעל : (יז) ויתמכרו מכרו עצמן לכך : (יח)

מצודת ציון

ענין יליקת מתכת כמו הפסל נסך חרש (ישעיה מ'):(יז) ויקסמו וינחשו · ענין כשוף ונחוש ; (יח) ויתאנף · מלשון אף והיתה כמו והאפת גם (מ"א ה') ·(כ) ויענם · מל' עינוי: שוסים · בוזזים כמו והמה שוסים (ש"א כ"ג):(כא) וידא · ענין

מצודת דוד

ויסירם

לעכו"ם ; ואחרי · מוסב על וילכו לומר שהלכו אחרי דרך העמים וכו':(טז) ויעשו להם מסכה וכו' · ינקו לעצמם העגלים : (יז) ויעברו וכו' באש · זהו עבודת המולך : ויתמכרו · ר"ל התמידו לעשות הרע כאלו מכרו עצמם לכך: (יח) ויתאנף ה' · ובעבור כל זאת התאנף ה' : מעל פניו · ר"ל מארצו: לא נשאר · בארצם : (יט) גם יהודה · ר"ל אף גם יהודה לא שמר וכו' : אשר עשו · החוקים אשר עשו ישראל :(כ) וימאס · ר"ל עכ"ז לא מאס עתה רק בישראל: מפניו · מארצו: (כא) כי קרע ישראל · ר"ל וזהו בעבור אשר כל ישראל התחילו בעבירה כי הם מעצמם קרעו ונפרדו ממלכות בית דוד ופי ה' לא שאלו: וידח ירבעם' וזה היתה סיבה שהדיחם ירבעם בעגלי הזהב כי בראותו שמרדו במלכות בית דוד חשש פן גם בו ימרדו כאשר יבואו לירושלים ולזה עשה העגלי' למנעם מללכת לירושלים כמ"ש במ"א אבל אם היו שואלים בדבר ה' ומלך על

פיו

זיא גינגן נאך דיא עכו"ם אונ זיא וואָרן לו נמרהיים כלואר לו ניקש אונ נאך די פֿעלקר דיא דא זיין גרינגז הרום דאש ער האט גבאטן גאָט לו זיא ניט לו טאן אזו ווית זיא : (טז) ויעזבו אונ זיא פֿאר ליסן אל דיא גבאט איר הער אונ זיא מאכֿטן לו זיך איין גיטונג לו ייא קעלבר איינש אין דער שטאט דן אונ דאש אנדרי אין דער שטאט (בית אל) אונ זיא מאכֿטן איין ליגדן בוים אונ זיא בוקטן זיך לו אל היר פֿון דעם הימל אונ זיא דינטן דער עכו"ם דיא דא הייס בעל : (יז) ויעבירו אונ זיא האבן אמכֿן איבר פֿאהרן איהרי זין אונ איהרי טעכֿטר אין פֿייאר אונ זיא לויבירטן לויברייא אונ זיא רעטילטן אונ זיא וואָרן זיך זיין פֿר קויפֿן אודר אונטפֿרעאדן לו טאן דאש דא איז ביז פֿר די אויגן גאָטש לו ערלירנן איק : (יח) ויתאנף אונ ער וואר זיין לירנן גאָט זער אן ישראל אונ האט זיא פֿאר טריבן פֿון דעם לאנד עש איז ניט איבר גבליבן נייארט דאש שבט יהודה אליין : (יט) גם אויך דאש שבט יהודה האבן ניט גהיט דיא גבאט איהרן הערן אונ זיא גינגן אין דיא גזעצן ישראל דאש זיא האבן גטאן: (כ) וימאס אונ ער פֿר שמעהט גאָט אונ אל דעם זאמן פֿון ישראל אונ ער פייניגט זי אונ ער איבר ענטפֿרט זי אין די הענד די רויבר ביז דש ער האט פֿר טריבן זי פֿון דעם אורט זיינר שכינה : (כא) כי פֿון וועגן דש זי זיין וואָרדן גטיילט ישראל פֿון אב דעם הויז דוד אונ זיא האבן אמכֿן קיניג דען (ירבעם נבט) אונ ער פֿר שטושט אונ ער פֿר וואָרף (ירבעם די ישראל) פֿון הינטר דעם דינשט גאָטש אונ ער האט אמכֿן זינדיגן זי איין זינד איין גרושי : (כב) וילכו

וְהֶחֱטִיאָם חֲטָאָה גְדוֹלָה׃ כב וַיֵּלְכוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל־חַטֹּאות יָרָבְעָם אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא־סָרוּ מִמֶּנָּה׃ כג עַד אֲשֶׁר־הֵסִיר יְהוָֹה אֶת־יִשְׂרָאֵל מֵעַל פָּנָיו כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד כָּל־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים וַיִּגֶל יִשְׂרָאֵל מֵעַל אַדְמָתוֹ אַשּׁוּרָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ כד וַיָּבֵא מֶלֶךְ־אַשּׁוּר מִבָּבֶל וּמִכּוּתָה וּמֵעַוָּא וּמֵחֲמָת וּסְפַרְוַיִם ומספרוים קרי וַיֹּשֶׁב בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן תַּחַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּרְשׁוּ אֶת־שֹׁמְרוֹן וַיֵּשְׁבוּ בְּעָרֶיהָ׃ כה וַיְהִי בִּתְחִלַּת שִׁבְתָּם שָׁם לֹא יָרְאוּ אֶת־יְהוָֹה וַיְשַׁלַּח יְהוָֹה בָּהֶם אֶת־הָאֲרָיוֹת וַיִּהְיוּ הֹרְגִים בָּהֶם׃ כו וַיֹּאמְרוּ לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר לֵאמֹר הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִגְלִיתָ וַתּוֹשֶׁב בְּעָרֵי שֹׁמְרוֹן לֹא יָדְעוּ אֶת־מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ וַיְשַׁלַּח־בָּם אֶת־הָאֲרָיוֹת וְהִנָּם מְמִיתִים אוֹתָם כַּאֲשֶׁר אֵינָם יֹדְעִים אֶת־מִשְׁפַּט אֱלֹהֵי הָאָרֶץ׃ כז וַיְצַו מֶלֶךְ־אַשּׁוּר לֵאמֹר הוֹלִיכוּ שָׁמָּה אֶחָד

מהכהנים

וְחַיְּבִנּוּן חוֹבָא רַבָּא׃ כב וַאֲזַלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּכָל חוֹבֵי יָרָבְעָם דַּעֲבַד לָא סְטוֹ מִנַּהּ׃ כג עַד דְּאַגְלֵי יְיָ יָת יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא בֵּית שְׁכִנְתֵּיהּ כְּמָא דְּמַלֵּיל בְּיַד כָּל עַבְדּוֹהִי נְבִיַּיָּא וּגְלוֹ יִשְׂרָאֵל מֵעַל אַרְעֲהוֹן לְאַתּוּר עַד יוֹמָא הָדֵין׃ כד וְאַיְתִי מַלְכָּא דְאַתּוּר מִבָּבֶל וּמִכּוּתָה וּמֵעַוָּה וּמֵחֲמָת וּמִסְפַּרְוַיִם וְאוֹתֵיב בְּקִרְוֵי שֹׁמְרוֹן חֲלָף בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִירִיתוּ יָת שֹׁמְרוֹן וִיתִיבוּ בְּקִרְוָהָא׃ כה וַהֲוָה בְּשֵׁרְיוּת לְמִיתַּבְהוֹן תַּמָּן לָא הֲווֹ דָּחֲלִין מִן קֳדָם יְיָ וְגָרֵי יְיָ בְּהוֹן יָת אַרְיָוָתָא וַהֲווֹ קָטְלִין בְּהוֹן׃ כו וַאֲמַרוּ לְמַלְכָּא דְאַתּוּר לְמֵימַר עַמְמַיָּא דְּאַגְלֵיתָא וְאוֹתֵיבְתָּא בְּקִרְוֵי שֹׁמְרוֹן לָא הֲווֹ יָדְעִין יָת דִּין אֱלָהָא דְּאַרְעָא וְגָרֵי בְהוֹן יָת אַרְיָוָתָא וְהָא אִנּוּן מְקַטְּלִין יָתְהוֹן בִּדְלֵית אִנּוּן יָדְעִין יָת דִּין אֱלָהָא דְּאַרְעָא׃ כז וּפַקֵּיד מַלְכָּא דְאַתּוּר לְמֵימַר אוֹבִילוּ לְתַמָּן חַד

מכהניא

רש"י

ויסירם מעל פניו שגלו עם הושע בן אלה : (כג) ויגל ישראל · זה נקוד בחירק שהוא לשון גלה ואינו לשון הגלה : (כה) לא יראו את ה' · אף על פי שהעמים עובדי כו"ם הם יראים מפניו וקרו ליה אלהא דאלהיא כענין שנאמר ושמי נורא בגוים ואלו לא יראוהו כי יאמרו אלו היה

13

מצודת דוד

פיו לא היה בא לכלל זה : (כב) לא סרו ממנה · אף אחר שבטל הושע את השומרים עכ"ז לא סרו ממנה מדעת עצמם : (כג) עד אשר · כ"כ הרבים עד שגרם הסבה והסירם ה' מעל פניו : עד היום הזה · ר"ל ועכב שם עד היום הזה ולא חזרו בבית השני כמו יהודה וכ"ז חוזר למעלה ליתן טעם מדוע חרה אף ה' בישראל ועדיין האריך אף ליהודה והלא דרך אחד להם ואמר לפי שע"י כל ישראל באה מתחילה התקלה ולבסוף אחזו מעצמם מבלי מכריח ולזה חרה בם והגלה אותם ומבלי חזרה בבית השני אבל אנשי יהודה לא באה התקלה על ידם כ"א ע"י המלכים המכריחם ובסור המכריח אחזו עדיין בדרך ה' ולזה עדיין לא נתמלאה סאתם (ואף אחר שגלו חזרו בבית השני כי לא ידמו בחטאם לחטאת ישראל כי תחילת התקלה לא באה על ידם כדרך שבאה ע"י ישראל) : (כד) בערי שומרון · בערים הסמוכים לשומרון: (כו) ויאמרו · עבדי המלך: אשר הגלית · מבבל ומכותה וכו' : את משפט · חוק האלהים הנוהג בהארץ ההיא : וישלח · ולזה שלח בהם האריות בעוד כאשר אינם יודעים משפט וכו' אבל כאשר ידעו לא ישלח בהם עוד (ואף כי אז היו בארצם לא ידעו משפט ה' מ"מ לא יקפיד על העכו"ם כ"א בהיותם בארצו המקודשת ולא בארץ העכו"ם) : (כז) וילכו וישבו שם · חוזר על העכו"ם מבבל ומכותה וכו'

ור"ל

אונ זיא גינגן די קינדר ישראל אין אל די זינד פֿון ירבעם דש ער האט גטאן זיא האבן ניט אב גקערט פֿון דיא זינד : (כג) עד ביז ער האט פֿר טריבן זי פֿון דעם לאנד דש דארטן רואט זיין שכינה אז ער האט גרעדט גאָט דורך דיא הנד אלי זייני קנעכֿט דיא נביאים אונ עש איז וואָרדן פֿר טריבן ישראל פֿון אב זיין לאנד ביז נאך (אשור) ביז דען טאג דען דאזיגן : (כד) ויבא אונ ער בראכֿט דר קיניג (אשור פֿון בבל) אונ פֿון כותי אונ עוא חמת אונ ספרוים) אונ ער זעצט די פֿרעמדי פֿעלקר אין די שטאט שומרון אונ זי זאסן אין אירי שטעט : (כה) ויהי אונ עש וואר אין דעם אן פֿאנג אירש זיצן אז דארט האבן זי זיך ניט גפֿערכֿט פֿר גאָט אז אנדרי פֿעלקר וועט זי טון האבן גדינט עכו"ם גלייך וואל האבן זי זיך פֿר גאָט גפֿערכֿט אונ הייס אונזר גאָט דר גאָט איבר אל די געטר אבר זיא אל האבן גזאגט ווא איז דז אין גאָט דר ווייל ער זיין פֿאלק האט געבן לו פֿר טרייבן דרום וואָרן זי גשטראפֿט אונ ער אן ריילט גאָט אן זיא דיא לייבן אונ זי וואָרן דר טויגן אן זיא : (כו) ויאמרו אונ זיא זאגטן לו דעם קיניג (אשור) לו זאגן די פֿעלקר דש דו האשט פֿר טריבן אונ האשט געזעלט אין די שטאט שומרון זי האבן ניט גוועשט דז גריכֿט פֿון גאָט דר הער איבר דר ערד אונ ער האט אן גרייזט אן זי די לייבן אונ זי טויטן זי דר ווייל זי ניט ווישן דז גריכֿט פֿון גאָט דר הער פֿון דר ערד : (כז) ויצו אונ ער גביטט דער קיניג אשור לו זאגן פֿירט אל דארט איינן פֿון די כהנים דש איר האט פֿר טריבן פֿון דארטן אונ זיא זאלן גין אונ זאלן זיצן אל דארט אונ זאל ווייזן

זיא

מהכהנים אשר הגליתם משם וילכו וישבו שם ויורם את־משפט אלהי הארץ : כח ויבא אחד מהכהנים אשר הגלו משמרון וישב בבית־אל ויהי מורה אתם איך ייראו את־יהוה : כט ויהיו עשים גוי גוי אלהיו ויניחו בבית הבמות אשר עשו השמרנים גוי גוי בעריהם אשר הם ישבים שם : ל ואנשי בבל עשו את־סכות בנות ואנשי־כות עשו את־נרגל ואנשי חמת עשו את־אשימא : לא והעוים עשו נבחז נון רבתי ואת־תרתק והספרוים שרפים את־בניהם באש לאדרמלך וענמלך אלה° אלהי קרי ספר°ים ספרוים ק' : לב ויהיו יראים את־יהוה ויעשו להם מקצותם כהני במות ויהיו עשים להם בבית הבמות : לג את־

יהוה

מכהניא דאגליתנון מתמן ויזלון ויתבון תמן ויליפון ית דין אלהא דארעא : כח ואתא חד מכהניא דאתגליאו משמרון ויתיב בבית אל והוה מליף יתהון אכדין ידחלון מן קדם יי : כט והוו עבדין עמא עמא טעותיהון ואחיתו בבמתא דעבדו שמרונאי עמא עמא בקרויהון דאנון יתבין תמן : ל ואנשי בבל עבדו ית סכות בנות ואנשי כות עבדו ית נרגל ואנשי חמת עבדו ית אשימא : לא ועואי עבדו נבחן וית תרתק ואנש ספרוים מוקדין ית בניהון בנורא לאדרמלך וענמלך טעות ספרוים : לב והוו דחלין מן קדם יי ועבדו להון מקצתהון כומרי במתא והוו עבדין להון בבית במתא : לג מן

קדם

ויעשו להם
קדושין ז' ע

רש"י

בו יראה לא נתן עמו לגלות : (כט) אשר עשו השומרונים · ישראל בעודם שם : גוי גוי אלהיו · לאומה ואומה עכו"ם שהיו עובדים בארצם אף כאן עשו כן כל גוי וגוי בעיר אשר הושיבם סנחריב שם בערי ישראל : (ל) סכות בנות · דמות תרנגולת עם אפרוחיה : נרגל · דמות תרנגול : אשימה · דמות תיש וכן קרוין בלשון כל אומה ואומה וכן פירשו רבותינו בסנהדרין : (לא) נבחן · דמות כלב : תרתק · דמות חמור · אדרמלך · דמות פרד' · ענמלך · דמות סוס : (לג) כמשפט הגוים אשר הגלו אותם משם · אותם עכו"ם שעובדים הגוים אשר הגלן סנחריב ואוכלוסיו

את

מצודת דוד

ור"ל כאשר הלכו לשם כן ישארו יושבים בה והכהן ילמדם משפט ה' : (כט) גוי גוי אלהיו · כל אומה עשה לעצמו עכו"ם שעבד בארצו ולא היה הכהן מעבירם מהעכו"ם מכל וכל כי הוא היה מכהני הבמות ועבד עכו"ם כמותם: השמרונים · היהודים אנשי שומרון עד לא גלו : גוי גוי · כל אומה העמיד העכו"ם שלו בבית הבמות בהעיר אשר נתישב בה:(ל)סכות בנות·בלשון בבל היא תרנגולת עם אפרוחים : נרגל· בלשון כות הוא תרנגול הזכר וכן כ"א נקרא לפי לשון האומה ההיא : אשימא · הוא תיש : (לא) נבחן · הוא כלב:תרתק· הוא חמור : לאדרמלך וענמלך · הם הפרד והסוס : (לב) מקצותם · עשו מקצתם כהני במות לעשות עבודתם בבית הבמות:(לג) ואת אלהיהם·העכו"ם

שלהם

זא דז גריכט פֿון גאט ווען הער פֿון דר ערד :(כח) ויבא אונ ער קאם איינר פֿון די כהנים דש זי הבן פֿר טריבן פֿון שוורון אונ ער זאס אין (בית אל) אונ ער וואר ווייזן זיא וויא זיא זיך זאלן פֿערכֿטן פֿר גאט : (כט) ויהי אונ זי וואָרן אמכֿן איין איטליכש פֿאלק בזונדר טוין אב גאט וויא זי האבן פֿגלעגן לו האבן אין אור לענדר אונ זי ליגן די עכו"ם אין די הייזר פֿון די (באות) דש זי האבן גמאכֿט די יהודים דיא דא האבן פֿאר אן גוואונט אין שוורון אזו האבן זיא גמאכֿט אלהיא דיא גויק אין שטעט פֿון ישראל דש זי (סנחריב) האט איילוגררט דא הין גזעלט : (ל) ואנשי אונ די אמכן פֿון בבל האבן גיאמאכֿט איין עכו"ם איין גשטלט פֿון איינר קלוג הען אונ אירי הינדרייכֿר אין אירי שפראך האט גהייסן איין קלוג הען מיט די יונגי (סכות בנות) אונ דיא אמכן פֿון (כות) האבן גאמאכֿט איין עכו"ם די דא הט גהייסן אין איר שפראך (נרגל) דז איז טייטש איין האן כלואר די עכו"ם וואר גמאכֿט אז וויא דיא גשטאלט פֿון איינם האן אונ די אמכן פֿון (חמת) הבן גמאכֿט איין עכו"ם דיא הט גהייסן אין איר שפראך (אשימא) דאז האט איין (פנים) גהאט אז וויא איין באק : (לא) והעוים אונ דיא עוים האבן גמאכֿט איין עכו"ם די האט אין איר שפראך גיהייסן (נבחן) דאז אייכט אן זיא האט איין גישטאלט גיהאט אז וויא איין הונט אויך איין עכו"ם די הט גהייסן (תרתק) דש אייכט אן איין אייזל אונ די (ספרוים) פֿר ברענטן איר קינדר אין דעם פֿייאר לו דר עכו"ם דיא דא הייסט אין איר שפראך (אדרמלך) דאז אייכט אן איין אויזל אונ איין עכו"ם דיא דא הייסט אין איר שפראך (ענמלך) דז אייכט אן איין פֿפֿערד דז וואר דר גאט פֿון דען פֿאלק (ספרוים) : (לב) ויהיו אונ זיא וואָרן זיך פֿערכֿטן פֿר גאט אונ זיא אמכֿן לו זיא איין טייל פֿון די כהנים לו דען (באות) אונ זיא וואָרן טאָן די כהנים לו זי איר (עבודה) אין דיא הייזר פֿון די (באות) : (לג) את פֿר גאט פֿערכֿטן זי זיך אונ איר אב געטר האבן זי גדינט אז וויא דז גריכֿט פֿון די פֿעלקר דאש זיא

סנחרב

יהוה היו יראים ואת־אלהיהם היו עבדים כמשפט הגוים אשר־הגלו אתם משם : לד עד היום הזה הם עשים כמשפטים הראשנים אינם יראים את־יהוה ואינם עשים כחקתם וכמשפטם וכתורה וכמצוה אשר צוה יהוה את־בני יעקב אשר־שם שמו ישראל : לה ויכרת יהוה אתם ברית ויצום לאמר לא תיראו אלהים אחרים ולא־תשתחוו להם ולא תעבדום ולא תזבחו להם : לו כי אם־את־יהוה אשר העלה אתכם מארץ מצרים בכח גדול ובזרוע נטויה אתו תיראו ולו תשתחוו ולו תזבחו : לז ואת־החקים ואת־המשפטים והתורה והמצוה אשר כתב לכם תשמרון לעשות כל־הימים ולא תיראו אלהים אחרים : לח והברית אשר־כרתי אתכם לא תשכחו ולא תיראו אלהים אחרים : לט כי אם־

את

קדם יי הוו דחלין וית טעותהון הוו פלחין כנימוסי עממיא דאגליאו יתהון מתמן : לד עד יומא הדין אנון עבדין כנמוסי קדמאי ליתנון דחלין מן קדם יי וליתנון עבדין כגזירתהון וכדחזי להון וכאוריתא וכתפקידתא דפקיד יי ית בני יעקב דשוי שמיה ישראל : לה וגזר יי עמהון קים ופקדנון למימר לא תדחלון לטעות עממיא ולא תסגדון להון ולא תפלחונון ולא תדבחון להון : לו אלהן קדם יי דאסיק יתכון מארעא דמצרים בחיל רב ובדרע מרמם יתיה תדחלון וקדמוהי תסגדון ועל מדבחיה תדבחון : לז וית קימיא וית דיניא ואוריתא ותפקידתא דכתב לכון תטרון למעבד כל יומיא ולא תדחלון לטעות עממיא : לח וקימא דגזרית עמכון לא תתנשון ולא תדחלון לטעות עממיא : לט אלהן מן קדם יי

אלהכון

רש"י

את אלו משם היו אלו עובדין כאן : (לד) אינם יראים את ה'· יראה שלימה כמשפט ישראל ואף על פי שנתגיירו מיראת האריות אין יראתם את ה' יראה שלימה (כמשפט ישראל) כמו שמפרש והולך שאינם עוסקים בתורה ובמצות אשר צוה ה' את בני יעקב ואינם עושים כחוקותם וכמשפטם שהיה עליהם לעשות משנתגיירו אלא כמו שהורם הכהן שהיה מן השומרונים שהיו עובדים עכו"ם . (לה) ויכרות ה' אתם ברית:

מצודת דוד

שלהם : כמשפט וכו' · כ"א עבד העכו"ם שבארצו אשר הגלה משם : (לד) כמשפטים הראשונים · כפי מה שהורם הכהן בעת נתיישבו שם:אינם יראים וכו' · יראה שלימה כ"א מפחד האריות:ואינם וכו'· אינם עושים כחק וכמשפט הראוי להם לעשות אחר שנתגיירו : וכתורה וכו'· אינם עושים כתורה וכו' הראוי היה שכן יעשו הואיל ונתגיירו: אשר שם שמו ישראל · כאומר הלא שם הזה היה ע"ש כי שרה עם אלהים וכו' ויוכל ומזה נראה שאין לעבוד לשרי מעלה כי הלא בעזר אלוה גבר על השר של מעלה : (לה) ויכרות · בעת שלוה את בני יעקב התורה והמצוה כרת עמהם ברית והזהירם על העכו"ם ונחזר הוא למעלה לומר הנה העכו"ם הבאים לערי שומרון לא עשו כדבר ה' אשר צוה וכו' וכו' וכרת עמהם הברית וכו' וכל הענין עד סופו וכאומר הלא העכו"ם ההם נתגיירו וידעו מהאזהרות ההם והיה מהראוי להיות זהירים בהם מעתה:

ולא

מצודת ציון

כשנחן

ענין למוד כמו יורה דעה (ישעיה כ"ח) : (לו) נטויה · המשיל לגבור הנוטה

זרועו

(סנחרב) הט פֿון דארטן פֿר טריבן פֿון איר ערשטי ערטר די זעלביגן עכו"ם הבן זי אלהיא גדינט (לאשר וויא די כותים) הבן גדינט אין אירם פֿאריגן לאנד אונ אזו טוהנן זיא אלי : (לד) עד ביז דען טאג דען דאזיגן זיא טעטן אז איר גריכֿט די ערשטן זיא פֿערכֿטן זיך ניט פֿר גאט גאר רעכֿט וויא וואול זי וואָרן זיך אגייר אונ זיא טעטן ניט אז וויא זיא העטן בילך זאלן טאן נייארט אז האבן גטאן אז וויא ער זיא הט גלערנט דר כהן פֿון די (שוורונים) די דא האבן עכו"ם גדינט אבר ניט אז וויא דז לערן אונ אז וויא די גבאט דאש ער האט גבאטן גאט די קינדר יעקב דש ער הט גטאן גאט זיין נאמן ישראל : (לה) ויכרות אונ דאז ער הט פֿר שניטן גאט אים דיא קינדר ישראל אויף דעם בערג (סיני) איין זכֿרהייט אונ וואר זי גביטן לו זאגן איר זאלט אייך ניט פֿערכֿטן פֿאר פֿרעמדי אב געטר אונ איר זאלט אייך ניט בוקן לו זיא אונ איר זאלט ניט דינן זיא אונ איר זאלט ניט שעכֿטן לו זיא : (לו) כי עש ניירט דען פֿאר גאט דר דא הט אויך גבראכֿט אייך פֿון דעם לאנד מצרים מיט גרושי אמכֿט אונ מיט אויז גשטרעקטן אריס דר הובן פֿר אים זאלט איר אייך פֿערכֿטין אונ פֿר אים זאלט איר אייך בוקן אונ אויף זיינם מזבח זאלט איר שעכֿטן : (לז) ואת אונ דיא גזעץ אונ די גריכֿט אונ דז לערנן אונ די גבאט דש ער הט געשריבן לו אייך זאלט איר היטן לו טון אל די טעג אונ איר זאלט אייך ניט פֿערכֿטן פֿר פֿרעמדי אב געטר : (לח) והברית אונ דען זכֿרהייט דש איך האב פֿאר שניטן מיט אייך זאלט איר ניט פֿאר געסן אונ ניט איר זאלט פֿערכֿטן

אייך

אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם תִּירָאוּ וְהוּא יַצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד
כָּל־אֹיְבֵיכֶם : מ וְלֹא שָׁמֵעוּ כִּי אִם־כְּמִשְׁפָּטָם
הָרִאשׁוֹן הֵם עֹשִׂים : מא וַיִּהְיוּ ׀ הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה יְרֵאִים
אֶת־יְהוָה וְאֶת־פְּסִילֵיהֶם הָיוּ עֹבְדִים גַּם־בְּנֵיהֶם
וּבְנֵי בְנֵיהֶם כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ אֲבֹתָם הֵם עֹשִׂים עַד
הַיּוֹם הַזֶּה : יח א וַיְהִי בִּשְׁנַת שָׁלֹשׁ לְהוֹשֵׁעַ בֶּן־
אֵלָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל מָלַךְ חִזְקִיָּה בֶן־אָחָז מֶלֶךְ יְהוּדָה :
ב בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים
וָתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְשֵׁם אִמּוֹ אֲבִי בַּת־
זְכַרְיָה : ג וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־
עָשָׂה דָּוִד אָבִיו : ד הוּא ׀ הֵסִיר אֶת־הַבָּמוֹת וְשִׁבַּר
אֶת־הַמַּצֵּבֹת וְכָרַת אֶת־הָאֲשֵׁרָה וְכִתַּת נְחַשׁ
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר־עָשָׂה מֹשֶׁה כִּי עַד־הַיָּמִים הָהֵמָּה
הָיוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מְקַטְּרִים לוֹ וַיִּקְרָא־לוֹ נְחֻשְׁתָּן :
ה בַּיהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל בָּטָח וְאַחֲרָיו לֹא־הָיָה
כמהו

אֱלָהָכוֹן תִּדְחֲלוּן וְהוּא יְשֵׁיזֵב יַתְכוֹן מִיַד כָּל
בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן : מ וְלָא קַבִּילוּ אֱלָהֵן כְּנִמּוּסֵיהוֹן
קַדְמָאֵי אִנּוּן עָבְדִין : מא וַהֲווֹ עַמְמַיָא הָאִלֵין
דָחֲלִין מִן קֳדָם יְיָ וְיָת צַלְמָנֵיהוֹן הֲווֹ פָלְחִין אַף
בְּנֵיהוֹן וּבְנֵי בְנֵיהוֹן כְּמָא דַעֲבַדוּ אֲבָהָתְהוֹן אִנּוּן
עָבְדִין עַד יוֹמָא הָדֵין : א וַהֲוָה בִשְׁנַת תְּלָת
לְהוֹשֵׁעַ בַּר אֵלָה מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל מְלַךְ חִזְקִיָה
בַּר אָחָז מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה : ב בַּר
עֶסְרִין וַחֲמֵשׁ שְׁנִין הֲוָה כַּד מְלַךְ וְעַסְרִין וּתְשַׁע
שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֶם וְשׁוּם אִמֵיהּ אֲבִי בַת
זְכַרְיָה : ג וַעֲבַד דְכָשַׁר קֳדָם יְיָ כְּכֹל דַעֲבַד דָוִד
אֲבוּהִי : ד הוּא אַעְדֵי יַת בָּמָתָא וְתַבַּר יַת
קָמָתָא וְקַץ יַת אֲשֵׁירָתָא וּפַסֵיק יַת חִוְיָא
דִנְחָשָׁא דַעֲבַד מֹשֶׁה אֲרֵי עַד יוֹמַיָא הָאִנּוּן הֲווֹ
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מַסְקִין בּוּסְמִין לֵיהּ וַהֲווֹ קָרָן לֵיהּ
נְחוּשְׁתָּן : ה בְּמֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל
אתרחיץ

וכתת נחש
הנחשת
עכו"ס ג פ
אלין הן

רש"י

שנתן להם תורה בהר סיני : (א) בשנת שלש · למרדו של הושע : (ד) ויקרא לו נחשתן · לשון בזיון כלומר מה צורך בזה אינו אלא נחש
נחשת

מצודת דוד

(מ) ולא שמעו · אבל העכו"ם ההם לא הסניחו על כל הדברים האלה אף כי נתגיירו כי אם היו עושים כמשפטם הראשון לעבוד עכו"ם כאשר עבדו מאז : (מא) ויהיו הגוים · ר"ל כאשר עשו בעת בואם כן עשו כל ימיהם והיו יראים את ה' ועובדים הפסילים וגם בניהם וכו' כאשר עשו אבותם כן עושים גם המה עד היום הזה : יח (א) בשנת שלש · ר"ל אחר שעבר שלש להושע בתחילת ד' למלכו מעצמו כי הושע מלך מעצמו בי"ב לאחז וימי מלכו' אחז היו י"ו שנה וכלו א"כ בד' להושע ואז מלך חזקיה : (ב) ועשרים וכו' · ומקוטעות היו : (ד) את הבמות · אף שהקריבו עליהם לגבוה ובאיסור נעשו כי מעת שנבנה הבית נאסרו הבמות : אשר עשה משה · בעת נשכו בישראל הנחשים השרפים נוסו ה' לעשות נחש נחושת להביט בו הנשוך וחי כמ"ש בתורה : מקטרים לו · בחשבם שיש בו אלהות על כי נתרפא הנשוך כאשר הביט בו : נחשתן · כאומר מה זה הלא הוא רק נחושת ולהקטין מעלתו הוסיף הנו"ן כי כ
דרך

מצודת ציון

זרועו במלחמה : יח (ד) וכתת · ענין כתישה כמו וכתתו חרבותם (שם ב'):(ט)
ויצר

איך פר פרעמדי אב געטר : (לט) כי עס זייא דען פר גאט אייער גאט זאלט איר איך פערכטן אונ ער ווערט בשירמן אייך פון האנד אל אייער פיינד כלומר דז אלש האט הקב"ה גבאטן די קינדר יעקב : (מ) ולא אבר די גוים האבן ניט אזו געטאן כייארט ז האבן געטאן וויא איר סדר דר ערשטי : (מא) ויהיו אונ זי ווארן די פעלקר די דאזיגן פערכטן זיך פר גאט אונ איר בילדר האבן זיא גדינט אויך איר קינדר אונ אירי קינדס קינדר אז זיא האבן גטאן איר עלטרן טעטן צו ביז דען טאג דען דאזיגן : (א) ויהי אונ עס וואר אין דעם יאר דס דריטי צו דעם ווידר שפעניגן פון (הושע זון אלה) דר קיניג פון ישראל האט גקיניגט (חזקיה זון אחז קיניג יהודה) : (ב) בן איין זון פון פינף אונ צוואנציג יאר וואר ער אין זיינם קיניגן אונ ניין אונ צוואנציג יאר האט ער גקיניגט אין ירושלים אונ דר נאמן פון זיינר מוטר וואר (אבי טאכטר זכריה) : (ג) ויעש אונ ער טעט דז רעכטי פערטיגי פר די אויגן גאטש אז אלש דש ער הט געטאן דוד זיין פאטר : (ד) הוא ער האט אב גטאן די (במות) אונ האט צו בראכן די שטענדר אונ הט פר טיליגט דען ליכדן בוים אונ ער הט צו שטוסן די קופפרני שלאנג דש משה הט געמאכט דען ביז די טעג די זעלביגי האבן די קינדר ישראל גדעמפפט צו איר אונ אלונדרט דא ער זאה צו שטוס רופט ער זיין נאמן (נחושתן) כלומר אויך געפעט הט ער עז אזו געהייסן כלומר ער זאגט וואז קאן דז העלפן עש איז איין שלאנג דז איז (נחש) אונ איז געמאכט אויז קופפר דאש הייסט אויך (נחושת) : (ה) בה' אונ גאט דר העלפער פון ישראל הט ער זיך פר זיכרט אונ נאך אים איז ניט געוועזן אזו וויא ער אונטר אל די קיניגן פון יהודה אונ די דא ווארן פאר
אים

כָּמֹהוּ בְּכֹל מַלְכֵי יְהוּדָה וַאֲשֶׁר הָיוּ לְפָנָיו : ו וַיִּדְבַּק
בַּיהוָה לֹא־סָר מֵאַחֲרָיו וַיִּשְׁמֹר מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה : ז וְהָיָה יְהוָה עִמּוֹ בְּכֹל אֲשֶׁר־
יֵצֵא יַשְׂכִּיל וַיִּמְרֹד בְּמֶלֶךְ־אַשּׁוּר וְלֹא עֲבָדוֹ : ח
הוּא־הִכָּה אֶת־פְּלִשְׁתִּים עַד־עַזָּה וְאֶת־גְּבוּלֶיהָ
מִמִּגְדַּל נוֹצְרִים עַד־עִיר מִבְצָר : ט וַיְהִי בַּשָּׁנָה
הָרְבִיעִית לַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ הִיא הַשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית
לְהוֹשֵׁעַ בֶּן־אֵלָה מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל עָלָה שַׁלְמַנְאֶסֶר
מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עַל־שֹׁמְרוֹן וַיָּצַר עָלֶיהָ : י וַיִּלְכְּדֻהָ
מִקְצֵה שָׁלֹשׁ שָׁנִים בִּשְׁנַת־שֵׁשׁ לְחִזְקִיָּה הִיא
שְׁנַת־תֵּשַׁע לְהוֹשֵׁעַ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נִלְכְּדָה שֹׁמְרוֹן :
יא וַיֶּגֶל מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֶת־יִשְׂרָאֵל אַשּׁוּרָה וַיַּנְחֵם
בַּחְלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְעָרֵי מָדָי : יב עַל ׀ אֲשֶׁר
לֹא־שָׁמְעוּ בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם וַיַּעַבְרוּ אֶת־בְּרִיתוֹ
אֵת כָּל־אֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה עֶבֶד יְהוָה וְלֹא שָׁמְעוּ
וְלֹא עָשׂוּ : יג וּבְאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ
חזקיהו

ושפטים יט
פבא קיטא

אִתְרְחִיץ וּבָתְרוֹהִי לָא הֲוָה כְוָתֵיהּ בְּכֹל מַלְכַיָא
דְבֵית יְהוּדָה וְדַהֲווֹ קֳדָמוֹהִי : ו וְאִדְבַּק
בְּדַחַלְתָּא דַיְיָ לָא סְטָא מִבָּתַר פּוּלְחָנֵיהּ וּנְטַר
פִּקּוּדוֹהִי דְפַקֵּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה : ז וַהֲוָה מֵימְרָא
דַיְיָ בְּסַעְדֵיהּ בְּכֹל אֲתַר דִנְפַק מַצְלַח וּמְרִיד
בְּמַלְכָּא דְאַתּוּר וְלָא פַלְחֵיהּ : ח הוּא קְטַל יַת
פְּלִשְׁתָּאֵי עַד עַזָה וְיַת תְּחוּמָהָא מִמִּגְדַל תְּקוֹף
עַד קִרְוִין כְּרִיכָן : ט וַהֲוָה בְּשַׁתָּא רְבִיעֵיתָא
לְמַלְכָּא חִזְקִיָה הִיא שַׁתָּא שְׁבִיעֵיתָא לְהוֹשֵׁעַ
בַּר אֵלָה מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל סְלִיק שַׁלְמַנְאֶסֶר
מַלְכָּא דְאַתּוּר עַל שָׁמְרוֹן וְצָר עֲלָהּ : י וְכַבְּשׁוּהָ
מִסּוֹף תְּלָת שְׁנִין בִּשְׁנַת שִׁית לְחִזְקִיָה הִיא
שְׁנַת תְּשַׁע לְהוֹשֵׁעַ מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל אִתְכְּבִישַׁת
שָׁמְרוֹן : יא וְאַגְלֵי מַלְכָּא דְאַתּוּר יַת יִשְׂרָאֵל
לְאַתּוּר וְאַשְׁרִינוּן בַּחֲלַח וּבְחָבוֹר נְהַר גּוֹזָן וְקִרְוֵי
מָדָי : יב עַל דְלָא קַבִּילוּ לְמֵימַר דַיְיָ אֱלָהֲהוֹן
וַעֲבַרוּ יַת קְיָמֵיהּ יַת כָּל דְפַקֵּיד מֹשֶׁה עַבְדָא
דַיְיָ וְלָא קַבִּילוּ לְמֵימְרֵיהּ וְלָא עֲבַדוּ רְעוּתֵיהּ :
יג וּבְאַרְבַּע עַשְׂרֵי שְׁנִין לְמַלְכָּא חִזְקִיָה סְלֵיק
סנחריב

ויהסכהל ח
יבתו' ה יו
קדוש' ד עב

רש"י

נחשת : (ז) ישכיל · יצליח : (טז) קצץ · את הדלתות שהיה של זהב : ואת האומנות · תירגם יונתן וית סקופי' איסקופות : (יז) את תרתן
ואת

מצודת דוד

דרך התקרא וכן האמינו אחיך (ש"ב י"ג) : (ז) ישכיל · יצליח כי המצליח נראה הוא להבריות כאלו עושה מעשיו בהשכל : (ח) ממגדל נוצרים · מן המגדל שהצופים עומדים עליו ור"ל מקטן ועד גדול : (ט) היא השנה השביעית להושע · כי חזקיה מלך בד' להושע : עלה שלמנאסר · עם שכבר נאמר למעלה חזר לספר שוב כאומר מה שעלה שלמנאסר וכו' וגבר אשור על ישראל ויגל את ישראל וכו' עד סוף הענין הנה זה לא היה בכח ידם כ"א על אשר לא שמעו בקול ה' וכו' שהרי בימי חזקיה עלה אשור על ירושלים וספו תמו ברצות ה' : (י) מקצה שלש שנים : כי צר עליה בתחלת ד' ונכבשה בסוף ו' : (יב) על אשר לא שמעו וכו' · ולא בכח ידם : את בריתו · התורה
אשר

מצודת ציון

ויצר · מלשון מצור : (יא) וינחם · הניחם : (יב) הנהרות · תל' מגבר : ויתמסס ·
לכדם

אים : (ו) וידבק אונ ער בהעפט זיך אן גאט ער הט ניט אב גקערט פון הינטר זיינם דינשט אונ ער האט גהיט זיין גבאט דאש ער הט גבאטן גאט דען משה : (ז) והיה אונ עש וואר דיא זאג גאטש אין זיינר הילף אין אל די ערטר דש ער אויז גינג בגליקט ער אונ ער ווידר שפעניגט אן דעם קיניג אשור אונ ער דינט אים ניט : (ח) הוא ער הט גשלאגן די (פלשתים ביז עזה) אונ ביז איר גמערק פון דעם טורן דיא היטונג ביז די שטאט דיא פעסטי אונ שטארקי כלומר פון די קלייני שטאט ביז די גרושי שטאט : (ט) ויהי אונ עש וואר דז יאר דז פערדי צו דעם קיניג חזקיה דש דא וואר דש זיבנטי צו (הושע זון אלה קיניג ישראל) גינג אויף (שלמנאסר) קיניג אשור אויף שומרון אונ ער בלעגירט אויף איר : (י) וילכדה אונ זי בצוואוגגן זיא פון ענד דרייא יאר אין דעם יאר דז זעקשטי צו חזקיהו דז וואר דז יאר דז נייכטי צו הושע קיניג ישראל איז ווארן בצוואוגגן שומרון : (יא) ויגל אונ ער וואר פר טרייבן דר קיניג אשור די ישראל נאך אשור אונ ער האט גרוען זיא אין דער שטאט (חלח) אונ דיא שטאט (חבור) בייא דר באך (גוזן) אונ דיא שטאט (מדי) : (יב) על דר ווייל זיא ניט האבן געהערט אין די שטים גאטש איר העלר אונ זי איבר פארטן זיין זיכרהייט אלז ער האט גבאטן משה דר קנעכט גאטש אונ זיא האבן עש ניט גהערט אונ זיא האבן עש ניט גטאן : (יג) ובארבע אונ אין דען פירצעהנטן יאר צו דען קיניג חזקיהו איז אויף גאנגן (סנחריב קיניג אשור) אויף אל די שטעט פון יהודה די פעשטן אונ ער בצוואוג
זיא

חזקיהו עלה סנחריב מלך־אשור על כל־ערי יהודה הבצרות ויתפשם : יד וישלח חזקיה מלך־יהודה אל־מלך־אשור לכישה לאמר חטאתי שוב מעלי את אשר־תתן עלי אשא וישם מלך־אשור על־חזקיה מלך־יהודה שלש מאות ככר־כסף ושלשים ככר זהב : טו ויתן חזקיה את־כל־הכסף הנמצא בית־יהוה ובאוצרות בית המלך : טז בעת ההיא קצץ חזקיה את־דלתות היכל יהוה ואת־האמנות אשר צפה חזקיה מלך יהודה ויתנם למלך אשור : יז וישלח מלך־אשור את־תרתן ואת־רב־סריס ואת־רבשקה מן־לכיש אל־המלך חזקיהו בחיל כבד ירושלם ויעלו ויבאו ירושלם ויעלו ויבאו ויעמדו בתעלת הברכה העליונה אשר במסלת שדה כובס : יח ויקראו אל־המלך ויצא אלהם אליקים

בן

תרגום

סנחריב מלכא דאתור על כל קרויא דבית יהודה כריכתא ואחדנון : יד ושלח חזקיה מלך שבטא דבית יהודה לות מלכא דאתור ללכיש למימר חבית אסתלק מני ית דתרמי עלי אקבל ורמא מלכא דאתור על חזקיה מלך שבטא דבית יהודה תלת מאה ככרין דכסף ותלתין ככרין דדהבא : טו ויהב חזקיה ית כל כספא דאשתכח בית מקדשא דיי ובגנזי בית מלכא : טז בעדנא ההיא קליף חזקיה ית דשי היכלא דיי וית סקופיא דחפי חזקיה מלך שבטא דבית יהודה ויהבנון למלכא דאתור : יז ושלח מלכא דאתור ית תרתן וית רב סריס וית רב שקה מן לכיש לות מלכא חזקיה במשריין סגיאן לירושלם וסליקו ואתו לירושלם וסליקו ואתו וקמו במזיקת בריכתא עליתא די בכיבש חקל משטח קצריא : יח וקרו

למלכא

רש"י

ואת רב סריס · למדנו בסדר עולם שלא באו שלשתם יחד אלא רבשקה לבדו כמו שכתב בספר (ישעיה ל"ז ב') ותרתן ורב סריס באו בשליחו' שנייה כשבאה לו שמועה על תרהקה מלך כוש וישמעו וישלח מלאכים אל חזקיהו וגומר (ישעיה ל"ז ט') : בתעלת · פוסקיר"ה בלע"ז בריכה שעשוין לגידולי דגים · שדה כובס · שדה שהכובסין שוטחין בו בגדים וכן תירגם יונתן חקל משטח קצריא : (יח) המזכיר · איזה משפט בא

לפני

מצודת ציון

לכדם : (טו) בית ה' · בבית ה' : (טז) קצץ · כרת וקלף : האומנות · מזוזות הבית וכת"י סקופיא : (יז) כבד · ענין רבוי : בתעלת הברכה · הברכה הוא מקום בנוי באבנים ובסיד ושם מתכנסים המים והתעלה היא החפירה הסמוך לה ובעת הצורך ממשיכים לה את המים מן הבריכה וכן אמר קוה תעלת הבריכה העליונה אשר היא במסילה ההולך אל השדה שמכבסים שם את הבגדים ושוטחי' שם

מצודת דוד

אשר נתן בברית : (יד) חטאתי · במה שמרדתי בך : את אשר תתן וכו' ר"ל העונש אשר תשים עלי אשא ואסבול : וישם · שם עליו עונש שלש מאות וכו': (טז) קצץ · קלף צפוי הזהב מן הדלתות ומן מפתני הבית : אשר צפה חזקיה' כי כבר היה נפסד הצפוי מעשה שלמה : (יז) וישלח מלך אשור · ובתרמה שם עליו העונש כי עכ"ז עלה עליו : בתעלת · בתעלה הנמשכת מהבריכה במה מול השער לנכנס : (יח) אל המלך · קראו אל המלך לצאת אליהם : על

הבית

זיא : (יד) וישלח אונ ער שיקט חזקיה דער קיניג יהודה צו דעם קיניג אשור נאך שטאט (לכיש) צו זאגן איך האב גזינדיגט קער ווידר אב פון מיר וואז דו ווערשט ווערפן אויף מיר דאז וויל איך טראגן אונ ער ווארפט דער קיניג אשור אויף חזקיהו דען קיניג פון דעם (שבט יהודה) דריי הונדרט צענטנר זילבר אונ דרייסיג צענטנר גאלד דאש ער מיט זאלט געבן (מס) : (טו) ויתן אונ ער גאב חזקיהו אל דאז דא וואר געפונדן אין דעם הויז גאטש אונ אין די בהעלטנים פון דעם הויז דעש קיניג : (טז) בעת אין דער צייט דער זעלביגי הט אב גהאקט חזקיהו די טירן פון דעם פאליש גאטש די שוועלן דאז ער הט ברעקט דר קיניג חזקיהו דר קיניג פון דעם (שבט יהודה) אונ ער גאב זי צו דעם קיניג (אשור) : (יז) וישלח אונ ער שיקט דר קיניג (אשור דען תרתן אונ רב סריס) כלומר די ערשטי מאל איז (רבשקה) אליין גוועזן אונ צום אנדרן מאל הט ער די צווייא גשיקט פון (לכיש) צו דעם קיניג חזקיהו מיט איין גרוש היר שיקט ער זי נאך ירושלים אונ זי אויף גינגן אונ זי קאמן אונ זיא שטונדן אין דר שיטונג דען טאל דר איבערשטי דאש דא וואר אין דעם שטייג פון דעם פעלד די וועשיר דאש זי אויף שפרייטן דארט די גוואנט צו טריקן (יח) ויקראו אונ זי רופטן צו דעם קיניג אונ ער גינג אויז צו זי (אליקים זון חלקיה) דר דא וואר גזעצט איבר דאז הויז אונ (שבנה דר שרייבר אונ יואה זון אסף) דר דא וואר מאכן גדענקן וועלכש משפט דאש דא אם ערשטן איז גיקומן פאר דען אויך דאש אז עש אם

ערשטן

בן־חלקיהו אשר על־הבית ושבנה הספר ויואח בן־אסף המזכיר : יט ויאמר אליהם רבשקה אמרו־נא אל־חזקיהו כה־אמר המלך הגדול מלך אשור מה הבטחון הזה אשר בטחת : כ אמרת אך־דבר־שפתים עצה וגבורה למלחמה עתה על־מי בטחת כי מרדת בי : כא עתה הנה בטחת לך על־משענת הקנה הרצוץ הזה על־מצרים אשר יסמך איש עליו ובא בכפו ונקבה כן פרעה מלך־מצרים לכל־הבטחים עליו : כב וכי־תאמרון אלי אל־יהוה אלהינו בטחנו הלוא־הוא אשר הסיר חזקיהו את־במותיו ואת־מזבחותיו ויאמר ליהודה ולירושלם לפני המזבח

הזה

תרגום

למלכא ונפק לותהון אליקים בר חלקיה דממנא על ביתא ושבנה ספרא ויואח בר אסף דממנא על דכרניא : יט ואמר להון רב שקה אמרו כען לחזקיה כדנן אמר מלכא דרבתנא מלכא דאתור מה רחצנא הדין דאתרחצתא : כ אמרת ברם במללל ספון במילך וגבורא אעבד קרבא כען על מן אתרחצתא ארי מרדתא בי : כא כען הא אתרחצתא לך על סמך קניא רעיעא הדין על מצרים דאם יסתמיך גברא עלוהי ויעול בידיה ויבזעניה כן פרעה מלכא דמצרים לכל דמתרחצין עלוהי : כב וארי תימרון לי על מימרא דיי אלהנא אתרחצנא הלא הוא דאעדי חזקיה ית במתוהי וית מדבחוהי ואמר לאנש יהודה וליתבי ירושלם קדם מדבחא

הדין

רש"י

לפני המלך ראשון שיפסקנו ראשון : (כ) אמרת אך דבר שפתים וגומר · אמרת עד הנה (לא) אעבוד למלך אשור אך דבר שפתים היה כל זמן שלא יצא ממקומו לבא עליך לא הוצרכת לעצה וגבורה אבל עכשיו שיצא ובא עצה וגבורה אתה צריך למלחמה הזאת עתה אמור על מי בטחת : (כא) ובא בכפו · כשאדם נסמך על משענת קנה רצוץ שנשבר בידו ראשי הקרומיות נוקבין את כפו : (כב) הלא הוא אשר הסיר חזקיהו וגומר

מצודת דוד

הבית · ממונה על בית המלך : המזכיר · הממונה על ספר הזכרונות : (יט) מה הבטחון וכו' · אמור מה בטחונך אשר בעבורה מרדת בי לבל השמיע לי לצאת מארצך אל ארץ אחרת וכאשר אמר בסוף דבריו : (כ) אמרת · אתה חושב שאך בדבר שפתים בעלת יועצים נעשה המלחמה לא כן הוא כי צריכים אליה עלה עם גבורה : עתה · הואיל והצורך היא גם אל הגבורה ואיננה בך א"כ על מי בטחת שיתן בך גבורה : (כא) עתה הנה בטחת · הואיל ואין בך גבורה מעצמך הנה מהו בטחונך על מצרים הלא הוא כמו משענת קנה רצוץ ברוחבו אשר אם יסמוך איש עליו באים עוד הקסמין והקרומיות בכפו ונוקבין אותה כן עזרת פרעה נהפך עוד לרעה : (כב) הלא הוא · הלוא זה הוא אשר הסיר חזקיה את במותיו אשר היו בכל הארץ ואמר לישראל פרק למזבח העומד בבה"מ אשר בירושלים השתחוו ומיעט א"כ בעבודתו ונמאס

בעיניו

מצודת ציון

(שם ז') : במסילת · בדרך הכבושה : (כא) משענת · ענין סמיכה : הקנה · הנטה : הרצוץ · השבור ומרוסס כמו הרוצצות אביונים (עמוס ד'): ונקבה · מל' נקב

ערשטן דאט גפסקנת : (יט) ויאמר אונ ער שפראך צו זיא (רבשקה) זאגט נון צו חזקיהו אזו האט גזאגט דר אויך דר גרושי קיניג אשור וואז איז דאש פר זיכרונג דז דאזיג דש דו דיך האשט פר זיכרט : (כ) אמרת ביז אז הער האשטו גרעט דרום וואלשט ניט דינן צו דעם קיניג אשור נייערט ריד מיט דעם מויל האשטו גרעט אונ דו האשט דיר ניט בדערפט צו בעראטן [illegible] צו האלטן דר ווייל עש איז קיינר ניט אויז גאנגן אויף דיר צו הוטן מלחמה [illegible]

ווערן

הַזֶּה תִּשְׁתַּחֲווּ בִּירוּשָׁלִָם : כג וְעַתָּה הִתְעָרֶב נָא
אֶת־אֲדֹנִי אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר וְאֶתְּנָה לְךָ אַלְפַּיִם סוּסִים
אִם־תּוּכַל לָתֶת לְךָ רֹכְבִים עֲלֵיהֶם : כד וְאֵיךְ
תָּשִׁיב אֵת פְּנֵי פַּחַת אַחַד עַבְדֵי אֲדֹנִי הַקְּטַנִּים
וַתִּבְטַח לְךָ עַל־מִצְרַיִם לְרֶכֶב וּלְפָרָשִׁים : כה עַתָּה
הֲמִבַּלְעֲדֵי יְהוָה עָלִיתִי עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַשְׁחִתוֹ
יְהוָה אָמַר אֵלַי עֲלֵה עַל־הָאָרֶץ הַזֹּאת וְהַשְׁחִיתָהּ :
כו וַיֹּאמֶר אֶלְיָקִים בֶּן־חִלְקִיָּהוּ וְשֶׁבְנָה וְיוֹאָח אֶל־
רַבְשָׁקֵה דַּבֶּר־נָא אֶל־עֲבָדֶיךָ אֲרָמִית כִּי שֹׁמְעִים
אֲנָחְנוּ וְאַל־תְּדַבֵּר עִמָּנוּ יְהוּדִית בְּאָזְנֵי הָעָם
אֲשֶׁר עַל־הַחֹמָה : כז וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רַבְשָׁקֵה הַעַל
אדניך

הדין תסגדון בירושלם : כג וכען אתערב כען
עם רבוני עם מלכא דאתור ואתין לך תרין אלפין
סוסון אם תכול למנאה לך רכיבין עליהון : כד
ואיכדין את מרמי לאתבא ית אפי חד
משלטוני עבדי רבוני זעריא ואתרחצת לך על
מצראי לרתיכין ולפרשין : כה כען הבר
ממימרא דיי סליקית על אתרא הדין לחבלותה
יי אמר לי סק לאתרא הדין ותחבלניה : כו ואמר
אליקים בר חלקיה ושבנה ויואח לרב שקה
מליל כען עם עבדך ארמית ארי שמעין אנחנא
ולא תמליל עמנא יהודית קדם עמא דעל
שורא : כז ואמר להון רב שקה העל רבונך
ועלך

המבלעדי
ס' סנהדרין
יא קס

רש"י

וגומר · יש ללמוד מכאן דרבשקה ישראל מומר היה שהיה מודה שהקב"ה אלוה אלא שרצונו לעכו"ם : (כג) התערב נא · התחבר עליו בוא בערבון על מנת אם תוכל ליתן לך רוכבים על אלפים סוסים : התערב' גיי"ר בלע"ז: (כד) ואיך תשיב את פני פחת אחד עבדי אדוני : שהרי כל הקטן שבהם שר על אלפים איש ואתה אינך משיג לאלפים איש למדנו מכאן על ראשי גייסות מאה ושמונים וחמשה אלף שנפלו עם סנחריב שהקטן שבהם שר על אלפים איש שעמו : (כה) המבלעדי ה' · וכי שלא ברשות באתי · כבר נתנבא (ישעיה ז' י"ז) בימי אחז אביך יביא ה' עליך ועל עמך וגו' את מלך אשור : והשחיתה · את זו הוסיף משלו : (כו) כי שומעים אנחנו · אנו בני פלטין ומכירין בלשון ארמי ובשאר לשונות ואל תדבר אלינו יהודית שכל העם מכירין בו ואין אנו רוצים שישמעו :(כז) לאכול את צואתם · ברעב המצור : חוריהם רעי
היוצא

מצודת ציון

עקב וחור : (כג) התערב · מל' ערבון והענין כי כשבים הלוקים בדבר מה וכ"א מחייב עצמו בממון באם לא יהיה כדבריו הדרך הוא שכ"א נותן ערבון להיות בטוח ומקוים : (כד) פחת · ענין שררה : (כה) המבלעדי · ענינו כמו זולת : (כז) העל · כמו האל: חוריהם · מל' חור ונקב ור"ל צואה היוצאת מנקב
פי

מצודת דוד

בעיניו : (כג) התערב נא · התחייב עצמך עם אדוני אם תוכל למלאו'הדבר אשר ישאל: לתת לך · לתת מאתיך : (כד) ואיך תשיב · את פניך להלחם עם פני פחת וכו' הלא אף הקטן שבהם ממונה הוא על אלפים : ותבטח א"כ בוודאי כל בטחונך ברכב ובפרשים על מצרים אשר הוא כקנה רצוץ : (כה) המבלעדי ה' · וכי מבלי גזירת המקום : ה' אמר · כבר ניבא ישעיה ישא וכו' ואת שלל שומרון (ישעיה ז') וטעה לומר שכן יעשה לירושלים: (כו) ארמית · בלשון ארמית : כי שומעים · כי מבינים אנחנו ארמית : יהודית · בלשון יהודית : באזני העם · בפניהם כשהם שומעים כי הכל מכירים בו וכאומר הנה אין מהדרך לפרסם דברי המלחמה בפני המון העם : (כז) העל אדוניך ·
וכי

ווערן די ווייל ער די (מזבחות אונ במות) פון גאט האט לו שטוסן : (כג) ועתה אונ ער שפרך אילוגדרט מיט איינם הערן דעם אוך קוק מין (ערבות) דהיינו נעם אויז אין (תנאי) אוב דו ווערשט קענן גינוגן פאלק געבן אויף לוויא טויזנט פפערד אונ איך וויל געבן לוויא טויזנט פפערד אוב דו ווערשט קענן געבן רייטר דרויף : (כד) ואיך אונ וויא ווילשטו נון ווידר קערן דז ענגליט כוואר ווימ ווילשטו נון אלהאה הלטן מיט מיין גרמב מיינר פון די קנעכט איינט הערן פון דימ קלענשטן דען דר אינשטי איז איבר לוויא טויזנט לייט געלעלט אונ דומ האשט ניט לוויא טויזנט לייט אונ פון היכן לערנט מן דש די הונדרט אונ פינף אונ אכציג טויזנט הויבט לייט דש מיט (סנחרב) זיין גוועזן דמ איז דער אינשטי גוועזן איבר לוויא טויזנט אמן אונ ער שפרך רבשקה די וויל דומ יוא וויניג פאלק האשט ווימ קאנשטו דען דעם אינשטן אנטקיגן גין אונ דו פר זיכרשט דיך אויף דען קיניג פון מצרים לו רייט וואגן אונ לו ריטר דש ער דיר זאלט אלז גינוגן געבן : (כה) עתה אילוגדרט אוב מן דען רשות פון גאט בין איך אויף גאנגן אויף דען אורט דען דמויגן לו פר דערבן אין כלומר ער זאגט דר (נביא ישעיה הט דיינם פאטר (אחז) אזר לאנג גזאגט דש דר קיניג אשור ווערט אויף אין קומן גאט הט גזאגט לו איר גיא אויף דעם לאנדר דז דמויג אונ פ' דערב זיא וויא וואול הקב"ה הט ניט גרעט דמש עט דר קיניג אשור זאל פר דערבן אבר דר רבשקה הט דזלו געלעגט : (כו) ויאמר אונ ער שפרך (אליקים בן חלקיהו אונ שבנה אונ יואח לו רבשקה) ריד נון לו דייני קנעכט מיט דעם (לשון פון ארם) איר קענן וואול אנדרי לשונות אונ זאלשט ניט רידן מיט אונז יודיש שפראך
דש

אֲדֹנֶיךָ וְאֵלֶיךָ שְׁלָחַנִי אֲדֹנִי לְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים
הָאֵלֶּה הֲלֹא עַל־הָאֲנָשִׁים הַיֹּשְׁבִים עַל־הַחֹמָה
לֶאֱכֹל אֶת־חֲרֵיהֶם צואתם קרי וְלִשְׁתּוֹת אֶת־
שֵׁינֵיהֶם עִמָּכֶם : כח וַיַּעֲמֹד רַבְשָׁקֵה וַיִּקְרָא בְקוֹל־
גָּדוֹל יְהוּדִית וַיְדַבֵּר וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ דְּבַר־הַמֶּלֶךְ
הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אַשּׁוּר : כט כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ אַל־יַשִּׁא
לָכֶם חִזְקִיָּהוּ כִּי־לֹא יוּכַל לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ : ל
וְאַל־יַבְטַח אֶתְכֶם חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְהוָה לֵאמֹר הַצֵּל
יַצִּילֵנוּ יְהוָה וְלֹא תִנָּתֵן אֶת־הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ
אַשּׁוּר : לא אַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ כִּי כֹה אָמַר
מֶלֶךְ אַשּׁוּר עֲשׂוּ אִתִּי בְרָכָה וּצְאוּ אֵלַי וְאִכְלוּ
אִישׁ־גַּפְנוֹ וְאִישׁ תְּאֵנָתוֹ וּשְׁתוּ אִישׁ מֵי־בוֹרוֹ :
לב עַד־בֹּאִי וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ כְּאַרְצְכֶם
אֶרֶץ דָּגָן וְתִירוֹשׁ אֶרֶץ לֶחֶם וּכְרָמִים אֶרֶץ זֵית
יִצְהָר וּדְבַשׁ וִחְיוּ וְלֹא תָמֻתוּ וְאַל־תִּשְׁמְעוּ אֶל־
חזקיהו

ועלך שלחני רבוני למללא ית כל פתגמיא
האלין הלא על גבריא דיתבין על שורא למיכל
ית מפקתהון ולמשתי ית מימי רגליהון בציריא
עמכון: כח וקם רב שקה וקרא בקל רב יהודית
ומליל ואמר שמעו פתגמא דמלכא דרבתנא
מלכא דאתור : כט כדנן אמר מלכא לא יטעי
יתכון חזקיה ארי לא יכול לשזבא יתכון מן
ידיה : ל ולא ירחיץ יתכון חזקיה על מימרא
דיי למימר שזבא ישיזבננא יי ולא תתמסר
קרתא הדא ביד מלכא דאתור: לא לא תקבלון
מן חזקיה ארי כדנן אמר מלכא דאתור עבידו
עמי שלמא ופוקו לותי ואכלו גבר פרי גופניה
וגבר פרי תינוהי ושתו גבר מי גוביה: לב עד
מיתי ואדבר יתכון לארעא טבא כארעכון
ארעא עבור וחמר ארעא חקלין וכרמין ארעא
דזיתהא עבדין משחא והיא עבדא דבש ותיון
ולא

מימי
רגליהם
קרי

רש"י

היוצא דרך חור פי הטבעת: ורבותינו פירשו לשנותם לשון נאה צואת': מימי שיניהם · צואה לחה שיני דכרכשא דקיימא אתלת שני או לשון גלל שבא על ידי לעיסת השניי' : (לא) עשו אתי ברכה · שאילת שלום כמו ויברך יעקב את פרעה (בראשית מ"ז ז'): (לב) אל ארץ כארצכם · כן
דרכי

מצודת דוד

וכי רק אל אדוניך ואליך שלחני אדוני לדבר דברי: לאכול · להזהירם כי יבאו במצור ומעקת רעבון ומאין יוכרחו לאכול צואה ולשתות מי רגלים: עמכם · ר"ל גם הם גם אתם : (כח) וידבר ויאמר · כפל דבריו לחזקם : (לא) עשו אתי ברכה · ר"ל עשו עמי שלום לתת תשורת שלום : ואכלו וכו' · ר"ל לא תהיו עוד כלואים בתוך העיר מבלי לצאת ללקוט פירות האילנות ולשאוב מי הבורות : (לב) ולקחתי · אקח אתכם משם להוליך אל ארץ טובה כארצכם כי כן היה דרכו להעביר את האומות שכבש מארצם לארץ אחרת: וחיו מבא"כ
אם

מצודת ציון

פי הטבעת : שיניהם · הוא מי רגלים והוא קרוב תל'שתן : (כט) ישיא · ענין הסתה ופתוי כמו הנחש השיאני (בראשית ג') : (לא) ברכה · ענינו מנחה ותשורת שלום כמו קח נא את ברכתי (שם ל"ג) : (לב) ותירוש · ענבי יין : זית יצהר ·
זיתים

ט עט דש פאלק זאל קענין פר שטין דש דא איז אויך דר אומר נייארט (ארמית) ריד דש זי ניט זאלן קענן פר שטין : (כז) ויאמר אונ ער שפרך לו זי רבשקה אוב אויך דיינם הערן אודר אויף דיר הט גשיקט איך אין הער לו רידן די ריד די דאזיג דש איז ניט יאמרט פר וואר אויף די אמן דיא דא זילן אויף דר אומר לו עסן איר לואות וואז דא גיט אויז איר לעביר איז אונ לו רינקן וואז דא זי גיט אויז דען לין פון דען הינטר לייב ארויז אודר דען אישט דז דיא לין פון דעם אויז לו קיימן די דא זיין מיט אייך ן בילעגירונג דרום וויל איך רידן דש זי זאלן פר שטין : (כח) ויעמוד אונ ער אויף שטונד רבשקה אונ ער רופט מיט איינם גרושן ל אין יודישר שפראך אונ ער רידט אונ זאגט הערט די זאג פון דעם קיניג דען גרושן קיניג אשור · (כט) כה אזו האט גזאגט דר ך ער זאל ניט מן ריילן אייך חזקיהו דען ניט ער ווערט קענן חזקיהו לו בשירמן אייך פון זיינר האנד : (ל) ואל אונ ער זאל ט פר זיכרן אייך חזקיהו פון וועגן דיא זאג גאטש לו זאגן דש גוויש ער ווערט בשירמן אונז גאט אונ ניט זיא ווערט ווערדן איבר פרט די שטאט די דאזיג אין די הנד פון דעם קיניג אשור : (לא) אל איר זאלט ניט לו הערן לו חזקיה איר זאלט ניט אנטפאנגן י ריד דען אזו הט גזאגט דר קיניג אשור מאכט מיט איר איין שלום אונ גיט אויז לו איר אונ עסט איין אמן אונטר זיינם ווין שטאק אין אמן אונטר זיינם פייגן בוים אונ טרינקט איין אמן וואשר פון זיינם ברונן : (לב) עד ביז איינם קום אונ איך וויל פירן אייך איינם לאנד עט ווערט אזו גוט זיין אז אייער לאנד דען זיין מנהג איז גוועזן דש ער הט איטליכש פאלק אויז זיינם לאנד גטון אין ן אנדר לאנד אונ דש ער ניט רידט עז ווערט בעשר זיין אז אייער לאנד דען ער פערכט איך זי ווערדן וויסן דש דש ער ליגן זאגט
דרום

חִזְקִיָּהוּ כִּי יַסִּית אֶתְכֶם לֵאמֹר יְהוָה יַצִּילֵנוּ׃ לג הַהַצֵּל הִצִּילוּ אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אִישׁ אֶת־אַרְצוֹ מִיַּד מֶלֶךְ אַשּׁוּר׃ לד אַיֵּה אֱלֹהֵי חֲמָת וְאַרְפָּד אַיֵּה אֱלֹהֵי סְפַרְוַיִם הֵנַע וְעִוָּה כִּי הִצִּילוּ אֶת־שֹׁמְרוֹן מִיָּדִי׃ לה מִי בְּכָל־אֱלֹהֵי הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר־הִצִּילוּ אֶת־אַרְצָם מִיָּדִי כִּי־יַצִּיל יְהוָה אֶת־יְרוּשָׁלִַם מִיָּדִי׃ לו וְהֶחֱרִישׁוּ הָעָם וְלֹא־עָנוּ אֹתוֹ דָּבָר כִּי־מִצְוַת הַמֶּלֶךְ הִיא לֵאמֹר לֹא תַעֲנֻהוּ׃ לז וַיָּבֹא אֶלְיָקִים בֶּן חִלְקִיָּה אֲשֶׁר־עַל־הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְיוֹאָח בֶּן אָסָף הַמַּזְכִּיר אֶל־חִזְקִיָּהוּ קְרוּעֵי בְגָדִים וַיַּגִּדוּ לוֹ אֵת דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה׃ יט א וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו וַיִּתְכַּס בַּשָּׂק וַיָּבֹא בֵּית יְהוָה׃ ב וַיִּשְׁלַח אֶת־אֶלְיָקִים אֲשֶׁר־עַל־הַבַּיִת וְשֶׁבְנָא הַסֹּפֵר וְאֵת זִקְנֵי הַכֹּהֲנִים מִתְכַּסִּים בַּשַּׂקִּים אֶל־יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא בֶּן־אָמוֹץ׃ ג וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו כֹּה

אמר

בספר יר״ק חסר את

ולא תמותון ולא תקבלון מן חזקיה ארי ישדל יתכון למימר יי ישזבננא: לג השזבא שזיבא דחלת עממיא גבר ית ארעיה מיד מלכא דאתור: לד אן דחלת חמת וארפד ואן דחלת ספרוים הלא טלטילונון ואגלאונון ארי שיזבו ית שמרון מן ידי: לה מן בכל דחלת מדינתא דשיזיבו ית ארעהון מן ידי ארי ישיזיב יי ית ירושלם מן ידי: לו ושתיקו עמא ולא אתיבו יתיה פתגמא ארי תפקידת מלכא היא למימר לא תתיבוניה: לז ואתא אליקים בר חלקיהו דממנא על ביתא ושבנא ספרא ויואח בר אסף דממנא על דכרניא לות חזקיהו מבזעין לבושיהון וחויאו ליה ית פתגמי רבשקה: א והוה כד שמע מלכא חזקיה ובזע ית לבושוהי ואתכסי בסקא ועל לבית מקדשא דיי: ב ושלח ית אליקים די ממנא על ביתא ושבנא ספרא וסבי כהניא כד מכסן סקיא לות ישעיהו נביא בר אמוץ: ג ואמרו ליה כדנן אמר

חזקיהו

רש״י

דרכי להעביר את האומות ממדינה למדינה היה לו לומר אל ארץ טובה משלהם שהרי לפתותם בא אלא שידע שיכירו שדבריו שקר: ארץ וחירוש · זו אפריקי: (לד) הנע ועוה · אותם מלך אשור החריבם והגלם: כי הצילו את שומרון · והשומרונים היו עובדים את אלהי ארצם שכיניהם: (לז) קרועי בגדים · על ששמעו גידופי השם: (ג) ותוכחה · שהרשעים מתווכחים ומראין פנים לדבריהם לאמר לנו הכח והגב בנים

מצודת ציון

זתים המושכים שמן: יפית · מל' הסתה ופתוי: (לד) הנע · מל' נע: ועוה · מל' עוות ועקום: (לו) והחרישו · שתקו: יט (ג) ותוכחה · מל' ויכוח ובירור דברים: ונאצה

מצודת דוד

אם תעמדו במרד: כי יסית · אשר יסית: (לג) איש וכו' · ר״ל כל את ארצו: (לד) הנע ועוה · הניעם ממקומם והעקימם: כי הצילו וכו' שומרון הצילו את שומרון מידי: (לז) קרועי בגדים · על ששמעו דברי ה המחרף ומגדף כלפי מעלה להדמותו לאלהי עמי הארצות: יט (ג) ותוכחה · אחויב מתווכח להשתבח בהצלחתו ואומר ידי רמה: ונאצה · מנאץ בדברי חרוף: כי באו בנים · דימה בני הדור לאשה הכורעת ללדת בנים ויושבת

דרוק זאגט ער אזו גוט אז אייער לאנד אז מיין לאנד איז קארין אונ אמשט אזו אז דש לאנד פֿון אפֿריקי איין לנד פֿון ברוט אונ גערטן מיין לאנד איז איל אונ בער איל אונ הוניג אונ לעבט אונ ניט איר זאלט שטערבן אונ איר זאלט ניט פֿר נעמן צו חזקיה ווען ער אן ריילן אייך צו זאגן גאט ווערט בשירמט אונז: (לג) ההצל אוב דען זי האבן בשירמט די געטר פֿון דען פֿעלקר איין אמן זיין פֿון דער הנד דען קיניג אשור · (לד) איה וואו איז דר אב גאט פֿון (חמת אונ ארפד) וואו איז דר אב גאט פֿון (ספרוים) ער ה פֿר וואגלט זיא דר קיניג אשור אונ ער הט פֿר טריבן זיא האבן זיא דען קענען בשירמן שטאט שומרון פֿון איינר הנד אונ וואו די פֿון שומרון האבן גדינט דיא עכו״ם פֿון ארם נאך האבן זי ניט קענן אלזו זיין שומרון: (לה) מי וועך איז אונטר אל די אב געטר די לענדר דש זי העטן בשירמט איר לנד פֿון איינר הנד דש ער זאל בשירמן גאט ירושלים פֿון איינר הנד: (לו) והחרישו אונ זיא ש שוויגן דש פֿאלק אונ זי האבן ניט געענטפֿרט אים איין זאך דען דש גבאט פֿון דעם קיניג ווער לו זאגן איר זאלט ניט ענטווארטן אי (לז) ויבא אונ ער קאם אליקים זון חלקיה דר דא וואר גזעצט איבר די הויז אונ (שבנא דר סופֿר אונ יואח זון אסף) דר דא א גדענקן ווכולש אשפט דש פֿר קומן איז די קאמן לו חזקיהו מיט לו ריסטני קליידר אונ זי זאגטן לו אים די ריד פֿון (רבשקה): ויהי אונ עז וואר אז ער הערט דער קיניג חזקיה אונ ער לו ריס זייני קליידר אונ ער וואר זיך ברעקן מיט איינם זאק אונ ער קאם דש הויז גאטש: (ב) וישלח אונ ער שיקט דען (אליקים) דר דא וואר גזעצט איבר דש הויז אונ (שבנא דען סופֿר) אונ די עלטי

פֿון

אָמַר חִזְקִיָּהוּ יוֹם־צָרָה וְתוֹכֵחָה וּנְאָצָה הַיּוֹם הַזֶּה כִּי בָאוּ בָנִים עַד־מַשְׁבֵּר וְכֹחַ אַיִן לְלֵדָה׃ ד אוּלַי יִשְׁמַע יְהוָה אֱלֹהֶיךָ אֵת כָּל־דִּבְרֵי רַבְשָׁקֵה אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֲדֹנָיו לְחָרֵף אֱלֹהִים חַי וְהוֹכִיחַ בַּדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַע יְהוָה אֱלֹהֶיךָ וְנָשָׂאתָ תְפִלָּה בְּעַד הַשְּׁאֵרִית הַנִּמְצָאָה׃ ה וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ׃ ו וַיֹּאמֶר לָהֶם יְשַׁעְיָהוּ כֹּה תֹאמְרוּן אֶל־אֲדֹנֵיכֶם כֹּה אָמַר יְהוָה אַל־תִּירָא מִפְּנֵי הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ אֲשֶׁר גִּדְּפוּ נַעֲרֵי מֶלֶךְ־אַשּׁוּר אֹתִי׃ ז הִנְנִי נֹתֵן בּוֹ רוּחַ וְשָׁמַע שְׁמוּעָה וְשָׁב לְאַרְצוֹ וְהִפַּלְתִּיו בַּחֶרֶב בְּאַרְצוֹ׃ ח וַיָּשָׁב רַבְשָׁקֵה וַיִּמְצָא אֶת־מֶלֶךְ אַשּׁוּר נִלְחָם עַל־

לבנה

חזקיהו יום עקא וחסודין וניאוצא יומא הדין ארי אקפתנא עקא כאתתא דיתבא על מתברא וחיל לית לה למילד: ד מאים שמיע קדם יי אלהך ית כל פתגמי רבשקה דשלחיה מלכא דאתור רבוניה לחסדא עמא דיי קימא ויעביד פורענותא על כל פתגמיא דשמיעין קדמוהי יי אלהך ותתחנן בצלו על שארא הדין דאשתאר: ה ואתו עבדי מלכא חזקיה לות ישעיהו: ו ואמר להון ישעיהו כדנן תימרון לרבונכון כדנן אמר יי לא תדחל מן קדם פתגמיא דשמעת דחסידו עולימי מלכא דאתור קדמי: ז הא אנא יהיב ביה רוחא וישמע בסורא ויתוב לארעיה ואעלפיה בחרבא בארעיה: ח ותב רבשקה ואשכח ית

מלכא

רש״י

בנים · ישראל: עד משבר: עד ראש הדומה לאשה יושבת על משבר ואין בה כח לילד · משבר הם מושב אשה הכורעת לילד: (ד) והוכיח · אושפרוזי״ר בלע״ז הראה פנים לדבריו שהצליח בכל אשר הלך: (ז) ושמע שמועה · ויעלה מעליך ושב לארצו ולא מחמת השמועה אלא לאחר זמן ישוב לארצו בבשת פנים והפלתיו שם בחרב: ומה היא השמועה וישמע אל תרהקה שמע שיצא תרהקה להלחם עמו ועלה מעל ירושלים והלך לכוש ונלחם עם תרהקה ופוט ומצרים שעמו ונלחם ונטל חמדת אוצרותיהם ובא לירושלים ונפל שם הוא שאמר (ישעיה מ״ה) יגיע מצרים

מצודת דוד

ויושבת על המשבר ואין בה כח להוליד הבנים: (ד) אולי ישמע ה' · הלואי יתן לב לשמוע: והוכיח · שתוכח בדברים כאשר שמע ה': ונשאת · כאומר לזה שאלתי שתעמוד שתשא תפלה לה': השארית הנמצאה · שארית ישראל הנמצאה בירושלים כי כבר כבש כל ערי הבצורות שביהודה: (ז) נותן בו רוח · אעיר רצונו ללכת מפה כאשר ישמע שמועה היא שמועת תרהקה מלך כוש: ושב לארצו · סוף הדבר יהיה שישוב לארצו בפחי נפש ובארצו אפיל אותו בחרב: (ח) וישמע

אל

מצודת ציון

ונאצה · ענין בזיון כמו כי נאצו האנשים (ש״א ב'): משבר · הוא מקום מושב היולדת וכן במשבר בנים (הושע י״ג): (ד) אולי · הלואי כמו אולי יראה ה' בעניי (ש״ב ט״ז): והוכיח · נתווכח: (ו) גדפו · חרפו: (ז) רוח · רצון כמו

אל

פֿון די כהנים זי ווארן זיך ברעקן מיט זעק דיא שיקט ער לו (ישעיהו דען נביא זון אמוץ): (ג) ויאמרו אונ זי שפראכן לו אים אזו האט גזאגט חזקיהו איין טאג פֿון לייד אונ טאנד אודר בווערונג כלומר דש די רשעים (רבשקה אונ זיין חברותה) האבן גווזן איין געטענט לו אירי ריד לו זאגן לו אונז אי' דר כח אונ דיא שטערק אונ איין טאג פֿון פֿר שעמונג אי' דר טאג דר דאזיג דען זיא זיין קומן קינדר ישראל ביז דען גיווינשטול אונ קראפֿט איז ניט דא לו געווינן כלומר אז ווי איין פֿרויא די דא זיצט אויף דעם גווין שטול אונ הט קיין (כח) די קינדר לו גווינן אזו זיין ישראל אויך אין דר צרה: (ד) אולי פֿיליכט ווערט הערין גאט דיין הער אל די ריד פֿון רבשקה דש ער הט געשיקט אים דר קיניג אשור זיין הער לו לעסטירן גאט דען לעבדיגן אונ ער טוט בווערן מיט דיא ריד כלומר ער ווייזט דש ער האט הצלחה גהאט אין אל די שטריט די ריד דש ער האט גהערט גאט דיין הער אונ דו זאלשט בעטן אים גיבעט אוף דיא איבריגן לייט דאש דא ווארדן איבר גבליבן: (ה) ויבאו אונ זיא קאמן די קנעכט פֿון דעם קיניג (חזקיה לו ישעיהו): (ו) ויאמר אונ ער שפראך לו זי ישעיהו אזו זאלט איר זאגן לו אייערם הערן אזו הט גזאגט גאט דוא זאלשט ניט פֿערכטן דיך פֿאר די ריד דש דוא האשט גהערט דש זי האבן גלעסטירט דיא יונגן פֿון דעם קיניג אשור איך גאט: (ז) הנני נון איך וויל געבן אי אים איין ווילן אונ ער ווערט הערן איין בטן ברוט אונ ער ווערט ווידר קערן לאנג דר נאך אין זיינם לאנד כלומר ניט פֿון דר בשורה ווגן נייארט לאנג דר נאך ווערט ער איט שמאדן ווידר קערן אין זיינם לאנד אונ דארטן וויל איך אוכן פֿאלן אים אין דש שווערט אין זיינם לאנד: (ח) וישב אונ ער ווידר קערט (רבשקה) אונ ער געפֿינד דש אוך (אשור) דש ער וואר שטרייטן אויף די שטאט (לבנה)

דען

לִבְנָה כִּי שָׁמַע כִּי נָסַע מִלָּכִישׁ : ט וַיִּשְׁמַע אֶל־
תִּרְהָקָה מֶלֶךְ־כּוּשׁ לֵאמֹר הִנֵּה יָצָא לְהִלָּחֵם אִתָּךְ
וַיָּשָׁב וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל־חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר : י כֹּה
תֹאמְרוּן אֶל־חִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה לֵאמֹר אַל־יַשִּׁאֲךָ
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אַתָּה בֹּטֵחַ בּוֹ לֵאמֹר לֹא תִנָּתֵן
יְרוּשָׁלִַם בְּיַד מֶלֶךְ אַשּׁוּר : יא הִנֵּה׀ אַתָּה שָׁמַעְתָּ
אֵת אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי אַשּׁוּר לְכָל־הָאֲרָצוֹת
לְהַחֲרִימָם וְאַתָּה תִּנָּצֵל : יב הַהִצִּילוּ אֹתָם אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר שִׁחֲתוּ אֲבוֹתַי אֶת־גּוֹזָן וְאֶת־חָרָן וְרֶצֶף וּבְנֵי־
עֶדֶן אֲשֶׁר בִּתְלַאשָּׂר : יג אַיּוֹ מֶלֶךְ־חֲמָת וּמֶלֶךְ
אַרְפָּד וּמֶלֶךְ לָעִיר סְפַרְוָיִם הֵנַע וְעִוָּה : יד וַיִּקַּח
חִזְקִיָּהוּ אֶת־הַסְּפָרִים מִיַּד הַמַּלְאָכִים וַיִּקְרָאֵם
וַיַּעַל בֵּית יְהוָה וַיִּפְרְשֵׂהוּ חִזְקִיָּהוּ לִפְנֵי יְהוָה : טו
וַיִּתְפַּלֵּל חִזְקִיָּהוּ לִפְנֵי יְהוָה וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
יֹשֵׁב הַכְּרֻבִים אַתָּה־הוּא הָאֱלֹהִים לְבַדְּךָ לְכֹל
ממלכות

מלכא דאתור מגיח קרבא על לבנה ארי שמע
ארי נטל מלכיש : ט ושמע על תרהקא מלכא
דכוש למימר הא נפק לאגחא קרבא עמך ותב
ושלח אזגדין לות חזקיה למימר : י כדנן
תימרון לחזקיה מלך שבטא דבית יהודה
למימר לא יטעינך אלהך דאת רחיץ ביה למימר
לא תתמסר ירושלם ביד מלכא דאתור : יא
הא את שמעתא ית דעבדו מלכא דאתור לכל
מדינתא לגמרותהון ואת מדמי לאשתיזבא : יב
השיזבא יתהון דחלת עממיא דחבילו אבהתי
ית גוזן וית חרן ורצף ובני עדן דבתלאסר : יג
אן מלכא דחמת ומלכא דארפד ומלכא
דלקרתא ספרוים הא טלטילונון ואגליאונון : יד
ונסיב חזקיה ית אגרתא מיד אזגדיא וקרנון
וסליק לבית מקדשא דיי ופרסינון חזקיה קדם
יי : טו וצלי חזקיהו קדם יי ואמר יי אלהא
דישראל דשכינתיה שריא עיל מן כרוביא את
הוא

רש"י

מצרים וסחר כוש וגו' עליך יעצורו וגו' : (ט) וישב וישלח מלאכים להודיע שאינו שב לארצו אלא להלחם עם כוש ולחזור כאן : (יב) עדן שם
מדינה : (יג) הנע ועוה ' אותן מלך אשור : (יז) אמנם ' אמת היא שהחריבו מלכי אשור את העמים ונתנו את אלהיהם באש : (כג) מרום
הרים

מצודת ציון

אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת (יחזקאל א') : (י) ישיאך ' יסית ויפתה אותך :
פקח

מצודת דוד

אל תרהקה ' ר"ל קבל דבריו ויצא גם הוא לקראתו למלחמה: וישב ' שלח שנית
מלאכים להודיע שאינו מסתלק לגמרי כ"א על מנת לשוב : (יא) ואתה ' ו
אתה תנצל בתמיה : (יב) ההצילו ' וכי אלהי העמים הצילו את העמים:(יג) לעיר ספרוים ' לפי שהיתה גדולה וחשובה אמר בה לעיר : (יד) הספרים '
כי במכתב שלח הדברים האלה : ויפרשהו ' פרש כל אחת ואחת : (טו) הכרובים ' שעל הכפורת אשר על הארון וכאומר ואיך א"כ תמסור
בידו

דען ער האט געהערט דאש ער איז גלוגן פון (לכיש) : (ט) וישמע אונ ער הערט זאגן אויף (תרהקה) דער קיניג פון (כוש) לו
זאגן כון ער איז אויז גאנגן לו שטרייטן מיט דיר אונ דאש איז דיא (שמועה) גוועזן דאש אובן גשטאנדן איז אונ ער ווידר קערט
(רבשקה) אונ שיקט באטן לו (חזקיה) לו זאגן דו זאלשט ניט מיינן דז איך אהיים גיא [illegible] (כוש):
(י) כה דארום אויך אזו זאלט איר זאגן לו חזקיהו פון שבט יהודה לו זאגן עש זאל ניט אן רייצן דיך דיין גאט דש דו דיך פר זיכרשט
אן אים לו זאגן עש זאל ניט ווערדן איבר ענטפערט ירושלים אין דיא האנד פון דעם קיניג פון (אשור) : (יא) הנה נון דוא האשט
געהערט וואש דש זיא האבן געטאן די קיניג פון (אשור) לו אלי די לענדר לו פר וויסטן זיא אונ דו וועלשט ווערן בשירמט: (יב)ההצילו
אוב זיא האבן בשירמט זיא דיא געטר פון די פעלקר דז זיא האבן פר דארבן מייני עלטרן די שטאט (גוזן אונ חרן אונ רצף)אונ דיא
קינדר פון דעם לאנד (עדן) דז דא זיין אין (תלאשר) : (יג) אין וואו איז דער קיניג פון (חמת) אונ פון (ארפד)אונ פון לעיר ספרוים
די זעלביגן הט ער פר וואגלט אונ פר טריבן דר קיניג פון (אשור) : (יד) ויקח אונ ער נאם (חזקיהו) דיא בריב פון דיא האנד דיא
באטן אונ ער לייאנט זיא אונ ער אויף גינג אין דאז הויז גאטש אונ ער פר שפרייטיט אים חזקיהו פר גאט : (טו) ויתפלל אונ ער
וואר ביטן חזקיה פר גאט אונ ער שפראך גאט דער הער פון ישראל דער דא רואט איבר די מלאכים די דא הייסן (כרובים) דוא
ביסט

מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־
הָאָרֶץ : טז הַטֵּה יְהוָה׀ אָזְנְךָ וּשְׁמָע פְּקַח יְהוָה
עֵינֶיךָ וּרְאֵה וּשְׁמַע אֵת דִּבְרֵי סַנְחֵרִיב אֲשֶׁר שְׁלָחוֹ
לְחָרֵף אֱלֹהִים חָי : יז אָמְנָם יְהוָה הֶחֱרִיבוּ מַלְכֵי
אַשּׁוּר אֶת־הַגּוֹיִם וְאֶת־אַרְצָם : יח וְנָתְנוּ אֶת־
אֱלֹהֵיהֶם בָּאֵשׁ כִּי לֹא אֱלֹהִים הֵמָּה כִּי אִם־
מַעֲשֵׂה יְדֵי־אָדָם עֵץ וָאֶבֶן וַיְאַבְּדוּם : יט וְעַתָּה
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ הוֹשִׁיעֵנוּ נָא מִיָּדוֹ וְיֵדְעוּ כָּל־מַמְלְכוֹת
הָאָרֶץ כִּי אַתָּה יְהוָה אֱלֹהִים לְבַדֶּךָ : כ וַיִּשְׁלַח
יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ אֶל־חִזְקִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־אָמַר
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הִתְפַּלַּלְתָּ אֵלַי אֶל־
סַנְחֵרִב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר שָׁמָעְתִּי : כא זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר־
דִּבֶּר יְהוָה עָלָיו בָּזָה לְךָ לָעֲגָה לְךָ בְּתוּלַת בַּת־
צִיּוֹן אַחֲרֶיךָ רֹאשׁ הֵנִיעָה בַּת יְרוּשָׁלִָם : כב אֶת־
מִי חֵרַפְתָּ וְגִדַּפְתָּ וְעַל־מִי הֲרִימוֹתָ קּוֹל וַתִּשָּׂא מָרוֹם
עיניך

הוא יי ולית בר מנך לכל מלכות ארעא את
עבדתא ית שמיא וית ארעא : טז גלי קדמך
יי ודין ושמיע קדמך יי ואתפרע ועביד
פורענותא על כל פתגמי דסנחריב דשלחיה
לחסדא עמא דיי קימא : יז בקושטא יי
אחריבו מלכי אתור ית עממיא וית ארעהון : יח
ומוקדין ית טעותהון בנורא ארי לא טעון
דאית בהון צרוך אנון אלהין עובד ידי
אנשא אעא ואבנא ואבדונון : יט וכען יי
אלהנא פרוקנא כען מן ידיה וידעון כל מלכות
ארעא ארי את יי אלהים לית בר מנך : כ
ושלח ישעיהו בר אמוץ לות חזקיה למימר
כדנן אמר יי אלהא דישראל דבעיתא מן
קדמי על סנחריב מלכא דאתור שמיע קדמי :
כא דין פתגמא די גזר יי עלוהי מבסרא לך
ממיקא עלך מלכות כנשתא דציון בתרך
רישיהון מנידין עמא דירושלם : כב ית מן
חסרתא ועל מן אתרברבתא וקדם מן ארמתא
קלא

רש"י

הרים ' הר הבית : ירכתי לבנון : בית המקדש שמלבין עונות : ואכרות קומת ארזיו ' לא אשו' עד שאחריבנו : קצו ' סופו : יער כרמילו ' מליאת
ארצו

מצודת דוד

בידו את ירושלים ויבאו הכרובים ביד גר : (טו) אשר שלחו ' את המלאך

מצודת ציון

(טז) פקח ' פתח כמו אפקח את עיני (זכריה י"ב) : (כג) כרמלו ' מקום שדות
וכרמים

שמביא הספרים: (יז) אמנם ה' ' אמת ה' הנה אמת הוא שהחריבו את העמים:
(יח) כי לא אלהים המה ' אבל כ"ז היה בעבור שאין בהם אלהות ולזה אבדום ' (כ) אל סנחריב ' בעבור דברי סנחריב : (כא) עליו ' על סנחריב : בזה לך '
בת ציון תבזה אותך ותלעג עליך (וקראה בתולה על כי לא נכבשה עדיין מעולם למשול בה עם אחר כבתולה זו שלא באה ברשות הבעל וכן בתולת בת
צידון (ישעיה כ"ג) : אחריך ' אחרי מפלתך תניע בראשה בדרך לעג : (כב) את מי ' למה לא שמת על לבך להבין את מי חרפת : מרום ' לרום רקיע :
מרום

ביסט דער גאט אליין לו אל דיא קיניגין פון דיא ערד דוא האשט בשאפן הימל אונ ערד: (טז)הטה נייגי דיין אוהרין אונ הער' עפין
דייני אויגן אונ זיך אונ הער דיא ריד פון (סנחרב) דש ער האט גשיקט לו לעסטרן גאט דען לעבעדיגן : (יז) אמנם אמת וואהר
גאט זיא האבן פר וויסט דיא קיניגן פון (אשור) דיא פעלקר אונ איהר לאנד : (יח) ונתנו אונ זיא האבן [illegible] פון
דיא זעלביגן פעלקר אין דעם פייאר דען ניט אין גאט זיינן זיא נייארט איין ווערק פון דער הענד דיא מענשן האלץ אונ שטיין אונ זיא
האבן אומבן פאר לוהרן זיא : (יט) ועתה אונ יעצונד גאט אונזר הער העלף אונז פון זיינר האנד אונ זיא זאלן וויסן אל די קיניגרייך
פון דעם לאנד דש דוא גאט אליין ביסט : (כ) וישלח אונ ער שיקט (ישעיה בן אמוץ) לו חזקיהו לו זאגן אזו האט גזאגט גאט
דער הער פון ישראל דש דוא האשט טאן ביטן לו איר פון וועגן (סנחריב קיניג אשור) דאש האב איך דער הערט [illegible]
איך אנטפאנגן : (כא) זה דאש איז די זאך דש ער הט גרעדט גאט אויף אים (אשור) זיא
פר שמעהט לו דיר זיא שפאט לו דיר די איין זמאלונג פון די שטאט (ציון) [illegible]
פאלק פון ירושלים דו (רבשקה) : (כב) את וועמן האשטו גישענד (וגידפת) אונ וועמן האשטו גילעסטרט אונ אויף
וועמן האשטו אויף גהובן דיין שטים אונ דו האשט אויף גהובן לו דעם הימל דייני אויגן אונ דו האשט [illegible]
דאש

עֵינֶיךָ עַל־קְדוֹשׁ יִשְׂרָאֵל׃ כג בְּיַד מַלְאָכֶיךָ חֵרַפְתָּ
אֲדֹנָי וַתֹּאמֶר בְּרֹכֶב ברכב קרי רִכְבִּי אֲנִי עָלִיתִי
מְרוֹם הָרִים יַרְכְּתֵי לְבָנוֹן וְאֶכְרֹת קוֹמַת אֲרָזָיו
מִבְחוֹר בְּרֹשָׁיו וְאָבוֹאָה מְלוֹן קִצֹּה קיצו קרי יַעַר
כַּרְמִלּוֹ׃ כד אֲנִי קַרְתִּי וְשָׁתִיתִי מַיִם זָרִים וְאַחְרִב
בְּכַף־פְּעָמַי כֹּל יְאוֹרֵי מָצוֹר׃ כה הֲלֹא־שָׁמַעְתָּ
לְמֵרָחוֹק אֹתָהּ עָשִׂיתִי לְמִימֵי קֶדֶם וִיצַרְתִּיהָ עַתָּה
הֲבֵיאתִיהָ וּתְהִי לְהַשְׁאוֹת גַּלִּים נִצִּים עָרִים בְּצֻרוֹת׃
וישביהן

תרגום

קָלָא וְזַקֶפְתָּא לְרוּמָא עֵינָךְ אֲמַרְתְּ מִלִּין דְלָא
כַּשְׁרִין קֳדָם קַדִּישָׁא דְיִשְׂרָאֵל׃ כג בְּיַד אִזְגַּדָּךְ
חֲסַדְתָּא עַמָּא דַיְיָ וַאֲמַרְתְּ בִּסְגִיאוּת רְתִיכַי
אֲנָא סְלֵקִית לִתְקוֹף כְּרַכֵּיהוֹן אַף אֵיחוֹר בֵּית
מַקְדַּשְׁהוֹן וְאֶקְטוֹל שְׁפַר גִּבָּרֵיהוֹן מִבְחַר
שִׁלְטוֹנֵיהוֹן וְאַכְבֵּישׁ קִרְיַת תּוּקְפֵיהוֹן וְאֶשֵׁיצֵי
סַגֵּי מַשִׁרְיָתְהוֹן׃ כד אֲנָא הֲוֵיתִי חָפֵר גּוּבִּין
וְשָׁתֵי מַיִן נוּכְרָאִין וּטְפָחֵית בְּפַרְסַת רִגְלֵי עַמָּא
דְעַמֵּי כָּל מֵי נַהֲרִין עַמִּיקִין׃ כה הֲלָא שְׁמַעְתָּא
מִלְּקַדְמִין מַה דַעֲבֵדִית לְפַרְעֹה מַלְכָּא
דמצרים

מלון קצו
שם
אני קרתי
סנהדרין
יח לג

רש״י

ארזיו ויופי הדרו: (כד) אני קרתי ושתיתי מים זרים · כלומר התחלתי בכל מעשה וגמרתי כזה הכורה בור ומוצא מים זרים ושותה מים נובעים
קורא זרים לפי שעד הנה לא הכירו בהם : ואחריב בכף פעמי · אם צרתי על עיר הבוטחת בנהרותיה הבאתי עליה גייסות רבות שהוביש
יאורים בשתייתם ושתיית בהמתם ותרפס רגליהם : ואחריב · לשון הוה וכן דרכי תמיד : (כה) הלא
שמעת למרחוק · למה תתפאר ותתגדל כזאת לא שלך היא כי שמעת למרחוק על ידי הנביאים שגזרתי על
העכו"ם להביאך עליהם כענין שנאמר הוי אשור שבט אפי (ישעיה י׳ ה׳) : למימי קדם · משנבראת העול׳ עלתה במחשבה שנאמר (ישעי׳ ל׳
ל"ג) כי ערוך מאתמול תפתה גם היא למלך הוכן זה סנחרב שנשרף באש גיהנם שנאמר (שם ל"א ט׳) נאם ה׳ אשר אור לו בציון : עתה
הבאתיה

מצודת דוד

(כג) מרום הרים · זה הר הבית : ירכתי לבנון : בסוף יער הלבנון מקום
האַרזים הגבוהים : קומת ארזיו · ר"ל השרים והגבורים : מלון קצו · הוא בהמ"ק
שהוא מלון ומשכן השכינה והוא הקץ מכל הדברים הנחמדים אשר בעולם :
יער כרמלו : ר"ל מיטב שבחו וכובד חוזקו : (כד) אני קרתי ושתיתי מים
ר"ל מעולם הצלחתי במעשי כמו הכורה באר ומצליח למצוא המקור ושותה
זרם מימיו : ואחריב בכף פעמי · כאשר באתי להלחם בעיר הבטוחה בחוזק נהרותיה אשר סביב לה אז הבאתי עליה חיילות רבות והחריבו הנהרות
במדרך כף רגליהם : (כה) למרחוק · מזמן רחוק : עשיתה · את הגזירה הזאת עשיתי מימים קדמונים : ויצרתיה · ואני יצרתי את הדבר הזה וכפל הענין
בע"ם

מצודת ציון

נכרמים משובחים קרוי כרמל : (כד) קרתי · חפרתי אחר מקור והוא מל׳ יקרוה
עורבי נחל (משלי ל׳) שהוא ענין נקב ובקוע : זרים · שוטפים כמו זרם מים
עבר (חבקוק ג׳) : ואחריב · מל׳ חורב ויובש : פעמי · רגלי : יאורי · ענין נהר
ונחל : מצור · ענין חוזק והוא מלשון צור : (כה) להשאות · מלשון שאיה ושממון
כמו

דאש איז (הקב"ה) : (כג) ביר דורך דייני באטן האשט דוא גילעסטירט גאט אונ דו האשט גרעט אין דער אערין איין רייטר איך
גים אויף דען הוכין בערג דש אייגט אן דש (הר הבית) אדר דאש איז (ארץ ישראל) דאש איז העכיר אין וועדר אלי לענדר איך
האשטו גרעט ווא דו אויף זייטן דש (בית המקדש) דש דא ווייט אכט דיא זכר פון ישראל אונ איך וויל ניט אידר קערן ביז איך
אבר פר שניידן דיא היך פון זייני בוים כלומר דיא בעשטי (גבורים) דיא בעשטי זייני בוקט בוים כלומר זייני גוועלטיגן אונ איך
וויל קומן אין דאש איינרשטי זייני הערבריג כלומר אין דיא שטארקי שטעט אונ איך וויל אהר דערבן דש וואלד פון זיין שיהן בוים פון
אדר זייני שאר אודר דער פילונג פון זיינם לאנד כלומר זיין שנהייט · (כד) אני איך (קרתי) האב גגראבן אונ האב גטרונקן פרעמד
וואשר כלומר גלייך אזו איינר דער דא איין ברונן גראבט אונ דש די וואשיר קוועלן דר דורך די וואשיר הייסן פרעמדי דר וויל זיא
אל הער ניט זיין גוועזן אזו האב איך גטאן ווען איך האב איין זאך אן גהובן אזו האב איך עש אויך אוז גטאן אונ ווען איך אויף איך
שטאט קום דיא זיך האט פאר לאזן איך ווער איר ניקש קענן טאן אונ האבן זיך פאר זיכרט אן איר בעך וואשר דא טרינק איך
וואשר אויז איש רעק פיר גרוטי היר שאר דיא איך אויף זיא ברענג דאש זיא טרינקן איט אירם פיך אונ איט אירי פרים פון
פיס אזו בריאשטו דיך דוא (סנחרב) דא זאג איך דיר : (כה) הלא פאר וואר דוא האשט גהערט לאנג לו פאר איך האב
זאך דורך נביאים לאזן זאגן דאש דוא ווערשט אויף די עכו"ם קומן אונ איך האב (גזר) אויף זיא גוועזן אזו דר פסוק אמדרשט
גיט (מטור) איז דיא רוט פון איינם לאנד כלומר דורך איך שטראף איך דען עולם לו טאג דיא ערשטי אונ איך האב בשאפן
כלומר דאש גיהנם דש דא הייסט (תפתה) איז בשאפן גווערן אונ איז אויף גליגט גוואורן דש סנחרב זאל אויך זיין דען עש שטים
פסוק (ערוך מאתמול תפתה גם היא למלך הוכן) דאש איז טייטש דאש גיהנם איז אן גבריים פון געשטרן אי דיא וועלט איז בשאפן
גוואורן אונ דאש גיהנם לו דעם איך סנחרב איז עש אן גבריים גיווארדן אז וויסן איז ווית סנחרב איז אין דאש גיהנם קומן אויס
גלערנט דש גאט הט סנחרב לאגן אויף גליגט לו זיין אין איך דרוק שפרעך גאט יעלונד הב איך גברשטט די גזירה אבר דיין
טוט

כו וְיֹשְׁבֵיהֶן קִצְרֵי־יָד חַתּוּ וַיֵּבֹשׁוּ הָיוּ עֵשֶׂב שָׂדֶה
וִירַק דֶּשֶׁא חֲצִיר גַּגּוֹת וּשְׁדֵפָה לִפְנֵי קָמָה׃ כז
וְשִׁבְתְּךָ וְצֵאתְךָ וּבֹאֲךָ יָדָעְתִּי וְאֵת הִתְרַגֶּזְךָ אֵלָי׃
כח יַעַן הִתְרַגֶּזְךָ אֵלַי וְשַׁאֲנַנְךָ עָלָה בְאָזְנָי וְשַׂמְתִּי
חַחִי בְּאַפֶּךָ וּמִתְגִּי בִּשְׂפָתֶיךָ וַהֲשִׁיבוֹתִיךָ בַּדֶּרֶךְ
אֲשֶׁר־בָּאתָ בָּהּ׃ כט וְזֶה־לְּךָ הָאוֹת אָכוֹל הַשָּׁנָה
סָפִיחַ וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית סָחִישׁ וּבַשָּׁנָה הַשְּׁלִישִׁית
זרעו

תרגום

דְמִצְרַיִם הֲלָא עַל דְשַׁלִּיט בְּהוֹן וְאַף עֲלָךְ
אִתְנַבִּיאוּ נְבִיֵי יִשְׂרָאֵל וְלָא חַכִּמְתָּא וְדָא חֲזָיָא
קֳדָמַי מִיוֹמֵי קֶדֶם לְמֶעְבַּד לָךְ אַף אַתְקֵנְתָּא
כְּעַן אַיְתֵיתָה וְדָא הֲוָת לָךְ לְתַקָּלָא עַל דַהֲוָאָה
קֳדָמָךְ כְּאִתְרְגוּשַׁת גַּלִּין דְשָׁחוּ קִרְוִין כְּרִיכָן׃ כו
וְיָתְבֵיהוֹן אִתְקְצַר חֵילֵיהוֹן אִתְבָּרוּ וּבְהִיתוּ הֲווֹ
כְּעֶשֶׂב חַקְלָא וְכִירוֹק דִתְאָה כְּעֶשֶׂב אִגָּרַיָא
דְיִשְׁלוֹק עַד דְלָא מְטָא לְמֶהֱוֵי שׁוּבְלִין׃ כז
וּמִתְּבָךְ בְּעֵיצָא וּמַפְּקָךְ לַאֲנָהָא קְרָבָא וּמֵיתָךְ
לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל גְּלֵי קֳדָמַי וְיַת דְאַרְגֵּזְתָּא קֳדָמַי גְּלֵי׃ כח חֲלַף דְאַרְגֵּזְתָּא עַל מֵימְרִי וְאִתְרַגְּשׁוּתָךְ
סְלֵקַת לִקְדָמַי וַאֲשַׁוֵּי שֵׁירִין בְּלִיסָתָךְ וְזִמָם בְּסִפְוָתָךְ וַאֲתִיבִנָּךְ בְּאָרְחָא דַאֲתֵיתָא בָהּ׃ כט וְדֵין לָךְ אָתָא
אֲכוֹל בְּשַׁתָּא חֲדָא כְּתִין וּבְשַׁתָּא תִּנְיֵנִיתָא כַּתְכְּתִין וּבְשַׁתָּא תְּלִיתָאָה זְרוֹעוּ וַחֲצוֹדוּ וּצְוּבוּ כַּרְמִין וַאֲכוּלוּ
אבהון

רש״י

הבאתיה · וזה הכה שבידך : ותהי · ביאתה של גזרתי להשאות ערים בצורות להיות לגלים : נלים · לגלי אדמה שלוקחין בהן ירקות שאותם
מחריבין בגזרתי : להשאות · לשון שאייה בלמוד׳ : (כו) ויושביהן קצרי יד · הם שאני החשתי את כחן לפניך ואין הגבורה שלך אין אתה גבור אבל
הם תלשים : חציר גגות · הממהר ליבש : ושדפה לפני קמה · כשבלים השדופות בטרם יתקשו לבא לידי קמה : (כז) ושבתך וצאתך ובאך :
תירגם יונתן ומיתבך בעיצה ומיפקך לאגחא קרבא ומיתך לארעא דישראל גלי קדמי מאתי נהית : ואת התרגזך אלי · ואת אשר סופך להתגאות
ולהתעור׳ אלי ברוגז ורעש אסטרימי"ה בלע"ז : (כח) ושאננך · כמו ושונך : חחי · כמין טבעת הוא שמושכין בו בהמה שעסקיה רעים כמו שמניח
כל בעלי השיר יוצאין בשיר : ומתגי · תרגם יונתן זמם והוא של ברזל ותוחבין אותו בנחירי הנאקה ומשכה בו לפי שעסקיה רעים והוא שמניח
והנאקה בחוטם : (כט) וזה לך האות · לחזקיה אמר הנביא וזה שאמרתי לך סנחרב יפול כאן יהי לך לאות אף לימים הבאים שאתם יראים
למות ברעב לפי שסנחריב החריב את הארץ וגדע את האילנות : אכול השנה ספיח · בשנה הזאת יצמחו לכם צמחים ותתפרנסו מהם : סחיש ·

מצודת דוד

בע"ם : עתה הבאתיה · אני הבאתי עתה את הדבר על ידך : ותהי · אתה
תהיה לתקל מרדות להחריב ערים בצורות לעשותם שממה וגלים תלתיתים
גלים ופרחים : (כו) ויושביהן · יושבי הערים ההם עשיתים להיות קצרים
ידם מלהלחם לתולך : עשב שדה · כעשב שדה : חציר גגות · כחציר הגדל
על הגגות שהוא חלש למאד : ושדפה · כשבלים הנשדפים טרם נגמר בשולם
לבוא לכלל קמה כי אז שהמה חלושים עד למאד ור"ל הנה אני הוא המתיש
ומחלים לפניך כח העכו"ם ולא באה בעולם ידך : (כז) ושבתך · ת"י ומיתבך
בעצה : ואת התרגזך · ואף את התרגזך ידעתי : (כח) אלי · באה אלי :
והשיבותיך בע"כ אשיב אותך : (כט) וזה לך האות · אל מול חזקיה ידבר הנה התשועה הזאת תהיה לך לאות על הבטחה אחרת כי הנה הלגיונות
החריבו וקלקלו הזרעים וגדעו האילנות והקב"ה מבטיחך לכלכל אתכם בשנה הזאת בספיחי הזרעים : ובשנה השנית סחיש · אולי היתה שנת השמטה והיו
אסורים

מצודת ציון

גדועי

כמו אמש שואה ומשואה (איוב ל׳) : גלים · הוא כענין תל : נצים · פרחים כמו
הנצו הרמונים (ש"ה ז׳) : (כו) חתו · נשברו : ושדפה · מל׳ שדפון ירקון (מ"א ח׳)
והוא לקות הזרע : (כז) התרגזך · ענין תנועת חרדת המהירות וכן הרגיז ממלכות
(ישעיה כ"ג) : (כח) ושאננך · הוא מל׳ שאון והמייה : חחי · הוא הטבעת הנותן
בפי בהמה שעסקיה רעים למושכה ע"י וכן ונתתי חחים בלחייך (יחזקאל ל"ח) :
ומתגי · הוא כעין רסן כמו מתג לחמור (משלי כ"ו) : (כט) ספיח · הוא הצומח
מהגרעין הנופל מאליו כמו ספיח קצירך (ויקרא כ"ה) : סחיש · ענינו ספיחי
ספיחים

טוט עש ניט אונ דאש איז קומן (אכה דער גזירה) דיא שטעט לו פר וויסטן אלז איין הויפן ערד דש קרייטיך דרויף שפראלט אזו
ווערן זיין די פעסטי שטעט כלומר די שטעט ווערן חרוב אבר דורך איין גזירה בישטו זיא אחריב : (כו) ויושביהן אונ אירי זלך
האבן קורלי אמכט כלומר שלאף איך גמט אמך זיא שלאף אבר ניט דש דיין כח זעלט עש וואש טאן זיא זיין לו ברמכן אודר פאר
טעאט זיא זיינן גוואורן אלז וויא דאש גראז פון דעם פעלד אונ אלז קרויט אונ גראז פון דען טעכיר דאש פר דערט באלד אונ גלייך
אלז וויא דיא עהרין דיא דא ווערדן אויז וקלהפפט אי זיא לייטיג ווערדן אונ בקומן איין שטאנד אזו אויך די לייט : (כז) ושבתך אונ
דיין זיצן אין דער עצה וואש דוא דיך ברטשט אונ דיין אויז גין לו דער מלחמה אונ דיין קומן אויף דש לאנד ישראל אייש איך עש
איז פאר איר אנטפלעקט דהיינו עש קומט פון איר הער אונ איך האב עש געמכט אונ דיין שטורמן כלומר דיין גיאות אונ ביריאריי
וויש איך : (כח) יען דארום אויך דיא וויל דש דיין שטורמן איז לו איר אונ דיין ברוגז איז אויף גאנגן אין איין אוהרן פאר איר אונ
איך וויל טאן אייני אכגיל אין דייני נאז אלז וויא דער סדר איז דש אמן ליהט איין ביזי בהמה דר איט היכטר זיך אונ איינן לויס אין
דייני לעפלן אונ איך וויל ווידר קערן דיך אין דעם וועג דש דוא טושט קומן אין איר. (כט) וזה לך אזו שפרך דער נביא לו חזקיהו
אונ

זרעו וקצרו ונטעו כרמים ואכלו פרים : ל ויספה
פליטת בית־יהודה הנשארה שרש למטה ועשה
פרי למעלה : לא כי מירושלם תצא שארית
ופליטה מהר ציון קנאת יהוה °°°°° צבאות קרי ולא
כתיב תעשה־זאת : לב לכן כה־אמר יהוה אל־מלך
אשור לא יבא אל־העיר הזאת ולא־יורה שם
חץ ולא־יקדמנה מגן ולא־ישפך עליה סללה :
לג בדרך אשר־יבא בה ישוב ואל־העיר הזאת
לא יבא נאם־יהוה : לד וגנותי אל־העיר הזאת
להושיעה למעני ולמען דוד עבדי : לה ויהי
בלילה ההוא ויצא מלאך יהוה ויך במחנה אשור
מאה שמונים וחמשה אלף וישכימו בבקר והנה
פגרים כולם

אבהון : ל ויוספון משזבא דבית יהודה
דאשתארון כאילן די משלח שורשוהי לרע
ומרים נופיה לעלא : לא ארי מירושלם יפקון
שאר צדיקיא ושיזבת מקימי אוריתא מטורא
דציון במימרא דיי צבאות תתעביד דא : לב
בכן כדנן אמר יי למלכא דאתור לא יעול
לקרתא הדא ולא יקשית תמן גיר ולא
יקדמנה בתריסין ולא יצבר עלה מליתא : לג
באורחא דאתא בה יתוב ולקרתא הדא לא
יעול אמר יי : לד ואגן על קרתא הדא למפרקה
בדיל מימרי ובדיל דוד עבדי : לה והוה
בליליא ההוא ונפק מלאכא דיי וקטל
במשרית אתוראה מאה ותמנן וחמשא אלפין
ואקדימו בצפרא והא כולהון פגרין מתין : לו
ונטל

ויצא מלאך
שם לד ולג

רש"י

גדוע אילנות שילמחו וכשתראה דברי קיים במפלת האוכלסין יהיה לך לאות שאף הבטחה זו תתקיים : (לא) קנאת ה' צבאות · שיקנא לכבוד
ולשמו ולא שיש זכות בידכם כי הרבה הרשיע אחז אביך : (לב) ולא יקדמנה · לא יערך לפניה מגן : סוללה · לצור אדמה להגביה אל לעמוד
עליו להלחם על העיר ועל שם שהוא כובשו וחובטו בעלים ותקבות כדי שיהא נדוש וכבוש בחוזק קורהו סוללה לשון סולו סולו המסילה : (לה)
ויהי בלילה ההוא · כששב סנחריב מעל כוש ובא עד נוב שהיתה סמוכה לירושלים : מאה ושמונים וחמשה אלף · כולם ראשי גייסות : (לו) ויסע
בנינוה

מצודת ציון

ספיחים הם ספיחי הצמחים ואין לו דומה : (לב) יורה · ישליך : ולא יקדמנה ·
לא יערך לפניה כי התרגום של לפני הוא קדם וכן במה אקדם ה' (מיכה ו') :
סוללה · הוא גבור העפר ששופכין מול העיר ועולים בה להלחם וכן ושפכו על
ירושלים סוללה (ירמיה ו') : (לד) וגנותי · מלשון הגנה : כ (ב) הקיר · הכותל :
אנה

מצודת דוד

אסורים בחרישה וזריעה ולזה נתברכו ספיחי הספיחים : ובשנה השלישי
זרעו · ולא תפחדו עוד לצאת השדה מפחד האויב : (ל) שורש למטה · ר"ל
יהיו ממולאים בכל טוב כהאילן הנטוע במקום רטוב שמוסיף שורש למט
ותרבה לעשות פרי למעלה : (לא) כי מירושלים וכו' : ר"ל ירושלים תהי
הסתרים להנצל מיד סנחריב וכן ופליטה מהר ציון וכפל הדבר במ"ש : קנאת
ה' · כי יקנא לשמו אשר חרף רבשקה וסנחריב : (לד) למעני · למען כבוד שמי : (לה) ויצא מלאך ה' · לאחר שנלחם בכוש חזר ובא לירושלים ואז י
מלאך

אונ דאס איז צו דיר איין צייכן (כלומר) אזו וואל אז סנחרב ווערט אוהיא פֿאגן דז ווערט דיר איין צייכן זיין דאס איר ווערט בשירא
זיין פֿון דער אורח דאס איר אייך פֿערכֿט איר ווערט הונגר שטערבן דר וויל (סנחרב) האט פֿר שניטן די בוים דאז ווערט ני
זיין נייערט איר ווערט עסן דאס יאר ווידר וואקסונג אונ אן דעם אנדרן יאר די פֿר שניטיני בוימן די זעלביגי ווערדן ווידר שפראצן א
אין דעם יאר דאס דריטי זייט אונ שניידט אונ פֿלאנצט ווין גערטן אונ עסט איר פֿרוכֿט : (ל) ויספה אונ זי ווערט אבר ד
אנטרינונג פֿון דעם הויז יהודה דאס דא וואר איבר גבליבן גלייך אז : ווי איין בוים דער דא האט אייגווארצלט אונטן אונ ש
וואקסט זיין צווייגן צו אובן : (לא) כי דען פֿון ירושלים ווערט אויז גין די איבר בלייבונג פֿון ישראל אונ איין אנטרונג פֿון דעם בער
(ציון) די ניידונג פֿון גאט דער דא איז איבר אלי די הער ווערט טאן דאס דאזיג כלומר הקב"ה ווערט עס טאן פֿון זיינס הייל
נאמן וועגן אבר ניט פֿון ישראל זכות וועגן : (לב) לכן דארום אויך אזו האט גזאגט גאט צו דעם קיניג אשור ער זאל ניט קומן א
די שטאט די דאזיג אונ ער ווערט ניט שיסן אל דארט איין פֿייל אונ ער ווערט ניט אן גרייטן פֿר איר איין שילט אונ ער ווערט ני
שיטן פֿר איר איין שיטונג דען דער סדר איז ווען אן איין שטאט וויל איין נעמין אזו שיט מן פֿאר דער שטאט איין בארג אונ שטי
דרויף צו שטרייטן מיט דער שטאט : (לג) בדרך אין דעם וועג דאס ער ווערט קומן אין איר ווערט ער ווידר קערן אונ צו דער
שטאט די דאזיג ווערט ער ניט קומן אזו זאגט גאט : (לד) וגנותי אונ איך וויל בשיצן אויף דער שטאט די דאזיג צו העלפֿן א
אום מיינט ווילן אונ אום ווילן דוד מיין קנעכט : (לה) ויהי אונ עס וואר אין דער נאכט דיא זעלביג דא סנחרב איז ווידר קערט פֿון (כוש)
אונ איז קומן נאך (נוב) ניט ווייט פֿון ירושלים אונ ער גינג אויז דער ענגיל גאטס אונ ער שלוג אין דער לאגר פֿון דעם קיניג (אשור)
הונדרט

פגרים מתים : לו ויסע וילך וישב סנחריב מלך־
אשור וישב בנינוה : לז ויהי הוא משתחוה בית
נסרך אלהיו ואדרמלך ושראצר °°° בניו ק' ולא כתיב
הכהו בחרב והמה נמלטו ארץ אררט וימלך
אסר־חדן בנו תחתיו : כ א בימים ההם חלה
חזקיהו למות ויבא אליו ישעיהו בן־אמוץ הנביא
ויאמר אליו כה־אמר יהוה צו לביתך כי מת אתה
ולא תחיה : ב ויסב את־פניו אל־הקיר ויתפלל
אל־יהוה לאמר : ג אנה יהוה זכר־נא את אשר
התהלכתי לפניך באמת ובלבב שלם והטוב
בעיניך עשיתי ויבך חזקיהו בכי גדול : ד ויהי
ישעיהו לא יצא העיר חצר קרי התיכנה ודבר־
יהוה היה אליו לאמר : ה שוב ואמרת אל־
חזקיהו

ונטל ואזל ותב סנחריב מלכא דאתור ויתיב
בנינוה : לז והוה הוא סגיד בית נסרוך טעותיה
ואדרמלך ושראצר בנוהי קטלוהי בחרבא
ואנון אשתיזבו לארעא קרדו ומלך אסרחדון
בריה תחותוהי : א ביומיא האנון מרע
חזקיהו לממת ואתא לותיה ישעיהו בר אמוץ
נביא ואמר ליה כדנן אמר יי פקיד על אנש
ביתך ארי מאית את ולא תחי ממרעך : ב ואסחר
ית אפוהי לכותל בית מקדשא וצלי קדם יי
למימר : ג קבל בעותי יי אדכר כען ית
דפלחית קדמך בקשוט ובלבב שלים ודתקין
קדמך עבדית ובכא חזקיה בכיא סגיאה : ד
והוה ישעיהו לא נפק לדרתא מציעאה ופתגם
נבואה מן קדם יי הוה עמיה למימר : ה תוב
ותימר

בימי' ההם
ברכות י'
[illegible]

ויס' את פניו
ברכות שם
זכר נא וגו'
שם ודף יא

והטוב בעיני
סנהדרין
יא קד
ויפייסעיהו
ערובין כב

רש"י

בנינוה · היא ראש לארץ אשור : (לז) בית נסרוך אלהיו : נסר מתיבתו של נח : הכוהו בחרב · שמעו אותו שאמר לשומעים לפניו אם [illegible] שלא
יהרגוהו שרי המלכות שמתו בניהם על ידו : (א) בימים ההם · שלשה ימים לפני מפלתו של סנחרב : חלה חזקיהו · ויום שלישי כשעלה בית
ה' יום מפלת של סנחרב ויום טוב של פסח היה : כי מת אתה · בעולם הזה : ולא תחיה · לעולם הבא מפני דלא נסבת אשה כדאיתא בברכות :
(ד) לא יצא את החצר וגומר · מיהר הקב"ה להודיע רפואתו בטרם יצא קול הברה בעיר שנכנסה עליו מיתה כדאיתא בירושלמי : (ו) ומכף
מלך

מצודת דוד

מלאך ה' וכו' : וישכימו בבוקר · סנחריב והמעט אשר נשארו חיים : (לו)
בנינוה · היא ראש למלכות אשור : (לז) בית נסרוך · נסר מתיבתו של נח
היה לו לאלוה ובעת אשר השתחוה לה הכוהו בניו : והמה · בני סנחריב אשר
הכוהו : כ (א) בימים ההם · אז"ל שהיה שלשה ימים לפני מפלת סנחריב : למות · ר"ל חולי אנושה ומסוכנת שיש בה כדי למות : צו · היה מצוה על עניני
ביתך

מצודת ציון

(ג) אנה · הוא ענין לשון בקשה : (ד) התיכונה · האמצעית : (ז) דבלת תאנים ·
הם תאנים נדרסים יחד : השחין · מין נגע שעלה על ידם וכן לשחין פורח
אבעבועות

הונדרט אונ פֿינף אונ אכציג טויזנט אייטל אובר לייט אונ זיא פֿריהן זיך צו מארגן אונ נון זיא וואר אלי פגרים טויטי קערפער : (לו)
ויסע אונ ער צוג אונ גינג אונ ער ווידר קערט (סנחרב קיניג אשור) אונ זאס אין די שטאט (נינוה) די הויבט שטאט פֿון דעם לאנד
אשור : (לז) ויהי אונ עס וואר ער וואר זיך בוקן אין דעם הויז זיין עכו"ם (נסרך) אונ (נסרך) איז טייטש איין ברעט כלומר דאס
ברעט איז גוועזן פֿון דער (תיבה פֿון נח) אונ (אדרמלך אונ שראצר) זייני זין האבן אין גשלאגן מיט דעם שווערט דען זיא האבן געהערט
ווי ער גרעדט האט פֿאר דער (עכו"ם) ווען ער (בשלום) אויז דער מלחמה ווערט קומן אזו וויל ער זיא צו (קרבן) ברענגן אונ זיא
זיינן אנטרונגן געווארדן אין דאס לאנד (אררט) אונ ער קיניגט (אסר חדן) זיין זון אין זיין שטאט : (א) ביא"ם אין דען טאגן דען
זעלביגן דהיינו דריי טאג פֿאר די (מפלה פֿון סנחרב) איז קראנק געווארדן חזקיה צו שטערבן אונ ער קאם צו אים (ישעיה זון אמוץ
דער נביא) אונ ער שפראך צו אים אזו האט גזאגט גאט אזו (צואה) צו דיינם הויז דען דו ווערשט שטערבן אויף דר וועלט אונ דו
ווערשט ניט לעבן אויף (עולם הבא) דר וויל דו האשט קיין ווייב גנומן : (ב) ויסב אונ ער אום ריגלט זיין פנים צו דיא וואנט צו
פֿלייסן זיין הערץ צו דר (תפלה) אונ ער וואר ביטן פֿר גאט צו זאגן : (ג) אנא איך ביט דיך גאט גדענק יעצונד דאס איך בין גאנגן
פֿאר דיר מיט ווארהייט אונ מיט גאנצן הערצן אונ דאס דא וואול געפֿיל פֿאר דייני אויגן האב איך גטאן אונ ער וויינט חזקיהו איין גרוס
געוויין : (ד) ויהי אונ עס וואר דאס (ישעיהו) וואר נאך ניט אויז גאנגן אויז דעם מיטלשטן הויף כלומר הקב"ה האט געאיילט צו זאגן
וויסן אים זיין רפֿואה אי דאס אן האט גוואר געווארדן דאס גאט האט אויף אים (גוזר) געוועזן דען טויט אונ די זאג נבואה גאט זאג וואר צו
ישעיה צו זאגן : (ה) שוב קער ווידר אום אונ דוא זאלשט זאגן צו חזקיה דער פֿירשט פֿון מיינם פֿאלק אזו האט גזאגט גאט דער הער
פֿון דוד דיין פֿאטר איך האב געהערט דיין תפלה איך האב געזעהן דיין טרעהרין נון איך וויל היילן דיך אין דעם טאג דען דריטן
ווערשט

חִזְקִיָּהוּ נְגִיד עַמִּי כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי דָּוִד אָבִיךָ
שָׁמַעְתִּי אֶת־תְּפִלָּתֶךָ רָאִיתִי אֶת־דִּמְעָתֶךָ הִנְנִי
רֹפֵא לָךְ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי תַּעֲלֶה בֵּית יְהוָה : ו
וְהֹסַפְתִּי עַל־יָמֶיךָ חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וּמִכַּף מֶלֶךְ־
אַשּׁוּר אַצִּילְךָ וְאֵת הָעִיר הַזֹּאת וְגַנּוֹתִי עַל־הָעִיר
הַזֹּאת לְמַעֲנִי וּלְמַעַן דָּוִד עַבְדִּי : ז וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ
קְחוּ דְּבֶלֶת תְּאֵנִים וַיִּקְחוּ וַיָּשִׂימוּ עַל־הַשְּׁחִין וַיֶּחִי :
ח וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ מָה אוֹת כִּי־יִרְפָּא
יְהוָה לִי וְעָלִיתִי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בֵּית יְהוָה :
ט וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ זֶה־לְּךָ הָאוֹת מֵאֵת יְהוָה כִּי
יַעֲשֶׂה יְהוָה אֶת־הַדָּבָר אֲשֶׁר דִּבֵּר הָלַךְ הַצֵּל
עֶשֶׂר מַעֲלוֹת אִם־יָשׁוּב עֶשֶׂר מַעֲלוֹת : י וַיֹּאמֶר
יחזקיהו

תרגום

וְתֵימַר לְחִזְקִיָּה מַלְכָּא דְעַמִּי כִּדְנַן אֲמַר יְיָ
אֱלָהֵיהּ דְדָוִד אֲבוּךְ שְׁמִיעַ קֳדָמַי צְלוֹתָךְ גְּלֵיָא
קֳדָמַי דִמְעָתָךְ הָא אֲנָא מַסֵי לָךְ בְּיוֹמָא
תְלִיתָאָה תִּסַק לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ : ו וְאוֹסִיף
עַל יוֹמָךְ חֲמֵשׁ עַסְרֵי שְׁנִין וּמִיַּד מַלְכָּא דְאַתּוּר
אֲשֵׁיזְבִנָּךְ וְיַת קַרְתָּא הָדָא וְאָגֵין עַל קַרְתָּא הָדָא
בְּדִיל מֵימְרִי וּבְדִיל דָוִד עַבְדִּי : ז וַאֲמַר יְשַׁעְיָהוּ
יִסְבוּן דְּבֵלַת תְּאֵנִין וּנְסִיבוּ וְשַׁוִיאוּ עַל שִׁיחֲנָא
וְאִתַּסֵי : ח וַאֲמַר חִזְקִיָּהוּ לִישַׁעְיָהוּ מָא אָת אֲרֵי
יַסֵי יְיָ לִי וְאֶסַק בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה לְבֵית מַקְדְּשָׁא
דַיְיָ : ט וַאֲמַר יְשַׁעְיָהוּ דֵין לָךְ אָתָא מִן קֳדָם יְיָ
אֲרֵי יַעְבֵּיד יְיָ יַת פִּתְגָמָא דְמַלֵּיל הֲיִהָךְ טוּלָא
עֲסַר שָׁעִין אִם יְתוּב עֲסַר שָׁעִין : י וַאֲמַר
חזקיהו

והוספתי
על ימיך
יבמות ד' ש
ודף ל
וגנותי על
העיר
ברכות י'

כי יעשה ה'
עקידה
שער יג

רש"י

מלך אשור אצילך למדנו שלפני מפלתו של סנחרב חלה : (ח) דבילת · תאנים כשהם לחין קרויין תאנים וכשנדרסים בעיגול קרויין דבלה : וישימו על השחין ויחיונם בתוכם שהרי אפשר חי כשאתה נותן עליו דבלה נסרח והקב"ה נותן דבר המחבל לתוך דבר שנחבל ומתרפא:(ט) הלך הצל עשר מעלות אם ישוב י' מעלות ה"ז מקרא קצר כבר ירד הצל למעלו' העשוי' לשעות היום כמו אורלויי"ן בלע"ז שעושין האנשי' לבחון שעות היום הפך אתה שימתין במקום שהוא שם כדי מהלך עשר שעות או ישוב למעלה עשר מעלות ויהא נראה כאילו הוא שחרית: (י) ויאמר
יחזקיהו

מצודת ציון

אבעבועות (שמות ט') : ויחי · ענין רפואה כמו עד חיותם (יהושע ה') : (ח) מה אות · מלת מה יורה על גודל הדבר והשיבתו כמו מה אדיר שמך (תהלי' ח'):
אות

מצודת דוד

ביתך : (ח) מה אות · ר"ל מה אות יחשב לאות גדול ונפלא כאשר ירפאני ה' מכל מכאוב החלי ואעלה ביום השלישי אל בית ה' : (ט) זה לך האות מאת ה' · המקום מעלתו אמר לתת לך אות על הדבר הזה אשר תעלה ביום השלישי לבית ה': הלך הצל עשר מעלות · מעלות היו עשויות מול החמה לבחון בה שעות היום כי כל שעה ירד הצל מעלה אחד ושאל לו באיזה אות יבחר יות' אם שילך הצל במהלכו לפנים עשר מעלות פתאום וברגע אחת (ויהיה הלך כמו ילך עבר במקום עתיד וכמוהו רבים במקרא) או אם תרצה שישוב הצל אחורנית עשר מעלות: (י) נקל לצל לנטות · האות הזה שינטה הצל במהירות הוא נקל מול אות החזרה הצל כי בנטיית הצל במהירות הלא תלך בגלגל החמה
במהלכו

ווערשט דוא אויף גין אין דאש הויז גאטש דאש וואר גראד אין (פסח) אונ דאש זעלביג אמל וואהר דער קיניג אשור אום קואן : (ו) והוספתי אונ איך וויל אטרין אויף דייני טעג פופצעהן יאהר אונ פון טעניר קיניג אשור וויל איך בשירמן דיך אונ די שטאט די דאזיג פון היבן לערנט אן דאש חזקיהו איז קראנק גווארן אי דער קיניג אשור הט איין מפלה בקואן דר וויל אים הקב"ה הט צו גזאגט אן זיינר קראנקהייט דאש ער זאל בשירמט ווערדן פון די טעניר פון דעם קיניג אשור אונ איך וויל בשיצן אויף די שטאט דיא דאזיג זאגט גאט וויל איך טאן פון אייגר זאג ווענגן אונ אום ווענגן דוד איין קנעכט : (ז) ויאמר אונ ער שפראך ישעיה נעמט איין גרייני פייג דש המרט איז אונ זיא נעמן אונ זיא טעטין עש אויף דען גרינד אונ ער וואר געהיילט אונ דאש וואר דאש גרעסטי חדוש איין (נס) אין דעם אנדרן דען אפילו רוא פלייש ווען אמן איין פייג דרויף ליגט אזו ווערט עש יוא שטינקן אונ דא איז אפילו איין גרינד געהיילט גווארן : (ח) ויאמר אונ ער שפראך (חזקיהו צו ישעיה) וואש איז דער צייכן דש איך זאל דר דורך וויסן דש ער ווערט היילן גאט צו איר אונ דש איך ווער אויף גין אין דעם טאג דען דריטן אין דש הויז גאטש : (ט) ויאמר אונ ער שפראך ישעיהו דאש איז צו דיר דער צייכן פון גאט דש ער ווערט טאן גאט די זאך דש ער הט גרעט ער איז גאנגן דער שאטין צעהן שטאפלין הראב דען (אחז) האט גמאכט איין זייגר דער הייסט איין זון אוהר דש אמן קאנט אן דעם שאטן ווייזן וואש פאר איין שעה אויף דען טאג איז דא שפראך (ישעיה צו חזקיהו) בגערשט דוא דש ער זאל וואטן אונ דא שטין בלייבן אויף דען אורט צעהן שעות אדר אוב ער זאל ווידר צו רוק גיהן הרויף צעהן שטאפלין דא ווערט אן אייגן דש עש נאך גאנץ פריא איז וואש זאל איך טאן : (י) ויאמר אונ ער שפראך יחזקיהו דאש איז גרינג צו דעם שאטין צו נייגן אונ צו שטין אויף איינם אורט אזו לאנג אז ער קענט גין צעהן שטאפלין אזו אמאל אונזיקט קענן
אן

יְחִזְקִיָּהוּ נָקֵל לַצֵּל לִנְטוֹת עֶשֶׂר מַעֲלוֹת לֹא כִּי
יָשׁוּב הַצֵּל אֲחֹרַנִּית עֶשֶׂר מַעֲלוֹת : יא וַיִּקְרָא
יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־יְהוָה וַיָּשֶׁב אֶת־הַצֵּל בַּמַּעֲלוֹת
אֲשֶׁר יָרְדָה בְּמַעֲלוֹת אָחָז אֲחֹרַנִּית עֶשֶׂר מַעֲלוֹת :
יב בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח בְּרֹאדַךְ בַּלְאֲדָן בֶּן־בַּלְאֲדָן
מֶלֶךְ־בָּבֶל סְפָרִים וּמִנְחָה אֶל־חִזְקִיָּהוּ כִּי שָׁמַע
כִּי חָלָה חִזְקִיָּהוּ : יג וַיִּשְׁמַע עֲלֵיהֶם חִזְקִיָּהוּ
וַיַּרְאֵם אֶת־כָּל־בֵּית נְכֹתֹה נכתו קרי אֶת־הַכֶּסֶף
וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־הַבְּשָׂמִים וְאֵת שֶׁמֶן הַטּוֹב וְאֵת
בית

תרגום

חִזְקִיָּהוּ קַלִּילָא דָא דִיהָךְ טוּלָא עֲסַר שָׁעִין בְּרַם
נִסָּא יְתוּב טוּלָא לַאֲחוֹרוֹהִי עֲסַר שָׁעִין : יא וְצַלִּי
יְשַׁעְיָהוּ נְבִיָּא קֳדָם יְיָ וַאֲתֵיב יַת טוּלָא בְּצוּרַת
אֶבֶן שָׁעַיָּא דְנַחֲתַת בְּמַסְקָנָא דְאָחָז שִׁמְשָׁא
לַאֲחוֹרוֹהִי עֲסַר שָׁעִין : יב בְּעִדָּנָא הַהוּא שְׁלַח
בְּרוֹאדַךְ בַּלְאֲדָן בַּר בַּלְאֲדָן מַלְכָּא דְבָבֶל אִגְּרָן
וְקֻרְבָּנִין לְוַת חִזְקִיָּהוּ אֲרֵי שְׁמַע אֲרֵי אִתְמְרַע
חִזְקִיָּהוּ : יג וְקַבֵּל מִנְהוֹן חִזְקִיָּהוּ וְאַחֲזִינוּן יַת כָּל בֵּית
גִּנְזוֹהִי יַת כַּסְפָּא וְיַת דַּהֲבָא וְיַת בּוּסְמַיָּא וְיַת
משחא

על אחרני'
עקידה שם

בלאדן
בן גו'
סנהדרין
י"א ל

רש"י

יחזקיהו נקל לצל לנטות עשר מעלות · דבר קל הוא לנטות במקומו ונוטה ועומד עשר מעלות אינו דבר הניכר כל כך לא כן אלא ישוב הצל ויהיה הדבר תימה שראו שפנו היום לערוב וחוזר להיות בקר: (יא) אשר ירדה במעלת אחז · יום שמת אחז נתקצר היום ומיהר הצל לירד עשר מעלות כדי שלא יהא נספד ואותן עשר שעות חזרו עכשיו לחזקיהו : (יב) כי שמע כי חלה · ועד אותו היום לא היה אדם חולה ומית ואיך שמע למוד היה לאכול בשלש שעות ביום ויישן עד תשע כיון שחזר גלגל חמה לחזקיהו ניעור בתשע שעות ומצא שהוא שחרית בקש להרוג את עבדיו אמר אתם הנחתם אותי לישן יום ולילה אמרו גלגל חמה חזר אמר להם מי החזירו אמרו לו אלהיו של חזקיהו כדאיתא בפסיקתא: (יג) בית נכתה · בית גנזי בשמיו כמו נכאות וצרי ולוט (בראשית ל"ז כ"ה) : ואת השמן הטוב · יש פותרין שמן המשחה ויש פותרים שמן
אפרסמון

מצודת ציון

אות · מופת : (יג) נכתו · ענין אוצר נחמד וכן נכאת וצרי (בראש' ל"ז) ארי
דברים

מצודת דוד

במהלכו ואך יותר ללכת במרוצה ואין האות ניכר כ"כ ולזה ישוב הצל אחורני' כי האות הזה יותר חוק יקשה : (יא) ויקרא וכו' · לעשות האות אשר בחר חזקיה : במעלות אחז · ר"ל זה האות נעשה במעלות אשר עשה אחז ובהם שב הצל אחורנית עשר מעלות · ורז"ל אמרו שסבב לאחור כחשבון שמיהרה לרדת במעלות ביום שמת אחז לקצר את היום להמעיט בהספדו : (יב) כי חלה · על שנתרפא שלח לדרוש בשלומו דרך אהבה ובד"ס נאמר ששלח לדרוש המופת שנעשה בחליו : (יג) וישמע עליהם · יתכן שבקשו להראות להם את כל בית נכתו ושמע אליהם והראם : ונשא · יהיה נשא ונלקח: ואשר אמרו · אשר עמש
באוצר

אן זעהן הרוס אויך ניט אזו ניימרס ער זאל ווידר קערן דר שאטין הינטר זיך צעהן שטאפלין אזוא דש ווערט יוא איין וואונדר זיין דען (כל עולם) ווערט זעהן דז דער טאג באלד אוועק איז אונ עש איז שון גאנץ שפעט אונ עש ווערט ווידר גאנץ פריא אזו ווען עז ערשט צו מארגן ווער דאש ווערט איין גרוש חידוש זיין : (יא) ויקרא אונ ער רופט ישעיה דער נביא צו גאט אונ ער ווידר קעריט דען שאטן אין די שטאפיל דש ער איז גידרט אין דען טאגן אחז דען זעלביגן טאג דש ער איז גשטארבן דא איז פריא נאכט גווארן דר וואורטן דז אן אין ניט רעכט זאל קענן קואגן אלונדרט איז דר שאטן ווידר גאנגן הינטר זיך צעהן שטאפלין : (יב) בעת אין די צייט די זעלביג האט גשיקט (ברודך בלאדן בן בלאדן) דער קיניג פון בבל בריב אונ פריזאנט צו חזקיהו דען ער האט געהערט דש ער איז קראנק גוועזן חזקיהו דיא חכמים זאגן דאש איז איין (חדוש) גוועזן דען אז זיין לעבן טעג איז קיינר גזונד גווארן אלז חזקיהו אונ ווייא האט דער קיניג (בבל) דוש גוואוסט דש ער צו (חזקיהו) איין (מנחה) הט גשיקט דער (תירוץ) איז דער (מלך בבל) האט פועגן אלי טעג דרייא שעות אויף דען טאג צו עסין אונ האט גשלאפן ביז די ניינטי (שעה) אונ יענגד דר וויל דאש (גלגל) פון דיא (זון) איז צו רוק גאנגן פון (יחזקיהו) ועגן אונ וואהר ווידר פריא גווארן אונ ער האט גשלאפן וויא זיין (סדר) וואר ביז דיא ניינטי (שעה) אונ ווייא ער נון זאך דש עש אזו פריא וואר דא וואלט ער זייני קנעכט דר שלאגן אונ שפראך ווייא האבט איר איך לאזן איין גאנצן טאג אונ נאכט שלאפן דא זאגטן אים די קנעכט דז דער גאט פון חזקיה האט דאש גלגל פון דער זון אום גקערט דארום שיקט ער אים איין פריזאנט : (יג) וישמע אונ ער פאלגט חזקיהו פון זיא דיא גשענק אונ ער ווייזט זיא דען אוצר פון דיא בשאמים אונ דש זילבר אונ דש גאלד אונ גווירץ אונ דש גוטי איל דש אן זעלבט הט דר מיט אדר (שמן אפרסמון) דש איז שמעקנדיג גוט איל דז דא האט געוואקסין אין ארץ ישראל אין יריחו דרום האט די שטאט געהייסן (יריחו) דאש איז דאש לשון פון שמעקן אונ דאש ווייזט ער זיא אונ דאש הויז פון זיינם גיפעס אונ אל דאש וואז דא וואר געפונדן אין זיינם בהעלטניס עש וואר ניט איין זאך דש אייזט אן דען ארין אונ די לוחות אונ די ספר תורה דש ער ניט האט גוויזן זיא חזקיהו אין זיינם הויז אונ אין אל זיינם גוועלטיגן : (יד) ויבא [illegible]
[illegible]

בֵּית כֵּלָיו וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר נִמְצָא בְּאוֹצְרֹתָיו לֹא־
הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא־הֶרְאָם חִזְקִיָּהוּ בְּבֵיתוֹ וּבְכָל־
מֶמְשַׁלְתּוֹ: יד וַיָּבֹא יְשַׁעְיָהוּ הַנָּבִיא אֶל־הַמֶּלֶךְ חִזְקִיָּהוּ
וַיֹּאמֶר אֵלָיו מָה אָמְרוּ הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה וּמֵאַיִן יָבֹאוּ
אֵלֶיךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה בָּאוּ מִבָּבֶל:
טו וַיֹּאמֶר מָה רָאוּ בְּבֵיתֶךָ וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֵת כָּל־
אֲשֶׁר בְּבֵיתִי רָאוּ לֹא־הָיָה דָבָר אֲשֶׁר לֹא־
הִרְאִיתִם בְּאֹצְרֹתָי: טז וַיֹּאמֶר יְשַׁעְיָהוּ אֶל־חִזְקִיָּהוּ
שְׁמַע דְּבַר־יְהוָה: יז הִנֵּה יָמִים בָּאִים וְנִשָּׂא כָּל־
אֲשֶׁר בְּבֵיתֶךָ וַאֲשֶׁר אָצְרוּ אֲבֹתֶיךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה
בָּבֶלָה לֹא־יִוָּתֵר דָּבָר אָמַר יְהוָה: יח וּמִבָּנֶיךָ אֲשֶׁר
יֵצְאוּ מִמְּךָ אֲשֶׁר תּוֹלִיד יִקָּח° יקחו קרי וְהָיוּ סָרִיסִים
בְּהֵיכַל מֶלֶךְ בָּבֶל: יט וַיֹּאמֶר חִזְקִיָּהוּ אֶל־יְשַׁעְיָהוּ
טוב

מִשְׁחָא טָבָא וְיָת בֵּית מָנוֹהִי וְיָת כָּל דְּאִשְׁתְּכַח
בְּגִנְזוֹהִי לָא הֲוָה מִדַּעַם דְּלָא אַחֲזִינוּן חִזְקִיָּה
בְּבֵיתֵיהּ וּבְכָל שׁוּלְטָנֵיהּ: יד וַאֲתָא יְשַׁעְיָהוּ
נְבִיָּא לְוָת מַלְכָּא חִזְקִיָּה וַאֲמַר לֵיהּ מָה אֲמַרוּ
לָךְ גֻּבְרַיָּא הָאִלֵּין וּמְנָן אֲתוֹ לְוָתָךְ וַאֲמַר חִזְקִיָּהוּ
מֵאַרְעָא רְחִיקָא אֲתוֹ לְוָתִי מִבָּבֶל: טו וַאֲמַר
מָה חֲזוֹ בְּבֵיתָךְ וַאֲמַר חִזְקִיָּה יָת כָּל דִּי בְּבֵיתִי
חֲזוֹ לָא הֲוָה מִדַּעַם דִּי לָא אַחֲזֵיתִנּוּן בְּגִנְזַי: טז
וַאֲמַר יְשַׁעְיָהוּ לְחִזְקִיָּה קַבֵּל פִּתְגָמָא דַּיְיָ: יז הָא
יוֹמַיָּא אָתָן וְיִתְנְטֵל כָּל דִּי בְּבֵיתָךְ דִּגְנַזוּ
אֲבָהָתָךְ עַד יוֹמָא הָדֵין וְיִתּוּב לְבָבֶל לָא יִשְׁתְּאַר
מִדַּעַם אֲמַר יְיָ: יח וּמִבְּנָךְ דִּי יִפְּקוּן מִנָּךְ
דְּתוֹלִיד יְדַבַּר וִיהוֹן רַבְרְבִין בְּהֵיכְלָא דְּמַלְכָּא
דְּבָבֶל: יט וַאֲמַר חִזְקִיָּה לִישַׁעְיָהוּ תַּקִּין פִּתְגָמָא
דיי

לא יותר
דבר יומא
ה נג
ומבניך
אשר יצאו
סנהדרין יא
לג וקד

רש"י

אפרסמון (באפרסמון) שהוא מצוי בארץ ישראל שנאמר (יחזקאל כ"ז י"ז) יהודה וישראל היו רוכלין בחטי מני' ופנג וראיתי בספר יוסיפון פנג הוא
אפרסמון וגדל ביריחו ועל שם הריח נקרא יריחו: (לא) היה דבר · את הארון והלוחות וספר התורה: (יד) מארץ רחוקה באו · זה אחד משלשה
שבדקן הקב"ה ומצאן עביט של מים עכורים · קין · חזקיהו · ובלעם · קין לא ידעתי השומר אחי אנכי (בראשית ד' ט') היה לו לומר רבונו של
עולם שלא כל הנסתרות גלויות לך כדאיתא בתנחומא · בלעם שאמר לו המקום (במדבר כ"ב ט') מי האנשים האלה עמך היה לו לומר
ה' אלהים אתה ידעת כמו שנאמר (יחזקאל ל"ז ג') והוא השיב בגאו' בלק בן צפור מלך מואב שלח אלי הרבה מבקשים יש לי: חזקיהו היה
לו להשיב לישעיה אתה נביאו של מקום ואתה שואל אלי התחיל מתגאה ואמר מארץ רחוקה באו אלי לכך נענש ועל שמח עליהם והאכילם
על שלחנו: (יז) לא יותר דבר · מדה כנגד מדה לא היה דבר: (יח) ומבניך · חנניה מישאל ועזריה: (יט) טוב דבר ה' · מאחר שבימי
יהיה

מצודת דוד

באוצר: לא יותר דבר · מכל אשר בביתך: (יח) ומבניך · הם דניאל חנניה
מישאל ועזריה: אשר יצאו ממך אשר תוליד · כפל הדבר פעמים ושלם כדרך
המקרא: (יט) טוב דבר ה' · טוב הדבר בעיני ופירש דבריו ואמר הלוא אם יהיה שלום בימי וה' יאמת לי הבטחתו אינני חושש במה שיהיה אחרי מותי:
את

מצודת ציון

דברים נתתלים: (יד) ומאין · מאיזה מקום: (יח) סריסים · שרים וממונים:
הברכה

ער קאם (ישעיהו דר נביא) צו דען קיניג (חזקיהו) אונ ער שפראך צו אים וואש האבן געזאגט די מאן דיא דאזיגן אונ פון וואנן קומן
זיא צו דיר אונ ער שפראך (חזקיה) פון ווייטן לאנד זיא זייכן קומן פון בבל כלומר ער האט זיך בריאמט אונ ער העט בילך זאלן רידן
דוא ישעיה דו בישט דער נביא פון (הקב"ה) וואש פרעגשט דוא איך פון וואנן די לייט זיין אונ גאט האט אים לאזן פרובן אונ ער איז
ניט בשטאנדן דרום וואר ער איין ענגש דרויז בקומן אונ אויך וויל ער זיך האט גפרייאט אונ האט זיא אנגבן עשין אויף זיינם טיש
(עיין רש"י): (טו) ויאמר אונ ער שפראך (ישעיה) וואש האבן זיא געזעהן אין דיינם הויז אונ ער שפראך (חזקיה) אלז דז אין איינם
הויז איז דאש האבן זיא געזעהן עש איז ניט גוועזן איין זאך דש איך העב זיא ניט גוויזן אין איינר בהעלטנים: (טז) ויאמר אונ ער
שפראך (ישעיהו צו חזקיהו) הער דיא זאג גאטש: (יז) הנה נון טעג ווערן קומן אונ עש ווערט ווערדן אוועק גטראגן אלז דש דא
איז אין דיינם הויז אונ דש זיא האבן בהאלטן דייני עלטרן ביז דען טאג דען דאזיגן דאש ווערט אלש נאך בבל גטראגן ווערן עש
ווערט ניט איבר בלייבן איין זאך אזו הט גזאגט גאט דר וויל דוא האשט גרעט אובן (לא היה דבר) ווערשט דוא (מדה כנגד מדה)
גשטראפט ווערן: (יח) ומבניך אונ פון דייני קינדר דש זיין חנניה מישאל ועזריה דש דא ווערן ארויז גין פון דיר דז דו ווערשט גווינן
ווערט ער פירן אונ זיא ווערן זיין העכן אין דען פאלאסט פון דעם קיניג בבל: (יט) ויאמר אונ ער שפראך דר קיניג חזקיה צו ישעיה
עש

טוֹב דְּבַר־יְהוָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ וַיֹּאמֶר הֲלוֹא אִם־
שָׁלוֹם וֶאֱמֶת יִהְיֶה בְיָמָי: כ וְיֶתֶר דִּבְרֵי חִזְקִיָּהוּ
וְכָל־גְּבוּרָתוֹ וַאֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הַבְּרֵכָה וְאֶת־
הַתְּעָלָה וַיָּבֵא אֶת־הַמַּיִם הָעִירָה הֲלוֹא־הֵם
כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה:
כא וַיִּשְׁכַּב חִזְקִיָּהוּ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ מְנַשֶּׁה בְנוֹ
תַּחְתָּיו: **כא** א בֶּן־שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה
בְמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְשֵׁם
אִמּוֹ חֶפְצִי־בָהּ: ב וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה
כְּתוֹעֲבֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הוֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל: ג וַיָּשָׁב וַיִּבֶן אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר אִבַּד
חִזְקִיָּהוּ אָבִיו וַיָּקֶם מִזְבְּחֹת לַבַּעַל וַיַּעַשׂ אֲשֵׁרָה
כַּאֲשֶׁר עָשָׂה אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁתַּחוּ לְכָל־
צְבָא הַשָּׁמַיִם וַיַּעֲבֹד אֹתָם: ד וּבָנָה מִזְבְּחֹת
בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה בִּירוּשָׁלַםִ אָשִׂים אֶת־
שְׁמִי: ה וַיִּבֶן מִזְבְּחוֹת לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם בִּשְׁתֵּי
חַצְרוֹת בֵּית־יְהוָה: ו וְהֶעֱבִיר אֶת־בְּנוֹ בָּאֵשׁ וְעוֹנֵן
וְנִחֵשׁ וְעָשָׂה אוֹב וְיִדְּעֹנִים הִרְבָּה לַעֲשׂוֹת הָרַע
בעיני

דַּיְיָ דְּמַלֵּלְתָּא וַאֲמַר הֲלָא אִם שְׁלָם וּקְשׁוֹט יְהֵי
בְּיוֹמָי: כ וּשְׁאָר פִּתְגָמֵי חִזְקִיָּה וְכָל גְּבוּרְתֵיהּ
וְדַעֲבַד יָת בְּרֵכְתָא וְיָת מְזִיקְתָא וְאַיְתֵי יָת מַיָּא
לְקַרְתָּא הֲלָא אִנּוּן כְּתִיבִין עַל סְפַר פִּתְגָמֵי
יוֹמַיָּא לְמַלְכֵי דְבֵית יְהוּדָה: כא וּשְׁכִיב חִזְקִיָּהוּ
עִם אֲבָהָתוֹהִי וּמְלַךְ מְנַשֶּׁה בְרֵיהּ תְּחוֹתוֹהִי: א
בַּר תַּרְתָּא עַסְרֵי שְׁנִין מְנַשֶּׁה כַּד מְלַךְ וְחַמְשִׁין
וְחָמֵשׁ שְׁנִין מְלַךְ בִּירוּשְׁלֶם וְשׁוּם אִמֵּיהּ חֶפְצִי
בָהּ: ב וַעֲבַד דְּבִישׁ קֳדָם יְיָ כְּתוֹעֲבַת עַמְמַיָּא
דְּתָרֵיךְ יְיָ מִן קֳדָם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ג וְתָב וּבְנָה
יָת בָּמָתָא דְּאַבֵּיד חִזְקִיָּה אֲבוּהִי וַאֲקִים
אֱגוֹרִין לְבַעְלָא וַעֲבַד אֲשֵׁירְתָא כְּמָא דַעֲבַד
אַחְאָב מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל וּסְגִיד לְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא
וּפְלַח יָתְהוֹן: ד וּבְנָא אֱגוֹרִין בְּבֵית מַקְדְּשָׁא
דַּיְיָ דַּאֲמַר יְיָ בִּירוּשְׁלֶם אַשְׁרֵי יָת שְׁכִנְתִּי: ה
וּבְנָא אֱגוֹרִין לְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא בְּתַרְתֵּין דָּרְתָא
דְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ: ו וְאַעֲבַר יָת בְּרֵיהּ בְּנוּרָא
וַעֲנַן וְנַחֵישׁ וַעֲבַד בִּדִּין וּזְכוּרוּ אַסְגֵּי לְמֶעְבַּד
דביש

מנשה
[illegible]

מצודת דוד

(כ) את המים · [illegible]: כא (ד)
[illegible]

מצודת ציון

(כ) הברכה · בנין אבנים על אסיפת המים: התעלה · חפירה למים: כא (ג)
הוריש · גירש: [illegible]
[illegible]
כשפים

עש איז גוט די זאג גאטש דיא דו האשט גרעט אונ ער שפראך פר װאר [illegible] װערט זײן אין מײני טעג דאש איז גוט גנונג װען
פון דר נאך [illegible]: (כ) ויתר אונ די איבריגן זאכן פון חזקיהו אונ אלי זײן שטארקײט אונ דש ער הט געמאכט דען
[illegible] אונ הט גבראכט דש װאסר אין די שטאט [illegible] גשריבן אויף דעם ספר (דברי הימים) צו די
קיניגן פון יהודה: (כא) וישכב אונ עש איז גשטארבן חזקיה מיט זײנע עלטרן אונ עש הט גקיניגט מנשה זײן זון אן זײנר
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible] (אוב וידעונים)
ער

בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיס׃ ז וַיָּשֶׂם אֶת־פֶּסֶל הָאֲשֵׁרָה
אֲשֶׁר עָשָׂה בַּבַּיִת אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה אֶל־דָּוִד וְאֶל־
שְׁלֹמֹה בְנוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה וּבִירוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי
מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָשִׂים אֶת־שְׁמִי לְעוֹלָם׃
ח וְלֹא אֹסִיף לְהָנִיד רֶגֶל יִשְׂרָאֵל מִן־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נָתַתִּי לַאֲבוֹתָם רַק אִם־יִשְׁמְרוּ לַעֲשׂוֹת כְּכֹל
אֲשֶׁר צִוִּיתִים וּלְכָל־הַתּוֹרָה אֲשֶׁר־צִוָּה אֹתָם
עַבְדִּי מֹשֶׁה׃ ט וְלֹא שָׁמֵעוּ וַיַּתְעֵם מְנַשֶּׁה לַעֲשׂוֹת
אֶת־הָרָע מִן־הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ י וַיְדַבֵּר יְהוָה בְּיַד־עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים
לֵאמֹר׃ יא יַעַן אֲשֶׁר עָשָׂה מְנַשֶּׁה מֶלֶךְ־יְהוּדָה
הַתֹּעֵבוֹת הָאֵלֶּה הֵרַע מִכֹּל אֲשֶׁר־עָשׂוּ הָאֱמֹרִי
אֲשֶׁר לְפָנָיו וַיַּחֲטִא גַם־אֶת־יְהוּדָה בְּגִלּוּלָיו׃
יב לָכֵן כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הִנְנִי מֵבִיא רָעָה
עַל־יְרוּשָׁלִַם וִיהוּדָה אֲשֶׁר כָּל־שֹׁמְעָיו שמעה קרי
תצלנה

תרגום

דביש קדם יי לארגזא קדמוהי : ז ושוי ית
צלם אשרתא דעבד בביתא דאמר יי לדוד
ולשלמה בריה בביתא הדין ובירושלם
דאתרעיתי מכל שבטיא דישראל אשרי ית
שכנתי לעלם : ח ולא אוסיף לטלטלא ית
ישראל מן ארעא דיהבית לאבהתהון לחוד
אם יטרון למעבד ככל תפקידתא דפקדתנון
ולכל אוריתא דפקד יתהון עבדי משה : ט
ולא קבילו ואטעינון מנשה למעבד ית דביש
מן עממיא דשיצי יי מן קדם בני ישראל : י
ומליל יי ביד עבדוהי נבייא למימר : יא חלף
דעבד מנשה מלך שבטא דבית יהודה ית
תועבתא האלין אבאיש מכל דעבדו אמוראי
דקדמוהי וחיב אף ית דבית יהודה בפולחן
טעותיה : יב בכין כדנן אמר יי אלהא דישראל
הא אנא מיתי בישתא על ירושלם ויהודה דכל
דישמעינה

רש"י

יהיה שלום : ואשר עשה את הברכה וגו' · בדברי הימים : (י) ביד עבדיו הנביאים · נחום וחבקוק ולפי שהיה מנשה רשע לא נקראו על שמ
לפרש שביומיו היה : (יב) תצלנה · לשון מצלתים טינטני"ר בלע"ז : (יג) משקולת · הוא חוט שהבונים חומה קושרין בו עופרת לכוין בו את
החומה

מצודת ציון

(ט) ויתעם · מלשון תועה : (יב) תצלנה · ענין תנועת הרעדה כמו צללו שפתי
חבקוק

מצודת דוד

כשפים : (ז) בבית וכו' · פסל האשרה שעשה שם אותה בבית ה' : (ח) ול
אוסיף · גם זה מדברי ה' שאמר לדוד ולשלמה : אשר צויתים · הם אנכי ול
ולא יהיה לך וכו' ששמעו מפי הגבורה : אשר צוה אותם משה עבדי · הם שאר המצות כולם ששמעו ממשה הנאמר לו מפי ה' : (ט) ולא שמעו · א
המה לא שמעו כי מנשה התעה אותם לעשות הרע עוד יותר מהעמים וכו' : (י) וידבר ה' · לכן דבר ה' וכו' : (יב) תצלנה · כ"א מאזניו תרעד ומתנוע
מגודל

ער האט גמערט צו טאן דש בויז פאר די אויגן גאטש כלומר דש פייער וואז (שלמה המלך) הט גבראכט פון דעם הימל אויף ד
מזבח דש טוט ער אפ דש טוט ער להכעיס : (ז) וישם אונ ער טעט דש עכו"ם פון דעם לינדן בוים דש ער האט גמאכט
אין איין הויז דש הקב"ה הט גזאגט צו דוד אונ שלמה זיין זון אין דעם הויז דאז דאזיג אונ אין ירושלים דז איך האב אויז ערוועהלט
אלי דיא גשלעכט ישראל וויל איך מאכן רוען מיין שכינה צו אייביג : (ח) ולא אונ איך וויל ניט מערין צו מאכן פאר וואגלין דען פוס פ
ישראל פון דען לנד דז איך הב געבן צו אירן עלטרן נייארט אוב זיא ווערדן היטן צו טאן אל דז איך הב גבאטן זיא אונ די גנצי תור
דז דא האט גבאטן זיא איין קנעכט משה : (ט) ולא אונ זיא הבן ניט פאר נומן אונ ער מאכט פאר אירן זיא מנשה צו טאן דש ב
פון די פעלקר דש ער הט פאר טיליגט זי גאט פאר די קינדר ישראל : (י) וידבר אונ ער רידט גאט דורך זייני קנעכט די נביאים
זאגן די נביאים וואָרן (נחום אונ חבקוק) אונ דר וויל מנשה וואר איין רשע דרום זאגט דער פסוק ניט דש עש אין זיין לייטן
גשעהן נייארט ער זאגט דורך הנד די נביאים : (יא) יען דר וויל דש ער הט גטאן מנשה קיניג יהודה די אום ווירדיגהייט די ד
ער האט גאיבלט אין ווערד אלז דש זי האבן גטאן דז פאלק אמורי די דא וואָרן פאר אים אונ ער האט מאכן זינדיגן אויך דז הויז ג
פון יהודה מיט זייני אום ווירדיגהייט : (יב) לכן דרום אויך אזו הט גזאגט גאט דר הער פון ישראל נון איך וויל ברענגן איין
אויף ירושלים אונ יהודה דש נייארט ווער עז ווערט הערן ווערט קלינגן אים זייני צוויא אורן : (יג) ונטיתי אונ איך וויל נייג
ירושלים

תִּצַּלְנָה שְׁתֵּי אָזְנָיו׃ יג וְנָטִיתִי עַל־יְרוּשָׁלִַם אֵת קַו
שֹׁמְרוֹן וְאֶת־מִשְׁקֹלֶת בֵּית אַחְאָב וּמָחִיתִי אֶת־
יְרוּשָׁלִַם כַּאֲשֶׁר־יִמְחֶה אֶת־הַצַּלַּחַת מָחָה וְהָפַךְ
עַל־פָּנֶיהָ׃ יד וְנָטַשְׁתִּי אֵת שְׁאֵרִית נַחֲלָתִי וּנְתַתִּים
בְּיַד אֹיְבֵיהֶם וְהָיוּ לְבַז וְלִמְשִׁסָּה לְכָל־אֹיְבֵיהֶם׃ טו
יַעַן אֲשֶׁר עָשׂוּ אֶת־הָרַע בְּעֵינַי וַיִּהְיוּ מַכְעִסִים
אֹתִי מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר יָצְאוּ אֲבוֹתָם מִמִּצְרַיִם וְעַד
הַיּוֹם הַזֶּה׃ טז וְגַם דָּם נָקִי שָׁפַךְ מְנַשֶּׁה הַרְבֵּה
מְאֹד עַד אֲשֶׁר־מִלֵּא אֶת־יְרוּשָׁלִַם פֶּה לָפֶה לְבַד
מֵחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר הֶחֱטִיא אֶת־יְהוּדָה לַעֲשׂוֹת הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה׃ יז וְיֶתֶר דִּבְרֵי מְנַשֶּׁה וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה
וְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא הֲלֹא־הֵם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר
דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה׃ יח וַיִּשְׁכַּב מְנַשֶּׁה
עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּגַן־בֵּיתוֹ בְּגַן־עֻזָּא וַיִּמְלֹךְ
אָמוֹן בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ יט בֶּן־עֶשְׂרִים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה
אָמוֹן בְּמָלְכוֹ וּשְׁתַּיִם שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם
אִמּוֹ מְשֻׁלֶּמֶת בַּת־חָרוּץ מִן־יָטְבָה׃ כ וַיַּעַשׂ הָרַע
בעיני

תרגום

דישמעינה יצלן תרתין אודנוהי : יג ואגוד על
ירושלם ית חוט חורבן שומרון וית מתקולת
צדות בית אחאב ואמחי ית ירושלם כמא
דמתמחיא צלוחיתא מתמחיא ומתהפכא על
אפהא : יד וארטוש ית שארא דאחסנתי
ואמסרנון ביד בעלי דבביהון ויהון לבז ולתבר
לכל סנאיהון : טו חלף דעבדו ית דביש קדמי
והוו מרגזין קדמי מן יומא דנפקו אבהתהון
ממצרים ועד יומא הדין : טז ואף דם זכי דאשד
מנשה סגי לחדא עד די מלא ית ירושלם סיפא
בסיפא בר מחובוהי דחיב ית דבית יהודה
למעבד דביש קדם יי : יז ושאר פתגמי מנשה
וכל דעבד וחובוהי דחב הלא אנון כתיבין על
ספר פתגמי יומיא למלכא דבית יהודה : יח
ושכיב מנשה עם אבהתוהי ואתקבר בגנן
ביתיה בגנן עזא ומלך אמון בריה תחותוהי : יט
בר עסרין ותרתין שנין אמון כד מלך ותרתין
שנין מלך בירושלם ושום אמיה משולמת בת
חרוץ מן יטבה : כ ועבד דביש קדם יי כמא
דעבד

וגם דם נקי
יומא ח ט
ידף כג
סנהדרין יח
קידף קט

מצודת דוד

מגודל הפחד : (יג) קו שומרון · ר"ל כדרך הבנאי אשר יטה קו ליישר
ולהשוות הבנין כ"כ הרעה אשר תבוא לירושלים תדמה לרעת שמרון : ואת
משקולת · היא העופרת הקשורה בהקו לשקול ולהכביד למטה : ומחיתי · אקנח
אותה מכל אשר בה כמו שמקנחין את הצלחת ומהפכין אותה על פיה אחר
הקנוח שלא תטנף כן יהיה סוף הקנות של ירושלים כי לאחר שתתרוקן מכל
תהיה נהפכת ונחרבה : (יד) שארית נחלתי · כי שאר שבטי ישראל כבר הוגלו : (טו) ועד היום הזה · ולכן עתה נתמלאה הסאה : (טז) עד אשר מלא · כי
ברעות הטעם שהקל מנשה בשפיכת דם למדו ממנו ושפכו גם המה ויחשב העון אף למנשה כאלו הוא היה המתחיל : פה לפה · ר"ל מקצה לקצה : בעיני ה' ·
שבין האדם למקום : (יח) בגן ביתו · בהגן שהיה לו בביתו : (כו) בקבורתו ·
אשר

מצודת ציון

(חבקוק ג') : (יג) קו · חבל : ומחיתי · מלשון מחיה ומחיקה ור"ל אקנח :
הצלחת · הוא כענין קדרה כמו ובדודים ובצלחת (דה"ב ל"ה) : (יד) ונטשתי ·
ועזבתי · ולמשיסה · ענין דריסה ורמיסה כמו מי נתן למשיסה יעקב (ישעיה מ"ב) :
(יח) בגן עזא · כך שם הגן : (כג) ויקשרו · ענין מרד : כב (ד) ויתם · מל'
תם

ירושלים די שנור כלומר דען (חורבן פון שמרון) אונ דש געוויכט פון דעם הויז גינר אחאב כלומר זיין (צרות · פון אחאב דז וועל איך
כייגן אויף ירושלים גלייך ווי מן איין אויסר וועגט אז די אויסר זאל גלייך זיין אונ איך וויל אב ווישן דיא שטאט ירושלים אז איין מאן
דיא שיסל אב ווישט אונ ער קערט זי אום אויף דז אויל אזו וויל איך גאט אויך טאן צו ירושלים : (יד) ונטשתי אונ איך וויל פר לאזן דז
איבר בלייבן פון ישראל די דא זיינן גאטש ערב אונ איך וויל איבר ענטפרן זי אין די הנד אירי פיינד אונ זי ווערדן זיין צו
רויב אונ צו איין פלינדרונג צו אל אירי פיינד : (טו) יען דר וויל דש זי הבן גטאן דש דא איבל געפאלט פאר די אויגן גאטש אונ וואָרן
דר צירנן איך פון דעם טאג אן דש זי זיינן אויז גנגן אירי עלטרן פון מצרים אונ ביז דען טאג דען דאזיגן : (טז) וגם אונ אויך
ריינש בלוט הט ער פר גאסן מנשה זער פיל ביז ער הט דר פילט ירושלים פון איינם אורט צו דעם אנדרן און די זינד דש ער הט
מאכן זינדיגן יהודה צו טון וואז דא איבל געפיל פאר דיא אויגן גאטש : (יז) ויתר אונ די איבריגן זאכן פון מנשה אונ אלז דש ער האט
גטאן אונ זיין זינד דז ער האט גזינדיגט פר וואר זי זיין גשריבן אויף דש בוך דברי הימים צו די קיניגן פון יהודה : (יח) וישכב אונ
ער לאג מנשה מיט זייני עלטרן אונ ער וואר בגראבן גוואָרדן אין דעם גאָרטן זייניש הויז אין דעם גאָרטן עוזא אונ ער קיניגט
(אמון) זיין זון אן זיין שטאט : (יט) בן איין זון פון צוואנציג אונ צוויא יאר וואר אמון אין זיינם קיניגן אונ צוויא יאר האט ער גיקיניגט
אין

בעיני יהוה כאשר עשה מנשה אביו : כא וילך
בכל־הדרך אשר־הלך אביו ויעבד את־הגלולים
אשר עבד אביו וישתחו להם: כב ויעזוב את־יהוה
אלהי אבתיו ולא הלך בדרך יהוה : כג ויקשרו
עבדי־אמון עליו וימיתו את־המלך בביתו : כד
ויך עם־הארץ את כל־הקשרים על־המלך אמון
וימליכו עם־הארץ את־יאשיהו בנו תחתיו : כה
ויתר דברי אמון אשר עשה הלוא־הם כתובים
על־ספר דברי הימים למלכי יהודה : כו ויקבור
אתו בקברתו בגן־עזא וימלוך יאשיהו בנו
תחתיו: **כב** א בן־שמנה שנה יאשיהו במלכו
ושלשים ואחת שנה מלך בירושלם ושם אמו
ידידה בת־עדיה מבצקת : ב ויעש הישר בעיני
יהוה וילך בכל־דרך דוד אביו ולא־סר ימין
ושמאול : ג ויהי בשמונה עשרה שנה למלך
יאשיהו שלח המלך את־שפן בן־אצליהו בן־
משלם הספר בית יהוה לאמר : ד עלה אל־
חלקיהו הכהן הגדול ויתם את־הכסף המובא
בית יהוה אשר אספו שמרי הסף מאת העם :
ויתנה

דעבד מנשה אבוהי : כא ואזל בכל ארחא
דהליך אבוהי ופלח ית טעותא דפלח אבוהי
וסגיד להון : כב ושבק ית פולחנא דיי אלהא
דאבהתוהי ולא הליך באורחא דתקנא קדם יי :
כג ומרדו עבדי אמון עלוהי וקטלו ית מלכא
בביתיה : כד וקטל עמא דארעא ית כל
דמרדו על מלכא אמון ואמליכו עמא
דארעא ית יאשיהו בריה תחותוהי : כה
ושאר פתגמי אמון וכל דעבד הלא אנון
כתיבין על ספר פתגמי יומיא למלכי דבית
יהודה : כו וקבר יתיה בקבורתיה בגנת עזא
ומלך יאשיהו בריה תחותוהי : א בר תמני
שנין יאשיהו כד מלך ותלתין וחדא שנין מלך
בירושלם ושום אמיה ידידה בת עדיה
מבצקת : ב ועבד דכשר קדם יי ואזל בכל
אורח דוד אבוהי ולא סטא לימינא ולסמלא :
ג והוה בתמני עסרי שנין למלכא יאשיהו
שלח מלכא ית שפן בר אצליה בר משולם
ספרא לבית מקדשא דיי למימר : ד סק לות
חלקיה כהנא רבא ויתקים ית כספא דאתעל
בבית מקדשא דיי די כנשו אמרכליא מן
עמא

מצודת ציון

תם ונשלמה : שומרי הסף · הם השוערים : (ה) על יד · ביד : בדק הבית ·
רעוע

מצודת דוד

אשר כרה לעצמו בחייו: **כב** (ד) ויתם את הכסף · ר"ל יאסוף כל הכסף בשלמות:
עושה

אין ירושלים אונ דער נאמן פֿון זיינר מוטר וואר (משולמת) דיא טאכֿטר (חרוץ פֿון יטבה) : (כ) ויעש אונ ער טעט דז דא איבל גיפֿיל פֿר דיא אויגן גאטש אז ער האט גיטאן מנשה זיין פֿאטר : (כא) וילך אונ ער גינג אין אל דען וועג דז ער איז גאנגן זיין פֿאטר אונ ער דינט די עכו"ם דז ער הט גדינט זיין פֿאטר אונ ער בוקיט זיך צו זיא : (כב) ויעזוב אונ ער פֿר ליס דען דינשט גאטש דער הער פֿון זייני עלטרן אונ ער איז ניט גאנגן אין דעם וועג דר דא וואר רעכֿט פֿערטיג פֿר גאט : (כג) ויקשרו אונ זי וואררן אורד די קנעכֿט פֿון אמון אן אים אונ זי טיטיטן דען קיניג אין זיינם הויז : (כד) ויך אונ עש שלוג דז פֿאלק פֿון דעם לאנד אל די אורד האבן געטאן אויף דעם קיניג אמון אונ זי אמאכֿטן קיניג דש פֿאלק פֿון דעם לאנד יאשיהו זיינן זון אן זיין שטאט : (כה) ויתר אונ די איבריגי זאכֿן פֿון אמון דז ער האט גטאן פֿר וואר זיא זיין גשריבן אויף דאש בוך (דברי הימים) צו דען קיניגן יהודה : (כו) ויקבור אונ ער בגראבט אים אין זיין גראב אין דען גארטן עוזא אונ ער קיניגט יאשיהו זיין זון אן זיין שטאט : (א) בן איין זון פֿון אכט יאר וואר יאשיהו אן זיין קיניגן אונ איין אונ דרייסיג יאר האט ער גיקיניגט אין ירושלים אונ דער נאמן פֿון זיינר מוטר דש וואר (ידידה) דיא טאכֿטר (עדיה) פֿון שטאט (בצקת) : (ב) ויעש אונ ער טעט דש רעכֿט פֿערטיג וואר אין די אויגן גאטש אונ ער גינג אין אל דיא וועג דוד זיין פֿאטר אונ ער האט ניט אב גיקערט אויף דער רעכֿטי זייט אונ אויף דער לינקי זייט.(ג) ויהי אונ עש וואר אין דעם אכֿטצעהנטן יאר צו דעם קיניג יאשיהו האט גישיקט דער קיניג דען שפן זון (אצליהו זון משולם דער סופר) אין דש הויז גאטש צו זאגן : (ד) עלה גיא אויף צו חלקיהו דעם כהן גדול לאז ער גאר אויף הובן דאש זילבר דז דא איז וואררן גיבראכֿט אין דש (בית המקדש) דש
זיא

ה ויתנה° ויתנהו קרי על־יד עשי המלאכה
המפקדים בבית בית קרי יהוה ויתנו אתו לעשי
המלאכה אשר בבית יהוה לחזק את־בדק הבית:
ו לחרשים ולבונים ולגדרים ולקנות עצים ואבני
מחצב לחזק את־הבית : ז אך לא־יחשב אתם
הכסף הנתן על־ידם כי באמונה הם עשים : ח
ויאמר חלקיהו הכהן הגדול על־שפן הספר ספר
התורה מצאתי בבית יהוה ויתן חלקיה את־
הספר אל־שפן ויקראהו : ט ויבא שפן הספר
אל־המלך וישב את־המלך דבר ויאמר התיכו
עבדיך את־הכסף הנמצא בבית ויתנהו על־יד
עשי המלאכה המפקדים בית יהוה : י ויגד שפן
הספר למלך לאמר ספר נתן לי חלקיה הכהן
ויקראהו שפן לפני המלך: יא ויהי כשמע המלך
את

עמא : ה ויתנוניה על ידי עבדי עבידתא
דממנן בית מקדשא דיי ויתנון יתיה לעבדי
עבידתא דבבית מקדשא דיי לתקפא ית
בדקא דביתא : ו לנגריא ולארדכליא
ולארגובליא ולמזבן אעין ואבנין פסילן לתקפא
ית ביתא : ז ברם לא מתחשב עמהון כספא
דמתיהב על ידיהון ארי בהמנותא אנון
עבדין : ח ואמר חלקיה כהנא רבא לשפן
ספרא ספרא דאוריתא אשכחית בבית
מקדשא דיי ויהב חלקיה ית ספרא לשפן
וקרהי : ט ואתא שפן ספרא למלכא ואתיב ית
מלכא פתגמא ואמר טקיסו עבדך ית כספא
דאשתכח בביתא ויהבוהי על ידי עבדי
עבידתא דממנן בבית מקדשא דיי : י וחוי
שפן ספרא למלכא למימר ספרא יהיב לי
חלקיה כהנא וקרהי שפן קדם מלכא : יא
והוה כד שמע מלכא ית פתגמי ספרא
דאוריתא

ספר התור׳
עקרים
מב כח

ויקראהו
שפן סוכה
ג לח

רש"י

התומה · ימחה את הצלחת · יקנח את הקערה : (ח) ספר התורה מצאתי · טמון תחת הנדבך שהטמינוהו שם כשסרף אחז את התורה
דרשו

מצודת דוד

(ה) עושי המלאכה · הם האומנים הגדולים הנקראים בדרז"ל אמרכלין ופיו ממוני׳ בבית ה׳ ומתחת ידם היו בונים האומני׳ הפועלים כפי מה שיורו אותם: ויתנו · והם יתנו את הכסף להאומנים הפועלים בשכרן : (ו) לחרשים · הם כורתי העצים בתמונה הנרצה : ולבונים · הם הבונים העצים בקירות הבית : ולגודרים · הם הבונים קירות האבנים : (ז) אך לא יחשב · לא עשו חשבון על הכסף וכו׳ כי ידוע היה שעושים באמונה ולזה נבחרו אלו : (ח) ספר התורה מצאתי · יתכן שעל כי אחז שרף את התורה כמ"ש רז"ל לזה פחדו הכהנים פן ישלח ידו גם בספר התורה המונח מצד הארון אשר כתב משה מפי ה׳ ולקחו הס"ת ההיא והטמינו מפניו ולאחר מותו חפשו אחריה ולא מצאוה ובאשר היה הכ"ג מחפש אחר הכסף המוב׳ ואחר בדקי הבית מצאה ואמרז"ל שמצאה כשהיתה מגוללת בפרש׳ תוכחו׳ והיה התחלת הדף יוליך ה׳ אותך ואת מלכך וכו׳ ועל כי מאז חפשו אחריה ולא מצאוה אמר כמבשר ספר התורה היא מצאתיה בבית ה׳: ויתן וכו׳ · ר"ל הראה לו הנמצא כתוב בתחילת הדף כי חשב את הדבר לאות ורמז להחריד את העם : ויקראהו · כמתמיה ובתמהונם : (ט) התיכו · לעשות מטבעות להוציאם בהוצאה: (י) ספר נתן לי · ר"ל נתן לי ספר הנאבד כשהיא מגוללת בדף הזה : ויקראהו · בהדף ההוא : (יא) ויקרע וכו׳ · בעבור החרדה כי גם הוא חשבו לאות וסימן : (יג) דרשו את
ה׳

מצודת ציון

רעוע הבית ע"פ שבודקים ומחפשים אחר מקום השבור והרעוע : (ו) ולאבני מחצב · אבנים הנכרתים ממקום גדולם : (ח) על שפן · אל שפן : (ט) התיכו ·
ענין

זיא האבן איין גיזאמלט די היטר פֿון דער שוועל אודר די דא היטן די (כלים) פֿון דעם בית המקדש דש זי האבן איין גיזאמלט פֿון דעם פֿאלק דיא הערן : (ה) ויתנהו אונ דיא הערן זאלן געבן דש זילבר אויף האנט דיא דא טון דיא מלאכה דיא דא זעכן גיזעלט איבר דז הויז גאטש אז זי זאלין געבן עש צו די פועלים דיא דא זיינן אין דעם הויז גאטש צו שטערקן די שפאלטן דש (בית המקדש): (ו) לחרשים דהייטו מן האט עש געבן צו דען איינשטר אונ צו די בויאר אונ צו דיא אוימרר אונ צו קויפֿן האלץ אונ שטיין גיהואן צו שטערקן דאז הויז : (ז) אך כיימרט מן הט זיא ניט נאך גירעכֿינט דאש זילבר דאז דא וואר גיגעבן דורך איר הנט דען זי גינגן רעכֿט דר מיט אום : (ח) ויאמר אונ ער שפראך (חלקיהו דער כהן גדול צו שפן דעם סופר איין (ספר תורה) האב איך גיפֿונדן אונטר דער ארמר אין דעם הויז גאטש דען דא אחז הט פֿר ברענט די ספר תורות דא הט מן דיא דאזיגי דארטן אין פֿר בארגין אונ ער גאב (חלקיהו דש ספר צו שפן) אונ עש לייאינט עש : (ט) ויבא אונ ער קאם שפן דער סופר צו דעם מלך אונ ער ווידר קעריט צו דעם מלך איין ריד אונ ער שפראך זי האבן גלינט דייני קנעכֿט דאש זילבר דאז דא איז וואררן גפֿינדן אין דעם הויז גאטש אונ זיא עש גיגעבן אין דיא האנט די דא טאן די מלאכה די דא זיין גיזעלט אין דעם הויז גאטש : (י) ויגד אונ ער זאגיט שפן דער סופר צו דעם קיניג צו זאגין איין ספר האט געבן צו מיר חלקיהו דער כהן אונ ער לייאינט עש שפן פֿר דעם מלך: (יא) ויהי אונ עש
אמר

אֶת־דִּבְרֵי סֵפֶר הַתּוֹרָה וַיִּקְרַע אֶת־בְּגָדָיו׃ יב וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּה הַכֹּהֵן וְאֶת־אֲחִיקָם בֶּן־שָׁפָן וְאֶת־עַכְבּוֹר בֶּן־מִיכָיָה וְאֵת שָׁפָן הַסֹּפֵר וְאֵת עֲשָׂיָה עֶבֶד־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר׃ יג לְכוּ דִרְשׁוּ אֶת־יְהוָה בַּעֲדִי וּבְעַד הָעָם וּבְעַד כָּל־יְהוּדָה עַל דִּבְרֵי הַסֵּפֶר הַנִּמְצָא הַזֶּה כִּי גְדוֹלָה חֲמַת יְהוָה אֲשֶׁר־הִיא נִצְּתָה בָנוּ עַל אֲשֶׁר לֹא־שָׁמְעוּ אֲבוֹתֵינוּ עַל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר הַזֶּה לַעֲשׂוֹת כְּכָל הַכָּתוּב עָלֵינוּ׃ יד וַיֵּלֶךְ חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן וַאֲחִיקָם וְעַכְבּוֹר וְשָׁפָן וַעֲשָׂיָה אֶל־חֻלְדָּה הַנְּבִיאָה אֵשֶׁת שַׁלֻּם בֶּן־תִּקְוָה בֶּן־חַרְחַס שֹׁמֵר הַבְּגָדִים וְהִיא יֹשֶׁבֶת בִּירוּשָׁלַםִ בַּמִּשְׁנֶה וַיְדַבְּרוּ אֵלֶיהָ׃ טו וַתֹּאמֶר אֲלֵיהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אִמְרוּ לָאִישׁ אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם אֵלָי׃

כה

דְאוֹרַיְתָא וּבְזַע יַת לְבוּשׁוֹהִי : יב וּפַקֵיד מַלְכָּא יַת חִלְקִיָה כַהֲנָא וְיַת אֲחִיקָם בַּר שָׁפָן וְיַת עַכְבּוֹר בַּר מִיכָיָה וְיַת שָׁפָן סַפְרָא וְיַת עֲשָׂיָה עַבְדָא דְמַלְכָּא לְמֵימַר : יג אֱזִילוּ תְּבָעוּ מִן קֳדָם יְיָ עֲלַי וְעַל עַמָּא וְעַל כָּל דְבֵית יְהוּדָה עַל פִּתְגָמֵי סִפְרָא דְאִשְׁתְּכַח הָדֵין אֲרֵי סַגִיאָה חֵימְתָא דַייָ דְהִיא דְלֵיקַת בָּנָא עַל דְלָא קַבִּילוּ אֲבָהָתָנָא לְפִתְגָמֵי סִפְרָא הָדֵין לְמֶעְבַּד כְּכָל דִכְתִיב עֲלָנָא : יד וַאֲזַל חִלְקִיָה כַהֲנָא וַאֲחִיקָם וְעַכְבּוֹר וְשָׁפָן וַעֲשָׂיָה לְוַת חוּלְדָה נְבִיתָא אִתַּת שַׁלּוּם בַּר תִּקְוָה בַּר חַרְחָס נָטַר לְבוּשַׁיָא וְהִיא יָתְבָא בִּירוּשְׁלֶם בְּבֵית אוּלְפָנָא וּמַלִילוּ עִמַהּ : טו וַאֲמַרַת לְהוֹן כִּדְנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל אֱמָרוּ לְגַבְרָא דִשְׁלַח יַתְכוֹן לְוָתִי : טז כִּדְנָן

אמר

רש"י

(יג) דרשו את ה׳ בעדי · ראה כתוב יולך ה׳ אותך ואת מלכך : (יד) אל חולדה · אמרו רבותינו לפי שהאשה מרחמת יותר מן האיש לכך לא שלח אל ירמיהו · ויש אומרים ירמיהו לא היה שם שהלך להחזיר עשרת השבטים : במשנה · בבית אולפנא שער יש בעזרה ששמו שער חולדה במסכת מד[illegible] : ויש שפותרים במשנה חוץ לחומה בין שתי החומות שהיא משנה לעיר : (במשנה היתה לומדת התורה שבע"פ לזקנים שבדור והיא היא המשנה הנ"ה דר"ע) : (במשנה אמרה הדברים עד לעיני כל ישראל וכן כל הדברים הנכפלים בתורה דרש׳ ברבים וגלתה הסוגי

מצודת ציון

ענין הלקח שע"י האור כמו כהתוך כסף (יחזקאל כ"ב) : (יג) נצתה׳ מל׳ הצתה

והבערה

מצודת דוד

ה׳ שאלו לנביאים עלי ועל העם הנמצא פה ועל כל יהודה בעבור דברי הספר הנמצא כתיב בס בתחילת הדף אשר מהנראה שהוא לאות אשר גדולה חמת ה׳ וגו׳ : לעשות · אשר רוצה לעשות ככל הכתוב בתחילת הדף ההוא : (יד) אל חולדה · ארז"ל מפני שהנשים רחמניות הן הלכו אליה שהיא תתפלל בעדם או יתכן אשר שאר הנביאים לא היו אז בירושלים : שומר הבגדים׳ של המלך : במשנה׳ בין שתי החומות שהיא משנה לשעיר וכן ויללה מן המשנה (צפני׳ א׳)

וידברו

ואר אז ער הערט דער מלך דיא ריד פֿון דער ספֿר תורה אונ ער לז ריס זייני קליידר : (יב) ויצו אונ ער גביטט דער מלך דעם חלקיהו דער כהן אונ אחיקם זון שפן אונ עכבור זון מיכיה אונ שפן דער סופֿר אונ עשיה דעם קנעכט פֿון דעם מלך לו זאגין (יג) לכו גיט פֿארשט גאט אום מיר אונ אום אל דעם פֿאלק פֿון יהודה כלומר פֿארשט דיא נביאים דא שטין אויף די ריד פֿון דעם ספֿר דז דא איז געווארדן גיפֿונדן דש דאזיג דען גרוש איז דער לארין פֿון גאט (אשר) דז דער לארין איז אן גילונדן אן אונז דער ווייל דז ניט זיא האבן גיהערט אונזר עלטירן אויף דיא זאג דעם ספֿר דעם דאזיגן לו טאן אז אל דז עש איז גשריבן אויף אונז אונ דעם ווייל ער האט גראד אויף גיוואונפֿין דיא פ׳ שה פֿון דער תוכחה אין דער תורה דז דריקן שטיט ער ווערט פֿירן דיך ישראל אונ דיין קיניג אין איין אנדר לאנד אונ דרום לו ריס ער זייני קליידר דרום שפראך ער פֿרעג דען נביא וואש עש אונז דער גין ווערט (יד) וילך אונ ער גינג (חלקיהו) דער כהן אונ (אחיקם אונ עכבור אונ שפן אונ עשיה) לו דער פֿרויא דיא היס (חולדה) דיא וואז זאגרין דאש וויב פֿון (שלום זון תקוה זון חרחס) דער היטר פֿון דיא קליידר אונ ניט לו (ירמיהו הנביא) דען איין פֿרויא איז דער בארמיגר אודר (ירמיה) איז ניט דער הייס גוועזן ער איז גראד גאנגין דיא לעהן (שבטים) ווידר אום לו קערין אונ זיא זאט גראד אין ירושלים דאש זעלביג אאל אין דער לערין קאמר דאש זעלביג וואר אין דער (עזרה) דאש היס (שער חולדה) אודר (במשנה) דש איז טייטש אין לווישן לוויא אומרן דהיינו אויז דער ערשטי אומר פֿון דער שטאט אונ לווישן דיא לוויא אומרן דאש זעלביג אורט דאש הייסט (משנה) דער ווייל עש איז נאך דער שטאט לום אנדרן אונ דארטן האבן זיא גירעט מיט איר : (טו) ותאמר אונ

זיא

טז כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי מֵבִיא רָעָה אֶל הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו אֵת כָּל־דִּבְרֵי הַסֵּפֶר אֲשֶׁר קָרָא מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ יז תַּחַת אֲשֶׁר עֲזָבוּנִי וַיְקַטְּרוּ לֵאלֹהִים אֲחֵרִים לְמַעַן הַכְעִיסֵנִי בְּכֹל מַעֲשֵׂה יְדֵיהֶם וְנִצְּתָה חֲמָתִי בַּמָּקוֹם הַזֶּה וְלֹא תִכְבֶּה׃ יח וְאֶל־מֶלֶךְ יְהוּדָה הַשֹּׁלֵחַ אֶתְכֶם לִדְרֹשׁ אֶת־יְהוָה כֹּה תֹאמְרוּ אֵלָיו כֹּה־אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר שָׁמָעְתָּ׃ יט יַעַן רַךְ־לְבָבְךָ וַתִּכָּנַע מִפְּנֵי יְהוָה בְּשָׁמְעֲךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְעַל־יֹשְׁבָיו לִהְיוֹת לְשַׁמָּה וְלִקְלָלָה וַתִּקְרַע אֶת־בְּגָדֶיךָ וַתִּבְכֶּה לְפָנָי וְגַם אָנֹכִי שָׁמַעְתִּי נְאֻם־יְהוָה׃ כ לָכֵן הִנְנִי אֹסִפְךָ עַל־אֲבוֹתֶיךָ וְנֶאֱסַפְתָּ אֶל־קִבְרוֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם וְלֹא־תִרְאֶינָה עֵינֶיךָ בְּכֹל הָרָעָה אֲשֶׁר־אֲנִי מֵבִיא עַל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיָּשִׁבוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּבָר׃ כג א וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ וַיַּאַסְפוּ

אליו

אֲמַר יְיָ הָא אֲנָא מַיְתֵי בִישְׁתָּא עַל אַתְרָא הָדֵין וְעַל יָתְבוֹהִי יַת כָּל פִּתְגָמֵי סִפְרָא דִקְרָא מֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה : יז חֲלַף דִשְׁבָקוּ פוּלְחָנִי וְאַסִיקוּ בוּסְמִין לְטַעֲוַת עַמְמַיָא בְּדִיל לְאַרְגָזָא קֳדָמַי בְּכָל עוֹבָדֵי יְדֵיהוֹן וְיִדְלַק רוּגְזִי בְּאַתְרָא הָדֵין וְלָא יִטְפֵי : יח וּלְמֶלֶךְ שִׁבְטָא דְבֵית יְהוּדָה דִשְׁלַח יַתְכוֹן לְמִתְבַּע אוּלְפָן מִן קֳדָם יְיָ כִּדְנָן תֵימְרוּן לֵיהּ כִּדְנָן אֲמַר יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל פִּתְגָמַיָא דִי שְׁמַעְתָּא : יט חֲלַף דְזָע לִבָּךְ וְאִתְכְּנַעְתָּא מִן קֳדָם יְיָ בְּמִשְׁמְעָךְ דִגְזֵרִית עַל אַתְרָא הָדֵין וְעַל יָתְבוֹהִי לְמֶהֱוֵי לְצָדוּ וּלְלוּטָא וּבְזַעְתָּא יַת לְבוּשָׁךְ וּבְכֵיתָא קֳדָמַי וְאַף קֳדָמַי שְׁמִיעַ אֲמַר יְיָ : כ בְּכֵן הָא אֲנָא כָנֵישׁ לָךְ לְוַת אֲבָהָתָךְ וְתִתְכְּנֵישׁ לְקִבְרָךְ בִּשְׁלָם וְלָא יֶחֱזְיָן עֵינָךְ בְּכָל בִּישְׁתָּא דִי אֲנָא מַיְתֵי עַל אַתְרָא הָדֵין וַאֲתִיבוּ יַת מַלְכָּא פִּתְגָמָא : א וּשְׁלַח

מלכא

לכן הנני
מועד קטן
ג כח

רש"י

וסגליות הנכפלים לעוברים על סודי ורמזי התורה סוד מיטרים) : (כ) ונאספת אל קברותיך בשלום · ומהו השלום ולא תראינה עיניך בחורבן :

מצודת ציון

והבערה : (יז) תכבה · מל׳ כבוי : (יט) רך לבבך · הוא ההפוך מקשה הלב : ותכנע · מלשון הכנעה : לשמה · מל׳ שממה : (כ) אוספך · ענין מיתה כמו יאסף אהרן (במדבר כ׳) : ונאספת · ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותי (שופטים י"ט) :

הבית

שומרי

מצודת דוד

וידברו אליה · את דברי המלך : (טו) הנני מביא · ר"ל האות הוה לא במקרה בא כ"א מה׳ וכאלו אמר הנני מביא רעה וכו׳ : אשר קרא · אשר זוה לקרות לפניו : (יח) ואל מלך יהודה · ר"ל דבר הנוגע אל המלך עצמו : הדברים אשר שמעת · ר"ל אף שהגזירה גזורה כאשר שמעת לא תהיה סלול עמהם : (יט) כשמעך אשר דברתי · ר"ל בעת הבהלת בדברי האות הזה אשר היא מה׳ : ולקללה · מי שיקלל את זולתו יתלה הקללה בהם לומר שיקולל כהם : (כ) אל קברותיך · ולא תקבר בארץ העמים : בשלום · עם כי מת במלחמה מ"מ תחשב לו לשלום על כי לא ראה ברעה הבאה על ישראל וישיבו · חלקיה

וחביריו

זיא שפראך לו זיא אזו האט גיזאגט גאט דער הער איבר ישראל זאגט לו דעם מאן דער אייך גשיקט האט לו מיר :(טז) כה אזו האט גיזאגט גאט נון איך וויל ברענגן איין בייז אויף דעם דאזיגן אונ אויף זייני זילר אל דיא ריד פֿון דעם ספֿר דאז ער האט גליינט דער קיניג יהודה : (יז) תחת אן שטאט דאש זיא האבן גרלאשט פֿר לאזן מיך אונ האבן גרעאכט לו פֿרעמדי עכו"ם אום ווילן לו דער צירנן מיך מיט אל די ווערק איר הענד אונ עש ווערט אן ציגדן אין גרים לארין אן דער שטאט דער דאזיג אונ ניט עש ווערט פֿאר לעשין : (יח) ואל אונ לו דעם קיניג יהודה דער דא האט גשיקט אייך לו פֿארשין גאט זאלט איר אזו זאגין לו אים אזו האט גיזאגט גאט דער הער פֿון ישראל דיא ריד דאש דו האשט גיהערט : (יט) יען דרום דאש עש איז וויך דיין הארץ אונ דוא בישט ווארדן אונטר טעניג פֿאר גאט אין דייגם הערן דאש איך האב גירעט אויף דער שטאט דיא דאזיג אונ אויף זייני זילר לו פֿר וויסטונג אונ לו פֿלוכונג אונ דו האשט לו ריסן דייני קליידר אונ דוא האשט גוויינט פֿאר מיר אונ איך האב עש אויך גיהערט זאגט גאט : (כ) לכן דרום אויך נון איך וויל דיך איין טאן לו דייני עלטרן אונ דוא ווערשט ווערן איין גיטאן אין דיין קבֿר מיט שלום אונ וואש ווערט דער שלום זיין אונ זיא ווערדן ניט זעהן דייני אויגן אין אל דעם בייזן דאש איך ברענג אויף דער שטאט דער דאזיג אונ זיא ווידר קערטן לו דעם קיניג איין תשובה : (א) וישלח אונ שיקט דער מלך אונ זיא איין זאמלטן זיך לו אים דיא עלטשטן פֿון יהודה אונ ירושלים : (ב) ויעל אונ ער אויף גינגן דער מלך אין דאש הויז גאטש אונ אל דיא אנשי פֿון יהודה אונ אל די זילר פֿון ירושלים

מיט

אֵלָיו כָּל־זִקְנֵי יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם: ב וַיַּעַל הַמֶּלֶךְ בֵּית־
יְהוָה וְכָל־אִישׁ יְהוּדָה וְכָל־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ אִתּוֹ
וְהַכֹּהֲנִים וְהַנְּבִיאִים וְכָל־הָעָם לְמִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל
וַיִּקְרָא בְאָזְנֵיהֶם אֶת־כָּל־דִּבְרֵי סֵפֶר הַבְּרִית
הַנִּמְצָא בְּבֵית יְהוָה: ג וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ עַל־הָעַמּוּד
וַיִּכְרֹת אֶת־הַבְּרִית לִפְנֵי יְהוָה לָלֶכֶת אַחַר יְהוָה
וְלִשְׁמֹר מִצְוֹתָיו וְאֶת־עֵדְוֹתָיו וְאֶת־חֻקֹּתָיו בְּכָל־
לֵב וּבְכָל־נֶפֶשׁ לְהָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת
הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר הַזֶּה וַיַּעֲמֹד כָּל־הָעָם בַּבְּרִית:
ד וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל וְאֶת־כֹּהֲנֵי
הַמִּשְׁנֶה וְאֶת־שֹׁמְרֵי הַסַּף לְהוֹצִיא מֵהֵיכַל יְהוָה
אֵת כָּל־הַכֵּלִים הָעֲשׂוּיִם לַבַּעַל וְלָאֲשֵׁרָה וּלְכֹל
צְבָא הַשָּׁמָיִם וַיִּשְׂרְפֵם מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם בְּשַׁדְמוֹת
קִדְרוֹן וְנָשָׂא אֶת־עֲפָרָם בֵּית־אֵל: ה וְהִשְׁבִּית אֶת־
הכמרים

מַלְכָּא וּכְנַשׁוּ לְוָתֵיהּ כָּל סָבֵי יְהוּדָה וִירוּשְׁלֶם:
ב וּסְלֵיק מַלְכָּא לְבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ וְכָל אֱנָשׁ
יְהוּדָה וְיָתְבֵי יְרוּשְׁלֶם עִמֵּיהּ וְכַהֲנַיָּא וְסָפְרַיָּא
וְכָל עַמָּא לְמִזְעֵירָא וְעַד רַבָּא וּקְרָא קֳדָמֵיהוֹן
יָת כָּל פִּתְגָמֵי סִפְרָא דִקְיָמָא דְאִשְׁתְּכַח בְּבֵית
מַקְדְּשָׁא דַיְיָ: ג וְקָם מַלְכָּא עַל אִסְטְוָנָא וּגְזַר
יָת קְיָמָא קֳדָם יְיָ לִמְהַךְ בָּתַר פּוּלְחָנָא דַיְיָ
וּלְמִטַּר פִּקּוּדוֹהִי וְיָת סַהֲדְוָתוֹהִי וְיָת קְיָמוֹהִי
בְּכָל לִבָּא וּבְכָל נְפַשׁ לְקַיָּמָא יָת פִּתְגָמֵי קְיָמָא
הָדֵין דִכְתִיבִין עַל סִפְרָא הָדֵין וְקַבִּילוּ כָּל עַמָּא
עֲלֵיהוֹן קְיָמָא: ד וּפַקֵּיד מַלְכָּא יָת חִלְקִיָּהוּ
כַּהֲנָא רַבָּא וְיָת סְגַן כַּהֲנַיָּא וְיָת אֲמַרְכָּלַיָּא
לְאַפָּקָא מֵהֵיכְלָא דַיְיָ יָת כָּל מָנַיָּא דַעֲבִידִין
לְבַעְלָא וְלַאֲשֵׁירְתָא וּלְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא וְאוֹקְדִנּוּן
מִבָּרָא לִירוּשְׁלֶם בְּמֵישַׁר קִדְרוֹן וְאוֹבֵיל יָת
עַפְרְהוֹן לְבֵית אֵל: ה וּבַטֵּיל יָת כּוּמָרַיָּא דִי
הבו

רש"י

הבית: (ג) על העמוד · מקום מעמד המלך בבית המקדש: (ד) ואת כהני המשנה · סגני כהונה שהם שניים לכהנים גדולים · שומרי הסף
אמרכלים הממונים על כל צרכי הבית ומפתחות העזרה בידם: בשדמות קדרון · במישור קדרון: ונשא את עפרם בית אל · אל מקום טמא
אשר טמא שם את המזבח שעשה ירבעם ושרף עליו את כהני הבמות: (ה) ויקטר בבמות · ואותן שקטר בבמות בערי יהודה: (ז) את בתי
הקדשים

מצודת ציון

כג (ד) שומרי הסף · השוערים: בשדמות קדרון · במישור הסמוך לנחל קדרון:
(ה) והשבית · ענין בטול: הכמרים · הם כהני עכו"ם הלובשים שחורים וכן
וכמרוי

מצודת דוד

וחבריו: כג (ב) ספר הברית · ספור התוכחות הנאמרים בברית: הנמצא
בבית ה' · וזהו על כי בהספר היא מלאו התוכחו' גלולה בפתיחתה ואף היא
כתובה בידי משה המקודשות ותפי' ה' והמה סיבות עצומות להחריד את
העם לשוב לה': (ג) על העמוד · על המקום המיוחד למלך לעמוד בה: להקים · לקיים את דברי התורה הנתונה בברית: ויעמוד וכו' · ר"ל קבלו
הברית: (ד) כהני המשנה · הכהנים שהמה שניים לו כסגן ומשוח מלחמה: בית אל: כי שם היה מקום טומאה כי העמיד בה ירבעם עגל הזהב: (ה)
והשבית וכו' ויקטר וכו' · ביטל הכמרים אשר העמידו מלכי יהודה להיות
מקטרים

אים אונ דיא כהנים אונ דיא נביאים אונ אל דאש פאלק פון צו קליין ביז צו גרוש אונ ער לייאנט פאר זיא דיא ריד פון דעם ספר דאז
זכרהייט דאז דא איז ווארדין גיפונדן אין דעם (בית המקדש): (ג) ויעמוד אונ ער אויף שטונד דער קיניג אויף דער זייל וואו דיא
מלכים פלעגין צו שטין אין דעם (בית המקדש) אונ פאר שנייד דיא זכרהייט פאר גאט צו גין נאך דעם דינשט גאטש אונ צו היטן
זיין געבאט אונ זיין בלייגנים אונ גיזעצן מיט גאנצום הערצן אונ לייב צו בישטעטיגן דיא זאג דער זכרהייט דיא דאזיג דיא דא זיין
גשריבן אויף דעם בוך דעם דאזיגן אונ עש אנטפאנגיט אל דאז פאלק אויף זיך דען ברית: (ד) ויצו אונ ער ביפעלט דר מלך צו
(חלקיהו דען כהן הגדול) אונ צו די שלעכטי כהנים אונ די העררין דיא דא זיין גיזעצט גוועזן איבר אל דיא בדערפניש פון דעם(בית
המקדש) אונ דיא שליסל פון דער עזרה וואר אין איר האנט דיא זעלביגן האט ער גיבאטן צו אויז ציהן אויז דעם פאליש גאטש אל
דיא כלים די דא וואר גיאאכט צו דער עכו"ם דיא דא הים בעל אונ צו דער (עכו"ם) דער ניגדן בוים אונ אל דיא היר פון דעם
הימל אונ ער פאר ברענט זי פון אויטן ווייניג צו ירושלים אין דעם פלון דר דא היש קדרון אונ ער טראגיט איר אש נאך(בית אל) דען
דארטן וואר דאש טמא ארט דאז ער האט אום ריין גיאאכט דאז מזבח דאז ירבעם האט גבויאט אז ער האט פאר ברענט דרויף
דיא כהנים פון דער (עכו"ם): (ה) והשבית אונ ער האט פאר שטערט די כומרים דאז זי האבן געבן אונ גיזעצט דיא קיניג
פון יהודה אונ זיא הייסן דרום כומרים דאש איז דאש לשון שווארץ דען זיא זיינן שווארץ גיוועזן די הט דר מלך פר שטערט אונ אויך
האבן

הַכְּמָרִים אֲשֶׁר נָתְנוּ מַלְכֵי יְהוּדָה וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת
בְּעָרֵי יְהוּדָה וּמְסִבֵּי יְרוּשָׁלִָם וְאֶת־הַמְקַטְּרִים
לַבַּעַל לַשֶּׁמֶשׁ וְלַיָּרֵחַ וְלַמַּזָּלוֹת וּלְכֹל צְבָא הַשָּׁמָיִם:
ו וַיֹּצֵא אֶת־הָאֲשֵׁרָה מִבֵּית יְהוָה מִחוּץ לִירוּשָׁלִַם
אֶל־נַחַל קִדְרוֹן וַיִּשְׂרֹף אֹתָהּ בְּנַחַל קִדְרוֹן וַיָּדֶק
לְעָפָר וַיַּשְׁלֵךְ אֶת־עֲפָרָהּ עַל־קֶבֶר בְּנֵי הָעָם: ז וַיִּתֹּץ
אֶת־בָּתֵּי הַקְּדֵשִׁים אֲשֶׁר בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר הַנָּשִׁים
אֹרְגוֹת שָׁם בָּתִּים לָאֲשֵׁרָה: ח וַיָּבֵא אֶת־כָּל־
הַכֹּהֲנִים מֵעָרֵי יְהוּדָה וַיְטַמֵּא אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר
קִטְּרוּ־שָׁמָּה הַכֹּהֲנִים מִגֶּבַע עַד־בְּאֵר שָׁבַע וְנָתַץ
אֶת־בָּמוֹת הַשְּׁעָרִים אֲשֶׁר־פֶּתַח שַׁעַר יְהוֹשֻׁעַ שַׂר־
הָעִיר אֲשֶׁר־עַל־שְׂמֹאול אִישׁ בְּשַׁעַר הָעִיר: ט אַךְ
לֹא יַעֲלוּ כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת אֶל־מִזְבַּח יְהוָה בִּירוּשָׁלִָם
כי

וישלך את
עפרה
שנת ט פב
סנהד'ן תז

הֲבוּ מַלְכַיָּא דְבֵית יְהוּדָה וְאַסִּיקוּ בוּסְמִין עַל
בָּמָתָא בְּקִרְוַיָּא דְבֵית יְהוּדָה וּבִסְחָרָנֵי יְרוּשְׁלֶם
וְיָת דַאֲסִיקוּ בוּסְמִין לְבַעְלָא וּלְשִׁמְשָׁא
וּלְסִהֲרָא וּלְמַזָּלָתָא וּלְכָל חֵילֵי שְׁמַיָּא: ו וְאַפֵּיק
יָת אֲשֵׁירְתָא מִבֵּית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ מִבָּרָא
לִירוּשְׁלֶם לְמֵישַׁר קִדְרוֹן וְאוֹקֵיד יָתַהּ בְּנַחְלָא
דְקִדְרוֹן וְאַדְּקַהּ לְעַפְרָא וּרְמָא יָת עַפְרַהּ לְקִבְרֵי
בְנֵי גָלְיָא: ז וְתָרַע יָת בָּתֵּי הַקְּדֵשׁ טַעֲוָתָא דִי
בְּבֵית מַקְדְּשָׁא דַיְיָ דִי נְשַׁיָּא מַחְיָן תַּמָּן מְכוֹלִין
לַאֲשֵׁירְתָא: ח וְאַיְתֵי יָת כָּל כּוּמָרַיָּא מִקִּרְוַיָּא
דְבֵית יְהוּדָה וְסָאֵיב יָת בָּמָתָא דַאֲסִיקוּ בוּסְמִין
תַּמָּן כּוּמָרַיָּא מִגֶּבַע עַד בְּאֵר שָׁבַע וְתָרַע יָת
בָּמַת תַּרְעַיָּא דִי קֳדָם תְּרַע יְהוֹשֻׁעַ רַב קַרְתָּא
דִי עַל שְׂמָאלָא גַבְרָא בְּמֵעַלֵיהּ תְּרַע קַרְתָּא:
ט בְּרַם לָא סָלְקִין כַּהֲנַיָּא כּוּמָרֵי בָמָתָא לְדַבָּחָא
עַל מַדְבְּחָא דַיְיָ בִּירוּשְׁלֶם אֱלָהֵן אֲכַלוּ פַּטִּיר
בגו

רש"י

הקדשים · בתי הזונה אורגים שם בתים ויריעות: (ט) לא יעלו · הכהנים שקטרו בבמות לעכו"ם לא יעלו עוד לשרת על מזבח ה': כי אם
אכלו מצות · כלומר כי אם בדבר זה לא יצאו מכהונתם שמותרין לאכול בקדשים הרי הם כבעלי מומין חולקין ואוכלים אבל לא מקריבין:
אכלו

מצודת דוד

מקטרים בבמות בערי יהודה וסביבות ירושלים: את המקטרים וכו' · גם אותם
השבית: (ו) בנחל קדרון · סמוך לנחל: וידק לעפר · שרפה עד שהיתה
דק כעפר: בני העם · אותם שהיו עובדים להם בחייהם ועשה כזאת לבזותם:
(ז) בתי הקדשים · העשויים לשבת בהן המיוחדים לעבודת האשרה: בתים · ר"ל יריעות לתלות סביבה ודוגמתו בתים לבדים (שמות כ"ה): (ח) ויבא
וכו' · הכהנים מזרע אהרן אשר נעשו כומרים לעכו"ם הביאם לירושלים להחזירם בתשובה: ויטמא · השליך שם נבלות וכדומה: מגבע · הבמות
אשר עמדו מגבע וכו': במות השערים · אשר עמדו מול השערים: אשר פתח · כמו ואשר בפתח וכו' ולפי שהיתה גדולה מכולן זכרה לעצמה: משמאל איש ·
בבואו אל העיר: (ט) אך לא יעלו · עם שהחזירם למוטב מ"מ לא הניחם לעבוד במזבח ה': אכלו מצות · משירי מנחה הנאפה מצות וה"ה לשאר
קדשים: בתוך אחיהם · ר"ל לקחו חלק בין הכהנים והיו א"כ כבעלי מומין
שאינם

מצודת ציון

וכמריו עליו יגילו (הושע י'): (ז) ויתץ · מל' נתיצה: הקדשים · דבר המוכן
מן האדם ואף בעבור הטומאה והאיסור נקרא בל' קדש וכן פן תקדש המלאה
דברים

האבן זיא גידעמפפט אויף דיא (במות) אין די שטעט יהודה אונ אין גרינגז הרום ירושלים האבן זיא גישפרענגט אויף דיא (במות)
די דער שלוג ער אונ אויך דיא דא האבן גדעמפפט צו דער (עכו"ם) פון בעל אונ צו דר זון אונ צו דער לבנה אונ די צו מזלות אין
דעם הימל אונ צו אל דעם היר פון דעם הימל: (ו) ויצא אונ ער צוג אויש דיא ניגדן בוים פון דעם הויז גאטש פון אויז ווייניג צו
ירושלים צו דעם באך (קדרון) אונ ער פאר ברענט זיא בייא דעם באך קדרון אונ ער צו מאליט זיא צו אש אונ' ווארף זי אויף דש
קבר פון דיא לייט דיא בייא אירם לעבן האבן גדינט דר (עכו"ם) ער טעט דש דרום צו פר שמעהן זיא: (ז) ויתץ אונ ער צו
שטוס דיא הורן הייזרי דא וואר אין גאטש הויז דאש די ווייבר וועביטן אל דארט אום הענג צו דר (עכו"ם) פון דעם ניגדן בוים:
(ח) ויבא אונ ער בראכט אל דיא כהנים פון דיא שטעט יהודה אונ ער וואר (מטמא די מזבחות) דש זי האבן גידעמפפט דרויף דש
האט ער לאזין הין ווארפן אל דיא נבלות אויף דיא במות דש וואר דש זי האבן דארטן גידעמפפט אירי כהנים צו דר (עכו"ם) דאש
טעט ער פון דער שטאט (גבע) ביז אן דיא שטאט (באר שבע) אונ ער צו שטוס די במות פון דיא טארין דש דא וואר
פר דער טיר פון דעם טאר (יהושע) דער הער איז די שטאט דש דא וואר אויף דער
לינקי זייט פון דעם אז דער דא אריין גיט אין דעם טאר פון דער שטאט: (ט) אך נייארט ניט זי אויף גינגן דיא כהנים פון דיא
(במות) דיא דא גידעמפפט האבן צו דיא (במות) צו ריכן צו דעם (מזבח) גאטש אין ירושלים נייארט צו דר זאך זיינן זיא גבליבן אין
איר כהונה דאש זי האבן גגעסן (מצות) אונ אנדרי זאכן צו עסן אירי ברידר דש אן האט זי פארט געבן גלייך אז איינם כהן דר
אין

כי אם־אכלו מצות בתוך אחיהם : י וטמא את־
התפת אשר בגי בני־בן קרי הנם לבלתי להעביר
איש את־בנו ואת־בתו באש למלך : יא וישבת
את־הסוסים אשר נתנו מלכי יהודה לשמש
מבא בית־יהוה אל־לשכת נתן־מלך הסרים אשר
בפרורים ואת־מרכבות השמש שרף באש :
יב ואת־המזבחות אשר על־הגג עלית אחז אשר־
עשו מלכי יהודה ואת־המזבחות אשר עשה
מנשה בשתי חצרות בית־יהוה נתץ המלך וירץ
משם והשליך את־עפרם אל־נחל קדרון : יג ואת־
הבמות אשר על־פני ירושלם אשר מימין להר־
המשחית

פנו אחיהון : י וסאב ית תופת די בחילת בר
הנום בדיל דלא לאעברא גבר ית בריה וית
ברתיה בנורא למולך : יא ובטל ית סוסותא
דיהבו מלכיא דבית יהודה לשמשא ממעלנא
דבית מקדשא דיי ללשכת נתן מלך גוזאה
דבפרוריא וית רתיכי שמשא אוקיד בנורא :
יב וית אגוריא די על איגר עלית אחז דעבדו
מלכיא דבית יהודה וית אגוריא דעבד מנשה
בתרתין דרת בית מקדשא דיי תרע מלכא
וארחיק מתמן ורמא ית עפרהון לנחלא
דקדרון : יג וית במתא די על אפי ירושלם
דמדרום לטור זיתיא די בנא שלמה מלכא
דישראל

רש"י

אכלו מצות מנחות וה"ה לכל הקדשים : (י) התופת · הוא המולך ועל שם שהיו הכהנים מקישים בתופים שלא ישמע האב את נאקת הבן כשהוא
נכוה בידי הכומרים של עכו"ם מולך קראוהו תופת : (יא) את הסוסים · אותם המשתחוים לחמה היו להם סוסים מוכני' לצאת לקרא' החמה
בבקר : נתן מלך · כך שמו : אשר בפרורי' · לא ידעתי מה הם : (יב) וירץ משם · וינערם משם : (יג) להר המשחית : הר הזיתים הוא הנ'
המשחה

מצודת ציון

(דברים כ"ב) : (יא) וישבת · ענין בטול : נתן מלך · כך שמו : בפרורים · ירעשו
מגרשות (יחזקאל כ"ז) תרגום ירושלמי פרוריא ובדרז"ל נבל וכל פרורהא
(כתובות כ"ד) (יב) נתץ · שבר וכתת : (יז) הציון · הוא סימן מצבת מת וכן
ובנה

מצודת דוד

שאינם עובדין וחולקין : (י) את התופת · היא המקום שהיו מעבירים שם
בניהם למולך ונקרא כן ע"ש שהיו מכים בתופים לבל ישמע האב נאקת הבן
כשהוא נשרף בין המדורות ולבל יכמרו רחמיו : לבלתי להעביר · ר"ל טמא
ה מקום ההוא לבל יעלה עוד על לב אדם להעביר שם למולך : (יא) לשמש ·
כי מלכי יהודה היו מיחדים סוסים לעבודת השמש לרכוב בהם לקראתו בבוקר ממקום שבאים בה לבית ה' אל לשכת וכו' : מרכבות השמש · אשר משכו נס
הסוסים ההם : (יב) עלית אחז · שעל עלית אחז : בשתי חצרות · של הכהנים ושל ישראל : וירץ משם · הוציאם משם במרוצה ובמהירות
(יג) להר המשחית · הוא הר המשחה ובעבור העכו"ם כנהו לגנאי : אשר
בנה

מיין (אוכן) הט דר עסט (קדשיק) אבר ער דעפפט ניט : (י) וטמא אונ ער וואר (מטמא דען תופת) דש איז געוועזן איין אורט דש
אן דיא קינדר האט דארטן (מקריב) געוועזן צו דער (עכו"ם) פון מולך אונ עש האט דרום תופת גיהייסן דען מאן האט גפויקט דמיט
דר ווארטן דש דער פאטר ניט זאלט הערן דען (לער) פון דעם קינד ווען עש זיך פר ברענט אן דער (לורה) פון דער (עכו"ם)
דער דא וואר אין דעם טאל פון דיא קינדר דש אורט האט ער מטמא געוועזן דער ווארטן דש אן ניט אין זאלט אמאלן אובר פאר
מיין אן זיין זון אונ זיין טאכטר אין דעם פייאר צו דער עכו"ם די דא היס (מולך) : (יא) וישבות אונ ער פר שטערט די פפערד
דש זי האבן געבן די קיניגן פון יהודה צו דער זון כלומר דיא זעלביגי לייט דיא זיך צו דער זון האבן גיבוקט דיא האבן אייגני פפערד
דער צו אן ברייט גיהאט דש זיא זיין דא מיט אויז גירייטן אלי מארגן קיגן דיא זון אונ די זעלביגי פפערד האבן זיא געבן דא אן קומ
מן גאנג גאטש הויז צו דער קאמיר פון איינם דער היס (נתן מלך) דער דינר דער דא וואר געזעצט איבר דיא מגניר פון דר שטאט
דער שטאט מרום איז דש דיא בהמות דרויף ווידן די פפערד הט דר אויך פר שטערט אונ דיא רייט וועגן דז אן איז
אמרגן דרויף גריטן צו דר זון צו בוקן די הט ער פר ברענט אין דעם פייאר : (יב) ואת אונ די מזבחות דז דא וואר אויף דעם
אויף דעם בורק פון אחז דז זי האבן גמאכט דיא קיניגן פון יהודה אונ דיא מזבחות דז ער האט גמאכט מנשה אין דען צווייא ה
פון דעם הויז גאטש די האט ער צו שטוסין דר קיניג אונ ער האט אויש גירואט פון דארטן אונ ער ווארף איר אש אין דען ב
קדרון : (יג) ואת אונ דיא באמות דש דא וואר פר ירושלים דאז דא וואר פון דר רעכטי זייט צו דעם בערג דז איז צו זאלבט
איז דר (הר הזתים) אונ דז ער הייסט (הר המשחית) דז וואר דרום די ווייל ער עש דורך דר עכו"ם גרעניקט דרום
ענדירט דר פסוק דען נאמן אונ נעהנט איק (הר המשחית) דיא זעלביגן עכו"ם דש ער האט לאזן בויאן שלמה דער מלך פון יש
לו

המשחית אשר בנה שלמה מלך־ישראל
לעשתרת שקץ צידנים ולכמוש שקץ מואב
ולמלכם תועבת בני־עמון טמא המלך : יד ושבר
את־המצבות ויכרת את־האשרים וימלא את־
מקומם עצמות אדם : טו וגם את־המזבח אשר
בבית־אל הבמה אשר עשה ירבעם בן־נבט
אשר החטיא את־ישראל גם את־המזבח ההוא
ואת־הבמה נתץ וישרף את־הבמה הדק לעפר
ושרף אשרה : טז ויפן יאשיהו וירא את־
הקברים אשר־שם בהר וישלח ויקח את־
העצמות מן־הקברים וישרף על־המזבח
ויטמאהו כדבר יהוה אשר קרא איש האלהים
אשר קרא את־הדברים האלה : יז ויאמר מה
הציון הלז אשר אני ראה ויאמרו אליו אנשי
העיר הקבר איש־האלהים אשר־בא מיהודה ויקרא את־הדברים האלה אשר עשית
על המזבח
בית

דישראל לעשתרת שקוץ צידונאי ולכמוש
שקוץ מואבאי ולמלכום רחוק בני עמון סאב
מלכא : יד ותבר ית קמתא וקץ ית אשרתא
ומלא ית אתרהון גרמי אנשא : טו ואף ית
אגורא די בבית אל במתא דעבד ירבעם בר
נבט דחטיב ית ישראל אף ית אגורא ההיא וית
במתא תרע ואוקיד ית במתא ארקה לעפרא
ואוקיד אשרתא : טז ואתפני יאשיהו וחזא
ית קבריא דתמן בטורא ושלח ונסיב ית
גרמיא מן קבריא ואוקיד על אגורא וסאביה
כפתגמא דיי דמליל נביא דיי דאתנבי ית
פתגמיא האלין : יז ואמר מה ציונא הדין די
אנא חזי ואמרו ליה אנשי קרתא קברא
דנביא דיי דאתא משבטא דיהודה ואתנבי ית
פתגמיא האלין דעבדתא על אגורא בבית אל :
ואמר

ויאמר מה
הציון
מגילה ה' יד
ערכין לג

רש"י

המשחה ובזיון שהזכיר את שמו ע"י עכו"ם שינה שמו לגנאי : (יז) מה הציון הלז : ראה קבר מצדו אחד עלה קמשונים וחרולים ומצדו אחד
הדסים

מצודת דוד

בנה שלמה · ר"ל הניח לבניו לבנות : (יד) עצמות אדם · כי הוציא מהקברים עצמות עובדי העכו"ם : (טו) וגם את המזבח אשר בבית אל · עם שבית אל
לא היתה מארץ יהודה מדינת מלכותו : הבמה · כמו והבמה והיא הבנין אשר עשה להעמיד בה העכו"ם והמזבחות : הדק לעפר · להיות דק דק
דומה לעפר : (טז) בהר · של בית אל : וישרף · כי היו עובדי עכו"ם : אשר קרא · אלו בימי ירבעם קרא ולתוספת ביאור אמר שוב אשר קרא הדברים
האלה : (יז) מה הציון · ראה ציון על קבר משונה בגדלו ושאל עליו של מי
הוא

לו (עשתרות) די אום ווירדגי עכו"ם פון דען (צדונים) אונ צו (כמוש) דיא אום ווירדיגי עכו"ם פון מואב אונ צו (מלכום) דיא אום
ווירדיגי עכו"ם פון דיא קינדר עמון דז אלז האט אום ריין גמאכט דר קיניג : (יד) ושבר אונ ער האט צו ברעכן דיא שטאנט ד: אן
דרויף האט מקריב געוועזן אונ ער האט פר שניטן דען ליכדן בוים אונ ער האט דער פילט איר ערטר מיט ביין פון מענשן : (טו)
וגם אונ אויך דען מזבח אין (בית אל) דיא במה דז ער האט גמאכט (ירבעם בן נבט) דז ער האט אמכן זינדיגן די ישראל דש
מזבח אונ דיא במה האט ער צו שטוסין אונ ער האט פר ברענט די במה גמאכט דין צו מעל אונ האט פר ברענט דען ליכדן בוים :
(טז) ויפן אונ ער קערט זיך יאשיהו אונ ער זאך דיא קברים אונ ער פאר ברענט זיא אויף דעם מזבח אונ ער פר אום ריינגט
איק אז ווי דיא זאג גאטש דז ער האט גזאגט דר נביא גאטש דש ער האט נביאות גזאגט דיא ריד דיא דאזיגן : (יז) ויאמר אונ ער
שפראך וואש איז דער לייכן דער דאזיג דענער האט געזעהן פון אייני זייט פון דעם קבר איז גוואקסן דערנער אונ דיסטלן אונ אויף
דר אנדרי זייט דא וואר (בשמים) דרויף וואקסין דא האט ער זיך פר וואונדרט אונ זיא שפראכן צו איק דיא אמנין פון דער שטאט
דז קבר איז פון איינם נביא גאטש דער דא איז קומן פון יהודה אונ ער האט נביאות גזאגט דיא זאכן דיא דאזיגן דאש דוא האשט
גיטאן אויף דעם מזבח דאש דא איז אין (בית אל) אונ נעבין איק ליגט דער נביא שקר דער דא האט גהייסן אן זאל מן נעבן דען
נביא ליגן דרום זיינן דערניר אונ דיסטלן אויף דער אנדרי זייט : (יח) ויאמר אונ ער שפראך לאזט איק ליגן עש זאל ניט פר
וואגלי

בֵּית־אֵל ׃ יח וַיֹּאמֶר הַנִּיחוּ לוֹ אִישׁ אַל־יָנַע עַצְמֹתָיו
וַיְמַלְּטוּ עַצְמֹתָיו אֵת עַצְמוֹת הַנָּבִיא אֲשֶׁר־בָּא
מִשֹּׁמְרוֹן ׃ יט וְגַם אֶת־כָּל־בָּתֵּי הַבָּמוֹת אֲשֶׁר בְּעָרֵי
שֹׁמְרוֹן אֲשֶׁר עָשׂוּ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל לְהַכְעִיס הֵסִיר
יֹאשִׁיָּהוּ וַיַּעַשׂ לָהֶם כְּכָל־הַמַּעֲשִׂים אֲשֶׁר עָשָׂה
בְּבֵית־אֵל ׃ כ וַיִּזְבַּח אֶת־כָּל־כֹּהֲנֵי הַבָּמוֹת אֲשֶׁר־
שָׁם עַל־הַמִּזְבְּחוֹת וַיִּשְׂרֹף אֶת־עַצְמוֹת אָדָם
עֲלֵיהֶם וַיָּשָׁב יְרוּשָׁלִָם ׃ כא וַיְצַו הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־
הָעָם לֵאמֹר עֲשׂוּ פֶסַח לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם כַּכָּתוּב עַל
סֵפֶר הַבְּרִית הַזֶּה ׃ כב כִּי לֹא נַעֲשָׂה כַּפֶּסַח הַזֶּה
מִימֵי הַשֹּׁפְטִים אֲשֶׁר שָׁפְטוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל וְכֹל יְמֵי
מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וּמַלְכֵי יְהוּדָה ׃ כג כִּי אִם־בִּשְׁמֹנֶה
עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה
לַיהוָה

תרגום

יח ואמר שבוקו מניה אנש לא יניד גרמוהי
ושזיבו גרמוהי עם גרמי נביא שקרא דאתא
משמרון : יט ואף ית כל בתי במתא די בקרוי
שמרון די עבדו מלכי ישראל לארגזא פלי
יאשיהו ועבד להון ככל עבידא דעבד
בבית אל : כ ונכים ית כל כומרי במתא די תמן
על אגוריא ואוקיד ית גרמי אנשא עליהון ותב
לירושלם : כא ופקיד מלכא ית כל עמא
למימר עבידו פסחא קדם יי אלהכון כמא
דכתיב על ספרא דקימא הדין : כב ארי לא
אתעביד כפסחא הדין מיומי נגידיא דדנו ית
ישראל וכל יומי מלכי ישראל ומלכיא דבית
יהודה : כג אלהין בתמני עסרי שנין למלכא
יאשיהו אתעבד פסחא הדין קדם יי בירושלם :
ואף

רש"י

הדסים ובשמים ותמה עליו ואמר מה זה קבר איש האלהים ונביא השקר שמלוה לבניו שיקברוהו אצלו : (יט) אשר בערי שומרון · שהיו יאשיהו מלך על כל ישראל מה שחזרו מעשרת השבטים על ידי ירמיהו : (כב) לא נעשה כפסח הזה · לא נתקבצו רוב עם בכל פסח כמו שנתקבצו בזה: מימי השופטים· מימי שמואל כתוב (בד"ה ב' ל"ה י"ח) לפי שאף שמואל החזיר ישראל למוטב וקבלם המלפתם : ד"א לא נעשה כפסח הזה לה' בירושלים. אבל משמלכו מלכי ישראל ומלכי יהודה לא עשו פסח כל ישראל בירושלים לפי שנחלקה המלכות לשנים מירבעם
והיו

מצודת דוד

הוא : הקבר · זה הקבר של איש האלהים וכו': (יח) וימלטו עצמותיו · בעבור שלא יניעו עצמות איש האלהים החדיל מקחת עצמות הנביא הקבור בתוכו כי חשש פן יניעו בזה עצמות איש האלהים: אשר בא משומרון·להסיב עמו את איש האלהים כאשר נאמר שם:(כ) אשר שם אף שכבר גלו משומרון על שמעט אשר נשארו עבדו עכו"ם כמאז: עצמות אדם · של המתים: (כב) כי לא נעשה · ר"ל עם שגם לפניו עשו פסח מ"מ הוכרח לצות לעשות ככתו' בטהרה גדולה כי לא נעשה כפסח הזה העשוי בטהרה מימי השופטים ובד"ה נאמר מימי שמואל כי שמואל היה סוף שופטים: וכל ימי מלכי ישראל : מוסב על לא נעשה לומר שלא נעשה כפסח הזה כל ימי מלכי ישראל והם דוד ושלמה

מצודת ציון

ובנה אצלו ציון (יחזקאל ל"ט) : הלז· הזה : (יח) ינע· מל' תנועה : (כד)
התרפים

וואגלן קיינר זיין געביינע אונ זיא אנטרינען זייני ביין פֿון דעם נביא אמת די ביין פֿון דעם נביא שקר דער דא וואר קואן פֿון שומרון: (יט) וגם אונ אויך אל די הייזר פֿון די במות די דא ווארן אין די שטעט שומרון די זי האבן געמאכט די קיניגן פֿון ישראל צו דער צערנ גאט דש הט אב גיטאן יאשיהו דען יאשיהו הט אונטר זיך גהאט אפילו די צעהן שבטים די דא זיין ווידר קואן דורך ירמיה אונ ער טעט צו זיא יאשיהו אז אל די מעשים דש ער הט געטאן אין (בית אל) : (כ) ויזבח אונ ער שעכטעט אל דיא כהנים פֿון דען (במות) די דארטן ווארן אויף דיא (מזבחות) אונ ער פֿר ברענט דיא ביין פֿון מענשן אויף זיא אונ ער ווידר קערט נאך ירושלים : (כא) ויצו אונ ער גיביטט דר קיניג אל דש פֿאלק צו זאגן מאכט מיר דש קרבן פסח פֿאר גאט מייער הער אז עש איז גשריבן אויף דעם בוך דר זיכרהייט דיא דאזיג : (כב) כי דען עש איז נים ווארן גמאכט אזו איין פסח כלומר עש זיין ניט אזו פֿיל פֿאלק גוועזן אז איצונדר בייא דען קרבן פסח פֿון די טעגן די ריכטר דז זי האבן גיריכט די ישראל דז איז פֿון לייטן (שמואל) דען שמואל האט אויך ווי קערט ישראל צו גוטן אונ האט זיא איין גמאלט נאך(אלפה) אונ אל די טעג פֿון די קיניגן פֿון ישראל אונ קיניגן יהודה אודר אין ירושל איז ניט אזו איין פסח גוועזן דען דא די קיניגן פֿון ישראל האבן גיקיניגט דא זיין זיא גאגן נאך (בית אל) אונ נאך (דן) צו דעם (עגל) : (כג) כי עש זייא דען אן דעם אכטצעהן יאר צו דעם קיניג (יאשיהו) דא איז ווארן גמאכט דער (פסח) דר דאזיג פֿאר
גאט

לַיהוָה בִּירוּשָׁלִָם ׃ כד וְגַם אֶת־הָאֹבוֹת וְאֶת־
הַיִּדְּעֹנִים וְאֶת־הַתְּרָפִים וְאֶת־הַגִּלֻּלִים וְאֵת כָּל־
הַשִּׁקֻּצִים אֲשֶׁר נִרְאוּ בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם
בִּעֵר יֹאשִׁיָּהוּ לְמַעַן הָקִים אֶת־דִּבְרֵי הַתּוֹרָה
הַכְּתֻבִים עַל־הַסֵּפֶר אֲשֶׁר מָצָא חִלְקִיָּהוּ הַכֹּהֵן בֵּית
יְהוָה ׃ כה וְכָמֹהוּ לֹא־הָיָה לְפָנָיו מֶלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁב
אֶל־יְהוָה בְּכָל־לְבָבוֹ וּבְכָל־נַפְשׁוֹ וּבְכָל־מְאֹדוֹ
כְּכֹל תּוֹרַת מֹשֶׁה וְאַחֲרָיו לֹא־קָם כָּמֹהוּ ׃ כו אַךְ
לֹא־שָׁב יְהוָה מֵחֲרוֹן אַפּוֹ הַגָּדוֹל אֲשֶׁר־חָרָה אַפּוֹ
בִּיהוּדָה עַל כָּל־הַכְּעָסִים אֲשֶׁר הִכְעִיסוֹ מְנַשֶּׁה ׃ כז
וַיֹּאמֶר יְהוָה גַּם אֶת־יְהוּדָה אָסִיר מֵעַל פָּנַי
כַּאֲשֶׁר הֲסִרֹתִי אֶת־יִשְׂרָאֵל וּמָאַסְתִּי אֶת־הָעִיר
הַזֹּאת אֲשֶׁר־בָּחַרְתִּי אֶת־יְרוּשָׁלִַם וְאֶת־הַבַּיִת
אֲשֶׁר אָמַרְתִּי יִהְיֶה שְׁמִי שָׁם ׃ כח וְיֶתֶר דִּבְרֵי
יֹאשִׁיָּהוּ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל־
ספר

תרגום

כד ואף ית בדין וית זכורו וית צלמניא וית
טעותא וית כל שקוציא דאתחזיאו בארעא
דבית יהודה ובירושלם פלי יאשיהו בדיל
לקימא ית פתגמי אוריתא דכתיבין על ספרא
דאשכח חלקיה כהנא בבית מקדשא דיי :
כה וכותיה לא הוה קדמוהי מלכא דתב
לפולחנא דיי בכל לביה ובכל נפשיה ובכל
נכסוהי ככל אוריתא דמשה ובתרוהי לא קם
כותיה : כו ברם לא תב יי מתקוף רוגזיה רבא
דתקיף רוגזיה בדבית יהודה על כל ארגזותא
די ארגיז קדמוהי מנשה : כז ואמר יי אף ית
דבית יהודה אגלי מארע בית שכנתי כמא
דאגליתי ית ישראל ואחריק ית קרתא הדא
דאתרעיתי בירושלם ובביתא דאמרית יהי
שמי תמן : כח ושאר פתגמי יאשיהו וכל די
עבד הלא אנון כתיבין על ספר פתגמי יומין
למלכיא

וכמוהו לא
היה
[illegible]

רש"י

והיו הולכים לעגל שבבית אל ובדן על עכשיו שגלו עשרת השבטים והחזירם ירמיהו ומלך עליהם יאשיהו ובאו כולם לירושלים:(כד) תרפים: צורות שמדברים ע"י כשפים והעושה אותן צריך לטוין שעה אחת בשנה ושנה אחת ראויה לכך: (ל) וימשחו : לא היה צריך משיחה אלא מפני
שהיה

מצודת דוד

ושלמה שמלכו על כל ישראל : (כד) על הספר·ר"ל בעבור הספר אשר מצא חלקיה כי הספר הזה היתה סיבה לכל זה : (כה) וכמוהו לא היה לפניו·ומה שנאמר ביחזקאל ואחריו לא קם כמוהו הוא בדבר הבטחון בה' וכמ"ש שם אבל בדבר התשובה לא היה כיאשיהו ויש מרז"ל שאמרו שמעולם לא חטא ותשובתו היתה להחזיר משלו כל דין שדן מבן ח' עד י"ח ונ"ש ובכל מאודו : (כו) אך לא שב וכו'· אף שיאשיה עשה תשובה בכל לבבו והורה להעם דרכי ה': על כל הכעסים·בעבור כי כהלנע אחז ישראל בהכעסים אשר הכעים מנשה
לעבור

מצודת ציון

התרפים · הם העשוים בצורת אדם ומגידים עתידות ע"י כשוף : בעריפנה מן
הארץ : הקים · מל' קיום : בית ה'· בבית ה' : (כה) מאודו · עשרו כמו ובכל
מאדך

גאט אין (ירושלים) : (כד) וגם אונ אויך די (כישוף) מאכיר פֿון (אובות אונ ידעונים) אונ די עכו"ם די דא רידן דורך כישוף אונ דער זיא מאכט אוזו ווישן אין ווענליגס יאר אונ אין ווענליגיר לייט דאש ער עש אמכן זאל דז האט ער פֿר שניטן אונ דיא אומ ווערדיגהייט אונ אל דיא פֿאר אום ווערדיגי עכו"ם דיא דא זיינן ווארדן געזעהן אין דעם לאנד יהודה אונ ירושלים דיא האט ער אויש גירויאט יאשיהו אום ווילן אויף צו ריכטן דיא זאג פֿון דער תורה דיא דא זיין גישריבן אויף דעם בוך דז ער הט גיפֿונדן חלקיה דר כהן אין דעם הויז גאטש : (כה) וכמוהו אונ אז זיין גלייכן איז ניט גוועזן פֿאר אים קיין מלך דר דא איז ווידר קערט צו גאט מיט אל זיינם הערן אונ מיט אל זיינם לייב אונ מיט אל זיינם גוטה אז אל דז לערנן פֿון משה אונ נאך אים איז קיינר אויף גישטאנדן אז וויא ער : (כו) אך נייארט ער ווידר קערט ניט גאט פֿון זיינם גרים צארין דען גרושן דז ער האט גיגריאט אן יהודה אויף אל די דר צירונג דז ער הט דר צירנט מיט מנשה : (כז) ויאמר אונ ער שפראך גאט אויך דז הויז יהודה וויל איך אב טאן פֿון מיינם אנגזיכט אז ווייא איך הב אב גיטאן ישראל אונ איך וויל פֿר שמעהן די שטאט די דאזיג דש איך הב אויז דר וועלט דהיינו אן ירושלים אונ דש הויז דש איך האב גזאגט עש זאל זיין מיין נאמן אל דארט : (כח) ויתר אונ די איבריגי זאכין פֿון יאשיה אונ אל דז ער הט געטאן פֿר וואר דא זיינן געשריבן אויף דעם בוך (דברי הימים) צו די קיניגן יהודה : (כט) בימיו אין זייני טעג איז אויף גאגן פרעה דר הינקדיג
קיניג

סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה : כט בְּיָמָיו עָלָה
פַרְעֹה נְכֹה מֶלֶךְ־מִצְרַיִם עַל־מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל־נְהַר
פְּרָת וַיֵּלֶךְ הַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ לִקְרָאתוֹ וַיְמִיתֵהוּ
בִּמְגִדּוֹ כִּרְאֹתוֹ אֹתוֹ : ל וַיַּרְכִּבֻהוּ עֲבָדָיו מֵת
מִמְּגִדּוֹ וַיְבִאֻהוּ יְרוּשָׁלַם וַיִּקְבְּרֻהוּ בִּקְבֻרָתוֹ וַיִּקַּח
עַם־הָאָרֶץ אֶת־יְהוֹאָחָז בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ וַיִּמְשְׁחוּ אֹתוֹ
וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ תַּחַת אָבִיו : לא בֶּן־עֶשְׂרִים וְשָׁלֹשׁ
שָׁנָה יְהוֹאָחָז בְּמָלְכוֹ וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מָלַךְ
בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ חֲמוּטַל בַּת־יִרְמְיָהוּ מִלִּבְנָה :
לב וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשׂוּ אֲבֹתָיו :
לג וַיַּאַסְרֵהוּ פַרְעֹה נְכֹה בְרִבְלָה בְּאֶרֶץ חֲמָת
בִּמְלֹךְ ממלך קרי בִּירוּשָׁלָם וַיִּתֶּן־עֹנֶשׁ עַל־הָאָרֶץ
מֵאָה כִכַּר־כֶּסֶף וְכִכַּר זָהָב : לד וַיַּמְלֵךְ פַּרְעֹה נְכֹה
אֶת־אֶלְיָקִים בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ תַּחַת יֹאשִׁיָּהוּ אָבִיו וַיַּסֵּב
אֶת־שְׁמוֹ יְהוֹיָקִים וְאֶת־יְהוֹאָחָז לָקַח וַיָּבֹא מִצְרַיִם
וַיָּמָת שָׁם : לה וְהַכֶּסֶף וְהַזָּהָב נָתַן יְהוֹיָקִים לְפַרְעֹה
הערך

תרגום

למלכיא דבית יהודה : כט ביומוהי סליק
פרעה חגירא מלכא דמצרים על מלכא דאתור
על נהר פרת ואזל מלכא יאשיהו לקדמותיה
וקטליה במגדו כד חזא יתיה : ל ואחתוהי
עבדוהי כד מית ממגדו ואיתיאוהי לירושלם
וקברוהי בקבורתיה ודבר עמא דארעא ית
יהואחז בר יאשיהו ומשחויתיה ואמליכו יתיה
תחות אבוהי : לא בר עסרין ותלת שנין יהואחז
כד מלך ותלתא ירחין מלך בירושלם ושום
אמיה חמוטל בת ירמיה מן לבנה : לב ועבד
דביש קדם יי ככל דעבדו אבהתוהי : לג
ואסריה פרעה חגירא ברבלה בארעא דחמת
מלממלך בירושלם ורמא מגביתא על עמא
דארעא מאה ככרי כספא וככרא דדהבא : לד
ואמליך פרעה חגירא ית אליקים בר יאשיהו
תחות יאשיהו אבוהי ושוי ית שמיה יהויקים
וית יהואחז דבר ואתא למצרים ומית תמן :
לה וכספא ודהבא יהב יהויקים לפרעה ברם
רמא

רש"י

שהיה יהויקים אחיו גדול ממנו שתי שנים כמו שכתוב בענין : (לה) איש כערכו · כפי עשרו : (ג) אך על פי ה' היתה · כל הרעה הנז
ביהודה

מצודת ציון

מאדך (דברים ו'): (כט) נכה · ת"י חגירה והוא מענין פסיר' וכן בן נכה רגלי'
(ש"ב ד') : על נהר · סמוך לנהר : (לג) ויאסרהו · קשרו : (לד) ויסב · ויסבב :
נגש

מצודת דוד

לעבוד עכו"ם כמוהו : (כט) לקראתו · למענו ללכת דרך ארצו : כראות
אותו · ר"ל כשלחמו עמו וכמו ויתראו פנים (לעיל י"ד) שר"ל נלחמו פני
בפנים והיא ראיית המלחמה : (ל) בקבורתו · אשר כרה לעצמו בחייו:(ל
אבותיו · מנשה ואמון : (לג) ממלוך · להסירו ממלוך בירושלים : ויתן עונש · על שהמליכוהו לפני יהויקים אחיו הגדול ממנו אשר לו משפט המלוכ
(לה) אך העריך · לא לקח הכסף כפי אשר ישר בעיניו אך לקח מכ"א לפי ערך עשרו : על פי פרעה · מה שאמר פרעה בעבור העונש : איש כערכו
נגש · בחוזק יד ובכפיה
נגש

קיניג מצרים אויף דען קיניג אשור בייא די באך פרת אונ ער גינג דר (אוך יאשיהו) צו קיגן אים אונ ער טיטיט דען יאשיהו א
דר שטאט (מגידו) אז ער אים זאך : (ל) וירכבוהו אונ זיא פֿירדרטן אים זייני קנעכט טוטר הייט פֿון (מגידו) אונ זיא בראכטן
נאך ירושלים אונ זיא בגראבטין אים אין זיינם גראב אונ עז פֿירט דאז פֿאלק פֿון דעם לנד דען יהואחז זון יאשיהו אונ זיא זאלבטן
אים אונ זיא מאכטן אים קיניגן אן די שטאט זיינש פֿאטירש אונ דר וויל זיין ברודר יהוקים איז אום צווייא יאר עלטיר גוועזן אזו
ער ניט אזו גאר ראוי צו דר מלוכה געוועזן דרום מושט מן אים זאלבן : (לא) בן איין זון פֿון דרייא אונ צוואנציג יאר וואר יהואחז אין זיינ
קיניגן אונ דרייא חדשים הט ער גקיניגט אין ירושלים אונ דר נאמן פֿון זיינר מוטר וואר (חמוטל) די טאכטר (ירמיה פֿון לבנה) :
(לב) ויעש אונ ער טעט וואז דא איבל גיפֿעלט פֿר די אויגן גאטש אז אל דש זיא האבן גטאן זייני עלטרן:(לג) ויאסרהו אונ ער פֿאנג
אים פרעה דר הינקדיג אין (רבלה אין לנד חמת) פֿון צו קיניגן אין ירושלים אונ ער גאב איין שאצונג אויף די מאנן פֿון דעם לנד הונדר
צענטנר זילבר אונ איין צענטנר גאלד: (לד) וימלך אונ ער מאכט קיניגן (פרעה דען אליקים זון יאשיהו) אן די שטאט (יאשיה) זיין פֿאט
אונ הט אים געבן צו נאמן (יהויקים) אונ צו דען (יהואחז) הט ער גיפֿירט אונ ער קאם נאך מצרים אונ ער שטארב אל דארט : (לה)
הכסף אונ דז זילבר אונ דש גאלד הט ער געבן (יהויקים צו פרעה) נייארט ער האט גישאצט דיא מאנין פֿון דעם לאנד צו געבן דז זייני
אויף

הֶעֱרִיךְ אֶת־הָאָרֶץ לָתֵת אֶת־הַכֶּסֶף עַל־פִּי פַרְעֹה
אִישׁ כְּעֶרְכּוֹ נָגַשׂ אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב אֶת־עַם
הָאָרֶץ לָתֵת לְפַרְעֹה נְכֹה : לו בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ
שָׁנָה יְהוֹיָקִים בְּמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ
בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ זְבִידָה זבודה ק' בַת־פְּדָיָה מִן־
רוּמָה : לז וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשׂוּ
אֲבֹתָיו : כד א בְּיָמָיו עָלָה נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
וַיְהִי־לוֹ יְהוֹיָקִים עֶבֶד שָׁלֹשׁ שָׁנִים וַיָּשָׁב וַיִּמְרָד־
בּוֹ : ב וַיְשַׁלַּח יְהוָה ׀ בּוֹ אֶת־גְּדוּדֵי כַשְׂדִּים וְאֶת־
גְּדוּדֵי אֲרָם וְאֵת ׀ גְּדוּדֵי מוֹאָב וְאֵת גְּדוּדֵי בְנֵי־עַמּוֹן
וַיְשַׁלְּחֵם בִּיהוּדָה לְהַאֲבִידוֹ כִּדְבַר יְהוָה אֲשֶׁר
דִּבֶּר בְּיַד עֲבָדָיו הַנְּבִיאִים : ג אַךְ ׀ עַל־פִּי יְהוָה
הָיְתָה בִּיהוּדָה לְהָסִיר מֵעַל פָּנָיו בְּחַטֹּאת מְנַשֶּׁה
כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה : ד וְגַם דַּם־הַנָּקִי אֲשֶׁר שָׁפָךְ וַיְמַלֵּא
אֶת־יְרוּשָׁלַם דָּם נָקִי וְלֹא־אָבָה יְהוָה לִסְלֹחַ : ה
וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹיָקִים וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה הֲלֹא־הֵם
כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי יְהוּדָה : ו
וישכב

תרגום

דמא מגביתא על עמא דארעא למתן ית
כספא על מימרא דפרעה גבר כד חזי מקים
ית כספא וית דהבא מן עמא דארעא למתן
לפרעה חגירא : לו בר עסרין וחמש שנין
יהויקים כד מלך וחדא עסרי שנין מלך
בירושלם ושום אמיה זבודה בת פדיה מן
רומה : לז ועבד דביש קדם יי ככל דעבדו
אבהתוהי : א ביומוהי סליק נבוכדנאצר מלכא
דבבל והוה ליה יהויקים עבדא תלת שנין ותב
ומריד ביה : ב וגרי יי ביה ית משרית כסדאי
וית משרית ארם וית משרית מואב וית
משרית בני עמון וגרנון בדבית יהודה
לאובדיהון כפתגמא דיי די מליל ביד עבדוהי
נביא : ג ברם על דארגיזו קדם יי הות דא
בדבית יהודה לאגליותהון מארעא בית
שכינתיה בחובי מנשה ככל דעבד : ד ואף דם
זכי דאשד ומלא ית ירושלם חובת דם זכי הות
רעוא קדם יי דלא למשבק : ה ושאר פתגמי
יהויקים וכל די עבד הלא אנון כתיבין על
ספר פתגמי יומיא למלכי דבית יהודה :
ושכיב

רש"י

ביהודה ע"י הגדודים האלה : (ו) וישכב יהויקים · לא על מטתו כי אסרו נבוכדנצר בנחושתים להוליכו בבלה והיו מגררין אותו ומת בידם
כמו

מצודת דוד

נגש מכ"א לפי ערכו : (לו) בן עשרים וחמש · כי היה גדול ב' שנים מיהואחז
אחיו : כד (א) וישב · אחרי שלשת השנים : (ב) וישלח ה' · העיר את

מצודת ציון

(לה) נגש · דחק וכפה : כד (ב) גדודי · חיילי צבא : (יד) זולת · רק : (טו)
אילי

לב גדודי כשדים וכו' לבוא עליו למלחמה : וישלחם · לפי שארכו הדברים לכן חזר ואמר וישלחם וכן דרך המקרא : (ג) אך על פי ה' · ר"ל לא גבר
העכו"ם בעולם ידו אך דבר ה' היתה : בחטאת מנשה · בעבור שאחזו בחטאת מנשה לעשות ככל אשר עשה הוא : (ד) וגם דם הנקי · גם דם הנקי גרם
הדבר : אשר שפך · ר"ל על שהיקל מנשה בשפיכת דם למדו העם גם הם לשפוך דם א"כ מילא הוא את הדם לעשות את כולם רוצחים : ולא אבה :
לוס

אויף די זאג פֿון פרעה איין מאן נאך זיינם פֿרמעגן ער הט בצוואונגן דש זילבר אונ דש גאלד די מאנין פֿון דעם לאנד צו געבן צו פרעה
דעם הינקדיגן : (לו) בן איין זון פֿון פֿינף אונ צוואנציג יאר וואר (יהויקים) אין זיינם קיניגן אונ איילף יאר הט ער גקיניגט אין
ירושלים אונ דר נאמן פֿון זיינר מוטר וואר (זבודה) די טאכטר (פדיה פֿון רומה) · (לז) ויעש אונ ער טעט וואז דא איבל
גיפֿעלט פֿר די אויגן גאטש אז אל דש זיא האבן גיטאן זייני עלטרן : (א) ביאיו אין זייני טעג איז אויף גצוגן (נבוכדנאצר
קיניג בבל) אונ ער וואר צו אים (יהויקים) איין קנעכט דרייא יאר אונ יהויקים ווידר קערט אונ ער ווידר שפעניגט
אן אים : (ב) וישלח אונ ער רייציט גאט אן אים די שארין פֿון (כשדים) אונ (ארם אונ מואב) אונ די שארין פֿון די קינדר (עמון)
אונ ער אן רייציט זיא אן יהודה צו פֿר לירן אים אז די זאג גאטש דז ער הט גרעט דורך זייני קנעכט די נביאים : (ג) אך פֿון וועגן
דר זאג גאטש דש זיא האבן דר לירנט אים דא איז דש געווארן יהודה דז די שארין זיין אויף אים קומן צו פֿר טרייבן זיא פֿון דען לנד דז
זיין (שכינה) רואט דארטן אום וועגן די זינד פֿון מנשה אז אל דז ער הט גטאן : (ד) וגם אונ אויך דז בלוט דש רייני דז ער האט פֿר
גאסין אונ דר פֿילט ירושלים מיט ריין בלוט אונ ניט ער וואלט גאט צו פֿר געבן אים : (ה) ויתר אונ דיא איבריגי זאכין פֿון יהויקים אונ
דז

וַיִּשְׁכַּב יְהוֹיָקִים עִם־אֲבֹתָיו וַיִּמְלֹךְ יְהוֹיָכִין בְּנוֹ
תַּחְתָּיו׃ ז וְלֹא־הוֹסִיף עוֹד מֶלֶךְ מִצְרַיִם לָצֵאת
מֵאַרְצוֹ כִּי־לָקַח מֶלֶךְ בָּבֶל מִנַּחַל מִצְרַיִם עַד־נְהַר
פְּרָת כֹּל אֲשֶׁר הָיְתָה לְמֶלֶךְ מִצְרָיִם׃ ח בֶּן־שְׁמוֹנֶה
עֶשְׂרֵה שָׁנָה יְהוֹיָכִין בְּמָלְכוֹ וּשְׁלשָׁה חֳדָשִׁים
מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְשֵׁם אִמּוֹ נְחֻשְׁתָּא בַת־אֶלְנָתָן
מִירוּשָׁלָםִ׃ ט וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־
עָשָׂה אָבִיו׃ י בָּעֵת הַהִיא עָלָה עלו קרי עַבְדֵי
נְבֻכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל יְרוּשָׁלָםִ וַתָּבֹא הָעִיר
בַּמָּצוֹר׃ יא וַיָּבֹא נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ־בָּבֶל עַל־הָעִיר
וַעֲבָדָיו צָרִים עָלֶיהָ׃ יב וַיֵּצֵא יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־
יְהוּדָה עַל־מֶלֶךְ בָּבֶל הוּא וְאִמּוֹ וַעֲבָדָיו וְשָׂרָיו
וְסָרִיסָיו וַיִּקַּח אֹתוֹ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת שְׁמוֹנֶה
לְמָלְכוֹ׃ יג וַיּוֹצֵא מִשָּׁם אֶת־כָּל־אוֹצְרוֹת בֵּית
יהוה

ו ושכיב יהויקים עם אבהתוהי ומלך יהויכין
בריה תחותוהי : ז ולא אוסיף עוד מלכא
דמצרים למפק מארעיה ארי נסיב מלכא
דבבל מנחל מצרים עד נהר פרת כל דהות
למלכא דמצרים : ח בר תמני עסרי שנין
יהויכין כד מלך ותלתא ירחין מלך בירושלם
ושום אמיה נחשתא בת אלנתן מירושלם : ט
ועבד דביש קדם יי ככל דעבד אבוהי : י בעדנא
ההיא סליקו עבדי נבוכדנאצר מלכא דבבל
לירושלם ועלת קרתא בצירא: יא ואתא נבוכד
נאצר מלכא דבבל על קרתא ועבדוהי צירין
עלה: יב ונפק יהויכין מלך שבטא דבית יהודה
על מלכא דבבל הוא ואמיה ועבדוהי
ורברבוהי וגברוהי ודבר יתיה מלכא דבבל
בשנת תמני למלכיה : יג ואפיק מתמן ית
כל

רש"י

כמו שנאמר (ירמיה כ"ב י"ט) קבורת חמור יקבר סחוב והשלך (ובדברי הימים ב' ל"ו ו') כתיב שאסרו נבוכדנצר להוליכו בבלה : (ז) לצאת מארצו · לעזור ליהויקים : כי לקח מלך בבל וגו' · שנלחו במלחמה בשנת הרביעית ליהויקים בכרכמיש על נהר פרת ככתוב בספר (ירמיה מ"ו ב') : (יב) ויצא יהויכין מלך יהודה על מלך בבל · לעשות לו כרצונו ולא למלחמה : (יד) החרש והמסגר · תרגום יונתן אומניא ותרעיא

ורבותינו

מצודת דוד

לזה לא רצה ה' לסלוח כי היו אוחזים ברשעת מנשה ואף בשפיכת דם : (ו) עם אבותיו · ר"ל שמת עם אבותיו אבל לא נקבר עמהם כי אסר אותו להוליכו בבלה ומת בדרך ולא נקבר כלל כמ"ש בד"ה ובירמיה : (ז) לצאת מארצו · להמליך מלך ביהודה כמו שהמליך את יהויקים : (י) ותבוא העיר במצור · בנו סביבה כרכום לכבשה וכן ובנית מצור (דברים כ') ונקראה כן ע"ש כי העם היושב בה המה במצור ובמצוק : (יא) צרים עליה · מסבבים עליה להצר להעם : (יב) ויצא יהויכין · מסר א"ע בידו לעשות בו חפצו בחשבו כי יחמול עליו בעבור הכנעתו : בשנת שמנה · והושב שנים מקוטעות : למלכו' למלכות נ"נ ובירמיה נאמר בשנת שבע ור"ל בשבע לכבוש יהויקים כי בשני למלכותו והיא ה' ליהויקים כבש את יהויקים בראשונה והוליכו לבבל וקבל על עצמו להיות לו לעבד והחזירו ועבדו ג' שנים וחזר ומרד בו וכבשו שנית בשנת ג' למרדו הוא האמור בד"ה ב' ובזה השנה מלך יהויכין וגלהו אחר ג' חדשים : (יג) ויקצץ · כרת וקלף את הזהב מהכלים : (יד) עשרת אלפים ·

ובירמיה

דז ער הט גטאן פֿר וואר עס איז גשריבן אויף דז בוך (דברי הימים) צו די קיניגן פֿון יהודה : (ו) וישכב אונ ער לאג (יהויקים) מיט זייני עלטרן אבר ניט אויף זיינם בעט נייארט אן האט אים גיבונדן אונ גשלעפט נאך בבל (עיין רש"י) אונ ער קיניגט יהויכין זיין זון אן זיינר שטאט : (ז) ולא אונ ער האט ניט גמערט נאך דר קיניג פֿון (מצרים) צו אויז גין פֿון זיינם לנד דען ער הט גנומן די קיניג פֿון בבל פֿון דעם באך מצרים ביז דען באך פרת אלז דש וואז דש איז גוועזן צו דעם קיניג מצרים :(ח) בן אין זון פֿון אכטצעהן יאר וואר יהויכין אין זיינם קיניגן אונ דרייא חדשים הט ער גקיניגט אין ירושלים אונ דר נאמן פֿון זיינר מוטר וואר (נחשתא די טאכטר אלנתן פֿון ירושלים) : (ט) ויעש אונ ער טעט וואז דא איבל גיפֿיל פֿר די אויגן גאטש אז אל דש ער האט גטאן זיין פֿאטר : (י) בעת אין דר צייט דר זעלביג זיינן אויף גאנגן די קנעכט פֿון נבוכדנצר קיניג בבל נאך ירושלים אונ זי קאם דיא שטאט אין בלעגרונג כלומר אן הם זי הרום בלעגירט : (יא) ויבא אונ ער קאם (נבוכדנצר קיניג בבל) אויף דר שטאט אונ זייני קנעכט האבן בלעגרט אויף איר : (יב) ויצא אונ ער אויז גינג יהויכין דר קיניג יהודה בייא קיניג בבל ער אונ זיין מוטר אונ זייני קנעכט אונ זייני הערן אונ זייני דינר אבר ניט מלחמה צו האלטן נייארט זייכן ווילן צו טאן אונ דר קיניג בבל נעמט אים גפֿאנגן אין דעם אכטן יאר צו זיינם קיניגן : (יג) ויוצא אונ ער אויז צוג פֿון דארטן אל די בהעלטנוס פֿון דעם (בית המקדש) אונ די אוצרות פֿון דעם הויז דז איך

אונ

יְהוָה וְאוֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְקַצֵּץ אֶת־
כָּל־כְּלֵי הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה
מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּהֵיכַל יְהוָה כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה׃ יד
וְהִגְלָה אֶת־כָּל־יְרוּשָׁלַםִ וְאֶת־כָּל־הַשָּׂרִים וְאֵת
כָּל־גִּבּוֹרֵי הַחַיִל עֲשָׂרָה עשרת קרי אֲלָפִים גּוֹלֶה
וְכָל־הֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר לֹא נִשְׁאַר זוּלַת דַּלַּת עַם־
הָאָרֶץ׃ טו וַיֶּגֶל אֶת־יְהוֹיָכִין בָּבֶלָה וְאֶת־אֵם הַמֶּלֶךְ
וְאֶת־נְשֵׁי הַמֶּלֶךְ וְאֶת־סָרִיסָיו וְאֵת אֱוִלֵי אילי קרי
הָאָרֶץ הוֹלִיךְ גּוֹלָה מִירוּשָׁלַםִ בָּבֶלָה׃ טז וְאֵת
כָּל־אַנְשֵׁי הַחַיִל שִׁבְעַת אֲלָפִים וְהֶחָרָשׁ וְהַמַּסְגֵּר
אֶלֶף הַכֹּל גִּבּוֹרִים עֹשֵׂי מִלְחָמָה וַיְבִיאֵם מֶלֶךְ־
בָּבֶל גּוֹלָה בָּבֶלָה׃ יז וַיַּמְלֵךְ מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־מַתַּנְיָה
דֹדוֹ תַּחְתָּיו וַיַּסֵּב אֶת־שְׁמוֹ צִדְקִיָּהוּ׃ יח בֶּן־
עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ בְמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה
שנה

כל אוצרי בית מקדשא דיי וית אוצרי בית
מלכא וקציץ ית כל מני דהבא דעבד שלמה
מלכא דישראל בהיכלא דיי כמא די מליל יי:
יד ואגלי ית כל ירושלם וית כל רברביא וית
כל גברי חילא עסרא אלפין בגלותא וכל
אומניא ותרעיא לא אשתאר אלהן חשיכי עמא
דארעא : טו ואגלי ית יהויכין לבבל וית אמא
דמלכא וית נשי דמלכא וית רברבנוהי וית
רברבי ארעא אוביל בגלותא מירושלם לבבל:
טז וית כל גברי חילא שבעא אלפין אומניא
ותרעיא אלפין כולהון גברין גברי עבדי קרבא
ואיתנון מלכא דבבל בגלותא לבבל: יז ואמליך
מלכא דבבל ית מתניה אח אבוהי תחותוהי
ושוי ית שמיה צדקיהו : יח בר עסרין וחדא
שנין צדקיהו כד מלך וחדא עסרי שנין מלך
בירושלם ושום אמיה חמוטל בת ירמיהו מן
לבנה

והאו' וגו'
בסימן כח
שנה' ד לח

וימלך מלך
הורי' ג יב
כריתו' ח ה

רש"י

ורבותינו אמרו חכמים גדולים בתורה שכשאחד פותח הכל שותקין כמו שכתוב (ישעיה מ"א א') החרישו אלי איים מסגר הכל יושבין לפניו ולמדין הימנו כמו שנאמר (ישעיה כ"ב) ופותח ואין סוגר וסוגר ואין פותח : (טו) ואת אילי הארץ · אלו חורי יהודה ובנימין וצדקיה היה עליהם הכתוב אומר (ירמיה כ"ד ה') כתאנים הטובות האלה כן אכיר את גלות יהודה : (טז) שבעת אלפים · ולמעלה הוא אומר עשרת אלפים בא הכתוב השלישי והכריע בספר (ירמיה נ"ב כ"ח) זה העם אשר הגלה נבוכדנצר בשנת שבע יהודים שלשת אלפים אמור מעתה ג' אלפים היו משבט יהודה ושבעת אלפים מבנימין ושאר שבטים ואף בסדר עולם למדנו כן : (יז) ויסב את שמו צדקיהו · יה יצדיק עליך את הדין אם

תמרוד

מצודת דוד

ובירמיה נאמר יהודים שלשת אלפים כ"ג ור"ל מבני יהודה היה החשבון והאמור והמותר היו מבני בנימין ושאר השבטים אשר התגוררו בירושלים וזהו שאמר למעה שבעת אלפים וכולם יחד המה עשרת אלפים ולא חש לחשוב עוד אותן הכ"ג האמור בירמיה : וכל החרש והמסגר · הם האומנים ושומרי השערים אשר סגרו אותם בעתם וכן ח"י : (טז) הכל גבורים · על אנשי החיל יאמר

לא

מצודת ציון

אילי · הם השרים הגדולים והחזקי' כי הוא ענין חוזק רב כמו יש לאל ידי (בראשית ל"א) : (יז) תחתיו · במקומו : כה (א) ויחן · מל' חניה : (ד)

נפלו

אונ ער אב האקט אל די גפעס דז גילדני דש ער הט געמאכט שלמה דר קיניג ישראל אין דעם פאליש גאטש אז ער הט גרעט גאט: (יד) והגלה אונ ער הט פר טריבן גנץ ירושלים אל די הערן אונ די שטארקן פון דעם היר צעהן טויזנט די פר טריב ער אין דז גלות אונ אל די מייסטר אונ אל די טאר ווערטל אודר די (חשובי תלמידי חכמים) די דא רידן גלייך דש אלי אוזן שווייגן קיגן זיא אונ [illegible] תלמידי חכמים די דא [illegible] דהיינו ווען זיא רידן אזו אוז עס בלייבן עס וואר ניט איבר גבליבן נייארט די אמגרן אונ די ארמי לייט פון דעם לנד : (טו) ויגל אונ ער פר טריב דעם (יהויכין) נאך בבל אונ דיא מוטר פון דעם מלך אונ די ווייבר פון דעם קיניג אונ זייני [illegible] פון דעם לנד אונ זי ווארן צדיקים פון דעם שבט יהודה אונ בנימין די הט אונגפירט אין דז גלות פון ירושלים נאך (בבל) : (טז) ואת אונ אל די מאכן פון דעם היר זיבן טויזנט די דא ווארן פון דען (שבט בנימין) [illegible] דרוקטר פון דעם שבט יהודה (עיין רש"י) אונ די תלמידי [illegible] די דא קענן טאן אונ הלטן מלחמה אונ ער בראכט זיא דער קיניג בבל אין דז (גלות נאך בבל) : (יז) וימלך אונ ער מאכט קיניגן דר קיניג בבל דען (מתניה) זיין פעטיר אן זיינר שטאט אונ ער [illegible] (צדקיהו) כלומר גאט זאל דיך ריכטן ווען דו ווערשט מורד זיין אן איר : (יח) בן איין זון פון [illegible] יאר וואר (צדקיהו) דא ער אן הוב צו קיניגן אונ איילף יאר הט ער גקיניגט אין ירושלים אונ דר נאמן פון זיינר מוטר וואר (חמוטל) די טאכטר פון (ירמיה) פון דר שטאט (לבנה) : (יט) ויעש אונ ער

טעט

שנה מלך בירושלם ושם אמו חמיטל בת־
ירמיהו מלבנה: יט ויעש הרע בעיני יהוה ככל
אשר עשה יהויקים: כ כי על אף יהוה היתה
בירושלם וביהודה עד השליכו אתם מעל פניו
וימרד צדקיהו במלך בבל: כה א ויהי בשנת
התשיעית למלכו בחדש העשירי בעשור לחדש
בא נבכדנאצר מלך בבל הוא וכל חילו על־
ירושלם ויחן עליה ויבנו עליה דיק סביב: ב ותבא
העיר במצור עד עשתי עשרה שנה למלך
צדקיהו: ג בתשעה לחדש ויחזק הרעב בעיר
ולא היה לחם לעם הארץ: ד ותבקע העיר וכל־
אנשי המלחמה הלילה דרך שער בין החומותים
אשר על גן המלך וכשדים על העיר סביב וילך
דרך

לבנה: יט ועבד דביש קדם יי ככל דעבד
יהויקים: כ ארי על דארגיזו קדם יי הות
בירושלם וביהודה עד דאגלי יתהון מארעא
בית שכנתיה ומריד צדקיהו במלכא דבבל: א
והוה בשתא תשיעיתא למלכיה בירחא
עשיראה בעשרא לירחא אתא נבוכד נצר
מלכא דבבל הוא וכל משריתיה על ירושלם
ושרא עלה ובנו עלה כרקום סחור סחור: ב
ועלת קרתא בצירא עד חדא עשרי שנין
למלכא צדקיהו: ג בתשעא לירחא ותקיף
כפנא בקרתא ולא הוה מיכל לעמא דארעא:
ד ואתרעת קרתא וכל גברי עבדי קרבא
בליליא כאורח תרעא בין שוריא די על גנתא
דמלכא וכסדאי שרן על קרתא סחור סחור
ואזל

חמוטל
קרי

ויעש הרע
סנה׳ יא ט

רש"י

תמרוד בו: (כ) כי על אף ה' היתה וגו' לפיכך וימרוד צדקיהו במלך בבל נתן הקב"ה בלבו למרוד בו כדי שיגלה: (א) בשנת התשיעית למלכו של צדקיהו: דיק תרגם יונתן כרקום: (ד) דרך שער בין החומתים מערה הולכת מביתו עד ערבות יריחו וברח לו דרך המערה והקב"ה זימן צבי הולך על גג המערה חוץ לעיר ורדפו כשדים אחרי הצבי וכשהגיעו לפתח המערה בערבות יריחו ראוהו ולכדוהו הוא שאמר
ביחזקאל

מצודת דוד

לא על החרם והמסגר: (כ) כי על אף כי בעבור שהיתה אף ה' בירושלים וביהודה כ"כ גדולה עד להשליך אותם מעל פניו לזה העיר לב צדקיה למרוד במלך בבל להיות סיבה אל הגלות להשליכם מעל פניו: כה (א) למלכו למלכות צדקיה: דיק הוא מגדל הנבנה מול העיר ללכדה: (ב) ותבוא העיר במצור עמדה העיר והמצור סביבה עד וכו': (ג) בתשעה לחודש בירמיה נאמר בחודש הרביעי: (ד) ותבקע העיר חיל נ"ל בקעו חומתם ונאלו נעשית מפלתה כי אנשי ירושלים היו חלושים ברעב ולא עמדו לחזוק לעכב על ידם: הלילה ר"ל ברחו בלילה ובירמיה נאמר ויברחו ויצאו מן העיר לילה: דרך שער וכו' בדרך השער העומד בין שתי החומות אשר אצל גן המלך: וילך המלך וכל אשר עמו: דרך הערבה בדרך ההולך אל
ערבות

טעט דש דא וואר ביז פֿר די אויגן גאטש אז אל דז ער האט גטאן (יהויקים): (כ) כי דען פֿון וועגן דען צארן פֿון גאט אונ דש ער הט וועלן די ישראל פֿר טרייבן איז גוועזן דז דאזיג אין ירושלים אונ אין יהודה דז (צדקיהו הט אורד) גוועזן אין דעם אויך בבל כלומר הקב"ה הט עש אזו אין זיין זין געבן דש ער זאל אורד זיין ביז דש ער האט פֿר טריבן זיא גאט פֿון דעם לאנד דש זיין טליה רואט דרינן אונ ער ווידר שפעניגט צדקיהו אן דעם קיניג בבל: (א) ויהי אונ עש וואר אין דעם יאר דז נייאנטי צו זיינם קיניג כלומר דש צדקיהו גקיניגט הט אין דעם (חודש) דעם צעהנטן צעהן טאג אין דעם חודש דהיינו אין (עשרה בטבת) קאם נבוכדנצר קיניג בבל ער אונ אל זיין היר נאך ירושלים אונ ער רואט אויף איר אונ ער בויאט אום איר איין באל ווערק גרינגז הרום: (ב) ותבא אונ זיא קאם דיא שטאט אין בלעגירונג כלומר זיא וואר בלעגירט ביז דז אייל(פֿ)טי יאר צו דעם קינג צדקיהו: (ג) בתשעה אין דעם נייטן טאג אין דעם חודש כלומר אין תמוז אונ עש שטערקט זיך דר הונגר אין דר שטאט אונ עז וואר קיין ברוט צו דש פֿאלק פֿון דעם לאנד: (ד) ותבקע אונ זיא וואר גשפאלטן דיא שטאט כלומר איין גלואן אונ אז זיא דז זאלין זיינן אל די אמן פֿון [illegible] מלחמה איין וועק גלאפֿן ביים דר נאכט אין דעם וועג דעם טאר צווישן די אויזמרן דש דא וואר ביים דעם גארטן פֿון דעם אויך [illegible] די כשדים גינגן אום דר שטאט גרינגז הרום אונ ער גינג דר אויך אין דעם וועג דעם פלון פֿון ירחו דען איין היל איז גנגן פֿון זיי[illegible] הויז ביז דען פלון פֿון ירחו דא גיט ער דורך דיא היל דא פֿיגט הקב"ה דש איין הירש איז גלאפֿן אובן אויף דר היל פֿון אויסן [illegible] דר שטאט דא יאגטן די כשדים נאך דעם הירש אונ דא זיא קאמן אן דיא טיר פֿון דר היל אין דען פלון פֿון ירחו דא זאכין [illegible] דעם אויך: (ה) וירדפו אונ זיא נאך יאגטן דש היר פֿון די כשדים נאך דעם אויך אונ זי גרייכטן איק אין דעם פלון פֿון ירחו אונ
זיין

דרך הערבה: ה וירדפו חיל כשדים אחר המלך
וישגו אתו בערבות ירחו וכל חילו נפצו מעליו:
ו ויתפשו את המלך ויעלו אתו אל מלך בבל
רבלתה וידברו אתו משפט: ז ואת בני צדקיהו
שחטו לעיניו ואת עיני צדקיהו עור ויאסרהו
בנחשתים ויבאהו בבל: ח ובחדש החמישי
בשבעה לחדש היא שנת תשע עשרה שנה
למלך נבכדנאצר מלך בבל בא נבוזראדן רב־
טבחים עבד מלך בבל ירושלם: ט וישרף את־
בית יהוה ואת בית המלך ואת כל בתי ירושלם
ואת כל בית גדול שרף באש: י ואת חומות
ירושלם סביב נתצו כל חיל כשדים אשר רב־
טבחים: יא ואת יתר העם הנשארים בעיר ואת־
הנופלים אשר נפלו על המלך בבל ואת יתר
ההמון הגלה נבוזראדן רב טבחים: יב ומדלת
הארץ השאיר רב טבחים לכרמים ולגבים
וליוגבים

ואזל באורח מישרא: ה ורדפו משרית כסדאי
בתר מלכא וארביקו יתיה במישרי יריחו וכל
משריתיה אתבדרת מניה: ו ואחדו ית מלכא
ואסיקו יתיה לות מלכא דבבל לרבלת ומלילו
עמיה פתגמי דינין: ז וית בנוהי דצדקיהו
נכיסו לעינוהי וית עיני צדקיהו עור ואסריה
בשלשלן דנחש ואוביליה לבבל: ח ובירחא
חמשאה בשבעא לירחא היא שנת תשע עסרי
שנין למלכא נבוכד נצר מלכא דבבל אתא
נבוזר אדן רב קטוליא עבדא דמלכא דבבל
לירושלם: ט ואוקיד ית מקדשא דיי וית בית
מלכא וית כל בתי ירושלם וית כל בתי
רברביא אוקיד בנורא: י וית שורי ירושלם
סחור סחור תרעו כל משרית כסדאי דעם רב
קטוליא: יא וית שאר עמא דאשתארו בקרתא
וית שמיעיא דאשתמעו על מלכא דבבל וית
שאר המונא אגלי נבוזר אדן רב קטוליא: יב
ומחשיכי עמא דארעא אשאר רב קטוליא
למהוי

וישגו אתו
בס לו

ובחדש
החמישי
תענית
דף כט
בגס׳ יא לו

וישרוף את
בית ה׳
מגלה ד׳ כז
בגס׳ יא לו

רש"י

(ביחזקאל י"ב י"ג) ופרשתי רשתי עליו ונתפש במצודתי: (ו) וידברו אתו משפט נתווכח עמו על השבועה: (ט) את כל בית גדול בתי כנסיות שמגדלין בהן תורה ותפלה ובתי המדרש: (יא) ואת הנופלים שנמשכו לקול נבוכדנאצר ויצאו אליו מן העיר כמו בלכתו אל כשדים נפלו עליו ממנשה וגו' (ד"ה א' י"ב כ"א): (יב) וליוגבים חופרי הארץ לשון יקבים שהם חפירות בקרקע: (יז) וקומת הכותרת שלש אמות ובתחלת
ספר

מצודת דוד

ערבות יריחו: (ה) וירדפו ארז"ל שברח דרך מערה ההולכת עד ערבות יריחו ונזדמן צבי הולך ממעל המערה ורדפו הכשדים אחר הצבי ובבואם לפתח המערה מצאו את המלך יוצא ותפשוהו: (ו) רבלתה כי בה האריך ימי המצור הלך נ"נ לרבלה: משפט התווכח עמו על מה שמרד בו ועבר על שבועתו כמ"ש בד"ה: (ח) תשע עשרה כי בעת שכבש את יהויכין היה א' למלכו ולצדקיהו מלך י"א שנה הרי י"ט ובסוף ירמיה נאמר י"ח ור"ל לכבוש יהויקים בראשונה שהיתה בשניה למלכות נ"נ: רב טבחים שר על ההורגים במלכות המלך: (ט) בית גדול הוא פי' על מה שאמר כל בתי ירושלים לומר שהם כל בית אדם גדול אשר בירושלים ואותם לבד שרף ולא זולתם: (י) אשר רב טבחים אשר עם רב טבחים: (יא) הנשארים אשר לא נהרגו: ואת
יתר

מצודת ציון

נפצו נתפזרו: ויתפשו אחזו בחזקה: (ז) בנחשתים בשלשלאות נחושת: (י) נתצו שברו וכתתו: (יא) הנופלים הם היוצאים מעצמן למסור עצמן ולשכון ביניהם וכן אל הכשדים אתה נופל (ירמיה ל"ז): ההמון העם הרב: (יב) לכורמים לעבוד הכרמים: וליוגבים ענין חורות כמו עשה הנחל הזה גבים
גבים

זיין היר זיין פֿר שפרייט וואָרן פֿון אב איק: (ו) ויתפשו אונ זיא פֿאנגטן דעם אויך אונ זי ברא(כ)טן איק צו דעם קיניג בבל נאך (רבלה) אונ זי רידטן איט איק גרעכטיקייט כלומר ווארום דש ער ניט הט זיין שבועה געהאלטן דעם אויך גטרייא צו זיין: (ז) ואת אונ די קינדר פֿון צדקיה הבן זי געשעכט פֿר זייני אויגן אונ די אויגן פֿון צדקיה האט ער פֿר בלענט אונ ער בינדט איק אין פֿעטיל אונ זי ברא(כ)טן איק נאך בבל: (ח) ובחדש אונ אין דעם הודש דעם פֿינפֿטן דז איז (אב) זיבן טאג אין דעם חודש דז וואר דז יאר דז ניינצעהנטי צו דעם קיניג נבוכדנצר קיניג בבל קאם נבוזראדן דר הער איבר די שעכטר אודר קוכן איינשטר דר וואר דר קנעכט פֿון קיניג בבל דר קאם נאך ירושלים: (ט) וישרוף אונ ער פֿר ברענט דש הויז גאטש אונ אל דז הויז פֿון דעם אויך אונ די הייזר פֿון רוטליש אונ אל די גרויסן הייזר כלומר די שולן דש אן דרינן גרישט די תורה אונ תפלה אודר דז אייגנט אן די הייזר פֿון די שרים דז הט ער פֿר ברענט אין דעם פֿייאר: (י) ואת אונ די אוימר פֿון ירושלים גרינגז הרום האבן צו שטוסן אל דז היר פֿון דען כשדים דש דא וואָרן איט דעם (שר הטבחים): (יא) ואת אונ דז איבריגי פֿאלק דש דא איבר גבליבן איז דר שטאט אונ די דא זיך הבן דר געבן
אונ

וליוגבים קרי׃ יג וְאֶת־עַמּוּדֵי הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר בֵּית־
יְהוָה וְאֶת־הַמְּכֹנוֹת וְאֶת־יָם הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר בְּבֵית־
יְהוָה שִׁבְּרוּ כַשְׂדִּים וַיִּשְׂאוּ אֶת־נְחֻשְׁתָּם בָּבֶלָה׃
יד וְאֶת־הַסִּירֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמְזַמְּרוֹת וְאֶת־
הַכַּפּוֹת וְאֵת כָּל־כְּלֵי הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ־בָם
לָקָחוּ׃ טו וְאֶת־הַמַּחְתּוֹת וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת אֲשֶׁר
זָהָב זָהָב וַאֲשֶׁר־כֶּסֶף כָּסֶף לָקַח רַב־טַבָּחִים׃ טז
הָעַמּוּדִים שְׁנַיִם הַיָּם הָאֶחָד וְהַמְּכֹנוֹת אֲשֶׁר־עָשָׂה
שְׁלֹמֹה לְבֵית יְהוָה לֹא־הָיָה מִשְׁקָל לִנְחֹשֶׁת כָּל־
הַכֵּלִים הָאֵלֶּה׃ יז שְׁמֹנֶה עֶשְׂרֵה אַמָּה קוֹמַת
הָעַמּוּד הָאֶחָד וְכֹתֶרֶת עָלָיו נְחֹשֶׁת וְקוֹמַת
הַכֹּתֶרֶת שָׁלֹשׁ אַמָּה אמות קרי וּשְׂבָכָה וְרִמֹּנִים עַל־
הַכֹּתֶרֶת סָבִיב הַכֹּל נְחֹשֶׁת וְכָאֵלֶּה לַעַמּוּד הַשֵּׁנִי
עַל־הַשְּׂבָכָה׃ יח וַיִּקַּח רַב־טַבָּחִים אֶת־שְׂרָיָה כֹּהֵן
הָרֹאשׁ וְאֶת־צְפַנְיָהוּ כֹּהֵן מִשְׁנֶה וְאֶת־שְׁלֹשֶׁת
שֹׁמְרֵי הַסַּף׃ יט וּמִן־הָעִיר לָקַח סָרִיס אֶחָד אֲשֶׁר־
הוא

למהוי מפלחין בחקלין ובכרמין׃ יג וית עמודי
נחשא דבבית מקדשא דיי וית בסיסיא וית
ימא דנחשא די בבית מקדשא דיי תברו
כסדאי ואובילו ית נחשיהון לבבל׃ יד וית
דודיא וית מגרופיתא וית מזמריא וית בזיכיא
וית כל מני נחשא דהוו משמשין בהון נסיבו׃
טו וית מחתיתא וית מזרקיא די דהבא דהבא
ודי כספא כספא נסיב רב קטוליא׃ טז
עמודיא תרין ימא חד ובסיסיא דעבד שלמה
לבית מקדשא דיי לא הוה מתקל לנחשתהון
דכל מניא האלין׃ יז תמני עסרי אמין רומיה
דעמודא חד וקרונתהון עלוהי דנחשא ורומא
דקרונתהון תלת אמין וסריגתא ורמוניא על
קרונתהון סחור סחור כולא נחשא וכאלין
לעמודא תנינא על סריגתא׃ יח ודבר רב
קטוליא ית שריה כהנא רבא וית צפניה סגן
כהניא וית תלתא אמרכליא׃ יט ומן קרתא
דבר גוזא חד דהוא ממנא על גברי עבדי
קרבא

סנה׳ שומרי הסף מגלה ג פ׳

רש״י

הספר (ז׳ ע״ז) הוא אומר חמש אמות וגם ישבתי את המקראות׃ ושבכה· קופיי״א בלע״ז כמין כובע. וכאלה· רימונים· (יט) הסופר שר
הצבא

מצודת ציון

גבים (לעיל ג׳) ור״ל לעבוד השדות בחפירות וזירות· או הוא כמו וליוקבים מלשון יקב היין כי גיכ״ק מתחלף ור״ל לדרוך ולהמשיך היין אל היקב׃ (יג) בית ה׳· בבית ה׳׃ המכונות· הם כני ובסיסי הכיורות׃ ים· כענין גיגית גדולה עשויות לרחוץ בה׃ (יד) הסירות· הקדרות׃ היעים· המכבדות והמגרפות עשוים לגרוף בהם הדשן׃ המזמרות· כלי זמר׃ הכפות· הבזיכים׃ (טו) המחתות· כלים להתות בהן האש׃ המזרקות· הספלים׃ (יז) ושבכה· עשויה היא כרשת׃ ורמונים· עשוים מנקובה׃ (יח) כהן הראש· זה כהן גדול׃ משנה· שני לו זה הסגן׃ שומרי הסף· הם השוערים כי מזוזות השער יקרא סף כמו וסף השער (יחזקאל מ׳)׃ (יט) סריס· שר׃ פקיד· ממונה׃ המצבא· מל׳ צבא׃
על

מצודת דוד

יתר ההמון הנשארים בכל ערי יהוד׳׃ (יד) אשר ישרתו בם· להשתמשו לעבוד ולשרת בהם בבה״מ׃ (טו) אשר זהב זהב וכו׳· ר״ל בין של זהב בין של כסף הכל לקח׃ (יז) שמנה עשרה אמה וכו׳· כבר נתבאר ענינו בס״א בספר מלאכת׳ ואין צורך א״כ להשנות הנה׃ וכאלה· מספר הרמונים שהיה באחד היו בשני׃ (יט) מרואי פני המלך· ר״ל היושבים תמיד עם המלך ובירמיה נאמר שבעה אנשים והוא לפי שהשנים מהם לא היו חשובים כמו החמשה ולא כללם כאן עמהם׃ אשר נמצאו בעיר· ולא ברחו עמהם כיתר הסריסים׃ הסופר שר הצבא· הסופר של שר הצבא׃ המצבא· על פיו מוציאה כל עיר אנשים לצאת במלחמה׃ מעם הארץ· מהמתכובדים שבהם אשר נמצאו בעיר ולא
ברחו

אונ זיין הרויש גנגן צו איז פֿון דר שטאט צו דעם קיניג בבל אונ דז איבריגי (המון עם) הט פֿר טריבן (נבוזראדן דר רב טבחים)׃ (יב) ודלת אונ פֿון די אמגרן אונ ארמן פֿאלק פֿון דעם לנד הט איבר גלאזן דר (רב טבחים) צו זיין ריכן אן דעם וויין גארטן אין דעם פֿעלד אונ צו גרעבר׃ (יג) ואת אונ די זיילן די קופפֿרני דש דא וואר אין דעם הויז גאטש אונ די שטוק אונ דז קופפֿרני ים דש דא וואר אין דעם הויז גאטש הבן זי צו בראכן די כשדים אונ הבן עז גטראגן נאך בבל׃ (יד) ואת אונ די טעפן אונ די קערוויש אונ די כלי זארין אונ די לעפֿל אונ אל דז גיפֿעס דז קופפֿרני דש זי האבן גדינט מיט צו הובן צו גניאן׃ (טו) ואת אונ די פֿייאר פֿאנן אונ די שפרענג בעקין עש זייא פֿון גאלד אודר זילבר הט גנומן דר (רב טבחים)׃ (טז) העמודים די צווייא זיילן דז ים דש זיילי אונ די שטענק דש ער הט גמאכט שלמה צו דעם הויז גאטש דש נעמן צו עש איז אזו גאר פֿיל גוועזן דש עש קיין גוויכט הט גהאט צו דעם קופפֿר פֿון אל דען כלים דיא דאזיגן׃ (יז) וקומת אונ דיא היך פֿון דער קרון דרייא אילן (עיין רש״י) אונ אז איין
הויב

הוּא פָקִיד עַל־אַנְשֵׁי הַמִּלְחָמָה וַחֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים
מֵרֹאֵי פְנֵי־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר נִמְצְאוּ בָעִיר וְאֵת הַסֹּפֵר
שַׂר הַצָּבָא הַמַּצְבִּא אֶת־עַם הָאָרֶץ וְשִׁשִּׁים אִישׁ
מֵעַם הָאָרֶץ הַנִּמְצְאִים בָּעִיר׃ כ וַיִּקַּח אֹתָם
נְבוּזַרְאֲדָן רַב־טַבָּחִים וַיֹּלֶךְ אֹתָם עַל־מֶלֶךְ בָּבֶל
רִבְלָתָה׃ כא וַיַּךְ אֹתָם מֶלֶךְ בָּבֶל וַיְמִיתֵם בְּרִבְלָה
בְּאֶרֶץ חֲמָת וַיִּגֶל יְהוּדָה מֵעַל אַדְמָתוֹ׃ כב וְהָעָם
הַנִּשְׁאָר בְּאֶרֶץ יְהוּדָה אֲשֶׁר הִשְׁאִיר נְבוּכַדְנֶאצַּר
מֶלֶךְ בָּבֶל וַיַּפְקֵד עֲלֵיהֶם אֶת־גְּדַלְיָהוּ בֶּן־אֲחִיקָם
בֶּן־שָׁפָן׃ כג וַיִּשְׁמְעוּ כָל־שָׂרֵי הַחֲיָלִים הֵמָּה
וְהָאֲנָשִׁים כִּי־הִפְקִיד מֶלֶךְ־בָּבֶל אֶת־גְּדַלְיָהוּ וַיָּבֹאוּ
אֶל־גְּדַלְיָהוּ הַמִּצְפָּה וְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה וְיוֹחָנָן בֶּן־
קָרֵחַ וּשְׂרָיָה בֶן־תַּנְחֻמֶת הַנְּטֹפָתִי וְיַאֲזַנְיָהוּ בֶּן־
הַמַּעֲכָתִי הֵמָּה וְאַנְשֵׁיהֶם׃ כד וַיִּשָּׁבַע לָהֶם גְּדַלְיָהוּ
וּלְאַנְשֵׁיהֶם וַיֹּאמֶר לָהֶם אַל־תִּירְאוּ מֵעַבְדֵי הַכַּשְׂדִּים
שבו

קרבא וחמשין גברין דחזן אפי מלכא
דאשתכחו בקרתא וית ספרא רב חילא דכניש
ית עמא דארעא ושתין גברא מעמא דארעא
דאשתכחו בקרתא׃ כ ודבר יתהון נבוזר אדן
רב קטוליא ואוביל יתהון לות מלכא דבבל
לרבלת׃ כא ומחא יתהון מלכא דבבל
וקטלנון ברבלה בארעא דחמת וגלו דבית
יהודה מעל ארעהון׃ כב ועמא דאשתאר
בארעא דבית יהודה דאשאר נבוכדנאצר
מלכא דבבל ומני עליהון ית גדליה בר אחיקם
בר שפן׃ כג ושמעו כל רבני חילותא אנון
וגבריהון ארי מני עליהון מלכא דבבל ית
גדליה ואתו לות גדליה למצפיא וישמעאל בר
נתניה ויוחנן בר קרח ושריה בר תנחומת
דמנטופא ויאזניה בר מעכת אנון וגבריהון׃
כד וקיים להון גדליה ולגבריהון ואמר להון לא
תדחלון מעבדי כסדאי תבו בארעא ופלחו ית
מלכא

וחמשה אנשים מגלה סס סנהדר׳ ה׳ י

רש״י

הצבא· שהיה יודע מנין כל עיר ועיר כמה אנשים מוציאה לצבא׃ (כג) כל שרי החיילים· שיצאו מן העיר להחבא בתלודות ובטירני׳ (ובצורים) וביערים

מצודת דוד

ברחו׃ (כג) והאנשים· אשר היו עמהם׃ אל המצפה· מקום מושב גדליהו׃ וישמעאל וכו׳· גם ישמעאל וכו׳ באו אליו עם אנשיהם׃ (כד) וישבע
להם

מצודת ציון

(כ) על מלך· אל מלך׃ (כב) ויפקד· מענין מנוי וגזרות׃ (כג) החילים· צבאות

הויב אונ אילגרוס אום דער קרון גרינגז הרום אלז אייטל קופפֿר אונ אז וויא די אילגרוס ווארן צו דר אנדרי זייל אויך דער הויב׃ (יח) ויקח אונ ער נאם דר (רב טבחים) דען (שריה דען כהן הגדול אונ צפניהו דען כהן) דען אנדרן כלומר ער וואר קיין (כהן גדול) גיוועזט איין דינר צו דעם כהן גדול אונ דרייא די דא האבן גהיט דאז גיפֿעס פֿון דעם (בית המקדש)׃ (יט) ומן אונ פֿון דער שטאט האט ער גנומן איין דינר דר דא וואר איין הער איבר די אמן פֿון דר מלחמה אונ פֿינף חשובי לייט די דא האבן פֿלעגן אופֿט ביים דעם מלך צו זיין ניקש אער עש זיינן דאך זיבן גוועזן אלא לוויא שופֿרים זיינן דרונטר גוועזן די רעכֿענט דר פסוק היר נים נייארט פֿינף די דא וואר גפֿונדן אין דר שטאט אונ דען שרייבר דר דא הט אל לייט אויף גשריבן וויא פֿיל פֿאלק דש איין איטליכי שטאט גיבט צו דער מלחמה דר דא איין צאמלט דז פֿאלק פֿון דעם לנד אונ זעכציג אמן פֿון דעם פֿאלק פֿון דעם לאנד די דא ווארן גפֿונדן אין דר שטאט׃ (כ) ויקח אונ ער פֿירט זי (נבוזראדן דר רב טבחים) אונ ער פֿירט זי צו דעם קיניג פֿון בבל נאך שטאט (רבלה)׃ (כא) ויך אונ ער שלוג זי דער קיניג בבל אונ ער טיטיט זיא אין (רבלה) אין דעם לנד (חמת) אונ עש ווארדן פֿר טריבן יהודה פֿון אב זיינם לנד׃ (כב) והעם אונ דש פֿאלק וואז דא וואר איבר גבליבן אין דעם לנד יהודה דש ער העט לאזן איבר בלייבן (נבוכדנצר קיניג בבל) אונ ער הט גזעצט אויף זי דעם (גדליה זון אחיקם זון שפן)׃ (כג) וישמעו אונ זי הערטן אל די הויבט לייט די דא אויז דר שטאט גלאפֿן זיין אונ הבן זיך פֿר בארגן אונטר די פֿעלזן די הבן גהערט זי אונ די אמן דש ער האט גזעצט דר קיניג בבל דעם (גדליהו) אונ זי קאמן צו גדליהו נאך (מצפה) אונ (ישמעאל זון נתניה אונ יוחנן זון קרח אונ שריה זון תנחומת פֿון נטופת אונ יאזניהו זון מעכתי) זי אונ אירי אמן זיין קומן׃ (כד) וישבע אונ ער שווער צו זי גדליה אונ צו אירי אמן די אונטר
זיינן

שְׁבוּ בָאָרֶץ וְעִבְדוּ אֶת־מֶלֶךְ בָּבֶל וְיִטַב לָכֶם ׃ כה וַיְהִי ׀ בַּחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בָּא יִשְׁמָעֵאל בֶּן־נְתַנְיָה בֶּן־אֱלִישָׁמָע מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וַעֲשָׂרָה אֲנָשִׁים אִתּוֹ וַיַּכּוּ אֶת־גְּדַלְיָהוּ וַיָּמֹת וְאֶת־הַיְּהוּדִים וְאֶת־הַכַּשְׂדִּים אֲשֶׁר־הָיוּ אִתּוֹ בַּמִּצְפָּה ׃ כו וַיָּקֻמוּ כָל־הָעָם מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וְשָׂרֵי הַחֲיָלִים וַיָּבֹאוּ מִצְרָיִם כִּי יָרְאוּ מִפְּנֵי כַשְׂדִּים ׃ כז וַיְהִי בִשְׁלֹשִׁים וָשֶׁבַע שָׁנָה לְגָלוּת יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה בִּשְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּעֶשְׂרִים וְשִׁבְעָה לַחֹדֶשׁ נָשָׂא אֱוִיל מְרֹדַךְ מֶלֶךְ בָּבֶל בִּשְׁנַת מָלְכוֹ אֶת־רֹאשׁ יְהוֹיָכִין מֶלֶךְ־יְהוּדָה מִבֵּית כֶּלֶא ׃ כח וַיְדַבֵּר אִתּוֹ טוֹבוֹת וַיִּתֵּן אֶת־כִּסְאוֹ מֵעַל כִּסֵּא הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ בְּבָבֶל ׃ כט וְשִׁנָּא אֵת בִּגְדֵי כִלְאוֹ וְאָכַל לֶחֶם תָּמִיד לְפָנָיו

כל

מלכא דבבל ויטב לכון : כה והוה בירחא שביעאה אתא ישמעאל בר נתניה בר אלישמע מזרעא דמלכותא ועסרא גברין עמיה ומחו ית גדליה ומית וית יהודאי וית כסדאי דהוו עמיה במצפיא : כו וקמו כל עמא מזעירא ועד רבא ורבני חילותא ואתו למצרים ארי דחילו מן קדם כסדאי : כז והוה בתלתין ושבע שנין לגלות יהויכין מלך שבטא דבית יהודה בתרי עשר ירחין בעשרין ושבעא לירחא רבי אויל מרודך מלכא דבבל בשנת ממלכיה ית ריש יהויכין מלך שבטא דבית יהודה מבית אסירי : כח ומליל עמיה פתגמין תקנין ויהב ית כורסיה עיל מן כורסי מלכיא די עמיה בבבל : כט ושני ית לבושי אסוריה ואכיל לחמא תדירא קדמוהי כל יומי

חיוהי

רש"י

[illegible] : (כז) נשא אויל מרודך · שמת נבוכדנצר ומלך אויל מרודך תחתיו : בעשרים ושבעה לחודש · (ובירמיה נ"ב ל"א) הוא אומר בעשרים וחמשה אלא בעשרים וחמשה מת נבוכדנאצר ונקבר בעשרים וששה בעשרים ושבעה הוציאו אויל מרודך מקברו וגררוהו בשביל לבטל

גזירותיו

מצודת ציון

[illegible] : (כז) נשא · הגביה והרים : מבית כלא : מבית המאסר כמו ובבתי כלאים החבאו (ישעיה מ"ב) : (כח) מעל · ממעל : (כט) ושנא · כמו ושנה

בה"א

מצודת דוד

להם : גדליהו נשבע להשרים ההם שאין להם לפחוד מהכשדים כי לא יקחום בשבי : ועבדו · במס : (כה) מזרע המלוכה · כלומר בעבור זה הרג לגדליה בחשבו שאליו ראוי הממשלה כי הוא מזרע המלוכה ולא לגדליה : ואת היהודים · גם היהודים והכשדים שהיו עם גדליה הרג ישמעאל ואנשיו : (כו) כי יראו · פן יאמרו הכשדים אשר בעצתם נהרג גדליה פקיד המלך והכשדים אשר עמו : (כז) בעשרים ושבעה · ובירמיה נאמר בעשרים וחמשה כי בכ"ה מת נ"נ שטנו ובכ"ו נקבר והוציאוהו אויל מרודך בנו מקברו וגררו בחוצות להודיע לכל שמת ובכ"ז מלך ונשא את ראש יהויכין : מבית כלא · ר"ל מיד כשהוציאו מבית הכלא נשאו וגדלו : (כח) טובות · דברים טובים ונחומים : מעל · עליון לכסאי שאר המלכים אשר היו עמו : (כט) ושנא · היה משנה את בגדיו אשר ישב בהן בבית הכלא להחליפם באחרות · לחם · כל הסעודה

קרויה

זיין געוועזן איר זאלט איך ניט פֿערכֿטן פֿר די קנעכֿט פֿון די (כשדים) זילט אין דעם לנד אונ דינט דעם קיניג פֿון בבֿל אונ עס ווערט בעניטיגן לו איך : (כה) ויהי אונ עס וואר אין דעם (חדש) דען זיבנטן דז איז (תשרי) קאם (ישמעאל זון נתניה זון אלישמע) דר וואר פֿון (זרע מלוכה) אונ צעהן מאנן מיט אים אונ זי שלוגן דעם (גדליהו) אונ ער שטארב אונ זי שלוגן די יהודים אונ דז פֿאלק פֿון דעם כשדים דיא דא וואורן מיט אים אין (מצפה) אונ דרום פֿאסטן מיר אלי לייט נאך (ראש השנה צום גדליה) : (כו) ויקמו אונ עס מאכֿט שטורבן אל דז פאלק פֿון קליין ביז גרוש אונ די הערן פֿון דעם היר אונ זי קאמן נאך (מצרים) דען זי הבן זיך געפֿערכֿט פֿר די כשדים : (כז) ויהי אונ עס וואר אין דעם זיבן אונ דרייסיגשטן יאר צו דעם (גלות פֿון יהויכין קיניג יהודה) אין דעם צוועלפֿטן חודש דז איז (אדר) זיבן אונ צוואנציג טאג אין דעם חודש הט דר הובן דר (אויל מרודך קיניג בבל) אין דעם יאר זיינס קיניגן דען קאפף פֿון יהויכין קיניג יהודה אויז דר תפֿיסה דען פֿינף אונ צוואנציגשטן טאג איז נבוכדנצר געשטארבן אונ איז בגראבן געווארן אן דעם זעקס אונ צוואנציגשטן טאג אונ אן דעם זיבן אונ צוואנציגשטן טאג הט ער אים אויז זיינם (קבר) גשלעפט צו וויזן דש די גזירות וואז דר נבוכדנצר הט גוזר גוועזן די זאלן בטל זיין אונ דש דר פסוק זאל מקויים ווערדן וואז (ישעיה הנביא) הט געזאגט אוף דר (נבוכדנצר) ביזט געווארפֿן אויז דיינם גראב אז וויא איין צווייג דש דא איז פֿר אום ווערדיגט (עיין רש"י) : (כח) וידבר אונ ער רידט מיט דעם (יהויכין) גוטי ריד צו וואר ער טרייסטעט אים אונ ער גאב זיין שטול פֿון איבר די שטול דר מלכים די מיט

אים

כָּל־יְמֵי חַיָּיו ׃ ל וַאֲרֻחָתוֹ אֲרֻחַת תָּמִיד נִתְּנָה־לּוֹ מֵאֵת הַמֶּלֶךְ דְּבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ כֹּל יְמֵי חַיָּו ׃

חזק ונתחזק

חיוהי : ל ושירותיה שירות תדירא מתיהבא ליה מן קדם מלכא פתגם יום ביומיה כל יומי חיוהי :

סכום פסוקי דספר מלכים אלף וחמש מאות ושלשים וארבעה וסימנו תתתשלד ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה :

רש"י

גזירותיו כמו שנאמר בישעיה (סי' י"ד י"ט) ואתה השלכת מקברך כנצר נתעב וגומר : (כח) וידבר אתו טובות · דברי נחומים :

סליק ספר מלכים · בעזר משפיל גבוהים · ומגביה נמוכים :

מצודת דוד

קרויה ע"ש הלחם : לפניו · ר"ל עמו יחד : כל ימי חייו · של יהויכין : (ל) וארחתו ארחת תמיד · פרס הנתונה לו היתה פרס הנתונה תמיד מבלי הפסק והיה לו לאכול לאנשי ביתו כי הוא בעצמו אכל לחם לפני המלך תמיד : דבר יום ביומו · דבר הצריך לו בכל יום נתנו לו ביומו ולא העבירו המועד :

חזק

מצודת ציון

בה"א והוא מענין הלוך ותמורה : כלאו · מאסרו : (ל) וארחתו · הוא ענין פרס קבוע וכן ארוחה ומשאת (ירמיה מ') :

חזק

מיט וואורן אין (בבל) : (כט) ושנא אונ ער פֿר ענדרט די קליידר פֿון זיינם געפֿענקניס אונ ער עסט ברוט ביים אים שטעטיגליך אל די טאג זיינס לעבנס : (ל) וארחתו אונ זיין סעודה וואר איין סעודה שטעטיגליך וואר געגעבן צו אים פֿון דעם אוך (דבר יום ביומו) אלי טאג פֿר טאג זיין זאך וואז ער ברויכט אלי די טאג זיינס לעבן פֿון (יהויכין אונ כל ימי חייו) איז טייטש וויל (אויל מרודך) געלעבט האט אבר ניט וויל יהויכין הט געלעבט דען (אויל מרודך) איז געשטארבן פֿר יהויכין אודר (כל ימי חייו) איז טייטש וויל (יהויכין) האט געלעבט אפֿילו נאך דעם טוט פֿון (אויל מרודך) איז ער אויך געשפייזט ווארן דען דיא (סברא איז ווען הש"י) איין פֿרייד גיבט צו דען צדיקים אזו הערט דיא שמחה ניט אויף ביז זי אין דז (גן עדן) קומן דז איין איך אויך דש דיא גמרא זאגט איין צדיק האט פֿון אין פֿאנג יסורים אונ צו דעם הינטרשטן שמחות דר ווארטן דש עז איז בעסר זאל שמעקן ווען ער אין דז גן עדן קומט דען ווען איינר אין איין (צרה בר אינן) איז אונ דש ער דר נאך קומט אין איין גרושי שמחה אזו קאן ער די שמחה ניט וואול דר ליידן (משל בזה) איין קינד דז דא קומט אויז דעם לייב אויז דר פֿינסטר ווען עז אין דיא וועלט קומט אזו ווייכט עז פֿון וועגן דש ער דא גרושי ליכט ניט קען דר ליידן דרום גיבט (הש"י) דען צדיקים אין אירן לעבטטן פֿיל גוטש דר ווארטן דאש אין דאש (גן עדן) זאל אין גרושי שמחה זיין :

חזק ונתחזק

בעבור כי היה מן הנמנע להזכיר בכל דבר מבטן מי יצא ומי ילדו מצאתי עצמי מחויב בדבר להזכיר באיזו מקומן שמות ספרי הפירושים והדרושים אשר מהם צרפתי ולקטתי הפי׳ המאוסף הלזה והרי היא כאלו היה פורטם בכל דבר ודבר :

ואלו הן

התרגום · רש״י · ראב״ע · רלב״ג · רד״ק · אלשיך · מהרי״א · אילה שלוחה · חבורי לקט · מכלל יופי · אבן יחייא · כלי פז · לב אהרן · רס״ג · רמב״ן · מירקארו · ספורנו · בן עתיה · חשק שלמה · קב ונקי · תקון עולם · נורא תהלות · מאיר תהלות · מאיר איוב · אוהב משפט · משפט צדק מהר״י כהן · העקידה · העיקרים · עשר מאמרות · עוללות אפרים · עיר גבורים · ספרי האלנזי · בינה לעתים · מעייני הישועה · משמיעי ישועה · חוו אמונה · יד יוסף · נוה שלום · צורת הבית · לבד הספרים אשר זכרון שמותם נשכח ממני מלבד הספרים אש חדשים מקרוב באו ועוד הרבה צרפתי ולקטתי מספרי כתיבת יד מצאתים פה בגנזי ספרי ידידי גביר משכיל ונב הי״ו · ומכל אלה בניתי לי בית מצודו״ת להושיעני בעת תשוב הרוח אל מקורה · לחסות בצלו לשוב לשב במדורה · נקיה מעון ומחלאה מטוהרה · אבי״ר :

אודה את ה׳ בכל לבב אשר שלח מלאכו לפני ויהי עמדי בכל הדרך אשר הלכתי עליה עד בואי הנה קרי עליזה כלילת יופי · ואברך לאל גומר עלי אשר הפק את זממי והשלמתי את ספרי שלי״ת · ומברכת ה יתברכו נדיבי העם הזה המסייעים לדבר מצוה הא באתרא הדין הא בכל אתר ואתר התם שבט מושכם בשב סופר והכא מחוקק רוזנים יחוקק צדק במחוקק במשענותם להוציא כלי למעשהו חתמו למו לקבל הספר בכסף מלא ואף אלה אשר עוד ידם נטויה לקחתו במחיר :

ולעילא מנהון ראשון שבקדושה ארז בלבנון כרוב ממשח הסוכך הקצין המפורסם הגבור המהולל שר וטפס נגיד ומצוה משכיל ונבון גבר דחיל חטאין כמוהר״ר אליעזר חי שאלתיאל ריקאנאטי הי״ו פה׳ ל אשר בצל הכסף בצל חכמת ישיבתו הרמה חסיתי כל ימי הויתי שאל״תי״ל ח״י אל״י עו״ר נא בחסדך לכל מחזיקי עמודי התורה למען יוסיפו עוד אומץ ויזכו לחזות בנועם ולבקר בהיכלו ולראות בנחמות ציון ב״ב אמן :

הן מצאתי פה את שאהבה נפשי חמדת לבבי אף רוחי בקרבי חתום חותם צר על יד ימיני חותם תבנית אדר הי נצר מגזע היחס והמעלה גביר מאושר וקצין שוע ונדיב משכיל ונבון מושלם במעלות ומדות ושמו פלאי הי הוא הרבה עצמה לעשות טוב וחסד עמדי ועם הספר אשר טפחתי ורביתי · ומעת בואי פה עד הנה תמכני בי צדקו והיה לי לעזר רב בגופו ובממונו ובהשאלת ספרים לכל אות נפשי ואף ספרי כתיבת יד אשר רבו בבית גנ מכל אשר שאלו עיני לא אצל ממני · לכן עיניו תראינה עת תשכון לבטח ירושלים תושע יהודה · חיים יראה האשה אשר הוכיח לו ה׳ ממעשהו ממנו תראה וכן תעשה · מצודו״ת סלעים להם למשגב וגם מנוס · עלם יע בכבוד המקום יחננם בזרע צדיקים וישרים וחכמי לבב ומוצלחים והתורה לא ימוש מפי זרעם וזרע זרעם ע עולם אבי״ר :

ראשית מלאכתו רשם נרשם : והשלמתו שילהי אלול במצודת ציון :

א רבתי   א

א אָדָם שֵׁת אֱנוֹשׁ : ב קֵינָן מַהֲלַלְאֵל יָרֶד : ג חֲנוֹךְ מְתוּשֶׁלַח לָמֶךְ : ד נֹחַ שֵׁם חָם וָיָפֶת : ה בְּנֵי יֶפֶת גֹּמֶר וּמָגוֹג וּמָדַי וְיָוָן וְתֻבָל וּמֶשֶׁךְ וְתִירָס : ו וּבְנֵי גֹּמֶר אַשְׁכְּנַז וְדִיפַת וְתוֹגַרְמָה : ז וּבְנֵי יָוָן אֱלִישָׁה וְתַרְשִׁישָׁה כִּתִּים וְרוֹדָנִים : ח בְּנֵי חָם כּוּשׁ וּמִצְרַיִם פּוּט וּכְנָעַן : ט וּבְנֵי כוּשׁ סְבָא וַחֲוִילָה וְסַבְתָּא וְרַעְמָא וְסַבְתְּכָא וּבְנֵי רַעְמָא שְׁבָא וּדְדָן : י וְכוּשׁ יָלַד אֶת־נִמְרוֹד הוּא הֵחֵל

רש״י

(א) אדם שת אנוש · עזרא כתב ספר היחס הזה על ידי חגי זכריה ומלאכי בתוך י״ח שנה שתאותו זמן שבא לירושלים זרובבל ויהושע הכהן בימי כורש הראשון עד שבא כורש בן אסתר והכל מפני יחס דוד המלך · והלוים לשוערים ולשומרים ולמשוררים היאך העמידן דוד על מעמדם והכהנים למשמרותם · לפיכך יחסם מאדם ועד אברהם ולפי שהוצרך ליחס את אברהם הזכיר גם שאר העכו״ם בניו ובני בניו ומפני בניו צריך ליחס שאר עכו״ם בני כנען להודיע היאך ירש אברהם את ארצם ומאחר שהוצרך להזכיר וליחס תולדות כנען הזכיר על גבם (תולדות) שאר עכו״ם ומזכירם מעט מעט ומשליכם עד שהגיע לעיקר כדמפרש בבראשית רבה משל למי שהיה עובר ממקו׳ למקום ונפלה לו מרגליות ועמדה מלך וכבר בכברה העפר עד שמצא מרגליות כך אמר הקב״ה מה לי ליחס שם וארפכשד וכו׳ ותרח אלא למצוא אברהם ומצאת את לבבו נאמן (לפניך) ומפני כבודו של יצחק יחס בני עשו וישמעאל ובני קטורה ומשליכן מעט מעט ומניחן ובני שעיר החורי מזכיר על כי בני עשו ירשום וגם ליחס תמנע שנעשית פילגש לבני אברהם להודיע שבחו של אברהם שהיתה בנות נשיאים ואלופים ורצתה להיות פילגש לזרע אברהם דכתיב ואחות לוטן תמנע (בראשית ל״ו) וכתיב ותמנע היתה פילגש (שם) אלא לפי שאמרה אם איני כדאי להנשא לו לאשה אהיה לו פילגש ועוד לכן יחס בני שעיר שהם היו אלופים ומלכים והר שעיר של שעיר היה ובאהבת יצחק נתנה הקב״ה לעשו דכתיב ובני עשו ירשום וישבו תחתם (דברים ב׳) ולהודיע קיום דברי הקב״ה שאמר ליצחק להרבות זרעו ולהשליטו בכל ובשביל כבודו של יצחק כתב כמו כן אלה המלכים אשר מלכו בארץ אדום וגומר (לקמן א׳): אדם שת אנוש · פתרונו כמו בני אדם שת ובני שת אנוש ולפי שאינו עיקר היחס מקצרן ומה שלא הזכיר קין והבל לפי שלא העמידו תולדות אבל משת יצאו תולדות נח ומאברהם עד דוד נח שם וחם והיה לו לחשוב בני שם מיד למצוא מרגלית אברהם וכו׳ עד דוד ומשליך הטפל ומקצר היחס שלו ותופס העיקר וכן דרך כל היחס הזה דדברי הימים וכן בסמוך בני אברהם יצחק וישמעאל אלה תולדותם בכור ישמעאל נביות וכו׳ וכן ויולד אברהם את יצחק בני יצחק עשו וישראל בני עשו אליפז שמזכיר תחילה ליחס הטפל ואח״כ העיקר : (ו) אשכנז ודיפת (בדלי״ת) ובחומש כתיב (בראשית י׳) וריפת שמתחלה היו רפין ולא היו מתגברים על ישראל ולסוף נתמלאו דופי ורישוע : (ז) ובני יון אלישה · ומה שלא הזכיר מגוג ומדי לפי שלא הזכיר אלא היחס אבל בני מגוג ובני מדי לא הזכיר לפי שלא יצאו מהם ראשי עכו״ם אלא כל עכו״ם נקראו על שם כתים ודודנים · ורודנים ולהלן (שם) הוא אומר ודודנים כשישראל טובים הם באים ורודים בהם וכשיד ישראל תקיפה הם אומרים בני דודינו אתם בתחלה היו נראין כאוהבי׳ בשעת הכאתן לבסוף רודים בהם : (י) הוא החל להיות גבור בארץ · הוא החל לעשות מלחמות וגבורות בארץ: (יא) ומצרים ילד את לודים · בב״ר אמר

רבי

מצודת דוד

א (א) אדם שת אנוש · כאלו אמר הראשון אדם יולד והוא הוליד את שת ושת את אנוש וכן עד נח ולא ראה להזכיר שאר התולדות על כי כולם ספו תמו במי המבול ולא נשאר מהם זרע ע״פ האדמה : (ד) נח שם · כאלו אמר נח הוליד את שם ואת וכו׳ : (ה) בני יפת · לפי שעיקר הספור הוא בעבור אברהם וזרע ישראל הבאים מהם ויאריך בהם הספור לזה הניח מלהזכיר את בני שם עד לאחרונה אבל בני יפת ובני חם הספור בהם מעט לזה הקדימם ראשונה ופסק מהם : (י) את נמרוד · לפי שהיה חשוב מכל בני כוש לזה חשבו לעצמו ולא עם יתר בניו : הוא החל וכו׳ · כי עד ימיו היו כל בני אדם

שוים

מצודת ציון

א (ו) ודיפת · ובתורה כתיב וריפת ברי״ש ובשתי השמות היה נקרא והוא כלל גדול

הֵחֵל לִהְיוֹת גִּבּוֹר בָּאָרֶץ: יא וּמִצְרַיִם יָלַד אֶת־לוּדִיִּים יתיר י וְאֶת־עֲנָמִים וְאֶת־לְהָבִים וְאֶת־
נַפְתֻּחִים: יב וְאֶת־פַּתְרֻסִים וְאֶת־כַּסְלֻחִים אֲשֶׁר יָצְאוּ מִשָּׁם פְּלִשְׁתִּים וְאֶת־כַּפְתֹּרִים:
יג וּכְנַעַן יָלַד אֶת־צִידוֹן בְּכֹרוֹ וְאֶת־חֵת: יד וְאֶת־הַיְבוּסִי וְאֶת־הָאֱמֹרִי וְאֵת הַגִּרְגָּשִׁי:
טו וְאֶת־הַחִוִּי וְאֶת־הַעַרְקִי וְאֶת־הַסִּינִי: טז וְאֶת־הָאַרְוָדִי וְאֶת־הַצְּמָרִי וְאֶת־הַחֲמָתִי: יז בְּנֵי
שֵׁם עֵילָם וְאַשּׁוּר וְאַרְפַּכְשַׁד וְלוּד וַאֲרָם וְעוּץ וְחוּל וְגֶתֶר וָמֶשֶׁךְ: יח וְאַרְפַּכְשַׁד יָלַד אֶת־
שָׁלַח וְשֶׁלַח יָלַד אֶת־עֵבֶר: יט וּלְעֵבֶר יֻלַּד שְׁנֵי בָנִים שֵׁם הָאֶחָד פֶּלֶג כִּי בְיָמָיו נִפְלְגָה
הָאָרֶץ וְשֵׁם אָחִיו יָקְטָן: כ וְיָקְטָן יָלַד אֶת־אַלְמוֹדָד וְאֶת־שָׁלֶף וְאֶת־חֲצַרְמָוֶת וְאֶת־יָרַח:
כא וְאֶת־הֲדוֹרָם וְאֶת־אוּזָל וְאֶת־דִּקְלָה: כב וְאֶת־עֵיבָל וְאֶת־אֲבִימָאֵל וְאֶת־שְׁבָא: כג וְאֶת־
אוֹפִיר וְאֶת־חֲוִילָה וְאֶת־יוֹבָב כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יָקְטָן: כד שֵׁם אַרְפַּכְשַׁד שָׁלַח: כה עֵבֶר פֶּלֶג
רְעוּ: כו שְׂרוּג נָחוֹר תָּרַח: כז אַבְרָם הוּא אַבְרָהָם: כח בְּנֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׁמָעֵאל: כט
אֵלֶּה תֹּלְדוֹתָם בְּכוֹר יִשְׁמָעֵאל נְבָיוֹת וְקֵדָר וְאַדְבְּאֵל וּמִבְשָׂם: ל מִשְׁמָע וְדוּמָה מַשָּׂא
חֲדַד וְתֵימָא: לא יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה אֵלֶּה הֵם בְּנֵי יִשְׁמָעֵאל: לב וּבְנֵי קְטוּרָה פִּילֶגֶשׁ
אַבְרָהָם יָלְדָה אֶת־זִמְרָן וְיָקְשָׁן וּמְדָן וּמִדְיָן וְיִשְׁבָּק וְשׁוּחַ וּבְנֵי יָקְשָׁן שְׁבָא וּדְדָן: לג וּבְנֵי
מִדְיָן עֵיפָה וָעֵפֶר וַחֲנוֹךְ וַאֲבִידָע וְאֶלְדָּעָה כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי קְטוּרָה: לד וַיּוֹלֶד אַבְרָהָם אֶת־
יִצְחָק בְּנֵי יִצְחָק עֵשָׂו וְיִשְׂרָאֵל: לה בְּנֵי עֵשָׂו אֱלִיפַז רְעוּאֵל וִיעוּשׁ וְיַעְלָם וְקֹרַח: לו בְּנֵי
אֱלִיפַז תֵּימָן וְאוֹמָר צְפִי וְגַעְתָּם קְנַז וְתִמְנָע וַעֲמָלֵק: לז בְּנֵי רְעוּאֵל נַחַת זֶרַח שַׁמָּה וּמִזָּה:
לח וּבְנֵי שֵׂעִיר לוֹטָן וְשׁוֹבָל וְצִבְעוֹן וַעֲנָה וְדִישֹׁן וְאֵצֶר וְדִישָׁן: לט וּבְנֵי לוֹטָן חֹרִי וְהוֹמָם
וְאָחוֹת

סוה אברה׳ ברכו׳ א׳ יג מגיל׳ א׳ יט

רש״י

רבי אבא בר כהנא כל מוניגנא של מצרים אינה אלא בים אמר רבי יהושע בן קרחה בד״ה לודים לודיים כתיב בספרי יוחסין לומר לך לודי לודי יש ענמים ענמי יש להבים להבי יש נפתוחים נפתוחי יש : (יב) פתרוסים · פתרוסי יש כסלוחים כסלוחי יש פלשתים פלשתי יש כפתורים כפתורי יש לפיכך כתוב בספרי יוחסין לדרוש וכן כולם : (יג) וכנען ילד וגומר · י״א הם וכנען עמהם הרי י״ב והיינו דכתיב יצ גבולות עמים למספר בני ישראל (דברים ל״ב) כלומר גבולות עמים העמיד כנגד שבטי ישראל שגם הם י״ב כנגד שבטי ישראל הציב גבולות עמים דוגמת אשר הצבת לבדנה (בראשית כ״א) : (יט) כי בימיו נפלגה הארץ · נחלקו ונתמעטו ימיהם של בריות שמתחילה היו בני א חיים ט׳ מאות שנה ויותר ונחלו בימי ארפכשד ואילך לד׳ מאות שנה ויותר ומן פלג ואילך נחלו למאתים אותן ד׳ מאות : (כג) כל אלה יקטן · שהיו מקטין עסקיו · נביא גדול היה עבר אבל שמות אחרים לא נתנו לידרש כי לא על פי נביא נתן להם שמות : (כד) שם ארפ שלח · למעלה מנה בניו של שם ועתה התחיל שוב פעם אחרת מפני כבודו של אברהם משל למלך שנפלה לו מרגלית כו׳ כדלעיל : (כז) א הוא אברהם · עכשיו יחס משם עד אברהם ומי הוא זה אברם הוא שנקרא אברהם : (לב) קטורה פילגש אברהם · כל גנאי שיכול לספר ב הוא מספר משום כבודו של יצחק שכולם היו בני פילגש אבל הוא היה עיקר ואדון הבית: (לג) ובני מדין עיפה ואפר וגומר חמשה עכו״ם על כן העמידו חמשה מלכים לכל אומה מלכה דכתיב את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור וגו׳ חמשת מלכי מדין (במדבר ל״א) אלה בני קטורה · בשביל כבודו של אברהם : (לד) בני יצחק עשו וישראל · מפני כבודו של דוד אמר ישראל ולא יעקב · (לה) בני אליפז

מצודת דוד

מצודת ציון

גדול בכל מיני השמות ו א הזכיר כל חלוף השמות כי רבו מאד : (יט) נפלגה · שוים ולא התגבר מי מהם למשול על חברו ונמרוד התחיל להתגבר ו
ענין ענין בארץ : (יב) אשר יצאו משם פלשתים · ר״ל מבני כסלוחים באה האו
פלשתים : ואת כפתורים · חוזר הוא על מצרים שהוא ילד את כפתורים : (יז) ועוץ וחול וכו׳ · אלו הד׳ היו בני ארם ולקצר חשבם בבני שם כי נ
שם כבנים : (יט) נפלגה הארץ · בני הארץ נפרדו זה מזה ע״פ כל האדמה : (כד) שם ארפכשד וכו׳ · כאומר העולם מזה שם ילד את ארפכשד ו
את שלח וכו׳ עד שנולד אברהם : (כז) הוא אברהם · הוא שנקרא אחר זה בשם אברהם ע״ש אב המון גוים כמ״ש בתורה : (לב) ילדה · כמו אב
(לג) כל אלה בני קטורה · כי בני בנים הם כבנים : (לו) ותמנע · כאלו אמר ותמנע היתה לו לפילגש ואת עמלק ילדה לו וכן נאמר בתורה ותמ
פילגש לאליפז בן עשו ותלד לאליפז את עמלק (בראשית ל״ו) : (לח) ובני שעיר · לא היה שעיר מבני עשו והזכירו בעבור תמנע בת א
פילגש

וַאֲחוֹת לוֹטָן תִּמְנָע: מ בְּנֵי שׁוֹבָל עַלְיָן וּמָנַחַת וְעֵיבָל שְׁפִי וְאוֹנָם וּבְנֵי צִבְעוֹן אַיָּה וַעֲנָה: מא בְּנֵי
עֲנָה דִּישׁוֹן וּבְנֵי דִישׁוֹן חַמְרָן וְאֶשְׁבָּן וְיִתְרָן וּכְרָן: מב בְּנֵי־אֵצֶר בִּלְהָן וְזַעֲוָן יַעֲקָן בְּנֵי
דִישׁוֹן עוּץ וַאֲרָן: מג וְאֵלֶּה הַמְּלָכִים אֲשֶׁר מָלְכוּ בְּאֶרֶץ אֱדוֹם לִפְנֵי מְלָךְ־מֶלֶךְ לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
בֶּלַע בֶּן־בְּעוֹר וְשֵׁם עִירוֹ דִּנְהָבָה: מד וַיָּמָת בָּלַע וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו יוֹבָב בֶּן־זֶרַח מִבָּצְרָה:
מה וַיָּמָת יוֹבָב וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו חוּשָׁם מֵאֶרֶץ הַתֵּימָנִי: מו וַיָּמָת חוּשָׁם וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו
הֲדַד בֶּן־בְּדַד הַמַּכֶּה אֶת־מִדְיָן בִּשְׂדֵה מוֹאָב וְשֵׁם עִירוֹ עֲיוֹת עוית קרי: מז וַיָּמָת הֲדָד
וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שַׂמְלָה מִמַּשְׂרֵקָה: מח וַיָּמָת שַׂמְלָה וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו שָׁאוּל מֵרְחֹבוֹת הַנָּהָר:
מט וַיָּמָת שָׁאוּל וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו בַּעַל חָנָן בֶּן־עַכְבּוֹר: נ וַיָּמָת בַּעַל חָנָן וַיִּמְלֹךְ תַּחְתָּיו הֲדַד
וְשֵׁם עִירוֹ פָּעִי וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מְהֵיטַבְאֵל בַּת־מַטְרֵד בַּת מֵי זָהָב: נא וַיָּמָת הֲדָד וַיִּהְיוּ אַלּוּפֵי
אֱדוֹם אַלּוּף תִּמְנָע אַלּוּף עַלְיָה עלוה קרי אַלּוּף יְתֵת: נב אַלּוּף אָהֳלִיבָמָה אַלּוּף אֵלָה אַלּוּף
פִּינֹן: נג אַלּוּף קְנַז אַלּוּף תֵּימָן אַלּוּף מִבְצָר: נד אַלּוּף מַגְדִּיאֵל אַלּוּף עִירָם אֵלֶּה אַלּוּפֵי
אֱדוֹם: ב א אֵלֶּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל רְאוּבֵן שִׁמְעוֹן לֵוִי וִיהוּדָה יִשָּׂשכָר וּזְבֻלֻן: ב דָּן יוֹסֵף
וּבִנְיָמִן נַפְתָּלִי גָּד וְאָשֵׁר: ג בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וְשֵׁלָה שְׁלוֹשָׁה נוֹלַד לוֹ מִבַּת־שׁוּעַ
הַכְּנַעֲנִית וַיְהִי עֵר בְּכוֹר יְהוּדָה רַע בְּעֵינֵי יְהוָה וַיְמִיתֵהוּ: ד וְתָמָר כַּלָּתוֹ יָלְדָה לּוֹ אֶת־פֶּרֶץ
וְאֶת־זָרַח כָּל־בְּנֵי יְהוּדָה חֲמִשָּׁה: ה בְּנֵי פֶרֶץ חֶצְרוֹן וְחָמוּל: ו וּבְנֵי זֶרַח זִמְרִי וְאֵיתָן
וְהֵימָן וְכַלְכֹּל וָדָרַע כֻּלָּם חֲמִשָּׁה: ז וּבְנֵי כַּרְמִי עָכָר עוֹכֵר יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר מָעַל בַּחֵרֶם: ח
וּבְנֵי

ובני זרח סנה׳ [illegible]

רש״י

אליפז · כדי לקצר ולהשלימו והזכירו לכבוד יצחק : (מא) חמרן ואשבן · ובחומש (בראשית ל״ו) כתיב חמדן בתחלה היו חמודי ונחמדין צדיקים ולבסוף מכוערין כחמור כן דרך שחמור בתחילה חמוד ולסוף נעשה מכוער והסוס מתחלה מכוער ולבסוף יפה : (מג) ואלה המלכים · מפורש בב״ר אמר רבי אבו קודם שלא עמד מלך מישראל נגד מלך באדום רבי יוסי בן חנינא אומר בשעה שזה מעמיד מלכים זה מעמיד שופטים זה מעמיד אלופי׳ זה מעמיד נשיאים אמר ר״י בן לוי זה העמיד ח׳ וזה העמיד ח׳ ושמעתי וכי לא היה לאדו׳ אלא אלו ח׳ מלכים ולישראל ח׳ והלא יותר היו יורם אחזיה יואש וכו׳ אלא זה העמיד ח׳ מלכים פירוש מזמן שהמליכו אותן ח׳ מלכים של אדום לא המליכו את מלכי ישראל כי קודם דוד היו וראשי בית אבותיו : (ג) רע בעיני ה׳ · מפורש בב״ר שהיה חורש בגנות בא עליה שלא כדרכה ; (ד) ותמר כלתו · תמיה אני היאך מזכיר גנות זקינתו של דוד : (ו) ואיתן והימן וכלכל ודרע · כולם בימי דוד ובימי שלמה היו והיו חכמים ביותר ועל זה נאמר ויחכם מכל אדם (מלכים א׳ ד׳) מאיתן האזרחי והימן כלכל ודרדע בני מחול להלן לענין חכמת שלמה נופל לשון זה דרדע אע״פ שנקרא דור דיעה בשביל חכמתו נתחכם שלמה מכולם ומה שאמר האזרחי אל״ף יתיר כמו מזרחי (במדבר כ״ז) מזרח יצא ובהרבה מקומות נכנסת האל״ף בתיבה ואינה נקראת ודוגמתו (איוב י״ג) ואחותי וסאוניתו (ישעיה ט׳) וכן והאספסוף (במדבר י״א) ופעמים נחסרת כמו ותמרו (שמואל ב׳ י״ט) ויכו הרמים (לקמן ב׳ כ״ב) כמו הארמים ופסיקתא דורש מכל אדם זה אדם הראשון איתן זה אברהם הימן זה משה וכלכל זה יוסף ודרדע זה דור המדבר מחול שמחל להם מעשה עגל : (ז) ובני כרמי עכר · ולמה אני קורהו עכר והלא עכן שמו (ומפורש) לפי שהוא עכר את ישראל שעבר על החרם ונפלו על ידו ל״ו אלף איש והוא מה שפירשתי שכל מה שיכול לספר בגנות מספר

מצודת דוד

מצודת ציון

פילגש לאליפז בן עשו : (לט) ואחות לוטן תמנע · אחותו מן האם ולא היתה ענין חלוקה והפרדה וכן בפלגות ראובן (שופטים ה׳) : (נא) אלופי · ענין
את שעיר אביו כי אליפז בא על אשת שעיר וילד׳ לו את תמנע ונעשית פילגשו: שררה וכן אלופים לראש (ירמיה י״ג) : ב (ז) עוכר · ענין בלבול והשחת׳ כמו
(מג) לפני מלך מלך וכו׳ · עד לא עמדו מלכים בישראל : בלע · ר״ל המלך
עכרתם
הראשון היה בלע : (מו) המכה את מדין וכו׳ · כשבאו להלחם על מואב בא הוא לעזרת מואב והכה את מדין : (נ) בת מי זהב · מטרד היתה בת מי זהב
שם אדם : (נא) ויהיו אלופי אדום · אחר שמת הדד פסקה מהם המלכות והנהיגו עליהן ע״פ אלופים : ב (ג) בני יהודה · לכבוד דוד מייחס את שבט
יהודה בראשונה : רע בעיני ה׳ · כי חטא לו ולזה המיתו עד לא השלים ימיו : (ו) ובני כרמי · כרמי היה בן זבדי והוא זמרי בן זרח ואף שאחר היה אפשר

ובני איתן עזריה: ט ובני חצרון אשר נולד־לו את־ירחמאל ואת־רם ואת־כלובי: י ורם
הוליד את־עמינדב ועמינדב הוליד את־נחשון נשיא בני יהודה: יא ונחשון הוליד את־
שלמא ושלמא הוליד את־בועז: יב ובועז הוליד את־עובד ועובד הוליד את־ישי: יג
ואישי הוליד את־בכורו את־אליאב ואבינדב השני ושמעא השלשי: יד נתנאל הרביעי
רדי החמישי: טו אצם הששי דויד השביעי: טז ואחיותיהם צרויה ואביגיל ובני צרויה
אבשי ויואב ועשהאל שלשה: יז ואביגיל ילדה את־עמשא ואבי עמשא יתר הישמעאלי:
יח וכלב בן־חצרון הוליד את־עזובה אשה ואת־יריעות ואלה בניה ישר ושובב וארדון:
יט ותמת עזובה ויקח־לו כלב את־אפרת ותלד לו את־חור: כ וחור הוליד את־אורי ואורי
הוליד את־בצלאל: כא ואחר בא חצרון אל־בת־מכיר אבי גלעד והוא לקחה והוא בן־
ששים

ובני איתן עזריה וכו' בתרא ה' ע קמג

ואחיותיהם שבת ה' נו נתר' ה' ע

וכלב וכו' סוטי' ה' יא יב תמור' ג ע ואת יריעו' סוטה ה' יב ותמת וכו' סס ה' יא סנה' ה' סט

רש"י

מספר (ואף על פי כן) (ס"א ועל כן לא) יצא מלכות מהם : (ח) ובני איתן עזריה· כמו ובני דן חושים (בראשית מ"ו) : (ט) ואת כלובי · זהו כלב כמו שמוכיח למטה וכלב בן חצרון ובספר (שמואל א' כ"ה) כתיב והוא כלבי ותרגום מדבית כלב וכך תרגם כלבי מחזיק היה ומתפאר בעצמו שאין מיוחס בכל שבט כמוהו כלומר אם שאול (נתן לו מלוכה) ועל כן נאמר מי דוד ומי בן ישי היום רבו עבדים שהרי יצא מרות המואביה וירחמיאל אחיו נשא נכרית כמ"ש למטה וזה כלובי מתנשא ומתגאה (בכל) אשר נשאו לבו : (י) נחשון נשיא בני יהודה · לא בא לפרש אלא מפני כבודו של דוד : (יא) ושלמא הוליד את בועז · רבותינו אמרו אבצן זה בועז ותימה יש היאך יכול להיות והלא נחשון בשנה שנייה ליציאת מצרים מת ושלמון בנו מת כבר והוא היה מבאי הארץ ובועז בנו שהוא אבצן בכניסתו לארץ נולד ומיציאת מצרים עד יפתח היו שלש מאות שנה וחכמים אמרו בשעה שבא בועז על רות והרתה מיד מת בועז ואבצן היה שופט לאחר מות יפתח דכתיב (שופטים י"ב) וישפוט אחריו את ישראל אבצן מבית לחם ועל זה אני תמיה שהרי מצינו באגדה שהוא אמר לאחר שנלרר דמו וכו' ואחר הכבן אמה שנה יולד ואיך הוליד בועז בן ג' מאות שנה וי"ל על כן אמר (רות ד') ויתן ה' לה הריון דוגמתו (ירמיהו ה') : אבצן אב לכל הכבוני שהרי אשה בחור' שכבה אלו ונצטננו ולא נגע בה שא"א : (יג) ואישי הוליד את בכורו · מלא אל"ף כלומר איש גבור חיל : (טו) דויד השביעי · מלא יו"ד מפני כבודו של דוד ועקה מלא המרגלית לפיכך לא מנה השמיני אליהו : (טז) ואחיותיהם צרויה ואביגיל · מפני כבודו של דוד שהיה בני אחות וגבורים ואנשי חיל ושרים כך מפורש : (יז) יתר הישמעאלי · (ובשמואל ב' י"ז) כתיב הישראלי בארץ ישמעאל היה דר דוגמא בית עובד אדום הגתי (שם ב' ו') וכן (מלכים א' ו') וישלח המלך ויקח את חירם מצור בן אשה אלמנה ואביו איש צורי : (יח) וכלב בן חצרון הוליד את עזובה אשה · לפי שהיתה לו אשה שסמה עזובה לכך כינה את שם בתו עזובה אשה כדכתיב ותמת עזובה ויקח לו כלב את אפרת מכאן שהיתה לו אשה ששמה עזובה : (יט) ותלד לו את חור : (כ) וחור הוליד את אורי ואורי הוליד את בצלאל · לא ותשוב שכל אחד מהם היה פחות מן ח' שנים כשהולידו שהרי כלב היה בן מ' שנים במרגלים דכתיב (יהושע י"ד) בן מ' שנה אנכי בשלוח וגו' ואותה שנה נעשה נולדו כולם שהרי הוקם המשכן בשנה שנייה בצלאל כלב היה בן ח' כשהוליד עזובה אשה ובן ט' כשהוליד יריעות ואחר מיתת עזובה אשתו לקח את אפרת והולידה את חור בשנה האחרת הרי בן י' שנים וחור בן ח' כשהוליד את אורי ואורי בן ח' כשהוליד בצלאל הרי כ"ו שנים וכמו (שמות ל"ו) ואת כל איש חכם לב ואין איש פחות מי"ג שנה הרי בצלאל בשעת עשית המשכן בן י"ג שנה הרי מ' שנה חסר אחת נתנה של ח' מהם היה פחות מן ח' כשהולידו וכן מפורש בפרק בן סורר ומורה ומדרש בן שם ושם הולידו : (כא) ואחר בא חצרון אל בת מכיר · כלומר מפני כבודו של דוד שהרי חצרון בא אל בת מכיר לקחה כפילגש שלא לשום אישות דוגמא כאשר בא אל בת שבע (תהלים נ"א) והוא שיהם כבוד מפני כבוד שפסוק יהודה נתנה לו לשכיבת שפיס הרי שני דברים לבת מכיר לגריעותא אחת שלא לקחה לשום אישות ואחת שחצרון היה זקן מפני כבוד
יאיר

מצודת ציון

עכרתם אותי (בראשית ל"ד) : מעל · ענין חטא ופשע : (ט) כלובי · הוא כלב : (יג) ואישי · הוא ישי : (יז) יתר הישמעאלי · הוא יתרא הישראלי האמור (בש"ב י"ז) ונקרא הישמעאלי על שהתגורר בארץ ישמעאל ולדעת שרוה ונבני ישמעאל
נקרא

מצודת דוד

ובני כי כן דרך לשון המקרא כמו ובני דן חושים (בראשית מ"ו) ורבים כמוהו : עכר · הוא עכן וקראו לגנאי כאמור כי היה עוכר ישראל בדבר אשר חטא בחרם בימי יהושע ועי"ז נס ישראל לפני העי ונפלו בחרב : (י) ורם הוליד · מפני כבוד דוד הקדים לספר יחוסו עד לא הזכיר בני ירחמאל הבכור : (טו) דוד השביעי · ולא זכר השמיני שהוא אליהו שהקימו דוד לנגיד על יהודה ויתכן לומר שאליהו היה מאשה אחרת צרויה ואביגיל היו אחיות לכל האחים רק מן האם ולא מן האב ואם יחשוב עמהם גם את אליהו אז לא היה יכול לומר ואחיותיהם צרויה ואביגיל כי לאליהו לא היו האחיות כי אם מן האב ולא מן האם וכמ"ש (בש"ב) הוכס רז"ל לא אמרו כן : (יח) וכלב בן חצרון · מפני כבוד כלב שהיה נשיא הקדים גם אותו לירחמאל הבכור : הוליד את עזובה אשה · הוליד בנים מן עזובה אשתו ומן יריעות וכן כצאתי את העיר (שמות ט') ומשפטו מן העיר : ואלה בניה · של האחת והיא עזובה : (כ)
ואחר

ששים שנה ותלד לו את־שגוב: כב ושגוב הוליד את־יאיר ויהי־לו עשרים ושלוש
ערים בארץ הגלעד: כג ויקח גשור־וארם את־חות יאיר מאתם את־קנת ואת־בנותיה
ששים עיר כל־אלה בני מכיר אבי־גלעד: כד ואחר מות־חצרון בכלב אפרתה ואשת
חצרון אביה ותלד לו את־אשחור אבי תקוע: כה ויהיו בני־ירחמאל בכור חצרון הבכור
רם ובונה וארן ואצם אחיה: כו ותהי אשה אחרת לירחמאל ושמה עטרה היא אם אונם:
כז ויהיו בני־רם בכור ירחמאל מעץ וימין ועקר: כח ויהיו בני־אונם שמי וידע ובני שמי
נדב ואבישור: כח ושם אשת אבישור אביהיל ותלד לו את־אחבן ואת־מוליד: ל
ובני נדב סלד ואפים וימת סלד לא בנים: לא ובני אפים ישעי ובני ישעי ששן ובני
ששן אחלי: לב ובני ידע אחי שמי יתר ויונתן וימת יתר לא בנים: לג ובני יונתן פלת
וזזא אלה היו בני ירחמאל: לד ולא־היה לששן בנים כי אם־בנות ולששן עבד מצרי
ושמו ירחע: לה ויתן ששן את־בתו לירחע עבדו לאשה ותלד לו את־עתי: לו ועתי
הוליד את־נתן ונתן הוליד את־זבד: לז וזבד הוליד את־אפלל ואפלל הוליד את־עובד:
לח ועובד הוליד את־יהוא ויהוא הוליד את־עזריה: לט ועזריה הוליד את־חלץ וחלץ
הוליד את־אלעשה: מ ואלעשה הוליד את־ססמי וססמי הוליד את־שלום: מא ושלום
הוליד את־יקמיה ויקמיה הוליד את־אלישמע: מב ובני כלב אחי ירחמאל מישע בכרו
הוא

רש"י

יאיר נתנו לו בני מכיר כ"ג ערים ליקח אשה אחת מבנותיו : (כג) ויקח גשור וארם · גשור הוא גשורי והמעכתי לפי שהיו [illegible] לארמים שהיו יושבים במזרחה של ארץ ישראל וארם היו יושבים במזרח דכתיב (ישעיה ט') ארם מקדם ופלשתים מאחור ובימי השופטים כשחטאו ישראל מסרם ביד אויב ביד אדם ואז הלכו אלו ולקחם מהם וכשבא דוד החזירן ולפי שהחזירן כתבן כאן : (כד) בכלב אפרתה · על שם (כלב) אשתו קראו את העיר (כלב) אפרתה : ותלד לו את אשחור אבי תקוע · לאחר מיתת חצרון : אבי תקוע · שר של עיר תקוע שהוא של שבט יהודה : (כה) ויהיו בני ירחמאל בכור חצרון · לפי שהפסיק במשפחתו של כלב ע"כ הוצרך לומר בכור חצרון בכורו של ירחמאל : (כו) ותהי אשה אחרת לירחמאל ושמה עטרה · לפי פשוטו ישראלית היתה וביבמות ירושלמי כתב שלקח נכריות להתעטר בה יפה ושרית היתה : היא אם אונם · (שמעני) אם כמו שקמתי אם בישראל (שופטים ה') והיא היתה אונס שפל ואלם היה לשון אונן וכמו לא אכלתי באוני ממנו (דברים כו) וכמו כמתאוננים (במדבר י"א) : וילא ממנו ששן · שנתן בתו לירחע המצרי עבדו ומספר בגנותן כלומר לא היו ראוין למלכות וילא ממנו ישמעאל בן נתניה בן אלישמע שהרג גדליה בן אחיקם (ירמיה מ"א) : (לד) ולא היה לששן בנים כי אם בנות · ומה שאמר למעלה ובני ששן אחלי חולה שפל היה ומת בלא בנים : (לה) ויתן ששן את בתו לירחע עבדו לאשה · מכאן אמרו בתך בגרה שחרר עבדך ותנהו לה ומכאן אמרו חכמים ביבמות ירושלמי אל תאמן בגר עד ט"ו דורות וט"ו דורות הם מן עתי המצרי עד ישמעאל וי"א ט"ז דורות עם ירחע ומדרש רבותינו אפשר כן שהיה מזרע המלוכה והלא ישמעאל מזרע ירחמאל היה ולא מן רם אלא שהעביר מזרעו למולך : (מב) ובני כלב אחי ירחמאל · לפי שיחס למעלה קצת משפחות כלב והפסיק ביחס ירחמאל צריך לומר כלב אחי ירחמאל שלא
תאמר

מצודת דוד

ואחר · ר"ל אחר שנולד לו שלשת הבנים האמורים למעלה : אבי גלעד · על כי גלעד היה חשוב וידוע לזה יחס את מכיר אחר בנו וכקיוסו רבים : (כב) ויסי לו · ארז"ל שלקח אשה מארץ הגלעד וממנה ירש הערים האלה ואין זה יאיר הכתוב בתורה : (כג) את חות יאיר · על כי יאיר בן מנשה המוזכר בתורה קרא לעריו חות יאיר לזה קרא גם הוא לעריו חות יאיר כי היה כמו כשמו ועריו מרובות וכמו יאיר הגלעדי השופט המוזכר בשופטים שהיו לבניו שלשים עירים וקראם ג"כ חות יאיר בעבור זה : מאתם · ר"ל לאחר מות יאיר לקחו מבניו : את קנת · עם קנת ועם בנותיה שהיו בה מחוז הכולל ששים עיר : כל אלה בני מכיר · תחסר הלמ"ד כאלו אמר כל הששים הערים האלה היו לבני מכיר : (כד) ואחר מות חצרון · ר"ל אחר שמת חצרון בעת שלקח כלב בנו את אפרת אז אשת חצרון שמתה אביה ילדה לו את אשחור : אבי תקוע · שר של תקוע והוא שם עיר · או ר"ל כל אנשי תקוע היו מבניו וזרעו וכן בכל מקום שנזכר לשון אבי על עיר : (כו) אשה אחרת · מלבד אם בניו האמורים למעלה : היא אם אונם · על כי אונם היה חשוב וידוע לזה ייחס אמו אחריו : (לא) לא בנים · בלא בנים : (לד) ולא היו לששן בנים · כי בנו אחלי מת בחייו ולא השאיר זרע : (מב) ובני כלב · עם שכבר התחיל לספר מזרע כלב פסק בו וחזר לספר מזרע ירחמאל אחיו ועתה חזר לספר עוד מזרע כלב וכן דרך הספר הזה לספר קצת ולהפסי' בספור אחר ולחזור לספור הראשון :
מישע

מצודת ציון

נקרא הישראלי : (כג) חות · תרגומו כפרני : (נה) סופרים · חכמים ובדרז"ל
סופר

הוּא אֲבִי־זִיף וּבְנֵי מָרֵשָׁה אֲבִי חֶבְרוֹן׃ מג וּבְנֵי חֶבְרוֹן קֹרַח וְתַפֻּחַ וְרֶקֶם וָשָׁמַע׃ מד וְשֶׁמַע
הוֹלִיד אֶת־רַחַם אֲבִי יָרְקֳעָם וְרֶקֶם הוֹלִיד אֶת־שַׁמָּי׃ מה וּבֶן־שַׁמַּי מָעוֹן וּמָעוֹן אֲבִי בֵית־
צוּר׃ מו וְעֵיפָה פִּילֶגֶשׁ כָּלֵב יָלְדָה אֶת־חָרָן וְאֶת־מוֹצָא וְאֶת־גָּזֵז וְחָרָן הוֹלִיד אֶת גָּזֵז׃ מז וּבְנֵי
יָהְדָּי רֶגֶם וְיוֹתָם וְגֵישָׁן וָפֶלֶט וְעֵיפָה וָשָׁעַף׃ מח פִּלֶגֶשׁ כָּלֵב מַעֲכָה יָלַד שֶׁבֶר וְאֶת־תִּרְחֲנָה׃
מט וַתֵּלֶד שַׁעַף אֲבִי מַדְמַנָּה אֶת־שְׁוָא אֲבִי מַכְבֵּנָה וַאֲבִי גִבְעָא וּבַת־כָּלֵב עַכְסָה׃ נ
אֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי כָלֵב בֶּן־חוּר בְּכוֹר אֶפְרָתָה שׁוֹבָל אֲבִי קִרְיַת יְעָרִים׃ נא שַׂלְמָא אֲבִי בֵית־
לֶחֶם חָרֵף אֲבִי בֵית־גָּדֵר׃ נב וַיִּהְיוּ בָנִים לְשׁוֹבָל אֲבִי קִרְיַת יְעָרִים הָרֹאֶה חֲצִי הַמְּנֻחוֹת׃
נג וּמִשְׁפְּחוֹת קִרְיַת יְעָרִים הַיִּתְרִי וְהַפּוּתִי וְהַשֻּׁמָתִי וְהַמִּשְׁרָעִי מֵאֵלֶּה יָצְאוּ הַצָּרְעָתִי
וְהָאֶשְׁתָּאֻלִי׃ נד בְּנֵי שַׂלְמָא בֵּית לֶחֶם וּנְטוֹפָתִי עַטְרוֹת בֵּית יוֹאָב וַחֲצִי הַמָּנַחְתִּי הַצָּרְעִי׃
נה וּמִשְׁפְּחוֹת סֹפְרִים יָשְׁבֵו יושבי קרי יַעְבֵּץ תִּרְעָתִים שִׁמְעָתִים שׂוּכָתִים הֵמָּה הַקִּינִים

הבאים

רש"י

תאמר כבר יחס כל משפחות כלב לכך הוצרך לומר כלב אחי ירחמאל שזה לא כלב אחר היה וכן דרך כל היחס אינו מיחס כסדר אלא מיחס קצת משפחות פלוני ותופס משפחות אחרת וכשיחס קצת ממשפחות זו מתחיל ליחס משפחות ראשונה כבתחילה ושוב האחרת וכן מעורבב כל ספר היחס הזה: הוא אבי זיף · שר של זיף ושר כל בני מרשה ושר חברון ושם העיירות האלה כתובות בספר (יהושע ט"ו) בדכתיב זיף וטלם ובעלות (וכתיב) קעילה (שם) ואכזיב ומרשה: (מד) אבי ירקעם · כל אבי שנאמר כאן שר על אותה העיר הכתוב בסמוך: (מז) ובני יהדי · אחד מבני של עיפה היה ומה שלא הזכיר מי היה אביו לפי שאינו צריך להזכיר שום מבנים של עיפה כי אם זה יהדי: (מט) ותלד שעף אבי מדמנה את שוא אבי מכבנה ואבי גבעא · שתי עיירות הללו שלו היו: ובת כלב עכסה · עתה מתחיל לראש ומקדים בעכסה משום שהיתה קרית אשר עתניאל כדכתיב שם ויאמר כלב אשר יכה קרית ספר וגו': (נ) אלה היו בני כלב בן חור בכור אפרתה · פתרון אלה היו בני כלב בן חור כמו בנו חור והוא חור היה בנו שבכור לאפרת אשתו ולא בכור לכלב וכמפורש למעלה ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור · ע"א אלה היו וגו' חור היה בן לכלב והוליד בן ויקרא שמו כלב וכך פירושו ואלה היו בניו של כלב בנו של חור שובל וגו': בכור אפרת' · ולא בכור לכלב על חור הוא אמר כן נראה לנו: (נב) הרואה חצי המנוחות · מדינה אחת היתה בארץ ומנוחות שמה דכתיב ויגלם אל מנחת (לקמן ח') והוא המושל על חצי מדינה ולקמן נאמר מי משל על חצי מדינה האחרת · הרואה פנו מדריפי"ו בלע"ז: (נג) ומשפחות קרית יערים · יושבי קרית יערים: מאלה יצאו הצרעתי והאשתאולי · יושבי צרעה ואל תתמה שכת' (שופטים יג) ויחל רוח ה' לפעמו בין צרעה ובין אשתאול דמשמע שהיו שתי עיירות הללו של בני דן כי כל אלה שנאמר כאן של בני יהודה היו שאנו יכולין לומר העיירות והגבול שהיה בין צרעה ואשתאול היה של דן אבל צרעה ואשתאול עצמן של בני יהודה היו: (נד) בני שלמא בית לחם · בני שלמא היו מיושבי בית לחם הנטופתי: עטרות בית יואב · וגם מיושבי נטופה ועטרות בית יואב חצי מדינת המנחתי תפשו להם בני צרעה והיו יושבים בהם שם מקומות הן בעלה הנטופתי (שמואל ב' כ"ג) מהרי הנטופתי · גבורי דוד · ומנחת ויגלום של מנחת (לקמן ח'): (נה) ומשפחות סופרים יושבי יעבץ · סיעת יעבץ שהיה מושל עליהם כדכתיב למטה ויהי יעבץ נכבד מאחיו: תרעתי' שמעתי' שוכתים · כולם שמות בית אביהם: המה הקינים · והיכן מקומם של אלו והלא הם יושבי קין שם מקום דכתיב הקין וגבעה ותמנ' ערים עשר (יהושע טו): הבאים מחמת אבי בית רכב · שיצאו מחמת שהיה של בית רכב וישב בקין · ע"א יעבץ שם של עיר ושל יששכר היתה כדכתיב והרבי' וקשיון

ואבץ

מצודת דוד

מישע בכורו · אולי הנזכרים למעלה היו חשובים ממנו ולזה הקדימם: ובני מרשה · תחסר מילת זיף וכאלו אמר ובני זיף מרשה וכו' ולפי שזה עתה הזכיר זיף סמך על המבין: (מז) ובני יהדי · הוא אחד מבני עיפה פילגש כלב הנזכר למעלה ושתי שמות היה לו: (מח) ילד שבר · ר"ל כלב ילד מתנה את שבר וכו': (מט) ותלד שעף · ר"ל שעף וכו' הוליד את שוא את שוא שהיה שר על מכבנה ועל גבעא · או ר"ל אנשי הערים ההם היו תורעו: (נ) כלב בן חור · למעלה אמר שחור בן כלב הוליד את אורי ואמר עתה שעוד היה בן לחור ושמו כלב ואלה הם בניו: בכור אפרתה · חור היה בכור לאמו ולא לאביו כי מישע היה שם בכורו: (נב) הרואה חצי המנוחות · שם האחד הרואה ושם האחד חצי המנוחות ואין לתמוה על צרוף שמות בני אדם שיודמה ענין ודוגמתו בגלתי ורותמתי עזר (לקמן כ"ה) שידמה ענין והם שמות בני אדם: (נג) קרית יערים · יושבי קרית יערים: מאלה · מן הבנים והמשפחות האלה יצאו יושבי צרעה ואשתאול והם שתי עירות מנחלת יהודה: (נד) בית לחם · אנשי בית לחם היו מבניו וגם אנשי נטופה: עטרות וכו' · הם שמות מקומות או משפחות: (נה) ומשפחות סופרים · גם מבניו היו משפחות הסופרים וחכמים סיעת יעבץ אשר ישבו עמו ועסקו בתורה והיו טפלים לו וכמ"ש ויהי יעבץ נכבד מאחיו (לקמן ד'): תרעתים וכו' · הם שמות משפחות הסופרים: המה הקינים · המשפחות האלה היו נקראים

בשם

הַבָּאִים מֵחַמַּת אֲבִי בֵית־רֵכָב׃ ג א וְאֵלֶּה הָיוּ בְּנֵי דָוִיד אֲשֶׁר נוֹלַד־לוֹ בְּחֶבְרוֹן הַבְּכוֹר
אַמְנֹן לַאֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֵאלִית שֵׁנִי דָּנִיֵּאל לַאֲבִיגַיִל הַכַּרְמְלִית׃ ב הַשְּׁלִשִׁי לְאַבְשָׁלוֹם
בֶּן־מַעֲכָה בַּת־תַּלְמַי מֶלֶךְ גְּשׁוּר הָרְבִיעִי אֲדֹנִיָּה בֶן־חַגִּית׃ ג הַחֲמִישִׁי שְׁפַטְיָה לַאֲבִיטָל
הַשִּׁשִּׁי יִתְרְעָם לְעֶגְלָה אִשְׁתּוֹ׃ ד שִׁשָּׁה נוֹלַד־לוֹ בְחֶבְרוֹן וַיִּמְלָךְ־שָׁם שֶׁבַע שָׁנִים וְשִׁשָּׁה
חֳדָשִׁים וּשְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָ‍ִם׃ ה וְאֵלֶּה נוּלְּדוּ־לוֹ בִּירוּשָׁלָ‍ִם שִׁמְעָא
וְשׁוֹבָב וְנָתָן וּשְׁלֹמֹה אַרְבָּעָה לְבַת־שׁוּעַ בַּת־עַמִּיאֵל׃ ו וְיִבְחָר וֶאֱלִישָׁמָע וֶאֱלִיפָלֶט׃ ז
וְנֹגַהּ וְנֶפֶג וְיָפִיעַ׃ ח וֶאֱלִישָׁמָע וְאֶלְיָדָע וֶאֱלִיפֶלֶט תִּשְׁעָה׃ ט כֹּל בְּנֵי דָוִיד מִלְּבַד בְּנֵי־
פִילַגְשִׁים וְתָמָר אֲחוֹתָם׃ י וּבֶן־שְׁלֹמֹה רְחַבְעָם אֲבִיָּה בְנוֹ אָסָא בְנוֹ יְהוֹשָׁפָט בְּנוֹ׃ יא יוֹרָם
בְּנוֹ אֲחַזְיָהוּ בְנוֹ יוֹאָשׁ בְּנוֹ׃ יב אֲמַצְיָהוּ בְנוֹ עֲזַרְיָה בְנוֹ יוֹתָם בְּנוֹ׃ יג אָחָז בְּנוֹ חִזְקִיָּהוּ בְנוֹ
מְנַשֶּׁה בְנוֹ׃ יד אָמוֹן בְּנוֹ יֹאשִׁיָּהוּ בְנוֹ׃ טו וּבְנֵי יֹאשִׁיָּהוּ הַבְּכוֹר יוֹחָנָן הַשֵּׁנִי יְהוֹיָקִים הַשְּׁלִשִׁי
צִדְקִיָּהוּ הָרְבִיעִי שַׁלּוּם׃ טז וּבְנֵי יְהוֹיָקִים יְכָנְיָה בְנוֹ צִדְקִיָּה בְנוֹ׃ יז וּבְנֵי יְכָנְיָה אַסִּר
שְׁאַלְתִּיאֵל בְּנוֹ׃ יח וּמַלְכִּירָם וּפְדָיָה וְשֶׁנְאַצַּר יְקַמְיָה הוֹשָׁמָע וּנְדַבְיָה׃ יט וּבְנֵי פְדָיָה
זְרֻבָּבֶל וְשִׁמְעִי וּבֶן־זְרֻבָּבֶל מְשֻׁלָּם וַחֲנַנְיָה וּשְׁלֹמִית אֲחוֹתָם׃ כ וַחֲשֻׁבָה וָאֹהֶל וּבֶרֶכְיָה

וחסדיה

דניאל ברכות ד

ובני יאשיהו הוריו' ד' יב כריתו' ה' ה ובני יכניה סנה' ד' לז

רש"י

ואבץ (שם יט) המה הקינים · ויתנהו לצורך תרגומו לקינאה (שופטים י"ו): (א) שני דניאל לאביגיל · (ובשמואל ב' ג') כתוב והשני כלאב לאביגיל ובמדרש ויש לו מפרש לפי שדוד נשא אביגיל אחר מיתת נבל והיו חושדין אותו הבן שהוא של [illegible] קראו דוד שמות שנים כלאב ודניאל דניאל דני אל כלאב שהיה דומה כולו לאב: (ג) הששי יתרעם לעגלה אשתו · מדד' וכי היא בלבד אשתו אלא שפעת כעגלה וילדתו ושהיתה חביבה עליו כעגלה כמו (שופטים י"ד) לולי חרשתם בעגלתי ומפני חביבותה של מיכל קורא אותה אשתו: (ו) ואלישמע ואליפלט · ואלידע ואליפלט · (בשמואל ב' ה') אינה מונה אליפלט אלא פעם אחד ואינו מונה כי (אם ז') וכאן מונה ט' וזהו טעמה אליפלט בנו מת ונולד לו בן אחר לאחר כן ונקרא שמו כמו כן אליפלט שהיה הוא שמונה לשם וגם אלישמע אלישמע מונה כאן ב' פעמים כמו כן ונוכל לומר שמת ונולד לו אחר וגם א' מאלו מת ונשארו שבעה וזה שאינו מונה לשם כי אם שבעה והט' שמונה משום כבודו של דוד שהיו לו בנים הרבה שהרי כל הספר נכתב מפני כבודו של דוד וזרעו: (יא) אחזיהו בנו יואש · משלמה עד יואש א' דורות ולפי שראה דוד שהיה זרעו כלה בימי יואש ע"י עתליהו כדכתיב בספר זה (ב' כ"ב) ותקם ותדבר על לשון דבר ע"י שם שמות עמד בתפלה ואמר זה המזמור למנצח על השמינית שמוכה נימין · (ס"א במנין) על דור שמיני הושיע' ה' כי גמר חסיד וגו' (שם) ונמלט יואש ומן יואש עד יאשיהו ח' דורות שראה דוד שיאשיהו ובניו כולם הולכין לאבדון זה נהרג וזה נקרו עיניו ונתפלל עוד על השמינית על דור שמיני ה' אל באפך תוכיחני (שם ו') ובשביל תפלתו נשתיירו בני יהויקים ובכל ספר תהלים אין יותר על השמינית אלא אלו שנים יכניה (ס"א ומיהויקים) עד עניני שבעה שהוא מלך המשיח דכתיב (בדניאל ז') וארו עם ענני שמיא ל"ח בנים בין בנים ובין דורות לבנים הקב"ה עשה כן בשביל שאמר להקב"ה ל"ח תשבחות בספר עזרא (ד"ה א' כ"ט) מן ברוך ה' אלהי ישראל וגו' עד ולחזק ל"ח תיבות: (כ) וחסדיה יושב

חסד

מצודת דוד

בשם כולל קינים: הבאים מחמת · ר"ל יוצאי ירך איש אשר שמו חמת שהיה אבי בית רכב: ג (ב) לאבשלום · את אבשלום והלמ"ד היא במקום את וכן הרגו לאבנר (ש"ב ג'): (ג) אשתו · מוסב על כולן לומר כל אחת היתה אשתו לא פילגש: (ה) שמעא · לא מנאם כסדר תולדותם כי שלמה היה הראשון: (ז) ונוגה · (בש"ב) לא הוזכר נוגה גם לא אליפלט השני ואולי מתו בקטנותם: (ט) כל בני דוד · אלה כל בני דוד מן הנשים: ותמר · ר"ל ומלבד תמר אחותם: (י) אביה בנו · של רחבעם וכן תמיד והולך שהמלכים זה אחר זה: (יב) עזריה · הוא עוזיה המלך: (טו) הבכור יוחנן · הוא יהואחז הנזכר (במ"ב) ועם כי יהויקים היה גדול ממנו קראו בכור על כי היה בכור למלכות שמלך קודם יהויקים כמ"ש (במ"ב): שלום · אמרו רז"ל שהוא צדקיה המוזכר וקראו גם רביעי ע"ש שהיה הרביעי למלכות כי יכניה בן יהויקים מלך לפניו: (טז) צדקיה בנו · אין זה צדקיה המלך כי זה היה בן יכניה וצדקיה המלך היה דודו בן יאשיהו: (יז) ובני יכניה · מלבד צדקיה הנ' שאלתיאל בנו · בן אסר היה: (יח) ומלכירם וכו' · בני שאלתיאל היו ולקצר סמוך על המבין שזוכר את הבנים סמוך לאביהם: (יט) ובני פדיה זרובבל · ומה שנאמר במקומות אחרים זרובבל בן שאלתיאל כי בני בנים הם כבנים: ובן זרובבל כמו ובני זרובבל ורבים כמוהו: (כ) יושב חסד · הוא שם אחד:

פתח

מצודת ציון

סופר מברך ובור יולה (חולין ק"ה): ג (א) דניאל · הוא כלאב האמור (בש"ב): (ה) לבת שוע · היא בת שבע: עמיאל · בהפוך האותיות אליעם האמור (בש"ב):

הבוך

וַחֲסַדְיָה יוּשַׁב חֶסֶד חָמֵשׁ : כא וּבֶן־חֲנַנְיָה פְּלַטְיָה וִישַׁעְיָה בְּנֵי רְפָיָה בְּנֵי אַרְנָן בְּנֵי
עֹבַדְיָה בְּנֵי שְׁכַנְיָה : כב וּבְנֵי שְׁכַנְיָה שְׁמַעְיָה וּבְנֵי שְׁמַעְיָה חַטּוּשׁ וְיִגְאָל וּבָרִיחַ וּנְעַרְיָה
וְשָׁפָט שִׁשָּׁה : כג וּבֶן־נְעַרְיָה אֶלְיוֹעֵינַי וְחִזְקִיָּה וְעַזְרִיקָם שְׁלֹשָׁה : כד וּבְנֵי אֶלְיוֹעֵינַי
הֽוֹדַיְוָהוּ הודויהו קרי וְאֶלְיָשִׁיב וּפְלָיָה וְעַקּוּב וְיוֹחָנָן וּדְלָיָה וַעֲנָנִי שִׁבְעָה : ד א בְּנֵי יְהוּדָה
פֶּרֶץ חֶצְרוֹן וְכַרְמִי וְחוּר וְשׁוֹבָל : ב וּרְאָיָה בֶן־שׁוֹבָל הוֹלִיד אֶת־יַחַת וְיַחַת הוֹלִיד אֶת־
אֲחוּמַי וְאֶת־לָהַד אֵלֶּה מִשְׁפְּחוֹת הַצָּרְעָתִי : ג וְאֵלֶּה אֲבִי עֵיטָם יִזְרְעֶאל וְיִשְׁמָא וְיִדְבָּשׁ
וְשֵׁם אֲחוֹתָם הַצְלֶלְפּוֹנִי : ד וּפְנוּאֵל אֲבִי גְדֹר וְעֵזֶר אֲבִי חוּשָׁה אֵלֶּה בְנֵי־חוּר בְּכוֹר אֶפְרָתָה
אֲבִי בֵּית לָחֶם : ה וּלְאַשְׁחוּר ולאשחור קרי אֲבִי תְקוֹעַ הָיוּ שְׁתֵּי נָשִׁים חֶלְאָה וְנַעֲרָה : ו
וַתֵּלֶד לוֹ נַעֲרָה אֶת־אֲחֻזָּם וְאֶת־חֵפֶר וְאֶת־תֵּימְנִי וְאֶת־הָאֲחַשְׁתָּרִי אֵלֶּה בְּנֵי נַעֲרָה : ז וּבְנֵי
חֶלְאָה צֶרֶת יִצְחַר וצחר קרי וְאֶתְנָן : ח וְקוֹץ הוֹלִיד אֶת־עָנוּב וְאֶת־הַצֹּבֵבָה וּמִשְׁפְּחֹת
אֲחַרְחֵל בֶּן־הָרוּם : ט וַיְהִי יַעְבֵּץ נִכְבָּד מֵאֶחָיו וְאִמּוֹ קָרְאָה שְׁמוֹ יַעְבֵּץ לֵאמֹר כִּי יָלַדְתִּי
בְּעֹצֶב : י וַיִּקְרָא יַעְבֵּץ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִם־בָּרֵךְ תְּבָרְכֵנִי וְהִרְבִּיתָ אֶת־גְּבוּלִי וְהָיְתָה
יָדְךָ עִמִּי וְעָשִׂיתָ מֵּרָעָה לְבִלְתִּי עָצְבִּי וַיָּבֵא אֱלֹהִים אֵת אֲשֶׁר־שָׁאָל : יא וּכְלוּב אֲחִי־
שׁוּחָה הוֹלִיד אֶת־מְחִיר הוּא אֲבִי אֶשְׁתּוֹן : יב וְאֶשְׁתּוֹן הוֹלִיד אֶת־בֵּית רָפָא וְאֶת־פָּסֵחַ
ואת

ולאשחור סוטה ה יב ובני חלאה צרת וצחר שם

ויקרא וגו' תמור' ב יו

רש"י

חסד חמש · חמש היו לבד משלומית אחותם : (כב) ובני שמעיה חטוש ויגאל ובריח ונעריה ושפט ששה · אינם אלא חמשה ויש בו טעם כמו שכתוב למטה (כ"ה) במשמרות הלוים לידותון בני ידותון גדליהו וצרי וישעיה חשביהו ומתתיה ששה ואינם כי אם ה' : (ב) וראיה כן תנגנ היחס הזה אע"פ שלא הזכיר עדיין ראייה כי דורות דורות קחשיב וכן ובני חלאה צרת וצחר ואתנן : וקוץ הוליד · ועדיין לא הזכיר קוץ ומזכיר את בניו : (ה) ולאשחור אבי תקוע היו שתי נשים : מוסב למעלה אשת וחצרון אביה ותלד לו את אשחור אבי תקוע כי לא יחס עד עתה : (ט) ואמו קראה שמו יעבץ לאמר כי ילדתי בעצב · וכינה שמו יעבץ ודוגמתו בן אוני (ס"א ואביו קרא לו בנימן) (בראשית ל"ה) (י) והרבית את גבולי · בנחלה : והיתה ידך עמי ועשית מרעה · אם תהיה עמי ותצילני מרעה : לבלתי עצבי · שלא יאר' לו שום נזק וצער ועצב והוא נדר מה שנדר : ויבא אלהים את אשר שאל · ושל' נדרו ומכאן מביאין ראיה כשפוסקין צדקה (בצבור) בעבור מה שאין נודרין אלא נותנין בלא נדר ומדרשו ידוע : (יא) וכלוב אחי שוחה · משפחות הוא דקחשיב בקצור לשון אע"פ שאין מזכירו למעלה וכן ובני קנז אע"פ שלא הזכירו למעלה וכן מעונתי כמו כן לא הזכירו כי כן דרך כל הספר הזה : (יב) אבי עיר נחש · שם עיר תחנה שר (היה) עליה : אלה
אנשי

מצודת דוד

חמש · הם האמורים במקרא זה ואולי הראשונים היה מאשה אחרת ולזה לא כללם יחד : (כא) בני רפיה · ר"ל בן ישעיה היה ובן רפיה היה ארנון וכו' ולקצר סמך על המבין ובני הוא כמו בן וכמוהו רבים : (כב) ששה · אינם אלא חמשה אלא אשתו היתה מעוברת וראה ברה"ק שתלד בן זכר ודוגמתו נאמר בני ידותון וכו' ששה (לקמן כ"ה) ואינו חושב כ"א חמשה · או שהוא חוזר על שכניה לומר שלו נולדו ששה וחושב הבן עם בני הבן : ד (א) בני יהודה וכו' · בא להשלים יחוס בני יהודה ובדרך קצרה מזכיר שוב מי שבניו ובני בניו והם פרץ בן יהודה וחצרון בנו וכרמי בן זמרי בן זרח בן יהודה וחור בן כלב בן חצרון ושובל בן כלב בן חור : (ב) וראיה · הוא הרואה האמור למעלה : אלה משפחות הצרעתי · האמור למעלה שיצאו מבני שובל : (ג) ואלה · מוסב על המקרא שלאחריו שאמר אלה בני חור וכו' ואמר מלבד בני חור המזכרים למעלה הנה גם אלה היו בניו והם אבי עיטם יזרעאל וכו' : (ד) אבי בית לחם · שלאה בן כלב בנו היה אבי בית לחם ונקרא ע"ש בן בנו וכאומר אבי של אבי בית לחם ואבי האב הוא כאב : (ה) ולאשחור · הוא הנזכר למעלה שהיה בן חצרון : (ח) וקוץ · אולי הוא אחד מהנזכרים למעלה והיה נקרא בשתי השמות וכן נאמר ברבים כמוהו · אשר נמצא בזה הספר אשר לא יזכר לפנים מי היה וממי יצא : (ט) ויהי יעבץ · גם הוא לא נזכר שמו לפנים מי הוא : ילדתו בעצב · כאשר ילדה אותו היה לה עצבון מה ולזכרון קרא את בנם יעבץ בהפוך אותיות מעצב כאלו תאמר שיהפך העצב לשמחה : והרבית את גבולי · להיות נחלתי מרובה : ידך עמי · לעזרני בעת הצורך : ועשית מרעה · ר"ל תהפוך מהרעה אשר בעבורה נתעצבה אמי בעת ילדה אותי הרעה ההיא תהפוך לטובה לבלתי עצבי · כאשר שאלה עמו בקריאת השם יעבץ והנה נדר מה אם כן יהיה ולא פירש מה נדר וכאלו אמר כאשר כן יהיה אשלם גמול הדבר ואלך בדרכי ה' ודוגמתו כל מכה יבוסי וכו' (ש"ב ה') ולא פירש מה יעשה לו והוא כאומר הנה יקבל גמול : (יא) וכלוב אחי שוחה · לא הוזכרו לפנים גם שניהם ואולי הוזכרו בשם האחר אשר היה להם · או כן דרך בספר להזכיר אנשים ותולדותיהם עם שלא הוזכרו לפנים מתי יצא ומי אביהם : (יב) אלה אנשי רכה · כל בני כלוב היו נקראים אנשי רכה מטעם ידוע אצלם
ובני

וְאֶת־תְּחִנָּה אֲבִי עִיר־נָחָשׁ אֵלֶּה אַנְשֵׁי רֵכָה : יג וּבְנֵי קְנַז עָתְנִיאֵל וּשְׂרָיָה וּבְנֵי עָתְנִיאֵל
חֲתַת : יד וּמְעוֹנֹתַי הוֹלִיד אֶת־עָפְרָה וּשְׂרָיָה הוֹלִיד אֶת־יוֹאָב אֲבִי גֵּיא חֲרָשִׁים כִּי חֲרָשִׁים
הָיוּ : טו וּבְנֵי כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה עִירוּ אֵלָה וָנָעַם וּבְנֵי אֵלָה וּקְנַז : טז וּבְנֵי יְהַלֶּלְאֵל זִיף
וְזִיפָה תִּירְיָא וַאֲשַׂרְאֵל : יז וּבֶן־עֶזְרָה יֶתֶר וּמֶרֶד וְעֵפֶר וְיָלוֹן וַתַּהַר אֶת־מִרְיָם וְאֶת־שַׁמַּי
וְאֶת־יִשְׁבַּח אֲבִי אֶשְׁתְּמֹעַ : יח וְאִשְׁתּוֹ הַיְהֻדִיָּה יָלְדָה אֶת־יֶרֶד אֲבִי גְדוֹר וְאֶת־חֶבֶר אֲבִי
שׂוֹכוֹ וְאֶת־יְקוּתִיאֵל אֲבִי זָנוֹחַ וְאֵלֶּה בְּנֵי בִּתְיָה בַת־פַּרְעֹה אֲשֶׁר לָקַח מָרֶד : יט וּבְנֵי
אֵשֶׁת הוֹדִיָּה אֲחוֹת נַחַם אֲבִי קְעִילָה הַגַּרְמִי וְאֶשְׁתְּמֹעַ הַמַּעֲכָתִי : כ וּבְנֵי שִׁימוֹן אַמְנוֹן
וְרִנָּה בֶּן־חָנָן וְתוֹלוֹן ותילון קרי וּבְנֵי יִשְׁעִי זוֹחֵת וּבֶן־זוֹחֵת : כא בְּנֵי שֵׁלָה בֶן־יְהוּדָה עֵר אֲבִי
לֵכָה וְלַעְדָּה אֲבִי מָרֵשָׁה וּמִשְׁפְּחוֹת בֵּית־עֲבֹדַת הַבֻּץ לְבֵית אַשְׁבֵּעַ : כב וְיוֹקִים וְאַנְשֵׁי
כֹזֵבָא וְיוֹאָשׁ וְשָׂרָף אֲשֶׁר־בָּעֲלוּ לְמוֹאָב וְיָשֻׁבִי לָחֶם וְהַדְּבָרִים עַתִּיקִים : כג הֵמָּה הַיּוֹצְרִים
וְיֹשְׁבֵי נְטָעִים וּגְדֵרָה עִם־הַמֶּלֶךְ בִּמְלַאכְתּוֹ יָשְׁבוּ שָׁם : כד בְּנֵי שִׁמְעוֹן נְמוּאֵל וְיָמִין יָרִיב
זֶרַח שָׁאוּל : כה שַׁלֻּם בְּנוֹ מִבְשָׂם בְּנוֹ מִשְׁמָע בְּנוֹ : כו וּבְנֵי מִשְׁמָע חַמּוּאֵל בְּנוֹ זַכּוּר בְּנוֹ
שמעי

ואשתו וגו' מגלה ה יב סנה' כ יט

רש"י

אנשי רכה · בני אשתון ישבו באותו מקום ברכה · ע"א אנשי רכה למשפחה היתה מכונה אנשי רכה : (יד) ושריה הוליד את יואב אבי גיא חרשים · יואב היה שר של עמק שיש בה חרשים ולמה אני קורא אותה גיא חרשים כי חרשים היו פתרון אותן שישבו בגיא החרשים המה ועל שמם נקרא הגיא : (טו) ובני כלב בן יפונה · אמרו רבותינו כלב בן יפונה זה כלב בן חצרון ולמה נקרא בן יפונה שפינה מעצת מרגלים ואל תתמה שהרי ייחס כבר משפחת כלב בן חצרון שהרי כן הדרך שמייחס קצת ומדלג על משפחה האחר' ואחר כן תופס משפחה הראשונה : ובני אלה וקנז · כך היה שמו וקנז : (יח) ואשתו היהודיה · אשת כלב שנולדה מיהודית : ירד אבי גדור וגו' · שרי העיירות כדכתיב ביהושע ויקדעם וזנוח וחלחול בית צור וגדור ירמות ועדלם סוכה ועזקה : ואלה בני בתיה בת פרעה · הוי"ו מפרדת בין בני יהודה ובן בני בתיה : אשר לקח מרד · כלב הוא מרד שמרד בעצת מרגלים וכן דרך היחס שאפילו לאחד אומר בני כמו ובני אלה וקנז : (כא) בני שלה בן יהודה · לפי שעדיין לא יחסו מייחסו עתה שמשו' כבודו של דוד מקדים ליחס בני תמר פרץ וזרח שמהם יצא גם הוא ועכשיו שייחס כל משפחות פרץ מתחיל לייחס כל משפחות שלה שהיו באותו הדור : ומשפחות בית עבודת הבוץ · ליריעות המקדש אף הם היו מבני שלה : (כב) ויוקים ואנשי כוזבא עד וישבי לחם · כל אלה בני שלה בן יהודה : ויואש ושרף · רבותינו אומרים זה מחלון וכליון : והדברים עתיקים · פתרון אל תאמר לפי שהתחלתי לייחס מאנשי דורינו שכולם היו אחרי כן אף כולן שנאמרו בפסוק זה (העתיקים) הראשונים שהיו בימי קדמונים (ורבותינו אמרו יואש ושרף זה מחלון וכליון) : אשר בעלו למואב · שלקחו נשים מואביות : (כג) המה היוצרים · המה יוקים ואנשי כוזיבא ויושבי לחם היו יוצרי חומר למלאכת המלך וגם קדרות למאכל המלך וגם לכהנים : יושבי נטעים · שהיו עוסקים בנטיעות של מלך : וגדרה · אומנים גודרי גדר אבנים למלאכת המלך : עם המלך · פתרון הושיבן המלך באותן העיירות לפי שהיו עושים מלאכתו דוגמא במשפטים בשואל בעליו עמו לא ישל' כלומר עמו במלאכתו : (כד) בני
שמעון

מצודת דוד

ובני קנז · גם הוא לא נזכר לפנים בן מי היה (ולא אזכרם עוד מעתה כי אחד רבו) : עתניאל · הוא היה השופט הראשון על ישראל : (יד) כי חרשים היו · ר"ל בעבור זה היה נקרא המקום ההוא גיא חרשים על כי היו אנשיה חרשים ר"ל אומני אבן ועץ וברזל : (טו) כלב בן יפונה · הוא כלב בן חצרון ועל שפינה עצמו מעצת המרגלים נקרא בן יפונה כן ארז"ל ועם כי כבר סיפר מתולדותיו בא עתה להשלים ספיר כל תולדותיו וכן דרך הספר הזה : וקנז · כן שמו בוי"ו : (יז) ותהר · אשתו של מרד הרתה וילדה את מרים והוא שם איש : (יח) ואשתו היהודיה · אשת מרד היהודית כי הראשונה הנזכר לא היתה יהודית כי היא היתה בתיה בת פרעה שאמר בסוף המקרא : ואלה · האמורים במקרא שלפניו והם מרים ושמי וכו' אלה היו בני בתיה וכו' : (יט) אחות נחם · אשר היתה אחות נחם : אבי וכו' · ר"ל אלה בניה אבי קעילה וכו' : (כ) בן חנן · כן שמו וכן בן זוחת : (כא) ומשפחות וכו' · המשפחות שהיו עובדי' עבודת הפשתן המיוחסים לבית אשבע : (כב) אשר בעלו למואב · אשר נלחמו עם מואב והיו אדונים להם · וישבי לחם · כן שם איש : והדברים עתיקים · כאמור אף כי התחלתי להזכיר מדבר מלחמה ונצחון ואין הדבר ידוע הנה אל תתמה על זה כי הדברים האלה המה מיושנים ועבר זמן רב ונשכח מן הבריות : (כג) המה היוצרים · המה היו יוצרי חרס והיו יושבים במקום הנטעים לנטוע אותם והיו בעלי גדרות ר"ל בונים גדרות וכתלים : עם המלך · כשהיו עם המלך עוסקים במלאכתו היו יושבים שם במקום הנטעים מפני סבת מלאכתם אבל לא בזולת זה : (כד) בני שמעון · לפי שהיה שכן ליהודה בנחלתו לזה תיחסו אחריו וקודם ראובן : (כה) שלם בנו · של שאול הסמוך

מצודת ציון

ד (כא) הבוץ · פשתן כמו אחוז בחבלי בוץ (אסתר א') : (כב) בעלו · ענין אדון כמו אם בעליו עמו (שמות כ"ב) : עתיקים · ענין ישן כמו ועתיק יומין דניאל

שִׁמְעִי בְנוֹ׃ כז וּלְשִׁמְעִי בָּנִים שִׁשָּׁה עָשָׂר וּבָנוֹת שֵׁשׁ וּלְאֶחָיו אֵין בָּנִים רַבִּים וְכֹל מִשְׁפַּחְתָּם
לֹא הִרְבּוּ עַד־בְּנֵי יְהוּדָה׃ כח וַיֵּשְׁבוּ בִּבְאֵר־שֶׁבַע וּמוֹלָדָה וַחֲצַר שׁוּעָל׃ כט וּבְבִלְהָה וּבְעֶצֶם
וּבְתוֹלָד׃ ל וּבִבְתוּאֵל וּבְחָרְמָה וּבְצִקְלָג׃ לא וּבְבֵית מַרְכָּבוֹת וּבַחֲצַר סוּסִים וּבְבֵית בִּרְאִי
וּבְשַׁעֲרָיִם אֵלֶּה עָרֵיהֶם עַד־מְלֹךְ דָּוִיד׃ לב וְחַצְרֵיהֶם עֵיטָם וָעַיִן רִמּוֹן וְתֹכֶן וְעָשָׁן עָרִים חָמֵשׁ׃
לג וְכָל־חַצְרֵיהֶם אֲשֶׁר סְבִיבוֹת הֶעָרִים הָאֵלֶּה עַד־בָּעַל זֹאת מוֹשְׁבֹתָם וְהִתְיַחְשָׂם לָהֶם׃
לד וּמְשׁוֹבָב וְיַמְלֵךְ וְיוֹשָׁה בֶּן־אֲמַצְיָה׃ לה וְיוֹאֵל וְיֵהוּא בֶּן־יוֹשִׁבְיָה בֶּן־שְׂרָיָה בֶּן־עֲשִׂיאֵל׃
לו וְאֶלְיוֹעֵינַי וְיַעֲקֹבָה וִישׁוֹחָיָה וַעֲשָׂיָה וַעֲדִיאֵל וִישִׂימִאֵל וּבְנָיָה׃ לז וְזִיזָא בֶּן־שִׁפְעִי בֶן־אַלּוֹן
בֶּן־יְדָיָה בֶּן־שִׁמְרִי בֶּן־שְׁמַעְיָה׃ לח אֵלֶּה הַבָּאִים בְּשֵׁמוֹת נְשִׂיאִים בְּמִשְׁפְּחוֹתָם וּבֵית
אֲבוֹתֵיהֶם פָּרְצוּ לָרוֹב׃ לט וַיֵּלְכוּ לִמְבוֹא גְדֹר עַד לְמִזְרַח הַגָּיְא לְבַקֵּשׁ מִרְעֶה לְצֹאנָם׃
מ וַיִּמְצְאוּ מִרְעֶה שָׁמֵן וָטוֹב וְהָאָרֶץ רַחֲבַת יָדַיִם וְשֹׁקֶטֶת וּשְׁלֵוָה כִּי מִן־חָם הַיֹּשְׁבִים שָׁם
לְפָנִים׃ מא וַיָּבֹאוּ אֵלֶּה הַכְּתוּבִים בְּשֵׁמוֹת בִּימֵי יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיַּכּוּ אֶת־אָהֳלֵיהֶם

ויכו וגומ׳
בתרא ס
קכב

ואת

רש״י

שמעון · לפי ששמעון יושב בחלק יהודה הוא מקדימו ליחסו ולדבר בעיירותיו קודם לראובן : (כז) ולאחיו אין בנים רבים וכל משפחותם לא הרבו עד בני יהודה · לא הרבו בנים כבני יהודה לפי שהיו מועטים וחלק יהודה רב מהם קבל יהודה שמעון בחלקו כי שמעון לא היה לו חלק בא״י שנאמר אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל (ראשית מ״ט) ושנינו בבראשית רבה אחלקם להעמיד סופרים בישראל בבתי כנסיות כו׳ ומניין שקבלו דכתיב (יהושע י״ט) מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון כי היה חלק בני יהודה רב מהם וינחלו בני שמעון בתוך נחלתם פן תרבה עליהם חית השדה ומה שכתוב (שם) ויעל הגורל לבני שמעון כך היה המעשה אפילו גורל איזה שבט יקבל שמעון בחלקו ונפל הגורל בחלקו של יהודה וגם מה שכתוב (שופטים א) ויאמר יהודה לשמעון אחיו עלה אתי בגורלי ונלחמה בכנעני והלכתי גם אני אתך בחלק שנתתי לך: (כח) וישבו בבאר שבע · בני שמעון ישבו באותן עיירות של יהודה : (לא) אלה עריהם עד מלוך דוד · פתרון כשסרבו בני יהודה עשו תרעומת על בני שמעון מימי שאול ורצו לגרשם מארצם ולא היה יוכל לגרשם ואף כי היה כל ימיו בטירדא ובמלחמות וכשמלך דוד באו שבטו לשאול מבני שמעון את ארצם שהשאילו להם והלך דוד וגרשם כי שאול לא חשש בכך מפני שנאת דוד שהיה מיהודה וזהו שכתב אלה עריהם עד מלך וכשמלך דוד גרשם מפי רבי אלעזר בר משולם ז״ל וכן פי׳ לי רבי שלמה בר לוי אחי רבי משה הדרשן : (לב) וחצריהם · הכפרים מי היו עיטם ועין ורמון וגו׳ : (לג) זאת מושבותם והתיחשם להם · פתרון אע״פ שייחסם כאן מקצתן אל תאמר שלא היו כי אם אותן שהרי יש ספר יחוס אחר ושם היו יחוסין כל שבט ושבט כך היה לו מפרש יחוסו בפני עצמו : (לד) ומשובב · וכל הכתובין:(לח) אלה הבאים · בשמות נשיאים במשפחותם: ובית אבותיהם פרצו לרוב · לא היה להם מקום לישב : (לט) וילכו · על כן למבוא גדור וגו׳ לבקש מרעה לצאנם : (מ) כי מן חם היושבים שם לפנים · בשקט ובשלוה היו יושבים ולא בא אדם להרע להם לפיכך לא נזהרו כשבאו עליהם להלחם ודוגמתו בשופטים ובאו על ליש על עם שקט ובוטח וגו׳ ודבר אין להם עם אדם לפי שהיו שקטים לא היו יראים ולא כרתו ברית עם שום אדם לעזרם לפיכך נלחום אותם חמש מאות (ולמעלה כמו כן)

כתוב

מצודת ציון

(דניאל ז׳) : (לב) וחצריהם · הם המקומות הסמוכות לעיר וקטנות מהן ואינן מוקפות חומה : (לה) פרצו · ענין התחזקות כמו מה פרצת (בראשית ל״ח):(מ)

ידים

מצודת דוד

לו ומבשם בנו של שלום וכו׳ : (כז) וכל משפחתם · של בני שמעון לא
בנים לגעת עד מספר בני יהודה אשר שכנו עמהם וכאומר אין המקום
מרבית הבנים כי בני יהודה ובני שמעון ישבו יחד ועכ״ז לא נתרבו אלו

(כח) וישבו בבאר שבע וכו׳ · הערים האלה היו מנחלת בני יהודה ונתנום לבני שמעון לשבת בהן ונזכרים המה בספר יהושע קצת בחלוף השמות : (לא) אלה עריהם · אשר ישבו בהן : עד מלוך דויד · אבל כאשר מלך דוד גברה יד בני שבטו וגרשום מנחלתם על כי נתרבו והיה צר להם המקום לשבת עם שמעון : (לב) וחצריהם · אבל חצרי הערים שזכר הם עיטם וכו׳ ואף באמר בסוף המקרא ערים חמש מ״מ אל מול הערים שזכר בראשונה כחצרים : (לג) הערים האלה · הם עיטם וכו׳ : עד בעל · החצרות המגיעות עד בעל : זאת · המחוז הזאת נשארה להם לשבת בה : והתיחשם להם · המקומות האלה נשארו מיוחסות לבני שמעון (ועם כי עיקר שם יחוס הונח על גלוי משפחת האיש לדעת מבני מי הוא הנה הושאל על הגלות לדעת של מי הוא וכן על הגלות האיש לדעת מאיזה עם הוא או מאיזה מקום וכן קראו המדקדקים ליו״ד של מצרי ואדומי יו״ד היחס) : (לח) אלה הבאים בשמות · ר״ל אלה הנזכרים בשמותם היו נשיאים במשפחותם ובית אבותיהם התחזקו להיות עם רב ולא יכלו לשבת בהמחוז הנשאר : (לט) וילכו · שלכו עד המקום שבאים בה אל גדר וכו׳ לבקש מקום מרעה : (מ) רחבת ידים · מקומות רחבות וגדולות : ושוקטת ושלוה · עמה יושבת בהשקט ונשמרת מן המלחמה : כי מן חם · כי המה מבני חם היושבים שמה מימים קדמונים ולא היה מי מערער על ארצם להיות נשמרים מן המלחמה : (מא) הכתובים בשמות · הם משובב וימלך וכו׳ : את אהליהם · ר״ל יושבי האהלים ; המעונים · שם אומה מעון ; עד היום הזה · ר״ל נחרמו ונאבדו משם

היום

וְאֶת־הַמְּעִינִים המעונים קר אֲשֶׁר נִמְצְאוּ שָׁמָּה וַיַּחֲרִימֻם עַד־הַיּוֹם הַזֶּה וַיֵּשְׁבוּ תַּחְתֵּיהֶם כִּי־
מִרְעֶה לְצֹאנָם שָׁם׃ מב וּמֵהֶם מִן־בְּנֵי שִׁמְעוֹן הָלְכוּ לְהַר שֵׂעִיר אֲנָשִׁים חֲמֵשׁ מֵאוֹת
וּפְלַטְיָה וּנְעַרְיָה וּרְפָיָה וְעֻזִּיאֵל בְּנֵי יִשְׁעִי בְּרֹאשָׁם׃ מג וַיַּכּוּ אֶת־שְׁאֵרִית הַפְּלֵטָה לַעֲמָלֵק
וַיֵּשְׁבוּ שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ ה א וּבְנֵי רְאוּבֵן בְּכוֹר־יִשְׂרָאֵל כִּי־הוּא הַבְּכוֹר וּבְחַלְּלוֹ יְצוּעֵי
אָבִיו נִתְּנָה בְּכֹרָתוֹ לִבְנֵי יוֹסֵף בֶּן־יִשְׂרָאֵל וְלֹא לְהִתְיַחֵשׂ לַבְּכֹרָה׃ ב כִּי יְהוּדָה גָּבַר
בְּאֶחָיו וּלְנָגִיד מִמֶּנּוּ וְהַבְּכֹרָה לְיוֹסֵף׃ ג בְּנֵי רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל חֲנוֹךְ וּפַלּוּא חֶצְרוֹן וְכַרְמִי׃
ד בְּנֵי יוֹאֵל שְׁמַעְיָה בְנוֹ גּוֹג בְּנוֹ שִׁמְעִי בְנוֹ׃ ה מִיכָה בְנוֹ רְאָיָה בְנוֹ בַּעַל בְּנוֹ׃ ו בְּאֵרָה
בְנוֹ אֲשֶׁר הֶגְלָה תִּלְּגַת פִּלְנְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשֻּׁר הוּא נָשִׂיא לָראוּבֵנִי׃ ז וְאֶחָיו לְמִשְׁפְּחֹתָיו
בְּהִתְיַחֵשׂ לְתֹלְדוֹתָם הָרֹאשׁ יְעִיאֵל וּזְכַרְיָהוּ׃ ח וּבֶלַע בֶּן־עָזָז בֶּן־שֶׁמַע בֶּן־יוֹאֵל הוּא יוֹשֵׁב
בַּעֲרֹעֵר וְעַד־נְבוֹ וּבַעַל מְעוֹן׃ ט וְלַמִּזְרָח יָשַׁב עַד־לְבוֹא מִדְבָּרָה לְמִן־הַנָּהָר פְּרָת כִּי
מִקְנֵיהֶם רָבוּ בְּאֶרֶץ גִּלְעָד׃ י וּבִימֵי שָׁאוּל עָשׂוּ מִלְחָמָה עִם־הַהַגְרִאִים וַיִּפְּלוּ בְּיָדָם

ובני ראובן
שם קכב
ובחללו
ברכות ח ז
בתרא
ה קכב
זוה״פ ויגלה
כי יהודה
וגומר
בתרא שם
והבכורה
וגומר
בתרא שם

כלך

וישבו

רש״י

כתוב כמשפט צידונים שקט ובוטח וגומר : (מג) ויכו את שארית הפליטה · מהכרתת דוד כי דוד הכרית כל זכר באדום : (א) ובני ראובן בכור ישראל · ואם תאמר אם כן שהיה בכור למה לא יצא ממנו מלכות כי הוא בודאי הבכור ובחללו יצועי אביו נתנה בכורתו לבני יוסף ואם תאמר אם כן למה לא מלכו בני יוסף לכך אמר ולא להתייחס לבכורה חלק בכורו׳ ולא בכור כי יהודה אפילו לא חלל ראובן הבכורה לא נלקחה ממנו אפילו הכי היה הגון יהודה למלך : (ב) כי יהודה גבר באחיו · שנאמר גור אריה יהודה (ראשית מ״ט) : ולנגיד ממנו · שיצא ממנו מלכות ועל שם כך נקרא המלך נגיד שהוא המוציא והמביא והבכורה והמלכות נטלה מראובן ונתנה המלכות ליהודה כדכתיב כי יהודה גבר באחיו אבל חלק הבכורה נתנה ליוסף לשני בניו : (ג) בני ראובן בכור ישראל מתחיל עתה כבראשונה : (ד) בני יואל · דורות דורות קחשיב : (ו) אשר הגלה תלגת פלנאסר · קודם לסנחריב וכן היה סדרן פול (מלכים ב׳ ט״ו) היה כשהמלך מנחם בן גדי ובימי פקח בן רמליה (שם) בא תגלת פלנאסר מלך אשור ובימי הושע בן אלה (שם י״ז) בא שלמנאסר מלך אשור (שם ט״ו) ובימי חזקיהו סנחרב ופירשו רבותינו פול וכולה סנחרב : הוא נשיא לראובני · באותו זמן שהגלוהו תלגת פלנאסר : (ז) בהתיחש לתולדותם הראש יעיאל וזכריהו · פתרון הרי לא יחסתי לך מן ראובן כי אם קצת ועיקר יחוסו במקום יחוסו על דברי הימים למלכי ישראל היה יעיאל וזכריה הראש שעל ידו כלה יחוסן : (ח) ועד נבו ובעל מעון · שבימי קדמוני׳ קודם שבאו לידי ישראל נקראו נבו ובעל מעון ע״ש תועבותם כי כן היה מנהג עובדי כוכבים ומזלות עד היום ההוא לקרות תועבותיהם בשם עיירותיהם אבל כשבאו לידי ישראל הסבו שמותם כדכתיב ואת נבו ואת בעל מעון מוסבות שם (במדבר ל״ב) כלו׳ ישראל הסבו שמות׳ ואת שמה לפי שלא נקראת ע״ש תועבותיהם לא הסבו שמה ובמגילה מפרש כי נבו ובעל מעון שם עכו״ם הם : (י) עם ההגריאי׳ הם הישמעאלים

וע״ש

מצודת דוד

היום הזה ולא חזרו לה אף לאחר שגלו ישראל מארצם : וישבו · אז בעת שהחרימם ישבו במקומם כי מקום מרעה היא והוטב בעיניהם : (מב) ומהם · וחוזר ומפרש מן בני שמעון : בראשם · המה היו הראשים להם : (מג) את שארית הפליטה · שנשארה מה שלא החרימם שאול ודוד שנאמר בו עד הכרית כל זכר באדום (מ״א י״א) ועמלק הוא מבני אדום : עד היום הזה · כי חזרו לשבת בה כאשר שבו מבבל : ה (א) כי הוא הבכור · ר״ל עם כי הוא הבכור והיה א״כ מהראוי להזכיר יחוסו ראשון : ובחללו · אבל בעת שחלל ובזה יצועי אביו ובלבלה לבל יאה מלוי תדיר אבל בלהה אז נלקחה הבכורה מעמו ונתנה ליוסף להיות נוטל פי שנים כבכור להיות בניו נחלקים לשני שבטים : ולא להתיחש לבכורה · לא שהיה יוסף מיוחס לבכורה מכל וכל לשיצא ממנו גם המלכות : (ב) כי יהודה גבר באחיו · בדבר המלוכה גבר יהודה מכל אחיו : לנגיד ממנו · ר״ל להעמיד נגיד ומלך על ישראל אחר יעקב היתה ממנו : והבכורה · בדבר נחלת השבטים היא לבדה נתנה ליוסף וכאומר הנה על כי לא נשאר מה מן המעלה לראובן לזה חסרו עד כה והקדי׳ ליהודה מפני כבוד המלוכה : (ד) שמעיה בנו וכו׳ · כל מה שחושב היה אחד בן אחד : (ו) אשר הגלה וכו׳ · ר״ל אשר בעת שהגלה תלגת וכו׳ היה הוא אז נשיא לבני ראובן . (ז) ואחיו · מיודעיו וחבריו של בארה : למשפחותיו וכו׳ · ר״ל כ״א למשפחותם בהתיחסם לסדר תולדותם היה נראה אשר יעיאל היה הראש מכולם וזכריה אחריו על כי אבותיהם היו אנשי המעלה יותר מאבות כולם : (ח) הוא יושב · זרעו ישבו בגבול ערוער : ועד נבו · הוא הרוחב מצפון לדרום : (ט) ולמזרח ישב · כלפי המזרח ישבו עד המקום שבאים בה למדבר למן הנהר פרת והלאה אף כי נהר פרת הוא גבול א״י למזרח נתרחקו להלאה כי נתרבו מקניהם מלשבת בארץ הגלעד כי היה צר להם המקום:(י) באהליהם · של ההגריאים : על כל פני · על כל עבר המזרחי מול הגלעד : (יב) בבשן

אלה

מצודת ציון

ידים · מקומות כמו יד אבשלום (ש״ב י״ח) : (מב) הפלטה · ענין שיור כמו שריד ופליט (יהו׳ ח׳) : ה (א) ובחללו · מלשון חולין ובזיון : יצועי · מצעות המטה וכן על ערש יצועי (תהלים קל״ב) :(י) ההגריאים · המה בני ישמעאל ונקראים ע״ש

וישבו באהליהם על־כל־פני מזרח לגלעד : יא ובני־גד לנגדם ישבו בארץ הבשן עד־
סלכה : יב יואל הראש ושפם המשנה ויעני ושפט בבשן : יג ואחיהם לבית אבותיהם
מיכאל ומשלם ושבע ויורי ויעכן וזיע ועבר שבעה : יד אלה בני אביחיל בן־חורי בן־
ירוח בן־גלעד בן־מיכאל בן־ישישי בן־יחדו בן־בוז : טו אחי בן־עבדיאל בן־גוני ראש
לבית אבותם : טז וישבו בגלעד בבשן ובבנותיה ובכל־מגרשי שרון על־תוצאותם :
יז כלם התיחשו בימי יותם מלך־יהודה ובימי ירבעם מלך־ישראל : יח בני־ראובן וגדי
וחצי שבט־מנשה מן־בני־חיל אנשים נשאי מגן וחרב ודרכי קשת ולמודי מלחמה
ארבעים וארבעה אלף ושבע־מאות וששים יוצאי צבא : יט ויעשו מלחמה עם
ההגריאים ויטור ונפיש ונודב : כ ויעזרו עליהם וינתנו בידם ההגריאים וכל שעמהם כי
לאלהים זעקו במלחמה ונעתור להם כי־בטחו בו : כא וישבו מקניהם גמליהם חמשים
אלף וצאן מאתים וחמשים אלף וחמורים אלפים ונפש אדם מאה אלף : כב כי־חללים
רבים נפלו כי מהאלהים המלחמה וישבו תחתיהם עד־הגלה : כג ובני חצי שבט
מנשה ישבו בארץ מבשן עד־בעל חרמון ושניר והר־חרמון המה רבו : כד ואלה ראשי
בית־אבותם ועפר וישעי ואליאל ועזריאל וירמיה והודויה ויחדיאל אנשים גבורי חיל
אנשי שמות ראשים לבית אבותם : כה וימעלו באלהי אבתיהם ויזנו אחרי אלהי עמי־
הארץ אשר־השמיד אלהים מפניהם : כו ויער אלהי ישראל את־רוח פול מלך־אשור
ואת־רוח תלגת פלנסר מלך אשור ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה ויביאם
להלח

וימעלו
וגומר
תגיל' כ"ו

רש"י

וע"ש אמם קוראם הגריאים בני הגר היו : וישבו באהליהם · שכן מנהג ערביים לישב באהליהם : (יא) ובני גד לנגדם ישבו · אצלם כמו ואל
לנגדך (בראשית י"ג) : (יג) ואחיהם לבית אבותיהם ·במקום ייחוסן : מיכאל ומשלם · אלו היו ראשי אבותיהם של אותו היחס כי כולם התיחש
בימי יותם מלך יהודה ובימי ירבעם מלך ישראל : (יח) בני ראובן וגד וחצי שבט מנשה מן בני חיל וגו' · כלומר כולם נתקבצו ועשו מלחמה עם
ההגריאים : (יט) ויטור ונפיש · בניו של ישמעאל הם : (כ) ויעזרו עליהם · כי ה' עזרם : וינתנו בידם ההגריאים וכל שעמהם · אומות אחרי
לעזרם : ונעתור להם · דוגמת ויעתר להם ה' : (כה) ויזנו אחרי אלהי עמי הארץ אשר השמיד אלהים מפניהם · פתרון הם זנו אחרי אלהי
עמי הארץ ואיז' עם אשר השמידם אלהים מפניהם שאלהיהם לא היה יכול לעוזרם ולא שמו על לבם אחרי השמיד' מפנינו ולא היה יכול לעו
ולנו

מצודת ציון

ע"ש הגר אמו : (יא) לנגדם · בשוה להם וכן ואלכה לנגדך (בראשית ל"ג):(יב)
במשנה · שני לו במעלה : (טז) ובבנותיה · הכפרים הסמוכים לה : מגרשיהם
הבתים העומדים מחוץלחומות העיר הנראים כאלו נגרשו מן העיר: (יח)ודורכי·
הדרך הוא לדרוך ברגל על הקשת למתחה היטב לירות למרחוק : ולמודי · ענין
הרגל כמו וילמד לטרוף טרף (יחזקאל י"ט) : (יט) ויטור וכו' · גם המה מבני
ישמעאל : (כ) ונעתור · ענין רבוי כמו ועתר ענן הקטורת (שם ח') : (כא)
וישבו · מלשון שבים: (כג) ושניר · הוי"ו יתירה· או כן שמו בוי"ו וכמוהו רבים:
(כו) ויער · מל' התעוררות : רוח פול · רצון פול : ו (ב) לבני · הוא לעדן הנזכר
למטה

מצודת דוד

אלה ארבעה היו ראשים בבשן : (יג) ואחיהם · מיודעיהם ורעיהם ש
ראשים לבית אבותיהם הם מיכאל וכו' : (טו) ראש וכו' · היה ראש ל
אבותם של האנשים אשר עמו : (טז) על תוצאותם · כמו עד תוצאותם ר"ל ב
סופי הגבולים : (יז) התיחשו · חקרו לדעת סדר תולדותם בימי יותם כשה
שופט מעת שנתנגע עוזיה אביו אבל לא מלך בימי ירבעם כ"א לאחר מותו כמ
במ"ב : (יח) מן בני חיל · ר"ל מן בני חיל שהאספו אנשים וכו' : יוצאי צב
הראוים לצאת בצבא מלחמה : (כ) ויעזרו עליהם היו נעזרים מה' להתג
עליהם : וכל שעמה' · וכל אשר היו עמהם בעזרתם : ונעתור להם · קבל ע
תפלת' :(כא) מקניהם ·מתחלה כלל וחוזר ומפרש גמליהם וכו' :(כב) כי חל
רבים נפלו · כאומר אין לתמוה איך אפשר אשר מיד אלף וחמשים יקחו בשבי מאה אלף כי בעבור שנפלו מן ההגריאים חללים רבים כי נצחון המלחמה ה
מה' ובעזרתו ולזה נפל פחד היהודים עליהם ומסרו עצמן לשבי: תחתיהם · במקום ההגריאים : (כג) ישבו בארץ · המה חזרו מן המלחמה וישבו בא
אולם התפשטו מבשן עד בעל חרמון וכו' כי המה רבו והיה צר להם המקום אשר ישבו בה מבראשונה ולזה התפשטו לשבת במקום אחיהם אשר הלכו
למקום ההגריאים : (כד) אנשי שמות · ר"ל ידועים בשמותם לגודל החשיבות : (כה) אשר השמיד וכו' : כאומר והיה להם להבין אם אלהים המה מדוע
הצילו

לחלח וחבור והרא ונהר גוזן עד היום הזה : כז בני לוי גרשון קהת ומררי : כח ובני קהת
עמרם יצהר וחברון ועזיאל : כט ובני עמרם אהרן ומשה ומרים ובני אהרן נדב ואביהוא
אלעזר ואיתמר : ל אלעזר הוליד את־פינחס פינחס הוליד את־אבישוע : לא ואבישוע
הוליד את־בקי ובקי הוליד את־עזי : לב ועזי הוליד את־זרחיה וזרחיה הוליד את־מריות
לג מריות הוליד את־אמריה ואמריה הוליד את־אחיטוב : לד ואחיטוב הוליד את־צדוק
וצדוק הוליד את־אחימעץ : לה ואחימעץ הוליד את־עזריה ועזריה הוליד את־יוחנן :
לו ויוחנן הוליד את־עזריה הוא אשר כהן בבית אשר־בנה שלמה בירושלם : לז ויולד
עזריה את־אמריה ואמריה הוליד את אחיטוב : לח ואחיטוב הוליד את־צדוק וצדוק
הוליד את־שלום : לט ושלום הוליד את־חלקיה וחלקיה הוליד את־עזריה : מ ועזריה
הוליד את־שריה ושריה הוליד את־יהוצדק : מא ויהוצדק הלך בהגלות יהוה את־יהודה
וירושלם ביד נבכדנאצר : ו א בני לוי גרשם קהת ומררי : ב ואלה שמות בני־גרשום
לבני ושמעי : ג ובני קהת עמרם ויצהר וחברון ועזיאל : ד בני מררי מחלי ומשי ואלה
משפחות הלוי לאבתיהם : ה לגרשום לבני בנו יחת בנו זמה בנו : ו יואח בנו עדו בנו
זרח בנו יאתרי בנו : ז בני קהת עמינדב בנו קרח בנו אסיר בנו : ח אלקנה בנו ואביסף
בנו ואסיר בנו : ט תחת בנו אוריאל בנו עזיה בנו ושאול בנו : י ובני אלקנה עמשי
ואחימות : יא אלקנה בנו בני קרי אלקנה צופי בנו ונחת בנו : יב אליאב בנו ירחם בנו
אלקנה

רש"י

ולנו כמו כן לא יעזור : (לו) הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה · יש מפרשים עזריה הוא היה עזריה הראשון ומעזרי' עד שריה שהיה בחורבן
הבית ח' כהנים ומכאן הוגהו ביומא בפרק ראשון ובויקרא רבה ובספרי פרשת פנחס שמונה כהנים שמשו בבית הראשון וי"א שמנה עשר ולא זה
הה יש בהם רוח חיים כי צדוק הוא היה הראשון שכהן בימי שלמה ועוד איזה אומרים היה בימי יהושפט דכתיב והנה אמריהו כהן הראש (ד"ה
ב' יט) (והוא אמריה) בן עזריהו שהיה בימי עוזיהו ובימי חזקיהו שהיה אחרי יהושפט ואם תאמר עזריהו אבי שריה היה והיכן חלקיהו הכהן
הגדול שהיה בימי יאשיהו אלא מצדוק יש לחשוב ושנים עשר כהנים היו מצדוק עד שריה וכן מצינו בויקרא רבה מדוייק ומה שכתוב בעזרא הוא
אשר כהן בבית מפורש בסיפרי ירוש' כך וכי הוא לבדו כהן ובימי שלמה כהן והלא גם שאר כהנים כמו כן כהנו אלא לפי שמסר נפשו על קדושת
הבית שלא הניח את עוזיהו להקטיר לכך נאמר הוא אשר כהן בבית אשר בנה שלמה והוא עזריה שהיה בימי עוזיה (לק' ב' כו) ובימי חזקיהו
ועזריהו בן אחימעץ הוא אמריהו שכהן בימי יהושפט כמו שנקרא עוזיה עזריה דכתיב(במלכים ב' טו) בשנת עשרים ושבע שנים לירבעם וגו' מלך
עזריה ונקרא עזריה בן אחימעץ זכריהו דכתיב ויהי לדרוש אלהים (לקמן ב' כו) בימי זכריהו המבין בראת אלהים וגו' : (מא) ויהוצדק הלך
בהגלות ה' את יהודה וירושלים · ומה שכתוב בספר (חגי א') יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול ולא יהוצדק שמש מעיל בכהונה גדולה דהא הוגלה
לבבל בימי יכניה כדכתיב ויהוצדק הלך בהגלות וגו' אלא יהושע בנו היה כהן גדול כשעלו מבבל בבית שני ומה שלא היה עזרא בן שריה הסופר
כהן

מצודת ציון

למטה בחלוק המשמרות : (ה) יחת · הוא יחיאל הנזכר למטה : (ז) עמינדב · הוא
יצהר

מצודת דוד

הצילו את עמם : (כו) ונהר גוזן · סמוך לנהר גוזן : עד היום הזה · ר"ל
והנה עודם שם כי לא חזרו בבנין בית השני : (כח) ובני קהת · מפני כבוד
משה ואהרן הקדימו לגרשון : (לד) את צדוק · והוא הכ"ג הראשון ששמש בב"המ והלכה הכהונה מאב לבן שנים עשר דורות : (לה) את עזריה · יתכן
שהוא אמריה שנזכר בד"ה ב' י"ט ועיין בסוף מלכים בחשבון הדורות : את יוחנן · יתכן שהוא יהוידע המוזכר במ"ב ובד"ה ב': (לו) הוא אשר כהן · ר"ל
וכי הוא לבד כהן אלא שמסר נפשו על עבודת הבית שמיחה בעוזיה המלך כאשר בא להקטיר קטורת כמו שכתוב בד"ה ב' : (לז) את אמריה · יתכן שהוא אוריה
שנזכר במ"ב י"ג : את אחיטוב · יתכן שהוא עזריה שנזכר בד"ה ב' ל"א : (מ) את שריה · הוא כ"ג האחרון והומת ביד נ"נ בזמן גלות צדקיה כמ"ש
סוף מ"ב ובסוף ירמיה : את יהוצדק · והוא לא שמש בכהונה גדולה ובנו יהושע שמש בתחילת בית השני : (מא) הלך · בגולה לבבל : ו (א) בני לוי ·
בעבור לייחס הנבחרים חזר להזכיר כולם : (ד) לאבותיהם · אשר מתייחסים אל אבותיהם משכן אל האב : (ה) לגרשום · אלה התולדות אשר לגרשום :
(ח) אלקנה בנו · לא שהיה בנו של אסיר וכמו שחושב כולם אחד בן אחד אלא אלקנה גם הוא היה בנו של קרח וגם אביסף כמ"ש ובני קרח אסיר ואלקנה
ואביסף (שמות ו'): ואסיר בנו · זה אסיר השני היה בנו של אביסף : (י) ובני אלקנה · הוא היה בן שאול : ואחימות · היו בנו של עמשי: (יא) אלקנה
היה

אלקנה בנו: יג ובני שמואל הבכר ושני ואביה: יד בני מררי מחלי לבני בנו שמעי
בנו עזה בנו: טו שמעא בנו חגיה בנו עשיה בנו: טז ואלה אשר העמיד דויד על־ידי־
שיר בית יהוה ממנוח הארון: יז ויהיו משרתים לפני משכן אהל־מועד בשיר עד־בנות
שלמה את־בית יהוה בירושלם ויעמדו כמשפטם על עבודתם: יח ואלה העמדים
ובניהם מבני הקהתי הימן המשורר בן־יואל בן־שמואל: יט בן־אלקנה בן־ירחם בן־
אליאל בן־תוח: כ בן־צוף ציף קרי בן־אלקנה בן־מחת בן־עמשי: כא בן־אלקנה בן־יואל
בן־עזריה בן־צפניה: כב בן־תחת בן־אסיר בן־אביסף בן־קרח: כג בן־יצהר בן־קהת
בן־לוי בן־ישראל: כד ואחיו אסף העמד על ימינו אסף בן־ברכיהו בן־שמעא: כה בן־
מיכאל בן־בעשיה בן־מלכיה: כו בן־אתני בן־זרח בן־עדיה: כז בן־איתן בן־זמה בן־
שמעי: כח בן־יחת בן־גרשם בן־לוי: כט ובני מררי אחיהם על־השמאול איתן בן־קישי
בן־עבדי בן־מלוך: ל בן־חשביה בן־אמציה בן־חלקיה: לא בן־אמצי בן־בני בן־שמר:
לב בן־מחלי בן־מושי בן־מררי בן־לוי: לג ואחיהם הלוים נתונים לכל־עבודת משכן
בית האלהים: לד ואהרן ובניו מקטירים על־מזבח העולה ועל־מזבח הקטרת לכל
מלאכת קדש הקדשים ולכפר על־ישראל ככל אשר־צוה משה עבד האלהים: לה ואלה
בני אהרן אלעזר בנו פינחס בנו אבישוע בנו: לו בקי בנו עזי בנו זרחיה בנו: לז מריות
בנו אמריה בנו אחיטוב בנו: לח צדוק בנו אחימעץ בנו: לט ואלה מושבותם לטירותם
בגבולם

רש"י

כהן גדול ובן אחיו יהושע בן יהוצדק כיהן זהו הטעם לפי כי יהושע עלה עם זרובבל כמה ימים ושנים קודם שעלה עזרא:(יג)ובני שמואל הבכו ושני ואביה · ושני זה יואל פתרון והשני אביה כלומר שני לראשון הוא היה אביה ושני לאביה הוא היה יואל שלא נכתב ודוגמת' כי אם הס אסור ותמור אסור (מלכים ב ז') כמו והחמור וכן ספר שני דגדעון כן הראשון (שופטים ו') : (טו) ואלה אשר העמיד דוד וגומר · כשהשיבו מבית עובד אדום כדכתיב (לקמן ט"ז) ויעמוד שם לפני ארון ברית ה' לאסף ולאחיו לשרת לפני ארון ברית ה' וגו' וכתיב ועובד אדום (שם) ידותון וחוסה לשערים וגו' (שם) לפני משכן ה' אשר בגבעון ושלמה העמידן בבית המקדש בירושלים : (יז) ויעמדו כמשפט על עבודה·כמש אשר העמידן דוד : (כד) ואחיו אסף העומד על ימינו · של הימן ובניו : (כט) ובני מררי אחיהם על השמאל (אחיהם) דוגמת שאמר בל אשכנ"ז גברודי"ר· על השמאל של הימן ובניו שהימן ובניו באמצע : (לג) ואחיהם הלוים הנתונים לכל עבודת משכן בית האלהי·לשוערי'לה כדכתיב לקמן (ד"ה ל"ה) והלוים משפיטין : (לה) ואלה בני אהרן · המקטירין על מזבח העולה ועל מזבח הקטורת : (לח) צדוק בנו אחימ בנו · לא חשיב כי אם אותם שהיו עד שלמה : (לט) ואלה מושבותם לטירותם בגבולם וגו' עד כי להם היה הגורל ללוים ולכהנים מנחל כל ישראל הפילו גורלות על ארץ ישראל וכמה מארץ ישראל יבא להם ולכהנים וללוים ויבא ליהודה הגורל
מתחילה

מצודת ציון

לשר הנזכר: (לט) לטירותם · ענין ארמון כמו תהי טירתם נשמה (תהלים ס"ט):
המקלט

מצודת דוד

היה בנו של אחימות : בני אלקנה · ר"ל ואלה בני אלקנה צופי היה בנו ו וחושב אחד בן אחד: (יג) ובני שמואל · הוא שמואל הנביא בן אלקנה: ו הוא יואל האמור בש"א ובשתי השמות היה נקרא : (טז) ואלה הם הנאמרים למטה : על יד שיר· ר"ל למשורר בבית ה' : ממנוח הארון · מיום שנח ש בירושלים כי לא זז משם כאשר מקודם שהיה מתהלך ממקום למקום : (יז) משכן אוהל מועד · זה האוהל אשר נטה לו דוד כמ"ש בש"ב : ויעמדו כמש כאשר יבנה הבית יעמדו שם כמשפט שתקן להם דוד על עבודת' המוטל עליהם וזהו עבודת השיר: (יח) ואלה העומדים · אלה הם הראשים העומדים ל ובניהם עמהם : הימן המשורר · הוא היה הראש : בן יואל · הוא ושני הנזכר למעלה וכן ביתר השמות משתנים מה שנזכר למעלה וזהו על כי היו נק בשתי השמות וזהו כלל גדול : (כד) ואחיו · ר"ל חברו : אסף וכו'· גם הוא היה לראש . אסף בן ברכיה · ר"ל אסף זה היה בן ברכיה וכו' : (כו) שמעי · לקצר לא זכר למעלה שמעי וכאן לא הזכיר לבני בן גרשון : (כט) על השמאל · של הימן המשורר : איתן וכו' · גם הוא היה לראש : ואחיהם הלוים · ושאר הלוים היו נתונים לשאר עבודת המשכן להיו'שוערים וממונים על דרכי המשכן : (לד) מקטירים · מקטירים וכו' והיו ממונים לכל מלאכת קדש הקדשים כי הלוים אסורים לבוא בה . (לה) ואלה בני אהרן · אשר היו ממונים על מלאכת קדש הק ותשב עד אחימעץ שהיה כ"ג בימי רחבעם : (לט) ואלה מושבותם · אלה
המקומות

בגבולם לבני אהרן למשפחת הקהתי כי להם היה הגורל: מ ויתנו להם את־חברון
בארץ יהודה ואת־מגרשיה סביבתיה: מא ואת־שדה העיר ואת־חצריה נתנו לכלב בן־
יפנה: מב ולבני אהרן נתנו את־ערי המקלט את־חברון ואת־לבנה ואת־מגרשיה ואת־
יתר ואת־אשתמע ואת־מגרשיה: מג ואת־חילז ואת־מגרשיה את־דביר ואת־מגרשיה: בזין צל
מד ואת־עשן ואת־מגרשיה ואת־בית שמש ואת־מגרשיה: מה וממטה בנימן את־גבע
ואת־מגרשיה ואת־עלמת ואת־מגרשיה ואת־ענתות ואת־מגרשיה כל־עריהם שלש־
עשרה עיר במשפחותיהם: מו ולבני קהת הנותרים ממשפחת המטה ממחצית מטה
חצי מנשה בגורל ערים עשר: מז ולבני גרשום למשפחותם ממטה יששכר וממטה
אשר וממטה נפתלי וממטה מנשה בבשן ערים שלש עשרה: מח לבני מררי למשפחותם
ממטה ראובן וממטה גד וממטה זבלון בגורל ערים שתים עשרה: מט ויתנו בני־ישראל
ללוים את־הערים ואת־מגרשיהם: נ ויתנו בגורל ממטה בני־יהודה וממטה בני שמעון
וממטה בני בנימן את הערים האלה אשר־יקראו אתהם בשמות: נא וממשפחות בני
קהת ויהי ערי גבולם ממטה אפרים: נב ויתנו להם את־ערי המקלט את־שכם ואת־
מגרשיה בהר אפרים ואת־גזר ואת־מגרשיה: נג ואת־יקמעם ואת־מגרשיה ואת־בית
חורון ואת־מגרשיה: נד ואת־אילון ואת־מגרשיה ואת־גת־רמון ואת־מגרשיה:
נה וממחצית מטה מנשה את־ענר ואת־מגרשיה ואת בלעם ואת־מגרשיה למשפחת
לבני־קהת הנותרים: נו לבני
גרשום

רש"י

מתחילה וזהו כי להם היה הגורל בראשונה לתת להם אותן עיירות שכתוב כאן : (מא) נתנו לכלב · כי משה נתן לו : (מה) וממטה בנימן את גבע · כי הגורל נפל לבנימין לתת אלו העיירות : (מו) ולבני קהת הנותרים · כי הכהנים יצאו מקהת וכבר אמרו מה שנתנו לכהנים בני קהת ולבני קהת הנותרים ממשפחת המט' של לוי : וממחצית מטה חצי מנשה בגורל ערים עשר· ולאלו שבט המנשה נפל הגורל ליתן לבני קהת הלוים ערי' עשר : (נ) ויתנו בגורל ממט' בני יהודה וממטה בני שמעון· אע"פ שלא הזכיר שמעון בנתינתן הוא נתן חלקו ממה שנתן לו יהודה וגם יהוד' אינו נזכר למעלה בעיקר הנתינה וכל מה שמוזכר למעלה מויתנו להם את חברון עד וממטה בנימין הכל נתנו בני יהודה ובני שמעון ולפי שלא הזכירו למעלה מזכירו עתה כאן : אשר יקראו אתהם בשמות · כלומר אשר קראו אותם בשמות למעלה לפי שהיה בנימין חבר עמהם לבני אהרן מזכירו אף על פי שהזכירו כבר : (נא) וממשפחות בני קהת ויהי ערי וגו' · אע"פ שנתנו להם חצי שבט מנשה נתנו להם גם אפרים ע"פ הגורל : (נה) וממחצית מטה מנשה · עד חצי מנשה שבעבר הירדן שבארץ ישראל : למשפחות לבני קהת הנותרים · הם הלוים ופתרון הכל נתנו אפרים ומנשה לאותו הנותר שאמר למעלה ולבני קהת הנותרים ממשפחות המטה : (נו) לבני גרשום ממשפחות חצי מטה מנשה · אף על
פי

מצודת דוד

המקומות אשר ישבו בהן הכהנים והלוים : לטירותם בגבולם · מקום מוכן לטירותם בהגבול הניתן להם: לבני אהרן למשפחת הקהתי·ר"ל ראשון למשפחת הקהתי נתנו לבני אהרן כי להם היה הגורל לקחת ראשונה : (מא) נתנו לכלב· כאשר צוה משה ע"פ ה' : (מב)ולבני אהרן· על שפסיק במה שנתנו לכלב חזר לומר ולבני אהרן · ערי המקלט · כי כל הערים הניתן להכהנים וללוים היו קולטין את הרוצח וכן ארז"ל : את חברון · על שהזכיר הבאר הזכיר שוב את חברון : וממטה בנימין ואלו הנזכרים למעלה היו מבני יהודה ומבני שמעון : שלש עשרה · אינם מנויין כאן כ"א י"א והשנים כלולים בהמגרשים וביהושע הזכיר כולם בשמם וקראם בשינוי השמות ובשתיהן נקראו : ממשפחותיהם · הנחלקים בין משפחות הכהנים וכל משפחה ישבה לבדה ולא מעורבבים : (מו) הנותרים וכו' · כי הכהנים גם המה ממשפחות מטה קהת והם כבר לקחו : ממחצית · להם נתנו מנחלת חצי מטה מנשה : בגורל · הטילו גורל מה הם הערים אשר יתנו : ערים עשר · עם ערי אפרים ודן הנזכרים למטה : (מז) למשפחותם · הנחלק למשפחותם כי גם המה ישבו כל משפחה לבדה: בבשן · אשר ישבו כבשן שעמדה בעבר הירדן כי חצי שבט מנשה שנתנו לבני קהת המה ישבו בא"י עצמה : (מט) ויתנו· לפי שעתה בא לפרש שמות הערים לזה אמר ויתנו וכו' : (נ) ויתנו בגורל וכו' · לפי שלמעלה לא הזכיר את שמעון ועתה בא להזכירו לזה זכר שוב את כולם : אשר יקראו · ר"ל אשר קראו למעלה את שמות הערים: (נא) וממשפחות · ר"ל ומקצת משפחות בני קהת היו ערי גבולם וכו' ומונה כאן גם ערי בני דן עם שלא זכר את דן למעלה אשר ערים עשר ומפורשים הם ביהושע והשתים החסרים כאן כללם בהמגרשים : (נה) למשפחת · לכל משפחה לבדה : הנותרים · כי הכהני
פשוו

מצודת ציון

(מב) המקלט · נקרא כן ע"ש שקולטת את הרוצחים מה שאין עיר אחרת מניחם לרוצחים

גרשום ממשפחת חצי מטה מנשה את־גולן בבשן ואת־מגרשיה ואת־עשתרות ואת־
מגרשיה: נז וממטה יששכר את־קדש ואת־מגרשיה את־דברת ואת־מגרשיה: נח ואת־
ראמות ואת־מגרשיה ואת־ענם ואת־מגרשיה: נט וממטה אשר את־משל ואת־מגרשיה
ואת־עבדון ואת־מגרשיה: ס ואת־חוקק ואת־מגרשיה ואת־רחוב ואת־מגרשיה: סא
וממטה נפתלי את־קדש בגליל ואת־מגרשיה ואת־חמון ואת־מגרשיה ואת־קריתים
ואת־מגרשיה: סב לבני מררי הנותרים ממטה זבלון את־רמונו ואת־מגרשיה את־תבור
ואת־מגרשיה: סג ומעבר לירדן ירחו למזרח הירדן ממטה ראובן את־בצר במדבר
ואת־מגרשיה ואת־יהצה ואת־מגרשיה: סד ואת־קדמות ואת־מגרשיה ואת־מיפעת
ואת־מגרשיה: סה וממטה גד את־ראמות בגלעד ואת־מגרשיה ואת־מחנים ואת־
מגרשיה: סו ואת־חשבון ואת־מגרשיה ואת־יעזיר ואת מגרשיה: ז א ולבני יששכר
תולע ופואה ישיב ישוב קרי ושמרון ארבעה: ב ובני תולע עזי ורפיה ויריאל ויחמי ויבשם
ושמואל ראשים לבית־אבותם לתולע גבורי חיל לתלדותם מספרם בימי דויד עשרים
ושנים־אלף ושש מאות: ג ובני עזי יזרחיה ובני יזרחיה מיכאל ועבדיה ויואל ישיה
חמשה ראשים כלם: ד ועליהם לתלדותם לבית אבותם גדודי צבא מלחמה שלשים
וששה אלף כי־הרבו נשים ובנים: ה ואחיהם לכל משפחות יששכר גבורי חילים שמונים
ושבעה אלף התיחשם לכל: ו בנימן בלע ובכר וידיעאל שלשה: ז ובני בלע אצבון
ועזי ועזיאל וירימות ועירי חמשה ראשי בית אבות גבורי חילים והתיחשם עשרים
ושנים אלף ושלשים וארבעה: ח ובני בכר זמירה ויועש ואליעזר ואליועיני ועמרי וירימות
ואביה וענתות ועלמת כל־אלה בני־בכר: ט והתיחשם לתלדותם ראשי בית אבותם
גבורי חיל עשרים אלף ומאתים: י ובני ידיעאל בלהן ובני בלהן יעיש יעוש קרי ובנימן
ואהוד וכנענה וזיתן ותרשיש ואחישחר: יא כל־אלה בני ידיעאל לראשי האבות גבורי
חילים

רש"י

פי שנתנו לבני קהת ע"פ הגורל נפל גם להם הגורל לתת כמו כן לגרשם: (סב) לבני מררי הנותרים ממטה זבולן · כלומר שלא הגיע להם ה
שתים עשרה עיירות שנתנו להם ראובן וגד וזבולן והן הנותרים ממטה זבולן מחלק זבולן נתנו לבני מררי הנותרים : (א) ולבני יששכר ת
ופואה ישוב ושמרון בחומש כתיב (בראשית מ"ו) ויוב יוב היה שמו ולפי שנתיישבו ללמוד תורה דכתיב (לקמן י"ב) מבני יששכר יודעי בינה לע
לכך זכה ונקרא ישוב : (ב) ובני תולע · מספר' בימי דוד עשרים ושנים אלף ושש מאות כל אלה בני תולע לבד מבני עזי : (ג) ובני עזי וגומ' כל
וששה אלף כי הרבה נשים ובנים · וכל אלה היו לבד מאותן עשרים ושנים אלף ושש מאות של בני תולע : (ה) ואחיהם לכל משפחות · בין
תולע בין בני עזי בין כל גבורי החילי' של דוד שמונה ושבעים אלף : התיחשם לכל · פתרון לכל היחס שלהם : (ו) בנימין בלע ובכר וידי
זה

מצודת דוד

שהיו מבני קהת כבר לקחו : (סב) הנותרים · מבני לוי כי גרשון וקהת כבר לקחו : (סג) לירדן ירחו · לירדן הסמוך לירחו וגם כאן חסרים ערים ש
וכלולים במגרשים : ז (א) ולבני יששכר · ר"ל זהו היחוס של בני יששכר : (ב) ראשים · הם היו ראשים לבית אבותם: לתולע · לבני תולע נולדו ה
חיל ככל תולדותם ועלו מספרם בימי דוד וכו' : (ג) חמשה וכו' · כל החמשה היו ראשים האב וארבעה בניו : (ד) ועליהם · ועמהם מתולדותם ה
אבותם אנשי גדודים הראוים לצאת בצבא מלחמה היו ל"ו אלף כי הרבו נשים ועי"ז הרבו בנים : (ה) לכל משפחות · את כל המשפחות : התיחשם ל
לכולם היו ספרי יחוסם : (ו) בנימין · זהו היחוס מבני בנימין : (ז) והתיחשם עשרים וכו' · למספר הזה היו ספרי יחוסם : (ט) והתיחשם וכו' · ר"ל
האבות היו להם ספרי יחוסם לתולדותם ועמהם גבורי חיל במספר עשרים אלף ומאתים : (יא) לראשי האבות · ר"ל שמה היו לראשי האבות ה
חילים

חילים שבעה־עשר אלף ומאתים יצאי צבא למלחמה: יב ושפם וחפם בני עיר חשם
בני אחר: יג בני נפתלי יחציאל וגוני ויצר ושלום בני בלהה: יד בני מנשה אשריאל
אשר ילדה פילגשו הארמיה ילדה את־מכיר אבי גלעד: טו ומכיר לקח אשה לחפים
ולשפים ושם אחותו מעכה ושם השני צלפחד ותהינה לצלפחד בנות: טז ותלד מעכה
אשת־מכיר בן ותקרא שמו פרש ושם אחיו שרש ובניו אולם ורקם: יז ובני אולם בדן
אלה בני גלעד בן־מכיר בן־מנשה: יח ואחותו המלכת ילדה את־איש הוד ואת־אביעזר
ואת־מחלה: יט ויהיו בני שמידע אחין ושכם ולקחי ואניעם: כ ובני אפרים שותלח
וברד בנו ותחת בנו ואלעדה בנו ותחת בנו: כא וזבד בנו ושותלח בנו ועזר ואלעד והרגום
אנשי־גת הנולדים בארץ כי ירדו לקחת את־מקניהם: כב ויתאבל אפרים אביהם
ימים רבים ויבאו אחיו לנחמו: כג ויבא אל־אשתו ותהר ותלד בן ויקרא את־שמו בריעה
כי ברעה היתה בביתו: כד ובתו שארה ותבן את־בית־חורון התחתון ואת־העליון ואת
אזן שארה: כה ורפח בנו ורשף ותלח בנו ותחן בנו: כו לעדן בנו עמיהוד בנו אלישמע
בנו: כז נון בנו יהושע בנו: כח ואחזתם ומשבותם בית־אל ובנתיה ולמזרח נערן ולמערב כחולם
גזר ובנתיה ושכם ובנתיה עד־עיה ובנתיה: כט ועל ידי בני־מנשה בית־שאן ובנתיה
תענך

רש"י

זה שקורא בספר הישר אשבל (בראשית מ"ו) : (יב) ושפי' וחפים בני עיר חשים בני אחר · עזרא שכתוב ספר היחוס הזה לא היה יודע אם היו
מבני בנימין אם לאו לפיכך כתב' לבדם וגם משום דכתיב ומכיר לקח אשה לחפי' מספקא ליה : (יג) בני נפתלי יחציאל וגו' · מה שלא נתיחס
יותר זהו הטעם כדאמר' בשלהי מגילת ירושלמי ג' ספרים מצא עזרא וכל אחד ואחד מן היחס ומה שמצא כתב ומה שלא מצא לא כתב ואין בני
נפתלי לא מצא יות' וזהו הטעם שכל היח' הזה מיוח' בדילוגי' כי דילג מספר זה אל ספר זה וחברם ומה שלא היה יכול לכתוב בספר זה כתב
בספר עזרא תדע כי נאמר בסמוך (לקמן ט') וכל ישראל התיחשו והנם כתובים על ספר מלכי ישראל ויהודה הגלו לבבל פתרון אם רצונך
לידע יחס עשרת שבטים לך לחלח וחבור נהר גוזן וערי מדי כי ספר דברי הימים שלהם גלה עמהם אבל יהודה מצאתי ספרן בבבל ומה שמצאתי
כתבתי : (יד) בני מנשה אשריאל אשר ילדה · פירוש אשר ילדה לו אשתו דוגמא אשר ילדה אותו ללוי במצרים (במדבר כ"ו) אבל פלגשו הארמיה
ילדה את מכיר : (כ) ובני אפרים שותלח וגו' והרגום אנשי גת וגו' כי ירדו לקחת את מקניהם · ולא היו בקיאים במוצאי הדרכים ובמוצאי
הארץ והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כי הם היו בקיאים בארץ ההיא : (כד) ובתו שארה ותבן את בית חורון · שאר' בנאתו : ואת אזן שאר'
על שמה קראה שם העיר : (כה) ורפח בנו · של בריעה : ורשף ותלח · בנים של רפח כמו כן חשב דורות : (כט) ועל ידי בני מנשה בית שאן
פתרון

מצודת דוד

חילים שבעה עשר וכו' : (יב) בני עיר · היו בני עיר והוא עירי בן בלע הנזכר למעלה : בני אחר · אחר הוא שם איש והוא אחד מהנזכרים ושתי שמות
היו לו : (יג) בני בלהה · היא אמת יעקב : (יד) אשריאל · לא היה בנו ממש כי היה בן גלעד בן מכיר בן מנשה כמ"ש בתורה אבל בני בנים יקראו
בנים : אשר ילדה · אשה הראויה מבנות ישראל : הארמיה · מבנות ארם : (טו) לחפים ולשפים · ר"ל אחות לחפים ולשפים : ושם אחותו · של כ"א מן
האחים : ושם השני · הוא חוזר על אשריאל האמור במקרא שלפניו ור"ל שהיה שני לו לסדר הדורות כי צלפחד היה בן חפר אחיו וזכר רק את החשובים שבהם :
(טז) ובניו · חוזר על פרש : (יז) אלה בני גלעד · מוסב על אשריאל וצלפחד לומר שלא היו בני מנש' ממש כי אם מזרעו ומגלע' באו אשריאל היה בנו וצלפחד
בן בנו : (יח) ואחותו · אחות גלעד שהיתה מולכת ומושלת בקצת הארץ אשר לגלעד : (כ) וברד בנו וכו' · מוסב על אפרים שכולם היו בניו ולא בניו ממש
כ"א בני בנים לבד משותלח היה בנו ממש : (כא) הנולדים בארץ · כאומר לפי שהמה היו מילדי הארץ ההוא וידעו מוצא הארץ ומבואה לא כן בני אפרים
כי נולדו בארץ אחרת ולזה התגברו עליהם בני גת ותפשום והרגום על אשר ירדו לקחת את המקנה של אנשי גת : (כב) ויתאבל אפרים · הדבר נעשה עוד
אפרים חי: אחיו · אוהביו ומיודעיו ור"ל עם שאחיו נחמו אותו לא קבל מהם תנחומין והתאבל ימים רבים : (כג) כי ברעה · ר"ל כי נולד בעת רעה היתה
בביתו עודו מתאבל : (כד) ובתו שארה · ר"ל ושם בתו שארה : אזן שארה · אולי היה עיר אחרת ושמה אזן ולזה נקראה אזן שארה על שמה: (כה) ורפח
בנו · חוזר על בריעה לומר שרפח היה בנו : ורשף ותלח בנו · כ"א היה בנו של רפח : ותחן בנו · הוא חוזר על תלח הסמוך : (כז) יהושע בנו · הוא
יהושע בנון הידוע : (כח) ואחוזתם ומושבותם · ענינם אחד והוא כפל בשמות נרדפות וכן אדמת עפר (דניאל י"ב) : ולמזרח נערן ולמערב · מעבר נערן
שמזרחי ושמערבי ובגזר וכו' : (כט) ועל ידי · גם ישבו סמוך למקומות נחלת מנשה שהם בית שאן וגו' שהיו בנחלת מנשה כמ"ש ביהושע : באלה

תַּעְנַךְ וּבְנֹתֶיהָ מְגִדּוֹ וּבְנוֹתֶיהָ דּוֹר וּבְנוֹתֶיהָ בְּאֵלֶּה יָשְׁבוּ בְּנֵי יוֹסֵף בֶּן־יִשְׂרָאֵל : ל בְּנֵי
אָשֵׁר יִמְנָה וְיִשְׁוָה וְיִשְׁוִי וּבְרִיעָה וְשֶׂרַח אֲחוֹתָם: לא וּבְנֵי בְרִיעָה חֶבֶר וּמַלְכִּיאֵל הוּא אֲבִי
בִרְזוֹת ברזית קרי : לב וְחֶבֶר הוֹלִיד אֶת־יַפְלֵט וְאֶת־שׁוֹמֵר וְאֶת־חוֹתָם וְאֵת שׁוּעָא אֲחוֹתָם:
לג וּבְנֵי יַפְלֵט פָּסַךְ וּבִמְהָל וְעַשְׁוָת אֵלֶּה בְּנֵי יַפְלֵט : לד וּבְנֵי שָׁמֶר אֲחִי וְרוֹהְגָּה מלא ו׳
יחבה וחבה קרי וַאֲרָם : לה וּבֶן־הֵלֶם אָחִיו צוֹפַח וְיִמְנָע וְשֵׁלֶשׁ וְעָמָל: לו בְּנֵי צוֹפַח סוּחַ
וְחַרְנֶפֶר וְשׁוּעָל וּבֵרִי וְיִמְרָה : לז בֶּצֶר וָהוֹד וְשַׁמָּא וְשִׁלְשָׁה וְיִתְרָן וּבְאֵרָא : לח וּבְנֵי יֶתֶר
יְפֻנֶּה וּפִסְפָּא וַאֲרָא : לט וּבְנֵי עֻלָּא אָרַח וְחַנִּיאֵל וְרִצְיָא : מ כָּל־אֵלֶּה בְנֵי־אָשֵׁר רָאשֵׁי בֵית־
הָאָבוֹת בְּרוּרִים גִּבּוֹרֵי חֲיָלִים רָאשֵׁי הַנְּשִׂיאִים וְהִתְיַחְשָׂם בַּצָּבָא בַּמִּלְחָמָה מִסְפָּרָם אֲנָשִׁים
עֶשְׂרִים וְשִׁשָּׁה אָלֶף: ח א וּבִנְיָמִן הוֹלִיד אֶת־בֶּלַע בְּכֹרוֹ אַשְׁבֵּל הַשֵּׁנִי וְאַחְרַח הַשְּׁלִישִׁי:
ב נוֹחָה הָרְבִיעִי וְרָפָא הַחֲמִישִׁי : ג וַיִּהְיוּ בָנִים לְבָלַע אַדָּר וְגֵרָא וַאֲבִיהוּד : ד וַאֲבִישׁוּעַ
וְנַעֲמָן וַאֲחוֹחַ : ה וְגֵרָא וּשְׁפוּפָן וְחוּרָם : ו וְאֵלֶּה בְּנֵי אֵחוּד אֵלֶּה הֵם רָאשֵׁי אָבוֹת לְיוֹשְׁבֵי
גֶבַע וַיַּגְלוּם אֶל־מָנָחַת : ז וְנַעֲמָן וַאֲחִיָּה וְגֵרָא הוּא הֶגְלָם וְהוֹלִיד אֶת־עֻזָּא וְאֶת־אֲחִיחֻד :
ח וְשַׁחֲרַיִם הוֹלִיד בִּשְׂדֵה מוֹאָב מִן־שִׁלְחוֹ אֹתָם חוּשִׁים וְאֶת־בַּעֲרָא נָשָׁיו: ט וַיּוֹלֶד מִן־חֹדֶשׁ
אִשְׁתּוֹ אֶת־יוֹבָב וְאֶת־צִבְיָא וְאֶת־מֵישָׁא וְאֶת־מַלְכָּם: י וְאֶת־יְעוּץ וְאֶת־שָׂכְיָה וְאֶת־מִרְמָה
אֵלֶּה בָנָיו רָאשֵׁי אָבוֹת : יא וּמֵחֻשִׁים הוֹלִיד אֶת־אֲבִיטוּב וְאֶת־אֶלְפָּעַל : יב וּבְנֵי אֶלְפַּעַל
ובני אלפ
מגלה
עֵבֶר וּמִשְׁעָם וָשָׁמֶר הוּא בָּנָה אֶת־אוֹנוֹ וְאֶת־לֹד וּבְנֹתֶיהָ : יג וּבְרִעָה וָשֶׁמַע הֵמָּה רָאשֵׁי
האבות

רש"י

פתרון סמוך לבני מנשה כמו אים על ידו לדגליהם (במדבר ב) : (לא) הוא אבי ברזית · שר אותה העיר ובב"ר לוי ור' סימון רבי לוי אומ'
בנותיו נאו' ונשואות לכהנים שנמשחו בשמן זית ר' סימון אומר שהיו בנותיו נאות ונשואות למלכים שנמשחו בשמן המשחה ולפי שהיו להם
הרבה היו מושחין בו לכך היו נאות דהא באשר כתיב וטובל בשמן רגלו (דברים ל"ג) ואמר רבי חנינא חמין ושמן שסכתני אמי החזירוני לנער
(א) ובנימין הוליד את בלע בכורו · כבר יחסו (לעיל ז') ולפי שרצה ליחס עד שאול המלך מתחיל ליחס מבנימין ושמות אחרים קוראם כאן
ליחס למפרע והרוצה לדקדק רוב ערי הלוים ומגרשיהם האמורים כאן למפרע הן ביהושע כי עזרא ספרים מצא : (ו) ויגלום אל מנחת
הגלם ומפרש אחריו בפסוק ונעמן ואחיה וגרע הו' הגלם · מנחת שם מדינה היא כדכתיב (לעיל ב') הרועה חצי המנחות וכתיב וחצי המ
(שם) : (ח) ושחרים הוליד · הוא היה אחד מן הגולים ולאחר ששלחו אותו מן הגלות הוליד את אלה: חושים ואת בערא נשיו · כך היו שמות
של נשיו : (יא) ומחושים הוליד· זאת חושים אשתו שהזכירה למעלה ולפי שהפסיקה בחדש אשתו : (יד) ואחיו ששק כל אלה בני אלפעל
ועיקר

מצודת ציון / מצודת דוד

לרולאים לשבת עמהם : (ו) ויגלום · ענין הגוע ממקום למקום ועם היא גלא וכו'· בני אפרים ישבו בבית אל וכו' ובני מנשה בבית שאן וכו' : (לד)
שכי כן שמו:(לה) ובן הלם·כמו ובני הלם: אחיו · הלם זה היה אחיו של
הנזכרים במקרא שלמעלה : (לח) ובני יתר' הוא יתרן: (לט) ובני עלא' אולי הוא מהנזכרים והיה נקרא בשתי השמות : (מ) ברורים·נבחרים מכל בני
ראשי הנשיאים · הם היו לראשים על נשיאי השבט: והתיחשם · הידועים ביחוסם מבני אשר היוצאים בצבא מלחמה היה מספרים כ"ו אלף אנשים חשוב
(א) ובנימין · חזר להזכיר את בנימין לייחס אחריו שאול המלך : אשבל · למעלה חשב אחרים וכן יש הרבה שינויים בין זה לזה וכן דרך הספר ה
כאן גלה במקום אחר ואולם יש דרש בכל זה כמ"ש רז"ל לא ניתן ספר דברי הימים אלא לדרש : (ו) ואלה בני אחוד · יתכן שהוא בלע והיה נק
השמות : ויגלום · הראשים ההם הגלו את יושבי גבע אל מנחת : (ז) ונעמן וכו' · עתה מפרש מי ומי מהם אשר הגלום: ואחיה · יתכן שהוא אחוח
למעלה כי קרובים הם בלשון : הוא · מוסב על גרא לומר כאשר הגלם הוליד את עזא וכו' : (ח) ושחרים · גם הוא מבני בנימין ואולי נזכר הוא
בשמו האחר : בשדה מואב · בעת שהלך לגור שם: מן שלחו אותם וכו' · מן שאמר עומד במקום שנים כאלו אמר מן שלחו אותם ומן חושים ומנש
והן שמות הנשים האחת שלחו אותם והשנית חושים והב' בערא ואת הוא כמו מן וכן כצאתי את העיר (שמות ט') ותשפטו מן העיר : (ט) מן חדש
היא שלחו אותם שנזכר בשתי השמות נקראת: (יב) הוא בנה · של שפר ישמר: (יג) וברעה·ושמע גם המה מבני אלפעל : הבריחו · בהלחמם עמהם
בני

הָאָבוֹת לְיוֹשְׁבֵי אַיָּלוֹן הֵמָּה הִבְרִיחוּ אֶת־יוֹשְׁבֵי גַת : יד וְאַחְיוֹ שָׁשַׁק וִירֵמוֹת : טו וּזְבַדְיָה
וַעֲרָד וָעָדֶר : טז וּמִיכָאֵל וְיִשְׁפָּה וְיוֹחָא בְּנֵי בְרִיעָה : יז וּזְבַדְיָה וּמְשֻׁלָּם וְחִזְקִי וָחָבֶר : יח
וְיִשְׁמְרַי וְיִזְלִיאָה וְיוֹבָב בְּנֵי אֶלְפָּעַל : יט וְיָקִים וְזִכְרִי וְזַבְדִּי : כ וֶאֱלִיעֵנַי וְצִלְּתַי וֶאֱלִיאֵל : כא
וַעֲדָיָה וּבְרָאיָה וְשִׁמְרָת בְּנֵי שִׁמְעִי : כב וְיִשְׁפָּן וָעֵבֶר וֶאֱלִיאֵל : כג וְעַבְדּוֹן וְזִכְרִי וְחָנָן : כד
וַחֲנַנְיָה וְעֵילָם וְעַנְתֹתִיָּה : כה וְיִפְדְיָה וּפְנִיאֵל פניאל קרי בְּנֵי שָׁשָׁק : כו וְשַׁמְשְׁרַי וּשְׁחַרְיָה
וַעֲתַלְיָה : כז וְיַעֲרֶשְׁיָה וְאֵלִיָּה וְזִכְרִי בְּנֵי יְרֹחָם : כח אֵלֶּה רָאשֵׁי אָבוֹת לְתֹלְדוֹתָם רָאשִׁים
אֵלֶּה יָשְׁבוּ בִירוּשָׁלָם : כט וּבְגִבְעוֹן יָשְׁבוּ אֲבִי גִבְעוֹן וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ מַעֲכָה : ל וּבְנוֹ הַבְּכוֹר
עַבְדּוֹן וְצוּר וְקִישׁ וּבַעַל וְנָדָב : לא וּגְדוֹר וְאַחְיוֹ וָזָכֶר : לב וּמִקְלוֹת הוֹלִיד אֶת־שִׁמְאָה וְאַף־
הֵמָּה נֶגֶד אֲחֵיהֶם יָשְׁבוּ בִירוּשָׁלַם עִם־אֲחֵיהֶם : לג וְנֵר הוֹלִיד אֶת־קִישׁ וְקִישׁ הוֹלִיד אֶת־
וכן וגומר
[illegible] ס לג
שָׁאוּל וְשָׁאוּל הוֹלִיד אֶת־יְהוֹנָתָן וְאֶת־מַלְכִּי־שׁוּעַ וְאֶת־אֲבִינָדָב וְאֶת־אֶשְׁבָּעַל : לד וּבֶן
יְהוֹנָתָן מְרִיב בָּעַל וּמְרִיב בַּעַל הוֹלִיד אֶת־מִיכָה : לה וּבְנֵי מִיכָה פִּיתוֹן וָמֶלֶךְ וְתַאְרֵעַ
וְאָחָז : לו וְאָחָז הוֹלִיד אֶת־יְהוֹעַדָּה וִיהוֹעַדָּה הוֹלִיד אֶת־עָלֶמֶת וְאֶת־עַזְמָוֶת וְאֶת־זִמְרִי
וְזִמְרִי הוֹלִיד אֶת־מוֹצָא : לז וּמוֹצָא הוֹלִיד אֶת־בִּנְעָא רָפָה בְנוֹ אֶלְעָשָׂה בְנוֹ אָצֵל בְּנוֹ :
אצל וגומר
פסחים ה
סב
לח וּלְאָצֵל שִׁשָּׁה בָנִים וְאֵלֶּה שְׁמוֹתָם עַזְרִיקָם בֹּכְרוּ וְיִשְׁמָעֵאל וּשְׁעַרְיָה וְעֹבַדְיָה וְחָנָן כָּל־
ואצל וגו'
פסחים שם
אֵלֶּה בְּנֵי אָצֵל : לט וּבְנֵי עֵשֶׁק אָחִיו אוּלָם בְּכֹרוֹ יְעוּשׁ הַשֵּׁנִי וֶאֱלִיפֶלֶט הַשְּׁלִשִׁי : מ וַיִּהְיוּ
ויהי וגומר
נדה ג לא
בְנֵי־אוּלָם אֲנָשִׁים גִּבּוֹרֵי־חַיִל דֹּרְכֵי קֶשֶׁת וּמַרְבִּים בָּנִים וּבְנֵי בָנִים מֵאָה וַחֲמִשִּׁים כָּל־אֵלֶּה
מִבְּנֵי בִנְיָמִן : ט א וְכָל־יִשְׂרָאֵל הִתְיַחְשׂוּ וְהִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה
הגלו

רש"י

ועיקר מן אחיו וששק עד ויוחא כל אלה בני בריעה ומזבדיה עד יובב כל אלה בני אלפעל ומן ויקים עד ושמרת כל אלה בני שמעי: (כט) ובגבעון
ישבו אבי גבעון · פרשה זו עד כל אלה בני אצל כתובה שני פעמים בספר זה גם פרשת היושבים הראשונים אשר באחוזתם בעריהם ופרש'
ומן הכהנים ידעיה בן הודע כמו כן בספר עזרא דכתיב ואלה שרי המדינה וזהו שמפרש בסוף מגילת ירושלמי ג' ספרים מצא עזרא ספר
מעונים ספר זאטוטי ספר האחים ובטלו דברי האחים וקיימו דברי השני' וכן מצאו הרבה ספרי יוחסין כשנמצאו ג' או ה' בטלו המועט
וקיימו המרובים וכשנמצאו זוגות כמו ובגבעון ישבו אבי גבעון הוצרך לכתוב שתי פעמים שאין סדר יחוסן שוה וכן היושבים הראשונים מוצא
זוגות וחלוקים זה על זה כתבוהו שני פעמים בכאן ובספרו ולמה לא כתיב שתיהן כאן אות' שבעזרא ואלה ראשי המדינה וגומר ולפי שייחס
לשם עד ואלה הכהנים הלוים ומיחס עד ידעיה שהיא לאחר עזרא ומה עניין לפרש ולייחס בכאן בדברי הימים דורות יחד ולאחר עזרא כי אם
אותם שהיו בבית ראשון ובפרשה האחרת של ובגבעון ישבו וגו' ועוד אמרו חכמים בספר ולאצל ששה בנים תליסר אלפי גמלי טעוני מדרשות:
(א) וכל ישראל התיחשו אמרתי לך קצת מן יחוסן מה שמצאתי אבל עיקר יחוסם על ספר מלכי ישראל ויהוד' שהגלו לבבל במעלה ועמהם הייתי אני
עזרא

מצודות דוד / מצודת ציון

בני בריעה · חוזר על כלן מן אחיו : (יח) בני אלפעל · יתכן שהיו בני בניו שבי כמו וגם גולה אתה למקומך (ש"ב ט"ו) : (לב) נגד אחיהם· שוה לאחיהם
ולא בניו ממש ולזה לא חשבם למעלה עם בניו : (כא) בני שמעי · הוא שמע כמו והלכה לנגדך (בראשית ל"ג) ורבים כמוהו : ט (א) והנם · הנה הם: (ב)
בן אלפעל הנזכר למעלה : (כז) בני ירוחם · אולי נזכר למעלה בשמו האחר:
והנתינים
(כח) לתולדותם ראשים· היו לראשים לבני תולדות אבותם ועם כי אמר ראשי אבות כפל הדבר לתוספת ביאור : (כט) אבי גבעון ; שר של גבעון : (ל)
ונר וכו'· גם שמה היו בני אבי גבעון ועמו ישבו בגבעון : (לב) ומקלות· גם הוא בן אבי גבעון וכן נאמר למטה : ואף המה · ר"ל אף כי ישבו בגבעון
מ"מ לפעמים ישבו בירושלים נגד אחיהם הנזכרים למעלה ושוה להם : עם אחיהם· הוא כפל ענין לתוספת ביאור כי עם הוא כמו נגד : (לג) ונר · גם
הוא בן אבי גבעון וכן נאמר למטה : אשבעל · הוא איש בושת שמלך תחת שאול והוא ישוי האמור בש"א : (לד) מריב בעל · הוא מפיבושת : (לז) רפה
בנו · של בענה וכן תושב אחד בן א' : (לח) בכרו · כן שמו : (לט) ובני עשק אחיו · שהיה אחיו של אצל : (מ) מאה וחמשים · במספר מאה וחמשים :
ט (א) וכל ישראל התיחשו וגו' כאומר אף שלא הזכרתי אני יחוס כל ישראל הנה כולם נחקר יחוסם והנה כתובים על ספר מלכי ישראל והספר הוא גלה
עמהם

הגלו לבבל במעלם׃ ב והיושבים הראשנים אשר באחזתם בעריהם ישראל הכהנים
הלוים והנתינים׃ ג ובירושלם ישבו מן־בני יהודה ומן־בני בנימן ומן־בני אפרים
ומנשה׃ ד עותי בן־עמיהוד בן־עמרי בן־אמרי בן־בנימן־בני מן קרי בני פרץ בן־יהודה׃
ה ומן־השילוני עשיה הבכור ובניו׃ ו ומן־בני־זרח יעואל ואחיהם שש־מאות ותשעים׃
ז ומן־בני בנימן סלוא בן־משלם בן־הודויה בן־הסנאה׃ ח ויבניה בן־ירחם ואלה בן־
עזי בן־מכרי ומשלם בן־שפטיה בן־רעואל בן־יבניה׃ ט ואחיהם לתלדותם תשע מאות
וחמשים וששה כל־אלה אנשים ראשי אבות לבית אבתיהם׃ י ומן־הכהנים ידעיה
ויהויריב ויכין׃ יא ועזריה בן־חלקיה בן־משלם בן־צדוק בן־מריות בן־אחיטוב נגיד בית
האלהים׃ יב ועדיה בן־ירחם בן־פשחור בן־מלכיה ומעשי בן־
עדיאל בן־יחזרה בן־משלם בן־משלמית בן־אמר׃ יג ואחיהם ראשים
לבית אבותם אלף ושבע מאות וששים גבורי חיל מלאכת עבודת
בית־האלהים׃ יד ומן־הלוים שמעיה בן־חשוב בן־עזריקם בן־חשביה מן־בני מררי׃
טו ובקבקר חרש וגלל ומתניה בן־מיכא בן־זכרי בן־אסף׃ טז ועבדיה בן־שמעיה בן־
גלל בן־ידותון וברכיה בן־אסא בן־אלקנה היושב בחצרי נטופתי׃ יז והשוערים שלום
ועקוב וטלמון ואחימן ואחיהם שלום הראש׃ יח ועד־הנה בשער המלך מזרחה המה
השערים למחנות בני לוי׃ יט ושלום בן־קורא בן־אביסף בן־קרח ואחיו לבית־אביו
הקרחים על מלאכת העבודה שמרי הספים לאהל ואבתיהם על־מחנה יהוה שמרי
המבוא

רש"י

עזרא ויתיחסו מלאתי כתוב וכתבתיו:(יח) ועד הנה בשער המלך מזרחה · פתרון עד מהלאה עד שער ששמו שער המלך המזרחה המה השוערים שלום ואחיו מנחנות בני לוי : (יט) שומרי הספים לאהל · שלום בן קורא ואחיו לבית אביו הקרחים שומרי הספים של אוהל מועד שלא היו
מניחים

מצודת ציון

והנתינים · הם הגבעונים ונקראו כן ע"ש שנאמר בהם ויתנם יהושע וכו' חוטבי עצים וכו' (יהו' ט') : (יז) והשוערים · הממונים על שערי בה"מ לסגור ולפתוח ולנעול : ואחיהם · וחבריהם וכן בכל הספר : (יט) הספים · מזוזות השערים
כמו

מצודת דוד

עמהם ואינה בידי להעתיק מהם כל יחוסם : ויהודה · אבל יהודה הגלו לבבל בעבור מעלם וספר יחוסן עמהם ומה שמצאתי בה העתקתי כי עמהם נמצא : (ב) והיושבים הראשונים · בני הגולה שעלו בראשונה עם זרובבל אשר עלו קודם שעלה עזרא ואנשיו אשר נתיישבו ראשונים בעריהם שאחזו ולא בירושלים המה היו מכל שבטי ישראל אשר חזרו מבבל (כי אף שבני עשרת השבטים הגלו לאשור מ"מ רבים נשארו בארצם וגלו לבבל עם בני יהודה ובנימין וחזרו עמהם) : הכהנים וכו' · גם המה ישבו בערי אחוזתם ובנחמיה חשב גם בני עבדי שלמה : (ג) ובירושלים · אבל בירושלים לא נתיישבו מכל שבטי ישראל כ"א מבני יהודה וכו' ובנחמיה לא נזכר בני אפרים ומנשה כי מעט היו אשר ישבו בירושלים : (ד) עותי · ובנחמיה נאמר עתיה והוא הוא כי קרובים המה בלשון אולם השינוי בשמות האבות ובמספרם היא לפי שגם כאן גם בנחמיה לא חשב כל האבות כסדר עד אשר הראשון כ"א חשבם בדלוג וחשב כאן אחרים המה שחשב בנחמיה : (ה) ומן השילוני · מבני שלה בן יהודה : עשיה · הוא מעשיה האמור בנחמיה : הבכור · שהיה הבכור מאחיו : (ו) ואחיהם · של יעואל ועשיה : שש מאות ותשעים · מוסב על בני שלה ועל בני זרח ומספר בני פרץ נאמר בנחמיה : (ט) לתולדותם · תולדות אבותם של הנזכרים תשע מאות וכו' · ובנחמיה נאמר מספר פחות ויתכן אשר שם חשב אנשי בני סלוא הנזכר שם וכאן חשב אנשי סלוא וחבריו : אנשים · ר"ל חשובים כ אנשים שבמקרא : לבית אבותיהם · הוא כפל ענין לתוספת ביאור כי כבר אמר ראשי אבות והיא היא : (י) ומן הכהנים · ישבו בירושלים ידעיה וכו' ויהויריב · ובנחמיה נאמר ידעיה בן יויריב ויתכן שהוא הוא והיה נמשך אחר הבן ונטפל לו : (יא) ועזריה · הוא שריה האמור בנחמיה : נגיד וכו' על בית אלהים : (יב) ומעשי · הוא עמשסי האמור בנחמיה : (יג) ואחיהם ראשים · ואחיהם אשר היו ראשים לבית אבותם שהיו במספר אלף וכו' גם ואנשיהם ישבו בירושלים ובנחמיה נאמר מספר פחות ויתכן אשר שם חשב רק אותם שהיו תחת ממשלת השרים הנזכרים שם וכאן כלל את כל הכהנים כולם מלאכת · לעשות מלאכת עבודת וכו' : (יד) ומן הלוים · ומספר אחיהם נאמר בנחמיה : (טז) היושב בחצרי נטופתי · על אלקנה יאמר כי ברכיה ישב ירושלים : (יז) שלום הראש · על שלום שנזכר ראשון יאמר שהוא היה הראש לכולם : (יח) ועד הנה · ר"ל כמו שיסד דוד ושמואל את השוערים כן היו כל ימי עמידת הבית ועד הנה בבית השני : בשער · לעמוד ולשמור בשער אשר המלך בא בו הפונה מזרחה שמה שלום וחבריו היו שוערים בשערי
בבית
בבית שהיא מחנה לויה : (יט) לבית אביו · משפחות בית אביו : על מלאכת :

המבוא׃ כ ופינחס בן־אלעזר נגיד היה עליהם לפנים יהוה עמו׃ כא זכריה בן משלמיה
שער פתח לאהל מועד׃ כב כלם הברורים לשערים בספים מאתים ושנים עשר המה
בחצריהם התיחשם המה יסד דויד ושמואל הראה באמונתם׃ כג והם ובניהם על־
השערים לבית־יהוה לבית־האהל למשמרות׃ כד לארבע רוחות יהיו השערים מזרח
ימה צפונה ונגבה׃ כה ואחיהם בחצריהם לבוא לשבעת הימים מעת אל־עת עם־אלה׃
כו כי באמונה המה ארבעת גברי השערים הם הלוים והיו על־הלשכות ועל־האצרות
בית האלהים׃ כז וסביבות בית־האלהים ילינו כי־עליהם משמרת והם על־המפתח
ולבקר לבקר׃ כח ומהם על־כלי העבודה כי־במספר יביאום ובמספר יוציאום׃ כט ומהם
ממנים על־הכלים ועל כל־כלי הקדש ועל־הסלת והיין והשמן והלבונה והבשמים׃ ל ומן־
בני הכהנים רקחי המרקחת לבשמים׃ לא ומתתיה מן־הלוים הוא הבכור לשלם הקרחי
באמונה על מעשה החבתים׃ לב ומן־בני הקהתי מן־אחיהם על־לחם המערכת להכין
שבת שבת׃ לג ואלה המשררים ראשי אבות ללוים בלשכת פטירים פטורים ק׳ כי יומם
ולילה

רש"י

מניחים שום אדם לבא אל אהל מועד כי אם הכהנים בעבודתן : (כ) ופנחס בן אלעזר נגיד היה עליהם לפני' ה' עמו · שנתקנא לפניו ורבותינו אמרו הוא פנחס הכהן ועל שלא התיר ליפתח נדרו נסתלק השכינה ממנו : (כב) המה יסד דוד ושמואל הרואה באמונתם · בקיומם : (כה) לשבעת הימים · לסוף שבעת הימים : מעת אל עת · משבעה לשבעה כל משמרת בשבתה : (כז) והם על המפתח · על מפתח העזרה ולבקר לבקר לפתוח : (כח) ומהם על כלי · כלי שרת במספר יוציאום ובמספר יביאום : (לג) ואלה המשוררים וגו' פטורים מכל דבר ה[illegible]ה כי אם לשור
שיר

מצודת דוד

המה היו ממונים על מלאכת העבודה ומזור ומפרש שהיו שומרי מזוזו' פתחי האוהל ר"ל העזרה : ואבותיהם וכו' · ר"ל וכמו שהיו אבותיהם ממונים על מחנה ה' והיו שומרים לבל יבוא מי בפתחי העזרה שהיא מחנה שכינה : (כ) נגיד היה וכו' · היה ממונה על אבותיהם הקרחים בימים הקדמונים כי ה' היה עמו ולזה נבחר לנגיד : (כא) שוער פתח · גם הוא היה שומר שער פתח האוהל : (כב) כולם הברורים · ר"ל מספר כולם של הנבררים להיו' שוערים לשמור בספים היו מאתים וי"ב ובנחמיה נאמר מספר פחות כי לא חשב שם רק השומרים במחנה לויה הוא הר הבית וכאן כלל כולם : המה בחצריהם · המה מן היושבים בחצריהם סביבות ירושלים להיות קרובים לבוא לבה"מ : התיחשם · והיה להם ספרי יחוסם : המה יסד · ר"ל במספר הזה יסד דוד ושמואל הנביא להיות מתקיים בתקנת קיומם לבל יפחתו מרי"ב שוערים : (כג) והם ובניהם · הנזכרים בתעלה עם בניהם היו ממונים על השערים לשמור בהם : לבית ה' לבית האהל · הוא כפל ענין במ"ש לתוספת ביאור : למשמרות · לא היו כולם שומרים בכל עת אלא היו חלוקים למשמרות וכ"א שמר בזמנו כאשמור הלילה : (כד) לארבע רוחות · בכל ארבע הרוחות יעמדו השוערים לשמור וגדולה וכבוד הוא לבית שיעמדו בה שומרים : (כה) ואחיהם · חבריהם של הנזכרים לתעלה היושבים בחצריהם עליהם לבוא לשמור על שבעת הימים : מעת אל עת · בעת שבאו אלו לכלות שבעת הימים ויבואו אחרים במקומם : עם אלה · ר"ל גם אלה הנזכרים שמה יבואו בבוא עתם ויתעכבו שבעת ימים : (כו) כי באמונה · כי הדבר הזה היה בתקון המתקיים לבל יבטל מי משמרם : המה · ר"ל הם המה ארבעת גבורי השוערים והם שלום וכו' שנזכר למעלה גם יתר הלוים אין מי בהם שיבטל משמרו : והיו · השוערים היו גם ממונים על הלשכות ועל האוצרות של בית האלהים : (כז) וסביבות וכו' · כ"א בבוא עת משמרתו : כי עליהם משמרת · עליהם מוטל לשמור את הבית : על המפתח · על פתיחת השוערים : ולבוקר לבוקר · יפתחו ר"ל בכל בוקר : (כח) ומהם · מן השוערים היו ממונים על כלי העבודה כמזרקים ומחתות והדומים : יביאום · ללשכות הכלים אל מקום המוכן : יוציאום · מהם אל הלשכות והכל נעשה על ידיהם : (כט) על הכלים · יתר הכלים שאינם כלי עבודה והם כלי בסול וכדומה : כלי הקדש · שלחנות ומנורות והדומים : ועל הסולת וכו' · הסולת והשמן למנחות והיין לנסכים והלבונה לתת בבזיכין על מערכת לחם הפנים והבשמים לקטורת : (ל) רוקחי וכו' · הם היו מערבבים וכותשים את הבשמים של הקטורת : (לא) באמונה · בקיום חוק היה ממונה על מעשה החביתים והם המנחות מעשה מחבת מעשירית האיפה הקרב בכל יום מחציתה בבוקר ומחציתה בערב והיה הוא ממונה עליו להזכיר ולזרז להיות קרב בזמנו : (לב) מן אחיהם · של בני קרח הנזכרים למעלה שגם המה מבני קהת : על לחם וכו' · היו ממונים על לחם הפנים הערוך על השלחן להכין אותם בכל שבת ושבת : (לג) ואלה המשוררים · ר"ל אבל אלה המשוררים הנזכרים למעלה שהם ראשי אבות הלוי' והם משיה וחבריו המה ישבו בתמידו' בלשכות ללמד מעשה השיר ופטורים הם משאר עבודת בית ה' כי יומם ולילה
עלי

מצודת ציון

כמו וסף הסער (יחזקאל מ') : המזוזות הפתחים שבאים דרך בם : (כב) הברורים · ענין בחירה : יסד · כמו תקון כי התקנה אל קיומה היא כמו היסוד אל הבנין : הרואה · הנביא על כי רואה במראה הנבואה : באמונתם · ענין קיום וכן והיה אמונת עתך (ישעיה ל"ג) : (כג) למשמרות · דבר המוטל על הרבה בני אדם על כל אחד בזמן הקבוע לו קרוי משמר כי עליהם לשמור לבל יעברו את הזמן : (ל) רקחי המרקחת · ענין ערבוב הבשמים כמו מעשה רוקח (שמות ל') : (לא) החביתים · מל' מחבת והוא שם כלי מה : (לב) המערכת · מלשון עריכה וסדור : (לג) פטורים · הוא הפוך מן החיוב ודוגמתו כי לא פטר יהוידע (דה"ב כ"ג) : י (ה)
אים

ולילה עליהם במלאכה: לד אלה ראשי האבות ללוים לתלדותם ראשים אלה ישבו
בירושלם: לה ובגבעון ישבו אבי־גבעון יעואל יעיאל קרי ושם אשתו מעכה: לו ובנו
הבכור עבדון וצור וקיש ובעל ונר ונדב: לז וגדור ואחיו וזכריה ומקלות: לח ומקלות
הוליד את־שמאם ואף־הם נגד אחיהם ישבו בירושלם עם־אחיהם: לט ונר הוליד את־
קיש וקיש הוליד את־שאול ושאול הוליד את־יהונתן ואת־מלכי־שוע ואת־אבינדב
ואת־אשבעל: מ ובן־יהונתן מריב בעל ומרי־בעל הוליד את־מיכה: מא ובני מיכה
פיתון ומלך ותחרע: מב ואחז הוליד את־יערה ויערה הוליד את־עלמת ואת־עזמות
ואת־זמרי וזמרי הוליד את־מוצא: מג ומוצא הוליד את־בנעא ורפיה בנו אלעשה בנו
אצל בנו: מד ולאצל ששה בנים ואלה שמותם עזריקם בכרו וישמעאל ושעריה ועבדיה
וחנן אלה בני אצל: **י** א ופלשתים נלחמו בישראל וינס איש־ישראל מפני פלשתים ויפלו
חללים בהר גלבע: ב וידבקו פלשתים אחרי שאול ואחרי בניו ויכו פלשתים את־יונתן
ואת־אבינדב ואת־מלכי־שוע בני שאול: ג ותכבד המלחמה על־שאול וימצאהו המורים
בקשת ויחל מן־היורים: ד ויאמר שאול אל־נשא כליו שלף חרבך ודקרני בה פן־יבאו
הערלים האלה והתעללו־בי ולא אבה נשא כליו כי ירא מאד ויקח שאול את־החרב ויפל
עליה: ה וירא נשא־כליו כי־מת שאול ויפל גם־הוא על־החרב וימת: ו וימת שאול
ושלשת בניו וכל־ביתו יחדו מתו: ז ויראו כל־איש ישראל אשר־בעמק כי נסו וכי־
מת שאול

ובניו

רש"י

שירה: (לט) אשבעל · הוא איש בושת ולכך כינהו בושת לפי שבעל לשון אדני הוא וכינהו בושת ל' גנאי: מריב בעל · זה מפיבושת א"ר יצחק בר שמואל מנהרבול' מפני שעבדו ישראל את הבעל נקרא הבעל שם בושת דכתיב לקטר לבשת ולקטר לבעל (ירמיה י"א) כי הבעל הוא בושת וגדעון נקרא ירובעל על שם ירב לו בעל (שופטים ו') ונקרא ירובשת דכתיב על אבימלך מי הכה אבימלך בן ירובשת וגו' בספר שמואל (ב' י"א) ונקרא ירובש' וירובעל כי בעל ובשת אחד הוא: (א) ופלשתים נלחמו בישראל · אינו מספר כי אם מפלתו של שאול וכאשר בא לספר מעשה דוד אינו מספר זולתו אלא גבורתו וגדולתו כי הספר שלו ולמלכי יהודה. (ג) וימצאוהו המורים בקשת · בוא וראה כי אין חכמה ואין תבונה לנגד ה' וגו' (משלי כ"א) כי נגד ה' דרכי איש בנימין היו שונאיהם נופלים לפניהם · בקשת כי הם בקיאים בקשת כדכתיב אטר יד ימינו וגו' בשופטים (כ"א) וכן ביהונתן (כ) צדה אור' לשלח לי למטר' בשמואל (י"ג) וכתיב למטה בנימין נושקי קשת מימינים וגו' וכן באסא בספר זה (ב' י"ד) מבנימין נושאי מגן ודורכי קש' וגו' אבל כשהשם סר מעל שאול נפל ביד רובה קש' בדבר שהוא אומנתו: ויחל מן היורי' · כמו ותתחלחל המלכ'

אסתר

מצודת ציון

איש ישראל · כמו אנשי ישראל: (ג) המורים · ענין השלכת החצים כמו אשר אנכי מורה (ש"א כ'): ויחל · מלשון חלחלה ופחד: (ד) שלוף · ענין הוצאת החרב מתערה: ודקרני · ענין נעיצה ותחיבה כמו כל הנמצא ידקר (ישעיה י"ג): והתעללו · ענין לעג ובזיון כמו כי התעללת בי (במדבר כ"ב): ולא אבה · ולא

רצה

מצודת דוד

מוטל עליהם לעסוק במלאכת השיר ואינם פנוים כמו השוערים לעסוק עוד בעבודה אחרת: (לד) אלה · הנזכרים למעלה: לתולדותם ראשים · על כי תולדות אבותם היו ראשים וכפל הדבר לתוספת ביאור: (לה) ובגבעון ישבו [illegible] כתובה למעלה כשהזכירו מי מבנימין ישב בירושלים ומי בגבעון [illegible] הכהנים והלוים היושבים בירושלים ועתה על כי בא לספר ממלכות דוד הבאה אחרי מות שאול לזה התחיל לספר שוב שהתחל' יחוס [illegible] שר של גבעון ושמו יעיאל: (לו) וצור וכו' · גם המה היו בני אבי גבעון ועמו ישבו בגבעון: (לח) ואף הם · ר"ל אף כי ישבו בגבעון ע"מ לפעמים ישבו בירושלים נגד אחיהם הנזכרים למעלה ושוה להם: עם אחיהם הוא כפל ענין לתוספות ביאור כי עם הוא כמו נגד: (לט) אשבעל · הוא איש בשת המלך תחת שאול והוא ישוי האמור בש"א: (מ) מריב בעל · הוא מפיבושת (מב) ואחז · גם הוא בן מיכה וכן נאמר למעלה: (מג) ורפיה בנו · של בנעה וכן חושב אחד בן אחד: (מד) בכרו · כן שמו: **י** (ב) וידבקו · ברדפם השיגום והיו דבוקים אחריהם וקרובים להם: (ג) על שאול · על כי כבר הרגו את בניו שמה כל פני המלחמה עליו לבד: המורים · האנשים המורים בקשת מצאו אותו ופחד מהם לא יאמינו להתעלל בו: (ד) והתעללו בי · ליסרני ביסורי בזיון: כי ירא מאד · פחד פן לשלוח יד במשיחו ויפול עליה · להמית את עצמו בה: (ו) אשר בעמק · היא עמק יזרעאל

שהיה

ובניו ויעזבו עריהם וינסו ויבאו פלשתים וישבו בהם: ח ויהי ממחרת ויבאו פלשתים
לפשט את־החללים וימצאו את־שאול ואת־בניו נפלים בהר גלבע: ט ויפשיטהו וישאו
את־ראשו ואת־כליו וישלחו בארץ־פלשתים סביב לבשר את־עצביהם ואת־העם:
י וישימו את־כליו בית אלהיהם ואת־גלגלתו תקעו בית דגון: יא וישמעו כל יביש
גלעד את כל־אשר־עשו פלשתים לשאול: יב ויקומו כל־איש חיל וישאו את־גופת
שאול ואת גופת בניו ויביאום יבישה ויקברו את־עצמותיהם תחת האלה ביבש ויצומו
שבעת ימים: יג וימת שאול במעלו אשר־מעל ביהוה על־דבר יהוה אשר לא־שמר וגם־
לשאול באוב לדרוש: יד ולא־דרש ביהוה וימיתהו ויסב את־המלוכה לדויד בן־ישי:
יא א ויקבצו כל־ישראל אל־דויד חברונה לאמר הנה עצמך ובשרך אנחנו: ב גם־תמול
גם־שלשום גם בהיות שאול מלך אתה המוציא והמביא את־ישראל ויאמר
יהוה אלהיך לך אתה תרעה את־עמי את־ישראל ואתה תהיה נגיד על עמי
ישראל: ג ויבאו כל־זקני ישראל אל־המלך חברונה ויכרת להם דויד ברית
בחברון לפני יהוה וימשחו את־דויד למלך על־ישראל כדבר יהוה ביד־שמואל:
ד וילך דויד וכל־ישראל ירושלם היא יבוס ושם היבוסי ישבי הארץ: ה ויאמרו ישבי

גם וגומר עקידה שער סב

[illegible]ס

רש"י

(אסתר ד'): (יב) ויביאום יבשה · ליבש גלעד: ויצומו שבעת ימים · ולמה נתאבלו ולמה מסרו עצמם בסכנה לקחת גופות שאול ובניו מהר גלבוע יותר משאר ישראל לפי שעשה להם שאול טובה שהצילום כשעלה נחש העמוני עליהם וכנגד אותם שבעת ימים שנתנו להם זמן אם יבא להם מושיע והיה צמים ומתענים אולי יבא להם מושיע ובא שאול והושיעם כנגדן נתענו עתה גם הם ז' ימים וגם מפני אבילו' שנהגו שבעת ימים כי גם קרוביהם היו כשהרגו ישראל את יושבי גבעה במעש' פלגש בגבעה (סוף שופטים) נתנו אנשי יבש בנותיהם לבנימין כשחטפום מן המחולות: (יג) וימת שאול במעלו אשר מעל · שתי מעילות מעל בשאלת אוב אחת ששאל אחרי שמואל ואח' שדרש ובאגדה דשמואל שנינו התם מעילות מעל: על דבר ה' אשר לא שמר · מה שצוהו שמואל כדכתיב שבעת ימים תוחל (שמואל א') ועל אשר מעל במלחמת עמלק: (ב) אתה תרעה את עמי · על זה אמר דוד ה' רועי לא אחסר (תילים כ"ג) אתה אומר לי אתה תרעה מה אני יכול לרעות אין הדבר תלוי בי אלא ה' רועי לא אחסר וגם אני לא אחסר לכם ודוגמא בשמואל (ב' כ"א) אז נשבעו אנשי דוד לו לאמר לא תצא עוד אתנו במלחמה ולא תכבה את נר ישראל אמר להם דוד כי אתה נרי ה' וה' יגיה חשכי (שם כ"ב): (ג) ויכרות להם דוד ברית · כאותו ברית שכרת יהוידע דכתיב (מלכים ב' י"א) ויכרות יהוידע את הברית בין ה' ובין המלך ובין העם להיות לעם לה' פתרון להיות לה' עבדים וגם בין המלך ובין העם להיות לו לעבדים כמשפט המלך וגם המלך לעשות כחוק לעבדיו ללחום מלחמותם: לפני ה' · והלא לא היו המשכן בחברון אלא מה לפני ה' כל מקום שעושין תנאי או כורתין ברית המקום · שם הוא דוגמא ויפתח לפני ה' (שופטים י"א) במצפה ודוגמא ומעלה מעל בה' וכיחש בעמיתו (ויקרא ה') כדמפרש בתורת כהנים: (ד) וילך דוד וגו' · הלך מיד למלחמה כשהמליכוהו כל ישראל שלא יאמרו ישראל כל המלחמות שעשה דוד בימי שאול כולה מזלו של שאול היה ועתה דואג להלחם לכך הלך מיד למלחמה: (ה) ויאמרו ישבי יבוס לדוד לא תבא הנה · אינו מפרש כאן למה ובשמוא מפרש

מצודת דוד

שהיה סמוך למקום המלחמה: (ט) וישאו את ראשו · כרתו אותו מן הגוף ונטלוהו: את עצביהם · בתי העכו"ם: (י) ואת גלגלתו · בש"א הזכיר שתקעו גויתו ומה שסתם שם גלה כאן: (יג) במעלו · בעבור מעלו וכו' וחוזר ומפרש על דבר ה' אשר לא שמר למחות את עמלק מכל וכל וגם אשר חטא לשאול באוב לדרוש בו עתידות: (יד) ולא דרש בה' · כי אף שדרש ולא נענה כמ"ש בש"א מ"מ היה לו לדרוש ולחזור ולדרוש ולהפציר בתפלה והוא לא כן עשה: **יא** (א) חברונה · אשר מלך בחברון על יהודה: עצמך ובשרך · וכמו כל בית יהודה כי בני איש אחד נחנו: (ב) אתה המוציא · כאלו אמרו לא יגדל אהבת בית יהודה עלינו על אשר מלכת בהם ראשונה כי גם עלינו שלטת מאז: את ישראל · א"כ עליך לרעות את כל ישראל אלו כאלו בשוה: (ג) כל זקני ישראל · אשר הכח בידם להמליכו: ויכרות וכו' · להיות להם לסוכב כמו לבית יהודה: לפני ה' · לפני ארון ה' כי הביאוהו שמה לפי שעה: (ד) ירושלים · אל ירושלים להלחם בה: ושם היבוסי · כי בני יהודה ובני בנימין לא הורישם משם: (ה) לא תבוא הנה · ר"ל לא תוכל לכבשה בעבור

מצודת ציון

רצה: (ח) לפשט · ענין הסרת הבגדים: (ט) עצביהם · העכו"ם ע"ש שמעציב לב עובדיהם: (י) גלגלתו · ראשו: תקעו · תלאו כמו והוקע אותם לה' (שם כ"א): דגון · שם עכו"ם עשויה בדמות דג: (יב) האלה · שם אילן סרק: **יא** (ב) שלשום · יום השלישי מהיום: (ה) מצדת · ענין מבצר חזק כמו ישבו במצדות ירמיה

שוקה

יְבוּס לְדָוִיד לֹא תָבוֹא הֵנָּה וַיִּלְכֹּד דָּוִיד אֶת־מְצֻדַת צִיּוֹן הִיא עִיר דָּוִיד׃ ו וַיֹּאמֶר דָּוִיד כָּל־
מַכֵּה יְבוּסִי בָּרִאשֹׁנָה יִהְיֶה לְרֹאשׁ וּלְשָׂר וַיַּעַל בָּרִאשׁוֹנָה יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה וַיְהִי לְרֹאשׁ׃
ז וַיֵּשֶׁב דָּוִיד בַּמְצָד עַל־כֵּן קָרְאוּ־לוֹ עִיר דָּוִיד׃ ח וַיִּבֶן הָעִיר מִסָּבִיב מִן־הַמִּלּוֹא וְעַד־ ויואב וגו׳ סנה׳ ו מש
הַסָּבִיב וְיוֹאָב יְחַיֶּה אֶת־שְׁאָר הָעִיר׃ ט וַיֵּלֶךְ דָּוִיד הָלוֹךְ וְגָדוֹל וַיהוָה צְבָאוֹת עִמּוֹ׃ י וְאֵלֶּה
רָאשֵׁי הַגִּבּוֹרִים אֲשֶׁר לְדָוִיד הַמִּתְחַזְּקִים עִמּוֹ בְמַלְכוּתוֹ עִם־כָּל־יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיכוֹ כִּדְבַר כ׳נחם
יְהוָה עַל־יִשְׂרָאֵל׃ יא וְאֵלֶּה מִסְפַּר הַגִּבֹּרִים אֲשֶׁר לְדָוִיד יָשָׁבְעָם בֶּן־חַכְמוֹנִי רֹאשׁ הַשָּׁלוֹשִׁים
השלישים קרי הוּא־עוֹרֵר אֶת־חֲנִיתוֹ עַל־שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת חָלָל בְּפַעַם אֶחָת׃ יב וְאַחֲרָיו אֶלְעָזָר
בֶּן־דּוֹדוֹ הָאֲחוֹחִי הוּא בִּשְׁלוֹשָׁה הַגִּבֹּרִים׃ יג הוּא־הָיָה עִם־דָּוִיד בַּפַּס דַּמִּים וְהַפְּלִשְׁתִּים
נֶאֶסְפוּ־שָׁם לַמִּלְחָמָה וַתְּהִי חֶלְקַת הַשָּׂדֶה מְלֵאָה שְׂעוֹרִים וְהָעָם נָסוּ מִפְּנֵי פְלִשְׁתִּים׃
יד וַיִּתְיַצְּבוּ בְתוֹךְ־הַחֶלְקָה וַיַּצִּילוּהָ וַיַּכּוּ אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיּוֹשַׁע יְהוָה תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה׃
טו וַיֵּרְדוּ שְׁלוֹשָׁה מִן־הַשְּׁלוֹשִׁים רֹאשׁ עַל־הַצֻּר אֶל־דָּוִיד אֶל־מְעָרַת עֲדֻלָּם וּמַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים
חֹנָה בְּעֵמֶק רְפָאִים׃ טז וְדָוִיד אָז בַּמְּצוּדָה וּנְצִיב פְּלִשְׁתִּים אָז בְּבֵית לָחֶם׃ יז וַיִּתְאָו דָּוִיד

ויאמר

רש"י

(כה) מפרש ויאמר לדוד לא תבא הנה כי אם הסירך העורים והפסחים ראו שלא יוכלו לעמוד לפני דוד ונתנו עורים ופסחים לפני שער העיר
לאמר לא יב[illegible]וד הנה כי אם ילח' עם העורי' הללו כי ידעו כי בזוי הוא למלך להלחם עם העורי' ומתוך כך יסוב ולא ילחם עמהם ודוד אמר
בלבו אמת [illegible] כי לא נכון והגון לי להלחם עם עורים ועם פסחים אך כל מי שיכה היבוסי היאך שיגע בצנור ומכם ויסליכם משם את
העורים על כן יאמרו עור ופסח לא יבא אל הבית אל בית דוד (שם) שיהא לו גנאי פן יאמרו עם אלו נלחם דוד : (ח) ויואב יחיה את שאר
העיר · הוא בנה והחזיק לבנות בדקי החומה דוגמא בעזרא ויחיו את האבנים מערמות העפר (נחמיה ו) : (יא) ראש השלשים ראש הגבורי'
כמו ושלישים על כלו (שמות י"ד) : עורר חניתו · כאשר הוא נלחם במלחמה לא היה חוזר במלחמה עד שיהרג בחניתו ג' מאות חלל : בן חכמוני
(בשמואל ב' כ"ג) כתוב תחכמוני הוא אביו ויפה כח האב מכח הבן שכתוב בו (שם) על שמונה מאות גבורים חלל בפעם אחת : (יב) הוא
בשלשה הגבורים · הוא בכלל ג' הגבורים כי הוא אחד מהם ושלשה אלו גבורים יותר מאשר ל' ושלשה שנזכר בסמוך וכאן לא
מזכיר כי אם שנים ישבעם ואלעזר ובשמואל י"ג מזכיר אף השלישי דכתיב ואחריו שמא בן אגא הררי (שם א') : (יג) בפס דמים · שם מקום
ובשמואל באפס דמים : והפלשתים נאספו שם למלחמה · שנזדרזו להנקם מישראל ומאותם גבורים שחרפו כמפורש בשמואל (ב' כ"ו) בחרפם
פלשתים : מלאה שעורים · ורבו פלשתים לקוצרה ולהביאה בהם : וירדו ג' מן השלשים · שלשה אלו היו ראש לכל השלושים :(טו) ונציב פלשתים
אז בבית לחם · שכבר בית לחם לקחו והעמידו בה נציב שופט זה בתחל' מלכותו שעדיין פלשתים היו מושלים גם שכך מצינו שלפני בא דוד
מושלים על ישראל בימי שמשון ושמואל דכתיב בשמואל (א' ד') התחזקו והיו לאנשים פלשתים פן תעבדו לעברים וגו' :(יז) מי ישקני מים מ

בית

מצודת דוד

חזקה : מצודת ציון · שם מבצר חזק סמוך למקום יבוס : הוא עיר דוד · ל
נקראת שמה עיר דוד :(ו) בראשונה · לעלות במלחמה תחלה להכות
(ח) מן המלוא · סמוך לחומה הניח מקום פנוי להיות מוכן לאסוף
מרבית אנשים וכן קראו מלוא (ירמיה ד') ומן המלוא ולפנים בנה ב
סביב : ועד הסביב · כפל הדבר לומר שאת הכל בנה : יחיה · היה מ
בדקי שאר העיר כחומות ומגדלים : (ט) הלוך וגדול · בכל עת נתגדל יותר : (י) במלכותו · בדבר המלכתו היו מתחזקים עמו לדבר על לב ישראל להמ
כמו שדבר ה' על ישראל שהוא ימלוך עליהם : (יא) ואלה וכו' אשר התחזקו עמו : ישבעם · הוא ישב בשבת האמור בש"ב כי פתרון אחד להם :
חכמוני · הוא תחכמוני האמור בש"ב ופתרון אחד להם וכאשר איש ירושלים יקרא בן ירושלים וירושלמי : הוא עורר וכו' · ר"ל אחר שהרג שלש מ
חלל בפעם אחת סמוך לה היה עורר את חניתו להלחם בה כאלו עתה התחיל להלחם (ובש"ב משבחו באשכלת החכמה עם הגבורה לומר אחר שהרג ש
מאות חלל חזר לשבת בישיבת החכמה) : (יב) ואחריו · במעלה : הוא בשלשה הגבורים · הוא היה אחד מהשלשה גבורים האמורים בש"ב שהיו עם ה
בחרפם בפלשתים וכו' ולקצר סמך על מה שנאמר שם : (יג) מלאה שעורים · בש"ב נאמר עדשים כי באמת לא זו היא המלחמה כי שם נאמר שמה
(יד) ויצילוה · הוא ואנשיו לבל ישרפוה פלשתים : (טו) מן השלושים ראש · כ"א מהשלשה היה ראש מהשלישים הגבורים הנזכרים בש"ב ונזכרים גם
לפנים אבל הוסיף עוד עליהם : (טז) במצודה · הוא הצור אשר במערת עדלם : (יז) מי ישקני מים · לא צוה להביא המים אלא כאומר מי יתן והיה

לי

מצודת ציון

(ירמיה נ"א) · (ז) במצד · היא מצודת ציון : (ח) יחיה · יאמר בדרך השאלה על
תקון בדק הבנין כמו היחיו את האבנים (נחמיה ג') : (יא) השלישים · ענינו
שרים וגבורים כמו ומבחר שלישיו (שמות ט"ו): עורר · מלשון התעוררות ותנועה:
(יג) חלקת השדה · אחוזת השדה: (טו) ונציב · ענין פקיד וממונה : (יז) ויתאו ·
מלשון

וַיֹּאמַר מִי יַשְׁקֵנִי מַיִם מִבּוֹר בֵּית־לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשָּׁעַר׃ יח וַיִּבְקְעוּ הַשְּׁלֹשָׁה בְּמַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים
וַיִּשְׁאֲבוּ־מַיִם מִבּוֹר בֵּית־לֶחֶם אֲשֶׁר בַּשַּׁעַר וַיִּשְׂאוּ וַיָּבִאוּ אֶל־דָּוִיד וְלֹא־אָבָה דָוִיד
לִשְׁתּוֹתָם וַיְנַסֵּךְ אֹתָם לַיהוָה׃ יט וַיֹּאמֶר חָלִילָה לִּי מֵאֱלֹהַי מֵעֲשׂוֹת זֹאת הֲדַם הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה אֶשְׁתֶּה בְנַפְשׁוֹתָם כִּי בְנַפְשׁוֹתָם הֱבִיאוּם וְלֹא אָבָה לִשְׁתּוֹתָם אֵלֶּה עָשׂוּ שְׁלֹשֶׁת
הַגִּבּוֹרִים׃ כ וְאַבְשַׁי אֲחִי־יוֹאָב הוּא הָיָה רֹאשׁ הַשְּׁלוֹשָׁה וְהוּא עוֹרֵר אֶת־חֲנִיתוֹ עַל־
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת חָלָל וְלוֹ־שֵׁם בַּשְּׁלוֹשָׁה׃ כא מִן־הַשְּׁלוֹשָׁה בַשְּׁנַיִם נִכְבָּד וַיְהִי לָהֶם לְשָׂר
וְעַד־הַשְּׁלוֹשָׁה לֹא בָא׃ כב בְּנָיָה בֶן־יְהוֹיָדָע בֶּן־אִישׁ־חַיִל רַב־פְּעָלִים מִן־קַבְצְאֵל הוּא
הִכָּה אֵת שְׁנֵי אֲרִיאֵל מוֹאָב וְהוּא יָרַד וְהִכָּה אֶת־הָאֲרִי בְּתוֹךְ הַבּוֹר בְּיוֹם הַשָּׁלֶג׃ כג וְהוּא
הִכָּה אֶת־הָאִישׁ הַמִּצְרִי אִישׁ מִדָּה חָמֵשׁ בָּאַמָּה וּבְיַד הַמִּצְרִי חֲנִית כִּמְנוֹר אֹרְגִים וַיֵּרֶד באיש המצרי פ׳ הזה׳פ׳ ברכות
אֵלָיו בַּשָּׁבֶט וַיִּגְזֹל אֶת־הַחֲנִית מִיַּד הַמִּצְרִי וַיַּהַרְגֵהוּ בַּחֲנִיתוֹ׃ כד אֵלֶּה עָשָׂה בְּנָיָהוּ בֶּן־
יְהוֹיָדָע וְלוֹ־שֵׁם בִּשְׁלוֹשָׁה הַגִּבֹּרִים׃ כה מִן־הַשְּׁלוֹשִׁים הִנּוֹ נִכְבָּד הוּא וְאֶל־הַשְּׁלֹשָׁה לֹא־
בָא וַיְשִׂימֵהוּ דָוִיד עַל־מִשְׁמַעְתּוֹ׃ כו וְגִבּוֹרֵי הַחֲיָלִים עֲשָׂהאֵל אֲחִי יוֹאָב אֶלְחָנָן בֶּן־דּוֹדוֹ

מבית

רש"י

בית לחם זה היה מקומו של דוד דכתיב ודוד בן ישי מבית הלחמי (שמואל א' י"ח) ולפי שהיה דוד תדיר מלומד ורגיל באותו מים נתאוה להם
וכל מים וכל אויר שאדם רגיל בהם יפין לו ושאין רגיל בהן ניזוק ודוגמא בראש יוסיפון מלכה אחת שחלתה על שנישאת חולה מארץ מולדתה
ואמרו הרופאים אין לה רפואה עד שתרחץ ותשקה ממימי מקומה וכן עשו לה : (יח) ויבקעו הג' במחנה פלשתים · בל"א (דור"ך ברעכן די
שאר"א) : וישאבו · כשהפלשתים עומדים בפני הבור באו ג' גבורי ישראל ובקעו ביניהם ושאבו על כרחם : וינסך אותם לה' [illegible] קפרא אומר
חג הסוכות היה ונסכן על המזבח : (יט) כי בנפשותם הביאום · שמסרו עצמם להריגה על המים : (כ) ואבשי אחי יואב הוא ה[illegible] ראש השלשה ·
לאותם שלשה שבקעו בתוכה פלשתים ושאבו המים ומה שאינו מזכיר את יואב עם הגבורים לפי שאין כבודו למנותו עם אלו כי הוא היה שר לצבא
ראש לכולם : ולו שם בשלשה · אותו השם היה לו שגבורתו היתה כנגד כל גבורות כולם וטעות הוא : (כא) מן השלשה בשנים · הוא נכבד אלא
כאותן שלשה כנגד השנים היתה גבורתו ולכלל גבורות השלשה לא בא ועד השלשה לא בא : (כב) בן איש חיל · דוגמא בן בליעל ובשמואל
(ב' כ"ג) כתיב בן איש חי כי כן מנהג בני האדם כשרואים אדם זריז אומרים זה כולו חי : אריאל · גבורים בעלי כח ארי גבור וגם אל לשון
אילי הארץ (יחזקאל י"ז) : רב פעלים · פעולת של גבורות הרבה עשה : והוא ירד והכ' את הארי בתוך הבור ביום השלג · ולא חשש מן הליכה
וקור ויש אומרים ביום השלג כל השנה כולה אין הארי מסוכן יותר מיום השלג כשבא אדם נגדו זורק השלג ברגלו בין עיני האדם עד שלא
יכול לראות והורגו ולפי שמעתי כך על זאת : (כג) איש מדה · שאר בני אדם אין צריך למדוד כי אם מאומד יכול לידע ודוגמא אשר ראינו
בתוכה אנשי מדות (מדבר י"ג) : כמנור אורגים · עץ שכורכים עליו הבגד : (כה) מן השלושים הנו נכבד ואל השלשה · לכלל גבורת השלשה לא
בא לאותן ג' שמזכיר למעלה ולכן כתיב לא באל"ף : על משמעתו · ל' מנוי וכן ובני עמון משמעתם (ישעיה י"א) : (כו) וגבורי החילים · אך לא

כאותן

מצודת דוד

לי מי בור בית לחם : (יח) ויבקעו · כאשר שמעו שהתאוה לא הלכו מעצמם
לעשות נחת רוח לדוד ועברו דרך המחנה וכאלו בוקעה לעשות בה דרך ללכת:
וינסך · שפכם ארצה לשם ה' : (יט) ויאמר · נתן טעם על שלא שתה מהם ואמר חלילה וכו' ר"ל חולין היא לי לשתותם מחמת יראת ה' : הדם וכו' ·
וכי אשתה דם האנשים אשר הלכו בסכנת נפשותם כי שלא בסכנת נפשותם הביאום א"כ המים לדם יחשב : (כ) ראש השלשה · הוא היה הראש מהשלשה
שבקעו במחנה להביא המים : והוא עורר וכו' על וכו' · ר"ל על ההריגה בסמוך לה היה עורר את חניתו להלחם עמה כאלו עתה התחיל להלחם : ולו
שם בשלשה · ר"ל שהיה מפורסם לגבור בין שלשת הגבורים הראשונים והם ישבעם ואלעזר ושמה הנזכר בש"ב ור"ל גם הם עם כל גבורתם החשיבו גם את
אבשי לגבור : (כא) מן השלשה בשנים · ר"ל תבין שלשה שואבי המים כשנים שהיו עמו היה הוא הנכבד מהם ולזה היה להם לשר : ועד השלשה · אבל לא
בא למעלות השלשה הראשונים : (כב) רב פעלים · פעל הרבה גבורות : שני אריאל מואב · ת"י תרין רברבי מואב וע"ש גבורתם קראם אריאל שהיא מלה
מורכבת מן ארי ומן אל שהוא ענין חוזק כמו ביד אל גוים (יחזקאל ל"א) : בתוך הבור · עם כי המקום דחוק להתחזק בו : ביום השלג · עם היות כי טבע הארי
להתחזק ביותר בזמן הקור ומטבע האדם להמנע ממנו הפעולות החיוניות בהתגבר' הקור עכ"ז התגבר עליו והכהו נפש : (כג) איש מדה · ר"ל בעל
מדה גדולה וכן אנשי מדות (במדבר י"ג) : כמנור אורגים · בית יד החנית היתה כמנור אורגים : (כד) אלה · הפעלים ההם : ולו שם · ר"ל שהיה
מפורסם לגבור בין שלשת הגבורים שואבי המים שהיו ראשי השלשים ור"ל שעם כל גבורתם החשיבו גם אותו לגבור אבל שלשה הגבורים הראשונים לא
החשיבו אותו למאומה לגודל הגבורה אשר היה בהם : (כה) מן השלשים · האמורים בש"ב ומוכרים הם למטה : הנו נכבד הוא · הנה הוא היה נכבד מהם
ולכן לא חשבוהו עמהם אבל לא בא למעלת שלשה שואבי המים ראשי השלשים ולזה לא חשבוהו גם עמהם : על משמעתו : להיות עמו בשמוע ולעשות כל

מצודת ציון

מלשון תאוה וחשק : (כג) כמנור אורגים · הוא העץ העגול אשר האורג כורך עליו השתי

אשר

מבית לחם : כז שמות ההרורי חלץ הפלוני : כח עירא בן־עקש התקועי אביעזר
הענתותי : כט סבכי החשתי עילי האחוחי : ל מהרי הנטפתי חלד בן־בענה הנטופתי :
לא איתי בן־ריבי מגבעת בני בנימן בניה הפרעתני : לב חורי מנחלי־געש אביאל
הערבתי : לג עזמות הבחרומי אליחבא השעלבני : לד בני־השם הגזוני יונתן בן־שגה
ההררי : לה אחיאם בן־שכר ההררי אליפל בן־אור : לו חפר המכרתי אחיה הפלני :
לז חצרו הכרמלי נערי בן־אזבי : לח יואל אחי נתן מבחר בן־הגרי : לט צלק העמוני נחרי
הברתי נשא כלי יואב בן־צרויה : מ עירא היתרי גרב היתרי : מא אוריה החתי זבד בן־
אחלי : מב עדינא בן־שיזא הראובני ראש לראובני ועליו שלשים : מג חנן בן־מעכה
ויושפט המתני : מד עזיא העשתרתי שמע ויעואל ויעיאל קרי בני חותם הערערי : מה ידיעאל
בן־שמרי ויוחא אחיו התיצי : מו אליאל המחוים ויריבי ויושויה בני אלנעם ויתמה
המואבי : מז אליאל ועובד ויעשיאל המצביה : יב א ואלה הבאים אל־דויד לציקלג עוד
עצור מפני שאול בן־קיש והמה בגבורים עזרי המלחמה : ב נשקי קשת מימינים
ומשמאלים באבנים ובחצים בקשת מאחי שאול מבנימן : ג הראש אחיעזר ויואש
בני השמעה הגבעתי ויזואל ויואל קרי ופלט בני עזמות וברכה ויהוא הענתתי :
ד וישמעיה הגבעוני גבור בשלשים ועל־השלשים : ה וירמיה ויחזיאל ויוחנן ויוזבד
הגדרתי : ו אלעוזי וירימות ובעליה ושמריהו ושפטיהו החריפי החרופי קרי : ז אלקנה
וישיהו ועזראל ויועזר וישבעם הקרחים : ח ויועאלה וזבדיה בני ירחם מן־הגדור : ט
ומן־הגדי נבדלו אל־דויד למצד מדברה גבורי החיל אנשי צבא למלחמה ערכי צנה
ורמח ופני אריה פניהם וכצבאים על־ההרים למהר : יא עזר הראש עבדיה השני אליאב
השלישי : יא משמנה הרביעי ירמיה החמישי : יב עתי הששי אליאל השביעי : יג יוחנן
השמיני

רש״י

כאותן של מעלה : (א) עוד עצור · נחבא : (ב) נשקי קשת · מזויינים בקשת ובחצים וסמורים לפניהם ולאחריהם אף באבנים היו נותנים
יתר הקש׳ אבן ומורים ואני ראיתי כן הרבה : מאחי שאול מבנימין · לפי שכולם יצאו מאיש אחד מבנימין קרויים כולם אחים ולכבוד גדולת
אומר מאחי שאול שאפילו אחי שאול באו אליו בעוד שאול חי : (ד) ועל השלשים · ראש לשלשים : (ח) למצד מדברה · במצודות המדבר ש
מפני שאול דכתיב (שמואל א׳ כ״ג) ויקמו וילכו זיפה לפני שאול ודוד ואנשיו במדבר מעון בערבה וכתיב (שם כ״ד) ויעל דוד משם וישב במ
עין גדי : ופני אריה פניהם · מפוחדים כאריה : וכצבאים על ההרים למהר · קלים היו במרוצת׳ כי דרכן של צבאים לרוץ על ההרים כ
אותם

מצודת דוד

אשר יצוה : (כו) וגבורי החילים · ואלה שם אשר גבורי החילים עשהאל
ובש״ב לא חשב כ״א החשובים שבהם הנזכרים כאן ראשונים עד אוריה
אולם קלתם קראם בשם האחר שהיה להם : (לט) נושא כלי יואב · חזר
על נחרי : (מב) ועליו · ר״ל הסמוכים עליו ונמשכים אחריו : יב
עוד עצור · בעוד שהיה נחבא מפני שאול : והמה בגבורים · נחשבים המה בין הגבורים עוזרי נלחמי המלחמה : (ב) מימינים וכו׳ · מושלים בשתי
לירות באבנים ובחצים ע״י הקשת : מאחי שאול · מקרובי שאול מבני בנימין : (ג) הראש · מן הבאים היה הראש אחיעזר ובא עמו יואש אחיו והמ
השמעה : (ד) גבור בשלשים · הוא היה הגבור בהשרים וממונה עליהם : (ו) הקרחים · אלקנה וכו׳ היו מבני קרח : (ח) נבדלו · מעם שאול נבדלו
אל דוד אל המצודה אשר במדבר שהיה דוד נחבא שם : אנשי צבא · למודים לצאת בצבא מלחמה ועורכי מלחמה בצנה והוא כעין מגן : ופני אריה
מפחידים

מצודת ציון

השתי ובמשנה נקרא כובד (שבת ק״ג) : בשבט · בשרביט : יב (א) עצור · נחבא
ונלוח כמו עצור בחצר המטרה (ירמיה ל״ג) : (ב) נושקי · ענין מזוין כמו נושקי
רומי קשת (תהלים ע״ח) : (ד) בשלושים · בשרים כמו ומבחר שלישיו (שמות ט״ו)
גדותיו

השמיני אלזבד התשיעי : יד ירמיהו העשירי מכבני עשתי עשר : טו אלה מבני־גד
ראשי הצבא אחד למאה הקטן והגדול לאלף : טז אלה הם אשר עברו את־הירדן בחדש
הראשון והוא ממלא על־כל־גדיתיו גדותיו קרי ויבריחו את־כל־העמקים למזרח ולמערב :
יז ויבאו מן־בני בנימן ויהודה עד־למצד לדויד : יח ויצא דויד לפניהם ויען ויאמר להם
אם־לשלום באתם אלי לעזרני יהיה־לי עליכם לבב ליחד ואם־לרמותני לצרי בלא חמס
בכפי ירא אלהי אבותינו ויוכח : יט ורוח לבשה את־עמשי ראש השלושים השלישים קרי
לך דויד ועמך בן־ישי שלום שלום לך ושלום לעזרך כי עזרך אלהיך ויקבלם דויד
ויתנם בראשי הגדוד : כ וממנשה נפלו על־דויד בבאו עם־פלשתים על־שאול למלחמה
ולא עזרם כי בעצה שלחהו סרני פלשתים לאמר בראשינו יפול אל־אדניו שאול : כא
בלכתו אל־ציקלג נפלו עליו ממנשה עדנה ויוזבד וידיעאל ומיכאל ויוזבד ואליהוא וצלתי
ראשי האלפים אשר למנשה : כב והמה עזרו עם־דויד על־הגדוד כי־גבורי חיל כלם
ויהיו

ורוח וגומר
ברכות ט
נה גיטין ס
סב מגילה
א יא וטו
וממנ׳ וגו׳
עקידה כו
בלכתו וגו׳
בחרא א ט

רש״י

אותם : (יד) אלה מבני גד · כדכתיב למעלה ומן הגדי נבדלו אל דוד : אחד למאה הקטן · הקטן שבכולם ירדוף מאה : והגדול לאלף · הגדול
שבכולם ירדוף אלף כאן נתקיים הפסוק ורדפו מכם חמשה מאה ומאה מכם וגו׳ : (טו) אלה הם אשר עברו את הירדן בחדש הראשון · בניסן
שכבר נפשרו השלגי׳ : ויבריחו את כל העמקים למזרח ולמערב · עברו את הירדן ובקעו במגיניהם את כל עמקי המים למזרח ולמערב ועברו
ביבשה וי״א ויבריחו את כל העמקים עמים היושבים בעמקים : (יז) מן בני בנימן יהודה עד למצד לדוד · אל המצודה אשר דוד נחבא שם מפני
שאול ולקחו עמהם בן אחות דוד לפי שדאגו בני בנימן מדוד שמא סבור הוא דוד שבא בנימן לכפותו ולתתו ביד שאול לפיכך לקחו עמשא דודו
עמהם וגם שאר מיהודה קרובי דוד כדכתיב מן בני בנימן ויהודה כשיראה דוד שבאו עמהם באמונתם שלא יחשדם בכל דבר : (יח) ויצא דוד
לפניהם · מן המלך : ויען ויאמר להם וגומר לבב ליחד · לבבכם ולבבי יהיה כלב אחד : ואם לרמותני לצרי בלא חמס בכפי · כי מה עשיתי
לשאול כי הוא לודה את נפשי לקחתה על חנם : (יט) ורוח לבשה את עמשי · עלטנ״ס בלע״ז ולא רוח נבואה כלומר זה הרוח והרצון לבשו
שקפץ בראש לדבר לפני בני בנימן ויהודה הבאים עמו ודוגמתו ותהי על יפתח רוח ה׳ (שופטים י״א) ואמר לך דוד אתה אומר אם לשלום
באתם ודאי לשלום באנו אליך : ועמך בן ישי · אנו רוצים להיות עמך ולעזרך : שלום שלום לך ושלום לעזרך · ואתה שואל אלי לעזרך ודאי
לעזרך באנו ולנו אין לך להחזיק טובה כי מאת השם הוא וזהו כי עזרך אלהיך ויקבלם דוד לאותם בני בנימן ויתנם בראשי הגדוד שלו : (כ)
וממנשה נפלו על דוד · לעזרו : בבואו עם פלשתים על שאול למלחמה · באותה מלחמה שנהרג בה שאול : ולא עזרום · ת״י שעזרו לפלשתים
אלא בעלה שלחוהו סרני פלשתים אלא כי עלה נתיעצו הסרנים לשלחו לביתו כי אמרו בראשנו יפול אל אדוניו דוגמת נפלו אל דויד על
הגדוד

מצודת דוד

מפחידים במראית פניהם כמו האריה : וכצבאים · ממהרים לרוץ כצבי [illegible]
אשר על ההרים להנצל מיד הצדה : (יד) הקטן · ר״ל הקטן שבהם האחד ירדוף
מאה והגבור שבהם האחד ירדוף אלף : (טו) והוא ממלא · כי אז מתרבים
המים מן הפשרת השלגים ובעבור זה היה הירדן מלא עד שהלכו המים על כל
גדותיו ולגבורה גדולה תחשב לעבור במים עמוקים שוטפים ולא ישטפוהו המים : ויבריחו · עם כי נתייגעו בעברם במים מ״מ הבריחו כל יושבי
העמקים לפה ולפה ולא עצרו כח לעמוד כנגדם : (יח) ויצא דוד · מן המצד : יהיה לי וכו׳ · ר״ל אז יתן בלבי שיהיה לבבי עליכם להיות לעם אחד ר״ל אהובי׳
ום לום : ואם לרמותני · על שראה בהם מאחי שאול חשב בדבר ואמר אם ביאתכם הנה לרמות אותי למען לא אהיה נסתר מכם ורוצים אתם לתפשני
ולהסגיר לי ד״ה בלא חמס בכפי כי לא עשיתי מאומה רע לשאול : ירא אלהי וכו׳ · אזי ירא׳ ה׳ בהחמס הנעשה לי ויברר את הדבר להיות נגלה המרמה
לב [illegible] ות לעם אחד : (יט) ורוח לבשה וכו׳ · ר״ל בא בלבו הרצון לדבר בעבור כולם : לך דוד · ר״ל להנאתך ולטובתך באנו : ועמך ·
הפנים אנו להיות עמך ובעזרתך : שלום שלום לך · ר״ל הלא רואים אנו אשר השלום עמך ועם העוזרים לך ולא הפיגום יד שאול וזהו בעזר ה׳ ·
ובהשגחתו ומדוע א״כ נבוא עמך ברמאות וכפל שלום שלום לחזק : ויקבלם · כי האמין לדברי עמשי בן אחותו : בראשי הגדוד · להיות גם המה לראשים
על הגדוד : (כ) בבואו · כשבא דוד עם פלשתים כשהלכו להלחם בשאול : ולא עזרום · אבל דוד לא עזר לפלשתים במלחמה כי בעצת הסרנים שלחוהו מן
המלחמה לשוב למקומו כי אמרו בראשינו יפול וכו׳ ר״ל עם הבאת ראשינו ישוב אל שאול כי בזה ירצה אותו למחול לו על מה שמרד בו ובעברתם הולך
למלחמה : (כא) בלכתו · כשחזר מן המלחמה לשוב למקומו לצקלג : ראשי האלפים · כ״א היה ראש על אלף אנשים : (כב) עזרו עם דוד · ר״ל כמו שעזר
דוד את עצמו כן המה עזרוהו על הגדוד מבני עמלק אשר שבו נשי דוד ואנשיו ובניהם כמ״ש בש״א : ויהיו שרים · כשרדף אחר עמלק מינה אותם
לשרים

מצודת ציון

[illegible] (יח) ויוכח · ענין ברור דברים כמו אשר הוכיח
ה׳ (בראשית כ״ד) : (יט) ורוח · ענין רצון כמו הנני נותן בו רוח (מ״ב י״ט) :
הגדוד · חיל הצבא : (כ) נפלו · ענין נטיה והתקרבות וכן אל הכשדים אתה נופל
ירמיה

וַיִּהְיוּ שָׂרִים בַּצָּבָא׃ כג כִּי לְעֶת־יוֹם בְּיוֹם יָבֹאוּ עַל־דָּוִיד לְעָזְרוֹ עַד־לְמַחֲנֶה גָדוֹל כְּמַחֲנֵה
אֱלֹהִים׃ כד וְאֵלֶּה מִסְפְּרֵי רָאשֵׁי הֶחָלוּץ לַצָּבָא בָּאוּ עַל־דָּוִיד חֶבְרוֹנָה לְהָסֵב מַלְכוּת שָׁאוּל
אֵלָיו כְּפִי יְהוָה׃ כה בְּנֵי יְהוּדָה נֹשְׂאֵי צִנָּה וָרֹמַח שֵׁשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת חֲלוּצֵי צָבָא׃
כו מִן־בְּנֵי שִׁמְעוֹן גִּבּוֹרֵי חַיִל לַצָּבָא שִׁבְעַת אֲלָפִים וּמֵאָה׃ כז מִן־בְּנֵי הַלֵּוִי אַרְבַּעַת אֲלָפִים
וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ כח וִיהוֹיָדָע הַנָּגִיד לְאַהֲרֹן וְעִמּוֹ שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ כט וְצָדוֹק נַעַר
גִּבּוֹר חָיִל וּבֵית־אָבִיו שָׂרִים עֶשְׂרִים וּשְׁנָיִם׃ ל וּמִן־בְּנֵי בִנְיָמִן אֲחֵי שָׁאוּל שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים
וְעַד־הֵנָּה מַרְבִּיתָם שֹׁמְרִים מִשְׁמֶרֶת בֵּית שָׁאוּל׃ לא וּמִן־בְּנֵי אֶפְרַיִם עֶשְׂרִים אֶלֶף וּשְׁמוֹנֶה
מֵאוֹת גִּבּוֹרֵי חַיִל אַנְשֵׁי שֵׁמוֹת לְבֵית אֲבוֹתָם׃ לב וּמֵחֲצִי מַטֵּה מְנַשֶּׁה שְׁמוֹנָה עָשָׂר אָלֶף
אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת לָבוֹא לְהַמְלִיךְ אֶת־דָּוִיד׃ לג וּמִבְּנֵי יִשָּׂשכָר יוֹדְעֵי בִינָה לָעִתִּים לָדַעַת
מַה־יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁיהֶם מָאתַיִם וְכָל־אֲחֵיהֶם עַל־פִּיהֶם׃ לד מִזְּבֻלוּן יוֹצְאֵי צָבָא עֹרְכֵי
מִלְחָמָה בְּכָל־כְּלֵי מִלְחָמָה חֲמִשִּׁים אָלֶף וְלַעֲדֹר בְּלֹא־לֵב וָלֵב׃ לה וּמִנַּפְתָּלִי שָׂרִים אָלֶף
וְעִמָּהֶם בְּצִנָּה וַחֲנִית שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה אָלֶף׃ לו וּמִן־הַדָּנִי עֹרְכֵי מִלְחָמָה עֶשְׂרִים־וּשְׁמוֹנָה
אֶלֶף וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ לז וּמֵאָשֵׁר יוֹצְאֵי צָבָא לַעֲרֹךְ מִלְחָמָה אַרְבָּעִים אָלֶף׃ לח וּמֵעֵבֶר
לירדן

רש"י

הגדוד של ע[illegible]קים כשנשבו נשיו כי באותו פרק היה כי בלכתו אל צקלג כששלחוהו סרני פלשתים ובא אל צקלג כבר נשבו : (כג) כי לעת יום ביום יבואו [illegible] דויד לעזרו · פתרונו מה לך לספר יותר מי ומי באו אליו אלא סוף דבר בכל עת ועת באים אל דויד : עד למחנה גדול כמחנה אלהים · פתרון לא היה המחנה של דוד להיות כך גדול אלא כי מהשם היה המחנה כך גדול שבאו לו בעזרת אלהים וזהו כמחנה אלהים ודוגמתו מחנה אלהים דיעקב (בראשית ל"ב) ויש לומר מרוב חיילות קראו מחנה אלהים : (כד) להסב מלכות שאול אליו · מן בני שאול ודוגמ' והסב המלוכה : (כה) בני יהודה נשאי צנה ורמח ששת אלפים ושמונה מאות · ולא תתמה שמיהודה באו לו מעט מכל שבט ושבט שבא לו שהרי לא צריך לבוא לו שום אדם מיהודה להמליכו כי בני יהודה הם המליכוהו כבר בחברון אבל יתר השבטים שהיו עם בני שאול עד עתה הם הצריכו לבוא בחברון להמליכו : חלוצי צבא · המוציאים מן העם ודוגמתו חלוצי צבא דמטו' וי"א חלוצים כמו זריזים כמו רצה והחליצנו : (כח) ויהוידע הנגיד לאהרן · הוא אביו של בניהו הנגיד לאהרן המוציא והמביא : ועמו שלשת אלפים ושבע מאות כולם מבני אהרן הכהן ויהוידע זה היה גדול שהיה בימי יואב בן בניהו בנו של יהוידע : (כט) וצדוק נער · לפיכך אל תתמה שלא היה נגיד : ובית אביו שרים עשרים ושנים · זה היה גדולה ועל כן לקחו הכהונה גדולה מאביתר ונתנוה לצדוק הכהן : (ל) ומן בני בנימן אחי שאול וגו' · ואל תתמה שלא באו אלא כי אם אלפים כי עד הנה מרביתם שומרים משמרת בני שאול לעוזרן : (לג) ומבני יששכר יודעי בינה לעתים · שיודעים לתת עצה לפי הענין מעשה שצריך לדוד להתיעץ היאך יחזק המלכות מפני בני שאול : ראשיהם מאתים לבד מן השאר · וכל אחיהם על פיהם על עצתם : ולעדור · ל' עדור מתש כמו (ישעיה ז') כל ההרים אשר במעדר יעדרון ומתוך כך יעמדו הם העורכי המלחמה וי"א לעדור כמו לערוך
מלחמה

מצודת דוד

לשרים על הצבא : (כג) כי לעת · כאומר סוף הדבר אשר בכל יום ויום באו אנשים לעזרו : עד למחנה גדול · עד נתרבו להיות מחנה גדול כמחנה אלהים ר"ל מרובה מאד וכן דרך המקרא כשרוצה להגדיל דבר מה סומך למלת אלהים כמו עיר גדולה לאלהים (יונה ג'): (כד) מספרי · על כי כל שבט לעצמו אמר מספרי בלשון רבים : ראשי וכו' · הראשים של חלוצי הצבא : באו · אשר באו אל דוד לחברון אחר שמלך על בני יהודה : להסב · להסב אליו המלכות מבני שאול להמליכו על כל ישראל : (כה) נושאי צנה · בעת יבואו למלחמה : (כח) ויהוידע · הוא אביו של בניהו והיה השר על בני אהרן : (כט) נער · אז בבואו היו עדיין נער בשנים וגבור חיל ובאו עמו בית אביו השרים : (ל) אחי שאול · קרובי שאול : ועד הנה · עד הנה היה עדיין היו מרבית אנשיהם שומרים משמרת בית שאול להעמיד המלכות בידם ומעט מהם באו אל דוד כשהיה עוד עצור מפני שאול אבל לאחר מות איש בושת הרבו לבא גם מהם : (לא) אנשי שמות · היו מפורסמים וידועים בשמם בבית אבותם : (לב) ומחצי מטה מנשה · הם שנחלו בא"י עצמה : אשר נקבו בשמות · בני השבט פרטו בשמות מי ומי ההולכים לבא להמליך את דוד : (לג) יודעי בינה לעתים · המשכילים לקבוע עתים לדעת מה יעשה ישראל ר"ל המה קבעו החדשים ועברו השנים כן ארז"ל או ר"ל שהיו משכילים לקבוע עתים בדבר המלחמה וכדומה : ראשיהם · מהם באו ראשיהם במספר מאתים וכל אחיהם הנשארים בארצם על פיהם יצאו ויבואו וכאומר והרי היא כאלו באו כולם : (לד) ולעדור בלא לב ולב · ר"ל ובאו לע
מלחמה

מצודת ציון

(ירמיה ל"ז) : סרני · ענין שררה : (כד) החלוץ · ענין מזוין כמו חלוצי צבא (במדבר ל"א) : (ל) מרביתם · מלשון רבוי : (לג) נקבו · נתפרשו כמו ונוקב שם (ויקרא כ"ד) : (לד) ולעדור · ענינו כמו ולערוך ובע"ז נקראים מערכת
וקבוצת

לַיַּרְדֵּן מִן־הָרְאוּבֵנִי וְהַגָּדִי וַחֲצִי־שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בְּכֹל כְּלֵי צְבָא מִלְחָמָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף׃
לט כָּל־אֵלֶּה אַנְשֵׁי מִלְחָמָה עֹדְרֵי מַעֲרָכָה בְּלֵבָב שָׁלֵם בָּאוּ חֶבְרוֹנָה לְהַמְלִיךְ אֶת־דָּוִיד
עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וְגַם כָּל־שֵׁרִית יִשְׂרָאֵל לֵב אֶחָד לְהַמְלִיךְ אֶת־דָּוִיד׃ מ וַיִּהְיוּ־שָׁם עִם־דָּוִיד
יָמִים שְׁלוֹשָׁה אֹכְלִים וְשׁוֹתִים כִּי־הֵכִינוּ לָהֶם אֲחֵיהֶם׃ מא וְגַם הַקְּרוֹבִים־אֲלֵיהֶם עַד־
יִשָּׂשכָר וּזְבֻלוּן וְנַפְתָּלִי מְבִיאִים לֶחֶם בַּחֲמוֹרִים וּבַגְּמַלִּים וּבַפְּרָדִים וּבַבָּקָר מַאֲכָל קֶמַח
דְּבֵלִים וְצִמּוּקִים וְיַיִן וְשֶׁמֶן וּבָקָר וְצֹאן לָרֹב כִּי שִׂמְחָה בְּיִשְׂרָאֵל׃ יג א וַיִּוָּעַץ דָּוִיד עִם־
שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת לְכָל־נָגִיד׃ ב וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְכֹל קְהַל יִשְׂרָאֵל אִם־עֲלֵיכֶם טוֹב וּמִן־
יְהוָה אֱלֹהֵינוּ נִפְרְצָה נִשְׁלְחָה עַל־אַחֵינוּ הַנִּשְׁאָרִים בְּכֹל אַרְצוֹת יִשְׂרָאֵל וְעִמָּהֶם הַכֹּהֲנִים
וְהַלְוִיִּם בְּעָרֵי מִגְרְשֵׁיהֶם וְיִקָּבְצוּ אֵלֵינוּ׃ ג וְנָסֵבָּה אֶת־אֲרוֹן אֱלֹהֵינוּ אֵלֵינוּ כִּי־לֹא דְרַשְׁנֻהוּ
בִּימֵי שָׁאוּל׃ ד וַיֹּאמְרוּ כָל־הַקָּהָל לַעֲשׂוֹת כֵּן כִּי־יָשַׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי כָל־הָעָם׃ ה וַיַּקְהֵל
דָּוִיד אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל מִן־שִׁיחוֹר מִצְרַיִם וְעַד־לְבוֹא חֲמָת לְהָבִיא אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים מִקִּרְיַת
יְעָרִים׃ ו וַיַּעַל דָּוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל בַּעֲלָתָה אֶל־קִרְיַת יְעָרִים אֲשֶׁר לִיהוּדָה לְהַעֲלוֹת מִשָּׁם
אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים יְהוָה יוֹשֵׁב הַכְּרוּבִים אֲשֶׁר־נִקְרָא שֵׁם׃ ז וַיַּרְכִּיבוּ אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים
על

רש"י

מלחמה : בלא לב ולב · מפורש בד"ר בין במתכוין בין שלא במתכוין היו מנצחין : (לט) וגם כל שרית ישראל לב אחד להמליך את דויד · אע"פ שלא באו לחברון לכך שרית חסר אלף כלומר אפילו שארית לא היה שלא נשתיירו כי אם מעט כי כולם באו לחברון בשמחה : (מ) ויהיו שם עם דויד ימים שלשה · ואל תתמה היכן לקחו כל החיל הזה כל כך אכילה ושתיה שהיה מספיק להם כי אחיהם הכינו להם מקודם לכן : (מא) כי שמחה בישראל · שהיה להם מלך חכם ומשכיל : (א) ויועץ דוד עם שרי אלפים · שאמר להם דוד כבר עסקתם בתקנתכם [illegible]ות לכם מלך להושיע לכם ועתה תעסקו בכבוד אלהים : (ב) נפרצה נשלחה · נפרצה אותה גדר שהיתה גדורה עד עתה שלא דרש שום אדם לשלוח על אחינו הנשארים משום כבוד הארון : (ה) מן שיחור מצרים ועד לבוא חמת · דוגמא מלבוא חמת עד נחל מצרים : (ו) בעלתה אל קרית · פתרון בעלתה שהיא קרית יערים : להעלות משם וגומר · כדכתיב (בשמואל ב' ו') אשר נקרא שם ה' צבאות יושב הכרובים עליו כלומר שמו של הקב"ה נקרא על הארון אף על פי שגלה ארון לפלשתים לא זז ממנו שם הזה שנתקדש : (ז) וירכיבו את ארון האלהים על עגלה חדשה · מה ראה דוד שהרכיבו על עגלה חדשה ולא במשא הלוים כאשר עשה כשהביא אותו משם לציון באחרונ' לפי שאמר דוד כל עומת שבא כי כשהשיבוהו פלשתים על עגלה חדשה כדכתיב וישימו את הארון ה' על עגלה וגו' ולפיכך נענש : עוזא ואחיו · בני אבינדב היו כדכתיב בשמואל (שם א' ו') : נוהגים בעגלה · כמנהג נוהגי עגלה אחד הולך לפני העגלה ומיישרן בדרך ישרה ואחד בצד העגלה שלא תהפוך ליפול וכן כתיב (בשמואל א' ו')
ואחיו

מצודת דוד

מלחמה בעבורו בלבב שלם ולא באו לערוך בלב ולב והוא ענין רמיה וכן בלב ולב ידברו (תהלים י"ב) ע"ס שנראה כאלו מדבר ועושה בסליחות לב האחד ולב האחר כל עמו והוא ענין מלילה : (לח) בכל כלי · ר"ל בכל כלי זיין אשר יוצאים בהם בצבא מלחמה : (לט) בלבב שלם · כי רכי הלבב אף בעת יערכו מלחמה לבם חלוק אם ללחום אם לחדול אבל כל אלה לא כן המה : כל שרית ישראל · הנשארים בארצם ולא באו : לב אחד · ר"ל מבלי רמיה ולא בלב ולב : (מ) כי הכינו · ולכן מלאו די ספוקם : אחיהם · חבריהם אנשי חברון : (מא) הקרובים אליהם · הסמוכים לאנשי חברון : עד יששכר וכו' · אף כי נחלתם היה בקצה גבול א"י כמ"ש ביהושע מ"מ קרובים היו מבני עבר הירדן : ובבקר · עשוים על הבקר : מאכל קמח · גם הביאו מיני מאכל עשוי מקמח : כי שמחה בישראל · שמחה היתה בישראל על שהמליכו מלך משכיל ומוצלח ולזה הרבו להביא כל אלה לעשות משתה ושמחה : יג (א) לכל נגיד · ר"ל לא נתייעץ עם כולם כ"א את כל הנגיד אשר בהם ר"ל המובחרים : (ב) ויאמר דוד · לאחר שהסכימו הנגידים על הדבר אמר לכל ישראל אם דבר טוב בעיניכם ואם מה' יצא הדבר להסכים על ידינו : נפרצה · נתחזקה ונשלחה בעבור אחינו הנשארים בארצם ולא באו עמנו : ועמהם · ר"ל ובעבור הכהנים והלוים אשר עמהם : בערי מגרשיהם · נקראים כן על כי אשר כל עריהם היה מגרש חוצה להן : (ג) ונסבה וכו' · לדרוש בו ברבת עם להרבות כבוד הארון : אלינו · אל ירושלים המרובה באוכלוסין כי לא דרשנוהו בכבוד הראוי לו : בימי שאול · כי בעבור שהרג נוב עיר הכהנים תפרתי הארון בזה כאלו מיעט כבוד הארון : (ה) עד לבוא חמת · עד המקום שבאים בה לחמת מקצה גבול א"י עד קצהו : מקרית יערים · כי שם היה מעת שהחזירוהו פלשתים כמ"ש בש"א : (ו) בעלתה · קרית יערים נקראת גם קרית בעל כמ"ש ביהו' : יושב הכרובים · אשר על הארון : אשר נקרא שם · ר"ל אשר נקרא עליו שם ה' שאמור ובש"ב נאמר שם ה' : (ז) מבית אבינדב · כי בביתו היה הארון : נהגים בעגלה · היו מנהיגים הבקר המושכו
בעגלה

מצודת ציון

וקבוצת התקנה בשם עדר : (לט) עודרי מערכה · עורכי מערכה : שרית · כמו שארית ונפלה האל"ף ודוגמתו יתן ה' שלתך (ש"א א') והוא כמו שאלתך : (מא) ובפרדים · הם הבאים מן הסוס והחמור : דבלים · תאנים יבשים דרוסות יחד ונעשים גוף אחד : וצמוקים · ענבים יבשים : יג (ב) נפרצה · נתחזקה כמו מה פרצת (בראשית ל"ח) : (ג) ונסבה · מלשון סבוב : (ה) שיחור · הוא הנילוס :
ובתלמ"ס

עַל־עֲגָלָה חֲדָשָׁה מִבֵּית אֲבִינָדָב וְעֻזָּא וְאַחְיוֹ נֹהֲגִים בָּעֲגָלָה׃ ח וְדָוִיד וְכָל־יִשְׂרָאֵל מְשַׂחֲקִים
לִפְנֵי הָאֱלֹהִים בְּכָל־עֹז וּבְשִׁירִים וּבְכִנֹּרוֹת וּבִנְבָלִים וּבְתֻפִּים וּבִמְצִלְתַּיִם וּבַחֲצֹצְרוֹת׃ ט
וַיָּבֹאוּ עַד־גֹּרֶן כִּידֹן וַיִּשְׁלַח עֻזָּא אֶת־יָדוֹ לֶאֱחֹז אֶת־הָאָרוֹן כִּי שָׁמְטוּ הַבָּקָר׃ י וַיִּחַר־אַף
יְהוָה בְּעֻזָּא וַיַּכֵּהוּ עַל אֲשֶׁר־שָׁלַח יָדוֹ עַל־הָאָרוֹן וַיָּמָת שָׁם לִפְנֵי אֱלֹהִים׃ יא וַיִּחַר לְדָוִיד
כִּי־פָרַץ יְהוָה פֶּרֶץ בְּעֻזָּא וַיִּקְרָא לַמָּקוֹם הַהוּא פֶּרֶץ עֻזָּא עַד הַיּוֹם הַזֶּה׃ יב וַיִּירָא דָוִיד
אֶת־הָאֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר הֵיךְ אָבִיא אֵלַי אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים׃ יג וְלֹא־הֵסִיר דָּוִיד אֶת־
הָאָרוֹן אֵלָיו אֶל־עִיר דָּוִיד וַיַּטֵּהוּ אֶל־בֵּית־עֹבֵד אֱדֹם הַגִּתִּי׃ יד וַיֵּשֶׁב אֲרוֹן הָאֱלֹהִים עִם־
בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם בְּבֵיתוֹ שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַיְבָרֶךְ יְהוָה אֶת־בֵּית עֹבֵד־אֱדֹם וְאֶת־כָּל־אֲשֶׁר־
לוֹ׃ יד א וַיִּשְׁלַח חִירָם חורם קרי מֶלֶךְ־צֹר מַלְאָכִים אֶל־דָּוִיד וַעֲצֵי אֲרָזִים וְחָרָשֵׁי קִיר
וְחָרָשֵׁי עֵצִים לִבְנוֹת לוֹ בָּיִת׃ ב וַיֵּדַע דָּוִיד כִּי־הֱכִינוֹ יְהוָה לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל כִּי־נִשֵּׂאת לְמַעְלָה
מַלְכוּתוֹ בַּעֲבוּר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל׃ ג וַיִּקַּח דָּוִיד עוֹד נָשִׁים בִּירוּשָׁלָםִ וַיּוֹלֶד דָּוִיד עוֹד בָּנִים וּבָנוֹת׃
ד וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הַיְלוּדִים אֲשֶׁר הָיוּ־לוֹ בִּירוּשָׁלָםִ שַׁמּוּעַ וְשׁוֹבָב נָתָן וּשְׁלֹמֹה׃ ה וְיִבְחָר
ואלישוע

ויבאו וגו׳ סוטה [illegible]

רש״י

ואחיו הולך לפני הארון ועזא בצד העגלה (שם) לפיכך שלח עזא את ידו לאחוז בארון כששמטו הבקר ולכך נענש · כאן כתיב בכל עוז בשמואל (שם) כתיב בכל עצי פתרון בכל עצי כלי שיר וכאן פתרון בכל עוז כלי שיר : (ח) ובשירים ובכינורות ובנבלים ובתופים · כולם כלי שיר הם אבל מצלתים כלי שיר היה ולא היה עשוי כי אם להשמעת קול ודוגמתו כלי שיר שקורין פויקי״ן בלשון אשכנז שמכין עליו במקלות והוא משמיע קול וכן מוכיח לקמן (שם ו׳) ובמצלתים משמיעים וכתיב (ט״ו) והמשוררים הימן אסף ואיתן במצלתים נחשת להשמיע ועוד למטה כתיב בשיר בית ה׳ במצלתים וגומר (לקמן כ״ה) ועל שם כך נקרא מצלתים וכן יירש הצלצל (דברים כ״ח) מין ארבה המשמיע קול כדכתיב בנבואת (יואל ב׳) על ה[illegible] בקול מרכבות על ראשי ההרים ירקדון וגומר : עד גורן כידון · שם מקום : (י) ויכהו על אשר שלח ידו על הארון · והוא שכתוב בשמואל (ב׳ ו׳) ויכו שם אלהים על השל פתרון על השלה על שאחז בארון ודוגמתו (במלכים א׳ כ״א) הכלבים יאכלו את בשר איזבל בחיל יזרעאל ופסוק אחר כתיב בחלק יזרעאל (שם ב׳ ט׳) כך נפרש כאן על השל השלה : וימת שם לפני האלהים · לפני ארון אלהים (ובשמואל ב׳ ו׳) כתיב וימת שם עם ארון האלהים : (יב) וירא דוד את האלהים לאמר · מה הוא ירא לאמר שאמר איך אביא אלי ארון ה׳ : (יג) הגתי · מגת היה בתחילה ומקודם היה מתגורר בגת · ולוי היה כדכתיב (לקמן ט״ו) ויאמר דוד לשרי הלוים להעמיד את אחיהם המשוררים וכתוב בסמוך (שם) ועבד ויחיה שוערים לארון : (א) וישלח חירם מלך צור · מפורש בב״ר למוד היה האיש הזה להיות אוהב לשבט יהודה כן עשה חירם העדלומי ליהודה : וחרשי קיר וחרשי עצים · אומנים : (ב) וידע דוד כי הכינו ה׳ למלך · כשראה ששלחו לו מלכי עמים תשורות : (ג) ויקח דוד וגומר · וכל זה חזקו של דוד : וישמעו פלשתים כי נמשח דוד למלך על ישראל ויעלו כל פלשתים · לפי כי פלשתים היו מושלים כל הימים שבא שאול ודוד כדכתיב (שופטים ט״ו) בשמשון ויאמרו לשמשון הלא ידעת כי מושלים בנו פלשתים וכן (בשמואל א׳ ד׳) התחזקו והיו לאנשים פלשתים פן תעבדו לעברים כאשר עבדו לכם וגו׳ וכן למעלה בפרשה זו ויראו כל איש ישראל וגו׳ · ויעזבו עריהם וינוסו ויבאו פלשתים וישבו בהם בהיותו ז׳ שנים שמלך דוד בחברון לבד לא אמרו דבר ולא חששו על שמלך דוד על חברון כי אמרו מה לנו שמא גליל אחד מה שמינוהו לדוד שם יהיו מושלים עליהם חברון אבל כשנמשח למלך על כל ישראל אז עלו כל הפלשתים לבקש את דוד שלא רצו שיהא מלך בישראל אף שעוד

וישאל

מצודת ציון

(ח) ובמצלתים · הם שני כלי נחושת ומקישים זה בזה להשמיע קול גדול כמו בצלצלי שמע (תהלים ק״ן) : (ט) כידון · ובש״ב נאמר נכון ובשתי השמות היתה נקראה : שמטו · ענין הנעה ממקומו כמו ויאמר שמטוה (מ״ב ט׳).(יא) פרץ · אכסון פרצה ושבור : (יג) היך · כמו איך בא״ל ה״ף וכן והיך יוכל עבד אדוני (דניאל
י׳

מצודת דוד

בעגלה לחוסנו : (ח) משחקים · משמחים לפני הארון בכל כח : ובשירים · שררו בפה להלל לה׳ ואף בכנורות וכו׳ והם מיני כלי שיר : (ט) וישלח · הושיט את ידו : כי שמטו הבקר · געגעוהו ממקומות וחשב שיפול מן העגלה : (י) ויחר · על מיעוט האמנה בה׳ לחשוב שיפול הארון [illegible] שלח וכו׳ : לפני אלהים · לפני ארון אלהים : (יא) ויחר לדוד · חרה [illegible] עצתו וכדרך המיצר ונבהל : כי פרץ · בעבור דאגת הפרץ : (יב) את האלהים · את ארון אלהים בחושבו שא״א להזהר בקדושתו וזה לאמר וכו׳ : (יג) ויטהו · נטה אותו מדרך עיר דוד להוליכו אל בית עובד וכו׳ : (יד) עם בית · סמוך לבית מושבו כי ייחד לו חדר בביתו : ויברך וכו׳ · בעבור שעמד [illegible] אצלו וכן נאמר בש״ב : יד (א) ועצי ארזים · ובידם עצי ארזים : וחרשי · גם שלח לו אומנים הבונים קיר אבנים ובנין עצים : (ב) וידע דוד · [illegible] שעם לא ידעו שעבדיו ידע שה׳ הכינו למלך : בעבור עמו · ר״ל גם ידע אשר בעבור ישראל נשאת מלכותו למעלה ולא הלה הדבר בעצמו : (ד) [illegible] הוא שמעא האמור למעלה ולא הנכס כסדר תולדותם כי שלמה היה הראשון : (ה) ואלישוע · הוא אלישמע האמור למעלה : (ו) ובעלידע · הוא א[illegible]

האמור

וֶאֱלִישׁוּעַ וְאֶלְפָּלֶט׃ ו וְנֹגַהּ וְנֶפֶג וְיָפִיעַ׃ ז וֶאֱלִישָׁמָע וּבְעֶלְיָדָע וֶאֱלִיפָלֶט׃ ח וַיִּשְׁמְעוּ
פְלִשְׁתִּים כִּי־נִמְשַׁח דָּוִיד לְמֶלֶךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲלוּ כָל־פְּלִשְׁתִּים לְבַקֵּשׁ אֶת־דָּוִיד וַיִּשְׁמַע
דָּוִיד וַיֵּצֵא לִפְנֵיהֶם׃ ט וּפְלִשְׁתִּים בָּאוּ וַיִּפְשְׁטוּ בְּעֵמֶק רְפָאִים׃ י וַיִּשְׁאַל דָּוִיד בֵּאלֹהִים
לֵאמֹר הַאֶעֱלֶה עַל־פְּלִשְׁתִּיִּים יתיר י וּנְתַתָּם בְּיָדִי וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה עֲלֵה וּנְתַתִּים בְּיָדֶךָ׃ יא
וַיַּעֲלוּ בְּבַעַל פְּרָצִים וַיַּכֵּם שָׁם דָּוִיד וַיֹּאמֶר דָּוִיד פָּרַץ הָאֱלֹהִים אֶת־אוֹיְבַי בְּיָדִי כְּפֶרֶץ מָיִם
עַל־כֵּן קָרְאוּ שֵׁם־הַמָּקוֹם הַהוּא בַּעַל פְּרָצִים׃ יב וַיַּעַזְבוּ־שָׁם אֶת־אֱלֹהֵיהֶם וַיֹּאמֶר דָּוִיד
וַיִּשָּׂרְפוּ בָּאֵשׁ׃ יג וַיֹּסִיפוּ עוֹד פְּלִשְׁתִּים וַיִּפְשְׁטוּ בָּעֵמֶק׃ יד וַיִּשְׁאַל עוֹד דָּוִיד בֵּאלֹהִים וַיֹּאמֶר
לוֹ הָאֱלֹהִים לֹא תַעֲלֶה אַחֲרֵיהֶם הָסֵב מֵעֲלֵיהֶם וּבָאתָ לָהֶם מִמּוּל הַבְּכָאִים׃ טו וִיהִי כְּשָׁמְעֲךָ
אֶת־קוֹל הַצְּעָדָה בְּרָאשֵׁי הַבְּכָאִים אָז תֵּצֵא בַמִּלְחָמָה כִּי־יָצָא הָאֱלֹהִים לְפָנֶיךָ לְהַכּוֹת אֶת־
מַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים׃ טז וַיַּעַשׂ דָּוִיד כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ הָאֱלֹהִים וַיַּכּוּ אֶת־מַחֲנֵה פְלִשְׁתִּים מִגִּבְעוֹן וְעַד־
גָּזְרָה׃ יז וַיֵּצֵא שֵׁם־דָּוִיד בְּכָל־הָאֲרָצוֹת וַיהוָה נָתַן אֶת־פַּחְדּוֹ עַל־כָּל־הַגּוֹיִם׃ טו א וַיַּעַשׂ־
לוֹ בָתִּים בְּעִיר דָּוִיד וַיָּכֶן מָקוֹם לַאֲרוֹן הָאֱלֹהִים וַיֶּט־לוֹ אֹהֶל׃ ב אָז אָמַר דָּוִיד לֹא לָשֵׂאת
אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כִּי אִם־הַלְוִיִּם כִּי־בָם בָּחַר יְהוָה לָשֵׂאת אֶת־אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וּלְשָׁרְתוֹ
עַד־עוֹלָם׃ ג וַיַּקְהֵל דָּוִיד אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְרוּשָׁלָםִ לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ
אֲשֶׁר־הֵכִין לוֹ׃ ד וַיֶּאֱסֹף דָּוִיד אֶת־בְּנֵי אַהֲרֹן וְאֶת־הַלְוִיִּם׃ ה לִבְנֵי קְהָת אוּרִיאֵל הַשָּׂר וְאֶחָיו
מֵאָה וְעֶשְׂרִים׃ ו לִבְנֵי מְרָרִי עֲשָׂיָה הַשָּׂר וְאֶחָיו מָאתַיִם וְעֶשְׂרִים׃ ז לִבְנֵי גֵרְשׁוֹם יוֹאֵל
הַשָּׂר וְאֶחָיו מֵאָה וּשְׁלֹשִׁים׃ ח לִבְנֵי אֱלִיצָפָן שְׁמַעְיָה הַשָּׂר וְאֶחָיו מָאתָיִם׃ ט לִבְנֵי חֶבְרוֹן
אֱלִיאֵל הַשָּׂר וְאֶחָיו שְׁמוֹנִים׃ י לִבְנֵי עֻזִּיאֵל עַמִּינָדָב הַשָּׂר וְאֶחָיו מֵאָה וּשְׁנֵים עָשָׂר׃ יא וַיִּקְרָא
דָוִיד לְצָדוֹק וּלְאֶבְיָתָר הַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם לְאוּרִיאֵל עֲשָׂיָה וְיוֹאֵל שְׁמַעְיָה וֶאֱלִיאֵל וְעַמִּינָדָב׃
יב וַיֹּאמֶר לָהֶם אַתֶּם רָאשֵׁי הָאָבוֹת לַלְוִיִּם הִתְקַדְּשׁוּ אַתֶּם וַאֲחֵיכֶם וְהַעֲלִיתֶם אֵת אֲרוֹן
יהוה

רש״י

(י) וישאל דוד באלהים · ע״י אורים ותומים : (יא) ויעלו בבעל פרצים · שנקרא אחרי כן בעל פרצים על שם מעשה אשר פרץ האלהים את אויבי בידי שנכנסו ונפרצו זה מעל זה : כפרץ מים · כגלי מים שנפרצים ממקומם ונופלים למקום אחר : (יד) הסב מעליהם · אמרה מדת הדין לפני המקום רבש״ע למה העברת את שאול מלפני דוד אמר לה על שלא המתין לשמואל שבעת ימים כאשר לוהו אמר לה הקב״ה הנה עתה את דוד הסב מעליהם וגו׳ וכל זה שמר דוד : (ב) כי אם הלוים כי בם בחר · כלומר בלוים בחר ולא בעגלה שלפי שהרכיבוהו בעגלה נענש
עוזה

מצודת דוד

האמור למעלה : (ח) כל פלשתים · על כי ידעו מגבורתו לזה עלו כולם לבקשו ולהלחם בו : (יא) בבעל פרצים · הוא עמק רפאים ואמר על שם סופו שקראוהו בעל פרצים : כפרץ מים · ר״ל פתאום כמים שוטפים פורצים גדר : (יד) לא תעלה אחריהם · ר״ל לא תלך בדרך המיוחד אך הסב מהם ללכת בדרך עקלתון ותבוא עליהם ממול אילני הבכאים אשר גדלו שם : (טו) כשמעך · כאשר תשמע קול צעדה וכו׳ או תלחם כי או יצא האלהים לפניך וכו׳ ר״ל או שלח מלאכו להכות בהם (ועם שאין מעצור לה׳ להושיע מבלי התבולות הסבוב ומבלי קביעות זמן מ״מ אמר כן לנסותו אם ישמור מצותיו בדבר המלחמה או יקל בעיניו כאשר הקל בהם שאול) : (טז) מגבעון · בדרך נוסם מגבעון עד בואם לגזר : טו (א) ויכן וכו׳ · הכין מקום על הארון ופירש עליו אוהל : (ב) או · כשמת עוזא על אשר שלח ידו בארון : כי בם בחר ה׳ · ולא יבוא בידם המכשול שנכשל בו עוזא : (ג) להעלות · מבית עובד אדום : (ה) לבני קהת · היו הבאים אוריאל השר וחביריו : (יב) אתם ראשי וכו׳ · ועליכם הדבר : התקדשו : הטהרו : אל הכינותי · אל מקום אשר הכינותי לו : (יג) כי למבראשונה · בהעלאה הראשונה מקרית יערים : לא
אתם

מצודת ציון

י׳): יד (ט) ויפשטו · מלשון התפשטות ושטיחה וכדרך הנלחמים : (יד) הבכאים · הם אילני תותים וכן עוברי בעמק הבכא (תהלים פ״ד) : (טו) הצעדה · מלשון
לצעד

יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֶל־הֲכִינוֹתִי לוֹ׃ יג כִּי לְמַבָּרִאשׁוֹנָה לֹא אַתֶּם פָּרַץ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בָּנוּ
כִּי־לֹא דְרַשְׁנֻהוּ כַּמִּשְׁפָּט׃ יד וַיִּתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃
טו וַיִּשְׂאוּ בְנֵי־הַלְוִיִּם אֵת אֲרוֹן הָאֱלֹהִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה מֹשֶׁה כִּדְבַר יְהוָה בִּכְתֵפָם בַּמֹּטוֹת
עֲלֵיהֶם׃ טז וַיֹּאמֶר דָּוִיד לְשָׂרֵי הַלְוִיִּם לְהַעֲמִיד אֶת־אֲחֵיהֶם הַמְשֹׁרְרִים בִּכְלֵי־שִׁיר נְבָלִים
וְכִנֹּרוֹת וּמְצִלְתָּיִם מַשְׁמִיעִים לְהָרִים־בְּקוֹל לְשִׂמְחָה׃ יז וַיַּעֲמִידוּ הַלְוִיִּם אֵת הֵימָן בֶּן־יוֹאֵל
וּמִן־אֶחָיו אָסָף בֶּן־בֶּרֶכְיָהוּ וּמִן־בְּנֵי מְרָרִי אֲחֵיהֶם אֵיתָן בֶּן־קוּשָׁיָהוּ׃ יח וְעִמָּהֶם אֲחֵיהֶם
הַמִּשְׁנִים זְכַרְיָהוּ בֵּן וְיַעֲזִיאֵל וּשְׁמִירָמוֹת וִיחִיאֵל ׀ וְעֻנִּי אֱלִיאָב וּבְנָיָהוּ וּמַעֲשֵׂיָהוּ וּמַתִּתְיָהוּ
וֶאֱלִיפְלֵהוּ וּמִקְנֵיָהוּ וְעֹבֵד אֱדֹם וִיעִיאֵל הַשֹּׁעֲרִים׃ יט וְהַמְשֹׁרְרִים הֵימָן אָסָף וְאֵיתָן בִּמְצִלְתַּיִם
נְחֹשֶׁת לְהַשְׁמִיעַ׃ כ וּזְכַרְיָה וַעֲזִיאֵל וּשְׁמִירָמוֹת וִיחִיאֵל וְעֻנִּי וֶאֱלִיאָב וּמַעֲשֵׂיָהוּ וּבְנָיָהוּ
בִּנְבָלִים עַל־עֲלָמוֹת׃ כא וּמַתִּתְיָהוּ וֶאֱלִיפְלֵהוּ וּמִקְנֵיָהוּ וְעֹבֵד אֱדֹם וִיעִיאֵל וַעֲזַזְיָהוּ בְּכִנֹּרוֹת
עַל־הַשְּׁמִינִית לְנַצֵּחַ׃ כב וּכְנַנְיָהוּ שַׂר־הַלְוִיִּם בְּמַשָּׂא יָסֹר בַּמַּשָּׂא כִּי מֵבִין הוּא׃ כג וּבֶרֶכְיָה
וכנניהו וגו׳ ערכין ג יג
וְאֶלְקָנָה שֹׁעֲרִים לָאָרוֹן׃ כד וּשְׁבַנְיָהוּ וְיוֹשָׁפָט וּנְתַנְאֵל וַעֲמָשַׂי וּזְכַרְיָהוּ וּבְנָיָהוּ וֶאֱלִיעֶזֶר
הַכֹּהֲנִים מַחְצְצרִים יתיר צ׳ בַּחֲצֹצְרוֹת לִפְנֵי אֲרוֹן הָאֱלֹהִים וְעֹבֵד אֱדֹם וִיחִיָּה שֹׁעֲרִים לָאָרוֹן׃
כה וַיְהִי דָוִיד וְזִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי הָאֲלָפִים הַהֹלְכִים לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מִן־בֵּית
ויזבחו וגו׳ [illegible]
עֹבֵד־אֱדֹם בְּשִׂמְחָה׃ כו וַיְהִי בֶּעְזֹר הָאֱלֹהִים אֶת־הַלְוִיִּם נֹשְׂאֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה וַיִּזְבְּחוּ
שִׁבְעָה־פָרִים וְשִׁבְעָה אֵילִים׃ כז וְדָוִיד מְכֻרְבָּל בִּמְעִיל בּוּץ וְכָל־הַלְוִיִּם הַנֹּשְׂאִים אֶת־
הארון

רש״י

עוזה וזהו שאמר למטה כי למבראשונה לא אתם פרץ יהוה אלהינו בנו כי לא דרשנוהו כמשפט שהרכבנוהו בעגלה : (טו) כדבר ה׳ בכתפם
לשאת אותו ולא ממש בכתפם כי אם במוטות עליהם : (יח) ועמהם אחיהם המשנים · משנה לה׳ לשוערים : זכריה בן
כך שמו וכל אלו משוררים ושוערים היו בדרך שהביאו את הארון והמשוררים והשוערים שהעמיד דוד לאחר שנתנו הארון ב׳ האהל אשר נ[טה]
לו דוד ובמשכן שילה היו שוערים ובדרך לא היו שוערים לפי שלא הוצרכו כל כך שוערים לפיכך נעשו משוררים חוץ משנים ברכיה ואלקנה ש[..]
זה היה בדרך אבל בנוח הארון היו משוררים שוערים : (יט) והמשוררים הימן אסף ואיתן וגו׳ להשמיע קול · הם היו ממונים על אותן [..]
שיר : (כ) וזכריה ועזיאל וגו׳ · אז שנאמר בפסוק למעלה שהיו שוערים החזירו כאן לעשות משוררים : על עלמות · על אותן כלי שיר שמנג[..]
בהם אותן מזמורים למנצח על עלמות וגו׳ : (כא) ומתתיהו ואליפלהו וגו׳ על השמינית לנצח · אותו כלי שיר שמנגנין עליו אותן מזמורים למ[..]
על השמינית : (כב) וכנניהו שר הלוים במשא · במה היה שר במשא בנשיאות השי׳ : יסור במשא · מייסר ומוכיח אותם על המשא בנגון [..]
שיר אם להרים קול אם להשפיל : כי מבין הוא · במשא בנשיאות הנגון ולשון מבין נופל על למוד השיר ודוגמא ויהי מספרים עם א[..]
תלמידי שיר לה׳ כל המבין וגומר וכתיב ויפילו גורלות וגו׳ מבין עם תלמיד : (כו) ויהי בעזור האלהים · רבותינו אמרו מכאן שהארון [..]
את עצמו : (כז) ודוד מכרבל · כמו בדניאל בכרבלתהון דוגמא כרבלתא דתרנגולא : וכל הלוים כמו · כן מכורבלים במעיל בוץ ולפי [..]
דוד

מצודת ציון

לעד ופסיעות : (טז) מגבעון · ובש״ב נאמר גבע והיא היא : טו (כב) במשא ·
מלשון נשיאה והרמה : יסור · כמו יסור בשי״ן והוא מלשון שר : (כז) מכורבל ·
מעוטף

מצודת דוד

אתם · לא הייתם אתם המעלים ולזה נתגלגל הדבר שפרץ ה׳ בעזא [..]
דרשנוהו כמשפט התורה שאמר שבני לוי ישאו הארון ובעבור זה באה התק[..]
(טו) בכתפם · לא בעגלה ע״י הבקר כי אם בכתפם בהבדים אשר שמו עלי[..]
(טז) ומצלתים משמיעים · המשמיעים קול גדול וכן נאמר בצלצלי שמע (תהלים ק״ן) : לשמחה · לעורר השמחה בעת העלות הארון : (יח) המשנים ·
שניים להם במעלה : זכריה בן · כן שמו : השוערים · שהיו שוערים מאז כשהיה הארון בשילה ובנוב ובגבעון : (יט) במצלתים · ר״ל שהם ק[..]
במצלתים של נחושת להשמיע קול גדול : (כ) על עלמות · ועל עלמות וגם הוא שם כ״ז ונזכר בתהלים : (כא) על השמינית · בכנור שיש בו שמנה נ[..]
לנצח · שהמנגנים יקראו מנצחים על כי דרכם לנצח זה את זה בהרמת הקול ובהכרעת הנעימה : (כב) במשא · בדבר הרמת הקול : יסור במשא · [..]
שר וגדול בענין הרמת הקול וכפל דברו : כי מבין הוא · בדבר זה להרים הקול ולהכריע במקום הראוי : (כג) שוערים לארון · מאז היו שוערים [..]
הארון ועתה שבו להיות משוררים : (כד) מחצצרים · היו מנגנים בחצוצרות ולתוספת ביאור אמר בחצוצרות וכן ותשרש שרשיה (תהלים פ׳) : [..]
אדם · אולי הוא אחר ולא זהו האמור למעלה : שוערים לארון · גם שמה היו אלו שוערים ושבו עתה להיות משוררים : (כה) בשמחה · חוזר על [..]
המקרא

הָאָרוֹן וְהַמְשֹׁרְרִים וּכְנַנְיָה הַשַּׂר הַמַּשָּׂא הַמְשֹׁרְרִים וְעַל־דָּוִיד אֵפוֹד בָּד׃ כח וְכָל־יִשְׂרָאֵל
מַעֲלִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה בִּתְרוּעָה וּבְקוֹל שׁוֹפָר וּבַחֲצֹצְרוֹת וּבִמְצִלְתָּיִם מַשְׁמִעִים
בִּנְבָלִים וְכִנֹּרוֹת׃ כט וַיְהִי אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה בָּא עַד־עִיר דָּוִיד וּמִיכַל בַּת־שָׁאוּל נִשְׁקְפָה ׀
בְּעַד הַחַלּוֹן וַתֵּרֶא אֶת־הַמֶּלֶךְ דָּוִיד מְרַקֵּד וּמְשַׂחֵק וַתִּבֶז לוֹ בְּלִבָּהּ׃ טז א וַיָּבִיאוּ אֶת־אֲרוֹן
הָאֱלֹהִים וַיַּצִּיגוּ אֹתוֹ בְּתוֹךְ הָאֹהֶל אֲשֶׁר נָטָה־לוֹ דָּוִיד וַיַּקְרִיבוּ עֹלוֹת וּשְׁלָמִים לִפְנֵי הָאֱלֹהִים׃
ב וַיְכַל דָּוִיד מֵהַעֲלוֹת הָעֹלָה וְהַשְּׁלָמִים וַיְבָרֶךְ אֶת־הָעָם בְּשֵׁם יְהוָה׃ ג וַיְחַלֵּק לְכָל־אִישׁ
יִשְׂרָאֵל מֵאִישׁ וְעַד־אִשָּׁה לְאִישׁ כִּכַּר־לֶחֶם וְאֶשְׁפָּר וַאֲשִׁישָׁה׃ ד וַיִּתֵּן לִפְנֵי אֲרוֹן יְהוָה מִן־
הַלְוִיִּם מְשָׁרְתִים וּלְהַזְכִּיר וּלְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ ה אָסָף הָרֹאשׁ וּמִשְׁנֵהוּ
זְכַרְיָה יְעִיאֵל וּשְׁמִירָמוֹת וִיחִיאֵל וּמַתִּתְיָה וֶאֱלִיאָב וּבְנָיָהוּ וְעֹבֵד אֱדֹם וִיעִיאֵל בִּכְלֵי נְבָלִים
ואסף וגומ׳ ערכין ג יג
וּבְכִנֹּרוֹת וְאָסָף בַּמְצִלְתַּיִם מַשְׁמִיעַ׃ ו וּבְנָיָהוּ וְיַחֲזִיאֵל הַכֹּהֲנִים בַּחֲצֹצְרוֹת תָּמִיד לִפְנֵי
אֲרוֹן בְּרִית־הָאֱלֹהִים׃ ז בַּיּוֹם הַהוּא אָז נָתַן דָּוִיד בָּרֹאשׁ לְהֹדוֹת לַיהוָה בְּיַד־אָסָף וְאֶחָיו׃
ח הוֹדוּ לַיהוָה קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים עֲלִילֹתָיו׃ ט שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ־לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל־
נפלאתיו

רש״י

דוד משורר כמו לוים לבש גם הוא לבושיהם שלבשו גם הם וראיה להבדיל כך היה מנהג מלכים ושרים של עובדי כוכבים ומזלות שאוכלים עם
כהניהם כחוקם היו לובשים לבושי כהניהם : ועל דוד אפוד בד · כאותו אפוד של אהרן שהיה כמין שני לבדין אחד לפנים ואחד לאחור ומגיע
עד מתניו והיה האזור ארוג ממנו וחגרו בו : (כט) ומיכל בת שאול וגומר · לפי שספר דברי הימים בשביל כבוד דוד ה[illegible] לפיכך אין כתוב
כאן מה אמרה מיכל לדוד כמו שכתוב בשמואל מה נכבד היום מלך ישראל אשר נגלה היום לעיני אמהות עבדיו כהגלות נגלות אחד הריקים כי
זולות של דויד היה שאמרה לו אשה כן : (ב) ויברך את העם בשם ה׳ : שנקרא על הארון כדכתיב למעלה את ארון האהים ה׳ יושב הכרובים
אשר נקרא שם : (ג) ואשפר · אחד תשעה בפר : ואשישה · אחד מששה בהין ואשישה דוגמא אשישי ענבים ללוחות (הושע ג׳) : (ד) ולהזכיר
ולהודות ולהלל · להזכיר לומר אותן שני מזמורים שכתב בהם מזמור לדוד להזכיר ולהודות (תילים ל״ח) הודו לה׳ קראו בשמו (שם ק״ה) :
ולהלל אותן מזמורים שמתחילין הללויה : (ו) ובניהו ויחזיאל בחצוצרות תמיד · חצוצרות כלי שיר של כהנים הוא דוגמא למעלה (ט״ו) וש בנים
וגומר ובניהו ואליעזר הכהנים מחצצרים בחצוצרות : (ז) להודות לה׳ ביד אסף ואחיו · שאסף היה מתחיל הודו לה׳ קראו בשמו ואחרי כן כל
אחיו עונים אחריו ודוגמא בעזר׳ (נחמיה י״א) ומתניה בן מיכה בן זבדי בן אסף ראש התחלה יהודה לתפלה לכלי שיר הידות שמו כדכתיב
בעזרא (שם י״ב) הלוים ישוע בנייקדמיאל שרביה הודיה מתניה על הידות : (ח) הודיעו בעמים עלילותיו · מעשה גבורותיו ונפלאותיו שפעל
עם הארון : קראו בשמו · קראו ה׳ ה׳ יעזר לארונו דוגמא (מלכים א י״ח) וקראתם בשם אהיכם ואני אקרא בשם ה׳ אלל ה׳ נופל לומר ל׳
קריאה

מצודת דוד

המקרא לומר ויהי דוד וכו׳ בשמחה : (כו) בעזור · ר״ל בעבור שעזרם
האלהים ולא נכשלו בנשאם לזה זבחו הקרבנות הללו מלבד השור ומריא שזבחו
אחר כל ששה הצעדים האמורים בש״ב : (כז) מכורבל · היה מעוטף במעיל
של בוץ וכן כל הלוים וכו׳ : השר המשא המשוררים · השר בהרמת הקול
על המשוררים: אפוד בד · מין לבוש עשוי כעין האפוד של כ״ג והיא מיוחדת
להמתבודדים בעבודת ה׳ וכן נאמר בשמואל שהיה חגור אפוד בד עם כי היה
לוי : (כח) ובקול שופר · הוא קול פשוט: (כט) ארון ברית · הארון שמונחים
בו הלוחות הנתונים בברית : ותבז · בזתה אותו בלבה בחשבה שאין מהראוי

מצודת ציון

מעוטף והוא מלשון ארמי ודוגמתו פטשהון כרבלתהון (דניאל ג׳) ור״ל
עטופיהון : במעיל · שם מלבוש העליון כעין המעיל של כ״ג : בוץ · פשתן :
(כט) נשקפה · ענין ראיה והבטה : בעד החלון · דרך החלון : מרקד · ענין
דלוג וקפילה של שמחה : ומשחק · ענין שמחה: טז (א) ויציגו · ענין העמדה
(ג) ואשפר · ענין מנה יפה והוא מלשון אמרי שפר (שמות מ״ט) : ואשישה · כן
שם הכלי אשר ישימו בו היין וכן שמכוני באשישות (ש״ה ב׳) : עלילותיו · מעשיו
כמו ועולל למו (איכה א׳) : (ט) שיחו · ענין דבור התמידי כמו ישיחו בי יושבי
שער

למלך להקל בכבודו כ״כ ועם שהוא לכבוד ארון ה׳: טז (ב) בשם ה׳ · בהזכרת שם ה׳ : (ג) לאיש · ר״ל לכל אחד : (ד) משרתים · לכבד ולרבך לפני
הארון : (ה) ומשנהו · השני לו : במצלתים · היה מקיש במצלתים להשמיע קול גדול : (ז) אז נתן וכו׳ · אז מסר בתחלה ביד אסף להודות לה׳ בזה השיר :
(ח) הודו לה׳ · ר״ל וזהו השיר הודו לה׳ וכו׳ : קראו בשמו · בהשם המיוחד לו לבדו המורה על גדולתו: הודיעו · פרסמו בין העמים פלאי מעשיו : (ט)
שירו לו · בפה : זמרו לו · בכלי שיר: שיחו · דברו בתמידות בכל נפלאותיו : (י) התהללו · שבחו א״ע להתפאר בשם קדשו אשר יורה על יכלתו : ישמח
הא א
למען

נִפְלְאֹתָיו : י הִתְהַלְלוּ בְּשֵׁם קָדְשׁוֹ יִשְׂמַח לֵב מְבַקְשֵׁי יְהוָה : יא דִּרְשׁוּ יְהוָה וְעֻזּוֹ בַּקְּשׁוּ
פָנָיו תָּמִיד : יב זִכְרוּ נִפְלְאֹתָיו אֲשֶׁר עָשָׂה מֹפְתָיו וּמִשְׁפְּטֵי־פִיהוּ : יג זֶרַע יִשְׂרָאֵל עַבְדּוֹ
בְּנֵי יַעֲקֹב בְּחִירָיו : יד הוּא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ בְּכָל־הָאָרֶץ מִשְׁפָּטָיו : טו זִכְרוּ לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ
דָּבָר צִוָּה לְאֶלֶף דּוֹר : טז אֲשֶׁר כָּרַת אֶת־אַבְרָהָם וּשְׁבוּעָתוֹ לְיִצְחָק : יז וַיַּעֲמִידֶהָ לְיַעֲקֹב
לְחֹק לְיִשְׂרָאֵל בְּרִית עוֹלָם : יח לֵאמֹר לְךָ אֶתֵּן אֶרֶץ־כְּנָעַן חֶבֶל נַחֲלַתְכֶם : יט בִּהְיוֹתְכֶם
מְתֵי מִסְפָּר כִּמְעַט וְגָרִים בָּהּ : כ וַיִּתְהַלְּכוּ מִגּוֹי אֶל־גּוֹי וּמִמַּמְלָכָה אֶל־עַם אַחֵר : כא לֹא־
הִנִּיחַ לְאִישׁ לְעָשְׁקָם וַיּוֹכַח עֲלֵיהֶם מְלָכִים : כב אַל־תִּגְּעוּ בִּמְשִׁיחָי וּבִנְבִיאַי אַל־תָּרֵעוּ : כג
שירו

רש"י

קריאה שנפלאות עשה : (י) התהללו בשם קדשו · לומר כל מי שמאמין באלהינו הוא יעזרנו דוגמא ובקדוש ישראל תתהלל (ישעיה מ"א) : בשם קדשו · שיש לך אלוה קדוש כאלהינו וכן כה' אלהינו בכל קראנו אליו (דברים ד') : ישמח לב מבקשי ה' · ובהיטיב יכול לשמוח לבו מי שמבקש לה' בלב שלם לכך : (יא) דרשו ה' ועזו · מקדש וארון נקראו עזו דכתיב ויתן לשבי עזו (תילים עח) שנתן ארונו להביאו בשבי וכתיב קומה ה' למנוחתך אתה וארון עוזך (שם קלב) ועל כן נקרא אלעזר השומרו עזא על שם ששמר הארון שנקרא עז דוגמא על של ד' מאות שקל כסף והוא חשבון גימטריא של עפרון וכן הרבה דן ידין עמו (בראשית מ"ט) יהודה יודוך אחיך (שם) : (יב) זכרו נפלאותיו · מכת עכברים ושלקו פרות עלות ובניהם כלו בבית ויפרנה הפרות (ש"א ו') ולא חזרו לאחוריהם ופרץ בעזא וכל השיר נעשה על הארון (שם) והיו אומרים אותו על תמיד של שחר (שמות א' ד') ושירו לה' על תמיד של בין הערבים ולמי אני אומר שיזכרו נפלאותיו של תמים דעים : (יג) לזרע ישראל עבדו וגו' הוא ה' אלהינו : (יד) זכרו לעולם בריתו דבר צוה לאלף דור · התורה אשר צוה להודיע בעולם אחר אלף דור וראה שאין העולם מתקיים בלא תורה והעביר מהם תשע מאות ושבעים וד' דורות · ועתה מספר מה היא : (טו) אשר כרת את אברהם ושבועתו ליצחק : (יז) ויעמידה ליעקב לחוק וגו' : (יח) לאמר לך אתן את ארץ כנען שעם כל אחד ואחד כרת ברית לתת להם ארץ כנען : (יט) בהיותכם מתי מספר · אז נשבע לתת להם ארץ כנען חבל נחלתכם והוא דבר גדול שאין לומר מרוב עם שהייתם תפשתם ארץ כנען אלא בהיותכם מתי מספר וא"ת אפי' לאלף ויותר יש מספר והוא שכתוב בה בהיותכם מתי מספר לכך נאמר כמעט וגרים בה פתרון אם למיעוט אחד הייתי אומר לאברהם לבד ליצחק בלבד ליעקב בלבד לאחד מהם היה אומר לך אתן ארץ כנען לא היה תימה שהרי מיושבים בה היו אלא הוא נשבע לתת להם את הארץ בשעה שהיו אבותיכם גרים בה דכתיב היא חברון אשר גר שם אברהם ויצחק ועוד אם לגר תושב היה אומר לך ולזרעך אתן את הארץ הזאת לא היה פלא כל כך כזה שאפילו גרים ותושבים לא היו אלא : (כ) ויתהלכו מגוי אל גוי · אברהם הלך למצרים ולגרר וכן יצחק וכן יעקב היה בבית לבן עשרים שנה וגם עתה וילכו לא נאמר אלא ויתהלכו פולאי"ר בלע"ז : (כא) לא הניח לאיש לעשקם · אע"פ כן שהלכו ממקום למקום ומנהג להזיק עוברי דרכים כשבאין למלון מוצאין עליהם עלילות אבל זו לא הניח הקב"ה לאיש לעשקם דוגמ' או עשק את עמיתו (ויקרא ה') ואם תאמר מה שלא עשקום הומסי דרכים ושאר הארצות שעברו בתוכן לפי שלא הרגישו בם אבל אם היו מרגישים הם היו עושקים אותם לכך נאמר ויוכח עליהם מלכים כלומר ודאי עשקום כגון פרעה לאברהם ואבימלך ליצחק ולבן ושכם ליעקב ואמר להם הקדוש ברוך הוא: (כב) אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו באברהם כתיב (בראשית י"ב) וינגע ה' את פרעה וכתיב (שם כ') ויבא אלהים אל אבימלך בחלום הלילה ויאמר לו הנך מת וגומר ביעקב כתיב ויבא אלהים אל לבן הארמי בחלום הלילה (שם ל"א) ויאמר לו השמר לך וגו' ועוד ביעקב שבאו אין להרגו על שהרגו שכם וחמור וכתיב (שם ל"ה) ויסעו ויהי חתת אלהים וגו' ובספר (תהלים ק"ה)

מפורש

מצודת ציון

שער (תהלים ס"ט) : (יח) חבל · ענין חלק כמו תחבל בני יהודה (יהושע י"ט) ע"ש שדרך להלוק נחלה בחבל המדה : (יט) מתי · אנשי : (כא) לעשקם · מלשון עושק וגזל: ויוכח · ענין תשלומין גמול הרעה כמו וצור להוכיח יסדתו (חבקוק א')

מצודת דוד

למען ישמח לב כ"א מבקשי ה' בשמעו כל אלה : (יא) ועוזו · דרשו להו לכם עוזו ויכלתו : (יב) ומשפטי פיהו · המשפטים שעשה בעכו"ם בא פיו : (יג) זרע ישראל · אתם זרע ישראל עבדו : בחיריו · בחירים מיתר העכו"ם : (יד) הוא ה' · דעו שה' אלהינו הוא בהויתו ובכל הא שולטים משפטיו כמאז · (טו) בריתו · התורה הנתונה בברית : דבר צוה · והיא הדבר אשר צוה לנו אחר אלף דור כי תתקע"ד דורות שעביר הקב"ה מן העולם ולא בראם ולאחר כ"ו דורות משנברא העולם נתן את התורה הרי אלף דור : (טז) אשר כרת · על הדבר אשר כרת עליה ברית עם אברהם ולא היתה השבועה ליצחק : (יז) ויעמידה · הדבר ההיא העמידה ליעקב לחוק קבוע : לישראל וכו' · כפל הדבר במ"ש : (יח) לך אתן · ולא לישמעאל עם בשעה מועטת : חבל · מה שהיא עתה חבל נחלתכם : (יט) בהיותכם · בעוד היותכם מתי מספר כחשבון היותר מעט ר"ל בימי האבות שהיו מעט והיו בארץ ההיא כגרים : (כ) ויתהלכו · לא ישבו במקום אחד והלכו מגוי האחד אל גוי האחר וממלכה זו וכו' ודרך בני המדינות לעשוק הנכרי הבא לגור בלי קבע : (כא) ויוכח · בעבורם הוכיח במכאוב את מלך מצרים ומלך פלשתים על כי לקחו את שרה (ואמר עליהם כי בעבור זה פחד אבימלך לגעת ברבקה) : (כב) אל תגעו · במכאוב שהביא הוא כאלו אמר אל תגעו וכו' ולאבימלך נאמר בפירוש : במשיחי · ר"ל בגדולי ונשיאי וכן למשיחו לכורש

ישעיה

שִׁירוּ לַיהוָה כָּל־הָאָרֶץ בַּשְּׂרוּ מִיּוֹם־אֶל־יוֹם יְשׁוּעָתוֹ : כד סַפְּרוּ בַגּוֹיִם אֶת־כְּבוֹדוֹ בְּכָל־
הָעַמִּים נִפְלְאֹתָיו : כה כִּי גָדוֹל יְהוָה וּמְהֻלָּל מְאֹד וְנוֹרָא הוּא עַל־כָּל־אֱלֹהִים : כו כִּי כָּל־אֱלֹהֵי
הָעַמִּים אֱלִילִים וַיהוָה שָׁמַיִם עָשָׂה : כז הוֹד וְהָדָר לְפָנָיו עֹז וְחֶדְוָה בִּמְקֹמוֹ : כח הָבוּ לַיהוָה
מִשְׁפְּחוֹת עַמִּים הָבוּ לַיהוָה כָּבוֹד וָעֹז : כט הָבוּ לַיהוָה כְּבוֹד שְׁמוֹ שְׂאוּ מִנְחָה וּבֹאוּ לְפָנָיו
הִשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה בְּהַדְרַת־קֹדֶשׁ : ל חִילוּ מִלְּפָנָיו כָּל־הָאָרֶץ אַף־תִּכּוֹן תֵּבֵל בַּל־תִּמּוֹט : לא
יִשְׂמְחוּ הַשָּׁמַיִם וְתָגֵל הָאָרֶץ וְיֹאמְרוּ בַגּוֹיִם יְהוָה מָלָךְ : לב יִרְעַם הַיָּם וּמְלוֹאוֹ יַעֲלֹץ הַשָּׂדֶה
וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ : לג אָז יְרַנְּנוּ עֲצֵי הַיָּעַר מִלִּפְנֵי יְהוָה כִּי־בָא לִשְׁפּוֹט אֶת־הָאָרֶץ : לד הוֹדוּ
לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ : לה וְאִמְרוּ הוֹשִׁיעֵנוּ אֱלֹהֵי יִשְׁעֵנוּ וְקַבְּצֵנוּ וְהַצִּילֵנוּ מִן־הַגּוֹיִם
להודות

והדר ונותר
אינם ח ס

רש"י

מפורש יותר כי המזמור אינו משוים כאן כדכתיב התם ויקרא רעב על הארץ וגו' כדי להגלותם למצרים : (כג) שירו לה' כל הארץ בשרו מיום וגו' : (כד) ספרו · ישועה שעשה לנו כשגלה הארון לארץ פלשתים : בכל העמים נפלאותיו · שעשה עם הארון : (כו) כי כל אלהי העמים אלילים · תהו מעשה ידי אדם ודוגמתו בנבואת (חבקוק ב') מה הועיל פסל כי פסלו יוצרו גומר עד לעשות אלילים אלמים וה' שמים עשה באלילים כתיב לעשות אבל הקב"ה עושה שמים וארץ וכל צבאם : (כז) הוד והדר לפניו עוז וחדוה במקומו · אבל האחרים כמת מוטלים במקום שמשימין אותם שם מונחים לפי שאלהינו הוא אלהים אמת : (כח) הבו לה' משפחות עמים · ומה יתנו לו ומפרש כבוד ועוז : (כט) הבו לה' כבוד שמו · שמו אדוני והוא אדון לכל וזהו הבו לה' כבוד שמו כי כשמו כן תהלתו : השתחוו לה' בהדרת קודש · כי כן אמרנו הוד והדר לפניו : (ל) חילו מלפניו כל הארץ אף תכון תבל בל תמוט · מלך בשר ודם כשרואה שדואגים ויראים ממנו אז הוא מטיל עליהם יותר אימה והם דואגים ממנו יותר שלא יחריב כל בתיהם ומדת הקב"ה אינו עושה כן כשהעולם יראים ממנו אז תכון תבל בל תמוט שהוא עושה נקמה לרשעי' והישרים מתקיימים והארץ מתקיימת ואינה מתמוטט' לכן חילו מלפניו כל הארץ אף אל תדאגו כי לא יצא הקב"ה כי אם לתקן העולם בו אבל כשאין הבריות דואגים ממנו וחוטאים אז יהפכם ויאבדם : (לא) ישמחו השמים ותגל הארץ ויאמרו בגוים ה' מלך · כשבשר ודם מולך הכל עצבים שאינן יודעים אם יש שטף בדינו אבל כשימלוך הקב"ה ישמחו השמים והארץ וכל הישרים יאמרו עתה מלך ה' שהחזיר לנו את הארון : (לב) ירעם הים ומלואו · כל בריות שבים דוגמא רנו שמים כי עשה ה' על החזיר לנו את הארון ושלח מלאכי חבלה לעשות משפט בפלשתים : (לד) הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו · זה אינו סיום המזמור בפסוק זה אלא ממזמור הודו לה' קראו בשמו וגם ואמרו הושיענו אלהי ישענו מאותו מזמור ואף המזמור (תילים ק"ה) הוא מתחיל בפסוק זה כי היאך נופל כאן ואמרו הושיענו וקבצנו מן הגוים כי היכן גלו בימי דוד שאומר קבצנו מן הגוים וכן סדר בתילים המזמור מתחיל הודו לה' קראו בשמו ואינו מסיים כי אם עד ברוך ה' אלהי ישראל וגומר (שם) עד אמן והלל לה' שהכל מענין אחד ולפי שהוא מזמור גדול חלקו ומתחיל הודו לה' כי טוב וכן איוב (איוב כ"ז) כשהוצרך להאריך המענה קצרו וחלקו לשנים ואומר ויוסף איוב שאת משלו כי בשירה מחמת גיעגועי שמחתו לא יכול להאריך וחלקו לשנים וכן לענין קינה מחמת רוב צערו אינו יכול להאריך וחלקו לשנים כי גם שירה וגם קינה כאחת נאמרי' שהרי חנה כשבאה להתפלל בעזרה (שמואל א' א') חשבה עלי לשכורה שהיה סבור שמחמת יין עשתה והיא אמרה ויין ושכר לא שתיתי וגו' כי מרוב שיחי וכעסי מכלל שבענין אחד שכור וצער הם מתנהגים : (לה) ואמרו הושיענו · בסוף המזמור (תילים ק"ה) שמדבר למעלה בשביה ובלחלוץ אויביהם ויכנעו תחת ידם וכתיב אחריו ויתן אותם לרחמים לפני כל שוביהם ועכשיו נופל לומר הושיענו ה' אלהינו וקבצנו מן הגוים כאשר עשית להם ובתהלים אין כתיב ואמרו כי אם הושיענו כי כן נופל לומר

ולכך

מצודת דוד

(ישעיה מ"ה) · ובנביאי · כי האבות היו נביאים : אל תרעו · אל תעשו רעה : (כג) בשרו · בכל יום בשרו הישועה הבאה כי בכל יום תהיה : (כה) על כל אלהים · הם שרי מעלה של העכו"ם : (כו) אלילים · היא מלה מורכבת מאל ולא ור"ל דבר שאין בו ממש וכן רועי האליל (זכריה י"א) : ה' · אבל ה' עשה את השמים וכמו רב : (כז) הוד והדר · יסוד ההוד וההדר המה לפניו : (כח) הבו לה' · וחוזר ומפרש הכבוד והעוז הבו לו ר"ל אמרו שהכבוד והעוז המה לו ובידו וכן נתנו לדוד רבבות (ש"א י"ח) : (כט) כבוד שמו · הכבוד הראוי לשמו : בהדרת · באוהל שארון המהודר בקדושה : (ל) כל הארץ · יושבי הארץ : אף תכון · ר"ל אף אתה תבל עמדי על כנך ובסיסך ואל תהי נוטה לפול כל הימים אשר לעמוד על עמדך : (לא) ישמחו וכו' · ר"ל עת יבוא תכלה מלכותו וישמחו צבאות השמים ויושבי הארץ : ה' מלך · ר"ל גלה מלכותו : (לב) ומלואו · הבריות הממלאים אותו : (לג) עצי היער · הוא ענין מליצה ולומר שמאד יתרבה השמחה בעולם : מלפני ה' · הרננה תהיה מלפני ה' כאשר יבוא לשפוט את הארץ לשלם לכ"א כגמול כמפעלו : (לד) כי טוב · כי ה' הוא טוב לכל וכי הוא עושה חסד לעולם : (לה) ואמרו · דוד אמר להם התפללו לה' בעבור בני הגולה שתהיה לאחרונה ואמרו בעבורם הושיענו כי אתה מעולם אלהי ישענו : להודות וכו' · על התשועה הבאה : להשתבח בתהלתך

מצודת ציון

א') : (כג) בשרו · ענין ספור החדשות : (כז) וחדוה · ענין שמחה : (כח) הבו · תנו : (כט) שאו · הרימו : (ל) חילו · מלשון חלחלה ורעד : תמוט · מל' נטיה : (לא) ותגל · ענין שמחה : (לב) ירעם · מלשון רעם ורעש : יעלוץ · ענין שמחה כמו

לשבח

לְהוֹדוֹת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ לְהִשְׁתַּבֵּחַ בִּתְהִלָּתֶךָ׃ לו בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד־
הָעֹלָם וַיֹּאמְרוּ כָל־הָעָם אָמֵן וְהַלֵּל לַיהוָה׃ לז וַיַּעֲזָב־שָׁם לִפְנֵי אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה לְאָסָף
תהגון
וּלְאֶחָיו לְשָׁרֵת לִפְנֵי הָאָרוֹן תָּמִיד לִדְבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ׃ לח וְעֹבֵד אֱדֹם וַאֲחֵיהֶם שִׁשִּׁים וּשְׁמוֹנָה
וְעֹבֵד אֱדֹם בֶּן־יְדִיתוּן וְחֹסָה לְשֹׁעֲרִים׃ לט וְאֵת צָדוֹק הַכֹּהֵן וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה
בַּבָּמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן׃ מ לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת לַיהוָה עַל־מִזְבַּח הָעֹלָה תָּמִיד לַבֹּקֶר וְלָעָרֶב וּלְכָל־
הַכָּתוּב בְּתוֹרַת יְהוָה אֲשֶׁר צִוָּה עַל־יִשְׂרָאֵל׃ מא וְעִמָּהֶם הֵימָן וִידוּתוּן וּשְׁאָר הַבְּרוּרִים
אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת לְהֹדוֹת לַיהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ׃ מב וְעִמָּהֶם הֵימָן וִידוּתוּן חֲצֹצְרוֹת
וּמְצִלְתַּיִם לְמַשְׁמִיעִים וּכְלֵי שִׁיר הָאֱלֹהִים וּבְנֵי יְדוּתוּן לַשָּׁעַר׃ מג וַיֵּלְכוּ כָל־הָעָם אִישׁ לְבֵיתוֹ
וַיִּסֹּב דָּוִיד לְבָרֵךְ אֶת־בֵּיתוֹ׃ יז א וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָשַׁב דָּוִיד בְּבֵיתוֹ וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־נָתָן
הַנָּבִיא הִנֵּה אָנֹכִי יוֹשֵׁב בְּבֵית הָאֲרָזִים וַאֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה תַּחַת יְרִיעוֹת׃ ב וַיֹּאמֶר נָתָן אֶל־
דָּוִיד כֹּל אֲשֶׁר בִּלְבָבְךָ עֲשֵׂה כִּי הָאֱלֹהִים עִמָּךְ׃ ג וַיְהִי בַּלַּיְלָה הַהוּא וַיְהִי דְּבַר אֱלֹהִים
אֶל־נָתָן לֵאמֹר׃ ד לֵךְ וְאָמַרְתָּ אֶל־דָּוִיד עַבְדִּי כֹּה אָמַר יְהוָה לֹא אַתָּה
תִּבְנֶה־לִּי הַבַּיִת לָשָׁבֶת׃ ה כִּי לֹא יָשַׁבְתִּי בְּבַיִת מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הֶעֱלֵיתִי אֶת־
ישראל

רש"י

ולכך אמר דוד כשהביא את הארון שני מזמורים הללו ומפרש בב"ר לפי שהפרות כששרו אמרו שני מזמורים הללו ר' שמואל בר נחמני אמר וישרנה
הפרות מה שירה אמרו הודו לה' קראו בשמו ר' אליעזר אמר שירו לה' כל הארץ וגו' לפיכך תקנם דוד לאמרם לפני הארון מזמור א' שחרית
ומזמור אחד ערבית · מפי רבינו אלעזר בר משלם ז"ל : (לו) לשרת לפני הארון תמיד · בשיר : לדבר יום ביומו · ערב ובוקר : (לח) ועובד
אדום ואחיהם · עזב עם אסף לשורר ועובד אדום בן ידותון היה לשוערים לארון : (לט) ואת צדוק הכהן · היה ראש ואחיו הכהנים עמו וכ
דוד לפני משכן ה' אשר בגבעון ולא עזב שום כהן עם הארון כי לא הוצרכו לעבוד עבודת זבח לקרבן : (מא) ושאר הברורים · המובחרים: אשר
נקבו בשמות · אנשים גדולים קרויים בשם לשורר לפני המזבח בשעת הקרבת הקרבנות:(מב) ובני ידותון לשער· כמו לשוערים ובשנת הארבעים
למלכות בית דוד שמו אותם ראש למשוררים כדכתיב (לקמן כ"ה) לידותון בני ידותון וגומר שפה על ידי אביהם הנבא על הודות והלל לה'
(א) ויהי כאשר ישב דוד · (בשמואל ב' ז') כתיב וה' הניח לו מסביב וגו' : וארון האלהים יושב בתוך היריעה·כדכתיב למעלה ויציגו בתוך האהל
אשר נטה לו דוד אמר דוד הקב"ה קיים בי והניח לכם מכל אויביכם מסביב וגם אנכי מוטל עלי לעשות מה שכתוב בשמו' והיה המקום אשר
יבחר ה' אלהיכם בו לשכן שמו שם כלומר אעשה לו משכן : (ג) ויהי בלילה ההוא וגומר · מפרש במדרש אמר לו הקב"ה לנתן הנביא הל
האדם הזה שאני שולח אליו נדרן הוא לא ואמור לו עד שלא ישבע לבנותו לא אתה תבנה הבית לשבתי· ד"א האדם שאני שולח' אליו זריז הוא לך אמור
לו קודם שישכר פועלים : (ה) ואהיה מאהל אל אהל וממשכן : כלומר ואהי מתהלך מאהל אל אהל וממשכן אל משכן מגלגל לנוב ומנוב
לשילה

מצודת ציון

כמו יעלוז ויעלוץ כי זשר"ץ מתחלף : (לז) לדבר יום · ענין כל יום : (מא)
הברורים · הנבחרים : נקבו · נתפרשו כמו ונוקב שם (ויקרא כ"ד) : יז (ז)
הנוה · מדור הרועים כמו נות כרות רועים (צפניה ב'): (ט) ירגז · ענין תנועת
החרדה

מצודת דוד

לשבח את עצמו בתהלתך כי לשבח יחשב להדביק בה' שמהולל מאד : (לו)
מן העולם וכו' · מן העה"ז עד העה"ב : ויאמרו · בזה דוד שיאמרו כל
אמן ר"ל אמת הדבר אף יאמרו הלל לה' כ"א לפי תהללו : (לז) לאסף
אסף: לשרת · בדבר השיר : לדבר יום · שירה הראוי בכל יום ישירו ביומו
(לח) לשוערים · להיות שומרים שערי אוהל הארון : (לט) לפני המשכן · היו משמשים לפני המשכן : בבמה · במזבח אשר עמד בגבעון : (מ) להעלות
שהם יעלו שמה את התמידין : ולכל הכתוב · שמה המוספין : (מא) אשר וכו' · אשר פרשם בשמות מי ומי יעמדו לפני המשכן : כי לעולם חסדו ומשום
להודות לו על זה : (מב) ועמהם · ר"ל עם הימן וידותון היו החצוצרות וכו' : למשמיעים · העשויים להיות משמיעים קול גדול : וכלי שיר · ושאר כלי
העשויים לשורר בהם לפני משכן האלהים : לשער · היו ממונים לשמור שער המשכן : (מג) ויסוב דוד · מאת פני אוהל הארון : לברך את ביתו · כ
שבירך את העם בשם ה': יז (א) בביתו · ר"ל בבית הראוי לו לפי מעלתו : בבית הארזים · מסוכך בתקרת ארזים תחת יריעות · הוא שאוהל ה
למעלה וכאומר וכי זו היא הבית הראויה לארון: (ב) כל אשר בלבבך · כאומר אם חפצך לבנות בית לה' עשה חפצך : (ה) כי לא ישבתי · אשר לא יש
וגו' ר"ל הנה עד הנה לא ישבתי בבית וכן אתה לא תבנה לי : ואהיה מאוהל · הייתי מתהלך מאוהל שילה אל אוהל נוב וגו' : וממשכן · כאלו אמר וממשכן
אל

יִשְׂרָאֵל עַד הַיּוֹם הַזֶּה וָאֶהְיֶה מֵאֹהֶל אֶל־אֹהֶל וּמִמִּשְׁכָּן׃ ו בְּכֹל אֲשֶׁר
הִתְהַלַּכְתִּי בְּכָל־יִשְׂרָאֵל הֲדָבָר דִּבַּרְתִּי אֶת־אַחַד שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר צִוִּיתִי
לִרְעוֹת אֶת־עַמִּי לֵאמֹר לָמָּה לֹא־בְנִיתֶם לִי בֵּית אֲרָזִים׃ ז וְעַתָּה כֹּה תֹאמַר לְעַבְדִּי לְדָוִיד
כֹּה אָמַר יְהוָה צְבָאוֹת אֲנִי לְקַחְתִּיךָ מִן־הַנָּוֶה מִן־אַחֲרֵי הַצֹּאן לִהְיוֹת נָגִיד עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃
ח וָאֶהְיֶה עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר הָלַכְתָּ וָאַכְרִית אֶת־כָּל־אוֹיְבֶיךָ מִפָּנֶיךָ וְעָשִׂיתִי לְךָ שֵׁם כְּשֵׁם
הַגְּדוֹלִים אֲשֶׁר בָּאָרֶץ׃ ט וְשַׂמְתִּי מָקוֹם לְעַמִּי יִשְׂרָאֵל וּנְטַעְתִּיהוּ וְשָׁכַן תַּחְתָּיו וְלֹא יִרְגַּז
עוֹד וְלֹא־יוֹסִיפוּ בְנֵי־עַוְלָה לְבַלֹּתוֹ כַּאֲשֶׁר בָּרִאשׁוֹנָה׃ י וּלְמִיָּמִים אֲשֶׁר צִוִּיתִי שֹׁפְטִים עַל־
לבלותו וגו' ברכות ח' ה'
עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְהִכְנַעְתִּי אֶת־כָּל־אוֹיְבֶיךָ וָאַגִּד לָךְ וּבַיִת יִבְנֶה־לְּךָ יְהוָה׃ יא וְהָיָה כִּי־מָלְאוּ
יָמֶיךָ לָלֶכֶת עִם אֲבֹתֶיךָ וַהֲקִימוֹתִי אֶת־זַרְעֲךָ אַחֲרֶיךָ אֲשֶׁר יִהְיֶה מִבָּנֶיךָ וַהֲכִינוֹתִי אֶת־
מַלְכוּתוֹ׃ יב הוּא יִבְנֶה־לִּי בָּיִת וְכֹנַנְתִּי אֶת־כִּסְאוֹ עַד־עוֹלָם׃ יג אֲנִי אֶהְיֶה־לּוֹ לְאָב וְהוּא
יִהְיֶה־לִּי לְבֵן וְחַסְדִּי לֹא־אָסִיר מֵעִמּוֹ כַּאֲשֶׁר הֲסִירוֹתִי מֵאֲשֶׁר הָיָה לְפָנֶיךָ׃ יד וְהַעֲמַדְתִּיהוּ
בְּבֵיתִי וּבְמַלְכוּתִי עַד־הָעוֹלָם וְכִסְאוֹ יִהְיֶה נָכוֹן עַד־עוֹלָם׃ טו כְּכֹל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וּכְכֹל
הֶחָזוֹן הַזֶּה כֵּן דִּבֶּר נָתָן אֶל־דָּוִיד׃ טז וַיָּבֹא הַמֶּלֶךְ דָּוִיד וַיֵּשֶׁב לִפְנֵי יְהוָה וַיֹּאמֶר מִי־אֲנִי
יהוה

רש"י

לשילה ואף על גב שהייתי מטלטל מאהל אל אהל וממשכן למשכן : (ו) ובכל אשר התהלכתי בכל ישראל הדבר דברתי את אחד שופטי ישראל אשר
צויתי לרעות את עמי לאמר למה לא בניתם לי בית ארזים ·זה לא עשיתי ואף הם מאליהם לא עלה במחשבתם לבנות לי בית כאשר עלה במחשבת' :
(ז) כה אמר ה' צבאות · מה שעלה במחשבת' אני אשלם לך : מן הנוה · נוה הרועים וגדרות צאן : (ח) ועשיתי לך שם כשם הגדולים · כשם
מלכים גדולי' כי למעלה כתיב ויצא שם דויד בכל הארצות (שמואל א' ל"א) : (ט) ושמתי מקום וגו' ושכן תחתיו · לא כמו שהיה בימי שאול
שנהרג שאול וינסו ישרא' וישבו פלשתים תחתם : ולא יוסיפו בני עולה לבלותו · כמו לענותו : (י) ולמימי' אשר צויתי שופטים על עמי ישראל:
לא היה מנוחה להם כמוך אשר הכנעתי את כל אויבך לפניך : ואגיד לך · מה יהיה שכרך שרצית לבנו' לי בית ובית יבנ' לך ה' · אתה חשבת
לבנות לי בית לשמי באותה מדה יהיה שכרך ומבשר הקב"ה כי בית יעשה לך ה' שיתן לך בן שימלוך תחתיך ויושב על כסא ישראל במקומך
וכל דבר שמתקיים בבן אדם אחריו קרוי בית·וכן הוא אומר והקימותי את זרעך אחריך : (יא) והיה כי מלאו ימיך ללכת עם אבותיך · כלומר
אל תירא שאני נמהר את הדבר אלא כי מלאו ימיך אז יהיה ואז והקימותי את זרעך אחריך וגו' (מלכים א' א') : והכינותי את מלכותו · וכן
הוא אומר בשלמה ותכון מלכותו מאד : (יג) אני אהיה לו לאב והוא יהיה לי לבן·(ובשמואל ב' ז') כתיב אשר בהעותו והוכחתיו בשבט אנשים
ופתרון אם יחטא נגדי איסרנו על יד כאדם שמיסר את בנו בשבט אנשים שהקים לו לשטן את רזון ואת הדד ועל אותו פסוק נופל לומר וחסדי
לא אסור ממנו כאשר הסירותי מעם שאול שהיה לפני' וכשפשע לפני העברתי המלוכה ממנו ומזרעו ובשמוא' (שם) כתי' מעם שאול ומה שלא
נכתב כאן אשר בהעותו וגו' משום כבודו של דוד שאינו רוצה לדבר בזה הספר שום זילות' לבית דוד : (טז) כי הביאותני עד הלום·מנוה רועים
הביאתני

מצודת דוד

אל משכן והוא מקרא קצר ומעצמו יובן החסרון:(ו) בכל אשר וכו'·בכל המקומות'
אשר התהלכתי וכו' וכי דברתי אל א' מהשופטי' אשר צויתיו לרעו' את עמי וכו'
וכאומר הנה מזה תדע שבנין הבית שמורה היא למי שיבחנו ואינכול' ראויי' לה
ולזה לא צויתי עליה מאז : (ז) ועתה · ר"ל הואיל ודבר גדול היא אמור לדוד עבדי הלא הרבה טובה עשיתי עמך כי לקחתיך מן הנוה וכו' : (ח)
שם כשם הגדולים · להתפרסם בעולם ככל הגדולים אנשי השם · ורז"ל אמרו שזהו מה שאומרים מגן דוד : (ט) ושמתי מקום · בימיך שמתי מקום מנוח
קבוע לעמי ישראל ונטעתיו על אדמתו ושוכן במקומו ולא יחרד עוד לנוע ממנה : כאשר בראשונה · ר"ל טרם הקמת השופטים : (י) ולמימים · מוסב
למקרא של מעלה לומר לא יוסיפו עוד לבלותו כאשר בראשונה וכאשר בזמן השופטים : ואגיד לך · ומלבד זאת אגיד לך שעוד ייטב ה' עמך ויבנה לך
בית מלכות לזרעך אחריך וא"כ די לך בטובות האלה אף אם לא תבנה בית ה' : (יא) והיה · אבל כאשר ימלאו ימיך וכו' : (יב) הוא יבנה · כי אליו
מסורת הגדלת הכח בבנין ביתי : עד עולם · לזרעו אחריו : (יג) לאב · כמו האב המייסר את בנו בשבט ואל המיתו בל ישא נפשו : וחסדי · לא אסי' חסדי
ממנו לגמרי בו כאשר הסירותי חסדי מעם שאול אשר היה מלך לפניך: (יד) בביתי · בבית המלכות ולתוספת ביאור אמר במלכותי וכפל עוד לומר וכסאו
וכו' וכן דרך המקרא לכפול הדברים פעמים ושלש לחזוק: עד העולם · לזרעו אחריו: (טו) כן דבר נתן · ר"ל עם שמתחלה הסכים על ידו ואמר לו כל
אשר בלבבך עשה לא בוש לחזור ולעשות בו כדבר ה' : (טז) לפני ה' · לפני הארון : ומי ביתי · כי שלא מרות המלוכה אני בא : עד הלום · עד המעלה
שאני

מצודת ציון

החרדה : לבלותו · מלשון בליה והפסד כמו בלה בשרי (איכה ג') : (יד) נכון ·
מתוקן על כנו : (טו) החזון · מראה הנבואה : (טז) הלום · לכאן כמו אל תקרב
הלום

יהוה אלהים ומי ביתי כי הביאתני עד־הלם : יז ותקטן זאת בעיניך אלהים ותדבר על־בית־
עבדך למרחוק וראיתני כתור האדם המעלה יהוה אלהים : יח מה־יוסיף עוד דויד אליך
לכבוד את־עבדך ואתה את־עבדך ידעת : יט יהוה בעבור עבדך וכלבך עשית את
כל־הגדולה הזאת להדיע את־כל־הגדלות : כ יהוה אין כמוך ואין אלהים זולתך בכל
אשר־שמענו באזנינו : כא ומי כעמך ישראל גוי אחד בארץ אשר הלך האלהים לפדות
לו עם לשום לך שם גדלות ונראות לגרש מפני עמך אשר־פדית ממצרים גוים : כב
ותתן את־עמך ישראל לך לעם עד־עולם ואתה יהוה היית להם לאלהים : כג ועתה
יהוה הדבר אשר דברת על־עבדך ועל־ביתו יאמן עד־עולם ועשה כאשר דברת :
כד ויאמן ויגדל שמך עד־עולם לאמר יהוה צבאות אלהי ישראל אלהים לישראל ובית־
דויד עבדך נכון לפניך : כה כי אתה אלהי גלית את־אזן עבדך לבנות לו בית על־כן מצא
עבדך להתפלל לפניך : כו ועתה יהוה אתה־הוא האלהים ותדבר על־עבדך הטובה
הזאת : כז ועתה הואלת לברך את־בית עבדך להיות לעולם לפניך כי־אתה יהוה

ברכת

רש"י

הביאתני למלכות : (יז) ותקטן זאת בעיניך · שנתת לי המלכות : למרחוק · שהעמדת את מלכותו לעתים רחוקות שאמרת והעמדתיהו נ
ובמלכים עד עולם : וראיתני כתור האד' המעלה · שהשויתני והושבתני בשורות הגדולים כלומר קטן הייתי והושבתני בשורות נדיבי עמ
שאמרת לי ו[illegible]תי לך שם גדול כשם הגדולים : כתור · פתרון שורה ודוגמא בשורה ראש תור ירק : (יח) מה יוסיף עוד דוד אליך · פתרונ
לורך עוד [illegible]ל לבקש : לכבוד את עבדך · בשביל לעשות כבוד לי שאני עבדך ואתה ידעת מאליך ובשמואל (שם) כתיב ומה יוסיף דוד ע
לדב' אלי ואתה ידעת את עבדך ה' : (יט) ה' בעבור עבדך · כך מוסב הפסו' זה על העליון ועל כך עשית להודיעני את כל הגדולה הז
שהודעתני והכל מרצון לבך לכן ה' אין כמוך ושמא תאמר גדול כמוהו אינו אבל מעט קטן ממנו יש לכן נאמר : (כ) ואין אלהים זולתך ·
כמוך ואין זולתך באלהים אף בעממים : ככל אשר שמענו באזנינו · כל ימינו : (כא) ומי כעמך ישראל גוי אחד · מה הם מיוחדים מכל העמ
מזה אשר הלך אלהים בעצמו לפדות לו לעם כמו שכתוב אני יוצא בתוך מצרים (שמות י"ב) מזה אני מיוחד שלא עשה זה לשום אומה בעולם
לגרש מפני עמך אשר פדית ממצרים גוים · ולפי שאתה יחיד בעולמ' ועמך מיוחדים מכל אום ולכך נאה לך לתת להם מלך הגון וגדול:
ויאמן ויגדל שמך עד עולם לאמר · שיאמרו ה' צבאות אלהי ישראל אלהים לישראל וגם קיים דברו: ובית דוד עבדך נכון לפניך · שדברת ו
יהיה נכון עד עולם : (כה) כי אתה אלהי גלי' · פתרון ודאי נאה לך לאמן דבריך כי אתה בעצמך גלית אזן לבנות לו בית (לעיל י"ז) ו
לך ובית יבנה לך ה' על כן מצא עבדך להתפלל לפניך כלומר אם לא היית בעצמך אומר לי להביא על זרעי הטובות האלו לא היה עולה
דעתי לבקש אשר מי אני אשר הביאותני אפי' עד הלום אבל הואיל שאמרת למענך להביא לי כל הטובות הללו לפיכך אני מתפלל שתאמנם ד
(כז) כי אתה ה' ברכת · כלומר ברכתני: ומבורך לעול' · כלומר ועבדך יהא מבורך לעולם : (א) ויהי אחרי כן ויך דוד · אחר שאמר דוד ל

בית

מצודת דוד

שאני בא עכשיו: (יז) ותקטן · מחסד הזה היא עוד קטנה בעיניך עד ש
על בית עבדך למרחוק ר"ל להדורות העתידי' בתת המלכות לזרעו עד
וראיתני · ראית אותי להחשיבני כתכונת ותואר האדם גדול המעל
באני פחות ונבזה : (יח) מה יוסיף · מעתה מה יוסיף עוד לבקש
כבוד עם עבדך ר"ל מעתה אין לו לשאול עוד ואמר כאחד המדבר: ואת
הואיל ואתה ידעת ורחמת את עבדך לעשות לו כזאת מבלי שאלה ובקשה : (יט) בעבור עבדך · ר"ל אם עשית כזאת בעבור שאני עבדך מ"מ כלנן
הגדולה הזאת כי אין זכותי כדאי לה לולי רצון לבך : להודיע · ר"ל ואף להודיע לי את זאת כאלו באה לתשלום גמול על מעשי : (כ) אין כמ
בכדי להעריך ממנו עומק מחשבותיך : בכל אשר שמענו · ככל הדברי' הנפלאו' אשר שמענו: (כא) ומי כעמך · ר"ל הואיל ואין זולתך אם כן מי ומי
העכו"ם מאושר ומשובח כעמך ישראל אשר המה גוי מיוחד בארץ : לפדות לו עם · לפדות ממצרים להיות לו לעם: לשום לך וכו' · לפרסם את שמך בש
גוים · מוסב על לגרש ר"ל הוצאתם לגרש מפניהם העמים אשר בארץ כנען : (כב) עד עולם · ולא יחליפם באומה אחרת : (כג) יאמן · יקוים
המלכות מזרעי עד עולם : (כד) ויאמן · במה שיאמן הדבר יגדל שמך עד עולם כי יאמרו הכל שעד עולם הוא אלהי ישראל ואף בית דוד נכון
למלוכה עד עולם ואין בו חלילה השתנות לחזור מדבריו : (כה) כי אתה וכו' · ר"ל הואיל והודעתני שתבנה לי בית מלכות לזה מצאתי את לבי וערב
להתפלל עליו עם כי היא דבר גדול : (כו) אתה הוא האלהים · א"כ בידך הכח למלאות דבריך : ותדבר · אתה דברת הדבר הזה כי נאמן נח
ודבר ה' כפיו : (כז) ועתה הואלת' ר"ל והואיל וכן הוא א"ל מעתה להתפלל עוד על הדבר אבל שאלתי רצה נא לברך וכו' שיהיו לעולם לפניך ר"ל

במתנה

מצודת ציון

הלום (שמות ג') : כתורי · ענין תכונה ותואר וכן נאוו לחייך בתורים (ש"ה א')
שהם הפנינים המסודרים בתואר ובתכונה יפה : (יח) ידעתי · הוא מענין אהבה
ורחמים כמו רק אתכם ידעתי (עמוס ג') : (כג) יאמן · מלשון האמנה וקיום :
(כז) הואלת · ענין חפץ ורצון כמו ויואל משה (שמות ב') : יח (ד) ויעקר · הסיר

העיקר

ברכת ומברך לעולם : יח א ויהי אחרי־כן ויך דויד את־פלשתים ויכניעם ויקח את־גת
ובנתיה מיד פלשתים : ב ויך את־מואב ויהיו מואב עבדים לדויד נשאי מנחה : ג ויך
דויד את־הדדעזר מלך־צובה חמתה בלכתו להציב ידו בנהר־פרת : ד וילכד דויד ממנו
אלף רכב ושבעת אלפים פרשים ועשרים אלף איש רגלי ויעקר דויד את־כל־הרכב
ויותר ממנו מאה רכב : ה ויבא ארם דרמשק לעזור להדדעזר מלך צובה ויך דויד בארם
עשרים ושנים אלף איש : ו וישם דויד בארם דרמשק ויהי ארם לדויד עבדים נשאי
מנחה ויושע יהוה לדויד בכל אשר הלך : ז ויקח דויד את שלטי הזהב אשר היו על
עבדי הדדעזר ויביאם ירושלם : ח ומטבחת ומכון ערי הדדעזר לקח דויד נחשת רבה
מאד בה עשה שלמה את־ים הנחשת ואת־העמודים ואת כלי הנחשת : ט וישמע תעו
מלך חמת כי הכה דויד את־כל־חיל הדדעזר מלך־צובה : י וישלח את־הדורם־בנו אל־
המלך דויד לשאול־לו יתיר ו' לשלום ולברכו על אשר נלחם בהדדעזר ויכהו כי־איש
מלחמות תעו היה הדדעזר וכל כלי זהב וכסף ונחשת : יא גם־אתם הקדיש המלך דויד
ליהוה עם־הכסף והזהב אשר נשא מכל־הגוים מאדום וממואב ומבני עמון ומפלשתים
ומעמלק : יב ואבשי בן־צרויה הכה את־אדום בגיא המלח שמונה עשר אלף : יג וישם
באדום נציבים ויהיו כל־אדום עבדים לדויד ויושע יהוה את־דויד בכל אשר הלך : יד

וימלך

רש"י

ית ואמר לו הקב"ה לא תבנה אתה אמר דוד הואיל ואין עלי לבנות הבית אלא בני עתה אכינה ואסד' לו הכל לכשיבוא בני לבנות הבית שיהא
לו הכל מזומן ועתה הנית הכל והולך ומספר היאך זימן לו הבנין שנלחם עם אויביו והקדים שללם לבנין הבית וכן דרך הפסוק לדבר ודוגמא
באליהו ובאלישע מאחר שאמר יהי נא פי שנים ברוחך אלי מניח כל המעש' מן המלכים ומספ' והולך מן נפלאות אלישע היאך היו פי שנים עד
שלים הכל : (ג) ויך דוד את הדדעזר מלך צובה חמתה · בחמת היתה המלחמה ובחמת הכה דוד חמתה כמו לחמת : להציב ידו · פתרונו
כשהלך להציב כחו להשיב גבולו ולהציב בנהר פרת שהיה משיג לגבול נהר פרת ודוגמא (שמואל ב' י"ח) ואבשלום לקח ויצב לו בחייו וגו' ויקרא
לה יד אבשלום שפתרונו כח גבול אבשלום ד"א ויקרא לה יד אבשלום בתוך המצבה צר אבשלום צורת אורך ידו כדכתיב באותו פסוק כי אמר
ואת הצורה המצויירת אחר יד אבשלום · (מפי רבי יצחק בר שמואל בגרבונ"א שמעתי כן) : (ד) ויעקר דוד · משום דכתיב לא ירבה לו סוסים
כדכתיב (דברים י"ז) ואת סוסיהם תעקר (יהושע י"א) : ויותר ממנו מאה רכב · לא ירבה לו סוסים הא כדי מרכבתו מותר : (ה) ויבא
ארם דרמשק · (ובשמוא' ב' ח') כתיב דמשק ודרך הפסוק לדבר כן כמו מן שבט שרביט שהרי אייסר אתכם בשוטים תרגום שרביטי' (גם זו
אחר רבי יצחק): (ו) וישם דוד בארם דמשק · פתרון נציבים (ובשמוא' שם) כתיב בפירוש וישם דוד בארם דמשק נציבים : (ז) שלטי הזהב
בויר"ס בלע"ז דוגמתו (בירמיה נ"א) הברו החצים מלאו השלטים : (ח) נחשת רבה מאד בה עשה וגומר · זהו שאמר דוד לבנות
הבית ואמר הקב"ה לו לא אתה תבנה הבית כי אם בנך מספר והולך היאך סימן לו לבנות הבנין : (י) כי איש מלחמות תעו · בעל מחלוקת
היה וכן מוכיח למעלה ויך דוד את הדדעזר וכי מה עניין להם לחמת לערוך בו מלחמות אלא הדדעזר מלך צובה הלך להלחם על תעו מלך
חמת בחמת ובעוד כן בא דוד עליו והכהו וכל כלי זהב וכסף ונחשת הביא דוד וכן (בשמוא' ב' ח') ובידו היה כלי כסף וכלי זהב וכלי נחשת:(יג)

וישם

מצודת דוד

אתנ' לב טהור ללכת בתורתך בכדי שיהיו ראויים לקבל החסד הגדול הזה :
אתה וכו' · ר"ל הלא כבר ברכת ומבורך לעולם כי אין שום מניעה מפאת
מברך וגלוי אבל עוד שגם לא יהיה מניעה מצד המקבל הברכה : יח (ג)
חמתה · הכהו בעיר חמת : להציב ידו · להציב תקותו לחזור להרחיב גבול
ו : (ד) ושבעת אלפים פרשים · ובש"ב נאמר אלף ושבע מאות כי לא זכר רק החשובים שבהם : ויעקר · כי אסור להרבות סוסים כמ"ש בתורה: (ו) וישם
· ר"ל שם בהם דבר הראוי לשום במדינה הכבושה והם הנציבים האמור בש"ב : (י) כי איש מלחמות · הדדעזר היה שונא ואיש מלחמה עם תועי :
כלי זהב · ר"ל כל מה שהיו מזומנים בידו : (יא) גם אותם · מה שהביאו לו למנחה הקדיש עם השלל אשר לקח בעצמו מכל הגוים והם אדום וכו' : (יב)
י וכו' · ובש"ב נאמר שדוד הכה גם כי כל נצחון המלחמה נקרא ע"ש המלך ובתהלים נאמר שיואב הכה כהסואנ"ל שב' מלחמות היו ולא זהו שאמור

כאן

מצודת ציון

העיקר והם הרגלים שהם העיקר בבהמה וכן ועשית סירותיו לדשנו (שם כ"ז)
ור"ל להסיר הדשן : (ז) שלטי · כעין מגן : (ח) ומטבחת ומכון · ובש"ב נאמר
ומבטח ומברותי ובשתי השמות היו נקראות וכמוהו רבים במקרא: (יא) נושא ·

נטל

וַיִּמְלֹךְ דָּוִיד עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיְהִי עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה לְכָל־עַמּוֹ : טו וְיוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה
עַל־הַצָּבָא וִיהוֹשָׁפָט בֶּן־אֲחִילוּד מַזְכִּיר: טז וְצָדוֹק בֶּן־אֲחִיטוּב וַאֲבִימֶלֶךְ בֶּן־אֶבְיָתָר כֹּהֲנִים
וְשַׁוְשָׁא סוֹפֵר: יז וּבְנָיָהוּ בֶּן־יְהוֹיָדָע עַל־הַכְּרֵתִי וְהַפְּלֵתִי וּבְנֵי־דָוִיד הָרִאשֹׁנִים לְיַד הַמֶּלֶךְ:
יט א וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַיָּמָת נָחָשׁ מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן וַיִּמְלֹךְ בְּנוֹ תַּחְתָּיו : ב וַיֹּאמֶר
דָּוִיד אֶעֱשֶׂה־חֶסֶד ׀ עִם־חָנוּן בֶּן־נָחָשׁ כִּי־עָשָׂה אָבִיו עִמִּי חֶסֶד וַיִּשְׁלַח דָּוִיד
מַלְאָכִים לְנַחֲמוֹ עַל־אָבִיו וַיָּבֹאוּ עַבְדֵי דָוִיד אֶל־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן אֶל־חָנוּן לְנַחֲמוֹ :
ג וַיֹּאמְרוּ שָׂרֵי בְנֵי־עַמּוֹן לְחָנוּן הַמְכַבֵּד דָּוִיד אֶת־אָבִיךָ בְּעֵינֶיךָ כִּי־שָׁלַח לְךָ מְנַחֲמִים
הֲלוֹא בַּעֲבוּר לַחְקֹר וְלַהֲפֹךְ וּלְרַגֵּל הָאָרֶץ בָּאוּ עֲבָדָיו אֵלֶיךָ : ד וַיִּקַּח חָנוּן אֶת־עַבְדֵי
דָוִיד וַיְגַלְּחֵם וַיִּכְרֹת אֶת־מַדְוֵיהֶם בַּחֵצִי עַד־הַמִּפְשָׂעָה וַיְשַׁלְּחֵם : ה וַיֵּלְכוּ וַיַּגִּידוּ לְדָוִיד
עַל־הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁלַח לִקְרָאתָם כִּי־הָיוּ הָאֲנָשִׁים נִכְלָמִים מְאֹד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ שְׁבוּ בִירֵחוֹ °
עַד אֲשֶׁר־יְצַמַּח זְקַנְכֶם וְשַׁבְתֶּם : ו וַיִּרְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן כִּי הִתְבָּאֲשׁוּ עִם־דָּוִיד וַיִּשְׁלַח חָנוּן
וּבְנֵי עַמּוֹן אֶלֶף כִּכַּר־כֶּסֶף לִשְׂכֹּר לָהֶם מִן־אֲרַם נַהֲרַיִם וּמִן־אֲרַם מַעֲכָה וּמִצּוֹבָה רֶכֶב
ופרשים

ובניהו וג
ברכות ד
סנהדרין
טז

רש"י

וישם באדו' נציבים · שלטונים שלא רצה להמליך עליה' מלך : (יד) משפט וצדקה· משך עצמו מלהלחם עוד ומלצאת ולבא עוד במלחמ' ו
יושב ושופט תמיד ישראל בצדקה: (טו) ויואב על הצבא·לפי שמשך ידו מלצאת עוד בצבא הניח יואב על הצבא להלחם כל מלחמתו כל ז
עליו עשה משפ' וצדק' ומה שהפקי' יואב על הצבא מפני הכי הוצרך שלא תאמר הואיל ודוד עשה משפט אם כן לא היו ישראל עוד נלח
לכך נאמ' ויואב על הצבא : מזכיר · חוזר לראש שהיה מזכיר איזה דין בא לפני המלך תחילה דוגמ' להביא את ספר הזכרונות דברי הימי
(טז) ושושא סופר · אחילוד מזכיר ושושא כותב על ידו : (יז) על הכרתי והפלתי · פתרונו אומות היו כדכתיב (צפניה ב') הוי גוי כר
ומאומותם היו עם דוד אנשים גבורי חיל ובניהו עליהם ודוגמא (בשמואל ב' טו) וכל עבדיו עוברים על ידו וכל הכרתי וכל הפלתי וכל הג
וגומר·ובני דוד הראשונים ליד המלך · פתרונו ובני דוד היו תמיד ראשונים אצל מלך לעשות כל צרכו : (ב) כי עשה אביו עמי חסד·לק
אביו ואמו ואחיו ובית אביו והושיבם במחוז מלך מואב כדכתיב (שמוא' א' כ"ב) וילך דוד משם מצפה מואב ויאמר אל מלך מואב יצא נא אבי
אתכם וגו' ובאו בני מואב והרגום כולם חוץ מאליהו אחי דוד שברח לארץ בני עמון וקבלו נחש מלך בני עמון שהרי לא נזכרו עוד
מאליהו שכתוב במחלקות בנשיאים ליהודה אליהו מאחי דוד וזהו אשר עשה אביו עמי חסד (לקמן א' כ"ז) ועל פי אותה אגדה הכה ו
מואב והתעולל בהם יות' מיתר אויביו דכתיב(בשמוא' ב' ח')ויך דוד את מואב וגו' :(ג) המכבד דוד את אביך בעיניך · והלא כתי' בתו
תדרוש שלומם וטובתם (דברים כ"ג) ושמור אתה שמניח מצות אלקיו ובא לדרוש שלומך ולכבוד אביך שלח לך מנחמים הלא בעבור
וגו' : (ד) מדויהם · כמו מדו בד (ויקרא ו') : בחצי עד המפשעה : עד ערותן פנים ואחור (ובשמוא' ב' ט') כתיב שתותיה' עד ערו
חשופי שת ערות מצרים (ישעיה כ') : (ו) מן ארם נהרים ומן ארם מעכה : ארמי' הרבה היו וזהו ארם מעכה ארם היושבים במע
ארמים

מצודת ציון

נטל ולקח: (טז) אבימלך·הוא אחימלך הנזכר בש"ב: הכרתי והפלתי·ת"י קשתיא
וקלעיא: יט (ג) לחקור · מלשון חקירה וחפוש : ולהפוך · ת"י ולמבדק כי
הבודק דבר מה מהפכת מעבר אל עבר : ולרגל · גם הוא ענין חקירה וחפוש :
(ד) מדויהם · מלבושיהם כמו וילבש שאול וכו' מדיו (ש"א י"ז) המפשעה · כמו
המפסעה בסמ"ך והוא מלשון פסיעה ור"ל הרגלים שפוסעים בהם והוא כינוי
עגבות שהיא ברגלים ממעל ושמה יכלה קצי המלבוש : (ה) יצמח · יגדל :
ויצר

מצודת דוד

כאן : (יד) משפט · בין איש לאחיו : וצדקה · נתן משלו צדקה ל
הנצרכים לקבל צדקה : (טו) על הצבא · היה שר על קבוצת החיל :
היה ממונה על ספר הזכרונות : (טז) כהנים · ר"ל שרי הכהנים
משוח מלחמה ואבימלך סגן ולא חשב את אביתר לכ"ג כי לא הוע
כ"א מאז מלך על יהודה אבל יואב עם כי היה שר צבא מאז מ"מ נ
שר צבא של כל ישראל אז על שחזר דוד והעמיד את צדוק לכ"ג לזה
את אביתר כי לא היה דבר המתקיים : (יז) הראשונים · הם היו
למקום המלך ועל פיהם נעשה הכל: יט (ב) כי עשה וכו'· ארז"ל שהחסד היה שהחיה את אחיו אשר ברח אליו מאת מלך מואב כשהמית את א
אחר שהוליכם אליו מן מערות עדולם כמ"ש בש"א : (ג) המכבד דוד את אביך בעיניך · וכי סבור אתה שדוד מכבד את אביך בעיניך על כי
מנחמים : הלא· באמת לא שלח כ"א לרגל הארץ : (ד) בחצי· במחצית ארכם והוא עד המפשעה : (ה) וילכו · שלוחיהם : על האנשים · בעבו
האנשים : וישלח לקראתם · לאמר להם לשבת בירחו האמור בסוף המקרא והפסיק לומר הסיבה למה לא באו למלך נאמר כי היו נכלמים ו
לקראתם : ושבתם · לביתכם : (ו) כי התבאשו · התעיבו את עצמם בעיני
דוד

וּפָרָשִׁים : ז וַיִּשְׂכְּרוּ לָהֶם שְׁנַיִם וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף רֶכֶב וְאֶת־מֶלֶךְ מַעֲכָה וְאֶת־עַמּוֹ
וַיָּבֹאוּ וַיַּחֲנוּ לִפְנֵי מֵידְבָא וּבְנֵי עַמּוֹן נֶאֶסְפוּ מֵעָרֵיהֶם וַיָּבֹאוּ
לַמִּלְחָמָה : ח וַיִּשְׁמַע דָּוִיד וַיִּשְׁלַח אֶת־יוֹאָב וְאֵת כָּל־צָבָא הַגִּבּוֹרִים : ט וַיֵּצְאוּ בְּנֵי עַמּוֹן
וַיַּעַרְכוּ מִלְחָמָה פֶּתַח הָעִיר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר־בָּאוּ לְבַדָּם בַּשָּׂדֶה: י וַיַּרְא יוֹאָב כִּי־הָיְתָה פְנֵי־
הַמִּלְחָמָה אֵלָיו פָּנִים וְאָחוֹר וַיִּבְחַר מִכָּל־בָּחוּר בְּיִשְׂרָאֵל וַיַּעֲרֹךְ לִקְרַאת אֲרָם: יא וְאֵת יֶתֶר
הָעָם נָתַן בְּיַד אַבְשַׁי אָחִיו וַיַּעַרְכוּ לִקְרַאת בְּנֵי עַמּוֹן : יב וַיֹּאמֶר אִם־תֶּחֱזַק מִמֶּנִּי אֲרָם
וְהָיִיתָ לִּי לִתְשׁוּעָה וְאִם־בְּנֵי עַמּוֹן יֶחֶזְקוּ מִמְּךָ וְהוֹשַׁעְתִּיךָ : יג חֲזַק וְנִתְחַזְּקָה בְּעַד־עַמֵּנוּ
וּבְעַד עָרֵי אֱלֹהֵינוּ וַיהוָה הַטּוֹב בְּעֵינָיו יַעֲשֶׂה : יד וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וְהָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ לִפְנֵי אֲרָם
לַמִּלְחָמָה וַיָּנוּסוּ מִפָּנָיו : טו וּבְנֵי עַמּוֹן רָאוּ כִּי־נָס אֲרָם וַיָּנוּסוּ גַם־הֵם מִפְּנֵי אַבְשַׁי אָחִיו °
וַיָּבֹאוּ הָעִירָה וַיָּבֹא יוֹאָב יְרוּשָׁלִָם: טז וַיַּרְא אֲרָם כִּי נִגְּפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ מַלְאָכִים °
וַיּוֹצִיאוּ אֶת־אֲרָם אֲשֶׁר מֵעֵבֶר הַנָּהָר וְשׁוֹפַךְ שַׂר־צְבָא הֲדַדְעֶזֶר לִפְנֵיהֶם : יז וַיֻּגַּד לְדָוִיד °
וַיֶּאֱסֹף אֶת־כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲבֹר הַיַּרְדֵּן וַיָּבֹא אֲלֵהֶם וַיַּעֲרֹךְ אֲלֵהֶם וַיַּעֲרֹךְ דָּוִיד לִקְרַאת אֲרָם
מִלְחָמָה וַיִּלָּחֲמוּ עִמּוֹ : יח וַיָּנָס אֲרָם מִלִּפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּהֲרֹג דָּוִיד מֵאֲרָם שִׁבְעַת אֲלָפִים רֶכֶב
וְאַרְבָּעִים אֶלֶף אִישׁ רַגְלִי וְאֵת שׁוֹפַךְ שַׂר־הַצָּבָא הֵמִית : יט וַיִּרְאוּ עַבְדֵי הֲדַדְעֶזֶר כִּי
נִגְּפוּ לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּשְׁלִימוּ עִם־דָּוִיד וַיַּעַבְדֻהוּ וְלֹא־אָבָה אֲרָם לְהוֹשִׁיעַ אֶת־בְּנֵי־עַמּוֹן עוֹד: °
כ א וַיְהִי לְעֵת תְּשׁוּבַת הַשָּׁנָה לְעֵת ׀ צֵאת הַמְּלָכִים וַיִּנְהַג יוֹאָב אֶת־חֵיל הַצָּבָא וַיַּשְׁחֵת ׀
אֶת־אֶרֶץ בְּנֵי־עַמּוֹן וַיָּבֹא וַיָּצַר אֶת־רַבָּה וְדָוִיד יֹשֵׁב בִּירוּשָׁלִָם וַיַּךְ יוֹאָב אֶת־רַבָּה וַיֶּהֶרְסֶהָ:
ב וַיִּקַּח דָּוִיד אֶת־עֲטֶרֶת־מַלְכָּם מֵעַל רֹאשׁוֹ וַיִּמְצָאָהּ ׀ מִשְׁקַל כִּכַּר־זָהָב וּבָהּ אֶבֶן יְקָרָה
וַתְּהִי עַל־רֹאשׁ דָּוִיד וּשְׁלַל הָעִיר הוֹצִיא הַרְבֵּה מְאֹד : ג וְאֶת־הָעָם אֲשֶׁר־בָּהּ הוֹצִיא וַיָּשַׂר
במגרה

שופך שר
וגומר
סוטה מב

רש"י

ארמים יושבים על נהר פרת וארם צובה וארם סתם הוא עיקר האומה וכן עמונים היושבים במעון קרוים עמונים ועיקר האומה בשאר
מקומות וכן בני עשו בארץ שעיר והעיק' באדו': (ט) לבדם בשדה· חלקו חיילות' לשתי מערכות בני עמון במערכה אחת פתח העיר כנגד כל
ישראל והמלכים אשר עמהם במערכה אחרת לבדם בשדה מאחור לישראל : (יא) ביד אבשי · לאבישי שכל דברי הימים כתיב אבישי וגם אבשי
קרינן לבד מאלו שנים שיצאו מן הכלל על פי המסור' ולכך בכל הספר הזה אבשי שכל הספר הזה נכתב בשביל כבודו של דוד ואין זה כבודו
שיקראו לבן אחותו אבישי דמשמע גם אני חשוב כדוד כי אני הוא ישי לכך בכל הספר הזה אבשי ובכל ספר שמואל אבישי לבד חד ואבשי את
יתר העם נתן ביד אבשי ועל פי המסור' שהרי כן הוא שהיה ישי אבי אמו לצרויה שהיא היתה אמו : (טז) ושופך שר צבא · (ובשמוא' ב"י) כתיב
ושובך שר צבא פירשו רבותינו בסוט' שובך שהיה גבוה כשובך שופך היה שופך דמים כמים : (א) ויהי לעת תשובת השנה · כשהעשבים בשדה
להאכיל הסוסים : (ב) ובה אבן יקר' · בעטרה: ותהי על ראש דוד יש מפרשי' על ראש דוד ממש ויש לתמוה היאך ראשו סובל' ורבותינו פירשו
אבן שואבת היה' בה ושמעתי בנרבונא כי מנהג בארץ ישמעאל שתולין כתר של מלך מלמעל' על ראשו והוא יושב כנגדה מלמטה תחתיה על כסא
ומה

מצודת דוד

דוד כדבר הנבאים ולזה פחדו מן המלחמה : (ט) פתח העיר · מול פתח שער
עירם : (י) פני המלחמה · פני אנשי המלחמה : (יג) חזק ונתחזקה · חזק
אתה והעם אשר עמך וגם אנו נתחזק : בעד עמנו · שלא ילכו בשבי : ובעד ערי אלהינו · שלא יכבשום האויב : וה' הטוב וכו' · ר"ל ואם בכל שהתחזקות
לא נועיל יעשה ה' הטוב בעיניו ונקבל באהבה : (יז) ויערוך אליהם · הכין עצמו לערוך אליהם מלחמה: (יח) שבעת אלפים · ובש"ב לא חשב כ"א החשובי'
בהם אף לא זכר שם אנשי רגלי וזכר הפרשים ולא זכרם הנה ומה שמקרא אחד סותם גלה השני וכמוהו רבים במקרא: (יט) וישלימו · עשו שלום :
לא אבה · לא רצה עוד להושיע וכו' : כ (א) תשובת השנה · ר"ל בעת תשובה השמש אל הנקודה שהיא בעצמה שהיתה בה בעת צאת המלכים
שנה שעברה להלחם בישראל ולעזור לבני עמון כמ"ש למעלה : (ב) ותהי על ראש דוד · למעלה מראשו היתה תלויה כשהוא יושב על הכסא כי איך יסבול
על

מצודת ציון

ב (א) ויצר · מלשון מצור : (ב) מלכם · העכו"ם הקרויה מלכום · או כפשוטו :
יקרה

בַּמְּגֵרָה וּבַחֲרִיצֵי הַבַּרְזֶל וּבַמְּגֵרוֹת וְכֵן יַעֲשֶׂה דָוִיד לְכֹל עָרֵי בְנֵי־עַמּוֹן וַיָּשָׁב דָּוִיד וְכָל־הָעָם יְרוּשָׁלִָם׃ ד וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן וַתַּעֲמֹד מִלְחָמָה בְּגֶזֶר עִם־פְּלִשְׁתִּים אָז הִכָּה סִבְּכַי הַחֻשָׁתִי אֶת־סִפַּי מִילִדֵי הָרְפָאִים וַיִּכָּנֵעוּ׃ ה וַתְּהִי־עוֹד מִלְחָמָה אֶת־פְּלִשְׁתִּים וַיַּךְ אֶלְחָנָן בֶּן־יָעוּר יעיר קרי אֶת־לַחְמִי אֲחִי גָּלְיָת הַגִּתִּי וְעֵץ חֲנִיתוֹ כִּמְנוֹר אֹרְגִים׃ ו וַתְּהִי־עוֹד מִלְחָמָה בְּגַת וַיְהִי אִישׁ מִדָּה וְאֶצְבְּעֹתָיו שֵׁשׁ־וָשֵׁשׁ עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע וְגַם־הוּא נוֹלַד לְהָרָפָא׃ ז וַיְחָרֵף אֶת־יִשְׂרָאֵל וַיַּכֵּהוּ יְהוֹנָתָן בֶּן־שִׁמְעָא אֲחִי דָוִיד׃ ח אֵל נוּלְּדוּ לְהָרָפָא בְּגַת וַיִּפְּלוּ בְיַד־דָּוִיד וּבְיַד־עֲבָדָיו׃

כא א וַיַּעֲמֹד שָׂטָן עַל־יִשְׂרָאֵל וַיָּסֶת אֶת־דָּוִיד לִמְנוֹת אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ ב וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־יוֹאָב וְאֶל־שָׂרֵי הָעָם לְכוּ סִפְרוּ אֶת־יִשְׂרָאֵל מִבְּאֵר שֶׁבַע וְעַד־דָּן וְהָבִיאוּ אֵלַי וְאֵדְעָה אֶת־מִסְפָּרָם׃ ג וַיֹּאמֶר יוֹאָב יוֹסֵף יְהוָה עַל־עַמּוֹ כָּהֵם מֵאָה פְעָמִים הֲלֹא אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ כֻּלָּם לַאדֹנִי לַעֲבָדִים לָמָּה יְבַקֵּשׁ זֹאת אֲדֹנִי לָמָּה יִהְיֶה לְאַשְׁמָה לְיִשְׂרָאֵל׃ ד וּדְבַר־הַמֶּלֶךְ חָזַק עַל־יוֹאָב וַיֵּצֵא יוֹאָב וַיִּתְהַלֵּךְ בְּכָל־יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹא יְרוּשָׁלִָם׃ ה וַיִּתֵּן יוֹאָב אֶת־מִסְפַּר מִפְקַד־הָעָם אֶל־דָּוִיד וַיְהִי כָל־יִשְׂרָאֵל אֶלֶף אֲלָפִים וּמֵאָה אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף חֶרֶב וִיהוּדָה אַרְבַּע מֵאוֹת וְשִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ שֹׁלֵף

חרב

ויעמד וגו' ברכו' ס"ב

ויהי כל וגומר עקידה שער נח טעם הלז המספר והנזכר בס' שמואל

רש"י

ומה שכתוב ותהי על ראש דוד שנראית כמו על ראשו : (ד) ויהי אחרי כן ותעמו' מלחמה בגזר · מה שמחוסר כאן בזו הפרשה כתוב בשמו (ב' כ"א) ותהי עוד מלחמה לפלשתים את ישרא' וירד דוד ועבדיו עמו וילחמו את הפלשתים ואף זה משום כבודו של דוד לא נכתבה כאן פר כתיב שם ויעף דוד וישבי (שם) וישבי בנוב אשר בילידי הרפ' עד והוא חגור חדשה ויאמר להכות את דוד ולולי שעזרו אבישי בן צרויה היה נ בידו של ישבי ולפי אותו גנאי לא כתבו כאן: אז הכה סבכי החשתי את ספי מילידי הרפאים ובשמוא' (שם) כתיב את סף אשר בילידי הרפה ש אחי של גלית הפלשתי ואחי ישבי בנוב : (ה) ויך אלחנן בן יעיר · אחד מגבורי דוד היה : את לחמי אחי גלית הגתי ועץ חניתו כמנור אורג כאותו עץ עגול שכורכין בו הבגד בשעת האריג' ויונתן תרגם אותו פסוק בשמוא' וקטן דוד בן ישי מחי פרוכת בי מקדשא דמבית לחם · ומ יעיר כמו יער הלבנון מדה כנגד מדה יצא דוד שאמו אורגת פרוכת לבית המקדש במנור אורגים ויהרוג את גלית שעץ חניתו כמנור אור ולמ"ה קורהו אלחנן שחננו ה' ונראה שגלית הגתי אינו גלית הפלשתי אחת ששם קורהו גלית הפלשתי ואחת שהרי למעלה כתיב אז הכה ס החשתי את ספי מילידי הרפאים וגם למטה כתוב כן וגם הוא יולד להרפ' מכלל שלא מזכיר אף באחי גלית הגתי מילידי הרפה שאינו נז (ו) ויהי איש מדה · דוגמא אנשי מדות (מדבר יג) כלומר איש גדול ולפי שהוא גדול כל כך שצריך למדדו קורהו איש מדה : ואצבעותיו ושם עשרים וארבע · י"ב בידים וי"ב ברגלים ובשמואל (ב' כ"א) אומר עשרים וארבע מספר כלומר זה בלבד זה שיכול למנות וגם זה קש שיכול לאחוז החרב בכח גדול בידו ובמסכת ברכות מפרש ל"ל דכתיב שם ושם עשרים וארבע לריכא אי כתב רחמנא שם ושם הוה אמינא דידיה ושית דכרעיה לכך כתיב כ"ד ואי כתיב כ"ד הוה אמרינן שבע בהא וחמש בהא לכך כתב רחמנא שם ושם כ"ד : (א) ויעמד שטן על אע"פ שפרשה זו אינה לכבוד דוד נכתבה כאן משום שנאמר בסוף הפרשה שבנה מזבח ויענהו ה' מן השמים וזה כבוד דוד : (ה) מספר העם · דוגמת לכל פקדיכם לכל מספרכם : ויהי כל ישראל אלף אלפים ומאה אלף ויהודה ארבע מאות ושבעים אלף · (ובשמוא' ב' כ"ד) כתיב

מאות

מצודת ציון

יקרק · חשובה: (ג) וישר · כלי המלא פגימות אשר יכרתו בו העצים קרוי משור כמו אם יתגדל המשור (ישעיה י') ופ"ב שכורתים בו העצים ע"י גרירה קרוי ג"כ מגרה כמו מגררות במגרה (מ"א ז') והיה די לומר וישר שפי' חתך במשור אבל לתוספות ביאור אמר במגרה וכן רקקי בזיקים (נחום ב'): ובחריצי הברזל · כלי ברזל עשוי חריצים כמו כי לא בחרוץ יודש קצח (ישעיה כ"ח) : ובמגרות גם הם כלים מלאים פגימות אבל כפלים הם מן המשור : (ד) הרפאים · הענקים כמו כאשר מיתר הרפאים (דברים ג') : (ה) כמנור אורגים · הוא העץ העגול אשר האורג כורך בו חוטי השתי ובמשנה נקרא כובד (שבת ק"ג) : (ו) להרפא · לענקה : (ח) אל נולדו · כמו אלה נולדו וכן כל התועבות האל (ויקרא י"ח) : **כא** (א) ויסת · ענין פתוי : (ג) לאשמה · הוא מלשון שממה וכן עדרי הצאן נאשמו (יואל א') : (ה) מספר מפקד · לתוספת ביאור כפל במ"ש וכן אדמת

עפר

מצודת דוד

על ראשו משא של ככר : (ה) ועץ חניתו · הוא בית יד החנית : (ו) מדה · בעל מדה גדולה וכן אנשי מדות (במדבר י"ג) : שש ושש · שם ולשלא נחשוב שבשתי ידיו וכן בשתי רגליו היו שש ב' לכ"א לזה אמר וארבע : (ז) ויחרף · חרפם בדברים: **כא** (א) ויעמוד שטן · הוא הנטוע בלב האדם : על ישראל · ר"ל לעשות דבר הרע לישראל : (ג) ה' · על כי היה נראה תפלת המלך אשר יחשוב כי רבים המה ולכן לדעת מספרם ולזה אמר לו יואב מי יתן ועוד יוסף ה' עליכם עתה ועוד יתכפלו ויחזרו ויתכפלו עד מאה פעמים : הלא וכו' אדוני המלך יודע אשר כולם לאדוני לעבדים ואם עוד יתרבו הנה הדרת מלך וא"כ למה יבקש לדעת מספרם למה יהיה זה סיבה לעש לישראל כי אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין: (ה) מס

ר"ל

חָרֶב׃ ו וְלֵוִי וּבִנְיָמִן לֹא פָקַד בְּתוֹכָם כִּי־נִתְעַב דְּבַר־הַמֶּלֶךְ אֶת־יוֹאָב׃ ז וַיֵּרַע בְּעֵינֵי הָאֱלֹהִים עַל־הַדָּבָר הַזֶּה וַיַּךְ אֶת־יִשְׂרָאֵל׃ ח וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־הָאֱלֹהִים חָטָאתִי מְאֹד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְעַתָּה הַעֲבֶר־נָא אֶת־עֲווֹן עַבְדְּךָ כִּי נִסְכַּלְתִּי מְאֹד׃ ט וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־גָּד חֹזֵה דָוִיד לֵאמֹר׃ י לֵךְ וְדִבַּרְתָּ אֶל־דָּוִיד לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה שָׁלוֹשׁ אֲנִי נֹטֶה עָלֶיךָ בְּחַר־לְךָ אַחַת מֵהֵנָּה וְאֶעֱשֶׂה־לָּךְ׃ יא וַיָּבֹא גָד אֶל־דָּוִיד וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה־אָמַר יְהוָה קַבֶּל־לָךְ׃ יב אִם־שָׁלוֹשׁ שָׁנִים רָעָב וְאִם־שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים נִסְפֶּה מִפְּנֵי־צָרֶיךָ וְחֶרֶב אוֹיְבֶיךָ לְמַשֶּׂגֶת וְאִם־שְׁלֹשֶׁת יָמִים חֶרֶב יְהוָה וְדֶבֶר בָּאָרֶץ וּמַלְאַךְ יְהוָה מַשְׁחִית בְּכָל־גְּבוּל יִשְׂרָאֵל וְעַתָּה רְאֵה מָה־אָשִׁיב אֶת־שֹׁלְחִי דָּבָר׃ יג וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־גָּד צַר־לִי מְאֹד אֶפְּלָה־נָּא בְיַד־יְהוָה כִּי־רַבִּים רַחֲמָיו מְאֹד וּבְיַד־אָדָם אַל־אֶפֹּל׃ יד וַיִּתֵּן יְהוָה דֶּבֶר בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּפֹּל מִיִּשְׂרָאֵל שִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ׃ טו וַיִּשְׁלַח הָאֱלֹהִים מַלְאָךְ לִירוּשָׁלִַם לְהַשְׁחִיתָהּ וּכְהַשְׁחִית רָאָה יְהוָה וַיִּנָּחֶם עַל־הָרָעָה וַיֹּאמֶר לַמַּלְאָךְ הַמַּשְׁחִית רַב עַתָּה הֶרֶף יָדֶךָ וּמַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד עִם־גֹּרֶן אָרְנָן הַיְבוּסִי׃ טז וַיִּשָּׂא דָוִיד אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא אֶת־מַלְאַךְ יְהוָה עֹמֵד בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ נְטוּיָה עַל־יְרוּשָׁלִָם וַיִּפֹּל דָּוִיד וְהַזְּקֵנִים מְכֻסִּים בַּשַּׂקִּים

על

וכהשחית וגומר ברכות שם סב ספר הזוהר פרש' ויקהל ויאמר למלאך ברכות שם

רש"י

מאות אלף ואיש יהודה חמש מאות אלף דמשמע דלא היו מישראל כל כך כאשר נאמר כאן אלא לפי שהקצף היה מאת הקב"ה על דוד לא כתב לשם מספ' כולם שמנה ואף יואב לא מנה כל השבטים כמו שכתוב כי נתע' דבר המל' את יואב אבל כאן משום כבודו של דוד מזכיר כל מספר וחשבון שמנה כי זהו כבודו שחיל כבד כזה היה בשבטו וכן תוכי' כמו שפירשתי שאפי' אותו קצת מישרא' שמנ' לא כתב כל מספרם בשמו' אבל כאן כתב כל אותו מספר שמנ' דהא כתיב כאן ויהי כל ישרא' ובשמוא' לא כתיב כל ובפירוש מוכיח כאן לפנינו כדכתיב יואב בן צרוי' החל למנות ולא כלה ויהי בזאת קצף על ישרא' ולא עלה המספר במספר דברי הימים למלך דוד: (ו) ולוי ובנימן לא פקד בתוכם וגו' · יואב היה יודע שיהיה לאחת' לעם לנגף לפיכך אמר יואב יכול אני להציל שבטים הללו מן המניין לוי אם יאמר דוד למה לא מנית את לוי אשיבנו כי לא התפקדו בתוך בני ישרא' (במדבר ב) וכן אומר לבנימן הלא בפלגש בגבעה נגפו ואם יתנגפו עתה מה ישתייר להם: (ח) ועתה העבר נא את עון עבדך · עון זה מלא בשני וי"ן כלומר העבר נא על העון המלא שעשיתי וד' מלאין הן בקריא' וזה אחד מהם והשני (בתלי' כ"א) הן בעוון חוללתי וכמפורש בויקרא רבה באשה כי תזריע אפילו חסיד שבחסידים אי אפשר שלא יהא לו אחד בעבירה שלא נתכוין (אבא) והלא לא נתכוין אלא לצורך עצמו והשלישי עוונותיו ילכדונו את הרשע (משלי ה') עוונותיו המרובים והרביעי (במלכים ב' ז') ומצאנו עוון ועתה לכו ונבואה ונגידה בית המל' שאמרו אם לא נלך ונגיד בית המל' יהיה עוון גדול כי יבואו עלינו אויבים : (יג) צר לי מאד · אתה אומר בחר לך הקל שבהם קשה לי וצר לי מאד עליו משל לאדם שאמר לו הנך מת ובאיזה קבר רצונ' שתקבר אצל אביך או אמך אמר להם אוי לאזנים שכך שומעים : אפלה נא ביד ה' · בדבר שהוא בכל עשירים ועניים : כי רבים רחמיו · אולי ירחם אבל אויבינו לא ירחמו עלינו : (טז) נטויה על ירושלים · ומה שכתוב

ביהושע

מצודת דוד

ר"ל אף שיואב נתן למלך מספר מועט האמור בש"ב האמת הוא שהיו אלף אלפים וכו' : (ו) ולוי ובנימין · ר"ל על כי לא פקד ביניהם לוי ובנימין לזה לא עלה החשבון שנתן למלך כמ"ש כאן כי החשבון האמור כאן היה עם לוי ובנימין : כי נתעב · נתן טעם למה לא פקד את לוי ובנימין ואמר כי דבר המלך היה מאוס בעיני יואב ולזה היה מתחמט לומר שלא התפקדו מעט לוי בתוך בני ישראל ובבני בנימין היה מתחמט לומר די לה' מה שנתמעטו בימי פילגש בגבעה : (ז) על הדבר הזה · בעבור שנתנו בלא כופר נפש : ויך את ישראל · ר"ל עי"ז בא הנגף כאשר בחר דוד : (יח) הדבר הזה · למנותם בלא כופר נפש : העבר נא וכו' · ר"ל לא יומתו לשחת וא"כ ממילא יעבור העון וילך לו הואיל ולא יהיה הנגף : כי נסכלתי מאוד · ר"ל שלא אני עשיתי סכלות גדול מאד למנותם בלא כופר נפש ומה שטעו הם ביתותו במגפה וכאשר לא ימותו לא ימצא בי עון : (ט) חוזה דוד · כי כל נבואותיו היו לדוד : (י) שלוש · ר"ל אחת משלש וכן בשתים תתחתן בי (ש"א) ור"ל באחת משתים : (יב) אם שלוש שנים רעב · תמור הנגף שבאה בעבור שמנין מבלי כופר : למשגת · להיות משגת אותך : שלשת ימים חרב ה' · ר"ל יקל בדבר להיות זמן מוגבל ובהשגחת המקום : ודבר וכו' · כפל הדבר פעמים ושלש במ"ש כדרך המקרא : ראה · בראיית הלב ובהבנתה : את שולחי · הוא המקום ב"ה : (יג) צר לי מאוד · כאומר שלא כולם קשות הם לאחד ועכ"ז אפלה ביד ה' וז הדבר כי רחמיו מרובים ורחם ירחם · וביד אדם · כי גם בעבור הרעב יצטרכו לבני אדם והמה לא ירחמו : (טו) וכהשחית · וכאשר הרבה להשחית ראה ה' בעניים וינחם על הרעה: רב עתה · עתה במה שמתו והרף ידך מלהשחית עוד כואת כ"ה מעט מעט עם גורן · סמוך לגורן ארנן : (טז) בין הארץ וכו' · ר"ל עמד באויר : (יז) והלא

הכאן

מצודת ציון

עפר (דניאל י"ב) : (ח) נסכלתי · מלשון סכלות ושטות : (יב) נספה · ענין כליון כמו אסף אסיפם (ירמיה ח') : (טו) הרף · מלשון רפיון : (טז) שלופה · הוצאה

עַל־פְּנֵיהֶם׃ יז וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־הָאֱלֹהִים הֲלֹא אֲנִי אָמַרְתִּי לִמְנוֹת בָּעָם וַאֲנִי־הוּא אֲשֶׁר־חָטָאתִי וְהָרֵעַ הֲרֵעוֹתִי וְאֵלֶּה הַצֹּאן מֶה עָשׂוּ יְהוָה אֱלֹהַי תְּהִי נָא יָדְךָ בִּי וּבְבֵית אָבִי וּבְעַמְּךָ לֹא לְמַגֵּפָה׃ יח וּמַלְאַךְ יְהוָה אָמַר אֶל־גָּד לֵאמֹר לְדָוִיד כִּי יַעֲלֶה דָוִיד לְהָקִים מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּגֹרֶן אָרְנָן הַיְבֻסִי׃ יט וַיַּעַל דָּוִיד בִּדְבַר־גָּד אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּשֵׁם יְהוָה׃ כ וַיָּשָׁב אָרְנָן וַיַּרְא אֶת־הַמַּלְאָךְ וְאַרְבַּעַת בָּנָיו עִמּוֹ מִתְחַבְּאִים וְאָרְנָן דָּשׁ חִטִּים׃ כא וַיָּבֹא דָוִיד עַד־אָרְנָן וַיַּבֵּט אָרְנָן וַיַּרְא אֶת־דָּוִיד וַיֵּצֵא מִן־הַגֹּרֶן וַיִּשְׁתַּחוּ לְדָוִיד אַפַּיִם אָרְצָה׃ כב וַיֹּאמֶר דָּוִיד אֶל־אָרְנָן תְּנָה־לִּי מְקוֹם הַגֹּרֶן וְאֶבְנֶה־בּוֹ מִזְבֵּחַ לַיהוָה בְּכֶסֶף מָלֵא תְּנֵהוּ לִי וְתֵעָצַר הַמַּגֵּפָה מֵעַל הָעָם׃ כג וַיֹּאמֶר אָרְנָן אֶל־דָּוִיד קַח־לָךְ וְיַעַשׂ אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ הַטּוֹב בְּעֵינָיו רְאֵה נָתַתִּי הַבָּקָר לָעֹלוֹת וְהַמּוֹרִגִּים לָעֵצִים וְהַחִטִּים לַמִּנְחָה הַכֹּל נָתָתִּי׃ כד וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ דָּוִיד לְאָרְנָן לֹא כִּי־קָנֹה אֶקְנֶה בְּכֶסֶף מָלֵא כִּי לֹא־אֶשָּׂא אֲשֶׁר־לְךָ לַיהוָה וְהַעֲלוֹת עוֹלָה חִנָּם׃ כה וַיִּתֵּן דָּוִיד לְאָרְנָן בַּמָּקוֹם שִׁקְלֵי זָהָב מִשְׁקָל שֵׁשׁ מֵאוֹת׃ כו וַיִּבֶן שָׁם דָּוִיד מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיַּעַל עֹלוֹת וּשְׁלָמִים וַיִּקְרָא אֶל־יְהוָה וַיַּעֲנֵהוּ בָאֵשׁ מִן־הַשָּׁמַיִם עַל מִזְבַּח הָעֹלָה׃ כז וַיֹּאמֶר יְהוָה לַמַּלְאָךְ וַיָּשֶׁב חַרְבּוֹ אֶל־נְדָנָהּ׃ כח בָּעֵת הַהִיא בִּרְאוֹת דָּוִיד כִּי־עָנָהוּ יְהוָה בְּגֹרֶן אָרְנָן הַיְבוּסִי וַיִּזְבַּח שָׁם׃ כט וּמִשְׁכַּן יְהוָה אֲשֶׁר־עָשָׂה מֹשֶׁה בַמִּדְבָּר וּמִזְבַּח הָעוֹלָה בָּעֵת הַהִיא בַּבָּמָה בְּגִבְעוֹן׃ ל וְלֹא־יָכֹל דָּוִיד לָלֶכֶת לְפָנָיו לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים כִּי נִבְעַת מִפְּנֵי חֶרֶב מַלְאַךְ יְהוָה׃ לא וַיֹּאמֶר דָּוִיד זֶה הוּא בֵּית יְהוָה הָאֱלֹהִים וְזֶה מִזְבֵּחַ לְעֹלָה לְיִשְׂרָאֵל׃

ויתן דוד
ונומר
זבחי' יד ק

וזה מזבח
ונומר
זבחי' ו ע

ויאמר

רש"י

(ביהושע ה) והנה איש עומד לנגדו וחרבו שלופה בידו וגו' הלנו אתה אם לצרינו יהושע היה עומד ואחוריו כנגד צריו ובא מלאך כנגדו לפניו תמה ואמ' לו הלנו אתה אם לצרינו לעזרינו הואיל ואתה עומד לנגדי או לצרינו לעזור שגם אתה עומד כנגדן אבל כאן כיון שראה החרב מלאך שהיתה נטויה על ירושלים ידע בעצמו שבאו לנגוף שונאי ישרא': (יז) ואלה הצאן מה עשו · שהם כאותן הצאן המובאים לשחיטה שאין יכולין להנצל משחיטה כי לשחיטה הן עומדי': (כ) מתחבאי' · מפני המלאך לקיים הפסוק (ישעיה כו) לך עמי בא בחדריך וסגור דלתך בעדך חבי כמעט רגע עד יעבור זעם ואומר (שמות י"ב) ואתם לא תצאו איש מפתח ביתו עד בקר: וארנן דש חטים · לפי שאמר לפניו והחטים למנחה · שלא התגמ' וכי היאך היו לשם חטי': (כג) והמוריגי' לעצי' · נסרי' שדשין בהם התבואה כמו ששנינו בעכו"ם עיזא דקורקס' דדישא דיש דומה למורג חרוץ חדש: (כה) שקלי זהב משקל שש מאות · (ובספר שמואל) כתיב בכסף שקלים חמשים הא כיצד נטל מכל שבט ושבט חמשים שקלים הרי שש מאות שקלים כדי שיהיה חלק לכל ישרא' במזבח: (כז) ויאמר ה' למלאך · להשיב חרבו וישב חרבו אל נדנה וכן ויאמר ה' פרשה זו לא נכתבה בשמואל ומשום כבוד דוד נכתבה כאן שעשה מזבח וכל פס ויקח יונה וגו': (כח) בעת ההיא בראות דוד כי ענהו ה' · פרשה זו דבוק פסוק של פסוק כאילו כולו פסוק א': (כט) ומזבח העולה · של משה עדיין בעת ההיא בבמה אשר בגבעון: (ל) ולא יכול דוד ללכת לפניו לדרוש אלהי' כלומר לפני המזבח לעולה לישרא' מכאן ואילך שכל שמן לא כשהיה אותו מעשה שלוה לו הקב"ה להעלות קרבן לא היה דוד יכול ללכת לפניו לדרוש אלהי' כלומר לפני המזבח ש' אלהים וזה מזבח לעולה לישרא' · מכאן ואילך שכל שמן ה' חרב מלאך ה' והלך דוד כדברי ה' ובנה מזבח וענהו ה': (לא) ויאמר דוד זהו בית ה'

מצודת דוד

הכאן · ר"ל בני העם: ידך · מכת ידך זו הדבר: לא למגפה · לא תהיה להביא מגפה: (יח) כי יעלה דוד · אשר יעלה דוד אל הגורן להקים מזבח: (כ) וישב ארנן · החזיר פניו: את המלאך · המשחית בעם: ואת בניו · אשר היו עמו היו מתחבאים מ"מ מפחד המלאך: (כא) עד ארנן

מצודת ציון

סולחה מתערה: (כב) ותעצר · ענין מניעה · (כג) והמוריגים · כעין לוח עץ ובתחתיתו תחובים אבנים דקים ובו דשים התבואה וכן למורג חרוץ (ישעיה מ"א): (כז) נדנה · הוא נרתק החרב ודוגמתו בגו נדנה (דניאל ז'): (ל)

נבעת

מתוך אל הגורן: (כב) בכסף מלא · במחיר כסף שלם כל משקלו: ותעצר · כדי שתעצר המגפה: (כג) קח לך · את הגורן: ויעש · תשלי יעשה את הטוב בעיניו ראה וכו': לעצים · להעביר האש על המזבח: (כד) לא אשא · לא אקח אשר לך לתתה לה': והעלות · ולהעלות עולה מאשר לי בחנם: (כה) במקום · בעבור כל השדה סביב הגורן: (כו) באש · ר"ל הענין היה במה שירדה האש על המזבח: (כז) ויאמר וכו' · להשיב וכן עשה וישב חרבו לבל להשחית כלל מעתה: (כח) ויזבח · היה רגיל לזבוח שם קרבנותיו: (כט) בבמה · הבית שעמד בה והמזבח נקרא בשם הבמה ע"ש הבמה שעמד בה: (ל) ולא יכול וכו' · ולזה זבח קרבנותיו על המזבח שעשה בגורן ארנן: כי נבעת · ותם כחו ללכת לגבעון: (לא) זה הוא וכו' · במקום הזה יבנה הבית: מזבח לעולה:

לפי

כב א וַיֹּאמֶר דָּוִיד לִכְנוֹס אֶת־הַגֵּרִים אֲשֶׁר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיַּעֲמֵד חֹצְבִים לַחְצוֹב אַבְנֵי גָזִית לִבְנוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים׃ ב וּבַרְזֶל לָרֹב לַמִּסְמְרִים לְדַלְתוֹת הַשְּׁעָרִים וְלַמְחַבְּרוֹת הֵכִין דָּוִיד וּנְחֹשֶׁת לָרֹב אֵין מִשְׁקָל׃ ג וַעֲצֵי אֲרָזִים לְאֵין מִסְפָּר כִּי־הֵבִיאוּ הַצִּידֹנִים וְהַצֹּרִים עֲצֵי אֲרָזִים לָרֹב לְדָוִיד׃ ד וַיֹּאמֶר דָּוִיד שְׁלֹמֹה בְנִי נַעַר וָרָךְ וְהַבַּיִת לִבְנוֹת לַיהוָה לְהַגְדִּיל לְמַעְלָה לְשֵׁם וּלְתִפְאֶרֶת לְכָל־הָאֲרָצוֹת אָכִינָה נָּא לוֹ וַיָּכֶן דָּוִיד לָרֹב לִפְנֵי מוֹתוֹ׃ ה וַיִּקְרָא לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ וַיְצַוֵּהוּ לִבְנוֹת בַּיִת לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ ו וַיֹּאמֶר דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה בְּנוֹ בני קרי אֲנִי הָיָה עִם־לְבָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָי׃ ז וַיְהִי עָלַי דְּבַר־יְהוָה לֵאמֹר דָּם לָרֹב שָׁפַכְתָּ וּמִלְחָמוֹת גְּדֹלוֹת עָשִׂיתָ לֹא־תִבְנֶה בַיִת לִשְׁמִי כִּי דָּמִים רַבִּים שָׁפַכְתָּ אַרְצָה לְפָנָי׃ ח הִנֵּה־בֵן נוֹלָד לָךְ הוּא יִהְיֶה אִישׁ מְנוּחָה וַהֲנִחוֹתִי לוֹ מִכָּל־אוֹיְבָיו מִסָּבִיב כִּי שְׁלֹמֹה יִהְיֶה שְׁמוֹ וְשָׁלוֹם וָשֶׁקֶט אֶתֵּן עַל־יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו׃ ט הוּא־יִבְנֶה בַיִת לִשְׁמִי וְהוּא יִהְיֶה־לִּי לְבֵן וַאֲנִי־לוֹ לְאָב וַהֲכִינוֹתִי כִּסֵּא מַלְכוּתוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל עַד־עוֹלָם׃ י עַתָּה בְנִי יְהִי יְהוָה עִמָּךְ וְהִצְלַחְתָּ וּבָנִיתָ בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר עָלֶיךָ׃ יא אַךְ יִתֶּן־לְךָ יְהוָה שֵׂכֶל וּבִינָה וִיצַוְּךָ עַל־יִשְׂרָאֵל וְלִשְׁמוֹר אֶת־תּוֹרַת יְהוָה אֱלֹהֶיךָ׃ יב אָז תַּצְלִיחַ אִם־תִּשְׁמוֹר לַעֲשׂוֹת אֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה עַל־יִשְׂרָאֵל חֲזַק וֶאֱמָץ אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת׃ יג וְהִנֵּה בְעָנְיִי הֲכִינוֹתִי לְבֵית־יְהוָה זָהָב כִּכָּרִים מֵאָה־אֶלֶף וְכֶסֶף אֶלֶף אֲלָפִים כִּכָּרִים וְלַנְּחֹשֶׁת וְלַבַּרְזֶל אֵין מִשְׁקָל כִּי לָרֹב הָיָה וְעֵצִים וַאֲבָנִים הֲכִינוֹתִי וַעֲלֵיהֶם תּוֹסִיף׃ יד וְעִמְּךָ לָרֹב עֹשֵׂי מְלָאכָה חֹצְבִים וְחָרָשֵׁי אֶבֶן וָעֵץ וְכָל־חָכָם בְּכָל־מְלָאכָה׃ טו לַזָּהָב לַכֶּסֶף וְלַנְּחֹשֶׁת וְלַבַּרְזֶל אֵין מִסְפָּר קוּם וַעֲשֵׂה וִיהִי יְהוָה עִמָּךְ׃ טז וַיְצַו דָּוִיד לְכָל־שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל לַעְזֹר לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ׃ יז הֲלֹא יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם עִמָּכֶם וְהֵנִיחַ לָכֶם מִסָּבִיב כִּי נָתַן בְּיָדִי

את

רש"י

ה' להקריב לו קרבן ולא ויקריב על אותו מזבח: (א) לכנוס את הגרים · גרים שנתגיירו שלא רצה להעביד בישרא' עבודת פרך וכן מצינו בשלמה למטה ויספר שלמה וגו' ויעש מהם ע' אלף נושא סבל וגו' ועוד כתיב וכל העם הנותר מן החתי וגו' ג' פסוקים (לקמן כ"ח) ועוד כתיב ומן בני ישרא' לא נתן שלמה לעבדי' וגו' (שם): (ב) למסמרי' לדלתות השערים · נעג"ל בל"א: ולמחברות · הכין דוד הברז' שמחברין ומחזיקי' הדלתות והשערים בהם: (ג) והצורים · עם חירם מלך צור: (ד) נער ורך · לפי שאפילו בן מ"ב שנה קרוי נער דכתיב ויהושע בן נון נער לא ימוש וגו' (שמות לג) שהרי יהושע לא מלך אחרי משה כי אם כ"ח שנה וחי ק"י שנה נמצא (בשנ' ל"ח שנה כשהיו ישרא' במדבר) העיד עליו הכתוב ויהושע בן נון נער מאז היה בן מ"ב שנה על כן הוצרך לכתוב רך שלא היה כי אם בן י"ב שנה כשמלך: להגדיל למעלה · גדול

מאד

מצודת דוד

לפי שרוב הקרבנות הקבועים המה עולות לזה נקרא מזבח העולה: כב (א) את הגרים · הם הגבעונים: (ב) למסמרים וכו' · עבות מסמרים המצטרכים אל הדלתות ולמחברות ר"ל לחבר קרש אל קרש: אין משקל · לא היה אפשר לדעת המשקל לגודל הרבוי: (ד) נער · בשנים: ורך · מעונג

מצודת ציון

נבעת · מלשון בעתה ויראה: כב (א) חוצבים · כן יקראו כורתי האבנים ממקום גדולם: גזית · הוא מלשון גזיזה ור"ל כרותות ומפותחות ביותר: (ג) למסמרים · ליתדות: (ה) ושקט · ענין מנוחה: (יב) ואמץ · גם הוא ענין חוזק:

תחת

ביותר: והבית לבנות · הבית אשר עליו לבנות לה' מהראוי להגדיל הבנין למעלה להיות לשם וכו' לזה אכינה לו צורך הבנין לסקל מעליו: (ז) דם לרוב שפכת · עם שנלחם מלחמות ה' מ"מ מנעו תבנות את הבית כמו שמנע להניף ברזל על המזבח על שעושים מהם כלי רציחה: (ח) איש מנוחה · יהיה שפלו במנוחה ולא יתגרה בו: והניחותי לו · אתן לו מנוחה מאויביו ולא יתגרה מי בו: ושלום וכו' · וכרון שמו היא לאות על השלום: (ט) לבן · יהיה כבן לאביו: לאב · לחמול עליו כאב על בנו: עד עולם · לזרעו אחריו: (יא) ויצוך על ישראל · ר"ל יתן בלבך בינה לדעת לצוות את ישראל את המעשה אשר יעשון ובתת הבינה הרי הוא כאלו הוא מצוה על ישראל: ולשמור · גם יתן לך בינה לשמור את התורה: (יב) אז תצליח וכו' · הוא כמו הפירוש כאומר אם תשמור וכו' אז תצליח: חזק ואמץ · בדבר הנהגת המלוכה: (יג) בעניי · ר"ל עם שאני נחשב לעני מול צורך הראוי לבנין בית ה' הנה הכינותי זהב וכו': ועליהם · ע"כ המאמר למעלה הוא חוזר: (יד) וכל חכם וכו' · כל מין חכם בכל מיני מלאכה: (טו) לזהב · הן למלאכת הזהב וכו': אין מספר · אל החכמים: קום · הוא ענין לשון זרוז: (יז) הלא ה' · ר"ל וכה

אמר

אֶת יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵי יְהוָה וְלִפְנֵי עַמּוֹ׃ יח עַתָּה תְּנוּ לְבַבְכֶם וְנַפְשְׁכֶם
לִדְרוֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְקוּמוּ וּבְנוּ אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה הָאֱלֹהִים לְהָבִיא אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה
וּכְלֵי קֹדֶשׁ הָאֱלֹהִים לַבַּיִת הַנִּבְנֶה לְשֵׁם־יְהוָה׃ **כג** א וְדָוִיד זָקֵן וְשָׂבַע יָמִים וַיַּמְלֵךְ אֶת־
שְׁלֹמֹה בְנוֹ עַל־יִשְׂרָאֵל׃ ב וַיֶּאֱסֹף אֶת־כָּל־שָׂרֵי יִשְׂרָאֵל וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם׃ ג וַיִּסָּפְרוּ הַלְוִיִּם
מִבֶּן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָמָעְלָה וַיְהִי מִסְפָּרָם לְגֻלְגְּלֹתָם לִגְבָרִים שְׁלֹשִׁים וּשְׁמוֹנָה אָלֶף׃ ד מֵאֵלֶּה
לְנַצֵּחַ עַל־מְלֶאכֶת בֵּית־יְהוָה עֶשְׂרִים וְאַרְבָּעָה אָלֶף וְשֹׁטְרִים וְשֹׁפְטִים שֵׁשֶׁת אֲלָפִים׃ ה
וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים שֹׁעֲרִים וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים מְהַלְלִים לַיהוָה בַּכֵּלִים אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְהַלֵּל׃
ו וַיֶּחָלְקֵם דָּוִיד מַחְלְקוֹת לִבְנֵי לֵוִי לְגֵרְשׁוֹן קְהָת וּמְרָרִי׃ ז לַגֵּרְשֻׁנִּי לַעְדָּן וְשִׁמְעִי׃ ח בְּנֵי
לַעְדָּן הָרֹאשׁ יְחִיאֵל וְזֵתָם וְיוֹאֵל שְׁלֹשָׁה׃ ט בְּנֵי שִׁמְעִי שְׁלֹמוֹת שלמית קרי וַחֲזִיאֵל וְהָרָן שְׁלֹשָׁה
אֵלֶּה רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְלַעְדָּן׃ י וּבְנֵי שִׁמְעִי יַחַת זִינָא וִיעוּשׁ וּבְרִיעָה אֵלֶּה בְנֵי־שִׁמְעִי
אַרְבָּעָה׃ יא וַיְהִי־יַחַת הָרֹאשׁ וְזִיזָה הַשֵּׁנִי וִיעוּשׁ וּבְרִיעָה לֹא־הִרְבּוּ בָנִים וַיִּהְיוּ לְבֵית אָב
לִפְקֻדָּה אֶחָת׃ יב בְּנֵי קְהָת עַמְרָם יִצְהָר חֶבְרוֹן וְעֻזִּיאֵל אַרְבָּעָה׃ יג בְּנֵי עַמְרָם אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה
וַיִּבָּדֵל אַהֲרֹן לְהַקְדִּישׁוֹ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הוּא־וּבָנָיו עַד־עוֹלָם לְהַקְטִיר לִפְנֵי יְהוָה לְשָׁרְתוֹ
וּלְבָרֵךְ בִּשְׁמוֹ עַד־עוֹלָם׃ יד וּמֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹהִים בָּנָיו יִקָּרְאוּ עַל־שֵׁבֶט הַלֵּוִי׃ טו בְּנֵי
מֹשֶׁה גֵּרְשׁוֹם וֶאֱלִיעֶזֶר׃ טז בְּנֵי גֵרְשׁוֹם שְׁבוּאֵל הָרֹאשׁ׃ יז וַיִּהְיוּ בְנֵי־אֱלִיעֶזֶר רְחַבְיָה
הָרֹאשׁ וְלֹא־הָיָה לֶאֱלִיעֶזֶר בָּנִים אֲחֵרִים וּבְנֵי רְחַבְיָה רָבוּ לְמָעְלָה׃ יח בְּנֵי יִצְהָר שְׁלֹמִית
הָרֹאשׁ׃ יט בְּנֵי חֶבְרוֹן יְרִיָּהוּ הָרֹאשׁ אֲמַרְיָה הַשֵּׁנִי יַחֲזִיאֵל הַשְּׁלִישִׁי וִיקַמְעָם הָרְבִיעִי׃
כ בְּנֵי עֻזִּיאֵל מִיכָה הָרֹאשׁ וְיִשִּׁיָּה הַשֵּׁנִי׃ כא בְּנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי בְּנֵי מַחְלִי אֶלְעָזָר
וְקִישׁ׃ כב וַיָּמָת אֶלְעָזָר וְלֹא־הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וַיִּשָּׂאוּם בְּנֵי־קִישׁ אֲחֵיהֶם׃ כג בְּנֵי
מוּשִׁי מַחְלִי וְעֵדֶר וִירֵמוֹת שְׁלוֹשָׁה׃ כד אֵלֶּה בְנֵי־לֵוִי לְבֵית אֲבֹתֵיהֶם רָאשֵׁי הָאָבוֹת
לִפְקוּדֵיהֶם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת לְגֻלְגְּלֹתָם עֹשֵׂה הַמְּלָאכָה לַעֲבֹדַת בֵּית יְהוָה מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמָעְלָה׃ כה כִּי אָמַר דָּוִיד הֵנִיחַ יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לְעַמּוֹ וַיִּשְׁכֹּן בִּירוּשָׁלַםִ עַד־לְעוֹלָם׃
וגם

·עפס·

ויבדל אהרן
פסחי' י קד
גטין ה נט
הוריו' ג יג
בניו יקראו
זבחי' יג קב
בני משה
גרשם
יבמו' ו סא
ב"ב ח קט
בני רחביה
ברכות א ז

מצודת ציון

תחת · ענין פחד ושבר כמו אל תערוץ ואל תחת (יהו' א') : **כג** (ג) לגברים
לאנשים : (ד) לנצח · מלאכת השיר נקרא בלשון נצוח כי דרך בעלי השיר לנצח
זה את זה בהרמת הקול ובהכרעת הנעימה : ושוטרים · הם הנוגשים וכופים
לעשות דברי השופטים : (יא) פקודה · ענין מנוי וגזברות : (כט) המערכת
מלשון עריכה וסדור : ולרקיקי · חררות דקות כמו ורקיקי מצות (ויקרא ב') :
ולמרבכת · ענין קליעה ברותחין כמו מרבכת תביאנה (שם ו') : משורה · יהיה
מדת

מצודת דוד

אמר להם הלא ה' וכו' : ונכבשה · כבשנו ולכדנו את הארץ : לפני ה' ועמו
ר"ל בעזר ה' וע"י עמו : (יח) ובנו · גם אתם תסייעו לבני בבנין : הנבנ
כי בעת ההבאה ככר תהיה בנויה : **כג** (ד) מאלה לנצח · מאלה הספו
לנצח וכו' : על מלאכת וגו' · בעת עבודת המזבח : (ה) בכלים · כי כל
אלף האמורים במקרא שלפניו המה שררו בפה : (ו) מחלקות · לחלקים
לבני לוי · את בני לוי היה מחלק והם גרשון וכו' : (ז) לגרשני · לגר
היו בנים לעדן ושמעי : (ט) בני שמעי · אין זה שמעי בן גרשון כ"א אח
מבני לעדן ושלשת בניו היו ראשי אבות : (י) ובני שמעי · וזו בן גרשון : (יא) הראש · הוא היה בית אב הראשון בבני שמעי : וזיזה · הוא זינא הנ'
אחת · מוסב גם על לבית אב ור"ל שהיו לחבורה אחת וראש אחד להם : (יג) ולברך בשמו · הוא ברכת כהנים בנשיאת כפים : (יז) רבו למעלה נת
מאד : (כב) וישאום · נשאום לנשים : אחיהם · קרוביהם : (כד) לבית אבותיהם וכו' · לבני בית אבותיהם היו אלו ראשי האבות לכל הפקודי' שבהם
במספר שמות · המנויין במספר זכרון שמותם לגלגלתם : עשה המלאכה וכו' · המשוררים והשוערים והמתיכים : (כה) כי אמר דוד · בא לתת טעם ל
מנה דוד מבן עשרים הלא בתורה אמרה מבן שלשים ואמר כי אמר דוד הניח ה' וכו' עד לעולם ולא יזוז עוד משם : (כו) וגם ללוים · וא"כ
גם ללוים לשאת את
המשכן

כו וְגַם לַלְוִיִּם אֵין־לָשֵׂאת אֶת־הַמִּשְׁכָּן וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו לַעֲבֹדָתוֹ׃ כז כִּי בְדִבְרֵי דָוִיד הָאַחֲרֹנִים
הֵמָּה מִסְפַּר בְּנֵי־לֵוִי מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמָעְלָה׃ כח כִּי מַעֲמָדָם לְיַד בְּנֵי־אַהֲרֹן לַעֲבֹדַת
בֵּית יְהוָה עַל־הַחֲצֵרוֹת וְעַל־הַלְּשָׁכוֹת וְעַל־טָהֳרַת לְכָל־קֹדֶשׁ וּמַעֲשֵׂה עֲבֹדַת בֵּית הָאֱלֹהִים׃
כט וּלְלֶחֶם הַמַּעֲרֶכֶת וּלְסֹלֶת לְמִנְחָה וְלִרְקִיקֵי הַמַּצּוֹת וְלַמַּחֲבַת וְלַמֻּרְבָּכֶת וּלְכָל־מְשׂוּרָה
וּמִדָּה׃ ל וְלַעֲמֹד בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר לְהֹדוֹת וּלְהַלֵּל לַיהוָה וְכֵן לָעָרֶב׃ לא וּלְכֹל הַעֲלוֹת עֹלוֹת
לַיהוָה לַשַּׁבָּתוֹת לֶחֳדָשִׁים וְלַמֹּעֲדִים בְּמִסְפָּר כְּמִשְׁפָּט עֲלֵיהֶם תָּמִיד לִפְנֵי יְהוָה׃ לב וְשָׁמְרוּ
אֶת־מִשְׁמֶרֶת אֹהֶל־מוֹעֵד וְאֵת מִשְׁמֶרֶת הַקֹּדֶשׁ וּמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי אַהֲרֹן אֲחֵיהֶם לַעֲבֹדַת בֵּית
יְהוָה׃ **כד** א וְלִבְנֵי אַהֲרֹן מַחְלְקוֹתָם בְּנֵי אַהֲרֹן נָדָב וַאֲבִיהוּא אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר׃ ב וַיָּמָת
נָדָב וַאֲבִיהוּא לִפְנֵי אֲבִיהֶם וּבָנִים לֹא־הָיוּ לָהֶם וַיְכַהֲנוּ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר׃ ג וַיֶּחָלְקֵם דָּוִיד
וְצָדוֹק מִן־בְּנֵי אֶלְעָזָר וַאֲחִימֶלֶךְ מִן־בְּנֵי אִיתָמָר לִפְקֻדָּתָם בַּעֲבֹדָתָם׃ ד וַיִּמָּצְאוּ בְנֵי־אֶלְעָזָר
רַבִּים לְרָאשֵׁי הַגְּבָרִים מִן־בְּנֵי אִיתָמָר וַיַּחְלְקוּם לִבְנֵי אֶלְעָזָר רָאשִׁים לְבֵית־אָבוֹת שִׁשָּׁה
עָשָׂר וְלִבְנֵי אִיתָמָר לְבֵית אֲבוֹתָם שְׁמוֹנָה׃ ה וַיַּחְלְקוּם בְּגוֹרָלוֹת אֵלֶּה עִם־אֵלֶּה כִּי־הָיוּ
שרי

וימצאו וגו'
תעני' ד כז

רש"י

אחר שהגביהו שלמה עד מאה ועשרים אמה כדכתיב (במלכים א' ו') והאולם על פני היכל הבית וגומר : (כז) המה מספר בני לוי מבן עשרים שנה ולמעלה · כלומר אז תיקן דוד משמרות או כשיבא שלמה בנו שיהיו מזומנים לו : (כח) כי מעמדם ליד בני אהרן וגו' · דוגמא וילוו עליך וישרתוך : ועל טהרת לכל קדש · שאם יטמא הבית וכליו שיהיו הם ממונים לטהרו שכן מצינו בחזקיהו כדכתיב (לקמן ב' כ"ט) ויקבלו הלוים להוציא מנחל קדרון חוצה וכתיב ויחלו באחד לחדש הראשון לקדש וגו' : (לא) ולכל העלות יעלות לה' לשבתות ולחדשים · פתרון הם היו ממונים על הלשכות וגם על לשכת בית הטלאים שהקרבנות שם והם יביאו אל הכהנים תמיד בכל יום במספר מה שצריכים בכל יום בין בחול בין בשבתו' ובחדשים ובמועדי' שמוסיפי' על התמי' כל אלה יביאו במספ' כמשפט וגם מסייעי' לכהנים להפשיט הזבח וכן מצינו בחזקיהו רק הכהנים היו למעט ולא יכלו להפשי' את כל העולות ויחזקום אחיהם הלוים וגו' : (א) ולבני אהרן · פתרון אלה בני אהרן וגומר על מחלקותם : (ב) וימת נדב ואביהו ובנים לא היו להם · לפי שלא היו להם בנים כיהנו אלעזר ואיתמר במקומם אבל אם היו לנדב ואביהו בנים היו קודמים לאלעזר ואיתמר בכהונה גדולה שכן מצינו (בעזרא ג') שהרי יהוצדק אביו של יהושע היה ויהוצדק ועזרא בני שריה היו כדכתיב (לעיל ה') ושריה הוליד את יהוצדק (ובעזרא ה') כתיב עזרא בן שריה ויהוצדק הלך בגולה לבבל וכשעלו מבבל עלה יהושע ושימש ולא שימש עזר' לפי שהיה יהוצדק הבכור וקדמו בן אחיו הבכור כדכתיב בנבואת חגי (ז') יהושע בן יהוצדק הכהן הגדול : (ג) ואחימלך מן בני איתמר · זה אחימלך בן אבית' כדמוכח בסמוך (כ"ד ו') ויכתבם שמעיה וגומר עד ואחימלך בן אביתר : (ד) ויחלקום לבני אלעזר ראשים לבית אבות ששה עשר · מתחל' במשכן שילה לא היו כ"א י"ו משמרות ח' מאלעזר וח' מאיתמר כמפורש במסכת תענית וכשראה דוד שהיו ראשי הגיבורים לאלעזר רבים חלקם לכל משמר ומשמר של אלעזר לשנים והעמידם על י"ו משמרות ומשמרת בני איתמר העמיד על מעמד משמר כבראשונה על שמנה משמרות וכן מוכיח בסמוך בית אב אחד לאלעזר ואחד אחד לאיתמר כלומר כאחד למעמד למשמרת שבמשכן כמו כן העמידן דוד עתה בבית המקדש : (ה) ויחלקום בגורלות אלה עם
אלה

מצודת דוד

המשכן ממקום למקום כמו שנשאו עד הנה ואינם אלא לשיר ודי בבן עשרים כי לעבודה בכתף הוצרך לשלשים למלאות הכח ולא לשיר : לעבודתו · העשוי לעבודת המשכן : (כז) כי בדברי וכו' · ר"ל הן בדברי דוד עצמו נאמר למעלה מבן שלשים אבל בראשונה לא עלתה זאת על דעתו ורצה למנותם כמ"ש בתורה מבן שלשים וזהו כי בדברי דוד האחרונים המה ספורים מבן עשרים וכו' א"כ די בבן עשרים : (כח) כי מעמדם · ר"ל הואיל והופקדו להיות מעמדם תחת יד בני אהרן : על החצרות · יפרש מהו עבודת בית ה' ואמר שיהיו ממונים על החצרות וכו' : ועל טהרות · לשמור טהרות דברים הקדושי' שלא יטמאו : ומעשה · ושאר מעשה עבודת וכו' : (כט) וללחם המערכת וכו' · להכין לחם הפנים וסולת למנחה הסולת ולרקיקי וכו' והם מיני מנחות האמורים בתורה : ולכל משורה · להיות ממונים על מדות הלח והיבש הנצרכי' בעזרה : (ל) ולעמוד וכו' · לשורר בעת הקרבת התמידין : (לא) ולכל העלות · להודות ולהלל בכל זמן העלאת עולות לה' לשבתות וכו' והם עולות המוספין : במספר · ר"ל העולות הבאים במספר הקבוע כמשפט התורה על ישראל להקריב תמיד לפני ה' ולא יעבור : (לב) ושמרו וכו' · גם ישמרו את משמרת האוהל לבל יקרב איש זר : הקדש · דברים המקודשים : ומשמרת בני אהרן · לסייע אותם בדבר הצריך לעבודת בית ה' כהפשטת עור העולה וכדומה : **כד** (א) ולבני אהרן · ואת בני אהרן היה בן מחלקותם למשמרות : (ב) לפני אביהם · בחיי אביהם : ויכהנו · ר"ל והם נשארו כהנים לה' : (ג) לפקודתם בעבודתם · לפי מספרם העובדים בהעבודה המוטל עליהם : (ד) לראשי הגבורים · למספר ראשי הגברים הראויין לעבודה : ראשים לבית אבות · עשה ששה עשר ראשי בתי אבות והם המשמרות : (ה) בגורלות · פי יפשפש ראשון ופי שני וכו' : כי היו שרי קדש וכו' · כי כולם היו שרי קדש וכו' ולזה לא נתן מעלה לאחד על השני להקדימו
מבני

שָׂרֵי־קֹדֶשׁ וְשָׂרֵי הָאֱלֹהִים מִבְּנֵי אֶלְעָזָר וּבִבְנֵי אִיתָמָר׃ ו וַיִּכְתְּבֵם שְׁמַעְיָה בֶן־נְתַנְאֵל הַסּוֹפֵר
מִן־הַלֵּוִי לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וְצָדוֹק הַכֹּהֵן וַאֲחִימֶלֶךְ בֶּן־אֶבְיָתָר וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת לַכֹּהֲנִים
וְלַלְוִיִּם בֵּית־אָב אֶחָד אָחֻז לְאֶלְעָזָר וְאָחֻז אָחֻז לְאִיתָמָר׃ ז וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל הָרִאשׁוֹן לִיהוֹיָרִיב
לִידַעְיָה הַשֵּׁנִי׃ ח לְחָרִם הַשְּׁלִישִׁי לִשְׂעֹרִים הָרְבִיעִי׃ ט לְמַלְכִּיָּה הַחֲמִישִׁי לְמִיָּמִן הַשִּׁשִּׁי׃
י לְהַקּוֹץ הַשְּׁבִיעִי לַאֲבִיָּה הַשְּׁמִינִי׃ יא לְיֵשׁוּעַ הַתְּשִׁיעִי לִשְׁכַנְיָהוּ הָעֲשִׂירִי׃ יב לְאֶלְיָשִׁיב
עַשְׁתֵּי עָשָׂר לְיָקִים שְׁנֵים עָשָׂר׃ יג לְחֻפָּה שְׁלֹשָׁה עָשָׂר לְיֶשֶׁבְאָב אַרְבָּעָה עָשָׂר׃ יד לְבִלְגָּה
חֲמִשָּׁה עָשָׂר לְאִמֵּר שִׁשָּׁה עָשָׂר׃ טו לְחֵזִיר שִׁבְעָה עָשָׂר לְהַפִּצֵּץ שְׁמוֹנָה עָשָׂר׃ טז לִפְתַחְיָה
תִּשְׁעָה עָשָׂר לִיחֶזְקֵאל הָעֶשְׂרִים׃ יז לְיָכִין אֶחָד וְעֶשְׂרִים לְגָמוּל שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים׃ יח לִדְלָיָהוּ
שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים לְמַעַזְיָהוּ אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים׃ יט אֵלֶּה פְקֻדָּתָם לַעֲבֹדָתָם לָבוֹא לְבֵית־יְהוָה
כְּמִשְׁפָּטָם בְּיַד אַהֲרֹן אֲבִיהֶם כַּאֲשֶׁר צִוָּהוּ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ כ וְלִבְנֵי לֵוִי הַנּוֹתָרִים לִבְנֵי
עַמְרָם שׁוּבָאֵל לִבְנֵי שׁוּבָאֵל יֶחְדְּיָהוּ׃ כא לִרְחַבְיָהוּ לִבְנֵי רְחַבְיָהוּ הָרֹאשׁ יִשִּׁיָּה׃ כב לַיִּצְהָרִי
שְׁלֹמוֹת לִבְנֵי שְׁלֹמוֹת יָחַת׃ כג וּבְנֵי יְרִיָּהוּ אֲמַרְיָהוּ הַשֵּׁנִי יַחֲזִיאֵל הַשְּׁלִישִׁי יְקַמְעָם הָרְבִיעִי׃
כד בְּנֵי עֻזִּיאֵל מִיכָה לִבְנֵי מִיכָה שָׁמוּר שמיר ק׳׃ כה אֲחִי מִיכָה יִשִּׁיָּה לִבְנֵי יִשִּׁיָּה זְכַרְיָהוּ׃
כו בְּנֵי מְרָרִי מַחְלִי וּמוּשִׁי בְּנֵי יַעֲזִיָּהוּ בְנוֹ׃ כז בְּנֵי מְרָרִי לְיַעֲזִיָּהוּ בְּנוֹ וְשֹׁהַם וְזַכּוּר וְעִבְרִי׃
כח לְמַחְלִי אֶלְעָזָר וְלֹא־הָיָה לוֹ בָּנִים׃ כט לְקִישׁ בְּנֵי־קִישׁ יְרַחְמְאֵל׃ ל וּבְנֵי מוּשִׁי מַחְלִי
וְעֵדֶר וִירִימוֹת אֵלֶּה בְּנֵי הַלְוִיִּם לְבֵית אֲבֹתֵיהֶם׃ לא וַיַּפִּילוּ גַם־הֵם גּוֹרָלוֹת לְעֻמַּת אֲחֵיהֶם
בְּנֵי־אַהֲרֹן לִפְנֵי דָּוִיד הַמֶּלֶךְ וְצָדוֹק וַאֲחִימֶלֶךְ וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם אָבוֹת הָרֹאשׁ
לְעֻמַּת אָחִיו הַקָּטָן׃ כה א וַיַּבְדֵּל דָּוִיד וְשָׂרֵי הַצָּבָא לַעֲבֹדָה לִבְנֵי אָסָף וְהֵימָן וִידוּתוּן

הנביאים

רש"י

לה · למי יפול הגורל להיות ראשון או שני או שלישי או רביעי וכן כולם : (ו) ויכתבם שמעיה · להיות להם לזכרון מי ראשון ומי שני וכן כו
(יט) אלה פקודת' לעבודת' · אלו שכתובין כאן ראשי משמרות פקודתם על משמרות היו : (א) ויבדל דוד ושרי הצבא לעבודה · לשורר השיר

אסף

מצודת ציון

מדת הלא כמו במדה במשקל ובמשורה (שם י"ט) : כה (ה) קרן · ענין ממשלה

וחוזק

מצודת דוד

מבלי גורל : (ו) ויכתבם · שמות בתי האבות כתבם על פתקים להניחם
לעשות הגורל : בית אב אחד אחוז וכו' · ארז"ל מתחלה היו שמנה בתי

לאלעזר ושמנה לאיתמר ועל שמאה דוד רבים לבני אלעזר חלק כל בית אב לשתים וז"ש בית אב אחד אחז לאלעזר ר"ל כל בית אב אחז עוד אחד ל בה שתים : ואחז אחז לאיתמר · ר"ל מה שהיה אחוז לאיתמר אחז נשאר אחוז ולא הוסיף כולם : (יט) אלה פקודתם · אלה מספר המשמרות לבוא ה' לעבודתם כמשפט האמור ביד אהרן כאשר צוהו ה' : (כ) ולבני לוי הנותרי' · היה כן מחלקותם ואמר הנותרים כי כבר חשב הכהנים מבני לוי ובני בן לוי ואף שגם המה נזכרים עמהם למעלה מ"מ חשבם שוב על כי נשתנה בהם שמות בתי האבות ועל בני מררי נתוסף עוד : לבני עמרם שובאל · ר"ל בית האב מבני עמרם שהיתה נקראת מתחלה ע"ש שובאל עתה הוחזרה להיות נקראה ע"ש יחדיהו שהיה מבני שובאל וכן כל הנאמרים בענין : (כא) לרחביהו · לבית אב של רחביה נעשה מבניו ישיה לראש ונקראה בית האב על שמו : (כב) ליצהרי · [illegible] אב מבני יצהר שהיתה נקראת ע"ש שלומות עתה ע"ש יחת : (כג) ובני יריהו · ר"ל בית האב שהיתה נקראת ע"ש יריהו נעשה עתה לבית אב אחת עם אמריהו שהיתה שני לה ונקראו שתיהן אמריהו : יחזיאל · בית האב ההיא לא נשתנה שמה וכן יקמעם : (כה) אחי מיכה ישיה · ר"ל בית האב שהיתה נקראת ע"ש ישיה שהיה אחי מיכה להיות נקרא ע"ש זכריהו שהיה מבני ישיה : (כו) בני מררי · ר"ל מה שהיו בתי אבות לבני מררי רק מבני מחלי ומושי נתוסף עתה בתי אבו' בני י בן מררי שלא הוזכר למעלה : (כז) בני מררי · אלה בתי האבות מבני מררי ליעזיהו בנו היו ושהם וכו' · בתי האבות ההם לא נשתנו שמם : (כח) ולא היה לו בנים · ולא היה א"כ לבית א (כט) לקיש · בית האב של קיש נקראה עתה ע"ש ירחמאל שהיה מבני קיש : (ל) ובני מושי מחלי וכו' · של בני משפחותם (והיו א"כ נחלקים עתה לכ"ד מחלקות כמו הכהנים תשעה מבני גרשון ושמנה מבני קהת ושבעה מבני מררי) : (לא) גורלות · מי ראשון ועבודתם היה לשורר בפה : לעומת אחיהם · ר"ל כמו אחיהם בני אהרן ודומה להם בדבר הגורל : אבות הראש וכו' · הראש מכל בני האבות היה נקרא בשמו אבות ולזה אמר עם שאבות הזה היה הראש לכולם עכ"ז היה מונח בגורל לעומת אחיו הקטן כולם ולא הועיל לו מעלתו להי ראשון את בית האב שלו : כה (א) ויבדל · הבדילם משאר הלוים אל עבודה המסור להם בהלל בכלי שיר : הנבאים · אשר היו מתנבאים בהי

בכנורות

הַנְּבִיאִים יתיר י׳ בְּכִנֹּרוֹת בִּנְבָלִים וּבִמְצִלְתָּיִם וַיְהִי מִסְפָּרָם אַנְשֵׁי מְלָאכָה לַעֲבֹדָתָם׃ ב לִבְנֵי
אָסָף זַכּוּר וְיוֹסֵף וּנְתַנְיָה וַאֲשַׂרְאֵלָה בְּנֵי אָסָף עַל יַד־אָסָף הַנִּבָּא עַל־יְדֵי הַמֶּלֶךְ׃ ג לִידוּתוּן
בְּנֵי יְדוּתוּן גְּדַלְיָהוּ וּצְרִי וִישַׁעְיָהוּ חֲשַׁבְיָהוּ וּמַתִּתְיָהוּ שִׁשָּׁה עַל יְדֵי אֲבִיהֶם יְדוּתוּן בַּכִּנּוֹר
הַנִּבָּא עַל־הֹדוֹת וְהַלֵּל לַיהוָה׃ ד לְהֵימָן בְּנֵי הֵימָן בֻּקִּיָּהוּ מַתַּנְיָהוּ עֻזִּיאֵל שְׁבוּאֵל וִירִימוֹת
חֲנַנְיָה חֲנָנִי אֱלִיאָתָה גִדַּלְתִּי וְרֹמַמְתִּי עֶזֶר יָשְׁבְּקָשָׁה מַלּוֹתִי הוֹתִיר מַחֲזִיאוֹת׃ ה כָּל־אֵלֶּה
בָנִים לְהֵימָן חֹזֵה הַמֶּלֶךְ בְּדִבְרֵי הָאֱלֹהִים לְהָרִים קָרֶן וַיִּתֵּן הָאֱלֹהִים לְהֵימָן בָּנִים אַרְבָּעָה
עָשָׂר וּבָנוֹת שָׁלוֹשׁ׃ ו כָּל־אֵלֶּה עַל־יְדֵי אֲבִיהֶם בַּשִּׁיר בֵּית יְהוָה בִּמְצִלְתַּיִם נְבָלִים
וְכִנֹּרוֹת לַעֲבֹדַת בֵּית הָאֱלֹהִים עַל יְדֵי הַמֶּלֶךְ אָסָף וִידוּתוּן וְהֵימָן׃ ז וַיְהִי מִסְפָּרָם עִם־אֲחֵיהֶם
מְלֻמְּדֵי־שִׁיר לַיהוָה כָּל־הַמֵּבִין מָאתַיִם שְׁמוֹנִים וּשְׁמוֹנָה׃ ח וַיַּפִּילוּ גּוֹרָלוֹת מִשְׁמֶרֶת לְעֻמַּת
כַּקָּטֹן כַּגָּדוֹל מֵבִין עִם־תַּלְמִיד׃ ט וַיֵּצֵא הַגּוֹרָל הָרִאשׁוֹן לְאָסָף לְיוֹסֵף גְּדַלְיָהוּ הַשֵּׁנִי הוּא־

ואחיו

רש"י

אסף וגומר · מכל הלוים לא הבדיל כ"א בני אסף : והימן וידותון הנבאים · כשהיו מנגנים בכלי שירים הללו היו מתנבאין דוגמא באלישע קחו לי מנגן (מלכים ב' ג') ויהי כנגן המנגן ותהי עליו יד ה' : ויהי מספרם אנשי מלאכה · כלומר המשמרו' כ"ד על כ"ד משמרות ד' בנים של אסף וששה של ידותון וי"ד של הימן הרי כ"ד למטה כלל מספר כולן כדכתיב ויהי מספר' עם אחיהם וגו' : (ג) ומתתיהו ששה · ולא תמצא את חמש אשתו היתה מעוברת את שמעי ורא' ברוח הקודש שגם הוא עתיד להיות ראש משמרה לפיכך אמר ששה וזהו שנאמר לפנינו העשירי שמעי וזהו שיסד הפייט (בקדושה של יוצר דפרשת שקלים) רשום מששון להפקד במשמרת הקודש : על ידי אביהם ידותון · דוגמא על ידו החזיק (נחמיה ג') : הנבא על הודות והלל · שהיו מנגנים בכינור מזמורי הודו ומזמורי הללויה והי' מתנבא : (ד) ורוממתי עזר · שם אחד הוא : (ה) חוזה המלך בדברי האלהים להרים קרן · קרן הנבואה שמתנבא למלך דוגמא וירם קרן משיחו (שמואל א' ב') : ויתן האלהים להימן · כלומר אם לא שנתן לו אלהים הבנים אי אפשר שהיו לו י"ד בנים ושלש בנות וכולן ראויין להיות ראשי משמרות דוגמא (רות ד) ויתן ה' לה הריון ותלד בן אם לא שהיתה מתנה זו מה' אי אפשר שיולד בועז שהיה זקן וכן ויראהו ה' את כל הארץ (דברים לד) אם לא מאת ה' היתה ראויה אלא אי אפשר להביט בל כך למרחוק : (ו) כל המבין · לענין שירה נופל לומר מבין כדכתיב מבין עם תלמיד וכניהו שר הלוים במשא יסור כי מבין הוא : (ח) ויפילו גורלות משמר' לעומת · פתרון משמרת לעומת משמרת ודוגמא למעלה (י"ו) ואהיה מתהלך מאהל אל אהל וממשכן פתרון ממשכן אל משכן : כקטן כגדול מבין עם תלמיד · פתרון הפילו גורלות על המשמורת זה לעומת זה משמרת לעומת משמרת כקטן כגדול מבין הרב עם תלמיד כולם היו שוין בזה למי שיגיע הגורל הראשון אם לקטן כן יקדים הוא להיות ראשון ואם אחרון יהי אחרון וכן כולם בין מבין בין תלמיד בין קטן בין גדול ומשמרות או של לוים הולכים אחר משמרות של כהנים למי שנופל הגורל הא' משמ' ראשון עם משמרת יהויריב הכהן ולמי שיפול הגורל השני ישמש הוא ומשמרתו עם משמרות ידעיה הכהן : (ט) ויצא הגורל הראשון לאסף ליוסף · בנו הראשון : גדליהו השני · גדליהו בכור ידותון הוא : בניו ואחיו שנים עשר · פתרון כו' על כל משמר' ומשמרה יבאו י"ב לוים שהרי היו כולם רפ"ח וכשתחלקה לכ"ד חלקים יהיה כל חלק וחלק י"ב לוים ר"ל וזהו אחיו ובניו מוסב ליוסף ולגדליהו ולפי שבפסוק אחד שניהם נזכרים

מצודת ציון

כתב

וחוזק והושאל מבע"ח בעלי הקרנות אשר יתחזקו בהם בהלחמם עם מי : (ז) מלמדי · ענין הרגל כמו וילמד לטרוף טרף (יחז' י"ט) : (ח) לעומת · נגד :

[illegible]

מצודת דוד

בכנורות · הבדילם לנגן בכנורות וכו' : אנשי מלאכה לעבודתם · בקיאי' וחכמים לעבודת הנגון : (ב) לבני אסף זכור · לבני אסף היה המספר זכור ויוסף וכו' : על יד אסף · ר"ל הם השכילו בחכמת הנגון על י[illegible]ביהם כי הוא למדו : הנבא · על אסף יאמר שהיה מתנבא ברה"ק על ידי המלך כי הוא הכינו להיישירו אל הנבואה : (ג) לידותון · זו היא המספר לידותון : ששה · אינם אלא חמשה וארז"ל שאשת ידותון היתה מעוברת ולפה דוד ברוח הקדש שתלד בן ויהיה ראש משמרה והוא שמעי האמור למטה העשירי שמעי : על ידי וכו' · ר"ל ע"י אביהם השכילו לנגן בכנור כי הוא למדם : הנבא · על ידותון יאמר שהיה מתנבא ברוח הקדש בהודות והלל לה' : (ד) להימן · זהו המספר להימן : ורוממתי עזר · הוא שם אחד ועם ששמם שתי תיבות : (ה) חוזה המלך וכו' · הוא היה מתנבא למלך בדבר אלהים שירים קרן ממשלתו : (ו) על ידי אביהם בשיר · ע"י אביהם השכילו לדבר בשיר בבית ה' במצלתים וכו' : לעבודת וכו' · בעת עבודת הקרבנות : על ידי המלך · ר"ל בהשלולים שתיקן המלך ואסף וכו' כי גם המה תקנו מזמורים כמ"ש בספר תהלים : (ז) ויהי מספרם · של ראשי המשמרות הנזכרים עם חבריהם המלומדים לדבר בשיר : כל המבין · בדבר השיר : מאתים וכו' · ולא חשב כ"א המבינים ביותר בדבר הנגון אבל מספר כולם היו ארבעת אלפים כמ"ש למעלה : (ח) גורלות · מי ישמש ראשון ועבודתם היה לנגן בכלים : משמרת לעומת · כמו משמרת לעומת משמרת וקלת בדבר התובן : מבין · היותר נכון בדבר השיר עם מי שצריך להתלמד עוד ולא הועיל לו רוב בינתו להקדימו ראשון : (ט) לאסף ליוסף · מבני אסף עלה הגורל הראשון ליוסף : גדליהו השני · הוא היה בן ידותון

ואחיו ובניו שנים עשר : י השלישי זכור בניו ואחיו שנים עשר : יא הרביעי ליצרי בניו
ואחיו שנים עשר : יב החמישי נתניהו בניו ואחיו שנים עשר : יג הששי בקיהו בניו
ואחיו שנים עשר : יד השביעי ישראלה בניו ואחיו שנים עשר : טו השמיני ישעיהו בניו
ואחיו שנים עשר : טז התשיעי מתניהו בניו ואחיו שנים עשר : יז העשירי שמעי בניו
ואחיו שנים עשר : יח עשתי־עשר עזראל בניו ואחיו שנים עשר : יט השנים עשר לחשביה
בניו ואחיו שנים עשר : כ לשלשה עשר שובאל בניו ואחיו שנים עשר : כא לארבעה
עשר מתתיהו בניו ואחיו שנים עשר : כב לחמשה עשר לירמות בניו ואחיו שנים עשר :
כג לששה עשר לחנניהו בניו ואחיו שנים עשר : כד לשבעה עשר לישבקשה בניו ואחיו
שנים עשר : כה לשמונה עשר לחנני בניו ואחיו שנים עשר : כו לתשעה עשר למלותי
בניו ואחיו שנים עשר : כז לעשרים לאליתה בניו ואחיו שנים עשר : כח לאחד ועשרים
להותיר בניו ואחיו שנים עשר : כט לשנים ועשרים לגדלתי בניו ואחיו שנים עשר :
ל לשלשה ועשרים למחזיאות בניו ואחיו שנים עשר : לא לארבעה ועשרים לרוממתי
עזר בניו ואחיו שנים עשר : כו א למחלקות לשערים לקרחים משלמיהו בן־קרא מן־
בני אסף : ב ולמשלמיהו בנים זכריהו הבכור ידיעאל השני זבדיהו השלישי יתניאל
הרביעי : ג עילם החמישי יהוחנן הששי אליהועיני השביעי : ד ולעבד אדם בנים
שמעיה הבכור יהוזבד השני יואח השלישי ושכר הרביעי ונתנאל החמישי : ה עמיאל
הששי יששכר השביעי פעלתי השמיני כי ברכו אלהים : ו ולשמעיה בנו נולד בנים
הממשלים לבית־אביהם כי־גבורי חיל המה : ז בני שמעיה עתני ורפאל ועובד אלזבד
אחיו בני־חיל אליהו וסמכיהו : ח כל־אלה מבני עבד אדם המה ובניהם ואחיהם איש־
חיל בכח לעבדה ששים ושנים לעבד אדם : ט ולמשלמיהו בנים ואחים בני חיל שמונה
עשר : י ולחסה מן־בני־מררי בנים שמרי הראש כי לא־היה בכור וישימהו אביהו
לראש

פעלתי וגו׳
ברכו׳ [illegible]
כל וגו׳ [illegible]

רש״י

כתב לבד פעם אחת הוא ובניו ואחיו וכל אחיו ואחיהם שבעניין לאו אחיו ממש אלא חבורה אחת קורא אחים (ברודי״ר ספ״ט) בל׳ א
(י) השלישי זכור · בכור אסף : (יא) הרביעי ליצרי · שני של ידותון · (יב) החמישי נתניהו · שלישי של אסף · כך נפל הגורל
לזה : (א) למחלקות לשערים · אין מוזרי׳ חלילה אלא כנגד שערים חלקי׳ ושוב הפילו גורלות מי לשער זה מי לשער אחר כך מפורש ל
לקרחי׳ משלמיהו בן קורא מן בני אסף · ודוגמא למעלה ושלום בן קורא וגו׳ (לעיל ט׳) (ה) כי ברכו אלהים · כדאמר (לעי
ויברך ה׳ את בית עובד אדום וגו׳ : (ו) הממשלי׳ לבית אביהם · פתרון אותן מושלים היו על יד אביהם ודוגמא בסוף דניאל ומשל
רב

מצודת ציון

(יא) ליצרי · הוא צרי האמור למעלה וכן ימצא קצת שינוי השמות בשאר הנזכרי׳ וכדרך

מצודת דוד

וכן כולם לא היו בסדר התולדות כ״א כאשר עלה הגורל : הוא ואחיו
מוסב גם על יוסף הראשון כי בכ״א היו י״ב ולכ״ד משמרות עולה
במספר האמור למעלה והם היו המתביני׳ ביותר בדבר השיר : כו (א) למחלקו׳ · ר״ל אלה הנחלקים לשוערים לבני קרח היה לשוער משלמיהו וכו׳ : (ד)
אדום · גם הוא היה שוער כמ״ש למעלה : (ה) כי ברכו אלהים · ברבוי בנים ואחז״ל על שעמד הארון אצלו כמ״ש למעלה : (ו) הממשלים · המו
בית אביהם : (ז) אחיו בני חיל · כן שמות בניו האחד אחיו והשני בני חיל : (ח) איש חיל · כ״א היה איש חיל : לעבודה · לפתוח ולנעול את הש
ששים ושנים · ולמעלה נאמר ששים ושמונה ואולי מתו ששה לעת זקנת דוד : (י) ולחוסה · גם הוא היה שוער כמ״ש למעלה : כי לא היה בכור ·
לזה אשר בחבריו הבכור ובו אמר הראש ואמר כי באמת לא היה בכור וכו׳ : (יב) לאלה וכו׳ · ר״ל כל אלה השערים למעלה היו מחלקין כל ה
שהיו

לראש : יא חלקיהו השני טבליהו השלישי זכריהו הרביעי כל־בנים ואחים לחסה
שלשה עשר : יב לאלה מחלקות השערים לראשי הגברים משמרות לעמת אחיהם
לשרת בבית יהוה : יג ויפילו גורלות כקטן כגדול לבית אבותם לשער ושער : יד ויפל
הגורל מזרחה לשלמיהו וזכריהו בנו יועץ בשכל הפילו גורלות ויצא גורלו צפונה : טו
לעבד אדם נגבה ולבניו בית האספים : טז לשפים ולחסה למערב עם שער שלכת
במסלה העולה משמר לעמת משמר : יז למזרח הלוים ששה לצפונה ליום ארבעה
לנגבה ליום ארבעה ולאספים שנים שנים : יח לפרבר למערב ארבעה למסלה שנים
לפרבר : יט אלה מחלקות השערים לבני הקרחי ולבני מררי : כ והלוים אחיה על־
אוצרות בית האלהים ולאצרות הקדשים כא בני לעדן בני הגרשני ללעדן ראשי האבות
ללעדן הגרשני יחיאלי : כב בני יחיאלי זתם ויואל אחיו על־אצרות בית יהוה : כג לעמרמי
ליצהרי לחברוני לעזיאלי : כד ושבאל בן־גרשום בן־משה נגיד על־האצרות : כה ואחיו
לאליעזר רחביהו בנו וישעיהו בנו וירם בנו וזכרי בנו ושלמות ושלמית ק׳ בנו : כו הוא
שלמות ואחיו על כל־אצרות הקדשים אשר הקדיש דויד המלך וראשי האבות לשרי־
האלפים והמאות ושרי הצבא : כז מן־המלחמות ומן־השלל הקדישו לחזק לבית יהוה :
וכל

למזרח וגו׳
תמיד ד׳ כז
ולפרב׳ וגו׳
שם
פני׳ לפרבר
זבחי׳ ד׳ נה

ושבואל
וגומר
נדרים ד׳ י׳
בתרא ד׳ קי

רש״י

רב : איש חיל · לא בכח ולא במלחמה אלא כאדם שאומר עליו פלוני חשוב וכן הלא בועז מודעתנו איש גבור חיל (רות ג) : (יב) משמרות
לעמת אחיהם · ראשי כ״ד משמרות : (יג) ויפילו גורלות כקטן כגדול לבית אבותם לשער ושער · למי יבוא שער זה ולמי שער זה למזרח
למערב לצפון לדרום וכן לכל שערים שבעזרה : (יז) ולאספים : מקום ששמו אסופים : (יח) שנים לפרבר · ומפורש במסכת תמיד אמר
רבא לפרבר כלפי בר : (כ) והלוים אחיה על אוצרות וגו׳ הוא היה ממונה על מעות שנקנין מהם קרבנות לבית אלהים כגון קרבן קדשים:
(כא) בני לעדן · ללעדן הגרשוני היה ראש האבות יחיאל הוא לעדן האמור לעיל : (כב) ויואל אחיו · אחיו של יחיאל כדכתיב למעלה
יחיאל וזתם ויואל : על אוצרות בית ה׳ · אוצרות הרבה היו בעזרה כל אוצר ואוצר לתקונו ועל כל אחד ואחד היה ממונה אחד : (כד)
ושבואל בן גרשום בן משה נגיד על האוצרות · כמו כן נגיד על אחד מאוצרות העזרה ויש מפרשים נגיד על האוצרות כל האמרכלין כולם
היו

מצודת דוד

שהיו במספר ארבעת אלפים כמ״ש למעלה והנזכרים כאן היו הראשי׳ עליהם : לראשי הגברים משמרות · ר״ל המשמרות חלקו לפי מספר ראשי הגברים
שהיו כולם שוין (ולא בשמות כי א״א להתחלק ד׳ אלפים שוים על כ״ד חלקים שוים שכן היה מספר המשמרות) : לעומת אחיהם · ר״ל כמו אחיהם
המשוררים ודומה להם : לשרת בבית ה׳ · בדבר פתיחת ונעילת השערים : (יג) כקטן כגדול לבית אבותם · הקטן אשר במשפחתם היה שוה אל הגדול
בדבר הגורל : לשער ושער · ר״ל והגורל היה מי יהיה שוער בשער זה ומי בשער זה לא לדעת איזה מהם קודם כאשר היה הגורל במשמרות הכהנים
והמשוררים : (יד) מזרחה לשלמיהו · שער המזרחים נפל בגורל לשלמיהו הוא ובניו : יועץ בשכל · שהיה בעל עצה בהשכל רב ולזה הוא ובניו הפילו
הגורלות ויצא גורלו בשער הצפוני : (טו) בית האסופים · נקרא כן על ענין ידוע אצלם והיתה מול שער הדרומי : (טז) לשפים · אולי נזכר למעלה בשם
אחר : שער שלכת · כן שם השער שעמד במסילה ובשביל העולה על מעלה ההר : משמר לעומת משמר · ר״ל זמן מה ישמור שופים למערב ומוסה
בשער שלכת ולעומת זמן זה יתחלף המשמר וכן ישמור חליפה : (יז) למזרח · עתה מונה והולך שמות המקומות אשר ישמרו שם ומספר כתות השומרים
ואמר בפאת המזרח יהיו ו׳ כתות לוים משמרים : ליום ארבעה · ר״ל בכל עת ישמרו ד׳ כתות : שנים שנים · יתכן שהיו האסופים שתים מקומו׳ ולזה
מזכיר בלשון רבים ובכ״א ישמרו ב׳ כתות [illegible] חלוקות זו מזו : (יח) לפרבר למערב · כלפי המערב אל הפרבר והוא שם חדר מה : ארבעה · יהיו
ארבעה כתות במסילה ההולכת אל הפרבר ושנים בפרבר עצמה והרי הן במספר כ״ד וכן ארז״ל : (יט) אלה מחלקות · חלוקות מקומות שומרי השערים : (כ)
והלוים · ר״ל וגם זאת פקודת הלוים : בית האלהים · הבנוי לתקון הבית : הקדשים · שלוקחין בהם קרבנות הצבור : (כא) בני הגרשני · מבני גרשון :
ללעדן ראשי האבות וכו׳ · האומר הנה לעדן נעל גדולה הרבה ללעדן היו ראשי האבות במספר המרובה מכולן ללעדן נולד יחיאל שהיה שר וגדול ובניו
היו ממונים על האוצרות כמ״ש במקרא שלאחריו : (כב) בני יחיאלי וכו׳ · ר״ל המה וגם זתם ויואל אחיו בני לעדן היו על אוצרות בית ה׳ והם כלי זהב
וכסף שבבית ה׳ : (כג) לעמרמי וכו׳ · ר״ל וכן מבני עמרם וכו׳ היו ממונים בבית ה׳ כאשר יזכור למטה ולא זכר מבני עזיאל ואולי כללם בבני חברון :
(כד) נגיד על האוצרות · היה ממונה על האוצרות ושאר הממונים היו תחת ידו : (כה) ואחיו · של שבואל מזרע של אליעזר : רחביה בנו · הוא היה
בן אליעזר וכן כולם היו אחד בן אחד : (כו) על כל וכו׳ · ר״ל כל המקדיש דבר גדול היה מוסרו לידו והוא הביאו אל בית האוצר וכמ״ש במקראות
שלאחריו : וראשי האבות לשרי וכו׳ · ראשי האבות אשר הועמדו להיות שרי האלפים והמאות : (כז) מן המלחמות וכו׳ : אשר הקדישו מהם שלקחו
במלחמה

כח וכל ההקדיש שמואל הראה ושאול בן־קיש ואבנר בן־נר ויואב בן־צרויה כל
המקדיש על יד־שלמית ואחיו : כט ליצהרי כנניהו ובניו למלאכה החיצונה על־ישראל
לשטרים ולשפטים : ל לחברוני חשביהו ואחיו בני־חיל אלף ושבע־מאות על פקדת
ישראל מעבר לירדן מערבה לכל מלאכת יהוה ולעבדת המלך : לא לחברוני יריה
הראש לחברוני לתלדתיו לאבות בשנת הארבעים למלכות דויד נדרשו וימצא בהם
גבורי חיל ביעזר גלעד : לב ואחיו בני־חיל אלפים ושבע מאות ראשי האבות ויפקידם
דויד המלך על־הראובני והגדי וחצי שבט המנשי לכל־דבר האלהים ודבר המלך :
כז א ובני ישראל למספרם ראשי האבות ושרי האלפים והמאות ושטריהם המשרתים
את־המלך לכל דבר המחלקות הבאה והיצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה
המחלקת האחת עשרים וארבעה אלף : ב על המחלקת הראשונה לחדש הראשון
ישבעם בן־זבדיאל ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף : ג מן־בני־פרץ הראש לכל־
שרי הצבאות לחדש הראשון : ד ועל מחלקת החדש השני דודי האחוחי ומחלקתו
ומקלות הנגיד ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף : ה שר הצבא השלישי לחדש
השלישי

בשנת וגו׳ תעני׳ דמו

לכל וגומר כתובו׳ס׳

רש"י

היו תחתיו: (כט) ליצהרי כנניהו ובניו למלאכה החיצונה · מלאכה שעושין חוץ לעיר ביערים ובהרים ולכרות ארזים ולחצוב אבני׳ ולמחש
שדה של הקדש : (ל) לחברוני חשביהו עד לכל מלאכת ה׳ · הם שוטרים על אותם שהיו עושים מלאכת ה׳ בעבר הירדן : ולעבודת המלך
אף הם ממונים על יושבי נחלת המלך ואוצרות המלך וכן לפינו לכל דבר האלהים ודבר המלך : (לא) בשנ׳ הארבעים היו וגו׳ · וגם כל
חשבונות הללו בשנת הארבעים היו : (א) לכל דבר המחלקות כל זה היה מתחילת מלכותו ואילך ואגב שנאמר מספר הלוים מספר והולך
מי היו שרי מחלוק׳ דוד : הבאה והיוצאת חדש בחדש לכל חדשי השנה : שהיו ישראל חלוקים לשנים עשר חלקים וכל חלק וחלק שמש את
המלך חדש והמלך נותן להם הוצאותם כדכתיב בספר מלכים ולשלמה שנים עשר נציבים על כל ישראל וכלכלו את המלך ואת ביתו ואת
מזומנים ללחום מלחמתו ולכל עבודתו בזה החדש וכל זה תחילת מלכותו היה: עשרים וארבע אלף · אע"פ שהיו ישראל יותר מי"ב פעמים
כ"ד שפי׳ דוד לא בחר אלא אנשי חיל ועשירי העם אשר יוכלו לעזו׳ עסקיהם ולעסוק בעסקי המלך · אבל עניי העם הצריכים לפרנס עצמן
לא נקה דוד : (ג) הראש לכל שרי צבאות · ישבעם מן בני פרץ היה והיה ראש לכל י"ב שרי צבאות ולפי שהיה מן בני פרץ מנהו דוד ראש
(ד) ומקלות הנגיד · שר מחלוקתו המסייע עמו מקלות : (ה) שר הצבא השלישי · משום כבוד בניהו קורהו שר הצבא יותר מהשא׳
מיעצעם שהיה מבני פרץ שקורהו כמו כן ראש דכתיב הראש לכל שרי הצבאות מפני כבודו של דוד שהיה מבני פרץ כמוהו: הכהן ראש · שר
ראש

מצודת דוד

במלחמה וממה שללו מן המקומות אשר כבשו : לחזק וכו׳ · להיות ה
באוצר על חזק הבית : (כח) ההקדיש · אשר הקדיש כי הס"א היה נמ
אשר : על יד · היה מוסרו לידו להביאו אל בית האוצר : (כט) למל
החיצונה · על המלאכה הנעשה חוצה לעיר לצורך הבית להכין עצים ואבנים וכדומה המוטל על ישראל [illegible]ה לשוטרים ולשופטים על הדבר ההוא :
על פקודת · המה היו על הגזברות של ישראל היושבים בעבר הירדן בחלק המערבי ממנו הפונה [illegible] ישראל : לכל מלאכת ה׳ וכו׳ · על כל המל
המוטל עליהם לבית ה׳ ולעבודת המלך : (לא) לתולדותיו לאבות · למשפחתו לכל בתי האבות היה הראש : נדרשו · בני חברון נדרשו לדעת אם יש בהם
חיל : ביעזר גלעד · ביעזר שעמדה בארץ הגלעד : (לב) ואחיו · חבריו של יריה שהיו בני חיל אלפים וכו׳ : על הראובני וכו׳ ר"ל היושבים בחלק המזר
בחלק המערבי׳ היו חשביה ואחיו לממונים : לכל דבר · על כל דבר המיטל עליהם מעבודת בית אלהים ומעבודת המלך : כז (א) למספרם · לכל הפ
אנשיהם היו ממונים עליהם ראשי האבות וכו׳ ומתחלת ימי מלכותו היו הממונים בהם ועל שכתב כאן מנוי המשמרות סמך להם להזכיר את
הממונים : ושוטריהם · ומהם היו שוטריהם של השרים הגזברים הממונים מפיהם שמשרתים את המלך בכל דבר המוטל על המחלקו׳ לזרוס ולכופם למ
בזמנו : הבאה והיוצאת · כל מחלוקת היתה באה בתחלת החודש ויוצאת בסופה ונכנסת אחרת תחתיה בחוזר חלילה לכל חדשי השנה וכן בכל שנה ו
ועל כל אחת היה מוטל בחדשה לעשות כל צרכי המלך : המחלקות האחת · מספר אנשי מחלקות האחת היו כ"ד אלף : (ב) על המחלקות · המח
על המחלקות הראשונה המשמשת בחדש הראשון היה ישבעם : ועל מחלוקתו · מספר האנשים שעל מחלוקתו היו כ"ד אלף : (ג) מן בני פרץ · ישבעם
מבני פרץ קרוב לדוד ולזה היה הראש לכל שרי הצבאות והם הממונים על המחלקות : (ד) ומחלוקתו · המסייע לו בדבר מחלוקתו היה ומקלות הנ
(ה) שר הצבא · עם כי כולם קרואים שרי צבאות מ"מ פרט בבניהו לכבודו ואף
קראו

מצודת ציון

וכדרך המקרא : כו (לב) ויפקידם · ענין מנוי וגזברות : לכל דבר · לכל ענין
וכן על דבר פעור (במדבר כ"ה) : כז (א) המחלקות מלשון חלק : (ד) ומקלות׳
כן

השלישי בניהו בן־יהוידע הכהן ראש ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף : ו הוא בניהו
גבור השלשים ועל־השלשים ומחלקתו עמיזבד בנו : ז הרביעי לחדש הרביעי עשהאל
אחי יואב וזבדיה בנו אחריו ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף : ח החמישי לחדש
החמישי השר שמהות היזרח ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף : ט הששי לחדש
הששי עירא בן־עקש התקועי ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף : י השביעי לחדש
השביעי חלץ הפלוני מן־בני אפרים ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף : יא השמיני
לחדש השמיני סבכי החשתי לזרחי ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף : יב התשיעי
לחדש התשיעי אביעזר הענתתי לבנימיני בן ימיני קרי ועל מחלקתו עשרים וארבעה
אלף : יג העשירי לחדש העשירי מהרי הנטופתי לזרחי ועל מחלקתו עשרים וארבעה
אלף : יד עשתי עשר לעשתי עשר החדש בניה הפרעתוני מן־בני אפרים ועל מחלקתו
עשרים וארבעה אלף : טו השנים עשר לשנים עשר החדש חלדי הנטופתי לעתניאל
ועל מחלקתו עשרים וארבעה אלף : טז ועל שבטי ישראל לראובני נגיד אליעזר בן־
זכרי לשמעוני שפטיהו בן־מעכה : יז ללוי חשביה בן־קמואל לאהרן צדוק : יח ליהודה
אליהו מאחי דויד ליששכר עמרי בן־מיכאל : יט לזבולן ישמעיהו בן־עבדיהו לנפתלי
ירימות בן־עזריאל : כ לבני אפרים הושע בן־עזזיהו לחצי שבט מנשה יואל בן־פדיהו :
כא לחצי המנשה גלעדה ידו בן־זכריהו לבנימן יעשיאל בן־אבנר : כב לדן עזראל בן־
ירחם אלה שרי שבטי ישראל : כג ולא־נשא דויד מספרם למבן עשרים שנה ולמטה כי
אמר יהוה להרבות את־ישראל ככוכבי השמים : כד יואב בן־צרויה החל למנות ולא כלה
ויהי בזאת קצף על־ישראל ולא עלה המספר במספר דברי הימים למלך דויד : ° כה ועל
אצרות המלך עזמות בן־עדיאל ועל־האצרות בשדה בערים ובכפרים ובמגדלות יהונתן
בן

חצי הספר בפסוקי׳

רש"י

ראש וי"א שהיה כהן גדול ואינו כן שהרי צדוק ואביתר היו כהנים גדולים : (ו) גבור השלשים · כדלעיל דכתיב מן השלשים הנו נכבד וגו׳ :
(ז) הרביעי עשהאל אחי יואב וזבדיה בנו אחריו · שהרי עשהאל נהרג בתחלת מלכותו שהרגו אבנר ונתן זכריה בנו אחריו תחתיו על מחלוקתו
(שמואל ב׳ ג׳) : (ח) השר שמהות היזרח · הזרחי : (טו) ועל שבטי ישראל · כבר אמרנו ראשי המחלקות אשר לדוד ועתה מספר מי היו
שרי שבטי ישראל שר של כל שבט ושבט : (כג) ולא נשא דוד מספר׳ למבן עשרים שנה ולמטה · פתרון כבר אמרנו שמנה ישראל וחלקן
למחלקות וגם הלוים מנה וישימם על עבודתם וכל אלו שמנה לא מנה אחד מהם פחות מבן כ׳ : ככוכבי השמים · כמו שאין יכול איש
למנות כוכבי השמים כך אין יכול למנ[illegible] ולא כלה · פתרון ועוד אני אומר לך הלא יואב התחיל פעם אחרת למנות העם למעלה
מעשרים

מצודת דוד

קראו ראש : (ו) גבור השלשים · היה הגבור שבשרים וממונה עליהם : ומחלוקתו ·
המסייע לו · (ז) אחריו · כי עשהאל הומת מיד בתחלת מלכותו והועמד בנו
אחריו : (יא) לזרחי · מבני זרח בן יהודה : (טו) לעתניאל · מבני עתניאל
בן קנז השופט הראשון : (טז) ועל שבטי ישראל · לכל שבט העמיד שר מבני שבטו : (יח) מאחי דוד · הוא דוד הוא הנשאר מאחיו כי כולם הרג מלך
מואב : (כא) גלעדה · היושבים בארץ הגלעד בעבר הירדן : (כג) ולא נשא כו׳ · ר"ל כל המנויין שמנה לא מנה בהם פחות מבן עשרים כי אמר ה׳
להרבות את ישראל ככוכבי שמים שאין למנותם כמ"ש הבט נא וכו׳ וספור הכוכבים אם תוכל לספור וכו׳ כה יהיה זרעך (בראשית ט"ו) ולכן לא מנה הפחותים
מבן עשרים לבל יודע מספר כל בני ישראל : (כד) החל למנות · את היתרים מבן עשרים : ולא כלה · לספור את כולם כי לא מנה אז שבט לוי ובנימין
כמ"ש למעלה ועם כל זה היה זאת קצף על ישראל ובא בהם הדבר כמ"ש למעלה : ולא עלה המספר · ר"ל לכן חדל מלמנות את הפחותים מעשרים
ולא

מצודת ציון

כן שמו בוי"ו : (ו) השלישים · שרים וממונים כמו ומבחר שלישיו (שמות ט"ו) :
(כג) נשא · ענין מספר כמו כי תשא (שם ל׳) : (כד) החל · התחיל : ולא כלה :
לא

בן־עזיהו : כו ועל עשי מלאכת השדה לעבדת האדמה עזרי בן־כלוב : כז ועל־
הכרמים שמעי הרמתי ועל שבכרמים לאצרות היין זבדי השפמי : כח ועל־הזיתים
והשקמים אשר בשפלה בעל חנן הגדרי ועל־אצרות השמן יועש : כט ועל־הבקר הרעים
בשרון שטרי שרטי קרי השרוני ועל־הבקר בעמקים שפט בן־עדלי : ל ועל־הגמלים
אוביל הישמעאלי ועל־האתנות יחדיהו המרנתי : לא ועל־הצאן יזיז ההגרי כל־אלה שרי
הרכוש אשר למלך דויד : לב ויהונתן דוד־דויד יועץ איש־מבין וסופר הוא ויחיאל בן־
חכמוני עם־בני המלך : לג ואחיתפל יועץ למלך וחושי הארכי רע המלך : לד ואחרי
אחיתפל יהוידע בן־בניהו ואביתר ושר־צבא למלך יואב : כח א ויקהל דויד את־כל־
שרי ישראל שרי השבטים ושרי המחלקות המשרתים את־המלך ושרי האלפים ושרי
המאות ושרי כל־רכוש־ומקנה למלך ולבניו עם־הסריסים והגבורים ולכל־גבור חיל
אל־ירושלם : ב ויקם דויד המלך על־רגליו ויאמר שמעוני אחי ועמי אני עם לבבי לבנות

בית

ואחרי וגו׳ ברכות ד׳ א

שמעוני אחי סוטה מ׳ א

רש״י

מעשרים ולא כלה : ויהי בזאת קצף על ישראל · מאותו קצת שמנה היה קצף על ישראל לפי שעלה מחשבתו למנות כל ישראל לעבור על הפסוק אשר אם יוכל איש למנות את עפר הארץ וגו׳ (בראשית יג) ולעבור הפסוק הבט נא השמימה וגו׳ (שם טו) : ולא עלה המספר פתרון אע״פ שאני אומר החל למנות ולא כלה לא מנה כי אם מעט שהרי לא עלה מספר שמנויין בספר שמואל כמספר המנויין כאן (בד״ה כאן) אלף אלפים ומאה אלף ויהוד׳ ארבע מאות ושבעים אלף ובשמואל (סוף) שמנה מאות אלף ויהודה חמש מאות אלף וא״ת שני מספרים היו שפעמים מנאן א׳ בשמואל וא׳ כאן אלא כך הוא לא עלה המספר במספר ד״ה כי אותו המספר שמנה לא כתב בשמואל כי אם קצת מן המספר משום צער ואבילות שנגפו אפי׳ על אותן מעט וכאן משום כבוד דוד אפילו אם היה המספר יותר היה אמרו לפי שהיה משמע שלא על אנס היה קצף על ישראל שהרי כבר מנה הרבה מישראל ועוד משום כבודו שהיו כלם לו עבדים כאיש אחד : (כה) ועל אוצרות המלך · אוצרות כסף וזהב · כל זה הולך ומספר לגדולת דוד ואפילו מי שהיה ממונה על האתונות שלו : ועל האוצרות בשדה · ועל מה שגדל בשדה אוצרות יין ושמן וכל מיני אוכלין ומשקין : בערים · לחתש הערים ולחתש ערי המלך ומגדלותיו : (כו) ועל עושי מלאכת השדה לעבודת האדמה · לחרוש האדמה : עזרי בן כלוב · היו ממונים על כך לצוות לחרוש האדמה והוא נותן להם הבקר וכל כלי המחרישה : (כז) ועל הכרמים · לעדור ולזמור הכרמים : ועל שבכרמים · הוא אוצרות היין : (כח) ועל הזיתים · לנוטען ולמסוק : (כט) ועל הבקר הרועים בשרון : שרטי השרוני · שבקי בענייני׳ : (ל) הישמעאלי · היודע בטיב עסקן של גמלים : (לא) ועל הצאן יזיז ההגרי : כי ההגרי׳ יושבי אהל בשדה לכן מנהו על צאנו : (לב) ויחיאל בן חכמוני עם בני המלך · מגדלן ואומן שלהם מלמדם תרבות : (לג) וחושי הארכי רע המלך · שושבינו קרית ספר תרגום קריאת דארכי ומדרש רבה כשחטא דוד בבת שבע שאל לחושי הארכי אם ישוב בתשובה אם יקבלהו הקדוש ברוך בתשובה לקח לו ארוכה לחטאו ואמר לו כן · למרעהו אשר רע לו דשמשון תרגומו שושביני׳ (שופטים יד) : (לד) ואחרי אחיתופל · לאחר שמת לקח לו דוד את יהוידע ואביתר במקומו : (א) ויקהל דוד את שרי ישראל · אלו השרים שרי שבטים כדכתיב (לעיל כז) ועל שבטי ישראל לראובני : ושרי המחלקות · אלו י״ב מחלקות של מלך (כדלעיל כ״ז) ובני ישראל למספרם וגו׳ : ושרי האלפים כדלעיל : ושרי המאות · סוטריסם : ושרי כל רכוש ומקנה למלך · אותן שמזכיר לעיל על אוצרות המלך ועל הכרמים ועל הזיתים והמקנה

הסריס

מצודת דוד

ולא עלה המספר שלהם במספר האמור בדברי הימים וכו׳ כי המספר האמור שם הלא המה מן [illegible] עשרים : (כה) ועל אוצרות המלך · הממונה על אוצרות המלך [illegible] : בשדה בערים וכו׳ · אוצרות התבואה וכלי מלחמה וכדומה : (כו) לעבודת האדמה · לחרוש ולזרוע ולקצור : (כז) ועל הכרמים · על העבודה אשר יעשה בהם עד אחר הבציר : ועל שבכרמים · על העבודה אשר יעבד בהענבים עד להביא היין אל האוצרות הוא דריכת הענבים בגת וכדומה : (כח) והשקמים אשר בשפלה · מין אילני תאנים הגדלי׳ בעמק וכן כשקמי׳ אשר בשפלה לרוב (דה״ב ט׳) : (כט) בשרון · בארץ מישור ומקום שמן : השרוני · הרגיל לרעות בשרון וכן כל הממונים העמיד על כל דבר אדם הרגיל בו : (לא) שרי הרכוש · מלת רכוש כולל כסף וזהב ומקנה וכל המטלטלין ושדות : אשר למלך · אשר הופקדו למלך דוד : (לב) איש מבין · בעל בינה : עם בני המלך · היו בתמידות עם בני המלך ללמד׳ חכמה : (לג) יועץ למלך · הוא היה המיוחד לעצת המלך אבל יהונתן דודו לא היה מיוחד למלך : רע המלך · הוא היה יושב בתמידות עם המלך להשתעשע עמו : (לד) ואחרי אחיתופל · אחר מותו לקח במקומו את יהוידע ואת אביתר : ושר וכו׳ · המיוחד על כל הצבא אשר למלך היה יואב : כח (א) המשרתים

תור

מצודת ציון

לא הבלים : (לב) וסופר · חכם ובדרז״ל סופר מברך וגור יוצא (חולין ק״ח) : כח (א) הסריסים · ענין שררה : (ב) ולהדום · הוא שרפרף הכסא הנתון תחת רגלי האדם כשהוא יושב כמו והארץ הדום רגלי (ישעיה ס״ו) ונאחז במשל מדרך

האדם

בית מנוחה לארון ברית־יהוה ולהדם רגלי אלהינו והכינותי לבנות : ג והאלהים אמר לי
לא־תבנה בית לשמי כי איש מלחמות אתה ודמים שפכת : ד ויבחר יהוה אלהי ישראל
בי מכל בית־אבי להיות למלך על־ישראל לעולם כי ביהודה בחר לנגיד ובבית יהודה
בית אבי ובבני אבי בי רצה להמליך על־כל־ישראל : ה ומכל־בני כי רבים בנים נתן לי
יהוה ויבחר בשלמה בני לשבת על־כסא מלכות יהוה על־ישראל : ו ויאמר לי שלמה
בנך הוא־יבנה ביתי וחצרותי כי־בחרתי בו לי לבן ואני אהיה־לו לאב : ז והכינותי את־
מלכותו עד־לעולם אם־יחזק לעשות מצותי ומשפטי כיום הזה : ח ועתה לעיני כל־
ישראל קהל־יהוה ובאזני אלהינו שמרו ודרשו כל־מצות יהוה אלהיכם למען תירשו את־
הארץ הטובה והנחלתם לבניכם אחריכם עד־עולם : ט ואתה שלמה־בני דע את־אלהי
אביך ועבדהו בלב שלם ובנפש חפצה כי כל־לבבות דורש יהוה וכל־יצר מחשבות
מבין אם־תדרשנו ימצא לך ואם־תעזבנו יזניחך לעד : י ראה עתה כי־יהוה בחר בך
לבנות־בית למקדש חזק ועשה : יא ויתן דויד לשלמה בנו את־תבנית האולם ואת־בתיו
וגנזכיו ועליתיו וחדריו הפנימים ובית הכפרת : יב ותבנית כל אשר היה ברוח עמו

לחצרות

ביהודה עקידה שער ק״א

בני דע וגומר. עקידה ט

ויתן דוד לשלמה בנו פסחי׳ ז פ

רש״י

הסריס שהיו על הבקר ועל הגמלים ועל הצאן שכל מין הבהמה קרוי מקנה כדכתיב וגם מקנה בקר וצאן הרבה היה לו דקהלת : (ח) כל ישראל · ככר כאורה : ובאזני אלהינו · לפני אלהינו דוגמא אתם נצבים היום כולכם לפני ה׳ אלהיכם וכן ויעמוד המלך על העמוד אשר לפני ה׳ (מלכים ב כג) שמרו ודרשו כל מצות ה׳ אלהיכם זה אמר לכל ישראל יחד · אבל לשלמה אמר לפני כל ישראל ועבדהו : (ט) בלב שלם · בלבבם שלם לא נאמר שיהא משמע שני לבבות לא בלב שלם שלא יהיה לך אלא לב אחד לאבינו שבשמים וכן יסד הפייט (בקדושתא דמוסף של יום א׳ דר״ה) שני לבבות לך כאחד לאחד · ודוגמתו (מלכים א ח) והיה לבבכם שלם עם ה׳ אלהינו שלמים לא כתיב אלא שלם כל שני לבותם יהיו לב א׳ שלם וכן מפורש בב״ר וסעדו לבכם ואחר תעבורו (בראשית י״ח) מלמד שאין למלאכים אלא לב אחד וגם לעתיד לבא יהי כן כדכתיב שיתו לבכם לחילה (תילים מח) : כי כל לבבות דורש ה׳ · כאן נופל לומר לבבות כל לבבות דורש ה׳ בין טוב ובין רע : וכל יצר מחשבות מבין · בב״ר שנינו קודם שנוצר יציר מבין הקב״ה מה שהאדם עתיד לחשוב : אם תדרשנו ימצא לך · לכך אני אומר לעיל ודרשו כל מצות ה׳ : יזניחך לעד · יעזבך אין כתיב כאן אלא יזניחך שהוא קשה ממנו כמו (ישעיה יט) והאזניחו · זנח ה׳ את מזבחו (איכה ב) : (י) כי ה׳ בחר בך לבנות בית למקדש · לא לבנות לו לדור בו כי השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו אלא למקדש לצורך הארון שנקרא מקדש דכתיב (במדבר י) ונשאו הקהתים נושאי המקדש והוא הארון ולא בחר בך מפני שאתה משובח מאחר אנשים אלא למענו ולמען רחמיו לכך חזק ועשה : (יא) תבנית האולם · ארכו ורחבו וגבהו כדכתיב (במלכים א׳ ו׳) והאולם על פני היכל הבית וגו׳ : וגנזכיו · מקום שאוצרות הקדשים מונחים : (יב) אשר היה ברוח עמו · כאשר הראהו שמואל הרואה כדכתיב לקמן המה יסד דוד ושמואל הרואה ורבותינו

אמרו

מצודת דוד

תור הוא על המחלקות : ולכל גבור חיל · כפל הדבר לומר שאיש לא נעדר מכל הגבורים : (ב) על רגליו · כאומר עם [illegible] כמו בעבור הזקנה עכ״ז התחזק לעמוד על רגליו לכבוד שרי ישראל [illegible] : עם לבבי לבנות · אם לבבי היה לבנות בית וכו׳ וגם הכינותי כל הצטרך לה : (ג) ודמים שפכת · ולכן תמנע מלבנות וכאשר מנע מלהניף ברזל על המזבח על שעושים ממנו כלי רציחה : (ד) ויבחר וכו׳ · כאומר אולם לא לעון יחשב הדם הזה ולא נמאסתי בעבור זה מן המלוכה אלא נבחרתי עד עולם כל ימי חיי : בחר לנגיד · להיות מלך וזרעו : בית אבי · בחר את בית אבי : (ה) ויבחר בשלמה · בא לרמז שלא נשא בחטא את בת שבע כ״א היתה בחטא לא היה נבחר בנה למלוכה הואיל ובניו מרובים ויש א״כ מי למלוך זולתו : (ו) לי לבן · להיות אהוב לי כבן : לאב · לחמול עליו כאב על בנו : (ז) כיום הזה · אשר עתה הוא מתחזק לעשות מצות ה׳ : (ח) לעיני כל ישראל · ר״ל בפני כולכם אני מזהיר אתכם לאמר שמרו ודרשו וכו׳ : ובאזני אלהינו · כאומר וה׳ יהיה לעד : למען תירשו · למען יתקיים לכם ירושת הארץ ולהנחיל אותה לבניכם ובניכם לבניהם וכן עד עולם : (ט) דע את אלהי אביך · כאומר חקור בשכלך לדעת אותו ואם תקצר השכל עכ״ז לא תעזבנו כי אלהי אביך הוא ומתוך על הקבלה כי בוודאי האב מעמיד את בנו על האמת : ובנפש חפצה · ר״ל מאהבה ומרצון ולא מיראת העונש : דורש ה׳ · דורשים הם לפניו לדעת כל מה בהם : וכל יצר מחשבות · כל פעולת המחשבות הוא מבין : אם תדרשנו · להשכיל גדולות רוממותו : ימצא לך · ר״ל יפתח לבבך לדעת ולהבין : יזניחך לעד · יעזבך לעולם אם לא תשוב לו : (י) ראה עתה · הגדולה הנתונה לך מה׳ : למקדש · להיות לו למקדש : (יא) ויתן דוד וכו׳ · ר״ל למדו ומסר בידו : האולם · אשר לפני ההיכל : ואת בתיו · בית החליפות מזה ומזה : ובית הכפורת · היא בית קדש הקדשים : (יב) כל אשר היה ברוח עמו · ר״ל אשר נגלה לו ברוח הקדש תבנית הנעשית לחצרות וכו׳ : לאוצרות בית האלהים ·

אשר

מצודת ציון

האדם : (ט) יצר · הוא ענין פעולה כמו מי יצר אל (שם מ״ד) : יזניחך · ענין עזיבה כמו למה זנחתני (תהלים מ״ג) : (יא) תבנית · ענין תואר וצורה : וגנזכיו ·

מקום

לְחַצְרוֹת בֵּית־יְהוָה וּלְכָל־הַלְּשָׁכוֹת סָבִיב לְאֹצְרוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים וּלְאֹצְרוֹת הַקֳּדָשִׁים׃
יג וּלְמַחְלְקוֹת הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וּלְכָל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָה וּלְכָל־כְּלֵי עֲבוֹדַת בֵּית־
יְהוָה׃ יד לַזָּהָב בַּמִּשְׁקָל לַזָּהָב לְכָל־כְּלֵי עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה לְכֹל כְּלֵי הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקָל לְכָל־
כְּלֵי עֲבוֹדָה וַעֲבוֹדָה׃ טו וּמִשְׁקָל לִמְנֹרוֹת הַזָּהָב וְנֵרֹתֵיהֶם זָהָב בְּמִשְׁקַל־מְנוֹרָה וּמְנוֹרָה
וְנֵרֹתֶיהָ וְלִמְנֹרוֹת הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקָל לִמְנוֹרָה וְנֵרֹתֶיהָ כַּעֲבוֹדַת מְנוֹרָה וּמְנוֹרָה׃ טז וְאֶת־הַזָּהָב
מִשְׁקָל לְשֻׁלְחֲנוֹת הַמַּעֲרֶכֶת לְשֻׁלְחַן וְשֻׁלְחָן וְכֶסֶף לְשֻׁלְחֲנוֹת הַכָּסֶף׃ יז וְהַמִּזְלָגוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת
וְהַקְּשָׂוֹת זָהָב טָהוֹר וְלִכְפוֹרֵי הַזָּהָב בְּמִשְׁקָל לִכְפוֹר וּכְפוֹר וְלִכְפוֹרֵי הַכֶּסֶף בְּמִשְׁקָל לִכְפוֹר
וּכְפוֹר׃ יח וּלְמִזְבַּח הַקְּטֹרֶת זָהָב מְזֻקָּק בַּמִּשְׁקָל וּלְתַבְנִית הַמֶּרְכָּבָה הַכְּרֻבִים זָהָב לְפֹרְשִׂים
וְסֹכְכִים עַל־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה׃ יט הַכֹּל בִּכְתָב מִיַּד יְהוָה עָלַי הִשְׂכִּיל כֹּל מַלְאֲכוֹת הַתַּבְנִית׃
כ וַיֹּאמֶר דָּוִיד לִשְׁלֹמֹה בְנוֹ חֲזַק וֶאֱמַץ וַעֲשֵׂה אַל־תִּירָא וְאַל־תֵּחָת כִּי יְהוָה אֱלֹהִים אֱלֹהַי עִמָּךְ

לא

הכל בכתב
סוכה נא
זבחי' ג לג
ודף סב
חולין ו סג
בכורי' ב יח
עקיד' שע' ו

רש"י

אמרו וישאל ויאמר איפה שמואל ודוד ויאמר הנה בנויות ברמ' עוסקין היה בבניינו של עול' הוא ב"ה ולמד לו אותה שעה מה שאין תלמיד ותיק יכול ללמוד בכמה שנים: סביב לאוצרות בית אלהים ולאוצרות הקדשים · ולא מפרש איזה מהקדשים אשר הקדיש דוד וראשי האבות ובאותו פרק היה ממונים עליו עד שיבנו בית המקדש אבל אוצרות אלו תמיד היו כל עוד שהבניין קיים: (יג) למחלקות הכהנים והלוים: שחלק לכ"ד משמרות כדלעיל כל זה מסר לו: ולכל כלי עבוד' בית ה' · משקל מה וכמה כל כלי וכלי כמפורש: (יד) לזהב במשקל לזהב · לכל כלי עבודה ועבודה וכן לכל כלי הכסף במשקל: (טו) ונרותיהם זהב · משקל לכל נר ונר: במשקל מנורה ומנורה · כי עשרה מנורות עשה: כעבודת מנורה ומנורה · ומשקל כלי עבודת מנורה מלקחיה ומחתותיה · וגם משקל: (טז) שלחנות המערכת לערוך עליו לחם הפנים · למשקל שלחן ושלחן כי עשרה שלחנות של זהב עשה בהיכל ומשקל הכסף לשלחנות שבעזרה שמפשיטין עליהם הקרבנות · ומשקל המזלגות והמזרקות: (יז) ולכפורי הזה' במשקל · כפורי כלי שרת לקנח בכלים הדם מהם ודוגמא בפרק קמא דבבא מציעא ההוא גברא דכפר ידיה בגלימא דחבריה וכל כפרה לשון קינוח ומטוי הוא: (יח) זהב מזוקק כמו כסף מזוקק: ולתבנית המרכבה · הם הכרובים שהשכינה רוכב' עליה': לפורשי' · כלומר המפורשי' והסוככים על הארון כדאמר והיו הכרובים פורשי כנפים וגומר (שמות כה): (יט) הכל בכתב · פתרון הכל בכתב סדר לו הכו' משקל ומשקל של כל כלי וכלי שמואל הרואה כל מלאכו' התבני' תבני' הבית חכמני והשכילני כמו תבני' אורך ורוחב וגוב' והכל דרש שמואל מן התורה ברוח הקודש כמו ששנינו הר הבית היה חמש מאות אמה על חמש מאות אמה (שם כז) דרש אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים חמשים פעמים חמשים הם כ"ה מאות כ"ל חשב' לחמש רצועות להיות חמש מאות על חמש מאות והכל דרש שמואל ברוח הקוד' ולמד לדוד כו: והוא מיוסד בסילוק קרובץ של שבת חנוכה המתחי' מנשה את אפרים ואפרים את מנשה: (כ) חזק ואמץ · כדי שתתקיים מלכותך כמו (לעיל כ"ח) שהבטיחך הקב"ה והכנותי מלכותו עד עולם אם יחזק לעשות מצותי וגומר:

והנה

מצודת דוד

אשר בהם יניחו הנדבו' על תיקון בדק הבית: ולאוצרות הקדשים · בהם יניחו הממון שעל קרבנות הצבור: (יג) ולמחלקות · גם מסר בידו סדר מחלקות הכהנים והלוים והממונים על כל מלאכת עבודת הבית ואת תבנית כל כלי עבודה: (יד) לזהב · לכלי הזהב [illegible] בידו במשקל הראוי לזהב לכל כלי וכלי: לכל כלי הכסף במשקל · משקל הראוי לכסף כי לא ישוה משקל הכסף למשקל הזהב: (טו) ומשקל · גם מסר לו משקל לעשרה המנורות שעשה שלמה מזהב הם ונרותיהם שעשויין כעין בזיכין לשום בהן השמן והפתילות: במשקל מנורה · כמה יהיה משקל של כ"א ומשקל נרותיה: ולמנורות הכסף · עשויים להעמידם בלשכת הכהנים להאיר להם בעת יאכלו הקדשים בלילות: כעבודת · כפי המשקל הראוי לפי מלאכה תבניתה: (טז) ואת הזהב וכו' · משקל הזהב לשלחנות העשוי למערכת לחם הפנים: וכסף · משקל הכסף לשלחנות הכסף העומדים בעזרה להפשיט עליהם את הקרבנות ועם שלא הוזכרו בבנין שלמה נזכרים הם בבנין יחזקאל וכן היו בבית שלמה: (יז) והמזלגות וכו' · גם מסר לו תבנית כל הכלים האלה: זהב טהור · שהיו מזהב טהור: במשקל · כמה יהיה משקל כ"א: (יח) ולמזבח · את המזבח הפנימי מזהב מזוקק מסר לו כמה יהיה משקלו: ולתבנית המרכבה · וחוזר ומפרש שהם הכרובים שעמדו בארץ להיות פורשים כנפיהם לסכך על הארון והיו דומים למעשה חיות המרכבה אשר פני אדם להם כי גם אל הכרובים היה פני תינוק: (יט) הכל בכתב · ר"ל כן אמר דוד לשלמה הנה לך הכל מסודר בכתב אשר מיד ה' עלי השכיל ר"ל אשר בא אלי מידו להשכילני כל מלאכות התבנית של הבית וכל כליו: (כ) אל תירא · לחשוב שלא תוכל לגמור את

פעל

מצודת ציון

מקום האוצרות והוא מלשון גניזה והטמנה: (יג) ולמחלקות · ואת מחלקות והלמ"ד היא במקום את כמו לכל כליו (שמות כ"ז) ורבים כמוהו: (יז) והמזלגו' · הם כלי בעלת השנים ובו תוחבים הבשר להעלות מן היורה: והמזרקות · הספלים אשר יקבלו בהם הדם לזריקה: והקשות · סניפין כעין יתדות עמדו אצל השולחן מזה ומזה לסמוך להם הפנים כמ"ש בתורה: ולכפורי · גם המה כעין מזרקות וכן כפורי זהב מאנים (עזרא א') וע"ש שהכהן הזורק מקנח ידיו בשפתי הכפור ובדרז"ל ובעי לכפורי ידיה (גיטין נ"ו): (יח) מזוקק · ענין צרוף כמו מזוקק שבעתים (תהלים י"ב): (כ) תחת · ענין פחד ושבר: לכלות · להשלים: כט

הבירה

לֹא יַרְפְּךָ וְלֹא יַעַזְבֶךָּ עַד־לִכְלוֹת כָּל־מְלֶאכֶת עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָה׃ כא וְהִנֵּה מַחְלְקוֹת
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם לְכָל־עֲבוֹדַת בֵּית הָאֱלֹהִים וְעִמְּךָ בְכָל־מְלָאכָה לְכָל־נָדִיב בַּחָכְמָה לְכָל־
עֲבוֹדָה וְהַשָּׂרִים וְכָל־הָעָם לְכָל־דְּבָרֶיךָ׃ כט א וַיֹּאמֶר דָּוִיד הַמֶּלֶךְ לְכָל־הַקָּהָל שְׁלֹמֹה בְנִי
אֶחָד בָּחַר־בּוֹ אֱלֹהִים נַעַר וָרָךְ וְהַמְּלָאכָה גְדוֹלָה כִּי לֹא לְאָדָם הַבִּירָה כִּי לַיהוָה אֱלֹהִים׃
ב וּכְכָל־כֹּחִי הֲכִינוֹתִי לְבֵית־אֱלֹהַי הַזָּהָב לַזָּהָב וְהַכֶּסֶף לַכֶּסֶף וְהַנְּחֹשֶׁת לַנְּחֹשֶׁת הַבַּרְזֶל
לַבַּרְזֶל וְהָעֵצִים לָעֵצִים אַבְנֵי־שֹׁהַם וּמִלּוּאִים אַבְנֵי־פוּךְ וְרִקְמָה וְכֹל אֶבֶן יְקָרָה וְאַבְנֵי־
שַׁיִשׁ לָרֹב׃ ג וְעוֹד בִּרְצוֹתִי בְּבֵית אֱלֹהַי יֶשׁ־לִי סְגֻלָּה זָהָב וָכָסֶף נָתַתִּי לְבֵית־אֱלֹהַי לְמַעְלָה
מִכָּל־הֲכִינוֹתִי לְבֵית הַקֹּדֶשׁ׃ ד שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים כִּכְּרֵי זָהָב מִזְּהַב אוֹפִיר וְשִׁבְעַת אֲלָפִים כִּכַּר־
כֶּסֶף מְזֻקָּק לָטוּחַ קִירוֹת הַבָּתִּים׃ ה לַזָּהָב לַזָּהָב וְלַכֶּסֶף לַכֶּסֶף וּלְכָל־מְלָאכָה בְּיַד חָרָשִׁים
וּמִי מִתְנַדֵּב לְמַלֹּאות יָדוֹ הַיּוֹם לַיהוָה׃ ו וַיִּתְנַדְּבוּ שָׂרֵי הָאָבוֹת וְשָׂרֵי שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְשָׂרֵי
הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וּלְשָׂרֵי מְלֶאכֶת הַמֶּלֶךְ׃ ז וַיִּתְּנוּ לַעֲבוֹדַת בֵּית־הָאֱלֹהִים זָהָב כִּכָּרִים

חמשת

רש"י

(כא) והנה מחלוקות הכהנים והלוים לכל עבודת בית האלהים ועמך בכל מלאכה · כלומר הכל ערכתי וסדרתי ומנתי לך מחלוקות ופועלים ואין לך לעכב כי אם מיד לבנות הבית: והשרים · הממונים על הפועלים ושוטריהם: וכל העם לכל דבריך · לעשות ליווייך: (א) שלמה בני אחד וגו' · ואפילו אם היו מאה לא די לבנותו ועוד שהוא נער ורך: והמלאכה גדולה · ואם תאמר תקטין הבית זה אי אפשר כי לא לאדם הבירה כי אם לה' אלהים הגדול והנורא אשר לא יכלכלוהו השמים ושמי השמים ואעפ"כ לא תבהל לבנות בית גדול כזה כי אני בכל כחי הכינותי לבית אלהים הזהב לזהב והכסף לכסף וגו' לפיכך אין לך טורח גדול כל כך: (ב) אבני שוהם ומלואים · דוגמת המשכן אבני שוהם ואבני וגו' (שמות כט): אבני פוך ורקמה וכל אבן יקרה · לתת בקירות הזהב ובכלי הכסף: ואבני שיש · לעמודים ושלחנות ולרצפה: (ג) ועוד ברצותי בבית אלהי · פתרון מרוב רצון שרציתי בבית אלהי: יש לי סגולה · קבלתי לי קבוצת זהב וכסף כדפירש לפנינו: (ד) מזוקק · לבן הרבה: לטוח קירות הבית · ואין אדם יכול לטוח שום דבר לא בכסף ולא בזהב כי אם שיהיה מזוקק: (ה) לזהב לזהב ולכסף לכסף ולכל מלאכה ונתתיו ביד חרשים · אומנים וזהו אשר הכינותי לבית המקדש ואע"פ שקבלתי כל זאת ומי מכם שמתנדב למלאות ידו היום לה' להביא זהב וכסף וכל דבר לבנין דוגמא כל נדיב לבו הביאו חח ונזם (שמות לה): ולמלאות · דוגמת ומלאת יד אהרן ויד בניו (שם כט) ותרגומו ותקריב קרבן דאהרן: (ו) ויתנדבו שרי האבות וגומר · אותם שכתוב למעלה על שבט ישראל וגו' וכתוב כן למעלה (כ"ז) ובני ישראל למספרם ראשי האבות וגו': ולשרי מלאכת המלך · וגם שרי עבודת אדמת המלך ועל שבכרמי המלך וגו' כדלעיל: (ז) ואדרכונים רבו · קלו"ס בלע"ז:

נתנו

מצודת דוד

הכל: עד לכלות · עד אשר תשלים את הכל: (כא) לכל עבודת · המופקדים לכל עבודת בית האלהים: ועמך · הם יהיו עמך לעזור בכל מלאכה: לכל נדיב · את כל מהם אשר נדבו לבו בחכמה להשכיל לעשות את כל העבודה המצטרך אל הבנין: לכל דבריך · המה נכונים לעשות את כל דבריך: כט (א) אחד · כאומר ואיך יוכל אחד לאסוף הון רב כ"כ לבנות בית לה': בחר בו אלהים · ואף בו בחר למלוך על ישרא' [illegible] בדבר המלוכה: נער ורך · והוא נער בשנים ומעונג ביותר ולא נס[illegible]ה: כי לא לאדם · לא בעבור צורך אדם נעשה הבית כ"א לה' ואם כן מהצורך לפארו מאד: (ב) ובכל כחי · כאומר והנה אני עשיתי מה בעלי ובכל כחי הכינותי וכו': הזהב לזהב · הזהב הכינותי על כלי הזהב וכן כולם: ומלואים · כן יקראו אבני יקר ע"ש שממלאים את הגומא העשוי במשבצות להושיב בו האבן: (ג) ברצותי · בעבור שאני מרוצה וחפץ בבית ה' הנה יש לי עוד סגולה מיוחדת מזהב וכסף נתתי גם אותה לבית ה': למעלה מכל וגו': ר"ל נוסף על כל אשר הכינותי מאז לבית הקדש: (ד) שלשת אלפים · ר"ל וזהו חשבון הסגולה שלשת אלפים וגו': לטוח וכו' · חוזר הוא על הזהב כי לא טחוה בכסף · ורז"ל אמרו שהכסף האמור כאן ר"ל זהב טוב המכסף כל הזהבים: (ה) לזהב לזהב · את הזהב לכלי הזהב וכו' ואת כל דבר הנצרך למלאכה שלא המה מסורים ביד החרשים: ומי מתנדב · אמר אל העומדים לפניו מי בכם מתנדב מה לתת את ידו היום בתת נדבה לה' וכאומר מעתה התחילו להתנדב על בנין הבית: (ו) שרי האבות · הם ראשי האבות האמור למעלה: ולשרי · ואת השרים הממונים על מלאכת המלך הם שרי הרכוש האמור למעלה: (ז) ואדרכונים · הם מטבע ידוע ורבו הנה עשרת אלפים ולא באו עדיין למשקל ככר: (ח) והנמצא

ואשר

מצודת ציון

(א) בירה · כארמון ועל המקדש יאמר: (ב) אבני פוך · אבני יקר ומראיהם כעין הפוך והוא הכחול: ורקמה · יריעות מרוקמות במיני צבעונין: יקרה · החשובה: שיש · שם מין אבן חשוב לבנין: (ג) סגולה · ענין אוצר כמו וסגולת מלכים (קהלת ב'): (ד) לטוח · מלשון טיחה ומשיחה כמו וטח את הבית (ויקרא י"ד) ואמר בדרך השאלה כי בעלים חפו הבית ולא ע"י טיחה ומשיחה כדרך שעושים האומנים ומרבי' הזהב יופיה: קירות · כותלי: (ה) חרשים · אומנים: למלאות · ענין חנוך כמו ומלאת יד אהרן (שמות כ"ט): (ז) ואדרכונים · שם מטבע

חֲמֵשֶׁת־אֲלָפִים וַאֲדַרְכֹנִים רִבּוֹ וְכֶסֶף כִּכָּרִים עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וּנְחֹשֶׁת רִבּוֹ וּשְׁמוֹנַת אֲלָפִים
כִּכָּרִים וּבַרְזֶל מֵאָה־אֶלֶף כִּכָּרִים׃ ח וְהַנִּמְצָא אִתּוֹ אֲבָנִים נָתְנוּ לְאוֹצַר בֵּית־יְהוָה עַל יַד־
יְחִיאֵל הַגֵּרְשֻׁנִּי׃ ט וַיִּשְׂמְחוּ הָעָם עַל־הִתְנַדְּבָם כִּי בְּלֵב שָׁלֵם הִתְנַדְּבוּ לַיהוָה וְגַם דָּוִיד
הַמֶּלֶךְ שָׂמַח שִׂמְחָה גְדוֹלָה׃ י וַיְבָרֶךְ דָּוִיד אֶת־יְהוָה לְעֵינֵי כָּל־הַקָּהָל וַיֹּאמֶר דָּוִיד בָּרוּךְ
אַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אָבִינוּ מֵעוֹלָם וְעַד־עוֹלָם׃ יא לְךָ יְהוָה הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת
וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי־כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְהוָה הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ׃ יב וְהָעֹשֶׁר
וְהַכָּבוֹד מִלְּפָנֶיךָ וְאַתָּה מוֹשֵׁל בַּכֹּל וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וּבְיָדְךָ לְגַדֵּל וּלְחַזֵּק לַכֹּל׃ יג וְעַתָּה

אלהינו

לך ה׳ הגדל׳ ברכו׳ ט כח

והמתנשא ב״ב ס כח

[illegible]

[illegible]

רש״י

(ח) נתנו לאוצר בית ה׳ על יד יחיאל הגרשוני · שהיה נגיד על האוצרות כדלעיל (כ״ו) בני יחיאלי זתם ויואל אחיו על אוצרות בית ה׳ : (ט) בלב שלם · בלב אחד נתנו ברצון נפשם ולא בשני לבבות שיש אדם שנותן בעל כרחו ולא בנפש חפיצה או שמתביישים מאחרים והוא נקרא שני לבבות אבל אלו ברצון נפשם נתנו כולם : וגם דוד המלך שמח שמחה גדולה · ושלא תאמר כהם ולא יותר מכולם לכך אמר וגם דוד המלך שמח וגו׳ יותר מכולם כי הוא בעל המעשה דוגמת (שופטים ה׳) הרים נזלו מפני ה׳ זה סיני יותר מכולם מפני אשר ירד עליו ה׳ באש (שמות יט) : (י) ויברך דוד את ה׳ לעיני כל הקהל · שהקהיל כדאמר לעיל (כ״ח) ויקהל דוד ויברכם על התנדבם : ויאמר דוד ברוך אתה ה׳ אלהי ישראל אבינו · ישרא׳ אבינו · לפיכך הזכיר ישר׳ל יותר מאברהם ויצחק לפי כי יעקב גם הוא נדר דכתיב וידר יעקב נדר (בראשית כח) : וכן אשר נדר לאביר יעקב (תהלים קלב) · כך נדרתי אני דוד ועמי כמו ישרא׳ שבא וכל הנודר צריך להזכיר בנדרו ישרא׳ וכן אשר נדר לאביר יעקב · אמר הגיל אתכם גנאי גדול הוא זה לכל ישראל ואני שבא וגם בבראשית רבה מפורש כך : מעולם ועד עולם · אמר דוד גר אחד היה יתרו בין שם מאות אף ואמר ב״ה ה׳ אשר הציל אתכם הריני מוסיף לברך את הקב״ה יותר מיתרו : (יא) לך ה׳ הגדולה · נתן שבח להקב״ה שנתן לו כל כך לקבוץ ממון כזה לבניין בה״מ וכתיב לעיל (לעיל כב) והבית אשר יבנה וסמך ליה ה׳ בעבור עבדך וכך לבך עשיתי את כל הגדולה וגם ל׳ גדול נופל על בנין בית המקדש שנקרא גדולה אתה נתת לי כל הגדולה זאת : לך ה׳ הגדולה · אע״פ שקבלתי כל הממון הזה לבניין בית המקדש הוא יבנה בית לבנות לה׳ להגדיל למעלה : והגבורה · שנתת לי גבורה להלחם עם שונאי ישרא׳ ולבא שלום לפניו לבנות הבית כדלעיל אשר שנלחם עם כל אויביו ונלחם כתיב (לעיל יח) : והתפארת · כל שבחות אלו שבחו על שנתן לו הקב״ה כח לקבץ ממון לבנין ב״ה שנקרא פאר דכתיב (ישעיה ס) לפאר מקום מקדשי וגם למעלה (כ״ב) כתיב לשם ולתפארת : והנצח · שנתן לו הקב״ה נצחון לשלול שלל העכו״ם לצורך הבנין : כי כל בשמים · גם אותם הקדים המלך דוד וגומר : ובארץ אתנחתא שפס לך הוא אפילו על מה שעל השמים אתה מושל כל שכן על מה שבארץ לפיכך אתה יכול ליתן גדולה למי שאתה רוצה : מסיים הפסוק ומוסב למעלה היינו כדפרשתי : לך ה׳ הממלכה והמתנשא לכל לראש · פתרון מלך בשר ודם אם נתן לעבדו אחד שררה וממשלה במלכות אחר הסר הוא עבדו בכל מקום שהוא אבל המלכות אינו של מלך ומי שמלכות שלו אין העבד המושל שלו אבל הקב״ה שלו הוא העבד המתנו׳ למושל וגם המלכות לו אקוטריא בלע״ז ולפיכך כתיב לך ה׳ הממלכה והמתנשא עליה׳ דאפילו ריש גרגות׳ משמי׳ מנו ליה · ועוד פירשו והמתנשא לכל לראש כשאנו סבורין שסבחנו לך כל ההודאות ואין לך עוד שבח אחר עדיין אינו כלום שהמשבח עומד לראש השבחו׳ וכן כשמסיים דוד כל תשבחותיו בתילים הוא מתחיל מזמור האחרון שירו לה׳ שיר חדש כלומר כל השבחו׳ חדשים הם כאילו לא שבחנוהו מעולם · כ״ך פי׳ לי רבי אלעזר בר מאיר בר יצחק מאורליינ״ש וכן בהגיגת ירושלמי כמדומה לי : (יב) והעושר והכבוד מלפניך · מידך הכבוד נופל על העושר כדכתיב בזו כסף בזו זהב וגו׳ (נחום ב) וכמו ומאשר לאבינו עשה את כל הכבוד הזה (בראשית לא) כלומר כל העושר שסגלתי מאתך הוא כי אתה מושל בכל ובידך כח וגבורה וגו׳ : ועתה אלהינו מודים אנחנו לך · על שחלקת לנו מטובך שזכינו עלמנו להתנדב · סדחקנו עלמנו להתנדב כל כך בזאת הנדבה ולא משלנו אלא ממך הכל וחלקת לנו מטעמ׳ : (יד) וכי מי אני ומי עמי כי נעלר כח להתנדב · ואין לנו חלק ומידך נתנו לך · ומה שנתת לנו מידך נתנו לך מקמץ נו״ן דגושה במקום נו״ן שנייה נתננו לך : (טו) כי גרים אנחנו לפניך · ונחלה

מצודת דוד

(ח) ואשר נמצא אתו אבנים נתנו אותם לאוצר הבנין : על יד יחיאל · על ידו מסרו האבנים והוא הביאם אל האוצר : (ט) על התנדבם · שמחו על שהגיע חסרון הממון כי היתה בלב שלם כי המתנדב ולבו בל עמו הוא נעלר

מצודת ציון

מטבע ידוע אלפים וכן לאדרכונים אלף (עזרא ח׳) : (יא) והתפארת ימל׳ פאר : והנצח · מלשון נלחון ; וההוד · ענין הדר ויופי : (יג) מודים · מלשון הודאה :

(י) אלהי ישראל אבינו · מלת אבינו חוזר על ישראל ולפי שיעקב היה תחלה לנודרים ובא לדבר דבריו בעבור הנדבה לזה הזכיר שם ה׳ על ישראל : מעולם וכו׳ · משע״הז עד ע״הב : (יא) לך וכו׳ · ר״ל הגדולה שאני בה והגבורה והתפארת אשר בי והנלחון שעשיתי וההוד שבי הכל המה מידך : כי כל וכו׳ · אתה הוא המלך מלכים ואתה הוא שמתנשא את כל אשר הוא עומד להיות לראש : (יב) מלפניך מוסב על לך לומר כי לך כל אשר בשמים ובארץ : לך וכו׳ · אתה הוא המולך מלכים ואתה הוא שמתנשא את כל אשר הוא עומד להיות לראש : (יג) מודים וכו׳ · על כל העושר הרב אשר נתת לנו : (יד) מי אני וכו׳ · ר״ל וכי עולם ידינו גדול כ״כ לנו ממך הם נתונים : לכל · את כל אשר תחפוץ :

אֱלֹהֵינוּ מוֹדִים אֲנַחְנוּ לָךְ וּמְהַלְלִים לְשֵׁם תִּפְאַרְתֶּךָ׃ יד וְכִי מִי אֲנִי וּמִי עַמִּי כִּי־נַעְצֹר כֹּחַ
לְהִתְנַדֵּב כָּזֹאת כִּי־מִמְּךָ הַכֹּל וּמִיָּדְךָ נָתַנּוּ לָךְ׃ טו כִּי־גֵרִים אֲנַחְנוּ לְפָנֶיךָ וְתוֹשָׁבִים כְּכָל־
אֲבֹתֵינוּ כַּצֵּל יָמֵינוּ עַל־הָאָרֶץ וְאֵין מִקְוֶה׃ טז יְהוָה אֱלֹהֵינוּ כֹּל הֶהָמוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר הֲכִינֹנוּ
לִבְנוֹת־לְךָ בַיִת לְשֵׁם קָדְשֶׁךָ מִיָּדְךָ הִיא הוא קרי וּלְךָ הַכֹּל׃ יז וְיָדַעְתִּי אֱלֹהַי כִּי אַתָּה בֹּחֵן
לֵבָב וּמֵישָׁרִים תִּרְצֶה אֲנִי בְּיֹשֶׁר לְבָבִי הִתְנַדַּבְתִּי כָל־אֵלֶּה וְעַתָּה עַמְּךָ הַנִּמְצְאוּ־פֹה רָאִיתִי
בְשִׂמְחָה לְהִתְנַדֶּב־לָךְ׃ יח יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק וְיִשְׂרָאֵל אֲבֹתֵינוּ שָׁמְרָה־זֹּאת
לְעוֹלָם לְיֵצֶר מַחְשְׁבוֹת לְבַב עַמֶּךָ וְהָכֵן לְבָבָם אֵלֶיךָ׃ יט וְלִשְׁלֹמֹה בְנִי תֵּן לֵבָב שָׁלֵם לִשְׁמוֹר
מִצְוֹתֶיךָ עֵדְוֹתֶיךָ וְחֻקֶּיךָ וְלַעֲשׂוֹת הַכֹּל וְלִבְנוֹת הַבִּירָה אֲשֶׁר־הֲכִינוֹתִי׃ כ וַיֹּאמֶר דָּוִיד
לְכָל־הַקָּהָל בָּרְכוּ־נָא אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וַיְבָרְכוּ כָל־הַקָּהָל לַיהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם וַיִּקְּדוּ
וַיִּשְׁתַּחֲווּ לַיהוָה וְלַמֶּלֶךְ׃ כא וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה זְבָחִים וַיַּעֲלוּ עֹלוֹת לַיהוָה לְמָחֳרַת הַיּוֹם הַהוּא

פרים

פי׳ נעוצר עקידה כב גרים וגו׳ פס

וידעתי וגו׳ עקיד׳ שע״ח

שמר׳ וגו׳ פס

הבירה וגו׳ יומא ח ג פסחי׳ י קד

רש״י

נחלה בארץ ולא אחוזה לא לגור בה דוגמא כי גרים ותושבים אתם עמדי (ויקרא כה) : ככל אבותינו · אדם שיש לו בנים ונחלות ומכר כל הנחלות ואם באים בניו לגור באותה נחלה לימים ושנים הם נקראים גרים ותושבים אבל אבותינו היו אורחים וכן אמר דוד אנו אין הארץ מפורש במדרש קהלת ולא ככל האילן ולא כעוף הפורח העושה צל לימים ושנים או לשעה אחת עושה צל אלא ככל כנפי הדבורה שיש לה כנפים ואין לה צל : ואין מקוה · אין מי שיש לו תקוה שלא ימות : (טז) אשר הכינונו · דוגמת אשר הביאונו : (יז) וידעתי אלהי כי אתה בוחן לבב · אתה בוחן מי שיש לו שני לבבות אחד לטוב ואחד לרע : ומשרים תרצה · ולב טוב ויושר תרצה וכי אני יודע שביום׳ לבב שישרתי לטוב לבב לה׳ בהתנדבתי את כל אלה ומן עמך שהתנדבו פתרון בשלי אני בקי ויודע ובשל אחרים איני יודע לא מה שראיתי שבשמחה התנדבו אני אומר : ועתה עמך הנמלאו פה ראיתי בשמחה להתנדב לך · כלומר ראיתי ששמחו בהתנדב׳ ואיני יודע אם תרלון לבם היה כדכתיב וישמחו העם על התנדבם : הנמלאו פה · הנמלאים כאן הם הכתובים למעלה ויקהל דוד את כל שרי ישרא׳ וגו׳ אבל עשירי ישרא׳ כולם אשר בכל עיר ועיר לא נמלאו פה ועל כן דונו של עולם נתמעטה הנדבה שאילו היה שאר כל ישרא׳ כאן או התרב׳ הנדבה : (יח) שמרה זאת לעולם · זכור לנו זאת הנדבה למלוה רבה ולצדקה : ליצר מחשבות לבב עמך · כי יצר שני לבבם ומחשבותם לטובה ומוסב הוא על כי אתה בוחן לבב וגו׳ : והכן לבבם אליך · שני לבבם שלם להיות לב א׳ אליך וכן תפרש : (יט) ולשלמה בני תן לבב שלם · להכין לבבו שלם עם אלהיו לשמור מלותיו וגומר וכן בקש שלמה יהי ה׳ אלהינו עמנו עד והיה לבבם שלם (מלכים א ח) : ולבנות הבירה אשר הכינותי · הפרייטס״י בלע״ז ועתה לפי שהכינותי והמנתי הכל לפיכך נקל לשלמה לבנות ובלבד שתהא ידך בו : (כ) ויאמר דוד לכל הקהל · מוסב על ויקהל דוד את כל שרי וגו׳ : ברכו נא את ה׳ אלהיכם · אלהי אבותיכם לא נאמר אלא אלהיכם דמשמע ולא אלהי אבותיכם לכך נאמר ברכו את ה׳ אלהיכם והם אמרו אלהינו ואלהי אבותינו ולכך ויברכו כל קהל לה׳ אלהי אבותיכם מתוך ריצוי ל׳ ומחמת קדושתו : (כא) למחר׳ היום · אותו היום של וועד זה שדבר דוד כל דבריו כי אותו היום לא היה להם פנאי כי כשהלכו מן הוועד עסקו לקנות בהמות לצורך הקרבנות עד הלילה ולמחר ויזבחו לה׳ זבחים וגומר : פרים אף כבשים אף ונסכיהם · דוגמא איש מתנה עתודים חמשה וגו׳ (במדבר ז) שיעור אחד לכולם : וזבחים לרב · כן דרך המקרא לדבר כשמדבר בשנים ובג׳ דברים

מצודת דוד

כח להתחזק לאסוף הון להתנדב נדבה גדול׳ כזאת : כי ממך · כל העושר הוא בא מאתך והכל׳ מידך חזרו ונתנוהו לך : (טו) כי גרים · לאול שנותיך ימי שנותינו מעטים המה כימי שכר [illegible] הוא מן הנמנע לאסוף הון רב כזה בזמן מועט בעולם יד לולי ה׳ [illegible] : ותושבים · ר״ל כל מה שאנחנו תושבים בעולם אין אנו תושבים אלא ככל אבותינו שהלכו להם ומתו וא״כ לגרים [illegible] : כצל · הפונה בכל עת בנטיית השמש כן ימינו על הארץ בכל עת פונה ועובר מסימים הקצובים : ואין מקוה · ואין תקוה לאדם להאריך ימיו יותר מן הקצוב : (טז) כל ההמון · מרבית העושר הזה : מידך הוא · מידך בא לנו והכל שלך : (יז) וידעתי · אתה אלהי כן ידעתי שאתה בוחן לבב האדם לדעת מחשבתו ורוצה אתה ביושר לבב לכן התנדבתי הנדבה הזאת ביושר לבב : ראיתי בשמחה · ראיתי אני אשר בשמחה נדרו להתנדב לך א״כ גם המה התנדבו ביושר לבב כמוני : (יח) שמרה זאת · זכות הנדבה הזאת שמור לעול׳ : ליצר מחשבות · את פעולת מחשבות לבב עמך שהיתה במחשבה טובה ורצויה והכן · אמץ לבבם להפנות אליך : (יט) ולעשות הכל · את כל דברי התורה וכפל דברו לחזוק : אשר הכינותי · את כל דבר הצריך על הבנין : (כא) זבחים · זבחי שלמים זבחו לרוב : לכל ישראל · ר״ל כולם הביאו שלמים :

מצודת ציון

(יד) נעצור כח · נעכב אצלנו הכח כמו נעצרה נא אותך (שופטים י״ג) : (טו) ותושבים · שיושב זמן רב במקום אחד קרוי תושב מלשון ישב : (טז) ההמון · ענין מרבית ההון כמו ומי אוהב בהמון (קהלת ה׳) : (יז) בוחן · מל׳ בחינה ונסיון : הנמצאו · אשר נמצאו פה״א היא במקום אשר וכן ההקדים שמואל (לעיל כ״ו) : (יח) ליצר · הוא ענין פעולה כמו מי יצר אל (ישעיה מ״ד) וכן וכל יצר מחשבות לבו (בראשית ו׳) : והכן · מלשון הכנה : (כ) ברכו · שבחו והללו : ויקדו · כפפו קדקוד

מֵאוֹת רֶכֶב וּשְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף פָּרָשִׁים וַיַּנִּיחֵם בְּעָרֵי הָרֶכֶב וְעִם־הַמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלִָם : טו וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב בִּירוּשָׁלִַם כָּאֲבָנִים וְאֵת הָאֲרָזִים נָתַן כַּשִּׁקְמִים אֲשֶׁר־בַּשְּׁפֵלָה לָרֹב : טז וּמוֹצָא הַסּוּסִים אֲשֶׁר לִשְׁלֹמֹה מִמִּצְרָיִם וּמִקְוֵא סֹחֲרֵי הַמֶּלֶךְ מִקְוֵא יִקְחוּ בִּמְחִיר : יז וַיַּעֲלוּ וַיּוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם מֶרְכָּבָה בְּשֵׁשׁ מֵאוֹת כֶּסֶף וְסוּס בַּחֲמִשִּׁים וּמֵאָה וְכֵן לְכָל־מַלְכֵי הַחִתִּים וּמַלְכֵי אֲרָם בְּיָדָם יוֹצִיאוּ : יח וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה וּבַיִת לְמַלְכוּתוֹ : ב א וַיִּסְפֹּר שְׁלֹמֹה שִׁבְעִים אֶלֶף אִישׁ סַבָּל וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף אִישׁ חֹצֵב בָּהָר וּמְנַצְּחִים עֲלֵיהֶם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת : ב וַיִּשְׁלַח שְׁלֹמֹה אֶל־חוּרָם מֶלֶךְ־צֹר לֵאמֹר כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִם־דָּוִיד אָבִי וַתִּשְׁלַח־לוֹ אֲרָזִים לִבְנוֹת־לוֹ בַיִת לָשֶׁבֶת בּוֹ : ג הִנֵּה אֲנִי בוֹנֶה־בַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהָי לְהַקְדִּישׁ לוֹ לְהַקְטִיר לְפָנָיו קְטֹרֶת־סַמִּים וּמַעֲרֶכֶת תָּמִיד וְעֹלוֹת לַבֹּקֶר וְלָעֶרֶב לַשַּׁבָּתוֹת וְלֶחֳדָשִׁים וּלְמוֹעֲדֵי יְהוָה אֱלֹהֵינוּ לְעוֹלָם זֹאת עַל־יִשְׂרָאֵל : ד וְהַבַּיִת אֲשֶׁר־אֲנִי בוֹנֶה גָּדוֹל כִּי־גָדוֹל אֱלֹהֵינוּ מִכָּל־הָאֱלֹהִים : ה וּמִי יַעֲצָר־כֹּחַ לִבְנוֹת־לוֹ בַיִת כִּי הַשָּׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלֻהוּ וּמִי אֲנִי אֲשֶׁר אֶבְנֶה־לּוֹ בַיִת כִּי אִם־לְהַקְטִיר לְפָנָיו : ו וְעַתָּה שְׁלַח־לִי אִישׁ־חָכָם לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף וּבַנְּחֹשֶׁת וּבַבַּרְזֶל

וּבָאַרְגְּוָן

רש"י

הניח מקצת אותם פרשים ורכב בערי הרכב ועל שם מרכבי המלך שם היו קוראים אותן העיירות ערי הרכב ומקצת' הניח עמו לירושלי' (עיין מלכים א' על פסוק זה מה שפירש שם וצריך עיון) : (טו) כאבנים · מרוב כסף וזהב שהיה לו לא היה מקפיד על נתינת כסף וזהב בכל העיר לעשות שולחנות וכסאות ורבותינו אמרו כאבני עשר וי"ת אמות שהיה לו אבני גזית כן עשה מן הכסף : (טז) ומוצא הסוסים אשר לשלמה כלומ' כל מוצא סוסים אשר לשלמה לא היה כי אם ממצרים: ומקוא סוחרי המלך · ומקוא אסיפת הסוסים במצרים וקורין לה בל"א סטוט"א : (ג) להקדיש לו · לצורך מה : להקטיר לפניו קטורת · שהוא דרך כבוד וגם מתפלל לו כי אם להקטיר לפניו : לעולם זאת על ישרא' · לכך אני מבקשך לשלוח לי בנין טוב וחזק לפי שלעולם זקוק על ישרא' להקריב קרבנם בבית זו אשר אני בונה : (ד) והבית אשר אני בונה גדול · לפיכך צריך אני שתשלח לי מבניינך וא"ת תקטין את הבית כדי שלא תצטרך לאחרים איני יכול כי גדול אלהינו מכל האלהים ולכך איני יכול להקטינו ולהמעיטו: (ה) ומי יעצר כח לבנות לו בית · לפי שאמר והבית אשר אני בונה גדול שמא יהא משמע לך גדול כל סיפוקו ואין זה כי מי יעצור כח מי יכול לדחוק ולעצור כח עצמו כל כך לבנות לו בית הראוי לו ודוגמא למעלה (כ"ט) כי נעצור כח להתנדב כי השמים ושמי השמים לא יכלכלוהו ולכך הוא אומר ומי אני אשר אבנה לו בית ומה שאני בונה לו לא כלום הוא כי אם להקטיר בו לפניו : (ו) ובארגון · זה ארגמן: וכרמיל'א

תולעת

מצודת ציון

למטלטלין ומקנה ושדות : (טו) כשקמים · מין אילני תאנים : (טז) ומקוא · התרגום לא תרגם מלת מקוא ולזה נראה כי קוא שם מקום והמ"ס היא במקום מן : במחיר · ענין ערך הדבר ושויו כמו אקנה מאותך במחיר (ש"ב כ"ד) : ב (א) סבל · נושא משא כמו והמשאים בסבל (נחמיה ד'): חוצב · כן יקרא כריתת האבן : ומנצחים · מלשון נצחון ונגישה : (ה) יעצר · ענין עכבה וכן נעצר כח (דה"א כ"ט) : יכלכלוהו · ענין החזקה כמו אלפים בת יכיל (מ"א ז') : (ו) ובארגון · הוא ארגמן וכן תרגומו : וכרמיל · הוא תולעת שני:לפתח פתוחים ·

ענין

מצודת דוד

המלך · ומקצתם היו עמו בירושלים : (טו) ויתן וכו' · ר"ל עושם בחוצות כי בעבור שהיו רבי המשקל היו נסתרים כי לא היה מהאפשר לסחבם ולגנבם: אשר בשפלה · הגדלים בעמק הרבה מאד : (טז) ומוצא הסוסים · מקום מוצא הסוסים היה לו ממצרים ומן קוא והוא שם מקום והסוסים מצויים שם : סוחרי המלך · ר"ל שלמה שלח סוחרים והם יקחו הסוסים מן קוא במחיר ולפי ערך שויו של כ"א : (יז) ויעלו ויוציאו ממצרים · ר"ל אבל למצרים לא שלח סוחרי[illegible]צרים עצמם היו מעלים ומוציאים לו מרכבה שהם ד' סוס[illegible] מאות שקל כסף כי כן היה המקח קצוב ביניהם : וסוס בחמשים ומאה · ומזה נשמע שהמרכבה הם ד' סוסים : וכן לכל מלכי החתים · גם להם מכרו אנשי מצרים במקח הקצוב הזה עם שהיו קרובים להם ולא היה להם מרחק רב להוליך הסוסים : בידם יוציאו · אנשי מצרים עצמם הוציאו הסוסים בידם להביאם למקום הקונה ארם או שאר מלכי החתים וכו' · אמר שהם יוציאו בידם ור"ל עם שגם הם נתנו ערך קצבת שלמה מ"מ בהבאה למקומם לא היו להם יפוי הכח כשלמה : (יח) למלכותו' לפי הראוי וההגון למלכותו: ב (א) ומנצחים עליהם · רודים ונוגשים עליהם לבל ירפו ידיהם מן המלאכה : (ב) כאשר עשית וכו'' כאומר כן עשה עמדי וכאשר יאמר בסוף דבריו : (ג) להקדיש לו · נדרי קרבנות : ומערכת תמיד · הם לחם הפנים : ועולות · להעלות לו עולות תמיד בבוקר ובערב : לשבתות וכו' · הם המוספין : לעולם זאת · הדבר הזה קבוע היא לעולם על ישראל וכאומר ובעבור זה מהצורך לבנות בית חזק ומתקיים : (ד) גדול' מעשה גדול בבנין וביופי : (ה) ומי וכו'' · כאומר הנה עם כל גודל הבית אל תחשוב שתהיה לשבתו כי מי יעצר כח וכו' : ושמי וכו'' · הם השמים העליונים אשר ממעל השמים הנראים : לא וכו' · לא יחזיקו אותו כי הוא מקום העולם ואין העולם מקומו : ומי אני · עם כי אני מלך מי אני נגדו הלא כמו אין : כי וכו' · אינה עשויה כ"א להקטיר בה לפניו : (ו) עם החכמים :

לעשות

וּבָאַרְגְּוָן וְכַרְמִיל וּתְכֵלֶת וְיֹדֵעַ לְפַתֵּחַ פִּתּוּחִים עִם־הַחֲכָמִים אֲשֶׁר עִמִּי בִּיהוּדָה וּבִירוּשָׁלִַם אֲשֶׁר הֵכִין דָּוִיד אָבִי : ז וּשְׁלַח־לִי עֲצֵי אֲרָזִים בְּרוֹשִׁים וְאַלְגּוּמִּים מֵהַלְּבָנוֹן כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי אֲשֶׁר עֲבָדֶיךָ יוֹדְעִים לִכְרוֹת עֲצֵי לְבָנוֹן וְהִנֵּה עֲבָדַי עִם־עֲבָדֶיךָ : ח וּלְהָכִין לִי עֵצִים לָרֹב כִּי הַבַּיִת אֲשֶׁר־אֲנִי בוֹנֶה גָּדוֹל וְהַפְלֵא : ט וְהִנֵּה לַחֹטְבִים לְכֹרְתֵי הָעֵצִים נָתַתִּי חִטִּים מַכּוֹת לַעֲבָדֶיךָ כֹּרִים עֶשְׂרִים אֶלֶף וּשְׂעֹרִים כֹּרִים עֶשְׂרִים אָלֶף וְיַיִן בַּתִּים עֶשְׂרִים אֶלֶף וְשֶׁמֶן בַּתִּים עֶשְׂרִים אָלֶף : י וַיֹּאמֶר חוּרָם מֶלֶךְ־צֹר בִּכְתָב וַיִּשְׁלַח אֶל־שְׁלֹמֹה בְּאַהֲבַת יְהוָה אֶת־עַמּוֹ נְתָנְךָ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ : יא וַיֹּאמֶר חוּרָם בָּרוּךְ יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת־הַשָּׁמַיִם וְאֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַן לְדָוִיד הַמֶּלֶךְ בֵּן חָכָם יוֹדֵעַ שֵׂכֶל וּבִינָה אֲשֶׁר יִבְנֶה־בַּיִת לַיהוָה וּבַיִת לְמַלְכוּתוֹ : יב וְעַתָּה שָׁלַחְתִּי אִישׁ־חָכָם יוֹדֵעַ בִּינָה לְחוּרָם אָבִי : יג בֶּן־אִשָּׁה מִן־בְּנוֹת דָּן וְאָבִיו אִישׁ־צֹרִי יוֹדֵעַ לַעֲשׂוֹת בַּזָּהָב וּבַכֶּסֶף בַּנְּחֹשֶׁת בַּבַּרְזֶל בָּאֲבָנִים וּבָעֵצִים בָּאַרְגָּמָן בַּתְּכֵלֶת וּבַבּוּץ וּבַכַּרְמִיל וּלְפַתֵּחַ כָּל־פִּתּוּחַ וְלַחְשֹׁב כָּל־מַחֲשָׁבֶת אֲשֶׁר יִנָּתֶן־לוֹ עִם־חֲכָמֶיךָ וְחַכְמֵי אֲדֹנִי דָּוִיד אָבִיךָ : יד וְעַתָּה הַחִטִּים וְהַשְּׂעֹרִים הַשֶּׁמֶן וְהַיַּיִן אֲשֶׁר אָמַר אֲדֹנִי יִשְׁלַח לַעֲבָדָיו : טו וַאֲנַחְנוּ נִכְרֹת עֵצִים מִן־הַלְּבָנוֹן כְּכָל־צָרְכֶּךָ וּנְבִיאֵם לְךָ רַפְסֹדוֹת עַל־יָם יָפוֹ וְאַתָּה תַּעֲלֶה אֹתָם יְרוּשָׁלִָם : טז וַיִּסְפֹּר שְׁלֹמֹה כָּל־הָאֲנָשִׁים הַגֵּירִים אֲשֶׁר

בְּאֶרֶץ

רש"י

תולעת שני תדע שהרי לא נזכר כאן תולעת שני : ויודע לפתח פתוחים · דוגמת פתוחי חותם שיודע לחתום ולצייר האבנים גריבי"ר בל"א : (ט) נתתי חטים מכות · בל"א (פול אויף) ויש אומרים מכות כתותין להוציא חטים מן השבולת : ויין בתים · לשון בת מדה בלח · כור ביבש: (יג) יודע בינה לחורם אבי · אבי אומן חכם של אבי היה וגם שלי הוא : (יד) בן אשה · אלמנה היתה : מן בנות דן · משבט דן : ואביו איש צורי · יהודה היה יושב בצור דוגמת עובד אדום הגתי (שמואל ב ו) שהיה יושב בגת ולוי היה ובמלכים (א ז) כתוב ובן אשה אלמנה ממטה נפתלי ואביו איש צורי את אמו מדן ואביו מנפתלי ומה צריך לייחסם מאיזה שבט היה אביו ואמו והוא שכתוב (בראשית ל) דנני אלהים וגם נפתולי אלהים וגו' (שם) אמר רחל מעת עקמתי פתולי עקמומיות עשיתי עד שאני יכול לדמות עצמי ללאה אחותי אם לאה תתפאר בבצלאל בנה שיעשה המשכן יצטרך להשתתף במלאכתו את' מבני ואתו אהליאב בן אחיסמך למטה דן ואם שלמה בן אחותי יבנה בית המקדש צריך להשתתף עמו מבני דן ונפתלי : ואביו צורי · ללמדך אע"פ שאמו אלמנה צריך אדם לתפוס אומנות אביו ולהחיות אמו · (כך שמעתי מפי רבינו שלמה בר לוי ממנטויל"א בן אחותו של רבינו משה הדרשן) : (טו) רפסודות · (ובמלכים א ה) כתיב רודבות בל"א וילצ"ן : על ים יפו · פי' על חוף הים כמו וירד יפו יונה: (טז) ויספר שלמה כל האנשים הגירים · מלא בב' יודי"ן ומתחיל' כשספרם דוד נקראו שם גרים ביו"ד אחת אבל שלמה ספרם בשעת

מעשה

מצודת דוד

לעשות במלאכה עם החכמים אשר עמי : (ז) מהלבנון · אשר בארצך : יודעים לכרות וכו' · לפי הקצב הגדלה למלאכת הבנין : עם עבדיך · היו עם עבדיך לסייע להם : (ח) ולהכין · זה להכין לי [illegible] והפלא · ברוב הגדול ומהצורך א"כ לעצים מרובים : (ט) לחוטבים · ולא[illegible] לכורתי העצים : נתתי · כמו אתן : מכות · כתות וטחון · או [illegible]ן כתת והוא תרגום של נפץ ור"ל לינפוץ בפיהם ולאכלם ויהיה כמ"ש במ"א מכולת שהוא כמו מאכולת : (י) באהבת · בעבור שה' אוהב את עמו לזה העמיד אותך עליהם למלך להיות להם לפאר ולעזר : (יא) אשר יבנה · אשר יהיה בונה בית ה' ובית ההגון למלכות ישראל וכאומר אם הוא יהיה הבונה אז יהיו בתכלית הפאר והיופי : (יב) ועתה וכו' · גם זה מדברי הכתב שכתב אל שלמה ועל שהתחיל בה לומר באהבת ה' וכו' לזה הפסיק וסמך לו שאמר או להעומדים לפניו ברוך ה' וכו' וחוזר לדברי שכתב : לחורם אבי · כמו לחורם ולאבי ר"ל יודע בינה ואומן מובהק שלי ומאז היה אומן מובהק של אבי · או הלמ"ד היא במקום את ועל האומן אמר כי גם שמו היה חירם כמ"ש במ"א וקראו אבי לשון חשיבות על רוב חכמתו כי אב הוא ענין שר וחשוב : (יג) איש צורי · ר"ל מאז התגורר בצור : ולחשוב · להמציא מלאכות יקרות הבאה ממחשבת וכן מעשה חושב (שמות כ"ו) ויאמר על מעשה האריגה המחולף הצורות בהעבר מזה מן העבר מזה : אשר ינתן לו · לעשות אותה עם חכמיך : (טו) ואנחנו · ר"ל עבדי : על ים יפו · שהיה קרוב אל הלבנון ועל הים הסוה השיטו את העצים : ואתה · ר"ל עבדיך יעלו אותם מן המים לשאתם לירושלים : (טז) הגרים · הם הגבעונים : (יז) ויעש מהם וכו'' · עם כי

כבר

מצודת ציון

ענין חקיקת הצורות באבנים כמו פתוחי חותם (שמות כ"ח) : (ז) ואלגומים · הוא הפך מן אלמוגים האמור במ"א והוא מין עץ יקר וחשוב : (ט) כורים · שם מדה של שלשים סאים : בתים · בת הוא מדת הלח מחזקת שלשה סאין : (יג) ובבוץ · הוא פשתן : (טו) רפסודות · הם דוברות האמור במ"א והם הקורות הקשורות יחד להשיטם במים אל מקום הנרצה ולשון רפסודות הוזכר בתלמוד

פָּרִים אֶלֶף אֵילִים אֶלֶף כְּבָשִׂים אֶלֶף וְנִסְכֵּיהֶם וּזְבָחִים לָרֹב לְכָל־יִשְׂרָאֵל׃ כב וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ לִפְנֵי
יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא בְּשִׂמְחָה גְדוֹלָה וַיַּמְלִיכוּ שֵׁנִית לִשְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד וַיִּמְשְׁחוּ לַיהוָה לְנָגִיד
וּלְצָדוֹק לְכֹהֵן׃ כג וַיֵּשֶׁב שְׁלֹמֹה עַל־כִּסֵּא יְהוָה לְמֶלֶךְ תַּחַת־דָּוִיד אָבִיו וַיַּצְלַח וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו
כָּל־יִשְׂרָאֵל׃ כד וְכָל־הַשָּׂרִים וְהַגִּבֹּרִים וְגַם כָּל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִיד נָתְנוּ יָד תַּחַת שְׁלֹמֹה
הַמֶּלֶךְ׃ כה וַיְגַדֵּל יְהוָה אֶת־שְׁלֹמֹה לְמַעְלָה לְעֵינֵי כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן עָלָיו הוֹד מַלְכוּת
אֲשֶׁר לֹא־הָיָה עַל־כָּל־מֶלֶךְ לְפָנָיו עַל־יִשְׂרָאֵל׃ כו וְדָוִיד בֶּן־יִשָׁי מָלַךְ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל׃
כז וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מָלַךְ עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בְּחֶבְרוֹן מָלַךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם
מָלַךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלוֹשׁ׃ כח וַיָּמָת בְּשֵׂיבָה טוֹבָה שְׂבַע יָמִים עֹשֶׁר וְכָבוֹד וַיִּמְלֹךְ שְׁלֹמֹה
בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ כט וְדִבְרֵי דָּוִיד הַמֶּלֶךְ הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרֹנִים הִנָּם כְּתוּבִים עַל־דִּבְרֵי שְׁמוּאֵל
הָרֹאֶה וְעַל־דִּבְרֵי נָתָן הַנָּבִיא וְעַל־דִּבְרֵי גָּד הַחֹזֶה׃ ל עִם כָּל־מַלְכוּתוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְהָעִתִּים
אֲשֶׁר עָבְרוּ עָלָיו וְעַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל כָּל־מַמְלְכוֹת הָאֲרָצוֹת׃ ויתחזק

ויסב וגומר
סס עב

רש"י

דברים מנית הראשון עד לסוף ומפרש האחרון מיד וכן ויבא לבן באהל יעקב עד ויבא באהל רחל והלא כבר נאמר ויבא לבן באהל יעקב הוא אהל רחל (בראשית לא) אלא לא מצא הוא מוסב על האמהות האחרונות וסוב מפרש הראשון ויצא מאהל לאה תחלה ויבא באהל רחל מאהל לאה הלך לו אהל רחל לפי שדברים אחרים צריך לומר על זה ורחל לקחה וגו' וסוב אין נופל לומר ובאהל שתי האמהות ולא מצא הכא נמי צריך לומר על הזבחים דברים אחרים: (כב) ויאכלו וישתו ביום ההוא וגומר · ואם היה אומר ויזבחו לה' זבחים היה מפסיק בין הזבחים והעולות בדברים אחרים וכדי שלא להפסיק לא אמרו מיד והמתין עד בסוף ואומר וזבחים לרוב ויאכלו וישתו וכן הרבה דוגמא ויאכלו וישתו לפני ה' דוגמא ויקח יתרו חתן משה וגומר (שמות יח): וימליכו שנית לשלמה בן דוד · כבר המליכוהו פעם אחד כדכתיב במלכים (א א) ויקח צדוק הכהן את קרן וגומ' מפורש בהוריות מלך אין מושחין אותו ולמה משחו את שלמה דוד לזה למשחו כדי להוציא מלבן של עוררי אדוניהו להמליכו: וימשחו לה' לנגיד · מל' נגידו תרגום של משכו ועל שם אשר יצא לפניהם ואשר יבוא לפניהם ואשר יוציאם ואשר יביאם (במדבר כז): ולצדוק לכהן · לפי שמשח אביתר את אדוניהו: (כג) וישב שלמה על כסא ה' למלך · כאן נופל לומר מלך על כסא ה' שהכסא של ה' הוא להמליך עליו מי שירצה · ובמדרש מפורש כסאו היה מלא כמו הלבנה בט"ו בחדש כי מאברהם עד שלמה ט"ו דורות אברהם יצחק יעקב יהודה פרץ חצרון רם עמינדב נחשון שלמה בועז עובד ישי דוד שלמה וזהו שכתוב כסאו כשמש נגדי (תהלים פט) שאינו נחסר לעולם ואם אתה רוצה לדמותו לירח יהי כירח שיכון לעתיד לעולם ומשלמה ואילך נתמעטו המלכים מגדולתם כלבנה המתחסרת והולך עד צדקיהו ועיני צדקיהו עור: וישמעו אליו כל ישרא' · מיד מה שאין כן בשאול כדכתיב (שמואל א י) ובני בליעל אמרו מה יושיענו זה וגם דוד לא מלך מתחילה כי אם בחברון שבע שנים: (כד) וכל השרים והגבורים · מה שאין כן באדוניהו כדכתיב במלכים (א א) והגבורים אשר לדוד לא היו עם אדוניהו: וגם כל בני המלך נתנו ידם · מה שאין כן באדוניהו שלא שמו ידם תחתיו: נתנו יד · אמונה תקעו כף שלמה לעבדו בלבב שלם: (כה) ויתן עליו הוד מלכות · פתרון נתן עליו חן מלכות דוגמא ונתת מהודך עליו (במדבר כז) שהכל אמרו הגון זה ובדניאל כתיב ועמד על כנו נבזה ולא נתנו עליו הוד מלכות: (כט) ודברי דוד המלך הראשונים · מה שאירעהו לדוד מתחלתו עד סופו: הנם כתובים על דברי שמואל · בספר שמואל: ועל דברי גד · במעשה המגפה ולכבוד המלך מגיד ומזכיר לומר כל פרשת גדולתו של מלך כתיב כאן ובמקומות אחרים וכן דמרדכי על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס: (ל) והעתים אשר עברו עליו · עתות צרה שעברו עליו וזהו שאמר דוד (תהלים ל"א) בידך עתותי הצילני מיד אויבי ומרודפי: ועל ישרא' · עתות שעברו על ישרא': ועל כל ממלכות הארצות · שבאו על ישרא' [illegible] (א' ז) וירעם ה' בקול גדול על פלשתי' ויהומם וגו' וכן ביהושפט (ד"ה ב כ) ובעת החלו ברנה ותהלה נתן ה' וגו' וכן בסנחריב [illegible] שכימו בבקר והנה כולם פגרים מתים: ויתחזק

מצודת דוד

(כב) לפני ה' · כדין בשר זבחי שלמים: וימליכו שנית · כי בפעם הראשון כשנמלך מפני מחלוקת אדוניה כמ"ש בת"א לא היו אז כ"א אנשי ירושלי' לכן שבו להמליכו בקהל כל שרי ישראל: וימשחו לה' · ע"פ מצות ה' משחוהו למלך: ולצדוק · ואת צדוק מנו לכ"ג: (כג) על כסא ה' · ר"ל לעשות משפט ה': כל ישראל · ולא היה מי מערער עליו: (כד) נתנו יד · תקעו כפם להיות תחת ממשלתו: (כה) לעיני כל ישראל · כולם ראו גדולתו: הוד מלכות · ר"ל שהיה נראה בעיני כל אשר הוא הגון וראוי למלוכה יותר מכל מלך: על כל מלך · על שום מלך שהיה לפניו על ישראל: (כז) שבע שנים · לא חשב לעולם אלא שבע ולא חש לחשוב עוד ששת החדשים שמלך בחברון או לפי שהיה נרדף ששה חדשים לפני אבשלום בנו ולא היה נחשב למלוכה לכן לא חשב ששת החדשים: (כח) עושר וכבוד · מוסב על מלת שבע לומר שהיה שבע עושר וכבוד: (כט) הראשונים · כשהיה עוד נרדף מפני שאול: על דברי שמואל · ר"ל בספר שמואל: ועל דברי נתן וכו' · גם הם כתבו ספרים ואינם אתנו: (ל) עם כל מלכותו · ר"ל שמה יסופר דברי דוד עם כל הארצות שמלך עליהם: והעתים וכו' · עתים לטובה עתים לרעה: ועל ישראל · העתים אשר עברו בימיו על ישראל ועל כל ממלכות הארצות · העתים אשר עברו עליהם בהלחמם עם דוד: ויתחזק

מצודת ציון

קדקוד: (כה) למעלה · מלשון עליה והרמה: (ל) והעתים · מל' עת וזמן:
יאמן

א א וַיִּתְחַזֵּק שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד עַל־מַלְכוּתוֹ וַיהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וַיְגַדְּלֵהוּ לְמָעְלָה׃ ב וַיֹּאמֶר
שְׁלֹמֹה לְכָל־יִשְׂרָאֵל לְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וְלַשֹּׁפְטִים וּלְכֹל נָשִׂיא לְכָל־
יִשְׂרָאֵל רָאשֵׁי הָאָבוֹת׃ ג וַיֵּלְכוּ שְׁלֹמֹה וְכָל־הַקָּהָל עִמּוֹ לַבָּמָה אֲשֶׁר בְּגִבְעוֹן כִּי־שָׁם הָיָה
אֹהֶל מוֹעֵד הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה עֶבֶד־יְהוָה בַּמִּדְבָּר׃ ד אֲבָל אֲרוֹן הָאֱלֹהִים הֶעֱלָה
דָוִיד מִקִּרְיַת יְעָרִים בַּהֵכִין לוֹ דָּוִיד כִּי נָטָה־לוֹ אֹהֶל בִּירוּשָׁלָם׃ ה וּמִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר
עָשָׂה בְּצַלְאֵל בֶּן־אוּרִי בֶן־חוּר שָׂם לִפְנֵי מִשְׁכַּן יְהוָה וַיִּדְרְשֵׁהוּ שְׁלֹמֹה וְהַקָּהָל׃ ו וַיַּעַל
שְׁלֹמֹה שָׁם עַל־מִזְבַּח הַנְּחֹשֶׁת לִפְנֵי יְהוָה אֲשֶׁר לְאֹהֶל מוֹעֵד וַיַּעַל עָלָיו עֹלוֹת אָלֶף׃
ז בַּלַּיְלָה הַהוּא נִרְאָה אֱלֹהִים לִשְׁלֹמֹה וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁאַל מָה אֶתֶּן־לָךְ׃ ח וַיֹּאמֶר שְׁלֹמֹה לֵאלֹהִים
אַתָּה עָשִׂיתָ עִם־דָּוִיד אָבִי חֶסֶד גָּדוֹל וְהִמְלַכְתַּנִי תַּחְתָּיו׃ ט עַתָּה יְהוָה אֱלֹהִים יֵאָמֵן
דְּבָרְךָ עִם דָּוִיד אָבִי כִּי אַתָּה הִמְלַכְתַּנִי עַל־עַם רַב כַּעֲפַר הָאָרֶץ׃ י עַתָּה חָכְמָה וּמַדָּע תֶּן־
לִי וְאֵצְאָה לִפְנֵי הָעָם־הַזֶּה וְאָבוֹאָה כִּי־מִי יִשְׁפֹּט אֶת־עַמְּךָ הַזֶּה הַגָּדוֹל׃ יא וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים
לִשְׁלֹמֹה יַעַן אֲשֶׁר הָיְתָה זֹאת עִם־לְבָבֶךָ וְלֹא־שָׁאַלְתָּ עֹשֶׁר נְכָסִים וְכָבוֹד וְאֵת נֶפֶשׁ שֹׂנְאֶיךָ
וְגַם־יָמִים רַבִּים לֹא שָׁאָלְתָּ וַתִּשְׁאַל־לְךָ חָכְמָה וּמַדָּע אֲשֶׁר תִּשְׁפּוֹט אֶת־עַמִּי אֲשֶׁר הִמְלַכְתִּיךָ
עָלָיו׃ יב הַחָכְמָה וְהַמַּדָּע נָתוּן לָךְ וְעֹשֶׁר וּנְכָסִים וְכָבוֹד אֶתֶּן־לָךְ אֲשֶׁר לֹא־הָיָה כֵן
לַמְּלָכִים אֲשֶׁר לְפָנֶיךָ וְאַחֲרֶיךָ לֹא יִהְיֶה־כֵּן׃ יג וַיָּבֹא שְׁלֹמֹה לַבָּמָה אֲשֶׁר־בְּגִבְעוֹן יְרוּשָׁלַם
מִלִּפְנֵי אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּמְלֹךְ עַל־יִשְׂרָאֵל׃ יד וַיֶּאֱסֹף שְׁלֹמֹה רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַיְהִי־לוֹ אֶלֶף וְאַרְבַּע־
מאות

רש"י

(א) **ויתחזק** שלמה וגומר · מפני שה' אלהיו עמו: (ב) ויאמר שלמה לכל ישראל · ומי הם אותם כל ישראל הם שרי אלפים כדכתיב (לעיל כח) ויקהל דוד את כל ישראל ומה אמר להם שיבאו עמו לבמה אשר בגבעון: (ג) וילכו שלמה וכל הקהל עמו וגומר · וכן דרך הפסוקים לקצר ויאמר ה' לדג ויקא את יונה אמר לו להקיא ויקא וכן (לעיל כא) ויאמר ה' למלאך וישב חרבו אל נדנה: (ז) שאל מה אתן לך · בחר ושאל כל מה שתרצה ואני אתן לך: (ט) עתה ה' אלהים יאמן · פראבריט"ש בלע"ז: כי אתה המלכתני · כלומר כיון שהמלכתני על עם רב כזה צריך אני שיהא בי חכמה וכח לצאת לפניהם וללחם מלחמותיהם כענין שנאמר בשמואל (א ח) ושפטנו מלכנו ויצא לפנינו ונלחם את מלחמתנו והואיל ועלי לשאול מה שאני בלבבי אשאל מה שאני צריך וזה שתתן לי חכמה: (י) ואצאה לפני העם הזה ואבואה · וגם למלך צריך שיהא לב חכם לידע לשפוט העם ואני נער ורך אפי' אף אנשים חכמים היה קשה להם לשפוט עם גדול כזה אי אפשר בלא עסקי' רבי' שבאים לדון ואין לי מתון לעיין בדינם שעוד זה קובל ואינו מפסיק דבריו והנה בא אחר ולוצק ומי יוכל לפסוק אף דינין ביום אחד אם לא חכם ונבון אשר רוח אלהים בו וזה אני שואל שתתן לי חכמה ומדע לשפוט עמך זה הגדול כי זה אני צריך שתתן לי: (יא) יען אשר היתה זאת עם לבבך · שאין אדם שואל דבר זה אלא מי שיש יראת שמים בלבו כענין שנא' ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים (שמות יח): ואת נפש שונאיך · לנלחם: (יב) החכמה והמדע נתון לך · מה ששאלת: עושר ונכסים וכבוד · אשר לא שאלת אתן לך: אשר לא היה כן למלכים אשר לפניך ואחריך לא יהיה · מוסב על עושר וכבוד אשר לא שאלת כי החכמה שאני נותן לך בה תלוי גם עושר גם כבוד גם אריכות ימים דכתיב (משלי ג') אורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד וזה [illegible] במלכים (א' יא) ויגדל המלך שלמה מכל מלכי הארץ לעושר ולחכמה וגו': (יד) וינחם בערי הרכב ·
הניח

מצ[illegible]ד

א (א) ויתחזק שלמה וכו' וה' וכו' · ר"ל על כי היה ה' עמו לכן התחזק: (ב) ויאמר שלמה וכו' · אמר להם ללכת עמו אל הבמה אשר בגבעון וקצר בדבר המובן: לכל ישראל · וחזר ופירש שאמר להשרי' שבהם: ראשי האבות · שהם ראשי האבות: (ד) בהכין · במה שהכין לו מקום: כי נטה · הטה ופרש: (ה) וידרשהו · ר"ל הקריב עליו קרבנות: (ו) ויעל עליו · לפי שהפסיק בדברים אמר שוב ויעל וכן דרך המקרא: (ח) והמלכתני · במה שהמלכת אותי מבין שאר בניו הראה לדעת שלא חטא אבי בבת שבע אמי ולחסד גדול יחשב: (ט) יאמן · יקוים דבריך מה שדברת עם דוד אבי להיות המלוכה נכון בידי: על עם רב · וא"כ עסקיהם מרובים: (י) עתה · הואיל וכן שאלתי היא לתת לי חכמה לדעת לצאת ולבוא לפני העם הזה: כי מי ישפוט · א"א לשפוט עם כזה מחכמת לבבו מבלי עזר מן השמים: (יא) זאת · שאלה הזאת: (יב) נתון לך · עתה נתון לך מאתי: (יג) לבמה וכו' · ר"ל מהדרך אשר הלך לבמה וכו' שב ובא לירושלים מלפני אוהל מועד: וימלוך · ר"ל קבלוהו למלך באהבה רבה בעבור רוב החכמה הנתונה בו בגלוי שהיא: (יד) בערי הרכב · הערים המיוחדים להעמיד בהם הרכב: ועם
המלך

מצודת ציון

א (ט) יאמן · מלשון האמנה וקיום: (יא) יען · בעבור: נכסים · הוא כולל למטלטלין

בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אַחֲרֵי הַסְּפָר אֲשֶׁר סְפָרָם דָּוִיד אָבִיו וַיִּמָּצְאוּ מֵאָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת
אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת׃ יז וַיַּעַשׂ מֵהֶם שִׁבְעִים אֶלֶף סַבָּל וּשְׁמֹנִים אֶלֶף חֹצֵב בָּהָר וּשְׁלֹשֶׁת
אֲלָפִים וְשֵׁשׁ מֵאוֹת מְנַצְּחִים לְהַעֲבִיד אֶת־הָעָם׃ ג א וַיָּחֶל שְׁלֹמֹה לִבְנוֹת אֶת־בֵּית־יְהוָה
בִּירוּשָׁלַ͏ִם בְּהַר הַמּוֹרִיָּה אֲשֶׁר נִרְאָה לְדָוִיד אָבִיהוּ אֲשֶׁר הֵכִין בִּמְקוֹם דָּוִיד בְּגֹרֶן אָרְנָן
הַיְבוּסִי׃ ב וַיָּחֶל לִבְנוֹת בַּחֹדֶשׁ הַשֵּׁנִי בַּשֵּׁנִי בִּשְׁנַת אַרְבַּע לְמַלְכוּתוֹ׃ ג וְאֵלֶּה הוּסַד שְׁלֹמֹה
לִבְנוֹת אֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים הָאֹרֶךְ אַמּוֹת בַּמִּדָּה הָרִאשׁוֹנָה אַמּוֹת שִׁשִּׁים וְרֹחַב אַמּוֹת
עֶשְׂרִים׃ ד וְהָאוּלָם אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאֹרֶךְ עַל־פְּנֵי רֹחַב־הַבַּיִת אַמּוֹת עֶשְׂרִים וְהַגֹּבַהּ מֵאָה
וְעֶשְׂרִים וַיְצַפֵּהוּ מִפְּנִימָה זָהָב טָהוֹר׃ ה וְאֵת הַבַּיִת הַגָּדוֹל חִפָּה עֲצֵי בְרוֹשִׁים וַיְחַפֵּהוּ זָהָב
טוב

ויעש מהם
שם

ויחל לבנות
ר"ה ח ב
זבחים יד
קיט

רש"י

מעשה כשנה ולכך כתיב מלא ודוגמא והעליתם את עצמותי מזה חסר אתכם בפ' ויחי ובשעת מעשה (בסוף שמות) כשלקחן כתיב אתכם : ויספר · מה שחזר ומזכירן ומזכיר המספר בשביל אחרי הספר · למעלה דכתיב (לעיל כ"ב) ויאמר דוד לכנוס את הגרים : (יז) ויעש מהם ע' אלף וגו' ואפי' בפסוק א' מנהגו שיפסוק שהפסיק הענין לכך הוצרך לומר אף עתה ולא יפסוק עד שיכלה כל הבנין ואומר מיד ויחל שלמה לבנו' וגו' ויאמר משה אל קרח אתה וכל עדתך וגו' הענין ומתחיל לדברו הראשון כמו זאת עשו קחו לכם מחתו' קרח וגו' (במדבר טז) ולמתרתו כתיב (שם) וחוזר ואמר וקחו איש מחתתו וגו' אלא לפי שהפסיק בכמה פסוקים · הוצרך שנית להכתב וכ"ש כאן : (א) בהר המוריה · לפי אשר שם נראה הקב"ה לדוד בגרן ארנון בהעצר המגפה והיא הר המוריה מקום דוד : ויחל לבנות בחדש השני · מפורש בתחלת ראש השנה ירושלמי ופתרון בחדש השני בשני בחדש אייר לפי שרוצה לומר בשנת ארבע למלכותו הוצרך לכפול ולומר בשני ודוגמא והמים היו הלוך וחסור עד החודש העשירי (בראשית ח') ודוגמא במלכים (א' ו') בשנה הרביעית בחדש זיו הוא החדש השני למלוך שלמה וגו' · מוסב על השנה הרביעית ואז בשנת ארבע למלכותו התחיל בשני כי כל ימי החורף לא היה יכול מפני הקור ובניסן לא היה יכול מפני הפסח : (ג) הארך אמות במדה · ולפי שהפסיק ואמר במדה הראשונה אומר עוד אמות כלו' אורך אמות הבית ששים אמה בין דביר להיכל ורחב אמות ד' : (ד) והאולם אשר על פני הארך · אורך של אולם שעל פני רחב הבית עשרים שהרי ארך האולם ככל רחב הבי' ד' אמה מצפון לדרום וכל מדה יתירה קרויה ארך והפחותה קרויה רחב ולפי שבהיכל מדתו ממזרח למערב יתירה קרויה ארך ומן הצפון לדרום פחותה קרוי רחב ובאולם שמדתו מן הצפון לדרום יתירה קרויה ארך ומדת מן המזרח למערב שהיא פחותה קרויה רחב ורחב האולם עשר כמפורש במלכים (א' ו') עשר באמה רחבה על פני הבית : והגובה מאה ועשרים · ובמלכים (שם) כתיב ושלשים אמה קומתו הא כיצד גובה הקומה ממקרקעי' הבי' עד קרוי עלייה ראשונה ל' אמות ומעלייה לעלייה עד גג העליון תשעים אמות כדכתיב (ד"ה א' כ"ח) ויתן דוד לשלמה בנו את תבנית האולם ואת בתיו וגנזכיו ועליותיו מכלל שהיו שם עליות : ויצפהו מפנימה זהב · מפנים ההיכל שהוא הבית הגדול חפה זהב ולא האולם והוא שמפרש והולך היאך עשה ואת הבית הגדול חפה מפנים כל הבית זהב טהור חפה עץ ברושים בכל הבית הדביר וההיכל צפה מתחילה עצי ברושים ואח"כ ויחפהו זהב טוב על קירות הברושים ומשום שזהב שרצה לצפות הבית חפהו מתחילה בעצים כדי שיתקיים הזהב בחוזק שהיה מחזק לזהב במסמרי' בציורי העץ שהיה מצייר ציורין בעץ תמורים הם אילנות כמין תמרים וכרובים ובמלכים (שם) כתיב וקלע עליהם מקלעות כרובים ותמורות ופטורי ציצים כמו (במדבר יז) ויצץ ציץ ופטורי כמו פוטר אדם אשתו אנטוואורפין בל"א · (מפי רבינו שעזר ב"ר משולם ז"ל) : (ה) ויחפהו זהב · כלומר כשצייר כל הציורים צפה זהב הקירות אחר הציורין ומחזקו במסמרות בכותל העץ כדי שלא ימוט מה שלא היה יכול לעשות בכותל האבן ומשום זה הטעם היה מחפה כל הבית מתחילה בעצי ברושים : ושרשרות · פתרונו צייר ציורין הרבה מלא כל וכשראה שהיה כלום [illegible] לצייר ציור היה מצייר ציור כעין שרשרות שמדביקין

[illegible]ת דוד

כבר נאמר למעלה חוזר ואמר לסתכו לספור הבנין : מנצחים · רודים ונוגשים את העם לעשות העבודה ולא ירפו ידיהם מן המלאכה : ג (א) אשר נראה · אשר שם נראה המקום ב"ה לדוד אביו ויאמר על ירידת האש שעל המזבח כמ"ש ויענהו באש מן השמים (דה"א כ"א) : אשר הכין · על שלמה יאמר שהוא הכין לבנות במקום שקבע דוד בגורן וכו' : (ב) בשני · ביום שני בחדש או בחודש ורז"ל דרשו בו בר"ה : (ג) ואלה הוסד · אלה מספרי האורך והרוחב אשר הבית היסוד לבנות וכו' : במדה הראשונה · במדת האמה שנעשה המשכן שהיתה ראשונה לבנין המקדש והיא היתה בת ששה טפחים : (ד) אשר על פני האורך וכו' · ר"ל אשר האורך עמד לרוחב ההיכל הוא היה כ' אמות עשרים כי המדה המועטת תקרא רוחב וההיכל היתה מ' על כ' והאולם היתה רחבה עשרה כמו שנאמר במ"א והרבה כ' א"כ עמד אורך האולם [illegible] רוחב ההיכל : והגובה מאה ועשרים · ובמ"א נאמר שלשים ויתכן לומר כי שם נאמר על הבית וכאן על האולם · או נאמר כי תשעים אמות היו העליות [illegible] על זו כמ"ש תבנית האולם וגו' ועליותיו (דה"א כ"ח) : מפנימה · בעבר הכתלים שבפנים בחללו ועל הבית יאמר לא על האולם : (ה) הבית הג[דול]

מצודת ציון

בתלמוד ירושלמי (ברכות פרק ד') : (יז) מנצחים : מלשון נצחון והתגברות ונגישה : ג (א) ויחל · מלשון התחלה · (ה) חפה · ענין צפוי וכסוי : ושרשרות · שלשלאות

טוֹב וַיַּעַל עָלָיו תִּמֹרִים וְשַׁרְשְׁרוֹת׃ ו וַיְצַף אֶת־הַבַּיִת אֶבֶן יְקָרָה לְתִפְאָרֶת וְהַזָּהָב זְהַב
פַּרְוָיִם׃ ז וַיְחַף אֶת־הַבַּיִת הַקֹּרוֹת הַסִּפִּים וְקִירוֹתָיו וְדַלְתוֹתָיו זָהָב וּפִתַּח כְּרוּבִים עַל־הַקִּירוֹת׃
ח וַיַּעַשׂ אֶת־בֵּית־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אָרְכּוֹ עַל־פְּנֵי רֹחַב־הַבַּיִת אַמּוֹת עֶשְׂרִים וְרָחְבּוֹ אַמּוֹת
עֶשְׂרִים וַיְחַפֵּהוּ זָהָב טוֹב לְכִכָּרִים שֵׁשׁ מֵאוֹת׃ ט וּמִשְׁקָל לְמִסְמְרוֹת לִשְׁקָלִים חֲמִשִּׁים
זָהָב וְהָעֲלִיּוֹת חִפָּה זָהָב׃ י וַיַּעַשׂ בְּבֵית־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים כְּרוּבִים שְׁנַיִם מַעֲשֵׂה צַעֲצֻעִים
וַיְצַפּוּ אֹתָם זָהָב׃ יא וְכַנְפֵי הַכְּרוּבִים אָרְכָּם אַמּוֹת עֶשְׂרִים כְּנַף הָאֶחָד לְאַמּוֹת חָמֵשׁ
מַגַּעַת לְקִיר הַבַּיִת וְהַכָּנָף הָאַחֶרֶת אַמּוֹת חָמֵשׁ מַגִּיעַ לִכְנַף הַכְּרוּב הָאַחֵר׃ יב וּכְנַף
הַכְּרוּב הָאֶחָד אַמּוֹת חָמֵשׁ מַגִּיעַ לְקִיר הַבַּיִת וְהַכָּנָף הָאַחֶרֶת אַמּוֹת חָמֵשׁ דְּבֵקָה לִכְנַף
הַכְּרוּב הָאַחֵר׃ יג כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים הָאֵלֶּה פֹּרְשִׂים אַמּוֹת עֶשְׂרִים וְהֵם עֹמְדִים עַל־רַגְלֵיהֶם
ופניהם

זהב פרוים
יומא ד' מה

רש"י

שמדביקין בו כל דבר כמו כן היה עושה כאן בין ציור לציור כדי שלא יהיה חלק בנתיים עניין אחר ממש שרשרות של זהב עשה ודבק הצורות בכן יחד : (ו) ויצף הבית אבן יקרה · שקע ורבץ אבנים יקרות בזהב בקירות הבית לתפארת ולנוי : והזהב · שאומר ויחפהו זהב טהור מוזהב פרוים היה פרוים שם מקום ורבותינו פירשו שדומה לדם פרים מרוב שבחו ואדמימותו : (ז) ויחף · כמו ויצף חפה בבית ומפרש הקירות והספים : וקירותיו · של ספי הבית שהיו של אבנים ומפורש קירותיו ודלתותיו זהב ובמלכים (א' ו) כתיב עד קירות הספון ולכך קורא גג קירות הספון שהגג היה כמו ספינה ובריב"ש הפוכ' שכן מנהג לקרות את תקרוי עגול כעין ספינה : (ח) ויעש את בית וגומר · כך היה לו לומר ויעש את בית קדש הקדשים עשרים על עשרים אלא לפי שאמר למעלה כך והאולם על פני רחב הבית אמות עשרים וגומר אמר כאן כמו כן : ויחפהו זהב טוב · אף בקדש הקדשים בנה תחלה קירות עץ ועליו חפה הזהב ומה שאין מזכיר כאן בקדש הקדשים שום עץ והו משום גדולתו של ב"ה כלומר כל כותלי בית הארון היו של זהב ולא היה בהן עץ וזה כבוד לקדש הקדשים ובמלכים (שם) מוכיח כן ותדע שבשביל כבוד הבית אין מזכיר שום עץ שהרי כתיב (שם) ויצף את הבית אבן יקרה ובמלכים לא כתיב אבן יקרה הא כיצד אלא לפי שבספר דברי הימים למלכי יהודה הודיעך כי שלמה כוונתו לכבוד הבית : לככרים · תככרים : (ט) ומשקל למסמרות · לחזק בהם הזהב נקירת העץ : לשקלים · למשקל שקלים חמשים שקלים של זהב : (י) מעשה צעצועים · דוגמתו (ישעיה כ"ב) הצאצאים והצפיעות ותרגומו ובניא חבנית ילדים וילדות עשה לכרובים כרביא ושל עץ היו ושוב ויצפו זהב (א' מלכים ו') ויעש בדביר שני כרובים עצי שמן וכל מה שבפנים העץ אינו רוצה להזכיר בזה הספר משום כבודו : (יא) וכנפי הכרובים ארכם אמות עשרים · כיצד כנף האחד לעומת חמש וסוף חמש מגעת לקיר הבית לדרום והכנף האחרת מגיע לכנף הכרוב האחר שבצלו הרי עשר אמות לכרוב האחד וכן לאחר נמצא כנף כרוב אחד מגיע לצפון וכנף כרוב אחד לדרום נמצא שהיו ארוכות ככל כותל המערב שהיה עשרים אמות וגופם אמרו רבותינו בנס היו עומדין לפי פשוטו נראה לי שהיה גופן בולט מהם כעוף זה שפורש כנפיו בולט גופו מתוך כנפיו וקומתן מפורש במלכים (שם) קומת הכרוב האחד עשר באמה וכן הכרוב השני : (יג) עומדים על רגליהם · בקרקעות הבית למערב : ופניהם לבית · לפנים שלא היו ראשיהם זקופים מראה כמביטין לחוץ אלא ראשם היה כפוף ומביטין לפניהם כדכתיב ופניהם איש אל אחיו (שמות כ"ה) וכן אומר ופניהם לבית אלא פונים היו ראשם זה כנגד זה וגם ראשיהם כפופים לבית כלפי פנים והארון עומד היה במקום פרישת שני הכרובים והיו כנפי הכרובים מגין מן הכותל וסוככין על הכפורת ועל הארון בכנפיהם ולבד מכרובים אלו היו הכרובים שעשה משה מן הכפורת עדיין אדוקין ומדובקין
על

מצוד[ת דוד]

[..]ה ההיכל שהיתה גדולה מכולם מ' על כ' : חפה [illegible] קרקע הבית חפה [ב]עצי ברושים וכן נאמר במ"א : ויחפהו · על העצים חפה הזהב : ויעל עליו · [..]לה על החיפוי [illegible] אילני תמר ושרשרות : (ו) ויצף וכו' · בקירות הבית [..]ע אבנים יקרות במשבצות הזהב להיות לנוי ולפאר : (ז) הקורות · קירות [..]קרה : הספים · מזוזות הדלתות : וקירותיו · הכתלים : ופתח · חתר צורות [..]ים על הכתלים : (ח) ארכו על פני רוחב הבית · על שאמר כן באולם שהיתה כ' על עשר אמר כן בבית קה"ק עם שהיתה כ' על כ' : אמות עשרים · [..] והיתה אמות עשרים : לככרים · עלה לככרים שש מאות : (ט) למסמרות · הם היתדות שחבר בהם את חפוי הזהב על העצים : והעליות · כתלי בנין [..]יות : (י) ויעש וגו' · כרובים הם עמדו בארץ והיו מעץ ומצופים זהב : (יג) פורשים · כשהם פרושים ברוחב קה"ק : לבית · תוך חלל הבית

מצודת ציון

שלשלאות : (ו) פרוים · שם מקום · ורז"ל אמרו שדומה לדם הפרים (יומא מ"ה) : (ז) ויחף · ענין צפוי : כרובים · תרגום של כער הוא רביא כי פרצוף תינוק להם : (י) צעצועים · כמו צאצאים באל"ף וכוא מלי' הצאצאים והצפיעות (ישעיה כ"ב) ותרגומו בניא ובני בניא ואף כי אמר כרובים אמר לתוספת ביאו' מעשה

וּפְנֵיהֶם לַבָּיִת׃ יד וַיַּעַשׂ אֶת־הַפָּרֹכֶת תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן וְכַרְמִיל וּבוּץ וַיַּעַל עָלָיו כְּרוּבִים׃
טו וַיַּעַשׂ לִפְנֵי הַבַּיִת עַמּוּדִים שְׁנַיִם אַמּוֹת שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ אֹרֶךְ וְהַצֶּפֶת אֲשֶׁר־עַל־רֹאשׁוֹ
אַמּוֹת חָמֵשׁ׃ טז וַיַּעַשׂ שַׁרְשְׁרוֹת בַּדְּבִיר וַיִּתֵּן עַל־רֹאשׁ הָעַמֻּדִים וַיַּעַשׂ רִמּוֹנִים מֵאָה
וַיִּתֵּן בַּשַּׁרְשְׁרוֹת׃ יז וַיָּקֶם אֶת־הָעַמּוּדִים עַל־פְּנֵי הַהֵיכָל אֶחָד מִיָּמִין וְאֶחָד מֵהַשְּׂמֹאול
וַיִּקְרָא שֵׁם־הַיְמִינִי יתיר י יָכִין וְשֵׁם הַשְּׂמָאלִי בֹּעַז׃ ד א וַיַּעַשׂ מִזְבַּח נְחֹשֶׁת עֶשְׂרִים אַמָּה
אָרְכּוֹ וְעֶשְׂרִים אַמָּה רָחְבּוֹ וְעֶשֶׂר אַמּוֹת קוֹמָתוֹ׃ ב וַיַּעַשׂ אֶת־הַיָּם מוּצָק עֶשֶׂר בָּאַמָּה
מִשְּׂפָתוֹ אֶל־שְׂפָתוֹ עָגוֹל סָבִיב וְחָמֵשׁ בָּאַמָּה קוֹמָתוֹ וְקָו שְׁלֹשִׁים בָּאַמָּה יָסֹב אֹתוֹ סָבִיב׃
ג וּדְמוּת בְּקָרִים תַּחַת לוֹ סָבִיב סָבִיב סוֹבְבִים אֹתוֹ עֶשֶׂר בָּאַמָּה מַקִּיפִים אֶת־הַיָּם סָבִיב
שנים

ופניה׳ לבית
בתרה נ גע

רש"י

על הכפורת ועומדין עליו ואל תתמה שהרי כמו כן עשה עשר שולחנות וי׳ מנורות לבד מאותן של משה : (יד) ויעש את הפרוכת תכלת וארגמן · ותלה על הדלת שהיה באמה טרקסין שבו נכנסין לפני ולפנים אע"פ שהיה בו דלתות תלה עליו כדלקמן ופתח הבית דלתותיו הפנימיות לקדש הקדשים וגו׳ : ויעל עליו כרובים · ציורי כרובים : (טו) שלשים וחמש ארך · קומה ובמלכים ויצר את שני העמודי׳ נחש׳ י"ח אמות פירש רבינו שלמה ז"ל יצקם שניהם כא׳ ושוב חלקו לשנים והאמ׳ החסרה אינה חשובה לפי שאינה דומה למלאכת שאר העמוד כמו שאמר שם בעניין (ב׳ כ"א) ועל ראש העמודים מעשה פרח שושן וגם רבי יוסף פירש כן ולא נראה דמה לנו גבהה י"ח אלא כך שמעתי ודאי יצקם שניהם כאחד ואח"כ חלקם לשנים ונמצאו כל אחד י"ז אמה וחצי : והצפת · שהיא כותרת שנאמר לשם עביו חצי אמה הרי כל אחד י"ח אמות צפת הוא לשון כמו ויצפה אותם זהב כלומ׳ היה עשוי כמין כובע חלל ועביו חצי אמה מלמט׳ וכשהופכו ונתנו על העמוד נמצא העובי חצי אמה הרי י"ח אמות (ובמלכים א ז) קורהו כותרת ל׳ כתר כדכתיב ושתי כותרות וגו׳ : (טז) ויתן בשרשרות · עשה שרשרות בראש הצפת תחתיו ובתוך השרשרות קבע צורת רמונים כדי לכסות חלל הצפת כדכתיב (שם) לכסות את שתי גולות הכותרות ועל שם שאלו קורא להם גולות בזו השבכה שכתב שם השרשרות ל׳ ועל שבכה יתהלך (איוב יח) ל׳ ענפים כמו בסבך בקרניו (בראשית כב) ויש אומרי׳ קופיא ורבי אליעזר פי׳ ענפים : (יז) על פני ההיכל · על פתח ההיכל בתוך באולם כדמוכח (במלכים א ז) וכותרת אשר על ראש העמודים אולם ההיכל מעשה שושן : אחד מימין · הפתח : ואחד משמאל · הפתח : יכין ובועז · יכין על שם מלכות בית דוד שנמשל לירח כדכתיב כירח יכון עולם (תהלים פט) בועז ישיש כגבור לרוץ (שם יט) והבי"ת בבועז כמו (בראשית ה) מ"ש בנח ינחמנו (בשמואל א א) כי מה׳ שאלתיו : ויקרא שם הימני יכין · אע"פ שירח קטן מהשמש שיועיל לו ויהיה נכון כירח יכון ולא כלבנה המתחסרת אחר שלמה אם הקב"ה בינה מלכותו לשמש וירח אף אני אעשה דבר נכון וקיים עמודי נחשת גדולים · ד"א חירם שהיה מבני דן עשה את העמודים קר׳ את האחד יכין על שם אביו שמשון שנ׳ בו (שופטים טז) וילפת שמשון שני עמודי התוך (וגו׳ נכון גו׳) שלמה קרא לשני בועז על שם זקינו בועז דוגמ׳ ויקרא לו לבן יגר שהדותא (בראשית לא) : (ב) עשר באמה משפתו אל שפתו · עשר על עשר באמצעיתו עגול סביב : וקו שלשים באמה יסוב אותו · כל הים בהקיפו שלשה טפחים יש ברחבו טפח : וה׳ באמה קומתו · עומקו : (ג) ודמות בקרים תחת לו · צורת דמות בקרים יצק ממנו לעמוד עליו ואדוקי׳ בו כדאמר בסוף הפסוק הבקר יצוקים במצקתו : סביב סובבים אותו עשר באמה מקיפים את הים · אין מפורש כאן מה הדבר שסיבבן אלא במלכים (א ז) כתיב ופקעים מתחת לשפתו סביב וגו׳ פקע׳ כגון שעושין לטסות פומילי"ש עגולים משום נוי ומתחת לשפתו וסביב היו עומדים בשלש אמות התחתונות מרובעות ושתים עליונות עגולות ואי אפשר להכיל אלפים בת יכיל שהם מאה וחמשים מקוה טהרה אלא בעניין זה כמו שמפורש בעירובין והעליונות מרובעות והתחתונות עגולות אי אפשר לומר דכי כתיב עגול
סביב

מצודת ציון

מעשה לצלועים : ד (ב) וקו · חבל : (ה) יכיל · יחזיק כמו קטן מהכיל (מ"א ח׳)

מ[illegible]ד

ולא פנו זה מול ז[illegible] הפרכת · מגל פתח בית ק"הק ועם שהיו גם דלתות כמ"ש למטה ובת"א : ויעל · צייר עליו כרובים במעשה רוקם : (טו) לפני הבית · בחלל האולם : שלשים וחמש אורך · של שניהם יחד : והצפת · היא הכותרת האמור במ"א וקרויה צפת לפי שהיתה צפוי וכסוי על העמוד ממעל : (טז) ויעש שרשרות · הוא האמור במ"א ויעבר ברתיקות וכו׳ ור"ל שעשה בריחים משלשלאות זהב לפני המחילה שבין ההיכל לבית קדש הקדשים בדביר · המחילה ההיא נקראה דביר כמו בית קדש הקדשים עצמה : ויתן על ראש העמודים · נתן שרשרות על ראש העמודים ובהם היו הרמוני׳ תלוי׳ ולפי שזכר מלת שרשרות בתחלת המקרא חסרו כאן וסמך על המבין ועם שאינם במקום השרשרות ההם : מאה · לכל טור היו מאה ולכל עמוד היו שתי טורים כמ"ש במ"א : (יז) יכין · לסימן טוב שיכון הבית לעד : בועז · הוא מלה מורכבת בו עוז ר"ל בהבית הזה ימלא עוז וחוזק לישראל : ד (ב) את הים · כעין גיגית גדולה עשוי׳ בדמות ים : מוצק · ביציקה נעשה ולא בהקשת הקורנס : משפתו · משפת זה עד השפה שממולו : עגול סביב · בינו היה עגול : וקו שלשים · כי כל מה שיש ברחבו אחד יש בהקיפו שלשה : (ג) ודמות בקרים · כעין ראשי בקרים ובמ"א נאמר פקעים כי עשו בפק
צורת

שְׁנַיִם טוּרִים הַבָּקָר יְצוּקִים בְּמֻצַקְתּוֹ׃ ד עוֹמֵד עַל־שְׁנֵים עָשָׂר בָּקָר שְׁלֹשָׁה פֹנִים צָפוֹנָה
וּשְׁלוֹשָׁה פֹנִים יָמָּה וּשְׁלֹשָׁה פֹּנִים נֶגְבָּה וּשְׁלֹשָׁה פֹּנִים מִזְרָחָה וְהַיָּם עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה
וְכָל־אֲחֹרֵיהֶם בָּיְתָה׃ ה וְעָבְיוֹ טֶפַח וּשְׂפָתוֹ כְּמַעֲשֵׂה שְׂפַת־כּוֹס פֶּרַח שׁוֹשַׁנָּה מַחֲזִיק בַּתִּים
שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים יָכִיל׃ ו וַיַּעַשׂ כִּיּוֹרִים עֲשָׂרָה וַיִּתֵּן חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאול לְרָחְצָה
בָהֶם אֶת־מַעֲשֵׂה הָעוֹלָה יָדִיחוּ בָם וְהַיָּם לְרָחְצָה לַכֹּהֲנִים בּוֹ׃ ז וַיַּעַשׂ אֶת־מְנֹרוֹת הַזָּהָב
עֶשֶׂר כְּמִשְׁפָּטָם וַיִּתֵּן בַּהֵיכָל חָמֵשׁ מִיָּמִין וְחָמֵשׁ מִשְּׂמֹאול׃ ח וַיַּעַשׂ שֻׁלְחָנוֹת עֲשָׂרָה וַיַּנַּח
בַּהֵיכָל חֲמִשָּׁה מִיָּמִין וַחֲמִשָּׁה מִשְּׂמֹאול וַיַּעַשׂ מִזְרְקֵי זָהָב מֵאָה׃ ט וַיַּעַשׂ חֲצַר הַכֹּהֲנִים
וְהָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה וּדְלָתוֹת לָעֲזָרָה וְדַלְתוֹתֵיהֶם צִפָּה נְחֹשֶׁת׃ י וְאֶת־הַיָּם נָתַן מִכֶּתֶף הַיְמָנִית
קֵדְמָה מִמּוּל נֶגְבָּה׃ יא וַיַּעַשׂ חוּרָם אֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְרָקוֹת וַיְכַל חוּרָם
לַעֲשׂוֹת אֶת־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר עָשָׂה לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּבֵית הָאֱלֹהִים׃ יב עַמּוּדִים שְׁנַיִם וְהַגֻּלּוֹת
וְהַכֹּתָרוֹת עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים שְׁתָּיִם וְהַשְּׂבָכוֹת שְׁתַּיִם לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרוֹת
אשר

מחזי׳ בתי׳
בלמ׳ אלפים
ערובין יד

ויעש וגומ׳
מנחו׳ יד לד
ויעש וגומ׳
שם

חורם ק׳

רש"י

סביב אשפתו כתיב ומה שאמר בפקעים הללו עשר אמה לכל רוח אבל במקום עגולו אי אפשר לומר עשר באמה סביב : שנים טורים · היו הפקעים : יצוקים במוצקתו · הכל יצוקים יחד לא שחבר לו את הפקעים אחר יציקתו על ידי מסמרות או על ידי דבק שקורין שולדור"א בלע"ז : (ד) וכל אחוריהם ביתה · אחוריהם של בקרים הללו היו פונים בית׳ תחתיהם שבצפון פונים אחוריהם כנגד אותן שבדרום ושל מזרח כנגד שבמערב : (ה) ועביו טפח · שוליו ודפנותיו אלא שאל פיו היה דק מרוקע ומרודד : כמעשה שפת כוס · שעושין בו ומצייר פרח שושן : מחזיק בתים שלשת אלפים יכיל · אף זה מחזיק ובמלכים (שם) כתיב אלפים בת יכיל גודשא תלתא שהבת ג׳ סאין שנאמר האיפה והבת תוכן אחד להם הרי לך ששת אלפים סאין נמצאו מאה וחמשים מקוה טהרה לארבעים סאה שאין מאה מקואות נמצא ג׳ לעשרים אמות שאין שנותרים חמשים מקואות ואף לכשתחלוק הכלי לפי המדה ששערו חכמי׳ אמה על אמה בגובה שלש אמות למקוה תמצא שלשה אמות מרובעות קומה ועשר על עשר משפתו אל שפתו מרובעת מאה מקואות ולשתים אמות עגולות קומה ועשר על עשר משפתו אל שפתו עגולות חמשים מקואות שמרובע יותר על העגול רביע : (ו) ויעש כיורים עשר · לבד מאותן של משה : ויתן חמשה לימין · לכיור של משה : וחמשה משמאל · לרחצה בהם קדוש ידים ורגלים : את מעשה העולה ידיחו בם · מן מימי הכיור ידיחו קרבי העולה ודוקא עולה אבל שלמים לא שהוא נאכל לבעלים בכל העיר הכיורים היו לקדוש טבילה : (ז) ויעש את מנורות הזהב עשר כמשפטם · למה נאמר במנורות כמשפטם לפי שמודיענו לתה עשה עשרה מנורות והכל דרש מן התורה פרחים כפתורים גביעים משוקדים נאמרו בפ׳ שבעים הרי לכל עשרה מנורות שבעה נרות · (כן פי׳ אח"י אמי דודי ר׳ קלונימוס ב"ר יהודה ומדר"ש הוא) : ושבעה נרותיה · כנגד ז׳ כוכבים חנכ"ל שצ"ם : ויתן בהיכל חמש מימין : למנורה של משה ; וחמש משמאל · וכולם בדרום משמאל של שלחן בצפון : (ח) ויעש מזרקי זהב מאה · שזורקין בו הדם על המזבח : (ט) ויעש חצר הכהנים · עזרת הכהנים : והעזרה הגדולה · זו עזרת ישראל : (י) מכתף הימנית קדמה ממול נגבה · ריחק אותו מן המזרח מן כנגד הפתח לדרומה של עזרה לפי שאין כבוד ואם שהיו מטבילין כנגד פתח האולם : (יא) ויעש חורם את הסירות · סירות נחושת שעשויים לחתות הדשן לתת לתוך הסירות : (יב) והגולות והכותרות על ראש העמודים שתים · לשתי העמודים : והשבכות שתים ·
הלו

מצודת דוד

צורות ראשי בקרים : תחת לו · ר"ל בשלש האמות התחתונות שהים מרובעות אבל שתי האמות העליונות היו עגו[illegible]ירובין וז"ש עשר באמה מקיפים וכו׳ ור"ל ארבעה הפאות שבכל ת[illegible] היו הבקרים מקיפי׳ וכו׳ : שנים טורים · שני טורות בקרים הקיפו זה למעלה מזה : יצוקים · הבקרי׳ ההם היו יצוקים כאחד עם יציקת הים ולא יצקם בפ"ע וחברם אח"כ במלאכה : (ד) עומד · הים הזה היה עומד על י"ב בקר עשויים מנחושת : פונים · את פניהם : והים עליהם · לתוספת ביאור כפל הדבר : וכל אחוריהם · אחורי הבקר היו לצד פנים אחוריו של זה מול אחוריו של זה : (ה) ועביו · שוליו ודפנותיו : ושפתו · שפת הים מעל היה מעשה דק ומרודד כמעשה שפת כוס המצוייר בפרח ושושן : מחזיק בתים · והוא ומפרש שלשת אלפים יכיל : (ו) מימין · של הכיור שעשה משה : לרחצה בהם · את ידיהם ואת רגליהם כמ"ש בתורה : את מעשה וכו׳ · אף היו מדיחים בהם מעשה העולה כקרביים וכיוצא : לרחצה · לכהנים לטבול בו מטומאתן והרז"ל שלא היו המים מלונים כי רגלי הבקרים שעמדו תחתיו היו נקובים וחלולים והדרך בם באו המים מן המעיין : (ז) כמשפטם · כתמונת מנורת משה בגביעים וכו׳ : מימין · של מנורת משה וכן השלחנות : (ט) והעזרה הגדולה · היא עזרת ישראל וקרויה עזרה על כי נעזרים תמ׳ כאשר יתפללו בה : (י) מכתף הימנית · בפאת הדרום ; קדמה ממול נגבה · ר"ל שסוך כלפי מקצוע מזרחית דרומית שבחצר הכהנים : (יא) בבית האלהים · בעבור צורך בית האלהים : (יב)
והגלות

מצודת ציון

ח׳) : (ו) כיורים · כעין דוד ולה דדים המריקים מים : ידיחו · ענין שטיפה : (יא) הסירות · כעין קדרה כמו והיו הסירות בבית ה׳ (זכריה י"ד) : היעים · מכבדות לגרף הדשן והוא מלשון ויעה ברד (ישעיה כ"ח) : (יב) והגולות · כן יקרא החלק התחתון מן הכותרת על כי מעשהו כפל והוא מלשון
וגולת

אֲשֶׁר עַל־רֹאשׁ הָעַמּוּדִים : יג וְאֶת־הָרִמּוֹנִים אַרְבַּע מֵאוֹת לִשְׁתֵּי הַשְּׂבָכוֹת שְׁנַיִם טוּרִים
רִמּוֹנִים לַשְּׂבָכָה הָאֶחָת לְכַסּוֹת אֶת־שְׁתֵּי גֻּלּוֹת הַכֹּתָרוֹת אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָעַמּוּדִים: יד וְאֶת־
הַמְּכֹנוֹת עָשָׂה וְאֶת־הַכִּיֹּרוֹת עָשָׂה עַל־הַמְּכֹנוֹת: טו אֶת־הַיָּם אֶחָד וְאֶת־הַבָּקָר שְׁנֵים־עָשָׂר
תַּחְתָּיו : טז וְאֶת־הַסִּירוֹת וְאֶת־הַיָּעִים וְאֶת־הַמִּזְלָגוֹת וְאֶת־כָּל־כְּלֵיהֶם עָשָׂה חוּרָם אָבִיו
לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה לְבֵית יְהוָה נְחֹשֶׁת מָרוּק : יז בְּכִכַּר הַיַּרְדֵּן יְצָקָם הַמֶּלֶךְ בַּעֲבִי הָאֲדָמָה בֵּין
סֻכּוֹת וּבֵין צְרֵדָתָה : יח וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה לָרֹב מְאֹד כִּי לֹא נֶחְקַר מִשְׁקַל
הַנְּחֹשֶׁת : יט וַיַּעַשׂ שְׁלֹמֹה אֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר בֵּית הָאֱלֹהִים וְאֵת מִזְבַּח הַזָּהָב וְאֶת־
הַשֻּׁלְחָנוֹת וַעֲלֵיהֶם לֶחֶם הַפָּנִים : כ וְאֶת־הַמְּנֹרוֹת וְנֵרֹתֵיהֶם לְבַעֲרָם כַּמִּשְׁפָּט לִפְנֵי הַדְּבִיר
זָהָב סָגוּר : כא וְהַפֶּרַח וְהַנֵּרוֹת וְהַמֶּלְקַחַיִם זָהָב הוּא מִכְלוֹת זָהָב: כב וְהַמְזַמְּרוֹת וְהַמִּזְרָקוֹת
וְהַכַּפּוֹת וְהַמַּחְתּוֹת זָהָב סָגוּר וּפֶתַח הַבַּיִת דַּלְתוֹתָיו הַפְּנִימִיּוֹת לְקֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים וְדַלְתֵי
הבית

נחשת מרוק ערכין ג

ואת השלחנות מנחות צט

ואת המנורות שם

רש"י

אלו הסרסרות שנאמרו למעלה ותדע שכן הוא שהרי לא בכאן ולא במלכים מזכיר בפרשה זו בשום מקום סרסרות · לכסות את שתי גולות הכתרו' · לכסות אלל הכתרות בשבכות ואוחזן ענפים כענפי חריות כמו שפירשתי : (יג) ואת הרמונים ארבע מאות · למעלה הוא אומר ויעש רמוני מאה הא כיצד אלא כך יש לנו לפר' ודאי ד' מאות רמונים עשה כאשר נאמר כאן ומה שאמר מאה הרי מאה לכל טור וטור וד' טורים הם כדאמר ב' טורים לשבכה אחת וכן שני טורים רמוני' לשבכה האחת הרי ד' טורים והרמונים היו מחוברים בתוך השבכות המשובצו' ותקועים לכסות בה היט"ב את שתי גולות הכתרות : (יד) ואת המכונות עשה · ובמלכים כתיב ויעש את המכונות עשר מכונות הם כני הכיור ושם מפורש מלאכתם : (טו) ואת הסירות ואת היעים ואת המזלגות · אע"פ שאמרנוהו כבר למעלה בא וחזר ושנה עוד להודיענו כי נחשת היו וגם מודיענו מזלגות שלא הוזכר למעלה: מרוק · דוגמת מרקו הרמחים (ירמיה מו) ומורק ושוטף במים (ויקרא ו) ובמלכים (א ז) כתיב ממורט כמו כי ימרט ראשו (ויקרא יג) ותרגומו נחשת טוב: (יז) בעבי האדמה · תרגומו בגרגושתא באדרי' לא בלע"ז : בין סוכות ובין צרדתה · ובמלכים כתיב בין סכות ובין צרתן וכן עכו"ם כמו ששנינו בפרק ג' דעכו"ם בסופו אלמנה שאלמן ישראל מאלהיו מן צרדה ושם אמו צרועה אשה אלמנה (מלכים א יא) לפי שמת מטמא באהל וגם מצורע כמו כן וכן עכו"ם להוציא מלבן של מפרשין נראה היה ולא הרחיבה הגרדת אלהינו כ"ן פיר"ש לי דוד"י ז"ל : (כ) ואת המנורות ונרותיהם · עלמן ולא שאר מעשה המנורה בפני נראה שבכר הקורה ולא הרחיבה הגרדת ... נראה שסבר הקורה ואדוקין בה שהרי בקיב ואת המנורה ונרותיהם מה שהוליכם את הנרות בפני עלמן ולא שאר מעשה אחר וצריך להזכיר נרותיהם אבל שאר עושין מגופה של מנורה ואדוקין בה שהרי בקיב ואת המנורה ואת הנרות אדוקין והואיל ואין אדוקין בה נראה כמעשה אחר וצריך להזכיר נרותיהם יכל אשר עלמן גביעים כפתורים ופרחים מכלל שלא היו הנרות אדוקין והואיל ואין אדוקין בה נראה כמעשה אחר עשה עשר מנורות ועשר שלחנות ועשר כיורים והכרובים עד ירכם עד מלאכות שהיו אדוקין בה אינו מזכירם שנקראים על שם המנורה ומה שעשה עשר מנורות ועשר שלחנות ועשר כיורים ... מזוקק וצרוף פין בלע"ז עשה מפורש בברייתא דר' פנחס בן יאיר : (כא) והפרח · פירשו רבותינו הוא כנגד אותו פרח שהוסיף משה בפרש' בהעלותך עד ירכה עד פרחה וגו' שלא נאמר בתרומה : והמלקחים זהב · שמגביהים הפתילה מן הנר שיש בו השמן : הוא מכלות זהב · מזוקק וצרוף פין בלע"ז ובמנחות מפורש מכל זהב שהיה לו לשלמה מרוב הזהב שנכנס במנורה לזוקקה ולקיים מנורת זהב טהור : (כב) והמזמרות · (כלי זמר) והמזרקות · לזרוק בהם דם על המזבח : והכפות · לבזיכי לבונה : והמחתות · לחתות בהם תרומת הדשן ושאר הדשן להרים מעל המזבח ולקח

מצודת ציון

ונגולה על ראשה (זכריה ד') : והשבכות · כן יקרא הלק העליון מן הכותרת על כי מעשהו כעין שבכה ורשת : (יג) על פני · ר"ל בגבהו ועל כי פני האדם הוא בגובהו נקרא הגובה על פני בלשון אחלה : (יד) המכונות · מלשון כן ובסיס : (טז) מרוק · זכה ונקיה כמו מרקו הרמחים (ירמיה מ"ו) : (יז) בככר · במישור : לרדתה · ובמ"א נאמר לרתן ובשתי השמות נקראה : (כ) ונרותיהם · הם העשויים כעין בזיכים ובהם השמן והפתילה : לבערם · מלשון הבערה והדלקה : הדביר זהו בית ק"הק : סגור · הנסגר בכור הצורף נטהרו מסיגו : (כא) והפרח · כעין פרחי שושן הנעשים במנורה כמ"ש בתורה : והמלקחים · הצבתים שבהם לוקחים הפתילה ממוכה ולהושיבה במקומה : מכלות · מלשון כל : (כב) והמזמרות · כלי הזמר : והכפות · הבזיכין שבהם הלבונה הנתון על מערכת לחם הפנים : והמחתות · הכלים

מצודת דוד

והגולות והכותרות · הגולות של הכותרות : (יג) לשתי השבכות להלותו סביב כמ"ש בת"א : לכסות וגו' · [illegible] השבכה יאמר שכסתה על גולות הכותרות אשר על פני העמ[illegible] ...רות מפורש בת"א : (יד) על המכונות · [illegible] לה · ש... על המכו[illegible] (טו) ואת הסירות וכו' · עם שכבר נאמר למעלה אמר שוב לומר שהיו מנחושת מרוק : כל כליהם · של אוצרות בית ה' : חורם אביו · קרא לו כאביו ומחסר כ"ף הדמיון וכן ויט"ב בה' (משלי י"ז) וזולתו עיפה כמו אפלה כגהה ור"ל חורם עם סוכים ויפים כאביו כלוור כפי מה שהיה נודע לאומן גדול כמ"ש בת"א : (יז) בעבי האדמה · מקום שהיה בארץ עבה כ"ל ... שהיה נודע לאומן גדול כמ"ש בת"א : (יח) כי לא נחקר · כ"כ הכלים ההם ושפך שם בנהובת לאחר התבה : (יט) אשר בית האלהים · כלים אשר לבית ברבוי תיפלג עד אשר לא נחקר לדעת משקלם : להדליק בהם הנרות כמשפט התורה אשר עמדו לפני הדביר שמה היו

האלהים : ועליהם · על השלחנות סדרו לחם הפנים : (כ) לבערם · העשויים להדליק בהם הנרות כמשפט התורה אשר עמדו לפני הדביר : סגור : (כא) והפרח · קבוצת הפרח : זהב · היו מזהב : הוא מכלות זהב · היה כליל זהב מבלי תערובות סיג : (כב) דלתותיו · בין דלתותיו הפנימיות

ולהוספת

הַבַּיִת לַהֵיכָל זָהָב: ה א וַתִּשְׁלַם כָּל־הַמְּלָאכָה אֲשֶׁר־עָשָׂה שְׁלֹמֹה לְבֵית יְהוָה וַיָּבֵא שְׁלֹמֹה
אֶת־קָדְשֵׁי ׀ דָּוִיד אָבִיו וְאֶת־הַכֶּסֶף וְאֶת־הַזָּהָב וְאֶת־כָּל־הַכֵּלִים נָתַן בְּאֹצְרוֹת בֵּית הָאֱלֹהִים :
ב אָז יַקְהֵיל שְׁלֹמֹה אֶת־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת־כָּל־רָאשֵׁי הַמַּטּוֹת נְשִׂיאֵי הָאָבוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
אֶל־יְרוּשָׁלִָם לְהַעֲלוֹת אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה מֵעִיר דָּוִיד הִיא צִיּוֹן : ג וַיִּקָּהֲלוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ כָּל־
אִישׁ יִשְׂרָאֵל בֶּחָג הוּא הַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִעִי: ד וַיָּבֹאוּ כֹּל זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׂאוּ הַלְוִיִּם אֶת־הָאָרוֹן:
ה וַיַּעֲלוּ אֶת־הָאָרוֹן וְאֶת־אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת־כָּל־כְּלֵי הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר בָּאֹהֶל הֶעֱלוּ אֹתָם הַכֹּהֲנִים
הַלְוִיִּם : ו וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה וְכָל־עֲדַת יִשְׂרָאֵל הַנּוֹעָדִים עָלָיו לִפְנֵי הָאָרוֹן מְזַבְּחִים צֹאן וּבָקָר
אֲשֶׁר לֹא־יִסָּפְרוּ וְלֹא יִמָּנוּ מֵרֹב : ז וַיָּבִיאוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית־יְהוָה אֶל־מְקוֹמוֹ אֶל־
דְּבִיר הַבַּיִת אֶל־קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אֶל־תַּחַת כַּנְפֵי הַכְּרוּבִים : ח וַיִּהְיוּ הַכְּרוּבִים פֹּרְשִׂים
כְּנָפַיִם עַל־מְקוֹם הָאָרוֹן וַיְכַסּוּ הַכְּרוּבִים עַל־הָאָרוֹן וְעַל־בַּדָּיו מִלְמָעְלָה: ט וַיַּאֲרִיכוּ הַבַּדִּים
וַיֵּרָאוּ רָאשֵׁי הַבַּדִּים מִן־הָאָרוֹן עַל־פְּנֵי הַדְּבִיר וְלֹא יֵרָאוּ הַחוּצָה וַיְהִי־שָׁם עַד הַיּוֹם הַזֶּה:
י אֵין בָּאָרוֹן רַק שְׁנֵי הַלֻּחוֹת אֲשֶׁר־נָתַן מֹשֶׁה בְּחֹרֵב אֲשֶׁר כָּרַת יְהוָה עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בצאתם

רש"י

ולקח מלא המחת' וגומר : (א) ויבא שלמה את קדשי · כל מה שבפסוק לפי פשוטו מה שנשאר לו מן שהקדשו' שהקדיש דוד כדכתיב למעלה גם אותם הקדיש המלך דוד לה' עם הכסף והזהב אשר נשא מכל הגוים וגו' ומה שהותיר לו נתן באוצרות בית האלהים ומדרש אגדה יש מחכמים אומרים לפי שהיה יודע שסופו ליחרב ושלא יהו אומרים העכו"ם קשה יראתינו שלקחה נקמתה מן הבית הזה שנבנה מן הגזילות והחמסים שגזל דוד מגתי עכו"ם שלהם ויש אומרים כך אמר הקב"ה רעב היה בימי דוד שלש שנים שנה אחר שנה והיה לו לבזבז ההקדשות הללו להחיות בהן עניי ישראל ולא רצה ולכן תביא סיוע שהרי בכל ההקדשות שדוד הקדיש כמו שכתוב למעלה (שם) לא נאמר בהן בה עשה שלמה דבר פלוני זה כאשר נאמר בנחשה שנאמר (שם) ומטבחת ומכון ערי הדדעזר לקח דוד נחשת רבה מאד בה עשה שלמה את ים הנחשת וגו' אבל מכסף ומזהב שלא נאמר בו עשה שלמה מהן שום דבר מכלל שלא עשה וזהו שאין כתיב כאן שום נחשת כי אם כסף וזהב ולפי פשוטו נראה לי מה שלא אמר נחשת לפי שהנחשת בזול ואינו ראוי וכדי והגון להביא נחשת באוצרות בית ה' : (ב) אז יקהל שלמה את זקני ישראל · נהג במדת חכמה שהקהיל הזקנים ולא הבחורים יותר מדוד שהקהיל הוא אף הבחורים כדכתיב ויקהל דוד את כל ישראל ירושלים וגומר (לעיל כח) : (ג) בחג · הוא הסוכות : (ה) ואת אהל מועד · שעשה משה גנזו שלמה בבית אוצרות האלהים עם שאר כלים וההקדשות לפי שלא הולרך לו ורבותינו אמרו שגנזו : ואת כל כלי הקדש אשר באהל · אשר נתן דוד לארון שעלו אותם הכהנים הלוים פתרונו מוסב למעלה שאמר וישאו הלוים את הארון ומפרש מי היו אותם הלוים שאמרתי לך למעלה הכהנים הלוים שאף הכהנים מבני לוי הם ולא לוים ממש היו וכן כתוב במלכים (א ח) וישאו הכהנים את הארון וגם הכלים ואהל מועד העלו עמהם הלוים כמשפטם : (ח) ויהיו הכרובים פורשים כנפים על מקום הארון · במקום שהארון עומד שם לפיכך ויכסו הכרובים על הארון : ועל בדיו מלמעלה · למעלה לארון כך היו עומדים הבדים ונמשכו כ"כ לתוך כלפי מזרח שהיה יכול הארון לעמוד תחת הכרובים ממש בלא עכוב הבדים ולפיכך ויכסו הכרובים על הארון וגם את הבדים כסו קלת אבל הארון ולא כולם שהיו מגיעים עד המזרח ואיך יכול לפרש שכסו הכרובים על כל הבדים וגם משום ~~[illegible]~~ זה ויאריכו הבדים ויראו ראשי הבדים מן הארון על פני הדביר שאם לא כן אלא כאחד מדה אחת היו מושכין זה מזה והלא הבדים שעשה משה עדיין שם היו שם ואם עומדים בקדש הקדשים של אהל מועד שלא היה כי אם עשר וזה היה עשרים והיה מגיע מקיר אל קיר והכרובים

מצודת ציון

הכלים העשוים להתות ולשאוב בו האש על הקטרת : ה (ו) הנועדים · מלשון וועד ואסיפה כמו הנועדים על ה' (במדבר י"ו) : עליו · כמו אליו : (ח) בדיו · מוטות

מצודת דוד

ולתוספת ביאור אמר לקדש הקדשים ובין ד[illegible] ההיכל היו מצופים זהב: ה (א) את קדשי · מה שהקדיש דוד אביו כי כל הבנין והכליו עשה שלמה משלו ממה שקבץ הו[illegible] : ואת הכסף וכו' · יפרש מה הם קדשי אביו והוי"ו יתירה : נתן · כמו ונתן ר"ל שהביא קדשי אביו ונתן אותם באוצרות העשויות בבית ה' : (ד) הלוים · הכהנים מבני לוי כי בת"א נאמר הכהנים : (ה) ואת אוהל מועד · בגבעון היה ומשם העלוהו וגנזוהו באוצרות בית ה' : הכהנים הלוים · שהכהנים העלו את הארון והלוים את אוהל מועד : (ו) לפני הארון · ללכת לפני הארון : (ז) אל מקומו · אל המקום העשוי לו : אל תחת כנפי הכרובים · הם שעשה שלמה ועמדו בארץ : (ח) ויהיו הכרובים · ר"ל מתחלה נעשו שיפרשו כנפיהם על מקום עמידת הארון ולזה בהכנס הארון אל מקומו היו א"כ הכרובים הסככין עליו : (ט) ויאריכו הבדים · ר"ל משכו הבדים לחוץ כלפי המזרח והיו נראים לפני הדביר בהיותם דוחקין ובולטין בפרוכת שהיה מול הפתח אבל לא היו נראים החולה להיות מקרעין בפרוכת ללאת חוצה לה : ויהי שם · של הבדים יאמר שכ"א היה שם באותה הנחה ומלב; עד היום הזה · ר"ל עד אשר גנזו הארון בימי יאשיהו : (י) אשר כרת · בעת שנתנם לו :

יאן

בְּצֵאתָם מִמִּצְרָיִם׃ יא וַיְהִי בְּצֵאת הַכֹּהֲנִים מִן־הַקֹּדֶשׁ כִּי כָּל־הַכֹּהֲנִים הַנִּמְצְאִים הִתְקַדָּשׁוּ
אֵין לִשְׁמוֹר לְמַחְלְקוֹת׃ יב וְהַלְוִיִּם הַמְשֹׁרְרִים לְכֻלָּם לְאָסָף לְהֵימָן לִידֻתוּן וְלִבְנֵיהֶם
וְלַאֲחֵיהֶם מְלֻבָּשִׁים בּוּץ בִּמְצִלְתַּיִם וּבִנְבָלִים וְכִנֹּרוֹת עֹמְדִים מִזְרָח לַמִּזְבֵּחַ וְעִמָּהֶם כֹּהֲנִים
לְמֵאָה וְעֶשְׂרִים מַחְצְרִרִים יתיר ר בַּחֲצֹצְרוֹת׃ יג וַיְהִי כְאֶחָד לַמְחַצְּצִרִים יתיר צ וְלַמְשֹׁרְרִים
לְהַשְׁמִיעַ קוֹל־אֶחָד לְהַלֵּל וּלְהֹדוֹת לַיהוָה וּכְהָרִים קוֹל בַּחֲצֹצְרוֹת וּבִמְצִלְתַּיִם וּבִכְלֵי הַשִּׁיר
וּבְהַלֵּל לַיהוָה כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ וְהַבַּיִת מָלֵא עָנָן בֵּית יְהוָה׃ יד וְלֹא־יָכְלוּ הַכֹּהֲנִים
לַעֲמוֹד לְשָׁרֵת מִפְּנֵי הֶעָנָן כִּי־מָלֵא כְבוֹד־יְהוָה אֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים׃ ו א אָז אָמַר שְׁלֹמֹה
יְהוָה אָמַר לִשְׁכּוֹן בָּעֲרָפֶל׃ ב וַאֲנִי בָּנִיתִי בֵית־זְבֻל לָךְ וּמָכוֹן לְשִׁבְתְּךָ עוֹלָמִים׃ ג וַיַּסֵּב
הַמֶּלֶךְ אֶת־פָּנָיו וַיְבָרֶךְ אֵת כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וְכָל־קְהַל יִשְׂרָאֵל עוֹמֵד׃ ד וַיֹּאמֶר בָּרוּךְ
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּפִיו אֵת דָּוִיד אָבִי וּבְיָדָיו מִלֵּא לֵאמֹר׃ ה מִן־הַיּוֹם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי
אֶת־עַמִּי מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא־בָחַרְתִּי בְעִיר מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל לִבְנוֹת בַּיִת לִהְיוֹת שְׁמִי
שָׁם וְלֹא־בָחַרְתִּי בְאִישׁ לִהְיוֹת נָגִיד עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ ו וָאֶבְחַר בִּירוּשָׁלִַם לִהְיוֹת שְׁמִי
שָׁם וָאֶבְחַר בְּדָוִיד לִהְיוֹת עַל־עַמִּי יִשְׂרָאֵל׃ ז וַיְהִי עִם־לְבַב דָּוִיד אָבִי לִבְנוֹת בַּיִת לְשֵׁם

עמהם ידו'
ערכין ג יג
ויהי כאחד
סוכה ה
חולין ז כל
ערכין ג יא

יהוה

רש"י

והכרובים של משה שנאמר אף בהם פורשים וסוככים אין צריך לזוז כלל מן הבדים ממקומה שהרי הכרובים של משה עומדים היו למעלה לארון על הכפורת וכרובים שנאמר כאן אותם שעשה שלמה עומדים על רגליהם בקרקע ואעפ"כ אותן של משה עדיין היו אדוקין על הכפורת כך פי' ר' נתן (ורבי' פי') הכהנים רצו להכניס הארון עם בדיו בדביר ולא הספיקו כי הענן מלא את בית ה' ולא יכלו להביא את הכרובים עד כותל מערבי ממש ועל כן היו בולטין בפרוכת אך קשה לי דכתיב ויהי בצאת הכהנים ואחר כן מלא כבוד ה' את בית אלהים (ורבי יוסף ז"ל פי') ויתארכו לא נאמר דמשמע ויתארכו הן עצמן אלא ויאריכו דמשמע אחרי' מאריכין אותם ומפרש האומנין האריכו הבדים עד לעשרים והיו נוגעין שתי קצות' לכותל מזרחי ושתי קצות' לכותל מערבי ותימ' יש והיאך יכלו לפרש כנפיהם ולכסות הארון שהיה עשר אמות מהן : (יא) ויהי בצאת הכהנים מן הקדש · מיד היה לו לסמוך והבית מלא ענן בית ה' אלא שמפסיק בנתים וכן במלכים (א ח) ויהי בצאת הכהנים מן הקדש והענן מלא את בית ה' כי כל הכהנים הנמצאים התקדשו לדבר זה אין לשמור למחלקו' כ"ד של לוים וכ"ד של כהנים את כל הנמצאי' התקדשו:(יג) ויהי כאחד למחצצרים · פתרון ויהיו אחודים יחד למחצצרים כולם יחד ומתנה היו אחודים לדבר זה להשמיע קול אחד יחד להלל ולהודות לה' : (א) אז אמר שלמה · הואיל והבית מלא ענן עכשיו אני יודע שהשכינה שרויה בו בערפל כי כן דרכו דכתיב (שמות כ) ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים ודאי שרצונו להתעכב בו ובספרי פי' אז אמר שלמה כשראה הענן אמר עתה אני רואה שהשכינה שרויה בבית אשר בניתי שהרי כך הבטיח לבוא ולשכן בו מתוך ענן וערפל והיכן אמר (ויקרא טז) כי בענן אראה אל הכפורת : (ב) בית זבול · מדור: לשבתך עולמים · משנבחר' לא שרת' שכינה במקום אחר ולא הותרו הבמות : (ג) ויברך את כל קהל ישראל · ברכה האמור' בסוף הענין : (ד) אשר דבר בפיו · שיתן לו בן שיבנה לו בית : מלא · קיים דברו הטוב : (ה) מן היום אשר הוצאתי · שאף זה דברת אל אבי : ואבחר בירושלי' · מוסב

על

מצודת ציון

מוטות עשויים לשאת בהם את הארון : (יג) ענן · הוא כעין עשן : ו (ב) זבול · מדור כמו מזבול קדשך (ישעיה ס"ג) : ומכון · מלשון הכנה : (ט) מחלציך · הם המתנים

מצודת דוד

(יא) מן הקדש · אחר שהניחו שם את הארון : כי כל הכהנים · בא ליתן טעם למה לא יזכיר מי הם ה[illegible] או ואמר לפי כל הכהנים הנמצאים [illegible] בירושלים טהרו ולא היה אז מקום לשמור קביעות חלוק[illegible] המשמרות שיעבדו משמר הקבוע לבד ואז לפי שהיו הזבחים רבים ולא הספיקו בני המשמר לעשות [illegible] עבדם : (יב) לכולם · את כולם העתידו ואור [illegible] ומפר' את [illegible]: מלובשים · כולם היו מלובשי' בגדי בוץ ובידם מצלתי' וכו': מחצרים · היה מנגני' בחצוצרו' ולתוספו' ביאו' אמר בחצוצרו' ובתוספו רבים במקו' (יג) ויהי כאחד · ר"ל כולם נגנו באחדות אחת להשמיע כאלו היה קול אחד להלל וכו' ולא הקדים אחד לחברו: וכהרים קול · וכאשר הרימו את הקול בחצוצרות וכו' : ובהלל לה' · ר"ל בהלול האמור בו כי טוב וכו' והוא הנקרא הלל הגדול : והבית · ר"ל אז בעת שיצאו הכהנים מבית קדש הקדשים וכולם הריעו בקול וכו' אז נתמלא הבית ענן הרגיל להיות בבית ה' : (יד) מפני הענן · מפני חשכת הענן : כבוד ה' · הוא הענן שזכר : ו (א) אז · כשראה הענן אמר רואה אני כי באה השכינה כי ה' אמר לשכון בערפל כמ"ש אל הערפל אשר שם האלהים (שמות כ) וערפל הוא עב הענן : (ב) ואני בניתי ר"ל הואיל ובאה השכינה בניתי א"כ בית זבול לך ולא היה עמלי בחנם ואמר בדרך משל כאדם הדר בבית אחד : ומכון · ויהיה מכון לשבתך בה עולם כי מעתה לא תשרה השכינה עוד במקום אחר : (ג) ויסב וכו' · אל מול העם : ויברך · הברכה האמורה במ"א אחר התפלה : עומד · כי אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד : (ד) ובידו מלא · בכח ידיו השלים דברו אשר דבר לאמר : (ה) לבנות בית · לבנות בה בית : (ח) הטיבות · [illegible]

עשית

יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־דָּוִיד אָבִי יַעַן אֲשֶׁר הָיָה עִם־לְבָבְךָ לִבְנוֹת בַּיִת
לִשְׁמִי הֱטִיבוֹתָ כִּי הָיָה עִם־לְבָבֶךָ׃ ט רַק אַתָּה לֹא תִבְנֶה הַבָּיִת כִּי בִנְךָ הַיּוֹצֵא מֵחֲלָצֶיךָ
הוּא־יִבְנֶה הַבַּיִת לִשְׁמִי׃ י וַיָּקֶם יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר דִּבֵּר וָאָקוּם תַּחַת דָּוִיד אָבִי וָאֵשֵׁב
עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה וָאֶבְנֶה הַבַּיִת לְשֵׁם יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ יא וָאָשִׂים שָׁם אֶת־
הָאָרוֹן אֲשֶׁר־שָׁם בְּרִית יְהוָה אֲשֶׁר כָּרַת עִם־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ יב וַיַּעֲמֹד לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה נֶגֶד כָּל־
קְהַל יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו׃ יג כִּי־עָשָׂה שְׁלֹמֹה כִּיּוֹר נְחֹשֶׁת וַיִּתְּנֵהוּ בְּתוֹךְ הָעֲזָרָה חָמֵשׁ
אַמּוֹת אָרְכּוֹ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת רָחְבּוֹ וְאַמּוֹת שָׁלוֹשׁ קוֹמָתוֹ וַיַּעֲמֹד עָלָיו וַיִּבְרַךְ עַל־בִּרְכָּיו נֶגֶד
כָּל־קְהַל יִשְׂרָאֵל וַיִּפְרֹשׂ כַּפָּיו הַשָּׁמָיְמָה׃ יד וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֵין־כָּמוֹךָ אֱלֹהִים
בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ שֹׁמֵר הַבְּרִית וְהַחֶסֶד לַעֲבָדֶיךָ הַהֹלְכִים לְפָנֶיךָ בְּכָל־לִבָּם׃ טו אֲשֶׁר
שָׁמַרְתָּ לְעַבְדְּךָ דָּוִיד אָבִי אֵת אֲשֶׁר־דִּבַּרְתָּ לוֹ וַתְּדַבֵּר בְּפִיךָ וּבְיָדְךָ מִלֵּאתָ כַּיּוֹם הַזֶּה׃
טז וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹר לְעַבְדְּךָ דָוִיד אָבִי אֵת אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לּוֹ לֵאמֹר לֹא־יִכָּרֵת
לְךָ אִישׁ מִלְּפָנַי יוֹשֵׁב עַל־כִּסֵּא יִשְׂרָאֵל רַק אִם־יִשְׁמְרוּ בָנֶיךָ אֶת־דַּרְכָּם לָלֶכֶת בְּתוֹרָתִי
כַּאֲשֶׁר הָלַכְתָּ לְפָנָי׃ יז וְעַתָּה יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל יֵאָמֵן דְּבָרְךָ אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ לְעַבְדְּךָ לְדָוִיד׃
יח כִּי הַאֻמְנָם יֵשֵׁב אֱלֹהִים אֶת־הָאָדָם עַל־הָאָרֶץ הִנֵּה שָׁמַיִם וּשְׁמֵי הַשָּׁמַיִם לֹא יְכַלְכְּלוּךָ
אַף כִּי־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי׃ יט וּפָנִיתָ אֶל־תְּפִלַּת עַבְדְּךָ וְאֶל־תְּחִנָּתוֹ יְהוָה אֱלֹהָי
לִשְׁמֹעַ אֶל־הָרִנָּה וְאֶל־הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר עַבְדְּךָ מִתְפַּלֵּל לְפָנֶיךָ׃ כ לִהְיוֹת עֵינֶיךָ פְּתֻחוֹת אֶ־

סוד' הברי'
ספר הזוהר
פרשת
בראשית

הבית

רש"י

על לא בחרתי בעיר : (ז) ואבחר בדוד · מוסב על ולא בחרתי באיש : (ח) הטיבות כי היה עם לבבך · כלומר גם אני בוחר בבית אשר עלה בלבך לבנותו לשכן שמי שם כמו שאמר למעלה : (יב) ויפרוש כפיו · היה לו לומר כך ויפרוש כפיו השמימה ויאמר וגומר אלא שמפסיק בנתים להודיע על מה עמד וכן במלכים (א ח) ויפרוש כפיו השמימה ויאמר : (יג) כי עשה שלמה · מוסב על נגד כל קהל ישראל כלומר היאך היה גבוה מכול להשמי' דבריו: ויעמוד עליו · ועת' יכולין לראותו כל ישראל ומשו' שמפסיק הענין צריך לומר כבראשונ' נגד כל קהל ישראל וכן ויפרוש כפיו השמימה:(יד) אין כמוך אלהים · ממה שאת' שומ' הברי' והחס' שאת' גוזר מן השמים לתת לאוהביך אתה מצניעו וגונז הברי' והחס' לקיי' הבטחתך בארץ : ההולכים לפניך · כמו שהלך דוד אבי וזה אשר שמרת לעבדך דוד בל' אמנת הבטח': (יח) כי האמנם ישב אלהי' את האדם על הארץ' ל' תמיה וכי אפשר שיאמין אדם שישב אלהים על הארץ כי שמים ושמי השמים וגו' אלא מחמת חסד שגמלת לדוד אבי למלאות שכינתך : אף כי הבית הזה אשר בניתי · ולמה בניתיו להתפלל לפני האלהים ולענות הוא אל תפילתינו : (יט) לשמוע אל הרנה · זו צעקה כמו (מלכים א כ"ב) ותעבר הרנה במחנ' ועל כרחך על צעקתם של כל אדם שהוא גם מפני צרתו אל יתפלל אלא בצעקתו בשער כך חבור המקראות וסוף הענין מוכיח שאמר ואתה תשמע ממקום שבתך למדת שלא בנאו אלא לדעת כן להוריד בו שכינה כדי שישב על הארץ לשמוע ממכון שבתך אל התפלה שיתפללו בו : (כ) להיות עיניך פתוחות · בכל עת אשר יתפללו אליך : (כב) אם יחטא איש · מקרא זה על כל ישראל המחייב חבירו שבועה אם

באמת

מצודת דוד

עשית בזה ולזכות תחשב כי ע"י באה ה[illegible]כין הכל : (ט) רק אתה וכו' · עם שתכין הכל : (יא) ואשים שם [illegible] הזה : אשר שם · בו הארון : ברית ה' · לוחות הברית אשר כרת ברית עם ישראל בעת שנתנם : (יב) ויפרוש כפי[illegible] כדרך שואל מחסד: (יג) כי עשה שלמה · בא לפרש איך היה נגד כל ישראל והאיך ראוהו הרחוקים ממנו ואמר כי עשה וכו': ויעמוד עליו וראוהו א"כ כולם: השמימה · למעלה כלפי השמים : (יד) שומר הברית · הגמול שהבטיח בברית : (טו) אשר שמרת · ר"ל אשר נראה לכל ששמרת לו שהבטחת אשר הבטחתו שאני אבנה הבית: ותדבר · כמו שדברת כן מלאת בכח ידך כאשר נראה היום : (טז) שמור וכו' · ר"ל שמור גם ההבטחה ההיא אשר הבטחתו שאם זרעו יצדקו לא יופסק מהם המלוכה : (יז) יאמן דברך · ר"ל עשה דבר לשיהא נקרא שם הבית אשר בניתי בית ה' : (יח) כי האמנם · האם אמת הדבר שישב אלהים עם האדם בבית העשוי על הארץ בתמיה הלא השמים לא יכלכלוך ומכ"ש הבית וא"כ במה יהיה בית ה' : (יט) ופנית · לזאת תנה כח אל תפלתי עם שאתפלל על עיקר כוונת תועלת הבית ובמה יקרא בית ה' : (כ) להיות וכו' : וזהו תפלתי להיות עיניך וכו' : אל המקום הזה :

במקום

מצודת ציון

המתני' והוא כינוי לאבר המשגל על כי הוא סמוך להם : (י) ויקם · קיים:(יג) ויברך · ענין כריעה ולתוספת ביאור אמר על ברכיו: (טו) מלאת · ענין השלמה: (יז) יאמן · מלשון האמנה וקיום : (יח) האמנם · אמנם ה"א ענין אמת והיא בה"א התמיה : יכלכלוך · ענין החזקה כמו שלשת אלפים יכיל (לעיל ד') : אף

כי

הַבַּיִת הַזֶּה יוֹמָם וָלַיְלָה אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַרְתָּ לָשׂוּם שִׁמְךָ שָׁם לִשְׁמוֹעַ אֶל־הַתְּפִלָּה אֲשֶׁר יִתְפַּלֵּל עַבְדְּךָ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה: כא וְשָׁמַעְתָּ אֶל־תַּחֲנוּנֵי עַבְדְּךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יִתְפַּלְלוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִמְּקוֹם שִׁבְתְּךָ מִן־הַשָּׁמַיִם וְשָׁמַעְתָּ וְסָלָחְתָּ: כב אִם־יֶחֱטָא אִישׁ לְרֵעֵהוּ וְנָשָׁא־בוֹ אָלָה לְהַאֲלֹתוֹ וּבָא אָלָה לִפְנֵי מִזְבַּחֲךָ בַּבַּיִת הַזֶּה: כג וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם וְעָשִׂיתָ וְשָׁפַטְתָּ אֶת־עֲבָדֶיךָ לְהָשִׁיב לְרָשָׁע לָתֵת דַּרְכּוֹ בְּרֹאשׁוֹ וּלְהַצְדִּיק צַדִּיק לָתֶת לוֹ כְּצִדְקָתוֹ: כד וְאִם־יִנָּגֵף עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אוֹיֵב כִּי יֶחֶטְאוּ־לָךְ וְשָׁבוּ וְהוֹדוּ אֶת־שְׁמֶךָ וְהִתְפַּלְלוּ וְהִתְחַנְּנוּ לְפָנֶיךָ בַּבַּיִת הַזֶּה: כה וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם וְסָלַחְתָּ לְחַטַּאת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וַהֲשֵׁיבוֹתָם אֶל־הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לָהֶם וְלַאֲבֹתֵיהֶם: כו בְּהֵעָצֵר הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יִהְיֶה מָטָר כִּי יֶחֶטְאוּ־לָךְ וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וְהוֹדוּ אֶת־שְׁמֶךָ מֵחַטָּאתָם יְשׁוּבוּן כִּי תַעֲנֵם: כז וְאַתָּה תִּשְׁמַע הַשָּׁמַיִם וְסָלַחְתָּ לְחַטַּאת עֲבָדֶיךָ וְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל כִּי תוֹרֵם אֶל־הַדֶּרֶךְ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר יֵלְכוּ־בָהּ וְנָתַתָּה מָטָר עַל־אַרְצְךָ אֲשֶׁר־נָתַתָּה לְעַמְּךָ לְנַחֲלָה: כח רָעָב כִּי־יִהְיֶה בָאָרֶץ דֶּבֶר כִּי־יִהְיֶה שִׁדָּפוֹן וְיֵרָקוֹן אַרְבֶּה וְחָסִיל כִּי יִהְיֶה כִּי יָצַר־לוֹ אוֹיְבָיו בְּאֶרֶץ שְׁעָרָיו כָּל־נֶגַע וְכָל־מַחֲלָה: כט כָּל־תְּפִלָּה כָל־תְּחִנָּה אֲשֶׁר יִהְיֶה לְכָל־הָאָדָם וּלְכֹל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵדְעוּ אִישׁ נִגְעוֹ וּמַכְאֹבוֹ וּפָרַשׂ כַּפָּיו אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה: ל וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם מְכוֹן שִׁבְתֶּךָ וְסָלַחְתָּ וְנָתַתָּה לָאִישׁ כְּכָל־דְּרָכָיו אֲשֶׁר תֵּדַע אֶת־לְבָבוֹ

כי

רש״י

באמת הוא משביעו והנשבע נשבע לשקר אתה תשמע השמים ואם הדין עם הנשבע שבעל הדין מזקיקו על שבועה של חנם אף המשביע קרוי רשע : (כג) ולהצדיק צדיק · שלא לענשו על השבועה שהרי באמת הוא נשבע ותוספתא דסוטה מפרש את אשר יחטא בועל אשת איש : ונשא בו אלה · ומחייב בו אלה כשם שהמים בודקין אותה כך המים בודקין אותו : לפני מזבחך · כדכתיב (מדבר ה) והעמיד הכהן את האשה : לתת דרכו בראשו · כדכתיב וצבתה בטנה (שם) : ולהצדיק צדיק · דכתיב ונקתה ונזרעה זרע (שם) : (כד) ואם ינגף עמך · ולא מפני שידך קצרה מלהושיע אלא דבר זה גורם כי יחטאו לך : ושבו והודו את שמך · פתרון והתודו את עונם והאחרון מוכיח והודו את שמך ומחטאתם ישובון כי תענם : (כה) והשיבותם · והשב אותם אל האדמה כי כשנופלים ונגפים לפני אויביהם תופסים מהם שיכולים ומגליים אותם בשביה אל ארץ אחרת : (כו) בהעצר השמים · כדכתיב ועצר את השמים ולא יהיה מטר (דברים יא) : (כז) כי תורם אל הדרך · כמו שעשית כשהיה רעב בימי דוד ג׳ שנים (שמואל ב כא) ושורית ואמרת להם על שאול ועל בית הדמים כמו כן תורם איזה חטא גורם להם על מה נעצרו השמים : (כח) כל נגע · פתרון הרי זכרתי לך דבר שדפון וירקון נגיפה אף בעצירת גשמים ומה עוד להרבות את כל נגע וכל מחלה כי יהיה והתפלל : אשר ידעו איש נגעו · כלומר אם יתפלל על נגעו ועל מכאובו להסירו ממנו : ופרש כפיו אל הבית הזה · וזה שאמר כל תפלה וכל תחנה שיתפלל ויתחנן על זאת מכל אחת הדברים האלה : (ל) וסלחת ונתתה לאיש ככל דרכיו וגו׳ · לרשע כרשעתו ולצדיק כצדקתו שאם לא ישלם לרשע

כפי

מצודת ציון

כי · הוא ענין ק״ו וכ״ש : (כב) ונשא · ענין חוב כמו כאשר נושא בי (ישעיה כ״ד) : אלה · קללת השבועה כמו בשבועת האלה (במדבר ה׳) : (כו) בהעצר · ענין מניעה : תענם · מלשון עניה והשבה : (כז) תורם · תלמדם כמו יורה דעה (ישעיה מ״ה) : (כח) שדפון · ענין לקות הזרע עד לא נגמר הבשול : ירקון · השחפת פני התבואה ונהפך למראה ירקון : וחסיל · מין ארבה : יצר · מל׳ מצור :

מחלה

מצודת דוד

במקום הזה וכן ואל הארון (שמות כ״ה) ומשפטו ובהארון : (כא) ושמעת וכו׳ · ר״ל [illegible] שתשמע תפלתי כן אני שואל לשמוע תפלת כל עמך : [illegible] ר״ל לא תשגב פה לשמוע כ״א התפלה העשוי פה ישמע אל השמים ותקבל ברחמים ותסלח לעון המתפלל : (כב) איש לרעהו · בדבר ממון : ונשא בו אלה · ויחויב בו חוב שבועה להשביעו : וב׳ אלה · ר״ל וישבע לפני המזבח : (כג) להשיב לרשע · כגמולו ולהשיב דרכו בראשו אם הנשבע לשקר אם המשביע בחנם ולפי שאמר למעלה ושמעת וסלחת אמר על זה לא תפלה הועיל וחלל תבית עם השבועה : ולהצדיק צדיק · אם הנשבע באמת אם המשביע בצדק : (כד) כי יחטאו · כאשר יחטאו : (כה) והשיבותם · ר״ל כאשר יצאו עוד למלחמה לא יהיו עוד נגפים ללכת בשבי אבל ישובו לארצם : (כו) כי תענם · ישובו מחטאתם למען אשר תענם בעת הצרה ולא מאהבת המקום : (כז) ואתה תשמע · עם שלא שבו מאהבה : כי תורם · בזה תלמדם דרך הטובה לעשות מאהבה ברצותם חסדי המקום : ונתתה · ולזה תלא מטלותם ותן המטר : (כח) רעב כי יהיה · מסיבות אחרות לא מעצירת המטר : שדפון וכו׳ · והרעב מוכן לבוא : כי יצר לו · כשיבוא אויב לצור עליו בארצו ובשעריו : כל נגע · או כל מיני נגע [illegible] מחלה אשר יבוא בו : (כט) לכל האדם · בין לאיש יחידי בין לכל עמך : אשר ידעו · אשר יכיר בנגע לבבו לדעת שבא המכאוב בעבור נגע העון : (ל) ככל דרכיו ·

כפי

כִּי־אַתָּה לְבַדְּךָ יָדַעְתָּ אֶת־לְבַב בְּנֵי הָאָדָם: לא לְמַעַן יִירָאוּךָ לָלֶכֶת בִּדְרָכֶיךָ כָּל־הַיָּמִים אֲשֶׁר־הֵם חַיִּים עַל־פְּנֵי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נָתַתָּה לַאֲבֹתֵינוּ: לב וְגַם אֶל־הַנָּכְרִי אֲשֶׁר לֹא־מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הוּא וּבָא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה לְמַעַן שִׁמְךָ הַגָּדוֹל וְיָדְךָ הַחֲזָקָה וּזְרוֹעֲךָ הַנְּטוּיָה וּבָאוּ וְהִתְפַּלְלוּ אֶל־הַבַּיִת הַזֶּה: לג וְאַתָּה תִּשְׁמַע מִן־הַשָּׁמַיִם מִמְּכוֹן שִׁבְתֶּךָ וְעָשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר־יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּכְרִי לְמַעַן יֵדְעוּ כָל־עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת־שְׁמֶךָ וּלְיִרְאָה אֹתְךָ כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלָדַעַת כִּי־שִׁמְךָ נִקְרָא עַל־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בָּנִיתִי: לד כִּי־יֵצֵא עַמְּךָ לַמִּלְחָמָה עַל־אוֹיְבָיו בַּדֶּרֶךְ אֲשֶׁר תִּשְׁלָחֵם וְהִתְפַּלְלוּ אֵלֶיךָ דֶּרֶךְ הָעִיר הַזֹּאת אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ בָּהּ וְהַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּנִיתִי לִשְׁמֶךָ: לה וְשָׁמַעְתָּ מִן־הַשָּׁמַיִם אֶת־תְּפִלָּתָם וְאֶת־תְּחִנָּתָם וְעָשִׂיתָ מִשְׁפָּטָם: לו כִּי יֶחֶטְאוּ־לָךְ כִּי אֵין אָדָם אֲשֶׁר לֹא־יֶחֱטָא וְאָנַפְתָּ בָם וּנְתַתָּם לִפְנֵי אוֹיֵב וְשָׁבוּם שׁוֹבֵיהֶם אֶל־אֶרֶץ רְחוֹקָה אוֹ קְרוֹבָה: לז וְהֵשִׁיבוּ אֶל־לְבָבָם בָּאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ־שָׁם וְשָׁבוּ וְהִתְחַנְּנוּ אֵלֶיךָ בְּאֶרֶץ שִׁבְיָם לֵאמֹר חָטָאנוּ הֶעֱוִינוּ וְרָשָׁעְנוּ: לח וְשָׁבוּ אֵלֶיךָ בְּכָל־לִבָּם וּבְכָל־נַפְשָׁם בְּאֶרֶץ שִׁבְיָם אֲשֶׁר־שָׁבוּ אֹתָם וְהִתְפַּלְלוּ דֶּרֶךְ אַרְצָם אֲשֶׁר נָתַתָּה לַאֲבוֹתָם וְהָעִיר אֲשֶׁר בָּחַרְתָּ וְלַבַּיִת אֲשֶׁר־בָּנִיתִי לִשְׁמֶךָ: לט וְשָׁמַעְתָּ מִן־הַשָּׁמַיִם מִמְּכוֹן שִׁבְתְּךָ אֶת־תְּפִלָּתָם וְאֶת־תְּחִנֹּתֵיהֶם וְעָשִׂיתָ מִשְׁפָּטָם וְסָלַחְתָּ לְעַמְּךָ אֲשֶׁר חָטְאוּ־לָךְ: מ עַתָּה אֱלֹהַי יִהְיוּ־נָא עֵינֶיךָ פְּתֻחוֹת וְאָזְנֶיךָ קַשֻּׁבוֹת לִתְפִלַּת הַמָּקוֹם הַזֶּה: מא וְעַתָּה קוּמָה יְהוָה אֱלֹהִים לְנוּחֶךָ אַתָּה וַאֲרוֹן עֻזֶּךָ כֹּהֲנֶיךָ יְהוָה אֱלֹהִים יִלְבְּשׁוּ תְשׁוּעָה וַחֲסִידֶיךָ יִשְׂמְחוּ בַטּוֹב:

*והתפללו אליך *ברכות דף ל׳

יהוה

רש״י

כפי רוע מעלליו יטיח דברים כלפי מעלה יאמר אין אלהים או יודע לבבו ויהיה חילול השם כמו כן תעשה לצדיק כצדקתו שתעשה לו כשיתפלל לפניך : (לא) למען ייראוך · וישוב הרשע מדרכו ולכך אני מתפלל לתת לו לאיש כדרכיו : (לג) ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי · בישראל אני מתפלל לתת לו כדרכיו אבל עובדי כוכבים ומזלות ככל אשר יקרא לך לפי שישראל מכירין בהקדוש ברוך הוא ויודעין שהיכולת בידו לעשות ואם אין תפלתו נשמעת תולה בעצמו בחטאיו ומפשפש במעשיו אבל העובדי כוכבי׳ ומזלות קורא תגר ואומר שמעתי שמעו בכל העולם ונתיגעתי בדרכים הרבה עד שבאתי והתפללתי במקום הזה ולא מצאתי בו ממש כשאר אלהות לפיכך ועשית ככל אשר יקרא אליך הנכרי : (לד) דרך העיר · פניהם לצד ירושלים : (לה) ועשית משפטם · נקמתם באויביה׳ ע״א צרכיהם דוגמא לעשות משפט עבדו (מלכים א׳ ח׳) : (לח) אשר בניתי לשמך · פתרון הבית הזה אשר בניתי כדי לגדל שמך כי או כשתקבל תפלתם או יתפללו לך בבית הזה או בכל מקום שהם ויפנו לביתך זה : (לט) ושמעת תפלתם · ועל זה יתגדל שמך בעולם : (מא) ועתה קומה ה׳ · שלא לטלטל כאשר עד עתה משילה לנוב ומנוב לגבעון : אתה וארון עוזך · שלא יטלטל עוד מעתה : עוזך · על שם כן קרוי עוזך על שעשה נפלאות עזוזות בפלשתים וכן כתוב (לעיל טז) בהודו לה׳ דרשו ה׳ ועוזו ועוד אמרו רבותינו במסכת עכו״ם ויישרנה הפרות (שמואל א ו) מה שירה אמרו הושיעה לו ימינו וזרוע קדשו (תהלים צח) : ילבשו תשועה · מחמת שלא יטלטלו ממקום למקום כמו והיה צדק אזור מתניו (ישעיה יא) : וחסידיך ישמחו בטוב · ברוב טובות ומעשרות הניתן ללוים בשכר שמשמרין את הארון ומשוררין לפניו : (מב) אל תשב פני משיחך · מלעשות טובה עמדי ואם לא למעני עשה למענך : (ו) והכהנים

על

מצ[illegible]

כפי כל הדרכים ששאל : אשר תדע · וזה לאיש אשר תדע את לבבו שלם עמך : (לא) למען ייראוך · בראותם שאם התפלה והתשובה שלמה לא הגרם ידעו כי יד ה׳ עשתה : ([illegible]) למען שמך · בעבור פרסום שמך : (לד) אשר תשלחם · כי אין יוצאים במלחמה טרם ישאלו בה׳ : דרך העיר · כי בהיותם בדרך לא יוכלו לבוא לבית ה׳ להתפלל בה ולזה אמר אף כשיכוונו שתלך תפלתם השמימה דרך העיר והבית : (לה) ועשית משפטם · לנקום נקמתם מיד העכו״ם : (לו) כי אין אדם וכו׳ · ר״ל אם אין בכח אדם אשר לא יחטא בכדי להבן הוא על כולם ואז בודאי תאנף בם : (לח) דרך ארצם · כי בהיותם בארץ העכו״ם אין מכוונה שתעבור תפלה דרך ארצם והעיר והבית : (לט) ועשית משפטם · לנקום מהעכו״ם למען יכירו שלא טוב בעיני ה׳ הכבדת עולם על ישראל : (מא) קומה ה׳ · קום ממקומך למנוחת השכינה במקום המנוחה והיא בית ק״הק : ילבשו תשועה · ר״ל תשועתך יקיפם מסביב כבגד יעטה : בטוב

מצודת ציון

מחלה · מלשון חולי : (לב) הנטויה · מלשון הטיה : (לו) ואנפת · ענין כעס כמו כי אנפת בי (שם י״ב) : ושבית · מלשון שביה : (לז) והשיבו · מל׳ השבה : נשבו שם · מלשון שביה : (מ) קשובות · ענין שמיעה כמו ואין קשב (מ״א י״ח) :

עוזך

מב יהוה אלהים אל־תשב פני משיחך זכרה לחסדי דויד עבדך : ז א וככלות שלמה
להתפלל והאש ירדה מהשמים ותאכל העלה והזבחים וכבוד יהוה מלא את־הבית :
ב ולא יכלו הכהנים לבוא אל־בית יהוה כי־מלא כבוד־יהוה את־בית יהוה : ג וכל בני
ישראל ראים ברדת האש וכבוד יהוה על־הבית ויכרעו אפים ארצה על־הרצפה
וישתחוו והודות ליהוה כי טוב כי לעולם חסדו : ד והמלך וכל־העם זבחים זבח לפני
יהוה : ה ויזבח המלך שלמה את־זבח הבקר עשרים ושנים אלף וצאן מאה ועשרים
אלף ויחנכו את־בית האלהים המלך וכל־העם : ו והכהנים על־משמרותם עמדים
והלוים בכלי־שיר יהוה אשר עשה דויד המלך להדות ליהוה כי־לעולם חסדו בהלל
דויד בידם והכהנים מחצצרים יתיר צ נגדם וכל־ישראל עמדים : ז ויקדש שלמה את־
תוך החצר אשר לפני בית־יהוה כי־עשה שם העולות ואת חלבי השלמים כי־מזבח
הנחשת אשר־עשה שלמה לא יכול להכיל את־העלה ואת־המנחה ואת־החלבים :
ח ויעש שלמה את־החג בעת ההיא שבעת ימים וכל־ישראל עמו קהל גדול מאד מלבוא
חמת עד־נחל מצרים : ט ויעשו ביום השמיני עצרת כי־חנכת המזבח עשו שבעת ימים
והחג שבעת ימים : י וביום עשרים ושלשה לחדש השביעי שלח את־העם לאהליהם
שמחים וטובי לב על־הטובה אשר עשה יהוה לדויד ולשלמה ולישראל עמו : יא ויכל
שלמה את־בית יהוה ואת־בית המלך ואת כל־הבא על־לב שלמה לעשות בבית־יהוה
ובביתו

אל תשב
מ"ק ח ט
סנה' יח קו
שבת ג ל

ויכרעו
חסים
שבת כ פג

שמחים וגו'
מ"ק ח ט

רש"י

על משמרות' · כאשר חלקן דוד לכ"ד משמרות לפרש כל משמרה ומשמר' שבוע שלה והלוים כמו כן על כ"ד משמרות שלהם: להודות · בכלי שיר
שהיו אומרים הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו : בהלל דוד · הכלי שיר שהיו אומרין בו הלל של דוד וההודיות בידם של לוים : והכהנים
מחצצרים נגדם · שעליהם לשורר בחצוצרות שנאמר ובני אהרן הכהנים יתקעו וגו' (במדבר י') : (ז) ויקדש שלמה את תוך החצר · רבותינו חולקין
בדבר זה רבי יהודה אומר קדש את רצפת העזרה בקדושת מזבח להקטיר על הרצפה כי מזבח הנחשת קטן מהכיל שרבו קרבנות להבית אמר לו
רבי יוסי והלא כבר נאמר (לעיל ב א) אלף עולות יעלה שלמה על מזבח שעשה משה וכשאתה מגיע לחשבון אמות ומניין עולות תמצא שזה של
אבנים גדול משל משה שהמזבח של משה מקום מערכתו אמה על אמה ושל שלמה מקום מערכתו כ"ד על כ"ד הרי של שלמה ג' מאות ושבעים
ושש כשל משה א"כ מה הוא קדש המלך את תוך החצ' שקבע בו מזבח של אבנים מחובר ברצפה : לא יכול להכיל · בשל משה הוא אומר כאדם
האומר ננס פלוני ופלוני ופסול לעבודה : (ח) מלבוא חמת · שהוא בצפון של ארץ ישראל : עד נחל מצרים · שהיא כנגדו כמפורש באלה מסעי :
(י) וביום עשרים ושלשה לחדש השביעי שלח את העם · שהוא ט' לחנוכת הבית (ובמלכים א ח) כתוב וביום השמיני שהוא כ"ב לחדש פתרון
ביום א' נתן להם רשות לילך לאחר החג ולמחר כשיצא החג אז הלכו כולם יחד · ע"א ביום א' נתן להם רשות ושלא אותם היושבים בתוך תחום
שבת

מצודת ציון

(מא) עוזך · ענין חוזק : ז (ג) הרצפה · הקרקע הרצופה במלא אבנים וכן על
רצפת בהט ושש (אסתר א): (ה) ויחנכו · התחלת הדבר לעמוד בה תמיד והנאה
קרוי חנוך בלשון מקרא : (ז) להכיל · להחזיק: (יג) אעצור · ענין מניעה: חגב ·
מין

מצודת דוד

בהטובה הבאה מאד : (מב) אל תשב וכו' · ר"ל אל תשב פני ריקם לבל לקב[ל]
תפלתי: וחסדי דוד · [illegible] עשה דוד אבי ובעבורו אל תשב פני ריקם:
ז (א) וכבוד [illegible] היה מלא כאשר היה קודם ירידת האש מעת
שיצאו הכהנים מן [illegible] החילו להרים קול וכו' כמ"ש למעלה: (ג) ויודו
לה' · אמרו הודות לה' את ההלול האמור בה כי טוב וכו' והוא הלל הגדול : (ו) על משמרותם · כל משמרה במקום מיוחד : להודות לה' · ר"ל עמד
בכלי שיר להודות לה' בההלול האמור בה כי לעולם חסדו: בהלל דוד בידם · ר"ל בידם היה כלי שיר שעשה דוד להלל בם והוא כפל ענין במ"ש: מחצצרים
תקעו בחצוצרות : נגדם · מול הלוים: עומדים · לשמוע ההלול : (ז) את תוך החצר · רצפת חצר הכהנים קדש בקדושת המזבח כי עשה וכו' : לא יכ
להכיל · את מרבית הקרבנות : (ח) ויעש וכו' · ר"ל מלבד ימי החנוך הרבו עוד להביא קרבנות בימי החג בעבור חנוכת הבית: מלבוא חמת · מן המק
שבאים בה לחמת והיא בפאת הצפוני עד נחל מצרים שהיא בפאת הדרומי : (ט) כי חנוכת המזבח · ר"ל כאשר השלימו לעשות שבעת ימי חנוכה ו
ימי החג עשו עצרת כמשפט התורה : (י) וביום עשרים ושלשה · היא יום המחרת מן יום שמיני העצרת : לדוד · בקיים לו הבטחתו אשר בנו ה
על כסאו בנה הבית: ולישראל עמו : על כי ראו אשר שרתה השכינה בבית הבנוי: (יא) ואת כל הבא וכו' · את כל מה שחשב לעשות עשה והצלי
לבית

ובביתו הצליח : יב וירא יהוה אל־שלמה בלילה ויאמר לו שמעתי את־תפלתך ובחרתי ר"אה
במקום הזה לי לבית זבח : יג הן אעצר השמים ולא־יהיה מטר והן־אצוה על־חגב לאכול
הארץ ואם־אשלח דבר בעמי : יד ויכנעו עמי אשר נקרא־שמי עליהם ויתפללו ויבקשו
פני וישבו מדרכיהם הרעים ואני אשמע מן־השמים ואסלח לחטאתם וארפא את־
ארצם : טו עתה עיני יהיו פתחות ואזני קשבות לתפלת המקום הזה : טז ועתה בחרתי
והקדשתי את־הבית הזה להיות־שמי שם עד־עולם והיו עיני ולבי שם כל־הימים : יז
ואתה אם־תלך לפני כאשר הלך דויד אביך ולעשות ככל אשר צויתיך וחקי ומשפטי
תשמור : יח והקימותי את כסא מלכותך כאשר כרתי לדויד אביך לאמר לא־יכרת לך
איש מושל בישראל : יט ואם־תשובון אתם ועזבתם חקותי ומצותי אשר נתתי לפניכם
והלכתם ועבדתם אלהים אחרים והשתחויתם להם : כ ונתשתים מעל אדמתי אשר
נתתי להם ואת־הבית הזה אשר־הקדשתי לשמי אשליך מעל פני ואתננו למשל
ולשנינה בכל־העמים : כא והבית הזה אשר־היה עליון לכל־עבר עליו ישם ואמר במה
עשה יהוה ככה לארץ הזאת ולבית הזה : כב ואמרו על אשר עזבו את־יהוה אלהי
אבתיהם אשר הוציאם מארץ מצרים ויחזיקו באלהים אחרים וישתחוו להם ויעבדום
על־כן הביא עליהם את כל־הרעה הזאת : ח א ויהי מקץ עשרים שנה אשר בנה שלמה
את

רש"י

שבת וכל מי שירצה ליסע ולילך באותו היום באותו התחום ולמחר שלח כל העם כולו ובב"ר מפרש נטלו רשות ממנו והמתינו עוד שם יום אחד
וחזרו ונטלו רשות עוד למחר פעם שנייה לכך נאמר ביום כ"ג בחדש : שמחים וטובי לב וגו' לדוד ולשלמה · כי מה שדיבר בפיו (לעיל כח)
בנך שלמה הוא יבנה בית לשמי מלא בידו שנתן לו בן יושב על כסאו שבנה הבית לשם ה' ובב"ר מפרש א"ר לוי כתיב כי חנוכת וגו' שמחים מוסב
על אשר אמר ה' לדוד שקיים מה שנדר לשלמה שבחר בו מכל אחיו כי חכם הוא : ולישראל עמו · כדכתיב במלכים (א ח) לא נפל דבר אח' וגו':
ע"א ולישראל עמו שהיה להם מושל שהיו יושבין בבטחון ובהשקט כדכתיב וישב יהודה וישראל וגו' (שם ה') : (יב) וירא ה' אל שלמה בלילה:
בחזיון לילה : שמעתי את תפילתך · בלשון שאמר שלמה ושמעת השיב הקב"ה שמעתי תפלתך הוא התפלל בהעצר השמים השיב הקב"ה הן
אעצור הוא התפלל רעב וארבה והקב"ה משיבו והן אצוה על חגב הוא . התפלל על דבר והקב"ה משיבו ואם אשלח דבר בעמי : ויכנעו עמי ·
במה שיתפללו ויבקשו פני וישובו מדרכיהם הרעים הרי ג' כנגד ג' : (יג) הן אעצור והן אצוה ואם אשלח · כנגד ג' תפלות ואני אשמע ואסלח
לחטאתם וארפא את ארצם : (טו) והיה עיני ולבי · תרגם יונתן ותהי שכינתי שריא ביה אם רעותי מתעבדא תמן כל יומיא : והיו עיני שם ·
אם לבי וחפצי שם : (כ) אשליך מעל פני · כתנאי שביני וביניכם ואם לא תשמעו לי (ויקרא כו) מה נאמר והשימותי את מקדשיכם : ואתננו
למשל ולשנינה · כענין המושלים משל על מי שאירע לו דבר פגע : ולשנינה כמו (דברים ו) ושננתם לבנך ותתנינון לשון סיפור רעות וכן
תרגום ויספר ואשתעי ולשועי : (כא) [illegible] עובר עליו ישום · כלומר יחרב הבית ואז כל עובר עליו ישום כמו (איוב יח) על יומו נשמו אחרוני':
במה עשה ה' · כמו על מה עשה ה' [illegible] כתיב (במלכים א ט) : (א) ויהי מקץ עשרים שנה · פתרון מקץ עשרים שנה שנגמר
כל

מצודת דוד

(יב) לבית זבח · להיו[illegible] לי בית זבח: (יג) הן אעצור וכו' · ר"ל כל צרה שתבוא
עליהם הן עצירת השמים הן המטר הן שלוח החגב וכו' : (יד) ויכנעו · וכאשר
יכנעו עמי וכו' : ואני אשמע · אז אני אשמע וכו' : (טו) לתפלת המקום
הזה · אל התפלה אשר יתפללו במקום הזה : (טז) עד עולם · לא אסירה

מצודת ציון

מין ארבה : (טו) קשובות · שומעות : (כ) ונתשתים · ענין עקירה כמו לנתוש
ולנתוץ (ירמיה א') : ולשנינה · ענין התמדת הדבור כמו ושננתם לבניך (דברים
ו') : (כא) ישום · ענין תמהון כמו ישום וישרוק (ירמיה י"ט) : ח (ד) ערי
המסכנות

עוד שכינתי במקום אחר : עיני ולבי · ר"ל השגחתי : (יח) והקימותי · להיות מתקיים לעולם לזרעך אחריך : לך · ר"ל מזרעך : (יט) אתם · על ישראל
כללם יאמר : אשליך · ר"ל אתאם בה : למשל · מחורבן הבית יביאו למשל על חרבנות אחרות : (כא) היה עליון · שהיה קודם החורבן עליון במעלה
על עיני העובר עליו עתה בחורבנו ישום כל אחד על גודל החורבן : במה · בעבור מה : (כב) ואמרו · המשיבים יאמרו : הביא · ה' אלהי אבותיכם
כאמור למעלה : ח (א) אשר בנה · ר"ל אשר השלים הבנין : (ב) והערים :
ר"ל

את־בית יהוה ואת־ביתו׃ ב והערים אשר נתן חורם לשלמה בנה שלמה אתם ויושב שם את־בני ישראל׃ ג וילך שלמה חמת צובה ויחזק עליה׃ ד ויבן את־תדמר במדבר ואת כל־ערי המסכנות אשר בנה בחמת׃ ה ויבן את־בית חורון העליון ואת־בית חורון התחתון ערי מצור חומות דלתים ובריח׃ ו ואת־בעלת ואת כל־ערי המסכנות אשר־היו לשלמה ואת כל־ערי הרכב ואת ערי הפרשים ואת כל־חשק שלמה אשר חשק לבנות בירושלם ובלבנון ובכל ארץ ממשלתו׃ ז כל־העם הנותר מן־החתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוסי אשר לא מישראל המה׃ ח מן־בניהם אשר נותרו אחריהם בארץ אשר לא־כלום בני ישראל ויעלם שלמה למס עד היום הזה׃ ט ומן־בני ישראל אשר לא־נתן שלמה לעבדים למלאכתו כי־המה אנשי מלחמה ושרי שלישיו ושרי רכבו ופרשיו׃ י ואלה שרי הנציבים הנצבים קרי אשר־למלך שלמה חמשים ומאתים הרדים בעם׃ יא ואת־בת־פרעה העלה שלמה מעיר דויד לבית אשר בנה־לה כי אמר לא־תשב אשה לי בבית דויד מלך־ישראל כי־קדש המה אשר־באה אליהם ארון יהוה׃ יב אז העלה שלמה עולות ליהוה על מזבח יהוה אשר בנה לפני האולם׃ יג ובדבר־יום

תדמו׳ וגו׳
זוס׳פ׳בנס׳

ביום

רש״י

כל הבנין של בית ה׳ שבנה שנים ואת ביתו י״ג שנים כדכתיב במלכים (שם ז) : (ד) ויבן את תדמור במדבר · (ובמלכים א ט) כתיב את תמור ותדמור קרי וזה שמנינו ביבמות אין מקבלים גרים מן התרמודי׳ ובב״ר בפרשת עקידה מפרש שעזרו לשונאיהם של ישראל ולפי שהתירו עצמם ונתחלפו לרעה בסוף על כן נכתב במלכים תמור לשון תמורה שהיה להם לעשות לישראל חסד שעשה עמהם שלמה שבנה להם כרך תדמור ומשום שלמה לא נכתב כאן תמור אלא תדמור כלומר עיר חשוב׳ הכל לכבוד שלמה שאין כבוד שלמה לומר כאן הוא בנה כרך שמרדו בו וקלקלו בו ועל כן כתב תדמו׳ ולא תמור : (ה) ערי מצור · לפי שהיו עומדים על התחום הוצרכו חוזק כל כך : (ט) למלאכתו · למלאכת בניינו למה כי הגרים למלאכתו ולא אנשי ישרא׳ לפי כי ישרא׳ המה אנשי חיל ואנשי מלחמה ושרי רכבו ופרשיו : (י) חמשים ומאתים · ובמלכים (א ה) חמשים וחמש מאות אלא זה וזה אחד הוא שמחסר לשם ג׳ מאות ושנה ומנה אותם שוב שהרי שם כתוב למעלה לבד משרי הנצבים וגו׳ שלשת אלפים ושלש מאות הרודי׳ וכאן כתיב לעיל שלשת אלפים ושש מאות נמלא מה שחסר בפסוק אחד הוסיף בפסוק אחר ומחלק׳ בשביל שהג׳ מאות היתרי׳ גרים היו והיו ממונים על אותן ג׳ אלפים וג׳ מאות הרודים על ע׳ אלף נשא סבל ופ׳ אלף חצב בהר ואלו חמשים ומאתים הנותר כאן ישראלים היו ממונים על אותם ג׳ מאו׳ גרים : (יא) העלה שלמה מעיר דוד · היא ציון שהושיבה בעיר דוד כשלקחה והיתה לשם עד כלותו לבנות את ביתו : כי קדש המה · כל העיר וכל הבתים . אשר באה אליהם · לפי שבאה אליהם ארון ה׳ באה לשון נקבה דוגמא (שמואל א ד) וארון ברית ה׳ נלקחה : (יב) על מזבח ה׳ · זה מזבח הנחשת שבנה שלמה וי״מ מזב׳ הנחשת שעשה שלמה תחת מזב׳ הנחשת שבנה משה וקימ׳ בדבר שהרי כתיב (מלכים ב ט״ז) ואת כל [illegible] וכל דם העולה וגו׳ יהיה לבקר כלומר מזבח הנחשת שהיה שם קודם לכן יהיה לי לבקר מכלל שהמזבח היה

של

מצודת דוד

ר״ל ואחר שבנה הערים [illegible] שם וכו׳ (ובמ״א לא הוזכר מן הערים שנתן חורם לשלמ[illegible]ש שנתן שלמה לחורם וכן דרך המקרא פעמים שסתם זה גלה זה) : (ג) וילך · אחר כל המעשים האלו הלך למלחמה על חמת צובה ונתגבר עליה וכבשה : (ד) ויבן · ואח״ז בנה תדמור וכל ערי המסכנות וכו׳ כי בעודו בונה בית ה׳ וביתו לא נתעסק [illegible] : (ה) ויבן את בית חורון וכו׳ · אף שנאמר (בד״א) אשר שאר׳ מבנות אפרי׳ בנתה הערי׳ שהם כי יתכן אשר נחרבו וחזר שלמה ובנאם או שבנאם להיות ערי מבצר מוקפות חומה וכו׳ : (ו) כל ערי המסכנות · מלבד מה שבנה בחמת : ואת כל ערי וכו׳ · ר״ל כל הדברים האלה בנאם אחר כלות בנין בית ה׳ וביתו : (ח) למס · ר״ל למס עובד לבנות את הבניינים האמורים : עד היום הזה · ר״ל עד כלות כל הבניינים : (ט) ומן בני ישראל אשר וכו׳ · ר״ל אבל מן בני ישראל הם אשר לא נתן וכו׳ : (י) ואלה שרי · ואלה מספר של השרים אשר היו ממונים על הנצבים מן הגרים כמ״ש (כמ״א) : הרודים · הנוגשים בעם עושי המלאכה והן מן החתי וכו׳ הנזכרים למעלה : (יא) אשה לי · ר״ל אשה המיוחדת לי לתשמיש : בבית דוד · ר״ל בקבוצת בתי דוד : אשר באה · על אשר באה אליהם הארון ועם שלא באה כ״א לאחת מהן חשב את כולם כאלו קדשים על שהיו סמוכים אל מקום הארון : (יב) אז · בכלות הבנין העלה עולות רק על המזבח שלפני האולם כי מעתה נאסרו הבמות : (יג) ובדבר

יום

מצודת ציון

המסכנות · ערי אוצרות וכן ויבן ערי מסכנות (שמות א׳) : (ה) ערי מצור · ערי מבצר נקראות ערי מצור על כי אין לבוא בהן כ״א יצורו עליהן מסביב לבלי תת יוצא ובא להביא מזון ומים : (ו) חשק · ענין תאוה : ובלבנון · כן שם היער : (ח) כלום · מלשון כליון : (ט) שלישיו · גבוריו : (י) הנצבים · הממונים כמו נציב פלשתים (ש״א י״ג) : הרודים · ענין ממשלה כמו רדה בקרב אויביך (תהלי׳

ק״י

ביום להעלות כמצות משה לשבתות ולחדשים ולמועדות שלוש פעמים בשנה בחג המצות ובחג השבעות ובחג הסכות׃ יד ויעמד כמשפט דויד־אביו את־מחלקות הכהנים על־עבדתם והלוים על־משמרותם להלל ולשרת נגד הכהנים לדבר־יום ביומו והשוערים במחלקותם לשער ושער כי־כן מצות דויד איש־האלהים׃ טו ולא סרו מצות המלך על־הכהנים והלוים לכל־דבר ולאצרות׃ טז ותכן כל־מלאכת שלמה עד־היום מוסד בית־יהוה ועד־כלתו שלם בית יהוה׃ יז אז הלך שלמה לעציון־גבר ואל־אילות על־שפת הים בארץ אדום׃ יח וישלח־לו חורם ביד־עבדיו אוניות יתיר ו ועבדים יודעי ים ויבאו עם־עבדי שלמה אופירה ויקחו משם ארבע־מאות וחמשים ככר זהב ויביאו אל־המלך שלמה׃ ט א ומלכת־שבא שמעה את־שמע שלמה ותבוא לנסות את־שלמה בחידות בירושלם בחיל כבד מאד וגמלים נשאים בשמים וזהב לרב ואבן יקרה ותבוא אל־שלמה ותדבר עמו את כל־אשר היה עם־לבבה׃ ב ויגד־לה שלמה את־כל־דבריה ולא־נעלם דבר משלמה אשר לא הגיד לה׃ ג ותרא מלכת־שבא את חכמת שלמה והבית אשר בנה׃ ד ומאכל שלחנו ומושב עבדיו ומעמד משרתיו ומלבושיהם ומשקיו ומלבושיהם ועליתו אשר יעלה בית יהוה ולא־היה עוד בה רוח׃ ה ותאמר אל־המלך אמת הדבר אשר שמעתי בארצי על־דבריך ועל־חכמתך׃ ו ולא־האמנתי לדבריהם

עד

רש״י

של נחשת : (טז) עד היום מוסד בית · מיום הוסדו עד כלותו : (א) לנסות את שלמה · אם אמת מה ששמעה מחכמתו ובאה לנסותו : בחידות · כמו (שופטי׳ יד) אחודה נא לכם חידה דשמשון : (ב) ולא נעלם דבר · כיון שראתה שהגיד לה הכל לא נעלם דבר ממנו ששאלה אשר הגיד לה או הודתה על השמועה כי אמת שמעה ובת־גוס מגלת אסתר שם כתובים קצת מן החידות אשר שאלתו : (ד) ומאכל שלחנו · ברבורים ומיני מעדנים העולים על שלחנו לרוב : ומושב עבדיו · שכל אחד ואחד היה מכיר את מקומו כשהיו יושבים על השולחן ורואי פני המלך תדיר לא היה א׳ רשאי לישב במקום חבירו כל ימי חייו : ומעמד משרתיו · כל אחד ואחד היה מחזיק במעמד שלו ובשירות שלו ולא היה משנה למחר : ומלבושיהם · לא כמלבושיהם שהם לבושים היום לובשים למחר : ומשקיו · רוב משקיו : ועליית · מסלות עליותיו אשר יעלה עליהם מביתו לבית ה׳ : ולא היה עוד בה רוח · שהיתה סבורה שאין חכמה בכל המלכות כי אם בארצה וכמו חכמיה כי ארצ׳ במזרח ולפיכך הם חכמים ביותר לפי שמסתכלין במזלות כדאיתא בפ״ק קמא דר״ה השנה לדידן מכסי סיהרא י״ח שעי׳ דארץ ישראל במערב בבל וזהו שכתוב ותרב חכמ׳ שלמה מכל חכמת בני קדם שהם היו במזרח כדכתיב ויהי בנסע׳ מקדם (בראשית יא) ומכל חכמת מצרים שהיו מכשפים חרטומים ואשפים וחכם היה בעוי״ר כך כתוב בפסיקתא טייר היא ל׳ ערבי ובויקרא רבה ובפ״ב המצרי כי עוף השמים יוליך את הקול קהלת זה עורב וחכמת טוארי : (ו) חצי מרבית · רבוי חכמות : עצי אלגומים · מפרש בפסיקתא כתוב אחד אומר אלמוגים וכתוב אחד אומר אלגומים לא אלגומים שמם ונקרא

אלמוגים

מצודת דוד

יום ביום · וכפל דבר הכת׳ יום ביום : להעלות לה׳ · כמצות משה : לשבתות וכו׳ · את כולם העלה על המזבח ההוא : (יד) [illegible] כמשפט · העמי׳ מחלקות הכהנים כפי החק שעשה דוד : על משמרות[illegible] בזמנו : ולשרת · נגד השיר : נגד הכהנים · בעת שיעבדו הם על המזבח : לדבר יום ביומו · לשורר בכל יום שיר הקבוע בו : והשוערים · שומרי השערים העמיד כפי מה שנחלקו מי לשער [illegible] ומי לזה : כי כן מצות דוד · להיות שוערים מיוחדים לכל שער ושער כמ״ש בד״ה א׳ : (טו) מצות המלך · מצוות המלך אשר היה על הכהנים והלוים לכל דבר העבודה שצוה אותם ולשמור האוצרות : (טז) ותכון · המלאכה היתה נכונה מבלי מניעה עד היום שנגמרה : מוסד · ר״ל מעת בנין היסוד ועד כלותו : שלם בית ה׳ · כל שלמות בנין בית ה׳ וכפל הדבר פעמים ושלם לומר שלא היה בו מניעה ועכבה כעולם : (יז) אז · אחר כלות הבנין הלך למלחמה על עציון גבר וכו׳ וכבשם : (יח) יודעי ים · יודעי דרך הים ללכת בו בספינות : אופירה · היא מקום עפרות הזהב : ט (א) לנסות · לשאלו דברים סתומים קשה הידיעה לבחון חכמתו אם יוכל להגידם : עם לבבה · אשר הסתירה מכל אדם וסתרם בלבבה ולא גלתה מהם לחפוש שיהיה הדבר נשמע לשלמה : (ב) את כל דבריה · אשר שאלה אותו : אשר לא הגיד לה · אשר לא יוכל להגיד לה : (ד) ומושב עבדיו · כ״א במקום הראוי לו וכן היה מעמד משרתיו כ״א במקום הראוי לשירותו : ומלבושיהם · הראוי לכל אחד לפי מה שהוא : ומשקיו · המשרתים להשקות המסובין : ועליתו · דרך עלותו לבית ה׳ : ולא היה וכו׳ · אמרה כלשון בנופא לרוב התמהון : (ו) ישפת · החכמה הנמצא בך מרובה יותר מאשר הוגד לי : (ח) באהבת · בעבור

שה׳

מצודת ציון

ק״י) : (יד) מחלקות · מלשון חלק ור״ל המשמרות : (יח) אניות · ספינות : ט (א) לנסות · מלשון נסיון : בחידות · דברים סתומים קשה ההבנה : בחיל · ענין עושר ורכוש כמו חילך וכל אוצרותיך (ירמיה י״ז) : כבד · ענין רבוי : יקרה · חשובה : (ו) מרבית · מלשון רבוי : (י) אלגומים · הוא הפוך מן אלמוגים והוא מין עץ יקר

עַד אֲשֶׁר־בָּאתִי וַתִּרְאֶינָה עֵינַי וְהִנֵּה לֹא הֻגַּד־לִי חֲצִי מַרְבִּית חָכְמָתֶךָ יָסַפְתָּ עַל־הַשְּׁמוּעָה
אֲשֶׁר שָׁמָעְתִּי׃ ז אַשְׁרֵי אֲנָשֶׁיךָ וְאַשְׁרֵי עֲבָדֶיךָ אֵלֶּה הָעֹמְדִים לְפָנֶיךָ תָּמִיד וְשֹׁמְעִים אֶת־
חָכְמָתֶךָ׃ ח יְהִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ בָּרוּךְ אֲשֶׁר חָפֵץ בְּךָ לְתִתְּךָ עַל־כִּסְאוֹ לְמֶלֶךְ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ
בְּאַהֲבַת אֱלֹהֶיךָ אֶת־יִשְׂרָאֵל לְהַעֲמִידוֹ לְעוֹלָם וַיִּתֶּנְךָ עֲלֵיהֶם לְמֶלֶךְ לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃
ט וַתִּתֵּן לַמֶּלֶךְ מֵאָה וְעֶשְׂרִים כִּכַּר זָהָב וּבְשָׂמִים לָרֹב מְאֹד וְאֶבֶן יְקָרָה וְלֹא הָיָה כַּבֹּשֶׂם
הַהוּא אֲשֶׁר נָתְנָה מַלְכַּת־שְׁבָא לַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה׃ י וְגַם עַבְדֵי חִירָם וְעַבְדֵי שְׁלֹמֹה אֲשֶׁר־ חורם ק
הֵבִיאוּ זָהָב מֵאוֹפִיר הֵבִיאוּ עֲצֵי אַלְגּוּמִּים וְאֶבֶן יְקָרָה׃ יא וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ אֶת־עֲצֵי הָאַלְגּוּמִּים
מְסִלּוֹת לְבֵית־יְהוָה וּלְבֵית הַמֶּלֶךְ וְכִנֹּרוֹת וּנְבָלִים לַשָּׁרִים וְלֹא־נִרְאוּ כָהֵם לְפָנִים בְּאֶרֶץ
יְהוּדָה׃ יב וְהַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה נָתַן לְמַלְכַּת־שְׁבָא אֶת־כָּל־חֶפְצָהּ אֲשֶׁר שָׁאָלָה מִלְּבַד אֲשֶׁר־ ויהי וגומ׳ חולין כג
הֵבִיאָה אֶל־הַמֶּלֶךְ וַתַּהֲפֹךְ וַתֵּלֶךְ לְאַרְצָהּ הִיא וַעֲבָדֶיהָ׃ יג וַיְהִי מִשְׁקַל הַזָּהָב אֲשֶׁר־בָּא
לִשְׁלֹמֹה בְּשָׁנָה אֶחָת שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים וָשֵׁשׁ כִּכְּרֵי זָהָב׃ יד לְבַד מֵאַנְשֵׁי הַתָּרִים וְהַסֹּחֲרִים
מְבִיאִים וְכָל־מַלְכֵי עֲרַב וּפַחוֹת הָאָרֶץ מְבִיאִים זָהָב וָכֶסֶף לִשְׁלֹמֹה׃ טו וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ זהב שחוט חולין ב א
שְׁלֹמֹה מָאתַיִם צִנָּה זָהָב שָׁחוּט שֵׁשׁ מֵאוֹת זָהָב שָׁחוּט יַעֲלֶה עַל־הַצִּנָּה הָאֶחָת׃ טז וּשְׁלֹשׁ־
מֵאוֹת מָגִנִּים זָהָב שָׁחוּט שְׁלֹשׁ מֵאוֹת זָהָב יַעֲלֶה עַל־הַמָּגֵן הָאֶחָת וַיִּתְּנֵם הַמֶּלֶךְ בְּבֵית
יַעַר הַלְּבָנוֹן׃ יז וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ כִּסֵּא־שֵׁן גָּדוֹל וַיְצַפֵּהוּ זָהָב טָהוֹר׃ יח וְשֵׁשׁ מַעֲלוֹת לַכִּסֵּא
וכבש

רש"י

אלמוגים לפי שהיה מתמוגג ונכפף מתוך רכיכתו כמו כוסות שהוא נכפף מתוך חשיבתו : (יא) מסלות · מדרגו' (ובמלכים א) כתיב מסעד בדרך שעושין לעולין בדרך מעלות ומדרגות וי"א מסעד ומסילה אחד הם : וכנורות ונבלים לשרים · י"א לבני לוי המשוררים בכלי שיר ור' אליעזר ז"ל פי' לשרים המשוררים לטייל לפני המלך דוגמא (שם ד) ויהי שירו חמשה ואלף הם שירות של חול שעשה לשורר לפניו לטייל והוא שכתוב (לקמן לה) ויקונן ירמיה על יאשיהו ויאמרו כל השרים והשרות וגו' : (יב) מלבד אשר הביאה · משום כבוד מלכי יהודה כתוב כאן דמשמע שהיה נתנה לו יותר ממה שנתן לה ובמלכים (שם י) כתיב מלבד אשר נתן לה כיד המלך דברי' המלויין בא"י ואינן מלויין במקומ' : (יד) לבד מאנשי התרים · שהיו דואגים לעבור ממדינה למדינ' וממלכו' למלכו' בלא תייר והיו נותנין לו שכר תייר : והסוחרים מביאים · שהיו מביאים לו ע"י עלילה כדי לראות חכמתו : וכל מלכי ערב · מלכי ערביים : ופחות הארץ · כולם מביאים כדי לראו' חכמתו : (טו) מאתי' צנה · צנה מקפת את האדם משלש רוחותיו הוא שכת' (תילים ה) כצנה רצון תעטרנו : זהב שחוט זהב רדוקות להרקע מרוב חשיבותו שנטוה כחוט : שש מאו' זהב · שש מאו' זהובים והוא שם מנים שהזהוב הוא הדינר : (טז) יער הלבנון בית גדול בנה שלמה בירושלים כדמוכח לקמן וכל אות' מגיני' לקח שישק ומריבוי עצי לבנון הגדולים עשאן כדכתיב במלכים (א ז) ויבן את בית יער הלבנון על ארבע טורי ארזים ושם נתן אותם מגינים והוא שכתוב ותבט ביום ההוא אל נשק בית היער (ישעיה כב) : (יז) כסא שן · שן של פיל : (יח) ושש מעלות לכסא · מדרגות לעלות כל ;

וידות

מצודת דוד

שה' אוהב את ישר[illegible] לעולם לזה העמידך למלוך בם להנהיגם במישור לפי רוב הה[illegible] (ט) ולא היה כבושם ההוא · בכמות רב מאד : (יא) מסלות · הוא שעלייה סוכר למעלה שהיה כעין מסלה : לבית ה' ולבית המלך · ר"ל מזה לזה : לשרים · למשוררים : כהם · כר[illegible] הגודל : לפנים · קודם הזמן הזה : (יב) כל חפצה · מהדברים היקרים שראתה בבית שלמה : מלבד אשר הביאה · ר"ל מלבד אשר נתן לה מעצמו זולת שאלתה מול התמור' אשר הביאה היא לשלמה : ותהפך · הפכה פניה והלכה לה : (יג) אשר בא' מן אופיר : (יד) לבד · חוץ הזהב שבא לו מאנשי התרים והסוחרים שהיו מביאים : (טו) שש מאות זהב · ר"ל דינרי זהב : יעלה · היה נכנס בו : (טז) בבית יער הלבנון · בית גדול עשה ביער הלבנון כמ"ש במ"א : (יח) וכבש בזהב · קודם שעלו על המעלות היה עשוי כבש מזהב ודרך בו עלו במעלות לשבת על הכסא : לכסא מאחזים · חוזר הוא על המעלות לומר שהם היו מאחזים לכסא : וידות · כעין זרועות יצאו אצל מקום הישיבה להשען

בהם

מצודת ציון

יקר : (יא) מסלות · מלשון מסלה ודרך : (יד) התרים · הוא מלשון לתור את הארץ (במדבר י"ג) והם הסוחרים הקטנים המחפשים ומרגלים אחר סחורה לקנותה במקום הזול : ופחות · שלטונים כמו פחת יהודה (חגי א) : (טו) צנה · הוא כעין מגנים מקיף את הגוף להציל ממכת חרב כמו כצנה רצון תעטרנו (תהלים ה') : שחוט · נמשך כמו חץ שחוט (ירמיה ט') ור"ל זהב טוב הנמשך כשעוה : (טז) מגינים · כלים עשוים לאחוז במלחמה להגן : (יז) שן · שן הפיל : (יח) מעלות ·

מדרגות

וְכֶבֶשׁ בַּזָּהָב לַכִּסֵּא מָאֳחָזִים וְיָדוֹת מִזֶּה וּמִזֶּה עַל־מְקוֹם הַשָּׁבֶת וּשְׁנַיִם אֲרָיוֹת עֹמְדִים אֵצֶל
הַיָּדוֹת׃ יט וּשְׁנֵים עָשָׂר אֲרָיוֹת עֹמְדִים שָׁם עַל־שֵׁשׁ הַמַּעֲלוֹת מִזֶּה וּמִזֶּה לֹא־נַעֲשָׂה כֵן
לְכָל־מַמְלָכָה׃ כ וְכֹל כְּלֵי מַשְׁקֵה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה זָהָב וְכֹל כְּלֵי בֵית־יַעַר הַלְּבָנוֹן זָהָב סָגוּר
אֵין כֶּסֶף נֶחְשָׁב בִּימֵי שְׁלֹמֹה לִמְאוּמָה׃ כא כִּי־אֳנִיּוֹת לַמֶּלֶךְ הֹלְכוֹת תַּרְשִׁישׁ עִם עַבְדֵי אין כסף נחשב סנהדרין כ כא
חוּרָם אַחַת לְשָׁלוֹשׁ שָׁנִים תָּבוֹאנָה אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ נֹשְׂאוֹת זָהָב וָכֶסֶף שֶׁנְהַבִּים וְקוֹפִים
וְתוּכִּיִּים׃ כב וַיִּגְדַּל הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה מִכֹּל מַלְכֵי הָאָרֶץ לְעֹשֶׁר וְחָכְמָה׃ כג וְכֹל מַלְכֵי הָאָרֶץ
מְבַקְשִׁים אֶת־פְּנֵי שְׁלֹמֹה לִשְׁמֹעַ אֶת־חָכְמָתוֹ אֲשֶׁר־נָתַן הָאֱלֹהִים בְּלִבּוֹ׃ כד וְהֵם מְבִיאִים
אִישׁ מִנְחָתוֹ כְּלֵי כֶסֶף וּכְלֵי זָהָב וּשְׂלָמוֹת נֵשֶׁק וּבְשָׂמִים סוּסִים וּפְרָדִים דְּבַר־שָׁנָה בְּשָׁנָה׃
כה וַיְהִי לִשְׁלֹמֹה אַרְבַּעַת אֲלָפִים אֻרְיוֹת סוּסִים וּמַרְכָּבוֹת וּשְׁנֵים־עָשָׂר אֶלֶף פָּרָשִׁים וַיַּנִּיחֵם
בְּעָרֵי הָרֶכֶב וְעִם־הַמֶּלֶךְ בִּירוּשָׁלָם׃ כו וַיְהִי מוֹשֵׁל בְּכָל־הַמְּלָכִים מִן־הַנָּהָר וְעַד־אֶרֶץ
פְּלִשְׁתִּים וְעַד גְּבוּל מִצְרָיִם׃ כז וַיִּתֵּן הַמֶּלֶךְ אֶת־הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַם כָּאֲבָנִים וְאֵת הָאֲרָזִים
נָתַן כַּשִּׁקְמִים אֲשֶׁר־בַּשְּׁפֵלָה לָרֹב׃ כח וּמוֹצִיאִים סוּסִים מִמִּצְרַיִם לִשְׁלֹמֹה וּמִכָּל־הָאֲרָצוֹת׃
כט וּשְׁאָר דִּבְרֵי שְׁלֹמֹה הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרוֹנִים הֲלֹא הֵם כְּתוּבִים עַל־דִּבְרֵי נָתָן הַנָּבִיא
וְעַל־נְבוּאַת אֲחִיָּה הַשִּׁילוֹנִי וּבַחֲזוֹת יֶעְדִּי יעדו קרי הַחֹזֶה עַל־יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט׃ ל וַיִּמְלוֹךְ
שְׁלֹמֹה בִירוּשָׁלַם עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ לא וַיִּשְׁכַּב שְׁלֹמֹה עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֻהוּ
בְּעִיר דָּוִיד אָבִיו וַיִּמְלֹךְ רְחַבְעָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ י א וַיֵּלֶךְ רְחַבְעָם שְׁכֶמָה כִּי שְׁכֶם בָּאוּ כָל־
ישראל

רש"י

וידות מזה ומזה על מקום השבת · כמין מקלות מפאה לפאה מימין ומשמאל ולסמוך זרועותיו עליהם: ושני' אריות עומדים אצל הידות של זהב וכל צורת הכסא וצור' החיו' שבכסא מפורש בתרגו' של מגילת אסתר : (כא) שנהבי' · שן פיל ופיל עצמו : וקופים · מע"ר קאל"ן : ותוכיי' טווסין : (כב) ויגדל המלך שלמה וגו' · לקיים מה שאמר לו וגם אשר לא שאלת אתן לך גם כבוד (מלכים א ג) : (כג) וכל מלכי הארץ וגו' · לקיים מה שאמר לו הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא יהיה (שם) : (כד) והם מביאים איש מנחתו · על ידי עלילה שבאים לשמוע חכמתו כי אין כבוד לבוא לפני המלך ריקם דוגמת ולא יראה את פני ה' ריקם (דברים טז) : נשק · כלי זיין : (כה) וינחם בערי הרכב ועם המלך בירושלים · מקצתם ועבר על לא ירבה לו סוסים : (כט) על דברי נתן · ויהי בלילה ההוא ויהי דבר ה' אל נתן וגומר (שמוא ב' ז') עד ויקרא שמו ידידיה : ועל נבואת אחיה השילוני · (מלכים א יא) שקרע ממנו המלכות ונתנה לירבעם : (ל) על כל ישראל מ' שנה · מה שאין כן בדוד שבחברון מלך ז' שני' ובירושלי' שלשים ושלש : (א) כי שכם באו כל ישראל להמליך אותו · בשכם שהוא מקום ירבעם שבחלק אפרים

וירבעם

מצודת דוד

בהם : אריות · עשויים מזהב : (יט) מזה ומזה · שש מזה ושש מזה : (כ) למאומה · לכלום : (כא) הולכות תרשיש · אשר היו הולכות אל תרשיש ואחת לשלש שנים תבאנה מתרשיש ונושא[illegible]כן שאין זה אופיר האמור למעלה ולשתי המקומות שלח אניות [illegible] מבקשים וכו' · היו אפנים לראות את פני שלמה : (כד) דבר שנה בשנה · מנהג שנה בשנה כי כן היה עת בואם [illegible] בשנה : (כה) ארבעת אלפים אוריות · ובכ"א עמדו עשרה סוסים ובמ"א ארבעים אלף אורות ור"ל ארבעים אלף סוסים עמדו באורות : וינחם · מקצתם הניח בערי הרכב ומקצתם נשארו עם המלך בירושלים : (כו) מן הנהר · היוצא מן העדן והוא תחלת המזרח : (כז) ויתן וגו' כאבנים · הניחם ברחוב העיר כאבנים ובעבור כי היו רבי המשקל לא היה מהאפשר לשאתם ולגנבם : אשר בשפלה · הגדלים בשפלה הרבה מאוד : (כח) ומוציאים · אנשי מצרים היו מוציאים סוסים מארצם להביא לשלמה וכן מכל הארצות : (כט) הראשונים · בראשית ימיו ובאחרית ימיו : על דברי נתן · על הספר אשר כתב נתן הנביא ובספר נבואת אחיה ובספר חזות יעדו החוזה בספור הנבואה שנבא על ירבעם (וכל הספרים האלה אינם נמצאים אצלינו) : (ל) על כל ישראל · לפי שגם דוד מלך ארבעים שנה ולא היו כולם על כל ישראל כי בחברון מלך שבע שנים וששה חדשים על יהודה לבד לכן אמר כי שלמה מלך על כל ישראל כל ארבעים שנה : י (א) כי שכם וגו' :

בחשבם

מצודת ציון

מדרגות : וכבש · עשוי כעין גשר משופע ובמשנה רצין ועולין בכבש (יומא כ"ב) : (כ) סגור · הנסגר בכור הצורף להסיר הסיג : (כא) שנהבים · שן הפיל : וקופים · שם חיה קוף ונזכר בדרז"ל (יומא כט) : ותוכיים · הם העופות יפות הנוצות בחלוף הגוונים וקרויים פוום : (כד) ושלמות · מלבושים : נשק · כלי זיין : (כה) אוריות · אבוסים כי אבוס בעליו (ישעיה א') תרגומו אוריא והוא מקום מאכל הבהמות : (כז) כשקמים · מין אילן תאנים : בשפלה · בעמק : (כט) ובחזות ·

ענין

יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיךְ אֹתוֹ: ב וַיְהִי כִּשְׁמֹעַ יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט וְהוּא בְמִצְרַיִם אֲשֶׁר בָּרַח מִפְּנֵי
שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ וַיָּשָׁב יָרָבְעָם מִמִּצְרָיִם: ג וַיִּשְׁלְחוּ וַיִּקְרְאוּ־לוֹ וַיָּבֹא יָרָבְעָם וְכָל־יִשְׂרָאֵל
וַיְדַבְּרוּ אֶל־רְחַבְעָם לֵאמֹר: ד אָבִיךָ הִקְשָׁה אֶת־עֻלֵּנוּ וְעַתָּה הָקֵל מֵעֲבוֹדַת אָבִיךָ הַקָּשָׁה
וּמֵעֻלּוֹ הַכָּבֵד אֲשֶׁר־נָתַן עָלֵינוּ וְנַעַבְדֶךָּ: ה וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עוֹד שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְשׁוּבוּ אֵלָי
וַיֵּלֶךְ הָעָם: ו וַיִּוָּעַץ הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם אֶת־הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר־הָיוּ עֹמְדִים לִפְנֵי שְׁלֹמֹה אָבִיו
בִּהְיֹתוֹ חַי לֵאמֹר אֵיךְ אַתֶּם נוֹעָצִים לְהָשִׁיב לָעָם־הַזֶּה דָבָר: ז וַיְדַבְּרוּ אֵלָיו לֵאמֹר אִם־
תִּהְיֶה לְטוֹב לְהָעָם הַזֶּה וּרְצִיתָם וְדִבַּרְתָּ אֲלֵהֶם דְּבָרִים טוֹבִים וְהָיוּ לְךָ עֲבָדִים כָּל־הַיָּמִים:
ח וַיַּעֲזֹב אֶת־עֲצַת הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר יְעָצֻהוּ וַיִּוָּעַץ אֶת־הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אִתּוֹ הָעֹמְדִים
לְפָנָיו: ט וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם מָה אַתֶּם נוֹעָצִים וְנָשִׁיב דָּבָר אֶת־הָעָם הַזֶּה אֲשֶׁר דִּבְּרוּ אֵלַי
לֵאמֹר הָקֵל מִן־הָעֹל אֲשֶׁר־נָתַן אָבִיךָ עָלֵינוּ: י וַיְדַבְּרוּ אִתּוֹ הַיְלָדִים אֲשֶׁר גָּדְלוּ אִתּוֹ
לֵאמֹר כֹּה תֹאמַר לָעָם אֲשֶׁר־דִּבְּרוּ אֵלֶיךָ לֵאמֹר אָבִיךָ הִכְבִּיד אֶת־עֻלֵּנוּ וְאַתָּה הָקֵל
מֵעָלֵינוּ כֹּה תֹּאמַר אֲלֵהֶם קָטָנִּי עָבָה מִמָּתְנֵי אָבִי: יא וְעַתָּה אָבִי הֶעְמִיס עֲלֵיכֶם עֹל כָּבֵד
וַאֲנִי אֹסִיף עַל־עֻלְּכֶם אָבִי יִסַּר אֶתְכֶם בַּשּׁוֹטִים וַאֲנִי בָּעַקְרַבִּים: יב וַיָּבֹא יָרָבְעָם וְכָל־
הָעָם אֶל־רְחַבְעָם בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר שׁוּבוּ אֵלַי בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי: יג
וַיַּעֲנֵם הַמֶּלֶךְ קָשָׁה וַיַּעֲזֹב הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם אֵת עֲצַת הַזְּקֵנִים: יד וַיְדַבֵּר אֲלֵהֶם כַּעֲצַת הַיְלָדִים
לֵאמֹר אַכְבִּיד אֶת־עֻלְּכֶם וַאֲנִי אֹסִיף עָלָיו אָבִי יִסַּר אֶתְכֶם בַּשּׁוֹטִים וַאֲנִי בָּעַקְרַבִּים: טו וְלֹא־
שָׁמַע הַמֶּלֶךְ אֶל־הָעָם כִּי־הָיְתָה נְסִבָּה מֵעִם הָאֱלֹהִים לְמַעַן הָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרוֹ אֲשֶׁר
דבר

רש"י

ירבעם אפרתי וכל זאת היתה סיבה מאת הקדוש ברוך הוא לקיים דברו קרוע אקרע המלכה : (ב) ויהי כשמוע · פתרון ויהי כשמוע מקודם לכן שבאו להמליכו בשכם כשהוא עודנו במצרים : (ג) וישלחו ויקראו לו ויבא · וכל זה להודיענו רצונו של מלך מלכי המלכים הקב"ה שאפילו (ירבעם) עצמו בא להמליכו לרחבעם והסב הקב"ה אחר דבריו עד שמלך ירבעם : (ד) אביך הקשה את עולנו · כי אים טורח במלאכה היה ועלינו הטיל לפרנס פועליו והמס כדכתיב במלכים (א ה) ויעל המלך שלמה מס וגומר: (ו) נועצים · כמו יועצים וכן יאמר מן יודעי' נודעים אך יועצים להבא נועצים נתיעצו' כבר : (י) קטני עבה ממתני אבי · אצבע קטנה שלי גדולה ממתני אבי כלומר אני חזק ממנו: (יא) העמיס כמו (בראשית מ"ג) ויעמוס איש על חמורו : בעקרבים · ברימ"ן בל' אשכנ"ז שעוקצין כעקרבים : (טו) כי היתה נסבה למען הקים ה' את דברו · כמו שמפורש במלכים (א יא) להסיר ממנו י' השבטים וליתן לירבעם וזהו לא יסור שבט מיהודה (בראשית מט) לא ירד ממלכותו עד כי יבא שילה פתרון עד כי יבא יהודה שילה להמליך שם רחבעם ושם לו יקהת עמים להמליכו ושם נחלקה המלכות ואבד מלכות של עשר' השבטי' ושכם

מצודת דוד

בהשכם אשר בירו[illegible] ו יתחזק למלוך מבלי למלאו' שאלתם: כשמוע · שמת של[illegible] ממצרים · כשעוד היה במצרי' : (ג) וישלחו ויקראו לו · ללכת עמהם אל רחבעם : (ד) הקשה את עולנו · לכלכל בני ביתו הרבה ומרבית הסוסי' ואמרו במשל מעול כבד החוסם על צואר הבהמה : ועתה · הואיל ואתה בגודל מעלת אביך אשר באו לראות פניו מאפסי ארץ א"כ לא נצרך לך להרבות באנשי בית וסוסים עזוב אותם והקל עולנו: (ה) עוד שלשת ימים · התעכבו עוד שלשת ימים ואח"ז שובו אלי: (ז) לטוב · לאיש טוב לדבר רכות ורציתם · תרצה אותם בדברי רצוי ופיוס: והיו לך · אז יהיו לך לעבדים לעולם כי תמלוך בכל אשר תאוה נפשך : (ח) ויעזוב · כי לא ישרה בעיניו : נועצו אתו · יחד מקטנותם: (י) קטני · אצבעי הקטן היא עבה יותר משתי מתני אבי כלומר אני אהיה במעלה יותר מאבי ומהצורך להרבות סוס ובני בית (יא) ועתה · הואיל והרבה סוס ובני בית עם כי אבי הכביד עליכם עול כבד הנה אני אוסיף עול כי הכל יהיה עליכם לכלכל : יסר אתכם · [illegible] : בעקרבים · המכאיב יותר : (יד) אכביד : אני אכביד העול ועוד אני אוסיף עליו בכל פעם ודבר במאוה ובגודל לבב : (טו) אל העם
אשר

מצודת ציון

ענין מראית נבואה ור"ל בספר נבואת יעדו הוא עדו החוזה : י (יא) העמיס · ענין הטענת משא כמו ויעמוס איש על חמורו (בראשית מ"ד) : יסר · מכת יסורין : בשוטים · ענין שרביט כמו שוט לסוס (משלי כ"ו) : בעקרבים · הם מין קוצים וכן ואל עקרבים אתה יושב (יחזקאל ב') : (טו) נסבה · מלשון סבה והוא
ענין

דִּבֶּר בְּיַד אֲחִיָּהוּ הַשִּׁלוֹנִי אֶל־יָרָבְעָם בֶּן־נְבָט: טז וְכָל־יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־שָׁמַע הַמֶּלֶךְ לָהֶם
וַיָּשִׁיבוּ הָעָם אֶת־הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר מַה־לָּנוּ חֵלֶק בְּדָוִיד וְלֹא־נַחֲלָה בְּבֶן־יִשַׁי אִישׁ לְאֹהָלֶיךָ
יִשְׂרָאֵל עַתָּה רְאֵה בֵיתְךָ דָּוִיד וַיֵּלֶךְ כָּל־יִשְׂרָאֵל לְאֹהָלָיו: יז וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵי
יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רְחַבְעָם: יח וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם אֶת־הֲדֹרָם אֲשֶׁר עַל־הַמַּס וַיִּרְגְּמוּ־
בוֹ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶבֶן וַיָּמֹת וְהַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם הִתְאַמֵּץ לַעֲלוֹת בַּמֶּרְכָּבָה לָנוּס יְרוּשָׁלִָם: יט
יא וַיִּפְשְׁעוּ יִשְׂרָאֵל בְּבֵית דָּוִיד עַד הַיּוֹם הַזֶּה: א וַיָּבֹא רְחַבְעָם יְרוּשָׁלִַם וַיַּקְהֵל אֶת־בֵּית יְהוּדָה
וּבִנְיָמִן מֵאָה וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף בָּחוּר עֹשֵׂה מִלְחָמָה לְהִלָּחֵם עִם־יִשְׂרָאֵל לְהָשִׁיב אֶת־הַמַּמְלָכָה
לִרְחַבְעָם: ב וַיְהִי דְּבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמַעְיָהוּ אִישׁ־הָאֱלֹהִים לֵאמֹר: ג אֱמֹר אֶל־רְחַבְעָם בֶּן־שְׁלֹמֹה
מֶלֶךְ יְהוּדָה וְאֶל כָּל־יִשְׂרָאֵל בִּיהוּדָה וּבִנְיָמִן לֵאמֹר: ד כֹּה אָמַר יְהוָה לֹא־תַעֲלוּ וְלֹא־
תִלָּחֲמוּ עִם־אֲחֵיכֶם שׁוּבוּ אִישׁ לְבֵיתוֹ כִּי מֵאִתִּי נִהְיָה הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּשְׁמְעוּ אֶת־דִּבְרֵי יְהוָה
וַיָּשֻׁבוּ מִלֶּכֶת אֶל־יָרָבְעָם: ה וַיֵּשֶׁב רְחַבְעָם בִּירוּשָׁלִָם וַיִּבֶן עָרִים לְמָצוֹר בִּיהוּדָה: ו וַיִּבֶן
אֶת־בֵּית־לֶחֶם וְאֶת־עֵיטָם וְאֶת־תְּקוֹעַ: ז וְאֶת־בֵּית־צוּר וְאֶת־שׂוֹכוֹ וְאֶת־עֲדֻלָּם: ח וְאֶת־
גַּת וְאֶת־מָרֵשָׁה וְאֶת־זִיף: ט וְאֶת־אֲדוֹרַיִם וְאֶת־לָכִישׁ וְאֶת־עֲזֵקָה: י וְאֶת־צָרְעָה וְאֶת־
אַיָּלוֹן וְאֶת־חֶבְרוֹן אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וּבְבִנְיָמִן עָרֵי מְצוּרוֹת: יא וַיְחַזֵּק אֶת־הַמְּצוּרוֹת וַיִּתֵּן בָּהֶם
נְגִידִים וְאֹצְרוֹת מַאֲכָל וְשֶׁמֶן וָיָיִן: יב וּבְכָל־עִיר וָעִיר צִנּוֹת וּרְמָחִים וַיְחַזְּקֵם לְהַרְבֵּה מְאֹד
ויהי

רש"י

ושכם עיר קטנה סמוכה לשילה כדכתיב (סוף שופטים) הנה חג לה' בשילה מימים ימימה במסילה העולה מבית אל שכמה וכתיב בירמיה משכם ומשילה ולכבוד משכן שילה נאספים לשכם שהוא ראוי לאסיפת בני אדם וסמוכה לשילה וכשנאספים בשכם אז יסור שבט מיהודה ששם המלכות נחלקה : (טז) לאהליך ישראל · מוסב על מה לנו חלק בדוד מה לעזוב אהלינו ולילך אחריו לא כן אלא לכו כל ישראל איש לאהליו : עתה ראה ביתך דוד · מוסב על ולא נחלה בבן ישי כלומר אין לנו בו נחלה אלא בבית המקדש שבירושלים שאנו זובחים בו ולראות בו בשלש רגלים : ראה ביתך דוד · אין אנו צריכין לו לילך שם יהיה לך לבדך (וכל זה לא נראה לי) אלא ראה ביתך דוד אי איפשינו לא בך ולא בבית המקדש שלך : (יח) הדורם · הוא אדונירם (מלכים א' ד') שבימי שלמה גדולתו גדולה ובימי רחבעם נשפלה גדולתו על כן נקרא הדורם : וירגמו בו בני ישראל אבן · ולפי שרחבעם לא ידע הסבה והקשר שהסבו ממנו על כן נהרג כששלח המס שקבל עליהם שלמה : (יט) ויפשעו ישראל בבית דוד · לשון מרדות דוגמא (מלכים ב) בימיו פשע מואב וגו' (משלי יח) אח נפשע מקרית עוז אז תפשע לבנה (לקמן כא) : (א) ויקהל את בית יהודה ובנימין · שהיו בתחום יחד וגם ירושל' היתה של שניהם ובית המקדש על תחום שניהם בנוי ובגבולים ביהושע מפרש היאך היה תחומן אחד וגם רבותינו אמרו רצועה יוצאה מחלק בנימן ונכנס בחלקו של יהודה ועליה מזבח בנוי לכך לא היו יכולין להפרד זה מזה וגם כתוב [illegible] עם אחיכם והלא אחיכם בני איש אחד : (ה) ויבן ערים למצור · ערים קטנים בנה וסבב כל סביבותם מים משום חוזק זה מצור כדאמרינן (ישעיה ל"ז) אני קרתי ושתיתי מים ואחריב בכף פעמי כל יאורי מצור ועתה הוצרך לכך כי פשעו בו ישראל : (יא) ויתן בהם נגידים · שרים
ונציבים

מצודת דוד

אשר שאלו להקל העול : כי היתה נסבה · [illegible] לא שמע אל העם מאת ה' היתה : אל ירבעם · שימלוך הוא [illegible] (טז) וכל ישראל וכו' · ר"ל וכל ישראל כאשר לא שמע המלך להם אז השיבו העם את המלך מה לנו · ר"ל מהו החלק הניתן לנו בעבור דוד שנהיה עבדים לזרעו : ולא נחלה · אבל לא ניתן לנו נחלה בעבור בן ישי : איש לאהליך ישראל · אתם ישראל לכו כ"א לאהלו ולא תמליכו אותו : עתה · ר"ל אתה רחבעם לא מדוד מעתה ראה בהנהגת ביתך כאחד העם ואין לך עסק במלוכה : (יח) וישלח · שלח אל העם להחזירם בדברי רכות : התאמץ וכו' · כי פחד ממנו : (יט) עד היום הזה · ר"ל עד אשר גלו מארצם : יא (א) ובנימין · כי גם עליהם מלך על כי ירושלים עיר המלוכה היתה בנחלת ליהודה ובנימין לפני כבוד שבט יהודה לא הוזכרו בנימין עמהם כי אינם רק טפלים להם : (ג) ביהודה ובנימין · היושבים בארץ יהודה ובנימין : (ה) למצור ביהודה · בארץ יהודה בנה ערים להיות ערי מבצר לחסות בהן : (י) אשר ביהודה ובבנימין · מהם היו בנחלת יהודה ומהם בבנימין : ערי מצרות · להיות ערי מבצר : (יא) ויחזק · פיקח בכל עת : ואוצרות מאכל · להכין על עת המצור : (יב) להרבה מאד · בהרבה מיני חוזק : ויהי לו וכו' · ולא עלה עליו מלך
ישראל

מצודת ציון

ענין הקפת הדבר והגורם לה : (יח) וירגמו · כן נקרא השלכת אבנים : התאמץ מלשון אומץ וחוזק : (יט) ויפשעו · ענין מרידה וכן ויפשע מואב (מ"ב א') : יא (יא) נגידים · פקידים : (יב) צנות · מלשון צנה והוא מכלי מלחמה : ורמחים :
כעין

יא א ()

וַיְהִי־לוֹ יְהוּדָה וּבִנְיָמִן׃ יג וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אֲשֶׁר בְּכָל־יִשְׂרָאֵל הִתְיַצְּבוּ עָלָיו מִכָּל־גְּבוּלָם׃
יד כִּי־עָזְבוּ הַלְוִיִּם אֶת־מִגְרְשֵׁיהֶם וַאֲחֻזָּתָם וַיֵּלְכוּ לִיהוּדָה וְלִירוּשָׁלָ͏ִם כִּי־הִזְנִיחָם יָרָבְעָם
וּבָנָיו מִכַּהֵן לַיהוָה׃ טו וַיַּעֲמֶד־לוֹ כֹּהֲנִים לַבָּמוֹת וְלַשְּׂעִירִים וְלָעֲגָלִים אֲשֶׁר עָשָׂה׃ טז
וְאַחֲרֵיהֶם מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל הַנֹּתְנִים אֶת־לְבָבָם לְבַקֵּשׁ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּאוּ
יְרוּשָׁלַ͏ִם לִזְבּוֹחַ לַיהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם׃ יז וַיְחַזְּקוּ אֶת־מַלְכוּת יְהוּדָה וַיְאַמְּצוּ אֶת־רְחַבְעָם
בֶּן־שְׁלֹמֹה לְשָׁנִים שָׁלוֹשׁ כִּי הָלְכוּ בְּדֶרֶךְ דָּוִיד וּשְׁלֹמֹה לְשָׁנִים שָׁלוֹשׁ׃ יח וַיִּקַּח־לוֹ רְחַבְעָם
אִשָּׁה אֶת־מָחֲלַת בַּן־בת קרי יְרִימוֹת בֶּן־דָּוִיד אֲבִיהַיִל בַּת־אֱלִיאָב בֶּן־יִשָׁי׃ יט וַתֵּלֶד לוֹ
בָּנִים אֶת־יְעוּשׁ וְאֶת־שְׁמַרְיָה וְאֶת־זָהַם׃ כ וְאַחֲרֶיהָ לָקַח אֶת־מַעֲכָה בַּת־אַבְשָׁלוֹם וַתֵּלֶד
לוֹ אֶת־אֲבִיָּה וְאֶת־עַתַּי וְאֶת־זִיזָא וְאֶת־שְׁלֹמִית׃ כא וַיֶּאֱהַב רְחַבְעָם אֶת־מַעֲכָה בַת־
אַבְשָׁלוֹם מִכָּל־נָשָׁיו וּפִילַגְשָׁיו כִּי נָשִׁים שְׁמוֹנֶה־עֶשְׂרֵה נָשָׂא וּפִילַגְשִׁים שִׁשִּׁים וַיּוֹלֶד
עֶשְׂרִים וּשְׁמוֹנָה בָּנִים וְשִׁשִּׁים בָּנוֹת׃ כב וַיַּעֲמֵד לָרֹאשׁ רְחַבְעָם אֶת־אֲבִיָּה בֶן־מַעֲכָה
לְנָגִיד בְּאֶחָיו כִּי לְהַמְלִיכוֹ׃ כג וַיָּבֶן וַיִּפְרֹץ מִכָּל־בָּנָיו לְכָל־אַרְצוֹת יְהוּדָה וּבִנְיָמִן לְכֹל עָרֵי
הַמְּצֻרוֹת וַיִּתֵּן לָהֶם הַמָּזוֹן לָרֹב וַיִּשְׁאַל הֲמוֹן נָשִׁים׃ **יב** א וַיְהִי כְּהָכִין מַלְכוּת רְחַבְעָם
וּכְחֶזְקָתוֹ עָזַב אֶת־תּוֹרַת יְהוָה וְכָל־יִשְׂרָאֵל עִמּוֹ׃ ב וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם
עָלָה שִׁישַׁק מֶלֶךְ־מִצְרַיִם עַל־יְרוּשָׁלַ͏ִם כִּי מָעֲלוּ בַּיהוָה׃ ג בְּאֶלֶף וּמָאתַיִם רֶכֶב וּבְשִׁשִּׁים
אֶלֶף פָּרָשִׁים וְאֵין מִסְפָּר לָעָם אֲשֶׁר־בָּאוּ עִמּוֹ מִמִּצְרַיִם לוּבִים סֻכִּיִּים וְכוּשִׁים׃ ד וַיִּלְכֹּד
אֶת־עָרֵי הַמְּצֻרוֹת אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיָּבֹא עַד־יְרוּשָׁלָ͏ִם׃ ה וּשְׁמַעְיָה הַנָּבִיא בָּא אֶל־רְחַבְעָם
וְשָׂרֵי יְהוּדָה אֲשֶׁר־נֶאֶסְפוּ אֶל־יְרוּשָׁלָ͏ִם מִפְּנֵי שִׁישָׁק וַיֹּאמֶר לָהֶם כֹּה־אָמַר יְהוָה אַתֶּם
עזבתם

רש"י

ונגידי' לשמור הערים והכרכי' : ואוצרות מאכל ושמן ויין · לפי שיהא להם מאכל מזומן אם יעלו בית ישראל למצור : (יד) כי עזבו הלוים את
מגרשיהם · שבכל ארץ עשרת שבטים : כי הזניחם ירבעם · הזניחם מלעבוד ומכהן לה' : (טו) כהנים לבמות · כלומר למה הזניח ירבעם
הכהנים והלוים לפי שהעמיד כהנים כומרי' לשעירי' : (טז) ואחריהם · של לוים וכהנים : (יח) אביחיל בת אליאב · כמו (ירמיה יא) ואביחיל
דוגמא בכבש שוף וזה שטע' שמואל הרואה כשהעביר ישי את אליאב לפני שמואל ואמר (שמואל א י"ז) אך נגד ה' משיחו זה שהקב"ה עתיד לומר קום
נא משחהו כי הוא זה וטעה בו שמואל שראה בתו של אליאב אשת רחבעם מלכה ועל זה הדבר נענש שמואל כי כששאל לו שאול איזה בית הרואה
(שם א ט) ויאמר שמואל אנכי הרואה שלא ענהו דרך ענוה לומר מה תראה אמר לו הקב"ה חייך אתה עתיד לראות ולא תדע מה תראה כי טעה
באליאב ובתו המלכה : (כב) לנגיד באחיו · כדי להמליכו : (כג) ויפרוץ · פיזר בניו לכל ארצות יהודה דוגמא (לעיל א ד) ובית אביהם פרצו
לרוב

מצודת ציון

כעין חנית : (יד) הזניחם · ענין עזיבה כמו זנח ה' מזבחו (איכה ב') : (יז)
ויאמצו · מלשון אומץ וחזוק : (יח) ירימות · לא נזכר בבני דוד ואולי נזכר הוא
בשמו האחר: (כג) ויפרץ · ענין התחזקות כמו מה פרצת (בראשית ל"ח): המון
ענין רבוי : יב (ב) מעלו · פשעו ומרדו : (ג) לובים וכו'· שמות עכו"ם הם:
לפליטה

מ[illegible]ד

ישראל ללקחם תח[illegible]ק הערים : (יג) התיצבו עליו · באו מכל
גבולם להתיצב ולעמוד בארץ יהודה תחת ממשלתו : (יד) את מגרשיהם ·
שהיו להם בארץ עשרת השבטים: כי הזניחם· הכריתם לעזוב עבודת המקום
מלכהן לה' ולא נתנם ללכת לב"המ ולזה עזבו מגרשיהם והלכו ליהודה: (טו)
ויעמוד לו · ירבעם העמיד לעצמו כהנים ולא מבני אהרן : לשעירים · שדים
הנראים בדמות שעירים למי שמאמין בהם : (טז) ואחריהם · אחרי בוא הכהנים והלוים : (יז) ויחזקו · הבאים ההם חזקו מלכות יהודה והיו יד
עמהם: כי הלכו · הבאים ההם הלכו בדרך דוד לעבוד את ה' · (יט) ותלד לו · האשה מכן : (כב) ויעמד לראש רחבעם · רחבעם העמיד לראש את
אביה להיות לנגיד בכל אחיו · כי חשב להמליכו אחרי מותו ולזה העמידו בחייו לנגיד : (כג) ויבן · הבין בדבר מרד ופחד ממנה ולזה התחזק במה שפזר את
כל בניו לכל ארצות יהודה ובנימן לכל ערי המבצר לשמרו מן המרד : לרוב · לכל יצטרכו לשאול את העם ; וישאל המון נשים · להשיאם לבניו למען יתח[illegible]
במלוכה בעזר אבות הנשים : יב (ב) כי מעלו בה' : ובעון זה בא עליהם
האויב

עֲזַבְתֶּם אֹתִי וְאַף־אֲנִי עָזַבְתִּי אֶתְכֶם בְּיַד־שִׁישָׁק׃ ו וַיִּכָּנְעוּ שָׂרֵי־יִשְׂרָאֵל וְהַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ
צַדִּיק יְהוָה׃ ז וּבִרְאוֹת יְהוָה כִּי נִכְנָעוּ הָיָה דְבַר־יְהוָה אֶל־שְׁמַעְיָה לֵאמֹר נִכְנְעוּ לֹא
אַשְׁחִיתֵם וְנָתַתִּי לָהֶם כִּמְעַט לִפְלֵיטָה וְלֹא־תִתַּךְ חֲמָתִי בִּירוּשָׁלַ͏ִם בְּיַד־שִׁישָׁק׃ ח כִּי יִהְיוּ־
לוֹ לַעֲבָדִים וְיֵדְעוּ עֲבוֹדָתִי וַעֲבוֹדַת מַמְלְכוֹת הָאֲרָצוֹת׃ ט וַיַּעַל שִׁישַׁק מֶלֶךְ־מִצְרַיִם עַל־
יְרוּשָׁלַ͏ִם וַיִּקַּח אֶת־אֹצְרוֹת בֵּית־יְהוָה וְאֶת־אֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ אֶת־הַכֹּל לָקָח וַיִּקַּח אֶת־
מָגִנֵּי הַזָּהָב אֲשֶׁר עָשָׂה שְׁלֹמֹה׃ י וַיַּעַשׂ הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם תַּחְתֵּיהֶם מָגִנֵּי נְחֹשֶׁת וְהִפְקִיד עַל־
יַד שָׂרֵי הָרָצִים הַשֹּׁמְרִים פֶּתַח בֵּית הַמֶּלֶךְ׃ יא וַיְהִי מִדֵּי־בוֹא הַמֶּלֶךְ בֵּית יְהוָה בָּאוּ הָרָצִים
וּנְשָׂאוּם וֶהֱשִׁבוּם אֶל־תָּא הָרָצִים׃ יב וּבְהִכָּנְעוֹ שָׁב מִמֶּנּוּ אַף־יְהוָה וְלֹא לְהַשְׁחִית לְכָלָה
וְגַם בִּיהוּדָה הָיָה דְּבָרִים טוֹבִים׃ יג וַיִּתְחַזֵּק הַמֶּלֶךְ רְחַבְעָם בִּירוּשָׁלַ͏ִם וַיִּמְלֹךְ כִּי בֶן־
אַרְבָּעִים וְאַחַת שָׁנָה רְחַבְעָם בְּמָלְכוֹ וּשְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלַ͏ִם הָעִיר אֲשֶׁר־
בָּחַר יְהוָה לָשׂוּם אֶת־שְׁמוֹ שָׁם מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל וְשֵׁם אִמּוֹ נַעֲמָה הָעַמֹּנִית׃ יד וַיַּעַשׂ
הָרָע כִּי לֹא הֵכִין לִבּוֹ לִדְרוֹשׁ אֶת־יְהוָה׃ טו וְדִבְרֵי רְחַבְעָם הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרוֹנִים הֲלֹא־
הֵם כְּתוּבִים בְּדִבְרֵי שְׁמַעְיָה הַנָּבִיא וְעִדּוֹ הַחֹזֶה לְהִתְיַחֵשׂ וּמִלְחֲמוֹת רְחַבְעָם וְיָרָבְעָם כָּל־
הַיָּמִים׃ טז וַיִּשְׁכַּב רְחַבְעָם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר בְּעִיר דָּוִיד וַיִּמְלֹךְ אֲבִיָּה בְנוֹ תַּחְתָּיו׃
יג א בִּשְׁנַת שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה לַמֶּלֶךְ יָרָבְעָם וַיִּמְלֹךְ אֲבִיָּה עַל־יְהוּדָה׃ ב שָׁלוֹשׁ שָׁנִים מָלַךְ
בִּירוּשָׁלַ͏ִם וְשֵׁם אִמּוֹ מִיכָיָהוּ בַת־אוּרִיאֵל מִן־גִּבְעָה וּמִלְחָמָה הָיְתָה בֵּין אֲבִיָּה וּבֵין יָרָבְעָם׃
ויאסור

רש"י

לרוב : (ז) נכנעו לא אשחיתם · דוגמא למטה (יד) עודנו הארץ לפנינו כי דרשנו ה' אלהינו דרשנו וגו' · כן דרך הפסוק כשמפסיק בנתים נופל
עוד התיב' לאומרה דוגמא (במדבר י) והיה כי תלך עמנו והיה הטוב וגו' : (ח) כי יהיה לו לעבדי' · לשישק ולשאר עכו"ם כמפורש : וידעו
עבודתי · כשישובו לא יהיה עליהם שום מושל ממלכי עכו"ם אבל כשתשובו מאחרי תורתי תדעו עבודת מלכי הארצות ותעבדו להם : (י)
והפקיד על יד שרי הרצים · לקחן מבית יער הלבנון והפקיד' לשרי הרצים ואח"כ השיבם אל תא הרצי' חדר הרצי' כלומר אל מקומם ענין אחרת
מפי מורי לפי שהיה דואג ממלך מצרים וממלך ישראל היו נושאין אותן לפניו : (יב) ובהכנעו שב ממנו חרון אף ה' · היה לו לומר למעלה
מיד כשאמר ויעל שישק וגומר אלא שהפסיק בנתים לצורך ויעש תחתיהם מגיני נחשת : (יג) ויתחזק המלך רחבעם · ותפרש למה שהרי
כשהומלך תחילה היה בן מ"א לפיכך היה בו כח וחוזק להתחזק מעצמו כי היה בן שנה כשמת דוד שהרי שלמה מלך מ' שנה ושלמה עדיין לא
מלך כשנולד רחבעם נמצא שרחבעם היה בן מ"א כשמלך : העיר אשר בחר ה' לשום את שמו שם מכל שבטי ישראל · אלא שנתקלקלה במעשיהם
כדכתיב ויעש הרע כי לא הכין לבו לדרוש את ה' וגרמו שנסתלקה שכינה מהם וכאלו קובל ומפיגין על כך : (טו) בדברי שמעיה הנביא :
כל נביא ונביא היה כותב ספרו וזה שהיה מתנבא זהו שמעיה שאמר לעיל (ב י"א) ולקמן (י"ב) מוכיח ויתר דברי אביה ודרכיו ודבריו כתובין
במדרש הנביא עדו ספרו היה נקרא מדרש : (ב) שלש שנים מלך בירושלים · ולא יותר כדמוכח במלכים ובשנת עשרים לירבעם מלך ישראל
מלך אסא מלך יהודה מעלה שאפילו אלה שנים שלימים לא מלך : מיכיהו בת אוריאל · ולמעלה (ב י"א) קורא לה שם אחר מעכה בת אבשלום
במלכים

מצו[illegible]

האויב : (ז) כמעט לפליטה · ר"ל פליטה מועטת : ביד שישק · להיות
נפתחים בידו : (ח) וידעו וכו' · ידעו מה טוב אם לעבוד את ה' אם
לעבוד ממלכות הארצות כ"א עבדו את ה' לא היו מושלים בהם הממלכות:
(יא) נושאים · להגן עליו מהאויב הבא פתאום : והשיבם · אחרי בואו לבית
המלך : (יב) ובהכנעו · בעבור שנכנעו שב וכו' ולא אמר להשחית בכליון גמור : וגם ביהודה · באנשי יהודה נמצאו דברים טובים וישרים והגין עליהם
זכותם : (יג) כי בן ארבעים ואחת וכו' · ועל שהיה גדול בשנים היה בו כח להתחזק : מכל שבטי · מכל ערי שבטי ישראל : (יד) ויעש
הרע · בעבור שהיתה אמו בת עכו"ם ולמדה אותו לעשות הרע : כי לא הכין לבו · לא חקר להשכיל לדרוש את ה' לדעת אותו כי משך על זה מלמדתו
אמו : (טו) להתיחש · ר"ל בספריהם אשר יסופר בהם זכרון היחוס : כל הימים · המלחמות שביניהם היה כל הימים ועם כי מתחלה שב רחבעם מלהלחם
בירבעם בדבר הנביא מ"מ לאחר זמן חזר להלחם עמו כל הימים עד מותו : יג (א) בשנת שמנה עשרה · כי ירבעם ורחבעם מלכו כאחד ומת רחבעם
בי"ז למלכו ובשנה הבאה מלך אביה שהיא בי"ח לירבעם : (ב) מיכיהו בת
אוריאל

מצודת ציון

(ז) לפליטה · הצלה ושארית : תתך · ענין יציקה והרקה כמו ותתך עלינו האלה
(דניאל ט') : (י) תחתיהם · במקומם : והפקיד · מלשון פקדון : על ידי · ביד :
(יא) מדי · מתי ר"ל בכל עת וכן מדי עלותה (ש"א א') : תא · ענין חדר מה
כמו

ג וַיֶּאְסֹר אֲבִיָּה אֶת־הַמִּלְחָמָה בְּחַיִל גִּבּוֹרֵי מִלְחָמָה אַרְבַּע־מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ בָּחוּר וְיָרָבְעָם
עָרַךְ עִמּוֹ מִלְחָמָה בִּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ בָּחוּר גִּבּוֹר חָיִל׃ ד וַיָּקָם אֲבִיָּה מֵעַל לְהַר
צְמָרַיִם אֲשֶׁר בְּהַר אֶפְרָיִם וַיֹּאמֶר שְׁמָעוּנִי יָרָבְעָם וְכָל־יִשְׂרָאֵל׃ ה הֲלֹא לָכֶם לָדַעַת כִּי יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נָתַן מַמְלָכָה לְדָוִיד עַל־יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם לוֹ וּלְבָנָיו בְּרִית מֶלַח׃ ו וַיָּקָם יָרָבְעָם בֶּן
נְבָט עֶבֶד שְׁלֹמֹה בֶן־דָּוִיד וַיִּמְרֹד עַל־אֲדֹנָיו׃ ז וַיִּקָּבְצוּ עָלָיו אֲנָשִׁים רֵקִים בְּנֵי בְלִיַּעַל
וַיִּתְאַמְּצוּ עַל־רְחַבְעָם בֶּן־שְׁלֹמֹה וּרְחַבְעָם הָיָה נַעַר וְרַךְ־לֵבָב וְלֹא הִתְחַזַּק לִפְנֵיהֶם׃
ח וְעַתָּה אַתֶּם אֹמְרִים לְהִתְחַזֵּק לִפְנֵי מַמְלֶכֶת יְהוָה בְּיַד בְּנֵי דָוִיד וְאַתֶּם הָמוֹן רָב וְעִמָּכֶם
עֶגְלֵי זָהָב אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם יָרָבְעָם לֵאלֹהִים׃ ט הֲלֹא הִדַּחְתֶּם אֶת־כֹּהֲנֵי יְהוָה אֶת־בְּנֵי
אַהֲרֹן וְהַלְוִיִּם וַתַּעֲשׂוּ לָכֶם כֹּהֲנִים כְּעַמֵּי הָאֲרָצוֹת כָּל־הַבָּא לְמַלֵּא יָדוֹ בְּפַר בֶּן־בָּקָר וְאֵילִם
שִׁבְעָה וְהָיָה כֹהֵן לְלֹא אֱלֹהִים׃ י וַאֲנַחְנוּ יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְלֹא עֲזַבְנֻהוּ וְכֹהֲנִים מְשָׁרְתִים
לַיהוָה בְּנֵי אַהֲרֹן וְהַלְוִיִּם בַּמְלָאכֶת׃ יא וּמַקְטִרִים לַיהוָה עֹלוֹת בַּבֹּקֶר־בַּבֹּקֶר וּבָעֶרֶב
בָּעֶרֶב וּקְטֹרֶת־סַמִּים וּמַעֲרֶכֶת לֶחֶם עַל־הַשֻּׁלְחָן הַטָּהוֹר וּמְנוֹרַת הַזָּהָב וְנֵרֹתֶיהָ לְבָעֵר
בָּעֶרֶב בָּעֶרֶב כִּי־שֹׁמְרִים אֲנַחְנוּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה אֱלֹהֵינוּ וְאַתֶּם עֲזַבְתֶּם אֹתוֹ׃ יב וְהִנֵּה
עִמָּנוּ בָרֹאשׁ הָאֱלֹהִים וְכֹהֲנָיו וַחֲצֹצְרוֹת הַתְּרוּעָה לְהָרִיעַ עֲלֵיכֶם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַל־תִּלָּחֲמוּ עִם־
יְהוָה אֱלֹהֵי־אֲבֹתֵיכֶם כִּי־לֹא תַצְלִיחוּ׃ יג וְיָרָבְעָם הֵסֵב אֶת־הַמַּאְרָב לָבוֹא מֵאַחֲרֵיהֶם
ויהיו

על השלחן יומא ח כח ומנור׳ זהב מנחו׳ ח לט

רש״י

מעכה בת אבישלום מיכיהו בת אוריאל היה שמה כאן קורא אותה כן לפי שהוא ספר הייחס של יהודה ובמלכים שהוא
הודה קראה בשם כנויה מעכה בת אבישלום ולפיכך כינוי שמה משם גמור שלה מיכיהו מעכה ושם אביה אוריאל אבישלום
קראת שהיתה אשת חיל גברתנית ככתוב (לקמן כ״ג) וגם מעכה אם אסא הסירה מגבירה ומשום כבודה של כלתה קראה
ה כך מפורש בירושלמי והמסורת הזה תקח בידך בשם רבינו אלעזר וכן אמר לי בשם אביו וכן מצאתי בפירוש אביו
ן בשם אשה זו משום שבחה כמו עתליה ועתליהו מולכ׳ על הארץ כי אשת חיל היתה וכן יכליה יכליהו לפי שהיתה גברתנית
לכישה ויהי שם חמש עשרה שנה עד שמת והיא שפטה את העם כל אותן חמש עשרה השנים ושוב כשמת המליכו את בנו
עשרה שנה: (ד) ויקם אביה · שהלך אביה למלחמה על ירבעם במחוז של ירבעם בהר אפרים: (ה) ברית מלח · בקיום
ויקם ירבעם עבד שלמה וגו׳ ועל זאת יש בזיון גדול: (ז) ויקבצו עליו אנשים רקים · רשעים: ויתאמצו על רחבעם בן שלמה
ך לבב ולפי שמצאו בו שפלות ורכיכות לבב התאמצו עליו: נער · אע״פ שהיה בן מ״א שנה כשמלך קורהו נער ופי׳ (לעיל
(ט) כעמי הארצות · כל הרוצה לבוא ולמלא ידו ולהיות כהן לעגל זהב יביא עמו פר בן בקר ואילים שבעה ויקבלוהו: והיה
למלא ידו להבדיל בין טומאה לטהרה דוגמא (שמות כט) למשחה בהם ולמלא בם את ידם: (י) והלוים במלאכת · כלומר
במלאכתם

מצודת ציון

כמו והתא קנה אחד (יחזקאל מ׳): יג (ז) רקים · פחותים ורקים מכל מעלה:
בליעל · בלי עול ר״ל שפרקו עול שמים: ויתאמצו · התחזקו: (ח) המון · ענין
רבוי ולתוספת ביאור אמר רב: (ט) למלא ידו · ענין חנוך כמו ומלאת את ידם
(שמות כ״ט): (יא) ומערכת · ענין סדור: ונרותיה · כענין בזיכין והשמן והפתילה
נתון

מצודת דוד

אוריאל · היא מעכה בת אבשלום הנזכרת למעלה ושתי שמות היו לה ולאביה
וכמוהו רבים בזה הספר: [illegible] אסור · ראש המלחמה נקרא אוסר על כי
הוא מעמיד את אנ[illegible] וקושר אותם באזהרות בעניני המלחמה וכמ״ש
יאסור המלחמה (מ״א כ׳): (ד) מעל להר צמרים · ר״ל במקום גבו׳ מן ההר:
(ה) הלא לכם לדעת · ר״ל הלא כולכם יודעים: ברית מלח · בכריתת ברית
המתקיים ואינו נפסד: (ז) היה נער · ר״ל בלא אמיץ הלב כנער בשנים: ורך לבב · הוא הפוך מן קשה הלב ור״ל [illegible]ים מתפחד לרדת
חזק · לקחת המלוכה מיד ירבעם: (ח) ביד בני דוד · הכתוב׳ ביד בני דוד: ואתם המון רב · ר״ל ואם הבטחון הוא בעבור שאתם המון רב
הזהב ולא תוכלו לעמוד עם כי אתם המון רב: (ט) הדחתם · ע״י נדחו ממקומם ובאו לשבת עמדי וזה על כי לא הנחתם לבוא לשרת בני
הרוצה למלא עצמו לעבודה: כפר וכו׳ יהיה לכהן לעגלי הזהב: (י) ואנחנו · אבל אנחנו ה׳ הוא אלהינו: בני אהרן · שהם בני אהרן
מלאכתם המוטל עליהם לשורר בבית ה׳: (יא) ומקטירים · הוא חוזר על בני אהרן: בבוקר בבוקר · ר״ל בכל בוקר: ומערכת · ועורכים
: ומנורת וכו׳ · ר״ל והקירים גם בדבר המנורה לבער את הנרות בכל ערב: (יב) בראש · ללכת בראש המלחמה: להריע עליכם ·
להעלות

וַיִּהְיוּ לִפְנֵי יְהוּדָה וְהַמַּאְרָב מֵאַחֲרֵיהֶם׃ יד וַיִּפְנוּ יְהוּדָה וְהִנֵּה לָהֶם הַמִּלְחָמָה פָּנִים וְאָחוֹר
וַיִּצְעֲקוּ לַיהוָה וְהַכֹּהֲנִים מַחְצְצְרִים יתיר צ בַּחֲצֹצְרוֹת׃ טו וַיָּרִיעוּ אִישׁ יְהוּדָה וַיְהִי בְּהָרִיעַ
אִישׁ יְהוּדָה וְהָאֱלֹהִים נָגַף אֶת־יָרָבְעָם וְכָל־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי אֲבִיָּה וִיהוּדָה׃ טז וַיָּנוּסוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
מִפְּנֵי יְהוּדָה וַיִּתְּנֵם אֱלֹהִים בְּיָדָם׃ יז וַיַּכּוּ בָהֶם אֲבִיָּה וְעַמּוֹ מַכָּה רַבָּה וַיִּפְּלוּ חֲלָלִים מִיִּשְׂרָאֵל
חֲמֵשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף אִישׁ בָּחוּר׃ יח וַיִּכָּנְעוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בָּעֵת הַהִיא וַיֶּאֶמְצוּ בְּנֵי יְהוּדָה כִּי
נִשְׁעֲנוּ עַל־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם׃ יט וַיִּרְדֹּף אֲבִיָּה אַחֲרֵי יָרָבְעָם וַיִּלְכֹּד מִמֶּנּוּ עָרִים אֶת־
בֵּית־אֵל וְאֶת־בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת־יְשָׁנָה וְאֶת־בְּנוֹתֶיהָ וְאֶת־עֶפְרוֹן עפרין קרי וּבְנֹתֶיהָ׃ כ וְלֹא־עָצַר
כֹּחַ יָרָבְעָם עוֹד בִּימֵי אֲבִיָּהוּ וַיִּגְּפֵהוּ יְהוָה וַיָּמֹת׃ כא וַיִּתְחַזֵּק אֲבִיָּהוּ וַיִּשָּׂא־לוֹ נָשִׁים אַרְבַּע
עֶשְׂרֵה וַיּוֹלֶד עֶשְׂרִים וּשְׁנַיִם בָּנִים וְשֵׁשׁ עֶשְׂרֵה בָּנוֹת׃ כב וְיֶתֶר דִּבְרֵי אֲבִיָּה וּדְרָכָיו וּדְבָרָיו
כְּתוּבִים בְּמִדְרַשׁ הַנָּבִיא עִדּוֹ׃ כג וַיִּשְׁכַּב אֲבִיָּה עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּעִיר דָּוִיד וַיִּמְלֹךְ
אָסָא בְנוֹ תַּחְתָּיו בְּיָמָיו שָׁקְטָה הָאָרֶץ עֶשֶׂר שָׁנִים׃ יד א וַיַּעַשׂ אָסָא הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי
יְהוָה אֱלֹהָיו׃ ב וַיָּסַר אֶת־מִזְבְּחוֹת הַנֵּכָר וְהַבָּמוֹת וַיְשַׁבֵּר אֶת־הַמַּצֵּבוֹת וַיְגַדַּע אֶת־הָאֲשֵׁרִים׃
ג וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה לִדְרוֹשׁ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וְלַעֲשׂוֹת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוָה׃ ד וַיָּסַר
מִכָּל־עָרֵי יְהוּדָה אֶת־הַבָּמוֹת וְאֶת־הַחַמָּנִים וַתִּשְׁקֹט הַמַּמְלָכָה לְפָנָיו׃ ה וַיִּבֶן עָרֵי מְצוּרָה
בִּיהוּדָה כִּי־שָׁקְטָה הָאָרֶץ וְאֵין־עִמּוֹ מִלְחָמָה בַּשָּׁנִים הָאֵלֶּה כִּי־הֵנִיחַ יְהוָה לוֹ׃ ו וַיֹּאמֶר
לִיהוּדָה נִבְנֶה אֶת־הֶעָרִים הָאֵלֶּה וְנָסֵב חוֹמָה וּמִגְדָּלִים דְּלָתַיִם וּבְרִיחִים עוֹדֶנּוּ הָאָרֶץ
לְפָנֵינוּ כִּי דָרַשְׁנוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ דָּרַשְׁנוּ וַיָּנַח לָנוּ מִסָּבִיב וַיִּבְנוּ וַיַּצְלִיחוּ׃ ז וַיְהִי לְאָסָא
חיל

ומלבתו ס

ויבן וגומר מגילה ח ד

רש״י

במלאכתם זה לשיר וזה לשוער כל איש למלאכתו כאשר הכין דוד: (כ) ולא עצר כח וגו׳ ויגפהו ה׳ לירבעם וימת · לא שמת מיד אלא הולך
וחסר בעבור המלחמות ובב״ר מפורש ויגפהו ה׳ לאביה: (ג) ויאמר ליהודה לדרוש · ולא כעשר שבטים שדרשו לאלהים אחרים חדשי׳ מקרוב
באו ואת אלהי אבותם לא דרשו: (ו) עודנו הארץ לפנינו · בעת שהמלכות נכונה לפנינו שאם נצרכנו להם יהיו לנו למנוס וכל אלה היה
בעשר שנים שכתוב בימיו שקטה הארץ ולאחר אותן עשר שנים היתה מלחמה בינו ובין בעשא כל ימיהם כי בשנת שלש לאסא מלך בעשא א׳
שנים היו שלום ביניהם וכן מוכח אף כאן אין עמו מלחמה בשנים האלה אבל בשנים אחרים היתה עמו מלחמה ולמטה (ט״ו) כתיב ומלחמה
לא היתה עד שנת ל״ה למלכות אסא אבל יכולים אנו לפרש אותה מלחמה שהיתה לו עם הכושי׳ לא היתה עד שנת שלשים וחמש למלכותו אבל
זה קשה לי שכתוב למטה (ט״ז) בשנת ל״ו למלכות אסא עלה בעשא וגו׳ עד נסכלת על זאת כי מעתה יהיו לך מלחמות משמע שקודם לכן
לא היו לו מלחמות והוא לאחר כן כי אם ג׳ שנים ובמלכים (א ט״ו) כתיב ומלחמה היתה בין אסא ובין בעשא כל ימיהם ובסדר עולם מפרש
הטיב: כי דרשנו את ה׳ אלהינו דרשנו וגו׳ · לפי שדרשנוהו הניח לנו מסביב: ויבנו ערים ויצליחו · ודוגמא (לעיל יב) ובראות ה׳ כי נכנע
וגומר

מצודת דוד

להעלות זכרונינו לטובה כמ״ש וכי תבואו מלחמ[illegible]רעותם וכו׳ ונזכרתם
וגו׳ (במדבר י׳): (יג) הסב · הסתיר אנשים במארב וסיבב אנשי המארב
לבוא מאחרי בני י[illegible]ה: ויהיו · ירבעם והעם אשר עמו: (יד) המלחמה ·
אנשי המלחמה: מאחרים · היו תוקעים בחצוצרות ולתוספת ביאור אמר
בחצוצרות: (טו) ויריעו · תרועת נצחון כי בטחו בה׳ שינצחו המלחמה: נגף · הכה וחלים: (כ) ולא עצר כח · לא היה יכול להתחזק עוד בימי
אביה: וימות · ר״ל היה מנוגף ותוכנע עד כי מת בימי אסא בנו: (כא) ויתחזק · וכאשר התחזק במלוכה נשא לו נשים וכו׳: (כב) במדרש · בספר
מדרש של הנביא עדו ונקרא כן ע״ש שבה היה נדרש ספור עניני המלכים: (כג) שקטה הארץ · נחה מן המלחמה: יד (ג) הנכר · של אלהי הנכר:
והבמות · הבתים שבהם המזבחות קרוים גם הם בשם במות: המצבות: המזבחות העשויות מאבן אחת: (ד) החמנים · הצורות העשויות לעבודת
החמה: (ה) ערי מצורה: ערי מבצר: כי שקטה · והיה לו פנאי לבנותם: (ו) עודנו וכו׳ · נחזק הערים בעודם לפנינו עד לא בא האויב: דרשנו וינח
לא

מצודת ציון

נתון בהם: לבער · להדליק כמו ובער עליה הכהן (ויקרא ו׳): (יט) בנותיה ·
הכפרים הסמוכים לה: (כ) עצר · ענין עכבה: יד (ג) ויגדע · ענין כריתה
כמו שקמים גדועו (ישעיה ט): (ו) ונסב · נסבב: (ז) ודורכי קשת · הדרך
לדרוך

חַיִל נֹשֵׂא צִנָּה וָרֹמַח מִיהוּדָה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וּמִבִּנְיָמִן נֹשְׂאֵי מָגֵן וְדֹרְכֵי קֶשֶׁת מָאתַיִם
וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף כָּל־אֵלֶּה גִּבּוֹרֵי חָיִל׃ ח וַיֵּצֵא אֲלֵיהֶם זֶרַח הַכּוּשִׁי בְּחַיִל אֶלֶף אֲלָפִים וּמַרְכָּבוֹת שְׁלֹשׁ
מֵאוֹת וַיָּבֹא עַד־מָרֵשָׁה׃ ט וַיֵּצֵא אָסָא לְפָנָיו וַיַּעַרְכוּ מִלְחָמָה בְּגֵיא צְפָתָה לְמָרֵשָׁה׃
י וַיִּקְרָא אָסָא אֶל־יְהוָה אֱלֹהָיו וַיֹּאמַר יְהוָה אֵין־עִמְּךָ לַעְזֹר בֵּין רַב לְאֵין כֹּחַ עָזְרֵנוּ יְהוָה
אֱלֹהֵינוּ כִּי־עָלֶיךָ נִשְׁעַנּוּ וּבְשִׁמְךָ בָאנוּ עַל־הֶהָמוֹן הַזֶּה יְהוָה אֱלֹהֵינוּ אַתָּה אַל־יַעְצֹר עִמְּךָ
אֱנוֹשׁ׃ יא וַיִּגֹּף יְהוָה אֶת־הַכּוּשִׁים לִפְנֵי אָסָא וְלִפְנֵי יְהוּדָה וַיָּנֻסוּ הַכּוּשִׁים׃ יב וַיִּרְדְּפֵם אָסָא
וְהָעָם אֲשֶׁר־עִמּוֹ עַד־לִגְרָר וַיִּפֹּל מִכּוּשִׁים לְאֵין־לָהֶם מִחְיָה כִּי־נִשְׁבְּרוּ לִפְנֵי־יְהוָה וְלִפְנֵי
מַחֲנֵהוּ וַיִּשְׂאוּ שָׁלָל הַרְבֵּה מְאֹד׃ יג וַיַּכּוּ אֵת כָּל־הֶעָרִים סְבִיבוֹת גְּרָר כִּי־הָיָה פַחַד־יְהוָה
עֲלֵיהֶם וַיָּבֹזּוּ אֶת־כָּל־הֶעָרִים כִּי־בִזָּה רַבָּה הָיְתָה בָהֶם׃ יד וְגַם־אָהֳלֵי מִקְנֶה הִכּוּ וַיִּשְׁבּוּ
צֹאן לָרֹב וּגְמַלִּים וַיָּשֻׁבוּ יְרוּשָׁלָםִ׃ טו א וַעֲזַרְיָהוּ בֶּן־עוֹדֵד הָיְתָה עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים׃ ב וַיֵּצֵא
לִפְנֵי אָסָא וַיֹּאמֶר לוֹ שְׁמָעוּנִי אָסָא וְכָל־יְהוּדָה וּבִנְיָמִן יְהוָה עִמָּכֶם בִּהְיוֹתְכֶם
עִמּוֹ וְאִם־תִּדְרְשֻׁהוּ יִמָּצֵא לָכֶם וְאִם־תַּעַזְבֻהוּ יַעֲזֹב אֶתְכֶם׃ ג וְיָמִים רַבִּים
לְיִשְׂרָאֵל לְלֹא אֱלֹהֵי אֱמֶת וּלְלֹא כֹּהֵן מוֹרֶה וּלְלֹא תוֹרָה׃ ד וַיָּשָׁב בַּצַּר־לוֹ עַל־יְהוָה
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַיְבַקְשֻׁהוּ וַיִּמָּצֵא לָהֶם׃ ה וּבָעִתִּים הָהֵם אֵין שָׁלוֹם לַיּוֹצֵא וְלַבָּא כִּי מְהוּמֹת
רַבּוֹת עַל כָּל־יוֹשְׁבֵי הָאֲרָצוֹת׃ ו וְכֻתְּתוּ גוֹי־בְּגוֹי וְעִיר בְּעִיר כִּי־אֱלֹהִים הֲמָמָם בְּכָל־צָרָה׃
ז וְאַתֶּם חִזְקוּ וְאַל־יִרְפּוּ יְדֵיכֶם כִּי יֵשׁ שָׂכָר לִפְעֻלַּתְכֶם׃ ח וְכִשְׁמֹעַ אָסָא הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה

והנבואה

וימים וגו׳
עכו״ם א׳ י״ז

רש״י

וגומר : (י) אין עמך לעזור · כלומר אע״פ שאנו מעטים והם רבים כחול הים ואין כח לנו בפניהם עמך לעזור בין רב לאין כח כלום
בידו שיש לך כח לעזור לפיכך עזרנו ה׳ אלהינו כי עליך נשענו : אל יעצור עמך אנוש · אל יהיה לאויבינו לאותו אנוש כי אנוש מושל עולם
ידי עמ׳ נגדך לנצחנו שלא יאמר נצחנו אלהיהם · ד״א מפי הרב אל יהי לנו אנוש שאנוש עונשו עוצר יד מלכלא׳ דוגמא (דברים י״א)
ועצר את השמים כי עצר עצר ה׳ כמו (בראשית כ׳) אם תעצרני (שופטים י״ג) : (ג) וימים רבים לישראל ללא אלהי אמת · עד שבאת אתה:
וללא כהן מורה · שאין מי ששואל להם שום דבר תורה משום הכי לא יורו אתכם הכהנים : (ד) וישב בצר לו על ה׳ אלהי ישראל · כלומר עתה
כשבאת צרה להם בקשו על ה׳ אלהי ישראל ויבקשו לפיכך וימצא להם המצוי והושיעכם בכל אשר הלכתם : (ה) ובעתי׳ ההם אין שלום · באותן
הימים רבים לישראל ללא אלהי׳ אמת : אין שלום ליוצא ולבא וגו׳ · ברחבע׳ כתיב (לעיל ג יב) עליו עלה שישק מלך מצרים על ירושלים כי
מעלו בה׳ וכל הפרשה ואף לאביה היו מהומות רבות : (ז) וכתתו גוי בגוי · דוגמא (במדבר י״ד) ויכתום : ואתם חזקו · לדרוש באלהים

ויזבחו

מצודת ציון

לדרוך הקשת ברגל למותחו היטב לירות למרחוק: (ט) צפתה · מל׳ צפיה והבטה:
(י) נשענו · ענין תמיכה : ההמון · רבוי עם : אנוש · הוא שם משמות האדם
המורה על חולשתו והוא מלשון אנוש לשברך (ירמיה ל׳) : (יב) וישאו · ולקחו :
(יד) וישבו · מלשון שביה : טו (ג) מורה · מלמד : (ו) וכתתו · ענין שבירה
ורציצה כמו וכתתו חרבותם (ישעיה ב׳): הממם · ענין שבירה כמו והמם גלגל
עגלתו

מצודת דוד

לנו · על שדרשנו לה׳ לזה הניח לנו מסביב : (ט) בגיא צפתה למרשה · בהעמק
הנראה והנצפה אל העומד במרשה : (י) אין עמך לעזור · אין הפרש עמך
לעזור בין לעם רב בין למי שאין בו כח כלל : ובשמך · בבטחון שמך : א
יעצור עמך · אל [illegible] לעכב הכח בידו להתגבר : (יב) לא
להם מחיה · עד [illegible] חיות : (יג) כי היה פחד ה׳ · ולא עצ
כח להלחם בהם : כי בזה רבה · ולזה התעכבו לשלול את כל הערים : (יד)
אהלי מקנה · אנשי אהל מקנה : טו (ב) ויצא · יצא ממקומו ובא לפני אסא בשובו מן המלחמה : בהיותכם · בעבור היותכם עמו לשמור דברו
(ג) וימים רבים · הנה יהיו ימים רבים לישראל שיעבדו ללא אלהי אמת והם ביתי אחז ומנשה והדומים : וללא כהן מורה · על שכהן לסורות דרכי
כמ״ש יורו משפטיך וכו׳ (דברים ל״ג) ואמר שהם ישאלו דבר ללא כהן שהוראוי להורות כ״א מאשר יבחרו הם כנביאי הבעל והדומים : וללא תורה · לא ית
בתורת ה׳ אבל יחפצו ללא תורה והם דברי כהני עכו״ם : (ד) וישב בצר לו · וכאשר יהיה צר לישראל ישוב אל ה׳ וכאשר יבקשהו ימצא להם : (ה) ובעת
ההם · בעוד יחזיקו במרדם : ליוצא ולבא · בין בדרך ההליכה בין בחזרה : הארצות · הם ארצות בני ישראל : (ו) וכתתו גוי בגוי · ילחמו יהודה ע
ישראל : הממם · ישברם ויכתתם בכל מיני צרה : (ז) ואתם · אבל אתם כאשר החילותם לאחוז בדרכי ה׳ חזקו בה ואל ירפו ידיכם ממנה לעזבה:
יש שכר · הרבה שכר נכון לפני המקום ליתן גמול פעולתכם : (ח) והנבואה · וכששמעו את הנבואה של עודד הנביא כי גם הוא התנבא כדברים האלה
שלא נזכר במקרא : השקוצים · העכו״ם המאוסים כשקצים : ויחדש · תקנו

ובנא

וְהַנְּבוּאָה עֹדֵד הַנָּבִיא הִתְחַזַּק וַיַּעֲבֵר הַשִּׁקּוּצִים מִכָּל־אֶרֶץ יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וּמִן־הֶעָרִים
אֲשֶׁר לָכַד מֵהַר אֶפְרָיִם וַיְחַדֵּשׁ אֶת־מִזְבַּח יְהוָה אֲשֶׁר לִפְנֵי אוּלָם יְהוָה׃ ט וַיִּקְבֹּץ אֶת־כָּל־
יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וְהַגָּרִים עִמָּהֶם מֵאֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וּמִשִּׁמְעוֹן כִּי־נָפְלוּ עָלָיו מִיִּשְׂרָאֵל לָרֹב
בִּרְאֹתָם כִּי־יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ׃ י וַיִּקָּבְצוּ יְרוּשָׁלַםִבַּחֹדֶשׁ הַשְּׁלִישִׁי לִשְׁנַת חֲמֵשׁ־עֶשְׂרֵה
לְמַלְכוּת אָסָא׃ יא וַיִּזְבְּחוּ לַיהוָה בַּיּוֹם הַהוּא מִן־הַשָּׁלָל הֵבִיאוּ בָּקָר שְׁבַע מֵאוֹת וְצֹאן
שִׁבְעַת אֲלָפִים׃ יב וַיָּבֹאוּ בַבְּרִית לִדְרוֹשׁ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם בְּכָל־לְבָבָם וּבְכָל־
נַפְשָׁם׃ יג וְכֹל אֲשֶׁר לֹא־יִדְרֹשׁ לַיהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל יוּמָת לְמִן־קָטֹן וְעַד־גָּדוֹל לְמֵאִישׁ וְעַד־
אִשָּׁה׃ יד וַיִּשָּׁבְעוּ לַיהוָה בְּקוֹל גָּדוֹל וּבִתְרוּעָה וּבַחֲצֹצְרוֹת וּבְשׁוֹפָרוֹת׃ טו וַיִּשְׂמְחוּ כָל־
יְהוּדָה עַל־הַשְּׁבוּעָה כִּי בְכָל־לְבָבָם נִשְׁבָּעוּ וּבְכָל־רְצוֹנָם בִּקְשֻׁהוּ וַיִּמָּצֵא לָהֶם וַיָּנַח יְהוָה
לָהֶם מִסָּבִיב׃ טז וְגַם־מַעֲכָה אֵם אָסָא הַמֶּלֶךְ הֱסִירָהּ מִגְּבִירָה אֲשֶׁר־עָשְׂתָה לַאֲשֵׁרָה
מִפְלָצֶת וַיִּכְרֹת אָסָא אֶת־מִפְלַצְתָּהּ וַיָּדֶק וַיִּשְׂרֹף בְּנַחַל קִדְרוֹן׃ יז וְהַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ מִיִּשְׂרָאֵל
רַק לְבַב־אָסָא הָיָה שָׁלֵם כָּל־יָמָיו׃ יח וַיָּבֵא אֶת־קָדְשֵׁי אָבִיו וְקָדָשָׁיו בֵּית הָאֱלֹהִים כֶּסֶף
וְזָהָב וְכֵלִים׃ יט וּמִלְחָמָה לֹא הָיָתָה עַד שְׁנַת־שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ לְמַלְכוּת אָסָא׃ טז א בִּשְׁנַת
שְׁלֹשִׁים וָשֵׁשׁ לְמַלְכוּת אָסָא עָלָה בַּעְשָׁא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל עַל־יְהוּדָה וַיִּבֶן אֶת־הָרָמָה לְבִלְתִּי
תֵּת יוֹצֵא וָבָא לְאָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ ב וַיֹּצֵא אָסָא כֶּסֶף וְזָהָב מֵאֹצְרוֹת בֵּית יְהוָה וּבֵית

הַמֶּלֶךְ

רש״י

(יא) ויזבחו לה׳ ביום ההוא מן השלל הביאו · פתרון ומן השלל הביאו זבחי בקר שבע מאות וצאן שבעת אלפים ששבו וממנו הביאו כדלמעלה
(ב י״ד) וגם אהלי מקנה הביאו וישבו צאן לרוב וגומר ד״א נראה לי ויזבחו לה׳ ביום ההוא שנצח ובא בשלום בירושלים מן השלל הביאו כלומר
מן השלל אשר הביאו בקר שבע מאות וצאן שבעת אלפים : (טז) וגם מעכה אם אסא המלך הסירה מגבירה · לפי
שעשתה לאשרה מפלצת מפליא ליצנותה זכרות עשתה לה לגלג׳ והיתה נבעלת לו : (יז) והבמות לא סרו · במות יחיד שהורגלו להקריב עליהם
לשמים משחרבה שילה עד שנבנה הבית והיו עונשי׳ עליה׳ כרת : (יט) ומלחמה לא היתה וגומר · תניא בסדר עול׳ בשנת שלשים ושש למלכות
אסא עלה בעשא אפשר לומר כן והלא מת כבר בעשא בשנת כ״ו למלכות אסא כדכתיב במלכים (א ט״ו) בשנת כ״ו לאסא מלך אלה בן
בעשא אלא מה ת״ל בשנת ל״ו למלך אסא כנגד ל״ו שנים שנתחתן שלמה לבת פרעה שהרי כתב כן במלכים (א ב) ויברחו שני עבדים לשמעי
(שם) עד ויצו המלך את בניהו ויך ויפגע בו וכתיב בסמוך (שם ג) ויתחתן שלמה בבת פרעה כלו׳ מיד אחר אותן ג׳ שנים ובשנה ד׳ לקחם
הוא מלך מ׳ שני׳ נמצא שהיתה עמו ל״ו שנים וכנגדן ל״ו שנים שנגזרה גזירה על מלכי ארם להיות שוטנים על ישראל ובאחרונה ליפול ביד
בני דוד לכך נאמר בשנת ל״ו למלך אסא ובשנת ל״ו למלכותו מאחר שנפל זרח הכושי בידו היא שנת ל״ו משמת שלמה בשנת י״ח לאסא כרתו

ברית

מצודת ציון

עגלתו (שם כ״ה) : (ט) נפלו · ענין הטיה כמו ותפול מעל הגמל (בראשית כ״ד)
ור״ל נטו עצמם להיות תחת ממשלתו : טז (ב) בדרמשק · היא דמשק האמור
בת״א

מצודת דוד

נגנו מחדש: (יא) מן השלל הביאו · מן השלל אשר הביאו : (יד) ובתרועה׳
ל בקול שמחה: (טו) כי בכל לבבם · לא [illegible] המלך לפיסיו עצבים
בר : וימצא להם · ולזה היה נמצא להם ו[illegible] מסביב: (טז) אם
א · אם אביו היתה ועל שגדלתו קראה אמו : מגבירה · מהיות עוד גבירה מושלת לכל תשים אנשים לעכו״ם : אשר עשתה · על אשר עשתה מפלצת
יא דמות מה לשחוק לעכו״ם וכמו שהעכו״ם נקראים עצבים ע״ש שמעציב לב עובדיהם כן יקרא מפלצת כי מביא רעדה כי הוא מלשון פלצות בעתתני
יה כ״א) : ויד[ק] · עשאה דק דק · וישרוף בנחל קדרון · ר״ל שרפה והשליך עפרה בנחל קדרון כי אפר עכו״ם אסור בהנאה : (יז) והבמות · אשר
ו עשויות לשמים ולפי שכאשר נבנה הבית נאסרו הבמות בכל מקום לזה יחשב לחטא : (יח) קדשי אביו · אולי אחר שהקדיש חזר ולקחם מן ההקדש
ביאם אסא לבית ה׳: (יט) ומלחמה · בינו ובין מלך ישראל: עד שנת שלשים וחמש · עד סוף שנת ל״ה למלכות אסא : טז (א) בשנת שלשים ושש · אמרו
דר עולם המלחמה שהיתה לבעשא עם אסא היא היתה בשנת שש עשרה לאסא (כי לא חי בעשא עד ל״ו לאסא כמ״ש במ״א) ומנין ל״ו שנים הוא מעת
חלק מלכות בית דוד כי רחבעם מלך י״ז שנים ואביה בנו ג׳ שנים הרי נשלמו ל״ו שנים בי״ו לאסא ולפי שהיה שלמה חתן פרעה במספר ל״ו שנים כי בסוף
למלכותו נשאה ומלך מ׳ שנה לכן כהתחבנו הנה נגזרה שתחלק מלכות בית דוד ורמזים שהיה לקוור בי״ו לאסא ועל שנשען על מלך ארם כמ״ש למטה

עם

הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח אֶל־בֶּן־הֲדַד מֶלֶךְ אֲרָם הַיּוֹשֵׁב בְּדַרְמֶשֶׂק לֵאמֹר: ג בְּרִית בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין
אָבִי וּבֵין אָבִיךָ הִנֵּה שָׁלַחְתִּי לְךָ כֶּסֶף וְזָהָב לֵךְ הָפֵר בְּרִיתְךָ אֶת־בַּעְשָׁא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל
וְיַעֲלֶה מֵעָלָי: ד וַיִּשְׁמַע בֶּן הֲדַד אֶל־הַמֶּלֶךְ אָסָא וַיִּשְׁלַח אֶת־שָׂרֵי הַחֲיָלִים אֲשֶׁר־לוֹ אֶל־
עָרֵי יִשְׂרָאֵל וַיַּכּוּ אֶת־עִיּוֹן וְאֶת־דָּן וְאֵת אָבֵל מָיִם וְאֵת כָּל־מִסְכְּנוֹת עָרֵי נַפְתָּלִי: ה וַיְהִי
כִּשְׁמֹעַ בַּעְשָׁא וַיֶּחְדַּל מִבְּנוֹת אֶת־הָרָמָה וַיַּשְׁבֵּת אֶת־מְלַאכְתּוֹ: ו וְאָסָא הַמֶּלֶךְ לָקַח אֶת־
כָּל־יְהוּדָה וַיִּשְׂאוּ אֶת־אַבְנֵי הָרָמָה וְאֶת־עֵצֶיהָ אֲשֶׁר בָּנָה בַּעְשָׁא וַיִּבֶן בָּהֶם אֶת־גֶּבַע וְאֶת־
הַמִּצְפָּה: ז וּבָעֵת הַהִיא בָּא חֲנָנִי הָרֹאֶה אֶל־אָסָא מֶלֶךְ יְהוּדָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו בְּהִשָּׁעֶנְךָ עַל־
מֶלֶךְ אֲרָם וְלֹא נִשְׁעַנְתָּ עַל־יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל־כֵּן נִמְלַט חֵיל מֶלֶךְ־אֲרָם מִיָּדֶךָ: ח הֲלֹא
הַכּוּשִׁים וְהַלּוּבִים הָיוּ לְחַיִל לָרֹב לְרֶכֶב וּלְפָרָשִׁים לְהַרְבֵּה מְאֹד וּבְהִשָּׁעֶנְךָ עַל־יְהוָה
נְתָנָם בְּיָדֶךָ: ט כִּי יְהוָה עֵינָיו מְשֹׁטְטוֹת בְּכָל־הָאָרֶץ לְהִתְחַזֵּק עִם־לְבָבָם שָׁלֵם אֵלָיו
נִסְכַּלְתָּ עַל־זֹאת כִּי מֵעַתָּה יֵשׁ עִמְּךָ מִלְחָמוֹת: י וַיִּכְעַס אָסָא אֶל־הָרֹאֶה וַיִּתְּנֵהוּ בֵּית
הַמַּהְפֶּכֶת כִּי־בְזַעַף עִמּוֹ עַל־זֹאת וַיְרַצֵּץ אָסָא מִן־הָעָם בָּעֵת הַהִיא: יא וְהִנֵּה דִּבְרֵי אָסָא
הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר הַמְּלָכִים לִיהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל: יב וַיֶּחֱלֵא אָסָא
בִּשְׁנַת שְׁלוֹשִׁים וָתֵשַׁע לְמַלְכוּתוֹ בְּרַגְלָיו עַד־לְמַעְלָה חָלְיוֹ וְגַם־בְּחָלְיוֹ לֹא־דָרַשׁ אֶת־
יְהוָה כִּי בָּרֹפְאִים: יג וַיִּשְׁכַּב אָסָא עִם־אֲבֹתָיו וַיָּמָת בִּשְׁנַת אַרְבָּעִים וְאַחַת לְמָלְכוֹ:
יד וַיִּקְבְּרֻהוּ בְקִבְרוֹתָיו אֲשֶׁר כָּרָה־לוֹ בְּעִיר דָּוִיד וַיַּשְׁכִּיבֻהוּ בַּמִּשְׁכָּב אֲשֶׁר מִלֵּא בְּשָׂמִים

ויקברהו וגו׳ קתא ח׳ ו

וזנים

רש״י

ברית מלך ישראל ומלך ארם לעלות ולהתגרות באסא וקלקל אסא שנאמר ויוצא אסא כסף וזהב לאמר כרות ברית ביני ובינך : (ד) וישמע
בן הדד · ולא פסקו מלכי ארם מלהיות שוטנים לישראל עד שמת אחז ובשנת ג׳ לאחז כרתו ברית מלך ישראל ומלך ארם לעלות ולהתגרות
באחז ולא היו זכות באחז שיפלו בידו ונפלו שניהם ביד תגלת פלאסר מלך אשור בדרמשק ובמלכים (ב טז) כתיב דמשק ובפסוק אחר דומשק
וכולו א׳ היה ודוגמא שוט שבט שרביט : (ז) על כן נמלט · שלא יכולת לו למה שלא הבטחת בהקב״ה כי אם בטחת בהקב״ה כשנשבעו וכרתו
ברית יחד מלך ישראל ומלך אר׳ עליך כאשר בטחת בו כשבאו עליך הכושים לא נמלטו מידך והיית נוצח לכול׳ לא היית מאבד מתוכך שנתת לו
כדי להפר בריתו עם בעשא ועתה שלא בטחת בהקב״ה אבדת מתוכך וגם מלך ארם נמלט מידך : (י) בית המהפכת · בית הסוהר שעשוי
מלאכת המהפכת גוועלב״ט בלשון אשכנ״ז : (יב) עד למעלה חליו · כפת שברגליו עלה מכף רגלו עד קדקדו : (יד) וזנים · מיני בשמים
הם והבשמים היו מרוקחים במרקחו מעשה רוקח מרקח׳ וזה פתרון מרוקחי׳ במעשה רוקח : וישרפו לו שרפה גדולה· שרפו לו בשמים טובים
לאפר

מצודת דוד

לזה לא תורה ותמ״ה למלכות אסא ר״ל לתחלת המלכות אשר מלך בה אסא
כי התחלת המלכות שהיא [illegible]ודה לבד היתה בימי רחבעם ומשם הוא
ל״ו שנה : את הרמה [illegible]לוה מול שערי ירושלים להשליך מתוכו אבנים
ליוצא ולבא : (ג) ויעלה מעלי · ר״ל לך והלחם בו ויעלה מעלי : (ז)
בהשענך · בעבור השענך על כן נמלט כי היו מעותדים לפול בידך : (ח)
והלובים · גם המה באו עם זרח הכושי ועם שלא נזכר ל[illegible]לה : לחיל לרוב ·
לקבוץ חיל לרוב ולקבוץ רכב וכו׳ : (ט) עיניו משוטטות · ר״ל משגיח על
כל : להתחזק · לתת חיזוק עם אשר לבבם שלם אליו לבטוח בו : נסכלת · נעשית
סכל בעבור זאת : יש עמך מלחמות · ר״ל כבר מוכן מלחמות שילחמו עמך :
(י) כי בזעף עמו · כי היה עמו בכעס על אשר דבר הדבר הזאת : בעת ההיא · כי נכרה בו הכעס ורצץ גם מהעם בכעסו : (יא) וישראל · גם בד״ה
של מלכי ישראל יסופר מדברי אסא : (יב) עד למעלה חליו · חלי רגליו נתגברה ועלתה עד למעלה לקדקדו: לא דרש · להתפלל אל ה׳ : כי ברופאים ·
אם בעסקו ברופאים לבדם : (יד) אשר כרה לו · חפר לעצמו בחייו: מרוקחים במרקחת מעשה · מעורבבים במעשה מרקחת ר״ל בערבוב בשמים מעשה
רוקח

מצודת ציון

במ״א : (ג) הפר · ענין בטול : (ד) אבל מים · היא אבל בית מעכה האמור
בס״מ : מסכנות · ערי אוצרות כמו ויבן ערי מסכנות (שמות א׳) : (ה) וישבת ·
ענין בטול כמו שבת נוגש (ישעיה י״ד) : (ט) משוטטות · ענין הנעה והרקיפה
ממקום למקום כמו שוטטו בחוצות ירושלים (ירמיה ה׳) : נסכלת · מל׳ סכלות
ושטות : (י) בית המהפכת · הוא מלשון כיפה בהפוך אותיות והוא מקום מאסר
כעין כיפה : וירצץ · ענין שבירה כמו קנה רצוץ (ישעיה מ״ב) : (יד) כרה · חפר
כמו בור כרה (תהלים ז׳) : וזנים · ר״ל מינים הרבה כמו מהעוף למינהו (ברא׳
ו׳) ת״א לזנוהי : מרקחים · ענין ערבוב הבשמים וכן אשר ירקח כמוהו (שמות
ל׳

וְזַנִּים מְרֻקָּחִים בְּמִרְקַחַת מַעֲשֶׂה וַיִּשְׂרְפוּ־לוֹ שְׂרֵפָה גְּדוֹלָה עַד־לִמְאֹד: יז א וַיִּמְלֹךְ
יְהוֹשָׁפָט בְּנוֹ תַּחְתָּיו וַיִּתְחַזֵּק עַל־יִשְׂרָאֵל: ב וַיִּתֶּן־חַיִל בְּכָל־עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת וַיִּתֵּן
נְצִיבִים בְּאֶרֶץ יְהוּדָה וּבְעָרֵי אֶפְרַיִם אֲשֶׁר לָכַד אָסָא אָבִיו: ג וַיְהִי יְהוָה עִם־יְהוֹשָׁפָט כִּי
הָלַךְ בְּדַרְכֵי דָּוִיד אָבִיו הָרִאשֹׁנִים וְלֹא דָרַשׁ לַבְּעָלִים: ד כִּי לֵאלֹהֵי אָבִיו דָּרָשׁ וּבְמִצְוֹתָיו
הָלָךְ וְלֹא כְּמַעֲשֵׂה יִשְׂרָאֵל: ה וַיָּכֶן יְהוָה אֶת־הַמַּמְלָכָה בְּיָדוֹ וַיִּתְּנוּ כָל־יְהוּדָה מִנְחָה לִיהוֹשָׁפָט
וַיְהִי־לוֹ עֹשֶׁר וְכָבוֹד לָרֹב: ו וַיִּגְבַּהּ לִבּוֹ בְּדַרְכֵי יְהוָה וְעוֹד הֵסִיר אֶת־הַבָּמוֹת וְאֶת־הָאֲשֵׁרִים
מִיהוּדָה: ז וּבִשְׁנַת שָׁלוֹשׁ לְמָלְכוֹ שָׁלַח לְשָׂרָיו לְבֶן־חַיִל וּלְעֹבַדְיָה וְלִזְכַרְיָה וְלִנְתַנְאֵל
וּלְמִיכָיָהוּ לְלַמֵּד בְּעָרֵי יְהוּדָה: ח וְעִמָּהֶם הַלְוִיִּם שְׁמַעְיָהוּ וּנְתַנְיָהוּ וּזְבַדְיָהוּ וַעֲשָׂהאֵל
וּשְׁמִרָימוֹת ושמירמות קרי וִיהוֹנָתָן וַאֲדֹנִיָּהוּ וְטוֹבִיָּהוּ וְטוֹב אֲדוֹנִיָּה הַלְוִיִּם וְעִמָּהֶם אֱלִישָׁמָע
וִיהוֹרָם הַכֹּהֲנִים: ט וַיְלַמְּדוּ בִּיהוּדָה וְעִמָּהֶם סֵפֶר תּוֹרַת יְהוָה וַיָּסֹבּוּ בְּכָל־עָרֵי יְהוּדָה
וַיְלַמְּדוּ בָּעָם: י וַיְהִי פַּחַד יְהוָה עַל כָּל־מַמְלְכוֹת הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר סְבִיבוֹת יְהוּדָה וְלֹא
נִלְחֲמוּ עִם־יְהוֹשָׁפָט: יא וּמִן־פְּלִשְׁתִּים מְבִיאִים לִיהוֹשָׁפָט מִנְחָה וְכֶסֶף מַשָּׂא גַּם הָעַרְבִיאִים
מְבִיאִים לוֹ צֹאן אֵילִים שִׁבְעַת אֲלָפִים וּשְׁבַע מֵאוֹת וּתְיָשִׁים שִׁבְעַת אֲלָפִים וּשְׁבַע מֵאוֹת:
יב וַיְהִי יְהוֹשָׁפָט הֹלֵךְ וְגָדֵל עַד־לְמָעְלָה וַיִּבֶן בִּיהוּדָה בִּירָנִיּוֹת וְעָרֵי מִסְכְּנוֹת: יג וּמְלָאכָה
רַבָּה הָיָה לוֹ בְּעָרֵי יְהוּדָה וְאַנְשֵׁי מִלְחָמָה גִּבּוֹרֵי חַיִל בִּירוּשָׁלָםִ: יד וְאֵלֶּה פְקֻדָּתָם לְבֵית

אבותיהם

רש״י

לאפר ואותו אפר יזורו עליו ויש מפרשין כמו ששורפין על המלכים ומהו שורפין וכו׳ ועוקרין על המלכים : (ג) בדרכי דוד אביו הראשונים ·
ולא האחרונים שפשע במעשה בת שבע וגם הסית אותו שטן למנות את ישראל ועיקר ויש מפרשים ראשונים ראש לשלמה ורחבעם שלמה נשיו
הטו לבבו באחרית ימיו ובנה במה לכמוש תועבת מואב ולמולך שיקוץ בני עמון ורחבעם כתיב (לעיל ב י״ב) ויהי כהכין מלכות רחבעם
ובחזקתו עזב את תורת ה׳ ולא כאביה שכתוב בו במלכים (א ט״ו) ולא היה לבו שלם עם ה׳ אלהיו ולא כאסא שלא נשען בה׳ אלא כדוד אביו
שלא היה לו אלא לב אחד לאביו שבשמים : ולא דרש לבעלים · כמעשה ישראל שבימיו כי אחאב היה בימיו שעבד את הבעלים הוא וישראל שבימיו :
(ו) ויגבה לבו בדרכי ה׳ · גבה לבו בדבר זה שלא הלך כי אם בדרכי ה׳ דוגמא (שמות ל״ה) אשר נשא לבו אותה בחכמה : (ז) שלח לשריו
לבן חיל · כך היה שמו ויש מפרשים שלח לשריו כל שר בן חיל וקשיא לי א״כ לא היה לומר אלא לעובדיה אלא מתה שאמר ולעובדיה מכלל
לבן חיל שם אדם הוא : ללמד בערי יהודה · תורה ולהורות בני ישראל : (ח) ועמהם מן הלוים שמעיהו ונתניהו וגו׳ · ועמהם אלישמע
ויהורם הכהנים כי על הכהנים והלוים ללמד ולהורות כדכתיב (דברים כד) ככל אשר יורו אתכם הכהנים והלוים והשרים הלכו עמהם לפי
שלא ימרו את פיהם ולהכריח׳ לשמוע להם ולשמור לעשות כמצות השופטי׳ דוגמת (שם ט״ז) שופטים ושוטרים תתן לך שופטים לשפוט את העם
ושוטרים להכריחם לעשות צווי השופטים : (י) ויהי פחד ה׳ על כל ממלכות הארצות · בזכות שלמדו תורה : (יא) וכסף משא · משאות של כסף
דוגמא (ישעיה מ״ו) היו נשאותיכם עמוסות משא : (יב) ויהי יהושפט הולך וגדל · שלשה שנאמר כלשון זה יצחק שמואל יהושפט אבל משה
דוד מרדכי נאמר בהם וגדול אבל יצחק שמואל יהושפט כתוב בה׳ וגדל שאין נכון לומר וגדול בשמואל כתיב ויגדל הנער שמואל עם ה׳ ות״י
לומר גדול עם ה׳ כאן כמו כן גדל עד[illegible] לכן לא הגון לומר גדול וכן ביצחק : בירניות · מגזרות ביר מגדלי׳ גדולי׳ לחוזק : וערי מסכנות ·
ערי

מצודת [illegible]

רוקח : וישרפו לו · מטתו וכלי תשמישו כי כן הדרך לשרוף על המלכים
כמ״ש ובמשרפות [illegible]בותיך המלכים (ירמיה ל״ד) : יז (א) ויתחזק · עשה
תחבולות להתחזק במלוכה : (ג) הראשונים · שלא חטא בהם אבל בימים
האחרונים חטא בדבר אוריה ובמה שמנה את ישראל : (ד) ולא כמעשה
ישראל · הם בני י׳ השבטים שחטאו בעגלים : (ו) ויגבה לבו בדרכי ה׳ · ר״ל אף שהיה לו עושר וכבוד לא גבה לבו בעבורם כי אם במה שהלך בדרכי
ה׳ כי כל העושר והכבוד לא נחשב לו למאומה מול דרכי ה׳ : ועוד הסיר · ר״ל לא סוף כל דבר שהוא בעצמו הלך בדרכי ה׳ אלא אף היה מכריח לזולתו :
(ז) לשריו · את שריו : לבן חיל · את בן חיל והוא שם אדם : ללמד · להכריחם על הלמוד כי הכהנים והלוים למדו : (ט) ועמהם ספר וכו׳ · ועמהם הביאו
ספר תורת ה׳ : (יא) וכסף משא · כסף הרבה אשר משאם רב : צאן · הוא כולל אילים ותישים וכלל בתחלה ואח״כ פרט : (יב) עד למעלה · עד אשר
מרומם למעלה : (יג) ומלאכה רבה · יאמר על האומנים מקולפים עושי מלאכת חרש וחושב : (יד) ואלה · המספר הזה היה פקודתם של מספר בית
אבותיהם

מצודת ציון

ל׳) : במרקחת · כן יקרא שם האומנות והאומן נקרא רוקח : יז (ב) נציבים ·
פקידים : (ח) וטוב אדוניה · הוא שם מלים אחד : (יא) הערביאים · שם
אומה : (יב) בירניות · ארמונות וכן לא לאדם הבירה (דה״א כ״ט) : מסכנות ·
אוצרות

אבותיהם ליהודה שרי אלפים עדנה השר ועמו גבורי חיל שלש מאות אלף: טו ועל-
ידו יהוחנן השר ועמו מאתים ושמונים אלף: טז ועל-ידו עמסיה בן-זכרי המתנדב ליהוה
ועמו מאתים אלף גבור חיל: יז ומן-בנימן גבור חיל אלידע ועמו נשקי-קשת ומגן
מאתים אלף: יח ועל-ידו יהוזבד ועמו מאה-ושמונים אלף חלוצי צבא: יט אלה
המשרתים את-המלך מלבד אשר-נתן המלך בערי המבצר בכל-יהודה: יח א ויהי
ליהושפט עשר וכבוד לרב ויתחתן לאחאב: ב וירד לקץ שנים אל-אחאב לשמרון
ויזבח-לו אחאב צאן ובקר לרב ולעם אשר-עמו ויסיתהו לעלות אל-רמות גלעד:
ג ויאמר אחאב מלך ישר׳ אל-יהושפט מלך יהודה התלך עמי רמת גלעד ויאמר לו
כמוני כמוך וכעמך עמי ועמך במלחמה: ד ויאמר יהושפט אל-מלך ישראל דרש-נא
כיום את-דבר יהוה: ה ויקבץ מלך-ישר׳ את-הנבאים ארבע מאות איש ויאמר אלהם
הנלך אל-רמת גלעד למלחמה אם-אחדל ויאמרו עלה ויתן האלהים ביד המלך:
ו ויאמר יהושפט האין פה נביא ליהוה עוד ונדרשה מאתו: ז ויאמר מלך-ישראל אל-
יהושפט עוד איש-אחד לדרש את-יהוה מאתו ואני שנאתיהו כי איננו מתנבא עלי
לטובה כי כל-ימיו לרעה הוא מיכיהו בן-ימלא ויאמר יהושפט אל-יאמר המלך כן:
ח ויקרא מלך-ישראל אל-סריס אחד ויאמר מהר מיכהו מיכיהו קרי בן-ימלא: ט ומלך
ישר׳ ויהושפט מלך-יהודה יושבים איש על-כסאו מלבשים בגדים וישבים בגרן פתח
שער

ויזבח וגו׳ הונין ח׳ ל ויסיתיהו וגו׳ סס

רש״י

ערי אוצרות לתת בהם תבואה ויין ודגן : (טו) ועל ידו · אצלו דוגמא חלקת יואב על ידי (שמואל ב י״ד) : המתנדב לה׳ · דוגמא (שופטים ה׳) המתנדבים בעם ברכו ה׳ : (ב) וירד לקץ שנים · ובמלכים (א כ״ב) כתיב ויהי בשנה השלישית וירד יהושפט וגומר בשנה השלישי׳ משהפלה את בן הדד : ויסיתהו לעלות אל רמות גלעד · כמו שכתוב שם בספר מלכים הידעת כי לנו רמות גלעד כי כשהציב יעקב אבינו שם את הגל (בראשית ל״א) וקרא לו גלעד הוחזק בו ואבותינו לקחו גלעד והרמות משוכים ומוחזקי׳ אחרי העי׳ ואבותינו או בימי משה כשתפסו גלעד שתקו או מלקחת אותם כי לא חשבו בהם או שמא בימי משה לקחוה ואחרי כן לקחוה האומות מיד ישראל ושלנו הם : (ד) דרש נא כיום את דבר ה׳ · ולא מנביאי הבעלים אשר אתה בוטח בהם : (ה) ויקבץ מלך ישראל את הנביאים ד׳ מאות · וכולם נביאי אמת היו כי מה ששאל ממנו יהושפט שקר בפי כל נביאיו שאומר להם לאמר לאחאב עלה ויתן קבץ לו וכן מוכיח בסמוך (י״ח) ויצא הרוח ויאמר אני אפתנו וגו׳ עד והייתי לרוח שקר אין הפתוי נופל עליה שלא היו מתנבאים אלא החלטים ביד המלך מכלל שהיו נביאי ה׳ שלא היו מתנבאים אלא דבר ה׳ שאם היו נביאי שקר אלא מקובלני מבי׳ אבי אבא שאין שני נביאי׳ מה שהיו בוד׳ מלבן ועוד שאמר יהושפט טוב האין פה נבי׳ לה׳ עוד ודאי יודע אני שהם נביאי ה׳ כי זהו שאמר (מלכים א כ״ב) יען אשר שלחת איש מתנבאים בסגנון א׳ ולשון א׳ והללו כול׳ מתנבאים עלה והצלח : (ז) כי כל ימיו לרעה · (ט) מלובשים בגדים · בגדי מלכות ויושבין כגורן פתח חרמי וגו׳ (ח) מהר מיכהו · כתיב חסר יו״ד משום בזיון כינה לו שם אחר מיכהו : ארם ושמעו שהודיע למלך ישר׳ שהוא שער שומרון בא להודיענו כי כשנתנבאו הנביאים לפניהם היו יושבי׳ חוץ לעיר ושם באו מרגלי

לבדו

מצודת ציון

אוצרות : (יז) נושקי קשת · מזויינים בקשת : (יח) חלוצי צבא · מזויינים ללכת בצבא

מצודת דוד

אבותיהם : שרי אלפים · השרים שהיו על קבוצת האלפים : (טו) ועל ידו · סמוך לו במעלה אחריו : (טז) המתנדב לה׳ · להתנדב לה׳ נדבות מרובות : גבור חיל · ר״ל כ״א מהם היה גבור חיל : (יט) המשרתי׳ את המלך · אשר היו עמו בתמידות בירושלים : יח (א) ויתחתן לאחאב · כי יהורם בנו לקח את בת אחאב לאשה : (ב) לקץ שנים · לסוף כמה שנים מעת החתון ולא פירש כמה : ויסיתהו · הסית ופיתה אותו : לעלות · להלחם עליה : (ג) כמוני כמוך · כמו שתלך אתה אלך כן גם אני : ועמך במלחמה ויעלו עמך במלחמה : (ד) דרש נא כיום · ר״ל אם אינך רגיל לדרוש בדבר ה׳ הנה כעת דרוש נא : (ה) הנביאים · נביאי הבעל : ויתן האלהים · בפני יהושפט אמרו בשם ה׳ שיחשוב שהמה נביאי ה׳ : (ו) האין פה וכו׳ · ר״ל וכי כלם הרבה אובל ולא נשאר עוד נביא לה׳ וארז״ל שהשכיל יהושפט לדעת אשר לא נביאי ה׳ המה על כי כולם אמרו בסגנון אחד ואין כן דרך נביאי ה׳ : (ז) לדרוש · אשר נוכל לדרוש את ה׳ מעתו : אל יאמר וכו׳ · כי את אשר ישים ה׳ בפיו אותו ידבר : (ח) אל סריס · אל שר אחד משריו : מהר · הביאהו ביאה מהר : (ט) בגדים · ר״ל בגדי מלכות : בגורן פתח · בגורן העומד

שער שמרון וכל-הנבאים מתנבאים לפניהם: י ויעש לו צדקיהו בן-כנענה קרני ברזל
ויאמר כה-אמר יהוה באלה תנגח את-ארם עד-כלותם: יא וכל-הנבאים נבאים כן
לאמר עלה רמת גלעד והצלח ונתן יהוה ביד המלך: יב והמלאך אשר-הלך לקרא
למיכיהו דבר אליו לאמר הנה דברי הנבאים פה-אחד טוב אל-המלך ויהי-נא דברך
כאחד מהם ודברת טוב: יג ויאמר מיכיהו חי-יהוה כי את-אשר-יאמר אלהי אתו אדבר:
יד ויבא אל-המלך ויאמר המלך אליו מיכה הנלך אל-רמות גלעד למלחמה אם-אחדל
ויאמר עלו והצליחו וינתנו בידכם: טו ויאמר אליו המלך עד-כמה פעמים אני משביעך
אשר לא-תדבר אלי רק אמת בשם יהוה: טז ויאמר ראיתי את-כל-ישראל נפוצים על-
ההרים כצאן אשר אין-להם רעה ויאמר יהוה לא-אדנים לאלה ישובו איש-לביתו בשלום:
יז ויאמר מלך-ישר׳ אל-יהושפט הלא אמרתי אליך לא-יתנבא עלי טוב כי אם-לרע:
יח ויאמר לכן שמעו דבר-יהוה ראיתי את-יהוה יושב על-כסאו וכל-צבא השמים
עומדים על-ימינו ושמאלו: יט ויאמר יהוה מי יפתה את-אחאב מלך-ישר׳ ויעל ויפול
ברמות גלעד ויאמר זה אמר ככה וזה אמר ככה: כ ויצא הרוח ויעמד לפני יהוה ויאמר
אני אפתנו ויאמר יהוה אליו במה: כא ויאמר אצא והייתי לרוח שקר בפי כל-נביאיו
ויאמר

רש״י

לבדו יפול במלחמה והוא שצוה מלך ארם לחיילותיו (לקמן י״ח) לא תלחמו את הקטן ואת הגדול כי אם את מלך ישרא׳ לבדו לקיים דברי מיכיהו לפיכך כתיב בגורן שהיה מקום מרגלים לרגל אבל אם הוועד בתוך העיר לא היו המרגלים של מלך ארם יכולין לבא שמא ירגישו בהם מרגלים אבל כשהם חוץ לעיר אפילו ירגישו בהם ויבינו כי מרגלים הם יכולים הם לומר למקום אחר אנו הולכים מה שקרבנו פה אל הגורן בשביל הרגש גדול וקבוץ חיילות הנה פתח העיר תמהנו ופנינו מן הדרך לראות מה זה והמרגלים הם הודיעו למלך ארם והוא צוה שלא להרוג שום אדם כי אם מלך ישראל לבדו שאם לא כן מה עלה בלבו שצוה שלא להרוג מישראל רק המלך לבדו אלא מרגלים היו לו ושמעו את מיכיהו אומר ראיתי את כל ישראל נפוצים וגומר : (טז) ויאמר ה׳ לא אדונים לאלה · סימן שיהרוג המלך אבל ישראל ישובו איש לביתו לשלום ושמעו את זה שאמר אם שוב תשוב בשלום הכל שמעו המרגלים והגידו למלך ארם והוא צוה מלך ארם לעשות כדבר מיכיהו להרוג המלך לבדו : עלו והצליחו ויתנו בידכם · כלומר הלואי שתצליחו ויתנו בידכם : נפוצים על ההרים · כי כשבורחים מן המלחמה בורחים על ההרים לבית מנוס כמו (בראשית יד) והנשארים הרה נסו ועוד שהמלחמ׳ היתה ברמות גלעד מקום הרים וגבעות : ויאמר ה׳ לא אדונים לאלה · לפיכך נפוצים כאן על ההרים שאין להם רועה שמלכ׳ יהרג : ישובו איש לביתו בשלום · שאחאב לבדו יהרג אבל שאר ישראל ישובו איש לביתו לשלום כאשר צוה ארם לעמו : (יח) וכל צבא השמים עומדים על יד ימינו ושמאלו · אלו מלאכי השחת העומדים לפניו : (כ) ויצא הרוח · פתרון ויצא המלאך שהרי אומר לעיל וכל צבא השמים וגו׳ ועתה יצא אחד מן המלאכים ויאמ׳ אני אפתנו כדאמר (תהלים קד) עושה מלאכיו רוחות ולפיכך קדם ואמר לעיל וכל צבא השמים עומדים שאל תתמה כשתאמר ויצא הרוח מי הוא ומהיכן יצא וכשאמר וכל צבא השמים עומדים בדין כדי להודיע מהיכן יצא משאר הרוחות העומדים עליו · ורבותינו פירשו זהו רוחו של נבות : (כא) בפי כל נביאיו · שישים דבר בפיהם לאמר עלה והצלח

מצודת ציון

בצבא מלחמה : (כא) לרוח · ענין דבור הבא בהפחת הרוח וכן וברוח שפתיו ישעיה

מצודת דוד

העומד מול פתח השער : (י) צדקיה · הוא מנביאי הבעל: באלה · ר״ל שחזק להתגבר עליהם כאלו תנגח אותם בקרני ברזל וכן היה דרך נביאי ה׳ לעשות דמיונות נוגע לדברי הנבואה : (יב) פה אחד · בהסכמה אחת מנבאים טוב על המלך לזה הנאה כמוהם לטובה : (יד) עלו והצליחו · מעצמו אמר לו בדרכה הגאה שתצליחו וימסרם ה׳ בידכם או שאמר בלעג והתול בסגנון נביאי הבעל : (טו) עד כמה פעמים · ר״ל אני משביעך עתה לא פעם ולא פעמים כ״א עד כמה פעמים אשר לא תדבר אלי רק אמת בשם ה׳ ולא בקר בלעג והתול ולא מעצמך בברכה ועל שלא אמר הנביא כה אמר ה׳ עלו והצליחו השכיל לדעת שאין זה דבר ה׳ והיה מסתפק אם אמר בלעג אם אמר בברכה : (טז) ראיתי · במראה הנבואה : נפוצים · מפוזרים אלו מאלו : אין להם רועה · להנהיגם יחד : לא אדונים לאלה · ר״ל הואיל ואין להם אדון ישובו וכו׳ וכאומר שאחאב מלכם ימות והעם ישובו בשלום : (יז) הלא אמרתי וכו׳ · ר״ל מפני השנאה יאמר כן ולא דבר ה׳ הוא : (יח) לכן · ר״ל הואיל וחשדתני בזה אפרש לך מוצא הדבר ותשכיל לדעת שאמת אתי : על ימינו ושמאלו · ארז״ל על ימינו רמז להמלמדים זכות ושמאלו להמלמדים חובה : (יט) מי יפתה · על כי נגמר הדין לחובה אמר מי יפתנו לעלות למלחמה לקבל שם העונש (וכל הדברים האלה נאמרו כמשל להסביר את האוזן בדרך מנהגי בני אדם) : ויאמר כ״א אמר דברו זה אמר בכה ר״ל באופן זה יפותם (כ) הרוח · ארז״ל רוחו של נבות היזרעאלי : (כא) והייתי לרוח שקר · ר״ל אני

וַיֹּאמֶר תְּפַתֶּה וְגַם־תּוּכָל צֵא וַעֲשֵׂה־כֵן׃ כב וְעַתָּה הִנֵּה נָתַן יְהוָה רוּחַ שֶׁקֶר בְּפִי נְבִיאֶיךָ
אֵלֶּה וַיהוָה דִּבֶּר עָלֶיךָ רָעָה׃ כג וַיִּגַּשׁ צִדְקִיָּהוּ בֶן־כְּנַעֲנָה וַיַּךְ אֶת־מִיכָיְהוּ עַל־הַלֶּחִי וַיֹּאמֶר
אֵי זֶה הַדֶּרֶךְ עָבַר רוּחַ־יְהוָה מֵאִתִּי לְדַבֵּר אֹתָךְ׃ כד וַיֹּאמֶר מִיכָיְהוּ הִנְּךָ רֹאֶה בַּיּוֹם הַהוּא
אֲשֶׁר תָּבוֹא חֶדֶר בְּחֶדֶר לְהֵחָבֵא׃ כה וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל קְחוּ אֶת־מִיכָיְהוּ וַהֲשִׁיבֻהוּ אֶל־
אָמוֹן שַׂר־הָעִיר וְאֶל־יוֹאָשׁ בֶּן־הַמֶּלֶךְ׃ כו וַאֲמַרְתֶּם כֹּה אָמַר הַמֶּלֶךְ שִׂימוּ זֶה בֵּית הַכֶּלֶא
וְהַאֲכִילֻהוּ לֶחֶם לַחַץ וּמַיִם לַחַץ עַד שׁוּבִי בְשָׁלוֹם׃ כז וַיֹּאמֶר מִיכָיְהוּ אִם־שׁוֹב תָּשׁוּב
בְּשָׁלוֹם לֹא־דִבֶּר יְהוָה בִּי וַיֹּאמֶר שִׁמְעוּ עַמִּים כֻּלָּם׃ כח וַיַּעַל מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וִיהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־
יְהוּדָה אֶל־רָמֹת גִּלְעָד׃ כט וַיֹּאמֶר מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוֹשָׁפָט הִתְחַפֵּשׂ וָבוֹא בַמִּלְחָמָה וְאַתָּה
לְבַשׁ בְּגָדֶיךָ וַיִּתְחַפֵּשׂ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ בַּמִּלְחָמָה׃ ל וּמֶלֶךְ אֲרָם צִוָּה אֶת־שָׂרֵי הָרֶכֶב
אֲשֶׁר־לוֹ לֵאמֹר לֹא תִּלָּחֲמוּ אֶת־הַקָּטֹן אֶת־הַגָּדוֹל כִּי אִם־אֶת־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לְבַדּוֹ׃ לא וַיְהִי
כִּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב אֶת־יְהוֹשָׁפָט וְהֵמָּה אָמְרוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הוּא וַיָּסֹבּוּ עָלָיו לְהִלָּחֵם וַיִּזְעַק
יְהוֹשָׁפָט וַיהוָה עֲזָרוֹ וַיְסִיתֵם אֱלֹהִים מִמֶּנּוּ׃ לב וַיְהִי כִּרְאוֹת שָׂרֵי הָרֶכֶב כִּי לֹא־הָיָה מֶלֶךְ
יִשְׂרָאֵל וַיָּשֻׁבוּ מֵאַחֲרָיו׃ לג וְאִישׁ מָשַׁךְ בַּקֶּשֶׁת לְתֻמּוֹ וַיַּךְ אֶת־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל בֵּין הַדְּבָקִים

ובין

רש"י

והלא ויעלו ויפול מכלל שהיו נביאי אמת שלא היו מתנבאים כי אם מה שישים השם בפיה': תפתה וגם תוכל · לפי שיש מפתה הבא לפתות
חבירו פעמים שהמפותה מבין שזה רוצה לפתותו והוא נזהר ואינו שומע להתפתות אבל באחאב תפתה וגם תוכל : (כד) הנך רואה · שיהרג
אחאב : (כו) שימו זה בית הכלא · ואע"פ שלא ראינו שנתנו קודם לכן בבית הכלא אלא מתוך שאמר והשיבוהו תוכל לומר שנתנו קודם לכן
בבית הכלא ואם תרצה לומר שלא נתנוהו קודם לכן מעולם לא תקשי לך והשיבוהו כי כן דרך המקראות כמו (תילים ט) ישובו רשעים לשאולה
וכן הרבה : לחם לחץ ומים לחץ · דוגמא (ישעיה ל) לחם צר ומים לחץ : (כט) התחפש ובא · פתרון צריך אני להתנכר ולהתחפש בבגדים
אחרים שלא יכירוני שאני מלך ישראל כי חשש לדברי מיכיהו שאמ' לו אם שוב תשוב בשלום וגו' ואמר ליהושפט אני רוצה להשתנות עצמי ולבוא
במלחמה שיש לי לחוש שמא שמעו ארמים מה שאמר מיכיהו אם שוב תשוב בשלום ולא יסבו להלחם כי אם עלי : ואתה לבש בגדים · תכשיטי
מלכות ושריונות וכלי מלחמה של מלכות כי אין לחוש בדברי הנביא · כי אם מלך ישראל לבדו כי כן הגידו מרגלים של דברי מיכיהו : (לא)
ויזעק יהושפט · אחר בני דגלו וחיילותיו שיבאו לעזור לו כמו אות אריה שבדגלו או דגל בני יהודה וכן מנהג כשנלחמים שני גדודי' מכנה כל
גדוד וגדוד שם א' לסימן לדגלו לצורך הגדוד שעמו שאם יתפרדו איש מעל אחיו או יתערבו הגדודים זה בזה יצעקו כל גדוד וגדוד שם סימן
שלו ויכירו בקול הסימן ויתקבצו כולם יחד ויהיו באגודה אחת כבראשונה ולא שצעק לאלהיו וכן תוכיח (במלכים א' כב) ויזעק יהושפט ולא נאמר
שם וה' עזרו ויסיתם אלהים ממנו אך כתיב שם : (לב) ויהי כראות שרי הרכב כי לא היה מלך ישראל · שהכירו והבינו מיד כשצעק אחר
הסימן של דגלו כדמפורש כמו שהכירוהו וישובו מעליו כלו' מלך ארם ומה' הוא שהכירוהו : (לג) ואיש משך בקשת · איש ישרא' מתכוין לירות
במחנה ארם ובלא כוונתו : ויך · החץ את מלך ישראל : בין הדבקים ובין השרין · בין אותה רצועה שמדביקין הכובע שעל ראשו לשריון ואין

לומר

מצודת ציון

(ישעיה י"א) : תוכל · מלשון יכולת : (כג) הלחי · הוא המקום שאצל העין :
(כד) הנך · הנה אתה : (כו) בית הכלא · בית האסורים : (כט) התחפש · ענין
השתנות

מצודת דוד

אני אדבר שקר בפי נביאיו להבטיחו על ההצלחה : תפתה וגם תוכל · בזה
תפתה אותו וגם תו[illegible] היה ניסת וילך למלחמה : צא ועשה כן ·
אמר לזרזו על הדבר : (כב) הנה נתן ה' · ר"ל בהסכמה בא הדבר : וה' דבר'
אבל ה' דבר עליך רעה כאשר אדבר אני בשם ה' : (כד) הנך רואה · ביום המלחמה תראה שכן יהיה אשר בעבור זה תחביא עצמך לבל יהרגך על שיותך
סיבה לכל זה : (כה) והשיבוהו · אולי ישב שם פעם ולזה אמר השיבהו לשם : (כו) לחם לחץ · ר"ל בדוחק רק די החיות נפש : (כז) לא דבר
ה' בי · ר"ל אז תאמר במלבי אדבר ולא מה' : ויאמר · אמר דברו להשמיע לכולם ואמר שמעו עמים כולם ר"ל כל השבטים כי כל שבט קרוי עם : (כט)
התחפש ובוא · ר"ל לי ראוי להתחפש ולבוא במלחמה מתנכר בשינוי בגדים לבל יכירו בי אנשי ארם אבל אתה תוכל ללבוש בגדיך המיוחדים לך כי אין
לך לפחוד אם יכירוך כי הנביא לא ניבא הרעה כ"א עלי ולא על זולת ואף שלא האמין לנביא מ"מ חשש לדבריו : (לא) מלך ישראל הוא · על כי ראוהו
בלבוש מלכות : ויזעק · לאנשיו לבוא לעזרו : וה' עזרו · לא אנשיו עזרוהו כ"א ה' במה שהסית אותם להרף ממנו : (לב) ויהי כראות וכו' · כי ראו
אשר אנשי יהודה לבד באו לעזרו ומזה ידעו שאין זה מלך ישראל : (לג) לתומו · בתמימות שלא נתכוין לאחאב שהרי לא היה ניכר : בין הדבקים
ובין השרין · השרין הוא מעשהו מברזל כעין לבוש ועשוי נקבים נקבים ודבוקי' בו קליפים כעין קשקשים וכמ"ש ושרין קשקשים הוא לבוש (ש"א י"ז) ועשויים

הם

וּבֵין הַשִּׁרְיָן וַיֹּאמֶר לָרַכָּב הֲפֹךְ יָדֶיךָ יתיר י וְהוֹצֵאתַנִי מִן־הַמַּחֲנֶה כִּי הָחֳלֵיתִי׃ לד וַתַּעַל
הַמִּלְחָמָה בַּיּוֹם הַהוּא וּמֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל הָיָה מַעֲמִיד בַּמֶּרְכָּבָה נֹכַח אֲרָם עַד־הָעָרֶב וַיָּמָת לְעֵת
בּוֹא הַשָּׁמֶשׁ׃ יט א וַיָּשָׁב יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֶל־בֵּיתוֹ בְּשָׁלוֹם לִירוּשָׁלִָם׃ ב וַיֵּצֵא אֶל־
פָּנָיו יֵהוּא בֶן־חֲנָנִי הַחֹזֶה וַיֹּאמֶר אֶל־הַמֶּלֶךְ יְהוֹשָׁפָט הֲלָרָשָׁע לַעְזֹר וּלְשֹׂנְאֵי יְהוָה תֶּאֱהָב
וּבָזֹאת עָלֶיךָ קֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה׃ ג אֲבָל דְּבָרִים טוֹבִים נִמְצְאוּ עִמָּךְ כִּי־בִעַרְתָּ הָאֲשֵׁרוֹת
מִן־הָאָרֶץ וַהֲכִינוֹתָ לְבָבְךָ לִדְרֹשׁ הָאֱלֹהִים׃ ד וַיֵּשֶׁב יְהוֹשָׁפָט בִּירוּשָׁלִָם וַיָּשָׁב וַיֵּצֵא בָעָם
מִבְּאֵר שֶׁבַע עַד־הַר אֶפְרַיִם וַיְשִׁיבֵם אֶל יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם׃ ה וַיַּעֲמֵד שֹׁפְטִים בָּאָרֶץ
בְּכָל־עָרֵי יְהוּדָה הַבְּצֻרוֹת לְעִיר וָעִיר׃ ו וַיֹּאמֶר אֶל־הַשֹּׁפְטִים רְאוּ מָה־אַתֶּם עֹשִׂים כִּי לֹא
לְאָדָם תִּשְׁפְּטוּ כִּי לַיהוָה וְעִמָּכֶם בִּדְבַר מִשְׁפָּט׃ ז וְעַתָּה יְהִי פַחַד־יְהוָה עֲלֵיכֶם שִׁמְרוּ
וַעֲשׂוּ כִּי־אֵין עִם־יְהוָה אֱלֹהֵינוּ עַוְלָה וּמַשֹּׂא פָנִים וּמִקַּח־שֹׁחַד׃ ח וְגַם בִּירוּשָׁלִַם הֶעֱמִיד
יְהוֹשָׁפָט מִן־הַלְוִיִּם וְהַכֹּהֲנִים וּמֵרָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפַּט יְהוָה וְלָרִיב וַיָּשֻׁבוּ יְרוּשָׁלִָם׃

ויאמר וכו'
סנהדר' ח ז
ועמכם
וכו' שם

ויצו

רש"י

לומר מצרי היה כי למי נתכוין והלא מלך ארם צוה לא תלחמו את הקטן ואת הגדול כי אם מלך ישראל לבדו ואף לו לא נתכוין שהרי כתיב
לתומו אלא בעל כרחו יש לומר ישראל הי' המורה ונתכוין לירו' במחנה ארם ולפי תומו הכה את מלך ישרא': ויאמר לרכב · למנהיג את המרכבה:
והוצאתני מן המחנה · כלומר מן המערכה הזו הראשונה והשיבני במערכו' האחרונות : (לד) מעמיד במרכבה · החזיק ועמד במרכבה שלא
יבינו ישראל מכתו ויברחו ותחילת נפיל' ניסה : ותעל המלחמ' · נסתלק' ולא הוזק א' מישראל כי אם מלך ישרא' לבדו כדב' הנבי' שאמר (לעיל
ב' יח) לא אדונים לאלה ישובו איש לביתו בשלום לשלום לא נאמר כי נהרג אחאב : (ג) כי בערת האשרות · כדלעיל ועוד הסיר את הבמות וגו':
לדרוש האלהים · כדלעיל (ב' יז) כי לאלהי אביו וגו' : (ה) ויעמד שופטים · כשאמר לו החוזה דברים טובים נמצאו עמך כי בערת האשרות בא
לו אצל ספר התור' אם בערם כמשפט ומתחילה ראה כתיב אבד תאבדון עד ואשריהם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ונזכר שכתי' בכי
תשא (שמות לד) ואת מצבותם תשברון וגו' תמה בעצמו על שהטיב בעיני ה' שבער האשירים אשירי ישראל שהרי לא הזהירם אלא על אשיריהם
ושוב חזר בשופטים ושוטרים ומצא כתוב (דברים טז) לא תטע לך אשירה ואז שמח שבערם וגם ראה שם כתוב שופטים ושוטרים תתן לך (שם)
מיד ויעמד שופטים מוחזקים בכל ערי יהודה לעיר ועיר: בכל ערי הבצרות·העמיד מוחזקי' להכריחם ולכופן לדין מתחילה ושוב העמיד שופטים
שאינן מוחזקים כל כך לעיירו' שאינן בצורות לפי שהן יראים' להיו' סרבנים יותר מאותן היושבי' בערים בצורות שבוטחי' בערי מבצרם : (ו) כי
לא לאדם תשפטו · פתרון אל תחשבו בלבבכם לומר מה לנו אם אנו מטים את הדין לזכות את אוהבינו להטות דין דלים ולישא פני עשירי' הלא
אין המשפט לה' לכך נאמר לה' שלו הוא אם חייבת את הזכאי כאלו נטלת ולקחת משל בוראך ודין שמים עקלת לתת משפט מעוקל לפיכך תראו
מה שתעשו והיה לבבכם בכל דין ודין כאלו הקב"ה עומד לפניכם בדין וזהו ועמכם בדבר משפט ובסנהדרין מפורש מה אתם עושי' כי לא לאדם
תשפטו כי לה' שמא יאמר הדיין מה לי ולצער הזה ת"ל ועמכם בדבר משפט כלומר מוטל עליכם לעשות ואין לו לדיין לעשות אלא מה שעיניו
רואות : (ז) אין עם ה' אלהינו עולה ומשא פנים ומקח שוחד · והוא עמכם במשפט לפיכך אינו רוצה שתעשו עול במשפט : (ח) וגם בירושלים
העמיד · אע"פ שהוא היה בעצמו בירושלים : למשפט ה' ולריב · משפט נופל לומר על דיני ממונו' דוגמא (במדבר כז) והיתה לבני ישרא' לחקת

משפט

מצודת דוד

הם לסתום נקבי השרין לבל יכנס בהם חץ והם הם הקרויים דבקים כי המה
דבוקים בשרין ולזה אמר שבא החץ בין ה[illegible]קים ובין השרין ונכנס
בנקב השרין ונתחב בהגוף : לרכב · הוא המוליך את הרכב : הפוך ידך · לסבב
לאחור : החליתי · נעשיתי חולה ולא גלה לרכבו שהוכה שלא יבעית אותו
ויודע לכולם וינוסו מן המלחמה : (לד) ותעל · המלחמה עלתה למעלה כי נתחזקו מערכה מול מערכה : היה מעמיד · בהיותו חוץ למחנה היה מתחזק
לעמוד במרכבה מול ארם שלא ירגישו בו אנשיו וימס לבבם : לעת בוא השמש · כאשר שקעה השמש : יט (ב) אל פניו · לקראתו : הלרשע לעזור ·
היתכן שהלכת לעזור לרשע והוא אחאב : ובזאת · ובעבור זאת יש עליך קצף מה' : (ג) אבל דברים טובים · ר"ל אבל מ"מ לא יעזבך כי נמצאו עמך דברים
טובים המגינים עליך : (ד) וישב יהושפט בירושלים · ר"ל נמנע מעתה לבוא לבית אחאב : וישב ויצא · ר"ל הלך פעם בפעם בין העם : (ו) ראו מה אתם
עושים · ר"ל מאד הסתכלו במעשה המשפט : כי לא לאדם · אין המשפט מלות אדם שתוכלו לכחש ולומר לפניו כן היה הדעת נוטה ולא במעל יצא המשפט
מעוקל : כי לה' · ויודע הוא אם נעשה במעל אם בטעות הדעת : ועמכם · ה' עמכם בדבר המשפט לדעת תעלומות לב : (ז) ועתה · הואיל והכל ידוע
לפניו יהי פחדו עליכם : שמרו ועשו · כתורה וכמצוה : כי אין עם ה' וכו' · אין חפצו במעשה העולה לעול את המשפט ולשאת פנים במשפט ולקחת שוחד
וענש יענש עליהם : (ח) לישראל · של בני ישראל : למשפט ה' · לספוק

מצודת ציון

השתנות המלבוש כמו ויתחפש שאול (ש"א כ"ח) : יט (ג) בערת · ענין הפנוי
מן העולם וכן ובערתי אחרי בית ירבעם (מ"א י"ד) : (ז) ומשא פנים · נקרא
כן על כי החייב ומתבייש נופלים פניו להטות כלפי הקרקע וכמ"ש ולמה נפלו
פניך

משפט

ט וַיְצַו עֲלֵיהֶם לֵאמֹר כֹּה תַעֲשׂוּן בְּיִרְאַת יְהוָה בֶּאֱמוּנָה וּבְלֵבָב שָׁלֵם׃ י וְכָל־רִיב אֲשֶׁר־
יָבוֹא עֲלֵיכֶם מֵאֲחֵיכֶם הַיֹּשְׁבִים בְּעָרֵיהֶם בֵּין־דָּם לְדָם בֵּין־תּוֹרָה לְמִצְוָה לְחֻקִּים
וּלְמִשְׁפָּטִים וְהִזְהַרְתֶּם אֹתָם וְלֹא יֶאְשְׁמוּ לַיהוָה וְהָיָה־קֶצֶף עֲלֵיכֶם וְעַל־אֲחֵיכֶם כֹּה תַעֲשׂוּן
וְלֹא תֶאְשָׁמוּ׃ יא וְהִנֵּה אֲמַרְיָהוּ כֹהֵן הָרֹאשׁ עֲלֵיכֶם לְכֹל דְּבַר יְהוָה וּזְבַדְיָהוּ בֶן־יִשְׁמָעֵאל ושוטרי׳ וגו׳ יבמו׳ ע פו
הַנָּגִיד לְבֵית־יְהוּדָה לְכֹל דְּבַר־הַמֶּלֶךְ וְשֹׁטְרִים הַלְוִיִּם לִפְנֵיכֶם חִזְקוּ וַעֲשׂוּ וִיהִי יְהוָה עִם־
הַטּוֹב׃ כ א וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן בָּאוּ בְנֵי־מוֹאָב וּבְנֵי עַמּוֹן וְעִמָּהֶם מֵהָעַמּוֹנִים עַל־יְהוֹשָׁפָט
לַמִּלְחָמָה׃ ב וַיָּבֹאוּ וַיַּגִּידוּ לִיהוֹשָׁפָט לֵאמֹר בָּא עָלֶיךָ הָמוֹן רָב מֵעֵבֶר לַיָּם מֵאֲרָם וְהִנָּם
בְּחַצְצוֹן תָּמָר הִיא עֵין גֶּדִי׃ ג וַיִּרָא חסר י וַיִּתֵּן יְהוֹשָׁפָט אֶת־פָּנָיו לִדְרוֹשׁ לַיהוָה וַיִּקְרָא־
צוֹם עַל־כָּל־יְהוּדָה׃ ד וַיִּקָּבְצוּ יְהוּדָה לְבַקֵּשׁ מֵיְהוָה גַּם מִכָּל־עָרֵי יְהוּדָה בָּאוּ לְבַקֵּשׁ אֶת־ ויעמו׳ וגו׳ פסחי׳ ח לב
יְהוָה׃ ה וַיַּעֲמֹד יְהוֹשָׁפָט בִּקְהַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם בְּבֵית יְהוָה לִפְנֵי הֶחָצֵר הַחֲדָשָׁה׃ יבמות ח ?
ו וַיֹּאמַר יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ הֲלֹא אַתָּה־הוּא אֱלֹהִים בַּשָּׁמַיִם וְאַתָּה מוֹשֵׁל הוריו׳ ח ה
בְּכֹל מַמְלְכוֹת הַגּוֹיִם וּבְיָדְךָ כֹּחַ וּגְבוּרָה וְאֵין עִמְּךָ לְהִתְיַצֵּב׃ ז הֲלֹא אַתָּה אֱלֹהֵינוּ זבחים ג לג

הורשת

רש״י

משפט ולריב נופל על דיני נפשות והבלות דוגמא (שמות כא) וכי יריבון אנשים וגו׳ : (ט) כה תעשון · משום זריזות והזהרות ולחזק הוסיף נו״ן כמו (רות ג) עד אשר תדעון איך יפול דבר וכמו (בראשית לב) כה תאמרון לאדני לעשו · וכה תדבקון וגו׳ אשר יקצרון (רות ב׳) : (י) בין דם לדם · בין דם רציחה שוגג למזיד : והזהרתם אותם את אחיכם · והיה קצף עליכם ועל אחיכם לפיכך כה תעשון והזהרתם את אחיכם : לא תאשמו · אתם מכל מקום שאם תקבלו את האזהרה לא יהיה לכם קצף ואף לא יהיה בשום דבר אשם עליכם הואיל ועשיתם חובתכם המוטל׳ עליכם לעשותו : (יא) ויהי ה׳ עם הטוב · עם עושה הטוב והישר : (א) ועמהם מהעמונים : זה עמלק ולמה נקראו עמוני׳ לפי ששינה כסותו ולשונו כעמונים ונתערבו בהם ובא להלחם בישראל וכן מוכיח למטה בענין ובעת החלו ברינה ותהלה נתן ה׳ מארבים על בני עמון ומואב והר שעיר וגו׳ נמלא שהעמונים שנאמ׳ כאן הם עמלקים שלבשו לבוש וכסות והוא שיסד הקליר בפרשת זכור זכור עריך בעמונים נחבא פרק כרמי ישראל באותו זמן כדכתיב והנם בחצצון תמר היא כיון גדי כהובא כלומר זכור מה שעשה עמלק העריך שנחבא בין העמונים ובא לפרוק כרמי וגם את האמורי היושב בחצצון תמר : (ב) עין גדי ועין גדי סמוך למחוז של עמלק כמו שנאמר בלך לך (בראשית יד) ויכו את כל שדה העמלקי · שלא תאמר כשאמר בתחלה ויקבצו יהודה לבקש אלו היא עין גדי : כלומר שאמרו לו כבר באו כל כך בקרוב לנו : (ד) גם מכל ערי יהודה · לנהוג ממשלתך עליהם לכך אנו יושבי ירושלים לבד הם אלא מכל ערי יהודה באו : (ו) ועתה מושל בכל ממלכות הגוים ובידך כח וגבורה · אין שום בריה יכולה לעמוד נגדך בכל ממלכות מבקשים ממך לעזרינו מהם : ובידך כח · בעל כח וגבור׳ הרדי״ן בלע״ז : ואין עמך להתיצב · (כך פי׳ רבינו מנחם בר חלבו זל״ל) : (ז) ותתנה לזרע הגוים ודוגמתו (יהושע א׳) לא יתיצב איש לפניך וכן (מ״א) מי הוא לפניו יתיצב

אברהם

מצודת ציון

פניך (בראשית ד) והמסביר לו פנים הוא כאלו נושא הפנים שנפלו : (י) תורה · מלשון הוראה ולמוד : יאשמו · מלשון אשם ושגגה : (יא) ושוטרים · הם הרודים ונוגשים

מצודת דוד

משפט ה׳ בדבר המצות : ולריב · בדבר שבין אדם לחברו : וישובו ירושלים · ואחר עמו שבו אל ירושלים אחר שהעמיד שופטים בארץ (ואף שבא לירושלי׳ עד לא העמיד בה שופטים ע״מ שתהא העמדת השופטים בירושלים להעמדת השופטים בכל הארץ ואח״ז אמר שבא לירושלים עם שבא מקודם) : (ט) עליהם · על שופטי ירושלים : כה תעשון ביראת ה׳ וכו׳ · כן תשפטו את דבר המשפט עשו אותה ביראת ה׳ וכו׳ : (י) וכל ריב · כאשר יהיו שופטי הערים חולקין בדבר מה ויבואו לשאול [illegible] : בין דם לדם · בין יהיו מחולקים בדבר משפט רציחה אם הוא דם מזיד או לשוגג יחשב : בין תורה למצוה · ר״ל בין בדבר הוראה באחת המצות שבין אדם למקום : לחקים · הם המצות שהמה כחק מבלי טעם : ולמשפטים · בדברים שבין אדם לחברו : והזהרתם אותם · לעשות כמו שתאמרו אתם : ולא יאשמו לה׳ · לעשות כמו שאמרו הם : והיה קצף עליכם · אם לא הזהרתם אותם : ועל אחיכם · על שעמדו בדבריהם : כה תעשון · להזהיר בדבר : ולא תאשמו · [illegible] ועשיתם את שלכם והם אם יחטאו ואם יחדלו : (יא) אמריהו · יתכן שהוא עזריה הנז׳ (בדה״א ה׳) ועיין בספר מלכים בחשבון הדורות : הראש עליכם · אשר הוא הראש עליכם הוא יהיה לכל דבר ה׳ וכל דבר הקשה מכם תביאו אליו : לכל דבר המלך · את פיו תשאלו בכל דבר הנוגע בחק המלוכה : לפניכם · מזומנים לפניכם לכל אשר תגישו להכריח את העם על המשפט : עם הטוב · עם העושה הטוב והישר בעיני ה׳ : כ (א) מהעמונים · שם אומה נקראת ע״ש מקומה עמלקים והם בני שעיר שאמור למטה וכן נאמר ויתנו העמונים מנחה לעזיהו (לקמן כ״ו) ואולי הוא הפוך מן המעונים שזכר שם ובמדרש אמר שהם עמלקים והם בני שעיר עד שפשעו בימי יהורם בן יהושפט : וקראם עמונים כי שנתכרו ולבשו בגדי עמונים שלא יכירום בני ישראל כי כל בני אדום בכללם היו תחת ממשלת יהודה עד שפשעו : (ב) מעבר לים · הוא ים המלח : מארם · בדרך מהלכם באו מעבר ארם : והנם · והנה הם עתה בחצצון תמר : (ג) את פניו · ר״ל שם בטחונו לדרוש ה׳ : (ד) ויקבצו יהודה · מיושבי ירושלים : (ה) החצר החדשה · אולי תקנו אותה וחדשו הבנין : (ו) ואין עמך · אין מי להתיצב ולעמוד למולך : (ז) ותתנה וכו׳ לעולם · כאומר והנה תדרך הנותן מתנה (ז) הורשת · גרשת אותם :

הוֹרַשְׁתָּ אֶת־יֹשְׁבֵי הָאָרֶץ הַזֹּאת מִלִּפְנֵי עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וַתִּתְּנָהּ לְזֶרַע אַבְרָהָם אֹהַבְךָ
לְעוֹלָם׃ ח וַיֵּשְׁבוּ־בָהּ וַיִּבְנוּ לְךָ בָּהּ מִקְדָּשׁ לְשִׁמְךָ לֵאמֹר׃ ט אִם־תָּבוֹא עָלֵינוּ רָעָה
חֶרֶב שְׁפוֹט וְדֶבֶר וְרָעָב נַעַמְדָה לִפְנֵי הַבַּיִת הַזֶּה וּלְפָנֶיךָ כִּי שִׁמְךָ בַּבַּיִת הַזֶּה
וְנִזְעַק אֵלֶיךָ מִצָּרָתֵנוּ וְתִשְׁמַע וְתוֹשִׁיעַ׃ י וְעַתָּה הִנֵּה בְנֵי־עַמּוֹן וּמוֹאָב וְהַר־שֵׂעִיר אֲשֶׁר
לֹא־נָתַתָּה לְיִשְׂרָאֵל לָבוֹא בָהֶם בְּבֹאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם כִּי סָרוּ מֵעֲלֵיהֶם וְלֹא הִשְׁמִידוּם׃
יא וְהִנֵּה־הֵם גֹּמְלִים עָלֵינוּ לָבוֹא לְגָרְשֵׁנוּ מִיְּרֻשָּׁתְךָ אֲשֶׁר הוֹרַשְׁתָּנוּ׃ יב אֱלֹהֵינוּ הֲלֹא
תִשְׁפָּט־בָּם כִּי אֵין בָּנוּ כֹּחַ לִפְנֵי הֶהָמוֹן הָרָב הַזֶּה הַבָּא עָלֵינוּ וַאֲנַחְנוּ לֹא נֵדַע מַה־נַּעֲשֶׂה
כִּי עָלֶיךָ עֵינֵינוּ׃ יג וְכָל־יְהוּדָה עֹמְדִים לִפְנֵי יְהוָה גַּם־טַפָּם נְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם׃ יד וְיַחֲזִיאֵל כ׳ קנ״ח
בֶּן־זְכַרְיָהוּ בֶּן־בְּנָיָה בֶּן־יְעִיאֵל בֶּן־מַתַּנְיָה הַלֵּוִי מִן־בְּנֵי אָסָף הָיְתָה עָלָיו רוּחַ יְהוָה בְּתוֹךְ
הַקָּהָל׃ טו וַיֹּאמֶר הַקְשִׁיבוּ כָל־יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם וְהַמֶּלֶךְ יְהוֹשָׁפָט כֹּה־אָמַר יְהוָה
לָכֶם אַתֶּם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תֵּחַתּוּ מִפְּנֵי הֶהָמוֹן הָרָב הַזֶּה כִּי לֹא לָכֶם הַמִּלְחָמָה כִּי
לֵאלֹהִים׃ טז מָחָר רְדוּ עֲלֵיהֶם הִנָּם עֹלִים בְּמַעֲלֵה הַצִּיץ וּמְצָאתֶם אֹתָם בְּסוֹף הַנַּחַל
פְּנֵי מִדְבַּר יְרוּאֵל׃ יז לֹא לָכֶם לְהִלָּחֵם בָּזֹאת הִתְיַצְּבוּ עִמְדוּ וּרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה עִמָּכֶם
יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תֵּחַתּוּ מָחָר צְאוּ לִפְנֵיהֶם וַיהוָה עִמָּכֶם׃ יח וַיִּקֹּד
יְהוֹשָׁפָט אַפַּיִם אָרְצָה וְכָל־יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַם נָפְלוּ לִפְנֵי יְהוָה לְהִשְׁתַּחֲוֺת לַיהוָה׃
יט וַיָּקֻמוּ הַלְוִיִּם מִן־בְּנֵי הַקְּהָתִים וּמִן־בְּנֵי הַקָּרְחִים לְהַלֵּל לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּקוֹל גָּדוֹל

למעלה

רש״י

אוהבך · לפיכך עליך להחזיק בידם ולגרש העמים האלה כי אפי׳ מלך ב״ו ואפי׳ שום אדם כשנותן מתנה לאוהבו ובא אחר לגזלו הימנו דוחק בעצמו להחזיקה בידו כ״ש אתה ושמא תאמר לא נתתיה לכם אלא לפי שעה בשביל כך נאמר לעיל ירושת עולם נתת לנו : (ח) ויבנו לך בה מקדש לשמך לאמר · שאם תבוא עלינו רעה חרב שפוט או שום דין ודבר ורעב : (ט) ונזעק אליך מצרתינו · בבית המקדש : ותשמע ותושיע · כאשר התפלל לפניך שלמה והבטחתו לעשו׳ כך כמ״ש (לעיל ב׳ ו׳) ואם ינגף עמך וכל הפרשה עד וסלחת ונתת לאיש ככל דרכיו ויעתר לו ה׳ כדכתיב (שם) וירא ה׳ אל שלמה ויאמר לו שמעתי את תפלתך וכל הפרשה עד ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם ועתה אני מתפלל שתזכור אותה הבטחה שהבטחתו ותשמע ותושיענו מאויבנו הבאים עלינו : (י) ועתה · על כל זאת שהבטחתנו להושיענו מאויבנו הבאים עלינו : הנה בני עמון ומואב והר שעיר אשר לא נתת לישראל לבוא בהם · להלחם : בבואם מארץ מצרים · ועליהם היה לזכור את החסד ולבא בעזרתינו והם לא די להם שאינן זוכרין לנו אותו החסד׳ להיות עמנו בכל צרותינו אלא שגומלין אותנו רעה ובאין עלינו : (יא) לגרשינו מירושת׳ אשר הורשתנו · אתה בעצמך ולפיכך מה יש להם לערער על ירושתינו : (יב) כי עליך עינינו · להושיענו : (יג) גם טפם · כמנהג כשהגדודי׳ באים על הארץ בורחי׳ מן הכפרים לערי מבצריה׳ עם נשיהם ובניהם : (טו) אל תיראו ואל תחתו · מוסב על שאמרו אין בנו כח לפני ההמון והנביא אמר להם אף על פי שהם רבי׳ מכם אל תיראו מהם : כי לא לכם המלחמה כי לאלהים · מוסב על ואנחנו לא נדע והשיב הנביא ודאי כאשר אמרת׳ שעל הקב״ה עיניכ׳ ובטחונכ׳ להושיעכ׳ כן יעשה כי לא לכם המלחמה כי לאלהים : (טז) במעלה הציץ · שם מקום : (יז) התיצבו · מוסב על לא לכם המלחמה : וראו את ישועת ה׳ · מוסב למעלה הלא אתה אלה[illegible]שתנו ואמר להם הקב״ה הדין עמכם עלי להחזיק׳ בידכ׳ : מחר צאו ואת׳ בעדכם והם האמינו ונזדרזו

מצודת דוד

מתנה לעולם לעזור להתקבל להשאר בידו : (ח) לאמר · ר״ל כי אמרו ע״י יהיו נושעים וכמ״ש במקרא של אחריו : (ט) שפוט · משפט פורעניות : ולפניך · ר״ל והעמידה ההיא הלא תהיה לפניך כי שמך בבית הזה : (י) לבוא בהם · לרשת את ארצם : (יא) והנה הם גומלים · ר״ל והנה ראה הגמול שמשלמים לבוא לגרשנו וכו׳ וכי הוא הגמול הראוי : (יב) מה נעשה · להנצל מידם : כי עליך עינינו · אלא עינינו עליך להצילנו מידם : (יג) לפני ה׳ · לפני בית ה׳ : (יד) בתוך הקהל · בעמדו בתוך הקהל : (טו) לא לכם המלחמה · אין חיוב עליכם ללחום עמהם כי ה׳ ילחם לכם : (טז) הנם עולים · עתה עולים הם במקום שעולים בה אל הציץ והוא שם מקום : ומצאתם · למחר תמצאו אותם בסוף הנחל לפני מדבר ירואל ונתן לכם אות למען יחזק לבבכם : (יז) בזאת · במלחמה הזאת : התיצבו עמדו · ואל תתגרו בם מלחמה ולזרז כפל הדבר : (יח) ויקוד · כפף הקדקוד והשתחוה על פניו ארצה לפניו : (יט) להלל לה׳ · על בשורת הישועה : למעלה : ר״ל גדול מאד : (כ) ותאמנו ·

מצודת ציון

ומגבשים לקיים דברי השופטים : כ (יא) גומלים · ענין תשלום שכר : הורשתנו · מלשון ירושה : (טו) תחתו · ענין פחד ושבר : (כא) החלוץ · האנשים המזויינים בכלי

והתקיימו

לְמָעְלָה: כ וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיֵּצְאוּ לְמִדְבַּר תְּקוֹעַ וּבְצֵאתָם עָמַד יְהוֹשָׁפָט וַיֹּאמֶר שְׁמָעוּנִי
יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם הַאֲמִינוּ בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְתֵאָמֵנוּ הַאֲמִינוּ בִנְבִיאָיו וְהַצְלִיחוּ: כא וַיִּוָּעַץ
אֶל־הָעָם וַיַּעֲמֵד מְשֹׁרְרִים לַיהוָה וּמְהַלְלִים לְהַדְרַת־קֹדֶשׁ בְּצֵאת לִפְנֵי הֶחָלוּץ וְאֹמְרִים
הוֹדוּ לַיהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: כב וּבְעֵת הֵחֵלּוּ בְרִנָּה וּתְהִלָּה נָתַן יְהוָה מְאָרְבִים עַל־בְּנֵי
עַמּוֹן מוֹאָב וְהַר־שֵׂעִיר הַבָּאִים לִיהוּדָה וַיִּנָּגֵפוּ: כג וַיַּעַמְדוּ בְּנֵי עַמּוֹן וּמוֹאָב עַל־יֹשְׁבֵי
הַר־שֵׂעִיר לְהַחֲרִים וּלְהַשְׁמִיד וּכְכַלּוֹתָם בְּיוֹשְׁבֵי שֵׂעִיר עָזְרוּ אִישׁ בְּרֵעֵהוּ לְמַשְׁחִית:
כד וִיהוּדָה בָּא עַל־הַמִּצְפֶּה לַמִּדְבָּר וַיִּפְנוּ אֶל־הֶהָמוֹן וְהִנָּם פְּגָרִים נֹפְלִים אַרְצָה וְאֵין
פְּלֵיטָה: כה וַיָּבֹא יְהוֹשָׁפָט וְעַמּוֹ לָבֹז אֶת־שְׁלָלָם וַיִּמְצְאוּ בָהֶם לָרֹב וּרְכוּשׁ וּפְגָרִים וּכְלֵי
חֲמֻדוֹת וַיְנַצְּלוּ לָהֶם לְאֵין מַשָּׂא וַיִּהְיוּ יָמִים שְׁלוֹשָׁה בֹּזְזִים אֶת־הַשָּׁלָל כִּי רַב־הוּא:
כו וּבַיּוֹם הָרְבִעִי נִקְהֲלוּ לְעֵמֶק בְּרָכָה כִּי־שָׁם בֵּרְכוּ אֶת־יְהוָה עַל־כֵּן קָרְאוּ אֶת־שֵׁם
הַמָּקוֹם הַהוּא עֵמֶק בְּרָכָה עַד־הַיּוֹם: כז וַיָּשֻׁבוּ כָּל־אִישׁ יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם וִיהוֹשָׁפָט
בְּרֹאשָׁם לָשׁוּב אֶל־יְרוּשָׁלִַם בְּשִׂמְחָה כִּי־שִׂמְּחָם יְהוָה מֵאוֹיְבֵיהֶם: כח וַיָּבֹאוּ יְרוּשָׁלִַם
בִּנְבָלִים וּבְכִנֹּרוֹת וּבַחֲצֹצְרוֹת אֶל־בֵּית יְהוָה: כט וַיְהִי פַּחַד אֱלֹהִים עַל כָּל־מַמְלְכוֹת
הָאֲרָצוֹת בְּשָׁמְעָם כִּי נִלְחַם יְהוָה עִם אוֹיְבֵי יִשְׂרָאֵל: ל וַתִּשְׁקֹט מַלְכוּת יְהוֹשָׁפָט וַיָּנַח לוֹ
אֱלֹהָיו מִסָּבִיב: לא וַיִּמְלֹךְ יְהוֹשָׁפָט עַל־יְהוּדָה בֶּן־שְׁלֹשִׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה בְּמָלְכוֹ וְעֶשְׂרִים
וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִַם וְשֵׁם אִמּוֹ עֲזוּבָה בַּת־שִׁלְחִי: לב וַיֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ אָבִיו אָסָא וְלֹא־
סָר מִמֶּנָּה לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה: לג אַךְ הַבָּמוֹת לֹא־סָרוּ וְעוֹד הָעָם לֹא־הֵכִינוּ
לְבָבָם לֵאלֹהֵי אֲבֹתֵיהֶם: לד וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹשָׁפָט הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרֹנִים הִנָּם כְּתוּבִים
בדברי

רש"י

ונזדרזו וישכימו בבקר: (כ) ותאמנו · ותהיו בני אמונה ותלאיתו דוגמא (ישעי' ז') לא תאמינו: (כב) נתן ה' מארבים · נתן מארבים להשמידם
ולהחרימם דוגמ' באביה בן רחבע' (לעיל ב' י"ג) וירבעם היסב את המארב כמו כן הסיבם הקב"ה זה בזה ושוב חזר מואב ועזר לבני עמון
וקמו שניה' על בני שעיר: (כג) ויעמדו בני עמון ומואב על יושבי הר שעיר להחרים וככלותם ביושבי שעיר עזרו איש ברעהו · הסיבן הקב"ה
זה אל זה להשחיתם עד כלות עד שנפלו הפגרים לארץ לאין פליטה: (כה) לאין משא · מרוב: (כו) נקהלו לעמק ברכה · לאותו עמק שלאח' כן
נקרא עמק ברכה על שם המעשה כמו שמפורש בסמו' כדאמר כי שם ברכו את ה' והודו על כל הטובה אשר עשה להם שעזרם מעכו"ם: (כח)
ויבאו ירושלים בנבלי' ובכנורו' ובחצוצרות · הרי ג' כלי שיר כנגד ג' כל איש יהודה וירושלי' ויהושפט: (לב) וילך בדרך אביו אסא · מאיזה דבר
שלא סר מלעשו' הישר מדרך הטוב והישר של אביו לא סר אבל מדרכיו הרעה של אסא סר כמו שכתוב (לעיל ב' טו) ויוצא אסא כסף וזהב וכל
הפרשה אבל יהושפט לא עשה כן אלא בטח כל ימיו בהקב"ה: (לד) בדברי יהוא בן חנני · האמר אל המלך יהושפט (שם י"ט) הלרשע לעזור:
ולא

מצודת דוד

ותתקיימו כמו והיה א[illegible]תיך (ישעיה ל"ג): (כא) אל העם · את העם:
להדרת קדש · על המקום ב"ה יאמר שהוא מהודר ומפואר בקדוש': בצאת ·
בעת שיצאו לפני החלוץ ישוררו ויהללו ויהיו אומרים הודו וגו': (כב) נתן
ה' מארבים · נתן בלב אנשים לארוב עליהם ולהכות בהם: וינגפו · הוכו מן
האורבים ונחלשו: (כג) על יושבי הר שעיר · כי חשבו שבני המארב הם מאנשיהם: ביושבי שעיר · להשמיד את כולם: עזרו איש ברעהו · האחד עזר
את חברו להיות משחית את הבא כנגדו להלחם בו ואח"ז בא אחר לעזור לאחד מהם להשחית את השני וכן היה הולך וחוזר עד כלותם: (כד) על
המצפה · על המקום שצופים בה אל המדבר מקום המחנה היא: ואין פליטה · לא נשאר בהם שארית: (כה) ופגרים · ר"ל מלאום פגרים מתים ואין פ
מוחה מלקחת: וינצלו להם · עשו המקום ריק לקחת הכל לעצמם: לאין משא · עד שלא יוכלו לשאתם מגודל הרבוי: (כו) לעמק ברכה · אמר ע
סופו שקראו לו עמק ברכה: (כז) מאויביהם · במה שעזרם מאויביהם: (ל) ותשקוט מלכות יהושפט · לא היה מי מערער על מלכותו: (לא) וימ
יהושפט · ר"ל גם הלך בדרכי אביו לעשות הישר כמוהו אבל לא הלך בדרכו מה שלא בטח בה': (לג) הבמות · הנעשים לה' והמורים שם משני
פנית: ועוד העם לא הכינו · ורק הוא לבד הכין לבו לה': (לד) אשר העלה · ספורי יהושפט העלה במכתב על ספר דברי הימים של מלכי ישראל
[illegible]

מצודת ציון

בכלי מלחמה: (כב) החלו · התחילו: (כה) ורכוש · הוא שם כולל לזהב וכסף
ומטלטלין: וינצלו · ענין רקות כמו וינצלו את מצרים (שמות י"ב): (כו)
נקהלו · נאספו כמו ויקהל משה (שם ל"ה): (לה) אתחבר · כמו התחבר ובאה
האל"ף

בְּדִבְרֵי יֵהוּא בֶּן־חֲנָנִי אֲשֶׁר הֹעֲלָה עַל־סֵפֶר מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל: לה וְאַחֲרֵי־כֵן אֶתְחַבַּר יְהוֹשָׁפָט
מֶלֶךְ־יְהוּדָה עִם אֲחַזְיָה מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל הוּא הִרְשִׁיעַ לַעֲשׂוֹת: לו וַיְחַבְּרֵהוּ עִמּוֹ לַעֲשׂוֹת
אֳנִיּוֹת לָלֶכֶת תַּרְשִׁישׁ וַיַּעֲשׂוּ אֳנִיּוֹת בְּעֶצְיוֹן גָּבֶר: לז וַיִּתְנַבֵּא אֱלִיעֶזֶר בֶּן־דֹּדָוָהוּ מִמָּרֵשָׁה
עַל־יְהוֹשָׁפָט לֵאמֹר כְּהִתְחַבֶּרְךָ עִם־אֲחַזְיָהוּ פָּרַץ יְהוָה אֶת־מַעֲשֶׂיךָ וַיִּשָּׁבְרוּ אֳנִיּוֹת וְלֹא
עָצְרוּ לָלֶכֶת אֶל־תַּרְשִׁישׁ: **כא** א וַיִּשְׁכַּב יְהוֹשָׁפָט עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקָּבֵר עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר
דָּוִיד וַיִּמְלֹךְ יְהוֹרָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו: ב וְלוֹ־אַחִים בְּנֵי יְהוֹשָׁפָט עֲזַרְיָה וִיחִיאֵל וּזְכַרְיָהוּ וַעֲזַרְיָהוּ
וּמִיכָאֵל וּשְׁפַטְיָהוּ כָּל־אֵלֶּה בְּנֵי יְהוֹשָׁפָט מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל: ג וַיִּתֵּן לָהֶם אֲבִיהֶם מַתָּנוֹת רַבּוֹת
לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְמִגְדָּנוֹת עִם־עָרֵי מְצֻרוֹת בִּיהוּדָה וְאֶת־הַמַּמְלָכָה נָתַן לִיהוֹרָם כִּי־הוּא
הַבְּכוֹר: ד וַיָּקָם יְהוֹרָם עַל־מַמְלֶכֶת אָבִיו וַיִּתְחַזַּק וַיַּהֲרֹג אֶת־כָּל־אֶחָיו בֶּחָרֶב וְגַם מִשָּׂרֵי
יִשְׂרָאֵל: ה בֶּן־שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה יְהוֹרָם בְּמָלְכוֹ וּשְׁמוֹנֶה שָׁנִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם: ו וַיֵּלֶךְ
בְּדֶרֶךְ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר עָשׂוּ בֵּית אַחְאָב כִּי בַּת־אַחְאָב הָיְתָה לּוֹ אִשָּׁה וַיַּעַשׂ הָרַע
בְּעֵינֵי יְהוָה: ז וְלֹא־אָבָה יְהוָה לְהַשְׁחִית אֶת־בֵּית דָּוִיד לְמַעַן הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת לְדָוִיד
וְכַאֲשֶׁר אָמַר לָתֵת לוֹ נִיר וּלְבָנָיו כָּל־הַיָּמִים: ח בְּיָמָיו פָּשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד־יְהוּדָה
וַיַּמְלִיכוּ עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ: ט וַיַּעֲבֹר יְהוֹרָם עִם־שָׂרָיו וְכָל־הָרֶכֶב עִמּוֹ וַיְהִי קָם לַיְלָה וַיַּךְ אֶת־
אֱדוֹם הַסּוֹבֵב אֵלָיו וְאֵת שָׂרֵי הָרָכֶב: י וַיִּפְשַׁע אֱדוֹם מִתַּחַת יַד־יְהוּדָה עַד הַיּוֹם הַזֶּה אָז
תִּפְשַׁע לִבְנָה בָּעֵת הַהִיא מִתַּחַת יָדוֹ כִּי עָזַב אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו: יא גַּם־הוּא עָשָׂה
בָמוֹת בְּהָרֵי יְהוּדָה וַיִּזֶן אֶת־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם וַיַּדַּח אֶת־יְהוּדָה: יב וַיָּבֹא אֵלָיו מִכְתָּב
מֵאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא לֵאמֹר כֹּה אָמַר יְהוָה אֱלֹהֵי דָּוִיד אָבִיךָ תַּחַת אֲשֶׁר לֹא־הָלַכְתָּ בְּדַרְכֵי
יהושפט

ויתן וכו'
קדושין א' כז
ואת וכו'
כתובות יב
קג הוריות
ג יג
בריתו' א ס

רש"י

(לז) ולא עצרו · פתרון לא עצר כח האניות ללכת וישברהו: (ז) ניר · פי' עול על ישרא': (ח) בימיו פשע אדום וגו' · כי דוד הכרית כל זכר
באדום ויתן בהם נציבי' במקו' מלך ופרעו לו מס וכן היו עושין לכל מלכי יהודה נותנין הנציבים הטובים בעיניהם ומימיו של יהורם ואילך
פשעו מתחת יד יהודה: (ט) הסובב אליו · ויך אותו אדו' הסובבי' וסומכים לו לעזרו כי היה דרכם כשנלחמי' במלחמה היו תופשים האנשים
הגבורים ומביאים אותן עמהם שלא יתוספו על שונאיה' להיות לעזרה לאדום בני עמם וקם לילה פתאום והרגם ורבותינו פירשו הסובב אליו
סמוכים לפניו: (י) ויפשע אדום · והלא כבר נאמר למעלה בימיו פשע אדום את כך דרך הפסוק לפי שהפסיק בנתיים פסוק אחד רוצה לומר אז
תפשע לבנה לכך סידרן מתחילה ואומר ויפשע אדום אז תפשע לבנה של יהודה היתה והיתה עומדת על גבול אדום כדכתיב בספר יהושע
ויהיו הערים מקצה למטה בני יהודה אל גבול אדום וכשראו שמרדו אדומיי' מרדו אף הם בעת ההיא שיושבים על גבול אדום ועזרו לאדום
וזהו אז תפשע לבנה: כי עזב את ה' אלהי אבותיו · מגיד מה גרם לו שמרדו בימיו יות' משא' מלכי יהודה שהיו לפניו: (יא) ויזן · כלומר שעוזב
ומימר ירא' הקב"ה בעובדי כוכבי' ומזלו' נופל לומר זנות שעשה דוגמ' אשה מזנה ומנאפת מאחרים ודומה כי זנה תזנה את הארץ (הושע ב)
וזנו אחרי אלהי נכר וגו' (דברים ל"א): (יב) [illegible] אליו מכתב מאליהו · לאחר שעלה לשמים בא לו כתב זה של נבואה זו: ויבקעום · כמו (ישעיה
ז'

מצודת דוד

(לה) הוא הרשיע לעשות · אף כי אחזיה הרשיע לעשות הרע לא נמנע יהושפט
מלהתחבר עמו: (לו) ויחברהו עמו · יהושפט חיבר את אחזיה להיות עמו
לעשות יחד אניות וכו': בהתחברך · בעבור התחברך עם אחזיה פרץ ה' וכו'
ר"ל תבוא פרצה ושבר במעשיך ולא תצלח בהם: ולא עצרו · לא עכבו אצלם
כח להתחזק ללכת עד תרשיש ובמ"א נאמר בענין אחר ואולי הנאמר שם היה בפעם אחר: **כא** (ד) ויהרוג וכו' · לבל יהיו מערערים על המלוכה:
שרי ישראל · אותם שהיו ידם עם אחיו: (ז) ולא אבה ה' להשחית · אף שהיו ראוים להשחתה: ניר' · כמו נר ור"ל מלוכה כי המלך משפיע ומאיר כנר:
(ח) וימליכו · כי עד הנה היה עליהם נצב מלך מתחת יד מלכי יהודה: (ט) ויעבור · אל ארץ אדום: ויהי קם לילה · כי לא עצר כח ללחום עמהם ביום
ושבי: הסובב אליו · הסמוך אליו ולא עצר כח ללכת בעומק המלחמה: (י) אז · בעת ההיא פשעה גם לבנה וידמה שהיתה מארץ יהודה סמוכה לאדום
נפשעה

מצודת ציון

האל"ף במקום ה"א: **כא** (ג) ולמגדנות · מלה היא יורה על דבר המשובח
והמעולה בין בפירות בין בבגדים בין באבני יקר כמו ומגדנות נתן לאחיה
(בראשית כ"ד): מצורות · ענין מבצר · (ז) ולא אבה · ולא רצה: (ח) פשע ·
מרד

יְהוֹשָׁפָט אָבִיךָ וּבְדַרְכֵי אָסָא מֶלֶךְ־יְהוּדָה׃ יג וַתֵּלֶךְ בְּדֶרֶךְ מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּזְנֶה אֶת־
יְהוּדָה וְאֶת־יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ כְּהַזְנוֹת בֵּית אַחְאָב וְגַם אֶת־אַחֶיךָ בֵית־אָבִיךָ הַטּוֹבִים מִמְּךָ
הָרָגְתָּ׃ יד הִנֵּה יְהוָה נֹגֵף מַגֵּפָה גְדוֹלָה בְּעַמֶּךָ וּבְבָנֶיךָ וּבְנָשֶׁיךָ וּבְכָל־רְכוּשֶׁךָ׃ טו וְאַתָּה
בָּחֳלָיִים רַבִּים בְּמַחֲלֵה מֵעֶיךָ עַד־יֵצְאוּ מֵעֶיךָ מִן־הַחוֹלִי יָמִים עַל־יָמִים׃ טז וַיָּעַר יְהוָה
עַל־יְהוֹרָם אֵת רוּחַ הַפְּלִשְׁתִּים וְהָעַרְבִים אֲשֶׁר עַל־יַד כּוּשִׁים׃ יז וַיַּעֲלוּ בִיהוּדָה וַיְבַקְעוּהָ
וַיִּשְׁבּוּ אֵת כָּל־הָרְכוּשׁ הַנִּמְצָא לְבֵית־הַמֶּלֶךְ וְגַם־בָּנָיו וְנָשָׁיו וְלֹא נִשְׁאַר־לוֹ בֵּן כִּי אִם
יְהוֹאָחָז קְטֹן בָּנָיו׃ יח וְאַחֲרֵי כָּל־זֹאת נְגָפוֹ יְהוָה בְּמֵעָיו לָחֳלִי לְאֵין מַרְפֵּא׃ יט וַיְהִי לְיָמִים
מִיָּמִים וּכְעֵת צֵאת הַקֵּץ לְיָמִים שְׁנַיִם יָצְאוּ מֵעָיו עִם־חָלְיוֹ וַיָּמָת בְּתַחֲלֻאִים רָעִים וְלֹא־
עָשׂוּ לוֹ עַמּוֹ שְׂרֵפָה כִּשְׂרֵפַת אֲבֹתָיו׃ כ בֶּן־שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם הָיָה בְמָלְכוֹ וּשְׁמוֹנֶה שָׁנִים
מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וַיֵּלֶךְ בְּלֹא חֶמְדָּה וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּעִיר דָּוִיד וְלֹא בְּקִבְרוֹת הַמְּלָכִים׃
כב א וַיַּמְלִיכוּ יוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַםִ אֶת־אֲחַזְיָהוּ בְנוֹ הַקָּטֹן תַּחְתָּיו כִּי כָל־הָרִאשֹׁנִים הָרַג
הַגְּדוּד הַבָּא בָעַרְבִים לַמַּחֲנֶה וַיִּמְלֹךְ אֲחַזְיָהוּ בֶּן־יְהוֹרָם מֶלֶךְ יְהוּדָה׃ ב בֶּן־אַרְבָּעִים
וּשְׁתַּיִם שָׁנָה אֲחַזְיָהוּ בְמָלְכוֹ וְשָׁנָה אַחַת מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְשֵׁם אִמּוֹ עֲתַלְיָהוּ בַּת־עָמְרִי׃
ג גַּם־הוּא הָלַךְ בְּדַרְכֵי בֵּית אַחְאָב כִּי אִמּוֹ הָיְתָה יוֹעַצְתּוֹ לְהַרְשִׁיעַ׃ ד וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי
יהוה

רש״י

ז׳) נעלה ביהודה ונקיצנה ונבקיענה (מלכים ב׳ ג׳) להבקיע אל מלך אדום: (יט) וכעת צאת הקץ · אותו קץ שאמר לו הנביא: ולא עשו לו עמו שריפה אע״פ שהיה צריך לאותו שריפה לפי שחלה בחלאים רעים ובשרו מסרי׳ לא חפץ הקב״ה בכבודו שיעשה לו שריפ׳ וגם לא נקבר בקברות המלכים: (כ) בלא חמדה · פתרון כל ימיו היה ברעה ובתחלואים ועליו נתקיים (דברים ל״ח) ראה נתתי לפניך היום את החיים וגו׳ וגם קצר ימים ושבע רוגז: (ב) בן ארבעים ושתים · ובמלכים (ב׳ ח׳) הוא אומר בן עשרים ושתים הא כיצד לפי זה היה הבן גדול מאביו ב׳ שנים אלא ב׳ שנים קודם שנולד יהורם אביו נגזרה גזירה זו על בית דוד שתכלה עם בית אחאב וכן הוא אומר ומאלהים היתה תבוסת אחזיה וגו׳ ומיום שנש׳ אסא את בת עמרי ליהושפט בנו נגזרה גזירה זו כך שנוי׳ בסד׳ עול׳ ובתוספתא דסוטה אך בכל המקראות לא מצינו שנש׳ יהושפט בת עמרי אך מלאתי (מלכי׳ ולעי׳ ב׳ יח) ויתחתן לאחאב ושמא זו היא אחותו שנשא ובשנ׳ ל״א לאסא נשאה שנא׳ (במלכים א׳ ט״ז) ובשנת ל״א לאסא מלך עמרי וכשנשא אסא את בתו ליהושפט בנו שנתעלה עמרי והרג תבני לא ותשוב משנת ל״ג לאסא עד שמלך אחזיהו ותמצא מ״ב שנה ועוד כתוב אחד אומר (במלכי׳ ב׳ ח׳) בשנ׳ י״ב ליור׳ בן אחאב מלך אחזיהו בן יהור׳ וכתו׳ א׳ אומר (שם ב׳ ט׳) ובשנ׳ י״א ליורם מלך אחזיהו על כרחינו יהור׳ אביו לא מת אלא בשנ׳ י״ב ליורם בן אחאב שהרי כתיב (שם ב׳ ח׳) בשנ׳ ה׳ ליורם בן אחאב מלך יהורם בן יהושפט וח׳ שנים מלך ומה שאמר שוב בשנ׳ י״א ליורם לפי שמלך בחיי אביו שנה אחת לפי שהיה אביו נגוע בתחלואי׳ קשים כמ״ש (לעיל ב׳ כא) ואחרי כל זאת נגפו ה׳ וגו׳ וימליכו יושבי ירושלי׳ את אחזיהו בנו הקטן שנה אחת בחיי אביו וזהו דכתי׳ בשנ׳ י״א ליורם ומה שאמר בשנ׳
י״ב

מצודת דוד

ופשעה גם היא במלך יהודה: כי עזב את ה׳ · ובא עליו מגר פשעו: (יא) עשה במות · לעכו״ם: ויזן · הסיתם לזנות אחר העכו״ם: וידח · הדיחם מעבודת ה׳: (יב) [illegible] · אגרת כתובה ואף שהיה אחר שעלה בסערה ולהביא אליו: לאמר · וכה נאמר בה כה אמר ה׳ וכו׳: (יג) כהזנות וכו׳ · כמו שזנו הם אחר העכו״ם: הסמים כי נגלה לאחד מהנביאים ושם הדברים האלה בפיו וזהו לכתבו בספר: (טו) ואתה בחליים · ואתה תהיה בחליים רבים: ימים על ימים · בכל יום ויום: (טז) על יד · הסמוכים לארץ כוש: (יז) ויבקעו׳ · בקעו חומות העיר ועלו בה: יהואחז · הוא אחזיהו בהפוך האותיות: (יח) לחלי לאין מרפא · חולי אנוש עד לא תצא רפואה לו: (יט) לימים מימים · החולי ההוא היה לו מתחלת השנה עד סוף השנה בלי הפסק: וכעת · וכאשר בא עת יציאת הקץ של שתי שנים עם חליו יצאו מעיו אל החוץ מכל וכל: בתחלואים רעים · אחר שעבר עליו תחלואים רעים מת: ולא עשו וכו׳ · לשרוף עליו מטתו וכלי תשמישו כדרך ששורפין על המלכים: (כ) וילך · הלך מן העולם בלא חמדה כי כל ימי חייו לא היה לו קורת רוח למלאות חמדתו כי היה מעונה ומדוכא: **כב** (א) הגדוד · הבא בערבים אל מחנה פלשתים להלחם ביהורם כמ״ש למעלה: (ב) בן ארבעים ושתים · שנויה בס״ע שהתחלת הזמן הוא לצמיחת מלכות עמרי על כל ישראל אשר היתה ע״י שנשא יהושפט את בתו כמ״ש שם ויתכן שנשאה שנה אחת לפני מלוך עמרי על כל ישראל ובעבור היות אחאב ויהושפט מזרעו קרא לו שנהרג עם מלך ישראל ע״י יהוא ולזה תלה מלכותו בצמיחת מלכות עמרי: בת עמרי: ולמעלה נאמר שיהורם אביו נשא בת אחאב ויתכן שעמרי גדלה ונקראת בתו אף כי בני בנים הם כבנים: (ד) למשחית לו:
וכאומר

מצודת ציון

תרד: (טז) ויער · מלשון התעוררות: רוח: ענין רצון כמו הנני נותן בו רוח (מ״ב י״ט): **כב** (א) בערבים · הבי״ת הוא במקום מ״ם כמו והנותר בבשר
ובלחם

יְהוָה כְּבֵית אַחְאָב כִּי־הֵמָּה הָיוּ־לוֹ יוֹעֲצִים אַחֲרֵי מוֹת אָבִיו לְמַשְׁחִית לוֹ׃ ה גַּם בַּעֲצָתָם
הָלַךְ וַיֵּלֶךְ אֶת־יְהוֹרָם בֶּן־אַחְאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לַמִּלְחָמָה עַל־חֲזָאֵל מֶלֶךְ־אֲרָם בְּרָמוֹת
גִּלְעָד וַיַּכּוּ הָרַמִּים אֶת־יוֹרָם׃ ו וַיָּשָׁב לְהִתְרַפֵּא בְיִזְרְעֶאל כִּי הַמַּכִּים אֲשֶׁר הִכֻּהוּ
בָרָמָה בְּהִלָּחֲמוֹ אֶת־חֲזָהאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַעֲזַרְיָהוּ בֶן־יְהוֹרָם מֶלֶךְ יְהוּדָה יָרַד לִרְאוֹת אֶת־
יְהוֹרָם בֶּן־אַחְאָב בְּיִזְרְעֶאל כִּי־חֹלֶה הוּא׃ ז וּמֵאֱלֹהִים הָיְתָה תְּבוּסַת אֲחַזְיָהוּ לָבוֹא אֶל־
יוֹרָם וּבְבֹאוֹ יָצָא עִם־יְהוֹרָם אֶל־יֵהוּא בֶן־נִמְשִׁי אֲשֶׁר מְשָׁחוֹ יְהוָה לְהַכְרִית אֶת־בֵּית
אַחְאָב׃ ח וַיְהִי כְּהִשָּׁפֵט יֵהוּא עִם־בֵּית אַחְאָב וַיִּמְצָא אֶת־שָׂרֵי יְהוּדָה וּבְנֵי אֲחֵי
אֲחַזְיָהוּ מְשָׁרְתִים לַאֲחַזְיָהוּ וַיַּהַרְגֵם׃ ט וַיְבַקֵּשׁ אֶת־אֲחַזְיָהוּ וַיִּלְכְּדֻהוּ וְהוּא מִתְחַבֵּא
בְשֹׁמְרוֹן וַיְבִאֻהוּ אֶל־יֵהוּא וַיְמִתֻהוּ וַיִּקְבְּרֻהוּ כִּי אָמְרוּ בֶּן־יְהוֹשָׁפָט הוּא אֲשֶׁר־דָּרַשׁ
אֶת־יְהוָה בְּכָל־לְבָבוֹ וְאֵין לְבֵית אֲחַזְיָהוּ לַעְצֹר כֹּחַ לְמַמְלָכָה׃ י וַעֲתַלְיָהוּ אֵם אֲחַזְיָהוּ
רָאֲתָה כִּי מֵת בְּנָהּ וַתָּקָם וַתְּדַבֵּר אֶת־כָּל־זֶרַע הַמַּמְלָכָה לְבֵית יְהוּדָה׃ יא וַתִּקַּח
יְהוֹשַׁבְעַת בַּת־הַמֶּלֶךְ אֶת־יוֹאָשׁ בֶּן־אֲחַזְיָהוּ וַתִּגְנֹב אֹתוֹ מִתּוֹךְ בְּנֵי־הַמֶּלֶךְ הַמּוּמָתִים
וַתִּתֵּן אֹתוֹ וְאֶת־מֵינִקְתּוֹ בַּחֲדַר הַמִּטּוֹת וַתַּסְתִּירֵהוּ יְהוֹשַׁבְעַת בַּת־הַמֶּלֶךְ יְהוֹרָם אֵשֶׁת
יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן כִּי הִיא הָיְתָה אֲחוֹת אֲחַזְיָהוּ מִפְּנֵי עֲתַלְיָהוּ וְלֹא הֱמִיתָתְהוּ׃ יב וַיְהִי אִתָּם
בְּבֵית הָאֱלֹהִים מִתְחַבֵּא שֵׁשׁ שָׁנִים וַעֲתַלְיָה מֹלֶכֶת עַל־הָאָרֶץ׃ **כג** א וּבַשָּׁנָה
הַשְּׁבִעִית הִתְחַזַּק יְהוֹיָדָע וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת לַעֲזַרְיָהוּ בֶן־יְרֹחָם °וּלְיִשְׁמָעֵאל בֶּן־
יהוחנן

ככ״ף קרי״י

ויבקש את אחזיהו וגומר סנהדרין קב

רש״י

י״ב ליורם לאחר שמת אביו אז היה י״ב ליורם: (ה) ויכו הרמים · כמו הארמים הרבה מקומות חסר א׳ כגון לעמשא חומרו ופעמי׳ הא׳ נוספת בתיבה כגון (תלים פט) איתן האזרחי כמו הזרחי וא׳ של ואחותי באזניכם (איוב יג): (ו) כי המכים אשר הכוהו · פתרון מן המכי׳ וכן (במלכי׳ ב׳ ח׳): ועזריהו בן יהורם זה אחזיהו וכן הוא אומר (שם) ואחזיהו מלך יהודה ירד לראו׳ את יורם: (ז) תבוסת · פתרון עירבוב כמו (יחזקאל טז) מתבוססת בדמיך: (ח) ובני אחי אחזיהו · ומה שלא נאמר ואחי אחזיהו לפי שנהרגו בימי יהורם אביהם כדכתיב לעיל (ב׳ כ״א) ויעלו ביהודה ויבקעוה וגו׳ ולא נשאר בן כי אם אחזיהו קטון בניו: (י) ותקם ותדבר · לשון דבר ובמלכים (ב׳ י״א) כתיב ותאבד ועל סדור הזה אמר דוד (תלי׳ יב) למנצח על השמיני׳ שראה דוד ברוח הקוד׳ שדור שמיני יהרג כל זרעו על ידי עתליהו שהרי משלמה עד כאן שמנה דורות ונתפלל שישתייר זרעו לזכרון ואומר (שם) הושיעה ה׳ כי גמר חסיד וגו׳ ובמלכים (ב׳ יא) אומר שע״י שם המות הרגת׳ שהרי כתיב שם ותגנוב אותו מתוך בני המל׳ הממותי׳ וקרינן המומתי׳ ויש אם למקרא ויש אם למסור׳ המומתי׳ משמע שכבר מתו ואם למסורת הממותים שמתים והולכי׳ ע״י יסורים ל׳ הווה ולא לשעבר וזהו מיתת כישוף ושם המות שלא מתים לאלתר אלא הולכים ומדוכים בתחלואים ושוב מתי׳ ודוגמא ממותי תחלואי׳ רעב כי גם הם אין מתים לאלתר: (יא) בחדר המטות · תרגו׳ באדרון בית ערסתא כלומר בעזר׳ בחדר שכיבת הכהנים ורבינו שלמה זצ״ל פי׳ בעליית בית קדש הקדשי׳ כדכתיב במלכי׳ (ב׳ י׳) ויהי אתה בבי׳ ה׳ מתחבא וגו׳ ועליו אמר דוד (תלים כז) כי יצפנני בסוכו וגו׳ וקורהו חדר המטות (במלכים ב׳ יא) על שם בין שדי ילין והוא שיסד הקליר קרא ר׳ אליעזר
זכרונות

מצודת דוד

וכאומר עצתם לא היו לטובתו כ״א להשחיתו: (ה) גם בעצתם הלך · הם היו מייעצים אותו וגם [illegible] הלך בעצתם ושמע להם: (ו) כי המכים · הוא מקרא קצר וכאלו אמר כי באו לו המכים וכו׳ ולזה היה צריך לרפואה: ועזריהו · הוא אחזיה ולמעלה קראו יהואחז ובשלש השמות היה נקרא: ירד לראו׳ · ר״ל לבקרו בחליו: (ז) ומאלהים היתה · מה׳ באה רמיסת אחזיה ולזה נתן בלבו לבוא אל יורם ובזה בא לו המיתה: (ח) כהשפט · כאשר עשה משפט מות לבית אחאב: משרתים לאחזיה · אשר היו משרתים לאחזיה: (ט) והוא מתחבא · בעת שבקשוהו היה מתחבא בשומרון ומצאו שם: ויקברוהו · צוה להוליכו לירושלים לקברו בקבר הראוי לו כמ״ש במ״ב כי אמרו וכו׳ ובעבור כבוד אביו ראוי לקברו בדרך כבוד: בן יהושפט · בן יהורם בנו היה אבל בן הבן יחשב לבן: ואין וכו׳ · לא נשאר מי מבית אחזיה לעצור הכח אשר להחזיק במלוכה כי כל זרע המלכה היו קטנים: (י) ותדבר · הביאה עליהם הדבר כי האכילה אותם דבר ארסי וכדומה: לבית יהודה · של בית יהודה: (יא) בת המלך · בת יהורם שהיתה אחות אחזיה: בחדר המטות · שהיה בבה״מ: יהוידע הכהן · יתכן שהוא יוחנן הנזכר בד״ה א׳ ה׳ ועיין בספר מלכים החשבון הדורות: כי היא וכו׳ · ולזה חמלה על בנו: מפני עתליה · מוסב על ותסתירהו לומר הסתרה היה מפני עתליה: (יב) ויהי אתם · יואש היה עם יהושבעת
ובעלה

מצודת ציון

ובלחם (ויקרא ח) ומשפטו מבשר ומלחם: (ה) הרמים · כמו הארמים בא״ק: (ז) תבוסת · מלשון בוסס ורמיסה כמו כפגר מובס (ישעיה י״ד): **כג** (א)
לעזריה

יְהוֹחָנָן וּלְעֲזַרְיָהוּ בֶן־עוֹבֵד וְאֶת־מַעֲשֵׂיָהוּ בֶן־עֲדָיָהוּ וְאֶת־אֱלִישָׁפָט בֶּן־זִכְרִי עִמּוֹ בַבְּרִית:
ב וַיָּסֹבּוּ בִּיהוּדָה וַיִּקְבְּצוּ אֶת־הַלְוִיִּם מִכָּל עָרֵי יְהוּדָה וְרָאשֵׁי הָאָבוֹת לְיִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ אֶל־
יְרוּשָׁלִָם: ג וַיִּכְרֹת כָּל־הַקָּהָל בְּרִית בְּבֵית הָאֱלֹהִים עִם־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר לָהֶם הִנֵּה בֶן־
הַמֶּלֶךְ יִמְלֹךְ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה עַל־בְּנֵי דָוִיד: ד זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר תַּעֲשׂוּ הַשְּׁלִשִׁית מִכֶּם
בָּאֵי הַשַּׁבָּת לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם לְשֹׁעֲרֵי הַסִּפִּים: ה וְהַשְּׁלִשִׁית בְּבֵית הַמֶּלֶךְ וְהַשְּׁלִשִׁית
בְּשַׁעַר הַיְסוֹד וְכָל־הָעָם בְּחַצְרוֹת בֵּית יְהוָה: ו וְאַל־יָבוֹא בֵית־יְהוָה כִּי אִם־הַכֹּהֲנִים
וְהַמְשָׁרְתִים לַלְוִיִּם הֵמָּה יָבֹאוּ כִּי־קֹדֶשׁ הֵמָּה וְכָל־הָעָם יִשְׁמְרוּ מִשְׁמֶרֶת יְהוָה: ז וְהִקִּיפוּ
הַלְוִיִּם אֶת־הַמֶּלֶךְ סָבִיב אִישׁ וְכֵלָיו בְּיָדוֹ וְהַבָּא אֶל־הַבַּיִת יוּמָת וִהְיוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ בְּבֹאוֹ
וּבְצֵאתוֹ: ח וַיַּעֲשׂוּ הַלְוִיִּם וְכָל־יְהוּדָה כְּכֹל אֲשֶׁר־צִוָּה־יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיִּקְחוּ אִישׁ אֶת־
אֲנָשָׁיו בָּאֵי הַשַּׁבָּת עִם יוֹצְאֵי הַשַּׁבָּת כִּי לֹא־פָטַר יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֶת־הַמַּחְלְקוֹת: ט וַיִּתֵּן
יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן לְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת אֶת־הַחֲנִיתִים וְאֶת־הַמָּגִנּוֹת וְאֶת־הַשְּׁלָטִים אֲשֶׁר לַמֶּלֶךְ
דָּוִיד אֲשֶׁר בֵּית הָאֱלֹהִים: י וַיַּעֲמֵד אֶת־כָּל־הָעָם וְאִישׁ שִׁלְחוֹ בְיָדוֹ מִכֶּתֶף הַבַּיִת הַיְמָנִית
עַד־כֶּתֶף הַבַּיִת הַשְּׂמָאלִית לַמִּזְבֵּחַ וְלַבָּיִת עַל־הַמֶּלֶךְ סָבִיב: יא וַיּוֹצִיאוּ אֶת־בֶּן־הַמֶּלֶךְ
וַיִּתְּנוּ עָלָיו אֶת־הַנֵּזֶר וְאֶת־הָעֵדוּת וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ וַיִּמְשָׁחֻהוּ יְהוֹיָדָע וּבָנָיו וַיֹּאמְרוּ יְחִי
הַמֶּלֶךְ: יב וַתִּשְׁמַע עֲתַלְיָהוּ אֶת־קוֹל הָעָם הָרָצִים וְהַמְהַלְלִים אֶת־הַמֶּלֶךְ וַתָּבוֹא אֶל־
הָעָם

ויוציאו את
בן וגו'
עכו"ס ג
מ"ד

רש"י

(וזכרונות דיום א' דר"ה יסד זה ע"פ כג) אם פך למתות נפך חדר המתנה לכפור יזכור מורבן הבית יכפר עליך': (ג) ויכרות כל הקהל ברית בבית האלהים עם המלך · שיהיו לעזרתו: (ד) באי השבת וגם יוצאי השבת כדכתיב בסמוך ויקחו איש את אנשיו באי השבת עם יוצאי השבת המשמרות היו מתחלפות בשבת כהונה ולויה אחת יוצאה ואחת נכנסה ואז עכב יהוידע גם משמר היוצא עם משמר הנכנס וחלקן לשלשה חלקי': (ה) והשלישית בבית המלך · לשמור שלא יקבלו עליו להרוג אותו והשלישית · היא השני': בשער היסוד · ובמלכים (ב' יא) כתי' ובשער סור וביונתן ירושלמי תרגו' ג' שמו' היו לו לשער היסוד סור על שם שהיו מטהרים שם את המצורעים על בהן ידם ועל שם סורו טמ' קראו למו (איכ' ד): (ו) וכל העם ישמרו · שלא יבואו בית ה': (ז) וכליו בידו · כלי מלחמתו בידו: (ח) באי השבת עם יוצאי השבת כי לא פטר אותן מחלקות היוצאים ללכת לביתם אלא עכבם שם עם הבאים דוגמא בלשכו' פטורים כלומר פטורים היו מכל מלאכ' שבעזרה כי אם לשמו' הלשכו' כי יומם ולילה חובה עליהם במלאכה לשמור העזרות והלשכות לפיכך היו פטורין מכל שאר מלאכת העזרה: (י) ואיש שלחו בידו · כלי זיינו כמו ובעד השלח יופל: (יא) את הנזר · היא העטרה שלקח דוד מרבת בני עמון כדכתיב (לעיל א' ד') ויקח דוד עטרת מלכם ותהי על ראש דוד ומשם והלאה היו מלכי יהודה מניחים אותה הנזר על ראשם: ואת העדות · זה ספר תורה וכן הוא אומר (דברים יז) וקרא בו כל
ימי

מצודת ציון

לעזריהו · את עזריה: (ד) הספים · הוא בית האסופים האמור בדה"א ובמ"ב [illegible] היא: (ז) והקיפו · יסבבו: (ה) פטר · הוא [illegible] פטורים (דה"א ט'): המחלקות · המשמרות הנחלקים לחלקים: (ט) השלטים · הם כעין מגינים: (י) שלחו · חרבו כמו בשלח יעבורו
איוב

מצודת דוד

ובעלה בבית האלהים כי יהוידע בעלה היה כ"ג והתמידו לשבת בב"המ: **כג** (א) עמו בברית · לקחם עמו בברית להיות ידם עמו להמליך את יואש: (ג) עם המלך להיות בעזרתו: ויאמר · יהוידע הכהן אמר להם הנה בן המלך ראוי למלוך כאשר דבר ה': (ד) השלישית · חלק שלים: באי השבת · כי משמרות הכהנים והלוים היו מתחלפים בכל שבת אלו יוצאים ואלו באים [illegible] באי השבת ואמר להם השלישית מכם ר"ל חלק שלים משומרי המלך יהיו מאנשי באי השבת מן הכהנים ומן הלוים: לשערי הספים · ר"ל [illegible] שערי הספים אולם לא באי השבת היו שומרים שם כי מקום משמרתם היה משמרת בית המלך כמ"ש במ"ב (ה) והשלישית · [illegible] בבית המלך אחר שיבוא המלך אל ביתו: והשלישית · שני השלישים היו מיוצאי השבת כמ"ש במ"ב וזהו לפי שיוצאי השבת המה [illegible] השבת באו במקומם: בשער היסוד · ישמרו בשער היסוד והיא שער המזרחי שהוא מקום התחלת הקדושה כמו היסוד שהוא [illegible]: וכל העם · מבני ישראל ישמרו בחצרות בית ה': (ו) בית ה' · היא ההיכל: והמשרתים ללוים · משרתי הבית מן הלוים: ישמרו [illegible] אל המקום האסור להם: (ז) וכליו · כלי זיינו: והבא · איש זר שבא שמה יומת כי אולי הוא מאנשי עתליה ומבקש להרוג את [illegible] ממנה: (ח) איש את אנשיו · כל שר מאה מבאי השבת ויוצאי השבת לקח את אנשיו: כי לא פטר וכו' · לא נתן רשות [illegible] ללכת לבתיהם כדרכם תמיד אבל הטיל עליהם החיוב להתעכב עוד: (ט) אשר למלך דויד · אשר המה למלך דוד שעשאם הוא: בית השלטים: (י) ואיש · וכל איש חרבו בידו: למזבח · לפני המזבח והיכל: (יא) ויוציאו · ממקום שהחבואו: הנזר · כתר מלכות:
העדות

הָעָם בֵּית יְהוָה: יג וַתֵּרֶא וְהִנֵּה הַמֶּלֶךְ עוֹמֵד עַל־עַמּוּדוֹ בַּמָּבוֹא וְהַשָּׂרִים וְהַחֲצֹצְרוֹת
עַל־הַמֶּלֶךְ וְכָל־עַם הָאָרֶץ שָׂמֵחַ וְתוֹקֵעַ בַּחֲצֹצְרוֹת וְהַמְשֹׁרְרִים בִּכְלֵי הַשִּׁיר וּמוֹדִיעִים
לְהַלֵּל וַתִּקְרַע עֲתַלְיָהוּ אֶת־בְּגָדֶיהָ וַתֹּאמֶר קֶשֶׁר קָשֶׁר: יד וַיּוֹצֵא יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן אֶת־שָׂרֵי
הַמֵּאוֹת פְּקוּדֵי הַחַיִל וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוֹצִיאוּהָ אֶל־מִבֵּית הַשְּׂדֵרוֹת וְהַבָּא אַחֲרֶיהָ יוּמַת
בֶּחָרֶב כִּי אָמַר הַכֹּהֵן לֹא תְמִיתוּהָ בֵּית יְהוָה: טו וַיָּשִׂימוּ לָהּ יָדַיִם וַתָּבוֹא אֶל־מְבוֹא
שַׁעַר־הַסּוּסִים בֵּית הַמֶּלֶךְ וַיְמִיתוּהָ שָׁם: טז וַיִּכְרֹת יְהוֹיָדָע בְּרִית בֵּינוֹ וּבֵין כָּל־הָעָם
וּבֵין־הַמֶּלֶךְ לִהְיוֹת לְעָם לַיהוָה: יז וַיָּבֹאוּ כָל־הָעָם בֵּית הַבַּעַל וַיִּתְּצֻהוּ וְאֶת־מִזְבְּחֹתָיו
וְאֶת־צְלָמָיו שִׁבֵּרוּ וְאֵת מַתָּן כֹּהֵן הַבַּעַל הָרְגוּ לִפְנֵי הַמִּזְבְּחוֹת: יח וַיָּשֶׂם יְהוֹיָדָע פְּקֻדֹּת
בֵּית יְהוָה בְּיַד הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר חָלַק דָּוִיד עַל־בֵּית יְהוָה לְהַעֲלוֹת עֹלוֹת יְהוָה
כַּכָּתוּב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה בְּשִׂמְחָה וּבְשִׁיר עַל יְדֵי דָוִיד: יט וַיַּעֲמֵד הַשּׁוֹעֲרִים עַל־שַׁעֲרֵי
בֵּית יְהוָה וְלֹא־יָבֹא טָמֵא לְכָל־דָּבָר: כ וַיִּקַּח אֶת־שָׂרֵי הַמֵּאוֹת וְאֶת־הָאַדִּירִים וְאֶת־
הַמּוֹשְׁלִים בָּעָם וְאֵת כָּל־עַם הָאָרֶץ וַיּוֹרֶד אֶת־הַמֶּלֶךְ מִבֵּית יְהוָה וַיָּבֹאוּ בְּתוֹךְ־שַׁעַר
הָעֶלְיוֹן בֵּית־הַמֶּלֶךְ וַיּוֹשִׁיבוּ אֶת־הַמֶּלֶךְ עַל כִּסֵּא הַמַּמְלָכָה: כא וַיִּשְׂמְחוּ כָל־עַם־הָאָרֶץ
וְהָעִיר שָׁקָטָה וְאֶת־עֲתַלְיָהוּ הֵמִיתוּ בֶחָרֶב: **כד** א בֶּן־שֶׁבַע שָׁנִים יוֹאָשׁ בְּמָלְכוֹ וְאַרְבָּעִים
שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וְשֵׁם אִמּוֹ צִבְיָה מִבְּאֵר שָׁבַע: ב וַיַּעַשׂ יוֹאָשׁ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כָּל־
יְמֵי יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן: ג וַיִּשָּׂא־לוֹ יְהוֹיָדָע נָשִׁים שְׁתָּיִם וַיּוֹלֶד בָּנִים וּבָנוֹת: ד וַיְהִי אַחֲרֵי־כֵן הָיָה
עם

רש"י

ימי חייו ורבותינו אמרו הנזר זה העדות שכל הראוי למלכות הולמתו ושאינו ראוי למלכות אינה הולמתו: (יג) עומד על עמודו · כדאמר (לעי' ו) ויעמד המלך על העמוד כי עשה שלמה כיור נחשת וגו' ויעמד עליו ויברך על ברכיו (שם) ועד היום מנהג כשמוועדים יחד עומד המלך או הדוכס במקום גבוה כדי שיוכלו לראותו ולשמוע את דברו: קשר קשר · מרד מרד: (יד) השדרות · פירש"י מקום מבוא המלך מביתו לבית ה' לא ידעתי מה ל' שדרות ויונתן תרגם סודריא: והבא אחריה יומת · אל תניחוהו ללאת דרך מולא העזרה אל העיר פן תמלא עוזרים מתחברים עמה והבא אחריה לעזרה יומת המיתוהו: (טו) וישימו לה ידים · מקום לנוס: (טז) ברית בינו ובין כל העם ובין המלך · שיהו כולם המלך והעם אחרי ה': (יח) פקודו' · ממוני' על זה להעלו' עולות וכל האמור בפרשה דוגמא (ירמיה כ') וישמע פשחור וגו' והוא פקיד נגיד בית ה': (יט) ולא יבא טמא לכל דבר · אף היו פקידים שלא יניחו ליכנס בעזרה שום טמא משו' לורך כל דבר: (ב) כל ימי יהוידע · ובמלכים (ב' יב) כתיב כל ימיו אשר הורהו יהויד' הכהן אבל לאחר שמת אז באו שרי המלך להשתחוות לו לעשותו קדש ובמדרש מפורש לפי שנטמן בבית קדש הקדשים ולא הוזק אמרו כדי אתה להיות אלוה: (ג) ויולד בנים ובנות · לפי שנאמר למטה

מצודת דוד

העדות · היא התורה הנקראת עדות ותלו אותה בזרועו וכמ"ש רז"ל בס"ת שיתירים של מלך · או הוא מלשון עדי וקשוט ור"ל קשטו אותו בעדי מלוכה מאבני יקר: (יב) קול העם הרצים · קול [illegible] העם וקול המהללים את המלך: (יג) על עמודו · על המקום המיוחד [illegible] לעמוד שם: במבוא · במקום שבאים בו לעזרה: ומודיעים · מלמדים דעת זה לזה איך להלל: קשר קשר · מרד יש כאן וכפלה דבריה כדרך החרד: (יד) ויוצא · מבית ה': פקודי החיל · הממונים על החיל: הוציאוה אל מבית השדרות · ר"ל הוציאו אותה מחוץ לב"המ אולם הלך אל מבית השדרות ר"ל מבפנים למערכת השומרי' לבל תמלט: והבא אחריה · להיות בעזרתה דתו להמית בחרב: כי אמר וכו' · ולזה לא הרגוה מיד: (טו) וישימו לה ידים · עשו לה מקום פנוי ללכת מבית ה' ובאה אל בית המלך בדרך אשר הסוסים באים בה ושם נהרגה: (טז) בינו וכו' · ר"ל כולם קבלו עליהם בברית להיות לעם לה' ולעבדו: (יח) וישם וכו' · עשה ממונים בבית ה' כי בהיותם עובדים לבעל בטלו הממוני': ביד הכהנים · המינוי הזה מסר ביד הכהנים בני לוי כפי אשר חלק דוד לממונים על בית ה' להעלות עולות בזמנם: על ידי דויד · בשיר שנעשה על ידי דוד מה שתקן הוא: (יט) השוערים · הממונים לשמור בשערי המקדש: ולא יבוא · לשמור שלא יבא בהם שטמא לכל דבר ממיני הטומאות: (כא) והעיר שקטה · לא נתעורר עוד מלחמה בעבור זה כי את עתליהו המיתו ולא היה שום מי לעורר מלחמה: **כד** (ד) לחדש · לתקנו ולבנות מה מחדש: (ה) מדי שנה בשנה · להוצאות התקון הצריך בכל
שנה

מצודת ציון

כ"ד

(איוב ל"ג): מכתף · מעבר: (יד) השדרות · כמו הסדרות בסמ"ך והוא מל' סדור ועריכה וכמו שהחיל המסודר נקראים מערכות כן יקראו סדרות: (טו) מבוא · מלשון ביאה: (יז) ויתצהו · מלשון נתיצה ושבירה: צלמיו · מל' צלם ודמות: מתן · כן שמו: (יח) פקודות · ממונים: (כ) האדירים · ר"ל השרים: (כא) שקטה · נחה: **כד** (ה) מדי · מתי ור"ל בכל עת שנה ושנה כמו מדי
עלותה

עם לב יואש לחדש את־בית יהוה : ה ויקבץ את־הכהנים והלוים ויאמר להם צאו
לערי יהודה וקבצו מכל־ישראל כסף לחזק את־בית אלהיכם מדי שנה בשנה ואתם
תמהרו לדבר ולא מהרו הלוים : ו ויקרא המלך ליהוידע הראש ויאמר לו מדוע לא
דרשת על־הלוים להביא מיהודה ומירושלם את־משאת משה עבד־יהוה והקהל לישראל
לאהל העדות : ז כי עתליהו המרשעת בניה פרצו את־בית האלהים וגם כל־קדשי
בית־יהוה עשו לבעלים : ח ויאמר המלך ויעשו ארון אחד ויתנהו בשער בית־יהוה
חוצה : ט ויתנו־קול ביהודה ובירושלם להביא ליהוה משאת משה עבד־האלהים על־
ישראל במדבר : י וישמחו כל־השרים וכל־העם ויביאו וישליכו לארון עד־לכלה : יא ויהי
בעת יביא את־הארון אל־פקדת המלך ביד הלוים וכראותם כי־רב הכסף ובא סופר
המלך ופקיד כהן הראש ויערו את־הארון וישאהו וישיבהו אל־מקמו כה עשו ליום ביום
ויאספו־כסף לרוב : יב ויתנהו המלך ויהוידע אל־עושה מלאכת עבודת בית־יהוה ויהיו

שכרים

רש"י

(כ"ד) שהרג יואש את בני יהויד' הוצרך לומר שהיו לו בני' : (ה) ויקבצו מכל ישראל · כלומר קבלו אותו כסף שהיו ישראל נותנים מדי שנה בשנה כדכתי' (שמו' ל') כל העובר על הפקודים ובמלכים (ב' י"ב) כל כסף הקדשים אשר יובא בית ה' כסף עוב' וגו' ששלש כספי' היו כסף עובר שקלים בכל שנה שנאמר (שמות ל') כל העובר על הפקודים עובר על שם העובר' כסף נפשות ערכו על איש שהתנדב ערך נפשו כמו האומר ערכי עלי וכל כסף אשר יעלה על לב איש נדבה לבדק הבית : ואתם תמהרו לדבר ולא מהרו הלוים · מפורש בטוב (במלכים ב יב) שאמר המלך יקחו להם הכהנים איש מאת מכרו ויתעללו בדבר להטריח מכריהם וכשראה המלך כן אמר להם (שם) ועתה אל תקחו כסף מאת מכריכם כי לבדק הבית תתנוהו והו שאמר כאן ואתם תמהרו לדבר ולא מהרו הלוי' : (ו) משאת משה עבד ה' · כלומר שקלים שצוה עליהם במדבר : משאת · על שם כי תשא : (ז) כי עתליהו המרשע' בניה פרצו · הוצרך לומ' כי מקדש בנאו שלמה בניין חזק כי משבנאו שלמ' עד יואש לא היו רק קכ"ה שנה וכבר היה נפרץ שאם לא שפרצו עתליהו ובניה עדיין היה קיים שהרי מיוא' עד יאשיהו יות' מתאתי' שנה ולא הוצרכו לחזקו עד יאשיהו ואעפ"כ לא עשאו יות' חדש כבתחיל' ומגמ' הני' עד יואש קכ"ה כיצד שלמה מלך מ' שנה וד' שנה למלכותו התחיל לבנותו ו' שנה עיכב בבנינו הרי י' שנה ונשאר ל' ורחבעם מלך י"ז הרי מ"ז ואביה ג' הרי נ' ואסא מ"א הרי צ"א ויהושפט כ"ה הרי קי"ו יהור' ח' הרי קכ"ד ואחזי' א' הרי קכ"ה ומיוא' עד יאשיהו כיצד אמצי' מלך כ"ט שנים עזיהו נ"ב יותם ט"ז אחז ט"ז חזקיה כ"ט מנשה נ"ה ואמון ב' הרי מאתים חסר אחת ואותן שנים יותר שחיה יואש לאחר חזקת הבית נמצא שלא הוצרכו לחזק את בדק הבית אם לא עתליהו המרשעת ובניה פרצוהו: כי עתליהו וגו' · לכן אין תימה אם צריך מהרה כל כך חיזוק וגם אל תתמה שלא היה כסף וזהב של הקדשות באוצרו' בית ה' עד שהוצרכו ליתן קול ביהודה ובירושלים להביא משאת כי גם כל קדשי בית ה' עשו לבעלים : (ח) ויעשו ארון אחד · ובמלכי' (ב' יב) כתו' ויקוב חור בדלתו ע"כ אותו חור היו זורקין בארון ההקדש' ולא לפתוח הדלת פן יבא רמאי ויגנוב ממנו : ויתנהו בשע' בית ה' חוצה · כדי שיוכלו לבא אליו כל נדיב לב לתת בו את תרומ' ה' : (יא) וכראותם כי רב הכסף · אז בא סופ' המלך ופקיד כהן הראש משרתו המתמנ' תחת כהן הראש והוא סגן כהונה עם סופר המלך ובמלכי' (שם) כתיב ויעל סופר המלך וכ"ג פתרון ויעל סופר המלך ואף כ"ג שלא פקידו הוא הסופ' הכותב מה שכ"ג מלוה לו כי אין הגון וכבו' לכ"ג לילך עם עבדי המלך : ויערו את הארון · דוגמ' ותער כדה (בראשי' כד) : ויאספהו · בכל יום ויום כשראוין כי רב הכסף שבו

מביאין

מצודת דוד

שנה ושנה : תמהרו לדב[illegible]ל מהרה וקבצו הכסף : (ו) מדוע לא דרשת' כאומר היה לך לדרוש עליהם אם ממהרים הם להביא מיהודה וכו' : את משאת משה · ובמ"ב מפורש שלשה כספים והם מחצית השקל המוטל על כל איש מישראל ומי שהעריך עצמו או זולתו ומי שהקדי' מה לבדק הבית וכולם קראם משאת משה ר"ל התורה שצוה משה להביא והקהל לישראל · ר"ל ומה שהיה מדרך הקהל מישראל להביא משאת לאוהל העדות : (ז) בניה · שהיו לה מאים אחר הם פרצו את בית האלהים א"כ מהצורך לתקן וגם כסף הקדשים שהיה בבית ה' עשו לבעלים ואפס א"כ הכסף ולכן מהצורך לקבץ כסף מאת הקהל על צורך התקון : (ח) חוצה · בהעבר שכלפי החוץ : (ט) ויתנו קול · ר"ל הכריזו ברבים: על ישראל · מה שצוה על ישראל בהיותם במדבר והם הכספים האמורים למעלה : (י) וישמחו · ר"ל הביאו הכסף בשמחה : עד לכלה · ר"ל הביאו יום יום עד שכלו כולם להביא איש לא נעדר : (יא) ויהי בעת יביא וכו' · בעת שהביאו את הארון אל תוך הבית בפקודת המלך אשר ביד הלוים וכאשר ראו אשר הכסף רב בו כי משקלו כבד אז בא סופר המלך וכו' : ויערו · שפכו הכסף מן הארון : ליום ביום · כי מצות המלך היה להביאו בכל לילה מן החוץ אל תוך הבית וכאשר ראו שרב הכסף אז שפכו הכסף ממנו : (יב) אל עושה מלאכת וכו' · הם האומנים הגדולים הממונים

בבית

מצודת ציון

עלותה (ש"א א') : (ו) משאת · ענין דורון ותשורה כמו ארוחה ומשאת (ירמיה מ') : (ז) פרצו · שברו : (ח) ארון · כעין ארגז : (יא) אל פקדת · כמו בפקדת וכן ואל הארון (שמות כ"ה) ומשפטו ובהארון ופקדת הוא ענין צווי כמו והוא פקד עלי (לקמן ל"ו) : ויערו · ענין שפיכה והרקה כמו ותער כדה (ברא' כ"ד):

ארוכה

שכרים חוצבים וחרשים לחדש בית יהוה וגם לחרשי ברזל ונחשת לחזק את־בית יהוה :
יג ויעשו עשי המלאכה ותעל ארוכה למלאכה בידם ויעמידו את־בית האלהים על־
מתכנתו ויאמצהו : יד וככלותם הביאו לפני המלך ויהוידע את־שאר הכסף ויעשהו
כלים לבית־יהוה כלי שרת והעלות וכפות וכלי זהב וכסף ויהיו מעלים עלות בבית־
יהוה תמיד כל ימי יהוידע : טו ויזקן יהוידע וישבע ימים וימת בן־מאה ושלשים שנה
במותו : טז ויקברהו בעיר־דויד עם־המלכים כי־עשה טובה בישראל ועם האלהים וביתו :
יז ואחרי מות יהוידע באו שרי יהודה וישתחוו למלך אז שמע המלך אליהם : יח ויעזבו
את־בית יהוה אלהי אבותיהם ויעבדו את־האשרים ואת־העצבים ויהי־קצף על־יהודה
וירושלם באשמתם זאת : יט וישלח בהם נבאים להשיבם אל־יהוה ויעידו בם ולא
האזינו : כ ורוח אלהים לבשה את־זכריה בן־יהוידע הכהן ויעמד מעל לעם ויאמר להם
כה אמר האלהים למה אתם עברים את־מצות יהוה ולא תצליחו כי־עזבתם את־יהוה
ויעזב אתכם : כא ויקשרו עליו וירגמהו אבן במצות המלך בחצר בית יהוה : כב ולא־
זכר יואש המלך החסד אשר עשה יהוידע אביו עמו ויהרג את־בנו ובמותו אמר ירא
יהוה וידרש : כג ויהי לתקופת השנה עלה עליו חיל ארם ויבאו אל־יהודה וירושלם
וישחיתו את־כל־שרי העם מעם וכל־שללם שלחו למלך דרמשק : כד כי במצער
אנשים באו חיל ארם ויהוה נתן בידם חיל לרוב מאד כי עזבו את־יהוה אלהי

אבותיהם

רש"י

מביאין אותו לפקיד המלך בתוך העזר' מערין אותו ונושאין אותו ומחזירין אל מקומו בשער ה' חוצה : (יג) ותעל ארוכה למלאכ' · דוגמ' היחיו האבני' דעזרא (א' יא) וגם לעיל (נחמי' ג') יואב יחיה את שאר העיר : על מתכונתו · על מכונו : (יד) כלי שר' והעלו' · שטושיל בל' אשכנז הוא שכותשין את הבשמי' במכתשת דוגמ' (משלי כז) אם תכתוש אויל במכתשת כן אמר לי ר' יצחק בר שמואל מנרבונ"א : ויש אומרים והעלות אלו הנסרים שחותכין עליהם בשר ודוגמ' בביצ' אין מטלטלין את העלי לקצב עליו בשר : וכפות וכלי זהב וכסף · (ובמלכים ב' יב) כתיב אך לא יעשה בית ה' ספות כסף הא כיצד מפורש בכתובות בפרק קמא בעא מיניה רב הונ' מרב כלי שרת מהו שיעשו מקדשי בדק הבי' וכו' : (כ) מעל לעם · גבוה מכל העם כדי להשמיע קולו · ובאיכה רבתי דורש סמוך על עצמו שהי' שר גבוה מכל העם נביא וכהן וביום הכפורים וחתן המלך ולא נתייראה מלומר נבואה ועל זה נאמר (איכה ב') אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ובמותו אמר ירא ה' וידרוש כי לא הרגוני אלא שאמרתי שליחותו של מקום ומאח' שנהרגתי עליו מן הדין והגון וכדי הוא שידרוש דמי וכן היה כי מיד נדרש דמו כי לתקופת השנה וגו' : (כג) ויהי לתקופת השנה · לפי שבני יהודה חטאו יותר מאשר שבטים כמו שאמ' לעיל (בדף זה ולפני זה) ויעזבו את בית ה' אלהי אבותיהם: וישחיתו את כל שרי העם · מוסב למעל' ואחרי מות יהוידע באו שרי יהוד' וישתחוו למלך והחטיאו את יואש אחריה' על זה נפרע להם גמול' שבאו חיל

ארם

מצודת דוד

בבית ה' ומתחת ידם בונים האומנים הפועלים כפי אשר יורו אותם ובדרז"ל נקראים אדרכלין : ויהיו שוכרים · והם יהיו [illegible] חוצבי אבן וחרשי עץ: לחרשי ברזל · גם יהיו שוכרים את חרשי ברזל ונחשת : (יג) ויעשו וכו' · עשו מה שעליהם לעשות · ותעל וכו' בידם · על ידם עלתה חזוק למלאכת התקון : על מתכונתו · על כנו ובסיסו ור"ל שתקנו את כל הצריך לתקן:(יד) וככלותם · לחזק את כל בית ה' : וכלי זהב · ושאר כלי זהב וכסף : תמיד · הם שתמידין שבכל יום בבוקר ובערב : (טז) בישראל · במה שהעמיד להם מלך מזרע דוד : ועם האלהים · במה שקרב את ישראל לעבודת המקום : וביתו · במה שהעמיד בם הממונים : (יז) וישתחוו למלך · ארז"ל שעשאוהו אלוה באמרם אליו הנה נאמר והזר הקרב יומת (במדבר י"ח) ואתה היית בב"ה שש שנים ועודך חי ומהראוי לעבוד אותך עבודת אלהות : אז שמע המלך · קבל דבריהם : (יח) ויעזבו וכו' · ונמשך מזה שעזבו את בית ה' ועבדו האשרים: באשמתם זאת · בעבור אשמתם זאת : (יט) ויעידו בם · התרו בם ע"ש שדרך המתרה להתרות בעדים למען לא יכחש בדבר : ולא האזינו · לא הטו אוזן לשמוע : (כ) מעל לעם · במקום גבוה מכל העם למען ישמעו כולם : (כא) במצות המלך · הוא צוה לרגמו : זכן ; (כב) החסד אשר עשה · אשר הצילו מן המיתה והמליכו על ישראל : ירא ה' · שעל חנם

הורגים

מצודת ציון

(יג) ארוכה · הוא ענין רפואה ובא בדרך השאלה על חיזוק הבנין וכן כי עלתה ארוכה לחומת ירושלים (נחמיה ד') : ויאמצהו · מלשון אמוץ וחוזק : (יד) וככלותם · כהשלימם: והעלות · היא יד המכתשת וקרויה כן ע"ש שמעלין ומורידין אותה בעת הכתישה וכן בתוך הריפות בעלי (משלי כ"ז) : (כד) במצער · במעט

כמו

וּבְלֶכְתָּם מִמֶּנּוּ כִּי־עָזְבוּ אֹתוֹ בְּמַחֲלֻיִים רַבִּים
אֲבוֹתֵיהֶם וְאֶת־יוֹאָשׁ עָשׂוּ שְׁפָטִים : כה
הִתְקַשְּׁרוּ עָלָיו עֲבָדָיו בִּדְמֵי בְּנֵי יְהוֹיָדָע הַכֹּהֵן וַיַּהַרְגֻהוּ עַל מִטָּתוֹ וַיָּמֹת וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּעִיר
דָּוִיד וְלֹא קְבָרֻהוּ בְּקִבְרוֹת הַמְּלָכִים : כו וְאֵלֶּה הַמִּתְקַשְּׁרִים עָלָיו זָבָד בֶּן־שִׁמְעָת הָעַמּוֹנִית
וִיהוֹזָבָד בֶּן־שִׁמְרִית הַמּוֹאָבִית : כז וּבָנָיו וְרֹב ירב קרי הַמַּשָּׂא עָלָיו וִיסוֹד בֵּית הָאֱלֹהִים הִנָּם
כְּתוּבִים עַל־מִדְרַשׁ סֵפֶר הַמְּלָכִים וַיִּמְלֹךְ אֲמַצְיָהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו : **כה** א בֶּן־עֶשְׂרִים
וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ אֲמַצְיָהוּ וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָיִם וְשֵׁם אִמּוֹ יְהוֹעַדָּן
מִירוּשָׁלָיִם : ב וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה רַק לֹא בְּלֵבָב שָׁלֵם : ג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר חָזְקָה הַמַּמְלָכָה
עָלָיו וַיַּהֲרֹג אֶת־עֲבָדָיו הַמַּכִּים אֶת־הַמֶּלֶךְ אָבִיו : ד וְאֶת־בְּנֵיהֶם לֹא הֵמִית כִּי כַכָּתוּב
בַּתּוֹרָה בְּסֵפֶר מֹשֶׁה אֲשֶׁר־צִוָּה יְהוָה לֵאמֹר לֹא־יָמוּתוּ אָבוֹת עַל־בָּנִים וּבָנִים לֹא־יָמוּתוּ
עַל־אָבוֹת כִּי אִישׁ בְּחֶטְאוֹ יָמוּתוּ : ה וַיִּקְבֹּץ אֲמַצְיָהוּ אֶת־יְהוּדָה וַיַּעֲמִידֵם לְבֵית־אָבוֹת
לְשָׂרֵי הָאֲלָפִים וּלְשָׂרֵי הַמֵּאוֹת לְכָל־יְהוּדָה וּבִנְיָמִן וַיִּפְקְדֵם לְמִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה
וַיִּמְצָאֵם שְׁלֹשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף בָּחוּר יוֹצֵא צָבָא אֹחֵז רֹמַח וְצִנָּה : ו וַיִּשְׂכֹּר מִיִּשְׂרָאֵל מֵאָה אֶלֶף
גִּבּוֹר חָיִל בְּמֵאָה כִּכַּר־כָּסֶף : ז וְאִישׁ הָאֱלֹהִים בָּא אֵלָיו לֵאמֹר הַמֶּלֶךְ אַל־יָבוֹא עִמְּךָ
צְבָא יִשְׂרָאֵל כִּי אֵין יְהוָה עִם־יִשְׂרָאֵל כֹּל בְּנֵי אֶפְרָיִם : ח כִּי אִם בֹּא אַתָּה עֲשֵׂה חֲזַק
לַמִּלְחָמָה יַכְשִׁילְךָ הָאֱלֹהִים לִפְנֵי אוֹיֵב כִּי יֶשׁ־כֹּחַ בֵּאלֹהִים לַעְזוֹר וּלְהַכְשִׁיל : ט וַיֹּאמֶר
אֲמַצְיָהוּ לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וּמַה־לַּעֲשׂוֹת לִמְאַת הַכִּכָּר אֲשֶׁר נָתַתִּי לִגְדוּד יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר
אִישׁ הָאֱלֹהִים יֵשׁ לַיהוָה לָתֶת לְךָ הַרְבֵּה מִזֶּה : י וַיַּבְדִּילֵם אֲמַצְיָהוּ לְהַגְּדוּד אֲשֶׁר־בָּא
אליו

רש"י

ארם והשחיתו את כל שרי העם : מעם · מהיות עם : (כה) בדמי בני יהוידע · בשביל דמי זכריה שהיה בן יהוידע כי היה לו לזכור טובת וחסד שגמל עמו יהוידע ובשביל אותה עון נתקשרו עליו עבדיו והרגוהו על מטתו מדדו לו מדה כנגד מדה על שנהרג זכריה שקט ושליו ובטוח שאין לו לדאג כי בן יהוידע הוא ולכבודו ינהגו בו כבוד ושפכו דמיו לארץ וע"כ נהרג גם הוא בשלום והשקט על מטתו : (כו) המואבית · מה לי מי היו ומאי יצאו אם מבני ישראל או ממואבים אלא יבאו כפוי טוב' שכפוי טובתו של אברהם אבינו ללוט אביהם שנלחם עם המלכים כששמע שנשבה לוט ושם שכרו את בלע' לקלל בניו ויפרעו מיוא' שכפה טובתו של יהוידע והרג את זכריה בנו כך מפור' במכילת' : (ז) כי אין ה' עם ישראל כל בני אפרים · לפי שירבעם משב' אפרי' והוא היה הראשון שהחטיא את ישרא' ובכל דור ודור אחריו היה להם למוקש שהיו עובדין לעגלי זהב של ירבעם : (ח) כי אם בא אתה · פתרון אם לא תאמין בדברי אלא תנסה בא אתה ועשה וחזק למלחמה : לעזור ולהכשיל

מצודת דוד

הורגים אותי וידרוש מהם את דמי לקחת נקמתי : (כג) לתקופת השנה' · ר"ל כאשר הקיפה החמה לבוא אל הנקודה שהיא בעצמה שעמדה בעת שנהרג : מעם · ר"ל מן העם כי [illegible] את העם והשחיתו את השרים לבד להראותם שבא בעונש על אשר השת[illegible]לך : (כד) כי במצער · ר"ל נראה הדבר שבא בעונש ובהשגחה כי בא ארם באנשים מעטים ובני יהודה היו חיל רב ועכ"ז נפלו בידם : עשו שפטים · עשו בו דין משפט יסורין : (כה) ובלכתם · ובעת שהלכו הארמים מאתו ולא על שחמלו עליו רק כי עזבוהו חולה בחלאי' רבים כי עשו בו מה שמלאה ידם : התקשרו · בעת שהיא התקשרו עליו עבדיו בעבור נקמת דמי בני יהוידע ועם שרק זכריה נהרג אמר בני וכן ובני דן חושים (בראשית מ"ו) : (כז) ובניו · זכרון ספור בניו : ורב המשא עליו · ומה שרבה עליו המשא ר"ל מרבית הנבואות שנבאו עליו הנביאים : ויסוד · ספור יסוד בית האלהים אשר חזק ותקן : על מדרש · הספר של דברי הימים של המלכים נקרא מדרש כי בו נדרש ספורי עניני המלכים והקורות : **כה** (ד) כי ככתוב · כי עשה ככתוב בתורה ולתוספת ביאור אמר בספר משה : על בנים · בעבור עון הבנים : איש בחטאו ימותו · ר"ל כל המתים המה כל איש בחטאו ולא בחטא זולתו : (ה) לבית אבות וכו' · לכל בית אב לבד ולכל שר אלף ומאה עם אנשיו לבד : (ז) כל בני אפרים · מלכות עשרת השבטים קרויה ע"ש אפרים על כי ירבעם המלך הראשון שעליהם היה מבני אפרים : (ח) כי אם בא אתה · בוא למלחמה לבד ולא עמהם : יכשילך · ר"ל פן יכשילך ומענינו מבין חסרונו ור"ל אם יבואו עמך צבא ישראל פן יכשילך האלהים לפני האויב : (ט) ומה לעשות · ר"ל וכי אפסיד הכסף אשר לא יחזירו לי : יש לה' וכו' · וימלא חסרונך ממקום אחר : (י) ויבדילם · מבין אנשי יהודה : ויחר אפם ·

מצודת ציון

כמו והיא מצער (בראשית י"ט) : (כה) התקשרו · עשו קשר אגודת מרידה : (כו) זבד · ובמ"ב נאמר יוזבד ובשתי השמות היה נקרא וכן כאן שמרית ושם שומר : (כז) ירב · מלשון רבוי : **כה** (יב) שבו · מלשון שביה : (יג) ויפשטו מלשון התפשטות

כי

אֵלָיו מֵאֶפְרַיִם לָלֶכֶת לִמְקוֹמָם וַיִּחַר אַפָּם מְאֹד בִּיהוּדָה וַיָּשׁוּבוּ לִמְקוֹמָם בָּחֳרִי־אָף :
יא וַאֲמַצְיָהוּ הִתְחַזַּק וַיִּנְהַג אֶת־עַמּוֹ וַיֵּלֶךְ גֵּיא הַמֶּלַח וַיַּךְ אֶת־בְּנֵי שֵׂעִיר עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים :
יב וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים חַיִּים שָׁבוּ בְּנֵי יְהוּדָה וַיְבִיאוּם לְרֹאשׁ הַסָּלַע וַיַּשְׁלִיכוּם מֵרֹאשׁ הַסֶּלַע
וְכֻלָּם נִבְקָעוּ : יג וּבְנֵי הַגְּדוּד אֲשֶׁר הֵשִׁיב אֲמַצְיָהוּ מִלֶּכֶת עִמּוֹ לַמִּלְחָמָה וַיִּפְשְׁטוּ בְּעָרֵי
יְהוּדָה מִשֹּׁמְרוֹן וְעַד־בֵּית חוֹרוֹן וַיַּכּוּ מֵהֶם שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַיָּבֹזּוּ בִּזָּה רַבָּה : יד וַיְהִי אַחֲרֵי
בוֹא אֲמַצְיָהוּ מֵהַכּוֹת אֶת־אֲדוֹמִים וַיָּבֵא אֶת־אֱלֹהֵי בְּנֵי שֵׂעִיר וַיַּעֲמִידֵם לוֹ לֵאלֹהִים וְלִפְנֵיהֶם מהכות את אדומים וגו' סנהדרין דף קג
יִשְׁתַּחֲוֶה וְלָהֶם יְקַטֵּר : טו וַיִּחַר־אַף יְהוָה בַּאֲמַצְיָהוּ וַיִּשְׁלַח אֵלָיו נָבִיא וַיֹּאמֶר אֵלָיו
לָמָּה דָרַשְׁתָּ אֶת־אֱלֹהֵי הָעָם אֲשֶׁר לֹא־הִצִּילוּ אֶת־עַמָּם מִיָּדֶךָ : טז וַיְהִי בְּדַבְּרוֹ אֵלָיו
וַיֹּאמֶר לוֹ הַלְיוֹעֵץ לַמֶּלֶךְ נְתַנּוּךָ חֲדַל־לְךָ לָמָּה יַכּוּךָ וַיֶּחְדַּל הַנָּבִיא וַיֹּאמֶר יָדַעְתִּי כִּי־יָעַץ
אֱלֹהִים לְהַשְׁחִיתֶךָ כִּי־עָשִׂיתָ זֹּאת וְלֹא שָׁמַעְתָּ לַעֲצָתִי : יז וַיִּוָּעַץ אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה
וַיִּשְׁלַח אֶל־יוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז בֶּן־יֵהוּא מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר לְךָ נִתְרָאֶה פָנִים : יח וַיִּשְׁלַח
יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֶל־אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֵאמֹר הַחוֹחַ אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן שָׁלַח אֶל־הָאֶרֶז
אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן לֵאמֹר תְּנָה אֶת־בִּתְּךָ לִבְנִי לְאִשָּׁה וַתַּעֲבֹר חַיַּת הַשָּׂדֶה אֲשֶׁר בַּלְּבָנוֹן
וַתִּרְמֹס אֶת־הַחוֹחַ : יט אָמַרְתָּ הִנֵּה הִכִּיתָ אֶת־אֱדוֹם וּנְשָׂאֲךָ לִבְּךָ לְהַכְבִּיד עַתָּה שְׁבָה
בְּבֵיתֶךָ לָמָּה תִתְגָּרֶה בְּרָעָה וְנָפַלְתָּ אַתָּה וִיהוּדָה עִמָּךְ : כ וְלֹא־שָׁמַע אֲמַצְיָהוּ כִּי
מֵהָאֱלֹהִים הִיא לְמַעַן תִּתָּם בְּיָד כִּי דָרְשׁוּ אֵת אֱלֹהֵי אֱדוֹם : כא וַיַּעַל יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל
וַיִּתְרָאוּ פָנִים הוּא וַאֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בְּבֵית שֶׁמֶשׁ אֲשֶׁר לִיהוּדָה : כב וַיִּנָּגֶף יְהוּדָה
לִפְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיָּנֻסוּ אִישׁ לְאֹהָלָיו : כג וְאֵת אֲמַצְיָהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה בֶּן־יוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז תָּפַשׂ
יואש

רש"י

ולהכשיל · פתרון יש לו כח וגבורה לעזור לך בלא חיל של אפרים ולהכשיל אותך אם תוליכם עמך : (יב) וכולם נבקעו · ויהי אחרי בא וגו' · באיכה רבתי עליו נאמר ורגז ושחק ואין נחת (משלי כט) : (יג) ויפשטו בערי יהוד' משומרון ועד בית חורון · לאחר שחזרו למקומם כדלעיל ויחר אפם מאד ביהודה וישובו למקומם שאם לא כן אלא מיד שנבדלו מאמציה פשטו בערי יהודה היה לו לומר ויפשטו בערי יהודה מבית חורון עד שומרון : (טו) כי יעץ אלהים להשחיתך · כלומר אם אין אתה שומע לעצתי לילך בדרך ישר' דע לך אתה המלך כי יעץ ה' להשחיתך הואיל כי עשית זאת ולא שמעת לעצ' ומה היא העצ' שהשיאך להתגרות במלך ישראל ויפול לפניו כדכתיב ויעץ אמציה מלך יהודה וישלח אל יואש וגו' : (יז) לך נתראה פנים · להראות גבורתינו על סוסים ברמחים : (יח) החוח אשר בלבנון · שהוא שפל רוח : שלח אל הארז · שהוא שר גדול מכל האילנות : ותעבר ותרמוס · ולא רצה הארז להרגו כי זילות הוא בעיניו לטרוף החוח אלא עברה עליו ורמסתו לבזיון כי היאך נשאו לבו לשלוח בזיון גדול כזה לארז גבוה אף אתה כמות שאין רק שני שבטי' ועת' עבדי יקומון עליך וירמסו' כשישמעו הבזיון הזה : (יט) ונשאך לבך לרדוף אחר הכבוד ורוצ' אתה להתכבד אף בי ובמלכו' הכבד ושב בביתך : (כ) כי מהאלהים היא למען תתם ביד · כלומר בידיה' כדלעי' ידעתי כי יעץ אלהי' להשחיתך : (כא) בבי' שמש · היא המלחמה והוצרך לומר שלא תאמר כשתפשו אמציה למה הביאו לירושלים ולא לשומרון לפי שהיה בית שמש סמוך לירושלים : (כג) ויפרץ בחומת · שאמר מעתה לא ימרוד בו כי לא גבה לבו כל כך למרוד הואיל ונפרצה החומה : (כד) הנמצאים

מצודת דוד

כי לבזיון יחשב לשם : (יב) נבקעו · נבקע כריסם : (טו) אשר לא הצילו' · ונראה א"כ שלא אלהים המה : (טז) הליועץ · וכי מי מינה אותך להיות יועץ למלך : חדל לך · מדברך אלה : למה יכוך · מי מאנשי : כי יעץ אלהים · יעץ את עצתו : (יז) נתראה פנים · כאומר אין זה גבורה מה שבאו אנשיך פתאום והכו בעמי אך נתראה פנים בפנים ונדע הגבורה עם מי : (יח) החוח · המשיל את אמציה לחוח ואת עצמו לארז וכאלו אומר אף אם דברת לשלום לכלימה [illegible] על אשר נשאו לבו לדבר כזאת ורמז לו שאנשיו ירמסו אותו : (יט) אמרת הנה הכית וכו' [illegible] [illegible] בהלחמך עמדי : עתה · הואיל וקנית כבוד מה בנלחמך אדום שב בביתך ותשאר בכבודך [illegible] פן תתגרה ברעה ותפול אתה ועמך : (כ) למען תתם · את אמציה ועמו ביד מלך ישראל :

מצודת ציון

התפשטות ופזור כדרך הנלחמים ושוללים : (יז) לך · ענינו כמו לכה בה"א : (יח) החוח · הוא מין קוצים כמו כשושנה בין החוחים (שה"ש ב') ותרמוס · ענין דריכה ברגל [illegible] ומחלוקת וכן [illegible]

יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל בְּבֵית שָׁמֶשׁ וַיְבִיאֵהוּ יְרוּשָׁלַם וַיִּפְרֹץ בְּחוֹמַת יְרוּשָׁלַם מִשַּׁעַר אֶפְרַיִם עַד־שַׁעַר הַפּוֹנֶה אַרְבַּע מֵאוֹת אַמָּה : כד וְכָל־הַזָּהָב וְהַכֶּסֶף וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים הַנִּמְצְאִים בְּבֵית־הָאֱלֹהִים עִם־עֹבֵד אֱדוֹם וְאֶת־אוֹצְרוֹת בֵּית הַמֶּלֶךְ וְאֵת בְּנֵי הַתַּעֲרֻבוֹת וַיָּשָׁב שֹׁמְרוֹן : כה וַיְחִי אֲמַצְיָהוּ בֶן־יוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה אַחֲרֵי מוֹת יוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה : כו וְיֶתֶר דִּבְרֵי אֲמַצְיָהוּ הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרוֹנִים הֲלֹא הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל : כז וּמֵעֵת אֲשֶׁר־סָר אֲמַצְיָהוּ מֵאַחֲרֵי יְהוָה וַיִּקְשְׁרוּ עָלָיו קֶשֶׁר בִּירוּשָׁלַם וַיָּנָס לָכִישָׁה וַיִּשְׁלְחוּ אַחֲרָיו לָכִישָׁה וַיְמִיתֻהוּ שָׁם : כח וַיִּשָּׂאֻהוּ עַל־הַסּוּסִים וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר יְהוּדָה :

כו א וַיִּקְחוּ כָּל־עַם יְהוּדָה אֶת־עֻזִּיָּהוּ וְהוּא בֶּן־שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה וַיַּמְלִיכוּ אֹתוֹ תַּחַת אָבִיו אֲמַצְיָהוּ : ב הוּא בָּנָה אֶת־אֵילוֹת וַיְשִׁיבֶהָ לִיהוּדָה אַחֲרֵי שְׁכַב־הַמֶּלֶךְ עִם־אֲבֹתָיו : ג בֶּן־שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה שָׁנָה עֻזִּיָּהוּ בְמָלְכוֹ וַחֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָם וְשֵׁם אִמּוֹ יְכִילְיָה יתיר י׳ מִן־יְרוּשָׁלָם : ד וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה אֲמַצְיָהוּ אָבִיו : ה וַיְהִי לִדְרֹשׁ אֱלֹהִים בִּימֵי זְכַרְיָהוּ הַמֵּבִין בִּרְאֹת הָאֱלֹהִים וּבִימֵי דָּרְשׁוֹ אֶת־יְהוָה הִצְלִיחוֹ הָאֱלֹהִים : ו וַיֵּצֵא וַיִּלָּחֶם בַּפְּלִשְׁתִּים וַיִּפְרֹץ אֶת־חוֹמַת גַּת וְאֵת חוֹמַת יַבְנֵה וְאֵת חוֹמַת אַשְׁדּוֹד וַיִּבְנֶה עָרִים בְּאַשְׁדּוֹד וּבַפְּלִשְׁתִּים : ז וַיַּעְזְרֵהוּ הָאֱלֹהִים עַל פְּלִשְׁתִּים וְעַל הָעַרְבִּיִּים יתיר י׳ הַיּוֹשְׁבִים בְּגוּר־בָּעַל וְהַמְּעוּנִים : ח וַיִּתְּנוּ הָעַמּוֹנִים מִנְחָה לְעֻזִּיָּהוּ וַיֵּלֶךְ שְׁמוֹ עַד־לְבוֹא מִצְרַיִם כִּי הֶחֱזִיק עַד־לְמָעְלָה : ט וַיִּבֶן עֻזִּיָּהוּ מִגְדָּלִים בִּירוּשָׁלַם עַל־שַׁעַר הַפִּנָּה וְעַל־שַׁעַר הַגַּיְא וְעַל־

המקצוע

רש״י

הנמצאים בבית האלהי' עם עובד אדום · כי הוא ובניו נגידי' על האוצרות כל ימיהם כדלעיל : ואת בני התערובת · שלא הניחו ישרא' את אמציהו להיות עוד מלך בירושלי' עד שנתן בני השרים ערבון שלא ימרדו עוד בו וכן תרגם יונתן אותו במלכים (ב יד) בני ררבניא · ורבינו יוסף פירש תערובות אותן התערובות שהיה לו למלך נתונים בערבות שלא ימרדו אבותם בו ולא נראה לי כי לא מצינו שגברה יד יהודה כל כך על אחרי' שיהו צריכי' ליתן ליהודה בניהם לערבון ומעת אשר סר אמציה מאחרי ה' ונפל לפני מלך ישראל מיד ויקשרו עליו קשר בירושלים להרגו כי הי' לבם דוה איש על בנו ועל אחיו ועל קרובו שנהרגו על ידו לפי שנתגרה במלך ישרא' : (כז) וינס לכישה · עיר מבצר אשר נלחם עליה סנחריב ונסע לכישה ויהי שם ט"ו שנים עד ששלח אחריו לכיש' וימיתהו שם ואותן ט"ו שנה שהי' בלכיש מולכ' יכליהו אם עזיהו תחתיו אך קשה לי ובפי' ר' יוסף ז"ל ראיתי גם אותן ט"ו שנים שהי' בלכיש מלך עזיהו בנו תחתיו ולא נכון לפותרו כן שהרי כתיב בסמוך והוא בן שש עשרה שנה נמל' שלא היה בזמן שברח אביו אלא בן שנה ועוד שא"כ היה לו לומר ויקחו את עזיהו וימליכו תחת אביו בחייו ש"א משמע שלא מלך בחיי אביו : (ד) ויעש הישר בעיני ה' · ככל הים' שעש' אביו עשה ולא עשה כרשעתו : (ה) בימי זכריה · זה עזיהו וג' שמות נקראו לו עזיהו זכריהו עזריהו ודוגמא (מלכים ב יב) יהואחז אחזיהו : המבין בראות אלהים · שהבין ביראת האלהים שטובה היא ונתירא מה' : (ט) ויבן עזיהו מגדלים וגו' יהו' צריך לחזק מה שפרצו בחומה בימי אביו : (י) אכרים · ארטו"רי בלע"ז וכרמים · דוגמא (שם ב' כ"ה) לכורמים וליוגבים

שומרי

מצודת דוד

(כא) ויתראו פנים · ר"ל נלחמו פנים בפנים : (כג) משער אפרים · התחיל לפרוץ מן השער הנקרא שער אפרים ופרץ עד השער הנקרא שער הפונה והיה בחור' מ' אמה : (כד) וכל הזהב · ר"ל ולקח את כל הזהב וכו' ומעניני תבין חסרונו : עם עובד אדום · עם כל הנמצא בבית עובד כי בהיות הארון שם בימי דוד היה בביתו אוצרות הקדשים ונשארו שמה אף אחר שנלקח הארון משם : בני התערובות הם בני השרים שהם ביד המלך לערבון שלא ימרדו בו האבות : (כז) ומעת וכו' ויקשרו · מעת הסיר התחילו לקשור עליו ולמרוד בו : (כח) בעיר יהודה · ר"ל בהעיר המיוחדת אשר ביהודה והוא עיר ציון : **כו** (ב) הוא בנה את אילות וישיבה ליהודה · כי שלמה כבשה מאדו' כמ"ש אז הלך שלמה וכו' ואל אילות (לעיל ח') ובני אדו' חזרו ולקחו אותה מיהודה וכאשר הכה אמציה את אדום לקחה מידם ועזיהו בנה את חומתה להיות עיר מבצר ובזה השיבה ליהודה כי בעודה פרוזה אין להתחזק בה ולהחזיקה בשלהם. אחרי שכב המלך · על אמציה יאמר כי אף שהוא לכדה עדיין לא הותר לידם להחזיק בה עד כי מת ובא עזיהו ועשאה עיר מבצר : (ד) ויעש הישר וכו' ככל וכו' · ר"ל בדבר הישר עשה כאביו ולא בדבר מה שלא טוב עשה : (ה) ויהי לדרוש אלהים · היה דרכו לדרוש אלהים · המבין בראות אלהים · היה בעל בינה להבין נפלאות במראות הנבואה שבאה מאלהי' : (ח) העמונים · אולי הם המעונים הנזכר ובא הפוך : וילך שמו · פרסום

שמו

מצודת ציון

הנאמר במ"ב כי השער העומד בפינה הוא פונה לכאן ולכאן : (כד) התערובות' מלשון ערבון ומשכון כמו מה הערבון (בראשית ל"ח) : **כו** (ט) המקצוע · הזויות

כמו

הַמִּקְצוֹעַ וַיְחַזְּקֵם : י וַיִּבֶן מִגְדָּלִים בַּמִּדְבָּר וַיַּחְצֹב בֹּרוֹת רַבִּים כִּי מִקְנֶה־רַּב הָיָה לוֹ וּבַשְּׁפֵלָה וּבַמִּישׁוֹר אִכָּרִים וְכֹרְמִים בֶּהָרִים וּבַכַּרְמֶל כִּי־אֹהֵב אֲדָמָה הָיָה : יא וַיְהִי לְעֻזִּיָּהוּ חַיִל עֹשֵׂה מִלְחָמָה יוֹצְאֵי צָבָא לִגְדוּד בְּמִסְפַּר פְּקֻדָּתָם בְּיַד יְעוּאֵל יְעִיאֵל קרי הַסּוֹפֵר וּמַעֲשֵׂיָהוּ הַשּׁוֹטֵר עַל־יַד־חֲנַנְיָהוּ מִשָּׂרֵי הַמֶּלֶךְ : יב כֹּל מִסְפַּר רָאשֵׁי הָאָבוֹת לְגִבּוֹרֵי חָיִל אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת : יג וְעַל־יָדָם חֵיל צָבָא שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֶלֶף וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת עוֹשֵׂי מִלְחָמָה בְּכֹחַ חָיִל לַעְזֹר לַמֶּלֶךְ עַל־הָאוֹיֵב : יד וַיָּכֶן לָהֶם עֻזִּיָּהוּ לְכָל־הַצָּבָא מָגִנִּים וּרְמָחִים וְכוֹבָעִים וְשִׁרְיֹנוֹת וּקְשָׁתוֹת וּלְאַבְנֵי קְלָעִים : טו וַיַּעַשׂ בִּירוּשָׁלַם חִשְּׁבֹנוֹת מַחֲשֶׁבֶת חוֹשֵׁב לִהְיוֹת עַל־הַמִּגְדָּלִים וְעַל־הַפִּנּוֹת לִירוֹא בַּחִצִּים וּבָאֲבָנִים גְּדֹלוֹת וַיֵּצֵא שְׁמוֹ עַד־לְמֵרָחוֹק כִּי־הִפְלִיא לְהֵעָזֵר עַד כִּי־חָזָק : טז וּכְחֶזְקָתוֹ גָּבַהּ לִבּוֹ עַד־לְהַשְׁחִית וַיִּמְעַל בַּיהוָה אֱלֹהָיו וַיָּבֹא אֶל־הֵיכַל יְהוָה לְהַקְטִיר עַל־מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת : יז וַיָּבֹא אַחֲרָיו עֲזַרְיָהוּ הַכֹּהֵן וְעִמּוֹ כֹּהֲנִים לַיהוָה שְׁמוֹנִים בְּנֵי־חָיִל : יח וַיַּעַמְדוּ עַל־עֻזִּיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ לוֹ לֹא־לְךָ עֻזִּיָּהוּ לְהַקְטִיר לַיהוָה כִּי לַכֹּהֲנִים בְּנֵי־אַהֲרֹן הַמְקֻדָּשִׁים לְהַקְטִיר צֵא מִן־הַמִּקְדָּשׁ כִּי מָעַלְתָּ וְלֹא־לְךָ לְכָבוֹד מֵיְהוָה אֱלֹהִים : יט וַיִּזְעַף עֻזִּיָּהוּ וּבְיָדוֹ מִקְטֶרֶת לְהַקְטִיר וּבְזַעְפּוֹ עִם־הַכֹּהֲנִים וְהַצָּרַעַת זָרְחָה בְמִצְחוֹ לִפְנֵי הַכֹּהֲנִים בְּבֵית יְהוָה מֵעַל לְמִזְבַּח הַקְּטֹרֶת : כ וַיִּפֶן אֵלָיו עֲזַרְיָהוּ כֹהֵן הָרֹאשׁ וְכָל־הַכֹּהֲנִים וְהִנֵּה־הוּא מְצֹרָע בְּמִצְחוֹ וַיַּבְהִלוּהוּ מִשָּׁם וְגַם־הוּא נִדְחַף לָצֵאת כִּי נִגְּעוֹ יְהוָה : כא וַיְהִי עֻזִּיָּהוּ הַמֶּלֶךְ מְצֹרָע עַד־יוֹם מוֹתוֹ וַיֵּשֶׁב בֵּית הַחָפְשׁוּת החפשית קרי מְצֹרָע כִּי נִגְזַר מִבֵּית יְהוָה וְיוֹתָם בְּנוֹ עַל־בֵּית

המלך

וכחזקתו וגומר סנהדרין ז׳ שם ערכין יג

והצרע׳ וגו׳ סנהדרין שם ערכין שם

רש״י

שומרי בהמות היה לו : כי אוהב אדמה היה · מפורש בב"ר ג' להוטי' אחרי אדמה היו ולא נמצא בם תועלת הוא וקין : (טו) חשבנות מחשבת חושב · דוגמא (שמות כ"ח) מעשה חושב כלי מלחמה עשה באומנות כגון דיק ואילים המנגחים בחומה כדכתיב (משלי כ"ד) כי בתחבולות תעשה לך מלחמה : (טז) וימעל בה' אלהיו · כאן נופל לומר מעילה כי בשגגה עשה דוגמא (ויקרא ה') נפש כי תמעול מעל וחטאה בשגגה : ויבא אל היכל ה' · שאמר נאה למל' לשרת למלך הכבוד : (יט) ובידו מקטרת להקטיר · ורצה להכות בו הכהן המונעו מלהקטיר קטורת : (כא) בית החפשית · ובירושלמי מפורש עשה לו בית בבית הקברות על שם במתים חפשי (תהלי' פח) : כי נגזר · לו מלבא עוד בין הבריות דוגמא (מגילה

ב'

מצודת דוד

שמו הלך עד בוא אל מצרים : עד למעלה · ר"ל גדול מאד : (ט) ויחזקם · בכל פעם חיזק את המגדלי' ההם : (י) ויחצוב בורות · החופר במקום אבנים קרוי חוצב בלשון מקרא : כי מקנה רב · והיה צריך לבורות רבים להשקות המקנה : ובשפלה ובמישור · מהם רועים בשפלה ומהם במישור : כי אוהב אדמה · אוהב היה לעסוק בעבודת אדמה : (יא) במספר פקודתם · במספר מנינם הנמסר ביד יעיאל וכו' : על יד חנניהו · הוא היה מוסר בידם המספר : (יב) לגבורי חיל · של גבורי החיל : (יג) ועל ידם · הנתונים בידם ותחת ממשלתם : בכח חיל · הוא כפל ענין במ"ש ו[illegible] על רב הכח : (יד) ולאבני קלעים · הכלים הנצרכים לאבני הקלע : (טו) חשבונות · מעשה אומנות הבאה ע"י מחשבה ועיון רב ולתוספת ביאור אמר מחשבת : חושב · ר"ל שנעשה במחשבות של אוהב והוא הרגיל במחשבת העיון : להיות על המגדלים · מעשה האומנות שהם עשה לשום על המגדלים לירות בהם בחצים ובאבנים : כי הפליא · עשה דברים נפלאים להיות נעזר בהם עד כי נתחזק על ידיהם : (טז) עד להשחית · עד כי נשחת להרשיע בעבור רוב גובה הלב : (יח) לא לך · לא הותר לך להקטיר : כי מעלת · כי פשעת בזה : ולא לך לכבוד · ר"ל לא כמו שחשבת אתה שיהא לך בהקטרה זו כבוד מה' כי לא כן הוא : (יט) ויזעף · על שמיחה בו : ובידו מקטרת · וכבר היה בידו המחתה ובו הקטורת : ובזעפו · ובעת זעפו פרחה הצרעת במצחו ולפי שהצרעת לבנה היא כמ"ש והנה בהרת לבנה היא (ויקרא י"ג) לזה אמר לשון זריחה כי מבהיק בעבור הלובן : מעל · בעמדו מעל המזבח : (כ) ויבהילוהו · הוציאוהו משם בבהלה ומהירות : נדחף לצאת · מעצמו יהיה נדחף לצאת מהר כי ראה שה' נגעו ובעונש בא : (כא) בית החפשית · בבית שחפשית ר"ל עוזב הנהגת המלוכה והנה חפשי מן העמל הזה וכמ"ש רז"ל שהמלכות לעבדות יחשב לפי רב העמל : כי נגזר · כי נכרת מלבוא לבית ה' בעבור טומאת

צרעתו

מצודת ציון

כמו לבני המקלעות (שמות כ"ו) : (י) ובשפלה · בעמק : אכרים · הם עובדי האדמה בחרישה כמו וקראו איכר אל אבל (עמוס ה') : וכורמים · עובדי הכרמי' : ובכרמל · ענין בקעות שמנים וטובים כמו ורעה הכרמל והבשן (ירמיה נ') : (יד) ויכן · מלשון הכנה : וכובעים · עשוים הם מברזל ישימו על הראש להגן ממכת חרב : ושריונות · ענין מלבוש מברזל ילבשו במלחמה להגן : (טו) הפנות · המה ענין מגדלים כמו ועל הפנות הגבוהות (צפניה א') : לירוא · להשליך כמו ירה בים (שמות ט"ו) : (טז) וימעל · ענין חטא ופשע : (יט) ויזעף · ענין כעס : מקטרת כן יקרא המחת' שהיא עם הקטורת ונכונה להקטיר : (כ) נדחף · מלשון דחיפה ומהירות הליכה : (כא) נגזר · נכרת : **כז** (ג) העופל · שם מגדל וכן

ויצא

הַמֶּלֶךְ שׁוֹפֵט אֶת־עַם הָאָרֶץ׃ כב וְיֶתֶר דִּבְרֵי עֻזִּיָּהוּ הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרֹנִים כָּתַב יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ הַנָּבִיא׃ כג וַיִּשְׁכַּב עֻזִּיָּהוּ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִם־אֲבֹתָיו בִּשְׂדֵה הַקְּבוּרָה אֲשֶׁר לַמְּלָכִים כִּי אָמְרוּ מְצוֹרָע הוּא וַיִּמְלֹךְ יוֹתָם בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ **כז** א בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יוֹתָם בְּמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְשֵׁם אִמּוֹ יְרוּשָׁה בַּת־צָדוֹק׃ ב וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־עָשָׂה עֻזִּיָּהוּ אָבִיו רַק לֹא־בָא אֶל־הֵיכַל יְהוָה וְעוֹד הָעָם מַשְׁחִיתִים׃ ג הוּא בָּנָה אֶת־שַׁעַר בֵּית־יְהוָה הָעֶלְיוֹן וּבְחוֹמַת הָעֹפֶל בָּנָה לָרֹב׃ ד וְעָרִים בָּנָה בְּהַר־יְהוּדָה וּבֶחֳרָשִׁים בָּנָה בִּירָנִיּוֹת וּמִגְדָּלִים׃ ה וְהוּא נִלְחַם עִם־מֶלֶךְ בְּנֵי־עַמּוֹן וַיֶּחֱזַק עֲלֵיהֶם וַיִּתְּנוּ־לוֹ בְנֵי־עַמּוֹן בַּשָּׁנָה הַהִיא מֵאָה כִּכַּר־כֶּסֶף וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כֹּרִים חִטִּים וּשְׂעוֹרִים עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים זֹאת הֵשִׁיבוּ לוֹ בְּנֵי עַמּוֹן וּבַשָּׁנָה הַשֵּׁנִית וְהַשְּׁלִשִׁית׃ ו וַיִּתְחַזֵּק יוֹתָם כִּי הֵכִין דְּרָכָיו לִפְנֵי יְהוָה אֱלֹהָיו׃ ז וְיֶתֶר דִּבְרֵי יוֹתָם וְכָל־מִלְחֲמֹתָיו וּדְרָכָיו הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה׃ ח בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה הָיָה בְמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ׃ ט וַיִּשְׁכַּב יוֹתָם עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּעִיר דָּוִיד וַיִּמְלֹךְ אָחָז בְּנוֹ תַּחְתָּיו׃ **כח** א בֶּן־עֶשְׂרִים שָׁנָה אָחָז בְּמָלְכוֹ וְשֵׁשׁ־עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָםִ וְלֹא־עָשָׂה הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּדָוִיד אָבִיו׃ ב וַיֵּלֶךְ בְּדַרְכֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וְגַם מַסֵּכוֹת עָשָׂה לַבְּעָלִים׃ ג וְהוּא הִקְטִיר בְּגֵיא בֶן־הִנֹּם וַיַּבְעֵר אֶת־בָּנָיו בָּאֵשׁ כְּתֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ד וַיְזַבֵּחַ וַיְקַטֵּר בַּבָּמוֹת וְעַל־הַגְּבָעוֹת וְתַחַת כָּל־עֵץ רַעֲנָן׃ ה וַיִּתְּנֵהוּ יְהוָה אֱלֹהָיו בְּיַד מֶלֶךְ אֲרָם וַיַּכּוּ־בוֹ וַיִּשְׁבּוּ מִמֶּנּוּ שִׁבְיָה גְדוֹלָה וַיָּבִיאוּ דַּרְמָשֶׂק וְגַם בְּיַד־מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל נִתָּן וַיַּךְ־בּוֹ מַכָּה גְדוֹלָה׃ ו וַיַּהֲרֹג פֶּקַח בֶּן־רְמַלְיָהוּ בִּיהוּדָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף בְּיוֹם אֶחָד הַכֹּל בְּנֵי־חָיִל בְּעָזְבָם אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתָם׃ ז וַיַּהֲרֹג זִכְרִי גִּבּוֹר

אפרים

רש״י

ב׳) ואת אשר נגזר עליה : (כג) בשדה הקבורה · ולא במערה עם המלכים · (ב) ככל אשר עשה עזיהו אביו · הטובות שעשה אביו וזהו שאמר רבי שמעון בן יוחאי במס׳ סוטה אלמלא יהי׳ אברהם אבינו מקבל עליו כל שנות הדורות עד לי אני הייתי מקבל עלי חטאי הדורות מאברהם עד לי ואם היה יותם בן עזיהו עמי היינו מקבלין עלינו מאברהם ועד סוף הדורות שבכל המלכים שלפניו ולאחריו מצינו בהם חטא חוץ מיותם דוד רק באורי׳ החתי שלמה נשיו הטו לבבו רחבעם עזב את תורת ה׳ אביהו וילך בכל חטא׳ אביו אסא הוליך כסף וזהב מאוצרו׳ בית ה׳ ונתן הגביא בית המהפכת יהושפט נתחבר לרשע יהורם הרג אחיו אחזיהו אמו יועצתו להרשיע יואש הרג זכריה ונעשה קדש אמציה השתחו׳ לפסילי שעיר עזיהו נכנס להיכל להקטיר אחז הלך בדרכי מלך ישראל וגם עשה מסכות לבעלים חזקיה גבה לבו ויהי עליו קצף ועל שלשה לא הודו לו מנשה עשה הרע בעיני ה׳ יאשיהו לא שמע דברי נכיאו מפי אלהים צדקיה עשה הרע בעיני ה׳ ולא נכנע מפני ירמי׳ אבל יותם לא נמצ׳ בו שום דופי (כך אמר לי ר׳ אלעזר בר משה) : ועוד העם משחיתי׳ · כדכתי׳ (במלכי ב׳ ט) עוד העם מזבחים ומקטרים : (ג) ובחומת העופל · דוגמא (ישעיה לב) עופל ובוחן היה בונה מגדלות : (ד) ובחרשים בנה בירניות · לשון בירה גדולה : (ז) את מעשיהו בן המלך · אחז הרג זכרי גבור אפרים ואת עזריקם · ואת ואת דוגמא (בראשית ל״ו) ואיה וענה וכן נרדם ורכב וסוס (תהלים ע״ו)

מצודת ציון

ויבוא אל העופל (מ״ב ה׳) : (ד) ובחרשים · ביערות כמו וחרש מצל (יחזקאל ל״א) ור״ל סעיף : בירניות · ארמונות וכן לא לאדם הבירה (דה״א כ״ט):(ה) השיבו · לפי שלהו שלשה פעמים לזה אמר השיבו ר״ל שלהו והשיבו ושלהו : **כח** (ב) מסכות· פסילים יצוקים ממתכת וכן אלהי מסכה (שמו׳ ל״ד) : (ג) ויבער · ענין שריפה : הורים · גרש : (ז) נגיד הבית · פקיד הבית:

משנה

מצודת דוד

לרעתו לזה עוד גם הנהגת המלוכה : על בית המלך · היה ממונה על בית המלך להיות שופט משפט העם תחת המלך : (כג) בשדה הקבורה · ולא במערה של קבורת המלכים: מצורע הוא · ואין מהראוי א״כ לקוברו במערה עם המלכים : **כז** (ב) ככל אשר עשה · ר״ל בדבר הישר עשה כאביו רק לא בדבר המעל ולא בא אל ההיכל ולהקטיר כמו שבא אביו:ועוד העם· ר״ל עם כי יותם היה צדיק גמור עכ״ז היו העם משחיתים דרכיהם ולא למדו מדרכיו: (ג) הוא בנה · ר״ל בנה עליו בנין גבוה או שנפל וחזר הוא ובנהו מחדש : (ה) ושעורים עשרת אלפים· מוסב הוא על כורים : **כח** (ג) ויבער את בניו · היא עבודת המולך : (ו) בעזבם · בעבור עזבם

ובעונם

אֶפְרַיִם אֶת־מַעֲשֵׂיָהוּ בֶּן־הַמֶּלֶךְ וְאֶת־עַזְרִיקָם נְגִיד הַבָּיִת וְאֶת־אֶלְקָנָה מִשְׁנֵה הַמֶּלֶךְ׃ ח וַיִּשְׁבּוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל מֵאֲחֵיהֶם מָאתַיִם אֶלֶף נָשִׁים בָּנִים וּבָנוֹת וְגַם־שָׁלָל רָב בָּזְזוּ מֵהֶם וַיָּבִיאוּ אֶת־הַשָּׁלָל לְשֹׁמְרוֹן׃ ט וְשָׁם הָיָה נָבִיא לַיהוָה עֹדֵד שְׁמוֹ וַיֵּצֵא לִפְנֵי הַצָּבָא הַבָּא לְשֹׁמְרוֹן וַיֹּאמֶר לָהֶם הִנֵּה בַּחֲמַת יְהוָה אֱלֹהֵי־אֲבוֹתֵיכֶם עַל־יְהוּדָה נְתָנָם בְּיֶדְכֶם וַתַּהַרְגוּ־בָם בְּזַעַף עַד לַשָּׁמַיִם הִגִּיעַ׃ י וְעַתָּה בְּנֵי־יְהוּדָה וִירוּשָׁלַםִ אַתֶּם אֹמְרִים לִכְבֹּשׁ לַעֲבָדִים וְלִשְׁפָחוֹת לָכֶם הֲלֹא רַק־אַתֶּם עִמָּכֶם אֲשָׁמוֹת לַיהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ יא וְעַתָּה שְׁמָעוּנִי וְהָשִׁיבוּ הַשִּׁבְיָה אֲשֶׁר שְׁבִיתֶם מֵאֲחֵיכֶם כִּי חֲרוֹן אַף־יְהוָה עֲלֵיכֶם׃ יב וַיָּקֻמוּ אֲנָשִׁים מֵרָאשֵׁי בְנֵי־אֶפְרַיִם עֲזַרְיָהוּ בֶן־יְהוֹחָנָן בֶּרֶכְיָהוּ בֶן־מְשִׁלֵּמוֹת וִיחִזְקִיָּהוּ בֶן־שַׁלֻּם וַעֲמָשָׂא בֶן־חַדְלָי עַל־הַבָּאִים מִן־הַצָּבָא׃ יג וַיֹּאמְרוּ לָהֶם לֹא־תָבִיאוּ אֶת־הַשִּׁבְיָה הֵנָּה כִּי לְאַשְׁמַת יְהוָה עָלֵינוּ אַתֶּם אֹמְרִים לְהֹסִיף עַל־חַטֹּאתֵינוּ וְעַל־אַשְׁמָתֵנוּ כִּי־רַבָּה אַשְׁמָה לָנוּ וַחֲרוֹן אָף עַל־יִשְׂרָאֵל׃ יד וַיַּעֲזֹב הֶחָלוּץ אֶת־הַשִּׁבְיָה וְאֶת־הַבִּזָּה לִפְנֵי הַשָּׂרִים וְכָל־הַקָּהָל׃ טו וַיָּקֻמוּ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־נִקְּבוּ בְשֵׁמוֹת וַיַּחֲזִיקוּ בַשִּׁבְיָה וְכָל־מַעֲרֻמֵּיהֶם הִלְבִּישׁוּ מִן־הַשָּׁלָל וַיַּלְבִּשׁוּם וַיַּנְעִלוּם וַיַּאֲכִלוּם וַיַּשְׁקוּם וַיְסֻכוּם וַיְנַהֲלוּם בַּחֲמֹרִים לְכָל־כּוֹשֵׁל וַיְבִיאוּם יְרֵחוֹ עִיר־הַתְּמָרִים אֵצֶל אֲחֵיהֶם וַיָּשׁוּבוּ שֹׁמְרוֹן׃ טז בָּעֵת הַהִיא שָׁלַח הַמֶּלֶךְ אָחָז עַל־מַלְכֵי אַשּׁוּר לַעְזֹר לוֹ׃ יז וְעוֹד אֲדוֹמִים בָּאוּ וַיַּכּוּ בִיהוּדָה וַיִּשְׁבּוּ־שֶׁבִי׃ יח וּפְלִשְׁתִּים פָּשְׁטוּ בְּעָרֵי הַשְּׁפֵלָה וְהַנֶּגֶב לִיהוּדָה וַיִּלְכְּדוּ אֶת־בֵּית־שֶׁמֶשׁ וְאֶת־אַיָּלוֹן וְאֶת־הַגְּדֵרוֹת וְאֶת־שׂוֹכוֹ וּבְנוֹתֶיהָ וְאֶת־תִּמְנָה וּבְנוֹתֶיהָ וְאֶת־גִּמְזוֹ וְאֶת־בְּנֹתֶיהָ וַיֵּשְׁבוּ שָׁם׃ יט כִּי־הִכְנִיעַ יְהוָה אֶת־יְהוּדָה בַּעֲבוּר אָחָז מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל כִּי הִפְרִיעַ בִּיהוּדָה וּמָעוֹל מַעַל בַּיהוָה׃ כ וַיָּבֹא עָלָיו תִּלְּגַת פִּלְנְאֶסֶר מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיָּצַר לוֹ וְלֹא חֲזָקוֹ׃ כא כִּי־חָלַק

ויקמו וגו׳
פסו׳ ס מב

כמלך אחז
מגילה א
יא

אחז

רש״י

ט״ו) : (טו) ויקמו האנשים אשר נקבו בשמות·למעלה מי הם אותם אנשים שהם מראשי בני אפרים עזריהו בן יהוחנן וחביריו: וכל מערומיהם · לשון ערום ועריה: (יח) ופלשתים פשטו בערי השפלה והנגב· שהיא כנגדם כדכתיב והכנעני יושב על הים : (יט) כי הפריע ביהודה · דוגמא (שמות ל״ב) כי פרעה אהרן בפרוע פרעות (שופטים ה׳):(כ) ויבא עליו : ששלח אחריו לעזור לו כמו שכתוב במלכים (ב׳ ט״ז) וישלח מלאכים אל תגלת פלנאסר : ויצר לו · מה שחלק לו את בית ה׳ ואת בית המלך וגו׳ : (כא) ולא לעזר׳ לו · אף על פי שמצינו במלכי׳ (שם) ויעל מלך

אשור

מצודת ציון

משנה המלך · שני למלך : (י) לכבוש · לאחוז בחזקה כמו ותכבים אותם (ירמיה ל״ד) : (יד) החלוץ · אנשי המלחמה המזוינים : (טו) נקבו · נתפרשו כמו ונוקב שם (ויקרא כ״ד) : ויחזיקו · אחזו : וינהלום · ענין הנהגה כמו אתנהלה לאטי (בראשית ל״ג) : כושל · ענין תשות כח כמו כשל כח הסבל (נחמיה ד׳) : עיר התמרים · על שם שגדל בה תמרים הרבה : (יט) הפריע· ענין גלוי כמו ופרע את ראש האשה (במדבר ה) : (כ) תלגת פלנאסר הוא תגלת פלסר האמור

במ״ב

מצודת דוד

ובעונם בא: (ח) בנים ובנות · ר״ל קטנים וקטנות: (ט) לפני הצבא·לקראת הצבא : בחמת ה׳ · בעבור שבערה חמת ה׳ על יהודה לזה נתנם בידכם ולא בעבור זכותכם : בזעף · בכעס רב וגדול עד שהגיע אל השמים לרוב גדלו והוא מלשון מליצה וכאמר והנה בזה קבלו די גמולם : (י) ועתה · הואיל וקבלו די הגמול וכי מהראוי לכבשם עוד לעבדים ולשפחות : הלא רק אתם· ר״ל השביה הזה לא לטובה לכם הבאתם עמכם רק אתם מביאים עמכם אשמות ופשעים : (יא) כי חרון · כי פן יהיה חרון אף ה׳ עליכם: (יב) על הבאים · לעורר לבבם לעזוב השבויים : (יג) הנה · אל שומרון : כי לאשמת ה׳ · כי את אשמת ה׳ ר״ל דבר הנחשב בעיני ה׳ לאשמה אתם אומרי׳ להוסיף עלינו עוד על חטאתינו אשר מאז : כי רבה׳ בדבר הזה יהיה לנו אשמה רבה וחרון אף מה׳ על ישראל: (יד) ויעזוב וגו׳ · לפני השרים עזבו הכל מידם והעמידם לפני השרים לעשות בהם הטוב בעיניהם : (טו) אשר נקבו· עזריהו וחבריו הנזכרים למעלה: ויחזיקו בשבים · שמו תחת ידם וברשותם : וכל מערומיהם · כל מי בהם שהיה ערום מבלי לבוש הלבישו מן השלל:וינעלום· נתנו מנעלים ברגליהם : ויסכום · בשמן : וינהלום · הנהיגום על החמורים את כל מי שחלש כחו ונחלש ללכת ברגליו : אצל אחיהם · מבני שבט יהודה: (טז) בעת ההיא· שנלחם בו מלך ישראל : (יח) בערי השפלה והנגב· בערי שעמדו בעמק ובערים הדרומים של יהודה : (יט) כי הפריע ביהודה · הוא גלה מעשיהם הרעים כי ע״י עשו בפרסום רב : ומעול · וגם הוא עצמו מעל בה׳ : (כ) ויצר לו· עם שהוא שלח אליו לעזרו הצר לו עוד ולא חזקו כאשר שאל ממנו ואף שנלחם בעבורו עם מלך ארם כמ״ש במ״ב מ״מ לא יחשב לעזר הואיל והוא הצר לו בסוף : (כא) כי חלק · אף כי חלק אחז את האוצרות

הבמא

אָחָז אֶת־בֵּית יְהוָה וְאֶת־בֵּית הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים וַיִּתֵּן לְמֶלֶךְ אַשּׁוּר וְלֹא לְעֶזְרָה לוֹ׃ כב וּבְעֵת
הָצֵר לוֹ וַיּוֹסֶף לִמְעוֹל בַּיהוָה הוּא הַמֶּלֶךְ אָחָז׃ כג וַיִּזְבַּח לֵאלֹהֵי דַרְמֶשֶׂק הַמַּכִּים בּוֹ וַיֹּאמֶר
כִּי אֱלֹהֵי מַלְכֵי־אֲרָם הֵם מַעְזְרִים אוֹתָם לָהֶם אֲזַבֵּחַ וְיַעְזְרוּנִי וְהֵם הָיוּ־לוֹ לְהַכְשִׁילוֹ וּלְכָל־
יִשְׂרָאֵל׃ כד וַיֶּאֱסֹף אָחָז אֶת־כְּלֵי בֵית־הָאֱלֹהִים וַיְקַצֵּץ אֶת־כְּלֵי בֵית־הָאֱלֹהִים וַיִּסְגֹּר אֶת־
דַּלְתוֹת בֵּית־יְהוָה וַיַּעַשׂ לוֹ מִזְבְּחוֹת בְּכָל־פִּנָּה בִּירוּשָׁלִָם׃ כה וּבְכָל־עִיר וָעִיר לִיהוּדָה
עָשָׂה בָמוֹת לְקַטֵּר לֵאלֹהִים אֲחֵרִים וַיַּכְעֵס אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתָיו׃ כו וְיֶתֶר דְּבָרָיו וְכָל־
דְּרָכָיו הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרוֹנִים הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל׃ כז וַיִּשְׁכַּב
אָחָז עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֻהוּ בָעִיר בִּירוּשָׁלִַם כִּי לֹא הֱבִיאֻהוּ לְקִבְרֵי מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּמְלֹךְ
יְחִזְקִיָּהוּ בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ **כט** א יְחִזְקִיָּהוּ מָלַךְ בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה וְעֶשְׂרִים וָתֵשַׁע
שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלָיִם וְשֵׁם אִמּוֹ אֲבִיָּה בַּת־זְכַרְיָהוּ׃ ב וַיַּעַשׂ הַיָּשָׁר בְּעֵינֵי יְהוָה כְּכֹל אֲשֶׁר־
עָשָׂה דָּוִיד אָבִיו׃ ג הוּא בַשָּׁנָה הָרִאשׁוֹנָה לְמָלְכוֹ בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן פָּתַח אֶת־דַּלְתוֹת
בֵּית־יְהוָה וַיְחַזְּקֵם׃ ד וַיָּבֵא אֶת־הַכֹּהֲנִים וְאֶת־הַלְוִיִּם וַיַּאַסְפֵם לִרְחוֹב הַמִּזְרָח׃ ה וַיֹּאמֶר
לָהֶם שְׁמָעוּנִי הַלְוִיִּם עַתָּה הִתְקַדְּשׁוּ וְקַדְּשׁוּ אֶת־בֵּית יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבֹתֵיכֶם וְהוֹצִיאוּ אֶת־
הַנִּדָּה מִן־הַקֹּדֶשׁ׃ ו כִּי־מָעֲלוּ אֲבֹתֵינוּ וְעָשׂוּ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה־אֱלֹהֵינוּ וַיַּעַזְבֻהוּ וַיַּסֵּבּוּ
פְנֵיהֶם מִמִּשְׁכַּן יְהוָה וַיִּתְּנוּ־עֹרֶף׃ ז גַּם סָגְרוּ דַּלְתוֹת הָאוּלָם וַיְכַבּוּ אֶת־הַנֵּרוֹת וּקְטֹרֶת
לֹא הִקְטִירוּ וְעֹלָה לֹא־הֶעֱלוּ בַקֹּדֶשׁ לֵאלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ ח וַיְהִי קֶצֶף יְהוָה עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם
וַיִּתְּנֵם לְזַוְעָה לזעוה קרי לְשַׁמָּה וְלִשְׁרֵקָה כַּאֲשֶׁר אַתֶּם רֹאִים בְּעֵינֵיכֶם׃ ט וְהִנֵּה נָפְלוּ
אֲבוֹתֵינוּ בֶּחָרֶב וּבָנֵינוּ וּבְנוֹתֵינוּ וְנָשֵׁינוּ בַּשְּׁבִי עַל־זֹאת׃ י עַתָּה עִם־לְבָבִי לִכְרוֹת בְּרִית
לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב מִמֶּנּוּ חֲרוֹן אַפּוֹ׃ יא בָּנַי עַתָּה אַל־תִּשָּׁלוּ כִּי־בָכֶם בָּחַר יְהוָה
לַעֲמֹד לְפָנָיו לְשָׁרְתוֹ וְלִהְיוֹת לוֹ מְשָׁרְתִים וּמַקְטִרִים׃ יב וַיָּקֻמוּ הַלְוִיִּם מַחַת בֶּן־עֲמָשַׂי

ויאמר וגו' סנהדרין ק כ

ויואל

רש"י

אסור על דמשק ויתפשה ויגלה קירה ואת רצין המית לא היה לו לעזרה כל כך לחזקו ולהשיב לו ערים שלקחו ממנו פלשתים : (כד) ויסגור את דלתות בית ה' · כדי שלא יבואו הכהנים לעבוד עבודת' באהל מועד כי אם לבוא למזבחות שעשה בכל פינה בירושלים וחזקיה פתח דלתות בית ה' לפי שאביו סגר דלתות בית ה' : (ג) ויחזק' · לפי שאחז קצץ את כל כלי בית האלהים : (ה) והוציאו את הנדה · עכו"ם את המת לא נאמר כאן כי אם נדה ומאום יותר מן המת המוטל שלם דוגמא כטומא' הנדה כי דם נדה מאום ומוסרח:(ז)ויכבו את הנרות וקטרת לא הקטירו ועולה לא העלו בקד' לאלהי ישראל · אבל לאלהים אחרים עשו במות לכל עיר ועיר לקטר להם : (יא) אל תשלו · לשון שגגה : (טז) ויבאו הכהנים

לפנימה

מצודת דוד

הנמצא בבית ה' וכו' ונתן חלק אחד למלך אשור אעפ"כ לא היה לו לעזרה : (כב) ובעת הצר לו · בעת שהיה צר לו לא שב לה' כי אם עוד הוסיף למעול יותר : הוא המלך · ר"ל כל ימיו היה בהויתו ולא חזר בו : (כג) המכים בו · הוא חוזר על אלהי דרמשק: להכשילו · כי בעבור זה היה ה' מענשו עוד יותר: (כד) ויקצץ · קצץ וכרת מהם את הזהב : ויסגור · לבל יבוא מי לב"ה : (כז) כי לא וכו' · בעבור גודל רשעו : מלכי ישראל · כי גם דוד ושלמה נקברו שמה אשר היו גם מלכי ישראל : **כט** (ג) פתח · כי אחז אביו סגרה כמ"ש למעלה ובא הוא ופתחם : ויחזקם · תקנם בבנין: (ד) לרחוב המזרח · העומדת בשער הבית : (ה) עתה התקדשו · הואיל ופתחתי את הדלתות התקדשו בטבילה למען תוכלו לבוא לבית ה' : וקדשו וכו' והוציאו · קדשו בזה מה שתוציאו ממנה את הנדה היא העכו"ם הראויה להנידה ממקומה להשליכה חוצה כדבר הנמאס ומתועב : (ו) ויסבו פניהם · חזרו פניהם ממנה לבל להפנות אליה : (ז) את הנרות · של המנורה : (ח) ויהי קצף · ובעבור זה היה הקצף : ויתנם לזועה · נתנם לחרדה לכל השומע כי יחרד שלא יקרה לו במקרם : כאשר אתם רואים · אשר כן הוא:(ט) בשבי · הנה אתם בשבי : (יא) אל תשלו · לא יהיה לכם שכחה ושגגה בדבר טהרת הבית: כי בכם בחר

וגו'

מצודת ציון

במ"ב : ויצר · מל' צר ודוחק : (כד) פנה · זוית : **כט** (ה) התקדשו · הטהרו · הנדה · מל' נדידה : (ו) עורף · הוא אחורי הפנים : (ח) לזעוה · מל' זיע ותרדה ונתתים לזעוה (ירמיה ט"ו) : לשמה · לתמהון : ולשרקה · כן יקרא הקול הנעשה בקבוץ השפתים ודרך בני אדם לעשותם על דבר חשוב שנחרב וכן ושמתי את העיר הזאת לשמה ולשרקה (שם י"ט) : (יא) תשלו · ענין שכחה ושגגה כמו

על

וְיוֹאֵל בֶּן־עֲזַרְיָהוּ מִן־בְּנֵי הַקְּהָתִי וּמִן־בְּנֵי מְרָרִי קִישׁ בֶּן־עַבְדִּי וַעֲזַרְיָהוּ בֶּן־יְהַלֶּלְאֵל וּמִן־
הַגֵּרְשֻׁנִּי יוֹאָח בֶּן־זִמָּה וְעֵדֶן בֶּן־יוֹאָח׃ יג וּמִן־בְּנֵי אֱלִיצָפָן שִׁמְרִי וִיעוּאֵל ויעיאל קרי וּמִן־
בְּנֵי אָסָף זְכַרְיָהוּ וּמַתַּנְיָהוּ׃ יד וּמִן־בְּנֵי הֵימָן יְחוּאֵל יחיאל קרי וְשִׁמְעִי וּמִן־בְּנֵי יְדוּתוּן
שְׁמַעְיָה וְעֻזִּיאֵל׃ טו וַיַּאַסְפוּ אֶת־אֲחֵיהֶם וַיִּתְקַדְּשׁוּ וַיָּבֹאוּ כְמִצְוַת־הַמֶּלֶךְ בְּדִבְרֵי יְהוָה
לְטַהֵר בֵּית יְהוָה׃ טז וַיָּבֹאוּ הַכֹּהֲנִים לִפְנִימָה בֵית־יְהוָה לְטַהֵר וַיּוֹצִיאוּ אֵת כָּל־הַטֻּמְאָה
אֲשֶׁר מָצְאוּ בְּהֵיכַל יְהוָה לַחֲצַר בֵּית יְהוָה וַיְקַבְּלוּ הַלְוִיִּם לְהוֹצִיא לְנַחַל־קִדְרוֹן חוּצָה׃
יז וַיָּחֵלּוּ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן לְקַדֵּשׁ וּבְיוֹם שְׁמוֹנָה לַחֹדֶשׁ בָּאוּ לְאוּלָם יְהוָה וַיְקַדְּשׁוּ אֶת־
בֵּית־יְהוָה לְיָמִים שְׁמוֹנָה וּבְיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן כִּלּוּ׃ יח וַיָּבוֹאוּ פְנִימָה אֶל־
חִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמְרוּ טִהַרְנוּ אֶת־כָּל־בֵּית יְהוָה וְאֶת־מִזְבַּח הָעוֹלָה וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו וְאֶת־
שֻׁלְחַן הַמַּעֲרֶכֶת וְאֶת־כָּל־כֵּלָיו׃ יט וְאֵת כָּל־הַכֵּלִים אֲשֶׁר הִזְנִיחַ הַמֶּלֶךְ אָחָז בְּמַלְכוּתוֹ
בְּמַעֲלוֹ הֵכַנּוּ וְהִקְדָּשְׁנוּ וְהִנָּם לִפְנֵי מִזְבַּח יְהוָה׃ כ וַיַּשְׁכֵּם יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַיֶּאֱסֹף אֵת שָׂרֵי
הָעִיר וַיַּעַל בֵּית יְהוָה׃ כא וַיָּבִיאוּ פָרִים־שִׁבְעָה וְאֵילִים שִׁבְעָה וּכְבָשִׂים שִׁבְעָה וּצְפִירֵי
עִזִּים שִׁבְעָה לְחַטָּאת עַל־הַמַּמְלָכָה וְעַל־הַמִּקְדָּשׁ וְעַל־יְהוּדָה וַיֹּאמֶר לִבְנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים
לְהַעֲלוֹת עַל־מִזְבַּח יְהוָה׃ כב וַיִּשְׁחֲטוּ הַבָּקָר וַיְקַבְּלוּ הַכֹּהֲנִים אֶת־הַדָּם וַיִּזְרְקוּ הַמִּזְבֵּחָה
וַיִּשְׁחֲטוּ הָאֵלִים וַיִּזְרְקוּ הַדָּם הַמִּזְבֵּחָה וַיִּשְׁחֲטוּ הַכְּבָשִׂים וַיִּזְרְקוּ הַדָּם הַמִּזְבֵּחָה׃ כג וַיַּגִּישׁוּ
אֶת־שְׂעִירֵי הַחַטָּאת לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ וְהַקָּהָל וַיִּסְמְכוּ יְדֵיהֶם עֲלֵיהֶם׃ כד וַיִּשְׁחָטוּם הַכֹּהֲנִים
וַיְחַטְּאוּ אֶת־דָּמָם הַמִּזְבֵּחָה לְכַפֵּר עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל כִּי לְכָל־יִשְׂרָאֵל אָמַר הַמֶּלֶךְ הָעוֹלָה
וְהַחַטָּאת׃ כה וַיַּעֲמֵד אֶת־הַלְוִיִּם בֵּית יְהוָה בִּמְצִלְתַּיִם בִּנְבָלִים וּבְכִנּוֹרוֹת
בְּמִצְוַת דָּוִיד וְגָד חֹזֵה־הַמֶּלֶךְ וְנָתָן הַנָּבִיא כִּי בְיַד־יְהוָה הַמִּצְוָה בְּיַד־נְבִיאָיו׃

ויבואו וגו' עירובין קה

וביום וגו' ערכין ח ב

ואת כל וגו' עכו"ם נב

ויעמדו

רש"י

לפנימה · כי לא על הלוים ליכנס פנימה: לחצר בית ה' · מקום מעמד הלוים כאומר ויקבלו הלוים וגו' ויחלו באחד לחדש: (יז) ויקדשו את בית ה' לימים שמנה · שנתעכבו בטהרה לטהר כל כך לפי שאחז צייר כל הכתלים צלמי משכית כדכתיב (יחזקאל כ"ג) צלמי כשדים חקוקים בששר ועכבו ח' ימים עד שהשחיתו דמות הצלמים מן הכתלים וביום י"ו לחדש כלו הכל הבית והעזרה: (יט) הכנו והקדשנו · מפור' בעכו"ם בפרק ר' ישמעאל כלי' ששמשו בבי' חניו מהו כו' עד איתיבי' אבי' הניח אחז הכנו והקדשנו מאי לאו הכנו דאגניזינהו והקדשנו דאקדשינהו אמר לו ברוך אתה לשמים שהחזרת לי אבדתי הכנו שגנזום והקדשנו שהקדשנו אחרים תחתיהם : (כא) ולפירי עזים וגומר · הוראת שעה היתה : על מזבח ה' · ולא על אותן מזבחו' שעשה אחז אביו : (כד) לכפר על כל ישראל · שחטאו בעכו"ם כן אמר המלך תהי העולה והחטאת עבור כל ישראל בפרשת שלח לך (במדבר ט"ו) כתיב ועשו כל העדה פר וגו' וכתיב (ויקרא ד') והקריבו הקהל פר בן בקר לחטאת וכאן כתיב ויביאו פרים ואילים וצפירי עזים שבעה אלא הוראת שעה היתה : (כה) כי ביד ה' המצוה ביד נביאיו · לשורר הלוים בכלי שיר לא כתוב בתורה שיהא קרבן טעון שירה אם

מלות

מצודת דוד

וכו' א"כ מהראוי שתהיו זריזים בעבודת המקום: (טו) כדברי ה' · בדבר שהיא עבודת ה' : (טז) לפנימה · היא ההיכל ולתוספת ביאור אמר בית ה': הטומאה · העכו"ם : ויקבלו הלוים · בהחצר קבלו מיד הכהנים כי לא היו רשאים ליכנס להיכל : חוצה · שהוא מחוץ לעיר : (יז) לקדש · לטהר את ההיכל: את בית ה' · זה ההיכל : כלו · גמרו לטהר את כל המקדש : (יח) פנימה · אל בית הפנימי מקום מושב המלך : המערכת · שעורכין עליו לחם הפנים: (יט) הזניח · שעזב מהם עבודת המקום ושמש בהם לעכו"ם: במלכותו · בימי מלכותו : במעלו · ברוב מעלו : הכנו · טהרנו להיות מוכנים לעבודה והקדשנום לה' כבתחלה · ורז"ל אמרו שגנזום והקדישו אחרים תחתיהם כי נמאסו לגבוה : (כא) על הממלכה · לרצות לה' לכפר להם שיתקיים בהם המלכות : ועל המקדש וכו' · למען יעמדו ויתקיימו : (כד) ויחטאו · מתן הדם הנתון באצבע קרוי חטוי וכן וחטאת על המזבח (שמות כ"ט) : כי לכל ישראל וכו' · בעבור כל ישראל אמר שלך להקריבם: העולה · הפרים והאילים והכבשים הביאו לעולה וצפירי העזים לחטאת : (כה) במצות דוד · כמו שצוה דוד וגו' : כי ביד ה' · מצות השיר מפורש הוא ע"פ ביד נביאיו ואם שלא נזכר בפירוש בתורה ממש :

בקל

מצודת ציון

על השל (ש"ב ו') : (יז) ויחלו · התחילו : (יט) הזניח · ענין עזיבה כמו זנח ה' מזבחו (איכה ב') : (כא) וצפירי עזים · ושעירי עזים · וכן צפיר העזים (עזרא ח') : (כה) במצלתים וכו' · שמות מיני כלי זמר : (כז) החל · התחיל :

כרעו

ויאמר וגו׳ סוכה ה נא ערכין יא

כו וַיַּעַמְדוּ הַלְוִיִּם בִּכְלֵי דָוִיד וְהַכֹּהֲנִים בַּחֲצוֹצְרוֹת׃ כז וַיֹּאמֶר
חִזְקִיָּהוּ לְהַעֲלוֹת הָעֹלָה לְהַמִּזְבֵּחַ וּבְעֵת הֵחֵל הָעוֹלָה הֵחֵל שִׁיר־יְהוָה וְהַחֲצוֹצְרוֹת וְעַל־
יְדֵי כְּלֵי דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל׃ כח וְכָל־הַקָּהָל מִשְׁתַּחֲוִים וְהַשִּׁיר מְשׁוֹרֵר וְהַחֲצוֹצְרוֹת מַחְצְצְרִים
יתיר צ׳ הַכֹּל עַד לִכְלוֹת הָעֹלָה׃ כט וְכִכְלוֹת לְהַעֲלוֹת כָּרְעוּ הַמֶּלֶךְ וְכָל־הַנִּמְצְאִים אִתּוֹ
וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ ל וַיֹּאמֶר יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים לַלְוִיִּם לְהַלֵּל לַיהוָה בְּדִבְרֵי דָּוִיד וְאָסָף הַחֹזֶה
וַיְהַלְלוּ עַד־לְשִׂמְחָה וַיִּקְּדוּ וַיִּשְׁתַּחֲווּ׃ לא וַיַּעַן יְחִזְקִיָּהוּ וַיֹּאמֶר עַתָּה מִלֵּאתֶם יֶדְכֶם לַיהוָה
גֹּשׁוּ וְהָבִיאוּ זְבָחִים וְתוֹדוֹת לְבֵית יְהוָה וַיָּבִיאוּ הַקָּהָל זְבָחִים וְתוֹדוֹת וְכָל־נְדִיב לֵב עֹלוֹת׃
לב וַיְהִי מִסְפַּר הָעֹלָה אֲשֶׁר־הֵבִיאוּ הַקָּהָל בָּקָר שִׁבְעִים אֵילִים מֵאָה כְּבָשִׂים מָאתָיִם
לְעֹלָה לַיהוָה כָּל־אֵלֶּה׃ לג וְהַקֳּדָשִׁים בָּקָר שֵׁשׁ מֵאוֹת וְצֹאן שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים׃ לד רַק הַכֹּהֲנִים
הָיוּ לִמְעָט וְלֹא יָכְלוּ לְהַפְשִׁיט אֶת־כָּל־הָעֹלוֹת וַיְחַזְּקוּם אֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם עַד־כְּלוֹת הַמְּלָאכָה
וְעַד־יִתְקַדְּשׁוּ הַכֹּהֲנִים כִּי הַלְוִיִּם יִשְׁרֵי לֵבָב לְהִתְקַדֵּשׁ מֵהַכֹּהֲנִים׃ לה וְגַם־עֹלָה לָרֹב
וישמח וגו׳ עקידה שער ג בְּחֶלְבֵי הַשְּׁלָמִים וּבַנְּסָכִים לָעֹלָה וַתִּכּוֹן עֲבוֹדַת בֵּית־יְהוָה׃ לו וַיִּשְׂמַח יְחִזְקִיָּהוּ וְכָל־הָעָם
עַל הַהֵכִין הָאֱלֹהִים לָעָם כִּי בְּפִתְאֹם הָיָה הַדָּבָר׃ ל א וַיִּשְׁלַח יְחִזְקִיָּהוּ עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל
וִיהוּדָה וְגַם־אִגְּרוֹת כָּתַב עַל־אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה לָבוֹא לְבֵית־יְהוָה בִּירוּשָׁלִַם לַעֲשׂוֹת פֶּסַח
ליהוה

רש״י

מצות ה׳ שלוה ביד נביאיו לשורר על הקרבן ורבותינו פי׳ במסכת ערכין מניין שהלוי׳ טעונין לשורר בכלי שיר דכתיב עבודת עבוד׳ איזוהי עבודה שצריכה עבודה אחרת עמה הוי אומר זה השיר בכלי שיר ועבודת משא (שם) נכון לפרש על השיר כדכתיב (לעיל א׳ ט״ו) וכנניה שר הלוים במשא כי מבין הוא שהיה ממונה להרים קול הנגון של שיר: והכהנים בחצוצרות · ככתוב ובני אהרן הכהנים יתקעו בחצוצרות (במדבר י׳): (ל) להלל לה׳ כדברי דוד׳ זה הודו לה׳ קראו בשמו ככתוב למעלה (א׳ ט״ז) ביום ההוא אז נתן דוד בראש להודות וגו׳: (לא) ויביאו הקהל זבחים ותודות · דבר המותר לבעלים באכילה: וכל נדיב לב עולות · קצת מהם מי שהתנדב לבו הביאו עולות ולא כולם לפי שאין לבעלים היתר אכילה בהם: (לג) והקדשים · קדשים קלים זבחים ושלמים מה שהבעלים נהנים בהם: (לד) רק הכהנים היו למעט · כלומר אותן שהקדישו היו עדיין למעט: ויחזקום אחיהם הלוים עד כלות המלאכ׳ ועד יתקדשו הכהני׳ · וא״ת היאך יתקדשו הלוים ולא יתקדשו הכהנים ומפרש לפי כי הלוים ישרי לבב להתקדש מהכהנים ויסרו לבם הלוים להתקדש יותר מהכהנים והיו הכהנים והלוים וכל ישראל הסם מתחפשים ומתנכרים ואף כל ימי המלכים הרשעי׳ וכשבא חזקיהו שהיה צדיק לא היו יכולי׳ מיד להתקדש ולטהר שזה בשנה ראשונ׳ היה למלכו והיו בא׳ מסתרי׳ ומתקדשי׳ על יד כדכתיב (משלי כ״ח) בעלוץ צדיקים רבה תפארת ובקום רשעים יחופש אדם וכתי׳ (שם) בקום רשעים יסתר אדם ובאבדם ירבו צדיקי׳ כלומ׳ בקום הסיג אחז יסתר אדם ובאבדם ירבו צדיקים חזקיהו וסיעתו: (לו) על ההכין האלהים לעם · לעבדו ולעשות רצונו דוגמת דלמטה (ל׳) כל לבבו הכין לדרוש וגו׳ וגם שמחו כי בפתאום היה הדבר עליהם בשנה ראשונה למלכו לשוב אל ה׳ ושבו מיד: (א) וגם אגרות כתב על אפרים ומנשה וגו׳ כי עדיין לא גלו כי זה היה בשנה ראשונה למלכו והם לא גלו כי אם בשש למלכו כדכתיב (במלכים ב׳ י״ח) וילכדה בקצה שלש שני׳ בשנת
שש

מצודת דוד

(כז) החל העולה · העלאת העולה: ועל ידי וכו׳ · חוזר על השיר לומר שהשיר היה ע״י כלי השיר אשר עשה דוד: (כח) והשיר משורר · ר״ל השיר היה משורר ע״י בעלי השיר: הכל · לא פסקו המשוררים ותוקעי החצוצרות עד שנגמרו העלאת העולה: (ל) בדברי דויד · בהלולים שעשה דוד ואסף: עד לשמחה · מרוב הדבקות אל המקום ב״ה שהיה להם בעת ההלול באו אל השמחה: (לא) מלאתם ידכם · התחלת הדבר וחנוכו נקרא מלוי ידים כמו ומלאת יד אהרן (שמו׳ כ״ט) ור״ל הנה עד עתה חדלתם מעבודת המקום ב״ה ועתה התחלתם לעבדו: זבחים · שלמים: ותודות · שלמי תודה: נדיב לב · לפי שהעולה כולה כליל ואין לבעליהן בהם כלום לכן קורא למביאיהן נדיב לב: (לב) כל אלה · היו עולות ואמר לתוספת ביאור: (לג) והקדשי׳ · שאר קדשים והם שלמים ותודות: (לד) ויחזקום · ר״ל היו מסייעין להם: המלאכ׳ · מלאכת ההפשט: ועד יתקדשו הכהנים · ר״ל וכן בכל פעם היו מסייעין להם עד אשר נתקדשו הכהנים להיות די בהם לכלות המלאכה: כי הלוים ישרי לבב · שהם היו ישרי לבב למהר לקדש עצמן יותר מן הכהנים אשר נתעצלו בדבר: (לה) וגם עולה לרוב · ר״ל לזה היו צריכים הלוי׳ לסייע את הכהנים כי המלאכה היתה מרובה כי הקריבו גם עולות מרובות עם חלבי השלמים ועם הנסכים לעולה ולא יכלו הכהנים להקריב כל אלה ולהפשיט: ותכון · כי הלוים סייעו בעבודת ההפשט: (לו) על ההכין · על אשר הכין האלהים להעם להיות הכל בסדור נפלא ועם כי נעשה הדבר בפתאום: ל (ב) בחדש השני · באייר ור״ל לעבר השנה לעיקרא ניסן: (ג) בעת ההיא ·
ר״ל

מצודת ציון

(כט) כרעו · נפלו על ברכיהם: (ל) ויקדו ענין כפיפת הקדקוד: (לא) ויען · ענין הרמת הקול כמו וענו הלוים וכו׳ קול רם (דברים כ״ז): (לד) להפשיט · להסיר העור: (לה) בחלבי · עם חלבי כמו הרק אך במשה (במדבר י״ב) ומשפטו
עם

לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל׃ ב וַיִּוָּעַץ הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו וְכָל־הַקָּהָל בִּירוּשָׁלִָם לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח בַּחֹדֶשׁ
הַשֵּׁנִי׃ ג כִּי לֹא יָכְלוּ לַעֲשֹׂתוֹ בָּעֵת הַהִיא כִּי הַכֹּהֲנִים לֹא־הִתְקַדְּשׁוּ לְמַדַּי וְהָעָם לֹא־
נֶאֶסְפוּ לִירוּשָׁלִָם׃ ד וַיִּישַׁר הַדָּבָר בְּעֵינֵי הַמֶּלֶךְ וּבְעֵינֵי כָּל־הַקָּהָל׃ ה וַיַּעֲמִידוּ דָבָר
לְהַעֲבִיר קוֹל בְּכָל־יִשְׂרָאֵל מִבְּאֵר־שֶׁבַע וְעַד־דָּן לָבוֹא לַעֲשׂוֹת פֶּסַח לַיהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל
בִּירוּשָׁלִָם כִּי לֹא לָרֹב עָשׂוּ כַּכָּתוּב׃ ו וַיֵּלְכוּ הָרָצִים בָּאִגְּרוֹת מִיַּד הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו בְּכָל־
יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה וּכְמִצְוַת הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שׁוּבוּ אֶל־יְהוָה אֱלֹהֵי אַבְרָהָם יִצְחָק
וְיִשְׂרָאֵל וְיָשֹׁב אֶל־הַפְּלֵיטָה הַנִּשְׁאֶרֶת לָכֶם מִכַּף מַלְכֵי אַשּׁוּר׃ ז וְאַל־תִּהְיוּ כַּאֲבוֹתֵיכֶם
וְכַאֲחֵיכֶם אֲשֶׁר מָעֲלוּ בַּיהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם וַיִּתְּנֵם לְשַׁמָּה כַּאֲשֶׁר אַתֶּם רֹאִים׃ ח עַתָּה
אַל־תַּקְשׁוּ עָרְפְּכֶם כַּאֲבוֹתֵיכֶם תְּנוּ־יָד לַיהוָה וּבֹאוּ לְמִקְדָּשׁוֹ אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ לְעוֹלָם וְעִבְדוּ
אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְיָשֹׁב מִכֶּם חֲרוֹן אַפּוֹ׃ ט כִּי בְשׁוּבְכֶם עַל־יְהוָה אֲחֵיכֶם וּבְנֵיכֶם לְרַחֲמִים
לִפְנֵי שׁוֹבֵיהֶם וְלָשׁוּב לָאָרֶץ הַזֹּאת כִּי־חַנּוּן וְרַחוּם יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְלֹא־יָסִיר פָּנִים מִכֶּם
אִם־תָּשׁוּבוּ אֵלָיו׃ י וַיִּהְיוּ הָרָצִים עֹבְרִים מֵעִיר לָעִיר בְּאֶרֶץ־אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה וְעַד־זְבֻלוּן
וַיִּהְיוּ מַשְׂחִיקִים עֲלֵיהֶם וּמַלְעִגִים בָּם׃ יא אַךְ אֲנָשִׁים מֵאָשֵׁר וּמְנַשֶּׁה וּמִזְּבֻלוּן נִכְנְעוּ
וַיָּבֹאוּ לִירוּשָׁלִָם׃ יב גַּם בִּיהוּדָה הָיְתָה יַד הָאֱלֹהִים לָתֵת לָהֶם לֵב אֶחָד לַעֲשׂוֹת מִצְוַת
הַמֶּלֶךְ וְהַשָּׂרִים בִּדְבַר יְהוָה׃ יג וַיֵּאָסְפוּ יְרוּשָׁלִַם עַם־רָב לַעֲשׂוֹת אֶת־חַג הַמַּצּוֹת בַּחֹדֶשׁ
הַשֵּׁנִי קָהָל לָרֹב מְאֹד׃ יד וַיָּקֻמוּ וַיָּסִירוּ אֶת־הַמִּזְבְּחוֹת אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִָם וְאֵת כָּל־הַמְקַטְּרוֹת
הסירו

רש״י

שם לחזקיה והיא שנת ט׳ להושע מלך ישראל כאשר תמצא כתוב בסוף הספר: (ג) כי לא יכלו לעשותו בעת ההיא · בחדש ראשון בניסן כי הכהנים לא התקדשו למדי · לא התקדשו להיו׳ די לישראל בהם להקריב פסחיהם ואין צריך לומר שלא היו יכולים לעשותו בניסן שהרי לא כלו לקדש את הבית עד י״ו בניסן וכן פתרון כי לא יכלו לעשותו בעת ההיא כלומר אפי׳ אם לא עכבו טהר׳ הבי׳ שלא כלו עד י״ו בניסן לא היינו יכולין לעשותו עתה לפי כי הכהנים לא התקדשו למדי: והעם לא נאספו · עדיין כולם לירושלים: (ה) מבאר שבע ועד דן · זהו תחום עשרת השבטים: כי לא לרוב · פתרון כי רוב שנים עברו שלא עשאו כהלכתו: (ו) וישב אל הפליטה הנשארת לכם מכף מלכי אשור · אע״פ שלא הגלו עדיין קורא להם פליטה כי היה נחשב בעיניהם כאשר גלו כבר ועוד כי מלכי אשור תפשו הכל בימי אחז ומה שהיה בעיניהם כאילו גלו לפי כי שש שנים היו ישראל למלך אשור עבדים נושאי מנחה והיה מושל בהם ומוליכן בגולה ועושה בהם כרצונו וזה היה בתוך אותן שש שנים וכבר גלו כמה פעמים בימי מלכי ישראל ואחז והם יודעים מיד כשימרדו ישראל במלך אשור יוליכם בגולה ולהם קורא פלטת אשור לפי שלא משל בהם ולא בכל ארץ יהודה: (ז) ואל תהיו כאבותיכם וכאחיכם · פתרון וא״ת עדיין בוטחים אנו שיעלה מעלינו מלך אשור אל תהיו כאבותיכם כל דור ודור שהיו לפניכם מה אירע להם כשעזבו את ה׳ וימעלו בו מעל ויתנם לשמה כאשר אתם רואים: (ח) עתה אל תקשו ערפכם וגו׳ בשוביכ׳ על ה׳ אחיכם ובניכם יהיו לרחמי׳ לפני שוביה׳ ולשוב לארץ הזאת אפילו אותן קצת שגלו כבר שהיו נלחמים עם ישראל ויכלו להם ומוליכין את בניה׳ ואת בנותיה׳ בשבי׳ ואם תשובו אליו יתנום לרחמי׳ לפני שוביהם לשובם לארץ הזאת כי חנון ורחום ה׳ אלהיכם: המקטרות · מקום שהיו בו
כהנים

מצודת דוד

ר״ל בעת הראוי בחדש הראשון: למדי · למן די ר״ל שיהיה די בהם להקריב פסחו כל ישראל: (ד) ויישר הדבר · למעלה אמר שהיו מתייעצי׳ בדבר וכאן אמר שהיה הדבר ישר בעיני כול׳ והסכימו לעבר השנה: (ה) ויעמידו דבר · גזרו אומר להכריז בכל מקומות ישראל וגו׳: כי לא לרוב · כי לזמן מרובה לא עשו פסח ככתו׳ בתורה ולזה היה מצורך להזכיר׳ ולזרזם: (ו) וכמצות המלך לאמר · לומר להם כמצות המלך אתם בני ישראל שובו וכו׳: וישוב · ואז ישוב גם הוא אל הפליטה הנשארת לעזור לכם: מכף מלכי אשור · כי אותם שבעבר הירדן כבר גלו מארצם ע״י אשור: (ח) תנו יד · ר״ל תקעו כף דרך התחייבות: (ט) אחיכם ובניכם · אשר הם בגולה יתן אותם המקום לרחמים לפני שוביהם לתת להם רשות לשוב לארץ הזאת: (יא) ומנשה ומזבלון · אף שמתחילה שחקו על הרצים מ״מ אנשים מהם נכנעו ובאו: (יב) לב אחד · ר״ל הסכמה אחת: בדבר ה׳ · בדבר שהוא מצות ה׳: (יד) המקטרות · המזבחו׳ שעשויות לקטיר בהם לעכו״ם את הקטורת: (טו) נכלמו · על מה שאחרו
להתקדש

מצודת ציון

עם משה: ותכון · מל׳ הכנה: ל (ו) הרצים · ההולכים במרוצ׳ ורדיפה באגרות · בספרים: הפליטה · ענין הצלה: (ז) לשמה · לתמהון: (ח) אל תקשו הוא ענין מליצה כאלו נתקשה העורף עד שא״א להחזיר הפנים מול ה׳ ואמר מעתה אל תקשו והחזירו פניכם אל ה׳: (יב) יד האלהים · כח האלהים: (טו)
נכלמו

הסירו וישליכו לנחל קדרון : טו וישחטו הפסח בארבעה עשר לחדש השני והכהנים
והלוים נכלמו ויתקדשו ויביאו עולות בית יהוה : טז ויעמדו על־עמדם כמשפטם
בתורת משה איש־האלהים הכהנים זרקים את־הדם מיד הלוים : יז כי־רבת בקהל
אשר לא־התקדשו והלוים על־שחיטת הפסחים לכל לא טהור להקדיש ליהוה : יח כי
מרבית העם רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבלון לא הטהרו כי־אכלו את־הפסח בלא
ככתוב כי התפלל יחזקיהו עליהם לאמר יהוה הטוב יכפר בעד : יט כל־לבבו הכין
לדרוש האלהים יהוה אלהי אבותיו ולא כטהרת הקדש : כ וישמע יהוה אל־יחזקיהו
וירפא את־העם : כא ויעשו בני־ישראל הנמצאים בירושלם את־חג המצות שבעת ימים
בשמחה גדולה ומהללים ליהוה יום ביום הלוים והכהנים בכלי־עז ליהוה : כב וידבר
יחזקיהו על־לב כל־הלוים המשכילים שכל־טוב ליהוה ויאכלו את־המועד שבעת
הימים מזבחים זבחי שלמים ומתודים ליהוה אלהי אבותיהם : כג ויועצו כל־הקהל
לעשות שבעת ימים אחרים ויעשו שבעת־ימים שמחה : כד כי חזקיהו מלך־יהודה
הרים

כי מרבית וגומר סנהדרין דף יב

רש"י

כהנים ולוים : (טו) והכהני' והלוים נכלמו · שעיכבו להתקדש ולפיכך עכבו כל כך מלבוא עד עתה כי לא יוכלו להאמין בדבר הזה קודם לכן לפי שהזניחן אחז מכהן כך היו אומרים אפשר אתמול עבד אחז עכו"ם ובנו יחזקיהו לאלתר בשנה ראשונה מיד בחדש הראשון ויאמר לכהנים וללוים לעבוד לאל אחד לבדו ויצטרף שלפניו הזניח אחז וכשחקרו והבינו בדבר שהכל היה לנו ולכך נתעללו ונתרשלו מלבא וגם שאר יהודה לשם שמים באו ויתקדשו כלם : (טז) הכהני' זורקי' כי מקבלה ואילך מצות כהונה · ואל תתמה למה לא שחטו בעלים עצמם לפי שכתוב בסמוך כי רבת בקהל אשר לא התקדשו והלוים היו על שחיטת פסחיהם : (יז) לכל לא טהור · שהי' לוי במקומו להקדים לה' : (יח) כי אכלו את הפסח בלא ככתוב · שלא כהלכה שאכלוה בטומאה כי הפלל יחזקיהו עליהם וגו' : (יט) כל לבבו הכין · כך מפורש בברייתא דר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי המתחלת בכל מקום שאתה מוצא דברי ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי באגדה עשה אזנך כאפרכס' שנאמר (משלי כ') להקשיב אזנך לתבונה משלשי' ושתי' מדות האגדה נדרשת וזה אחד מהם נחלק הסדר כגון זה ה' הטוב יכפר בעד כל מי שכל לבבו הכין לדרוש האלהים לעשות פסחו להקריב קרבנו אף על פי של עשו בטהרת הקדש כי לא הטהרו ויהודה כול' נטהרו לפי שהיו קרובי' לירושלים והיו יכולים לטהר ולהקדי' ולבוא לירושלים אבל רבת מאפרים ומנשה יששכר וזבולן אין להם כל כך פשע בדבר לפי שהיה להם הדבר רחוק על ידי אגרות לא היה להם להמתין ולאחר מלבוא עד שיתקדשו לפיכך באו ולא נטהרו ולפי שלא היתה פשיעתם לפיכך תכפר בעד' וכן (ישעיה ל"ה) יבושו' מדבר וציה וגומר הוא נחלק הסידור : (כא) והכהנים בכלי עוז' בחצוצרות : (כב) המשכילים שכל טוב לה' · לענין בירה נופל לומר לשון שכל כמו שנאמר (לעיל א' כ"ו) ויפל הגורל מזרחה לשלמיהו וזכריהו בנו יועץ בשכל וגו' ודבר חזקיהו על לבם תנחומים ודברים טובים לחזקם ולעזור להם כדי שיחזקו אף הם בשיר שכל טוב לה' : מתודים לה' · על זבח תודה ומודים לה' על הנס שעשה להם · זבח תודה על נס הוא בא : (כג) שבעת ימים אחרים כמו שמפורש ויעשו שבעת ימים שמחה : (כד) הרים לקהל · מלאנו ומנקרו לקהל אלף פרים וגומר והיו אוכלים ביחד מלך ושרים והעם שמחים :
כי

מצודת ציון

נכלמו · ענין בושה : (יח) מרבית · מל' רבוי : (כ) וירפא · ענין כפרה כי החטא הוא חולי הנפש ותחשב הכפרה לרפואה וכן רפאה נפשי כי חטאתי לך (תהלים מ"א) : (כד) הרים · הפריש כמו ויקחו לי תרומה (שמות כ"ה) : (כז)
למעון

מצודת דוד

להתקדש עד שנה ובעבורה עברו השנה : ויביאו עולות · לרצות לה' על מה שאחרו להתקדש : (טז) ויעמדו על עמדם · חוזר הוא על הלוים ולפי שאמר שהכהנים היו זורקים את הדם מיד הלוים לזה אמר שהלוים עמדו על מקום מעמד' ולא הוליכו את הדם כי הסולכה לעבודה יחשב והמה זרים לעבודה זו"ש כמשפטם בתורת משה שאסר עליהם העבודה : מיד הלוים · כי הכהנים קבלו את הדם והוליכו אל המזבח והושיבו התזורקי' על ידי הלוים להיות מוכן לזריקה : (יז) כי רבת בקהל · בא ליתן טעם מדוע לא שחטו הבעלים עצמן את פסחיהם ואמר כי רבים היו נמצאים בהם אשר לא התקדשו ולא הותרו לבא לעזר' ולזה היו הלוים ממונים על שחיטת הפסחים לשחוט בעבור מי שלא היה טהור: להקדיש לה' · ר"ל לעשות בעצמו את הקדש והוא שחיטת הפסח : (יח) רבת מאפרים · בא לפרש מי היו תרבת העם ואמר שהיו מאפרים וכו': כי אכלו · בא לפרש אם לא הטהרו איך אכלו הפסח ואמר כי באמת אכלו את הפסח בדרך אשר לא כן כאשר כתוב בתורה : כי התפלל · כי בעבור העון הזה התפלל יחזקיה עליהם ואמר ה' הטוב לכל יכפר בעד העון הזה והוא מקרא קצר ומובן מאליו בע"כ עשו שלא כהוגן כי לא היה מהאפשר להעתיד אחרים במקומם כי אין הפסח נאכל אלא למנוייו אבל בדבר ביאת העזרה לשחוט הפסחים הואיל והיה אפשר בלוים לא באו בטומאה לעזרה : (יט) כל לבבו הכין · על יחזקיהו חוזר : ולא כטהרת הקדש · ועם שע"י נאכלו הפסחים בלא טהרה הראוי לקדש מ"מ הכנת לבבו היתה לה' והוראת שעה היתה : (כ) וישמע ה' · ולזה שמע ה' אל תפלתו וכפר על העון הזה : (כא) בכלי עוז · בכלים חזקים בחשיבות : (כב) על לב · ר"ל דברים המקובלים לכהנים בלב אהבת המקום: ויועצו וכו' · ר"ל בדבר הקרבנות הקבועים : בכלי עוז · בכלים חוקים בחשיבות : את המועד · זבחי המועד והוא מקרא קצר : מזבחים · היו מזבחים : ומתודים · על שלמי תודה כמ"ש להודות עליו על הנסים לה' : בדבר עבודת ה' : (כג) שבעת וכו' · לשמוח בהם ולגבות לה' שלבד שבעת ימי חג המצות : (כד)
כי

הרים לקהל אלף פרים ושבעת אלפים צאן והשרים הרימו לקהל פרים אלף וצאן עשרת
אלפים ויתקדשו כהנים לרב : כה וישמחו כל־קהל יהודה והכהנים והלוים וכל־הקהל
הבאים מישראל והגרים הבאים מארץ ישראל והיושבים ביהודה : כו ותהי שמחה
גדולה בירושלם כי מימי שלמה בן־דויד מלך ישראל לא כזאת בירושלם : כז ויקמו
הכהנים הלוים ויברכו את־העם וישמע בקולם ותבוא תפלתם למעון קדשו לשמים :
לא א וככלות כל־זאת יצאו כל־ישראל הנמצאים לערי יהודה וישברו המצבות ויגדעו
האשרים וינתצו את־הבמות ואת־המזבחות מכל־יהודה ובנימן ובאפרים ומנשה עד־
לכלה וישובו כל־בני ישראל איש לאחזתו לעריהם : ב ויעמד יחזקיהו את־מחלקות
הכהנים והלוים על־מחלקותם איש כפי עבדתו לכהנים וללוים לעלה ולשלמים לשרת
ולהדות ולהלל בשערי מחנות יהוה : ג ומנת המלך מן־רכושו לעלות לעלות הבקר
והערב והעלות לשבתות ולחדשים ולמעדים ככתוב בתורת יהוה : ד ויאמר לעם
ליושבי ירושלם לתת מנת הכהנים והלוים למען יחזקו בתורת יהוה : ה וכפרץ הדבר
הרבו בני־ישראל ראשית דגן תירוש ויצהר ודבש וכל תבואת שדה ומעשר הכל לרב
הביאו : ו ובני ישראל ויהודה היושבים בערי יהודה גם־הם מעשר בקר וצאן ומעשר
קדשים המקדשים ליהוה אלהיהם הביאו ויתנו ערמות ערמות : ז בחדש השלישי החלו
הערמות

לתת מנת סנהדרין יא ב חולין יקל וכפרוץ הדבר נדרים ז כה

רש"י

(כו) כי מימי שלמה בן דוד מלך ישראל לא היתה כזאת בירושלים · שמחה עם רב יותר היו באין לרגל לירושלים בימי שלמה אבל שמח' גדולה לא היתה בירושלים כזאת מימות שלמה כי בימו' שמחו על מה שאם היו כל רגל ורגל מקובצים בירושלים לפי שלא היה להם חדוש אין להם שמחה אבל עתה שכל ימי אחז ומלכי יהודה הרשעי' לא עלו לרגל לירושלי' ועתה חזרו לעלות לירושלי' שמחו שמחה גדולה ולפי שהיה כמה שני' שלא עלו לירושלי' עד עתה הוקטן בעיניהם ז' ימים דחג המצות והוסיפו עוד ז' ימים כדי לשמוח בהם ושמחו שמחה גדולה:(כז) ויברכו את העם · אם תרצ' לומר בירכם בזה שבקשו לטוב מהרך טוביהם וישמע ה' בקולם וכן וישובו אז ד"א וישמע בקולם וכן כת' למעלה (ב' ל') וישמע ה' אל יחזקיהו וירפא את העם : (ב) איש כפי עבודתו · הכהנים לברך והלוים להיות משוררים ושוערים וכל איש ואיש על עבודתו הנכונה : (ג) ומנת המלך מן רכושו לעלות וגו' · אשר נתן לעשות אותם (ברצון) : (ד) ויאמר לעם ליושבי ירושלים וגומר · למען יחזקו בתורת ה' יותר ברצון ועוד ובעוד שיהא להם פרנסת' מזומנת יכלו לעשות ולעסוק בתורת ה' לפי שלא נתנה התורה אלא לאוכלי המן ושניים להם אוכלי תרומה : (ה) וכפרוץ הדבר · מפי המלך לתת מנת לכהנים והלוי' : הרבו בני ישראל ראשי' דגן תירוש ויצהר ודבש · דבש תמרי' : וכל תבוא' שדה יוכל שו לא מתבואת השדה הם שא"כ מפורש במסכת נדרים בפרק הנוד' מן הירק הנוד' מן הירק מותר בדלועי' מתיב רב יוסף וכפרוץ הדבר הרבו בני ישר' וגו' ואי אמר' דגן כל שו נתי דגן משמע מאי וכפרוץ וגומר אמר אביי לאתויי פירות האילן וירק עד אמ' רבא תבוא' לחוד ותבואת שדה לחוד : (ו) ומעשר קדשים המקדושים לה' · המעשר מן המעשר שהלוים נותנים לכהנים : ויתנו ערמות ערמות · הוי"פין בלשון אשכנז דוגמ' (רות ג') ערימו' חטי' : (ז) החלו הערמות ליסוד · כל תחילת דבר נקרא יסוד כמו יסוד הבית שהוא ראש לבנין ודומה לו

מצודת ציון

בעזרה

למעון · ענין מדור כמו השקיפה ממעון קדשך (דברים כ"ו) : לא (א) ויגדעו · ענין כריתה כמו גדע בחרי אף (איכה ב') : (ג) ומנת · ענין תשורה כמו ומשלוח מנות (אסתר ב') : מן רכושו · מן נכסיו : (ה) וכפרוץ · ענין חוזק כמו מה פרצת (בראשית ל"ח) : תירוש · יין : יצהר · שמן : (ו) ערמות · צבורים כמו

בקלס

מצודת דוד

כי חזקיהו · בא לומר מהיכן ומאין היה להם בשר לכל העם הזה לאכול ולשמוח בכל הימים הללו ואמר כי המלך והשרים הרימו לקהל פרים וכבשים הרבה וכהנים מרובים טהרו והקריבום שלמי' ואכלו הקהל את הבשר:(כה) והגרים · אשר נתגיירו מן האומות : (כו) לא כזאת · לא היתה שמחה כזאת בירושלים כי היתה דוגמת חנוכת הבית שעשה שלמה : (כז) וישמע בקולם · ה' שמע בקולם והסכים על ידיהם לא (א) הנמצאים · בירושלים : עד לכלה · עד שהשלימו לשבור ולהחריב הכל : (ב) מחלוקת · המשמרות הנחלקות העומד' כ"א על משמרו : כפי עבודתו · אשר מוטל ע"כ אחד הכהנים להקריב העולה והשלמים והלוים לשרת בדבר השיר וכו' : מחנות ה' · זה בה"מ : (ג) ומנת המלך · והשבורות המלך מן רכושו היה על דמי העולות וחוזר ומפרש לעולות הבקר וכו' : (ד) מנת וכו' · הם תרומות ומעשר למען יחזקו כאשר לא יהיו טרודים בפרנסתם יחזקו בתורת ה' בדבר העבודה המוטלת עליהם : (ה) וכפרוץ הדבר · וכאשר נתחזק הדבר הרבו להביא ראשית דגן וגו' והוא תרומה הקרויה ראשית כמ"ש ראשית דגנך (דברים י"ח) : ודבש · הוא דבש תמרים ועם שאינם חייבין מן התורה בתרומה : (ו) גם הם · הביאו גם הם אף מעשר בקר וצאן : ומעשר קדשים · אף המקדשים שהקדישו הביאו מהם המעשרות ואע"פ שבהמה פטורים מן המעשר : הביאו · את כל אלה הביאו לירושלים וקניתם ערמות : (ז) החלו · התחילו ליסד את הערמות ר"ל להתחיל לצבור
ובוא

הָעֲרֵמוֹת לִיסּוֹד וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי כִּלּוּ: ח וַיָּבֹאוּ יְחִזְקִיָּהוּ וְהַשָּׂרִים וַיִּרְאוּ אֶת־הָעֲרֵמוֹת
וַיְבָרְכוּ אֶת־יְהֹוָה וְאֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: ט וַיִּדְרֹשׁ יְחִזְקִיָּהוּ עַל־הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם עַל־הָעֲרֵמוֹת:
י וַיֹּאמֶר אֵלָיו עֲזַרְיָהוּ הַכֹּהֵן הָרֹאשׁ לְבֵית צָדוֹק וַיֹּאמֶר מֵהָחֵל הַתְּרוּמָה לָבִיא בֵית־יְהֹוָה
אָכוֹל וְשָׂבוֹעַ וְהוֹתֵר עַד־לָרוֹב כִּי יְהֹוָה בֵּרַךְ אֶת־עַמּוֹ וְהַנּוֹתָר אֶת־הֶהָמוֹן הַזֶּה: יא וַיֹּאמֶר
יְחִזְקִיָּהוּ לְהָכִין לְשָׁכוֹת בְּבֵית יְהֹוָה וַיָּכִינוּ: יב וַיָּבִיאוּ אֶת־הַתְּרוּמָה וְהַמַּעֲשֵׂר וְהַקֳּדָשִׁים
בֶּאֱמוּנָה וַעֲלֵיהֶם נָגִיד כּוֹנַנְיָהוּ יתיר י הַלֵּוִי וְשִׁמְעִי אָחִיהוּ מִשְׁנֶה: יג וִיחִיאֵל וַעֲזַזְיָהוּ וְנַחַת
וַעֲשָׂהאֵל וִירִימוֹת וְיוֹזָבָד וֶאֱלִיאֵל וְיִסְמַכְיָהוּ וּמַחַת וּבְנָיָהוּ פְּקִידִים מִיַּד כּוֹנַנְיָהוּ יתיר י וְשִׁמְעִי
אָחִיו בְּמִפְקַד יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וַעֲזַרְיָהוּ נְגִיד בֵּית־הָאֱלֹהִים: יד וְקוֹרֵא בֶן־יִמְנָה הַלֵּוִי הַשּׁוֹעֵר
לַמִּזְרָחָה עַל נִדְבוֹת הָאֱלֹהִים לָתֵת תְּרוּמַת יְהֹוָה וְקָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים: טו וְעַל־יָדוֹ עֵדֶן וּמִנְיָמִן
וְיֵשׁוּעַ וּשְׁמַעְיָה אֲמַרְיָהוּ וּשְׁכַנְיָהוּ בְּעָרֵי הַכֹּהֲנִים בֶּאֱמוּנָה לָתֵת לַאֲחֵיהֶם בְּמַחְלְקוֹת כַּגָּדוֹל
כַּקָּטָן: טז מִלְּבַד הִתְיַחְשָׂם לִזְכָרִים מִבֶּן שָׁלֹשׁ שָׁנִים וּלְמַעְלָה לְכָל־הַבָּא לְבֵית־יְהֹוָה
לִדְבַר־יוֹם בְּיוֹמוֹ לַעֲבוֹדָתָם בְּמִשְׁמְרוֹתָם בְּמַחְלְקוֹתֵיהֶם: יז וְאֵת הִתְיַחֵשׂ הַכֹּהֲנִים לְבֵית
אֲבוֹתֵיהֶם וְהַלְוִיִּם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּלְמַעְלָה בְּמִשְׁמְרוֹתֵיהֶם בְּמַחְלְקוֹתֵיהֶם: יח וּלְהִתְיַחֵשׂ
בְּכָל־טַפָּם נְשֵׁיהֶם וּבְנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם לְכָל־קָהָל כִּי בֶאֱמוּנָתָם יִתְקַדְּשׁוּ־קֹדֶשׁ: יט וְלִבְנֵי
אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים בִּשְׂדֵי מִגְרַשׁ עָרֵיהֶם בְּכָל־עִיר וָעִיר אֲנָשִׁים אֲשֶׁר נִקְּבוּ בְּשֵׁמוֹת לָתֵת מָנוֹת
לכל

רש"י

(בעזרא ז) הוא יסוד המעל' וגומר : (ח) ויברכו את ה' · שנתן בלב ישראל להפריש תרומותיה' ומעשרותיהם : (ט) וידרוש יחזקיהו · לפי שראה חזקיהו הערימות גדולות אמר בלבו שמא לא לקחו הכהנים והלוים מהם ולא נגעו בהם שאם נגעו בהם איך נתרבו כל כך ותמה ודרש מהם על דבר הערימות על מה זה : (י) ויאמר אליו עזריהו · הוא היה בימי עוזיהו: מהחל התרומה לביא · אכלנו אכול ולא אכילת עראי אלא אכול ושבוע והותר ומה שאתה תמה על שאכלנו ד' חדשים ואע"פכ ערמותיהם כל כך גדולות זה הדבר כי ברך ה' את עמו ונתן להם תבואות הרבה לפיכך הרבו התרומות והמעשרות שלנו : והנותר · מן אכילתנו זה : ההמון הזה · אשר אתה רואה ערמות ערמות :. (יא) להכין לשכות בבית ה' · לשום בהם התרומות : (יז) ואת התיחש הכהנים לבית אבותיהם והלוים · ועם ייחום טפם נשיהם בניהם ובנותיהם לכל אותם קהל היו מספיקין מזונותיהם מהתרומות ומעשרות הקדש והתרומה והמעשרות כל אלו שאמרנו לאותן העומדים לשרת בעזרה וגם לבני אהרן הכהנים שלא הגיע משמרות' לשרת והם בשדה מגרש עריהם בכל עיר ועיר : (יט) אנשים אשר נקבו בשמות· למעלה (ב' ל"א) כנניהו ואחיו היו ממונים עליהם לקבל המנות התרומות והמעשרות מאת ישראל לתת המנות לכל זכר בכהנים ולוים : לכל זכר בכהנים · וגם לכל נשיהם בניהם ובנותיהם ומה שאמר כאן לכל זכר משום רבותא שאפילו לזכרים קטנים היו מספיקין כדלעיל (שם) לזכרים מבן שלש ומעלה וכל שכן
שהיו

מצודת ציון

בקצה הערמה (רות ג') והכפל יורה על הרבוי : (י) ההמון · ענין רבוי: (יב) נגיד · פקיד וממונה : משנה · שני לו : (יט) מגרש עריהם · כן נקראות ערי הכהנים

מצודת דוד

והוא תושלב' מל' יסוד הבנין : כלו · השלימו את הערמות : (ח) את ה' על שנתן בלב העם להביא עד להרבות : (ט) על הערמות · אם כבר לקחו מהם מהם: (י) עזריהו הכהן · יתכן שהוא אחיטוב הנזכר בד"ה א' ה' ועיין בסוף מלכים בחשבון הדורות : לבית צדוק · אשר היה מבני צדוק : מהחל · מעת שהתחילו להביא התרומה היה לנו מהם לאכול ולשבוע ועוד נותר מהם עד לרוב כי נתברכו התבואות ומרובים התרומות: את ההמון · מרבית הערמות הללו הם הנותר : (יב) ויביאו · אל הלשכות : והקדשים · הם התרומות והמעשרות שהקדישו מהדברים שאינם חייבים מן התורה : (יג) פקידים · היו ממונים תחת יד כנניה וכו' : במפקד יחזקיה · בתלות יחזקיה וכו' : (יד) השוער · שומר שער המזרח: על נדבות · היה ממונה על הנדבות המובאות בדבר אלהים לחלקם בין הכהנים הן תרומה הן בשר ק"ק : (טו) ועל ידו · ואחריו במעלה היו ממונים עדן וכו' להיות בערי הכהנים ממונים באמונה לתת לכ"א חלקו בין גדול בין קטן : (טז) מלבד וכו' · ר"ל מלבד הניתן בעריהם היו נותנים עוד לזכרים המיוחסים הנודעים לכהנים אשר היו מבן שלש שנים ומעלה בעת באו לבית ה': לדבר · להיות להם למאכל ביום ויום: לעבודתם · ר"ל לא בכל עת בואם כ"א בבואם לעבודת' במשמרתם הקבוע להם כפי שנחלקו כי אז היה דרכם להביא עמהם בניה' הקטני' להרגילם לעבודה ואז ניתן להם . (יז) ואת התיחש · הממונים חלקו תרומה לכהנים המיוחסים לסדר תולדת בית אבותיהם והמעשר חלקו ללוים מבן עשרים שנה ומעלה לאותם הקבועים במשמרות כפי אשר נתחלקו : (יח) ולהתיחש · ולכל המיוחסים של כל טפם וכו' של כל קהל הלוים : כי באמונתם · בעבור שהיו נאמנים לה' היו מקדשים את הקדש לשמרו בטהרה ולזה חלקו לכולם את המעשר : (יט) בשדי וכו' · אותם היושבים בשדי וכו' ר"ל הכהנים היושבים בעריהם שלא הגיע זמן עבודת אנשי משמרתם : אנשים וכו' · עליהם היו ממונים האנשים אשר נקבו בשמות למעלה והם עדן וחבריו ועליהם לתת מנות וכו' ולכל הלוים המיוחסים ובא לומר שהממונים ההם לא חלקו כ"א
להיושבים

לְכָל־זָכָר בַּכֹּהֲנִים וּלְכָל־הִתְיַחֵשׂ בַּלְוִיִּם: כ וַיַּעַשׂ כָּזֹאת יְחִזְקִיָּהוּ בְּכָל־יְהוּדָה וַיַּעַשׂ הַטּוֹב
וְהַיָּשָׁר וְהָאֱמֶת לִפְנֵי יְהֹוָה אֱלֹהָיו: כא וּבְכָל־מַעֲשֶׂה אֲשֶׁר־הֵחֵל בַּעֲבוֹדַת בֵּית־הָאֱלֹהִים
וּבַתּוֹרָה וּבַמִּצְוָה לִדְרֹשׁ לֵאלֹהָיו בְּכָל־לְבָבוֹ עָשָׂה וְהִצְלִיחַ: לב א אַחֲרֵי הַדְּבָרִים
וְהָאֱמֶת הָאֵלֶּה בָּא סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר וַיָּבֹא בִיהוּדָה וַיִּחַן עַל־הֶעָרִים הַבְּצֻרוֹת וַיֹּאמֶר
לְבִקְעָם אֵלָיו: ב וַיַּרְא יְחִזְקִיָּהוּ כִּי־בָא סַנְחֵרִיב וּפָנָיו לַמִּלְחָמָה עַל־יְרוּשָׁלִָם: ג וַיִּוָּעַץ עִם
שָׂרָיו וְגִבֹּרָיו לִסְתּוֹם אֶת־מֵימֵי הָעֲיָנוֹת אֲשֶׁר מִחוּץ לָעִיר וַיַּעְזְרוּהוּ: ד וַיִּקָּבְצוּ עַם־רָב
וַיִּסְתְּמוּ אֶת־כָּל־הַמַּעְיָנוֹת וְאֶת־הַנַּחַל הַשּׁוֹטֵף בְּתוֹךְ־הָאָרֶץ לֵאמֹר לָמָּה יָבוֹאוּ מַלְכֵי
אַשּׁוּר וּמָצְאוּ מַיִם רַבִּים: ה וַיִּתְחַזַּק וַיִּבֶן אֶת־כָּל־הַחוֹמָה הַפְּרוּצָה וַיַּעַל עַל־הַמִּגְדָּלוֹת
וְלַחוּצָה הַחוֹמָה אַחֶרֶת וַיְחַזֵּק אֶת־הַמִּלּוֹא עִיר דָּוִיד וַיַּעַשׂ שֶׁלַח לָרֹב וּמָגִנִּים: ו וַיִּתֵּן שָׂרֵי
מִלְחָמוֹת עַל־הָעָם וַיִּקְבְּצֵם אֵלָיו אֶל־רְחוֹב שַׁעַר הָעִיר וַיְדַבֵּר עַל־לְבָבָם לֵאמֹר: ז חִזְקוּ
וְאִמְצוּ אַל־תִּירְאוּ וְאַל־תֵּחַתּוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ אַשּׁוּר וּמִלִּפְנֵי כָּל־הֶהָמוֹן אֲשֶׁר־עִמּוֹ כִּי־עִמָּנוּ
רַב מֵעִמּוֹ: ח עִמּוֹ זְרוֹעַ בָּשָׂר וְעִמָּנוּ יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ לְעָזְרֵנוּ וּלְהִלָּחֵם מִלְחֲמֹתֵנוּ וַיִּסָּמְכוּ
הָעָם עַל־דִּבְרֵי יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ־יְהוּדָה: ט אַחַר זֶה שָׁלַח סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר עֲבָדָיו
יְרוּשָׁלַיְמָה וְהוּא עַל־לָכִישׁ וְכָל־מֶמְשַׁלְתּוֹ עִמּוֹ עַל־יְחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ יְהוּדָה וְעַל־כָּל־יְהוּדָה
אֲשֶׁר בִּירוּשָׁלִַם לֵאמֹר: י כֹּה אָמַר סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ אַשּׁוּר עַל־מָה אַתֶּם בּוֹטְחִים וְיוֹשְׁבִים
בְּמָצוֹר בִּירוּשָׁלִָם: יא הֲלֹא יְחִזְקִיָּהוּ מַסִּית אֶתְכֶם לָתֵת אֶתְכֶם לָמוּת בְּרָעָב וּבְצָמָא לֵאמֹר
יְהֹוָה אֱלֹהֵינוּ יַצִּילֵנוּ מִכַּף מֶלֶךְ אַשּׁוּר: יב הֲלֹא־הוּא יְחִזְקִיָּהוּ הֵסִיר אֶת־בָּמֹתָיו וְאֶת־
מִזְבְּחֹתָיו וַיֹּאמֶר לִיהוּדָה וְלִירוּשָׁלִַם לֵאמֹר לִפְנֵי מִזְבֵּחַ אֶחָד תִּשְׁתַּחֲווּ וְעָלָיו תַּקְטִירוּ:
הלא

אחרי וגו'
סנהדרין לב

רש"י

שהיו מספיקין לנשיהם ולבניה' ולבנותיהם : (א) אחרי הדברים והאמת האלה וגומר ויאמר לבקעם · כמו לבקעם כמו (עמוס ב') על מכרם בכסף כמו מכרם וסמיך ליה (שם) על בקע' הרות הגלעד ופתרונו ודוגמא (ישעיה ז') ונבקיענה ונבקע עלי העולה (שמואל ב' ה') : (ה) ויחזק את המלוא · דוגמא ויבן את המלוא : ויעש שלח לרוב · כלי זיין דוגמא איש שלחו המים (נחמיה ד') : (י) על מה אתם בוטחי' · לפי שכתיב (במלכי' ב' י"ח) בה' אלהי ישראל בטח וגם כתוב לשם וימרד במלך אשור לכן אמר על מה אתם בוטחי' שמרדת' בי : ויושבים במצור בירושלים · כדכתיב (כאן) למות ברעב ובצמא : (יב) הלא הוא יחזקיהו · הבוטח באלהיו הלא הוא פשע ואפילו אם היו יכולת לעזור לו לא היו עוזרו כי חטא לו שהסיר את במותיו ואת מזבחותיו ויאמר ליהודה ולירושלי' לפני מזבח אחד תשתחוו ולא מוטב שתשתחו' יהודה לפני מזבח אחד וירושלים לפני אחד או שנים ויותר ומה מועיל אחד לעם רב כזה שהיו סבורי' שכל אותן במות שהסיר כדלעיל (ל"ח) ויגדע את האשר' וגו'
היו

מצודת דוד

להיושבים בעריהם ולא אל הבאים לבית ה' : (כ) כזאת · כזאת היא זוה בכל ארץ יהודה לחלק תרומה ומעשר לכל הכהנים והלוים היושבים בכל הארץ: והאמת · עשה הכל באמת לשם ה' ולא ברמיה : (כא) בעבודת וכו' · בין בדבר עבודת בית ה' בין בדבר התורה ובין בדבר מצוה לדרוש לאלהיו את הכל עשה בכל לבו והצליח בהם : לב (א) אחרי וכו' · ר"ל אחר הדברים הטובים האלה שעשה יחזקיה באמת לשם ה' מ"מ בא עליו סנחריב וזהו לפי שבני יהודה הרעו מעשיהם: ויאמר לבקעם · חשב לבקעם וכן בקעם ודוגמתו להרגו בערמה (שמות כ"א) ור"ל חשב להרגו וכן הרגו : (ב) ופניו · שם פניו לפנות להלחם בירושלים : (ג) לסתום וכו' · שלא ימצא מים לשתות וילך לו : ויעזרהו · לסתום : (ד) בתוך הארץ · מחוץ לירושלים : (ה) ויעל וכו' · ר"ל הגביה את החומה למעלה מן המגדלות : ולחוצה · מן החומה שהיא בנה עוד חומה אחרת ותיקן פרצות המלוא שהיתה בעיר דוד : (ח) זרוע בשר · עזרת זרוע בשר : (ט) והוא על לכיש · אז היה נלחם על לכיש ועמו כל אנשי ממשלתו : על יחזקיה · חוזר על ראשית המקרא לומר שלח אל יחזקיה : (י) על מה וכו' · כאומר אם היה לכם בטחון מה להנצל מידי היה מהראוי לשבת במצור ובמצוק זמן מה לסבב תכלית טוב אבל הואיל ובטחון אין ובע"כ תהיו נמסרים בידי מה לכם לשבת במצור לאו מיד אלי ועבדו אותי : (יא) הלא יחזקיה · כאומר הסתת יחזקיה תועיל שתמותו ברעב ובצמא ולא לטובה היא כי אומר ה' יצילנו ואין זה בטחון : (יב) הלא
הוא

מצודת ציון

הכהנים והלוים על שם שהיה לכולם מגרש סביב: נקבו · נתפרשו : (כא) החל · התחיל : לב (א) ויחן · מלשון חניה והשכנה: לבקעם · ר"ל לשבור ולפתוח החומות : (ג) העינות · המעינות כמו עין הקורא (שופטים ט"ו) : (ד) השוטף · כן יקרא מרוצת המים בחוזקה : (ה) המלוא · מקום המוכן לאסיפת העם כמו קראו אחריך מלא (ירמיה י"ב) : שלח · קבוצת חרב כמו ואיש שלחו בידו (לעיל כ"ג) : (ז) תחתו · ענין פחד ושבר : ההמון · רבוי העם : רב · גדול וחזק : (יב) במצור · מלשון צר ומצוק : (טו) ישיא · ענין הסתה
כמו

יג הֲלֹא תֵדְעוּ מֶה עָשִׂיתִי אֲנִי וַאֲבוֹתַי לְכֹל עַמֵּי הָאֲרָצוֹת הֲיָכוֹל יָכְלוּ אֱלֹהֵי גּוֹיֵי הָאֲרָצוֹת
לְהַצִּיל אֶת־אַרְצָם מִיָּדִי׃ יד מִי בְּכָל־אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הֶחֱרִימוּ אֲבוֹתַי אֲשֶׁר יָכוֹל
לְהַצִּיל אֶת־עַמּוֹ מִיָּדִי כִּי יוּכַל אֱלֹהֵיכֶם לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדִי׃ טו וְעַתָּה אַל־יַשִּׁיא אֶתְכֶם
חִזְקִיָּהוּ וְאַל־יַסִּית אֶתְכֶם כָּזֹאת וְאַל־תַּאֲמִינוּ לוֹ כִּי־לֹא יוּכַל כָּל־אֱלוֹהַּ כָּל־גּוֹי וּמַמְלָכָה
לְהַצִּיל עַמּוֹ מִיָּדִי וּמִיַּד אֲבוֹתָי אַף כִּי אֱלֹהֵיכֶם לֹא־יַצִּילוּ אֶתְכֶם מִיָּדִי׃ טז וְעוֹד דִּבְּרוּ
עֲבָדָיו עַל־יְהוָה הָאֱלֹהִים וְעַל־יְחִזְקִיָּהוּ עַבְדּוֹ׃ יז וּסְפָרִים כָּתַב לְחָרֵף לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל
וְלֵאמֹר עָלָיו לֵאמֹר כֵּאלֹהֵי גּוֹיֵי הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר לֹא־הִצִּילוּ עַמָּם מִיָּדִי כֵּן לֹא־יַצִּיל אֱלֹהֵי
יְחִזְקִיָּהוּ עַמּוֹ מִיָּדִי׃ יח וַיִּקְרְאוּ בְקוֹל־גָּדוֹל יְהוּדִית עַל־עַם יְרוּשָׁלִַם אֲשֶׁר עַל הַחוֹמָה
לְיָרְאָם וּלְבַהֲלָם לְמַעַן יִלְכְּדוּ אֶת־הָעִיר׃ יט וַיְדַבְּרוּ אֶל־אֱלֹהֵי יְרוּשָׁלִָם כְּעַל אֱלֹהֵי עַמֵּי
הָאָרֶץ מַעֲשֵׂה יְדֵי אָדָם׃ כ וַיִּתְפַּלֵּל יְחִזְקִיָּהוּ הַמֶּלֶךְ וִישַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ הַנָּבִיא עַל־זֹאת
וַיִּזְעֲקוּ הַשָּׁמָיִם׃ כא וַיִּשְׁלַח יְהוָה מַלְאָךְ וַיַּכְחֵד כָּל־גִּבּוֹר חַיִל וְנָגִיד וְשָׂר בְּמַחֲנֵה מֶלֶךְ
אַשּׁוּר וַיָּשָׁב בְּבֹשֶׁת פָּנִים לְאַרְצוֹ וַיָּבֹא בֵּית אֱלֹהָיו וּמִיצִיאֵו ומציאי קרי מֵעָיו שָׁם הִפִּילֻהוּ
בֶחָרֶב׃ כב וַיּוֹשַׁע יְהוָה אֶת־יְחִזְקִיָּהוּ וְאֵת יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם מִיַּד סַנְחֵרִיב מֶלֶךְ־אַשּׁוּר וּמִיַּד־
כֹּל וַיְנַהֲלֵם מִסָּבִיב׃ כג וְרַבִּים מְבִיאִים מִנְחָה לַיהוָה לִירוּשָׁלִַם וּמִגְדָּנוֹת לִיחִזְקִיָּהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה וַיִּנַּשֵּׂא לְעֵינֵי כָל־הַגּוֹיִם מֵאַחֲרֵי־כֵן׃ כד בַּיָּמִים הָהֵם חָלָה יְחִזְקִיָּהוּ עַד־לָמוּת
וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה וַיֹּאמֶר לוֹ וּמוֹפֵת נָתַן לוֹ׃ כה וְלֹא־כִגְמֻל עָלָיו הֵשִׁיב יְחִזְקִיָּהוּ כִּי גָבַהּ
לִבּוֹ וַיְהִי עָלָיו קֶצֶף וְעַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם׃ כו וַיִּכָּנַע יְחִזְקִיָּהוּ בְּגֹבַהּ לִבּוֹ הוּא וְיוֹשְׁבֵי
יְרוּשָׁלִָם וְלֹא־בָא עֲלֵיהֶם קֶצֶף יְהוָה בִּימֵי יְחִזְקִיָּהוּ׃ כז וַיְהִי לִיחִזְקִיָּהוּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד
הרבה

רש"י

פיהו בגוים לשם אלהי ישראל : (יד) החרימו אבותי · פול מלך אשור ותגלת פלאסר : (יז) וספרים כת' לחרף לה' אלהי · (ובמלכים ב' יט) (ובישעיה ל"ו) כתיב ויקח חזקיהו את הספרים מיד המלאכי' ויקראה ויעל בית ה' ויפרשהו חזקיהו לפני ה' : (יח) בקול גדול יהודית · ליראם ולבהלם · כאן שהם הענין ובמלכים מפורש היטב מה אמר להם וגם בישעיה וידברו אל אלהי ירושלים מי שכתב ספר זה הוא קובל על גדל זה סנחריב שחירף אלהים חיים : (יט) כעל אלהי עמי הארץ · שהם מעשה ידי אדם ודמו את אלהי יוצרנו יוצר הכל ואלהי העמים שהם מעשה ידים כמו שאמר לעיל מי בכל אלהי וגו' כי לא יוכל אלהיכ' להציל אתכם מידי : (כ) ויתפלל יחזקיהו · במלכים ובישעיה מפורשת התפילה : (כא) ומיציאי מעיו · כדכתיב (שם) ובניו הכוהו בחרב : (כד) ויתפלל אל ה' · כדמפורש במלכים : ויאמר לו · מה האות : ומופת נתן לו · זה לך האות הכל מפורש לשם : (כה) ולא כגמול עליו השי' · לא כמו שגמל הקב"ה על יחזקיהו שרפאהו השיב לו יחזקיהו כי גבה לבו שהרא' את כל בית נכותו וגו' עד ובכל ממשלתו : ויהי עליו קצף ועל יהודה וירושלים · על זאת והכותב הספ' הזה קצרו כאן לפי שכתוב במלכי' ובישעיה : (כו) ויכנע יחזקיה בגובה לבו · כדכתיב לשם ויאמר חזקיה אל ישעיה טוב וגומר וכשנכנע לא בא עליהם הקצף בימיו : (כז) ולכל כלי חמדה ·
עשה

מצודת דוד

הוא' כי הלא הוא בעצמו הסיר הבמות הנעשים למקום ואמר להם לפני מזבח אחד תשתחוו וכו' ומיעט א"כ בעבודת האלוה ואיך א"כ יעזור : (טו) בזאת · בדבר הבטחון כזאת : אף כי · כ"ש אלהיכם לא יצילו אתכם הואיל והסיר יחזקיה את במותיו וכמ"ש למעלה וא"כ אין לכם בטחון מה : (טז) ועוד דברו דברי חרוף : (יח) יהודית · בלשון יהודית למען יבינו כולם : למען ילכדו · בחושבם שיתם לבבם ולא יעצרו כח להלחם : (יט) מעשה וכו' · אשר המה מעשה ידי אדם : (כא) ומיציאי מעיו · בניו שמיתו אותו בבית אלהיו כמ"ש במ"ב : (כב) וינהלם מסביב · את כולם מסביב נהגם בנחת ובחמלה : (כג) מאחרי כן · אחר שנעשה לו הנס שעה היה מנושא ומכובד לעיני כל העמים : (כד) בימים ההם · שלשה ימים לפני מפלתו של סנחריב : עד למות · עד שהיה קרוב למות : ויאמר לו · קצר וסמך על המבין שאמר לו שקבל תפלתו ויחיה וגם נתן לו מופת ע"ז כמ"ש במ"ב : (כה) ולא כגמול · לא כמו שגמל עליו [illegible] השיב לו : כי גבה לבו · במה שהראה לשלוחי מלך בבל את כל בית נכותו להתגאות בהם כמ"ש במ"ב : (כו) בגובה לבו · בעבור עון גובה
לבו

מצודת ציון

(טו) ישיא · כמו הנחש השיאני (בראשית ג) : (יח) ולבהלם · מל' בהלה : (כא) ויכחד · ענין כריתה כמו ותכחד מן הארץ (שמות ט) : (כב) וינהלם · ענין הנהגה בנחת כמו על מי מנוחות ינהלני (תהלים כג) : (כג) ומגדנות · המתנה היא יורה
על

הַרְבֵּה מְאֹד וְאֹצָרוֹת עָשָׂה־לוֹ לְכֶסֶף וּלְזָהָב וּלְאֶבֶן יְקָרָה וְלִבְשָׂמִים וּלְמָגִנִּים וּלְכֹל כְּלֵי
חֶמְדָּה׃ כח וּמִסְכְּנוֹת לִתְבוּאַת דָּגָן וְתִירוֹשׁ וְיִצְהָר וְאֻרָוֹת לְכָל־בְּהֵמָה וּבְהֵמָה וַעֲדָרִים
לָאֲוֵרוֹת׃ כט וְעָרִים עָשָׂה לוֹ וּמִקְנֵה־צֹאן וּבָקָר לָרֹב כִּי נָתַן־לוֹ אֱלֹהִים רְכוּשׁ רַב מְאֹד׃
ל וְהוּא יְחִזְקִיָּהוּ סָתַם אֶת־מוֹצָא מֵימֵי גִיחוֹן הָעֶלְיוֹן וַיַּשְּׁרֵם לְמַטָּה־מַּעְרָבָה לְעִיר דָּוִיד
וַיַּצְלַח יְחִזְקִיָּהוּ בְּכָל־מַעֲשֵׂהוּ׃ לא וְכֵן בִּמְלִיצֵי שָׂרֵי בָבֶל הַמְשַׁלְּחִים עָלָיו לִדְרֹשׁ הַמּוֹפֵת
אֲשֶׁר הָיָה בָאָרֶץ עֲזָבוֹ הָאֱלֹהִים לְנַסּוֹתוֹ לָדַעַת כָּל־בִּלְבָבוֹ׃ לב וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְחִזְקִיָּהוּ וַחֲסָדָיו
הִנָּם כְּתוּבִים בַּחֲזוֹן יְשַׁעְיָהוּ בֶן־אָמוֹץ הַנָּבִיא עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל׃ לג וַיִּשְׁכַּב
יְחִזְקִיָּהוּ עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרֻהוּ בְּמַעֲלֵה קִבְרֵי בְנֵי־דָוִיד וְכָבוֹד עָשׂוּ־לוֹ בְמוֹתוֹ כָל־יְהוּדָה
וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם וַיִּמְלֹךְ מְנַשֶּׁה בְנוֹ תַּחְתָּיו׃ לג א בֶּן־שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנָה מְנַשֶּׁה בְמָלְכוֹ
וַחֲמִשִּׁים וְחָמֵשׁ שָׁנָה מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם׃ ב וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה כְּתוֹעֲבוֹת הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
הוֹרִישׁ יְהוָה מִפְּנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ג וַיָּשָׁב וַיִּבֶן אֶת־הַבָּמוֹת אֲשֶׁר נִתַּץ יְחִזְקִיָּהוּ אָבִיו וַיָּקֶם
מִזְבְּחוֹת לַבְּעָלִים וַיַּעַשׂ אֲשֵׁרוֹת וַיִּשְׁתַּחוּ לְכָל־צְבָא הַשָּׁמַיִם וַיַּעֲבֹד אֹתָם׃ ד וּבָנָה
מִזְבְּחוֹת בְּבֵית יְהוָה אֲשֶׁר אָמַר יְהוָה בִּירוּשָׁלִַם יִהְיֶה־שְּׁמִי לְעוֹלָם׃ ה וַיִּבֶן מִזְבְּחוֹת לְכָל־
צְבָא הַשָּׁמַיִם בִּשְׁתֵּי חַצְרוֹת בֵּית־יְהוָה׃ ו וְהוּא הֶעֱבִיר אֶת־בָּנָיו בָּאֵשׁ בְּגֵי בֶן־הִנֹּם
וְעוֹנֵן וְנִחֵשׁ וְכִשֵּׁף וְעָשָׂה אוֹב וְיִדְּעוֹנִי הִרְבָּה לַעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה לְהַכְעִיסוֹ׃ ז וַיָּשֶׂם
אֶת־פֶּסֶל הַסֶּמֶל אֲשֶׁר עָשָׂה בְּבֵית הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים אֶל־דָּוִיד וְאֶל־שְׁלֹמֹה בְנוֹ
בַּבַּיִת הַזֶּה וּבִירוּשָׁלִַם אֲשֶׁר בָּחַרְתִּי מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אָשִׂים אֶת־שְׁמִי לְעֵילוֹם׃
ח וְלֹא אוֹסִיף לְהָסִיר אֶת־רֶגֶל יִשְׂרָאֵל מֵעַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר הֶעֱמַדְתִּי
לאבותכם

לדרוש וגו' שם וד"כ

וישכב וגו' קמא ה טו וכבוד עשו וגומר שם

שם וגומר סנהדרין יח קג

רש"י

שהם מיני אורות : (כח) ומסכנות לתבואה · על אוצרות התבואה נופל לומר מסכנות בכל מקום כמו (שמות א) ערי מסכנות לפרעה וכן (לעיל ב' ח') ויבן תדמר במדב' ואת כל ערי מסכנו' אשר בנה בחמ' ועל כרחך לצורך תבואה שבמדב' לא היה לו לאצור זהב וכסף: וארו' לכל בהמה ובהמה · אילטבלאות גדולו' : (ל) ויישר' למט' מערב' · הנסיגם דרך ישר למט' מערב' לעי' דוד : (לא) וכן במליצי · שלוחי דוגמא (בראשית מ"ב) כי המליץ בינותם על שם שהשליח מליץ בין השולח למשתלח ונופל על פסוק שאמר ויצלח יחזקיהו בכל מעשיו ואחר כל הטוב הזה שהצליחו הקב"ה עזבו האלהים לנסותו לדעת כל בלבבו ביד מליצי שרי בבל המשלח אליו : לדרוש המופת אשר היה בארץ · לא עמד בנסיון והראה להם את כל בית נכותו ומסיפה לריפיה נדרוש : (לג) במעלה · במיטב כמפורש בסוף פרק קמא דבבא קמא : (ד) בירושלים יהיה שמי לעולם · הפסוק קובל זה מנשה שבנה מזבחות לעכו"ם בבית שאמר הקב"ה אני רוצה שישכון שמי שם וגם פסוק שאמר בסמוך לשון קובלנא הוא : וישם את פסל הסמל אשר עשה בבי' האלהי' וגומר · וגם הפסוק לא אוסיף להסי' את רגל : (ו) ועשה אוב וידעוני · מלא בוי"ו לפי שהרבה לעשות והוא הוסיף על פסל הסמל אשר עשה · לעילו' לעולם · (ח) ולא אוסיף להסיר את רגל ישראל · מוסב על פסוק של מעלה והכל קובלנא הוא כלומ' הקב"ה אומר בך אמרתי אל דוד ואל שלמה בבית הזה אשים שמי שם לעולם וגם הבטחתו לא אוסיף להסיר רגל ישראל מעל האדמה רק אם ישמור
וגו'

מצודת דוד

לבו : (כח) לכל בהמה ובהמה · לכל מין ומין בפ"ע : ועדרים לאורות · בכל אבום העמיד עדרים : (ל) את מוצא · את מקום מוצא העליון של גיחון : ויישרם · הוליכם בדרך ישר לצד מטה אל רוח המערב לעיר דוד : בכל מעשהו · ר"ל ברוב כי הרוב הוא ככל : (לא) וכן וכו' · חוזר למעלה כאומר הנה ברוב הדברים היה מוצלח וכן פעם נסהו ולא הצליח בו והוא בדבר מליצי שרי בבל : לדרוש המופת · לשאול אמיתת המופת הנעשה בארץ בעת חליו כמ"ש למעלה : עזבו האלהים · ר"ל לא הטה או את לבבו לא לטובה ולא לרעה : לנסותו · למען נסותו לדעת כל אשר בלבבו : (לב) בחזון ישעיהו · ר"ל בדברי נבואות ישעיה : על ספר · כמו ועל ספר : (לג) במעלה · במקום המעולה שבהם ואחז"ל עם דוד ושלמה : לג (ד) אשר אמר וכו' · כאלו המקרא קובל עליו לומר ראו מה עשה : בירושלים · בבית ה' אשר בירושלים : (ה) בשתי חצרות · עזרת כהנים ועזרת ישראל : (ו) והוא העביר וכו' · היא עבודת המולך : ועונן וגו' · שם פעלה בפ"ע : (ז) בבית וגו' · פסל הסמל שעשה
[illegible]

מצודת ציון

על דבר המעולה בין בפירות בין בבגדים בין באבני יקר : (כח) ומסכנות · מקום אוצרות וכן ויבן ערי מסכנות (שמות א) : וארות · הם מקומות אשר יאכילו שם הבהמות כי אבוס בעליו (ישעיה א) תרגומו אוריא דמרוהי : ועדרי' · כן יקראו קבוצת המקנה : (לא) במליצי · השליח נקרא מליץ כי מביא דברי המשלח אל מי שנשלח אליו והוא מלשון כי המליץ בינותם (בראש' מ"ב) : (לב) במעלה · במקום מעולה ומכובד : לג (ג) הורים · גרם : (ג) לכל צבא השמים · כוכבים ומזלות : (ז) הסמל · צורה מה וכן סמל הקנאה (יחזקאל ח) :
ויתע

לאבותיכם רק אם־ישמרו לעשות את כל־אשר צויתים לכל־התורה והחקים והמשפטים
ביד־משה: ט ויתע מנשה את־יהודה וישבי ירושלם לעשות רע מן־הגוים אשר השמיד
יהוה מפני בני ישראל: י וידבר יהוה אל־מנשה ואל־עמו ולא הקשיבו: יא ויבא יהוה
עליהם את־שרי הצבא אשר למלך אשור וילכדו את־מנשה בחחים ויאסרהו
בנחשתים ויוליכהו בבלה: יב וכהצר לו חלה את־פני יהוה אלהיו ויכנע מאד מלפני אלהי
אבותיו: יג ויתפלל אליו ויעתר לו וישמע תחנתו וישיבהו ירושלם למלכותו וידע
מנשה כי־יהוה הוא האלהים: יד ואחרי־כן בנה חומה חיצונה לעיר־דויד מערבה
לגיחון בנחל ולבוא בשער הדגים וסבב לעפל ויגביהה מאד וישם שרי־חיל בכל
הערים הבצרות ביהודה: טו ויסר את־אלהי הנכר ואת־הסמל מבית יהוה וכל־
המזבחות אשר בנה בהר בית־יהוה ובירושלם וישלך חוצה לעיר: טז ויכן ויבן קרי את־
מזבח יהוה ויזבח עליו זבחי שלמים ותודה ויאמר ליהודה לעבוד את־יהוה אלהי ישראל:
יז אבל עוד העם זובחים בבמות רק ליהוה אלהיהם: יח ויתר דברי מנשה ותפלתו אל־
אלהיו ודברי החוזים המדברים אליו בשם יהוה אלהי ישראל הנם על־דברי מלכי ישראל:
יט ותפלתו והעתר־לו וכל־חטאתו ומעלו והמקמות אשר בנה בהם במות והעמיד
האשרים והפסלים לפני הכנעו הנם כתובים על דברי חוזי: כ וישכב מנשה עם־אבותיו
ויקברהו ביתו וימלך אמון בנו תחתיו: כא בן־עשרים ושתים שנה אמון במלכו
ושתים שני מלך בירושלם: כב ויעש הרע בעיני יהוה כאשר עשה מנשה אביו ולכל־
הפסילים אשר עשה מנשה אביו זבח אמון ויעבדם: כג ולא נכנע מלפני יהוה כהכנע
מנשה אביו כי הוא אמון הרבה אשמה: כד ויקשרו עליו עבדיו וימיתהו בביתו: כה ויכו
עם־הארץ את כל־הקשרים על־המלך אמון וימליכו עם־הארץ את־יאשיהו בנו תחתיו:
לד א בן־שמונה שנים יאשיהו במלכו ושלשים ואחת שנה מלך בירושלם: ב ויעש
הישר בעיני יהוה וילך בדרכי דויד אביו ולא־סר ימין ושמאול: ג ובשמונה שנים
למלכו

וידב׳ ה׳ וגו׳ סס יא קיא
ויבא וגו׳ סס
וכהצ׳ לג וגומר סס
ויתפלל וגומר סס יא כ
ורק קא
וד׳ קב
וד׳ קב
והעמיד וגומר סס יא קב
כי הו׳ אמון סס
ויעש הישר שבת ה׳ א

נכבס

רש״י

וגו׳ ועתה ויסע מנשה וגו׳ נמצא שעל ידו נסתלק׳ שכינה וגם אנו עדיין לגלות על ידו : (יד) לגיחון בנחל · אצל נחל גיחון שם מקום : וסבב לעופל · וסבב אותה חוץ המגדל׳ הבנוי׳ במלאכ׳ עופל : (טו) וישלך חוצה · ולא גנזם מן העין לפיכך נכשל בהם בנו כדכתיב ולכל הפסילים אשר עשה מנשה אביו וגו׳ שלקח אותם ממקום שהשליך אות׳ : (טז) ויזבח עליו זבחי שלמים ותודה · שהביא קרבן תודה והתודה להקב״ה שהשיבו לירושל׳ ולמלכותו : (יח) ותפלתו · היאך נתפלל : והעתר לו · והשיבו על מלכותו : (כ) ויקברוהו ביתו · כמו בביתו (ובמלכים ב׳ כ״א) כתוב בגן ביתו לא זכה ליקבר עם אבותיו : (ג) והוא עודנו נער החל לידרוש · פתרון אע״פ שהיה נער החל לדרוש אלהי דוד אביו דוגמת (בראשית ל״ז) והוא נער את בני בלהה ויבא יוסף את דבתם רעה ואין תימה בדבר אבל אם היה בן שלשים שנה לא היה עושה זה תימה שהיה נער

מצודת ציון

(ט) ויתע · הוליך אותם בדרך תוע׳ : (י) הקשיבו · ענין שמיעה : (יא) בחוחים · הוא טבעת המשימים בלחיי החיה להוליכה בע״כ כמו ונתתי חחים בלחייך (שם ל״ח) ואמר מלשון תלויה ושאלה : בנחשתים · שלשלאות של נחושת : (יב) וכהצר · מל׳ צרה : חלה · ענין תפלה כמו חל נא (מ״א י״ג) : (יג) ויעתר · קבל התפלה כמו ויעתר לו ה׳ (ברא׳ כ״ה) : (יד) בנחל · בעמק : (יט) חוזי · כן היה שם הנביא : (כ) ביתו · בביתו : (כג) אשמה · פשע ועון : (כד) ויקשרו · ענין מרידה : לד (ג) החל · התחיל : (ד) והחמנים · צורת חמה : גדע · כרת : והדק

מל׳

מצודת דוד

שמה בבית האלהים : לעילם כמו לעולם : (ח) ולא אוסיף וכו׳ · גם זה מדברי ה׳ שאמר לדוד ולשלמה : (ט) מן הגוים · יותר מן הגוים וכו׳ : (י) וידבר ה׳ ע״י הנביאים : (יד) מערבה · ממערב מי גיחון ההולך בנחל : ולבוא משם מצד החומה לבוא בשער הדגים ומשם הלך וסבב את העופל והוא שם מגדל : (טז) ויבן את מזבח · ר״ל תקנו וחדשו : (יז) רק לה׳ · ועכ״ז אסורים הם משנבנה הבית : (יח) הנם על דברי · הנם כתובים על דברי הימים של מלכי ישראל : (יט) והעתר לו · מה שה׳ קבל תפלתו :

כי

למלכו והוא עודנו נער החל לדרוש לאלהי דויד אביו ובשתים עשרה שנה החל לטהר
את־יהודה וירושלם מן־הבמות והאשרים והפסילים והמסכות: ד וינתצו לפניו את
מזבחות הבעלים והחמנים אשר־למעלה מעליהם גדע והאשרים והפסילים והמסכות
שבר והדק ויזרוק על־פני הקברים הזובחים להם: ה ועצמות כהנים שרף על־
מזבחותים יתיר י ויטהר את־יהודה ואת־ירושלם: ו ובערי מנשה ואפרים ושמעון ועד־
נפתלי בחר° בותיהם בחרבותיהם קרי סביב: ז וינתץ את־המזבחות ואת־האשרים
והפסילים כתת להדק וכל־החמנים גדע בכל־ארץ ישראל וישב לירושלם: ח ובשנת
שמונה עשרה למלכו לטהר את־הארץ והבית שלח את־שפן בן־אצליהו ואת־
מעשיהו שר־העיר ואת יואח בן־יואחז המזכיר לחזק את־בית יהוה אלהיו: ט ויבאו
אל חלקיהו הכהן הגדול ויתנו את־הכסף המובא בית־אלהים אשר אספו־הלוים שמרי
הסף מיד מנשה ואפרים ומכל שארית ישראל ומכל־יהודה ובנימן וישבי וישבו קרי
ירושלם: י ויתנו על־יד עושה המלאכה המפקדים בבית יהוה ויתנו אתו עושי
המלאכה אשר עשים בבית יהוה לבדוק ולחזק הבית: יא ויתנו לחרשים ולבנים לקנות
אבני מחצב ועצים למחברות ולקרות את־הבתים אשר השחיתו מלכי יהודה:
יב והאנשים עשים באמונה במלאכה ועליהם מפקדים יחת ועבדיהו הלוים מן־בני
מררי וזכריה ומשלם מן־בני הקהתים לנצח והלוים כל־מבין בכלי־שיר: יג ועל־
הסבלים

רש״י

נער ואף על פי כן החל לדרוש וגו׳ · החל לטהר את יהודה וירושלי׳ מן הבמות והאשרים שעשה מנשה וחדש׳ אמון בנו כדמעלה (ב׳ ל״ג) וישב ויבן את הבמות אשר נתץ יחזקיהו אביו וגומר · (ד) והחמנים · צורות חמה ; אשר למעלה · שהושיבו למעל׳ מהם גבוה כנגד החמה והשתחוו׳ לו כל זה עשה מנשה כדכתיב לעיל (שם) וישתחוה לכל צבא השמים ויעבוד אות׳ : ויזרוק על פני הקברי׳ · כאן נתקיים מה שאמר לירבעם (מלכים א׳ י״ג) כה אמר ה׳ הנה בן נולד לבי׳ דוד יאשיהו שמו וזבח עליך את כהני הבמות המקטרי׳ ועצמות אדם ישרפו עליך : (ו) ובערי מנשה ואפרים וגו׳ : האותן עיירות שנשתיירו מחרב ומשבי סנחריב : בחרבותיהם · בחר בתיהם כתוב לפי שלא היו בה׳ כי אם עוללות מעט ונתייראו לישב בשפלה כי אם לקבוע בהר בתיהם : (ח) המזכיר · בכל מקום שכתוב סופר כתוב בסמוך מזכיר שהיה לכל מלך סופר לכתוב כל המאורע לו במלכות בין טוב בין רע ויש לו מזכיר יושב אצל הסופר להזכיר כל דבר ודבר והסופר כותב על פיו ; (ט) אשר אספו הלוים שומרי הסף וגו׳ · בחרבותיהם סביב : (י) לבדוק ולחזק · לראות את ערות הארץ (בראשית מ״ב) מתרגמינן ית בדקת דארעא : (יא) ועצים למחברות · שפנגי״ן בלשון אשכנ״ז : ולקרות · טרבי״ר בלע״ז (יב) לנצח · רומי״ש טרי״ר בלע״ז וכן (עזרא ג׳) לנצח על המלאכה וכן ושש מאות מנצחים (לעיל ב׳ ב׳) ; והלוים כל מבין · בכל מקום אומר לענין שירה שבנה וכן למעלה (א׳ כ״ה) גורלות כתיב כקטון כגדול מבין עם תלמיד וכן (שם) כל המבין בכלי שיר וכתיב וכנניהו (לעיל א׳ ט״ו) שר הלוים וגומר כי מבין הוא והיה ממונה עליהם ליסד נעימות היאך ישאו כי מבין הוא ; (יג) ומהלוים סופרי׳ · לכתוב את הכסף המובא בית ה׳ והיאך גבו אותו ושוטרי׳ במלאכה

את

מצודת דוד

(כג) כי הוא אמון · ר״ל הוא היה בהויתו מתחלה עד סוף הרבה אשמה ולא שב מדרכיו : לד (ג) ובשמנה וכו׳ · בעת שהיה בן שמנה שנים והיא לעת מלכו בתחלת מלכותו : (ד) וינתצו · אנשיו נתצו לפניו : והדק · עשאם דק דק : הזובחים · של שזובחים להם לתען לבזותם : (ה) כהנים · כהני עכו״ם שכבר מתו : (ו) ובערי מנשה וכו׳ · ואף שכבר גלו עשרת השבטים מ״מ מעט מהם נשארו בארצם : בחרבותיהם · ר״ל נתץ מזבחותם שסביב בחרבותיהם של עצמם והם כלים שעשויים לנתוץ בהם כמו ומגדלותיך יתוץ בחרבותיו (יחזקאל כ״ו) : (ח) לטהר · ר״ל אחר גמר טהרת הארץ והבית או שלח את שפן וכו׳ ; המזכיר · הממונה על ספר הזכרונות : (י) עושה המלאכה · הם האומנים הגדולים הממונים בבית ה׳ ונקראים בדרז״ל אדרכלין ותחת ידם בונים האומנים הפועלים כפי מה שיורו אותם : ויתנו אותו · והם יתנו אותו אל עושי המלאכה וכו׳ ר״ל הם ישלמו שכר הפועלים אשר יתקנו ויחזקו את הבית ; (יא) ויתנו לחרשים · יפרש מי הם הפועלים ואומר לחרשים והם כורתי העצים בתמונה הנרצה : ולבונים · בוני הקירות : אבני מחצב · אבנים חצובים כיושר : למחברות · הם המקשרים את הבנין להיות הכל בחבור אחד : ולקרות · על תקרת המכסה : (יב) והאנשים · הפועלים ; לנצח · לזרז על המלאכה ולנגוש אותם ; כל מבין · כל מי שהיה בעל בינה בדבר השיר עמד בכלי שיר לעורר בעת הבנין : (יג) ועל

מצודת ציון

מל׳ דק : ויזרק · השליך : (ז) כתת · ענין שבור ורצוצה : (ט) שומרי הסף · הם השוערים כי סף הוא ענין מזוזה כמו וסף השער (יחזקאל מ׳) : (י) על יד · ביד : לבדוק · לתקן הבדק והוא מקום השבור וההרו׳ ונקר׳ בדק ע״ש שבודקין ומחפשין אחריו : (יב) מופקדים · ממונים : לנצח · מל׳ נצחון והוזק ור״ל לנגש בחזקה : (יג) הסבלים · ענין טעינת משא : (יז) ויתיכו · ענין הליכה ע״י האש

הסבלים

הסבלים ומנצחים לכל עשה מלאכה לעבודה ועבודה ומהלוים סופרים ושטרים
ושוערים: יד ובהוציאם את־הכסף המובא בית יהוה מצא חלקיהו הכהן את־ספר
תורת־יהוה ביד־משה: טו ויען חלקיהו ויאמר אל שפן הסופר ספר התורה מצאתי
בבית יהוה ויתן חלקיהו את־הספר אל־שפן: טז ויבא שפן את־הספר אל־המלך וישב
עוד את־המלך דבר לאמר כל אשר־נתן ביד־עבדיך הם עשים: יז ויתיכו את־הכסף
הנמצא בבית־יהוה ויתנוהו על־יד המפקדים ועל־יד עושי המלאכה: יח ויגד שפן
הסופר למלך לאמר ספר נתן לי חלקיהו הכהן ויקרא־בו שפן לפני המלך: יט ויהי
כשמוע המלך את דברי התורה ויקרע את־בגדיו: כ ויצו המלך את־חלקיהו ואת־
אחיקם בן שפן ואת־עבדון בן־מיכה ואת שפן הסופר ואת עשיה עבד־המלך לאמר:
כא לכו דרשו את־יהוה בעדי ובעד הנשאר בישראל וביהודה על־דברי הספר אשר
נמצא כי גדולה חמת־יהוה אשר נתכה בנו על אשר לא־שמרו אבותינו את־דבר יהוה
לעשות ככל הכתוב על־הספר הזה: כב וילך חלקיהו ואשר המלך אל־חלדה הנביאה
אשת שלם בן תוקהת יתיר ו בן־חסרה שומר הבגדים והיא יושבת בירושלם במשנה
וידברו אליה כזאת: כג ותאמר להם כה־אמר יהוה אלהי ישראל אמרו לאיש אשר־שלח
אתכם אלי: כד כה אמר יהוה הנני מביא רעה על המקום הזה ועל יושביו את כל
האלות הכתובות על־הספר אשר קראו לפני מלך יהודה: כה תחת אשר עזבוני

ויקטירו

רש״י

(יד) את ספר תורת ה׳ ביד משה. משנה תורה: (טו) ויתן חלקיהו את הספר אל שפן. שהרי על הסופר לקרות את הכל לפני המלך: (טז) וישב עוד את המלך דבר. שמתחלה השיב למלך שליחותו ששלחו המלך לחזק בית ה׳ שהיו כמו שכתוב למעלה שלח את שפן בן אצליהו וגו׳: (יז) ויתיכו. ויצוקו כמו (בראשית כ״ח) ויצוק שמן ומתרגמינן ואתיך: (יח) ויגד שפן הסופר. אחר שהשיב המלך דבר משליחותו הגיד לו שליחות של חלקיהו הכהן ויקרא את הספ׳ לפניו: (יט) ויקרע את בגדיו. כששמע שהיו קורין (דברים כח) יולך ה׳ אותך ואת מלכך וגומר ודרש בעצמו אשר תקים עליך העם המליכו ולא נביא על פי הדבור: (כא) אשר נתכה בנו. לפי שהחימה היא אש נופל עליה לשון נתוך ודוגמתו למטה ותתך חמתי במקום הזה ולא תכבה: (כב) אל חולדה הנביאה. רבותינו דרשו לפי כי האשה רחמנית יותר מן האיש לכן לא שלח אל ירמיהו הנביא: שומר הבגדי׳. אם תרצה לומ׳ או בגדי כהונה או בגדי מלכות: יושבת בירושלים במשנה. שני חומות היו לעיר והיא יושבת בין שני החומו׳ ותרגומו בית אולפנ׳ פירש במקום תורה כי לשכה אחת היתה לה לחולדה סמוכ׳ ללשכת הגזית לשכת חולדה היתה פתוחה לחוץ וסתומה כלפי סנהדרין שבלשכת הגזית כך כתוב במסכת מדות מפני צניעות: (כג) אמרו לאיש. לפי שרצה להפסיק חזון העם על המקום הזה ועל יושביו וכשישלם אותו חזון אז מבאר הטיב ואל מלך יהודה השולח אתכם ומקצר נבואת המקום ויושביו ומסלקו ותופסו בנבואת המלך שהיא מרובה:

ונאספת

מצודת דוד

הסבלים. גם העמיד ממונים על הסבלים והם נשאי המשאות לבנין: ומנצחים. העמיד נוגשים על כל עושה המלאכה לכל מין עבודה ועבודה: סופרים. לכתוב מספר הכסף הבאה בנדבה לבדק הבית: ושוטרים. הם הכופים לתת את הכסף מה שנדב כ״א: ושוערים. שומרי שערי המקדש ורואים את הבאים אל המלאכה: (יד) ובהוציאם וכו׳. לצורך הבנין: ביד משה. ר״ל זה שכתוב משה בידו: (טו) ספר התורה מצאתי. יתכן שעל כי אמון שרף את התורה כמ״ש רז״ל לזה פחדו הכהנים פן ישלחו ידו גם בספר התורה המונח אצל הארון אשר כתב משה מפי ה׳ ולקחו הס״ת הזה והטמינו מפניו ולאחר מותו חפשו אחריה ולא מצאום וכאשר היה הכ״ג מחפש אחר הכסף המובא ואחר בדקי הבית מצאה וארז״ל שמצאה כשהיתה מגוללת בפרש׳ תוכחות והיה התחלת הדף יולך ה׳ אותך ואת מלכך וכו׳ ועל כי אמון חפשו אחריה ולא מצאוה אמר כשנמצא ספר התורה הזה מצאתיה בבית ה׳: ויתן וכו׳. ר״ל הראה לו הנמצא כתוב בתחלת הדף כי חשב את הדבר לאות ורמז להחריד את העם: (טז) כל אשר ניתן. ר״ל דבר המוטל עליהם ונתון בי״ם: (יז) ויתיכו. התיכו את הכסף לעשות מטבעות להוציא בהוצאה: על יד המפקדים. הם האומנים הגדולים הקרוים אדרכלין וסתם נתנו על יד עושי המלאכה הם האומנים הפועלים: (יח) ספר נתן לי. ר״ל נתן לי ספר שנחבא כשהיא מגוללת בדף הזה: ויקרא בו. בהדף ההוא: (יט) ויקרע וכו׳. בעבור התרדה כי גם הוא חשבו לאות וסימן: (כא) דרשו את ה׳. שאלו לנביאים עלי ועל העם הנמצא פה ועל כל יהודה בעבור דברי הספר הנמצא כתוב בה בתחלת הדף אשר מהנראה שהוא לאות אשר גדלה חמת ה׳ וגו׳: לעשות. אשר רוצה לעשות בכל הכתוב בתחלת הדף כרז״ל קפוא: (כב) ואשר המלך. ר״ל ואשר שלח המלך: אל חולדה.

מצודת ציון

ההם כמו כהתיך כסף (שם כ״ב): (כ) עבדון. ובמ״ב נאמר עכבור ובשתי השמות היה נקרא: (כא) נתכה. ענין יציקה והרקה כמו ותתך עלינו האלה (דני׳ ט׳): (כב) תקהת בן חסרה. ובמ״ב נאמר תקוה בן חרחס והוא הוא: (כד) האלות. הקללות: (כה) ותתך. ענין יציקה והרקה: תכבה. מלשון כבוי והוא מושאל מכבוי

ויקטירו יתיר י לאלהים אחרים למען הכעיסני בכל מעשי ידיהם ותתך חמתי במקום
הזה ולא תכבה: כו ואל־מלך יהודה השלח אתכם לדרוש ביהוה כה תאמרו אליו כה
אמר יהוה אלהי ישראל הדברים אשר שמעת: כז יען רך־לבבך ותכנע מלפני אלהים
בשמעך את־דבריו על־המקום הזה ועל יושביו ותכנע לפני ותקרע את־בגדיך ותבך
לפני וגם־אני שמעתי נאם יהוה: כח הנני אספך אל־אבותיך ונאספת אל־קברותיך
בשלום ולא־תראינה עיניך בכל הרעה אשר אני מביא על־המקום הזה ועל יושביו
וישיבו את המלך דבר: כט וישלח המלך ויאסף את כל־זקני יהודה וירושלם: ל ויעל
המלך בית יהוה וכל־איש יהודה וישבי ירושלם והכהנים והלוים וכל העם מגדול ועד
קטן ויקרא באזניהם את־כל־דברי ספר הברית הנמצא בית יהוה: לא ויעמד המלך על־
עמדו ויכרות את־הברית לפני יהוה ללכת אחרי יהוה ולשמור את־מצותיו ועדותיו
וחקיו בכל־לבבו ובכל־נפשו לעשות את־דברי הברית הכתובים על־הספר הזה:
לב ויעמד את כל־הנמצא בירושלם ובנימן ויעשו יושבי ירושלם כברית אלהים אלהי
אבותיהם: לג ויסר יאשיהו את־כל־התועבות מכל־הארצות אשר לבני ישראל ויעבד
את כל־הנמצא בישראל לעבוד את־יהוה אלהיהם כל־ימיו לא סרו מאחרי יהוה אלהי
אבותיהם: לה א ויעש יאשיהו בירושלם פסח ליהוה וישחטו הפסח בארבעה עשר
לחדש הראשון: ב ויעמד הכהנים על־משמרותם ויחזקם לעבודת בית יהוה: ג ויאמר
ללוים המבונים המבינים קרי לכל־ישראל הקדושים ליהוה תנו את־ארון־הקדש בבית
אשר בנה שלמה בן־דויד מלך ישראל אין־לכם משא בכתף עתה עבדו את־יהוה

אלהיכם

המבינים
וגו׳ יומא
ה יג
כריתו׳ ה ה
הוריות ג יב

רש״י

(כח) ונאספת אל קברותי׳ בשלום. והלא נהרג אלא בשלו׳ מזה שלא תראינה עיניך בכל הרעה אשר אני מביא על המקום הזה ועל יושביו כלומ׳ חורבן הבית: (ל) ספר הברי׳. הרי כל התרדה שחרד המלך על שנמצא כתו׳ (שם) יולך ה׳ אותך וראה שקרא התורה אותה ברית (שם) אלה דברי הברית ולכך אף הוא כרת ברית ורא׳ כתו׳ בסמוך אחריו (שם כ״ט) ושמרתם את דברי וגו׳ ושמרתם אותם גם ראה יאשיהו כתוב בסמוך אתם נצבים היו׳ כולכ׳ וגו׳ עד טפכם נשיכם עד לעברך בברית עד כרת עמך היום אמר אף בזאתו דוגמ׳ אכרות אף אני ברית לשם כתוב אתם נצבים וגומר אף אני ויעמד כל העם הנמצא בירושלים מקטן ועד גדול: בכל לבבו ובכל נפשו וגו׳. אשר מצא שם כתוב (שם ל׳) ושבת עד ה׳ אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך: (לא) ויעמוד המלך על עמדו ל׳ נצבים: (לב) כברית אלהים אלהי אבותיהם ככל אותן שכתוב לשם אלהי אבותיהם לפיכך כתו׳ כאן אלהי אבותיהם שכרת לאבותם במדבר וכל ברית של שם של עכו״ם דכתיב (שם כט) ותראו את שקוציהם וגומר עד פונה היום מעם ה׳ לפיכך ויסר יאשיהו את כל התועבות וגו׳: (א) ויעש יאשיהו פסח. לפי שכל מלכי יהודה הרשעים לא עשו פסח כמשפטו: (ג) תנו את ארון הקדש. לפי פשוטו שהעבירו מנשה ואמון את הארון וישימו תחתיו פסיליהם כדמוכח (לעיל ב׳ ל״ג) במנשה וישם פסל הסמל וגו׳

לפיכך

מצודת דוד

ארז״ל מפני שהנשים רחמניות הן הלכו אליה שהיא תתפלל בעדם או יתכן אשר שאר הנביאים לא היו אז בירושלים: שומר הבגדים. של המלך: במשנה. בין שתי החומות שהיא משנה להעיר: כזאת. כדברי המלך: (כד) הנני מביא. ר״ל הואת הזה לא במקרה בא כ״א מה׳ וכאלו אמר הנני מביא רעה וכו׳: (כו) ואל מלך יהודה. ר״ל דבר הנוגע אל המלך עצמו: הדברים אשר שמעת. ר״ל אף שהגזרה גזורה, כאשר שמעת לא תהיה כלול עמהם: (כז) בשמעך את דבריו. ר״ל בעת השכלת בדברי האות הזה אשר היא מה׳: (כח) אל קברותיך. ולא תקבר בארץ העמים: בשלום. עם כי מת במלחמה מ״מ תחשב לו לשלום על כי לא ראה ברעה הבאה על ישראל: וישיבו. חלקיה וחבריו: (ל) ספר הברית. ספור התוכחות הנאמרים בברית: הנמצא בית ה׳. והוא על כי בהספר ההוא מצאו התוכחות בגולה בפתיחתה ואף היא כתובה בידי משה המקודשות ומפי ה׳ והמה סיבות עצומות להחריד את העם לשוב לה׳: (לא) על עמדו. על המקום המיוחד למלך לעמוד שם: את דברי הברית. דברי התורה הנתונה בברית: (לב) ויעמד. העמיד כולם בברית: ויעשו. מאז והלאה עשו כדברי התורה הנתונה בברית: (לג) ויעבד. העביד את כל הנמצא בישראל וחוזר ומפרש מהו העבודה ואמר לעבוד את ה׳: לה (א) לחדש הראשון. לפי שנא׳ למעלה שחזקיה עשה פסח בחדש השני לזה אמר שיאשיה עשה בחדש הראשון כמשפט: (ב) על משמרותם. כ״א במשמר שלו: ויחזקם. זרזם בהזהרה לעבוד עבודת ה׳: (ג) ללוים המבינים. לכהנים בני לוי המלמדים בינה לישראל וכו׳: תנו את ארון. רז״ל אמרו שצוה לגנוז במקום מטמון שעשה שלמה למען לא יוליכוהו בגולה עם ישראל. ולפי פשוטו יאמר כי המלכים הרשעים אשר

קדמו

מצודת ציון

מכבוי האש: (כז) רך לבבך. הוא הפוך מקשה הלב: (כח) אסיפך ונאספת. ענין הכנסה כמו ואין איש מאסף אותי (שופטים י״ט): לה (ה) לפלגות. לחלקים

אֱלֹהֵיכֶם וְאֵת עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל : ד וְהָכִונוּ והכינו קרי לְבֵית־אֲבוֹתֵיכֶם כְּמַחְלְקוֹתֵיכֶם בִּכְתָב
דָּוִיד מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל וּבְמִכְתַּב שְׁלֹמֹה בְנוֹ : ה וְעִמְדוּ בַקֹּדֶשׁ לִפְלֻגּוֹת בֵּית הָאָבוֹת לַאֲחֵיכֶם
בְּנֵי הָעָם וַחֲלֻקַּת בֵּית־אָב לַלְוִיִּם : ו וְשַׁחֲטוּ הַפָּסַח וְהִתְקַדְּשׁוּ וְהָכִינוּ לַאֲחֵיכֶם לַעֲשׂוֹת
כִּדְבַר יְהֹוָה בְּיַד־מֹשֶׁה : ז וַיָּרֶם יֹאשִׁיָּהוּ לִבְנֵי הָעָם צֹאן כְּבָשִׂים וּבְנֵי־עִזִּים הַכֹּל לַפְּסָחִים
לְכָל־הַנִּמְצָא לְמִסְפַּר שְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּבָקָר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים אֵלֶּה מֵרְכוּשׁ הַמֶּלֶךְ : ח וְשָׂרָיו
לִנְדָבָה לָעָם לַכֹּהֲנִים וְלַלְוִיִּם הֵרִימוּ חִלְקִיָּהוּ וּזְכַרְיָהוּ וִיחִיאֵל נְגִידֵי בֵּית הָאֱלֹהִים לַכֹּהֲנִים
נָתְנוּ לַפְּסָחִים אַלְפַּיִם וְשֵׁשׁ מֵאוֹת וּבָקָר שְׁלֹשׁ מֵאוֹת : ט וְכָונַנְיָהוּ יתירו וּשְׁמַעְיָהוּ
וּנְתַנְאֵל אֶחָיו וַחֲשַׁבְיָהוּ וִיעִיאֵל וְיוֹזָבָד שָׂרֵי הַלְוִיִּם הֵרִימוּ לַלְוִיִּם לַפְּסָחִים חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים
וּבָקָר חֲמֵשׁ מֵאוֹת : י וַתִּכּוֹן הָעֲבוֹדָה וַיַּעַמְדוּ הַכֹּהֲנִים עַל־עָמְדָם וְהַלְוִיִּם עַל־מַחְלְקוֹתָם
כְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ : יא וַיִּשְׁחֲטוּ הַפָּסַח וַיִּזְרְקוּ הַכֹּהֲנִים מִיָּדָם וְהַלְוִיִּם מַפְשִׁיטִים : יב וַיָּסִירוּ
הָעוֹלָה לְתִתָּם לְמִפְלַגּוֹת לְבֵית־אָבוֹת לִבְנֵי הָעָם לְהַקְרִיב לַיהֹוָה כַּכָּתוּב בְּסֵפֶר מֹשֶׁה
וְכֵן לַבָּקָר : יג וַיְבַשְּׁלוּ הַפֶּסַח בָּאֵשׁ כַּמִּשְׁפָּט וְהַקֳּדָשִׁים בִּשְּׁלוּ בַּסִּירוֹת וּבַדְּוָדִים וּבַצֵּלָחוֹת
וַיָּרִיצוּ לְכָל־בְּנֵי הָעָם : יד וְאַחַר הֵכִינוּ לָהֶם וְלַכֹּהֲנִים כִּי הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן בְּהַעֲלוֹת
הָעוֹלָה וְהַחֲלָבִים עַד־לָיְלָה וְהַלְוִיִּם הֵכִינוּ לָהֶם וְלַכֹּהֲנִים בְּנֵי אַהֲרֹן : טו וְהַמְשֹׁרְרִים בְּנֵי־
אָסָף עַל־מַעֲמָדָם כְּמִצְוַת דָּוִיד וְאָסָף וְהֵימָן וִידֻתוּן חוֹזֵה הַמֶּלֶךְ וְהַשֹּׁעֲרִים לְשַׁעַר וָשָׁעַר
אין

רש"י

לפיכך צוה יאשיהו [illegible] ליתן הארון במקומו אשר בנה שלמה ורבותינו אמרו שאמר ללוי' לגונזו שם: אין לכם משא בכתף · זו טענה אחרת היא ותחילת מלה היא שאמר להם אין לכם שום טורח משא בכתף מכל כלי בית ה' שתוכלו לומר משום טורח משא בכתף אין אנו יכולין לעבוד את ה' ועמו לפיכך מעתה עבדו את ה' אלהיכם בשיר ואת עמו ישראל לשחוט ולהפשי' פשיטן כדמוכח למטה ושחטו הפסח והתקדשו וגו' : (ה) לפלגות · למחלקו' לעשות הפסח כהלכתו כדבר ה' ביד משה : (ז) וירם יאשיהו לבני העם · דוגמ' (במדבר י"ח) כן תרימו גם אתם לשון הפרשה : לכל הנמצא · לכל ישראל הנמצאים הפריש צאן לפסחים : למספר שלשי' אלף · בין צאן בין כבשי' בין עזים : ובקר שלשת אלפים : לשלמי חגיגה : (יג) ויבשלו הפסח כמשפט · צלי אש (שמו' י"ב) : ויריצו לכל בני העם · הלוים וכשהכינו לכל ישראל אחר כך הכינו להם הלוים לעצמם ולכהני' שלא הי' להם פנאי להכין : (טו) חוזה המלך · כל אחד וא' היה חוזה ולא נעשה פסח כמוהו (ובמלכי' ב' כג) כתיב כי לא נעשה כפסח הזה מימי השופטים מיום שנחלקו ישרא' לשתי ממלכות שסרו עשרת שבטי' מעל מלכי יהודה וישליטו עליהם מלך לבדם שכל הימים שהיו לשני גוים היו שבט יהודה ובנימן עושי' פסח לשם ה' בירושלים ואלו לשם עכו"ם בבית אל ובדן ודבר זה לא אירע כל ימי השופטים שנחלקו ישרא' לשתי משפחות ולא היה להם לכל דור ודור רק שופט א' ואותו השופט היה מכריחם ללכת בדרך ה' כמפורש בשופטים והיה ה' עם השופטים והושיעם מיד אויביהם כל ימי השופט וכל י' השבטים היו הולכים לשילה ועושים פסח לשם ה' וכפסח הזה לא נעשה כל ימי מלכי ישרא' ויהודה
יחד

מצודת ציון

לחלקים כמו בימיו נפלגה הארץ (בראשית י): (ז) וירם והפריש: (יג) בסירות · קדרות : ובדודים · מל' דוד ויורה : ובצלחות · כעין קדרה וכן את הצלחת (מ"ב כ"א

מצודת דוד

קדמו לו כשהעבירו הארון ממקומו והעמידו תחתיו הפסל לזה אמר להם להחזירו למקומו : אין לכם משא בכתף · ר"ל אחר שתכניסו את הארון בכתף להחזירו למקומו שוב לא יהיה לכם עתה שום עבודת משא בכתף ולזה תהיו פנוים ועבדו את ה' ועמו בדבר הקרבנות : (ד) והכינו · את עצמיכם הכינו כ"א לבית אבותיו כפי אשר נחלקתם כאמור בכתב דוד ושלמה : (ה) בקדש · בעזרה : לפלגות בית האבות · למחלוקת בית האבות כ"א לבד : לאחיכם בני העם · את בני ישראל צוה להעמיד כל בית אב לבד לעשות את הפסח : וחלוקת וכו' · וכן הלוים יעמדו כל בית אב לבד : (ו) והתקדשו · טהרו את עצמיכם : והכינו · גם הכינו וזרזו את אחיכם לטהר את עצמם לעשות הפסחים כדבר ה' : (ז) לכל הנמצא · בירושלים : ובקר · לשלמי חגיגה : (ח) לעם · וחוזר ומפרש מהם לכהנים וללוים : חלקיהו · ר"ל השרים חלקיה וכו' פקידי בית האלהים הם נתנו לכהנים לפסחים וכו' : (י) ותכון העבודה · נעשית העבודה בתקון ובהכנה : על עמדם · על מקום מעמדם כל משמר לבד: על מחלוקתם · כפי שנחלקו למשמרות : כמצות המלך · אשר צוה שתעמוד כל משמר לבד : (יא) וישחטו · הלוים שחטו כי השחיטה כשרה בזרים : מידם · מיד הלוים כי הכהנים הושיטו בידם המזרקות עם הדם להיות מוכן לזריקה : מפשיטים · עורות הפסחים : (יב) ויסירו העולה · שכל פסח הסירו דבר העולה מתנו על מזבח והם האימורים : לתתם · לתת הפסחים לכתות החלוקות מבתי אבות וכו' : להקריב לה' · חוזר על ראשית המקרא לומר הסירו העולה להקריב לה' : וכן לבקר · וכן עשו לבקר של שלמי חגיגה שהסירו מתחלה האימורים ואח"ז נתנו הבקר לבעליהם : (יג) ויבשלו הפסח באש · ר"ל צלו אותו באש וזהו כמשפט : והקדשים · בשר השלמים : ויריצו · הוליכו במרוצה את הבשר לבני העם : (יד) ואחר · אח"ז הכינו גם לעצמם ולכהנים כי הכהנים היו עסוקים בהעלאת העולות והאימורים ולזה היו הלוים מכינים לעצמם ולכהנים : (טו) על מעמדם · עמדו על מקום מעמדם לשורר : כמצות דוד · ר"ל בכלי השיר שתקן דוד ואסף וכו' כי גם המה תקנו מזמורים כמ"ש בספר תהלים : והשוערים · שומרי השערים עמדו במקומם כ"א בשערו : אין להם לסור · לא היה להם צורך לסור מעבודתם להכין
פסחיהם

אֵין לָהֶם לָסוּר מֵעַל עֲבוֹדָתָם כִּי־אֲחֵיהֶם הַלְוִיִּם הֵכִינוּ לָהֶם : טז וַתִּכּוֹן כָּל־עֲבוֹדַת יְהֹוָה
בַּיּוֹם הַהוּא לַעֲשׂוֹת הַפֶּסַח וְהַעֲלוֹת עוֹלוֹת עַל מִזְבַּח יְהֹוָה כְּמִצְוַת הַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ: יז וַיַּעֲשׂוּ
בְנֵי־יִשְׂרָאֵל הַנִּמְצְאִים אֶת־הַפֶּסַח בָּעֵת הַהִיא וְאֶת־חַג הַמַּצּוֹת שִׁבְעַת יָמִים : יח וְלֹא־
נַעֲשָׂה פֶסַח כָּמֹהוּ בְּיִשְׂרָאֵל מִימֵי שְׁמוּאֵל הַנָּבִיא וְכָל־מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל לֹא עָשׂוּ כַּפֶּסַח אֲשֶׁר
עָשָׂה יֹאשִׁיָּהוּ וְהַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם וְכָל־יְהוּדָה וְיִשְׂרָאֵל הַנִּמְצָא וְיוֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם : יט בִּשְׁמוֹנֶה
עֶשְׂרֵה שָׁנָה לְמַלְכוּת יֹאשִׁיָּהוּ נַעֲשָׂה הַפֶּסַח הַזֶּה : כ אַחֲרֵי כָּל־זֹאת אֲשֶׁר הֵכִין יֹאשִׁיָּהוּ
אֶת־הַבַּיִת עָלָה נְכוֹ מֶלֶךְ־מִצְרַיִם לְהִלָּחֵם בְּכַרְכְּמִישׁ עַל־פְּרָת וַיֵּצֵא לִקְרָאתוֹ יֹאשִׁיָּהוּ :
וישלח וגו' תעני' ב כב — כא וַיִּשְׁלַח־אֵלָיו מַלְאָכִים לֵאמֹר מַה־לִּי וָלָךְ מֶלֶךְ יְהוּדָה לֹא־עָלֶיךָ אַתָּה הַיּוֹם כִּי אֶל־בֵּית
מִלְחַמְתִּי וֵאלֹהִים אָמַר לְבַהֲלֵנִי חֲדַל־לְךָ מֵאֱלֹהִים אֲשֶׁר־עִמִּי וְאַל־יַשְׁחִיתֶךָ : כב וְלֹא־הֵסֵב
יֹאשִׁיָּהוּ פָּנָיו מִמֶּנּוּ כִּי לְהִלָּחֵם־בּוֹ הִתְחַפֵּשׂ וְלֹא שָׁמַע אֶל־דִּבְרֵי נְכוֹ מִפִּי אֱלֹהִים וַיָּבֹא לְהִלָּחֵם
ויורו וגומר מ"ק ג כב סנהדרין נ מח — בְּבִקְעַת מְגִדּוֹ : כג וַיּוֹרוּ הַיּוֹרִים לַמֶּלֶךְ יֹאשִׁיָּהוּ וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַעֲבָדָיו הַעֲבִירוּנִי כִּי הָחֳלֵיתִי
מְאֹד : כד וַיַּעֲבִרֻהוּ עֲבָדָיו מִן־הַמֶּרְכָּבָה וַיַּרְכִּיבֻהוּ עַל־רֶכֶב הַמִּשְׁנֶה אֲשֶׁר־לוֹ וַיּוֹלִיכֻהוּ
יְרוּשָׁלִַם וַיָּמָת וַיִּקָּבֵר בְּקִבְרוֹת אֲבֹתָיו וְכָל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם מִתְאַבְּלִים עַל־יֹאשִׁיָּהוּ : כה
וַיְקוֹנֵן יִרְמְיָהוּ עַל־יֹאשִׁיָּהוּ וַיֹּאמְרוּ כָל־הַשָּׁרִים וְהַשָּׁרוֹת בְּקִינוֹתֵיהֶם עַל־יֹאשִׁיָּהוּ עַד־הַיּוֹם
ויתנום

רש"י

יחד עושים פסח אבל בימי יאשיהו שכבר פסק מלכות עשרת השבטים לא המליכו עליהם עוד מלך אלא יאשיהו מלך עליהם ועשו כולם פסח יחד לשם שמים בירושלים וזהו לא נעשה כפסח הזה לה' בירושלים ופתרו"ן ז"ה מטע"ה או"תי מאד ולא נרא"ה לי נהי נמי דהחזירן ירמיה עשרת שבטים ויאשיהו מלך עליהם בירושלים היאך יכול להיות שלא עשו כפסח הזה כל ימי השופטים ובי[illegible] ובימי דוד ושלמה שהיו ישראל שרוין על אדמתם שלוים ושקטים ולא היה להם אלא מלך אחד והיה לבם לשמים א"ך כ"ך פתרונו וכך פת"ר לי רבי [illegible] ב"ר משלם זצ"ל ולא נעשה פסח כמוהו מעולם שיתן המלך והשרים בהמות לפסחי די ספוקם ובקר לשלמי חגיגה וצוה ללוי' להכין להם ולשלוח לכל איש ואיש לפי אכלו : (כ) אחרי כל זאת אשר הכין יאשיהו את הבית עלה נכו מלך מצרים · הפסוק קובל ומתקונן על יאשיהו שלא נעשה לו נס כמו לחזקיהו שכתוב בו אחרי הדברים והאמת בא סנחריב על חזקיהו ונעשה לו נס : להלחם בכרכמיש על פרת · על מלך אשור כדכתיב (במלכים ב' כ"ג) ורצה לעבור דרך ארץ ישראל עליו ופרעה נכו לא היה יכול לבוא עליו דרך נהר פרת אם לא יעבור דרך ארץ ישראל שהרי מצרים בדרומה של ארץ ישראל ונהר פרת בצפונו של ארץ ישראל : ויצא לקראתו · שדרש וחרב לא תעבור בארצכם (ויקרא כ"ו) אפילו חרב של שלום לא תעבור בארצכם ולא ידע חטא ליצני הדור אשר אחרי הדלת קמו לסדור כמו שמפורש במסכת תענית : (כב) ולא שמע אל דברי נכו מפי אלהים : שאמר לו מפי אלהים כי כן אמר ישעיה וסכסכתי מצרים במצרים וזהו שיסד הקליר כלה המוניו ללכת ארם נהרים למען לא תעבו' חרב כל שהוא בארצם לא שמע לחוזה וישוב אחורים כי נגזרה גזירה לסכסך במצרים : (כד) על רכב המשנה · לפי שדרך המלך לרכוב על שני מרכבות הראשונה עיקר ואם יצטרך ישב בשניה בראשונה יצא לפניהם וכשחלה הרכיבוהו על הרכב המשנה : (כה) ויאמרו כל השרים · לשון שירה משוררים כי גם שירה וקינה בל"א אחת נאמרין עליו ניבא עמוס והבאתי את השמש בצהרים והחשכתי לארץ ביום אור זה יומו של יאשיה
שמת

מצודת דוד

פסחיהם כי אחיהם הלוים הפנוים מעבודה הם הכינו להם : (טז) ותכון · הכל היה בתקון רב ובסדר נפלא בין בדבר ה[illegible] בין בדבר העולות: (יז) הנמצאים · בירושלים : ואת חג המצות · ר"ל הקרבנות הקבועות בכל יום ועולות ראיה ושלמי חגיגה : (יח) כמוהו · להיות כמוהו בטהרה יתירה ובתקון נפלא : מלכי ישראל · הם דוד ושלמה שהיו גם מלכי ישראל : הנמצא · הבא מעריו ונמצא בירושלים : (כ) אשר הכין וכו' · אשר העמיד דבר הבית על מכונו ובסיסו בהעמדת המשמרות וכיוצא : נכו · פרעה נכו וכן נאמר במ"ב : על פרת · סמוך לנהר פרת : (כא) מה לי ולך · ר"ל מה לי עליך ומה לך עלי וכי אויבים אנחנו זה לזה : לא עליך אתה היום · היום הזה אינני הולך עליך ואמר אתה לתוספת ביאור : אל בית מלחמתי · אל מקום מלחמתי והיא על מלך אשור : ואלהים אמר לבהלני · אולי שמע מפי ירמיה בדבר ה' לאמר ללכת בבהלה על אשור : חדל לך מאלהים · ר"ל חדל לך מלהלחם עם אלהים אשר עמי וכאומר שלא מפי ה' אני הולך וא"כ הוא עמי ואם תעכב על ידי מללכת יחשב כאלו תלחם עמו לזה חדל לך ולא ישחיתך האלהי' : (כב) ולא הסב · לא החזיר פניו ממנו ובכדי להלחם בו שינה בגדי המלוכה ללבוש בגדי מלחמה : מפי אלהים · מה שאמר לו דברי ירמיה מפי אלהים : (כג) ויורו היורים · המורים בקשת ירו בו חצים : העבירוני · העבירו אותי מן המרכבה הזאת כי נעשיתי חולה מאד וקשה לי לרכוב בה : (כד) על רכב המשנה · השניה ההולכת אצל מרכבתו הנוחה יותר לרכוב בה : (כה) השרים והשרות · המשוררים והמשוררות וכאשר השורר בדבר שמחה נקרא משורר כן בדבר קינה ויללה נקרא משורר כי תוכן אחד להם בדבר הרמת הקול והכרעת הנעימה : בקינותיהם · ר"ל בעת אשר קוננו קינה מה אמרו או זכרון מיתת
יאשיא

מצודת ציון

כ"א) : (כ) נכו · ת"י חגירא והוא מענין שבירה וכן נכה רגלים (ש"ב ד') : (כב) התחפש · ענין לבישת בגדים משונים מבגדי' שרגיל בהם ודוגמתו התחפש ובוא במלחמה (לעיל י"ח) : (כג) ויורו · וישליכו : היורים · רובי קשת :
ויאמן

וַיִּתְּנוּם לְחֹק עַל־יִשְׂרָאֵל וְהִנָּם כְּתוּבִים עַל־הַקִּינוֹת: כו וְיֶתֶר דִּבְרֵי יֹאשִׁיָּהוּ וַחֲסָדָיו כַּכָּתוּב
בְּתוֹרַת יְהוָה: כז וּדְבָרָיו הָרִאשֹׁנִים וְהָאַחֲרֹנִים הִנָּם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר מַלְכֵי־יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה:
לו א וַיִּקְחוּ עַם־הָאָרֶץ אֶת־יְהוֹאָחָז בֶּן־יֹאשִׁיָּהוּ וַיַּמְלִיכֻהוּ תַחַת־אָבִיו בִּירוּשָׁלִָם: ב בֶּן־שָׁלֹשׁ
וְעֶשְׂרִים שָׁנָה יוֹאָחָז בְּמָלְכוֹ וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם: ג וַיְסִירֵהוּ מֶלֶךְ־מִצְרַיִם
בִּירוּשָׁלִָם וַיַּעֲנֹשׁ אֶת־הָאָרֶץ מֵאָה כִכַּר־כֶּסֶף וְכִכַּר זָהָב: ד וַיַּמְלֵךְ מֶלֶךְ־מִצְרַיִם אֶת־
אֶלְיָקִים אָחִיו עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִַם וַיַּסֵּב אֶת־שְׁמוֹ יְהוֹיָקִים וְאֶת־יוֹאָחָז אָחִיו לָקַח נְכוֹ
וַיְבִיאֵהוּ מִצְרָיְמָה: ה בֶּן־עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה יְהוֹיָקִים בְּמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה מָלַךְ
בִּירוּשָׁלִָם וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהָיו: ו עָלָיו עָלָה נְבוּכַדְנֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל וַיַּאַסְרֵהוּ
בַּנְחֻשְׁתַּיִם לְהֹלִיכוֹ בָּבֶלָה: ז וּמִכְּלֵי בֵּית יְהוָה הֵבִיא נְבוּכַדְנֶאצַּר לְבָבֶל וַיִּתְּנֵם בְּהֵיכָלוֹ
בְּבָבֶל: ח וְיֶתֶר דִּבְרֵי יְהוֹיָקִים וְתֹעֲבֹתָיו אֲשֶׁר־עָשָׂה וְהַנִּמְצָא עָלָיו הִנָּם כְּתוּבִים עַל־
סֵפֶר מַלְכֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוּדָה וַיִּמְלֹךְ יְהוֹיָכִין בְּנוֹ תַּחְתָּיו: ט בֶּן־שְׁמוֹנֶה שָׁנִים יְהוֹיָכִין בְּמָלְכוֹ
וּשְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים וַעֲשֶׂרֶת יָמִים מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה: י וְלִתְשׁוּבַת הַשָּׁנָה
שָׁלַח הַמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר וַיְבִאֵהוּ בָבֶלָה עִם־כְּלֵי חֶמְדַּת בֵּית־יְהוָה וַיַּמְלֵךְ אֶת־צִדְקִיָּהוּ
אחיו

ויתר וגו׳ סנהדרין דף קג

ולתשוב׳ וגו׳ יומא ט סב׳ ויביאהו וגו׳ כריתות ה ס

רש״י

שמת בן תשעה ושלשים שנים בחצי ימיו דכתיב (תהלים צ׳) ימי שנותינו בהם שבעים שנה וכתיב (עמוס ח׳) והפכתי חגיכם לאבל וכל שיריכם לקינה ושמתיה כאבל יחיד ואחריתה כיום מר וזהו שאמ׳ ויאמרו כל השרים והשרות בקינותיהם וכל יהודה וירושלים מתאבלים עליו: ויתנום לחוק בשמזדמן להם שום צער ובכיה שהם מתקוננים ובוכים על המאורע הם מזכירי׳ זה הצער עמו דוגמא בתשעה באב שמזכירים קינות על ההרוגים בגזירת [illegible] על מות יאשיהו דוגמא (שופטים י״א) ותהי חק בישראל וגומר דוגמא (שם) לתנות לבת יפתח הגלעדי ארבעה ימים בשנה · והנם כתובים על הקינות · על ספר הקינות: (כו) וחסדיו ככתוב בתורה · (ובמלכים ב׳ כ״ג) כתיב וכמוהו לא היה לפניו מלך וזהו שאמר כאן הנם כתובים על ספר מלכי ישראל ויהודה: (א) וימליכהו תחת אביו אף על פי שהיה יהויקים אחיו גדול ממנו כ״א חדשים: (ג) ויסירהו מלך מצרים בירושלים · מבואר (במלכים שם) היטב ויאסרוהו פרעה נכה ברבלה בארץ חמת: בירושלים · ממלוך בירושלים: ויענש את הארץ · ליתן מסים דוגמא וענשו אותו מאה כסף (דברים כ״ב): (ד) ויסב את שמו יהויקים · כך דרך המלכים והשרים שמכנים למשרתיהם שם שהם רוצים דוגמא (בראשית מ״א) ויקרא פרעה שם יוסף וגומר וכן (במדבר) ויקרא משה להושע בן נון יהושע וכן (דניאל א׳) וישם שם הסריסים שמות וגומר והכל כדי להודיע שהוא מושל בו לכנות לו שם כרצונו: ויסב את שמו יהויקים · למה קרא שמו יהויקים למעל׳ מפורש כי לאחר שהרג פרעה יאשיהו המליך מלך והעניש את עובד: (ו) עליו עלה נבוכדנאצר · כי לא יכול פרעה לצאת מארצו כמו שכתוב (במלכי׳ ב׳ כ״ד) ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנחל מצרים עד נהר פרת כל אשר למלך מצרים שגלה בשנה הרביעית בכרכמיש על נהר פרת כמפורש (בירמיה מ״ה): להוליכו בבלה · ולא הוליכו ממש אלא בדרך מת והשליך נבלתו וכן ניבא (ירמיה כ״ב) קבורת חמור יקבור סחוב והשלך מהלאה לשערי ירושלים והיכן קבורת חמור במעי הכלב וכן מוכיח (במלכים ב׳ כ״ד) וישכב יהויקים עם אבותיו ולא כתב ויקברהו: (ז) ומכלי בית ה׳ ומקצת כלי בית ה׳ · ועל זה נתנבא (ירמיה כ״ז) כי כה אמר ה׳ צבאות אלהי ישראל על הכלים הנותרים וגומר ומקשה בסדר עולם בשנת שלש למלכות יהויקים מלך יהודה ויתן ה׳ בידו וכאן מוכיח שהיה בי״א למלכות ומה ת״ל בשנת שלש למרדו שנאמר (במלכים ב׳ כ״ד) ויהי לו יהויקים עבד שלשה שנים וישב וימרוד בו שלשה שנים ובשנת שלשה למרדו עלה עליו [illegible] שנת שמונה לנבוכדנאצר דאמ׳ מר שנה ראשונ׳ כבש נינוה שניה כבש יהויקי׳ ושלשה שני׳ עבדו ושלש שני׳ מרד בו והו׳ לא [illegible] אם בשנ׳ ארב׳ ליהויקים שנ׳ (ירמיה כ״ה) בשנת הרביעית ליהויקים בן יאשיהו מלך יהודה היא השנה הראשונה לנבוכדנצר: (ח) ותועבותיו · שבא על אמו: והנמצא עליו · כתובת קעקע: (י) ולתשובת השנה · שהגלה יהויקים: עם כלי חמדת בית ה׳ · דברים החמודים אותם לקח והשאר הניח עד גלות צדקיה או לקח הכל עמו (ובמלכים ב׳ כ״ד) מפורש שיצא יהויכין מלך יהודה על מלך בבל וגומר וימלך צדקיהו אחיו של יהויקים וכן (במלכים שם) וימלך מלך בבל את
מתניה

מצודת דוד

יאשיהו לקונן גם עליו: ויתנום לחוק · קבעו חוק בישראל להזכיר מיתת יאשיהו בקינותיהם: והנם כתובים · הקינות שעל יאשיהו: על הקינות · בספר איכה: (כו) וחסדיו · החסדים אשר עשה ככתוב בתורה: לו (ג) בירושלים · ר״ל ממלוך בירושלים: ויענש · על שהמליכו את יהואחז לפני יהויקים אחיו הגדול ממנו אשר לו משפט המלוכה: (ו) ויאסרהו · קשרו בשלשלאות של נחושת להוליכו אל בבל. ומת בדרך כמ״ש בירמיה: (ז) בהיכלו · בארמונו שהיה לו בבבל: (ח) והנמצא עליו · ר״ל תועבותיו שבסתר אשר נתגלה לאחר זמן: (ט) בן שמנה שנים · ובמ״ב נאמר בן שמנה עשרה שנה ואולי יהויקים אביו המליכו בחייו עשר שנים על כי ראה אשר עם הארץ המליכו לפניו את אחיו הקטן ממנו וחשש פן לאחר מותו ימליכו הקטן לפני הגדול לזה המליכו בחייו ואמר כאן עת מלכו בחיי אביו ובמ״ב עת מלכו לאחר מות אביו ושלשה חדשים וכו׳ · ר״ל משמלך לאחר מיתת אביו [illegible] לא חש לכתוב עוד עשרה ימים: (י) ולתשובת השנה · ר״ל לעת שנה השמש
אל

אָחִיו עַל־יְהוּדָה וִירוּשָׁלִָם: יא בֶּן־עֶשְׂרִים וְאַחַת שָׁנָה צִדְקִיָּהוּ בְמָלְכוֹ וְאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה
מָלַךְ בִּירוּשָׁלִָם: יב וַיַּעַשׂ הָרַע בְּעֵינֵי יְהוָה אֱלֹהָיו לֹא נִכְנַע מִלִּפְנֵי יִרְמְיָהוּ הַנָּבִיא מִפִּי יְהוָה:
וְגַם בַּמֶּלֶךְ נְבוּכַדְנֶאצַּר מָרָד אֲשֶׁר הִשְׁבִּיעוֹ בֵּאלֹהִים וַיֶּקֶשׁ אֶת־עָרְפּוֹ וַיְאַמֵּץ אֶת־לְבָבוֹ מִשּׁוּב
יְהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: יד גַּם כָּל־שָׂרֵי הַכֹּהֲנִים וְהָעָם הִרְבּוּ לִמְעָול־יתיר ו מַעַל בְּכֹל תֹּעֲבוֹת הַגּוֹיִם
וַיְטַמְּאוּ אֶת־בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר הִקְדִּישׁ בִּירוּשָׁלִָם: טו וַיִּשְׁלַח יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם עֲלֵיהֶם בְּיַד
מַלְאָכָיו הַשְׁכֵּם וְשָׁלוֹחַ כִּי־חָמַל עַל־עַמּוֹ וְעַל־מְעוֹנוֹ: טז וַיִּהְיוּ מַלְעִבִים בְּמַלְאֲכֵי הָאֱלֹהִים וּבוֹזִים
דְּבָרָיו וּמִתַּעְתְּעִים בִּנְבִאָיו עַד עֲלוֹת חֲמַת־יְהוָה בְּעַמּוֹ עַד־לְאֵין מַרְפֵּא: יז וַיַּעַל עֲלֵיהֶם אֶת־מֶלֶךְ
כַּשְׂדִּיים יתיר י וַיַּהֲרֹג בַּחוּרֵיהֶם בַּחֶרֶב בְּבֵית מִקְדָּשָׁם וְלֹא חָמַל עַל־בָּחוּר וּבְתוּלָה זָקֵן וְיָשֵׁשׁ
הַכֹּל נָתַן בְּיָדוֹ: יח וְכֹל כְּלֵי בֵּית הָאֱלֹהִים הַגְּדֹלִים וְהַקְּטַנִּים וְאֹצְרוֹת בֵּית־יְהוָה וְאֹצְרוֹת הַמֶּלֶךְ וְשָׂרָיו
הַכֹּל הֵבִיא בָבֶל: יט וַיִּשְׂרְפוּ אֶת־בֵּית הָאֱלֹהִים וַיְנַתְּצוּ אֵת חוֹמַת יְרוּשָׁלִָם וְכָל־אַרְמְנוֹתֶיהָ שָׂרְפוּ
בָאֵשׁ וְכָל־כְּלֵי מַחֲמַדֶּיהָ לְהַשְׁחִית: כ וַיֶּגֶל הַשְּׁאֵרִית מִן־הַחֶרֶב אֶל־בָּבֶל וַיִּהְיוּ־לוֹ וּלְבָנָיו לַעֲבָדִים
עד

רש״י

מתניה דודו תחתיו ויסב את שמו לדקיהו דודו של יהויכין: (יב) ויעש הרע · מהו הרע שלא נכנע לפני ירמיהו הנביא מפי ה׳ כמפור׳ (בירמיה ל״ח) ויאמר ירמיה אל לדקיהו כה אמר ה׳ אלהי הצבאות אלהי ישראל אם יצא תצא וגומר עד דואג אני את היהודים וגומר חוץ מחטא זה לא מצא אלא בזה שלא שמע לדבר נביא מפי ה׳ ושעבר על שבועת נבוכדנאצר אבל בתועבותיו והנמצא עליו על יהויקים לא הרע לעשות · מפ״י ר׳ אליעזר ב״ר תסל״ס ז״ל: (יג) אשר השביעו באלהים · כמפורש ביחזקאל אמר נא לבית המרי וגומר וכל הפרשה נאמר על יהויכין ולדקיהו שם ויקח מלכה ושריו ויבא אותם אליו בבלה זה יהויכין וסיעתו שם ויקח מזרע המלוכה ויכרות אתו ברית זה לדקיהו: (יד) גם כל שרי הכהנים · להורות את ישרא׳ כדכתיב (דברים כ״ד) ככל אשר יורו אתכם הכהנים והלוים לא כהנים הדיוטות למחות אלא שרי [illegible] בידם למחות ולא מיחו: ויטמאו את בית ה׳ בשקוליהם: אשר הקדיש בירושלים · לשכן שמו שם לעולם: (טו) וישלח ה׳ · כל זה לדק הדין שלא תאמר לא התרה בהם לשוב מדרכיהם הרעה אלא לאלתר ויטרוף לעד אפו לכך נאמר וישלח אלהי אבותיהם עליהם ביד מלאכיו והתרה בהם לשוב מרעתם ולא פעם אחת בשנה או בחודש אלא בכל יום ויום השכם ושלוח: כי חמל על עמו · ולא חפץ במיתתן: ועל מעונו · על דירת בית המקדש שאפילו מלך בשר ודם חומל על עמו ועל בית מדורו מלהחריבם: (טז) ויהיו מלעיבי׳ במלאכי אלהים · בשלוחי הקדוש ברוך הוא ובוזים דבריו של הקב״ה שודאי הדין עמו שאפילו שלוחי בשר ודם אין מבזין אותן ויראים לעבור על בזוי בין לרע בין לטוב ועמו בזו דבריו והלעיגו ותעתעו בנביאיו כל כך וגומר: (יז) ויעל עליהם את מלך כשדים · שהם אומה שפלה שנאמר (ישעיה כ״ג) הן כשדים עם לא היה וכאן נתקיים (דברים ל״ב) הם קנאוני בלא אל וגומר עד בגוי נבל אכעיסם: ויהרוג בחוריהם בחרב בבית מקדשם · והשב להם גמולם שכתוב ויטמאו את בית ה׳ ונתקיים מה שאמר (יחזקא׳ ט׳) והכו אל תחום עיניכם וגו׳ עד לאו ויצאו והכו בעיר: ולא חמל על בחור ובתולה זקן וישיש · מה שאין כן מנהג אנשי חיילים כשבאים במלחמה והורגי׳ אנשי המלחמה אבל על זקן בחור ובתול׳ חומלי׳ ומתמלאי׳ רחמים וגם נביאות משה רבינו נתקיימה (דברים לב) מחוץ תשכל חרב ומחדרים אימה גם בחור גם בתולה וגומר: (יח) וכל כלי בית האלהים הגדולים והקטנים · שנותרו מגלות יהויקים ויכני׳: (כ) ויהיו לו ולבניו לעבדי׳ עד מלוך מלכות פרס · ולמה עד מלכות פרס כי עד מלכות פרס עד אותו הזמן לא נתפייסה [illegible] את שבתותיה והוא שכתוב (ויקרא כו) כל ימי השמה תשבות · עד רלתה הארץ את שבתותיה כי קודם לכן לא
רלתה

מצודת דוד

כל הנקודה ההיא בעצמה שהיתה עומדת כאשר שלח גדודיו על יהויקים או שלח על יהויכין בנו (אולם כבוש יהויקים והגלת יהויכין וכבושו והגלת לדקיה היה הכל בשנה אחת): ויביאהו בבלה · במ״ב נאמר שיצא אליו מעצמו להמסר בידו: כלי חמדת · כלים החמודים של בית ה׳: לדקיהו אחיו · לפי שנאמר למעלה שאחר יהויקים מלך יהויכין בנו אמר כאן אחור והמליך את לדקיהו אחיו של יהויקים: (יב) מפי ה׳: אשר ניבא לו מפי ה׳: (יג) אשר השביעו · להיות לו לעבד: ויקש את ערפו · הוא ענין מליצה כאלו נתקשה ערפו עד שהיה לו מהאי אפשר להסב פניו אל ה׳: (טו) וישלח · שלח דבריו אליהם: השכם ושלוח · שלח בהשכמה ר״ל בזריזות: כי חמל · וחשב אולי ישובו ולא יאבדו הם והבית לא תחרב · (טז) ומתעתעים בנביאיו · ר״ל אמרו שעוד הנביאים שמה תועים מדרך היושר · או הוא ענין לשון כמו והייתי בעיניו כמתעתע (בראשית כ״ז) ור״ל יתלוצצו ותעתעו: עד לאין מרפא · עד שלא רצה לכפר עוד ועל שהחטא הוא חולי הנפש אמר לשון רפואה על הכפרה וכמו ושב ורפא לו (ישעיה ו׳): (יז) ויעל · העיר לב מלך כשדים לעלות עליהם: הכל נתן בידו · ה׳ מסר בידו את הכל: (יט) להשחית · שברו וקלקלו [illegible] מהם: (כ) השארית · אם שנשארו מן החרב הגלה לבבל: עד מלוך וכו׳ · עד שכבש מלך פרס את בבל ועמד בה: (כא) למלאות דבר ה׳ · ר״ל
מה

מצודת ציון

לו (יג) ויאמץ · חיזק: (טו) מעונו · מדורו כמו השקיפה ממעון קדשך (דברי׳ כ״ו): (טז) מלעיבים · ענין לעג כי והייתי בעיניו כמתעתע (בראש׳ כ״ז) ת״א כמתלעב: במלאכי · בשלו׳: (יז) וישש: כמו וישיש והוא רב הימים אחד כמו גם שב גם ישיש בנו (איוב ט״ו) והוא מל׳ יש ר״ל עמד בו היות ימים רבים:
למלאות

עַד מְלֹךְ מַלְכוּת פָּרָס׃ כא לְמַלֹּאות דְּבַר־יְהוָה בְּפִי יִרְמְיָהוּ עַד־רָצְתָה הָאָרֶץ אֶת־שַׁבְּתוֹתֶיהָ כָּל־יְמֵי הָשַּׁמָּה שָׁבָתָה לְמַלֹּאות שִׁבְעִים שָׁנָה׃ כב וּבִשְׁנַת אַחַת לְכוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס לִכְלוֹת דְּבַר־יְהוָה בְּפִי יִרְמְיָהוּ הֵעִיר יְהוָה אֶת־רוּחַ כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ־פָּרַס וַיַּעֲבֶר־קוֹל בְּכָל־מַלְכוּתוֹ וְגַם־בְּמִכְתָּב לֵאמֹר׃ כג כֹּה־אָמַר כּוֹרֶשׁ מֶלֶךְ פָּרַס כָּל־מַמְלְכוֹת הָאָרֶץ נָתַן לִי יְהוָה אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם וְהוּא־פָקַד עָלַי לִבְנוֹת־לוֹ בַיִת בִּירוּשָׁלַם אֲשֶׁר בִּיהוּדָה מִי־בָכֶם מִכָּל־עַמּוֹ יְהוָה אֱלֹהָיו עִמּוֹ וְיָעַל׃

חזק ונתחזק המחוקק יחוק והקורא לא יוזק

סכום הפסוקים של ספר דברי הימים אלף ושש מאות וחמשים וששה׃

רש"י

רצתה הארץ שבתותיה: (כא) כל ימי השמה שבתה למלאות שבעים שנה של שמיטה ויובל שבטלו ישראל בארץ וכנגדן גלו שבעים שנה שבעים שבתה ארץ ישראל שנים שהכעיסו ישראל בארצם ארבע מאות ושלשים שנה מהם ג' מאות ותשעים משנכנסו לארץ עד שגלו עשרת השבטים ואתה מוצא אותם מפורשי' מאתי' וארבעים ושלשה משמלך ירבעם עד שהגלה הושע בן אלה ובימי שפוט השופטים שהכעיסו קי"א שנים והשאר סתומי' הוא שנא' (ביחזקאל ד') ואתה שכב על צדך השמאלי ושמת את עון בית ישראל וגו' שלש מאות ותשעים יום וכלית את אלה ושכבת על צדך הימני מהם שנית ונשאת את עון בית יהודה ארבעי' יום יום לשנה מלמד שחטאו בית יהודה משגלו עשרת השבטים עד שחרבה ירושלי' ארבעים שנה כיצד עשרים ושתים של מנשה כדכתיב (מלכים ב כ"א) ככל אשר עשה אחאב ואחאב מלך כ"ב שנים ול"ג עשה תשובה הרי כ"ה מלך ושתים דאמון וי"א דיהויקים הרי ל"ה שנה ונבואה זו נאמרה ליחזקאל בשנה החמישית לצדקיהו הרי ארבעים סך כולם מישראל ויהודה ארבע מאות ושלשים שנה הרי לארבע מאות שנה ס"ד שמיטין ויובלות ל"ה שנים הרי ה' שמיטין הרי ס"ט ושנת היובל האחרונה נחשבה להם לעון שהרי בעונם גלו ממנה הרי שבעים שנה מקודשים של שמיטה שלא שמטום ישראל לפיכך גלו שבעים שנה לקיים מה שנאמ' (ויקרא כ"ו) אז תרצה הארץ את שבתותיה כך מפורש בסדר עולם וכאן מסיים בזה דברי הימים לפי שאמר למלאות שבעים שנה הוצרך לומר כאן פסוקים אלו ושל עזרא (תחלתו) להודיענו כשכלו אותן שבעי' שנה היאך חזר הגלגל שחזרו לארצם לכך הוצרך לומר כאן בשנת אחת לכורש מלך פרס [illegible] עמו ויעל ולכך נוספת וי"ו זו של ובשנת לפי שספר דניאל מפסיק בנתים שהרי ספר עזרא משוך וסדור אחר ספר דניאל וכך וי"ו מוסב מזה לזה: (כב) את רוח כורש: רצונו: ויעבר קול: כרוז הכריז לכל בני מלכותו: וגם במכתב: שלח לכל בני מלכותו לאמר: (כג) כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ: שאני מושל מלך על כל ממלכות: והוא פקד עלי: והוא צוה עלי על ידי ישעיה לבנות לו בית בירושלים שנ' (ישעיה מ"ד) האומר לכורש וגו' (שם מ"ה) כה אמר ה' למשיחו לכורש וכבר נאמרה לו נבואה זו של ישעיהו: אשר ביהודה: ירושלים במדינות יהודה: מי בכם מכל עמו ה' אלהיו עמו ויעל: כך היו הכרוז על המדינות ומי בכל עמו של הקב"ה יבוא לבנות ביתו אשר בירושלים: ויעל: ויהי הקב"ה בעזרו ובעזרינו:

מצודת ציון

(כא) למלאות: ענין השלמה: רצתה: מל' רצוי ופיוס: שבתותיה: ענין בטול עבודה כמו שבת נוגש (ישעיה יד): שבתה: בטלה ונחה מן עבודה: (כב) העיר: מל' התעוררות: רוח: רצון כמו הנני נותן בו רוח (מ"ב י"ט): ויעבר קול: ענין הכרזה כמו ויעבירו קול (שמות לו):

חזק ונתחזק

מצודת דוד

מה שהיו בגולה לפי מספר הימים שהם היה בכדי להשלים דבר ה' אשר היה בפי ירמיה שיהיו בגולה עד שתרצה הארץ להתפייס על שלא שבתה מעבודה בשנות השמטות ויובלות כי בעוד' עליה לא קיימו השמטות והיובלות כתקנן: כל ימי השמה שבתה: ר"ל וזה התפייסה כי תמורות השמטות והיובלות שבת' מעבודה כל הימים שהיתה שממה מאנשיה ואין עובר בה: למלאות שבעים שנה: להשלים שבעים שנה של חשבון מול שבעים שנה של שמטות ויובלות שבטלו וכמ"ש רז"ל בס"ע: (כב) ובשנת אחת: בשנה הראשונה: לכלות: לעת כלה הזמן אשר דבר ה' בפי ירמיה והוא כלות שבעים שנה מעת שכבש נ"נ את יהויקים בראשונה וכאשר פרשנו בדניאל: ויעבר קול: צוה להכריז: בכל מלכותו: בכל מדינות מלכותו: וגם במכתב: ר"ל שגם הדברים האלה במכתב: לאמר: וכה אמר: (כג) נתן לי: ר"ל הואיל וה' מסר בידי כל הממלכות א"כ מהראוי לי לעשות מה"ק: פקד עלי: ר"ל צוני לבנות וכו' כמ"ש האומר לכורש וכו' והיכל תוסד (ישעיה מ"ד): אשר ביהודה: אשר בארץ יהודה: מי בכם: כי הדברים האלה צוה להכריז ושלח בין האומות ולזה אמר מי הנמצא בכם מעם ה' יהיה ה' עמו ובעזרתו: ויעל: אל ארצם ר"ל הרשות נתון מאתו לעלות:

חזק ונתחזק

נשלם פירוש דברי הימים בעזרת שוכן מעונים